חסדי דוד

מקוואות - טבול־יום

ספר

חסדי דוד

חלק רביעי

"תוספת מרובה"

והוא פירוש על התוספתא סדר טהרות

מאת

האי תנא תוספאה הנשר הגדול בוצינא קדישא

רבינו דוד פארדו זצ"ל

יוצא לאור בפעם הראשונה

על פי כת"י המחבר משנת תקו"ם

כרך שלישי

מקוואות, טהרות, מכשירין, זבים

ידים, טבול-יום (עוקצין)

עיה"ק ירושלים ת"ו, תשל"ז

נדפס בישראל תשל״ז — Printed in Israel 1977
במגמה לאומנויות הדפוס, „קרית נוער״, ירושלים

הוצאתו לאור של כרך זה
אופשרה על ידי תמיכה
מקרן מרדכי בן ציון (מכסוול)
ב"ר משה אליהו אבל

תוספתא מקואות

פרק ראשון (א). אמר רבי נחמיה מפני מה אמרו אם לא הדיח טהור, שאין שבין בו עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו, הגביהן רבו הטהורין על הטמאין. (ב). מפני מה אמרו

חסדי דוד

פרק ראשון (א). אמר ר' נחמיא מפני מה וכו'. בריש כל מרעין[1] נחזי אנן מתני' קמייתא דמכילתין דפליגי בה רבנן בפירושה, דתנן שש מעלות במקואות וכו', מי גבאים שתה טמא ושתה טהור טמא, שתה טמא ומילא בכלי טהור טמא, שתה טמא ונפל ככר של תרומה, אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור. והר"ש ז"ל פי', דהמים שבגבא כל זמן שהן מחוברין אין מקבלין טו' כלל, אבל כששתה טמא ונתלשו המים בפיו ונפלה טיפה מפיו לתוך הגבא ושמא שתאה הטהור ונטמא, כשותה משקין טמאין שהיא גזרה מי"ח דבר (שבת י"ג ב'), ואע"ג דבעי' רביעית הרי אותה הטיפה מטמאה כל המשקה שבפיו, וכן אם מילא בכלי חיישי' לאותה טיפה ונטמאו כל המים שבכלי, וגם הכלי עצמו דהא נמי מח"י דבר, נפל ככר וכו', אם הדיח וכו', בתוס' מפי' טעמא וכו' ע"ש, אמנם הרמב"ם ז"ל רוח אחרת עמו כנר' מפירושו וכמ"ש ברפט"ו מהט"א, וז"ל מים שבכלים מתטמאין בין לרצון בין שלא לרצון וכו', אבל מים שבקרקעות כגון מי בורות וכו', ומי גבאים שאין בהן מ' סאה אין מתטמאין אלא לרצון, ואין מטמאין אלא לרצון, כיצד מים בקרקע וכו', שנפל לתוכן המת או שהלך בהן הטמא הרי אלו טהורין, אבל אם שתה מהן הטמא או שמילא בהן בכלי טמא, או שנפלו לתוכן משקין טמאין ברצון הרי אלו טמאין ואעפ"י שהן בקרקע, שתה מהן הטהור אחר שנטמאו בקרקע או שמילא מהן בכלי טהור נטמא השותה ונטמא הכלי, שהרי ברצון שתה או מילא, נפל לתוכן ככר של תרומה הרי הוא טהור כשהיה, שאין מתטמאין אלא לרצון, לפי' אם הדיח ידו והוציא הככר נטמא הככר במים שבידיו, שהרי הן ברצון ע"כ. והראב"ד השיג וז"ל הדרך הזאת שכתב רחוקה מכליותי וזרה אצלי מאד ואינה מן הסוד המופלא הצפון לישרים, כי לא מצאתי קבלת טו' ונתינת טו' ברצון וכו' ע"ש, דאזיל בשי' הר"ש.

ואולם יש לחקור תחלה ענין סוד המופלא וכו' דאמר מר, ונלע"ד שכבר הבין הראב"ד בחכמתו מהיכן למד הרמב"ם דבר זה לומר דאה"נ דאיכא טו' למים שבמחובר ומיהו דוקא לרצון, והיינו שלמד כן מדין ההכשר שהרי בהדיא אי' בפ"ק דפסחים די"ו, דאיכא הכשר במחובר דתרי קראי כתיבי חד בתלוש וחד במחובר ע"ש, ומיהו היינו כשניתן במחובר ובלבד לכשיתלש וכדלקמן, ועוד הא ידוע (ב"מ כ"ב ב') דלא מהני הכשר אלא לרצון דבעי' יותן דומיא דיתן, ומהא יליף הרמב"ם דה"נ לענין קבלת ונתינת טו' דאה"נ דמתטמא ומטמא במחובר אבל בעי' לרצון דהכי אשכחן שדיני טו' ילפי מדיני הכשר בכמה מילי, ולפי שלא מצא הראב"ד מקום לדחות פי' זה כפי הפשט, אתי עליה בכחו הגדול בדרך האמת בסתר עליון דכל רז לא אניס ליה כידוע, וזה ודאי כל מיני הטומאות באין מהקלי' וס"א כידוע. אמנם ההכשר שאמרה תורה שאין שום אוכל מקבל טו' אלא א"כ הוכשר בא' מז' משקין י"ד שא"ט ד"ם, נר' דרמז לשבירת הכלים דז' מלכין קדמאין, שזה היה הכשר לקבלת טו' דמסיגי השברי כלים נתהוו הקלי', והאלקים עשה שייראו מלפניו שעשה כן המאציל העליון ב"ה ברצון שהן הן כלי זעמו ית' להעניש את החוטאים, ויש בתוך הקלי' הניצוצין דקדושה שהוא חיות שלהן, ולהיות מז' תחתונות נק' משקין בסוד שתו ושכרו דודים לתתא והבן, ונלע"ד דשפיר רמיזי הז' משקין לז' שברי כלים, כי המים רמז למה שנפל מכלי החסד, והיין מהגבו', והטל לת"ת בסוד אהיה כטל לישראל, וחלב לנצח ענף החסד, ודבש להוד ענף הגבו', והשמן ליסוד, והדם למל' שבה תוקף הדינים, ועיין בזהר פנחס במאמר פתח ואמר באתי לגני וכו', ובתיבות יד שחט דם שם רמז שה"ס ה"ג מנצפ"ך ה' אצבעות ויד דמנייהו הוי הקלי' הוא ינה"ר הוא מה"מ השוחט ושופך דם, ולרמוז שהכשר זה היה ברצון הבורא הילכך עיקר ההכשר ברצון דוקא.

ואמנם אין עיקרו של הכשר רק בתלוש, כי מאי דאי' בפסחים שיש הכשר במחובר היינו כשניתן בעוד המים מחוברין ובלבד שיתלשו לבסוף, כנר' בהדיא ממתני' דפ"ד דמכשירין, לגון שבמערה נדה מדיחתו וטהור, העלתו כ"ש טמא, כמ"ש הר"ש שם ע"ש, וע"ע בכ"מ פ"ב מהט"א דין ח', והרמז לזה כי הנוגה הוא הנק' הכשר והקליפות גמורות הן הטו' עצמה, והכשר זה עיקרו אינו אלא בתלוש, דהיינו בעולמות הפירוד, אבל לא במחובר לקדושה דכתיב לא יגורך רע. ומיהו כשגוברין העונות ומגיע הפגם עד למעלה אז נחלקת נוגה ונתלש חציה ושם מגיע הפגם, והיינו דאמרי' דשייך הכשר גם במחובר לכשיתלש ובלבד שיהיה ברצון, למימר כי הכל ברצונו ית' שאין עוד מלבדו כתיב, וסבר הראב"ד דכל זה לא שייך אלא בהכשר שצריך לרצונו לרמוז שהיה זה ברצונו ית', אבל הטו' ממש חלילה דאדרבא אלמלא חטא אדם אפי' הקלי' היתה חוזרת לטוב, כמארז"ל (סנהדרין נ"ט, ב') חבל על שמש גדול וכו', דאילו לא חטא אדה"ר כל א' מיש'

1) מליצה ע"פ ב"ב נ"ח ב' (בראש כל מרעין).

אם הדיח טמא, הוכשרו המים שבידו ונטמאו וטמאו את הככר, ר' שמעון אומר בין שהדיח ובין שלא הדיח טמא, שאני אומ' שטיפת המי' טמאין נוגעות בככר. (ג). גבי שנפל לתוכו יין דבש חלב

חסדי דוד

היו מזדמנין לו שני נחשים טובים וכו', וא"כ ליכא למימר דקבלת ונתינת טו' תהיה תלויה ברצון, שהטו' ממש לא היתה ברצונו ית', אלא החטא גורם וגם הם כי לא להזכיר לי טו' ממש במחובר לקדושה אלא בתלוש דוקא, ואין ללמוד טו' מהכשר, והיינו דאמר מר דאינה מן הסוד המופלא הצפון לישרים, ומ"מ אין מכל זה תפיסה לסתור דרכו של הרמב"ם, ורוח ה' נוססה בו וניבא ולא ידע מה ניבא, דאיהו גברא דמריה סייעיה שאם אינו נדרש למעלה נדרש למטה בנוגה של סוף עולם העשיה, דכתיב בה (משלי ה' ה') רגליה יורדות מות ושפיר נק' זה במחובר לכשנתלש, וגם לי לרצון שייך שפיר כלפי מה שהיה גלוי לפניו ית' שעתידין לחטוא ולכך ברא המזיקין לרצונו לעת הצורך להפרע מן הרשעים כדאמרן, וגם שייך טו' במחובר לרצונו דוקא, כדכתיב ומלכותו בכל משלה והמ"י, ואמנם לא בעי' לרצונו אלא במים ולא בשאר משקין כדלקמן בסמוך, משום דמים ה"ס החסד הנק' יומם דאזיל בכלהו יומי.

איך שיהיה גם לענין דינא מי יכניס ראשו להכריע ח"ו ויש פנים להך פי' דמר ולהך פי' דמר, והלא מעתה נעמוד על דברי התוס' שלפנינו ויש בה ע"ש, וכל"ל שאין המים שבגבא עלולין וכו', והנה תוס' זו לפי דרכו של הר"ש והראב"ד אתיא כפשטה, שאין המים שבגבא עלולין לקבל טו' עד שיתלשו, דבמחובר ליכא שום טו', ומ"ש הגביהו וכו', כבר פי' הר"ש וז"ל כלו' כשהגביה נמי הככר לא הוחשבו מים שבו לקבל טו' מן הטיפה ונתבטלה הטיפה ברוב טהורין, אבל כשהדיח הוחשבו והוכשרו מים שבידו לקבל טו' מן הטיפה ולא נתבטלה בהן, אלא אדרבא נטמאו וטמאו את הככר, ור"ש סבר דאפי' לא הדיח טמא, משום דשמא לבסוף כשנפלו כל המים נשתיירה הטיפה ע"ג הככר וטמאתו ע"כ, ואולם גם להרמב"ם שפיר יש לי לפ' דה"ק מפני שאין המים שבגבא עלולין לקבל טו' עד שיתלשו, כלו' הן אמת שהטמא כבר שתה מהן והיה ברצון, ומ"מ דין הטו' כדין ההכשר וכי היכי דבענין הכשר אין מכשירין מיד במחובר עד שיתלשו אח"כ ברצון, ואז חייל ההכשר שקבל הפרי מהן בעודן במחובר כדכתי' לעיל, ה"נ לענין טו' איברא דמהני קצת רצון הטמא ששהה ושתה מהן, אבל לא לומר שנטמאו כל המים מיד בנגעו בהן, דהא עדיין הן במחובר, אלא דמ"מ מהניא רצונו דלכשיתלשו ברצון תחול הטו' בהן, וז"ש שאינן עלולין וכו', דייק תנא דלא תנא שאין מקבלין טו' עד שיתלשו, לפי שבאמת התחיל בהן צד טו' מיד כשנגע בהן הטמא ברצונו אעפ"י שהיו במחובר, אלא שאינן עלולין וכו', כלו' לא נגמרה קבלת טומאתן עד שיתלשו ברצון, והכא כשהושיט ידו הטהור ליטול הככר הרי לא היה ברצונו שלא היה דעתו ליגע במים אלא ליטול הככר, ונמצא שלא היתה תלישתן ברצון.

ומ"ש אח"כ הגביהן וכו', היינו משום דקשיא ליה דס"ס למה לא ניחוש כששתה הטמא דמאותן המים שתלש בפיו לרצונו הדר נפלה איזה טיפה לתוך הגבא והרי כבר נטמאה וכמ"ש הר"ש, וא"כ ליחוש שמא כשהגביה הטהור את הככר העלה עמו אותה הטיפה והרי הוא טמא אפי' לא הדיח, ומשני תנא דלהכי לא חיישי', שהרי רבו הטהורין על הטמאין שאינה אלא טיפה, וא"כ אזלי' בתר רובא ולא חיישי' שמא נגע הככר בטיפה, וכשהגביה נמי לא חיישי' מטעמא דאמרן, אבל אם הדיח הטהור ידו תחלה הרי היה לרצון ואותן המים שנתלשו בידו לרצון גומר הטו' במים ההן וחזרו המים וטמאו את הככר, ועם האמור נבין ונשכיל עומק דברי הרמב"ם בפי' המש' שכתב וז"ל ובתוס' מפני מה אמרו וכו', ר"ל המים אשר בידו נתלשו ושבו מוכנים לקבל טו', והוא יטמא מפני שהמים כבר הגיעו בגדר מה מן הטו' ולזה נטמא הככר ע"כ, כוונתו ברורה כדאמרן, שהמים כבר הגיעו כששתה הטמא בגדר מה מן הטו', אלא שהיה חסר התלישה ברצון, וכשהדיח זה ברצון שבו מוכנים כלו' נגמרה טומאתן, ומתוך האמור יובנו ג"כ דבריו שבחבו', ולדידיה א"ש טובא, דבהא פליגי תנאי גופייהו דת"ק לא חייש לטיפה שבפי הטמא, ור"ש חייש.

והנה עניתי בס' מה"מ לראות מה ידבר בענין השגת הראב"ד הנז', וראיתי שציין לעיין מ"ש בה"א ובקשתיו ולא מצאתיו, שכתב ראיה לשי' הרמב"ם מהתוס' דלק' בפ"ג שהביאה הר"ש שם, דר' ישמעאל סבר דלא גזרו בא ראשו ורובו במים שאובין אלא בטמאין, אבל לא בטהורין, וכתב הרב ע"ז דק' להבין בדברי רי"ש דא"כ מ"ט דגזרה, דליכא למימר כפי הטעם הנז' בפ"ק דשבת (י"ד א') גזרה שמא יאמרו לא אלו מטהרין וכו', דא"כ מים טהורים נמי, דבשלמא להרמב"ם בזה סגי לעשות גדר במה שגזרו דג' לוגין מים טמאין יטמאו אדם, דתו ליכא למיחש שמא יניחו הטבילה דמ' סאה כדינה ויטבלו במים שאובין פחות ממ"ס, דהא מה ירויחו בזה אפי' לפי סברתם דמהני להו לטהרה ס"ס הרי הם טמאין ומטמאין המים אפי' הן בקרקע, דכיון דטובלין הרי הן לרצון והוזרים המים ומטמאין אותן, אבל להר"ש והראב"ד דמים שבקרקע אין מקבלין טו' כלל ק' מ"ט דרי"ש, ומסיק שזו ראיה שאין עליה תשובה ע"ש, ויכולני להשיב תשובה שלימה כדי ליישב שי' הרבנים ז"ל, דהתם בשבת הדר בעי דמ"ט גזרו על טהור גמור ג"כ שנפלו על ראשו וכו', ומשני דאי לא הא לא קיימא הא, ואמנם בפ"ב דגטין די"ו כתבו התו' דעל ע"י גזרו בין בביאה בין בנפילה, אבל על טהור לא גזרו אלא בנפילה, דהחמירו בה משום דמעשה שהיה כך היה ע"ש, הרי דמשום שמעשה כך היה לא גזרו בכל מה שהיה ראוי להחמיר, דמסברא היה ראוי לגזור גם בטהור ככל מה שגזרו בט"י מטעמא דאי לא הא לא קיימא הא, ואפ"ה לא גזרו אלא בכמו המעשה שהיה, א"כ ה"נ י"ל לרי"ש דאה"נ דטעם הגזרה כדאי' התם בשבת, ואה"נ דכפי"ז היה ראוי לגזור במים טהורין נמי, אלא דס"ל לרי"ש דמעשה שהיה כך היה במים טמאין, ולכך לא גזרו אלא בטמאין דוקא, דסבר כמ"ד התם בפ' במה אשה ד"ס לא גזרו אלא בספינת הירדן דוקא דומיא דמעשה ממש הוא דגזרי'.

(ג). גבי שנפל לתוכו וכו'. פי' הר"ש (פ"א מ"א) גבי לשון יחיד, גבים ל' רבים, הולכין אחר הרוב, שאם רוב מים תורת מי גבי עליהם, ואם רוב משקין טמאין, אעפ"י

הולכין אחר הרוב, נפל לתוכו שמן אע״פ שהקיפו הרי זה טמא, לפי שאי אפשר לו לצאת ידי ציחצוחי שמן. (ד). יין של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחום והן מותרין, נפל על גבי היין מותר, על גבי הוצא יקפנו כדי שיבטל טעם שמן שבו. (ה). חוקת טיט וגממיות שבפתחי חנויות ברשות

חסדי דוד

שהקפהו שקפה השמן והסירו מע״ג המים ע״כ. והרב אזיל לשיטתיה כדלעיל, דאין טו׳ למים במחובר, אבל לשי׳ הרמב״ם ה״פ אם רוב מים אין מטמאין אלא לרצון, ואם רוב משקין מטמאין אפי׳ שלא ברצון. ומ״ש גבי שמן לפי שא״א וכו׳, פי׳ וכיון שהשמן עומד וניכר ע״ג המים ולא דמי לשאר משקין, הילכך לא בטיל שאין ביטול לדבר הניכר, וז״ל הרמב״ם בפט״ו, נפל לתוכו שמן אעפ״י שהקפהו ה״ז מתטמא ומטמא שלא ברצון, לפי שא״א לו לצאת ידי צחצחית ע״כ. ואמנם בסיפא יש כאן ט״ס וכצ״ל, נפל שמן ע״ג יין וקפה אותו היין מותר, נפל ע״ג הציר יקפנו כדי וכו׳, ופי׳ הר״ש ידיחם הפירות והן מותרים לזרים, נפל ע״ג יין אותו שמן של תרומה וקפה השמן (מעליו כצ״ל) אותו יין מותר לזרים, ולא חיישי׳ לצחצוחי שמן ע״כ. שמעי׳ מהא דה״ט דמייתי תנא להך מלתא דתרומה הכא שלא מענין מכילתין, וכבר היא שנויה לעיל במקומה בפ״ח דתרומות והתם עיקר, והכא תנייה אגב ללמדנו דאף על גב דלענין טו׳ תנא רישא דחיישי׳ לצחצוחי שמן, לענין אי׳ תרומה מיהא לא חיישי׳, ומכל מקום לא ידענא מאי שנא אי׳ מטו׳, דהא גבי איסורין נמי קיימא לן דאין ביטול לאי׳ הידוע וניכר ואיסור תורה הוא, ואפשר לומר דלענין תרומה בהנך לצחצוחין אזלי׳ בתר דעתו של כהן, דאנן סהדי דלא חשיבי ובטולי מבטל להו, והו״ל דומיא דההיא דתנן (תרו״מ פ״ח מ״ה) בגרעיני תרומה שאעפ״י שראויין קצת לאכילה אי לא מכנסן הכהן מותרין לזרים, ומאי דתני הכא סיפא כי נפל ע״ג הציר יקפנו כדי שיבטל טעם השמן צריך ביאור, שהרי ההקפאה אינה אלא כדי להסיר השמן ולא כדי לבטל הטעם, ותמהני מהר״ש שלא ביאר זה, ואמנם הרמב״ם בפט״ו מה״ת דפי׳ להך מתניתא, כתב נפל ע״ג הציר יקפה אותו ויטול קליפה מעל הציר כדי שיסיר כל הציר שבו טעם השמן ע״כ, ולפי״ז ה״פ דמתניתא יקפנו לשמן עם קצת קליפה מהציר כדי שיבטל, כלו׳ שיסיר טעם השמן הבלוע בציר.

(ה). חוקת טיט וכו׳[2]. פי׳ הר״ש (פ״א מ״ד) כמו הקיקות הטיט, והוא בור שיח ומערה דתנן ע״כ. כלו׳ דתנן א׳ מי גבאים מי בורות מי שיחין וכו׳, בשעת הגשמים הכל טהור, פסקו הגשמים הקרובים לדרך טמאין, והרחוקים טהורין וכו׳, והכא קמ״ל שאם שיחין וגוממיות הללו הן אצל פתחי החנויות, בשעת הגשמים דינם שוה לאחרים דהכל טהור, דבשעת הגשמים מסתמא של גשמים רבים עליהן, ואפי׳ שתה מהן הטמא הרי הגשמים אח״כ מבטלין את הטמאין, והרא״ש ז״ל פי׳ לפי שבשעת גשמים אין בני אדם הולכים בדרכים ע״ש, אבל אחר שפסקו גשמים בהני אין לחלק בין קרובים לרחוקים כמו במתני׳, שהרי הללו קרובים לחנויות ושכיחי אינשי טובא, אלא דינן כמי שפיכות שבשווקין וכו׳, וז״ל הר״ש כמי שפיכות שבשווקים, (ומזה תראה שיש כאן ט״ס וצ״ל הרי הן כמי שפיכות שבשווקין) הולכין אחר הרוב, דתנן במס׳ מכשירין פ״ב, מי שפיכות שירדו עליהן מי גשמים אם רוב מן הטמא טמא, אם רוב מן הטהור טהור, ה״נ הכא ע״כ. ולא ביאר לנו הרב מ״ש אח״כ מי שפיכות ומי גשמים שנתערבו וכו׳, מה עניינו דהיינו המציאות עצמו דסליק מניה, דמי שפיכות שירדו עליהן מי גשמים והיינו נתערבו, וכבר פסק דינם שהולכין אחר הרוב, והיכי הדר תנא מי שפיכות ומי גשמים שנתערבו בין בכלים בין בקרקע טמאין דה״ג הר״ש, (ומוכרח הוא להגיה כן הכא בס׳ דידן כמובן), ומשמע טמאין בכל ענין אפי׳ היכא רוב דגשמים, וצריך לפי׳ חדא מתרתי, או לומר דהכא איירי בדליכא רוב אלא הוו מחצה על מחצה, ובהא פליגי דלת״ק טמאין אפי׳ בקרקע לחומרא, או משום דא״א לצמצם ולר״י ור״ש טהורים בקרקע להקל בדרבנן, א״נ יש לפי׳ ע״ד דתנן בפ״ב דמכשירין אימתי אמרי׳ שאם רוב מי גשמים טהור, בזמן שקדמו מי שפיכות, אבל אם קדמו גשמים אפי׳ כ״ש מי שפיכות טמא ע״כ, וה״נ תני הכא, דרישא איירי שירדו הגשמים עליהן ובהא תנא רישא הולכין אחר הרוב, אבל אם הגשמים קדמו היינו דתנא סיפא דעכ״פ טמאין לת״ק, ועיין מ״ש לקמן בסוף דבור זה.

והא דתנא תו סיפא פסקו הגשמים הקרובין וכו׳, קאי אמתני׳ על מי גבאים וכו׳, שבר״ה שחילק תנא דמתני׳ בין קרובין לרחוקים, וביאר כאן בד״א בגבי שאפשר לשתות וכו׳, וביאר הר״ש בגבי שאפי׳ לו לשתות בלא הכרת פרסה, (כגון שסביבותיו סלעים ואבנים) יש לנו לטמות אעפ״י שאין פרסה ניכרת בו, אבל גבי שא״א לשתות אא״כ פרסה ניכרת (כגון שסביבותיו טיט או חול) טהור, דאם אי׳ דשתה היתה ניכרת בו מקום פרסת אדם או מקום פרסת בהמה גסה ע״כ. והא דמחלקי׳ בין גסה לדקה, בהא נמי לא פירש הר״ש, ומיהו הטעם ברור דפרסת בהמה גסה חיישי׳ שמא אדם טמא היה רכוב על הסוס, אבל בבהמה דקה אין דרך לרכוב, והרמב״ם בפט״ו מהט״א דין ד׳ כתב, חזקת טיט וגמומיות (וכתב מרן דגרים חזקת) שבפתחי חנויות בר״ה בשעת הגשמים שהן טהורין, פסקו הגשמים הרי הן כמי שפיכות, ושבשווקין הולכין בהן אחר הרוב ע״כ. נר׳ מדבריו דמפ׳ בדרך אחרת הך תוס׳, דה״ק פסקו הגשמים הרי הן כמי שפיכות, כלו׳ שחזקתן טמאין כמ״ש לעיל בפ״ט מי שפיכות הרי הן בחזקת טו׳, והכא נמי הנך גבאים וכיוצא שבפתחי החנויות משפסקו הגשמים נעשו כמי שפיכות, דכיון שהן בפתחי החנויות פשי׳ דשכיחי ושכיחי התם רבים שותים מהן, והו״ל לרצון וטמאין, ומ״ש אח״כ ושבשווקים מלתא באפי נפשה היא, וה״ק והגמומיות שבשווקים כשפסקו הגשמים הולכין בהן אחר הרוב, ונר׳ דאינו ר״ל אחר רוב המים אם הן של גשמים וכו׳ וכדפי׳ הר״ש, אלא כמש״ש בדין ג׳ על מי גבאים, פסקו הגשמים הרחוקים טהורים עד

2) הגירסא „חוקת טיט" היא גם בד״ר ובכי״ו, ואף בר״ש בד״ו: חוקת הטיט (צוקרמנדל הדפיס „חזקת טיט", כבד״ח). והגר״א מגיה צוקת הטיט, ובאמת היא „צוקה" היא „חוקה", וכן להלן רפ״ה: הרי הן בחזקת המערה, וצ״ל: כחוקת המערה, עיין מ״ש רבינו שם, ועיין מ״ש רבינו להלן בשם הרמב״ם.

הרבים בשעת הגשמים הכל טהור, פסקו גשמים הרי הן שפיכות ושבשקין, הולכין אחר הרוב. (ו). מי שפיכו' ומי גשמי' שנתערבו בין בכלי בין בקרקע, ר' יהודה ור' שמעון אומרים בכלים טמא ובקרקע טהור, פסקו הגשמים הקרובין לעיר ולדרך טמאין, והרחוקין טהורין עד שיהלכו רוב

חסדי דוד

שיהלכו רוב האדם, וה"נ קאמר דה"ה בהנך גמומיות שבשווקים הולכין בהן אחר רוב האדם, כלו' שאם כבר התחילו להלך רוב בני האדם אחר פסיקת הגשמים אז הן טמאין שחזקתן שאתו מהן.

ומה ששנינו אח"כ מי שפיכות ומי גשמים שנתערבו וכו', מלתא באפי נפשה ובמי שפיכות ממש איירי, ודין זה דמי שפיכות פסקו רבינו לעיל בפ"ב שם, וז"ל ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורין, מחלה למחלה הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות, אימתי בזמן שקדמו מי שפיכה, אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן כ"ש ממי שפיכות הכל טמא, שמשקין טמאין שירדו לטהורין מטמאין בכ"ש ע"כ. ואיברא דעיקר דינו היינו מתני' דפ"ב דמכשירין וכדאמרן, ומ"מ התם בהביא מתני' לא נזכר דבר זה דבין בכלים בין בקרקעות כלל, ומוכרח דמהתוס' דהכא נפקא ליה, ומפ' לה כפי' קמא דכתי' בעניותין לעיל דאיירי הכא בתערובת דמחלה על מחלה ופי' כת"ק. ודינא דסיפא דהכא דקתני בד"א וכו', כתבו שם בפט"ו דין ג', ובהא נמי יש לו פי' אחר, וז"ל בד"א בגגא שאפי' לשתות ממנה, אבל בגגא שא"א לשתות ממנה אלא בדוחק גדול, ה"ז בחזקת טהרה שהן בחזקת טהורין עד שימלא מקום פרסות רגלי אדם או פרסות רגלי בהמה גסה ניכרת בו וכו' ע"כ. ודבריו אלה סובלים ב' פירושים, חד הוא גבא שבנקל אפי' לשחות ולשתות בו, ושא"א לשתות אלא בדוחק כגון שהוא בעומק הרבה, א"נ גבא שאפי' לשתות היינו שמימיו זכין, ושא"א לשתות אלא בדוחק שהמים עכורין, ועכ"פ לדידיה ה"פ דמתניתא, בד"א בגבי שאפי' לו לשתות כדאמרן, אז טמא אעפ"י שלא יהא מקום פרסות ניכרות בו, אבל בגב שא"א לשתות אלא בדוחק גדול, תלי' דלא שתו עד שתהא מקום פרסה ניכרת. והראב"ד השיגו דמפ' כפי' הר"ש, ודברי מרן בכ"מ צ"ע ע"ע, והאמת דפי' רבינו הרמב"ם דחוק בלי התוס', דתנא בגבי שאפי' לו לשתות ולא יהא מקום וכו', דלדידיה לא הול"ל ולא יהא וכו', אלא הכי הול"ל אעפ"י שאין מקום פרסות וכו', שזוהי כוונת הראב"ד במה שהעתיק ל' התוס' לבד, וז"ל ליש' דתוס' ולא יהו מקום פרסות וכו', כלו' ומשמעות הל' אינו כפירושו, ובסיפא דתוס' גי' הראב"ד אבל גבי שא"א לו לשתות אא"כ פרסות רגליו ניכרין, ולפי גי' זו ודאי דמינה נמי משמע דלא כפי' הרמב"ס, ולפיכך העתיק הראב"ד גם ליש' דסיפא, כאילו אמר דבין ליש' דרישא בין ליש' דסיפא לא משמע כפירושו, אבל הרמב"ס גריס כגי' דידן עד שתהא וכו', ולפי"ז שפיר מתוקם ליש' דסיפא כפירושו, דה"ק אבל גבי שא"א לשתות בנקל אינו טמא עד וכו', ומ"מ קושטא הוא דפשטא דמתניתא משמע טפי כפי' הראב"ד והר"ש. אלא דמ"מ כפי הסברא נר' דטפי מסתבר כהרמב"ס, דדוחק הוא להחמיר כ"כ בגזרה בעלמא ולומר דאע"ג דליכא שום הוכחה שאתו להחליט הדבר לטו' ולהוציא הגבא מחזקתו, בפרט דסתם גבאים וגמומיות רובן לאו ראויים לשתיה נינהו, הילכך מסתיין להחמיר בסתם ובלא הוכחה בגגא שאפי' לשתות ממנה, דהיינו שהן מים זכין, אבל בגבא שאינו ראוי כ"כ דלא שתו אלא בדוחק גדול אין להחמיר אא"כ רגלים לדבר, א"נ לפום אידך פירושא מסתיין להחמיר בגבא שבנקל אפי' לשתות ממנו.

ודע שעל הדין דלעיל דמי שפיכות ומי גשמים שחילק הרמב"ס בין קדמו מי שפיכה לקדמו מי גשמים, התם נמי השיג הראב"ד, וז"ל לא ידעתי טעם לזה, ואולי מפני שמשעה שנפלו בתחלה הוחזקו גם הם במי שפיכות שכבר נשכחה נפילתם ע"כ. ואיברא דקו' רבתי היא וכמו שהק' מרן שם, דאדרבא כשנפלו מי שפיכות למי גשמים הול"ל קמא קמא בטיל וכן ברישא הול"ל הכי, פי' דכשנפלה השפיכה לתוך הגשמים י"ל קמא קמא בטיל והכל טהור, וכן ברישא כשנפלו הגשמים הטהורין לתוך הטמאין י"ל קמא קמא דטהרה בטיל והכל טמא, ושוב לא יועיל אפי' איכא רוב דגשמים, ומ"מ אנכי לא ידעתי מה לו להראב"ד עם הרמב"ס, הרי דבריו מש' ערוכה, ואי קשיא ליה אמתני' מה לו לערוך קושייתו ע"ד הרמב"ס, ונר' דאמתני' לא קשיא ליה כלל לפום מאי דיהיב טעמא שכבר נשכחה נפילתם, דכפי"ז נר' דמתוקמא מתני' לדידיה דוקא שאחר שעברו ימים רבים שירדו שם מי הגשמים אח"כ נפלו מי השפיכה, דהשתא שייכא הווא טעמא שכבר נשכחה נפילתם, אבל לפי מ"ש הרמב"ס דטעמא שמשקין טמאין שירדו לטהורים מטמאין בכ"ש, דמשמע בכל ענין אפי' דמיד אחר שירדו הגשמים תכף נפלו מי השפיכה ואפ"ה מטמאין בכ"ש, אהא דוקא אמר מר דלא ידע טעם לזה, דאדרבא י"ל קמא קמא בטיל, וכך הבין מרן הכ"מ ומש"ה כתב ולטעם רבינו ק' וכו', כלו' דאילו הראב"ד נשמר מקו' זו כפי טעמו, ויש ראיה לקו' זו מהביא דפ' בתרא דע"ז (ע"ג א') דיין נסך שהיה נופל מפי צרצור קטן לתוך יין דהיתר קמא קמא בטיל, והכא כתב הרמב"ס בפי' משנתנו דאפי' טיפה כחרדל שנפלה לתוך מי הגשמים טימא הכל, וע"ש בכ"מ מה שנדחק בזה וע"ע להתוי"ט.

הגם הלום חזינא להרב מה"מ שכתב עיין כ"מ ותוי"ט וכל הדברים יגעים, והטעם הנכון לפמש"ר פט"ו דמים שבקרקע אין מתטמאין ולא מטמאין אלא ברצון וכו', ולפי"ז לשי' רבינו ניחא, דאיירי בשופכין שנשפכו לחוץ עג"ק דהו"ל מים שבקרקע, ואעפ"י שהן טמאין הרי מי גשמים שירדו עליהן אין מקבלין טו', שהשופכין אין מטמאין אלא לרצון, ואולם לבעל השופכין שיחזרו לטהרה בעי' רוב, משא"כ כששופך שופכין לתוך גשמים חשיב ברצון, שהשפיכה באה ע"י אדם וכו' ע"ש, ואע"ג דמסיים שם והבן זה שהוא נכון, אני אומר שאינו נכון כלל, ואדרבא אם דברי מרן יגעים התירוץ שלו הוא יגע ורפה ידים ואין לו מקום כלל, חדא שהרי הרמב"ס בהדיא קאמר בין בכלים בין בקרקעות, ואף שהרב נרגש מזה וכתב דמש"ר בין בכלים בין בקרקעות קאי רק אמחלה על מחלה, כל הישר הולך בלבבו יבין דאכוליה ענינא כללא כייל רבינו בין בכלים בין בקרקעות, ותו אפי' יהבי' ליה שיטתיה דמש"ר בסיפא אימתי וכו' לא קאי רק

אדם, במה דברים אמורים בגבי שאפש' לשתות ולא יהא מקום פרסו' רגליו ניכרות, אבל גבי שאין אפשר לו לשתות עד שתהא מקום רגליו ניכרין, מצא שם מקו' פרסת רגלי אדם מקום פרסת רגלי בהמה גסה טמא, מקום פרסת רגלי בהמה דקה טהור. (ז). גבי שאין בו ארבעים

חסדי דוד

הקרקעות, להיפך ממשמעות לשון רבינו ולהיפך ממה שמבואר בפירושו על המש', שכתב להדיא וז"ל לפי כשיפלו ממים טמאים אלו משקל טיפת חרדל בחבית של מים נטמא הכל, ואמנם הולכין אחר הרוב כשקדמו מי שפיכות ורבו עליהן מי גשמים ע"כ, ואמנם אפי' נעלים עין מכל זה ונרצה לידחק כמ"ש המה"מ ולפי' הכא בקרקע דוקא, מה נרויח בזה דמי הגיד לו שנפילת מי הגשמים שם אינן ברצון, והלא כשכתב הרמב"ם הכתאי דלרצון בפט"ו לא כתב שצריך שהוא יטיל המים בידיו דוקא, אלא אפי' נפלו ממילא כגון שירדו הגשמים אי ניחא ליה בירידתן שם היינו ברצון, דומיא דהכשר דאמרי' יותן דומיא דיתן, ומש"ה דקדק הרמב"ם שם בפט"ו וכתב או שנפלו לתוכן משקין טמאין ברצון ולא כתב או שהפיל לתוכן, למימרא דאפי' נפלו ממילא כל שהוא לרצון דהיינו דניחא ליה באותה נפילה מטמאין, והה"נ דמתטמאין ומאן מפים דהכא לא ניחא ליה בנפילת מי הגשמים שם, ותו מ"ש דכששופך וכו', חשיב כרצון וכו', לי הרמב"ם גופיה הוי תיובתיה, דהא לא איירי רבינו בשופך ממש בידיו, אלא כתב וירדו מי שפיכות עליהן וכו', שמשקין טמאין שירדו לטהורין וכו', הרי שלא אמר אלא ירדו דהיינו ממילא וזה ברור.

ואולם אשר אני אחזה ליישב דברי משנתנו ולפי טעמו של רבינו, היינו דלענין טו' ודאי לא ילפי' מאיסו' דכי היכי דהתם אמרי' קמא קמא בטיל ה"ה הכא, דהתם תלוי בעירוב שמתערבת הטיפה ביותר ומתבטלת, אבל לענין טו' לא תליא מלתא בעירוב אלא בנגיעה, ומיד כיון שנוגעת טיפה הטמאה במשקין הטהורין מיד נטמאו, דאין שיעור למשקין טמאין אפי' לטמא אחרים, כמש"ר בפ"ד המשקין מהטמאין כל שהן ומטמאין כ"ש אפי' טיפה כחרדל שנגע באוכלין ובמשקין נטמאו, וא"כ הא ודאי דכל שנפלה טיפת השופכין בגשמים הטהורין נטמאו מיד בנגיעת הטיפה, ושוב לא נולד בו שום חידוש המטהרן, ובין בכלים בין בקרקעות איירי, ומיהו הא כדיניה והא כדיניה, דבכלים אפי' שלא לרצון, ובקרקעות דוקא נפלה לרצון, ולא חש רבינו כאן לבאר חילוק זה, דסמך על מ"ש במקומו, ואמנם כשהיו השופכין בתחלה ושוב נפלו הגשמים עליהן, אה"נ דמיד כל טיפה וטיפה של גשמים מהטמאה בנגיעה בשופכין ואפי' בקרקע אי הוי ברצון, אבל אחר שמתערבין והולכין ומתרבים מי הגשמים עד שנעשו רוב, אמרי' מצא מין את מינו וניעור, ומתטהרין המים ממילא שמבטלין את השופכין, וחשיב הכל כמי גשמים, והטעם לזה דהשופכין אינן טמאין בודאי אלא שהן בחזקת טו', הילכך אע"ג דלהומרא אמרי' דמטמאין, מ"מ ברביה אמרי' מצא מין את מינו וניעור והשיבי כמי גשמים טהורין, ועיין בתו' שם בע"ז דע"ג סברא זו, דאע"ג דברישא אמרי' קמא קמא בטיל, אם אח"כ מתרבה האי' אמרי' מצא מין את מינו וניעור, ואע"ג דהתם אפי' להסוברים כן להומרא הוא דאמרי' הכי, הכא אף לקולא אמרי' הכי לכ"ע, כיון שאינה טו' ודאית כדאמרן. ושוב ראיתי להר"ב ה"ן שם במכשירין שהאריך, ויעש גם הוא מטעמים בדבר זה, ותוכן דבריו כי מלאנו ראינו שכל דיני ההכשר והטו' הדבר תלוי במחשבתו ורצונו של אדם וכו' עש"ב, ולפע"ד לא ידעתי היכן מלא הרב שדיני הטו' תלויה ברצונו, הרי אפי' להרמב"ם לא נאמר זה אלא על מים שבמחובר, והרי הרב עצמו הכריח בין מל' הרמב"ם שכתבו' בין מלשונו שבפי' המש' דאיירי אפי' בכלים, וכן הוא האמת וכדכתי' לעיל, וא"כ היכי נחה דעתו ז"ל בחילוק זה דעיקרא דמלתא לאו בכלים נאמרה, וגר מן דין יש כמה דוחקים בדבריו ע"ע כי אין להאריך.

(ז). גבי שאין בו וכו', וכשרין ל ה ק ו ו ת ע ל י ה וכו', וכדברי ר' ש מ ע ו ן שטפו וכו', וכיצד רבו אעפ"י שלא ש ט פ ו כדברי וכו', כיצד שטפו וכו', כ י ו ן ש נ פ ל לתוכו סאה א' וכו', וכמה שטפו כ"ש נפלו לתוכו ג' לוגין וכו', ופסולין ולהקוות עליהן ירדו גשמים וכו', להקוות עליהן פ ח ו ת מג' וכו', כל"ל. וכולה הך מתניתא הביאה הר"ש (פ"א מ"ה)[3]. ואמנם לא פי' בכולה רק דבר אחד דהיינו מלואו ועוד, דפי' מלואו י"ט סאה שבו ועוד מעט יותר כדי שלא ישארו בו ג' לוגין ע"כ. אולם לדידי עניא לריכא טובא לפי' לכולה, ברישא לריך ביאור אמאי תנא פסולין לחלה וכו', דבשלמא לשי' הרמב"ם דכתי' לעיל דאפי' בקרקע מתטמאין המים ברצון, לכאורה מקום יש ברא"ש לאוקמה כגון שנפלו הנך מים טמאין ברצון שם, ומש"ה נטמאו כל המים שבגבי ומש"ה פסולים לחלה וכו', אבל לשי' הר"ש ודעמיה דאין מקבלין טו' במחובר מ"ט פסולין, וניחא לי עם מ"ש הר"ש עלמו במתני' קמייתא גבי שתה טמא, דאותה טיפה עלמה שנתלשה בפיו טמאה ולא סלקא לה השקה, לפי שאין בגבא מ' סאה וכששותה הטהור חיישי' לאותה טיפה, והילכך ה"נ הן אמת שאין מי הגבא מקבלין טו' במחובר מן המים הטמאין שנפלו שם, מ"מ אותן המים הטמאין הרי הן בטומאתן ולא בטלי, וחיישי' דכשיטול מהמים לצורך חלה וכו', בודאי יגביה עמהם קלת מהמים הטמאין ומטמאין החלה או התרומה, דהא קי"ל יש בילה בלח, ומ"מ כשרין להקוות עליהן, כלו' להמתין עד שירדו גשמים[4] להשלים עד שיעור מ' סאה, ואז יהיה המקוה כשר לטבול בו, ובההיא שעתא אותן המים טמאין עלמן נטהרו ע"י השקה, דהא השתא איכא מ' סאה. ובתר הכי מייתי פלוג' דתנאי דמתני' דמאימתי טהרתן של מי גבאים אחר שפסקו הגשמים שהן בחזקת טמאין כשהלכו רוב ב"א, פליגי תנאי דב"ש סברי בעי' רבייה ושטיפה, ולב"ה סגי ברבייה בלא שטיפה, ולר"ש בשטיפה בלא רבייה, וקתני דהה"נ דפליגי הכא בנפלו בתוכן מים טמאין אימתי טהרתן להיות כשרין לחלה ולתרומה, דלב"ה כיון דרבו דאיכא השתא שיעור מ' סאה הרי טהרו המים ההן וכשרין, וב"ש מחמירין דבעי' ג"כ שטיפה, ולר"ש כיון ששטפו שילאו המים מחוץ

3) לפלא שרבינו לא העיר שבדפוסים נשמטה בבא שלימה, והביאה הר"ש בפ"א מ"ד, ועיין תס"ר, עמ' 3.

4) עיין תוספתא כפשוטה שקלים, עמ' 658.

סאה ונפל לתוכו פחות משלשת לוגין מים שאובין טמאין, פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, וכשרין להקנו' עליהן, ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי בי' שמאי, ובי' הלל אומר' רבו אף על פי שלא שטפו, וכדברי רבי שמואל שטפו אף על פי שלא רבו, כשרין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, וכשרין להקוו' עליהן. (ח). וכיצד רבו אף על פי שלא כדברי בית הלל, מקוה שהוא מחזיק ארבעים סאה ובתוכו תשע עשרה סאה, ונפלו לתוכו פחות משלשת לוגין מים שאובין טמאין, כיון שנפלו לתוכו עשרי' ואח' סאה של מימי גשמים טהורין, מפני שרבו. (ט). כיצד שטפו אף על פי שלא רבו כדברי רבי שמעון, מקוה שהוא מחזיק עשרים בתוכו תשע עשרה סאה, ונפלו לתוכו פחו' משלש' לוגין מים שאובין טמאין, מפני שנפלו לתוכו סאה אחת של מימי גשמי' טהורין, מפני

חסדי דוד

לגבא אע"ג דלא רבו טהרו, דתלי' דהטמאין הן שיצאו לחוץ, ומ"מ מאי דהדר תני הכא וכשרין להקוות עליהן, נר' דכדי נסבא, חדא דהא אפי' ברישא אמרת דכשרין להקוות, ותו דכיון דתני שירדו גשמים ורבו ואיכא כבר שיעור מקוה, מאי שייך תו להקוות, ומיהו איכא למימר דהיינו דקמפרש תנא כיצד רבו וכו', שהיו בתחלה בתוכו י"ט סאה ונפלו פחות מג' לוגין וכו', כיון שנפלו לתוכו כ"א וכו' טהורין, מפני שרבו, ואיכא למידק דהא בעשרים דמי גשמים סגי דאיכא רובא, אלא צ"ל דה"ק אע"ג דלבטל המים הטמאין להכשירן לתרומה וליטול לידים כל שנופלין מי הגשמים עליהן סגי ברבייה ומיד טהרו, דתו לא חיישי' לטמאין דבטלי, וא"כ ה"נ סגי בעשרים, כיון דבשעת נפילת הטמאין לא היו שם אלא י"ט, מ"מ היינו דאמינא דכשרין להקוות עליהן, דכדי להשלים שיעור המקוה אינו נכשר עד שיפלו כ"א שלימים, שאין אותן פחות מג' לוגין מצטרפין, דדל מהכא הטו' הרי שאובין היו והיאך יצטרפו, כך יש לדחוק ולפי'.

ומ"ש כיצד שטפו וכו', וכמה שטפו כ"ש, צ"ל דסברת ר"ש דמדינא כבר בטלו המים הטמאין שנפלו, ולא חיישי' לשמא יעלו אלא לחומרא בעלמא הוא דבעי' שירדו אח"כ עליהן מי גשמים, והילכך בשטפו כ"ש, אע"ג דהשתא ליכא למיתלא שיצאו כל הטמאין לחוץ, דהא לא יצאו אלא כ"ש ונשארו בודאי מהטמאין בתוכן, דהא פחות מג' לוגין קאמר דהיינו אפי' קרוב לג' לוגין, ואפ"ה סגי ליה בשטיפה כ"ש, ושוב קתני שאם היו הטמאין הנופלין ג' לוגין שלימין, מלבד דפסולין לחלה וכו', גם פסולין להקוות עליהן, דהא אפי' היו טהורין הרי ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה, וכ"ש הכא שהן טמאין, ואם ירדו גשמים וכו', בטלו אפי' שהן טמאין וכשרין לתרומה וכו', אע"ג שהן ג' לוגין, אבל למקוה לא מהני עד שישטופו בענין שיצא מלואו ועוד, וכדפי' בסיפא דמלואו היינו י"ט סאין, כפי מה שהיה בתחלה בעת נפילת הטמאין, ועוד מעט כדי שלא ישארו שם אלא פחות מג' לוגין ובהכי כשר, אע"ג דהשאובין היו טמאין, והיינו דקמ"ל הכא, והא דקאמר שיהיה כשר למקוה פשוט דהיינו אם יוסיף לבנות דופנותיו למעלה באופן שיהיה מחזיק מ' סאה, דאל"כ כיון דתנא לעיל שהוא מחזיק עשרים סאה לבד, היכי יהיה כשר להקוות דהיינו למקוה, הא עכ"פ אינו מחזיק שיעור מקוה, א"נ כדאמרן, וסיפא קתני לרבותא, דאפי' לא היה חסר המקוה אלא קורטוב כשנפלו לתוכו ג' לוגין מים טמאין, מלבד דפסול למקוה אפי' לא היו טמאין, השתא דטמאין הרי הכל פסול לתרומה ולנ"י, עד שירבו עליו מי גשמים כדלעיל, אבל לא נפלו אלא פחות מג' לוגין, כיון שנפל קורטוב של מי גשמים, שזהו מה שהיה חסר, הרי נכשר המקוה וממילא נטהרו המים הטמאין בהשקה וכדלעיל וכשר לכל, כדמסיים כשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר, זהו מה שראיתי לפי' כפי הנוס' שבידנו בהך מתניתא.

אמנם זאת מצאנו להרמב"ם ספ"ה מה' מקואות, וז"ל מקוה שאין בו מ"ס ונפל לתוכו פחות מג' לוגין מים טמאין שאובין, ה"ז כשר לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, ופסולין להקוות עליהן, ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן הרי אלו כשרים להקוות עליהן, נפל לתוכו ג' לוגין וכו', ה"ז פסול לחלה וכו', ופסול להקוות עליו, ירדו גשמים וכו', הרי הן כשרים לחלה וכו', ופסולין להקוות עליהן עד שיצאו כל המים הראשונים וכו', וכן מקוה שיש בו מ"ס חסר דינר ונפלו לתוכו ג' לוגין וכו', פסול לחלה וכו', ופסולין להקוות עליהן, נפל לתוכו פחות וכו', ואח"כ נפל לתוכו משקל דינר מי גשמים וכו', וכשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר ע"כ. נר' דגרסתו הפוכה משלנו, ואמנם כבר השיגו הראב"ד, וז"ל (ואע"ג שנרשם לי הראב"ד אסיפא דמלתיה דהרמב"ם, ברור דע"ס הוא ואריסא קאי) זה שבוש אלא כשרים להקוות עליהן, ולענין חלה ותרומה יש מחלוקת בנוס', ומסתברא כאותה שיש בה ה"ז פסול וכו', ע"ש כוונתו דודאי הנוס' דגרים ברישא פסולין להקוות הו"ל להרגיש דע"כ שבוש הוא, דמ"ט פסולין הא לא אשכחן אלא דג' לוגין מים שאובין פוסלים את המקוה אבל פחות מג' לא פסלי, ואי משום דטמאין נינהו, מה בכך לכשיתמלא המקוה במ"ס ממילא יטהרו המים ההן בהשקה, אבל הנוס' דגרים כשר לחלה וכו', איברא שיש לה מקום דתלי' שכשיטול משם לחלה וכו', הא איכא לפי חשבון במה שנוטל רובא דרובא דטהורים ובטלי הטמאין לגבייהו, ומ"מ הא נמי מסתברא כאידך נוס' דגרי' פסול לחלה מטעמא דאמרן לעיל, זו כוונתו ז"ל, ודברי מרן בכ"מ באלף מחילות דחוקים ורחוקים ע"ע.

ואולם למיעוט דעתי שפיר יש ליישב דברי רבינו ונוסחתו ואין כאן שבוש, דמ"ש כשרין לחלה וכו', ה"ט דכיון דקי"ל דלכ"ע יש בילה בלח, נמצא דכששואב מהן לחלה בכל טיפה וטיפה ממאי דשקיל איכא רובא דרובא דמים טהורין לפי חשבון, ואין כאן אפי' טיפה אחת טמאה אלא חלק קטון מהטיפה ואותו חלק קטון מתבטל ברוב הטיפה, ואמנם מ"ש פסולין להקוות עליהן, הכוונה היא דהגע עצמך שהיו שם תחלה י"ט סאין מים ראויין למקוה ונפלו שם ב' לוגין ומחצה דשאובין טמאין, סד"א כיון דאמרן דהטמאין בטלי ברובא דרובא כדבר האמור, א"כ יהיה מותר להקוות עליהן, כלו' לחשוב אפי' אותן ב' לוגין וחצי בכלל מימי המקוה,

ששוטפו, וכמה שטפו וכל שהן, נפלו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין טמאין, פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, ופסולין להקוות עליהן עד שיצא הימנו מלואו. (י). ירדו גשמים רבו ושטפו כדברי בית שמאי, וכדברי בית הלל רבו אף על פי שלא שטפו, וכדברי רבי שמעון שטפו אף על פי שלא רבו, כשרין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, ופסולין להקוות עליהן עד שיצא הימנו מלואו ועוד. (יא). ואיזה מלואו ועוד, מקוה שהוא מחזיק עשרים סאה ובתוכו תשע עשר סאה ונפלו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין טמאין, ירדו גשמים ונתמלאו, לעולם הוא פסול עד שיצא מלואו ועוד ועוד דבר מועט, למעט שלשת לוגין. (יב). מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין טמאין, פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, ופסולין להקוו׳ עליהן, משלשת לוגין אפי׳ כולן טמאין, כיון שנפל לתוכו קורטוב אחד של מימי גשמין טהורין, וכשם שטה׳ לטבילה כך טהר לכל דבר. (יג). למעלה מהן מי תמצי׳ שלא פסקו, שמטבילין בהן את המי׳, ואין מטבילין בהן אדם וכלי׳, זה הכלל כל מקום שאדם טובל, ידים וכלי׳ טובלין, אין אדם טובל, אין ידים וכלים טובלין, ואלו הן מי תמצי׳ כל זמן שהגשמים יורדין וההרים בוצצין, פסקו גשמים וההרים בוצצין הרי הן כמי תמצית, פסקו מלהיות בוצצין הרי אלו כמי גבאין. (יד). החופר בצד הים בצד הנהר במקו׳ הביצין הרי הן כמי תמצי׳, החופר בצד המעיין כל זמן

חסדי דוד

באופן שאם יפלו שם עשרים סאה וכ״א לוגין ואלו מי גשמים יהיה המקוה כשר, שכשנצרף אותן ב׳ לוגין ואלו עם הכ״א ואלו הרי הן סאה, דהיינו כ״ד לוגין והא איכא מ״ס, קמ״ל דלאו הכי, דס״ס אין ראוי להשלים מי המקוה במים טמאים, מאחר דכל הב׳ לוגין ואלו התם קיימי וקביעי בדוכתייהו, אבל אם ירדו גשמים יותר מג׳ לוגין ואלו, הרי בטלו שם ברוב, וכפי הדין דלעיל שפסק בפט״ו מהט״א, דכל מי גבאים אפי׳ שהם מהן טמא, או נפלו לתוכן משקין טמאים, אם ירדו עליהן גשמים ורבו עליהם הרי הן טהורין, א״כ ה״נ הדרו אותן פחות מג׳ לוגין כטהורין וכשרין להקוות עליהן, כלו׳ להושבם בחשבון המילוי של מ״ס, אבל אם הטמאין היו ג׳ לוגין, כיון דחשיב שיעור ג׳ לוגין לפסול את המקוה אפי׳ היו טהורין, וכ״ש הני דטמאין, ה״נ חשיבי ולא בטלי אף ליטול מהן לחלה וכו׳, ובא וראה עד היכן מגיע דקדוק לשון הזהב של רבינו, דברישא גבי פחות מג׳ לוגין קאמר פסולין להקוות עליהן, דהתם ר״ל פסולין להכניסן בחשבון המ״ס, אבל ודאי דהמקוה כשר להקוותו, כלו׳ כשישלים שיעורו ע״י מי גשמים, אבל הכא גבי ג׳ לוגין קאמר פסול להקוות עליו, כלו׳ אפי׳ לא יחשוב הג׳ לוגין בכלל המקוה עצמו, כבר נפסל הכל בג׳ הלוגין שאובין, ואין לו תקנה עד שיצא ממנו מילואו ועוד, ואמנם לענין הכשר לחלה ולנט״י, כיון שרבו גשמים על הג׳ לוגין הרי נטהרו דבטלי כדלעיל, ושוב תנא סיפא לרבותא דאפי׳ מקוה שאינו חסר רק כדינר, אם נפלו שם ג׳ לוגין פסול לחלה וכו׳, וכן פסולין אותן ג׳ לוגין להקוות עליהן, כלו׳ להכניסן בחשבון ולומר הרי יש כאן מ״ס ויותר, אלא אכתי חשיב חסר דינר עד שירדו גשמים יותר מג׳ לוגין ואז כשר לחלה וכו׳, אבל ודאי דלהכשירו לטבילה לא סגי עד שיצאו ממנו כל המים ולא ישאר שם אלא פחות מג׳ לוגין, ולא חש לחזור ולבאר כל זה דמרישא מובן, ואם נפלו פחות מג׳ לוגין לא פסלי המקוה, אלא מיד כשיפול שם כדינר מי גשמים כשר וטהור לטבילה ולכל דבר, שהרי מיד שנשלם שיעור המקוה באותו דינר נטהרים המים ע״י השקה וכדלעיל, והמה״מ הרבה דברים ולא בא לכלל יישוב ע״ע כי אין להאריך.

(יג). למעלה מהן מי תמציות וכו׳. במתני׳ (פ״א מ״ו) תנן למעלה מהן מי תמציות וכו׳, שתה טמא ושתה טהור טהור, נפלו מים טמאין ושתה טהור טהור, ולא ביאר תנא מ״ש הני דטהור, ומ״ש מי גבאים דתנן לעיל דטמא, ומפ׳ הכא דה״ע, דהנך מי תמציות כל זמן שמבצבצין ומבעבעין מהגשמים היורדין מההר, אפי׳ אחר שפסקו הגשמים אלימי לטהר המים הטמאין בהשקה, משא״כ מי גבאים כשאין בהן מ״ס, וזו מעלה שיש לאלו דאע״ג דלא מהנו לטבילת אדם וכלים, ולא מהנו אפי׳ לטבילת ידים אא״כ ע״י נטילה בכלי, מ״מ מהנו להטביל ולטהר המים הטמאין, וכיון שיש לאלו מעלה זו, יש להן נמי מעלה אחרת השנויה במשנתנו דכשרים לתרומה, משא״כ במי גשמים דאפי׳ בזמן שהן בחזקת טהרה אין כשרים אלא להשתמש מהן לעיסה הטבולה לחלה, אבל לא לחלה ממש ולתרומה כדתנן, והיינו במים שאובין, וכ״פ הרמב״ם בפ״ט מה״מ, אבל מים שאינן שאובין, הא תנינן לעיל דאפי׳ נפל בתוכן פחות מג׳ לוגין מים טמאין, כשרים לחלה ולתרומה כפי נוס׳ הרמב״ם, וכדכתי׳ לעיל בסמוך, וכאן בתוס׳ לא הוצרך למיתני מאי דתנן, אלא טעמא דמתני׳ מפ׳, ותו אשמעי׳ בסיפא היכי דמי מי תמציות שלא פסקו.

(יד). החופר בצד הים וכו׳. הביאה הר״ש במש׳ ו׳, ופי׳ הרי הן כמי תמציות שלא פסקו ע״כ. כלו׳ דכשרים לתרומה ומטבילין בהן את המים, והחופר בצד המעיין וכו׳, פי׳ הר״ש הרי הן כמעיין דמטהר בכל שהוא, אעפ״י שאין בו מ״ס ע״כ. ולא ביאר כל הצורך, דהו״ל לפי׳ דהא דמטהר בכ״ש דוקא לכלים קטנים שמתכסין בהן, כגון מחטין וצנוריות דבמקוה אע״ג דמדאו׳ מהני למחטין ברביעית, מ״מ בטלוהו רבנן כדאי׳ בפ״ג מינין (ל״ח א׳), אבל במעיין הניחוהו אדיניה, אמנם הא אין להק׳ דהו״ל לפי׳ הרי הוא כמעיין לטהר בזוחלין, דהא ליתא כדלקמן בסיפא, וב׳ בבות הללו פסקן הרמב״ם שם בפ״ט דין ג׳ וד׳, וגרסתו שם בסיפא פסקו וכו׳, הרי אלו כמי גבאין, וגם הר״ש הביא נוס׳ זו, והיא היא דהיינו מי גבאין היינו מי תמציות שפסקו תרווייהו חד דינא נינהו. ודע דהק׳ שם מרן בכ״מ, דלמה לא

שהן באין מחמת המעיין אע"פ שפוסקין וחוזרי' ומושכין הרי הן כמעיין, פסקו מלהיו' מושכין הרי הן כמי תמצי'. (טו). מעיין שמימיו מועטין וריב' עליו והרחיבן מטה' באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו.

(טז). מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל הטהרות שנעשו על גביו בין שמקוה זה ברשות הרבים בין שמקוה זה ברשות היחיד טמאות למפרע, רבי שמעון אומר ברשות היחיד תולין, וברשות הרבים טהור. (יז). אמר ר' שמעון מעשה

חסדי דוד

הילך בחופר בלד הנהר כמו שהילך בחופר בלד המעיין וע"ש שנדחק בזה, ולפע"ד שדבר פשוט הוא שאין לו דין הנהר אלא כשבא מחמת הנהר, והא א"ל לפי דאל"כ מאי נ"מ שהוא בלד הנהר, ואה"נ שגם במעיין א"ל לבאר זה, ולא אלטי' אלא למאי דמסיים אעפ"י שפוסקים וחוזרים ומושכין, והא מלתא שייכא דוקא במעיין דהכי אורחיה, דזימנין דפוסק מלמשוך מחמת איזה טיט וכיולא דמעכב, ואח"כ חוזר ומושך, אבל בנהר או בים לא שייך זה, דכל זמן שנגררין מהן בודאי דלא פסקי וזה פשוט[5].

ובהא דתנא הכא סיפא מעיין שמימיו מועטין וכו', פי' הר"ש (פ"א מ"ז) ריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלאת מים זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה, אין אותן מקומות כשרין אלא באשבורן, אבל מ"ם ודאי לא בעו כדאמרן, ובמקום שהיה מהלך בתחלה מטהר אפי' בזוחלין ע"כ. ומאי דאמר מר דמ"ם לא בעו כדאמרן, היינו בבבא דלעיל, דהחופר בלד המעיין דהרי הוא כמעיין דמטהר בכ"ש והא לא גרע מניה, והרמב"ם לא פי' להך בבא, משום דסבר דפליגא אמתני', דלמתני' אפי' במקום שלא היה יכול להלך בתהלה מטהר בזוחלין, וכמ"ש מרן בכ"מ בפ"ט דין י"א על תוס' כיולא בזו, והיא שנויה לקמן בפ"ד ועיין מש"ש בס"ד.

(טז). מקוה שנמדד וכו'. פלוגי' דר"ש ורבנן מתני' היא בפ"ב, וכאן בא להוסיף הא דאר"ש מעשה במגורה וכו', וכולה הך מתניתא מייתי לה ש"ס בקי' פי' האומר דס"ו, ואמנם איכא למידק דמשמע דר"ש מייתי עובדא לסיועי למלתיה, ולפי הנרי' מעשה לסתור הוא דהא איהו סבר ברה"י תולין וברה"ר טהור והיינו דלא כמאן, דאילו ר"ט מטהר לגמרי וסתמא משמע דאפי' ברה"י, ור"ע מטמא לגמרי, ואי מהא היה אפי' לומר דס"ל לר"ש דר"ט לא טיהר לגמרי אלא לפי שהיה ברה"ר, אבל אם היה ברה"י אה"נ שהיה אומר תולין, דס"ל דילפי' סוף טו' מתהלת טו' וכדאי' ברפ"ק דמכילתין (נדה ג' א') אליביה דר"ש, וסבר ר"ש דר"ע נמי אית ליה הך סברא ופסק כוותיה, אלא דרש"י ז"ל פי' מגורה של דיסקים שם אדם, או שם מקום שביבנה, ואי נימא שם אדם נמלא דהו"ל רה"י, ואפ"ה קאמר דר"ט מטהר ואמאי איהו קאמר תולין, ותו בר מן דין קשיא לי, דכיון דחזי' מגופא דעובדא דהדר ביה ר"ט לגבי ר"ע, דא"ל כל הפורש ממך וכו', א"כ אמאי נקט ר"ש סברת ר"ט, מאחר דר"ט גופיה חזר והודה לר"ע, ומה גם דמסיים דנמנו עליו וטמאוהו, ונר' לומר דר"ש לא הוה ידע אלא עיקרא דעובדא דפליגי ביה ר"ט ור"ע, דר"ט (מטמא) [מטהר] ור"ע (מטהר) [מטמא], וסתמא דברייתא הוא דמייתי כוליה השקלא וטריא ודנמנו וכו', ודהודה לו ר"ט, אבל ר"ש לא ידע להא, אלא משום דספוקי מספקא ליה אי הלכה כר"ט או כר"ע, הכריע מדעתו דברה"י תולין וברה"ר טהור, דומיא דתחלת טו' דילפי' מסוטה, ויש כאן חסרון וע"ש וכל"ל אמר ר"ע הואיל ומקוה וכו', בדברי ר"ע יש כאן ט"ס וכל"ל, הואיל וטמא (וכ"ה בר"ש) זה וכו', וטעמיה דר"ע דהוכיח טפי ממקוה, היינו משום דכיון דהס' נולד במקוה יש לנו לדון עליו טפי מעל האדם, ור"ע סבר דכיון דהתכלית הוא לדעת מה דינו של אדם עליה דידיה דיינינן.

ודע דהתם הק' התו' אהא דמייתי ר"ע ראייה מעומד ומקריב וכו', דמה ראיה זו, הרי במשל אפי' נודע שפסול היה בשעת עבודה אפ"ה עבודה כשרה, ובכה"ג גבי מקוה אם נמלא שמדידתו תחלה היתה בטעות טהרותיו טמאות למפרע אפי' לר"ט, ותי' דבתרתי פליגי, פליגי בטהרות דלמפרע, מר אזיל בתר חזקה דמקוה, ומר בתר חזקה דאדם, ופליגי נמי בשטבל בו כהן ועבד עבודה ובאו עדים שהיה המקוה חסר קודם הטבילה, ר"ע מכשיר עבודתו כמו ב"ג, ור"ט פוסל כמו ב"מ ע"ש. וקשיא לי דא"כ לא השיב ר"ע תשובה נלחת אלא על הפלוג' שניה דפיסול עבודה, ומלישנ' דברייתא משמע דבכלהו מילי הודה לו ר"ט, דקא"ל כל הפורש וכו', ונר' דגם על אידך פלוג' השיב ר"ע תשובה נלחת באומרו הואיל ואדם זה וכו', כלו' דלית לן למיזל בתר חזקת המקוה, דהא אתרעאי שהרי חסר לפנינו, אבל חזקת הטו' דאדם הויא אלימתא, שהרי גם חסרון המקוה אלים ליה לחזקת טומאתו, אשתכח דאיכא תרתי לריעותא, וכיון שראה ר"ט שלא יכול להעמיד דינו הראשון, חזר לדון דין אחר להכשיר העבודה וכדלעיל, ובהא נמי השיבו ר"ע ואז א"ל כל הפורש וכו', ועיין להריטב"א בחדושיו דלדידיה ל"ק כמו שהקשינו לתי' התו' ע"ש.

ומ"ש מקוה פסולו ביחיד, מפי' התם דעד א' נאמן באיסורין, אבל ב"ג פיסולו (בשנים כל"ל[6]), וכ"ה בגמ' שם), דאין דבר שבערוה פחות מב' ע"ש, ושם מבו' טעמא דב"ג עבודתו כשרה דיליף מקראי, ולהלכה קי"ל כר"ע מחבירו, כ"ש דת"ק דמתני' כוותיה, ואפי' ברה"ר טמאות דלא ילפי' סוף טו' מתחלת טו', דהכא איכא חזקת טו' וכדאי' בריש מכילתין (נדה ג' א'), ומיהו מסיים מתני' בד"א בטו' חמורה, אבל בטו' קלה כגון אכל אוכלים טמאין ס' טבל במ"ם או לא ספקו טהור, ופי' כן הרמב"ם בפ"י דין ו', וז"ל הטמא שירד לטבול ס' טבל וכו', ס' יש בו מ"ם וכו', ב' מקואות א' וכו', ואין ידוע וכו', ספיקו טמא, לפי שהטמא בחזקתו עד שיוודע שטבל כראוי, וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר בין שהיה המקוה ברה"ר וכו', בד"א כשהיתה הטבילה מטו' חמורה, אבל מטו' קלה כגון שאכל וכו', ה"ז טהור, וכתב הראב"ד ואם היה אב הטו' מד"ם ספיקו טמא ע"כ.

5) עיין בראשונים שציינתי בתס"ר עמ' 6, ובתשובות בעלי התוספות (קובץ ראשונים ירושלים תשל"ג), עמ' של"ג.

6) בכי"ו, בר"ש ובירושלמי תרומות פ"ח ה"ב, מ"ה ע"ב: בבית דין.

במגורה של דיסקוס ביבנה שנמדדה ונמצאת חסרה, והיא רבי טרפון מטהר, ור' עקיבא מטמא, הואיל ומקוה בחזקת טהר' היה, לעולם הוא בטהרתו עד שיודע שניטמא, אמר רבי עקיבא הואיל ומקוה זה בחזקת טומאה, לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך שטהר. (יח). אמר רבי טרפון למה זה דומה, למי שהיה עומד ומקריב על גבי מזבח ונודע שהו' בן גרושה או בן חלוצ' שעבודתו כשרה, אמר רבי עקיבא למה זה דומה, למי שהיה עומד ומקריב על גבי המזבח ויודע שהוא בעל מום שעבודתו פסולה. (יט). אמר לו רבי טרפון אתה מקישו לבעל מום ואני מקישו לבן גרושה ולבן חלוצה, נר' למי דומה אם דומה לבעל מום נלמדו מבעל מום, אם דומה לבן גרושה נלמדו מבן גרושה או מבן חלוצה. (כ). רבי עקיבא אומר מקוה פסולו בעצמו ובעל מום פסולו בגופו ואל יוכיח בן גרושה ובן חלוצה שפסולו באחרים, מקוה פסולו ביחיד ובעל מום פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרוש' ובן חלוצה שפסולו בבית דין, נמנו עליו וטמאוהו, אמר לו ר' טרפון עקיבא כל הפורש ממך כפורש מן החיים.

חסדי דוד

ונסתרה דרכו מאי קמ"ל, דכבר שמעי' הכי מדברי הרמב"ם, דמדלא הזכיר אלא כגון שאכל אוכלין טמאין וכו', ממילא דאב הטו' אפי' מד"ס הוא בכלל טו' התורה וכמ"ש בכ"מ, ואף שאין זה מוכרח דעכ"פ מדכתב הרמב"ם וכיוצא וכו', איכא למיטעי ולומר דה"נ אב הטו' מד"ס, ותדע דהא בפ"ד דטהרות אע"ג דתנן ס' ד"ס אכל אוכלין טמאין וכו', דמשמע דוקא הני דאינן אלא ולדות דרבנן, אפ"ה איכפל תנא לסיומי בהדיא אבל דבר שהוא אב הטו' מד"ס ספקו טמא, וא"כ י"ל דכוונת הראב"ד להשיגו, דלא עדיף איהו מתנא דידן, וכיון דתנא גופיה קפיד למיתנייה גם הוא היה צריך לאומרו, ומיהו א"נ כיון לזה הראב"ד אכתי לק"מ, שהרי כבר ביאר כן הרמב"ם בפט"ו מהא"ה שפי' להדיא מתני' דטהרות, וכיון שלימדנו כן בס' לטמא, כ"ש הכא בס' ליטהר דאיכא חזקת טו', ומש"ה לא הוצרך להאריך ולפי' כאן, באופן דמשמע דבהנס טרח הראב"ד.

אבל אני אפרש כוונתו במאי דאיכא למידק ע"ד הרמב"ם במ"ש ספקו טמא לפי שהטמא בחזקתו, דמי הצריכו לזה, הא בלא"ה הו"ל ס' דאו' ולהומרא, ואפי' אב הטו' דמד"ס תקון רבנן כעין דאו' וכדאזי' בהדיא מתני' דטהרות, אע"ג דהתם לא שייך טעם דהטמא בחזקתו, אלא מוכרח דכוונת רבי' משום מאי דתנן הכא בין ברה"ר וכו', ולזה ק' לכאורה מ"ט לא ילפי' סוף טו' מתחלת טו', וכי היכי דהתם קי"ל ברה"י דוקא ספקו טמא, אבל ברה"ר ספקו טהור, ה"נ נימא הכי, מש"ה אצט' רבינו לבאר הכא דה"ט דטמא אפי' ברה"ר לפי שהטמא בחזקתו, והשתא שפיר השג ישיג הראב"ד, דאע"ג שכבר כתב הרמב"ם בהא"ט דאב הטו' מד"ס ספקו טמא, מיהו י"ל דדוקא התם דאיירי בתחלת טו', דלא מחמירי' כ"כ אלא כדיניה דברה"ר ספקו טהור, הילכך משוי' אב הטו' דמד"ס לאב הטו' דמדאו', אבל הכא דאיכא חומרא טפי דאפי' ברה"ר טמא, דילמא לא מחמירי' כוליה האי בשל ד"ס תרי חומרי, וא"כ הו"ל לבאר אע"ג דביאר התם, אבל באמת ל"ק, דמאחר דכתב כאן ולדות דמדרבנן וסיים וכיוצא בספקות אלו, ש"מ דדוקא בכיוצא באלו קאמר, ולא באב אע"ג שהוא מד"ס וילמד סתום דהכא מהמפורש בהא"ה.

וראיתי להר"ב משל"ס בפי"א דין ו' דמייתי השגת הראב"ד ומ"ש עליה מרן הכ"מ, והק' עליו דאי מהא לא איריא, וכעין מה שכתבתי לעיל, וכתב ולדידי קו' מעיקרא ליתא, דהא רבינו כתבה בהא"ה ואשמועי' דאפי' ליטמא שהוא דבר קל וכו', אפ"ה בדבר שהוא אב הטו' ספקו טמא, כ"ש ליטהר, ולא הוצרך לזה לאמרו וכו', וזה נ"ל פשוט עד שאני אומר דלא בא הראב"ד להשיב אלא לפי הדין ע"ש, וליפרי לן מר דלהכי לא נחית הראב"ד ואין זו דרכו ז"ל, אלא כוונתו כדאמרן, ולא שייך הכא כ"ש דאמר מר, דאי אתינן בכח כ"ש וק"ו מהתם, א"כ נימא דיו ולא יהא טמא אלא ברה"י כי התם, וז"ש הראב"ד שהיה צריך לבאר זה דאפי' ברה"ר. שוב ראיתי להרב שם שכתב וז"ל ודע שמרן בשלחנו העתיק דברי רבינו בסי' ר"א, וכתב שם הט"ז לפי שהטמא בחזקתו הוצרך לזה אע"ג דס' דאו' לחומרא וכו', לפי שכאן מיירי אפי' בטמא טו' דרבנן וכו', ודברים הללו הם שלא בהשגחה, שהרי רבינו לא מיירי אלא בטמא טו' דאו' ע"כ. וכן אמת כי דברי הרט"ז היו שלא בהשגחה ולפום ריהטא, אבל לא מטעם שכתב הרב, דלא מיירי רבינו אלא בטמא טו' דאו', שהרי הוא עצמו כתב אח"כ בסמוך דאיירי נמי באב הטו' דמדרבנן, אלא דמ"ש הט"ז דהכי אי' במתני' דס"ל כר"י כן היינו דלא דק, דאדרבא אנן לא קי"ל כר"י, דאיהו אפי' בולד דמדרבנן קאמר כגון אכל אוכלין טמאין, אבל מ"מ שפיר מיירי רבי' אף בטו' דרבנן כגון שנטמא באב הטו' דמד"ס, ומ"מ לאו היינו טעמא שהוצרך לומר שהטמא בחזקתו, דא"כ בס' טו' ליטמא מ"ט אמרי' הכי הא התם ליכא חזקת טו', אלא ע"כ התם טעמא משום דס' דאו' לחומרא, והחמירו נמי בס' נטמא באב הטו' דמד"ס, דכיון שיש לו שרש מן התורה כל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, אבל כאן לא הוצרך להך טעמא דהטמא בחזקתו אלא להודיע אמאי החמירו אפי' ברה"ר וכדאמרן, דאי משום ס' דאו' הא לענין טו' שניא מכל הספקות דילפי' מסוטה דדוקא ברה"י, אבל ברה"ר טהור, ואני תמיה על הרב הגדול דמאחר שדחה הוא ז"ל דברי הט"ז, ואיהו כתב דרבינו לא מיירי אלא בטמא טו' דאו', הלא מעתה אמאי לא קשיא ליה על רבינו דמאי הוצרך לטעם זה דהטמא בחזקתו, תיפוק ליה משום דס' דאו' לחומרא, וכי היכי דאמרי' נמי בספק ליטמא אע"ג דליכא טעמא דחזקה, וא"כ יכול על מגן הזכיר רבינו טעם שאינו עיקר א"ו כדאמרן, ושפתים ישק לכהנא רבא הרב ש"ך דבדברים קצרים כהן מדבר ומשמיע כל מה שאמרנו לעיל, דז"ל ס"ק קמ"ה ע"ד מרן בין ברה"ר וכו', כלו' אע"ג דבעלמא קי"ל ס' טו' ברה"ר טהור, הכא אמרי' העמד טמא על חזקתו ע"כ, וע"ע לקמן ספ"ב מש"ש בס"ד.

פרק שני (א). מקוה שהניחו ריקם ובא ומצאו מלא כשר, מפני שזה ספ' מים שאובי' למקוה, וחזק' המקואות כשרות. (ב). צינור המקלח למקוה והמכתשת נתונ' בצדו, ספק מן הצנור למקוה וספק מן המכתשת למקוה פסול, מפני שהפסול מוכיח, ואם יש בו רוב מקוה כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה. (ג). שני מקואות שאין בהם ארבעי' סאה ונפלו

חסדי דוד

פרק שני (א). *מקוה שהניחו ריקן וכו'. מייתי לה הר"ש אדתנן בפרקין (פ"ב מ"ג) ס' מים שאובין שטהרו וכו', ומהכא הוה בעי להוכיח דאפי' כולו שאוב דרבנן, דמדקתני ריקן מוכח דלא הוה ביה כלום ואפ"ה ספקו טהור, לפי שאינו אלא ס' דרבנן, אבל מסיק דכולו שאוב דאו', והא דפרי' הכא כדמסיים שחזקת המקואות כשרות דחזקת העושה מקוה עושהו בכשרות ע"ש, ודבר זה מחלוקת ראשונים הוא. והרמב"ם ברפ"ד פי' דכולו שאוב דרבנן, דמדאו' אפי' כולו שאוב כשר, וא"כ לדידיה אתיא הך מתניתא כפשטה, **ובפ"י דין ג' פי' להך תוס', וז"ל מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר, מפני שזה ס' מים שאובין למקוה זה ע"כ. ויש להבין למה נתכוון רבינו במה שהוסיף ב' דברים הללו למקוה זה, ועוד יש לדקדק למה זה השמיט סיפא דמתניתא, דמסיים בה וחזקת המקואות כשרות, ונר' דרבינו דקדק בל' התנא בשנותו את טעמו שזה ס' וכו', וחזקת וכו', תרתי למה ליה, אלא דבקושטא איכא למידק אעיקרא דהך מתניתא מאי קאמרה, דהא תנן ברפ"ח דסתם מקואות שבארץ העמים בחזקת פסולין, ובא"י נמי לפנים מן המפתח בחזקת פסולין, וחוץ למפתח בחזקת כשרין ע"ש, א"כ ה"נ מקוה זה שהניחו ריקן ומלאו מלא היינו סתם מקוה, וא"כ ה"ז תלוי בחילוק המקומות וכדתנן, והיכי פסיק ותני הכא לכשרות, אלא צ"ל דהכא לאו בסתם מקוה איירי, דההוא דינו מפורש במתני' דמקומות מקומות יש, אלא כי אצט' הכא למיתני היינו אפי' בארץ העמים ובכל מקום, וכגון שהיה ידוע דמתחלה היה מקוה זו כשר כדינו, אלא שהורקו מימיו והניחו ריקן ובא ומצאו מלא, מאחר שמקוה זה הוחזק תחלה בכשרות, אף שהוא במקום שסתם מקואות שבאותו מקום פסולין, זה יצא מן הכלל ואינו בכלל סתם מקואות שבאותו המקום, ואמרי' כי היכי דברישא נתמלא בכשרות ה"נ השתא, ובהכי איירי רישא דיהיב טעמא שזה ס' מים שאובין, כלו' דדוקא בכה"ג הוא דאמרי' ס' מים שאובין כשר, אבל לא בסתם מקוה שהרי אע"ג דכולו שאוב מדרבנן, מ"מ כיון שהטמא הבא לטבול בו הוחזק בטו' לא אמרי' ס' דרבנן להקל היכא דאיכא חזקת אי', א"נ חזקת טו' כנגדו, דבין בס"ס בדאו' בין בחד ס' בדרבנן לא אמרי' להקל אי איכא חזקת אי', וכאשר הוכחתי במישור בתשובותי, וכך העליתי לעיל בפ"ב דמס' חולין עש"ב, אבל בכה"ג דהוה ליה להך מקוה חזקת כשרות העומדת כנגד חזקת טו' דגברא, בכה"ג הוא דאמרי' ס' מים שאובין שטהרו חכמים, א"נ אפי' בסתם מקוה, וכגון במקום דאיכא חזקת כשרות, כגון בא"י מן המפתח ולחוץ וכדתנן, והכי הוא דמסיים וחזקת המקואות כשרות, אלא דלהכי לא הוה צריך תנא דמתניתא כ"כ דמתני' היא, אלא עיקרו קמ"ל חדושא דרישא, ואגביה מסיים נמי אידך דחזקת מקואות. והרמב"ם דייק למלתיה באומרו שזה ס' מים שאובין למקוה זה, דייק למיתני זה, כלו' זה הפרטי שאינו כסתם מקואות שבאותו מקום, ואידך דינא דמתני' כבר פסקו שם בסמוך בדין ה'.

ומעתה סיפא דמתניתא נמי מתפרשא שפיר אף לשי' הרמב"ם דכולה שאיבה דרבנן, כי אחר שלמדנו מרישא דמתניתא דלא אמרי' ס' מים שאובין כשר אלא היכא דאיכא חזקת היתר, כלו' דאיכא למיתלי עפי בהיתרא, השתא היינו דתנא סיפא צנור המקלח וכו', שהפסול מוכיח כלו' שיש כאן ס' שקול, שמא מן הצנור הכשר שמא מן המכתשת הפסול, הילכך פסול ולא אמרי' ס' דרבנן להקל, משום דהעמד טמא על חזקתו כדאמרן, אבל אם יש שם בודאי רוב מקוה כשר, דנמצא שלא נסתפק לנו אלא במיעוטו אם בא מן הצנור או מן המכתשת כשר, משום דאע"ג דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו, הא איכא כנגדו רוב הכשר ואיכא למימר זיל בתר רובא, דכי היכי דהרוב כשר המיעוט נמי כשר, דהא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיפא, כדאי' בריש חולין (י"א א'), נמצא דה"נ איכא למיתלי בהיתרא עפי, הילכך גם בכה"ג הוא בכלל ס' מים שאובין למקוה דכשר, והרמב"ם שם בדין ד' כתב צנור וכו' פסול, מפני שהפיסול מוכיח, ואם יש במקוה רוב מים כשרין ה"ז כשר וכו', שהרי יש שם מקוה כשר קבוע ע"כ, וברור שיש שם ט"ס דחסר תיבה אחת וצ"ל יש שם רוב מקוה כשר קבוע, וכן נר' בהדיא דהוה גרים מרן הכ"מ [9] ע"ש, אבל מה שנדחק שם לאסבורי טעמא דדינא הוא מגומגם והעיקר כדאמרן.

(ג). שני מקואות וכו', נפלו וכו', וא"י לאיזה נפלו ואח"כ נפלו שניים וידוע לאיזה מהן נפלו אינו יכול וכו', אחד יש בו מ"ם וכו', כצ"ל.

* בגליון יש כאן הגהה בכתב יד אחר: תוספתא הביאה התוס' ב"ב דס"ו ע"א ד"ה מכלל. והרא"ש ב"ק פ' מרובה ע"ש ובשלהי נדה בהלכות מקואות ע"ש.

** בגליון יש כאן הגהה בכתב יד אחר: אה"מ עיין תשו' הרשב"א שהביא מרן בב"י יו"ד סי' ר"א על מקוה העומד בבית נכרי שכתב הטור ז"ל משם תשו' הרא"ש אביו (כלל י"ח סי' ח') בתשו' השניה של הרשב"א [7]) שכתב שם ראיתי רבים מגדולי המפרשי' וכלם מסכימים שכולה שאובה מדרבנן וכו' ותניא בתוספתא מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר מפני שספק מים שאובים כשרי' ומדקתני ריקן מש' שלא היה בו מים כשהניחו ואפי"ה כשבא ומצאו מלא כשר לפי שהשאו' ואפי' כלה אינה אלא מדר' וספקא דר' לקולא אלא שאני רואה לרבי' שמשון שכתב שכלה שאו' מדאוריתא ויש לי ראיות וכו' ואין משיבין את הארי וכו' עכ"ל. ועי"ש בר"י בתשו' הרשב"ץ ז"ל (ח"א סי' מ"ט, כ"ה ע"א) שהביא שפי' התוספתא כפי' הר"ש ע"ש ודו"ק נכדו מפ"ה [8]).

7) עיי"ש ח"ג סי' רכ"ד וח"ה סי' ס"ד, ושער המים עמ' 12—13.

8) = משה פרדו המגיה. עיין בשער ח"ד לסדר קדשים ומ"ש בתולדות חכמי ירושלים לרא"ל פרומקין ח"ג, עמ' 312.

9) בשני כת"י על קלף שבדקתי וכן בכל הדפוסים הישנים חסרה המלה „רוב", ואף מדברי מרן אין הכרח להסיק שגרס „רוב", עיי"ש.

שלשת לוגין לתוך אחד מהן וידוע לאיזה מהן נפלו, ואחר כך נפלו שנים ואינו יודע לאיזה מהן נפלו, הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלו ראשונים שם נפלו שנים. (ד). נפלו שלשת לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה נפלו, אינו יכול לתלות ולומר שנפלו שניים שם נפלו ראשונים, יש בו ארבעים סאה ולאחר אין בו, הריני אומר לתוך ארבעים נפלו, אחד שאוב ואחד כשר, הריני אומר לתוך של שאוב נפלו. (ה). שני מקוואות נפלו, שני מקוואות שאין בהן ארבעים סאה, ונפלה שלשת לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהן נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו רבי יוסי אומר אומרין לו שלא יטביל באחד מהן, ואם טבל באח' מהן ועשה טהרות טהורות, מפני שזה מים שאובין

חסדי דוד

וגם זו הביא הר"ש במש' הנז' אך לא ביאר טעמה, ואמנם הטעם ברור והדמיון יתעבד[10] למאי דתנן בפ"ע דנדה, השאילה חלוקה לנדה או לנכרית ה"ז תולה בה, דבמידי דרבנן כל היכא דאיכא למיתלי תלי' את הקלקלה במקולקלת, שהרי הנדה כבר מקולקלת היא בלא זאת, וכן תלי' במי שאין מקלקל לה דלא מרע לה כגון בנכרית, אבל השאילה לישראלית טהורה שתיהן טמאות, דכיון דאי תלי' בחדא מקלקלינן לה מאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך ע"ש, ה"נ כיון שנודע שהג' לוגין הראשונים נפלו בזה והרי הוא מקולקל, א"כ כי הדר נפלו ג' לוגין שניים ולא נודע היה תלי' במקולקל, וישאר אידך בהכשרו להקוות עליו, אבל אם הראשונים לא נודע להיכן נפלו, דאיכא למימר מיד מאי חזית, הילכך כי הדר נפלו השניים אף דנודע היה הרי כבר היו שניהן פסולין, והה"נ כשמקוה א' שלם במ"ם והאחר חסר ולא נודע היכן נפלו הג' לוגין, תלי' בההוא דלא מקלקל ליה, דהיינו בשיש בו מ"ם, והה"נ בא' שאוב וא' כשר תלי' בשאוב שהוא המקולקל, וטעמא דאמרי' שאני אומר בכל הנך כדאמרן, דהכא כיון דלא נפלו אלא ג' לוגין היינו מדרבנן לכ"ע.

(ה). שני מקואות שאין בהן מ"ם ונפלו וכו', מפני שזה ספק מים שאובין וכו', אומרים לו שלא יעשה וכו', כל"ל. וכך הביא הר"ש שם, ופי' אומרים לו וכו', והיינו מתני' דלעיל, דרבנן מטהרין, ור"י מטמא וצריך לטבול שניה, ומודה דאם עשה טהרות טהורות, כדקאמרי' נמי לעיל דלטמא נמי טהור ע"כ. נר' מדבריו שהבין וסבר דלרבנן דלעיל במש' ג' א"צ לומר לו שלא יטבול, אלא אפי' לכתחלה נמי אם לא נטמא אלא בטו' קלה דרבנן מורינן ליה דמצי לטבול במקוה שיש בו ס' אם יש בו מ"ם אפי' לכתחלה, ומזה למד דהה"נ הכא, דאפי' הוא טמא גמור מדאו' ויש כאן לפנינו ב' מקואות שנפלו בא' מהן ג' לוגין וא"י באיזה מהן, כיון דאפי' מקוה שודאי נפלו בו ג' לוגין מים שאובין אינו אלא דרבנן, הו"ל ס' דרבנן ושרי' ליה אפי' לכתחלה לטבול בהן, ושלא כדברי ר"י דקאמר הכא אומרים לו שלא יטבול בא' מהן, כך נר' לפי דברי הר"ש, דאל"כ מה ענין זה לפלוג' דר"י ורבנן דמתני' דלעיל, דפלוגתייהו דהתם היינו בטו' קלה דוקא והכא לאו בהכי איירי, אבל פשטא דמתני' דלעיל דקתני טבל בא' מהן וכו', ספקו טהור, משמע דדוקא אם טבל דיעבד אמרי' דטהור לרבנן, אבל אה"נ דלכתחלה אמרי' ליה שלא יטבול, דאע"ג דס' דרבנן להקל היינו דיעבד אבל לכתחלה לא, ופלוג' דר"י ורבנן דמתני' היינו בבא לישאל אחר שטבל אם עלתה לו טבילה, דר"י סבר אמרי' ליה טמא ויחזור ויטבול, הואיל וליכא פסידא והוחזק בטו', אבל אם לא שאל אלא אחר שעשה טהרות מודה ר"י לרבנן משום פסידא דטהרות, ואם בא לשאול קודם שיטבול מודו רבנן לר"י דלא שרי' ליה לכתחלה לטבול, וכדמשמע בהדיא ממתני', דדוקא אם טבל אמור רבנן דטהור, וכ"מ מדברי הרמב"ם דשם בפ"י נקט למתני' דלעיל כולה בל' דיעבד, טבל בא' מהן וכו', הואיל ועיקר דברים אלו מדבריהן הרי ספקו טהור ע"ש, ובפי"ד מהא"ה כתב ס' מים שאובין כיצד ג' לוגין מים שאובין שנפלו למקוה פסלוהו, ס' נפלו ס' לא נפלו וכו' ספקו טהור, ואין מורין לו לטבול במקוה זה וכו', ואם טבל ועשה טהרותיו טהורות, ושם בס"פ פ' היתה ידו א' טמאה וא"י איזו היא אומרין לו שלא יעשה טהרות וכו', ואם נגע וכו' טהרותיו טהורות ע"ש, וכן הן דברי ר"י דהך תוס', ולפי דברי הר"ש נמצא דהרמב"ם מזכי שטרא לבי תרי, א"ו דסבר כדאמרן דאפי' רבנן מודו דלכתחלה לא מורינן ליה להקל אפי' בס' דרבנן, ואע"ג דבפ"י מה' מקואות כתב ס' מים שאובין וכו' נפלו בו ג' לוגין וכו' ה"ה כשר, ולא התנה הא דאין מורין לו לטבול לכתחלה, הא ל"ק דהתם באותם ההלכות לא איירי אלא בהכשר ובפיסול המקואות, וקושטא הוא דהמקוה כשר, והרי התם בהא"ה נמי כתב והרי המקוה בכשרותו, אלא דהתם דאיירי בדיני הטמאין שהרי הן הל' אבות הטו', התם דייק וסיים עלה ואין מורין לו וכו', ולא שייך לחזור ולכתוב זהירות זה בה' מקואות עצמן.

והר"ב ח"ן בפרקין הק' על רבינו מדידיה אדידיה והניח בצ"ע ע"ש, ולדידי ל"ק ולעולם קושטא הוא דלא שרי' ס' דרבנן לכתחלה, ותמצא שכ"כ הרא"ש ז"ל בתוספותיו לה' מגלה דכי אמרי' ס' דרבנן או ס"ס בדאו' להקל ה"מ בדיעבד אבל לא לכתחלה. ואיברא שהרב פר"ח בי"ד בכללי הס"ס כלל ד' כתב עליו ולא נהירא דבכל דוכתא מקילי' בחד ס' דרבנן, או בתרי ספקי בדאו' ואף לכתחלה וכך מבו' בתשו' הרשב"א סי' תל"ז ע"ש. וכפי הנר' מהכא הך מלתא תליא באשלי רברבי, דהרא"ש בשי' הרמב"ם אמרה והרשב"א אזיל לשי' הר"ש. ואמנם כבר העליתי בתשובותי בא"ח סי' י"ז, דבמלתא דאיסו' שאם באנו לחוש לכתחלה איכא קצת פסידא, בההיא לא איירי הרא"ש או בדליכא חזקת איסור, אבל כי קאמר היינו כגון במלתא דחזקה ודליכא שום פסידא, בהא ודאי יש לנו לחוש לכתחלה אפי' בס' אי' דרבנן, וגם דברי הרשב"א שבתשו' הנז' בהכי מתפרשי שפיר ע"ע, ונמצא שדברי הרמב"ם נכונים בטעמן ושפיר נקטי' כדברי ר"י דהכא, ומיהו מתוקמא מלתיה דהר"ש היכא דליכא הכא אלא הנך מקואות ואי לא יתעסק בטהרות איכא קצת פסידא, דבכה"ג אה"נ דשרי' אפי' לכתחלה לרבנן דמתני', וע"ע מש"ל בפ"ב דידים בס"ד.

10) מליצה ע"פ דניאל ג' כ"ט.

למקוה, למה זה דומה למי שנטמאת אח' מידיו ואין ידוע אי זו היא, אמר לו שלא יעשה טהרות באחת מהן, ואם עשה טהרות טהורות, מפני שזה ספק ידים. (ו). שני מקואות באחד יש בו ארבעים סאה ובאחד אין בו, טבל באחד מהן טמאה חמורה ועשה טהרות תלויות, בשני ועשה טהרות בראשון ולא עשה בשני ועשה טהרות, בראשון ועשה בשני ועשה אלו ואלו מונחות, ראשונות

חסדי דוד

(ו). שני מקואות וכו'. מכאן ועד ס"פ כולה חדא מתניתא אלא שיש בה חלוקות הרבה, ומייתי לה הר"ש במס' ב', ואמנם לפי שיש בנוס' הס' שלפנינו שבושים הרבה בתחלה יש לנו להגיה בה כל מה שצריך תיקון כפי מה שמבואר בפי' הר"ש ואח"כ נעמוד על פירושה, וכצ"ל טבל בא' מהן מטו' חמורה וכו', בשני ועשה טהרות טהורות, בראשון וכו', בשני ועשה טהורות וכו', אלו ואלו טהורות וכו', טהרות טהורות נטמא וכו', בשני ועשה טהרות וכו', מוכיחות נאכלו ראשונות נטמאו וכו', מטו' חמורה ועשה טהרות תלויות וכו', בא' מהן מטו' קלה וכו', וטבל ועשה טהרות תלויות וכו', בב' ועשה טהרות טהורות וכו', בב' ועשה טהורות וכו', הטבול מטו' חמורה וכו', אחד הטובל מטו' חמורה וכו', הטבול מטו' וכו', דומה לב' שבילין וכו' שיש בו דעת לישאל וכו', א' שאוב וא' כשר היקר בא' וכו', בראשון ועשה בב' ועשה אלו וכו', הראשונות טהורות וכו', נמצא ע"ג זו כסלע וע"ג זו כסלע שתיהן מקולקלות כצ"ל והשאר נמחק, וה"פ הכא רישא מיירי דב' המקואות ממים כשרים ולא שאובים אלא שא' מהן חסר ממ"ס, וטבל מי שהיה טמא מטו' חמורה בא' מהן ולא נודע באיזה מהן טבל, אע"ג דלגבי גופיה תנן במס' ב' טמא שירד לטבול א' יש בו מ"ס וא' אין בו ספקו טמא, מ"מ אם עשה טהרות הרי הן תלויות, ול"ד למקוה שנמדד ונמצא חסר דתנן במס' ג' כל טהרות שנעשו ע"ג טמאות, משום דהתם ליכא קמן במה לתלות הילכך נשרפות, אבל הכא כיון דאיכא לקמן מקוה חד שלם, ולטהרות גופייהו לית להו חזקת טו' כמו שאית ליה לגברא, הילכך לשרפן א"א דאיכא למיתלי דשמא בשלם טבל ואסור לשרוף תרומה טהורה ואפי' התלויה, כדדרשי' מאת משמרת תרומותי, בב' תרומות הכתוב מדבר, כנר' מפ"ח דתרומות, ואם חזר וטבל בב' ועשה טהורות, השניות טהורות כדפי' הר"ש, דהרי טבל בשניהם קודם שעשה שניות ועלתה לו טבילה ע"כ. ומ"מ לא השמיענו כזאת הר"ש מאי קמ"ל, פשי' דממ"נ טהור הוא עכשיו, ונר' דקמ"ל דאע"ג דבעי' כוונה בטבילה לתרומה, וכדתנן בפ"ב דחגיגה טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, דדוקא לחולין לא בעי כוונה, סד"א דהכא הואיל ומה שנזקק לחזור ולטבול בשני פשי' דהיינו לפי שידע דלא עלתה לו מספק הטבילה ראשונה, שהרי ראה דתלו לו טהרותיו, ומש"ה הוכרח לחזור ולטבול באידך, דהשתא אע"ג שגם המקוה הב' ס' מ"מ ממ"נ טהור הוא, נמצא דאינו יכול לכוין בשעת שטובל בשני בודאי, דהא אינו יודע איזהו הכשר, וא"כ אינו מכוין אלא מספק שמא זהו הכשר, ונימא דכה"ג לא חשיבא כוונה מעלייא[11]) ולא מהניא לתרומה קמ"ל.

והא דהדר תנא בראשון ולא עשה בב' ועשה טהורות, משום דאי מרישא הו"א דוקא בההוא גוונא דבשעתא דטביל בראשון בודאי טבל בכוונה גמורה, לפי שלא היה יודע אז שהמקוה ס' פסול, הראיה דמיד עשה טהרות, אלא שאח"כ הודיעוהו ומש"ה הוצרך לחזור ולטבול בב', הילכך כיון דס"ס הרי בחדא טבילה היתה כוונתו לטהרה ודאית, אע"ג דדילמא לא היה אותו המקוה הראוי, נימא דמהניא אותה מחשבה ודאית דמעיקרא ושדי' לה בתר הטבילה שהיא במקוה השלם, אבל הכא דקודם שטבל ידע שפיר דא' משניהם הוא פסול, דמש"ה נזקק מעצמו לטבול בשניהם מס' ולא עשה טהרות עד אחר שטבל בשניהם, נמצא דבשום פעם כשטבל לא כיון בדעתו לשם טהרה ודאית, וסד"א דבכה"ג לא חשיבא כוונה קמ"ל. והדר אשמועי' בעשה בשניהם דאע"ג דאלו ואלו מונחות לפנינו, וסד"א דלא נטהר השניות כדי שלא יטעו ויבואו לטהר גם הראשונות קמ"ל.

והדר קתני בד"א בטו' חמורה וכו', ופי' הר"ש חמורה דקי"ל ספקו טמא, אבל בטו' קלה כגון אכל אוכלין טמאין וכל הני דמתני', אלו ואלו טהורות דספקו טהור ע"כ. ולפעד"ן דקמ"ל דאע"ג דשתי הטהרות מונחות ובא לישאל על שניהם בבת א' מטהרי' לשניהן, ול"ד לב' שבילין דבבא לישאל עליו ועל חבירו לא מטהרי', דהתם ממ"נ חד מנייהו טמא, אבל הכא אדרבא הטהרות שניות טהורות בודאי, ואין כאן ס' אלא בראשונות והו"ל חד ס' דרבנן גרידא, אבל אם חזר ונטמא בנתיים בטו' קלה, היינו דתנא בתר הכי הרי אלו מוכיחות, ופי' הר"ש דכיון דמונחות א"א לטהר שתיהן אלא שתיהן תלויות, אבל נאכלו ראשונות קודם שנעשו השניות, השניות טהורות, דתלי' כל הטו' בראשונות שנאכלו ע"כ. כלו' דתלי' שהמקוה שטבל בראשונה הוא החסר, אבל זה שטבל בשניה הוא השלם, דכיון שאינה אלא טו' דרבנן תלי' בשאני אומר, אבל לא נאכלו אלא אחר שכבר נעשו השניות, נמצא שהיו כבר מוכיחות כלו' תרתי דסתרן אהדדי שעה אחת, וחל על שניהן חיוב התליה, הילכך אע"ג דהדר נאכלו הרי שניות תלויות, והא דנקט נאכלו נטמאו ונאבדו לא זא"ז קתני, ל"מ שכלו דליתנהו בעולם כלל, נמצא שאין כאן אלא שניות לדון עליהם אלא אפי' נטמאו, וטעמא דכיון דנטמאו תולין הקלקלה במקולקל, ואפי' נאבדו דסד"א ניחוש דילמא ימצאו והו"ל מוכיחות קמ"ל דלא חיישי'.

אח"ז קתני טבל בא' מהן מטו' חמורה ולא ידע ועשה טהרות הרי הן תלויות כדלעיל, ואם אח"כ נטמא בטו' קלה וטבל בב' ועשה טהרות ונגעו אלו באלו, ראשונות תלויות ושניות ישרפו, ופי' הר"ש ראשונות תלויות דשניות פסולות הן בעלמא ואין מטמאות הראשונות, והכי ראשונות בספקתן עומדות, אבל שניות ישרפו ממ"נ דנטמאו בנגיעת הראשונות לכל הפחות ע"כ. פי' לפירושו דכי נטמא באמצע בטו' קלה, דהיינו שאכל אוכלין טמאין או שתה משקין טמאין או בא ראשו ורובו במים שאובין או שנפלו עליו ג' לוגין, כל הנך

11) סברת רבינו תמוהה מאד, והרי אפילו בקרבנות שצריכים לשמה מביא מספק (עיין משנת כריתות פ"א מ"ד ועוד). וכי יעלה על הדעת שמטמא בספק אין לו תקנה לקדשים בטבילה, עד שיטמא וודאי, אתמהה.

תלויות והשנייות טהורות, במה דברים אמורים בטומאה חמורה, אבל בטומאה קלה אלו ואלו טהרות. (ז). טבל באחד מהן מטומאה קלה ועשה טהרות טהורות, נמצא נטמא באמצע טומאה קלה וטבל בשני ועשה, אלו ואלו מונחות הרי אלו מוכיחות, טבלו ראשונות ונטמאו או שאבדו עד שלא נעשו שניות, שניות טהורות, משנעשו שניות שניות תלויות. (ח). טבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות טהרות תלויות, נטמא באמצע טומאה קלה טבל בשני ועשה טהרות נגעו אלו באלו ראשונות תלויות ושניות ישרפו, טבל באחד מהן שטומא׳ קלה ועשה טהרות טהורות, נטמא

חסדי דוד

לא גזרו אלא שיהא גופו כשני לטו׳, ואינו אלא פוסל את התרומה לעשותה שלישי שהוא פסול ואינו פוסל, וכיון שכן לטהרות ראשונות לא נתוסף להן שום ספק טו׳ מחדש בנגיעתן עם השניות, אלא הרי הן כמות שהיו תלויין, אבל השניות ממ״נ בעו שריפה, שאם נפשך לומר שהמקוה הראשון היה חסר ונמלא דכי טבל בב׳ הכשר הטהרות טהורות, ס״ס כי נגעו בראשונות נטמאו, שהרי האדם הטמא נגע בהן, ואם היה אב הטו׳ הרי הן ראשון, ואפי׳ לא היה אלא ראשון כגון שנגע בשרץ הרי הן שני, ועושין לאלו שלישי ופסול וטעון שריפה, ואי נמי סלקא ליה טבילה בראשון דכשר הוא, הא לא סלקא ליה טבילה בב׳, והרי הוא שני לטו׳ והטהרות נעשו שלישי וטעונים שריפה עכ״פ.

והנה לפי מ״ש הר״ש דהשניות אין מטמאות הראשונות וכו׳ כדאמרן, משמע דלא מתוקמא מתני׳ אלא כשהטהרות הן אוכלין של תרומה דוקא, דאין מוסיפין כלום לראשונות דאין שלישי עושה רביעי בתרומה, ולכך דייני׳ בהו דתלויות, אבל אה״נ דמשכחת לה שאף הראשונות ישרפו אם היו אוכלין של קדש, שהרי אף את״ל שהטבילה הראשונה היתה כתיקונה והטהרות טהורות, א״כ השניה לא עלתה לו והטהרות השניות כשנגעו בראשונות פוסלות אותן, שהרי השלישי של תרומה שנגע באוכלי קדש פוסלן ועושה אותן רביעי, כדתנן פ״ב דטהרות ופסקה הרמב״ם בפי״א, כך נראה מדקדוק דברי הר״ש, מדאלצ׳ למיתי עלה משום הך טעמא דשניות פסולות בעלמא ואין מטמאות הראשונות, ול״ל דה״ט משום דכולה מתניתא לא איירי אלא בסתם טהרות דהיינו תרומה, אבל אה״נ דבקדש ראשונות נמי ישרפו בממ״נ, שאם אתה אומר הנגיעה לא כלום לפי שהמקוה הב׳ כשר, נמצא דע״כ טבילה קמייתא לא סלקא ליה וטמאות ודאי, ואם אתה אומר קמייתא סלקא ליה א״כ בתרייתא לא סלקא ליה והשניות פוסלות את הראשונות וברור.

והא דקתני הה״ז טבל בראשונה מטו׳ קלה וכו׳, שניות תלויות ראשונות ישרפו, הטעם ברור מדאמרן לעיל דהשלישי שבתרומה אינו פוסל ולפי׳ שניות תלויות, דליכא בהו אלא ספקא אם עלתה לו הטבילה השניה דמטו׳ חמורה, דאילו נמי שנגעו בהן הראשונות אע״ג דהן ספק שלישי הא אפי׳ ודאי שלישי אינו פוסל כ״ש ספק, אבל הראשונות ישרפו ממ״נ, שהרי אם אתה אומר שמה שנגעו בהן השניות לא פעל בהן כלום, לפי שטבילה שניה כשרה, א״כ הראשונה לאו כלום והרי כבר היו שלישי, ואת״ל שטבילה ראשונה מעלייתא, א״כ בתרייתא לאו כלום והטהרות השניות טמאין לפחות כדין שני ובנגיעתן לראשונות עושות אותן שלישי, הילכך ישרפו עכ״פ ופשוט. הדר תני הנא כי הנהו בבי דרישא כשהס׳ שבמקואות הוא ספק שאוב, הילכך אשמועי׳ הכא רבותא באומרו עשה בשני טהרות טהורות, דאע״ג דאיכא לספוקי שמא הב׳ הוא השאוב ונטמא בגזירת י״ח דבר, שהרי בא במים שאובין ופוסל הטהרות, קמ״ל דגזירות דח״י דבר לא גזרו בס׳ אלא הרי הן ככל ס׳ ד״ס להקל, מ״מ כאן נשתנה דינא מדלעיל בטו׳ קלה, והיינו מהטעם שכתב הר״ש וז״ל השתא מחמרי׳ בטו׳ קלה טפי מטו׳ חמורה, דאטו׳ חמורה אמרי׳ ראשונות תלויות ושניות טהורות, וה״ט משום דהכא מעיקרא טו׳ קלה הו״ל דאם במים שאובין טבל בסוף אכתי טו׳ קלה אית ביה, שהרי בא ראשו ורובו במים שאובין, הילכך שתיהן תלויות, אבל גבי טו׳ חמורה ס׳ דטו׳ חמורה אזלא לה ומס׳ לא מחתי׳ ליה לטו׳ קלה ע״כ.

ומ״ש חזרו שנים וכו׳, היינו דעד האידנא איירי בחד גברא ולענין הטהרות שעשה על גביהן, והאידנא איירי לענין גברי גופייהו דתרין מנייהו טבלו בהן חד בזה וחד בזה מה יהיה דינם, וקאמר שאם א׳ טבל מטו׳ חמורה וא׳ טבל מטו׳ קלה ושניהם באו לשאול אפי׳ באו בבת אחת תולין את הקלקלה במקולקל, והילכך הטובל מטו׳ חמורה טמא ואידך טהור, וה״נ חד ירד לטבול מטו׳ חמורה וחד טהור גמור שירד להקר, אע״ג דהך נמי ס׳ טו׳ יש בו שמא בא ראשו ורובו במים שאובין, מ״מ תולין במקולקל טפי, שהרי הטמא מטו׳ חמורה דינו להחמיר בו בס׳ דאו׳ ובעל טו׳ קלה דמדרבנן, א״כ הטהור המיקר תולה בו, והך מלתא אתיא בין לרשב״ג בין לר׳ דפ״ט דנדה אליבא דרב אדא שם בגמ׳ ד״ס דקי״ל כוותיה, דכל כה״ג דלא מקלקל לחד שהרי מקולקל הוא עכ״פ אפי׳ היה בא לשאול לבדו, הילכך אידך מלי למיתלי ביה. ומהכא נמי נר׳ דאיכא למפשט מאי דמספקא להו להתו׳ שם בד״ה תולה וכו׳, אם טמא קל יכול לתלות בטמא חמור, מלבד אידך תוס׳ דלעיל בפ״ט דנדה כדכתי׳ התם ע״ש, ואמנם הך דהכא מכרעא טפי. ועל מ״ש א׳ הטובל מטו׳ קלה וא׳ המיקר, פי׳ הר״ש שניהן תלויין, דמגו דתלי׳ בהאי דהוה ביה טו׳ קלה מעיקרא מטעמא דפרישית, תלי׳ נמי באידך ע״כ. כלו׳ דאע״ג דמדינא היה לנו לטהר המיקר שהוא טהור, ולתלות הקלקלה במקולקל דהיינו אותו שהיה טמא טו׳ קלה מעיקרא, מ״מ כיון שזה ס׳ דרבנן וזה ס׳ דרבנן אם היינו באין לטהר המיקר מכח ס׳ דרבנן להקל, ממילא היינו צריכין לטהר נמי להטמא טו׳ קלה דאיהו נמי הוי ס׳ דרבנן כוותיה, וא״א לנו לטהר את שניהם מש״ה שניהן תלויין.

ברם מ״ש אח״כ למה זה דומה לב׳ שבילין וכו׳, לא ידענא לכוין אמרא, ואע״ג דכתב ע״ז הר״ש וז״ל יש בו דעת לישאל דומה למקוה שאוב, ושאין בו דעת לישאל דומה למקוה כשר. ברה״י שניהן תלויין דאי מטהרת ליה לחד מטהרת נמי לאידך ע״כ. דבריו ז״ל נפלאו ממני, דמה ענין האנשים ההולכים

באמצע טומאה חמורה וטבל טהורות תלויות, ואם נגעו אלו באלו שניות תלויות ראשונות ישרפו. (ט). שני מקואות של ארבעים אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהן מטומא׳ חמורה ועשה טהרות תלויות, בשני ועשה טהרו׳, בראשון ולא עשה, בשני ועשה טהרות, בראשון ועשה בשני ועשה, אלו ואלו מונחות, ראשונות תלויות ושניות טהורות, במה דברים אמורים בטומאה חמורה, אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות. (י). חזרו שנים וטבלו בשנים, אחד טמא טומאה חמורה ואחד טמא טומאה קלה, הטבול בטומאה חמורה טמא, ומטומאה קלה טהור, אחד הטמא טומאה חמורה ואחד המיקר, הטבול בטומאה חמורה טמא, והמיקר טהור, אחד הטמא טומאה קלה ואחד המיקר, שניהן

חסדי דוד

בשבילין שזה יש בו דעת וזה אין בו דעת כגון הש״ו לענין המקואות שאוב וכשר, והו״ל דהשביל טמא דומה למקוה שאוב והשביל טהור דומה למקוה כשר. גם מאי דאמר מר דרה״י תלויין, משום דאי מטהרת לחד מטהרת גם לאידך, ק״ע דמי הוא המכריחנו לזה, אדרבא לזה מטהרי׳ לפי שאין בו דעת לישאל, ולזה מטמאי׳ לפי שיש בו דעת לישאל, האי כדיניה והאי כדיניה, דס׳ טו׳ ברה״י טמא, ודוקא בשיש בו דעת לישאל דמסוטה ילפי׳ וכדאי׳ ברפ״ק דנדה ד״ד, ופי׳ כן הרמב״ם פי״ו מהא״ה, ועוד לפי נוס׳ זו אין המשל דומה לנמשל כלל. ולפעד״ן דודאי ט״ס הוא בנוס׳ הס׳ ואיפכא גרסי׳, ברה״ר שניהן תלויין, וברה״י את שיש בו דעת וכו׳, והשתא הכל ניחא דברה״ר כיון דדינא הוא דס׳ טו׳ ברה״ר טהור אפי׳ יש בו דעת לישאל, א״כ אם באת לטהר א׳ מהם הקל שבשניהם דהיינו אותו שאין בו דעת לישאל, ע״כ יש לך נטהר לאידך נמי כדין כל ס׳ טו׳ ברה״ר, וא״א לטהר את שניהם דהא ע״כ חד מנייהו בשביל הטמא אזל, הילכך בהכרח כיון ששניהם לפנינו יש לך לדון דשניהן תלויין, וה״נ א׳ הטמא טו׳ קלה וא׳ המיקר שניהם תלויין, אבל ברה״י יש לנו לתלות הקלקלה במקולקל, והילכך שיש בו דעת טמא כדיניה ואידך טהור, וה״נ הטמא טו׳ חמורה טמא ואידך טהור וברור. ובזה דסיפא פשוטה שאם היקר אדם טהור בא׳ מהן טהרותיו טהורות, דהיינו ס׳ בא במים שאובין, אבל היקר גם בשני בממ״נ בא במים שאובין וטמא מדבריהם ולכך ישרפו, ואם עשה בשניהן והרי הן מונחות הראשונות טהורות והשניות ישרפו, דהראשונות יש להן במה לתלות. ובהא דמסיים שתי נשים וכו׳, כתב הר״ש איידי דאיירי בב׳ מקואות בב׳ שבילין נקט נמי שתי נשים, ובמס׳ נדה פ׳ הרואה כתם דנ״ח מייתי לה ע״כ.

אחר שכתבתי כל האמור כפי הנלע״ד בפי׳ דמתניתא וכפי מה שלמדתי מפי׳ הר״ש, וסבותי פני לראות מאי אמר רב רבינו הגדול הרמב״ם ז״ל עלה, מצאתי שם בפ״י דין ז׳ להר״ב משל״ס דאייתי מתניתא בידיה ויגה את נהרו שם נהרא נהרא ופשטיה כפתוריה ופרחיה ונתח אותה לנתחיה דרי דרי כקערות כסף שתים עשרה, והנה בחלוקה הראשונה דקתני טהרותיו תלויות, העיר הרב מ״ש ממקוה שנמדד וכו׳ דאמרי׳ טמאות ונשרפות, ותירץ כעין מ״ש בעניי לעיל, אלא שלא ביאר כל הצורך ע״ע, ולענין מה שהק׳ על שלא ביאר דין זה אלא סתם הדברים לקמן נעמוד על זה, ובחלוקה השביעית דא׳ שאוב וא׳ כשר דקתני בד״א בטו׳ חמורה וכו׳, מייתי פי׳ הר״ש וכתב עליה והוא דין מחודש עד מאד, והדבר תמוה אצלי, דא״כ לפי דעתו מי שנטמא בטו׳ קלה והיו לפניו ב׳ מקואות א׳ כשר וא׳ שאוב וא״י באיזה מהן טבל טהרותיו תלויות, משום דהו״ל טו׳ קלה מעיקרא, וא״כ תיקשי ליה הא דתניא חזרו ב׳ וטבלו בשניהם וכו׳, הטבול מטו׳ קלה טהור, ולפי דבריו אמאי מטהרי׳ ליה כיון שהי״ל טו׳ קלה, וכן הדמיון שהביאו בתוס׳ לא יכולתי להולמו לפי פי׳ הר״ש וכו׳ ע״ש. ולפי מה שביארנו לעיל בכוונת הר״ש לק״מ, דמה שדימה המשל״ס מליאות זה למי שהיה טמא בטו׳ קלה וטבל בא׳ מהן וכו׳, אין לו דמיון כלל, דהתם כיון דלא טבל אלא בחד מנייהו איכא למיתלי ולומר דמעולם לא טבל בשאוב כלל והו״ל ס׳ בד״ס, דשמא לא נגע ולא פגע בשאוב כלל אלא במקוה הכשר לבד טבל והרי הוא טהור גמור, ובד״ס בספקו תלי׳ היכא דאיכא למיתלי, אבל הכא דודאי נכנס בשאוב אלא דלא ידעי׳ אם בראשונה אם באחרונה אין זה בכלל ס׳ ד״ס שטהרו חכמים, דהא בשאוב ודאי נכנס וכל אימת דנכנס פחתת היא, דאי אמרת בראשונה נכנס נמצא דאכתי טמא היה מטומאתו הקלה, וא״כ טהרותיו הראשונות ס׳ פסולות, וא״נ נימא דלא נכנס בשאובין אלא באחרונה אכתי טהרותיו השניות פסולות מס׳ משום טו׳ קלה דהשתא, וא״כ בהכרח שתיהן תלויות משום ס׳ פסולות, משא״כ כשהיה טמא מטו׳ חמורה דתולין הקלקלה במקולקל, דהיינו בתחלה שהיה טמא ודאי מטו׳ חמורה, ואמרי׳ לא נכנס בשאוב אלא בפעם ראשונה, ובשניה טבל בכשר, וכיון דאיכא למיתלי במקולקל תלי׳ ולא נחתי׳ ליה טו׳ קלה חדשה מספק, וה״נ בחזרו שנים וכו׳, תולין את הקלקלה במקולקל, דהיינו אותו שהיה טמא בטו׳ חמורה ונימא זה שהיה טמא בטו׳ קלה לא בא גופו בשאוב כלל, אבל הכא דמתחלה היה טמא בטו׳ קלה ובא גופו בשניהם לא שייך למיתלי במקולקל, דלא מיקרי מקולקל בראשונה טפי מבשניה, דבראשונה ס׳ אם נשאר עליו טו׳ קלה ובשניה נמי ס׳ אם נטמא בטו׳ קלה, והילכך כל כה״ג שבקי׳ ליה במאי דהוה מעיקרא מאחר דודאי בשאוב בא גופו עכ״פ.

והנה הרב הנז׳ כתב ולי נר׳ כוונת התוס׳ באופן אחר, והאריך בסברי סברין עש״ב, ולפי מיעוט דעתי אין בדבריו ז״ל שום חדוש טפי ממ״ש הר״ש בקוצר מילין, במ״ש דמגו דתלי׳ בהאי דהוה ביה טו׳ קלה מעיקרא תלי׳ נמי באידך, ע״ד דפרישנא למלתיה לעיל, דהכי קאמר דכיון דשניהם שוין כלו׳ דספק הטו׳ שיש בזה הוא עצמו הס׳ שיש בזה ואין הא׳ מקולקל מחבירו כדי שנוכל לתלות הקלקלה בו בהכרח יש לנו לתלות את שניהם, דהא תרווייהו קיימי לקמן וא״א לטהר את שניהם. האמנם לכן שמח לבי במאי דאשכחנא ליה להרב שם שהסכימה דעתו דעת עליון במשל דב׳ השבילין לומר דטעות נפל בס׳ ואיפכא ל״ל וע״ד דכתי׳ בעניותין לעיל.

ואמנם חזיתיה לרב שם אחר שעמד ע״ד התוס׳, כתב

תלויין, למה זה דומה לשבולין אחד טמא ואחד טהור והלכו שנים בשניהן ועשה טהרות, באחד יש בו דעת לשאול ובאחד אין בו, ברשות היחיד שניהן תלויין, וברשות הרבים את שיש בו לשאול ספיקו טמא, ושאין בו דעת לישאל ספיקו טהור. (יא). שני מקואות של עשרים עשרים סאה אחד שאוב ואחד טמא אחד כשר, וטבל באחד מהן ועשה טהרות טהורות, בשני ועשה ישרפו, בראשון ולא

חסדי דוד

וז"ל וראיתי לרבינו שכתב בפרקין ב' מקואות א' כשר וא' פסול וטבל בא' מהם מטו' חמורה ועשה טהרות הרי אלו תלויות, והנה בתוס' שנינו בא' יש בו מ"ס ובא' אין בו, ויש לדקדק מהא דכתב רבי' הטמא שירד לטבול וכו', ב' מקואות א' יש בו מ"ס וכו', ספקו טמא וכו', וכן מקוה שנמדד וכו', והנה מקוה שנמדד ונמצא חסר הטהרות שנעשו ע"ג טמאות ודאי ולא תלויות, וכדמוכח מריש נדה וכו', וכן מוכח בסוף קידושין וכו', ולפי"ז גם דין שני מקואות וכו', הוי ודאי טמא שהרי כתב וכן מקוה משמע שדינם שוה, ולפי"ז יש לתמוה על התוס' דקתני טהרותיו תלויות ע"כ. ולעו"ד דאיכא למידק בדברי רבינו דפתח בכך וסיים בהבית, דז"ל הטמא שירד לטבול ס' טבל ס' לא טבל ואפי' טבל ס' יש בו מ"ס ס' אין בו, ב' מקואות א' יש בו מ"ס וא' וכו', ספקו טמא לפי שהטמא בחזקתו, וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר וכו' כל הטהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות וכו', ב' מקואות א' כשר וא' פסול וטבל וכו', ועשה טהרות הרי אלו תלויות ע"כ. ועינא דשפיר חזי תמה תמה יקרא, דהו"ל לרבינו למינקט כלהו בבי בהדא מחתא, או לכתוב לכלהו לענין גברא גופיה כמו שהתחיל ואמר וטבל וכו' ספקו טמא וכו', או ליכתוב לכלהו לענין הטהרות כדקאמר בתר הכי במקוה שנמדד כל הטהרות וכו', ותו איכא למידק במאי דסיים ברישא ספיקו טמא לפי שהטמא בחזקתו, ולמה הוצרך לכך לימא ספקו טמא ותו לא כמו שדקדקתי לעיל בספ"ק, ומה שתירצתי שם ניחא לתרוצי למתני' דמסיים בה בין ברה"י בין ברה"ר, אבל הרמב"ם דלא הזכיר דבר זה דבין ברה"ר כאן אלא אח"כ בדין מקוה שנמדד, א"כ לכאורה בכדי נקט הכא הנך מילי לפי שהטמא בחזקתו, ובשלמא אם היה כותב כן אח"כ בדין מקוה שנמדד וכו' היה מתורץ לדידיה כי היכי דתרצי' למתני', אבל הכא ברישא לא הוה צריך למימר הכי, וטפי קשיא במאי דמסיים וכן מקוה שנמדד וכו', דתיבת וכן לכאורה לא דייקא, מאחר שאין הענינים שוין דברישא איירי לענין גברא גופיה שלא הזכיר שם טהרות, ובמקוה שנמדד איירי לענין הטהרות שנעשו על גביו ומאי שייך לומר וכן.

ברם בקושטא נר' דהדא מתרצא לחברתה, שהרי רבינו ברישא כייל תרתי גווני בחדא מחתא, דהיינו ס' טבל ס' לא טבל, א"נ ס' יש בו מ"ס ס' אין בו, וה"נ ב' מקואות א' יש בו מ"ס וא' אין בו, ואכלהו פ' ספיקו טמא משום דהכי תנן במתני' להדיא, ויש כאן מקום לבע"ד לחלוק ולומר בשלמא בב' חלוקות ראשונות ניחא דקתני ספיקו טמא, שהרי בס' טבל או לא טבל י"ל העמד הגוף על חזקתו, משום דליכא במה לתלות להקל, וה"נ בס' יש בו מ"ס אין כאן מקוה כשר לפנינו, אבל בב' מקואות א' יש בו וכו', הרי יש במה לתלות ואמאי אמרי' הכא נמי כמו באידך ספקו טמא, דמשמע דמחזקי' ליה בודאי טמא, הכא מיהא הוה לן למימר שלא יהא אלא ספק, וכ"מ דברה"ר מיהא נתלה להקל, מש"ה דייק רבי' ומסיים לפי שהטמא בחזקתו, כלו' דכל עוד שאנו באין לדון על גוף הטמא בעצמו יש לנו להעמידו על חזקתו אע"ג דאיכא במה לתלות, ומה גם דאית ליה תקנתא בטבילה, אבל אם עשה טהרות ובאין אנו לדון על הטהרות בעצמן, אז ודאי יש לנו לחלק שאם אין במה לתלות כגון מקוה שנמצא חסר שהרי חסר לפנינו, אז דיינינן דין הטהרות כדין גוף הטמא בעצמו דטמאות ודאי ונשרפות, וז"ש וכן מקוה שנמדד וכו', כל הטהרות שנעשו ע"ג טמאות, אבל אי איכא למיתלי כגון שיש כאן מקוה כשר ומקוה פסול ועשה טהרות ואינו יודע וכו', אין לנו להחמיר בטהרות עצמן כמו בגופו ולהחליט טומאתן לשריפה, דהא לא אתחזק בהו טו' כמו בגופו הילכך תלויות.

אכן מאי דאיכא למידק בדברי הרמב"ם היינו כי לפי הנר' שינה והיסר מדברי התוס', וזה כי ברישא דתוס' דהיינו בדין ב' מקואות שיש לפנינו א' שלם וא' חסר אשכחן ארבעה חלוקות, א', טבל בא' מטו' חמורה ועשה טהרות תלויות, טבל בב' ועשה טהרות בין שלא עשה טהרות בראשון בין שעשה ונאכלו בין שאלו ואלו מונחות לעולם הראשונות תלויות והשניות טהורות, ואם היתה טומאתו טו' קלה אלו ואלו טהורות. ב', טבל בא' מטו' קלה ועשה טהרות חזר ונטמא בטו' קלה וטבל בב' ועשה טהרות והרי שתיהן מונחות לפנינו שתיהן תלויות, ואם נאכלו הראשונות עד שלא נעשו השניות הרי השניות טהורות. ג', טבל בא' מטו' חמורה ועשה טהרות והזר ונטמא בטו' קלה וטבל בב' ועשה טהרות, שהדין בהם דהראשונות תלויות והשניות טהורות, אם נגעו אלו באלו הראשונות תלויות והשניות ישרפו. ד', טבל בא' מטו' קלה ועשה טהרות חזר ונטמא בטו' חמורה וטבל בב' ועשה טהרות ונגעו אלו באלו שניות תלויות וראשונות ישרפו. והרמב"ם כתב וז"ל ב' מקואות א' כשר וא' פסול וטבל בא' מהן מטו' חמורה ועשה טהרות הרי אלו תלויות, טבל בב' ועשה טהרות הראשונות תלויות כשהיו והשניות טהורות, ואם נגעו אלו באלו ראשונות תלויות ושניות ישרפו, וכן אם נטמא באמצע טו' קלה וטבל בב' ועשה טהרות, אבל אם טבל בא' מהן מטו' קלה ועשה טהרות ונטמא טו' חמורה וטבל בב' ועשה טהרות, הראשונות טהורות ושניות תלויות, ואם נגעו אלו באלו ראשונות ישרפו ושניות תלויות כשהיו ע"כ. והנה החלוקה הראשונה כבר נתבארה בדברינו, דמ"ש א' כשר וא' פסול היינו א' יש בו מ"ס וא' אין בו, אלא דרבינו רצה לכלול ג"כ שאר פיסול, כגון מקוה אפי' שלם שנפל בו יין או שאר משקה ושינו את מראיו, (אבל אין בכלל הפיסול דהכא שאוב [12] שזה כתבו אח"כ בסיפא דמלתיה וכדלקמן) ובאומרו הראשונות תלויות כשהיו והשניות טהורות שפיר מובן דאפי' שתיהן מונחות, וממ"ש תחלה טבל מטו' חמורה ממילא מובן שאם היה מטו' קלה אלו ואלו טהורות, אבל החלוקה השניה לא נזכרה בדבריו כלל, ולזה י"ל דלא הוצרך

12) עיין בהערה שלהלן.

עשה בשני ועשה ישרפו, בראשון ועשה בשני, אלו ואלו מונחות, הראשון טהורות, שניות ישרפו. (יב) שתי נשים שנתעסקו בציפור הראויה להוציא דם בסלע ולאחר זמן נמצא על גבי זו הסלע ועל גבי זו בסלע, כצפור הראוייה להוציא בסלע ולאחר זמי נמצה על גבי זו כסלע, שתיהן מקולקלות.

פרק שלישי (א). גסטרה שהיא בקרקע ובור של גת וירדו גשמים ונתמלאה הרי אלו פסולים, מפני שהן גרורין על גבי כלי, רבי אליעזר מכשיר, שאין המים שאובין פוסלין המקוה עד שיפול לתוכה. (ב). היה בראשונ' שלשת לוגין וירד וטבל במקו' ויש בו ארבעי'

חסדי דוד

דסמך על מ"ש ברפי"ע מהא"ה ב' שבילין א' טמא וא' טהור הלך בא' מהן ועשה טהרות ונאכלו וטבל והלך בב' ועשה טהרות הרי אלו טהורות, ואם קיימות הראשונות אלו ואלו תלויות ע"ש, שהוא דומה ממש לחלוקה זו.

אמנם מ"ש אח"כ על החלוקה הראשונה ואם נגעו אלו באלו וכו', דבר זה לא נזכר בתוס' כלל על חלוקה זו אלא דוקא כשחזר ונטמא באמצע בטו' קלה ומטעמא דכתי' לעיל, אבל כי לא חזר ונטמא מה טעם יש בזה לומר דהשניות ישרפו[13]), ובתוס' לא תנינן לה. ועם היות דאפשר לומר דס"ל דכי קתני נגעו אלו באלו אכולה מלתא קאי, בין נטמא באמצע בטו' קלה. בין לא נטמא באמצע עכ"פ כשנגעו אלו באלו השניות ישרפו, ולפי"ז צ"ל דה"ג רבינו בחלוקה השלישית, טבל בא' מהן מטו' חמורה ועשה טהרות תלויות, נטמא באמצע טו' קלה וטבל בב' ועשה טהרות טהורות, והדר קתני נגעו אלו באלו וכו', וקאי בין על חלוקה זו בין על חלוקה ראשונה. מ"מ עיקרא דמלתא קשיא, דאמאי ישרפו אטו יליבא בארעא הראשונות דגריעי טפי תלויות והשניות דעדיפי ישרפו. ובאמת גם מדברי הראב"ד נר' דהכי הוה גרים, ומפ' לה דאכלהו קאי, שהרי לא השיגו אלא כתב לא ידעתי טעם לזה, ושוב נדחק לאסבורי טעמא בתרי אנפי ע"ע.

והנר' יותר עיקר הוא הדרך הב', אלא דצריך קצת ביאור, והיינו דמפני הרואים צריך לשרוף השניים, והיינו דכי חזו שהראשונים הורו המורים שלא יאכלו ולשניים הורו שיאכלו, כשאירע שנגעו אלו באלו מוכרח להורות שישרפו, דאל"כ אתו למיטעי ולומר שאין אוכל מטמא אוכל. ומ"ש אח"כ הרמב"ם וכן אם נטמא באמצע וכו', ה"פ וכן אם נטמא באמצע טו' קלה וכו', שוה לדלעיל דהיינו דהשניים טהורין, ואם אח"כ נגעו אלו באלו הראשונות תלויות והשניות ישרפו מטעמא דאמרן, והדר כתב החלוקה הרביעית והדברים ברורין, ואח"כ פי' רבינו דין ב' מקואות א' שיש בו מ"ס וא' כולו שאוב, דהיינו סיפא דמתניתא דהכא. ואמנם החלוקה הראשונה באדם א' שטבל בכן ועשה טהרות וכו' השמיטה, לפי שהדין שוה לדלעיל וכבר רמזה לעיל בשנותו מליש' דמתניתא, דקתני א' יש בו מ"ס וא' אין בו, והוא ז"ל נקט א' כשר וא' פסול לכלול ג"כ א' שאוב וכדכתי' לעיל, ומש"ה לא העתיק אח"כ רק סיפא דסיפא שטבלו בכן

שניס וכו', הכל כדברי התוס', רק דבמאי דקתני הכא א' טובל מטו' חמורה וא' המיקר, הטבול מטו' חמורה טמא והמיקר טהור, הוא ז"ל לא כתב אלא היה א' טמא וירד לטבול והב' ירד להקר זה שירד לטבול טהרותיו תלויות וכו', ומשמע לכאורה דאפי' א' טמא מטו' קלה והב' להקר הטמא מטו' קלה טהרותיו תלויות והמיקר טהור, וא"כ יהיה זה להיפך מהתוס' דדוקא מטו' חמורה קאמר אבל זה מטו' קלה וזה להקר בהדיא מסיים בה שניהם תלויים, אבל כי דייקי' בלשונו שפיר דייק באומרו זה שירד לטבול וכו' טהרותיו תלויות כמו שביארנו, ואי טמא דקתני הכא כייל נמי הטמא מטו' קלה הרי הוא ז"ל ביאר לעיל מזה דטהרותיו טהורות, אלא סתמו כפירושו דכי קאמר הכא טמא היינו מטו' חמורה ולא הוצרך להאריך טפי. ושוב ראיתי להר"ב מה"מ שהאריך בענין, ובראשונה כתב דרישא דהך תוס' דהויה מהלכה ממאי דקי"ל במקוה שנמדד ונמצא חסר שורפין, וא"כ הה"נ בהנך ב' מקואות, אלא דמתניתא אתיא כר"ש דריש נדה דההוא נמי סבר דס' הוא, והרמב"ם דנקט ב' מקואות א' כשר וא' פסול לא איירי אלא בפסול מד"ס מחמת מים שאובין, והאריך לדחות דברי הר"ש וגם דברי המשל"ס. ואין להאריך לבטל דבריו, שהרואה ירי' שהם להיפך ממשמעות דברי הרמב"ם דבסיפא דוקא הזכיר שאוב מכלל דפסול דרישא לא בשאוב בלחוד אלא בכל פיסול אפי' בפיסול דאו' ע"ש ודוק.

פרק שלישי (א). גסטרא שהיא **משוקעת** בקרקע בור וכו'. כצ"ל, והביאה הר"ש בפ"ב מש' ד', ופי' בה בור של גת ואין הסיד שבשוליו מחזקת מים בלא הגסטרא שהיא כלי, ומתוך כך חשיבי ליה רבנן כשאוב, ור"א מכשיר כיון דבנפילתן למקוה לא היו שאובין ע"כ. והא דנקט גסטרא דאע"ג דשבר כלי היא, כיון דראויה לעשות מעין מלאכתה אכתי שם כלי עליה, עיין פ"ד דכלים מש' ב', והך בור של גת דקתני הכא צ"ל שאין לו שוליים, דאל"כ הרי הוא עצמו כלי אלא שאין לו שוליים ומחברין אותו בקרקע ע"ג סיד, ומשום שאין כח בסיד להחזיק המים נמצא שהווית המקוה הוא ע"י הגסטרא דמקבלת טו', א"נ שיש נקב גדול המטהרו וקבעו בארץ ע"י סיד, וכדי שיהא מחזיק נתן שם הגסטרא ומש"ה פסלי רבנן, ואעפ"י שלא הביאה הרמב"ם ולא שאר הפו', נר' שהדין דין אמת. ועיין רמב"ם פ"א דין י"א ובכ"מ, ובי"ד סי' ר"א סל"ה וסעיף ס"ו ושם בש"ך.

(ב). היה **בראשו** וכו', **שחטן** לתוכו וכו', **את הסגום** וכו'. כצ"ל, ומייתי לה הר"ש במש' ו', ופי' ויש בו מ"ס מלבד מים שבראשו כשר, דמקוה שלם אין מים

13) עיין במרכבת המשנה שפירש ש„אחד פסול" פירושו מים שאובים, וממילא השניות נשרפות אם נגעו בראשונות, שהרי אם הראשון שאוב הראשונות טמאות ומטמאות את השניות, ואם הראשון כשר הרי נטמא בשני במים שאובים ופוסל את השניות, אבל אם לא נגעו טהורות, משום ספק דרבנן, שמא היה השני כשר. ועיין תס"ר, עמ' 9, ד"ה נגעו, ובמרכבת המשנה שם.

(ח). שלשה במקוה, בעל קרי והחולה שנפלו עליו תשעת קבין מים, וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין, אבא שאול בן חוני אומר מכלי אחד משני' ומשלש' מצטרפין, ומארבעה אין מצטרפין. (ט). בא במים שאובין חוץ מראשו, רבי אליעזר מטמא, וחכמים אומרי' אפילו

חסדי דוד

מרן בסי' ר"א סמ"ה, ואע"ג דבדברי הרמב"ם לא נזכר דבר זה בשום מקום אלא המשנה סתם, מ"מ מסתברא שגם הוא ז"ל מודה לזה [19]), דהא בכ"מ (שבת ל"ז א') קי"ל כל פחות מג' כלבוד דמי והרי הוא כנופל מיד במקוה עצמו דהמשכה מחוץ למקוה בעי. ומזה ק"ל על מרן בסי' הנז' דמייתי בב"י הך תוס' להלכה ופסקה ג"כ בש' הקצר, דבשנ"ה פי' למתני' ובשנ"ו פי' להתוס', ולמה לא השגיח בעינו הבהיר דהרמב"ם השמיטה, וגם הטור לא מייתי רק דינא דמתני' דנרי' שדחאוה מהלכה מטעמא דאמרן ומה ראה מרן להביאה. וראיתי להר"ב ע"ז שם שבדין הראשון הביא ל' הר"ש שכתב שנתבטלו ברוב, והק' דל"ע לפי דבריו ומייתי בשם הר"ב הפרישה דפי' כדכתי' בעניותין לעיל, ודחה דבריו דהא גם בדין התוס' כתב כן והתם לא שייך זה, לכך פי' דהר"ש ה"ק את"ל שאין שם היתר המשכה כגון שאין שם ג"ע, מ"מ יש היתר דהמים היוצאין חוזרין למקומן ולא אמרי' שהוחלפו זה בזה, דהא כל א' דוחה את חבירו מלכנוס נמצא דאין חשש רק שבמקום שנוגעים ביחד וכו', יש קצת תערובת ועל אותו תערובת קאמר שבטל ברוב ע"ש, ואיני רואה בעניי שום עיקר לדברים הללו ולא שום רמז בדברי הר"ש לתולדה זו, ודיחוי זה אינו חזור ונר' דפשי' שהמים מתערבים אלו עם אלו, ולעולם פי' הר"ב הפרישה עיקר. ומ"מ מה שנלע"ד ליישב דברי מרן דכיון שיש לנו מקום להעמיד דברי התוס' דלא פליגא אמתני', הכי יהא דאיכא למימר דמתני' בדליכא שיעור המשכה הילכך נקט לה דוקא בג' ומשום ביטול ברוב, והתו' בדאיכא שיעור המשכה הילכך כשר.

(ח). שלשה לוגין במקוה ובעל קרי החולה וכו', כצ"ל. וכל זה מתני' היא בפרקין (פ"ג) מש' ד', והכא לא אשמועי' אלא דמתני' אבא שאול בן חוני היא דסתם ר' כוותיה, וכ"כ הר"ש שם, אבל גי' הר"ש בתוס' אבא יוסי בן חוני.

(ט). בא במים שאובין חוץ מראשי אצבעותיו ר"א וכו', ואפי' הוא טהור וכו', נטמאו וטמאוהו ה"ז אומר טמאני וכו', ומקצתן אינן שאובין או וכו', נטמאו וטמאוהו ה"ז אומר וכו', משקין כמים וכו', רביעית לא עשה את הטהורין כטמאין מקום שלא עשה שאר וכו', לפסול את הגוויה בג' לוגין אינו דין שלא עשה וכו', את הצפורין וכו', כצ"ל. וכל הך מתניתא הביאה הר"ש ספ"ג, ופי' בא ראשו ורובו וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו תרי מילי נינהו, דבא היינו טבול יום שגזרו עליו בביאה או בנפילה, וטהור היינו טהור גמור שלא גזרו עליו אלא בנפילה אבל בביאה לא ע"כ. וכ"כ התו' בפ"ק דשבת די"ג ע"ש, ואיברא דפשטא דמלתא הכי משמע, אמנם הרמב"ם בפ"ט מהא"ה ס"ל דבין בט"י בין בטהור גמור גזרו בין בביאה בין בנפילה, והראב"ד נמי מוכח דהכי ס"ל מדלא השיגו, ונר' להכריח כן ממ"ש שם בשבת דבטהור גמור אמאי גזרו משום דאי לא הא לא קיימא הא, ואם אי' דבטהור לא גזרו אלא בנפילה הא לא קיימא גזרה דביאה בט"י, א"ו כיון דגזרו על הטהור כדי שתתקיים גזרתם דבט"י, א"כ מוכרח שגזרו על הטהור כל מה שגזרו על הט"י, וכ"מ מפירש"י דהתם דפי' אי לאו דגזור אף על הטהור לא קיימא גזרת הבא אחר הטבילה דאמרי מ"ש האי מהאי ע"כ, ואם אי' השתא נמי לא קיימא גזרת הבא אחר הטבילה, דאמרי מ"ש האי דהבא טהור ומ"ש האי דהבא טמא, דבשלמא גזרת נפילה קיימא אבל גזרת הבא לא קיימא, ומכאן תשובה למאי דבעא מימר הר"ב משל"מ שם שדעת רש"י כדעת התו' דבטהור לא גזרו כ"א בנפילה, ומה שהכריח הרב שכן דעת רש"י ממ"ש ברפ"ק דמכות גבי חבית של מים שנפלה לים הטובל שם לא עלתה לו, ופירש"י והוא מהדברים הפוסלין את התרומה, והק' הרב דכיון דלא מיירי לדידיה אלא לתרומה מאי איירייא טמא לימא דאפי' טהור הטובל שם פוסל את התרומה, ומכח זה רצה לו' דס"ל לרש"י דבטהור לא גזרו כ"א בנפילה ע"ש, לפע"ד הא לא מכרעא, דה"ט דלא אמרו בטהור משום דאינו ודאי, דבגמ' לא אמרו אלא חיישי' לג' לוגין שיהו במקום א' כפי גירש"י, והילכך בטהור לא חיישי', אבל בטמא הואיל והוא מקולקל חיישי'.

ועתה נלכה נא לדברי התוס' דמ"ש בא וכו', חוץ מראשי אצבעותיו ר"א מטמא, משמע דר"א סבר דלא סגי בראשו ורובו אלא דוקא בבא כולו הוא דגזרו, ומ"מ אם לא חיסר אלא ראשי אצבעותיו כבא כולו דמי וגזרו, ומ"מ לא ידענא לאסבורי טעמא מ"ש ראשי אצבעותיו דלא מעכבי טפי משאר ראשי איברים וגם הל' מגומגם, והיה נ"ל דאיפכא גרסי' ר"א מטהר, דסבר דלא גזרו אלא בבא כולו דומיא דטבילה, כיון שהיתה הגזרה כדי שלא יאמרו אלו מטהרין, ומש"ה קאמר דאפי' לא חיסר אלא ראשי אצבעותיו טהור, והשתא נמשך הל' שפיר דרבנן פליגי וסברי דלא בעי כולו אלא אפי' ראשו ורובו סגי. ובשיעור המים השאובין העיקר דילמד סתום מן המפורש בנפילה דהיינו ג' לוגין, וכאשר כתב הרב משל"מ שם, וכבר הוכחתי כן אני בעניי בספ"ל בפ"ק דשבת ע"ש. ובמ"ש בין מלמעלה בין מן הצד טהור, פי' הר"ש דבמקום א' בעי' דהיינו כדרכו ע"כ. ובדברי הרמב"ם בפ"ט אתפרש טפי, וז"ל או שבא ראשו בלבד ובא משאר גופו ורובו מלמטה או מן הצד ה"ז טהור, עד שיבא ראשו ורובו הסמוך לראשו כדרכו ע"כ.

ובמ"ש או שנפל יין וכו', עד שיהו כולן שאובין, פי' הר"ש דגזירת חכמים היא, נר' כוונתו לומר דאע"ג דהמשקה שנפל לתוכן הוי מיעוטא דמיעוטא ולא שינו מראיהן כלל, אע"ג דלענין מקוה וכן לכל שאר דינים בטל היין, מ"מ הכא גזרת ח' היא ואין לדמות גזרות ח' והכא לא ראו לגזור אלא כשכל הג' לוגין מים בלי תערובת, ואיכא לאסבורי טעמא דכיון דכל מה שהוצרכו לגזור הוה משום מה שהיו עושין

19) עיין תשב"ץ ח"א סי' מ"ט בשם ספר המנהגות (עיין בספר ספרן של ראשונים, הוצ' ר"ש אסף, עמ' 207) ושאר הראשונים ונשא ונתן הרבה בזה, עיי"ש.

העובר ממקו׳ למקום וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליו שלשת לוגין למקוה כשר, ולא עוד אלא אם כן עשו מקוה כתחלה. (ד). ואיזהו טיט הנמדד עם המים, רבי יוחנן בן ברוקא אומר הנמדד בלוג, רבי יוסי אומר היוצא במשפך, ואלו הן קנה המדה זה הסלול, בטיט שבצדדין עולה למדת ארבעים סאה ואין מטבילין. שלש גממיות שבנחל, העליונה והתחתונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעי׳ סאה של מימי רגלים נכנסת לתוכן ויוצא מהן, רבי יהודה אומר היה רבי מאיר אומר מטבילין בעליונה, ואני אומר בתחתונה, וחכמים אומרים בין כך ובין כך

חסדי דוד

והמים הנקוים מהם כשרים לטבול, ואעפ״י שכל המים האלו היו בכלים שהרי לא מלאן בידו, לפי׳ אם הגביה את הקנקנים והטרם הרי כל המים שבהן שאובין ע״כ. וברור דפי׳ כמתני׳ דהיינו ר׳ יוסי דהכא, ומשמע בהדיא מדבריו שאפי׳ כל מי המקוה ירדו מכלים הללו דלא מיקרו שאובין וכדאמרן.

ברם מאי דאיכא למידק הוא מ״ש אעפ״י שהיא עונת הגשמים, דמאי אעפ״י אדרבא כשהיא עונת גשמים אפי׳ ר״א מודה במתני׳ דמהניא שבירה, כיון שיש שם תערובת הרבה דמים כשרים של גשמים היורדים לבר ממה שבכלים, וא״כ איפכא הול״ל אעפ״י שאינה עונת גשמים, וכ״כ הוא ז״ל בפי׳ המש׳ ואפי׳ לא יהיה לעת הגשמים כפי סברת ר׳ יהושע ע״ש. ויש לפי׳ דהכא ה״ק אעפ״י שהיא עונת הגשמים ויש שם תערובת כנז׳ אפ״ה לא סגי בלא שבירה, אבל אה״נ דשבירה מהניא אעפ״י שאינה עונת הגשמים, בענין שאין שם אלא מה שנתמלא בכלים אח״כ. וכדמסיים ואעפ״י שכל המים היו בכלים. וסיפא דמתניתא פסקה רבינו בפ״ה דין ה׳, אלא שלא העתיק רישא דידה דזלף בידיו וברגליו וכו׳, אלא כתב גיים העובר ממקום למקום, וכן בהמה העוברת ממקום למקום וזלפו בידיהם וברגליהם ג׳ לוגין למקוה ה״ז כשר, ולא עוד אלא וכו׳, ומרן בכ״מ הביא שם פי׳ הרא״ש (ולא מצאתיו בפי׳ הרא״ש הנדפס) [16] וז״ל לגיון הוא חיל רוכבי סוסים, וכן שיירא (דגי׳ הרא״ש גר׳ שהיא שיירא [16*] במקום בהמה) ואם עשו מקוה ברגלי בהמות כשר, אבל אדם שזילף בידיו או ברגליו וכו׳ פסל, אבל מדברי ר״ש נר׳ שאינו מחלק בין אדם לבהמה וכו׳, ורבינו משמע לי שהוא מפי׳ התוס׳ שהעבירו ע״ג קרקע או שניתזו ע״י דריסת רגלי אדם או בהמה כשר, שאין חילוק בין אדם לבהמה בענין זה, ול״ל דהא דאר״י זילף וכו׳ פסול, מפי׳ רבינו דלא ע״י נתיזה אלא שנטל בידיו וברגליו ג׳ לוגין וכו׳, ולפי שהיה מפי׳ כן לא הוצרך לכתוב דברי ר״י וכו׳ ע״ש, ולפעד״ן דאי איירי ר״י בנטל בידיו מלתא דפשי׳ היא דפסול, ועוד דלשון זילף לא משתמע הכי, אלא נר׳ דהרמב״ם מפי׳ כדכתי׳ דרישא איירי דזילף בכוונה להשליכן למקוה והילכך פסול אפי׳ זילף ברגליו וכ״ש בידיו, אבל סיפא איירי בדרך העברתו כדאמרן, ומ״ש וזלפו בידיהן וברגליהן קאי על הבהמות דוקא, אבל בגיים פשי׳[17]) דאיירי ברגליהן לבד דרך העברתן, דהא מהלכי שתים נינהו ואי זלפו בידיהן פשי׳ שאין זה דרך העברה אלא אדעתא שילכו למקוה ופסול, וכיון דלא שרי אלא דרך העברה ממילא שמעי׳ דבכוונה פסול, ומש״ה לא הוצרך להאריך ולהביא רישא דמלתיה דר״י דמובן ממילא.

(ד). איזהו טיט הנמדד וכו׳. בספ״ב תנן מקוה שיש בו מים וטיט ר״א אומר מטבילין במים ולא בטיט, רי״א אף בטיט באיזה טיט וכו׳, שהמים צפין ע״ג, היו מצד א׳ מודה ר״י שאין מטבילין בטיט, ופי׳ שם הר״ש דאע״ג דאין מטבילין מ״מ אצטרופי מצטרף להשלים למ״ס, כדאי׳ ספ״ק דסוכה (י״ט ב׳) טיט הנרוק וכו׳ ע״כ. ובסיפא דמתני׳ פליגי תנאי באיזה טיט אמרו שהקנה יורד מאיליו דר״מ, ריה״ו או׳ שאין קנה המדה עומד וכו׳ ע״ש, והשתא היינו דקתני איזהו טיט הנמדד עם המים, כלו׳ דמצטרף להשלים מדת מ״ס של מקוה ריב״ב או׳ וכו׳, ובמתני׳ תנן שיעור זה דנמדד בלוג בשם ראב״ן, והכא קמ״ל דריב״ב נמי הכי ס״ל, וסברת ר״י דהכא דהיוצא במשפך היא תוספת דלא נזכר במתני׳. ובתר הכי בא לפי׳ מהו קנה המדה דקאמר ריה״ו במתני׳, ומפי׳ זה הסלול וסלול זה נזכר בפי״א דנגעים במתני׳, המעלה מן הסליל לחבירו ומפי׳ כאן דקנה המדה היינו סליל, אמנם המפי׳ שם לא פירשו הכי אלא מכלי המטוה, אך עיין בערוך ערך סליל דמייתי להך מתניתא. ותו תנא הכא סיפא לפי׳ דאע״ג דקא״ר יהושע אין מטבילין, כשהוא מן הצד מודה הוא דעולה למדת מ״ס וכדפי׳ המפרשים כדלעיל.

והנה הר״ש מייתי הכא סוגייא דפ״ב דזבחים דכ״ב, דאמר דטיט שהפרה שוחה ושותה ממנו דוקא הוא דמשלים למי מקוה, והק׳ היכי שביק ש״ס כל הני שיעורי דר״מ וריה״ו ואבא אלעזר ושאר תנאי דמתני׳ ונקט שיעורא דמדה וכו׳ דלא תנן, ושמא כל הנך תנאי בהכי תלו טעמייהו דמ״ם דבהכי שותה וכו׳, ואין שייך לומר ניהזי אנן וכו׳, דאין כל הפרות שוות ע״כ, וכ״כ התו׳ התם בסוכה (י״ט ב׳) ע״ש, ולפי״ז ק׳ על הרמב״ם דבפ״ח דין ט׳ לא הזכיר אלא שיעורא דפרה שוחה וכו׳, וכלומ׳ דסוגייא דזבחים, וק׳ לדידיה כקו׳ הר״ש על הש״ס דהיכי שביק מלמפסק כחד מהנך תנאי דמתני׳, ועפי ק׳ דבפי׳ המש׳ כתב והלכה כר׳ יהושע והלכה כריה״ו, וא״כ מה זו שתיקה בידו החזקה. ובדין שאח״ז פי׳ למתני׳ וכר׳ יהושע, וז״ל מקוה וכו׳ מטבילין בטיט ובמים, באיזה טיט אמרו בטיט הרך שהמים צפין ע״ג, היו המים מצד א׳ והטיט הרך מצד א׳ מטבילין במים ולא בטיט ע״כ. ולא הזכיר לסיפא דמתני׳ כלל באיזה טיט איירי, ובשלמא אם היה מפי׳ בדין דלעיל לא היה צריך לפי׳ כאן, אבל לעיל לא כתב אלא טיט רך שהפרה שוחה וכו׳, וראיתי להר״ב ח״ן שעמד ע״ד הרמב״ם אלה, וכתב שיש גי׳ מתחלפות במש׳ ע״ש, כי לפע״ד איני רואה מקום לדבריו בפרט מ״ש דלפי סגנון המש׳ לי׳ מודה לא א״ש ע״ש, ומה שבאמת יש לתמוה

16) כ״ה בה׳ מקוואות שלו סי׳ ב׳.

16*) וכ״ה בשו״ת שלו כלל ל״א סי׳ ז׳ ובהשגות הרז״ה על בעלי הנפש להראב״ד (תודת שלמים ל״ה ע״ג).

17) כבר פירש הראב״ד (וממנו בשאר הראשונים) שאף בליגיון מדברים ברוכבים על סוסים, או מרכבות, ובידי בהמה ורגליה מדברים, ואף גייס כוונתו לחיל הפרשים.

אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה ארבעי' סאה. (ה). שתי בריכו' של ארבעי' ארבעי' סאה זו על גב זו שלשת לגין לעליונה וניפסקו ובאו לתחתונה כשרין, שאני אומר שלמו ארבעי' סאה עד שלא ירדו שלשת לוגין. (ו). שתי מקואות של עשרים עשרים סאה זה בתוך זה, ונפלו שלשת לוגין בתו' אח' מהן ונפסקו ובאו לחברו כשר, ורבי יוסי אומ' אם ניטלה מחיצה פסול, אבל רואה אני את דברי ר' יהושע שאמר במקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו שלשת לוגין וחלקו לשנים שזה כשר להקוות

חסדי דוד

עפי ע״ד הרמב״ם שהשמיט לסיפא דמתני' לגמרי ולא ביאר באיזה מין רק הפרה שוחה ושותה אי כמר אי כמר, ובזה לא העיר הרב ולדידי צ״ע.

שלש גממיות וכו', ובאמצעית של מ' סאה וחרדלית של גשמים נכנסת וכו', כל״ל. והכי מייתי לה ש״ס בפ' אין דורשין (חגיגה) די״ט, מיהו התם לא מייתי רק סברת ר״מ ודריה״ו, אבל סברת חכמים לא נזכרה שם כלל, ומפ' בגמ' דר״מ כי קאמר מטביל בעליונה טעמיה דאית ליה גוד אסיק, וכ״ש דאית ליה גוד אחית ומטבילין גם בתחתונה, אבל ריה״ו סבר בתחתונה אין בעליונה לא, דגוד אחית אית ליה גוד אסיק לית ליה, וכתבו שם התוס' דאפי' ליכא אלא ב' גממיות בלבד בזו עשרים ובזו עשרים והרדלית מחברתן מטבילין לריה״ו בתחתונה משום גוד אחית, והא דנקט אמצעית שיש בה מ' לרבותא דאפ״ה אינו מטביל בעליונה, א״נ לרבותא דרבנן דקמסיים בתוס' ולמימר דאע״ג דאיכא מ' באמצעית אין מטבילין לא בעליונה ולא בתחתונה אלא באמצעית ע״ש, ולדבריהם ז״ל יש לפי' בקצת דוחק לישנא דרבנן דבין כך ובין כך [18], דר״ל בין יש אמצעית של מ״ס בין שאין אמצעית אלא ב' של עשרים הכל דין א' דאין מטבילין, אא״כ במקוה שיש בו מ״ס, וטעמייהו דרבנן דאע״ג דבעלמא קי״ל דאמרי' גוד אחית וגוד אסיק, כמו גבי מחילות תלויות וכיוצא לגבי המים היורדים בשיפוע הנחל דהיינו שיפולי הרים כדפירש״י התם, בכה״ג לית להו לרבנן לא גוד אסיק ולא גוד אחית, דהיינו דתנן ספ״ח דטהרות הנצוק והקטפרס אינו חבור לא לטו' ולא לטהרה, וקי״ל כסתם מתני' וע״ש בפי' הר״ש, וה״ט דלא הוצרך תלמו' בחגיגה לאתויי ס' הכמים דמתניתא הואיל ומש' ערוכה היא, וזו דעת הרמב״ם דפסק כן בפ״ח דין ה' דאין מטבילין אלא באמצעית, ומסיים שאין המים הנזחלין מערבין אא״כ עמדו, כלו' דכל שלא עמדו אלא נזחלין היינו קטפרס דאינו חבור, ולא אמרי' בכה״ג לא גוד אסיק ולא גוד אחית, ולפי״ז ניחא עפי לפי' ליש' דרבנן דקאמרי בין כך ובין כך, בין ע״י גוד אסיק בין ע״י גוד אחית לא מהני הכא ואין טובל אלא באמצעית, וזהו כוונת הריב״ש בתשו' דמייתי מרן בכ״מ שם, ומ״ש מרן ולי נר' שרבי' מפ' וכו', לא ירדתי לסוף דעתו שזה עצמו הוא מ״ש הריב״ש ועמ״ש לקמן בסמוך.

(ה). שתי בריכות וכו', זו ע״ג זו ונפלו ג' לוגין לעליונה ונפתקו וכו', ב' מקואות וכו', זה בצד זה וכו', אחד מהן ונפתקו וכו' את דברי ר״י שאמר במקוה שיש בו וכו', כל״ל. ותוס' זו הביאה הר״ש ברפ״ג. והרישא פי' שתי בריכות של מ' מ' סאה היינו עם הג' לוגין שנפלו, דמקוה שלם אין מים שאובין פוסלין אותו ואפי' ריבה וכו', אלא כל א' וא' חסירה ג' לוגין, וארבעים דקתני היינו עם הג' לוגין, ונפתקו מלי' פותקין למקוה וכו', שאני אומר שלמו, כלו' כשנפלו ג' לוגין לעליונה וירדו מיד לתחתונה לא אמרי' דאותן ג' לוגין עצמן השאובין הן ניניהו דירדו לתחתונה, דא״א שלא יתערבו מעט במי הבריכה העליונה ונמצאו שהשלימו מ״ס של תחתונה קודם שירדו לה כל הג' לוגין, הילכך ב' המקואות כשרין, תחתונה כשירה כדפרי', ועליונה משום דמחוברת לתחתונה, וכר״מ דאמר בספ״ב דחגיגה מטבילין בין בעליונה וכו', א״נ אפי' כריה״ו וכגון דלא גביהא כולה האי דלאחר שמתערבין נעשה הכל אשבורן ע״כ. ופלוגי' דר״מ וריה״ו נתבארה בבבא דלעיל, אכן מ״ש הרב דמתוקמא אפי' כריה״ו דחיקא מלתא טובא, דכיון דעכ״פ גביהא מ״ל טובא מ״ל פורתא, הא ריה״ו כי לית ליה גוד אסיק לא חילק בין רב למעט, ומאי נ״מ דלאחר שמתערבין נעשה הכל אשבורן, מ״מ בשעת העירוב קטפרס מיקרי וריה״ו לית ליה גוד אסיק, והיאך תתכשר לדידיה העליונה, ועכ״פ בין שנאמר דמתניתא ר״מ בין דנוקי לה אפי' כריה״ו, מ״מ לית הלכתא כוותה דקי״ל כרבנן דלית להו לא גוד אסיק ולא גוד אחית במי מקוה וכדלעיל, וה״ט דלא פסקה הרמב״ם ז״ל, ומ״מ היכא דהמים ודאי סופן לירד ולהתחבר ממילא אמרי' גוד אחית ומכשרי' אף בקטפרס, וכההיא דמתני' דפ״ו דמטהרין את המקואות העליון מן התחתון, כמ״ש התי״ט שם. ועיין מ״ש לקמן בפ״ד בד״ה ראב״י וכו' בס״ד.

ובסיפא דמתניתא פי' הר״ש ונפתקו ובאו לחבירו כשר כר' יהושע דמתני', אם ניטלה המחיצה כותל המפסיק בין שניהן פסול, דר״י לטעמיה דקאמר במתני' שנקרא עליו שם פיסול, אבל מקוה שיש בו מ״ס ונפלו וכו', הואיל ולא נקרא עליו שם פיסול כשר כל א' להקוות עליו בהכשר ולהשלים למ״ס כל א' וא' ע״כ. כלו' דבמתני' סבר ר' יהושע מקוה שאין בו מ״ס ונפלו בו ג' לוגין ונחלק לב' כשר, וא״כ הה״נ הכא שנפתקו מזה לזה היינו כמו נחלק לב' ולר' יהושע כשר ולר״י פסול, דקודם שנפתק נקרא עליו שם פיסול, אבל מודה ר״י שאם היה במקוה מ״ס כשנפלו אע״ג דהדר נחלק הואיל ולא נקרא עליו מתחלה שם פיסול כל א' משניהן יהיה כשר כשישתלם, דאילו ממתני' לא שמעי' מדר״י אלא איפכא, דהיינו שני מקואות שאין בהן מ״ס שנפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו ה״ז כשר, ומ״מ לפום טעמא דקאמר מפני שלא נקרא עליהן שם פיסול הה״נ בכה״ג שלא נקרא עליו שם פיסול שהרי כבר היה בו מ״ס, ונר' דכ״ש הוא ואולי דמש״ה השמיט הרמב״ם להך תוס', דכיון דמייתי שם בפ״ב מלתיה דר״י דמתני' ממילא במכ״ש שמעי' להא דאין אחר מ״ס כלום, ואפי' נחלק מה בכך הרי כבר נתבטלו הג' לוגין בתוך המ״ס.

18) צ״ל: בין כן (= כאן) ובין כן וכו', כגי' כי״ו, אלא ששם נכנסה בטעות המלה „בתחתונה" מלעיל.

של מימי גשמי׳ ממלא בכתף ונתן לתוכו תשעה עשרה סאה ופוחתו נתערבו בחצר. (ד). היו ארבעים סאה וניפחתה ובאו לתוך הבית כשרין, ואין מטבילין בהן שאין מטבילין באויר, היה ראשו

חסדי דוד

בגג עצמו ומאי האי דסיים ופותקן ומערבן בחצר, מש״ה הוצרך לפי׳ דר״ל לתוך הגג כלו׳ במקום אחר שלא במקום מי הגשמים אלא דאח״כ פותקן, באופן שכשירדו אלו ואלו בחצר במקום עמוק המוכן לטבילה שם מתערבין ולא מקמי הכי ואפ״ה שרי, ואפי׳ קדמו לירד השאובין תחלה, דעכ״פ השאיבה מיטהרת ברבייה ובהמשכה, אבל אם עירבן מיד על הגג הא פשי׳ ומכ״ש אתי, הואיל ובשעת ההמשכה כבר חלף מהן שם שאובין שנתבטלו ברוב מי הגשמים והו״ל ככלם מי גשמים, ולעיל כתב הר״ש דמתני׳ דלא כראב״י, דתנן אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ע״ש, אבל הרא״ש פי׳ דמ״ש בתוס׳ ומערבן בחצר קודם שירדו למקוה קאמר, ואתיא כמתני׳ דתנן אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה וכו׳, וההיא דתמורה מתניתא אחריתי היא דאח״כ הוסיף ראב״י להקל אעפ״י שלא נתערבו חוץ למקוה וכן הלכתא ע״ש, ופירושו קצת דחוק דא״כ למה הוצרך להזכיר כאן בתוס׳ חצר כלל לימא ומערבן בגג כמו שהתחיל, אבל מבבא שאח״ז משמע טפי כפי׳ הרא״ש כדבעי׳ למימר, מיהו הא ודאי דחיקא מלתא דראב״י גופיה ברישא לא שרי אלא בנתערבו חוץ והדר הוסיף להקל ועפי הו״ל דתנאי נינהו אליביה דראב״י. ועכ״פ לדינא נר׳ דשוין נינהו הר״ש והרא״ש, דאפי׳ נימא דמתני׳ דהכא דלא כראב״י בודאי דכוותיה קי״ל וכדהוה בעי ש״ס לאוקמי למתני׳ דהתם בתמורה כוותיה, דקי״ל משנת ראב״י קב ונקי שזה טעמו של הרא״ש שכתב וכן הלכתא. ברם למה שדקדק הר״ש דמדלא פליג ש״מ דאפי׳ קדמו השאובין, בזה נעמוד עוד לקמן.

והא דקתני היו בו מ״ס ונפתקו וכו׳, פי׳ הר״ש ובאו לתוך הבית כשרין להטביל בהן לאחר שבאו לבית, ואין מטבילין בהן דרך ירידתן לבית, שאין מטבילין באויר, והכא לא הוה צריך לטעמא דאויר דאפי׳ בארץ אין מטבילין בהרדלית של גשמים, דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן אלא משום סיפא נקטיה ע״כ. והא ודאי דהך בבא אדלעיל קאי, דקאמר שהיו בתחלה כ״א סאה של גשמים בגג ומילא בכתף י״ט סאה באופן שהיו שם מ׳ סאה ונפתקו ונתערבו ובאו אח״כ לתוך הבית, כלו׳ למקום המקוה כשרין, ומדלא נקט ובאו לתוך החצר כלישנ׳ דלעיל, מוכח דאיירי מתניתא דאין המקוה בחצר כמו שפי׳ הר״ש, דא״כ אמאי שני תנא בלישניה, א״ו כמ״ש הרא״ש שהמקוה בבית לפנים מן החצר, דהשתא ניחא כוליה לישנא דה״ק ונפתקו כלו׳ נתערבו בחצר כדקאמר לעיל והדר באו לתוך הבית מעורבין, בכה״ג דוקא הוא דכשרין ודלא כאידך דראב״י דתמורה.

ובמ״ש היה ראשו א׳ מגיע לארץ וכו׳, פי׳ הר״ש מטבילין באותן מים שנוגעים בארץ, וכגון שיש בארץ מ״ס דשעל הגג אין מצטרפין, דהנצוק והקטפרס אינו חבור ע״כ. ולפי״ז היה צריך הרב לפי׳ דהא בבא באפי נפשה היא ולאו אדלעיל קאי, דהא עד האידנא קיימי׳ שאין שם בין הכל אלא מ״ס כדתני בהדיא היו בו מ״ס, וא״כ איך קאמר הכא דאיכא מ״ס בראשו א׳ אשר בארץ, גם היה צריך הרב ה״נ לומר כדקאמר ברישא דבכדי נקט הכא נמי ואין מטבילין באויר, דתיפוק ליה מה״ט דנצוק וקטפרס אינו חבור, א״נ דאין מטהר בזוחלין אלא דה״נ משום סיפא נקטיה, ואיברא דדחיקא מלתא לומ׳ דתני תנא בתרי בבי קמאי בכדי הך ליש׳ דאין מטבילין באויר אגב דבעי מיתני ליה בבבא דסיפא, ולעד״ן דהכא לא איירי בקטפרס ולא בזוחלין, אלא ה״פ היו שם מ״ס ונפתקו וירדו מעורבין כל מ״ס לתוך אויר הבית, דהיינו המקוה כשרים כלו׳ המים בעצמם כבר נעשו מים כשרין ע״י התערובת שנתבטלו השאובין, אבל לא קתני ומטבילין, אדרבא אכתי אין מטבילין בהן כלל כל זמן שלא ירדו לקרקעית המקוה, וטעמא כדקתני שאין מטבילין באויר, ומסיים אבל היה ראשו א׳ מגיע לארץ מטבילין בו, ואע״ג דלית ביה מ״ס לפי שמעורבין עם מקצת המים שעדיין הם באויר ומתחברין, דאע״ג דתנן הנצוק והקטפרס אינו חבור, הא כתבו התו׳ בפ״ב דגטין די״ו והביא דבריהם הר״ב תי״ט בפ״ו דמכילתין מש׳ ה׳, דכשהמים סופן לירד ודאי וליפול למקוה הוי חבור ואמרי׳ גוד אחית ע״ש, אבל כפי מ״ש מרן בב״י סי׳ ר״א דברי התו׳ אין עולין לפסק הלכה, אלא לרבנן אינן חבור אע״ג דסופן לירד ע״ש, ולפי״ז נ״ל דבראשו המגיע לארץ איכא שיעור מ״ס, ואיך שיהיה שפיר מסיים הכא דמ״מ אין מטבילין כלים ע״י שיזרוק אותן באותן שלמעלה שעדיין לא ירדו, ואפי׳ למאן דאית ליה גוד אסיק, משום דאין מטבילין באויר, ודוק דהכא אשמועי׳ רבותא טפי מברישא, דאילו ברישא כל המים כולן הם באויר, וסד״א דוקא בהכי אין מטבילין באויר, אבל בכה״ג שמקצתן כבר הן הגיעו בקרקע נימא דע״י גוד אסיק נכשיר גם העליונות קמ״ל. ואדתני סיפא גל שנתלש וכו׳, פי׳ הר״ש הכא צריך לטעמא דאין מטבילין באויר, דמעיין מטהר בזוחלין ומטעמא דקטפרס ונצוק אינו חבור לא היה יכול לפסול דאפי׳ שיש מ״ס ביחד באויר, ואין מטבילין בכיפה שלא יזרוק כלים בכיפת הגג (וט״ס הוא וצ״ל הגל) דהיינו באמצעיתו שעשוי ככיפה ע״כ. ולפירושנו דלעיל נמי ניחא, דהכא אשמועי׳ רבותא טפי דסד״א דוקא במקוה דאין מטהר בזוחלין ה״נ אין מטהר באויר, אבל במעיין כי היכי דזוחלין מהני אויר נמי מהני קמ״ל, ובסיפא איכא נמי רבותא דאע״ג דב׳ ראשיה בארץ אימא דכיפה נמי לאו כאויר חשיבא קמ״ל, ומ״מ בב׳ ראשיה טובלין ואע״ג דלית בהו מ״ס אלא ע״י מה שהוא עדיין בכיפה ע״י גוד אחית מטעמא דאמרן.

ואחזה אנכי אשית לבי מאי אמר מר רבינו הרמב״ם על כל הדברים אלה, ומצאתי שכתב בפ״ד וז״ל אין המים השאובין פוסלין וכו׳, אבל אם נגררו וכו׳, ונמשכו וכו׳, כיצד מקוה שיש בו כ׳ סאה ומשהו מים כשרין והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכין ויורדין למקוה וכו׳, הרי הוא כשר שהשאובה שהמשיכוה כשירה אם היה שם רוב מ״ס מן הכשר, וכן גג שהיה בראשו כ׳ סאה ומשהו מי גשמים ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ׳ שנמצא הכל פסול ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום א׳ ה״ז מקוה, שהשאובה שהמשיכוה כולה כשירה הואיל והיה שם רוב מן הכשר, וסמוך לזה כתב הורו מקצת חכמי המערב וכו׳, ואח״כ כתב מי גשמים ומים

סאה כשר, שחטו לתוכו פסול, הטביל בו את השגום וזבו הימנו שלשת לוגין במקוה כשר, עקרו מתוכו פסול, ור' שמעון מתיר עד שיתכוון לתלוש, ור' יהוש' אומר בין כך ובין כך ישבר, ור' יוסי אומ' זולף בידיו וברגליו שלשת לגין למקוה פסול, הולכין עד הקרק' כשר. (ג). לוגין

חסדי דוד

שאובין פוסלין אותו, שחטן לתוכו דמ"ם שבמקוה מכוונות היו וכשעלה מן הטבילה שחט שערו לתוך המקוה להשלים מ"ם לפי שחסרו בטבילתו פסול, דמקוה חסר מים תלושין פוסלין אותו, וה"ה נמי דסגום, דהוא בגד של למר עב כדפי' באהלות (פי"א מ"ג), והיה אותו סגום שרוי במים וכשהטבילו במקוה של מ"ם מכוונות אעפ"י שזבו ממנו לתוכו ג' לוגין מים לא פסלוהו, וכשעלה מן המקוה וחסרו המ"ם וזבו מימי הסגום לתוכו פסול, ור"ש מכשיר דלא חשיבא שאיבה כיון שלא נתכוון לתלוש המים ע"כ. ואין להקשות ריש' מאי קמ"ל דאטו עד האידנא לא ידעי' דמקוה שלם אין המים שאובין פוסלין אותו, דמלבד די"ל דנקט הכי משום דבעי לסיומי בה שחטן לתוכו וכו', מיהו א"ל לזה דרישא נמי אצט', דסד"א הואיל וכשירד גופו תחלה בבכרה מיד חסרו מהמקוה המים שנדבקו בגופו ונמלא דכשהוריד ראשו כבר היה המקוה חסר קלת ומה שזב משערו אז יפסול אותו, קמ"ל דכל זמן שגופו בתוך המקוה המים שעליו חשיבי מחוברין עם מי המקוה, ונמלא דאפי' בשעה שהוריד ראשו אכתי המקוה שלם הוה.

והא דתני סיפא שחטן לתוכו וכו', הא נמי אצט' טובא לאשמועי', משום דתנן בפ"ז ריה"ו אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף הב' טהור, משום דס"ל דאמרי' גוד אחית, דכל זמן שמקלתו במים אין המים שעליו חשובין שאובין, ולדידיה ה"נ אם בעוד רגליו נוגעות קלת במים שחטן לתוכו י"ל דכשר דאכתי לא חשיבי שאובין, הילכך אצט' למיתני הכא פסול לאפוקי מדריה"ו, ולפי"ז לא הו"ל להר"ש למימר וכשעלה מן הטבילה שחט וכו', דמשמע דוקא אחר שעלה כולו אלא הול"ל וכשעולה, וי"ל דהר"ש ניחא ליה לאוקמה באופן דתיתי ככ"ע אפי' לריה"ו דבפלוג' לא קא איירי, ואמנם לדינא הואיל ולא קי"ל כריה"ו מתפרשא דאפי' בשעה שעולה פוסל. ואמנם יש להבין אמאי תני שחטן לתוכו, דמשמע דוקא שחטן בידיו מש"ה פסל, הא לא"ה אלא שזבו מאיליהן אחר שעלה כשר, ובסיפא גבי סגום קתני וזבו ממנו וכו', דמשמע שאפי' זבו מעלמן אם זבו אחר שעקרו מתוכו פסול, וקשיא רישא אסיפא דמאי שנא, ול"ל דשחטן דרישא לאו דוקא, אלא אורחא דמלתא נקט ולעולם דה"נ זבו ממילא כמו בסיפא, ועי"ל דנקט ברישא שחטן לדיוקא טעמא דאחר שעלה שחטן אבל בעודו בתוכו אפי' שחטן בידיו אינו פוסל. והך תוס' לא פסקה הרמב"ם כלל, ברס ע"ש בפ"ה דין י', ובי"ד סי' הנז' סעיף ס"ג.

ר' יאושע אומר וכו'. הא מלתא באפי נפשה, וקאי אמתני' ז' דפ"ב במניח קנקנים לראש הגג לנגבן ונתמלאו מים דפליגי ר"א ור"י, דר"א מחלק בין עונת גשמים וכו', ור"י אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה וכו', והכא קאי הך מתניתא ומייתי לה הר"ש במש' ע'. ובס' שלפנינו כתובה בשבוש ובחסרון וכל"ל[14]) ר' יהושע אומ' בין כך ובין כך ישבר, ר' יוסי אומר משום ר"י אף יטה ובלבד שלא יטול[15]) ויערה, וכן היה רי"א זולף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול, הולכין עם הקרקע כשר. לגיון העובר וכו', ולא עוד אלא עשו מקוה בתחלה כשר ע"כ. ופי' הר"ש ישבר ולא יטה, אף יטה היינו יכפה דמתני', ומתני' ר"י היא אליבא דר' יהושע, ובלבד שלא יטול בידיו, עם הקרקע דהיינו המשכה שמערה חוץ למקוה והם נמשכין למקוה, לגיון חיל, וזלפו וכו' עם הקרקע קאמר ע"כ. וטעמו דת"ק אליבא דר' יהושע דלא שרי אלא בשבירה ולא בהטייה, ברור משום דבשבירה אינו נוגע בידיו כלל ומש"ה אינו נקרא תפיסת ידי אדם, משא"כ בהטייה, אבל ר"י סבר דכל שאינו מגביה אותם אין זו תפיסת ידי אדם הפוסלת, דס"ס לא בעי' דומיא דמעיין שאין בו תפיסת ידי אדם כלל, דמש"ה כתיב בור כדאי' בת"כ (שמיני פ"י פר' ט). ונר' בהדיא ממתני' דאפי' כל המקוה נעשה מהן שאין שם מים אחרים אפ"ה כשר, דלא דמי לשאובה שהמשיכוה דלא מכשרי' אלא בדאיכא רוב מי גשמים, דהא לאו שאיבה היא כלל כיון דלא הניחן אלא לנגבן כך נר' מפי' הרמב"ם ומפי' הרא"ש, אבל הר"ש ברישא פי' דקסבר האי תנא שאובה שהמשיכוה כולה כשירה, ומיהו לבסוף משמע דאיהו נמי מסיק דהא לאו שאיבה היא כיון דלא לכך נתכוון אלא לנגבן ע"ש, ותמיה לי על הר"ב בפי' המש' דנקט כתחלת דברי הר"ש דסבר האי תנא שאובה שהמשיכוה כולה כשירה, מאחר דהר"ש גופיה מסיק דהא לאו שאובה מיקרי, ועפי ק' על הר"ב תי"ט שכתב ע"ד הר"ב שכ"כ הרמב"ם בפי', ומכח זה תמה על הרמב"ם דסותר דברי עלמו והניח בצ"ע ע"ש, ולק"מ דאדרבא הרמב"ם לא הזכיר שאיבה כלל ואיפכא הוא דלדידיה אין זו בכלל שאיבה אלא תפיסת ידי אדם קלת וכדאמרן ועמ"ש בס' ש"ל.

ומה שפי' הר"ש גבי לגיון וזלפו וכו' עם הקרקע קאמר, פי' דחוק דזולף דרישא היינו בלא המשכה וזלפו דסיפא בהמשכה, ואמאי לא תני בסיפא בהדיא וזלפו עם הקרקע, ותו דכולה סיפא דלגיון לדידיה יתירה הוא, דהא שריותא דעם הקרקע כבר שמעי' לה מרישא דמלתיה ומאי קמ"ל טפי בהך דלגיון פשי' מה לי חד גברא מ"ל לגיון, ולולא פירושו ז"ל הייתי מפ' דרישא איירי באדם המזלף בידיו וברגליו אדעתא דהכי שילכו המים למקוה מש"ה פסול, אא"כ דרך המשכה עם הקרקע, אבל סיפא קתני לגיון העובר ממקום למקום ודרך הלוכן שהיו הולכים בכח זילפו ברגליהן והמים נתזו והלכו תוך המקוה אפי' שאינו אם הקרקע כשר, הואיל ולא כיונו לכך ולפי' דבהכי איירי מסיים וכן בהמה וכו', וזלפו בידיהן וברגליהן דהיינו ודאי בלא כוונה ומש"ה כשר אפי' דרך התזה ולא עם הקרקע, ה"נ דומיא דהכי איירי בגיים והילכך אפי' נעשה כל המקוה מהן כשר דהא לא מיקרי שאיבה. והרמב"ם בפ"ד דין ג' כתב, וז"ל המניח קנקנים בראש הגג לנגבן וירדו להם גשמים ונתמלאו אעפ"י שהיא עונת הגשמים, ה"ז ישבור את הקנקנים או יכפם

14) וכן הוא גם בכי"ו.

15) בכי"ו ובר"ש: שלא יטבול, והר"ש הגיה „שלא יטול".

לא בא אלא ראשו ורובו טמא, בא ראשו אבל לא רובו, רובו אבל לא ראשו, או שבא ראשו ורובו, בין מלמעלה בין מן הצד טהו׳, עד שיב׳ ראשו ורובו כדרכו. (י). מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין, או שנפל לתוכו יין ודבש וחלב טהור, עד שיהו כולן שאובין, ואפילו היו טהור והן טהורין ניטמאו וטמאני, הרי זה אומר טומאני וטמאתיו. (יא) טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין טמא, נפלו על ראשו אבל לא על רובו, על רובו אבל לא על ראשו, או שנפלו על ראשו ועל רובו בין מלמעלה בין מן הצד טהור, עד שיפלו על ראשו ועל רובו כדרכו. (יב). מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין, שנפל לתוכו יין דבש וחלב טהור, עד שיהו כולן שאובין, ואפי׳ הוא טהור והן טהורין נטמא וטמא, הרי הן זה טמאני וטמאתיו. (יג). רבי ישמעאל אומר מטהורי׳ טהור מקל וחומר, ומה אם במקום שעשה שאר משקין במים לפסול את הגוף בשותה רביעית, לא עשה שאר משקין במים לפסול את המקוה בשלשה לוגין ואינו דין שעשה את הטהורין

חסדי דוד

שאחר הטבילה היו נותנים עליהן וכו׳, והאומרים הללו מטהרין, לא גזרו אלא כי הויא גזירה שהיו מים צלולים בלא שום תערובת, דומיא דהיא דאמרי׳ בעלמא (שבת ס׳ ב׳, חגיגה כ״ג א׳ ע״ש) לא גזרו אלא בספינת הירדן וכמעשה שהיה. ומ״ש טמאני וכו׳, כתב הר״ש בכמה ענינים משכחת לה בתוס׳ דפרה וכו׳ ע״כ. ועיין מש״ש בס״ד, והכא ה״פ דהוי כאומר האדם למים טמאני וטמאתיו, דאע״ג דאין האדם נעשה ע״י מים שאובין אלא ב׳ ואין ב׳ עושה שלישי בחולין ומים בתרומה ליכא, הא ל״ק משום דמשקין לעולם נעשין תחלה אפי׳ כי נגעי בשני, וז״ל הרמב״ם שם והרי אלו המים אומרים לזה הטהור טמאנו אותו וטימאנו ע״כ, נר׳ דהכי גריס טמאתיו וטימאני, ואמנם לגרסתנו דהכא דתנא טמאני וטמאתיו ניחא טפי כדאמרן כאומר האדם למים.

וכמ״ש רי״ש הטהורין טהור, פי׳ הר״ש דאם המים שאובין טהורין לא גזרו עליהן לא בביאה ולא בנפילה ע״כ. ואי קשיא לך א״כ לרי״ש מאי טעמא דגזרתא דלכאורה לדידיה לא שייכא טעמא דאי׳ התם בשבת, פוק חזי מאי דכתי׳ לעיל ברפ״ק בס״ד. ובטעמיה דרי״ש פי׳ הר״ש מקום שעשה שאר משקין כמים לפסול את הגוף כדתנן במעילה (פ״ד מ״ה) דכל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית, לא עשה טהורין כטמאין דהשותה מים טהורין טהור, מקום שלא עשה וכו׳, דאם נפלו עליו כמה לוגין משאר משקין או שבא ראשו ורובו בשאר משקין לא נפסל גופו, אינו דין וכו׳, דדוקא טמאין פסלוהו ולא טהורין, השיב אבא יוסי החורוני מבית חורון, מקוה יוכיח דאין שאר משקין פוסלין אותו בג׳ לוגין וג׳ לוגין מים שאובין טהורין פוסלין אותו כטמאין, השיב ר׳ וכו׳ הצפורין אצבעות של מים כמו העושה צפור במים במ׳ מכשירין פ״ה, כלו׳ דבמקוה לא עשה הצפורין כמים דאינן נחשבין כמים לטבול בהן ולכך נפסל בשאובין, טהורין כטמאין קאמר בגוף שעשה בו את הצפורין כמים דאם בא ראשו ורובו בצפורין, או ג׳ לוגין צפורין נפלו עליו נפסל גופו כבמים, ומיהו ק׳ דבפ״ב דזבחים דכ״ב תניא דכל שתחלת ברייתו מן המים מטבילין בו וכו׳, ואטו מי גריעי צפורין מיבחושין אדומין, וברוב ס׳ כתוב צרופין ע״כ[20]. ולא יכולתי להלום בעניותי מה שפי׳ על תשובת ר׳, דכפי פירושו ה״ק לא אם אמרת במקוה שכן מצינו בו חומרא אחרת דהצפורין לא מהני לטבול בהן, ומש״ה אית ביה נמי הך חומרא ליפסל בשאובין טהורין כטמאין, תאמר בפיסול הגוף בג׳ לוגין שכן עשה בו את הצפורין שפוסלין גופו כמים הילכך אין הטהורין פוסלין אותו כטמאין, ואין הבנה לדברים הללו, דאדרבא כי היכי דאמרי׳ במקוה דמשום דחמיר בענין צפורין שאין הצפורין כשרין לטבול, ה״נ חמיר לענין פיסול שאובין טהורין כטמאין, ה״נ הכא הואיל וחמיר פיסול גופו שהצפורין פוסלין אותו ה״נ יש לנו להחמיר בו שיהו הטהורין פוסלין אותו כטמאין, ונמצא דר׳ בא לדחות דברי אבא יוסי והוא תנא דמסייע ליה, דודאי מקוה יוכיח דאע״ג דלא עשה בו שאר משקין כמים מ״מ הואיל ומצינו בו חומרא אחרת בענין הצפורין דפסולין לטבול בהן מחמירי׳ נמי לפסולו אפי׳ בטהורין, א״כ מקוה יוכיח על הבא ראשו ורובו בג׳ לוגין דכי היכי דאיהו נמי חמיר בענין הצפורין שנפסל גופו בהן, ה״נ חמיר לענין שיהיו הטהורין פוסלין אותו כטמאין, ולפעד״ן דודאי ט״ס נפל בספרים, ואיפכא צ״ל לא אם אמרת במקוה שעשה בו את הצפורין תאמר בגוף שכן לא עשה בו את הצפורין, וה״פ אם אמרת במקוה שכן אם נפלו בתוכו ג׳ לוגין צפורין פוסלין אותו כאילו הן מים גמורין, וטעם גדול יש בדבר דכי היכי דצפורין חשיבי מיא לענין הכשר המקוה וכשרין לטבול בהן מטעמא דכתב הר״ש גופיה דלא גריעי מיבחושין, ה״נ חשיבי מיא שאם הן שאובין הצפורין הללו פוסלין אותו, דכיון דמים נינהו ומעלין המקוה ה״נ פוסלין דמים שאובין איקרו, וכי היכי דאשכחן במקוה חומרא זו שהצפורין פוסלין אותו ה״נ יהבי׳ ליה אידך חומרא שאפי׳ הטהורין פוסלין אותו, אבל הבא על ראשו וכו׳, דמסתברא שאין הצפורין פוסלין גופו שלא גזרו אלא במים גמורין ולא בצפורין ה״נ נימא דלא גזרו אלא בטמאין, כך נלע״ד ובר מן דין לא ידענא לכוין אמרא, כי דרכו של הר״ש נסתרה ממני, וגם גרסתו האחרת דגריס צרופין לא ידענא מאי היא, דאם ר״ל דמכלים הרבה אם נפלו הג׳ לוגין במקוה פסלוהו משא״כ בגוף שנפלו על ראשו ורובו, הא ודאי ליתא דאדרבא בהדיא שנינו במשנתנו דבין במקוה ובין בנפלו על ראשו וכו׳ מג׳ כלים מצטרפין מארבעה אין מצטרפין, א״כ שוין נינהו בענין הצירוף, ובענין צירוף אחר לא שמענו. ותמיהא לי על הר״ש ז״ל דאחר שאמר שמצא גי׳ זו ברוב ספרים[21] אמאי לא נחית לפרשה כלל, כנר׳ דאתיא שפיר

20) עיין גם מאירי, עמ׳ 34.

21) וכן מעתיק גם בס׳ יחוסי תנאים ואמוראים, ערך אבא יוסי החורני, עיין תס״ר, עמ׳ 14, ועיין מ״ש להלן בסמוך.

בטמאין. (יד). השיב אבא יוסף החורני מקוה יוכיח שלא חשב בו שאר משקין כמים ועשה בו את הטהורין כטמאין, השיב רבי על דברי אבא יוסף החורני לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפורן תאמר בגוף שכן עשה בו את הצפורן.

פרק רביעי (א). טבלה שנתנה על גבי הצנור להדיח וכן כלים שנתנו תחת הצנור להדיח, ראשונים ראשונים הוכשרו לקבל טומאה, שלמו ארבע סאה הרי אלו כשרין. צנור שחקקו ואחר כך קבעו פוסל את המקוה. (ב). מים הנוזלין מאליהן ומן הים ומן הנהר והעולין באנטיליא פוסלין המקוה, רבן שמעון בן גמליאל אומר העולה בכבולין אינו פוסלין את המקוה, לפי שאינן נתלשין. (ג). רבי אליעזר בן יעקב אומר גג שיש בראשו עשרים ואחד סאה

חסדי דוד

כפשטה[22]), סוף דבר כל דברי הרב בזה צל״ע. ולענין הלכה אע״ג דמשמע הכא דר׳ נמי ס״ל כרי״ש, מ״מ אנן קי״ל כסתם משנתנו דכל ג׳ לוגין פוסלין הגוף אפי׳ טהורין, וכ״פ הרמב״ם בפ״ט מהא״ה.

פרק רביעי (א). טבלא שנתנה תחת הצנור וכו׳, שלמו ארבעים סאה וכו׳, כצ״ל. ומייתי לה הר״ש בפ״ד מש׳ ב׳ אהא דתנן המניח טבלא תחת הצנור אם יש לזביז פוסלת וכו׳, זקפה לידות בין כך ובין כך אינה פוסלת. ופי׳ הר״ש התוס׳ הוכשרו וכו׳, כלו׳ אם נפלו על הפירות הרי הן מוכשרין, דחשיב משקה לרצון וכו׳, שלמו מ״ס הרי אלו כשרין לטבילה ע״כ. ועובא קמ״ל הך מתניתא טפי ממתני׳, מלבד דין ההכשר שנתחדש בה, גם לענין המקוה איכא חדושא, חדא דמתני׳ לא תנן אלא זקפה כלו׳ בזקיפה מן הצד, והכא תנא שנתנה כלו׳ אפי׳ כפאה על פיה, כיון דאין שם בית קבול לא פסל את המקוה, ותו אשמועי׳ דטבלא לאו דוקא אלא הה״נ כל הכלים אפי׳ שיש להן בית קבול גמור, כיון שלא נתנם אלא הפוכין שאינם מקבלים שם, ותו דבמתני׳ לא תנן אלא אינה פוסלת, והכא קמ״ל דכשרין אפי׳ להקוות עליהן ואפי׳ כל המקוה מתמלא מהגשמים ע״י כן אינן נקראים שאובין וכשר, ומיהו צריך שיהיה בענין שהיו יכולים המים לירד למקוה מהצנור מבלי הכלים, דאל״כ אע״ג דלא נפסל משום שאיבה, מ״מ פסול משום דבעי׳ הוויית המקוה ע״י דבר שאינו מקבל טו׳, וכמ״ש הרא״ש ועיין בסי׳ ר״א סל״ה. וכי היכי דלא תיקשי דל כלים הללו מהכא תיפוק לי שיפסל המקוה מחמת הצנור עצמו, ומש״ה מסיים דאה״נ דצנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל, אלא דהכא איירי וכן במתני׳ בצנור שקבעו ולבסוף חקקו, וכמ״ש המפ׳ למתני׳. ומאי דתני רישא ראשונים ראשונים הוכשרו, נר׳ פירושו דאפי׳ לאחר שהודה כל צרכו דתו א״צ להניחו שם, כיון דמתחלה היה לרצון כל מה שבא בעודן שם ה״ז מכשיר, וז״ש ראשונים ראשונים.

(ב). מים הנוזלים וכו׳. לא הביאה הר״ש ולא פסקה הרמב״ם ולא ידענא מאי היא. אמנם ראה זה מצאתי בב״י ס״ס ר״א שכתב וז״ל שער המים שבסוף ת״ה, המים העולין מאליהן בגלגל פוסלין את המקוה, אבל העולים בגדולים[23]) שאין נתלשין מהנהר אלא מחוברין אל המים יר׳ לי שאין אלו שאובין, שבכל עת מחוברין הן אל מי נהר, ויש להחמיר ולאסור ע״כ. ולפי״ז נר׳ דכצ״ל כאן, מים העולין[24]) מאליהן מן הים וכו׳, ופי׳ שעולין מן הים או מן הנהר ע״י גלגל המתגלגל מאיליו וכדברי הרשב״א, ומ״ש והעולין באנטילייא הנה מצאתי בערוך ע׳ אנטל פי׳ גלגל שמשימין הבנאין על הבנין וכו׳, וקושרין בב׳ ראשיו ב׳ כלים ושמם אנטלין המלא עולה והריקן יורד וחוזר חלילה ע״ש, ומעין זה יהיה פירושו כאן, והעיקר דקמ״ל בכל הני דאע״ג דמאיליהן עולין ואין בהן תפיסת ידי אדם אפ״ה דינן כשאובין לפסול המקוה. ומ״ש רשב״ג העולה בכבולין אולי דצ״ל בגדולים, והוא כמ״ש הרשב״א שאין נתלשין מהנהר, והקרוב אלי דאי שמיע ליה להרשב״א[25]) הך מתניתא היה מחליט הדבר להיתר, דכיון דרשב״ג שרי אפי׳ תימא דת״ק פליג הא אמרי׳ כ״מ ששנה רשב״ג וכו׳, ומה גם היות הדבר מד״ס שיש להקל בפרט דמסתבר טעמיה.

(ג). ראב״י אומר וכו׳, י״ט סאה ופותקן ומערבן בחצר היו בו מ״ס ונתפקו וכו׳, ואין מטבילין בכיפה, כצ״ל. והביאה הר״ש (פ״ד) במש׳ ד׳, ופי׳ ונותן לתוכו לתוך הגג פותקן ומערבן בחצר לא שיתערבו בחצר ואח״כ ירדו למקוה, דבספ״ק דתמורה שמעי׳ ליה לראב״י מקוה שיש בו כ״א סאה מי גשמים ממלא בכתף י״ט סאה ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מיטהרת ברבייה ובהמשכה אלמא לא בעי שיתערבו חוץ למקוה, והכא כשמתאספין בחצר למקום א׳ איירי וטובלין שם, ומדלא פליג במלתא משמע דלא חייש בין נתקבלו בחצר מי גשמים תחלה ואח״כ שאובין בין שאובין תחלה ואח״כ גשמים וכו׳ ע״כ. והא דפי׳ לתוכו לתוך הגג הוכרח משום דלכאורה משמע מל׳ לתוכו דר״ל לתוך מי הגשמים עצמן, וא״כ הרי מיד מערבן

22) נראה שהר״ש פירשה כפשוטה, וכמו שפירש את התוספתא ריש כלים „ואין מסמאין בצירופן" (עיי״ש בפירושו פ״א מ״ד), כלומר, מי חטאת שקידשן בשני כלים, ובכל אחד מהם פחות מכדי הזייה אין מצטרפין. וה״ה לעניין משא אם נשא מי חטאת בשני כלים ובכל אחד פחות מכדי הזייה אין מצטרפין וכמו שפירש רבינו לעיל כלים שם ב ע״ב. ואף כאן הפירוש הוא שאם טבל חצי גופו במקוה ואח״כ טבל שם חציו השני אין מצטרפין (ועיין גם להלן ספ״ה, בהערה בשם או״ז), מה שאין כן בגוף שהוא טמא גם בצירוף, עיין במשנתנו ספ״ג, ועיין גיטין ט״ו ב׳ ואילך. וכן להלן בתוספתא ספ״ד: „אם יש מתחלתן ועד סופן צרוף ארבעים סאה" אין טובלין בו לב״ה עד שיהא לפניו עוגל ארבעים סאה, ואין המים שבחרדלית מצטרפין, מה שאין כן בפסול הגוף.

23) לפנינו בבית המים (עיין להלן): בכבולין, כלפנינו, והיא, כנראה, מכונת שאיבה.

24) בס׳ האגור לר״ש ג׳מע: הנדלין מאליהן מן הים וכו׳. ובשער המים להרשב״א סוף סי׳ ה: הגדלין מאליהן וכו׳, וצ״ל: הנדלין וכו׳ (כגי׳ האגור), וכן במאירי, עמ׳ 44: המים ה[נ]דלים וכו׳, כלומר, שהמים עולין מאליהן (ע״י מכונה) בדליים, ואעפ״י שאין השאיבה בידי אדם, עיין תס״ר, עמ׳ 15.

25) הרשב״א הביא את כל הברייתא שלנו בשער הנ״ל ופסק כרשב״ג, אבל בבית המים סוף סי׳ ה (שהביא מרן) החמיר.

עליו וזה כשר להקוות עליו. (ז). שני מקואות של עשרים עשרים סאה אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהן אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדימום מקוואת כמו שהיו.

חסדי דוד

(ז). שני מקואות וכו׳ מקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו, כצ"ל. והביאה הר"ש בפ"ו מש׳ ג׳, אדתנן ג׳ מקואות בזה כ׳ סאה ובזה כ׳ סאה ובזה כ׳ סאה מים שאובין והשאוב מן הצד, וירדו ג׳ וטבלו בהן ונתערבו המקואות טהורין והטובלין טהורין, היה השאוב באמצע וירדו ג׳ וכו׳, המקואות כמות שהיו והטובלין כמות שהיו. ובטרם נדבר על התוס׳ חל עלינו חובת ביאור מאי דפי׳ הר"ש אמתני׳, וז"ל המקואות טהורין אפי׳ השאוב, שהרי ב׳ הכשרים מתערבין יחד ויש בהן מ"ם מים כשרין, וכשמתחבר השאוב להן שהמים צפין על גביהן מחמת הטובלין הוכשרו מימיו לטבילה, ואפי׳ נתחבר האמצעי לשאוב קודם שנתחבר לכשר לא הוי כג׳ לוגין מים שאובין שפוסלין את המקוה חסר, דהכא נתחבר לכשר קודם שבאו השאובין לתוכו, ועוד דאפי׳ שאוב באמצע אינו נפסל בכך כדקתני כמות שהיו, כלו׳ שהכשרים כשרים להקוות עליהן דדרך המשכה נתערבו ולא נפלו מן הכלי לכשרים, ומה שנתערב ממנו עם כל א׳ נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה, ומים שאובין המתבטלים חוץ למקוה אין פוסלין אותו, כדתנן לעיל פ"ד גבי מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ע"כ. ודבריו ז"ל צריכין ביאור במ"ש ואפי׳ נתחבר האמצעי וכו׳, נתחבר לכשר קודם שבאו השאובין וכו׳, דמאן מפיס שנתחבר לכשר קודם שבאו השאובין וכו׳, ונר׳ כוונתו דאפי׳ תימא שהקדים השאוב לירד לאמצעי קודם שיתחבר האמצעי לכשר האחר שבצדו, מ"מ כל עוד שלא ידענו בודאי דירדו ג׳ לוגין מן השאוב אינו פוסל, וא"א שלא יתחבר גם הכשר קצת עם האמצעי טרם ירדו לו ג׳ לוגין, ומשנתחבר קצת עם חבירו הכשר הרי חשוב מקוה שלם של מ"ם ואין השאיבה פוסלת, וכשמתחבר הקילוח הזה שהוא חשוב כמ"ם גמורות עם השאוב שבצד מטהרין את מימיו, דחשיב גם הוא כמקוה כשר, והטובלין בשעת חבורן טהורים, ולהבא שלשתן כשרין להקוות עליהן עד שיתמלא שיעורן, דבכה"ג שהשאוב מן הצד השאוב נמי נעשה כשר אף להבא.

ואמנם מ"ש אח"כ ועוד וכו׳ דדרך המשכה וכו׳ נתבטל ברוב וכו׳, הא ודאי צריכא רבא, דנר׳ דארכבה אתרי רכשי, דאי בתורת המשכה אתי עלה בהא סגי דהא שאובה שהמשיכוה כשירה כי איכא רובא דכשרים, והכא הא איכא במקוה כ׳ סאה דודאי הוי רובא כנגד מה שמתערב בו מן השאוב, ותו למה ליה טעמא דנתבטלו ברוב קודם שירדו, ועוד מי הוא המגיד שנתבטלו ברוב דילמא כשנתערבו קודם שירדו למקוה היו שוה בשוה, א"נ אפשר דהשאוב היה רוב דההוא שטבל בשאוב היה אדם גדול ושמן והוציא מים הרבה בעת כניסת גופו טפי ממה שהוציא הטובל בכשר שהיה דק ורזה, ומיהו אי נהא י"ל דכוונתו לומר דכיון דהכשרים תרתי נינהו מהצדדין שהשאוב באמצע, א"כ מסתברא ודאי דכשיוצאין המים לחוץ מן האמצעי השאוב מתחלקים וקצתם מתפשט לצד המקוה שבימינו וקצתם לצד המקוה שבשמאלו, שהרי כיון שב׳ הצדדין שוין הרי המים ניגרין לכל צד שמוצאין מקום לילך, משא"כ המקואות שבצדדין שכל א׳ מהם מלתא דפשי׳ שיש להם כותל מבחוץ בגובה, דאל"כ כשטובלין בתוכם המים יוצאין ג"כ לחוץ ונשפכין בקרקע, וכיון שכן נמצא שאין מקום למים שבהן להתפשט כשיוצאין רק לצד האמצעי דבשאר שלש הרוחות הם מוקפים חומה, אבל האמצעי אינו מוקף חומה אלא מלפניו ומלאחריו אבל הצדדין פתוחין לצד המקואות שבצדו, נמצא שהמים היוצאין מאותם שבצדדין כל היוצא דרך הלוכו מתחבר עם אותו המקצת היוצא מהשאוב שהוא מתפשט מצדו, אשתכח דכשמתחברין איכא רוב כשר ואותו מקצת מהשאוב מתבטל עם רוב הכשר קודם שיכנס מהשאוב לתוך המקוה הכשר, הילכך דינא הוא שהמקואות הכשרים שבצדדין הרי הן כמות שהיו, אבל הקו׳ הראשונה במקומה עומדת, דכיון דחשיב לה הרב המשכה אמאי אצטי׳ לטעמא דביטול ברוב, וי"ל עפ"י מ"ש הר"ש גופיה (בפ"ג) [בפ"ד] מש׳ ד׳, אמאי דתנן מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר אם רוב מן הכשר כשר וכו׳, ואעפ"י שדרך המשכה ירדו וכו׳, דקסבר המשכה אינה מטהרת כלל וכו׳, ודלא כראב"י דספ"ק דתמורה (י"ב א׳) דקאמר שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה ע"ש, וא"כ י"ל דניחא ליה להר"ש לפ׳ מתני׳ ככ"ע ותרתי קאמר, לראב"י כשרין להקוות דדרך המשכה נתערבו, ולמאן דפליג עליה נמי מה שנתערב נתבטל ברוב, ואה"נ דלדידן דקי"ל כראב"י סגי בטעמא דהמשכה, ובזה אפ׳ ליישב דברי הר"ש אמתני׳.

אבל מאי דק"ט הוא מה שפי׳ על התוס׳ שלפנינו שהביאה שם כדאמרן, ומשם נר׳ שיש כאן חסרון וכצ"ל המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו, ופי׳ הרב וז"ל והשיקום דמחמת שירדו הטובלים לתוכן עלו המים וצפו על גביהן אפי׳ אדומים המים של כשר (פי׳ אדומים מחמת עצמן דאילו מחמת ד"א שנפל לתוכן נפסלו מחמת שינוי מראה ופשוט) והלבינום המים של שאוב שהיו לבנים, המקואות כמות שהיו שהכשר כשר להקוות עליו אעפ"י שנתערבו בו מים שאובין, דכבר נתבטלו ברוב הכשרין קודם שבאו לתוך המקוה כדפי׳ במתני׳ ע"כ. וק׳ תרתי, חדא דאמאי לא קאמר הכא נמי טעמא דהמשכה כדקאמר במתני׳, דההוא טעמא שייך שפיר הכא, וטעמא דנקט נר׳ דלא שייך הכא כלל, דבשלמא לעיל אסברי׳ שפיר למלתיה דשייך רוב, אבל הכא דתרתי נינהו חד שאוב וחד כשר היכן הוא הרוב הרי מזה א׳ ומזה א׳ וא"כ תערובתן שוה בשוה, ועיינתי בדברי הרמב"ם בספ"ו, וראיתי שפי׳ למשנתנו הנז׳ והשמיט הך מתניתא לגמרי, מוכח דס"ל דמתני׳ ומתניתא בהא פליגי, דמתני׳ לא מכשרא המקואות אלא בכה"ג דאיכא תרי וכשירי מב׳ הצדדין וחד שאוב באמצע, משום דמתבטלין השאובין ברוב הכשרין קודם שירדו למקוה דאיכא רוב בודאי מטעמא דאמרן, ומתניתא סברא דכיון שהשאובין נתערבו עם הכשרין קודם שירדו למקוה אינם פוסלין, דדוקא ג׳ לוגין שאובין בלא תערובת הוא דפסלי, ותדע דפליגי דאל"כ הו"ל למתני׳ לאשמועי׳ רבותא דאפי׳ בב׳ בלבד הכשר נשאר כמות שהיה, ופשי׳ דכמתני׳ נקטי׳ דבעי׳ רוב כשרין ואל"כ חשיבי כבעינייהו, והא דלא מכשירי׳ הכא מטעמא דהמשכה ואפי׳ בתרתי לבד, ה"ט דאיירי שהמקואות סמוכין מאד דליכא בין זה לזה שיעור הקרוי המשכה דהיינו לפחות ג׳ טפחים כמ"ש

אחד מגיע לארץ מטבילין בו ואין מטבילין באויר. (ה). גל הנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו,

חסדי דוד

שאובין שהיו מתערבין בחלר ונמשכין ויורדין לעוקה שבחלר וכו', אם רוב מן הכשר כשר וכו', אימתי בזמן שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונמשכין ויורדין, אבל אם היו הכשרין והפסולין מקלחין לתוך המקוה, אם ידוע שנפלו לתוכו מ"ס מים כשרין וכו' ע"כ. ומרן בכ"מ נתקשה טובא בדבריו, דממ"ש בסוף המש' דמי גשמים ומים שאובין וכו', משמע דלא מכשר אלא כשנתערבו קודם שירדו למקוה אבל לא נתערבו לא, ולעיל כתב מקוה שיש בו כ' סאה ומשהו וכו', הרי דאפי' שלא נתערבו קודם שירדו למקוה מכשר, והאריך בדבר ונדחק לבאר ג"כ סוגייא דספ"ק דתמורה אליביה, וסוף דבריו דפי' רבינו כרבנן דפליגי עליה דראב"י עש"ב. ולפי קולר דעתי בין מה שפי' בסוגייא ובין מה שפי' ע"ד הרמב"ם דחיק טובא, ומה גם דלדידיה איכא יתור נפיש בלשו' דרבינו, וגם מ"ש דלרבנן אפי' לאחר שנפלו השאובין לתוך המקוה ונפסל יש להם תקנה ע"י שימשיך אותם משם למקום אחר, דבר זה לא מלינו פיסול החוזר להכשרו דלא אמור רבנן היתר אחר אחר שנפסל המקוה ע"י שאובין אלא עד שילא ממנו מלואו, ועוד הגם הלוס עיקרא דמלתא לפסוק דלא כראב"י דקי"ל דמשנתו קב ונקי לא ברירא מלתא ואף שיהיה בברייתא, ועוד יש לגמגם על פי' כאשר ירי' המעיין.

ואני הדל בתהלה אעמודה ע"ד הסוגייא וממילא יתבררו כל דברי הרמב"ם. התם תנן אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי השבון, ופשטא דמלתא שאם הרוב שאובין פסלי הא לא"ה לא, ובעי ש"ס מאן תנא אמר ריו"ח ראב"י היא, דתנן ראב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאה ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה, ופריך מכלל דרבנן סברי ברבייה ובהמשכה לא, אלא הא דאריו"ח שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני לא רבנן ולא ראב"י, אלא אמר רבה לפי חשבון כלים ויוסף בן הוני היא וכו' ע"כ. וג"ל דה"פ דהמקשן הבין דמדקאמר ריו"ח מאן תנא ראב"י היא, מכלל דלרבנן ליכא שום שריותא ברבייה ובהמשכה, ואפי' נתערבו השאובין במי גשמים שהיו תהלה על הגג והיו רובא, ושוב נתערבו שם מיעוט שאובין ואח"כ ירדו מעורבין למקוה דלא נקרא עליהן שם שאובין, שהרי בשעת ירידתן כבר נתבטלו ברוב הכשרין אפ"ה פסול לרבנן, דאל"כ מאי דוחקיה דריו"ח לאוקמי מתני כיהודאה, איברא שאם ירדו השאובין בעינייהו ולא נתערבו רק בתוך המקוה, בהא לא אשכחן דשרי אלא ראב"י כדקאמר בהדיא ממלא וכו', ופותקן וכו', דמוכח אפי' נפלו בעינייהו שרי ברבייה והמשכה, ומיהו אי ס"ל לריו"ח דמודו רבנן כשנתערבו בתהלה, מאי דוחקיה לאוקמי מתני' כראב"י דוקא, לוקמא אפי' כרבנן והא דלא פסיל אלא לפי חשבון לוקמה בנתערבו בתהלה, אלא מוכרח דס"ל לריו"ח דרבנן בכה"ג נמי פליגי, ומש"ה פריך ואלא הא דאריו"ח גופיה שאובה שהמשיכוה כולה כשרה, דמשמעות כולה על כרחין לפי' שנתערבו י"ט סאין שאובה בכ"א סאין של גשמים, דהוי כל שיעור המקוה והיינו כולה דקאמר, כלו' דבשעת ההמשכה היתה כולה יחד מעורבת הכשרה והשאובה ובין שניהם מ"ס דהיינו כולה, ואיכא רובא דכשרה דאילו כל המ"ס של שאובין פשי' דכה"ג ליכא מאן דשרי, א"ו פירושו כדאמרן, ומדנקט הכי ש"מ דדוקא בכה"ג קאמר שנתערבו ברישא ונתבטלו קודם ירידתן בהא הוא דשרי, הא מלתא אליבא דמאן קאמר לה לא ראב"י ולא רבנן, דאילו לראב"י מאי איריא נתערבו מקמי הכי, אפי' נפלו שאובין בעינייהו ע"י המשכה כל דאיכא רובא דכשרין מכשר, ואילו לרבנן אפי' נתערבו מקודם פסלי, ומשני רבה א"נ ר"פ אליביה דריו"ח א"נ דמודה ריו"ח דכל שנתערבו בתחלה כשרין אפי' לרבנן ברבייה ובהמשכה, וא"נ דאי הוה מפי' לפי השבון דמתני' דלפי השבון סאין קאמר ובהמשכה קאמר, לא הוה מוקי לה כיהודאה דהא מתוקמא שפיר אפי' כרבנן ובנתערבו בתחלה, שאז אין פוסלין אלא לפי חשבון דהיינו בדליכא רוב כשרין, אלא דריו"ח משמע ליה דלפי חשבון דקתני לפי חשבון כלים קאמר, ובשאובה גמורה דג' לוגין איירי ולא בהמשכה כלל, ומש"ה הוא דשמיע לך דאוקמה כיהודאה ולא כראב"י קאמר, אלא כיוסי בן חוני דסבר דאי נפלו ג' לוגין בארבעה כלים לא פסלי.

נמלינו למדין מהס סוגייא דפלוג' דראב"י ורבנן היינו בשלא נתערבו אלא בתר דנפלי למקוה דבעינייהו נחתי השאובין, בהא הוא דפסלי רבנן אע"ג דאיכא רבייה והמשכה, אבל נתערבו תחלה בין אם היו תחלה על הגג כ"א סאין של מי גשמים בעינייהו והדר נפלו שם י"ט סאין שאובין ונתערבו עם הכשרין, בין אם באו ביחד הגשמים והשאובין מעורבין מיד, וא"נ קדמו השאובין תחלה ואח"כ דגשמים כל שידוע שיש שם רוב דגשמים ושנתערבו אע"ג דהוו להו כולם פסולים אם היו יורדים קודם שיתערבו לתוך המקוה, עכשיו שנתערבו מבחוץ ואח"כ נמשכו עד שהלכו למקוה דרך המשכה כשרין, ולראב"י אפי' ירדו השאובין בעינייהו דרך המשכה, כל שיש במקוה מקמי הכי רוב כשרין כשר, וקי"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי, ומעתה הדין הראשון שכתב הרמב"ם מקוה שיש בו כ' וכו', היינו ההיא דתמורה דראב"י כמבואר, שהשאובין בעינייהו יורדין למקוה, ומ"ש אח"כ וכן גג וכו', היינו רישא דמתניתא דהכא דאיירי בנתערבו קודם שירדו למקוה ודלא כפי' הר"ש דלעיל, אלא כפי' הרא"ש, והכן אתיא אפי' כרבנן, וה"ט דדייק רבינו דבדין הראשון כתב שהשאובה שהמשיכוה כשירה, ובדין זה השני כתב שהשאובה שהמשיכוה כולה כשירה, שזהו פי' דהמשיכוה כולה וכדלעיל, וא"נ שדין זה השני לא היה לריך רבינו לכתבו דבמכ"ש אתי מדין דלעיל, דהא בכה"ג אפי' רבנן מודו וכדאמרן, אלא משום דבעי למסמך לזה הא דהורו חכמי המערב דאפי' כולו שאוב כשר, דהילייהו מהך לישנ' דשאובה שהמשיכוה כולה דמשמע להו כולה שאובה ממש דרבנן להקל על ראב"י אתו, הילכך אלט' רבינו לאפוקי מסברתם ולהודיע שאין הפי' כדבריהם, אלא פי' שהמשיכוה כולה היינו כדאמרן שהמשיכו מי הגשמים עם השאובין ביחד, ודאיכא רוב כשרין ולעולם רבנן להחמיר, ואחר שכתב זה הוסיף ואמר מי גשמים ומים שאובין שנתערבו בחלר וכו', לאפוקי דלא נימא דמ"מ בעי' שהיו הכשרים ניכרים בתחלה בפ"ע אז הוא דכשמתערבין עמהם אח"כ השאובין מתבטלין, אבל אם משעה ראשונה באו יחד הכשרים והפסולים שלא חל עליהם שם כשרים אימא לא, קמ"ל דבכל גוונא אפי'

שאין מטבילין באויר, היו שני ראשין נוגעות בארץ מטבילין בו, ואין מטבילין בכופא. (ו). קסטלין המחליק מים בכרכין אם היה הי׳ נקוב כשפופרת הנוד אין פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל את המקוה, הלכה זו עלו עליה בני אסירו שלש רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירוהו אפי׳ נקוב כמחט. (ז). אמר ר׳ אלעזר בר׳ יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הוריתה, במה דברים אמורים מן הצד אינו פוסל את המקוה, ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל

חסדי דוד

באו יחד ואפי׳ שאובין באו תחלה, כל שמתערבין עד שלא יגיעו למקוה ונודע דרובא כשרין ויורדין בהמשכה כשרין וכדאמרן לעיל, והא מסיים אבל אם לא נתערבו תחלה אלא הכשרין בפ״ע והפסולין בפ״ע מקלחין לתוך המקוה ביחד ושם במקוה נתערבו, כל שלא נודע בבירור שירדו מ״ס של כשרין קודם שירדו ג׳ לוגין דשאובין פסול, דעד כאן לא שרי ראב״י אפי׳ ירדו שאובין בעינייהו ע״י רבייה והמשכה, אלא כשקדמו בתחלה בתוך המקוה רוב של מ״ס כשרין ואח״כ ירדו בו מיעוט השאובין בהמשכה, אבל ירדו אלו ואלו בבת א׳ למקוה פסול לכ״ע, אפי׳ ידוע דאיכא רוב כשרין, וכ״ש אם ירדו מקלת השאובין ברישא במקוה והדר הכשרין, ולפי האמור נמלא דשפיר פי׳ רבינו בין להביא דראב״י דתמורה, בין למתני׳ דמי גשמים ומי שאובין דפרקין, ובין להתוס׳ דקמן.

אמנם מאי דתנא הכא ג״פ הא דאין מטבילין באויר, לא הוצרך להאריך ולמיתני לשלשתם בדרך לא זא״ז כדתני תנא דהכי אורחיה, אבל הוא ז״ל בחר בדרך קלרה ולא כתב אלא בספ״ע אין מטבילין בגל כשהוא באויר וכו׳, ואעפ״י שיש בו מ״ס לפי שאין מטבילין בזוחלין ק״ו באויר, היו ב׳ ראשי הגל נוגעין בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא אויר ע״כ. וכיון דאשמועי׳ הכא בגל דלא מהני טבילה באויר, הה״נ לכלהו אינך, אבל ליכא למימר לדידיה דאינך אתו במכ״ש וע״ד דכתי׳ לעיל ע״פ דרכו של הר״ש, דהר״ש חשיב לגל זה כים וכנהר גופיה דמטהר בזוחלין, דמש״ה כתב דטעמא דאויר לריך הכא וכדכתי׳ לעיל, אבל הרמב״ם קאמר להדיא לפי שאין מטבילין בזוחלין ק״ו וכו׳, לכך נר׳ דס״ל להרמב״ם דאע״ג דימים ונהרות מטהרין בזוחלין, וכמ״ש באותו פרק עלמו, מ״מ גל זה אחר שנתלש מן הים או מהנהר ונמשך באויר לרדת לארץ שוב לא חשיב לא ים ולא נהר, אלא הרי הוא כמי מקוה ואינו מטהר בזוחלין, וקמ״ל דמ״ש כאן בגמ׳ שאין מטבילין באויר הדא ועוד קאמר, חדא דכיון שנתלש מהים אין דינו כים ואינו מטהר בזוחלין, ועוד אפי׳ בים עלמו אין מטבילין באויר וכ״ש כה״ג, ובדרך זה לריך לפי׳ לדידיה גם לשון התוס׳. ועם האמור נלע״ד דא״ל לכל מה שנדחק מרן בכ״מ שם אהך ליש׳ דאין מטבילין בזוחלין ע״ש, שכל דבריו בנויין ע״פ מה שנר׳ מפי׳ הר״ש והרא״ש ג״כ במתני׳ דגל שנתלש דבפ״ה וכמ״ש התוי״ט שם דסתמא כר״י דמטהר בזוחלין ע״ש, אבל לעד״ן ברור דהרמב״ם לא ס״ל הכי כלל, אלא משנתלש תו אין דינו כמי הים כלל ואינו מטהר בזוחלין, והא דמהני כשנפל על האדם דאז חשיב אשבורן, וה״נ הא דמטבילין בראשין הנוגעים בארץ התם נמי אשבורן הוא השוב קודם שיתפשטו לכאן ולכאן, אבל בכיפה אעפ״י שלא התחילה לרדת דלא הויא כזוחלין אפ״ה לא מהני, מפני שהוא אויר וכדמסיים הרמב״ם הכא בכיפה שלא הזכיר כאן משום זוחלין, אלא מפני שהוא אויר והבן.

(ו). קסטלין וכו׳, אם היה נקוב וכו׳, בני אסיא שלש וכו׳ בד״א מן הצד אבל מלמטה אינו וכו׳, כצ״ל. והביאה הר״ש (פ״ד) במש׳ ה׳ דפרקין ולא פי׳ כלום מהו קסטלין המחלק וכו׳, ומלאתי בערוך ע׳ קסטל דמייתי מויקרא רבה, (והוא בפ׳ י״ט אלא דגי׳ ספרינו טרסקל) אר״ל לקסטל מלכים שסכרו בעליו פועלים למלאכתן, מה הטיפש אומר מה אני מועיל כשאני מכנים בזו ומוליא בזו ע״כ. ונלע״ד דפי׳ שבכרכין וכן המלכים יש להם כלי מנוקב[26]) נקבים דקים וממלאים אותו מים והן יולאין מעט מעט דרך הנקבים, ומשקין עי״ז הזרעים והירקות שבגנות, שאם משליכין מים רבים בקילוח מפסידין הזרעים דמתרקבין, ובנוס׳ ספרינו כתוב פועלים למלאכתו והיא היא, אלא דנוס׳ הערוך שייכא טפי כלפי הפיקח שמבין דאעפ״י שמכנים בזו ומוליא בזו, מלאכתו בכך ומקבל שכר הוא על כל חבית וחבית, כך הלומד תורה אעפ״י שמשכחה, אבל גרסתנו שייכא טפי כלפי הטיפש, דסבור שהתכלית הוא למלאתו וכשרואה שאינו מתמלא שהרי מכנים בזו וכו׳, סבור שיפסיד שכרו ע״ש, והשתא היינו דקתני, שאם היו המים נמשכין למקוה דרך כלי כזה נקוב, אם היה נקוב כשפ״ה אינו פוסל אבל פחות מזה פוסל, דהוי כלי וחשיבי שאובין, ושוב קתני דברגל השלישי הכשירו לבני אסיא הטהרות שנעשו ע״ג מקוה שבאו לו המים ע״י כלי כזה, אפי׳ לא היה נקוב אלא כמחט, ונר׳ הטעם דכיון שכלי זה מיוחד למשקין שיעורו ליטהר כמוליא משקה דהיינו נקב כ״ש כמחט, וכיון שעי״ז טיהר א״כ ה״נ אין לו דין כלי לפסול המקוה.

ומ״ש אראב״י הלכה זו הורתי וכו׳, כעין זה תנינא לעיל רפ״ז דנדה ועמש״ש בס״ד. ובהא דקתני בד״א וכו׳, פי׳ הר״ש כל זה מדברי חביריו שא״ל יפה הורית, דבד״א שפוסל בנקב שלא כמלא מחט עד שיהא בו כשפ״ה מן הלד, אבל אם הנקב בשולי הקסטלין מלמטה אינו פוסל את המקוה בנקב כמלא מחט, ואם היה מקבל כ״ש כלו׳ כשנקוב מן הלד כשפ״ה וגבוה מעט מן השוליים שמקבל מים כ״ש פוסל את המקוה, בסיד ובבנין שהביא סיד ולרורות ופקק בהן את הנקב לא חביבא סתימה, אבל בסיד ובגפסית יחד סתימה מעליא היא, ע״ג הארץ כלו׳ לא סתם את הנקב אלא הושיבו ע״ג הארץ או ע״ג סיד וגפסית או מירח מן הלדדין מ״מ בטל מתורת כלי ואין פוסל את המקוה ע״כ. ופירושו דחוק במ״ש דבבנין ר״ל בלרורות, ותו דוחק לומר דבסיד וגפסית הויא סתימא טפי מסיד ולרורות. ואולם הרמב״ם ז״ל רוח אחרת עמו בהך תוס׳, וז״ל בפ״ו דין (ב׳) [ג׳] השוקת וכו׳, אבל כלי שחברו בסלע פוסל את המקוה אעפ״י שחברו בסיד, ניקבה מלמטה או מן הלד כשפ״ה כשירה ואינה פוסלת את המקוה, הלוקח כלי גדול וכו׳, ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאהו מקוה ה״ז כשר, וכן אם פקק את הנקב בסיד

26) עיין בפי׳ הראשונים בתס״ר, עמ׳ 17, ומש״ש בשם לעף.

את המקוה, פקקו בסיד ובבניין אינו פוסל את המקוה, בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה, על גבי הארץ ועל גבי סיד וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה. (ח). מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכת, ראשונין ראשונין הרי אלו פסולין מפני שהן נשאבין, כיצד עושה ניקבו מעיין וקנו כל שהיא, ונמצאו מים מעוט מטהרין את המרובין. מזחילין על גבי המת דברי רבי יהודה, מים צפין על גבי כל שהן, מטבילין בהן על רום קליפי' השום ועל רוחב

חסדי דוד

ובבנין אינו פוסל והמים הנקוין בתוכו מקוה כשר, סתמו בסיד או בגפסים עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה, ואם הוליכו ע"ג הארץ וע"ג הסיד ומירח בטיט מן הצדדין ה"ז כשר ע"כ. ומרן בכ"מ האריך בזה[27]), ותוכן דבריו דרבינו פי' כראב"י ודמאי דאמר ראב"י הוריתי ברומי וכו', פי' הוריתי דשיעור נקב דקסטלין להכשירו למקוה יהא כשיעורו לטהרה דהיינו כמוליא זית, ומ"ש בתוס' בד"א מן הצד וכו', סיומא דמלתא דת"ק הוא ואינו ענין לדברי ראב"י כלל, ומשמע לרבי' דלענין לטבול בתוכו איתנייה תוס'. ומ"ש רבינו בדין הראשון כשפ"ה שהוא גדול ממוליא זית משום דלא נקבו אלא אחר שחברו ולכך בעי טפי, א"נ דהתם בכלי אבן דאינו מקבל טו' ולא שייך לומ' בו בכדי טהרה, א"נ לפי שחובר בסלע דהשוקת מחוברת בסלע כשירה בלא שום נקב, מש"ה כי היכי דלא ליטעו לדמות כלי לשוקת החמירו להצריך בו נקב גדול, ועוד כתב דרבי' סבר דלאכשורי תרתי בעי' נקב כמוליא זית ועוד שיקבענו בארץ, ועוד דוחקים יש בדבריו כאשר יר' המעיין עש"ב.

ואחר בקשת המחילה, מה שפי' בל' התוס' היא תורה מבחוץ, דהיכן נזכר אפי' ברמיזה בדברי ראב"י דמה שהורה הוא בנקב כמוליא זית, אדרבא דברי ראב"י שנויים על מ"ש לעיל בנקב כמהט, ותו דאפי' לדידיה מאחר שהוא ז"ל פי' שם דקסטלין הוא כלי העשוי ליכנס שם המים הבאין, א"כ הו"ל כלי העשוי למשקין ושיעורו בכונס משקה וזית מאן דכר שמיה, וגם מ"ש דבד"א סיומא דת"ק הוא, א"כ לא הו"ל למפסק בדברי ראב"י בתוך מלתיה דת"ק, וגם מה שפי' בדברי הרמב"ם ממה שחילק מדין הראשון לדין הב', כל ג' הדרכים אין להם שורש כלל, ומנ"ל לרבינו לבדות ולהמציא חילוקים מדעתו, גם מ"ש לדעתו דתרתי בעי' אפי' לענין שלא לפסול המקוה אינו נר' כן מדבריו כלל וכדבעי' למימר. ולדעתי קלה כמות שהיא[28]) עם היות שלא הבינו כן בדברי הרמב"ם לא הראב"ד ולא מרן, אני אומר דמעולם לא כיוון רבינו לנקב המטהר את הכלי אם היה טמא, שזה לא נזכר לא במש' ולא בתוס', ותדע שאם זו כוונתו לא היה כותב סתם נקב המטהרו, אלא נקב בכדי טהרתו, ומה גם דהכא להו בהל' טו' וטהרה איירי, אלא כוונתו לומר נקב המטהרו לכלי מתורת שאיבה, וכן רגיל רבי' לקרות להכשר שאיבה בל' טהרה כמ"ש לעיל פ"ד שאובה שהמשיכוה טהורה. והנה דין הראשון שכתב רבי' הוא דין משנתנו היתה כלי וכו', נקובה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כ"ש כשירה, וכמה יהא בנקב כשפ"ה וכו', הרי בהדיא דלא חלקה משנתנו בין מלמטה בין מן הצד אלא בתרווייהו קאמר כשפ"ה, ומ"ש ברישא וא"י לקבל מים כל שהם, ה"ק כל שא"י לקבל מים בכל צדדיה כלו' בכל מקום שהן הילכך ל"ש הנקב למטה ל"ש מצדה, אע"ג דהשתא יכולה לקבל למטה הואיל ואי מהפכת לה על צדה יצאו המים דרך הנקב בטלה מתורת כלי, והדר מפ' וכמה יהא הנקב כשפ"ה, ואע"ג דלטהר הכלי מטו' איכא שיעורי אחריני, בהא הכי שיערו רבנן בכל מין כלי כשפ"ה. ומש"ר ניקבה וכו', כשירה ואינה פוסלת וכו', דלכאורה ליש' יתירא הוא, ה"ק כשירה למקוה גופיה אם נקבה וחברה כמ"ש ברישא שחברה בסלע, ואינה פוסלת היינו אפי' בלא חברה, שאם המים באים ממנה למקוה אינה פוסלת את המקוה, דלאו כלי הוא לפסול משום שאיבה, אבל מ"מ לטבול בתוכו לא מהני עד שיחברנו, דמקוה דומיא דמעיין בעי' שהוא במחובר, ואח"כ פי' רבינו דין התוס' ופי' כת"ק דבעי' כשפ"ה דוקא, דאתי כסתמא דמתני', ואע"ג דקאמ' בתוס' דברגל הג' הכשירו אפי' בנקב כמהט, ס"ל לרבי' דלא מסגחי' בהא לגבי מתני', ותו דיש לפ' כההיא דלעיל בפ"ו דפרה, דמאי דהכשירו ברגל הג' הוראת שעה היתה ואין למדין הימנה ע"ש, ותדע דאם הלכה ברורה למה לא הכשירו מיד. ומ"ש בד"א וכו', הכל מדברי ראב"י והוא ניהו דמחלק בין מלמטה למן הצד, וה"נ מ"ש ואם היה מקבל מן הנקב ולמטה וכו', הכל סברת ראב"י, אבל לרבנן ליכא שום חילוק כלל, אלא כל שניקב כשפ"ה שוב אינו פוסל, אבל לטבול בתוכו בעי' תרתי נקוב כדינו דהיינו כשפ"ה וגם קבוע בארץ. ומ"ש עוד רבי' וכן אם פקק בסיד ובבנין וכו', ה"ק אע"ג דקבעו שלם בבנין לא מהני כמ"ש לעיל, וא"כ סד"א דהכא נמי כשסתמו בסיד השיב הנקב כמאן דליתיה ולא תיהני הבנין, קמ"ל דמהני אפי' לטבול בתוכו. ומ"ש אח"כ סתמו בסיד או בגפסים עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו וכו', פי' דכיון דסתמו אע"ג דאינו אלא בסיד או בגפסים בלבד כשלם חשיב ועדיין הוא פוסל עד שיקבענו או יבנה, ואז יהיה כשר לכל. ומ"ש ואם הוליכו ע"ג הארץ וכו', ומירח בטיט וכו', פי' אע"ג דלא קבעו (והוא ז"ל גריס בתוס' ומירחו ולא או מירחו) כיון שמירחו חשיב כקבעו[29]) או כבנאו כך נ"ל.

(ח). מעיין וכו' ומן התלמי לבריכה ראשונים ראשונים וכו', עושה נוקבו מעין זקנו וכו' מים מועטים וכו', כל"ל. כפי גי' הר"ש בפ"ה מש' ב', ופי' בה וז"ל תלמי כלי[30]) שכך שמו נוקבו מעין זקנו כ"ש לבטלו מתורת כלי, והאי מעין זקנו בשוליו דסגיא בכמלא מהט כדמפ' בס"פ דלעיל, ונמלאו מים מועטים שמן המעיין לבריכה מטהרין את מי הבריכה המרובין הנשאבין[31]) ע"כ.

והרב לשיטתיה אזיל דס"ל דיש חילוק בין נקב שמן הצד דבעי' כשפ"ה לנקב בשוליו דסגי בכ"ש, וכדכתי' לעיל בסמוך

(27) עיין מאירי, עמ' 43, ובהערות שם.
(28) מליצה ע"פ כתובות י"ז רע"א.
(29) עיין בס' משנה אחרונה פרה פ"ה מ"ז וכאן פ"ד מ"ה.
(30) „תלמי" הוא כלי במערכת חילוק המים, ויתבאר אי"ה במקום אחר.
(31) עיין תס"ר, עמ' 19 בשם הראשונים, ועיין בתשובות בעלי התוספות (קובץ ראשונים, ירושלים תשל"ג), עמ' שכ"ח.

כשפופרת הנוד. (ט). מעיין שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן, ואין מטהרין בזוחלין אלא עד מקום שיהא יכול מתחלתו. (י). ואיזהו חרדלית מי גשמים הבאים מדרון רואין

חסדי דוד

גבי קסטלין. ומ"מ לא ידעתי איך הבליע בנעימה תיבות דמעין זקנו כי באמת כבדו מזוקן ואין להן מובן. ואמנם שם ראיתי בהגה' וז"ל ור"י מסיפונט גי' תלמי, וה"ג מעיין היורד לכליס ימן הכליס לבריכה וכו', וגם משבש גי' נוקבו מעין זקנו, ואמר דה"ג נוקבו למעיין נקבים כ"ש ע"כ. ובפי' הרא"ש ראיתי דגרים נוקבו מעט והיינו כל שהוא ע"ש.

ואמנם כפי מאי דמוכח מדברי הרמב"ס, וכדפריסנא לעיל דלא שאני ליה בין נקב דבשוליים לנקב שמן הצד, אלא בכלהו בעי' כשפ"ה לבטלו מתורת כלי, א"כ יש לפי' מ"ש כאן נוקבו מעין זקנו מל' זיקין דר"ל נודות, וכדתנן נמי במכילהין פ"ט ועל של זקקין אינו חוצן, דפירושו נודות, וה"נ ר"ל מעין אותו שפופרת שמשימין על פי הנודות דהיינו זיקין, ונקט זקנו כלו' המיוחד לו במש' שכך שנינו במתני' בכיוצא בזה, וכמה יהיה בנקב כשפ"ה והיינו בנדון כיוצא בזה שהוא בשוקת שהוא כלי הסמוך למקוה כמו שוקת יהוא ע"ש, וכ"ש דקתני לאו דוקא, אלא כלו' דלא בעי שיעורא רבא דמוליא רמון וכיוצא, ועיין בש"ע ס' ר"א ס"ז ומור"ס שם. ודע כי הר"ש הק' אהך מתניתא דבלא נקיבה נמי ליתכשר כיון דמהוברין למעיין וכו', ואפי' בתוך הכלי עצמו שרי לטבול, והאריך ונדחק טובא ע"ש, ואולס הרא"ש כבר יישב כל קושייותיו בטוב טעם ע"ע, והרמב"ס לא העתיק תוס' זו לפי שאין בה שום חידוש שכבר מובן כך מדין משנתנו דפי' שם.

מזחילין ע"ג המת וכו'. במש' ה' פ"ה תנן נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל וכו', אפי' זב וזבה דריה"ו, ופי' הר"ש כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין סומך וכו', ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים וכו', ונעשין אשבורן וכו' ע"כ. והכא קמ"ל דכי היכי דסגי לריה"ו זב וזבה, הה"נ המת מזחילין בו כלו' מעמידין בו הזחילה לעשותה אשבורן, ומ"מ לית הלכתא כוותיה אלא כר"י דפליג במתני' וקאמר כל דבר שמקבל טו' אין מזחילין בו, וכ"ש דבר טמא ממש, וע"ע מ"ש לקמן בס"פ בענין זה. ואמנם מ"ש כאן בסיפא מים לפין וכו', לא ידענא מאי היא והר"ש לא הביאה. ונר' ודאי שיש בה חסרון[32]) וצ"ל מים לפין ע"ג שני מקואות מטבילין וכו', ומשום דאנן תנן עירוב מקואות כשפ"ה, פי' שאין בהן כשיעור אלא ע"י שמתערבין זב"ז, פריש הכא דהיינו דוקא היכא שניקב הכותל המפסיק בין זה לזה ברוחב כלו' שהמים מתערבין באמצע דרך הנקב, בכה"ג הוא דבעי' שיהא רוחב הנקב כשפ"ה, אבל אם ניטל מראש הכותל למעלה בענין שהמים לפין מלמעלה ומתחברין אפי' אין החבור אלא כקליפת השום סגי, כיון שהמים רואין את האויר כך נר' לפי', ועכ"פ הדין דין אמת ועיין בפ"ו מש' ו', וכיוצא בזה שנינו בפ"ה דפרה מש' א' לענין קידוש, ועיין בש"ע סי' הנז' סנ"ד.

(ט). מעיין שהוא מושך וכו' עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו, כצ"ל. וכן הביאה הר"ש (פ"ה) במש' ג', אדתנן מעיין שהוא משוך כנדל ריבה והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, ומפ' הרב אמתני' וז"ל ריבה עליו לא שריבה לו מים שאובין, דא"כ לא היה מטהר בזוחלין כדתנן לעיל ספ"ק, אלא ריבה עליו היינו שעשה בריכות לכל המקומות שהיה מוליך ונתמלאה כל א' מהן מים, הרי הוא כמו שהיה דבמקום שהיו מימיו זוחלין קודם שריבה עליהן והרחיבן שם מטהר בזוחלין, ומן הלדדין אין מטהר אלא באשבורן, ובספ"ק הבאתי תוס' וכו', וה"נ קתני בתוס' מעיין שהוא מושך וכו', ע"כ. פי' דס"ל להר"ש דהתוס' לפרושי מתני' אתא, דמאי דתנן הרי הוא כמו שהיה, ר"ל דדוקא עד מקום שהיה יכול להלך קודם שריבה הוא דמטהר בזוחלין, וזה שלא ריבה אלא שעשה בריכות, אבל אם ריבה מים שאובין שוב אין מטהר בזוחלין כלל אפי' במקום שהיה מהלך מתחלה, והכריח זה מדתנן ספ"ק מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ע"ש.

אולם הרמב"ס דרך קסתו באופן אחר בין בפי' המש' ובין בחבור, וז"ל שם פ"ט דין י"א, מעיין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו וריבה עליו מים שאובין לתוך המעיין עד שגברו המים שבאמות ושטפו הרי הן כמעיין לכל דבר ע"כ. והראב"ד השיג וז"ל מעיין שהיו אמות קטנות א"א זהו שמושך כנדל ע"כ, ועל מ"ש כמעיין לכל דבר כתב הראב"ד וז"ל תוס' ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתהלתו ע"כ, והנה כוונתו בהשגה השנית ברורה דס"ל כהר"ש דהתוס' לפרושי מתני' אתיא, ודלא כמ"ש הרמב"ס ה"ה כמעיין לכל דבר, כלו' אפי' יותר ממה שהיה מהלך בתחלה, דסבר דמתני' פליגא וכמ"ש בכ"מ, אבל כוונתו בהשגה ראשונה הרי היא כספר החתום מאי קאמר, ונר' שכוונתו להשיג על פי' הרמב"ס דמפ' כנדל דר"ל שכבר היו עשויים האמות קטנות סביבותיו, ומש"ה הוכרח לפי' וריבה דהיינו ריבה ע"י מים שאובין, והראב"ד ס"ל כפי' הר"ש דלא היו האמות בתחלה אלא שהמעיין היה מושך וזוחל מימיו במקומות הרבה, וריבה עליו היינו שעשה האמות דהיינו הבריכות שהזכיר הר"ש, והכריח פי' זה דאילו כפי' הרמב"ס לא הול"ל מעיין שהוא מושך כנדל דמשמע דמושך והולך מעלמו ע"י תגבורת המים ששוטפים, אלא הכי הול"ל מעיין שהמשיכוהו כנדל וריבה וכו', שאז היה משמע שפיר שכבר מתחלה עשו האמות דהיינו הבריכות, אלא דהשתא ריבה מים שאובין עד ששטפו מבחוץ, וז"ש זהו שמושך וכו', כלו' וכי זהו שמושך כנדל כלו' אטו פירושו שייך על ל' המש' שמושך כנדל, כך נר' כוונתו ומ"מ אינה קו' לפי' רבינו דשפיר מתפרש אליביה וברור.

(י). ואיזהו חרדלית וכו', צירוף ארבעים וכו', עד שיהא לפניו וכו', שהיו גודרין וכו', שכלים שגדר וכו', כצ"ל. והביאה הר"ש אמתני'

32) חכם עדיף מנביא. וכן מעתיק באגור לר"ש ג'מע: התלם והבקעה שהיו מים צפין על גבם וכו' (עיין תס"ר, עמ' 20). וכ"ה במאירי, עמ' 46. וכאן מדברים בהשקאת השדות, שהיו ממשיכין להן מים מן המעיינות, ובעונת פשירת השלגים היו המים עוברים על התלמים עד החריץ שמצד השני, וכן כשהיו התעלות זורמות מים לבקעה היו המים מתפשטים בבקעה, בשטח גדול. המים הללו שעל גבי התלמים ושבבקעה היו מרודדין וצפין על גביהן כל שהן.

אותן אם יש מתחילתן ועד סופן צרוף וארבעים סאה מטבילי' בהן, ואם לאו אין מטבילין בהן דברי בית שמאי, בית הלל אומרי' אין מטבילין בהן עד שיהוא לפניו עוגל ארבעים סאה, ומעשה בכובסין שהיו בירושלם שהיו גוררין את הכלים וטובלין בהן, והכל מודים שכלים שגרר בהן לא הוטבלו.

פרק חמשי

(א). גממיות על פי המקוה, וכן פרסות רגלי בהמה, אם הם

חסדי דוד

דספ"ה, ולפי' מתני' אתיא, דתנן בש"א מטבילין בחרדלית ובה"א אין מטבילין, ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהם, וכלים שגדר בהן לא הוטבלו ע"כ. וברישא בא לפ' מהו חרדלית, וקאמר דהיינו זרם של גשמים היורדים במדרון מדליו של הר, ותו מפ' דהא דשרו ב"ש להטביל בחרדלית דס"ל דקטפרס חבור, וסברי נמי דנוטפין מטהרין בזוחלין, מ"מ היינו דוקא אם יש מתחלתן ועד סופן צירוף מ"ס, דהא אינם מי מעיין דמטהרין בכ"ש, ותו מפ' דאע"ג דקאמרי ב"ה אין מטבילין בחרדלית, מ"מ אם יש בתוך הזרם השוטף עוגל עמוק שנתקבלו בו מ"ס אעפ"י שהזרם עובר והולך ושוטף על גביו מותר להטביל בתוך העוגל, ואע"ג דהזוחלין עוברין ע"ג לית לן בה. ומיהו בהא דכלים אין כאן תוספת על משנתנו, רק דקמ"ל שהיו עושים מעשה בירוש', ופי' שהיו עושים כמו גדר ומחילה לעכב הילוך המים ע"י בגדים או כלים ואפי' היו טמאין, ומטבילין במים העומדים ע"י הכלים שהיו בהן מ"ס, אבל לאותם הכלים אם היו טמאין לא עלתה להן טבילה, ופי' הר"ש לפי שאין כל הכלים טבולים במים העומדים כ"א צד העליון של צד המים העומדים ולא צד שכלפי מטה בתחתית ההר ע"כ. ודייק הרב לומר העומדים, כלו' דאפי' תימא דעברי קצת מים להלאה מן הכלים באופן שנוגעים המים אפי' בצד התחתון של הכלים, מ"מ לא סלקא להו טבילה שהרי באותו הצד אינה מים עומדים אלא זוחלין ואין מטהרין. ואמנם כפי מה שפי' הר"ש במש' ה', גבי נוטפין שעשאן זוחלין לית הלכתא כהך מתניתא ולא כהך מתני', דאתיין כריה"ו דהתם דס"ל סומך אפי' זב וכו', והא קי"ל כר"י דקאמר כל דבר שהוא מקבל טו' אין מזחילין בו, וכדכתי' לעיל בד"ה מזחילין ע"ג המת וכו', ודבר תימא דלא כתב כן הר"ש כאן[33]). ברם כפי מ"ש הרא"ש בהלכ' נדה אין זה ענין לפלוג' דריה"ו ור"י דהתם, דהכיא איירי שע"י דבר המקבל טו' בא להזחיל ולהוליך המים למלאת המקוה ובהא דוקא אסר ר"י, וטעמו כדמפ' בפ"ב דזבחים דכ"ה דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור הווייתו ע"י טהרה תהא, אבל כל שלא בא אלא למנוע שלא יפסל כי הכא שהמים טובים הם, אלא שבאים ליפסל ע"י הזחילה והרי הוא משים הכלים למנוע שלא יפסל אין בכך כלום, ושפיר קרי' הווייתו ע"י טהרה[34]) ע"ש, וזוהי ג"כ סברת הרמב"ם, ומש"ה פ' כהך מתני' ומתניתא בפ"ט דין י"ו, ועיין בב"י סי' רנ"ז ובש"ע שם סעיף ז'.

פרק חמשי (א). גממיות ע"פ המקוה וכו' **ריה"ו אומר הרי הן כעוקת המערה**, כצ"ל[35]). וכך הביאה הר"ש בספ"ה, וכתב עלה פי' עוקת המערה מפורש בפי' שאח"ז ע"כ. והיינו מתני' ברפ"ו, דתנן עוקת המערה אין מטבילין בה אא"כ היתה נקובה כשפ"ה, אריה"ו אימתי בזמן שהיא מעמדת עצמה, אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה במה שהיא, ופי' שם הר"ש עוקת היינו שוקת שבסלע וכו', שמעמדת מים לעצמה ואין מי המקוה באין עד שם, (ובפי' הרא"ש מבואר טפי שכתב שפעמים שיש במקוה מ"ס ואין המים מגיעים עד העוקה וכו' ע"ש) אבל אם אין מעמדת וכו', שלעולם כשיש במקוה מ"ס מתערבין במימיה חשובה כמקוה ומטבילין בה בכ"ש אעפ"י שאין בנקב כשפ"ה ע"כ. ולדבריו הך תוס' אתיא לפרושי מתני', דתנן ספ"ה מטבילין בחרילין ובנעילין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה, ולא אתפרש במתני' הך עירוב אי סגי בכ"ש או בעי' כשפ"ה, וביאר הכא דבמחלוקת היא שנויה, דלת"ק לעולם בעי' עירוב כשפ"ה, ולריה"ו דינם של אלו כדין עוקת שיש חילוק בין מעמדת עצמה וכו', ומתני' דתני המעורבת סתם משום דבפלוג' לא קא מיירי, ואע"ג דבמתני' משמע דליכא מאן דפליג על ריה"ו בעוקה, מדקתני אריה"ו אימתי, וקי"ל (עירובין פ"א ב') אימתי לפרש, א"ל לומר דמתניתא פליגא, די"ל דאע"ג דבעוקה לא פליגי, מ"מ בהנך גממיות קמ"ל הכא דרבנן פליגי וסברי דלא דמו לעוקה, ומיהו בלא זאת נר' דהך מתניתא פליגא אמתני', מדקתני סיפא הנהירין שבמקוה וכו'[36]), דמשמע ודאי דהני נהירין היינו חוררי המקוה דתנן במתני' דמטביל בהן במה שהן והכא בעי' כשפ"ה, והר"ש לא הביא הך סיפא כלל.

ואמנם אכתי צריכי' לדעת מה בין זה לזה, אמאי בהנך סגי בכ"ש ובהנך בעי' כשפ"ה. וזה חזיתי להרמב"ם בפי' המש' אהביא דחרילין, וז"ל חרילין החפירות ונעילין כמו כן וכו', ופרסת חמור וכו', הוא שנחפר בארץ בטלפי החמור חפירות ונתערבו קצתם בקצתם, וכוונתו בזה הדבור כבר נתבארה בתוס', וזה כאשר תהיה זאת החפירה קטנה מלאה מים ותהיה מחוברת במקוה ויהיו מי המקוה ומי זאת החפירה מעורבים, ואפי' היו עליונות המים אשר נשתתף ביניהם כקליפת השום, כי הוא מותר לו שיטבול כלים בזאת החפירה, לפי שהוא מכלל המקוה, ול' התוס' גממיות ע"פ המקוה וכן מקום פרסת רגלי בהמה אם היו מעורבין כשפ"ה מטבילין בהן ע"כ. ודבריו ז"ל צריכין ביאור, דבתחלה קאמר דסגי בקליפת השום, ואח"כ מייתי התוס' דקתני כשפ"ה, וליכא למימר דס"ל דפליגא אמתני' דהא ברישא קאמר דכוונת המש' כבר נת' בתוס'. והנלע"ד בפי' דבריו, דר"ל דברוס סגי בכ"ש כקליפת השום, וז"ש במש' המעורבת סתם

33) עיין או"ז ח"א סי' של"ז. ועיין בפי' הרא"ש למשנתנו פ"ה מ"ה.

34) עיין בשו"ת הרי"ד סי' א', אות ד', עמ' ל"ב ואילך.

35) בדפוסים: בחזקה המערה, וצ"ל: כחוקת המערה, עיין לעיל פ"א, עמ' ג' הערה 2.

36) בתס"ר, עמ' 21, שערתי שצ"ל: הגחירין שבמקוה (עיין אהלות פ"ח מ"ב. ובמשניות מטיפוס א"י שם: והגחירים), והן חוררי המערה, כפירוש רבינו, עיין במפרשים שם. אח"כ יצא לאור פי' המאירי למקוואות ושם בעמ' 56 בשם התוספתא: גהירין (כנוסח המשנה באהלות הנ"ל, בהוצאות שלנו) שבמקוה.

מעורבין כשפופרת הנוד מטבילי׳, ואם לאו אין מטבילין בהן, ורבי יהודה אומ׳ הרי הן בחזקה המערה, הנחירין שבמקוה מטבילין בהן, ובלבד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד. (ב). עריבה שהיא מלאה כלי׳ והשיקה למקוה צריכ׳ שפופרת הנוד, ומעיין כל שהוא, רבי יהודה אומר משום בית שמאי בכלי גדול ארבעה טפחים כרובן. (ג). קומקומוס שהוא מלא כלים והשיקן למקוה אף על פי שפיו צר כל שהוא, כלים שבתוכו טהורין, היטהו על צדו עד שהוא בפיו כשפופר׳ הנוד. (ד). מעיין היוצא מן התנור והטביל בו צנון ודלעת, או שהיו המים כפין על גבו במלואן,

חסדי דוד

דהיינו בתערובת כ״ש, אלא דבתוס׳ קמ״ל דמ״מ ברוחב החרין בעי׳ שיהא בו כשפ״ה, וה״ז דומה לכותל שבין ב׳ מקואות הסמוכים, דתנן נפרץ הכותל מלמעלה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפ״ה.

והנה בהגו׳ רפ״ח כתב גומות הסמוכות למי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מעורבים עם מי המקוה כשפ״ה מטבילין בהן. וכפי מ״ש בפי׳ המש׳ צריך לפי כדאמרן דכשפ״ה ברוחב קאמר, אבל ברום אה״נ דסגי כקליפ׳ השום ובהכי לא תיקשי דידיה אדידיה, ואח״ז כתב חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן אעפ״י שאין המים שבהן מעורבין עם מי המקוה אלא בכ״ש, והיינו מתני׳ דאמרן, ובהני קמ״ל דכיון שהן בכותל המקוה ממש בתוך עביו סגי בכ״ש ממש בין ברום בין ברוחב, ואח״כ כתב עוקה שבתוך מקוה אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפ״ה, ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה אפי׳ אינן מעורבין אלא בכ״ש מטבילין בהן ע״כ. נר׳ בהדיא דאינו מפ׳ כפי׳ הר״ש לא בעיקר העוקה ולא בפי׳ מעמדת עצמה, ופי׳ מ״ש שבתוך מקוה כבר נת׳ בפי׳ המש׳, וז״ל עוקה היא החפירה תחת שטח המקוה בקבוע ולכן יצטרך שיהיה פי זה המחבוא כשפ״ה וכו׳, וכבר ביאר ריה״ו וכו׳ ע״ש, כלו׳ דל״ד לא לחורי המקוה דהנהו להיותם בגוף עובי כותל המקוה סגי בכ״ש, וגם ל״ד לגומות הסמוכות דלעיל שהם חוץ מגוף המקוה, הילכך בעי׳ כשפ״ה עכ״פ כת״ק דהכא ודלא כריה״ו, אבל בהנך דחשיבי כתוך המקוה קצת להיותן תחת שטחו בקבוע, הילכך אם הקרקע המבדיל אינו בריא חשיב בכותל המקוה עצמו וסגי בכ״ש, ואם לאו בעי כשפ״ה ובהכי שמענו מה הפרש בין זה לזה.

(ב). עריבה שהיא וכו׳ בכלי גדול ד״ט ובקטן ברובו וכו׳. וכך הביאה הר״ש בפ״ו מש׳ ה׳, ופי׳ ובמעיין כ״ש, אם עריבה זו במעיין סגי בנקב כ״ש, ריה״ו אומר משום ב״ש ולא משום דב״ה פליגי אלא מב״ש שמעה וכו׳, אעפ״י שפיו צר כ״ש כיון דפיו למעלה והמים צפין ע״ג הוי היובא (וגר׳ דט״ס הוא וצ״ל חבור) בכ״ש, אבל כשמטהו על צדו אין מתחבר למעלה אלא מן הצד לכך בעי כשפופרת ע״כ. ולא ביאר הרב מ״ש מעיין דסגי בכ״ש, וגר׳ הטעם דס״ל דדוקא במקוה דפסלה שאיבה הילכך צריך כשפ״ה, דאל״כ לא חשיבי מחוברין והו״ל שאובין, אבל במעיין לא פסלה שאיבה והילכך סגי בכ״ש, ועיין בסי׳ ר״א ס״מ דפי׳ כן מרן, דמעיין אינו נפסל בשאיבה [37]), אמנם דא עקא שלא העיר הרב מה בין עריבה לקומקום, דאמאי בעריבה מצריך כשפ״ה ובקומקום סגי בפיו כ״ש, הרי שניהם כלים וכי היכי דבקומקום כשפיו למעלה שהמים צפין ע״ג סגי בכ״ש ה״נ אית לן למימר בעריבה דמ״ש [38]). וגר׳ דהענין הוא כדתנן בפ״ו [39]), דלי שהוא מלא כלים והטבילן הרי אלו טהורין ואם לא טבל וכו׳ כשפ״ה, ומפרש לה בגמרא (חגיגה) פ׳ חומר בקדש דכ״ב דרישא בדלי שהוא טמא, הילכך אע״ג דפיו צר כ״ש מגו דסלקא ליה טבילה לדידיה סלקא נמי למאי דבגויה, ואם לא טבל כלו׳ אם אינו צריך להטבילו כגון שהוא טהור עד שיהא בפיו כשפ״ה ע״ש, והשתא י״ל דעריבה דהכא היינו בעריבה של אבן וכיוצא שאינה מקבלת טו׳, מש״ה לא סלקא להו טבילה עד שיהא בו כשפ״ה, אבל קומקום שהוא טמא סגי בכ״ש [40]). נמצא דהך תוס׳ לפרושי מתני׳ דפ״ו אתיא, וה״ט שהשמיטה הרמב״ם דמאחר דפי׳ שם להביא מתני׳ כפירושא דגמ׳ היינו מתניתא דהכא, ותו ל״ל אלא למה שנתחדש בה דליתיה במתני׳, והיינו שאם הטהו על צדו אפי׳ הוא טמא לא מהני עד שיהא בו כשפ״ה, וזה כבר כתבו ע״ש ספ״ג.

(ד). מעיין היוצא וכו׳ ודלעת אם היו צפין על גבן וכו׳, כל״ל. הביאה הר״ש בפ״ו מש׳ ו׳, אדתנן מעיין היוצא מן התנור וירד וטבל בתוכו, הוא טהור וידיו טמאות, ואם היו ע״ג רום ידיו אף ידיו טהורות, והכא מייתי להך דדמיא לה, שדין אוכלין כדין ידים שמקבלין טו׳ מהמשקין הטמאין, ופי׳ בה הר״ש וז״ל פי׳ הטביל לאו דוקא דמשום טו׳ דאין טבילה לאוכלין, אלא מל׳ (רות ב׳ י״ד) וטבלת פתך בחומץ ל׳ הדחה כלו׳ הדיחן, הרי אלו טהורין אעפ״י שנגעו בתנור טמא, דמחוברין לא מכשרי עד שיתלשו, דהא דמכשרי בפ״ק דפסחים (ע״ז א׳) היינו כשנחבורן באו על האוכל ואח״כ נתלשו כשסילק האוכלין מן המים, אבל הכא הרי המים ע״ג התנור כמלואו של צנון, נמצא דאפי׳ סילקן משהו מן המים לא קנגעי ביה בתנור ע״כ. ולי נגיעה שהזכיר הרב בין ע״ד התוס׳ ובין אמתני׳ שכתב ידיו טמאות לפי שנגעו בשפתי תנור, ע״כ לאו דוקא, דהא אנן תנן (כלים פ״ב מ״א) גבי כ״ח מתטמאין ומטמאין מאויר, דאפי׳ לא נגעו האוכלין או הידים בכ״ח אלא נכנסו באוירו מקבלין טו׳ בלא נגיעה, וכ״כ הרמב״ם אמתני׳ הגיע ידיו באויר התנור הטמא נטמאו ע״ש, וה״נ דייק הר״ש וכתב אעפ״י שנגעו כלו׳ לא סוף דבר שנכנסו באוירו, אלא אפי׳ נגעו, דאע״ג דבין הכי ובין הכי מטמא הכ״ח, מ״מ הרי אין כאן הכשר שהן מחוברין, וכשהגביהן נמי למעלה מהתנור אכתי מחוברין הוו, שהרי המים צפין על התנור כל שיעור עובי הצנון, וכשסילק קצתו משהו למעלה מהמים שאז ראוי לקבל הכשר במים שנשארו בו דהשתא תלושין נינהו, מ״מ הרי אינו נוגע עוד בתנור

37) עיין לעיל פ״ד עמ׳ כ״ו הערה 26. ועיין ריטב״א מכות ד׳ א׳ ומ״ש בס׳ חזון איש, תניינא, סי׳ ב׳ ס״ק י״א.
38) עיין מאירי, עמ׳ 67 שכתב שהעריבה סגורה מלמעלה.
39) עיין ר״ש טהרות ספ״ח.
40) עיין תוספות רי״ד חגיגה כ״ב א׳, ד״ה והני מלי.

הרי אלו טהורין. שתי אצבעות שאמרו בינונית של כל אדם, ולא מאר בעבט, כזית מן הנבלה וכעדש' מן השרץ, ספק יש בהן כשעו' ספק אין בו ספקו טמא, שכל דבר שעיקרו מן התורה ושיעורו מדברי

חסדי דוד

והיאך יטמא, ומיהו היינו דוקא כשלפין כשיעור כל רוש הגנון, דאל"כ נמצא דכשסילק הגנון גד העליון שבו משהו למעלה מן המים, הרי גד התחתון שבו אפי' תימא שיצא מהאויר של התנור הרי נוגע בשפתו קצת וטמא, שהרי הוכשר ע"י המים שנדבקו בו בצדו העליון שכבר יצא מהמים המהוכרין, וצדו התחתון עדיין נוגע בשפת התנור והתנור מטמא אחרים אפי' אין נוגעים אלא בשפתו חוץ מאוירו, וה"ע דדייק הר"ש למימר לי' נגיעה, ויותר מבואר בדברי הרא"ש בפי' המש', וז"ל ואם היו המים צפין על התנור כשיעור גובה רוש ידיו אם נטמאו גם נטהרו, אבל בפחות מרוש ידיו טמאות לפי שכשנגע תחתית ידו בתנור עלה צד העליון מן המים ע"כ.

וראיתי להר"ב תי"ט שהביא ל' הרמב"ם שכתב במתני' שיהיו ידיו מתטמאין מאוירו, וסיים בה ונפלאתי מהר"ש שכתב לפי שנגעו בשפתי התנור ע"כ. והפלאה זו איני יודע מה היא, דאיברא שדברי הרמב"ם אמת שמטמא את הידים מאוירו, אבל הר"ש הוצרך לפי' כך להסביר מאי דתנן רוש ידיו וכדאמרן, וה"נ יש לפי' גם בל' התוס' דנקט שלפין ע"ג במלואן כלו' כל רוש הגנון, דאילו בפחות ממלואן לא סגי מטמא דאמרן. והרמב"ם השמיט הך תוס' משום דכבר פי' שם בפ"ד דין ט' למשנתנו, וממילא יש ללמוד זה שדין הידים והאוכלין שוה לקבל טו' מכ"ח ופשוט.

שתי אצבעות שאמרו וכו', ולא מ א ר ב ע ב ט פ ח וכו', כצ"ל. והך מתניתא קאי אמתני' ז' פ' הנז', דתנן עירוב מקואות כשפ"ה וכו', כב' אצבעות חוזרות למקומן, והתם מייתי הר"ש הך תוס', ומפ' ולא מד' בטפח, משום דאמרי' במנחות דמ"א, דטי' ד' בגודל שית בזוטרתי חמש באצבע, והשתא באצבע הוא הבינוני ע"כ. משמע מדבריו דבאצבע ממש קאמר, דהיינו הסמוך לגודל הוא הקרוי בינוני, דאילו האמה רחבה קצת מהאצבע והקמיצה קצרה ממנו קצת, וא"כ השיעור הוא שיכנים ב' אצבעות שבב' ידיו סמוכות זל"ז תוך הנקב ויכול להפכן בתוכו, אבל עיינתי בסוגייא דמנחות וגרסתנו היא חמש בתילתא, ופירש"י בתילתא אצבע וכולן מדה אחת ע"כ. ונלע"ד דגרסי' בתלתא, וכן בפירש"י ז"ל בתלתא אצבעות כלו' תלתא מציעי, והשתא א"ש דהיינו דמסיים וכולן מדה א' כלו' כלהו תלתא, ואע"ג דעינינו רואות שאינן מדה א' ממש, מ"מ דבר מועט מאד הוא דאיכא בין זה לזה, ואפי' דכי משערי' משערי' בראש האצבעות עד קשר קמא, א"נ במקום שבין קשר הראשון לקשר האמצעי, דהתם גרי' לעין שהן שוין ברוחב שלשתם, וע"ש להתו' בד"ה ארבעה וכו', דגבי כבש של מזבח דאמרי' אצבע ושליש בזכרותו, ואית דמפרשי התם קשר אצבע קמא וכו', והכא דלא מפי' מידי ל"ע ע"ש, ולפי פירש"י גר' דה"נ בקשר קמא, דהשתא א"ש מאי דמסיים המש בתלתא דקשר קמא שוה בשלשתן, והרמב"ס בפ"ה דין ו' כתב כמה וכו', ברוחב ב' אצבעות בנוניות של כל אדם והוזרות בו, ואינן בגודל אלא ב' אצבעות ראשונים מן היד שבפס היד ע"כ. ומרן בב"י סי' הנז' מייתי דבריו ודברי הר"ש והרא"ש, ובש"ע סתם כהרמב"ס ע"ש, ומ"מ לא נתבאר בדבריהם ז"ל עד איזה מקום מהאצבעות צריך ליכנס, וא"כ יש להחמיר ויהיה צריך שיכנסו האצבעות בקשר האמצעי שהוא היותר עב ורחב שבהן, ואעפ"י שלדדנו קצת בהבנת פירש"י דסגי בקשר קמא, מ"מ אינו מוכרח, וא"כ ה"ז בכלל מאי דמסיים במתני' ס' שהוא כשפ"ה ס' שאינו פסולה מפני שהיא מן התורה, ופי' הרמב"ם וז"ל ואמרו שהיא מן התורה, ר"ל חיוב הטבילה במקוה מים, ול' התוס' כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ ס' יש מהן כשיעור ס' אין בהן כשיעור ספקן טמא, שכל דבר שעיקרו מן התורה ושיעורו מד"ס ספקו טמא, וכבר ביארנו שזה לא יחסר מאמרם שיעורין הל"מ, לפי שכל מה שאינו בפסוק יקראוהו מד"ס ע"כ.

ועם דבריו הרי נתבארו כל התוס' שלפנינו, דמשום דבמתני' תנינן סתמא מפני שהיא מן התורה, וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכו', ביארו בתוס' דהיינו שעיקר הפיסול או הטו' היא מבוארת בתורה, כגון מקוה שאין בו מ' סאה דפיסולו השוב מבואר בתורה, דכתיב ורחץ את בשרו במים ודרשינן (עירובין ד' ב') מים שכל גופו עולה בהן, אמנם השיעור לחבר החסר עם השלם להכשירו דהיינו כשפופרת הנוד זה אינו מפורש בתורה, אלא הלכה למשה מסיני הוא כדאמרי' בפ"ק דערובין (ד' א'), ובכמה דוכתי שיעורין הל"מ, אע"ג דקרוייס ד"ס מ"מ ספקן להחמיר, וה"נ טו' מת ונבלה ושרץ מפורשין בתורה, אבל שיעור כזית וכעדשה קרוי ד"ס, ואפ"ה ספקו להחמיר.

ולפי האמור לא איירי הכא בעירוב מקואות אלא בחסר כדאמרן, וכן פי' הר"ש, וכך מוכח מדברי הרמב"ס, אבל הרא"ש בין במתני' דהכא בין בסוף נדה מפ' גם בעירוב שאוב עם הכשר, ואע"ג דשאובה מדרבנן ואפי' למ"ד דאו' דוקא כולו שאוב והכא אינו כן כשמחבר לו הכשר, והכא קתני שהיא מן התורה, איכא לאוקמי למלתיה לפי דעת ר"ת, דמייתי התם סוף נדה, דהיכא דהשאובה בראשונה אסורה מן התורה, אלא דאכתי קשה חדא דהתם הרא"ש גופיה לא מסיק כשי' ר"ת, ועוד דהרי אפי' לשי' ר"ת אינו אלא הל"מ כמבו' שם להדיא, ומוכרח הוא דהא ליכא בהא דרשה דקרא, והכא חזי' בתוס' דמפ' למתני' דהל"מ ד"ס קרי ליה, וא"כ מאי דתנן שהיא מן התורה, ר"ל שהעיקר מפורש בתורה, וא"כ היכי מצי' לפי' דאיירי מתני' גם בשאובה, וי"ל דהרא"ש קרי לה לשאובה עיקרה מן התורה כמש"ש בפסקיו שבסוף נדה אילו נאמר וכו', ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים וכו' ע"ש, ומ"מ מרן ז"ל בסי' הנז' פי' דלא כהרא"ש, שכ"כ שם בסנ"ב הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר להכשירו צריך נקב כשפ"ה וכו', ובסנ"ג כתב הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם וכו', אעפ"י שאינו משיקו אלא כשערה כשר וכו' ע"ש, וא"כ פסול דקאמר בסעיף דלעיל היינו פסול מדאו' וכגון שנפל לתוכו יין מרובה וכיוצא.

ודע דהא דקתני הכא כל שעיקרו מן התורה ושיעורו מד"ס דהיינו הל"מ כמ"ש הרמב"ס, וכמו שפי' ג"כ הר"ש,

סופרים ספיקו טמא. (ה). מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב, כיצד מביא סילון של עץ ושל עצם ושל כלי זכוכית ומני' ידיו התחתון עד שתתמלא מים ומושכן והשיקן אפילו כבשעורה ודיו, ואם נכפף הסלון כל שהוא פסול, במה דברים אמורים בזמן שהיו זה על גב זה, אבל היו זה בצד זה, מביא סילון של רכובא מכאן וסילון של רכובא מכאן וסילון אחד באמצע ומשיק ויורד וטובל. (ו). כותל שבין שני מקואות שנסדק, הערב מצטרף והשתי אין מצטרף, ר' יוסי בר' יהודה אומ' חלוף הדברים, נפרצו זה לתו' זה רבן שמעון בן גמליאל אומ' טפח מלא רוחב הפירצ'. (ז). המת במרחץ, הקמין טמא, המת בקמין, המרחץ טמאה, מפני, נוגע באבק טמא וטהור

חסדי דוד

ה"ט דקתני הכי משום דלא משכחת לה הל"מ בדבר שאין לו שום עיקר מפורש בתורה, ונמצא דהתנא גופיה מפי' למלתיה דמ"ש מד"ס לאו דוקא, אלא בהכרח דר"ל הל"מ, דהא כיון שעיקרו מן התורה בהכרח שיעורו הל"מ, דהא שיעורין חציצין ומחיצין הל"מ, ואתא לאפוקי דבר שהוא מדרבנן, דממילא גם שיעורו דרבנן ובהוא ספיקו טהור ככל ספיקי דרבנן דלהקל.

(ה). מטהרין את המקואות וכו', ידיו בתחתון וכו', כל"ל. וכה"ג תנן (פ"ו) במש' ח', אלא דהתם תנן מביא סילון של חרס או של אבר, והרמב"ם פי' במתני' וז"ל ובתוס' אמר בזאת ההלכה של עץ ושל עצם ושל זכוכית וכו', כבר התבאר לך שהכוונה סילון מ"מ ע"כ. ומ"מ אנכי לא ידעתי מאי קמ"ל התוס' בתוספתא זה דפשי' הוא, דבשלמא מתני' נקטה תרתי בדרך לא זא"ז, ל"מ חרס דאינו מקבל טו' כיון שהוא פשוט, אלא אפי' של אבר דמקבל טו', ע"י השקה שרי, וכמ"ש הרא"ש הביאו התי"ט, אלא דאשמועי' הכא דה"ה דעץ ועצם וזכוכית דהנך נמי פשוטיהן טהורין, ובמכ"ש נמי דאבר אתו, וראיתי להתי"ט שהרגיש דכיון דה"ה לכל הנך מ"ש הנהו תרתי דתנן, ותי' בשם מהר"ס משום דזימנין אין המקואות מכוונות ושל חרס ואבר בקל יכולים לעשותם עקומים או פשוטים כמו שירצה, להכי נקט חרס או אבר ע"ש, ואני בער ולא אדע דבשלמא האבר נקל לעקמו ולפשטו, אבל חרס לא ידענא ואי קודם שיכניסנו בכבשן הבוא לאו חרס מיקרי אלא אדמה, ולולא פירושם ז"ל הייתי אומר לפע"ד דלעולם מתני' תנא דרך זא"ז כדאמרן, ומתניתא פליגא אאבר, דכיון דמקבל טו' אסור, ומש"ה הוסיף דוקא הנך על החרס ותו לא, וא"נ י"ל דלא פליגי, אלא דמתני' כשחברן לקרקע ומש"ה מכשר גם באבר, ומש"ה תנא הכא שאם בתלוש דוקא הנך ולא דאבר, וע"ש בתי"ט דמייתי בשם הרמב"ן והרשב"א דמפרשי למתני' במחובר ע"ש.

ומ"ש מניח ידיו בתחתון, ה"נ תנן מניח ידיו תחתיו, ופי' הרמב"ם כדי שלא יצאו מים לחוץ כשהוא מתמלא עד שישיקו ויתחברו. ומ"ש כאן ואם נכפף וכו', פי' הר"ש נפסל משום בית קבול ונעשו שאובין ע"כ. פי' שנכפף בחד מב' ראשיו דמקבל, ובסיפא פי' הר"ש של רכובה יחור שלאילן, מכאן כלו' סילון א' בצד מקוה החסר (ולפי מ"ש הר"ש במתני' לאו בחסר איירי דא"כ פסול מדאו' ולא סגי בהשקה כל דהיא כשערה אלא דוקא בשאוב) וסילון אחר בצד מקוה השלם וסילון א' באמצעי, אם אין די באלו הב' לחברם, ומדנקט רכובה משמע דבזה בצד זה לא חיישו לכפוף, וצריך לדקדק מאי שנא ע"כ. ולפע"ד דרישא שהן עליון ותחתון לא שרי אלא בחרס ועץ וכיוצא דברים דאין נכפפין מסתמא, אבל ביחור שהוא רך לא דחיישי' שמא מתוך שצריך ליתנו בשיפוע ובעיקום א"א שלא יהיה נכפף פורתא והו"ל שאובין, אבל כשהם זה בצד זה שרי אפי' בשל יחור, ולא חיישי' שמא יכפף כיון שנתינתו בשוה ובמישור ופשוט. והרמב"ם לא הביא לא המש' ולא התוס' ולא ידעתי למה, ועיין בש"ע שם סעיף מ"ח ומ"ט.

(ו). כותל שבין וכו'. במתני' (פ"ו מ"ט) תנן לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף עד שיהא במקום א' כשפ"ה, והכא קתני דבמחלוקת שנויה, דמתני' ר"י בר"י[41]) היא, אבל ת"ק ס"ל איפכא דלשתי הוא דאין מצטרף, פי' עד שיהא כשפ"ה במקום א', ולדינא פשי' דכסתם מתני' קי"ל, אך בפי' שתי וערב איפליגו רבוותא דהרמב"ם פי' דשתי הוא מלמעלה למטה והערב מימין לשמאל, והר"ש והרא"ש פי' איפכא ע"ע. נמצא דלהלכה אית לן למינקט לחומרא ובין בזה ובין בזה בעי' כשפ"ה, וכ"כ הש"ך שם סנ"ד וברור הוא, אך יצא לנו מזה תולדה לקולא, והיינו אם יהיה הדבר ספק אם יש שם כשפ"ה או לאו, יש להקל מכח ס"ס, ס' יש שם כשפ"ה ואת"ל אין שם שמא הלכה כמ"ד דבכה"ג א"צ כשפ"ה, ומתהפך נמי הוי. ובנפרצו דהיינו מלמעלה בראש הכותל, במתני' תנן על רום כקלי' השום ועל רוחב כשפ"ה, והכא קמ"ל דרשב"ג פליג וסבר טפח, ומשמע בין ברום בין ברוחב, ולפי"ז ק"ק דפליגי בהיפוך סברות, דהא בנקב באמצע הכותל תנן כשפ"ה ולא אשכחן דפליג רשב"ג, ובנפרץ מלמעלה לרבנן קיל מניה דכיון שהפרצה רואה את האויר סגי ברום כקלי' השום וכו', ולרשב"ג חמיר דבעי טפח, ואפי' אפי' דלא קאמר טפח אלא ברוחב, אבל ברום מודה דסגי בקלי' השום, מ"מ ברוחב מיהא חמיר דהתם סגי בשפ"ה והכא בעי טפח. ואיך שיהיה אנו אין לנו אלא כמתני', וכ"פ הרמב"ם שם דין ה' ובש"ע סנ"ד.

(ז). המת במרחץ וכו', טמא מפני האביק הנוגע באביק וכו', כל"ל. ואיידי דאיירי בפרקין בדין האמבטי והאביק לענין פיסול המקוה, נקט להא אע"ג דאינה מענין מכילתין, ומייתי לה הר"ש אמתני' (פ"ו מ"י), ומפי' האי מרחץ היינו אמבטי דמתני' שמימיו כשרין לטבילה, וקמין הוא כעין קומקומין שיש בו מים חמין[42]) ולוקחין מהן לחמם מימי האמבטי, טמא מפני האביק כלו' לא שיטמאו מימיו דלא מקבלי טו', אלא האביק לבדו טמא ומטמא את הנוגע בו בשעת טבילה אעפ"י שפינו את המת, וטהור בעלייתו דאע"ג דאדם הנוגע בכלים שנגעו במת בעי הזאה גו"ז כדפי' בריש אהלות, ה"מ בכלים תלושין אבל האי

41) בשער המים להרשב"א סי' י' גורס בתוספתא: ר' יוסי אומר.

42) עיין בשו"ת הרדב"ז ח"ד (ליוורנו תי"ב) סי' צ"ה. ועיין מ"ש בתוספתא כפשוטה שבת, סוף עמ' 44, סוטה, עמ' 765, הערה 37.

בעליתו, רבי שמעון אומר הנוגע באבק טהור שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע. (ח). המטהרת שבמרחץ התחתונה מלאה שאובין ועליונה מלאה כשרין, ובלבד שיהוא כנגד הנקב ועולה למדת ארבעים סאה. עגולי שלג המשוקעים במקוה הרי אלו מעלין, ורבי יהודה אומר אינן מעלין, ומודה

חסדי דוד

אביק מחובר הוא, וגם משמש עם הקרקע שעיקר תשמישו לדבר שאינו מקבל טו׳ וטו׳ קלה בעלמא אית ליה מדרבנן, ותדע דהא ר״ש מטהר לגמרי ע״כ. (ועיין מש״ל בפ״ב דמכשירין בס״ד) ובמתני׳ פי׳ הר״ש האי אביק כלי מתכת הוא ומשוקע באמבטי ויש בו נקב דכשנמאסין מי האמבטי מחמת טבילות פותחין הנקב שבאביק וכו׳ ע״ש, נמלא דקמין לחוד ואביק לחוד, והלא מעתה לא ידעתי מאי האי דקאמר הרב דאע״ג דאדם הנוגע וכו׳, בעי הזאה וכו׳, הרי הכא קאמר שהמת בקמין א״כ אפי׳ תימא שהאביק נוגע בקמין אין כאן טו׳ ז׳ לאדם הנוגע באביק, שהרי שנינו שם בכלים כילד ג׳ כלים במת וכלים בכלים שניהם טו׳ ז׳, והשלישי בין אדם בין כלים טמא טו׳ ערב, והיכי אמר מר שהנוגע באביק טמא הטפ״י שפינו את המת ואינו טמא טו׳ ז׳ לפי שהוא מחובר וכו׳, והלא אפי׳ היה כלי גמור בתלוש כיון שלא נגע אלא באביק והמת היה בקמין אינו אלא טו׳ ערב, וכר מן דין לפי הנר׳ הרי אין האביק נוגע בקמין, וא״כ אין כאן טו׳ כלל אפי׳ לאביק וכ״ש לאדם הנוגע בו, ול״ל דהאביק נטמא במת עלמו ע״י אהל, דמסתמא יש שם גג ע״ג המרחץ וכשהיה המת בקמין קבל טו׳ האביק שבמרחץ מחמת עלמו ע״י האהל שמאהיל עליהם כנוגע במת, ומש״ה שפיר אמר מר שאם היה כלי גמור בתלוש היה האדם הנוגע בו לריך הזיית ג׳ו״ז ולא הוה מהניא ליה טבילה[43]), כך נר׳ פירושה, ומ״מ לא הביאה הרמב״ם בה׳ כלים ולא בהט״מ, ונר׳ דסבר דהלכה כר״ש דאתי לפוס כללא דכל המשמש עם הקרקע אינו מקבל טו׳ כלל אפי׳ מדרבנן כמ״ש שם בכמה מקומות.

(ח). המטהרת שבמרחין וכו׳. הך תוס׳ לא הביאה הר״ש, והיא גופה מבוללת הבנה, וע״כ משבשתא היא ולעמוד עליה להלכה נוכל ללמוד מתוך משנתנו, דתנן ספ״ו המטהרת במרחץ התחתונה מליאה שאובין והעליונה מליאה כשרין, אם יש כנגד הנקב ג׳ לוגין פסול דברי ר״י, ור״א אומר אפי׳ התחתונה מלאה כשרים והעליונה מליאה שאובין ויש בלד הנקב ג׳ לוגין כשר, שלא אמרו אלא ג׳ לוגין שנפלו ע״כ. ועיין בפי׳ המפי׳ ז״ל, ומדבריהם למדנו דבין ר״י ובין ר״א נקטו בדבריהם הרבותא, ר״י דפוסל נקט העליונה כשרים לרבותא דפיסול, דאע״ג שאין השאובין יכולין לעלות לעליונה אפ״ה חשבי׳ כל המים שכנגד הנקב כאילו הן בעליונה, וכאילו הנקב הוא באמלע העליונה לא מן הלד, לפי שכל מימי העליונה השיבי כנגררין ע״ג הג׳ לוגין דשאיבה ופוסלין אותו, ול״ד לנקב דשפ״ה שבין ב׳ מקואות א׳ שאוב וא׳ כשר בלדו שהמים מתערבין שניהם יחד ולכך מתכשר גם השאוב, אבל הכא אין כאן עירוב לבטל השאיבה, דהתחתון אינו עולה, ור״א נקט לרבותא דהיתרא, דאפי׳ העליון שאוב דממילא נגררין השאובין לתוך הכשרים והכשרים אין זזין ממקומן, אפ״ה כשר התחתון דאין פוסלין אותו, שלא אמרו אלא ג׳ לוגין שנפלו לתוך המקוה.

והשתא נר׳ דהך מתניתא סברא שלישית היא, דלא כר״י דפוסל אפי׳ העליונה כשרין, ודלא כר״א דמכשיר אפי׳ העליונה שאובין, אבל כשהעליונה כשרין דוקא בהא הוא דמכשיר אפי׳ יש כנגד הנקב ג׳ לוגין, ולא סוף דבר דלא פסלי אלא שמלטרפין הנך ג׳ לוגין להשלים שיעור המקוה, והכי מתרלי׳ לה דכל״ל המטהרת וכו׳, ועליונה מלאה כשרין כשר ואפי׳ ג׳ לוגין כנגד הנקב ועולה וכו׳ וברור, ולענין הלכה אע״ג דסברא זו הוי כמכריע, אנו אין לנו אלא משנתנו וכר״י דנימוקו עמו, וכ״פ הרמב״ם בפ״ו דין י״ב ומרן שם סי״ח.

עגולי שלג וכו׳. ברפ״ז תנן, אלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגליד והמלח וטיט הנרוק, וקתני הכא דריה״ו פליג בכלהו לבר מטיט (הנרוק כל״ל), ובטיט הנרוק מכשיר אפי׳ הביאו בעריבה שהוא כלי דשאיבה אינה פוסלת בו, ומדקתני מודה ריה״ו איכא למשמע דת״ק כי קא מכשיר בכלהו מכשר אפי׳ הביאן בכלי, דאל״כ לא שייך לומר מודה דלמאן מודה, ומיהו משמע דדוקא אלטרופי הוא דמלטרפי דהיינו מעלין, אבל לעשות כל המקוה משלג או מאידך לא, וא״כ היינו דלא כעדות אנשי מידבא דמתני׳ שהעידו דרי״ש הורה לעשות כל המקוה משלג ולהביאו בכלי, אלא כת״ק דמתני׳ דקאמר מעלין דמשמע מעלין דוקא, ותו אשמועי׳ הכא במ״ש עגולי שלג, דלריך למעך השלג בידים לעשותו קשה כדי לשער להשלים השיעור, ודוקא בשלג דתפוח ויש בו חלל, ול״ד לכפור ואידך.

ומ״ש ריה״ו בטיט ומשיק וכו׳, נר׳ דקמ״ל כדתנן בפ״ב, דאיזה טיט אמרו בטיט שהמים לפין על גביו ואז יורד וטובל אעפ״י שמקלת גופו בתוך הטיט, וטעמיה דריה״ו דפליג בכלהו ומודה בטיט אע״ג דכלהו נמי תולדות מים נינהו, נר׳ דבהנהו הואיל ולאחר זמן דרכן להיות נמוחין ולחזור למים ממש, הילכך כל זמן שלא נמוחו לא מחשב להו כמים, דמחוסרין ההפשר דהיינו עילוייא דידהו, אבל הטיט דלעולם לית ליה עילוייא אחרינא הואיל ותולדות המים הוא חשיב ליה שפיר מים להעלות, ומדריה״ו נשמע לרבנן, דאע״ג דאינהו סברי דכלהו נמי דינם כמים, מ״מ לא עדיפי מטיט הנרוק, ומאחר דבטיט הנרוק לא מהני אלא לאלטרופי אבל לא בשכולו טיט וכסתמא דמתני׳ דפ״ב וכדאמרן, ה״ה וכ״ש באידך, וא״כ תיקשי לעדות אנשי מידבא שסברתם הפוכה דשרו בשלג אפי׳ כולו שלג, ומשמע נמי דה״ה לאידך דמ״ש, אבל בטיט מסתמא לא פליגי אמתני׳ דפ״ב דבעי׳ טיט ומים, ומ״מ י״ל דרבנן אה״נ דסברי איפכא מדריה״ו ממש, דאדרבא כלהו עדיפי מטיט, וה״ט דכלהו אידך דראויין להתהפך למים הו״ל כמו ראוי לבילה דאין בילה מעכבת בו, והילכך שפיר דמי אפי׳ כולו בהכי משא״כ טיט, וכ״כ הטור בסי׳ הנז׳, דבין שלג ובין ברד וכפור וגליד מהנו אפי׳ עשה כל המקוה ואפי׳ ע״י שאיבה חוץ מהטיט, והיינו מכח מתני׳ דאמרן, ודבריו הן דברי הרא״ש אביו, ואע״ג דמרן בכ״מ ובב״י רלה לדקדק מדברי הרמב״ם דדוקא בשלג התיר בכולו, אין הכרח לדבריו, די״ל דהד מינייהו נקט הרמב״ם באחרונה ולא חש לפי׳ לכלהו

43) עיין מאירי, עמ׳ 57 ואילך.

רבי יהודה שהוא מביא טיט ורוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל. (ט). מי כבשים ומי שלקות ומי זיתים מטבילין בהן, ובלבד שאין בהן עקב שמן, והתמד עד שלא החמיץ אין מטבילין בו. (י). מקוה שאין בו ארבעים סאה ונותן לתוכה יין ונשתנו מראיו, אינו נפסל בשלשת לוגין, ולא עוד

חסדי דוד

אידך שהזכיר ברישא דפסי' דמ"ש, אלא דנקט מה שמפורש במעשה דמידבא, ולעולם ה"ה לכלהו לבר מטיט שכבר ביאר דינו שם באותו הפרק, וגם מרן גופיה בס' הקלר פ' כדברי הטור ע"ש בס"ל, ומשמע דהדר ביה ממה שדקדק בספריו מלשון הרמב"ם, דא"כ הואיל ופלוגתא היא דהרמב"ם והרא"ש היכי סמך מרן בס' דאו' על סברת הרא"ש בלבד להקל וסתם כוותיה, ולא חש לסברת הרמב"ם אפי' להביאו בשם י"א, א"ו דהדר סבר כדאמרן שגם הרמב"ם מודה דכלהו שוין אלא דחד מינייהו נקט, אבל כי דייקי' שפיר חזינן דע"כ ליכא לפרושי הכי בדברי הרמב"ם, דהא חד מנייהו דנקט הרמב"ם בתחלה הוא המלח, וכדתנן נמי במתני' ובמלח מוכרחין אנו לומר אליביה דלא מכשר בכולו, דהא הוא ז"ל סבר דמלח לאו תולדת המים הוי, אלא דינו כמי פירות שאינו מכשיר וכמ"ש בהדיא בפ"י מהט"א, א"כ א"א לפי' לדידיה דכלהו בחדא מחתא, דע"כ במלח ליכא למימר דשרי בכולו מלח, דהא לאו תולדת המים הוי לדידיה, אלא מוכרח לומר דאינו פוסל בתערובתו קאמ', א"כ הה"נ לכלהו אידך לבר ממאי דמפרש להדיא דשרי בכולו דהיינו בשלג, והשתא ודאי הדרא קשיא למרן אמאי לא חש בשלחנו הטהור לסברת הרמב"ם כלל.

ושוב ראיתי להר"ב ה"ן שרצה לפי' בדברי הרמב"ם כדאמרן מעיקרא דליש' דמתני' נקט, ולעולם ה"ה בכלהו ולא פליג על הרא"ש ע"ש, ולפעד"ן דא"א לומר כן כאשר הוכחנו, וממוצא דבר למדנו ייטב למה שהקשה מרן שם בב"י שאינו יודע למה הטור השמיט מלח השנוי במש' ע"ש, וכפי האמור ניחא, דכיון דסבר מוהריב"ה דת"ק דנקט מעלין לאו דוקא אלא הה"נ לכל המקוה, ול"פ ת"ק עם הביא דאנשי מידבא, א"כ ס"ל דתנא דמתני' הא דנקט מלח בכללא דאידך משום דס"ל דמלח תולדה דמים הוי, אבל הטור דסבר לדינא בעלמא דמלח בכלל מי פירות, כנר' להדיא ממ"ש בא"ח סי' תס"ב, הילכך לא מצי למכתב מלח בהדי הנך, דלדידיה מלח הרי הוא כדין מי פירות, דתנן בפרקין דלא פוסלין ולא מעלין. ברם השתא קשיא להרמב"ם, דכיון דאיהו נמי סבר דמלח בכלל מי פירות כדאמרן, א"כ התינח מאי דמשמע מדבריו דלא מכשר בכולו, אך מ"מ היכי חשיב הכא מלח בהדי הנך דמעלין ולא פוסלין, והלא בתר הכי בדין ה' כתב דמי פירות לא פוסלין ולא מעלין ומתני' היא, וקשיא מ"ש מלח דמעלה ולא פוסל, הא לדידיה מלח דינו כמי פירות, ויש ליישב במאי דאיתא בהקומץ רבא (מנחות) דף כ"א, לא מלא מלח סדומית מביא מלח אסתרוקנית, ופירש"י סדומית היא משליכה להגפיה, אסתרוקנית מן הקרקע נעשית ובידי אדם ע"ש. ובזה י"ל דמ"ש רבינו בהט"א דמלח הוי מי פירות היינו באסתרוקנית, אבל סדומית אה"נ דתולדות המים הוי, ומ"ש כאן דמלח מעלה ואינו פוסל היינו במלח סדומית, אבל אסתרוקנית אה"נ דהוי בכלל מי פירות דכתב בדין ה'.

והשתא דאתאן להכי, הנה מקום אתנו להשוות סברת הרמב"ם לסברת הרא"ש ודחד מנייהו נקט וכדלעיל, ותו לא

תיקשי לפסק מרן בש"ע. ואמנם זה חזיתי למרן שם, דבתחלה הזכיר גם המלח בהדי אינך דאין פוסלין, וכשבא לסיומי ולא עוד אלא אפי' עשה כל המקוה וכו', לא הזכיר אלא שלג וברד וכפור והשמיט מלח וכדברי הטור, והלא הוא ז"ל עצמו כתב בב"י דלא ידע למה השמיטו הטור, ואי נימא דבתר הכי איפשיטא ליה דשפיר עביד הטור דהשמיטו משום דהוי מי פירות, מ"מ כפי מה שאמרנו הו"מ נמי למינקט מלח ומתוקמא במלח סדומית דוקא, וכי היכי דמוכרח לפי' אליביה דהרמב"ם דנקטיה דאל"כ תיקשי דמעלה נמי לא הוי וכדאמרן, ואפי' דלא חשו שהיו צריכי להאריך ולבאר שיש חלוק בין מלח למלח, ואיך שיהיה מתוך דברינו יצא לנו תשובה למה שהקשה הפר"ח שם בא"ח סי' תס"ב, וז"ל ומתוך מ"ש ית' לך שמ"ש המחבר בסי' ק"ס שיש או' שאין נט"י אלא במים בלבד, דליתא מדין מלח שנת' שם שנוטלין ממנו לידים וה"ה לשאר מי פירות ע"כ. ועם האמור לק"מ, דלהנך י"א הא דמכשרי' לנט"י במלח היינו דוקא בסדומית, אבל אסתרוקנית אה"נ שדינה כשאר מי פירות.

(ט). מי כבשים וכו'. הר"ש לא הביאה, ואיברא כי כלה מקשה דהא תנן (פ"ז מ"ב) אלו פוסלין ולא מעלין מי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ, והטעם ברור כמ"ש המפ' ז"ל דכל הני מיא בעלמא נינהו, ופוסלין בג' לוגין ככל מים שאובין ופשי' דלא מעלין, והיכי קתני הכא מטבילין בהן, וכי מטבילין במקוה פסול, וכ"ת דפליגא אמתני' וס"ל דאין להן דין מים כ"ש דאין מטבילין בהן, וא"א לי לפי' אלא דלא איירי הכא במים שאובין, אלא דבמקומן בקרקע כבשו בתוכן פירות או ירקות או שלקות, כגון שהליתו אש סביב למקוה עד שהוחמו המים ושלקו לתוכן ירקות, א"נ כבשו בהן זיתים כדי שילא המוהל, וקתני שאותן המים נשארו בכשרותן, וקמ"ל דאע"ג דלנטילת ידים מים שנעשה בהן מלאכה פסולים מ"מ לטבילה כשרים, א"נ קמ"ל דאע"ג דנשתנו מראיתן, דומיא למה שפי' מרן שם סכ"ו במקוה השלם שהדיח בו כלים או שרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו לא נפסל ע"ש, ובכה"ג איירי הכא, ומסיים דמ"מ במי זיתים בעי' שלא נשאר בהן עקב שמן, והוא מלי עקבת יין, דאי' בע"ז פ' השוכר דע"ב גבי משפך אם יש שם עקבת יין אסור, והכא ה"ע שאם נשאר הו"ל נשתנו מראיו מחמת ד"א ופסול, כיון שיש שם קלת ממשו של שמן, וה"נ התמד שנתן לתוך מי המקוה שמרי יין לתמד אע"ג דלא החמיץ, מ"מ הרי נשתנו מראיהן בודאי מחמת ממשות השמרים ונפסל כך נר' לפי'.

(י). מקוה שאין בו[44]) וכו', ונפל לתוכו וכו'. כל"ל. והביאה הר"ש בפ"ז מש' ד', ומ"מ יש לקיים גי' הס' דמ"ל שנפל מ"ל שניתן ע"י אדם, ופי' הר"ש בהך רישא אינו

44) עיין בראשונים שצויינו בתס"ר, עמ' 24 ואילך. ועיין עכשיו בשו"ת הראב"ד סי' כ"ב, הוצ' ר"י קאפח, עמ' ע"ו ואילך. ועיין שו"ת הרי"ד סי' ט"ו, עמ' ק' ואילך, ועיי"ש עמ' ק"ב, ועיין מאירי, עמ' 58 ואילך; ותשובות בעלי התוספות לר"א מטוך (קובץ ראשונים ירושלים, תשל"ג), עמ' שכ"ז.

אלא אפילו חזרו מראוי לכמות שהיו כשר, היו בו ארבעים סאה ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו חציו,

חסדי דוד

נפסל בג' לוגין מים שאובין שנפלו בעוד שנשתנה מראיהן, ואפי' חזר אחרי כן למראיו כשר להקוות עליו ע"כ. משמע דר"ל דאותן ג' לוגין שאובין כמאן דליתנהו שאובין דמיין, אלא הרי הן נמנין בכלל המים הכשרין שהיו תחלה קודם שנפל היין להשלים המ"ס, כגון שהיו שם תחלה כ' סאה מים כשרין ונפל שם סאה יין ונפסלו בשינוי מראה, ושוב נפלו שם ג' לוגין שאובין לא פסלי, דחשיב השתא ככולו יין, ומ"מ אם אח"כ יפלו מי גשמים עד שחוזרין למראה מים גם המים הראשונים אעפ"י שנפסלו תחלה מצטרפין, וגם הג' לוגין מצטרפין, באופן שאם יבאו כ' סאה פחות ג' לוגין מי גשמים נשלם שיעור המקוה וכשר, ומיהו היין גופיה משמע ודאי דלא מצטרף, שאם היה מצטרף גם הוא הוה סגי כשיבאו י"ט סאה פחות ג' לוגין, וכן יש לפי' לי הרב שכתב כשר להקוות עליו, דדוקא המים שנפסלו כשרים להצטרף להקוות עליהן וגם הג' לוגין מצטרפין, אבל היין גופיה לא והכי מסתבר. ומ"מ לשון אפי' לא דייק לפי' הרב, והכי הול"ל ולא עוד אלא שאם חזרו מראיו לכמות שהיו כשר, ויש לפי' דה"ק דלא תימא דאותן הג' לוגין לא בטלי בתוכו אלא דבעוד שנשתנו מראיו לא פסלי, אבל אם אח"כ יחזרו מראיו נחשוב כאילו השתא נפלו הג' לוגין ויפסלוהו מעתה, קמ"ל דכיון דבשעת נפילה היו מראיו משונים אפי' אח"כ חזרו מראיו תו לא פסלי שכבר נתבטלו, כל זה לפי פי' הרב.

אולם לפי מיעוט דעתי היה נ"ל לפי' דה"ק ולא עוד אלא אפי' אם ע"י נפילת ג' לוגין השאובין חזרו מראיו למראה מים, הואיל ובתחלת שעת נפילתן היה שם מראה יין, השיבי כנפלו לתוך יין ובטלי ולא פסלי. והראב"ד בהשגות פ"ז מייתי להך תוס', ומפי' דכיון דחזר למראה יין הרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בג' לוגין מים, נ"מ שאם חזרו למראה מים כשר, ולא עוד אלא שהיין עולה למ"ס מתוך שהמים שחזרו יין מטהר אף היין שנפל בהן מטהר עמהם, שזה מושך את זה וזה מושך את זה ע"כ. ומרן הביא לי הר"ש וכתב דנר' מדבריו שהיין אינו מעלה כדברי הראב"ד, ומסיים דרבינו נר' שלא היה מפ' כפי' הראב"ד, דא"כ לא הוה שתיק מינה ע"ש, כלו' כיון שהוא חידוש גדול דליכא למילפיה משאר דוכתי, וכמו שסיים הראב"ד גופיה שהיתה לו בחידוש, אם אי' דרבינו ס"ל הכי לא הוה שתיק, אבל כפי' הר"ש נר' מדברי מרן דאה"נ דס"ל הכי לרבינו, ולדידי עניא נר' שגם פי' הר"ש דרישא לא ס"ל לרבינו, שגם זה חדוש דלא שמעי' ליה ממקום אחר, דהא לא דמי למ"ש שם דין י' ג' לוגין מים שנפל לתוכן אפי' דינר יין ושינו מראיהן למראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו, דהתם ניחא דלא גזרו אלא ג' לוגין מים בעינייהו, משא"כ כשנפל היין לתוך הג' לוגין ונשתנו למראה יין לא קרי' בהו ג' לוגין מים, אבל הכא הג' לוגין היו מים גמורין, וי"ל דמאי נ"מ שהמים שבמקוה היו כמראה יין כיון שכשרין להקוות עליהן עד שיחזרו להווייתן, כמקוה חסר השיבי, וכיון שנפלו שם ג' לוגין שאובין יש מקום לומר דיפסלוס.

ונר' לי דהרמב"ם דייק דהכא לא הזכיר התנא ג' לוגין מים אלא אינו נפסל בג' לוגין, ור"ל בג' לוגין של יין, וה"פ לדידיה אם נפל לתוכו יין נפסל בשינוי מראה ואפי' בפחות מג' לוגין, אבל אינו נפסל בג' לוגין של יין כל דליכא שינוי מראה, שלא גזרו בג' לוגין אלא במים בלבד, ומ"ש ולא עוד אלא אפי' וכו', ה"פ לא זו בלבד יש הפרש בין יין למים שאובין אלא אף זו, דאילו בשאובין כיון שנפלו אין לו עוד הכשר עד שילא ממנו מלואו ועוד, אבל ביין אעפ"י שנפסלו מחמת שינוי מראה אם חזרו ליפול מי גשמים עד שחזרו למראיתן כשר הכל, אבל לעולם היין אינו מצטרף להשלים שיעור המ"ס, וכפי פי' זה נמלא שאין כאן חידוש ברישא דהך מתניתא דלא שמעי' ליה משאר מתנייתי ולכך השמיטה, והדין שחידש הר"ש לפי פירושו אה"נ דלא ס"ל לרבינו.

ומעתה נבא לסיפא דמתניתא דקתני היו בו מ"ס וכו' ויש בה חסרון וכצ"ל, בין במקום היין כאילו לא טבל **נפלו לו ג' לוגין יין כאילו לא נפל**. ופי' הר"ש כאילו לא טבל, שהרי אין במקום המים מ"ס, דכולו לא היה אלא מ"ס, נפלו ג' לוגין יין שלא שינה מראיהן כאילו לא נפל, וטובל בין במקום המים בין במקום היין ע"כ. ול"ק לפי מה שפירשתי לעיל לד' הרמב"ם דהיינו רישא, דלעולם סיפא אצטי' דאע"ג דתנא רישא דהיין אינו פוסל בג' לוגין, סד"א איברא שאינו פוסל למים, ומ"מ במקום שנפל היין אימא לא סלקא ליה טבילה, קמ"ל כאילו לא נפל לגמרי, והרמב"ם שם דין ט' כתב מקוה שנפל בו יין וכו', ושינו את מראיו ונפסל כילד תקנתו ימתין וכו', ואם היה במקוה מ"ס וכו', נפל לתוכו יין וכו', ונשתנה מראה מקלתו אם אין בה מראה מים שלא נשתנה כדי מ"ס ה"ז לא יטבול בו, והטובל במקום שנשתנה לא עלתה לו טבילה ע"כ. כלו' אם אין בה כדי מ"ס שלא נשתנה לא יטבול בו כלל, כלו' אפי' במקום המים, אבל הטובל במקום שנשתנה אפי' יש כדי מ"ס שלימות שלא נשתנו, מ"מ אם טובל במקום שנשתנה דהיינו במקום היין לא עלתה לו, והראב"ד לא הבין כך בדבריו ולכך השיגו, וז"ל בתוס' הטובל בין במקום היין בין במקום המים כאילו לא טבל, ובשאין בו מראה מים מ"ס קאמר, אבל אם יש בו מ"ס מראה מים טובל במקום המים ע"כ, ודבריו אמת ויציב. אולם הרמב"ם נמי שפיר מתבאר כך מדבריו, דאל"כ נמלא סותר עלמו תוך כדי דבור, דבתחלה כתב אם אין בה וכו' לא יטבול בו, דמשמע בשום מקום ממנו אפי' במקום שלא נשתנה, ושוב מסיים והטובל במקום שנשתנה לא עלתה וכו', הא במקום שלא נשתנה עלתה לו, והא אמרת לא יטבול בו כלל, אלא ע"כ רישא כשאין בו מראה מים מ"ס כדמפ' להדיא, וסיפא כשיש בו מ"ס מראה מים. אבל הראב"ד כמדומה שהבין בדבריו דסיפא נמי איירי אף בשאין בו מ"ס שלא נשתנו דומיא דרישא, אלא דה"ק לכתחלה לא יטבול בו אפי' במקום שלא נשתנה, אבל בדיעבד דוקא הטובל במקום שנשתנה לא עלתה לו, הא במקום שלא נשתנה עלתה לו דיעבד אפי' ליכא מ"ס שלא נשתנו, ומש"ה השיג דבתוס' לא איתמר הכי אלא כאילו לא טבל. אמנם קושטא הוא דהרמב"ם נמי הכי סבר, וסיפא בדאיכא מ"ס שלא נשתנו, ונקט לרבותא דאפ"ה במקום היין מיהא לא עלתה לו. ושוב ראיתי להר"ב מה"מ שגם הוא ז"ל הבין שכוונת הראב"ד להשיגו כפי מה שהבין בדבריו, אבל שאין זו כוונתו הכל כדאמרן. וגם מאי דכתי' לעיל דהרמב"ם לא פי' כפי' הר"ש

הטובל בין במקום המים בין במקום היין כאלו לא נפלו, היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין והזה לא טהר, השיק מקו' המים במקו' המים טהר, מקום היין לא טהר. (יא). חבית שנשבר בים הגדול ומראה אותו כמראה אותו היין, הטובל באותו מקום כאלו לא טבל, ולא עוד אלא אפילו נפל

חסדי דוד

דא"כ לא הוה שתיק וכו', הא נמי כ"כ הרב הנז' שם, אלא דמאי דמסיים עלה דרבינו מפי' כפשוטו דאעפ"י שיש שם ג' לוגין יין וגם נשתנו מראיו ה"ז כשר וכמש"ר בפרקין ה"א וכו', הא ודאי ליתא, דדוקא בג' לוגין אינו פוסל היין אבל בשינוי מראה ודאי פוסל, וכך מבו' מדבריו בהדיא בר"פ, ותמיה רבתי דממקום שהביא ראיה משם מוכח להדיא דלא כוותיה, והעיקר כמ"ש אה"כ ויותר נר' וכו' ע"ש.

היה שאוב והשיקו השיק במקום היין זה וזה[45] לא טיהר וכו', כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש שם (פ"ז מ"ג), וברור דאמתניתא דלעיל קאי במקוה שלם שנפלו בו ג' לוגין יין ובמקצתו נשתנו מראיו. והר"ש פי' בהך בבא, וז"ל היה שאוב והיה בו שיעור ב' מקואות או ג' והשיקו למקוה כשר כדי להכשירו לטבילה, השיק במקום היין זה וזה לא טיהר, ואעפ"י שיש במקום המים שיעור מקוה, דשאובין נינהו, ולא סלקא להו השקה שבמקום היין, ע"כ. ולא ידעתי אמאי נקט הרב שהיה בו שיעור ב' מקואות או ג', והוה סגי ליה למימר שיש בו יותר משיעור מקוה, באופן שאפי' שיש במקצתו מראה יין נשאר שם מ"ס שלימות של מראה מים וכדלעיל, ואולי דלרבותא ודרך גוזמא נקט הכי, דעכ"ז אם השיק במקום היין זו"ז לא טיהר. והדין ברור, דכיון דבמקום שמראהו יין חשיב יין גמור ולא חזי לטבול באותו מקום, פשי' דלא סלקא לה השקה, ומ"מ איכא לספוקי אם כשהשיק במקום היין ע"י השקה אחר שנתערב יפה עם מי המקוה הכשר חזר אותו מקום למראה מים, אי מהניא ליה אותה השקה, הואיל ובתחלת ההשקה היה מראה יין, ומסתברא דמהני, ולא קאמר הכא אלא כשגם אחר שהשיקו אכתי יש שם מראה יין. והרמב"ם השמיטה להך בבא ואולי שדבר פשוט הוא.

(יא). חבית שנשברה וכו'. הא נמי מייתי לה הר"ש שם, ופי' בה נפל שם ככר של תרומה [טמא] [46] אם היה היין טמא, וברפ"ק דמכות (ד' א') מייתי הך ברייתא ול"ג התם ולא עוד, אלא גר' וכן נפל וכו', ואמרי' התם מאי וכן, מ"ד התם אוקי גברא אחזקתיה, הכא אוקי תרומה אחזקתה קמ"ל, עוד אמרי' התם דוקא ים הגדול דקוו וקיימי, אבל נהרא בעלמא לא ע"כ. ולא ידעתי מי הכריחו להרב לפי' ביין טמא, ואמאי לא מוקי אפי' בטהור, וכדפירש"י שם שנפל שם אחר שטבל זה ועלה טמא שמא היין עומד במקומו ונטמא מחמת האדם, וחזר וטימא את הככר ע"כ. ותו לא ידענא למאי נ"מ הוצרך לטרוח ולהודיענו דהתם ל"ג ולא עוד אלא וכן, דהיינו וכן היינו ולא עוד אלא דהא כלל גדול בידנו, דכ"מ דתני תנא וכן איכא רבותא טפי מברישא, והכא הא ש"ס גופיה מפי' הרבותא וכמ"ש הרב עצמו, ותו ק' דמאחר דנחית הרב לעיין באותה סוגייא, אמאי לא העיר בשאר שינויים שיש מגירסא דהתם לגי' דהכא, דמיקרו שינויים בקושטא טפי מהך שינוי דבין וכן לבין ולא עוד, אלא והיינו דהתם ל"ג חבית שנשברה אלא חבית שנפלה, ולכאורה משמע שנפלה מעומד ולא נשברה, ואי הוה מפרשי' הכי היינו יכולים לומר דמש"ה אמרי' הטובל שם כאילו לא טבל, לפי שכל המים תוך החבית, אבל נשברה אה"נ שהיין מתפזר ומתערב להלאה, אלא דכי דייקי' פורתא א"א לפי' כן, דאי הכי מאי איריא ים הגדול דקוו וקיימי, אפי' בנהר נמי הא אין טובלין בכלים, אלא ע"כ לומר דנפלה היינו נשברה. ואמנם יש שינוי אחר, דהתם ל"ג כי הכא דמראה אותו מקום כמראה אותו היין, ומוכרח הוא דבשבוש נשנה כאן, דאי הכי פשי' הוא דלא סלקא ליה טבילה, וכדתנינן לעיל בסמוך, דמראהו כמראה יין חשיב כיין גמור בעיניה, ואפי' בנהרא בעלמא אי באותו מקום מראהו כמראה יין לא עלתה לו טבילה, ומאי איריא ים הגדול. ומאי דטפי תמיהא לי שהרב גופיה מייתי הכא מ"ש בגמ' אבל נהרא לא, ולא הרגיש דהא לא שייך כלל לפי גי' הס', וע"כ ל"ג לה אלא צ"ל כמ"ש התו' שם דמיירי ביין לבן שאינו משנה מראית המים, דאי ביין אדום ניחזי אם שינה מראית המים או לא ע"ש.

ודע דהתם לעיל מהברייתא מייתי מימרא דר"י א"ר חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, חיישי' לג' לוגין שלא יהו במקום א', ופירש"י שמא כל מים שהיו בחבית עומדות יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין, וזה א' מן הדברים שפוסלין את התרומה, א"א לג' לוגין וכו' ל"ג, דהא ודאי אפשר אלא חיישי' לשמא ע"כ. והתו' הק' עליו דהא השאובין מיטהרין בהשקה וכו', ומש"ה הכריחו דאף במימרא דרב גרסי' יין ע"ש, ולדבריהם צ"ל דל"ג נמי בין במימרא ובין בברייתא חיישי' לג' לוגין וכו', דהא יין אינו פוסל בג' לוגין אפי' במקוה חסר, כ"ש במקוה שלם, וק"ו בים הגדול, אלא דהחשש הוא שמא הכל נצור שם ונמצא טובל ביין ע"ע. אבל לרש"י צ"ל דס"ל דאע"ג דמים טמאים עולין מידי טומאתן בהשקה, אפ"ה לענין גזרת חכמים בבא ראשו וכו', החמירו דד"ס צריכין היזוק, ולא חשיבי כמעורבין ע"י השקה, אלא חיישי' שעומדות כולן בפ"ע במקום א' במיא דמקוו וקיימי שאין מתערבין ממש, והיינו דאשמועי' רש"י במ"ש וזה א' מן הדברים וכו', דאטו עד האידנא לא ידעי' שזו א' מי"ח דבר, אלא כוונתו להסביר טעמא דכיון דהבא ראשו וכו', אינו טמא מן הדין אלא משום גזרה דאינו אלא פוסל את התרומה בלבד, ראו חכמים לחזק גזרתם ואפי' לא בא ראשו וכו', אלא במים שאובין שנפלו לתוך מים הנקוים, כל שידוע שטבל שם באותו מקום ממש חשו שהמים שאובין עומדים במקומן ונטמא גברא לענין לפסול תרומה, ולפי"ז כי קאמרי' לא עלתה לו טבילה, היינו דוקא לענין זה דפוסל תרומה, ואע"ג דבמקוה השלם אמרי' דאפי' נפלו בו כמה לוגין שאובין לא פסלוהו, וסתמא אמרי' דמותר לטבול בו וטהור גמור הוא, אפי' לענין שלא לפסול

45) וכ"ה בכמה מן הראשונים, עיין תס"ר, עמ' 26. אבל בתשובות בעלי התוספות הנ"ל: והוזה (כגירסת הדפוס „והזה"). וספק גדול אם יש לסמוך על המעתיק שם.

46) עיין מאירי, עמ' 59.

לשם ככר תרומה טמא. (יב). מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבל זה אחר זה, הראשון טהור והשני טמא, כיצד הוא עושה, עודהו הראשון במים אחד ממלא בכתף ונותן

חסדי דוד

תרומה, ואמאי הא מקוה נמי מיא מקוו וקיימי כמו ים, איכא למימר דהתם הואיל שאינו ידוע ואינו ניכר מקום קבוע מיוחד לומר דשם נפלו שאין שם סימן במקום הנפילה, ומי הוא הנביא שיוכל לומר במקום זה דוקא נפלו, והילכך כה"ג הו"ל בכלל ספק בא ראשו ורובו במים שאובין שטהרו הכמים, כדתנן בפ"ד דטהרות, וכל מקום ומקום שטובל במקוה הוא יש לתלות ולומר לא נפלו כאן, וה"ז בכלל הס' שטהרו הכמים, אבל כאן דע"י החבית ניכר המקום גופיה שנפלו השאובין, חשבי' לענין פיסול תרומה כודאי ולא כס', ואיישי' לומר דעומדות במקומן, ומיהו היינו דוקא אם היה האדם טמא, וכשירד שם היה לטבול דמוקמי' ליה אחזקתיה לענין פיסול תרומה מיהא, אבל טהור שירד שם להקר, בכה"ג לא החמירו לומר שיטמא, הואיל וס"ס אין המים שאובין בעינייהו, כך נלע"ד ליישב לשי' רש"י ז"ל.

ושוב מצאתי להר"ב משל"ס בפ"ע מהא"ה שדקדק בלי' רש"י כדאמרן, אלא דכתב וז"ל, והנר' דרש"י ס"ל שדין זה לא נאמר אלא בתרומה, משום דלחולין הא קי"ל דמקוה שיש בו מ"ס ונפלו בו ג' לוגין לא פסלוהו, ופשי' דלא גרע ים הגדול ממקוה שלם, אלא דהכא משום לתא דתרומה נגעו בה וכו', וא"ת מאי איריא הטובל שם דמשמע דמיירי בשהיה טמא וכו', לימא דאפי' טהור שטבל שם פוסל את התרומה, וי"ל דס"ל לרש"י כר"י דבטהור לא גזרו כ"א בנפילה וכו' ע"ש. ולא ידעתי מה תיקן הרב בתירוצו, ס"ס תיקשי דהא סתמא קי"ל דמקוה שלם שנפלו בו ג' לוגין כשר, דמשמע כשר לגמרי, וממילא שאם טבל שם טהור אפי' לתרומה והדרא קו' מ"ש מדהכא, גם מאי דאמר דרש"י ס"ל כר"י לא מצינו לו כן, אדרבא מלשונו דהתם בשבת (יד א') משמע דס"ל דכל מה שגזרו בע"י גזרו נמי על הטהור, שכ"כ שם אי לאו דגזור אף על הטהור לא קיימא גזרה הבא אחר טבילה, דאמרי מ"ש האי מהאי ע"כ, ואם אי' דסבר דלא גזרו בטהור הבא אכתי אמרי מ"ש האי מהאי, לכך נ"ל כדכתי'. ואכתי איכא למידק לשי' רש"י דבתר הכי בברייתא כתב חבית של יין גרסי' בברייתא וה"ג בתוס' ע"כ, דמ"ש דבברייתא לא ניחא ליה למגרס מים, ומ"ש במימרא דרב דניחא ליה, בשלמא להתו' מכח הקו' הנז' השוו את מדותיהם וגרסי בתרווייהו יין, אלא לרש"י קשיא, ואי משום סיפא דככר, ה"נ שייכא שפיר גי' מים, דכיון דסבר דלענין תרומה נטמא כדין הבא בשאובין, הרי הבא במים שאובין נטמא וחוזר ומטמא את המים, וכדתנינן בתוס' לעיל בפ"ז דפרה, וא"כ המים הוזרין ומטמאין את הככר, ודוחק לומר דס"ל דכיון דלא בא בשאובין בעינייהו לא אלים לחזור ולטמא את המים, ואולי דניחא ליה בהכי דאל"כ מאי קמ"ל רב טפי מהברייתא, ודוחק לומר דלא שמיעא ליה, מש"ה פי' דברייתא איירי ביין, אלא דכי היכי דלא תימא דדוקא ביין דעב ואינו ניגר במהרה כמו המים בהא איישי' דעומד במקומו, אבל במים קלים הניגרים אימא לא קמ"ל רב דל"ש.

והרמב"ם ז"ל נר' דגריס גם בברייתא מים, שכ"כ בפ"ו דין י', הבית מלאה מים שנפלה וכו', הטובל שם לא עלתה לו טבילה, א"א לג' לוגין שלא יהיו במקום א', וככר של תרומה שנפל לשם נטמא במים השאובין, שהרי המים עומדין שם וכו' ע"ש, והר"ב משל"ס שם הק' דהככר הזה במה נטמא, א"ת במים שנטמאו מחמת הטובל וכו', הא ליתא דאתעביד השקה בהו ומהניא וכו', ומהכרח זה כתבו רש"י ותו' וכו', ודברי רבי' ל"ע ע"כ. והנה מ"ש הרב דמהכרח זה כתבו רש"י והתו' וכו', בשלמא התו' ניחא, אבל לרש"י א"א לומר כך, דא"כ לא הו"ל למגרס מים אפי' במלתיה דרב וכדלעיל, ולענין עיקר הקו' במאי דתרלי' אליביה דרש"י, מתורץ נמי אליביה דהרמב"ם, מיהו אי קשיא להרמב"ם הא קשיא, היכי כתב דא"א לג' לוגין וכו', הא שפיר אפשר כמ"ש רש"י, ואולם הא נמי ל"ק, דבתר הכי בפ"ז דין ט', פי' חבית של יין שנשברה בים הגדול ומראה אותו מקום כמראה יין, הטובל באותו מקום לא עלתה לו טבילה, ע"כ נר' מדבריו דהך תוס' לחוד וברייתא שבגמ' לחוד, ודייק דהכא קתני שנשברה, והתם קתני שנפלה, והיינו דהתם איירי שנפלה החבית מעומד כדבעי' למימר לעיל ולא נשברה, אלא דמכח הנפילה ניטל או ניקב קרקעיתה באופן שבטל ממנה שם כלי, אבל הדפנות עומדות והמים נקוין בתוכה, ואע"ג דכיון שניקבו שוליה יוצאים קצת המים, מ"מ כיון שאין נכנסים לתוכה מימי הים, דא"א להם ליכנס להדיא, כיון שהוא מלמטה למעלה הא ודאי דרובא דשאובים נשאר בתוך דופנותיה, והילכך אע"ג דמשום כלי ליכא הואיל ונשברה בקרקעיתה, מ"מ הטובל שם הרי טובל בשאובין, דא"א שלא יהיו שם ג' לוגין, וכיון שכן דלא עלתה לו טבילה כלל נטמאו המים מחמתו ומטמאין הככר, ולדידיה א"ל לידחק כמו שנדחקנו לשי' רש"י, דאיברא דבעלמא השאיבה מיטהרת בהשקה, ומקוה שלם שנפלו לו אפי' כמה לוגין לא פסלי ליה, משום דס"ס מתערבי ונמצא שאינו טובל בשאובין ממש, אבל הכא דקיימי השאובין בלחודייהו בתוך הדפנות, אע"ג דאיכא השקה מלמעלה מ"מ הואיל והשוליים דבוקות בקרקע, רובה של השאובין נשארים במקומם, וז"ש א"א וכו', ומש"ה לא עלתה לו, והיינו נמי דמסיים על הככר שהרי המים עומדין שם, כלו' בתוך דופני החבית, אבל התוס' דהכא שהיא מ"ש אח"כ בפ"ז, איירי שנשברה ממש, ואם היו מים אה"נ שהיה כשר לטבול אפי' באותו מקום, שהרי המים מתפזרין ומתערבין, שאין מעכב להם, והוי דומיא דמקוה השלם שנפלו לתוכו שאובין כדאמרן, אבל הואיל והוא יין, כל שיש באותו מקום מראה יין הרי אין טבילה ביין, וכדינא דלעיל, ובזה הכל הולך על נכון.

(יב). מקוה שיש בו וכו', שנים וטבלו וכו', רגלו של ראשון ב מ י ם א ח ר יורד וטובל ו ט ה ו ר, כצ"ל. והנה במתני' לא תנן במלתיה דת"ק אלא הא' טהור והב' טמא, והכא אשמועי' תקנתא כיצד יעשה כדי שיוכל לטבול אף הב', ואע"ג דלא תני' להך תקנתא במתני', נר' דהלכתא היא, דכיון דכל גופו עדיין במים הרי הכל חבור, דע"כ ל"פ רבנן עליה דריה"ו אלא ברגלו במים, דלית להו גוד אחית דנלוק וקטפרס אינו חבור, אבל כה"ג פשי' דהוי חבור, וה"ט שלא הוצרך תנא דמתני' למיתני להך תקנתא דברור הוא, ומש"ה נמי גם הרמב"ם לא כתב בפ"ח דין י' אלא כלשון

לתוכו וטהור, רבי יהודה אומר עודיהו רגלו של ראשון אחד יורד וטובל טהור. (יג). הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחין, כיצד הוא מורידה לתוך פיה והופכה ומטבילה

חסדי דוד

המש׳, אבל דרך הברייתות לבאר טפי, ובמלתיה דריה״ו תנן ריה״ו אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף הב׳ טהור, ומשמע דדוקא אם טבל דיעבד אבל לכתחלה לא, קמ״ל הכא דאפי׳ לכתחלה שרי ריה״ו. ודע דבפ״ב דחגיגה די״ט אר״נ מחלוקת במעלות דרבנן, (ופירש״י שטבילתו בשביל א׳ ממעלות של הכמים, כגון האונן ומ״כ שצריכין טבילה לקדש ואינו טמא טו׳ דאו׳), אבל מטו׳ לטהרה ד״ה הב׳ טמא, היכא דאמרי אר״נ מחלוקת מטו׳ לטהרה, אבל במעלות דרבנן ד״ה אף הב׳ טהור ע״כ, וקי״ל כליש׳ בתרא וכ״ש שהוא להקל בדרבנן, ומזה ק״ל על הרמב״ם, דפי׳ במתני׳ וכבר ביארו בגמ׳ ואמרו מחלוקת במעלות דרבנן אבל לטו׳ וטהרה ד״ה טמא, ומסיק ואין הלכה כריה״ו ע״ש, דלפי״ז דתא נפקת דאפי׳ במעלות דרבנן הב׳ טמא, וכן בחבו׳ שם סתם וכתב והב׳ בטומאתו, וק׳ אמאי הא מתרי טעמי הו״ל למפסק דבטו׳ דרבנן אף הב׳ טהור, חדא דקי״ל כליש׳ בתרא, ועוד שהוא להקל בשל סו׳, וטפי תמיהא לי על מרן בכ״מ שכתב ובפ״ב דהגיגה אמרו שלא נחלקו אלא במעלות דרבנן וכו׳, ולא השגיח בעינו הבהיר דאיכא התם לישנא בתרא איפכא, ותו דבתר הכי נר׳ להדיא בסוגייא דריו״ח ועולא סברי דריה״ו אפי׳ מטו׳ לטהרה נמי מטהר ע״י גוד אחית, והיינו כליש׳ בתרא, וא״כ הו״ל להרמב״ם לפי׳ דבמעלות דרבנן אף הב׳ טהור וצ״ע.

ושוב ראיתי להטור בסי׳ ר״א, שכתב דלא עלתה טבילה לב׳ אא״כ טבל בעוד שרגלי הראשון נוגעין במים, דאז חשבי׳ לכל המים שעל גופו כאילו הן עדיין במקוה ע״כ, נר׳ מדבריו דפי׳ כליש׳ בתרא וכריה״ו, ובשלמא למה שפי׳ כליש׳ בתרא ניחא, אבל למה שפי׳ כריה״ו ולא כרבנן קשיא, ומרן בב״י נטה לומר דכיון דלליש׳ בתרא טהור במעלות לד״ה, לא מחמירי׳ לבעלה טפי ממעלות דרבנן, דהא דהחמירו בטהרות היא חומרא בעלמא דרבנן, ובהכי נמלא דפי׳ ככ״ע, אך כבר הוא ז״ל גופיה גמגם על זה, וגם מ״ש שם דפי׳ כריה״ו כיון דהתם נן בברייתא כוותיה ע״ש, והיינו הכיא דתניא התם עודהו רגלו א׳ במים הוחזק לדבר קל מחזיק עלמו לחמור, וא״ר פדת דמתניתא ריה״ו היא, ואמנם לפע״ד הא נמי לא מהוורא, דאפי׳ תימא דסתמא דמתניתא כריה״ו, כיון דת״ק דמתני׳ דחשיב רבים פליגי על ריה״ו הכי נקטי׳, ומה גם דלר׳ פדת דסבר כליש׳ קמא דר״נ הוא דאתיא סתם ברייתא כריה״ו, אבל לליש׳ בתרא דפליגי בטו׳ גמורה, אבל במעלות לכ״ע טהור, נמלא דברייתא רבנן נמי היא, וטפי נר׳ לפע״ד בטעמו של הטור, דכיון דחזי׳ התם בגמ׳ דריו״ח ועולא שקלי וטרו אליביה דריה״ו אי אית ליה גוד אסיק, כי היכי דאית ליה גוד אחית וכו׳, ונר׳ נמי מדבריהם דמפרשי כליש׳ בתרא דר״נ דפלוגתייהו בטו׳ דאו׳, הילכך נקטי׳ כריה״ו אפי׳ בטו׳ דאו׳, ומיהו הא קשיא דמאחר דמייתי מרן שם כולה סוגייא, היכי ניחא ליה פסקיה דהרמב״ם, למימר דפי׳ כליש׳ קמא וכת״ק דאפי׳ במעלות דרבנן טמא, דכתב והכי מסתבר וכו׳ ע״ש, והא כליש׳ בתרא להקל בדרבנן הו״ל למפסק. וליישב פי׳ הרמב״ם ליכא למימר אלא דגירסתו בגמ׳ איפכא מנוס׳ הס׳ שלנו, אלא לדידיה ליש׳ בתרא הוא מחלוקת במעלות, אבל בטו׳ גמורה ד״ה טמא, ופי׳ כליש׳ בתרא כי אורחיה, וכ״מ מדברי הראב״ד בס׳ בעלי הנפש (שער המים), דמייתי שם מרן שכתב אסיקנא במס׳ חגיגה מחלוקת במעלות דרבנן אבל מטו׳ לטהרה ד״ה טמא ע״ש, והכיא דעולא וריו״ח לא מכרעא, דמשמע ליה דהא לא מיקרי שקלא וטריא, דאינו אלא לפרושי למלתיה, ולעולם לא קי״ל כריה״ו אלא כרבנן, דבתוס׳ דלעיל פ״ג דאפי׳ גוד אחית לית להו במים וכדכתי׳ התם. ודע דהראב״ד שם גרים בתוס׳ זו שלפנינו עודהו רגליו של א׳ נוגעות במים ממלא בכתף וכו׳, ונדחק שם ליישבה אפי׳ אליבא דרבנן, דכיון דשאובה דרבנן אמרי׳ גוד אחית ע״ש, ואמנם לפי הנוס׳ שלפנינו עודהו הראשון במים ניחא, דאתיא שפיר כרבנן, דר״ל עודהו כל גופו כדכתי׳ לעיל, דע״כ לא מטהרי׳ אלא במעלות דאינס אלא מעלה בעלמא דקלישא טובא משאר מילי דרבנן, ולפי דרכו של הראב״ד ק׳ דלא הול״ל בגמ׳ מחלו׳ במעלות אבל מטו׳ לטהרה וכו׳, אלא הכי הו״ל מחלו׳ בטו׳ דרבנן אבל בטו׳ דאו׳ וכו׳, ומיהו כבר נשמר מזה הראב״ד, שכתב משום דשאיבה מדרבנן וכו׳, אבל לענין הטבילה הא קי״ל דמ״ס מן התורה הן, הילכך אפי׳ למעלות דרבנן וכו׳ ע״ש, ומ״מ דחיקא מלתא.

(יג). הטביל בו יורה וכו׳, כיצד הוא עושה וכו׳, כל״ל. ופי׳ הר״ש (פ״ז מ״ו) שהמים מקלחין ועושים מים שבתוכה שאובין ע״כ, כלו׳ שאם מורידה דרך שוליה כשמגיע פיה לתוך המים המים מקלחין לתוכה והו״ל שאובין, ונמלא פנימיות הכלי נטבל במים שאובין, דבשלמא אם היה במקוה טפי ממ״ס דאפי׳ אחר שנתמלא הכלי נשאר במקוה מ״ס לית לן בה, שהרי המים שאובין שבתוכו נטהרין ע״י השקה במים של מקוה, אבל כאן אין להן טהרה בהשקה כיון שאין נשאר במקוה מ״ס. ומיהו ק״ל דא״כ מאי איריא יורה גדולה דנקט תנא, ה״נ כלי קטן, כיון שהמקוה אין בו אלא מ״ס מלומלמות, וניחא לי קלת עם מה שראיתי להר״ב תי״ט בפ״ז מש׳ ח׳ בשם הרא״ש, דע״כ לריך להטיל בו יותר ממ״ס, ופי׳ הרב שאם מלמלם אינו יכול לסמוך עליו דשמא אינו מ״ס ע״ש, והשתא י״ל דה״נ בהכי איירי, דע״כ איכא קלת טפי, ולא מ״ס בלמלום ממש באופן שאם הוא כלי קטן אפי׳ אחר שנתמלא נשאר שם מ״ס, אבל יורה גדולה לאו הכי, ואכתי דחיקא מלתא, ואולם הרמב״ם שם פי׳ להך תוס׳ הכי, הטביל בו יורה גדולה ה״ז טמאה כשהיתה, מפני שהמים ניתזין ויולאין חוץ למקוה ונמלא חסר ממ״ס, כילד יעשה מורידה דרך פיה והופכה במקוה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובין ויחזרו למקוה ויפסלוהו ע״כ, נר׳ דלא ניחא ליה בפי׳ הר״ש, דסבר דכיון דבשעה שהכנים הכלי היו בו מ״ס כל זמן שהכלי בתוך המים אין המים שבתוכו השובין שאובין, הואיל ומעורבין עם שאר המים, אלא דהחשש הוא דמאחר שהיא יורה גדולה כשמורידה מחמת כובדה ניתזין המים חוץ למקוה ונמלא חסר, והא דבאדם לא חיישי׳ כדחזי׳ שהראשון הטובל בו טהור לכ״ע, ה״ע דאדם מלי למיקס אנפשיה וליכנס לאט לאט באופן שלא יהו המים ניתזין, ע״ד שאמרו החי נושא את עלמו

ומעלה דרך שוליה. (יד). הקופץ למקוה הרי זה מגונה, הטובל פעמים במקוה הרי זה מגונה,

חסדי דוד

(שבת נ"ד א'), אבל הכלי מחמת כבדו אינו יכול להורידו בנחת, הילכך צריך להורידו דרך פיו, דכיון שיש מקום למים ליכנס בתוך הללו אינן ניתזין, ולדידיה ניחא טובא דנקט יורה גדולה, ועדיין יש להבין מ"ש והופכה במקוה ומטבילה, ואמנם הדבר ברור כדתנן בפ"י, כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל, כדפי' שם הרמב"ם שהאויר שנסגר בתוכו דוחה את המים מליכנס, מש"ה התנה כאן רבינו שהופכה במקוה, ומיהו ברור שא"צ להופכה לגמרי שיהו שוליה למטה, אלא סגי להופכה קצת מן הצד באופן שיצא האויר ויתן מקום למים ליכנס.

ומ"ש ומעלה וכו', כדי שלא וכו', ויחזרו וכו', פי' שלא יעלנו אפי' דרך צדו, שמא אחר שהוציא מקצתו לחוץ יפלו מקצת המים שבתוכו, דהשתא נעשו שאובין לתוך המקוה ויפסלוהו ולאו אדעתיה, לכך יוציאנו ביושר ופיו למטה, ואע"ג דמ"מ נשאר קצת מים ע"ג, והרי הן נופלין לתוך המקוה, להנהו לא חיישי' הואיל ועכ"פ אינו מלומלם לגמרי וכדלעיל מדברי הרא"ש. והטור כתב שם ואם מטביל בו יורה או שאר כלים מורידן לתוכו דרך פיהן שלא יתזו המים וכו', ונמצא שהוא חסר וכו', והיינו כפי פי' הרמב"ם, אך לא ידעתי לפי"ז למה השמיט תיבת גדולה, ולא עוד אלא שכתב או שאר כלים דמשמע דאפי' בקטנים חיישי' להתזה, ואינו נר', וע"ש בב"י ועיין לק' בסמוך.

(יד). הקופץ למקוה וכו'. הביאה הר"ש שם, אך לא פי' בה מידי, וכפי הענין נר' דבמקוה מלומלם איירי ה"נ, וטעם הדבר דחיישי' שמא מכח קפילתו יתיזו המים חוץ למקוה קודם טבילתו, והרי הוא חסר, וכ"כ הרא"ש בסוף ה' נדה ע"ש, אלא דק' מ"ש דבירה דלעיל חיישי' אפי' דיעבד, והכא לא אמרי' אלא ה"ז מגונה ומאי שנא, ואולי דאדם אפי' קופץ יכול להעמיד עצמו שלא יתיז המים ודוחק, א"נ אפי' שלא אמרו ביורה ה"ז טמאה אלא לטהרות בלבד ומשום חומרא דטהרות, כגון לתרומה וקדשים, שמצינו בהם כמה חומרות, ומ"ש כאן בגברא ה"ז מגונה דמשמע אבל אם קפץ בדיעבד טהור היינו להולין, דמסתמא לא חיישי', וה"נ לענין נדה לבעלה, ואין לתמוה דה"נ אשכחן כמה חומרי לטהרות עפי מלבעלה, כגון ההיא דמעל"ע, וכ"נ שהיא דעת מרן דהתם בסי' הנז' סעיף ס"ב פי' שהטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו שלא יחסרו המים וכו', ובסי' שאח"ז פי' שאם מטביל בו יורה וכו', מורידן דרך פיהן שלא ינתזו המים וכו', ונמצא שהוא חסר וכו', ולא כתב כאן שאם לא עשה כן היא טמאה, וכל' התוס' משום דס"ל דלא תנא הכי אלא לענין תרומה וקדשים, הילכך בזה"ז דליכא טהרה וליכא טבילה בזה"ז לכלים אלא בכלים הנקחים מן הגוים, אה"נ דבדיעבד לא חיישי' כמו הקופץ, כל דלא ידעי' בודאי שנחסר. ואידך דתנא הכא הטובל פעמים וכו' הא נמי פירשה הרא"ש שם וכ"כ בנו הטור שם אלא דסוף דבריו קצת מגומגמים ופירשם הריב"ש בתשו' סי' רל"ג.

אמנם פלוגתא דסיפא באומר לחבירו כבוש ידך וכו', לא הביאה הרא"ש שם ולא הטור ולא מרן בש"ע. והריב"ש אף שהביאה בתשו' הנז' לא פירשה, ומ"מ נר' פירושה ברור דת"ק חייש שמא יקדים לתחוב זה ידו במי המקוה קודם שיכניס הטובל כל ראשו ונמצא חסר המקוה בטרם שישלים זה טבילתו, וריה"ו לשיטתיה אזיל דשרי אם טובל שני בעוד רגליו של ראשון נוגעות במים, דאית ליה גוד אחית, וה"נ אפי' תימא שחסרו המים שבידו קודם שיכניס הטובל כל ראשו, הואיל וכובש ידו עם המים שבה על ראשו סלקא ליה טבילה דאמרי' גוד אחית, ומ"מ לא ידענא מאי כל כי האי ריתחא דרתח ריה"ו דקאמר כבוש וכו', עד שתצא נפשו, ולא הול"ל אלא כובש ידו ואין בכך כלום, ונר' דריה"ו אשמועי' אגב אורחיה מלתא אחריתי, דלא תימא הן אמת דמשום חסרון המים ליכא, דאמרי' גוד אחית, מ"מ ליתסר משום חציצה, ומש"ה יהיה צריך שירפה ידו ולא יכבוש בכח כדי שיכנסו המים על ראש הטובל, הילכך קאמר כבוש וכו', אפי' בכח גדול ודרך גוזמא קאמר עד שתצא נפשו, וא"צ להרפות כלל דכיון שהדית ידיו תחלה מותר לאחוז בכח, וכמבו' בסי' קצ"ח לענין נדה הטובלת, דפי' שם מרן לא תאחוז בה חברתה וכו', אא"כ רפתה ידיה וכו', ואם הדיחה ידיה במים תחלה שרי ע"ש, כך פי' דמתניתא לד' הרא"ש וכולה לענין מקוה מלומלם.

אמנם הרמב"ם אע"ג דבפ"ח פי' לרישא דהטביל בו יורה גדולה דאיירי במקוה מלומלם וכדלעיל, מ"מ אידך תלתא בבי כתבם בפ"א, דאיירי התם בכל מקוה ואפי' יש בו מים רבים, והריב"ש בסי' הנז' ביאר לדעתו תרי בבי, והביא דבריו בכ"מ שם, שהקופץ אף אם מתכוין לטבול, יסברו הרואים שאינו מתכוין אלא להקר, וכן הטובל פעמים כיון שטבל כראוי למה חוזר וטובל, יחשבו שאינו טובל אלא להקר, ואם יגע בתרומה וקדשים יסברו דלא בעי כוונה, והשלישית הניחה חלקה אף לד' הרמב"ם, ומרן כתב שם מפני שנר' כמשחק, ושוב כתב דבמס' ד"א פ"ט משמע דמיירי דוקא במקוה מלומלם ע"ש, ופירושם דחוק, ולפעד"ן דהרמב"ם מפ' הקופץ לתוך המקוה, דר"ל דבשעה שרוצה לטבול קופץ ומגביה רגליו מקרקע המקוה משום חומרא וחסידות, כדי שלא יהא הקרקע חוצץ בין רגליו למים, וקאמר ה"ז מגונה, ע"ד שאמרו (ירוש' ברכות ספ"ב) כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, דלפי האמת א"צ לכך וכמבו' בסי' קצ"ח ס"ל, שהמים מקדמים לרגליה, ונמצא זה הקופץ מוציא לעז על כל הטובלים שאין עושין כך והילכך ה"ז מגונה, וכן הטובל פעמיים[47]) גם זה דרך חומרא, דשמא לא טבל יפה בראשונה, וגם זה מוציא לעז על כל הטובלים שאין טובלים אלא פעם אחת, וה"נ אידך דאומר לחבירו כבוש ידך וכו', כדי שתכנס כל ראשי מתחת למים, גם זה כמוציא לעז על כל הטובלים, שהרי כל אדם יכול להרגיש בעצמו אם הכניס כל ראשו, והשתא א"ש דנקט תנא ה"ז מגונה, ולא תנא לא יקפוץ וכו', לומר דאע"ג דדרך חומרא להחמיר על עצמו עביד הכי, עכ"ז ה"ז מגונה, ומיהו בהך פליג ריה"ו וקאמר שאם

47) באו"ז ח"א סי' של"ז פירש שטובל לחצאין, ומגונה לאו דווקא אלא שלא עלתה לו טבילה כלל, ואגב דתנא ברישא מגונה נקט נמי בסיפא כן. ולולא דברי רבותינו היה נראה לפרש שהוא מגונה מפני שהוא נוהג כדרך המינים שטובלים שלש פעמים (כנגד שלש רשויות), והויא דומיא דקורא שמע, עיין ברכות ל"ג ב'. ובמס' ד"א רבה ובמס' כלה פ"י נשנו שניהם ביחד, עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 27 ואילך. ועיין מאירי, עמ' 60.

זה אומר לחברו כבוש ידך עלי במקוה הרי זה מגונה, רבי יהודה אומר כבוש ידך עליו עד שתצא נפשו.

פרק ששי (א). ארץ הכותים טהורה, מקוותיה ומדרותיה ושביליה טהורות, ארץ העמים טמאה, מקוותיה ומדרותיה ושבילי' טמאין,

חסדי דוד

הוא אינו בקי או אינו מרגיש מפני הבהלה אם מכניס כל ראשו ומש"ה אומר לחבירו כבוש וכו', אין בכך כלום ואין בזה דופי לשאר עמא, דיודעים בעלמא, ומ"ש עד שתצא נפשו פי' כדלעיל, דלא הייפי' לחלילה אפי' כובש בחוזק, ומיהו מהכיא דמס' דרך ארץ דמייתי מרן שם בסי' קנ"ח, נרי' בהדיא דהא דכובש במקוה מגונה, דתניא האומר דרוס ידך עלי אינו יוצא כשהוא שלם, בד"א במים מועטים אבל במים מרובים ה"ז משובח ע"ש, ומ"ש אינו יוצא כשהוא שלם, נרי' פי' דלא עלתה לו טבילה כהוגן, דחיישי' שחסרו המים ואין המקוה שלם בסוף טבילתו, ולדעת הרמב"ם י"ל דהכיא ריה"ו היא ואיהו שרי במים מרובים, אבל לרבנן אפי' במים מרובים ה"ז מגונה מטעמא דאמרן, והוא ז"ל נקט כת"ק.

פרק ששי (א). ארץ הכותים וכו'. הביאה הר"ש רפ"ח, ופי' בהך רישא וז"ל לא יתכן לפי' אלא בעיירות של כותים שבא"י, דאילו בח"ל הא גזרו טו' על ארץ העמים, אפי' בעיירות של יש' וכו', ומיהו יתכן לפי' כגון בסוסיתא וחברותיה, אשקלון וחברותיה, דאין בהן משום ארץ העמים, כדתניא בתוס' בסוף אהלות, ובמקום הנכרים גזור במקום הכותים לא גזור ע"כ. ומכאן ראיה למאי דכתיבי' בעניותין התם בסוף אהלות, דבמקומות שלא כבשו עולי בבל חלקו בהן, דבמקום דרובן יש' לא גזור משום ארץ העמים, ובמקום דרובן גוים גזור דאשקלון וכו', דאמר מר הכא היינו מהנך שכבשו יוצאי מצרים ולא עולי בבל, וקתני דאפי' דרים בהן כותים קודם שגזרו עליהם טהורה משום ארץ העמים, וכ"ש אם דרים יש', אבל ארץ העמים דהיינו שדרים בהן גוים היינו דקתני סיפא דאפי' במקומות שכבשום יוצאי מצרים טמאין. ובמאי דקתני מקוותיה וכו', טהורים פי' הר"ש בירוש' בר"פ בתרא דע"ז מפי' שביליה טהורין, חזקה שאין בוררין להן שביל אלא מתוך טהרה, ומקואותיה טהורין ר"א ב"ר יוסף בשם ר' תנחום וכו', הדא דאת אמר להאמינו שאינן שאובין הא למדת מי לא, דאינון דרשין אך מעיין וכו', מה מעיין מטהר בכ"ש אף מקוה מטהר בכ"ש, ומשמע משם דשאובה דאו' מדמודו בה כותאי, ומיהו י"ל דלעולם לא, ומ"מ מטהרין מס' משום דשאובה דרבנן וכו' ע"כ. והנה מ"ש בירוש' חזקה וכו', פי' כי הכיא דאמרי' (ברכות מ"ז ב') כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקין בה וכו', וטהרה החזיקו בה, ובודאי שהיו בודקין השבילין שהיו הולכין בהן, ומהכא נמי משמע דאיירי במקומות של א"י כדלעיל, וה"ק ארץ הכותים כלו' אם כל העיר דרים בה כותים ואין שם תערובת נכרים כולה טהורה, אבל אם יש בה כותים ונכרים מדורותיה ושביליה טהורין, כלו' אותן המדורות שדרים בהן הכותים דוקא טהורין, וכל השבילין שבוררין לילך בהן טהורין, אבל מדורות הגוים וכן השבילין שלא היו הולכין בהן הכותים אלא הגוים הרי הן טמאין, דאל"ה (הכי) קשיא רישא אסיפא, דמדקתני ארץ הכותים טהורה דמשמע כולה טהורה, מאי האי דהדר קתני דשביליה טהורין פשי', וכן מדורותיה אמאי אצטי' ומאי אתא לאפוקי, וא"נ אתא לאפוקי איזה חלק ממנה אכתי קשיא רישא, דקתני טהורה בכללה בלי שיור, אבל השתא ניחא דרישא בשכולה כותים, וסיפא כשיש בה כותין ונכרים, והשתא ממילא ה"נ מתפרשא אידך בבא דארץ העמים, דה"נ איירי בהנך מקומות שלא החזיקו עולי בבל, וה"ק ארץ העמים כלו', אי העיר כולה של נכרים כולה טמאה, דגזרו עליה כמו ח"ל, ולא שייך בהא מדורותיה וכו', אבל אם יש בה יש' ונכרים דוקא מדורותיה דהיינו המקומות שדרו בהן הנכרים מ' יום טמאין, כמו בא"י גמורה, וכמ"ש הר"ש מהתוס' דאהלות יש בה משום מדור העמים ע"ש, וכן השבילין שלא היו מהלכין בהן יש' הן טמאין אבל השאר טהורין.

ומ"ש הרב על מקוואותיה, אע"ג דהר"ש גופיה בפ"ג עלה ונסתפק[48]) אי כולה שאובה מדאו' או דרבנן ע"ש, הכא ניחא עכ"פ דאי כולה שאובה דרבנן היקלו רבנן בדרבנן, וספקא טהורה, ואי כולה שאובה דאו' דדרשי' מקוה דומיא דמעיין שאין בה תפיסת ידי אדם, א"כ ליכא לספוקי בכולה שאובה דכיון דאו' יהא מזהר זהירי בה, ולתערובת שאובין לא חיישי', כיון דמדרבנן הוא, ומיהו ממאי דקתני סיפא במקואות של נכרים טמאין, משמע ודאי דכולה שאובה דאו', דאל"כ הו"ל ס' דרבנן, ותיקשי למ"ד כולה שאובה נמי דרבנן, ומיהו י"ל דגבי נכרים לא חשיב ס' דאורחא דמלתא הוא דבשאובה עבדי להו, ואמנם הר"ש כתב הכא וז"ל האי טמאין לא מיירי לענין הכשר טבילה גבי מקוה, דלענין דין טבילה מפי' בסופה, אלא לענין טו' ממש איירי כעין שביל ע"כ, ומיהו מהירו' דמייתי הרב גופיה לא משמע הכי, דמדמפי' הירו' מקוואותיה טהורין דגבי כותים לענין הכשר טבילה ולא כעין שביל, הה"נ דמקוואותיה טמאין דגבי נכרים לא מפרשי' כעין שביל אלא לענין הכשר טבילה, וכ"נ דבמקואות גופייהו ליכא למיחש לטו' ממש, ול"ד לשבילין ולא למדורות, דלא שכיחי דקברי במקוה, וכדתנינן בתוס' דסוף אהלות המרחץ ובית המים וכו', אין בהן משום מדור העמים וכו', ע"ש, ונר' בודאי דמקואות נמי כא' מהן. ומ"ש הר"ב דלענין דין טבילה מפי' בסופה וכו', נר' דל"ק דתנא והדר מפי', דהא דקתני מקוואותיה טמאין, לאו לכל הטובלין קאמר, דמ"מ כשרין לבעלי קריין אפי' בשל העמים דח"ל ממש.

והא דקתני הכא במקואות העמים שבח"ל ופסולין לכל יש' הטמאין, ק"ק דלטמאין מאי מהניא להו טבילה, אפי' בלא חשש שאובה דתיפוק ליה דמ"מ טמא משום ארץ העמים, דבשלמא מ"ש כשרים לבעלי קריין דתקנת עזרא היא להתפלל ולאו משום טו' וטהרה ניחא, אבל פסולין לכל הטמאין, בשלמא לנדה אצטי' לטהרה לבעלה, אבל שאר טמאין הא מ"מ הדר נטמאין באויר ארץ העמים, וי"ל דמ"מ אצטי' למי שהוא טמא גמור מדאו' ורוצה ליטהר מאותה טו' חמורה דאו', דטו' ארץ העמים אינה אלא דרבנן, ואי לאו משום חשש שאובה

48) מליצה שגורה בפי רבינו ע"פ משנת יומא פ"ג מ"ד ועוד.

מקוואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי קריין, ופסולין לכל ישראל הטמאין, ושבארץ ישראל שחוץ מן המפתח לכל הטמאין, וא"צ לומ' לבעלי קריין, ושלפני' מן המפתח פסולין לבעלי קריין, ואין צ"ל לכל הטמאין דברי ר' מאיר, רבי יהוד' או' כשרין לבעלי קריין, מפני שבעל קרי טובל בארבעי' סאה בכל מקום, ושחוץ מן המפתח כשרין אף לנדותן. (ב). אמר רבן שמעון בן גמליאל הלכה אין לי, אלא מעשה במערה הייתה בגינתו של מוסק אחד בדמיו שהיו כהנים כובשין את הנדור ויורדין וטובלין לתוכה, אמר רבי יהו' מעשה במקו' שבין אושה לשרפעם ושל שרפעם היה, והיה רבי דוסא מושב בו עליו שני תלמידי חכמים כדי שיקוו בו המים ארבעים סאה. (ג). שוב מעשה ברום בתענת שקוות יתר מאלפים כור ובאו ושאלו את רבי חנניה בן תרדיון ופסל, שאני אומר נכנסו גוים וזלפוה בלילה וחזרו ומלאו אותן בקילון, ומעשה ברבן

חסדי דוד

הוה סלקא ליה ליטהר מטו' דהו' מיהא, א"כ בכהנים שבח"ל שרוצים לאכול תרומת ח"ל שאינה אסורה אלא למי שטו' יוצאה עליו מגופו, כגון בעלי קריין וזבין וכו', וכולן שטבלו מותרין לאכילה, וכדאי' בפ"ד דבכורות (כ"ז א') ופי' כן הרמב"ם בפ"ז מה"ת ע"ש. ואח"כ יש כאן ט"ס וכצ"ל, ושבא"י שחוץ מן המפתח טהורין לכל הטמאין וכו', ומשום דבמתני' תנן דאותן שלפנים מן המפתח כשרין לבעלי קריין, קמ"ל הכא דר"מ פליג, אלא דר' סתם לן במתני' כריה"ו, ואח"כ יש לפנינו ט"ס וכצ"ל מוסק א' ברימון וכו', כובשין את הגדר וכו', ופי' הר"ש הלכה אין לי, לא קבלתי מרבותי אי כר"מ אי כר"י, אבל מעשה ראיתי כובשין את הגדר כדי שיהו נקווין למקום א' ויורדין וטובלין, והיינו לפנים מן המפתח וכו', והיו טובלין שם בעלי קריין כריה"ו ע"כ, ולא ידעתי מ"ש כהנים דנקט, דאי משום תקנת עזרא מאי איריא כהנים כ"ע נמי, וגם מה שפי' הרב בהלכה אין לי אם כר"מ אם כר"י דחיק, שהרי חברים היו, וכ"ש מה שפי' כובשין את הגדר דחיק טפי.

ואלולא פירושו ז"ל, הייתי מפ' דרשב"ג סברא באפי נפשה היא ומיקל טפי מריה"ו, דאילו ריה"ו לא התיר אותם שבתוך העיר מן הפתח ולפנים אפי' בא"י רק לבעלי קריין, שהיא להומרא בעלמא, משום תקנת עזרא, אבל לא לטהר משום טו' אפי' במידי דרבנן, ורשב"ג סבר דכיון דאינן אלא ספק שאובין, יש להקל בהן במידי דרבנן, דהו"ל ס' בדרבנן, והכא קאמר הלכה אין לי, כלו' לא קבלתי מרבותי דבר זה בפירושא, אבל מ"מ ראיתי מעשה דהמערה שהיתה מן הגדר ולפנים היו הכהנים כובשין את הגדר, כלו' כובשין את עיניהם כמאן דליתה, וכאילו היה המקוה מהפתח ולחוץ והיו טובלין בתוכו, דסברי תרומה בזה"ז אינה אלא דרבנן, ובמידי דרבנן שרי' הואיל ואינו אלא ספק, ובהכי א"ש נמי ליש' דריה"ו, דקאמר שחוץ לפתח כשרין אף לנדות, דמאי אף הו"ל כשרין לכל הטמאין, אלא דאי הוה תנא הכי היה אפי' לומר דלכל הטמאין דוקא לטהרות דבזה"ז, דסברי דליכא בזה"ז, כלו' אחר החרבן לתא דאו', דהא בעו"ה קרבנות ליכא, ולא כניסה למקדש ואין שם אלא אכילת תרומה, וסבר כמ"ד דמדרבנן היא, והוה ס"ד דדוקא להכי מכשיר, אבל לנדה דהיינו לבעלה דמדאו' בכרת אינא דלא שרי' אפי' של חוץ לפתה ואפי' בא"י אלא בעי' דוקא שידוע דליכא שום ס' של שאיבה קמ"ל, ורשב"ג בשל חוץ לפתח סבר כריה"ו דשרי אף לנדה דאו', אבל בשלפנים מהפתח מיקל מיה ושרי לכל טו' דמדבריהם, א"נ ליטהר לאכול מידי דרבנן, כגון תרומה בזה"ז וכיוצא.

ובהא דתניא מעשה במקוה שבין אושא וכו', פי' הר"ש אושא לשפרעם שהן תחומי א"י ולפנים מן המפתח היה, וסייעתא לריה"ו ע"כ, והא נמי נר' דוחק, דכיון דקתני שהיה בין אושא לשפרעם, היכי אפי' לפי' לפנים מהמפתח שפי' לפנים מפתח העיר כמו שפי' כל המפ'[49]), ותו ק' דכיון דסבר ריה"ו דסתמן כשרים לב"ק, א"כ אם היה זה לב"ק ב' ת"ח למה ליה, ואי לשאר טמאים מאי קמ"ל הרי לכ"ע פסולים, לפירושו דליכא מאן דשרי אפי' לטו' דרבנן, א"כ מאי אתא לאשמועי', ובשלמא אם נפרש למלתיה דרשב"ג כפי' דידן, מצי לפרושי דאתא ריה"ו לאפוקי מדרשב"ג, דאותו מקוה לא היה אלא לאנשים לטהרות, ולאחר החרבן, ואפ"ה היה ר"ד מושיב שם ב' ת"ח בקביעות עד שיקוו מי גשמים שיעור הכשר מקוה דהיינו מ"ס, ומ"מ קו' הראשונה אכתי במקומה עומדת, דהא בין אושא לשפרעם היתה כלו' בדרך ולא בתוך העיר, (דמ"ש דשל שפרעם היה פשוט דר"ל שאותו הדרך היה מתחום שפרעם), לכך נלע"ד דהכא קמ"ל ריה"ו מלתא אחריתי, דאע"ג דתנינן לעיל דמן הפתח ולחוץ כשרים אף לנדות, היינו דוקא בזמן שהיו יש' שרויים על אדמתן ולא הוו שכיחי נכרים, אבל בזמן דשכיחי נכרים חיישי' שמא הנכרים הוריקו המים ומלאום שאובין, כדי לקלקל את יש', ומש"ה קאמר דבזמן שגלו סנהדרין לאושא ולשפרעם שהיו גוים ידם תקיפה בעו"ה היה חושש ר"ד לכל המקואות ואפי' לשל חוץ מהפתח, ולא היה מכשיר אלא כשהיו שם ב' ת"ח וראו שנקוו שם מ"ס כשרים, והכא נמי נמשך מעשה האחר שברום בית ענן (כל"ל), שהיו שם בכמה מקומות מקואות שנקוו ממי גשמים יותר מאלפים כור, ושאלו את רחב"ת ופסל, דכיון שנשארו בלא שומרים חיישי' לגוים כדאמרן, ובזה א"ל למה שנדחק הר"ש לפי' דהך עובדא הוי סייעתא לר"מ ע"ש, כלו' דהכא נמי לפנים מהמפתח הוה, ופסל דקאמר ר"ל אפי' לב"ק וכל זה דוחק גדול.

אמנם עובדא דבתר הכי, דר"ג ואונקלוס (ויש כאן ג"כ ט"ס וכל"ל וטבל ר"ג וכו'), מודינא ודאי דבפנים הוה, דמסתמא המרחץ תוך העיר הוא, ור"ג ואונקלוס תרווייהו בעלי קריין הוו, ור"ג סבר כריה"ו וטבל במרחץ אף שהיו ס' שאובין, ואפ' נמי דשאובין ודאי הוו, ואונקלוס סבר כר"מ, ולכך טבל בים[50]), ור"י בן קפוסאי קאמר דלאו הכי הוה,

49) עיין מאירי עמ' 87.

50) עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה, חגיגה, עמ' 1310.

גמליאל ואונקלוס הגר שהיה באשקלון, וטבל אחד רבן גמליאל במרחץ ואונקלוס בים, אמר רבי יהושע בן קופסאי עמהן הייתי ולא טבל רבן גמליאל אלא בים. (ד). מרחץ שבלניה גוים, בזמן שמטהרת שלה פתוח לרשות היחיד טמאה, לרשות הרבים טהורה, מרחץ שבלניה גוים וישראל נכנס שחרית ומשיקה, אף על פי שזה נכנס וזה יוצא זה נכנס וזה יוצא טהור׳, נעלה או שנתיחד מרשותו טמא, נמצאת אומר בימים טהורה ובלילות טמאה. (ה). המהרהר בלבו ועמד ומצא בשר חם טמא, חם ולא הרהר הרהר ולא חם טהור, רבי יוסי אומר בזקן ובחולה טהור, בילד ובברי

חסדי דוד

אלא ר״ג נמי כר״מ סבר. והא דקתני אח״כ מרחץ שבלניה וכו׳, הא נמי פשוט עפ״י דרכנו, דכל שיש׳ משיק מי האמבטי שאובין הסמוך למקוה הכשר להכשיר האמבטי ע״י השקה כפי הדין, תו לא חיישי׳ כל היום, דדמי לרישא כשהמטהרת שלה דהיינו אותו האמבטי שסמוך למקוה המתכשר על ידו הוא פתוח לר״ה, דמרתת הגוי אם עושה איזה זיוף, שמא יראוהו ישר׳ בעברם דרך הר״ר, וה״נ הכא ביום אי איכא ישר׳ יוצא ונכנס, ול׳ אעפ״י ר״ל שאין שם ישר׳ קבוע אלא זה יוצא וזה נכנס, אבל אם נעל הגוי א״נ אפי׳ לא נעל אלא שהוא בלילה, דלא שכיח ישר׳ יוצא ונכנס טמאה, לפי שנשארים שם הגוים יחידים בלילה ולא מרתתי, ושמא יוריקו מי האמבטי שכבר הוכשרו ויחזרו למלאתו שאובין להכשיל את ישר׳, אבל ביום הואיל ואיכא ישר׳ יוצא ונכנס מרתת ולא מרע נפשיה, ודומיא דהכי שרי׳ נמי גבי יין נסך וברור. והר״ש פי׳ אעפ״י שנכרי נכנס ויוצא לא חיישי׳ שמא הפסיק בהשקה, דאימת ישראל עליו ע״כ, ולפע״ד יוצא ונכנס קאי אאישראל, אעפ״י שהבלן נכרי קבוע שם אין בכך כלום וברור. ולענין הלכה הנה בחילוק דרישא בין כותים לנכרים פשוט דלא נ״מ לדידן כלל אחר שכבר גזרו עליהם, ולענין מדורות ושבילי גוים שבמקומות שלא החזיקו עולי בבל עמש״ל בשלהי אהלות, ובענין פלוג׳ דר״מ וריה״ו בב״ק ליכא נפקותא בזה״ז דכבר בטלה לטבילותא, וממ״ש הרמב״ם בסוף הל׳ ק״ש, אמנם במאי דמחלק תנא בין סתם מקואות של ארץ העמים לשל א״י כבר פי׳ כן הרמב״ם בפ״י, וכתב שם מרן בכ״מ ומיהו משמע שאין זה אלא בזמן שהיו ישר׳ שרויים על אדמתן, אבל האידנא דין א״י שוה לארץ העמים בזה, וכ״מ בתוס׳ ע״כ, וברור דהיינו מהנך עובדי דאמרן, ומ״מ נר׳ דאין להק׳ על הרמב״ם אמאי לא כתב כן, דלפי שאין זה אלא מחמת דשכיחי נכרים וחיישי׳ פשי׳ דכל דשכיחי הדר דינא כח״ל, וגם החילוק דהיכא דמרתת לא חיישי׳ פשוט ונלמד ממ״ש בה׳ יין נסך, ומלתיה דרשב״ג אף לפירושנו י״ל דלא נקטי׳ כוותיה דאע״ג דתרומה בזה״ז דרבנן כמ״ש הרמב״ם בספ״א מה״ת, מ״מ כיון דעיקרה של תורה אינה דומה לטבילת ב״ק לד״ת שאין לה עיקר מן התורה כלל.

(ה). המהרהר בלבו וכו׳. במתני׳ (פ״ח מ״ג) תנן המהרהר בלילה ועמד ומצא בשרו חם טמא, והוסיף כאן כמה מילי, הדא דבלילה דקתני לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט, אבל ה״ה אם ישן ביום והיה מהרהר מקמי הכי היינו הך, ותו קמ״ל דלא נפרש דאו או קתני הילכך מפי׳ הרהר ולא חם וכו׳ טהור, ובגמ׳ פ׳ יוצא דופן דמ״ג אדאמר שמואל כל ש״ז שאין כל גופו מרגיש אינו מטמא, מותבי׳ מהך מתני׳, ומוקי לה במשמש בחלומו דודאי ארגיש ע״ש, ונר׳ לפי״ז דאפי׳ לא קדם הרהור בהקיץ, דפי׳ מהרהר היינו משמש בחלום, דמשמש בחלום קרי ליה הרהור, כלו׳ שאינו תשמיש ממש, דאל״כ נמצא דהעיקר חסר בדברי התנא. ודייק תנא למיתני המהרהר דאי כדמשמע לן מעיקרא הול״ל הרהר ועמד וכו׳, כלו׳ הרהר קודם שינה, א״ו ה״ק המהרהר בחלומו ועמד וכו׳, והוסיף עוד כאן סברת ר״י דמחלק [51]), וסברא זו דר״י נזכרה במתני׳ בפרקין בענין אחר, דקאמר ת״ק ב״ק שאחר שטבל הטיל מים טמא, שמא נשתייר מן הקרי ויוצא עכשיו, ורי״א בחולה ובזקן טמא, בילד ובבריא טהור, ותחלה נעמוד על ההיא דמתני׳ ואח״כ נדבר על הא, והנה שם פי׳ הרמב״ם שתכלית מה שישאר מש״ז תוך הגוף לאיש חולה או זקן לפי שהם לא ידחוס בחוזק, אמנם איש בריא או ילד אפי׳ היה חולה הנה הוא טהור, לפי שתצא בכח שלא תשאר לו רושם תוך הגוף והלכה כר״י ע״כ, ודבריו ז״ל צ״ע, דקשיין אהדדי דברישא קאמר דחולה או זקן טמא, וברור דר״ל דחולה אפי׳ ילד או זקן אפי׳ בריא חיישי׳, והדר קאמר אמנם איש בריא, כלו׳ אפי׳ זקן או ילד אפי׳ היה חולה הנה הוא טהור, ותו דמשמע מדבריו דילד ממש בשנים קאמר, ובגמ׳ פ״ק דחולין דכ״ד אינו נר׳ כן, דקאמר התם אמלתיה דר״י ילד עד כמה, א״ר אלעא אר״ח כל שעומד על רגלו א׳ וחולץ מנעלו ונועל מנעלו, אמרו עליו על ר״ח שהיה בן פ׳ שנה והיה עומד על רגלו וכו׳, ע״ש, ברם איכא למידק על הש״ס, דכיון דלאו בזקנה ממש תליא, א״כ אמאי קאמר ילד עד כמה, הול״ל בריא עד כמה, ותו אמאי הזכיר זקן כלל.

אמנם דברי הרמב״ם בפ״ה מהא״ה קילורית לעין, וז״ל בדין ז׳ ב״ק שטבל וכו׳, כשיטיל מים וכו׳, בד״א בחולה או בזקן, אבל ילד בריא טהור מפני שהוא יורה ש״ז בחזקה כחץ והיא כולה נעתקת מן האמה, עד כמה הוא ילד כ״ז שהוא עומד על רגלו א׳ ונועל או חולץ מנעלו, ואם אינו יכול לעשות כן מפני חלייו ה״ז חולה לענין זה [52]) ע״כ, ובהכי הכל מיושב, דה״ק תנא בחולה או בזקן טמא, כלו׳ דזקן נקרא כל שהגיע לאפיסת כח הטבעי דשוב מאז ואילך אינו יכול לעמוד על רגלו וכו׳, ומהווא יומא והלאה עד יום מותו תו לא דייני׳ ביה דין ילד וטמא, וכן איש שלא הגיע טבעו לחולשה זו באופן כי כשהוא בריא נמצא בו כח זה, אשתכח דאכתי ילד הוא, אלא דהשתא מיהא מחמת איזה חולי נחלש כחו לפי שעה, בעוד שהוא חלוש ה״ז חולה לענין זה וטמא, אך להיות טהור בעי׳ תרתי שיהא ילד בטבעו ובריא שלא הגיעו עכשיו שום חולי המחלישו לשעתו, ותו דייק רבינו וכתב ונועל או חולץ וכו׳, והוא להיפך מנוס׳ הברייתא, דודאי עפי אלים מי שיכול לנעול בעמדו על רגל א׳ מהוא דיכול לחלוץ, דלנעול בעי כח טפי, ומתניתא י״ל דזו ואצ״ל זו קתני, ונר׳

51) בכי״ו: ר׳ יוסי אומ׳ בחולה ובזקן טמא, בילד ובבריא טהור. וכ״ה גם במאירי, עמ׳ 89 (כלשון משנתנו שרמז לה רבינו). ופירושו, כנראה, שבחולה ובזקן פעמים שאינו מרגיש בטפות שיצאו, אבל בילד ובבריא שמקלחות בכח היה מרגיש וזוכר. וצוק׳ העתיק ע״פ הדפוסים.
52) ועיין מאירי, עמ׳ 87 ועמ׳ 90.

טמא. (ו). הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה דברי רבי אלעזר בן עזריה, רבי שמעון אומר פעמי' שהן ארבע עונות פעמים שהן חמש פעמים שהן שש, רבי עקיבא אומר לעולם חמש,

חסדי דוד

דהיינו בשתם מנעלים דבזמן הש"ס שהיה בהן קשירה ברצועות כנודע, דאילו במנעל שאין בו קשירה ליכא שיהוי ואפי' זקן מצי למעבד, נקוט מהא דהוא טעמא דאיתמר במלתיה דר"י דהתם לא שייך בהך דר"י דהכא בתוס', וא"כ יש להבין במאי קמ"פ. ונר' לי דפליגי בתרי לישני קמאי דשמואל דהתם בפ' יוצא דופן, דליש' קמא קאמר כל ש"ז שאין כל גופו וכו' כדלעיל, וליש' אחרינא כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינו מטמא, ובעי' מאי איכא בין האי ליש' להאי ליש' א"ב נעקרה בהרגשה ויצאה בלא הרגשה, דללישנ' קמא אע"ג דלא נפיק בהרגשה שאינו יורה כחץ הואיל ונעקר בהרגשה טמא ע"ש, והשתא י"ל דת"ק דהיינו סתמא דמתני' ס"ל כליש' קמא, והילכך כל שהרגיש בתחלה אע"ג שהוא זקן או חולה דסתמא אינו יורה כחץ ולא נפיק בהרגשה אפ"ה טמא, ור"י ס"ל כליש' בתרא דבעי' נמי דליפוק בהרגשה, הילכך אינו מטמא אלא בילד ובריא, דמסתמא נפיק בהרגשה וכדלעיל, ולדינא פסי' דכשתם מתני' קי"ל דאין חילוק בין ילד לזקן בענין זה, וכ"פ שם הרמב"ם דין ה', וא"ש דה"נ פי' שם דין ד' כליש' קמא דשמו' דנעקר בהרגשה אעפ"י שלא יצא בהרגשה ע"ש.

ודע דאיכא תו התם לישנא אחריתי דשמואל כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינה מזרעת, אבל טמויי מיטמא, ולכאורה היינו ליש' קמא, אמנם כבר פי' שם התו' וז"ל פי' ואפי' נעקרה בלא הרגשה, דאל"כ היינו ליש' קמא ע"כ, כלו' דליש' קמא אע"ג דלא בעי יציאה בהרגשה עקירה בהרגשה מיהא בעי, וליש' מציעאה בעי תרווייהו, וליש' בתרא לא בעי כלל הרגשה לא בעקירה ולא בהוצאה, נמצא דליש' בתרא הוי להחמיר, וזהו שהשיג הראב"ד שם על הרמב"ם, דהו"ל למפסק כליש' בתרא להחמיר בשל תורה, ועמ"ש מרן בכ"מ בתחלת דבריו, דטעם רבינו משום דרבא לא סבר כליש' בתרא, וזה אמת ויציב דמדבעי רבא נעקרה בהרגשה ויצאה שלא בהרגשה מהו, מוכרח דעקירה מיהא פשי' ליה דבעי בהרגשה, א"כ ודאי דהיינו דלא כליש' בתרא דשמו', אך מ"ש שם אח"כ לא ירדתי לסוף דעתו ודבריו צ"ע ע"ש. אך טעמו של רבינו נר' ברור דלשיטתיה אזיל, דס"ל בעלמא דכל את"ל דש"ס פשיטותא היא וכאילו איפשיטא בעייא, ואורחיה לפסוק כאת"ל, וכמ"ש מרן הכ"מ גופיה בכמה דוכתי, כגון פח"י מה' שבת, וכן בפ"ה מהא"ה, וכמ"ש הרא"ש בפ"ק דקדושין, שכך היא דעת הרמב"ם ע"ע, אמור מעתה דכיון דבתר הכי בעי רבא נכרי שהרהר וכו', את"ל בתר עקירה אזלי' ה"מ להומרא וכו', וה"נ בעי תו זבה שנעקרה מימי רגליה וכו', את"ל בתר עקירה אזלי' ה"מ בש"ז דלא מצי נקיט ליה וכו' ע"ש בפירש"י, נר' מזה ממאי דקאמר רבא בלשון את"ל דבתר דבעיא הדר פשטה דבתר עקירה אזלי', וממילא דלא איכפת לן אע"ג דנפקא בלא הרגשה, וא"כ היינו כליש' קמא דשמו' ומש"ה פי' כוותיה, ועניתי בס' מה"מ וליין מ"ש בח"א, ושלהתי אחריו ושם ראיתי שכתב דס"ל לרבי' דיליש' בתרא דשמו' היינו ליש' קמא ודלא כהתו' ע"ש, ודחיק טובא ולפע"ד א"צ לזה כלל כדאמרן.

(ו). הפולטת ש"ז וכו'. הכל מתני' היא, אלא דבמקום ר"ש גרסי' במתני' ר' ישמעאל, וכ"נ שיש להגיה כאן [53] דלא מסתבר שיקדים דברי ר"ש לדברי ר"ע רביה, ולא חידש לנו התוס' אלא סיפא דמלתיה דר"ע אם יצאת מקלת וכו', וכולה מייתי לה תלמו' בשבת פ' אר"ע דפ"ו, ופי' הרמב"ם בפי' הנז' כראב"ע ע"ש בדין י"א י"ב וי"ג, ועמ"ש בכ"מ בטעמו דרבינו גריס בגמ' כגי' הרשב"א זו דברי רי"ש ור"ע, אבל חכמים או' שלש עונות, ודלא כגירש"י שם עונות, דסברי כראב"ע דבחמישי פירשו בבקר בהשכמה, ואז יש ג' עונות יום ה' וליל ו' ויום ו', והשתא ניחא דפי' כחכמים דסברי כראב"ע ע"ש, ולדידיה ניחא טובא מ"ש בגמ' אליבא דרי"ש פעמים שהן ד' וכו', דה"נ הומ"ל במלתיה דראב"ע פעמים שהן ב' עונות פעמים שהן ג' פעמים שהן ד' וכדפירש"י בד"ה ביום הג', והתו' נדחקו בזה אמאי לא תנא הכי ע"ע [= עוד עונות], אבל לדרכו של הרמב"ם דלעולם העונה שמשה בו אינה בכלל ניחא, דלעולם שלש הן לא פחות ולא יותר, ודייקא נמי הא דקאמר ריו"ח זו דברי ר' ישמעאל ור"ע, אבל חכמים או' וכו', ולפירש"י ק' דכיון דחכמים פליגי אכלהו אמאי לא הזכיר אלא רי"ש ור"ע, והול"ל זו דברי ראב"ע וכו', אבל להרמב"ם ניחא, וכ"ת אדרבא תיקשי עפי לשי' הר"מ, דכיון דחכמים היינו ראב"ע מה בא לחדש ריו"ח, הרי סברת ראב"ע כבר נזכרה בברייתא, הא לק"מ דראב"ע בברייתא לא הזכיר עונות כלל, דלא קאמר אלא הפולטת ביום הג' טהורה, ורי"ש ור"ע הם שהזכירו עונות, דרי"ש אמר פעמים שהן ד' עונות וכו', ור"ע אמר לעולם ה', ואתא ריו"ח לפרושי למלתיה דראב"ע דלעולם ג' קאמר, ותני לה בשם חכמים לאשמועי' דהלכתא כוותיה, דלא נימא הלכה כר"ע מחבירו, ושוב ראיתי להר"ב ח"ן במתני' דמייתי דברי הכ"מ, וכתב עלה ואני בעניותי שותיה דמרן לא ידענא, דכיון דראב"ע ורבנן בחדא שיטה, מאי אבל דקאמר ריו"ח זו דברי ר"א ור"ע אבל חכמים או' ג' עונות, וכיוצא בזה יש לתמוה על הרמב"ם בפי', ונ"ל שהי"ל גי' אחרת ואנכי לא ידעתי ע"כ. ואני בעניותי ודלותי לא ידעתי איזו נוס' נזדמנה לפני הר"ב ח"ן, כי בכל הדפוסים שלפנינו גרסי' במלתיה דריו"ח זו דברי רי"ש ור"ע, ולא נזכר ר"א כלל, והטעם כדאמרן, לפי שבדברי ר"א לא פורש מלתא דעונות כלל, ובהכי נמי לא תיקשי הא דמוקי התם אליביה דר"ע דס"ל דמשה בהשכמה ירד וכו', ולכאורה ק' דכפי האמור דלראב"ע לא סגי בבציר מג' עונות, א"כ לדידיה נמי נריכי' לאוקמי דבהשכמה ירד וכו', דאל"כ ליכא ג' עונות שלימות, והיכי קאמר בשלמא ראב"ע כרבנן דאמרי בה' עבוד פרישה וכו', אלא ר"ע וכו', ומשני כדא"ר אדא משה בהשכמה וכו', והא לראב"ע נמי אע"ג דסבר כרבנן ליכא שלמא אי לא נימא דבהשכמה ירד וכו', אבל עם האמור א"ש, דהשתא אכתי לא ידע זה המקשן מאי דמייתי בתר הכי מדריו"ח, דלעולם ג' והוה ס"ד דראב"ע אה"נ דסבר פעמים שהן שתים וכו', ואע"ג דלא ניחא כ"כ, דאי הכי אמאי לא ביאר ראב"ע למלתיה, ולימא פעמים וכו', וכדפריש

53) וכ"ה בכי"ו.

ואם יצאת מקצת עונה ראשונה משלימין לה מקצת עונה השישית. (ז). שכבת זרע של ישראל בכל מקום הרי זו טמאה, ושל גוי בכל מקום טהורה, חוץ ממימי רגלים שבה, כל אלו שאמרו טהורין לחולין ולטמאין ולטהורין ולתרומה, חוץ מהפולטת שכב' זרע שהיא טמאה לחולין, רבי יוסי בר יהודה אומר הפולטת שכבת זרע טהורין לחולין. (ח). ושאמרו חוצצי' ושאמרו אין חוצצין לא מטמא ולא מטמאי', חוץ מקרו' שעל גבי המזבח והאגד שעל גבי מזבח והקשקשים שעל גבי השב', והשירים והנזמים והקטבלאות והטבעות חוצץ וחוצצין, ורפויין אין חוצצין, רבי שמעון אומר שהרי

חסדי דוד

רי"ש, מ"מ יש לדחוק ולפי' הכי, והיינו דקאמר בשלמא, דנודע דכל היכא דקאמר תלמו' לי בשלמא פירושו הכי אע"ג דלכאורה יש בזה קצת קשיא מ"מ מלי' לפי' כן, וה"נ כל השקלא וטריא דבש"ס והא טבולי יום נינהו וכו', דהוי אליבא דכלהו תלתא תנאי דברייתא, היינו כפי מאי דס"ד דראב"ע נמי פעמים ב' וכו' קאמר, אבל לעולם לפום אוקמי' דריו"ח אה"נ דהויא דרב אדא מוסכמת גם מראב"ע דבהשכמה ירד וכו', ולעולם ג' עונות בעי ראב"ע.

(ז). שכבת זרע של וכו'. בפ' בנות כותים דל"ד מייתי לה, ומבוארת טפי דתני בהדיא טמאה בכל מקום ואפי' במעי נכרית, ופירש"י שאם הפלטנו על הבגד תטמאנו ע"כ, דאילו בעודה במעיה הו"ל טו' בלועה, ונכרית גופה לאו בת קבולי טו' היא, ובסיפא נמי מפורש שם ושל נכרי טהורה בכ"מ, ואפי' במעי ישראלית חוץ ממי רגלים שבה, ופירש"י דאי פתיכי במי רגלים טמאין, כדאמרי' לעיל גזרו עליהן להיות כזבין, אבל קריו טהור כדאמרי' עבדו רבנן היכרא ע"כ, וגר' דהא דאי פתיכי מי רגלים טמאין, היינו היכא דמי רגלים רובא, הא לא"ה בטלי מי רגלים ברובא דש"ז, וכדתניא כה"ג בתוס' פ"ה דטהרות במי רגלים של טמא שנתערבו בשל טהור, ופי' כן הרמב"ם בפ"ב דמו"מ. וה"ט דכשפסק הרמב"ם בפ"ה מהא"ה להך מתניתא דבת יש' שפלטה ש"ז של נכרי טהורה, השמיט להך סיפא דחוץ ממי רגלים שבה, דסמך על מ"ש בה' מו"מ, ואע"ג דיש לחלק, מ"מ מדהשמיטה הרמב"ם משמע דס"ל כדאמרן.

ודע דהך רישא דש"ז של יש' שפלטתו נכרית טמאה, היינו כשפלטתו בתוך ג' עונות לראב"ע, וכן לרי"ש ולר"ע למכ"ל ולמכ"ל, אבל פלטתו אח"כ סלקא בתיקו בסוגייא הנז', אי דמיא לישראלית משום דלא חביל גופה במצות, והו"ל תיקו דרבנן ולקולא, וכ"פ הרמב"ם שם.

ובהא דתני הכא סיפא יש ט"ס, וכצ"ל כל אלו שאמרו טהורין לחולין וטמאין לתרומה[54]) וכו', וכל אלו קאי אהנך דמיתנו בהך פרקא בין במתני' בין במתניתא, והיינו המהרהר ומגא בשרו הם דתני טמא אינו טמא אלא לתרומה, ומדרבנן ואין שורפין עליו את התרומה ולחולין טהור לגמרי, וכן ב"ק שטבל ואח"כ הטיל מים דטמא שמא נשתייר וכו', ההוא נמי אינו אלא לתרומה וכן המטיל טיפין עבות דתנן דטמא לר"א בן חסמא ההוא נמי לתרומה דוקא, אלא דבההוא פי' בס הרמב"ם דין ו' דטהור לגמרי אפי' לתרומה, דמדקתני דברי ר"א ב"ח משמע דרבנן פליגי ומטהרי, והך תוס' פסקה שם דין ע"ו וכת"ק דאמר חוץ מן הפולטת דהויא טמאה מדאו' אפי' לחולין ודלא כר"י בר"י דמטהר לחולין[55]), וק"ק אליבא דר"י בר"י אמאי אצריך רחמ' במתן תורה מצות פרישה ג' ימים, כיון דפולטת טהורה מדאו', ואין טו' אלא ההוא יומא דשמשו, א"כ אמאי קא מזהר להו היו נכונים לג' ימים אל תגשו אל אשה, וי"ל שצוה כן הוא ית"ש להודיע ליש' שיהו המורים עליהם והנביאים ד"ס, דכי היכי דרבנן מחמירי בטו' פולטת לענין אכילת תרומה, פש' דכ"ש לענין קבלת התורה ומראה גילוי שכינה.

(ח). ושאמרו חוצצין וכו' לא מטמאין ולא מיטמאין, חוץ מקרום שע"ג המכה והאגד שע"ג מכה וכו', והקטלאות והטבעות אוצין חוצצין וכו', ר"ש שזורי אומר בית הסתרים בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ, כל"ל. וכך הביאה הר"ש בפ"ט, ופי' לא מטמאין שאין מוציאין טו' אם הוא זב ונגע בהן הטהור, ולא מיטמאין שאין מכניסין טו', אם הוא טהור ונגע בהן הזב, חוץ מקרום כלו' חוץ מקרום ואגד וקשקשין כל הני אחוץ קיימין שכלם דינם כקרום, השירים מכאן ואילך איירי בדין הגילה, אוצין דחוקין על הבשר וכו' ע"כ. וקשיא לי לפירושו חדא דבמתני' ד' לא תנן אלא קרום שעל המכה טמא ומטמא, ואם אי' לישמועי' רבותא דאפי' אגד וקשקשין שאינן דבוקין בגוף כמו הקרום אפ"ה טמאין ומטמאין, ומדנקט קרום מוכח דקרום דוקא, וכי תימא דס"ל להר"ש דמתניתא פליגא אמתני' הא מנא ליה, והו"מ לפי' שגם אגד וקשקשין אדלקמן קיימי בדין הגילה, וכדין השירים דרפין אין חוצצין ואם דחוקים חוצצין, ומנ"ל לאפוקי פלוג', ותו ק' דאנן תנן בדברים שאין חוצצין, לפלוף שבעין ולכלוכי צואה שעל בשרו וכו', ובחוצצין תנן רטיה שע"ג המכה, וכיוצא כמה דברים שמחוברין לגוף טפי מהאגד שעל המכה, ואפ"ה כייל ותני בין חוצצין ובין אינן חוצצין לא מטמאין ולא מיטמאין, ומ"ש הנך, וליכא למימר דהנך טמאין מתורת יד או שומר, דבכלהו טו' מרבי' יד ושומר ליטמא ולטמא וכדלעיל בפ"ד דאהלות, דהא לא מיקרו יד ולא שומר אלא בדבוקים ממש, ועיין בתו' פ"ח דחולין דקי"ח, וע"ק דאמאי שביק תנא לאשמועי' מה דינן של אלו לענין הגילה שהוא מענין מכילתין, ובאמת מדברי הרמב"ם נר' בהדיא דמפ' לה כדאמרן, דבפ"א מהט"מ כתב קרום שעל המכה הרי הוא כעור הבשר לענין מגע טו', וכשות שעל הקטן אינה כעור הבשר וכו', וכן לכלוכי צואה או טיט וכיוצא בהם מדברים שאין חוצצין על הגוף, וכן גלדי צואה מהדברים שחוצצין על הגוף, אינם כעור הבשר לא לטמא ולא להתטמא, ובפ"ב מה' מקואות כתב האגד שע"ג המכה והקשקשין שע"ג הבשר והשיריים והנזמים וכו', בזמן שהם חזקים ודבוקים וכו' ע"ש, הרי בהדיא כדאמרן, דדוקא קרום שעל המכה טמא[56]), והטעם נר' ברור שהוא מתורת שומר לפי שהוא

[54]) וכ"ה בכי"ו, בר"ש ובר"מ.

[55]) עיין מ"ש באו"ש פ"ה מהל' שאר אבות הטומאה הט"ו בפי' דברי ר' יוסי בר"י (שהם לכאורה תמוהים מאד).

[56]) ומקורו בפיה"ג, וכן פסק בראבי"ה (עיין תס"ר, עמ' 32), וכ"ה במאירי, עמ' 96.

אומר בית הסתרים באשה חוצץ, ופיגי׳ אינו חוצץ. (ט). סם יבש שעל גבי מכה והכוחל שבעין הרי אלו אינן חוצצין, הדם והדיו והדבש והחלב ושרף התות ושרף התאנה ושרף המשקה ושרף החרוב בין לחין בין יבשין חוצצין, מפני שהן שרף לכולם יבישין חוצצין, לחין אינן חוצצין, ושאר כל השרפין

חסדי דוד

מגין על המכה ודבוק ממש, ואין להקי׳ דא״כ מאי קמ״ל במתניתא עפי ממתני׳, די״ל דמשום דבמתני׳ לא תנן אלא דקרוס שעל המכה טמא, כי היכי דלא תטעי להשוות לו איזה מהנהו דמיתנו לענין חציצה, הילכך אשמועי׳ בהדיא דכלהו לא מטמאין חוץ מקרוס.

והא דר״ש שזורי נר׳ דאמתני׳ קאי, דתנן קלקי הלב ובית הסתרים באשה חוצצין, והדר קתני קלקי הראש ובית הסתרים באיש דאין חוצצין, רא״א א׳ האיש וא׳ האשה כל המקפיד עליו חוצץ, ושאין מקפיד עליו אינו חוצץ, ואתא הכא רש״ש לפירושי מלתיה דת״ק בבית הסתרים, דהא דבאשה חוצץ היינו דוקא בנשואה, דסתמא מקפדת שלא תתגנה על בעלה, אבל פנויה דינה כמו איש ואינו חוצץ, ומשמע דהיינו דאיכא בין ר״א דמתני׳ לרש״ש דמתניתא, דלר״א הכל תלוי באיש הטובל אם הוא דרכו להקפיד, אע״ג דסתם אנשים אין מקפידים, לדידיה מיהא הויא חציצה, וכן באשה הטובלת אע״ג דסתם נשים דרכן להקפיד אם היא אינה מקפדת לא חיישא, ורש״ש סבר דבטלה דעתו אצל רובא, הילכך באשה נשואה דאורחייהו דנשואות למקפד אע״ג דהך לא מקפדה חוצץ, ובפנויה וכן באיש דאורחייהו דלא למקפד אע״ג דהנך מקפדי בטלה דעתייהו, כך נר׳ לכאורה, וא״כ כיון דרש״ש אתי כת״ק דמתני׳ ודאי דהלכתא הכי, והרמב״ם בפ״ב דין ג׳ פי׳ בית הסתרים באשה חוצץ, שהזיעה שם תמיד והאבק מתקבץ והוצץ בד״א בנשואה, אבל בפנויה הואיל ואינה מקפדת אינו הוצץ, ובדין י״ד פי׳ דבה״ם באיש אינו הוצץ ע״ש, משמע דהיינו כדאמרן, דבתר רובא דעלמא אזלי׳, דמש״ה דייק וכתב בפנויה הואיל ואינה מקפדת, כלו׳ הואיל ורוב הפנויות אין מקפידות אינו חוצץ, אע״ג דזו מקפדת, דאל״כ הלא בתר דידה אזלי׳, הכי הול״ל אבל בפנויה אם אינה מקפדת אינו חוצץ, ומ״מ אינו מוכרח די״ל דה״ק אע״ג דלא ידעי׳ בה אם מקפדת אם לאו הואיל ורובן אין מקפידות תלי׳ נמי שגם זו כא׳ מהן, אבל אה״נ שאם ידוע בודאי שזו מקפדת אה״נ דאזלי׳ להומרא, ולא אמרי׳ בטלה דעתה, וכ״נ שהבין מרן בב״י בדעת הרמב״ם בסי׳ קצ״ח, וכך הסכימו להלכה הר״ב ד״מ והב״ח והט״ז והש״ך שם ע״ע, אבל לפעד״ן דא״כ כר״א דמתני׳ דמדלא חילק בין איש לאשה משמע דבתר דידיה או דידה אזלי׳, ובהדיא כתב הרמב״ם בפי׳ המש׳ שאין הלכה כר״א ע״ש, ומיהו י״ל דר״א אזיל בתר דעת הטובל אפי׳ להקל, ובהא הוא דכתב הרמב״ם דאין הלכה כוותיה, אבל להחמיר אה״נ דאזלי׳ אף בתר דעת הטובל או הטובלת ולא אמרי׳ בטלה דעתו, ועכ״פ כבר מלתי אמורה דהא דפסקי׳ כרש״ש היינו משום דאתי כת״ק דמתני׳, דאילו מהכיא דאי׳ בפי׳ הקומץ כ״מ ששנה רש״ש במשנתנו הלכה כמותו לא קי״ל כהכיא סוגייא אפי׳ במש׳, וכ״ש כה״ג שלא נזכרו במתני׳ דבריו רק בברייתא, ואנן נקטי׳ כההיא דריו״ה בפי׳ בהמה המקשה דהלכתא כרש״ש במסוכן ובת״מ של דמאי, דמוכח דוקא בהנך הרתי, וכמו שהוכיח הר״ב יד מלאכי סי׳ תע״ו ע״ש, ומ״מ בהא נייחא הלכה כמותו מטעמא דאמרן.

(ט). סם יבש וכו׳. הוסיף כאן מילי ומילי דחציצה שלא נשנו במשנתנו, ומייתי לה הר״ש שם, ולא פי׳ בהא מידי, ואנכי לא ידעתי יבש אמאי אינו חוצץ[57]), הא בכלהו הוי איפכא כמו בדם ודיו וכו׳, והכי מסתבר דיבש נדבק והיין, ובקשתי ולא מצאתי[58]) הא מלתא דסם בשום מקום, אך את זה ראיתי דהרמב״ם שם מנה בכלל החוצצין דם יבש שע״ג המכה, ומרן בכ״מ ציין תוס׳ פ״ו דמקואות, והיה נר׳ דה״ג הכא דם יבש וכו׳, הרי אלו חוצצין, אלא דא״א דא״כ הכחול שבעין דקתני בהדיה ליכא למימר דחוצץ, דהא קתני בתר הכי כחול שחוץ לעין דחוצץ, מכלל דכחול שבעין גופיה דקתני רישא היינו אינו חוצץ[59]), ול״ל דה״ג דם יבש שע״ג מכה ה״ז חוצץ, והכחול שבעין ה״ז אינו חוצץ, ועכ״פ גרסת ספרינו סם יבש לא מתוקמא כלל כדאמרן, ותו דסם שע״ג מכה היינו רטיה[60]) דכבר תנן לה במתני׳, ואמנם גם גי׳ מרן וכנר׳ מדברי הרמב״ם לא מחוורא כ״כ, דהא דם תני ליה בסמוך בהדי דיו וכו׳, דיבשין חוצצין, ותרתי בדם יבש ל״ל, ומיהו י״ל דחד בדם שע״ג מכה, וחד בדם שע״ג בשר בלא מכה, וקמ״ל דתרווייהו חד דינא ניגהו דיבש דוקא חוצץ.

והני דם ודיו ודבש וחלב מייתי להו בשבת פ׳ כל כתבי דק״ך, ובשאר דוכתי, ובהקומץ רבא דכ״א נותיב מינה לזעירי דאמר דם בין לח בין יבש חוצץ, ומוקי לדזעירי בסריך, ופירש״י שמתחיל להתייבש קלת שכשתולין בו אצבע נמשך והולך חוט ממנו ע״ש, והרמב״ם שם כתב דם שנסרך בבשר אפי׳ לח חוצץ, ומשמע מדברי מרן דהרמב״ם אינו מפי׳ כפירש״י, ולעד״ן דהיינו הך. ומדלא תני תנא אלא הנך ד׳, משמע דשאר משקין אין בהן חילוק בין לחין ליבשין, ונר׳ הטעם בהנהו אפי׳ יבישין אין נדבקין כגון יין ושמן וכיוצא, והנך שרפין דתנא הכא לא מייתי להו תלמו׳[61]), ומאי דמסיים הכא בשאר כל השרפים יש כאן עכ״פ ע״ס, וגי׳ הר״ש מפני שהן שטף לכלוכי הפירות[62]), והרמב״ם שם נר׳ דל״ג אלא שהן לכלוכי פירות, וכתב מרן פי׳ ודרך ב״א להקפיד עליהם ע״כ. ודקתני הכחול שחוץ לעין, משמע דהכא

57) וכן באמת גורסים כמה מן הראשונים: חוצצין, עיין תס״ר, עמ׳ 33. וכ״ה במאירי, עמ׳ 96.
58) מביאה ברוקח סי׳ שע״ג ובתוה״ב להרשב״א בסופו (עיין תס״ר, עמ׳ 33). ועיין עכשיו גם במאירי, עמ׳ 33.
59) באו״ז ח״א ה׳ נדה סי׳ שס״ג לא גרס ברישא „הכחול שבעין״, עיי״ש, אבל שאר הראשונים גרסו „חוצצין״ בשניהם, בכוחל שבעין ובשחוצה לה, עיין תס״ר, עמ׳ 33.
60) לא זכיתי להתחוור בדבריו, ומה עניין סם לרטייה, וסם יבש היו שפין אותו, עיין לעיל שבת פי״ב ה״ח, עמ׳ 53, ומ״ש בתוכ״פ שם, עמ׳ 190, ועיין בבלי ע״ז כ״ו א׳ ועוד.
61) אבל מייתי להו בה״ג ובכמה מן הראשונים, עיין תס״ר, עמ׳ 33.
62) הגירסא הנכונה היא ברוקח סי׳ שע״ג: מפני שהן שעף. ומה שאמרו בתוספתא „לכלוכי פירות״ הוא עניין בפני עצמו, וכן יוצא ברור מה״ג ה׳ נדה, פ״ה ע״א, ומן המאירי, עמ׳ 97. אבל שאר הראשונים הדביקו לכלוכי פירות „לשעף״ (או לשטף), עיין תס״ר עמ׳ 33 ואילך. ואשר לגירסת „שעף״, הרי אמרו בספרי זוטא (בקטעים מן הגניזה): מקיפים בצמיד ופתיל בסיד וכו׳ בשעף ובשרף ובשעוה וכו׳. ומכאן שהשעף היא לחלוחית המתדבקת כעין שעוה, ולפיכך חוצצית, עיין מ״ש במחברתי „ספרי זוטא״ עמ׳ 119.

פירות, והכוחל שחוץ מן העין הרי אלו חוצצין. (י'). צואה שתחת הציפורן שלא כנגד הבשר, והטיט והבצק שתחת הציפורן אפילו כנגד הבשר הרי אלו חוצצין, כתות של גדיל שאינו מקפיד עליה, והאבר

חסדי דוד

ר"ל שע"ג העין, וברישא איירי שבתוך העין, וה"נ סבר שמואל בפ' תינוקת דס"ל לחלק בין תוך העין לע"ג העין, ומיהו מסיים אם היו עיניה פורחות אפי' ע"ג העין אינו חוצץ, ופירש"י פותחת ועוצמת תמיד שפריחתה מעבירתו וכו', ל"א דומעות וכו' ע"ש.

ודקתני צואה שתחת הצפורן וכו', במתני' תני רישא גבי החוצצין בצק שתחת הצפורן, ובסיפא גבי אותן שאין חוצצין קתני צואה שתחת הצפורן, ומשמע דבצק בכל גוונא חוצץ, וצואה (פי' דאורחא להמצא שם בטבע לא קפדי דלאו מעלמא אתא כמו בצק וטיט) בכל גוונא אינו חוצץ, הילכך פריש הכא דליתא, אלא צואה דלא חיילא היינו כנגד הבשר, אבל אם הצפורן גדולה ועודפת על הבשר אפי' צואה דלאו מעלמא חוצץ, ובצק אפי' כנגד הבשר חוצץ[63]), וה"ה טיט דאתא מעלמא. אבל הרמב"ם שם לא חילק אלא סתם וכתב דבצק או טיט שתחת הצפורן חוצץ, וצואה שתחת הצפורן אינו חוצץ ע"ש, משמע דס"ל דמתני' ומתניתא פליגי, וכמתני' קי"ל, ומסתמיות לשונו משמע דלא שאני ליה דאפי' שלא כנגד הבשר צואה מיהא אינה חוצצת, אבל הטור ומרן שם בסי' קצ"ח סי"ה פסקו כדהכא בתוס' וע"ש בב"י.

והא דקתני הכא כשות (כך העתיק הר"ש) של גדול וכו', לא פירשו הר"ש, ולא העתיקו הרמב"ם, ואנכי לא ידעתי מהו, איברא דבמתני' תנן כשות של קטן, וכפי מ"ש הרמב"ם שם בדין י"ד נר' דמפ' לה לענין דאין חוצצין, ומיהו התם פי' הרמב"ם דהיינו השיעריות אשר יהיה על גופות הקטנים, וכן פי' הר"ש דאין לו אלא בקטנותו ואינו חשוב שער וקורין לו שער שוטה ע"כ, ואצט' דסד"א דכיון שאינו חשוב שער וסופו ליפול יהא חשוב חציצה קמ"ל, אבל גבי גדול מה שייך זה הדא דאין זה קרוי כשות אלא שער, ותו דמלתא דפשי' היא דאינו חוצץ, עכ"פ דשערו של אדם כגופו חשוב, ומהיכא תיתי שיהא חוצץ, הרי לא אמרו חציצה בשערות אלא באיזו מקום כשהן קשורין יחד ונקראין קלקין במתני', ומאי האי דקתני הכא שאינו מקפיד, דנר' שאם הוא מקפיד שרוצה לגלחן חוצצין, וזו לא מצינו בשום מקום שהשערות יהיו חוצצין בשום מקום בגוף, אפי' דעתו לגלחן, דהא ודאי לא גרעי מצפורן, דמבואר בב"י בסי' הנז' שכתב המרדכי בשם הגאונים, דצפרנים עצמן אפי' גדולות ועומדות ליחתך דפורחות ועוברות מכנגד הבשר כל זמן שאין תחתיהן צואה אינם חוצצות, לפי שהן מגוף האדם ע"ש, ופשי' דגם השערות כן, ואפי' לפי' דאיירי באדם שהוא איש שעיר כמו עשו, בכל חלקי גופו שלא כדרך הארץ ומשונה הוא, ומש"ה שינה התנא שמו ולא קרי ליה שער אלא כשות, וסבר דכל כה"ג אע"ג דמגופו הן, כיון דקפיד הוא לחתכן שלא ליבזות בעיני הבריות הו"ל עומד ליגזז וכגזוז דמי, וחשיבא חציצה, אבל אי לא קפיד לא חייצי אע"ג דהוי רובו כיון דכגופו חשיבי.

והא דקתני האבר והבשר המדולדלין, הנה במתני' לא נזכר רק צפורן המדולדלת שאינה חוצצת, ואשמועי' הכא דה"נ אבר ובשר המדולדלין, ואפי' דמתני' נקטה לרבותא, דאפי' צפורן דלא חשיבא כ"כ כבשר הגוף, עכ"ז אף דנדלדלה לא אמרי' דמקום הסמוך לדלדול שאם מתחבר עם מקום המחובר בגוף קחשיב חציצה, מטעמא דכיון דעומדת ליחתך חשיב כאילו נתגלה וצריך שיהא ראוי לביאת מים, והרי אינו ראוי לפי שזה סותם לפניו, ואפ"ה לא אמרי' כדחזי' במתני', כ"ש אבר ובשר דמגופו ממש דודאי לא תיחשב חציצה מקום הדלדול, וה"ט שלא הוצרכו במתני' לבאר דין אבר ובשר המדולדלין למימר דלא חייצי, דבמכ"ש אתו מצפורן, ומתניתא דמייתי להו משום דבעי לאתויי פלוגי' דר"י בן יוסף, דסבר בצפורן דוקא שפירשה רובא אינה חוצצת, משום דחשיבא כפירשה כולה, אבל מעוטה חוצצת, ובעי לאשמועי' דה"נ סבר ר"י ב"י גם באבר ובשר דדוקא כשפירשו רובן הוא דאין חוצצין, אלא דר"י ב"י קאי על מתני' שלא נזכר בה רק צפורן, הילכך נקט איהו נמי צפורן אבל לעולם אהני נמי פליג כך היה נר', אבל מה נעשה דאשכחן להרמב"ם שם דבדין ב' כתב האבר והבשר המדולדלין חוצצין, דנר' דהכי הוה גריס לה בתוס'[64]), ופ' כת"ק דאפי' פירשה רובא ודלא כר"י ב"י, ובדין י"ד כתב צפורן המדולדלת דאינה חוצצת וכמתני', ובה נמי לא חילק דמשמע אפי' לא פירשה רובה, וצריך טעם דלכאורה איפכא מסתברא וכדאמרן דטפי שייך חציצה בצפורן מאבר ובשר, וצ"ל דה"ט דאבר ובשר המדולדלין משום דכאיבי ליה, הו"ל דבר המקפיד עליו, ועוד דכיון דעומדין ליחתך כחתוכין דמו, ודמי לבית הסתרים דבעי' ראויים לביאת מים וליכא, משא"כ בצפורן דלא כאיב ליה ולא קפיד עליה ואינו עומד ליחתך, ואפי' איכא מאן דקפיד, אמרי' בטלה דעתו, ואפי' למה שכתבתי בבבא דלעיל דלהוראה לא אמרי' בטלה דעתו היינו דוקא בדבר שאינו מגופו, כגון ההיא דבה"ס שהוא מפני הזיעה והאבק, כדמוכח מדברי הרמב"ם דכתי' לעיל, אבל בכה"ג בצפורן דמגופו אזלי' בתר רובא אפי' להקל, ואמנם לפי מ"ש לק' בארוכה בפ"ח, דכי אמרי' העומד ליחתך כחתוך דמי, לא חשיב בה"ס, אין לנו אלא טעמא דאמרן, דבאבר מקפיד ודאי משום דכאיב ליה טובא משא"כ בצפורן. וראיתי למרן בב"י בסי' הנז' דמייתי לפסקי הרמב"ם, ומהדר למיהב טעמא לחלק, וברישא כתב בטעמא דאבר כדכתי' בעניותין, דמעת שנדלדלו חשובים כקטועים, והוי כאילו נתגלו מקום חבורם, וצרי' לבא שם מים וכו', ונמצאו אבר ובשר זה חופים על מקום חבורם ומונעים אותו מלבא במים, והו"ל כבה"ס שאם יש עליהם דבר חוצץ וכו', וצפורן דלא חיילא, היינו משום דאפי' כשהיא מחוברת בגוף עומדת ליקצץ, ואפ"ה לא חיילא, הילכך כי נדלדלה נמי לא חיילא ע"כ, וקשיא לי על חילוק זה דמה ענין מחוברת בגוף להיכא שנדלדלה דכשהיא מחוברת בגוף כגוף דמי, וה"ז כשערות

63) אצל צוקרמנדל: אין חוצצין. וגי' זו בדויה מן הלב, ובדפוסים וכן אצל כל הראשונים: חוצצין (עיין תס"ר, עמ' 34). ובכי"ו: כנגד הבשר אין חוצצין. ר' יונתן בן יוסף וכו'. וברור שנשמט שם ע"י הדומות „חוצצין ... המדולדלין באדם".

64) וכן גרסו כמה מן הראשונים, עיין תס"ר, עמ' 35, וכ"ה במאירי, עמ' 97. ועיין לעיל ח"א (כלים), ומ"ש רבינו שם, עמ' כ"ו. ועיין במרכבת המשנה שהעיר על משנת כריתות פ"ג מ"ח, ופירש שמוכי שחין חתכו את אבריהם המדולדלים כדי שלא יחצצו בטבילתם ויהיו כשרים לעשות את הפסח, עיי"ש. ולפי פירושו ניחא למה נקטו ערב פסח, שהרי לפירש"י שפירש משום מאיסה קשה מאי שנא פסח משאר ערבי רגלים, עיין בערוך לנר במקומו.

והבש' המדולדלין באדם הרי אלו אינן חוצצין, ר' יוחנן בן יוסף אומר צפורן שפירש רובה הרי זו אינה חוצצת. (יא). כל החוצצין בכלי' חוצצין בנדה ובגר בשעת טבילה, ובחולין אינן חוצצין.

חסדי דוד

ראשו דודאי אפי' גדלו ועומדין ליגלח לא חיילי כדכתי' לעיל, משא"כ כשנדלדלה, ובפרט נדלדלה רובה פשי' דתו לא חשיבא כגוף ואמאי לא תיחוץ. עוד כתב שם מרן תי' שני, וכתב עליו שהוא הנכון, דהא דאבר ובשר המדולדלים חוצצין, ר"ל שאם נמצא בהם שום דבר החוצץ לא עלתה לו טבילה, דכיון שמחוברים לגוף אעפ"י שמדולדלים כגוף חשובים, והה"נ לצפורן וכו' ע"ש, ולפי קוצר דעתי אין הל' מורה כך, דא"כ לא הו"ל אבר ובשר המדולדלים חוצצין, אלא הכי הו"ל יש בהן דין חציצה, וכיוצא בלשון זה, הילכך נלע"ד כדכתי'.

ודע דהטור לא ס"ל כהרמב"ם, אלא כתב שם בצפורן פירשה מיעוטה חוצצת, רובה אינה חוצצת[65], והיינו כסברת ר"י ב"י, דס"ל דלפרושי מתני' אתא, אך סיים אבר ובשר המדולדלין חוצצין ומשמע דבאבר ובשר אפי' פירשו רובן, ומרן ביקש לו טעם עפ"י דרכיו האמורים ע"ש. אמנם ע"פ מ"ש בעניי, נ"ל שיש להסביר גם סברת הטור, דבאבר ובשר אפי' פירשו רובן קפיד עלייהו לחותכן משום דכאיב ליה, הילכך חיילי, אבל צפורן בשלמא כשלא פירשה רובה קפיד, דאע"ג דלא כאיב חייש שמא בכל יום ויום כשיבא ליטול בידו איזה דבר של מלבוש וכיוצא תסתרך וכאיב ליה ולא תינתק בנקל, כיון דרובה דבוקה, אבל כשפירשה רובא אפי' תסתרך בפעם אחת תינתק ולא קפיד עלה לחותכה, כך נר' ליישב דעת הטור. ומרן בש"ע שם נקט כלשון הטור. ונר' טעמו דלא שבקי' מאי דפריש הטור להדיא, ובפרט שגם הרא"ש מייתי דברי ר"י ב"י, דש"מ דס"ל דהתוס' לפרושי מתני' אתיא, ולא שבקי' כל זה מפני סתמיות דברי הרמב"ם, דכי היכי דמפרשא מתני' ה"נ איכא לפרושי למלתיה דלשון דלדול משמע דהיינו כשלא פי' רובה, ובטעם חילוק האבר מהצפורן, כתב הרב"ח לפי שהאבר צריך אומן לחתכו, ולפעד"ן דא"כ אדרבא צפורן דא"צ אומן חשובה כחתוכה וא"כ אפי' פי' רובא תהא חוצצת, דהא לא סלקי מיא במקום החתך דחשיב כחתוך, אבל אבר דבעי אומן לא יהא חשוב כחתוך, ובין פי' רובו בין לא פי' רובו לא יהא חוצץ, וחילוק זה אמיתי, ואשכחן כה"ג בכמה דוכתי לענין טו', ומנייהו בפ' במה אשה דנ"ח גבי זוג, ניטלו ענבליהן עדיין טומאתן עליהן, ומפ' בגמ' הואיל והדיוט יכול להחזירו כמאן דמחבר דמי, ושם פירש"י הדיוט שא"צ אומן ע"ש, והט"ז הק' עליו וז"ל ולא ידעתי חילוקו דס"ס עומד להחתך הוא ע"כ, והו"ל להק' קו' אלימתא כדאמרן, והוא ז"ל מדנפשיה כתב דמיירי על החלק הנפרש, דצפורן כשפי' רובא הוי מקום הספק רחב ויכולים מים לבא שם, אבל באבר ובשר אפי' נפרץ רובו אין דרך להניחו כך תלוי, דהו"ל כאב הרבה אלא מחזיקו תמיד אל הגוף כפי מה שיכול להחזיק ע"כ אינו ראוי לביאת מים ע"ש, ולדידי אין זה במשמעות הענין, ועוד דכיון דהחזיקו בגוף וכו', אין זה קרוי אבר המדולדל לכן נלע"ד דמחוורתא כדאמרן מעיקרא.

והא דתני סיפא כל החוצצין בכלים וכו', כתב ע"ז הר"ש בנדה ובגר, אית דגרסי בפרה ובנכרי, בטבילת הפרה ובנכרי שנתגייר, ובחולין אין חוצצין דלא אחמור רבנן בחולין, והא דתניא בפ' כ"ה (ק"ו א') דכל החוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנט"י לחולין, התם לאכילה והכא לנגיעה, דיש חילוק בין אכילה לנגיעה, כדאשכחן בס"פ אין דורשין (כ' א') ע"כ. ונר' משום דקשיא ליה להרב לפי הגי' שלפנינו בנדה, דפשי' מאי קמ"ל, אדרבא נדה חמורה דאית בה כרת, הילכך ניחא ליה באידך גי' דבפרה, ופי' בה בטבילת הפרה, ונר' כוונתו בטבילה שמטבילין לכהן השורף את הפרה בשביעי לפרישתו, שמטמאין אותו ע"י שסומכין את ידיהם עליו, דבגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת, כדי להטבילו מיד להוציא מלבן של צדוקים, כדפי' הר"ש והר"ב שם בפ"ג ע"ש, וקמ"ל דאע"ג שאין טבילה זו אלא למעלה בעלמא, אפ"ה כל החוצץ בשאר טבילות חוצץ בו, וה"נ בטבילת הגר, אע"ג דאינו משום טו' דמקמי הכי לאו בר קבולי טו' הוה, אפ"ה יש להחמיר בו ככל שאר חייבי טבילות, ונמצא דלפי גי' זו, כל חייבי טבילות אפי' מטו' שאינה אלא דרבנן, ואפי' למעלה בעלמא, ואפי' הגר שאינה צריכה לטהרה כלל אפ"ה חייץ הכל, וכ"ש טבילת נדה דלבעלה, וה"ה טבילה לאוכל חוליו בטהרה, הכל בכלל דלא גרעי מטבילה דלמעלה בעלמא, ומעתה קשיא ליה להרב מאי האי דמסיים ובחולין אין חוצצין, מש"ה הוכרח לפרש דאיירי בנט"י לנגיעה בחולין, ועין רואה כמה דחיק ואתי מרחיק הך פי', דנט"י מאן דכר שמיה, ותו היכן נזכר נט"י לחולין, אלא לאכילה כ"א בחולין הנעשין על טהרת הקדש, או על טהרת תרומה, ומאי דמייתי הרב מס"פ אין דורשין, איברא דהתם איכא פלוג', דאיכא מ"ד חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הן כחולין, ואיכא מ"ד הרי הן כתרומה, מ"מ קשיא דלמ"ד הרי הן כחולין, נאכלין בידים מסואבות, דידים שניות הן ואין שני עושה ג' בחולין, וכדאי' בפ"ב דחולין דל"ד, ומאי איריא נגיעה אפי' אכילה שרי, וא"צ נט"י כלל, (כל שאינו פת משום מצוה) ומאי שייך לומר דאין בו חציצה, ולמ"ד שם הרי הן כתרומה, פשי' דאפי' לנגיעה צריך נט"י, ואיכא דין חציצה, דמ"ש מטבילה דמעלה, הא נמי גזרה דרבנן היא, דסתם ידים פוסלות את התרומה, וכל החוצץ בטבילה חוצץ בנט"י, סוף דבר לא ירדתי לסוף דעת הרב בפי' זה. וגם לא פורש בדברי הר"ש מה שייך כאן ליש' דכלים, דקתני כל החוצץ בכלים הכא באדם קיימי', והו"ל כל החוצץ באדם, אמנם זאת מצאנו להרמב"ם דבספ"א פי' להביא דתנן במכילתין ספ"ט, דבההוא פרקא תני אלו חוצצין בכלים, ובס"פ מסיים זה הכלל המקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ, וכמו שפירשוה בריש ערובין (ד' ב'), ובפ' תנוקת (ס"ז ב'), ובשאר דוכתי, ד"ת רובו ומקפיד עליו חוצץ, וגזרו רבנן על רובו אף שאינו מקפיד, ועל מעוטו והוא שמקפיד, ואחר שפי' שם זה הכלל, כייל ותני בפ"ב כל הדברים החוצצין, ובס"פ כתב בד"א לענין טהרות, אבל להתירה לבעלה ה"ז מותרת וכו', שכל הדברים האלו וכיוצא בהן אינן חוצצין אלא מדבריהם, ולענין טהרות גזרו, לענין ביאה לא גזרו, וכל החוצץ בנדה לטהרות חוצץ בשאר הטמאין לענין טהרות וחוצץ בגר בשעת טבילה ע"כ, ומהמשך סדור דבריו יש ללמוד פי' התוס', דכיון דכל דיני חציצה דמדרבנן מיתנן גבי כלים, אע"ג דהה"נ באדם, מ"מ שפיר

65) עיין תס"ר, עמ' 36.

פרק שביעי (א). טבעת שנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהור', ואם היה טיטיות וחבריו, שאובין ונתון כאלו לא טבלה. (ב). לגין שהוא מלא מים שאובין ונתון על פיו

חסדי דוד

שייך למיתני כל החוצצין בכלים, כלו' כל אותם ששנינו גבי כלים, דהיינו מיעוטו המקפיד, ורובו אעפ"י שאינו מקפיד שאינם חוצצין אלא מדרבנן, לא גזרו אלא לענין טהרות, ולא בכלים בלבד איתמרו, אלא הה"נ בנדה לענין טהרות, אע"ג דנדה חמירא מכלים, שהרי הטו' יוצאה מגופה, הרי ששנינו כאן שני הקצוות, דהיינו כלים דלא שייכי אלא לענין טהרות, והה"נ נדה לענין טהרות, וממילא דה"נ כל שאר הטמאין, בין אם טו' יוצאה מגופן דדמו לנדה, כגון זבין וזבות, בין אם מקבלים טו' מאחרים דדמו לכלים, כולם דין א' להם, דאחמור רבנן בהו בין במיעוטו המקפיד בין ברובו אעפ"י שאינו מקפיד, והה"נ בגר בשעת טבילה, אע"ג דאין טבילתו לענין טו' כדאמרן, מ"מ החמירו בו חכמים, אבל בחולין בין באדם כגון נדה לבעלה דהיינו חולין, ה"נ זבין ושאר כל הטמאין, אע"ג דטבילתן לטהרות, מ"מ כיון דלא טבלי אלא לחולין, כגון שאוכלין חוליהם בטהרה, בין בטהרת תרומה בין בטהרת קדשים, מ"מ לא החמירו בהן חכמים, אלא הניחום על דין תורה, ולא חיילי בהו אלא רובו ומקפיד, ואתיא כי הכיא דפי' הרמב"ם בפי"א מהא"ה דין ט', כמ"ד דחולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הן כחולין ע"ש, והראב"ד שם השיגו דלמה הקיש גר לטבילת טהרות, ושפיר השיב מרן דטעם רבינו מהך תוס', וממילא דלדידיה הכיא דפי' החוצץ דמ"ו, דתניא כל החוצץ בטבילה חוצץ בגר ובנדה, לא כפירש"י לבעלה, אלא לטהרות קאמר, וקמ"ל כי הכא, דאע"ג דהטו' יוצאה מגופה לא החמירו עליה טפי משאר טמאי מגע, והיינו דבמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ. ומ"מ להלכה יש כמה סברות בזה, עיין בב"י סי' הנז' מש"ש בארוכה, ובפרט כל' הראב"ד בס' בעלי הנפש (שער הטבילה דיני חציצה) ובחילוקי פי' שנאמרו אהכיא דפ' תנוקת, דאמרי' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא וכו' עש"ב, ועוד כתב שם בשם המרד' דהא דמסקי' ה"מ לטהרות אבל לבעלה לא, ה"מ בדיעבד, אבל לכתחלה אפי' לבעלה צריכה כל הני חומרות, וקצת נר' כן מדברי הרמב"ם ע"ש.

פרק שביעי (א). טבעת וכו' ואם היה טיט יון וחביריו כאילו וכו', כצ"ל.
והשאר נמחק, וכך העתיקה הר"ש ספ"ט, ופי' וחביריו דתנן בר"פ ע"כ, והיינו גבי אלו חוצצין באדם, דתנן טיט היון וטיט היוצרין וגץ יוני, ר"י מטהר בשל יוצרין, ומטמא בשל מרקה וגץ יוני, אלו יתדות הדרכים שאין טובלין בהן ואין מטבילין אותן, ופי' שם הר"ש שאין טובלין בהן, כעין מטה שרגליה שוקעות בטיט דלעיל בפ"ז, ואין מטבילין אותן אם נטמאו מימיו, דלא סלקא השקה במקום הטיט, כדתנינן לקמן גבי לגין ע"כ. ומאי דאמר מר כדתני' וכו', קאי אסיפא דהך תוס' וכדלקמן, והנה פי' דרישא דהכא ברור, דאע"ג דהטבעת שקועה בתוך לבינה של טיט רך שהמים נכנסים בתוכו, אעפ"י שכל הטבעת נתונה בתוך הטיט והטבילה בתוך המקוה טהורה, שהטיט טופח אינו חוצץ, אבל אם היה טיט יון וחביריו חוצצין, וכאילו לא טבלה, וסיפא הוא מ"ש הר"ש במתני', וממילא שיש כאן ט"ס, וצ"ל שהוא מלא מים טמאין [66], וה"פ לגין שהוא טמא ובתוכו מים טמאין, וקי"ל מטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו, דמים שבתוכו נמי יש להן טהרה בהשקה, והשתא אם נתון על פיו טיט טופח, אם היו המים פי' מי המקוה שוקעין ונכנסין לתוך הטיט שהוא רך, דהיינו טופח דקאמר, אז טהור ופי' הר"ש הלגין והמים וברור. ומסיים ואם היה טיט יון וחביריו, שאין מי המקוה נשקעים לתוכו כאילו לא טבל, והכל טמא, דכיון דחוצץ לא סלקא לא טבילה ולא השקה.

והרמב"ם בפ"ג דין ך' כתב, לגין שהוא מלא מים טמאין והיה על פיו טיט טופח והיה הטיט שוקע במים והטבילו טהור, ואם היה טיט היון וכיוצא בו כאילו לא טבל, וכן טבעת שנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה וכו', והשיג הראב"ד בדין הלגין, וז"ל לישנ' דתוס' אם היו מים שוקעין בטיט והטבילו טהור, כלו' שהטיט אינו עב ע"כ, כלו' דהראב"ד דייק בדברי הרמב"ם, כי לא על חנם שינה והפך ל' התוס' דקתני מים שוקעין בטיט, והרמב"ם כתב והיה הטיט שוקע במים, למימר דלא סגי במה שמי המקוה צפין ע"ג הטיט ונכנסין בתוכו, אלא הצריך ג"כ שיהיה כל הטיט שוקע בתוך המים שבלגין, וסבר הראב"ד שאין לזה צורך כלל, דהואיל והטיט רך ואינו חוצץ שהרי מי המקוה נכנסים בו בהא סגי, אעפ"י שהמים שבלגין למטה מן הטיט, ואיברא דלישנ' דתוס' קא מסייעא ליה להראב"ד, דמש"ה הוצרך הרמב"ם לתרולי לישנא כאמור, ומיהו הרמב"ם דייק שאם כוונת התוס' כמו שהבין הראב"ד, הרי הוא יתור נפיש, דכיון דקאמר בתחלה טיט טופח, ממילא מובן שמי המקוה נשקעין בו, ואמאי הדר למיתני אם היו המים שוקעין בטיט ליש' יתירא הוא, ותדע דהא ברישא גבי טבעת לא תנא אלא טיט טופח, ולא הוצרך למהדר ולמיתני שהמים שוקעין בטיט, משום דממילא מובן, וא"כ אמאי בסיפא גבי לגין הרבה דברים בלי צורך, א"ו דהכא בסיפא הצריך תנא תנאי אחר, שהטיט יהא שקוע היטב בתוך המים שבלגין, באופן שיגיעו מי המקוה עד המים שבלגין ממש, וטעמא דאי לאו הכי לא מהני להו השקה, דהן אמת שהטיט הרך חשוב כמים ומש"ה לא חשיב חציצה, מ"מ הרי אותו הטיט אינו מקבל טו', שהרי הוא כמים שנפסדו משתיית אדם שאינו מקבל טו', וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהט"א דין י"ד, וכיון שכן נמצא שהטיט הזה מפסיק בין מי המקוה למים הטמאין, ואנן לטהר בהשקה בעי' שיהו מים הטמאין משיקין למי המקוה ממש, וליכא הכא, שהרי המים שאין מקבלין טו' מפסיקין ביניהם, ואין זו השקה וזריעה, וכיון דלא סלקא השקה למים הטמאין חוזרין המים ומטמאין את הלגין, והראב"ד לשיטתיה אזיל, דהתם נמי בהט"א פליג עליה דהרמב"ם בהך דינא, וסבר דאפי' משקין שנפסלו משתיית אדם, כיון דאכתי חזו לשתיית הכלב מקבלי טו' כמבו' שם, והילך לפום שיטתיה הך טיט הרך נמי חזי לשתיית הכלב ומקבל טו' הוא, וכיון שנוגע במי הלגין סגי, דהו"ל מין במינו, וכשנכנסין מי המקוה בטיט סלקא לה השקה גם למים המחוברין בו. אשתכח דמר לשיטתיה אזיל ומר לשיטתיה אזיל.

66) וכ"ה בכי"ו (צוקרמנדל העתיק מן הדפוסים) ובמאירי, עמ' 100.

טיט טופח, אם היו המים שוקעין בטיט והטבילן טהור, ואם היה טיט יון וחבריו כאלו לא טבל,

חסדי דוד

וחזיתיה להר״ב מה״מ שכתב עיין השגות, דלפ״ד הכוונה אחת והשגתו על רבינו ששינה לי׳ התוס׳, וצ״ל דמכוון שינה דהא קי״ל פ״ה מה׳ מקואות דאיזה טיט מטבילין בטיט רק שהמים צפין ע״ג ע״כ, ומ״ש שהכוונה אחת ליתא לפע״ד כדאמרן, ולהודיע שהמים צפין ע״ג דהיינו מי המקוה, לזה לא היה צריך רבינו להפוך ולשנות, דשפיר משתמע טפי מלי׳ התוס׳ כמו שהוא, וכדמשתמע נמי גבי טבעת בלא אותן הדברים, ולא עוד אלא דאדרבא השתא דשינה והפך הלי׳ לא משתמע הכי כלל, ומה שהביא מפ״ח אינו ענין להכא כלל, דהתם מיירי שהטיט במקוה וצריך לר״י שיהו מים צפין ע״ג כדי שיהא טהור הטובל בתוכו, דמ״מ בעי׳ שיהו המים מקדימין לרגליו, והוא ענין אחר לגמרי וברור. ונחזור לדברי התוס׳, דמסיים ור״י וכו׳, בא ליתן טעם לדברי ר״י דמתני׳ דאמאי פליג בטיט היוצרין ומודה בשל מרקא, וקאמר משום דשל מרקא עב טפי, ויש כאן ט״ס וצ״ל שספין בו סדקי כלים, וכך פי׳ הרמב״ם במתני׳ הוא יותר עב מטיט של יוצרין, יחככו בהם הכלים לסתום סדיקתם, ומעין זה פי׳ הר״ש, וכתב שטורין אותו בלובן ביצה ע״ש.

והדר אתא לפרושי מאי ניהו יתדות הדרכים דתנן במתני׳, ומפ׳ אלו שמהלכין בהן בימות הגשמים והן מתמעכין, ואמגס אכתי לא ידעי׳ פירושה, והנה הר״ש פי׳ במתני׳ וז״ל יתדות הדרכים מפ׳ בתוס׳ אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין, ושמא כשהן לחין נקראין גן יוני, וכשיבשו נקראין יתידות, לפי שהן משופין כיתידות, וקשין לצ״א המהלכין עליהן כדמוכח בסוף מרובה ע״כ. משמע מדבריו דסיפא דמתני׳ לפרושי רישא אתיא, דהא דתנא רישא בכלל הטיטין החוצצין גן יוני היינו דוקא בזמן שנשתנה שמו שנקראין יתדות הדרכים, דהיינו כשיבשו, אבל בעודן לחין הרי הן כשאר טיטין דעלמא ולא חייצי, לפי שהמים ממחין אותן, דאל״כ למאי נ״מ השמיענו תנא הא דיתידות, השתא ומה כשהוא לח דאיכא למימר שנימוח הוא במים ואפ״ה תנא רישא דחייץ, כשהוא יבש מיבעיא, א״ו צ״ל כדאמרן. ועל התוס׳ פי׳ הר״ש וז״ל מתמעכין, אית דגרסי מתמעטין, כלו׳ מתמעטין בימות הקיץ ע״כ. ולא ידענא ימות הקיץ מאן דכר שמייהו, הא בתוס׳ שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין או מתמעטין, ועכ״פ משמע דעל ימות הגשמים קאי, ויש לפ׳ דה״ק דמהלכין עליהן בימות הגשמים, שאז הן גבוהין וצריכין להגביה רגליהם להלך עליהן, אבל הן מתמעטין אחר זמן דהיינו בקיץ ונעשים שוים לשאר הדרך ודוחק, ועי״ע לקמן.

וראיתי בפי׳ הרא״ש וז״ל יתידות דרכים, מפ׳ בתוס׳ אלו שמהלכים עליהם בימות הגשמים והם מתמעכים, ובפ׳ מרובה משמע שהם קשים הרבה ומזיק למהלך עליהם, ואפ׳ כשהם רכים נק׳ גן יוני, וכשמתקשים נק׳ יתידות דרכים, וה״ק גן יוני אלו הנק׳ יתידות הדרכים כשמתקשים, אבל אינם חוצצין אלא בימות הגשמים כשהם רכים ע״כ. ולפי״ז גם פי׳ הר״ש יש לפ׳ עד״ז, ואיפכא ממאי דכתי׳ לעיל, אלא ה״ק איזהו גן יוני דתנא רישא דחוצץ, בזמן שעדיין הוא קצת לח, שמתדבק בבשר ומתוך שהוא עב אינו נימוח במים, אבל בזמן שנתייבש הרבה שנק׳ יתידות אינו נדבק בבשר אלא נופל מיד ואינו חוצץ, ומ״מ עיקר הפי׳ נר׳ דחוק, שאם הוא יבש לגמרי שאינו נדבק כלל פשי׳, ואם הוא נדבק כשעדיין היה בו קצת לחות מ״ט, והרמב״ם פי׳ במתני׳ וז״ל ונת׳ בתוס׳ שיתדות הדרכים הוא הטיט אשר יתהוה בדרכים, ואפי׳ בזמן הקיץ ילכלכו בהן הבגדים ע״כ, וכ״כ בחבו׳ רפ״כ וטיט של דרכים הנמצא שם תמיד אפי׳ בימות החמה, ושאר כל הטיט כשהוא לח אינו חוצץ שהרי נמחה במים, וכשהוא יבש חוצץ ע״ש, מוכח מדבריו דגרים בתוס׳ בימות החמה[67] במקום ימות הגשמים, ול״ג והם מתמעכין אלא והן מתלכלכין, ולדידיה ניחא דדוקא טיט זה שאפי׳ בימות החמה אינו מתייבש לפי שהוא עב ביותר, זהו טיט הדרכים החוצץ, ותנא סיפא לפי׳ רישא מהו גן יוני החוצץ. ומוהריב״ה בסי׳ הנז׳ כתב וז״ל, טיט הבורות וטיט היוצרים וטיט של דרכים, אם הם נדבקים בבשר והם יבשין חוצצין, אבל שאר טיטין אפי׳ יבש אינו חוצץ ע״כ. ומרן בב״י הביא לי׳ המש׳ וגם דברי הרמב״ם כדלעיל, ומסיים ואיני יודע מי דחקו לרבינו להניח דברי הרמב״ם ולפנות לו דרך לעצמו וצ״ע ע״כ. ואני בעניי תמיהא לי על מרן ז״ל, אמאי לא השגיח בעין חכמתו בפי׳ הר״ש אמתני׳, כי לפע״ד נר׳ ברור דמשם למד הטור פי׳ זה ולא בנה לו בית חדש משלו, וע״ד דפרישנא לעיל מעיקרא ע״ד הר״ש, דתנא סיפא לגלויי רישא דגן יוני דאמרן דחוצץ דוקא בזמן שהוא כיתידות דהיינו יבש, אבל לא כשהוא לח שהרי נמחה במים, ומינה דה״ה לטיט הבורות והיוצרים דוקא ביבשין, כלו׳ שנתייבשו על הבשר, וממילא למדנו הא שאר טיטין דעלמא אפי׳ יבשין לא חייצי, דאל״כ מאי איכא בין הנך תלתא לשאר טיטין, והיינו ממש כמ״ש הטור. ומיהו הא קשיא על הטור אמאי שביק לפי׳ אביו הרא״ש דהוי איפכא ממש כדחזי׳ לעיל, ודוחק לומר שלא נתגלה לו מלתיה דר׳ אבא, ואפ׳ דשפיר חזייה אבל נתקשה לו כמו שנתקשה לנו בעניתנו, דהיכי דמי אי כשניתן בבשרו היה יבש פשי׳ שנופל מיד, ואם נדבק בעודו לח ואח״כ נתייבש בבשרו אמאי לא חייץ, אדרבא כיון שנתייבש היטב אינו נמחה במים אא״כ ישפשף הרבה, הילכך בחר לו פי׳ הר״ש, אבל יותר נ״ל שנפל ט״ס בנוס׳ שבידנו בפי׳ הרא״ש, והיינו דתיבת אלא שבסוף דבריו נכתבה בטעות, וכצ״ל אבל אינם חוצצין בימות הגשמים כשהן רכין, וכן נ״ל עיקר שהרי רוב פעמים הרא״ש נמשך בפירושו אחר פי׳ הר״ש, והשתא ניחא טפי להטור דפסק כוותייהו, ומ״מ מרן בשלחנו פי׳ שם כהרמב״ם דשאר טיט דוקא לח אינו חוצץ, ואותן ג׳ אפי׳ לחין חוצצין, והכי מסתבר להחמיר כפסק הרמב״ם וכ״ש דהסמ״ג נמי ס״ל הכי כמ״ש בב״י, והר״ש והרא״ש לא נחתי התם לפסק הלכה אלא לפי׳ בעלמא, ומ״מ נראה דהיינו דוקא במקפיד, כלו׳ דדרך להקפיד, אבל אם הוא דבר מועט מאד דלא קפדי אינשי הו״ל מעוטו דאינו מקפיד, ואין להחמיר כלל, ואפי׳ הוא מקפיד בכה״ג י״ל דלא אזלי׳ בתר דידיה אפי׳ להחמיר, אף למה שהעליתי לעיל, מאחר דלדעת הר״ש והרא״ש והטור לא חייץ כלל אפי׳ ביבש והו״ל ס׳ בדרבנן.

67) וכ״ה בפי׳ הגאונים במקומו.

ור׳ יוסי מטמא בשל מריקא, מפני ששפין בו מירקו כלים, ואלו הן יתידות הדרכים, אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין. (ג). על הבגדים מצד אחד אינו חוצץ, משני צדדין דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר משום רבי ישמעאל אף מצד אחד, רבי יוסי אומ׳ משום רבי ישמעאל ברכין אף מצד אחד גדולה מצד אחד, והקטנה עד שתהא משני צדדין. (ד). הזפת שבכוס ושבצלוחית מתוכן חוצצת, ומאחוריו אינו חוצצת, במה דברים אמורים מבית האומן, אבל מבית בעל הבית בין מתוכן בין מאחוריו הרי זו חוצצת, בתמחוי ובקער׳ בין מתוכם בין מאחוריהן,

חסדי דוד

(ג). על הבגדים וכו׳. קאי אמתני׳[68] (פ"ט מ"ו) דתנן גבי חציצה בכלים על הבגדים מצד א׳ אינו חוצץ, מב׳ צדדין חוצץ, ריה"ו או׳ משום רי"ש אף מצד א׳, רי"א של בנאים מצד א׳ ושל בור מב׳ צדדין ע"כ. ואתא הכא לאשמועי׳ דלא תימא דת"ק רבנן, דא"כ הוה פסקי׳ כת"ק שהם הרבים, דהא דהלכה כר"י היינו מחבירו ולא מחביריו, (עיין בס׳ יד מלאכי סי׳ ר"ל) הילכך אשמועי׳ הכא דמאן ת"ק ר"מ. והשתא ה"ט דשבת פ׳ ואלו קשרים (קי"ד א׳) נר׳ דסברי אמוראי כר"י וכדלקמן. ותו אשמועי׳ דכי היכי דריה"ו אמרה למלתיה בשם רי"ש, ה"נ ר"י אמרה משמיה, ותרי תנאי אליבא דרי"ש, ולא חש תנא דמתני׳ לחזור ולהזכיר בדברי ר"י משום רי"ש. אמנם במלתיה דר"י הכא יש ט"ס, וכצ"ל של בנאים מצד א׳ אף של בור גדולה מצד א׳ וכו׳, וכך הביא הר"ש, ומפ׳ ומתני׳ בשל בור קטנה ע"כ, ונר׳ לפי׳ דגדולה היינו מלבוש העליון, כלו׳ הטלית או גלימא, וקטנה היינו מלבוש התחתון, כלו׳ החלוק, ובהכי ניחא לי לפי׳ המשך הסוגייא דשבת, דקאמר מאי בנאין, אריו"ח אלו ת"ח שעוסקים בבניינו של עולם כל ימיהן, ואריו"ח איזהו ת"ח שמחזירין לו אבידה בט"ע, זה המקפיד על חלוקו להופכו ע"כ, כלו׳ דאילו בטלית דהיינו המלבוש העליון, אפי׳ בור מקפיד עליו להופכו, משום דמחכו עליה שהוא בגלוי לגמרי, אבל בחלוקו הוא דאינו מקפיד, הילכך אפי׳ בור אם יש זפת או רבב על טליתו אפי׳ מצד א׳ חוצץ, וכי קאמר ר"י דבעי׳ מב׳ צדדין היינו בחלוקו דלא קפיד עליה, ואם יש בו זפת וכיוצא הופכו ולובשו כדי שלא יראה הכתם, דבהא לא קפיד, אבל ת"ח אפי׳ על חלוקו קפיד אפי׳ מצד א׳, שהרי אין דרכו להופכו וללובשו, כך נר׳ ע"פ דרכו של הר"ש, דסבר דמתניתא נפרושי מתני׳ אתיא.

אבל הרמב"ם (מקואות פ"ג) דין ד׳ כתב, היו זפת או חמר וכיוצא בהן על בגד תלמידי חכמים אפי׳ מצד א׳ חוצץ, מפני שמקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי ע"ה מב׳ צדדין חוצץ, מצד א׳ אינו חוצץ, ולא חילק בע"ה בין בגד לבגד[69], אלא אדרבא דייק ושינה, דברישא כתב בגד ת"ח, ובסיפא כתב בגדי ע"ה, להודיע שכל בגדי ע"ה דין א׳ להם, לאפוקי מהתוס׳ דכיון דבמתני׳ לא חילקו הכי קי"ל.

(ד). הזפת שבכוס וכו׳. לכאורה משמע מל׳ כוס וצלוחית דבשל זכוכית איירי, אלא דלא מתוקמא, דכלי זכוכית שוויוהו רבנן ככ"ח שאין לו טהרה במקוה, ולא שייך חציצה, דמש"ה בפ"ק דשבת דט"ו הוצרכו לידחק במתני׳ דהכא דתנן הזפת (והחמר) [והמור] בכלי זכוכית, דאיירי בניקבן והטיף לתוכן אבר, ור"מ היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד, ע"ש, והכא לא מתוקמא בהכי, דבשלמא מתני׳ איירי בישנים שניקבו והטיף וכו׳, אבל הכא דאיירי נמי בחדשים מבית האומן, אי ניקבו מסתמא לא זבני להו אינשי, ואע"ג דמצי׳ למימר דהכא מיירי בחדשים הנקחים מן הגוים, שצריכים טבילה מדרבנן ואפי׳ כלי זכוכית, וכדאי׳ בפ׳ בתרא דע"ז דע"ה, מ"מ מדתני סיפא תמחוי וקערה, דסתמן משמע שהן כ"ח, הרי בכ"ח ליכא שום טבילה אפי׳ בנקחים מן הגוים, אלא מחוורתא דהא והא איירי בשל מתכת[70], וטעמא שיש חילוק בין כוס וצלוחית לתמחוי וקערה, אפשר לומר דכוס וצלוחית שתשמישן בצונן שלא ע"י האור, דכלי שתייה נינהו, הילכך אם הן חדשים מבית האומן לא קפדי עלייהו אינשי אם יש עליהן מבחוץ קצת זפת וכיוצא, הואיל וכבר נאים הן, ותו דמסתמא כבר נתקשה ונתייבש הזפת וכיוצא בו, ואין סורח את היד כשנוגע בו, ולא קפדי אלא דוקא כשהוא בפנים, מפני שמלכלך המשקין, אבל אחר שנתיישנו קצת בבית בע"ה קפדי אפי׳ מבחוץ כדי שיהו נאים, אבל בקערה ותמחוי שתשמישן בחמין קפדי אפי׳ בחדשים ואפי׳ מבחוץ, לפי שע"י החמימות מתלחלח קצת וסורח את היד הילכך קפדי עכ"פ, וכל זה בזפת וכיוצא שדרכן להתייבש, אבל המור והקימוס (כצ"ל) דהיינו גומ"א בלע"ז, שאין דרכן להתייבש קפדי עלייהו אפי׳ בכוס וצלוחית מאחוריהן, ואפי׳ מבית האומן, משום שסורחין את היד.

והא דקתני על הסנדל מתוכו ולמעלה, משמע דר"ל מתוכו בכל מקום, א"נ מבחוץ אם הוא למעלה דמיחזי קפדי אינשי וחוצץ, אבל מלמטה ומבחוץ לא קפדי, אבל הר"ש גרים מתוכו למעלה, ומפ׳ באפנתא עור שע"ג הרגל, למטה בגלדא דהוא עור שתחת כף הרגל שדורס עליו ע"כ, ונר׳ מדבריו שבכל איירי מבפנים, דאילו מבחוץ ליכא שום קפידא אפי׳ באפנתא, וטעמא דכיון דמהלך בו ע"ג קרקע סתמיה להתלכלך קאי[71]. וטעמא דספסל נמי ברור דמלמעלה ומן הצדדין דמתחזי קפדי אינשי מלמטה דלא מתחזי לא קפדי. אמנם מ"ש הא"כ לכלוכי נואה שבכסא וכו׳, בין מלמטה וכו׳ חוצצין, לא אתפרש[72] מאי שנא מספסל דלמטה אינו חוצץ, ומ"ש הר"ש בזה המכובשים שאחוריתם יבש עליהן וכו׳, לא הבנתי דבריו, וגם לי המכובשים לא אתפרש. ומאי דקתני על מטת ב"ה וכו׳, קאי אמתני׳ דתנן על מטת ב"ה חוצץ, וסתמא קאמר בכל מקום, ואשמועי׳ הכא דר"ע פליג ומחלק בין גשיש החיצון לפנימי, ופי׳ הר"ש גשיש הוא מלבן החיצון דקפיד עליה טפי, אבל הפנימי לא קפיד. והא דמטפחת של מפסלי אילנות, הא נמי קאי אמתני׳ דתנן מטפחת של זפתין

68) רוב הראשונים המשיכו את המלים „על הבגדים" למעלה, עיין תס"ר, עמ׳ 38. אבל גם הגר"א פירש כפירוש רבינו.

69) בתוספתא שלפנינו קיימת הרכבה של שתי נוסחאות, ירושלמית ובבלית, ופירשתי אותה בהרחבה ובבאור מפולש בתרביץ ח"מ (תשרי תשל"א), עמ׳ 13 ואילך. ועיין תס"ר, עמ׳ 39 ואילך.

70) עיין לעיל כלים ב"ק פ"ג ומ"ש רבינו שם, עמ׳ כ"ו ואילך.

71) עיין ברכות מ"ג ב׳.

72) עיין לעיל כלים ב"ק פ"ג, ומ"ש בתס"ר שם, עמ׳ 10.

בין מבית האומן בין מבית בעל הבית הרי זו חוצצת, המור והקימוץ בין בכוס בין בצלוחית, בין בתמחוי ובין בקערה, בין מתוכן בין מאחורוהן, בין מבית האומן בין מבית בעל הבית הרי אלו חוצצין, על הסנדל מתוכו ומעלה חוצץ, ומלמטה אין חוצץ, ועל הספסל מלמעלה מן הצדדין חוצץ, ומלמטה אין חוצץ. (ו). ליכלוכי צוא' שבכס' ושבקתדראו' המכובשי', בין מתוכן בין מאחוריהן, בין מלמט' בין מן הצדדין הרי אלו חוצצין, על מיטת בעל הבית ר' עקיב' אומ' על הגשיש החיצון חוצץ, הפנימי אינו חוצץ, על המטפח של מפסילי אילנות, רבי עקיבא אומר אף על חלוקן, רבי שמעון אומר אף על שמנים כיוצא בהן. (ז). ליכלוכי שמרים שבכיס ושבצלוחית, והמוך שבשיר ושבזוג, והטיט והבצק שעל ידי הקורדום ושעל ידי המגריפה הרי אלו אין חוצצין, הגלידו הרי אלו חוצצין. (ח). כל ידות הכלים שהכניסן כדרכן הרי אלו אין חוצצין, נתן הזפת והשעוה בין

חסדי דוד

ושל יוצרין ושל מפסלי אילנות אין חוצצין, דלא קפדי על מטפחתן, דבל"ז תמיד מתלכלכין ע"י מלאכתן, ור"ע קאמר הכא דעל חלוקן נמי לא קפדי, ונר' דלא על מפסלי אילנות בלבד פליג ר"ע, אלא חד מנייהו נקט, וה"ה לאידך תרתי, דמסתמא טפי מתלכלכין זפתין ויוצרין ממפסלי אילנות שנוטלין הפסולת שבהן, ואולם עכ"פ תנא דמתני' סבר דעל חלוקן ודאי קפדי כלהו, ור"ש בא להוסיף כאן אף העוסקים במלאכת השמן שדינם כהנהו תלתא דמתני', ובהא נמי פשוט דמתני' פליגא.

ודתני סיפא לכלוכי שמרים וכו', והמוך וכו', פי' הר"ש כשהתכשיט הלול משימין שם מוך, הגלידו יבשו ע"כ. וטעם לכלוכי שמרים משום דלא קפדי, הואיל והן שמרי יין ואין מזיקין ליין גופיה שמשימין בתוכו, אבל המוך שבשיר וכו', הוא משום דעיילי בהו מיא, והילכך הגלידו דתו לא עיילו בהו מיא חייצי[73]). והרמב"ם שם בפ"ג העתיק לכלהו מילי דהך תוס', ודייק דלא למינקט ברישא זכוכית כליס' דמתני', אלא כוס וצלוחית סתם כליס' דתוס', מטעמא דאמרן, אולם בדין המטה פי' כמתני' ודלא כר"ע דהכא, ובדין המטפחות נמי נקט כמתני' ודלא כר"ע ור"ש דהכא, ובדין הסנדל נמי נר' דמפי' כהר"ש, דכולה מתוכו איירי וכדאמרן. אמנם בדין הכסא והקתדרא, כתב לכלוכי צואה שבכסא ושבקתדרא המכובשין בין מתוכן וכו', אינן חוצצין, דנר' דה"ג לה בתוס', ואיכא טעמא רבא דבהנך לא איירי בזפת וכיוצא שהן דברים הנדבקין, אלא בלכלוכי צואה וכדקתני בהדיא, והמים מנקין אותן, וכך מסיים בה בהדיא מפני שהמים מעבירין אותן, ונקט לשון המכובשין כלישנא דמתניתא כי אורחיה, ופירשו נ"ל דמכובשין קאי על הלכלוכין עצמן[74]), והוא מל' כבש עליו את האבן, כובשין אותן בקרקע, וכן רבים, ולרבותא נקט הכי, דאפי' שהם דבוקים היטב כיון שאינם אלא צואה אורחא דמלתא דמיא מעברי להו, ול"ד לזפת והביריו וכל השאר מבואר שם.

(ח). כל ידות וכו', הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הנצוק וכו', הכניסן שלא וכו', מגל וכו', מעין מלאכתו אינה חוצצת ואם לאו חוצצת, סירגה בגמי או במשיחה וכו', כנ"ל. וכך הביאה הר"ש ברפ"י אמתני', ולא פי' בה אלא במקום הנקב שדרך אומנים למלאתו, בין במקום הנצוק מל' ויצוק לו, שדרך אומנים משימין על היד כמין טבעת ותחתיה זפת ושעוה להדביקה היטב ע"כ. ואולם עדיין לא למדנו פירושה, וגם מ"ש בפי' נצוק דחיק טובא, דטבעת מאן דכר שמה, אטו משום דאשכחן בקרא ויצוק ארבע טבעות, מש"ה נימא דמכנה התנא לטבעת בשם נצוק. ונלע"ד לפי דרישא קאמר כל ידות הכלים שהכניסן כדרכן אין חוצצין, דהיינו כגון ידות הסכינים החלולים והקרדומות, שהכניסן כדרכן, דהיינו בין שהיד חלולה ומכניס הברזל לתוכה כמו הסכינים, בין שהברזל חלולה ומכניס היד לתוכה כגון הקורדום, כל שהכניסן ביושר כדרכן הרי הן חבור ולא חייצי זה על זה, ואע"ג שזה ברור וכבר למדנו כן ממתני', דתנן שהכניסן שלא כדרכן חוצצין, וממילא דכדרכן אין חוצצין, מ"מ קתני לה הכא משום דבעי למיתני עלה נתן הזפת וכו', לומר דאפי' הזפת והשעוה לא חייצי, בין במקום הנקב בין במקום הנצוק, דנר' פירושו שהיד הזה החלול דרכן היה לעשותו כמין קנה מפולש ובסופו במקום הנקב נותנים שם זפת ושעוה לסותמו, וכן בראשו במקום שדבוק לברזל, נותנים שם ג"כ סביבו זפת ושעוה, כדי שיהא מחובר לברזל ולא יצא ונשאר שם זפת מבחוץ, וסד"א שיהא חוצץ קמ"ל, וקרי ליה מקום הנצוק, מל' נצוק דעלמא דהיינו הקילוח המחבר חלק העליון עם התחתון, ה"נ מקום זה הוא המחבר הנצב עם הלהב[75]), והדר קתני הכניסן שלא כדרכן, דהיינו בעיקום הרי אלו חוצצין, והא נמי פשוט הוא, אלא משום דבעי למיתני נתן הזפת וכו', דסד"א הואיל ונתן הזפת וכו', גלי דעתיה דבעי להניחו כך ולא יהא חוצץ אע"ג שהוא שלא כדרכו קמ"ל.

ומ"ש כל ידות שנשתברו וכו', ברור הוא, דכיון שאין יכולים לעשות מעין מלאכתן הרי עומד להנטל משם ולהניח יד שלם והילכך חוצץ, אך מ"ש אח"כ מסטה ולפנים[76]) וכו', לא ידענא מהו, והר"ש פי' ושמא מספה ולפנים הוא, ואכתי לא שמעי' מניה כלום מהו הספה הזאת, ותו דקשיא רישא אסיפא, דברישא קתני יד המגל והסכין אם משמשין מעין מלאכתן וכו', ואם לאו חוצצין, וסתמא קאמר דהיינו אפי' מהסיטה ולפנים, והדר קתני מן הסטה ולפנים אינה חוצצת, דמשמע אפי' אינה משמשת מעין מלאכתה, ומיהו י"ל דתנא סיפא לפרושי רישא, דהא דמפלגי' בין עושה מעין מלאכתה לאינה עושה היינו כשנשברה מהסיטה ולחוץ, דאילו לפנים ממנה אע"ג דאינה עושה מעין מלאכתה ועתיד ליטלה משם אפ"ה לא חיין, מפני דהו"ל כבה"ס, ובבה"ס דכלים

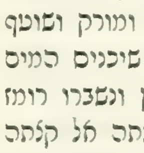
73) ברמ"מ פ"ג ה"ט גרס גם בלכלוכי שמרים וכו' חוצצים. וכ"ה גם ברוקח סי' שע"ו ובמאירי עמ' 102. ועיין בתס"ר עמ' 41.
74) עיין מאירי, עמ' 101, ומ"ש בתס"ר, עמ' 40.
75) עיין בפיה"מ להר"מ פ"י מ"א ובחיבורו פי"ג הי"א, ומ"ש בתס"ר, עמ' 42, ומ"ש רבינו להלן בסוף דבריו.
76) בראבי"ה (לפי או"ז ח"א סי' שס"ב) וברוקח סי' שע"ו גרסו „מטפח ולפנים" וכו' „מטפח ולחוץ", עיין תס"ר עמ' 42.

במקום הניצוק הרי אלו אינן חוצצין, הכניסו שלא כדרכן הרי אלו חוצצין, נתן הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הנצוק הרי אלו חוצצין. (ט). כל ידו׳ הכלים ושנשתברו, כגון יד המגל ויד הסכין אם משמשין מעין מלאכתן ראשונה אין חוצצין, ואם לאו חוצצין. (י). מגל שנשברה ידה מסטה ולפנים אינה חוצצ׳, מפני שהיא כבית הסתרים, מסט׳ ולחוץ אם משמש׳ מעין מלאכתה אינה חוצצ׳, סירפה בגמי או במשהו הרי זו חוצצת, סירפה בשרף הרי זו אינה חוצצת. (יא). כלי שצר מכאן מכאן ורחב מן האמצע, כגון רובע וחצי רובע אין לו טהרה עולמית, עד שיטם על צדו, צלוחית שהוגנה מעוך לתוכה וכתפותי׳ גבוהים, וכך לגין שהוגנו מעוך לתוכו וכתפותיו גבוהין, אין לו טהרה עולמית עד שיטנו. (יב). צלוחית ששפתה שום עת לאחוריה, מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה דברי רבי עקיבא, רבי יוחנן בן נורי אומר מטביל כדרכו ואינו חושש, מפני שהוא כבית הסתרים. (יג). צלחים שהוגנה חוזרת לתוכה, רבי יהודה אומר משום רבי יוחנן בן נורי מטביל כדרכו ואינו חושש, מפני שהוא כבית הסתרים.

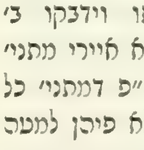
חסדי דוד

לא בעי׳ ראוי לביאת מים אלא דוקא בבה״ס דאדם, וכ״כ הר״ש במש׳ ה׳ פ״י, והביא ראיה מהך תוס׳ דגבי מגל ע״ש. והא דתני סרגה וכו׳, ברור דקאי אנשתברה, וקאמר שאם סירגה (ופי׳ הר״ש כמו סריגי החלונות) בגמי להחלק הנשבר אינו דבר המתקיים ואינו חבור וחוצץ, אבל דבקה בשרף שהוא כמו דבק הו״ל חבור ולא חיין. והרמב״ם לא העתיק להך תוס׳ כלל, ובמתני׳ נמי גר׳ שיש לו פי׳ אחר לגמרי, וכ״מ מלשונו שבפי׳ המש׳, אלא שדבריו שם אינם מובנים שגר׳ שנפל בהם ע״ס, ומצאתי בס׳ ח״ן שמ״כ פי׳ הרמב״ם אומרו פה שלא מרקן הוא לקוח מן ומורק ושוטף במים, והכוונה שהוא יגיע ידו ביד הכלי עד שיכנים המים בו, כי רוב הידות הן חלולות, וז״ש או שמרקן ונשברו רומז אל כלי מתכות בלבד, אם תשבר ונתמעכה קצתה אל קצתה אשר א״א למים שתכנס לאלה המקומות, וכן ביארה התוס׳ וכו׳ בידות החלולות ובאותם שאפי׳ שיפחתו וידבקו ב׳ דופנותיה זה בזה ויסתם החלל ע״כ, ולדידיה לא איירי מתני׳ שהכניס הידות בסכין, אלא הרי הן בפ״ע, וה״פ דמתני׳ כל ידות החלולות שהכניסן למקוה שלא כדרכן, אלא פיהן למטה וא״א להכנס המים בתוכו בכולו, או שהכניסן כדרכן שפיהן למעלה, אבל לא מירק דהיינו לכבוש בידו עד שיכנסו בכולו, או אפי׳ מירק אלא שנשברו, כלו׳ שנתרסקו ונדבקו דופנותיו זה בזה ולא עיילי מיא בגויה, בכל אלו לא עלתה להן טבילה, והוצלין דקתני לי׳ מושאל, כלו׳ כאילו לא טבלו, ובהכי יובנו דבריו שבחבו׳ שם דין י״א ע״ש, אמנם לא ידעתי לכוין דברי התוס׳ לפי פירושו כלל.

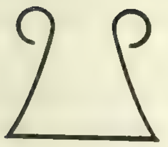
(יא). כלי שצר וכו׳. היינו מתני׳, אלא דהכא הוסיף לבאר כגון רובע וחצי רובע שהיה ידוע אצלם, דארחא דמלתא דעבדי ליה הכי וזה צורתו:

ואם מכניסו למקוה ביושר אין מתמלא היטב כל מקום הרחב שבו, לפי שהמים ניגרים ויורדין מיד למטה, והילכך צריך להפכו על צדו. ומ״ש צלוחית שהוגנה מעוך וכו׳, היינו פי׳ דמתני׳ צלוחית שפיה שוקע וזו צורתה,

דמתוך שהנקב צר אין המים נכנסין ומתפשטין לתוכה בכולה, דהיינו עד תוך הכתפיים כלום עד שיטנה על צדה, וכן הלגין. ואח״ז נר׳ שיש בה ע״ס, ול״ל ששפתה שוקעת לאחוריה כזה,

ואם מורידה כדרכה אין המים נכנסין בתוך כל שפתותיה עד למעלה, הילכך מורידה דרך פיה כלו׳ פיה למטה, דבהכי נכנסין המים בתוך שפתותיה, אלא דבהכי מתקן אצל שפתותיה ומקלקל הוא אצל תוכה, שהרי בכה״ג אין נכנסין לתוכה עד השוליים וכדלעיל ספ״ה, מש״ה חוזר והופכה כדי להטבילה בתוכה. אמנם מאי דמסיים בה דמעלה אותה דרך שוליה לא ידענא טעמא, דכיון דכבר סלקא לה טבילה לכולה שוב יעלה אותה כל היכי דבעי, ולא מתוקמא אלא במקוה שהוא מצומצם [77]), וכדתני׳ כה״ג לעיל ספ״ה שם, וריב״ן פליג וסבר מטביל כדרכו ואינו חושש, מפני שהוא כבה״ס, אותו מקום שבתוך השפתים העקומות, ור״ע סבר דאפי׳ תימא שהוא כבה״ס מ״מ ראוי לביאת מים בעי׳, ובכה״ג סבר שאינו ראוי, וה״נ פליג ריב״ן בצלוחית (כצ״ל) שהוגנה חוזרת לתוכה, דהיינו היא דרישא שהוגנה מעוך לתוכה, (אלא שכל תנא תופס לשונו) וסבר דא״צ להטות, דאפי׳ תימא שאין נכנסין המים כדלעיל הו״ל כבה״ס. ומהך קשיא לי על מ״ש הפו׳ דבבה״ס דכלים לא חיישי׳ שיהיה ראוי לביאת מים, כמ״ש הר״ש וכתבתיו לעיל, וכ״כ הרא״ש בשלהי נדה הובא בב״י ס״ס ר״ב ע״ש, והא חזי׳ הכא דהך מלתא פלוגי׳ דר״ע וריב״ן הויא, וקי״ל הלכה כר״ע מחבירו, וכ״פ הרמב״ם בפ״ג דין י״ב וי״ד, וקי׳ הלכתא אהלכתא, וצ״ל דלעולם ר״ע נמי אית ליה דבבה״ס דכלים לא חיישי׳ לחציצה, אבל הכא בהא פליגי אי חשיב כה״ג בה״ס או לא, ובהכי דייקא מלתיה דריב״ן דקאמר מפני שהוא כבה״ס ולא קאמר שהוא בה״ס, ור״ע סבר דכה״ג לא חשיב כבה״ס, אבל בבה״ס ממש אה״נ דמודה ר״ע דליכא חציצה בכלים, ולא פליג ר״ע את״ק דמתני׳ פ״י מש׳ ה׳ גבי ידות הכלים שעתיד לקוצן דמטבילן עד מקום המדה, וכן פ׳ הרמב״ם שם דין כ״ה. אמנם עוד לאלוה מילין בדעת הרמב״ם בזה ונשוב נדבר בו בפ׳ דלק׳ ע״ש בד״ה ריה״ו או׳ וכו׳.

77) וכן פירש ר׳ שמואל בר׳ ברוך (בשו״ת מהר״ח או״ז סי׳ ס״ד) ע״פ הריבמ״ץ, ועיין שו״ת הרי״ד סי׳ ט״ו, עמ׳ צ״א ואילך, ועמ׳ ק׳, ובתוספ׳ רי״ד חגיגה כ״ב א׳, ומ״ש בתס״ר, עמ׳ 43.

פרק שמיני (א). כפה ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו המים דרך כולו טהור, ואם לאו טמא, היו רגליו מלאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה טהור, שפשף או שנפל בחמין טמא, קומקו׳ שהו׳ מלא בחמין והטבילו טמא, שפשפו או שהטבילו בחמין

חסדי דוד

פרק שמיני (א). כפת ידיו וכו׳. הביאה הר״ש[78]) בפ״י מש׳ ד׳, ולא פי׳ בזה כלום[79]), והנר׳ דר״ל שאם הקשירה רפויה באופן שנכנסים המים דרך כולו, כלו׳ אפי׳ במקום הכפיתה טהור, והיינו דידוע בודאי שנכנסו דהיינו שרפוי היטב, והא נמי לא מטהרי׳ ליה אלא דיעבד, אבל לכתחלה לא, וז״ש כפת ומסיים ואם לאו כלו׳ ואם אינו ידוע דודאי נכנסו טמא, דהעמד טמא על חזקתו, כך נר׳ לפי׳, והרמב״ם פסקה כלשונה בפ״א דין ט׳, ופי׳ מרן בכ״מ ונר׳ דהיינו לומר דהיכא דלא טבל כדרך גדילתו בודקים אותו, ואם נכנסו המים בכל המקומות שהיה נכנס אילו טבל כדרך גדילתו עלתה לו וכו׳, וכ״כ בב״י ס״ס קנ״ח. ולפי מיעוט דעתי אילו לזה כיון לא הו״ל למינקט כופת דהיינו קשירה, כמבואר וכדתנן בפרה כפתוה בחבל של מגג, דבלא כפיתה אם לא טבל דרך גדילתו היינו הך, וכדאמר ר״ל בפי׳ תנוקת דס״ו אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה, ודין זה פסקו הרמב״ם אח״כ בדין י׳ והוא משום בה״ס דבעי׳ ראוי לביאת מים, ואם גם דין זה הוא מה״ט הו״ל לכותבו אח״כ אחר שהתחיל בדיני בה״ס, ועוד דהא דבעי׳ דרך גדילתו היינו לאפוקי שלא יקפל קלתו בקלתו, אבל שטוח וכבוש כל גופו בקרקע בין פניו למטה בין פניו למעלה ש״ד ומיקרי דרך גדילתו, וכמ״ש בב״י גופיה בשם רב נטרונאי וכמה פו׳, והכא לי׳ כפת וכו׳, וישב לו וכו׳ משמע שכל גופו הוא כבוש ומושכב באמת המים, ואין שייך בכה״ג לחוש משום בה״ס, לכך נלע״ד דפי׳ משום ספק חציצה במקום הכפיתה וכדאמרן.

והא דתני סיפא היו רגליו מליאות אבק וכו׳, הר״ש גריס וירד וטבל טמא[80]), שפשף או שטבל בחמין טהור, ופי׳ או שטבל בחמין כגון חמי טבריא והחמין מעבירין את הלכלוך כאילו שפשף ע״כ, ולדבריו רישא אצט׳ משום דתנן בפ״ט לא יטבול באבק שעל רגליו, ואיכא למשמע לכתחלה הוא דלא יטבול הא דיעבד עלתה לו, קמ״ל הכא דאפי׳ דיעבד טמא, וקשיא לי דמ״ט טמא, אפי׳ תימא דע״י המים האבק נעשה טיט, הא תנן התם דדוקא טיט היון והביריו חוצלין, אבל לא שאר טיטין, ואיברא דלכתחלה אשמועי׳ מתני׳ דלא יטבול באבק שעל רגליו, אבל לומר דאפי׳ דיעבד לא עלתה לו אמאי, מ״ש מטיט דעלמא, ותו מאי דמסיים שאם שפשף טהור, היכי דמי אם שפשף יפה שנסתלק כל האבק פשי׳ דאפי׳ לכתחלה נמי, ומאי אירייא טהור דקתני דמשמע דוקא דיעבד, ואם לא שפשף היטב מאי מהני, גם מאי דאמר מר שהחמין מעביר את הלכלוך מהבשר טפי מהצוננים, לכאורה איפכא אשכחן בפ׳ כל הבשר דק״ה, דמים אחרונים אין נוטלין אלא אלא בצונן, מפני שהחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא ע״ש, ומיהו למ״ד התם דדוקא כשהיד סולדת בהן הוא דאין נוטלין ניחא, אבל למ״ד דאפי׳ אין היד סולדת בהן אין נוטלין קשיא, וצריך לחלק דדוקא הזוהמא של התבשיל אין מעבירין, אבל האבק מעבירין טפי מהצונן, אולם לפי גרסתנו בס׳ יש לפ׳ איפכא ממש, דרישא פי׳ דמתני׳ קמ״ל דלא יטבול דוקא לכתחלה קאמר, ומ״ש במקוה שיש בו מ״ס דלכאורה שפת יתר היא, נר׳ דקמ״ל דאפי׳ במקוה מלומצם, דסד״א כיון שנבלעים קצת מהמים באבק נמצא דחסר מהשיעור קודם שיכנסו המים בגופו, קמ״ל דלא חיישי׳, שהרי הטיט מצטרף להשלים השיעור, וכדלעיל בפ״ק, דתנן רי״א מטבילין במים ובטיט. ומאי דמסיים אבל אם שפשף וכו׳, יש לפ׳ דה״ק אם שפשף האבק קודם טבילה, באופן שנעשה כמין גבול והניחו כך על רגליו עד שנעשה יבש ואח״כ ירד לטבול טמא, דאחר שנעשה יבש כל טיט חוצץ, וכן אם נפל בחמין קודם טבילה, הרי החמין מקשין האבק ונעשה טיט עב שדומה לטיט היון[81]). והרמב״ם בפ״ב דין י׳ פי׳ לא יטבול באבק שעל רגליו ואם טבל אינו חוצץ, נר׳ דגרסתו בתוס׳ כגי׳ הס׳ דידן, וכ״כ מרן שם בב״י דגרים להיפך מגי׳ הר״ש, אע״ג דבכ״מ לא כתב מידי, ומ״מ לא העיר מרן במאי דהשמיט סיפא דתוס׳ לגמרי, ואולי דסבר שדבר פשוט הוא.

אמנם מדין קומקום דסיפא, משמע דגי׳ הר״ש עיקר, דה״נ בהך קומקום מהמת ההבל והעשן מעלה שחרורית דהיינו פחמין (כצ״ל) סביבותיו, ובהא נמי קתני מתני׳ שם בפ״ט גבי לא יטבול באבק שע״ג רגליו, ולא יטבול הקומקום בחמין אא״כ שפשף, והכא קתני שאם הטבילו טמא א״כ הה״נ באבק שע״ג רגליו, דהא במתני׳ תרווייהו גבי הדדי מיתניין ובחד לישנא, והשתא מלי׳ למימר דכי תנן אא״כ שפשף, אתרווייהו קאי בין אאבק שעל רגליו בין אקומקום, וקמ״ל דלא חיישי׳ שמא לא שפשף יפה בכולו, ובתוס׳ קמ״ל דכל שהטביל בחמין אפי׳ לא שפשף כשפשף דמי, דהחמין מעבירין את הלכלוך, וכמ״ש הר״ש וכדכתי׳ לעיל, שיש לחלק בין לכלוך לזוהמא, א״נ משום דקי״ל כמ״ד התם דדוקא כשהיד סולדת בהן אין נוטלין, כמ״ש הרמב״ם בפ״ו מה״ב וכ״פ מרן בא״ח סי׳ קפא, והכא איירי כשאין היד סולדת, ול״ל נמי דבין אבק ובין השחרורית נדבק מאד ולא דמו לטיטין. והרמב״ם (בפ״ב) [בפ״ג] דין י״ז כתב לא יטבול את הקומקום בפחמין שבו אא״כ שפשף ע״כ, ונר׳ דס״ל דמדלא תנן נמי

78) בר״ש: כופת, וכן במאירי, עמ׳ 107: מי שהיה כופת, ולהלן שם, עמ׳ 108: יש מפרשים קושר. ובכי״ו: כיפת (אצל צוקרמנדל בטעות: כפת). ועיין מ״ש להלן בסמוך.

79) לפנינו בר״ש: פי׳ כופת מלשון כפות ידיו ורגליו, והוא תמוה שהרי הוא חוזר על לשון התוספתא. ובמאירי עמ׳ 108: כופת מלשון כפות, כלומר שעומד שם ידיו ורגליו מקובצות. ונראה קצת שצ״ל בר״ש: מלשון [מ]כפית ידיו ורגליו, ורמז לירושלמי הוריות פ״ג ה״ח, מ״ח ע״ב: נביא מכפת ידיו ורגליו. וכן גם בשרידים מן הגניזה: מכפית וכו׳. ובירושלמי שבבבלי שם (בדפוס ראשון): מכפר, וצ״ל: מכפי׳. ובמדרש במ״ר רפ״ו: נביא כופף ידיו ורגליו ויושב לו וכו׳. ועיין גם בילקוט המכירי לזכריה, עמ׳ 38. ורגיל בבבלי היה כפוף ויושב לפני וכו׳ (עיין שבת י״ז א׳, נ״א א׳, סנהדרין כ״ד א׳), והכוונה שהיו יושבים לפני רבותיהם בקרקע וידיהם ורגליהם מקובצות (כשם שעושים בני ערב גם בימינו). ואף כאן העניין דורש כן, והיינו שהיתה אמת המים צרה וארוכה, ואינו יכול להכנס לתוכה אלא אם כן צמצם וכפת ידיו (עיין ב״ב צ״ט א׳) ורגליו. ועיין רש״י נדה ס״ז א׳, ד״ה לא תטבול, ועיין ר״ח שבת ק״ו ותוספות מנחות ל״ה ב׳ ד״ה וכמה. ובתוספתא בדפוסים: כפה: וכן היה לפני הראבי״ה ח״א סי׳ קנ״א, עמ׳ 157.

80) וכ״ה גם במאירי, עמ׳ 108.

81) וכן גרס „טמא״ באו״ז ח״א סוף הלכות נדה, נ״א ע״ב, ופירש כפירוש רבינו. ועיין תס״ר, עמ׳ 44.

טהור. (ב). הסלין של גת ושל בד חיצון צריך לחטט, ודפנים צריך לנער, קשרי פונדא ופסיקיא, וקשרי מגעל וסנדל, קישר ומפתחי חלוק של אשה הרי אלו חוצצין, קשרי נימי פונדא ופסיקיא, וקשרי רצועות ומנעל וסנדל, והקשר שבאפקריסין שבכתף, וסדין שקשר את מומן הרי אלו חוצצין,

חסדי דוד

במתני' או שהטביל בחמין דהוה אשמועי' רבותא, ש"מ דמתני' פליגא וס"ל דלא מהני אלא ששפך דוקא אפי' בחמין, אבל בשפוף אה"נ דמהני אפי' לאדם לאבק שע"ג רגליו אפי' לכתחלה, ולא הוצרך הרמב"ם להשמיענו דמדין הקומקום תלמדנו, וגם במאי דנר' מהתוס' בין באבק שע"ג רגלי האדם בין בקומקום בפחמין דאפי' דיעבד לא מהני אא"כ ששפף, בהא נמי ס"ל להרמב"ם דמתני' פליגא, דבתרווייהו לא קתני אלא לא יטבול, כלו' לכתחלה, אבל דיעבד בתרווייהו עלתה לו.

(ב). הסלין וכו', אוצין צריך לחטט ורפין צריך וכו', וסנדל וקשרי מפתחי וכו', רצועות מנעל וכו', שקשר את מימיו וכו', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש בפי"י מש' ד', ופי' בה אוצין שמלאים חרצנים וזגין בדוחק, צריך לחטט ולהוציא כל הפסולת, ואי לא חיין, רפין צריך לנער מה' נוער את הכסוי בפי' במה טומנין (מ"ע א'), קשרי פונדא ברישא קתני קשרי פונדא ופסיקייא עצמה, ובסיפא קתני קשרי הנימין, קשרי עני בסתמא לא קפיד, ובע"ה בסתמא קפיד ע"כ. ועדיין לא השמיענו הרב טעם החילוק שבין קשרי הבגדים עצמן לבין קשרי נימי הבגדים, וכן לא שמענו החילוק דבסיפא שבין עני לבע"ה אמאי קאי. וכפי הנר' ה"פ ברישא בקשרי הבגדים עצמן שקשרן, דודאי כל שקשרן האדם עצמו פשי' דקפיד עלייהו וחייצי, ולא סוף דבר אלו אלא אפי' הקשרים שבנימי הבגדים, אם קשרן חייצי, דודאי לשום תכלית קשרן וקפיד, אבל קשרי הנימין שנתקשרו מאיליהן מסתמא לא קפדי, ובכל הנך אין חילוק בין עני לבע"ה, אך בקשרי הבגדים עצמן שנקשרו מאיליהן בהא הוא דמחלק בסיפא בין עני לבע"ה. וכולה פסקה הרמב"ם שם דין כ"א וכ"ב, וע"ש דמוכח כדאמרן.

(ג). ריה"ו אומר וכו', וכן וכו'. קאי אמתני', דתנן כל ידות הכלים שהם ארוכים ועתיד לקוצן מטביל עד מקום המדה, ריה"ו או' עד שיטביל את כולו, שלשלת דלי גדול ד"ט, ושל קטן עשרה וכו', רע"א עד שיטביל את כל הטבעת ע"כ. וקתני הכא דסיפא נמי ריה"ו בשם ר"ט אמרה, ומשמע דריה"ו מדנפשיה לא מודה לר"ט בשלשלת דסיפא, דא"כ מאחר דאשמועי' רישא דכל ידות וכו', צריך להטביל את כולן, אע"ג דגלי דעתיה להדיא דעתיד ודאי לקוצן, ומסתבר טפי לומר דכקצון דמי, א"כ פשי' דכ"ש בשלשלת שהיא גדולה משיעור המפורש דאינו אלא משום דא"ל טפי, ואמדי' דמסתמא יקצנה דפשי' דכ"ש הוא שצריך להטביל את כולה ומאי קמ"ל, א"ו רישא איירי בידות סתם שהכל חתיכה אחת, ומש"ה סבר ריה"ו דאפי' תימא כקצון דמי אפ"ה צריך כולה, דאל"כ איכא חציצה במקום חתך המחובר במה שעתיד לקוץ, אבל בסיפא איירי כגון דליכא חציצה, בשלשלת העשויה מטבעות והמדה מגעת עד קצת טבעות, באופן דליכא חציצה, ואה"נ דהא לת"ק לא אצט' דכ"ש הוא מדרישא, אלא לר"ט אצט' דאפ"ה סבר עד שיטביל את כל הטבעות (כצ"ל), אבל ריה"ו מדנפשיה אה"נ דבהא מודה לת"ק, הואיל וליכא חציצה, דבהא דכל העומד ליחתך כחתוך דמי אולי דמודה ריה"ו, אבל ר"ט ודאי מחמיר טפי, דלית ליה כל העומד ליחתך כחתוך דמי כלל, ואפי' במקום דלא שייכא חציצה צריך להטביל את כולו, והא דידיה והא דרביה, ות"ק פליג אתרווייהו, וס"ל כל העומד ליחתך כחתוך דמי, וס"ל נמי דבבה"ם דכלים לא חיישי' לחציצה, וכך נר' דעת הרמב"ם בפי' במתני', ידוע הוא ששלשלת מחוברת מטבעות וכאשר יגיע אל י"ט או אל ד' אל קצת טבעות מטבעותיו אמר ת"ק שהוא יטביל עד מקום המדה לבד, ור"ט אומר שהוא יטביל הטבעות כולן וכו', ואין הלכה כר"ט ולא כריה"ו ע"כ. הרי בהדיא דגריס בדר"ט כל הטבעות וכדאמרן, וממאי דקפיד לאפוקי מתרווייהו מר"ט ומריה"ו ש"מ דס"ל כדאמרן, דריה"ו לחוד ור"ט לחוד, ומדבריו נמי למדנו דהלכתא דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, וגם דבבה"ם דכלים לא בעי' ראוי לביאת מים, וכ"פ בחבו' פ"ג דין כ"ה כת"ק, ונר' מדבריו שם דלא סוף דבר היכא דגלי דעתיה להדיא דעתיד לקוצצו דחשיב כחתוך, אלא אפי' בסתם כל שהוא גדול יותר משיעור הצריך חשוב כחתוך, מדערה לאתויי גם סיפא דשלשלת ע"ש, כך נר' לכאורה בדעת הרמב"ם, דאיהו ז"ל נמי קאי בשי' הר"ש והרא"ש דבבה"ם דכלים לא חיישי' לחציצה, אך ק' דבפי' בהמה המקשה דע"ג אדתנן הוציא העובר את ידו הבשר מגע נבלה וכו', דפריך בגמ' אמאי טו' בה"ם היא ולא מטמיא, לימא ר"מ לטעמיה, דתנן ג' על ג' שנחלקו וכו', טמא מגע מדרס וכו', ומשני לאו איתמר עלה אמר עולא ל"ש וכו', ה"נ בשעת פרישתו מאבר מקבל טו' מאבר, רבינא אמר בגד לאו לחתיכה קאי, עובר לחתיכה קאי, וכל העומד ליחתך כחתוך דמי, כמאן כר"מ דתנן כל ידות הכלים וכו' דר"מ, והכ"א עד שיטביל את כולו, אפי' תימא רבנן הבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמו ונגיעי בהדדי ע"ש, נר' מדברי רבינא דלית הלכתא כת"ק דמתני' דר"מ הוא, ורבנן פליגי עליה, והיכי פי' הרמב"ם כת"ק, כיון דבגמ' אוקמוה דיחידאה הוא ורבנן פליגי, ותו מדפריך לרבינא כמאן כר"מ, כלו' שבקת רבנן ונקטת כר"מ, והוצרך לשנויי אפי' תימא רבנן, משמע דסבר תלמו' דלית הלכתא כר"מ, ונר' לומר דמאי דפריך כמאן כר"מ, לאו משום דלית הלכתא כוותיה, אלא משום דהתם במתני' קתני הבשר מגע נבלה דר"מ, והכ"א מגע טריפה שחוטה, ופירושו דלא מיטמיא אלא במוקדשין מדרבנן כמ"ש שם בגמ' אה"כ, וא"כ מעיקרא כי מקשי תלמו' אמאי טו' בה"ם וכו', לאו אר"מ לחוד פריך, אלא ארבנן נמי, דאפי' מגע טריפה שחוטה אין כאן, דמגע בה"ם הוא ולא איקרי מגע, וכי קאמר תלמו' לימא ר"מ לטעמיה, ה"פ בשלמא לר"מ לק"מ דלשיטתיה אזיל דסבר מגע בה"ם איקרי מגע, ולכן שפיר הוי הבשר מגע נבלה, אלא לרבנן קשיא, וא"כ נצטרך למשכוני נפשין לפי' דכי אמור רבנן מגע טריפה שחוטה לדבריו דר"מ קאמרי, כלו' לדידן אין כאן מגע כלל, אלא אפי' לדידך דאית לך דמגע בה"ם איקרי מגע לא תימא מגע נבלה, שהרי שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, אלא מגע טריפה שחוטה, והשתא עולא שפיר משני דא"ל לידהק בכך דרבנן לדבריו דר"מ קאמרי, אלא אפי' לדידהו, דאיברא דאית להו לרבנן מגע בה"ם לא הוי מגע, מיהו בשעת פרישתו דאינו בה"ם א"א לנמלם שלא יגע מטע, ושפיר

נתקשרו מאליהן אינן חוצצין, קשרי עני שמקפי׳ עליהן, ושל בעל הבית הרי אלו חוצצין, ושל בעל

חסדי דוד

הוי מגע טריפה שחוטה, ומעתה כי משני רבינא נמי בגד וכו׳, על כרחך לתרולי אליבא דרבנן אתי, דאילו לר״מ מעיקרא ל״ק כדאמרן דלשיטתיה אזיל דמגע בה״ם מגע איקרי, אלא תירולו לרבנן, כלו׳ דכיון דנקטי׳ כל העומד ליחתך כחתוך דמי, הו״ל כאילו נחתך ונוגע האבר בבשר ומטמא את הבשר, דהשתא אין זו מגע בה״ם הואיל וחשיב כניטל אלא שנוגע, ולזה כיון רש״י ז״ל דפי׳ שם כחתוך דמי, והרי נוגעין זה בזה ע״כ, כלו׳ דחשיבי כגופין נפרדים הנוגעים זה בזה, והשתא היינו דפריך תלמו׳ לרבינא קו׳ עלמית ואלימתא דמאן כר״מ וכו׳, כלו׳ הך סברא דידך דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, לא אשכחן אלא לת״ק דמתני׳ דמקואות דכל ידות הכלים וכו׳, אבל הא חזי׳ התם דאיכא רבנן דפליגי, כגון ריה״ו ור״ע, וא״כ י״ל דת״ק דהתם היינו ר״מ, דסתם מתני׳ ר״מ, והלא מעתה תירולך כהר נופל יבול, דלמאן אלטי׳ אי לר״מ בלא תירולך ל״ק לדידיה כדלעיל, ואי לרבנן דקאמרי מגע טריפה שחוטה, דילמא הנך רבנן הם הנהו רבנן בני פלוגתי דר״מ דהתם דלית להו כל העומד ליחתך וכו׳, ומשני שפיר רבינא דאפי׳ הנהו רבנן דפליגי התם את״ק לא פליגי אלא בידות הכלים אבל חבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי, ולכ״ע אמרי׳ בכה״ג כל העומד ליחתך כחתוך דמי, והילכך שפיר קאמרי מגע טריפה שחוטה.

והפותח יד שהעיר אותו בכל [זה] הוא מה שראיתי להרב הכהן הגדול בס׳ שער אפרים בתשו׳ ראשונה, על הככר שנשרף מקלתו בתנור אם יולאים י״ח בשבת לענין לחם משנה, דקא מהדר להכשוריה, וקאי באפיה הא דרבינא ואזר כגבר חלליו לדהוקה מהלכה, וז״ל שם באמלע תשובתו שאין אנו לריכין לכל הנז׳, דבודאי דברי רבינא אינם אליבא דהלכתא, שהרי דברי רבינא הם אליבא דר״מ דמתני׳ דסבר העובר מגע נבילה, וע״ז מקשה ואמאי טו׳ בה״ם היא וכו׳, ומשני רבינא כל העומד וכו׳, לאפוקי אליבא דחכמים דמתני׳ דסברי הבשר מגע טריפה שחוטה אינו ק׳ כלום, ואנן קי״ל כחכמים וכו׳, וא״כ אין אנו לריכין לדברי רבינא וכו׳, ואף שיש לדחות דגם אליבא דהכמים לריכין אנו לתי׳ דרבינא, באשר שגם אליבא דהכמים ק׳ למה יטמא כדין מגע טריפה וכו׳, ולריכין אנו לדברי רבינא וכו׳, אבל זה אינו מוכרח, די״ל דאף דטו׳ בה״ם אינו מטמא היינו לטמא כלים וכו׳ בחולין, אבל בקדשים מטמא אף בה״ם, דזהו רק הומרא בעלמא וכו׳, וא״כ מכל מ״ש מוכח דדברי רבינא אתיא דלא כהלכתא עכל״ל. וליסרי לן מר דאזיל כל בתר איפכא, דאדרבא כל השקלא וטריא דתלמו׳ אינו אלא אליבא דהכמים, דאילו לר״מ מעיקרא לק״מ, מאהר דאית ליה בהדיא דמגע בה״ם איקרי מגע, וא״כ מעיקרא כל מאי דמהדר תלמו׳ אינו אלא ליתובי דעתא בדברי הכמים, ובין שינוייא דעולא ובין שינוייא דרבינא בדבור א׳ נאמרו לייסב דברי הכמים, ותדע דאל״כ מאי האי דקאמר תלמו׳ מעיקרא לימא ר״מ לטעמיה וכו׳, הא פשי׳ דלימא ולימא ואמאי לא הא בהדיא ס״ל לר״מ הכי, דהא קאמר מגע מדרס ומאי קשיא, אלא ע״כ ה״ק לימא ר״מ וכו׳, וא״כ ניהא לר״מ אבל להכמים מאי איכא למימר, והכא קיימי מלהון דעולא ודרבינא, ועפי תמיהא לי על הרב מהר״ר לבי, שבתשובותיו [81*]) סי׳ ס״ב הק׳ על החילוק דבעא לחלק מר זקנו הרב הנז׳, דבמגע טריפה שהיא הומרא בעלמא אפי׳ טו׳ בה״ם מטמאה מכח הסוגייא דכילד לולין דפ״ה, דנר׳ משם דאפי׳ בטו׳ קדשים דמדרבנן לא מיטמא מגע בה״ם ע״ש, ובמקום דהו״ל להק׳ קו׳ עלומה מתוך הסוגייא עלמה, דע״כ כל שקלא וטריא דידה היינו אליבא דחכמים כדאמרן, הרחיק ראייתו להק׳ עליו מההיא דכ״ל, דאי מההיא לא איריא, דהתם אינה אלא דחייה דדחי תלמו׳ כי הוה בעי לאוכוחי דלא גזור רבנן טו׳ על היולא, מההיא דאבר שילא מקלתו חותך וכו׳, ואי אמרת גזרו טו׳ כי חותך מאי הוי, ודחי מהכא לא תפשוט דטו׳ בה״ם היא וכו׳, כלו׳ ודילמא לא אתמור בבה״ם אפי׳ בטו׳ דרבנן, וידוע שהדוחה דוחה בקש וליכא מהכא קו׳ על הרב ש״א, דאיהו הכא נמי בדרך דילמא קאמר לה, כלו׳ דלחכמים לא לריכי׳ לתירולו דרבינא דדילמא יש לחלק כך.

ברם דא עקא, במאי דחזיתיה ליה לרב כהנא התם דמסיק לה להלכתא הכי, העולה מכל מ״ש דלית הלכתא כרבינא דסבר דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, וא״כ בנ״ד שנשרף וכו׳, אינו כחתוך וכו׳ ע״ש. ופליאה דעת ממני, דבתר דנחית לעיין במתני׳ דהכא וראו עיניו דפי׳ הרמב״ם כת״ק דהיינו ר״מ דקאמר התם בחולין, א״כ היכי בעא למימר דלית הלכתא כרבינא דסבר כל העומד ליחתך וכו׳, אדרבא הלכתא רבתי היא דכל העומד ליחתך כחתוך דמי אפי׳ במידי דלאו אוכלא, כגון בידות הכלים שעתיד לקוללן, וכ״ש במידי דאוכלא, ואיברא דלא לריכי׳ לתירולא דרבינא דחבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמו, דההיא לא אמרה רבינא אלא לתרולי אליבא דהנהו רבנן דהיינו ריה״ו ור״ע, דלית להו כל העומד ליחתך וכו׳, ובעא רבינא מימר דאפ״ה באוכלין מודו, ומיהו אינו מוכרח דדילמא אין לחלק, ולמאן דלית ליה כחתוך דמי באוכלין נמי לית ליה, ולא אמרי׳ כמפרתי דמו, והנך רבנן דקאמרי הכא מגע טריפה לאו ניהו ר״ע וריה״ו דהתם, א״נ נתפוס כשינוייא דעולא דבשעת פרישתן וכו׳, וה״ע דהתם בההיא סוגייא דכ״ל קאמר תלמו׳ ולרבינא דקאמר חבורי אוכלין וכו׳, דש״מ דסתמא דתלמו׳ לא נקיט לדרבינא, משום דבאמת אינו מוכרח לחלק בהכי, אבל לענין הלכה במ״ש רבינא כל העומד ליחתך כחתוך דמי, פשי׳ דנקטי׳ הכי ולא באוכלין בלבד, אלא בכל מידי וכת״ק דהכא, וכמ״ש הרמב״ם כדכתי׳ לעיל, ועמ״ש מרן בכ״מ בפ״א דפה״מ דין ט״ו על השגת הראב״ד שם, דנר׳ מדבריו דלא קי״ל כרבינא בהא דחבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי, אלא כסוגייא דפ״ב דזבחים דאתיא דלא כוותיה, וע״ע במשל״ם שם דא״ש ככל מ״ש בעניי, דכיון דקי״ל דכל העומד ליחתך כחתוך דמי ממילא דלא לריכי׳ להילוקו דרבינא, ולא קי״ל בהא כוותיה, והן אמת דממ״ש הרמב״ם בפ״א מה׳ פרה נשחטה ע״ג מערכתה אין לה פדייה עולמית, מוכח דפי׳ דלא כר״ש דאית ליה כל העומד ליפדות כפדוי דמי, דלדידיה נפדית אפי׳ ע״ג מערכתה, כדאי׳ בפ׳ מרובה דע״ו דר״ש הוא דאית ליה כל העומד ליפדות כפדוי דמי, וכל העומד ליזרק כזרוק דמי, ואנן לא קי״ל כוותיה, וכאשר הוכיח הרב שם דלא כמרן הכ״מ, וכאשר כתבתי בעניי לעיל בפ״ו דפרה, אלא שהתולדה

[81*]) שו״ת חכם צבי.

הבית שאינו מקפיד עליהן, ושל עני הרי אלו אינן חוצצין. (ג). רבי יהודה אומר צריך להטביל

חסדי דוד

שרצה להוליד הרב מזה דכי היכי דלא קי"ל כר"ש דלא אמרי' כל העומד ליפדות כפדוי וכו', ה"נ לא קי"ל כרבינא במ"ש כל העומד ליחתך כחתוך דמי, זה ליתא כלל, דא"כ היכי פי' הרמב"ם כת"ק דידות הכלים דאין מטביל אלא עד מקום מדה, אי לאו כחתוך דמי הו"ל הכל כלי א', והרי הכל טמא, ובטבילה נמי צריך להטביל את כולו, דפשי' דלא סגי להטביל מקצת כלי, אלא ע"כ טעמיה דת"ק דחשיב אותו מקצת יד כחתוך לגמרי, וכ"ת ס"ס כשנטמא הכלי הרי נטמא גם אותו היתרון של היד שהרי נוגע בו, ואמאי אינו צריך טבילה, ועוד דהרי חוזר ומטמא את הכלי דנוגע בו, אין זה כלום דכיון דכחתוך דמי והרי אינו כלי ולא יד הכלי, אלא כחתיכה של מתכת או של עץ בעלמא שאין עליו שם כלי, ואינו מקבל טו', וא"כ די להטביל מה שיש כלי או יד עליו שהם נטמאו, אבל לא אותו היתרון שלא נטמא מעולם, הואיל וחשיב כחתוך, והא לא דמי לאבר המטמא את העובר דמגע טריפה שחוטה לרבנן, משום דלא חשיב בה"ם כדאמרן לעיל, אבל הכא לאו בר קבולי טו' הוא, וכ"פ הרמב"ם בפ"ט מה' כלים, שלשלת דלי גדול ד"ט, ממנה סמוך לדלי מתטמא עם הדלי, מפני שהוא צורך הדלי, והשאר טהור ע"ש, וא"ת ס"ס הויא חציצה, כיון שנוגע זה היתרון ביד, עכ"פ הא נמי לק"מ, דאע"ג דודאי נוגע הוא שם ובה"ם לא חשיב מאחר דכחתוך דמי כדאמרן לעיל, דמה"ט מיטמא הבשר מהאבר לפי שעכ"פ נוגע, וא"כ ה"נ ס"ס נוגע הוא ובה"ם לא חשיב, מ"מ אינו חוצץ באותו מקום שנוגע ביד, דכיון דאינו מזיק ליד הו"ל מעוטו שאינו מקפיד ואינו חוצץ, דאעפ"י שעומד ליחתך משום דיתיר הוא, מ"מ מוכח דאינו מקפיד עליו הואיל והניחו, וזה נודע דלא גזרו רבנן שתהא חציצה אלא במיעוטו המקפיד ולא בשאינו מקפיד, ולפי"ז א"צ לידחק לא במה שנדחקו הר"ש והרא"ש דבבה"ם דכלים ליכא חציצה, ולא במ"ש התו' התם בחולין דמיירי כעין חוליות, משום שהם ז"ל קרו ליה מיעוטו המקפיד ע"ש, אבל לד' הרמב"ם ליתא, אלא אפי' עתיד ליחתך הואיל והשתא לא הקפיד עליו לחותכו קרוי מיעוטו שאינו מקפיד ולא חייץ. ופלוגתייהו תליא במ"ש הרא"ש בפ' תנוקת ומביאו הב"י בשמו בר"ס קצ"ח, דאפי' אינו מקפיד עתה בשעת טבילה, לא אזלי' בתר השתא, אלא בתר אורחא דמלתא, וזוהי ד' התו' דהכא דקרו ליה מעוטו המקפיד, דבתר אורחא דמלתא אזלי', אבל הרמב"ם ס"ל דבתר דעת הטובל אזלי', כמ"ש בב"י שם, הילכך לדידיה איקרי כאן מעוטו שאינו מקפיד, דהואיל ולא הקפיד עתה לחותכו אעפ"י שעומד ליחתך, השתא מיהא לא איכפת ליה, ולא ניחא ליה להרמב"ם לחלק בין בה"ם דכלים לבה"ם דאדם, מטעמא דכתי' בס"פ דלעיל, דנר' דהך מלתא תליא באשלי רברבי בפלוגי' דר"ע וריב"ן, וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו, דאף בבה"ם דכלים בעי' שיהא ראוי לביאת מים, ותדע דלא ס"ל להרמב"ם הך חילוקא, דא"כ לא הוה שתיק מניה מלכתבו בפי', הואיל והוה דבר חדוש, ואדרבא הבקי ורגיל לדקדק בסדור דברי קדשו ימצא דלא ס"ל לחלק בהכי, שהרי בפ' ראשון מה' הללו כייל ותני מילי דאדם ומילי דכלים, ובפ"ב איירי במילי דאדם בלבד, ובפ"ג איירי במילי דכלים בלבד, והנה בפ"א דין י' כתב הא דבה"ם שצריך שיהיה ראוי לביאת מים, ובדין י"ב כתב חילוקי חציצה בין רובו למיעוטו ומקפיד ואינו מקפיד ע"ש, ואם אי' דס"ל כחילוק הר"ש ודעמיה, לא הו"ל לכתוב דינא דבה"ם אלא בפ"ב, דהא לדידהו לא שייך רק באדם בלבד, אלא ש"מ דליתא לדידיה, אלא כי היכי דהלכות וחילוקי חציצות איתנהו בין באדם בין בכלים, ה"נ דין בה"ם, וה"ט נמי דפי' שם בפ"ב ההיא דצלוחית שפיה שוקע דתנינן בס"פ דלעיל, וכן דין הקלמרין דאינה טהורה עד שיקבנה מצדה, כדי שיכנסו המים לעקמומיות שבה ע"ש, והנהו עקמומיות ודאי בה"ם נינהו, ואפ"ה קאמר שצריך ראויים לביאת מים, א"נ טעמא דהנך ידות דהכא משום מעוטו שאינו מקפיד, הילכך אע"ג דלאו בה"ם נינהו מאחר דכל העומד ליחתך כחתוך דמי אפ"ה לא חייצי.

נמצינו למדין, דמאחר דנקטי' כת"ק דמתני' דא"צ להטביל אלא עד מקום המדה, בהכרח דנקטי' כרבינא דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, בין בכלים בין באוכלין, וא"צ לחלק כדחילק רבינא, דההיא לא נצרכא אלא לריה"ו ור"ט דמתני', אבל לת"ק אין חילוק, ואי לא הוה חשיב כחתוך היה צריך בודאי להטביל את כולו, שהרי הכל גוף א' וכולו נטמא וכוליה בעי טבילה, וכי תאמר נפשך הא לא נקטי' כר"ש בהנהו דכל העומד ליפדות וכל העומד ליזרק וכו', כאשר הוכיח במישור הרב ש"א שם, וא"כ מ"ש בהא דנקטי' כר"מ דהעומד ליחתך כחתוך דמי, הא לא קשיא, דע"כ דר"מ לחוד ודר"ש לחוד, ותדע דאי תרווייהו בחדא מחתא ליערבינהו וליתנינהו תלמו', והו"ל דר"מ ור"ש אמרו דבר א', ומ"ט בההיא דהעומד ליפדות וכו', נקטיה בשם ר"ש, והכא בעומד ליחתך נקט ר"מ, א"ו לא ראי זה כראי זה, דאיברא דר"ש אית ליה דר"מ במכ"ש, אבל ר"מ לית ליה דר"ש, דע"כ לא קאמר ר"מ כחתוך דמי אלא במידי דאינו מחוסר מעשה ידי אדם בכוונה, דכך לי אם יחתך או ישבר מאליו כגון ע"י נפילה, או ע"י קטן וכיוצא בלא שום כוונה, כמו אם יחתך בידי אדם גדול בכוונת חתיכה, הילכך בכה"ג ס"ל לר"מ כל העומד ליעשות כעשוי דמי, דכיון דאפי' נמי ליעשות ממילא אין זה מיקרי מחוסר מעשה, אבל בעומד ליפדות דתלוי במעשה הפדיון שצריך להיות ע"י אדם בכוונה מכוונת, וכן בההיא דהעומד ליזרק דבעי' זריקה ע"י אדם בכוונה, וכן שריפת נותר בעי נמי בידי אדם לשורפו כמצותו ובמקום המיוחד לו, בכל הני לא ס"ל לר"מ כעשוי דמי, הואיל ומחוסר מעשה גמור, אלא ר"ש הוא דאית ליה הכי, ואנן נקטי' כר"מ דסתם לן ר' כוותיה בהך מתני' דידות אבל לא נקטי' כר"ש. והנה סברא זו דר"מ דדבר העומד ליעשות ואפשר שיעשה ממילא הרי הוא כעשוי, אשכחן נמי דאית ליה הכי בפ"ו דשבועות בענבים העומדות ליבצר שאין צריכין לקרקע, דר"מ סבר כבצורות דמיין, והתם נמי בכה"ג איירי, דיתכן שישרו מן הגפן בלא בצירה, או ע"י רוח א"נ ע"י קטן וכיוצא, ובכה"ג הוא דס"ל לר"מ כבצורות דמיין. והתם נמי אע"ג דלגבי דין שומרים לא נקטי' כוותיה, מ"מ בכל שאר מילי כגון במקח וממכר ובאונאה ובמודה במקצת הטענה בכלהו קי"ל הכי דהעומד ליבצר כבצור דמי, וכמש"ש הרמב"ם והר"ב בפי' המש', וע"ש בתוי"ט שכתב שכ"ד דעת רוב הפו' ז"ל, וחילייהו מההיא דאי' בפשיטות בפ' נערה (כתובות נ"א א') כל העומד

את כולן מפני חתך, וכן היה רבי יהודה אומר משום רבי טרפון צריך להטביל את כל הטבעת.

חסדי דוד

ליגזז כגזוז דמי ע״ש, והיינו נמי כדאמרן דגזיזה אינה מוכרחת להיות על ידי אדם בכוונה דאפי׳ על ידי קוליס וכיולא, והכל עולה בקנה אחד וכדאמרן.

ושוב ראיתי להרב עטרת לבי בתשו׳ הנז׳ [82]), שכתב לחד מרבנן דהוה פליג על מר זקנו הנז׳, וז״ל ומה שרלה כת״ר להוכיח דהרמב״ם ע״כ ס״ל כרבינא, מדפי׳ שמטביל עד מקום שמדה אינו הכרח, משום דרבינא חדית לן תרתי, חדא דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, ובהכי לא סגי דליטמא דהא כל עו׳ סתרים נמי הכי הוא, שכל א׳ חתוך ועומד בפ״ע אלא שנוגעים בסתרים, ע״כ ל״ל אחריתא, דאף שאין נוגעים אלא בסתרים ה״ה כאילו נוגעים בגלוי, והרמב״ם כתב וכו׳, בכל גווני אף שאינו עשוי כמין חליות וכו׳, והרבה נדחקו התו׳ וכו׳, וכבר תמה הר״ש וכו׳, והעלה דבה״ם של כלים א״ל וכו׳, והיא באמת סברת הרמב״ם וא״כ אף שיסבור בידות וכו׳ דכקלון דמי, ע״כ ס״ל דמגע בה״ם היא, דאל״ה ליהוי חלילה וא״כ אין משם ראיה דס״ל כרבינא לענין דליהוי כמגע גלוי, ודעת מז״ה דלר״ש דס״ל כל העומד לפדות וכו׳, ש״מ דסברא אלימתא ומהוורת היא שפיר יש לנו לתפוס סברת רבינא דכל העומד וכו׳, וכאילו נוגעין בגלוי וכו׳, אבל לרבנן דפליגי עליה דר״ש בעומד לפדות וכו׳, אף דיסברו דכל העומד להתוך כחתוך דמי, אינה כ״כ סברא פשוטה ואלימתא דניסקה תרי דרגי ונימא כאילו התוך וכאילו נוגעין בגלוי עכת״ד. ומתוך האמור נדחו כל דבריו, והוזרים ונראים דברי שכנגדו חלוק עליו, שע״כ הרמב״ם כרבינא ס״ל, וכדקי״ל נמי בעלמא וכסתמא דתלמו׳ דפי׳ נערה דכל העומד ליגזז כגזוז דמי, וכמ״ש התוי״ט שם, ובפ״ח דב״ב ע״ע, ולית ליה הכוא הדושא דהר״ש, דא״כ לא הוה שתיק מניה, ולא עוד אלא דמכשרון הסדרא דבי רב מוכח איפכא כדלעיל, אלא טעמו משום דהו״ל מיעוטו שאינו מקפיד, לפום שיטתיה דבתר דעתיה דהאידנא אזלי׳ ולעולם גלוי חשיב כל דעומד ליהתך, ותרתי מילי דאמר מר דחדית רבינא חד אתחזרו דהא בהא תליא, דכיון דכהתוך דמי הא לא דמי לכל עו׳ בה״ם, דהתם לאו ליהתך וליפרד קיימי, הילכך בה״ם חשיב, אבל הא כיון דליפרד קיימי כאילו הן פרודות חשיבי אלא דנגעי להדדי, וכאשר דקדקנו מדברי רש״י ז״ל.

ומ״ש הרב דלרבנן דפליגי עליה דר״ש אינה כ״כ סברא פשוטה דניסקה תרי דרגי וכו׳, דברים עפלים הם מבלי מלח, דמנ״ל להמליא הילוק זה דלר״ש היא סברא פשוטה, ולרבנן אפי׳ נימא דסברי העומד ליחתך כחתוך דמי אינה סברא פשוטה, אדרבא יותר פשוטה ואלימתא סברת ר״מ, דדוקא בעומד ליהתך דאינו מחוסר מעשה אדם גדול בכוונה אלא היתוך בעלמא, ואפי׳ ליעשות אפי׳ ע״י קטן ואפי׳ ממילא, כגון שיפול וישבר בהא דוקא אמרי׳ כחתוך דמי, אבל במידי דמחוסר מעשה אדם גדול בכוונה כגון זריקה, וכ״ש מחוסר פדייה שלריך דבר אחר מבחוץ כדי לפדותו, בהנך מסתברא טפי דלא נימא כעשוי דמי וכדאמרן לעיל, ויש סמוכות לסברא זו דאשכחן כיולא בה בפה במה אשה (שבת נ״ח ב׳) גבי זוג ועינבל, דמהלק שם בין היכא דמחוסר מעשה אומן, להיכא דאינו מחוסר אלא מעשה הדיוט, כדמשני׳ התם האיל והדיוט יכול להחזירה הילכך חשיב כאילו הוחזר ע״ש, ומעין זו היא הסברא שהזכרנו. ועוד דמלינו דמייתי הרב״ח בח״מ סי׳ ל״ה בשם הר״ב העיטור, דאע״ג דאיהו ז״ל פי׳ דלא כר״מ בההיא דענבים העומדות ליבלר, כתב וז״ל וקי״ל כל המחובר לקרקע ה״ה כקרקע, ודוקא ענבים וכל דמחסרי מעשה ידי אדם, אבל תמרי דמנפשייהו נתרן קי״ל כל העומד ליגדר כגדור דמי ע״ש, אמור מעתה דה״נ יש לחלק בין עומדות ליבלר, לעומד ליפדות או ליזרק, ונמלא דטפי פשוטה ומבוררת סברת ר״מ בעומד ליחתך דכהתוך דמי מסברת ר״ש בעומד ליפדות דכפדוי דמי, א״כ אי נימא דסברי רבנן כר״מ דהעומד ליחתך כחתוך, בודאי דאמרי׳ דחשיב כנוגעין בגלוי, וליכא הכא תרי דרגי אלא חדא היא בסדר המדרגה, והא בהא תליא, דכיון דחשיב כחתוך ממילא דחשיב גלוי.

אסיקנא דודאי קי״ל כרבינא במאי דקאמר דכל העומד ליחתך כחתוך דמי, דאתיא כת״ק דידות דהיינו ר״מ, וכדס״ל נמי בענבים העומדות ליבלר, וכיון דכחתוך דמי מיקרי גלוי, ואם הוא דבר ראוי ליטמא אה״נ דמיטמא, דאין זה בה״ם אבל יתור היד לא מיטמא דאינו כלי. ולענין חלילה בטבילה, למ״ד דבתר דעתיה דהאידנא אזלי׳ אינו חולץ משום דלא קפיד, (אבל למ״ד דבתר סתמא אזלי׳ והכא עומד ליחתך הא דלא חיין, ל״ל כדברי התו׳ או כדברי הר״ש, וכבר הוכחנו שאין כן דעת הרמב״ם), אך במ״ש רבינא דחבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמו, ואפי׳ אינו עומד ליחתך איירי, דהא סתמא קאמר, בהא לא קי״ל כוותיה, וה״ט דלא משני תלמו׳ הכי בהעוה״ר, וא״ל למה שנדחקו התו׳ שם בסוגייא הנז׳ בד״ה חבורי אוכלים וכו׳ ע״ע, ורבינא נמי לא אמרה אלא לייסב אליבא דר״ע וריה״ו, ואנן לא נריכי׳ להא מאחר דקי״ל כת״ק וכדאמרן. ומ״מ אע״ג דבעומד ליחתך קי״ל כוותיה, עכ״ז נר׳ שדין הרבנים עוגים השנים בככר שנשרף קלתו דמותר לבלוע עליו בשבת קושטא הוא, אבל לא מטעמייהו, אלא ה״ט דע״כ לא אמרי׳ העומד ליחתך כחתוך דמי אלא במלתא דאיכא נפקותא בחיתוך זה, כגון שאם לא יחתכנו מגרע למה שמדובק בו, כגון יתרון של ידות הכלים דלא ניחא תשמישתייהו ע״י יתור זה, וכן בענבים העומדות ליבלר, דאי מנח להו פסדי שמתייבשין ודומיא דאבר דלעיל, דאי מנח ליה חייש׳ לתקלה דילמא אתי למיכל ליה וכיולא בזה, אבל כאן זה המקלת שנשרף אין מזיק חבורו לשאר הלחם ואינו מוכרח לחותכו, דיכול הוא לאכול כל הלחם ומניח המקלת שנשרף ובכה״ג לא אמרי׳ כחתוך דמי, דא״כ הרי כל לחם נמי ליבלע וליחתך קאי כדי לאכול, וא״כ לימא כחתוך דמי, ונפל פיתא בבירא דהיכי משכחת לה לחם משנה וברור, ועיין בתו׳ דהתם בחולין בד״ה חבורי אוכלין וכו׳, שכתבו דלא אמרי׳ כל העומד וכו׳, אלא דעומד ליקלן וכו׳, דאבר אסור והשאר מותר וכו׳ ע״ש, דנר׳ בהדיא כדאמרן, דלא שייך הא דכל העומד וכו׳, אלא היכא דאיכא נפקותא, או מחמת מלוה או מחמת איסור, או משום פסידא וכיולא, הא לא״ה לא אמרי׳ לכ״ע.

אחר שכתבתי כל זה, הראוני בליקוטים שבסוף ס׳ עץ החיים להרב המו׳ מוהרח״א ז״ל, דמייתי התם תשו׳ הר״ב ש״א הנז׳, וכתב עליו וליתא, דבפ״ה דתרומות תנן סאה

82) חכם צבי סי׳ ס״ב.

(ד). כלי שהוא מלא יין והטבילו, אם בטל מראיו טהור, ואם לאו טמא, אמר רבי יוסי שמעתי

חסדי דוד

תרומה שנפלה לק' ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת אסורה, ור"ש מתיר, ופי' הר"ש דר"ש לטעמיה דהעומד ליפדות וכו', ופי' הרמב"ם פי"ג מה"ת כר"ש וכו', תו גרסי' [ב]יבמות שגדל של עיר הנדחת הליצתה פסולה דכל העומד לישרף וכו', ופי' כן רבינו פ"ד דיבום, תו כתב הר"ן כתב הגט על דבר הצריך שריפה בטל וכו', דכל העומד לישרף וכו', תו תנן פ"י דמקואות ידות הכלים וכו', תו תנן פ"ו דכריתות אשם תלוי שנודע שלא חטא, רי"א אם קבל דמו בכוס יזרק, וה"ט דכל העומד ליזרק וכו', וז"ל הרמב"ם פ"ג דפה"מ וכו', הרי נת' דקי"ל כל העומד ליעשות כעשוי, והא דלא פסקי' כר"ש דפרה מטמאה עו' אוכלין דכל העומד ליפדות כפדוי, ה"ט דקי"ל כרבנן דנשחטה ע"ג מערכתה אין לה פדייה עולמית, ולא שייך עתה לו' כל העומד ליפדות דאין לה פדייה, ולפי"ז פת הרוך אסור לבלוע עליו דכל העומד ליחתך כחתוך וכו', א"ק לרבינא וכו', גם פי' הטור (חולין קכ"ז ב') תאנים שלמקו באיבהן לעו' השיבי תלושין ולשבת מחוברין, ופי' כן פ"ח דשבת (הל' ד'), גם פי' שבועת הדיינין (פ"ו מ"ו) תנן עשר גפנים וכו', ופלוגתייהו בענבים העומדות ליבצר וכו', וצריך ליישב מ"ש מידות הכלים ומהני דאמרן, דפי' כעשוי דמי וצ"ע ע"כ. והנה מה שהק' מהביא דתרומה לק"מ כפי החילוק שחילקנו לעיל, דהתם נמי ההרמה אינה מוכרחת להיות בכוונה ע"י איש גדול, ומשכחת לה אפי' ממילא שא"צ רק משום גזל השבט, וכל שנתרוקן משם סאה הרי נתקן, ומש"ה נקטי' כוותיה דר"ש בהא דאתיא כר"מ דקי"ל כוותיה כדלעיל, ומ"ש הר"ש דר"ש לטעמיה וכו', היינו דשמכ"ש מהביא דעומד ליפדות אתיא, וה"נ הביא דסנדל ודגע טעמא כדלעיל וברור, והיינו נמי טעמא דכל הדומה לזה כגון שופר של עיר הנדחת דלא יצא דכתותי מכתת מה"ט, דכל העומד לישרף וכו', דמיקיים אפי' ממילא, והביא דכריתות ר"י שנה במשנתנו תרתי מילי, הדם יזרק והבשר יאכל, ופי' הר"ב דסבר ר"י כלי שרת מקדשין את הפסול ליקרב, וכל העומד ליזרק כזרוק דמי ע"ש, והיינו דמשום דכלי שרת מקדשין וכו', מש"ה אמר הדם יזרק, ומיהו אי מהא הבשר מיהא היתה אסורה באכילה, ואיהו קאמר והבשר יאכל, מש"ה אהני אידך טעמא דכל העומד ליזרק וכו', והנה הרמב"ם לא פי' בפ"ג אלא כלי שרת מקדשין דם הפסול ליקרב, אבל לא סיים להתיר הבשר באכילה, דדוקא במ"ש ר"י שכ"ש מקדשין הדם ליקרב נקטי' כוותיה, ובהא הוא דכתב מרן דפי' כר"י, אבל במ"ש והבשר יאכל, ודאי דלא נקטי' כוותיה, דההוא אתי כסברת ר"ש דהעומד ליזרק כזרוק דמי, ומה"ט נמי פי' פ"ג מה' מעילה נפסל הדם קודם זריקה יש מעילה מד"ס, לפי שלא היה לו שעת היתר לכהנים, דאע"ג דהדם נזרק, מ"מ לא מהני לבשר, דלא אמרי' העומד ליזרק כזרוק דמי, ומ"ש מרן דפי' כר"י דנימוקו עמו לא בכל דבריו קאמר, שהרי הרמב"ם לא התיר הבשר כלל, ולא עוד אלא דאפי' במ"ש ר"י הדם יזרק לא נקטי' כוותיה באותו מציאות עצמו דאיהו איירי ביה, דהיינו באשם תלוי שנודע לו שלא חטא, דאדרבא בהא פי' שם רבינו בפ"ד דין י"ט הדם ישפך, ומיהו נקטי' לסברת ר"י דכלי שרת מקדשין ליזרק בדבר שהיה ראוי לזריקה אלא שנולד בו פיסול, אבל בכה"ג שנודע שלא חטא נתברר למפרע דלא נק' עליו שם אשם כלל, וכ"ש אין מקדשין אלא הראוי להן, כמו המזבח, וזה אשתכח דחולין הוא ואינו ראוי למזבח כלל, וכמש"ש הרב הגז' בשם הב"ש ע"ש. והביא דתאנים שלמקו לענין שבת אין ראיה משבת, דאע"ג דאמרי' כתלושין דמו, מ"מ אינן תלושין באמת והתולשן בשבת עוקר דבר מגדולו, ותדע דאל"כ בא ונאמר שהקוצר חטים גמורים בשבת פטור, לפי שכיון שא"צ עוד לקרקע חשיבי כתלושים, א"כ בטלת מלאכת קוצר, דסתם קוצר תבואה אינו קוצר אלא כשנתבשלה כל צרכה וא"צ עוד לקרקע, אלא קושטא הוא דכל שהיה במשכן חשיבא מלאכה להתחייב, ובמשכן היו קוצרים הסמנים אחר שנגמר בישולן[83]), והביא דעשר גפנים וכו', כבר כתבנו לעיל. ועם האמור מה שהניח הרב בל"ע נר' דאין כאן מקום עיון, דלא דמו כדאמרן, וגם מה שהעלה הרב לדינא דלא כהש"א לפע"ד כבר מלתי אמורה לעיל דהלכתא כוותיה, אבל לא מטעמיה ותו לא מידי, וע"ע מש"ל בפ"ד דע"י בס"ד.

(ד). כלי שהוא מלא יין וכו'. משום דמתני' תנן כלי שהוא משקין והטבילו כאילו לא טבל, ומשמע דבכל גוונא, קילכך מפי' הכא דליתא אלא כשלא בטל מראיו, אבל בטל מראיו נתבטל והשיב כאילו הוא מים, ולא חיין בינו ובין מי המקוה. ואא"כ קודם מלתיה דר"י חסר כאן בבא אחת, והביאה הר"ש (וכ"ה בכי"ו) וזהי מלא יין לבן וחלב, אם רבו עליו טהור, ואם לאו טמא, ריה"ו אומר רואין אותו כאילו הוא יין אדום[84]) במים, אם בטלו מראיו טהור, ואם לאו טמא ע"כ. והכי מייתי לה בש"ס פי' התערובות דע"ח, ומפי' דרבנן סברי דכיון דליכא למיקם עלה דמלתא דחזותא זיל בתר רובא, וריה"ו מחמיר ולא סגי ליה ברובא אלא רואין וכו' ע"ש, ומשמע ודאי דהלכה כת"ק, ומיהו הרמב"ם בפ"ג דין י"ע פי' דהא דסגי ברובא, היינו בכלי שתוכו טהור וגבו טמא, כגון שנטמא במשקין, והראב"ד השיגו, דהא דכלי שתוכו טהור לא איתמר התם אלא לריה"ו, ומרן בכ"מ נדחק בזה ע"ש, ואני עני אליע ליש' דסוגייא ואפרשנה לפע"ד וממילא יתבארו דברי הרמב"ם. הנה ברישא מייתי ש"ס סברת ר"ל דפגול ונותר שבללן ואכלן פטור, דא"א שלא ירבה א' על חבירו בלעיסתו ומבטל את חבירו, דס"ל דאיסורין מבטלין זא"ז, ולא ידעי הי הוה רובא והו"ל התראת ס' כדפירש"י, ומוקי לה תלמו' דהיינו במב"מ, דאילו בשאינו מינו תלוי בטעמא דטעמא לא בטיל, ופריך ש"ס ונפשר מב"מ כמין בשא"מ, דתנן נתערב דם הזבח ביין רואין אותו כאילו הוא מים, ואם היה כ"כ יין שאילו היה מים היה משנה מראית הדם פסול לזריקה, ואם לאו כשר, אלמא אע"ג דלענין חזותא יין בדם הוי כמב"מ, לא משערי' ברובא אלא משערי' כמין בשא"מ ואמרי' רואין, ה"נ לענין טעמא נימא רואין ולא ליבטיל מב"מ אלא כמין בשא"מ, ומשני תנאי היא, דתניא דלי שיש בו יין לבן או חלב והטבילו הולכין אחר הרוב, ריה"ו רואין וכו', כלו' דיין לבן עם מי המקוה לענין חזותא חשיב

83) עיין תוספות שבועות מ"ג א', ד"ה כבצורות, שבת ק"נ ב', ד"ה במחובר.

84) שתי מלים אילו חסרות בכי"ו, אבל ישנן בר"ש הנ"ל ובמאירי, עמ' 111, ובזבחים שמביא רבינו.

שאפילו כלי מחזיק ואין בו אלא רביעית כאלו לא טבל. (ה). כל האוכלים מצטרפין לפסול

חסדי דוד

מב"מ, הילכך ס"ל לת"ק שאם אין בדלי אלא יין מועט שכשמתערב בתוכו מי המקוה הו"ל רובא בטל היין, והו"ל כאילו כל הדלי מתמלא ממי המקוה וסלקא ליה טבילה, דאין כאן חציצה שהרי היין בטל, וריה"ו מחמיר ומשער מב"מ כמו מין בשא"מ, שאילו הוא מועט כ"כ שאף אם היה אדום היה בטל אדמימותו אז טהור, ואם לאו טמא, והשתא ר"ל כת"ק, ואע"ג דחזי' במתני' דהתם דריה"ו מחמיר במב"מ טפי, דס"ל מב"מ לא בטיל כלל, דקאמר אין דם מבטל דם, אפ"ה סבר ההרצן דל"ק, דדוקא במב"מ גמור כגון דם ודם ס"ל לריה"ו דלא בטיל כלל, אבל כה"ג דלא חשבי' ליה מב"מ אלא משום דדמו בחזותא, דהיינו יין לבן ומים בהא לא מחמיר ריה"ו כמו במב"מ גמור, ומ"מ מחמיר ביה להשוותו כמין בשא"מ, ולא ס"ל דבטיל ברובא כלל, והדר פריך ש"ס ורמינהי דלי שהוא מלא משקין (כך נר' בהדיא שהיא גי' הרמב"ם) [85] והטבילו כאילו לא טבל, מי רגלים רואין אותן כאילו הן מים, מלא מי חטאת עד שירבו המים על מי חטאת, מאן שמעת ליה דאית ליה רואין ריה"ו וקתני דסגי ליה ברובא, פי' דרמי המקשן דריה"ו אדריה"ו, שהבין בפי' דהך מתניתא דלי שהוא מלא משקין והטבילו, כלו' שאף אחר שהכניסו והטבילו עדיין נראה לעין שהוא מלא משקין שאינם מין מים, כגון יין אדום, והיינו דלא עבר חזותא אף שנתערבו בו מי המקוה כאילו לא טבל, דחזותא לא בטיל כי היכי דטעמא לא בטיל, וכאילו לא טבל, שהרי המשקין חוצצין בין המים ובין פנימיות הכלי, והא דקאמר כאילו לא טבל, ולא קתני בקיצור טמא, כי היכי דלא נבין דהא דהכלי טמא היינו משום שהמשקין שנטמאו מן הכלי לא סלקא להו השקה, דאין השקה מהניא אלא למים בלבד, וחוזרין המים ומטמאין את הכלי, וכ"ת שאם נאמר כן אין הכלי טמא אלא מדרבנן, אבל טומאתו הראשונה אם היתה טו' דאו' נימא דאה"נ דאזדא לה, קמ"ל דלאו הכי, אלא כאילו לא טבל כלל, ועוד טומאתו בו משום חציצה.

והדר קתני שאם היה מלא מי רגלים רואין כאילו הן מים, דמי רגלים חשיבי מים גמורין ולא חיילי כלל, דמב"מ אינו חוצץ, וחשיבי כמי המקוה ממש, אבל מלא מי חטאת דמשום חומרא דקדושתן לא חשיבי כמים גמורין, ואי הוו מי חטאת רובא הא היכא חציצה, אבל אי מי המקוה שנכנסו בו רובא שלא היו מי חטאת אלא פחות מהן, אז בטלי מי חטאת לגבי רובא דמי מקוה, דאע"ג דלא חשיבי מים גמורין, מ"מ לענין חזותא כמב"מ הוי ובטיל ברוב, והשתא היינו רומיא, דמאן שמעת ליה במתניתא דיין לבן דאית ליה רואין ריה"ו דמחמיר במב"מ לשער כמין בשא"מ, והכא חזי' דבמב"מ ס"ל כרבנן דהיינו כת"ק דלעיל דבטיל ברוב, ומשני אביי ל"ק הא דידיה הא דרביה, דתניא ריה"ו משום ר"ג אין דם מבטל דם וכו', פי' והשתא ג' סברות בדבר, ת"ק דברייתא סבר מב"מ בטל ברוב, וריה"ו דידיה סבר דמשערי' כמין בשא"מ, וריה"ו משום ר"ג סבר דמב"מ לא בטיל כלל, ות"ק דמתני' דקתני נתערב ביין רואין אותו כאילו מים, ריה"ו מדידיה הוא, וסיפא דתנן ריה"ו או' אין דם מבטל דם, ריה"ו משמיה דרביה הוא, ור"ל סבר כת"ק דברייתא, והשתא לשינוייא דאביי תו לא צריכי' לחלק בתרי גווני דמב"מ כדס"ד מעיקרא, ורבא אמר בדלי שתוכו טהור וגבו טמא עסיקי' וכו', פי' דרבא קאי לשנויי לדר"ל, דתיתי כסתמא דמתני' דהיינו רבנן, וה"ק לעולם רבנן נמי אית להו רואין, דאפי' מב"מ (היכא דאינו יבש ביבש) יש לנו להחמיר בעלמא דלא ליבטיל ברוב, אלא משערי' כאילו הוי מין בשא"מ, ומיהו אין זו אלא מדרבנן, דמדאו' הואיל וליכא טעמא ולא חזותא בטיל ברוב, אלא רבנן הוא דגזרו, והיינו דתנן בדם הזבחים שנתערב ביין רואין אותו כאילו הוא מים ולא אמרי' בטיל ברוב, וכיון שרצו חכמים להחמיר במב"מ בעלמא לומר רואין, הוצרכו להשוות מדותיהן אפי' היכא דנפיק מינה קולא, כגון דם הזבח וכל שיש בו מראה דם כשר, ולא בטיל ברובא דמיא, ויש כח ביד חכמים לעשות כן ולהקל, אע"ג דמדאו' הרי בטל ופסול, מאחר דקי"ל דכל שהיה פיסולו בקדש הקדש מקבלו ואם עלו לא ירדו, ראו חכמים להכשיר כאן אפי' לכתחלה, כדי להשוות מדותיהם שתתקיים גזרתם בעלמא להחמיר בכל האיסורין, וטעמא דכיון דריה"ו מחמיר טפי במב"מ וסבר דלא בטיל כלל, לא מסתבר להו לחלוק מן הקלה אלא הקלה ולומר דאדרבא מב"מ בטיל ברוב, והכא בברייתא דיין לבן, איירי בכלי שאין טומאתו אלא מדרבנן, הילכך לא החמירו בו רבנן למימר ביה רואין, דהו"ל כמו גזרה לגזרה, אבל ריה"ו דסבר בעלמא כרביה דמב"מ לא בטיל כלל הכא בטו' דרבנן אית ליה חות דרגא דליהוי ליה ביטול, אבל לא ברוב אלא כמין בשא"מ, ומש"ה קאמר רואין.

ואידך מתניתא דכלי שהוא מלא משקין וכו', שפיר תנינן דמי רגלים חשיבי מים גמורין, וא"ל שום ביטול דלא חיילי כלל, אבל מי חטאת משום חומר קדושתן החמירו דלא ליחשבו לגמרי כמים, אלא צריכי ביטול, כי היכי דלא לחשבו חציצה, ואמנם כיון שאין חומרא זו אלא מדרבנן, לא אמרו בהן רואין אלא בטילי ברוב, כההיא דדלי שתוכו טהור, והשתא ניחא הכל ואתיא דר"ל כרבנן, דמאו' מב"מ בטיל ברוב, הילכך שפיר קאמר דפטור ממלקות, והשתא ממילא נתבררו דברי הרמב"ם כשלג חוור, דבתחלה פי' שם כלי שהוא מלא משקין והטבילו כאילו לא טבל, היה מלא מים והטבילו הרי המים והכלי טהורין כא' וכו', היה מלא מי רגלים רואין אותן כאילו הן מים, היה בו מי חטאת אם היה רוב הכלי פנוי וכו', ואם לאו וכו', וכאילו הן שאר משקין שחוצצין וכו', והיינו מתני' ומתניתא בתרייתא דבגמ', ופשוט שדבריו מתבארין כמו שביארנו בלי המש', דהא דכאילו לא טבל, היינו כי קרי' ביה מלא משקין, והיינו דאיכא חזותא דמשקין, ואע"ג דבתוס' דהכא קפיד לפי' אם בטל מראיו וכו', ס"ל להרמב"ם שהוא דבר פשוט, דמובן מלי' המש', ולכך נקט כלשון משנתנו, ומ"ש במי רגלים רואין כאילו מים, כלו' אע"ג דלא שייך בהו לומר כמו במים שבן והכלי טהורין כא', היינו משום דלאו בני קבולי טו' נינהו, ומ"מ מב"מ גמור חשיבי עם המים ולא חיילי, אבל מי חטאת בעי רובא משום חומרא דרבנן כדלעיל, ואח"כ כתב כלי שתוכו טהור וכו', הולכין אחר הרוב וכו', והיינו כאוקמתא דרבא ממש, ולא חש לפי' אם היה הכלי טמא מדאו' והיה בו יין לבן בכמה יתבטל, דסמך על מ"ש בכל האיסורין דאפי' במב"מ לא בלא אמרי' רואין ומשערי' בששים,

85) וכ"ה בכי"י התלמוד, עיין דק"ס שם, עמ' 147, הע' ש'.

את הגויה כבחצי פרס בתוך כדי אכילת פרס, אכל חזר ואכל וחזר ואכל, אם יש מתחלת ראשונה ועד אכילה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפין, ואם לאו אין מצטרפין, ואין מחייבין אותו להיו׳ אוכל פחו׳ מכשיעור יורד וטובל, ואוכל כשיעור ויורד וטובל, אכל פחות מכשיעור וירד טבל באמצע טמא. (ו). התירו למעוברת שתהא טועמת דבר מעט מפני סכנת נפשות, וכמה היא פרס שתי בצים חסר קימעא דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר שתי בצים שוחקות, שיער רב שתי ביצים ועוד.

(ז). כל המשקין מצטרפין לפסול את הגוף בשותה רביעית מתוך כדי אכילת פרס, שתה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה ועד סוף שתייה אחרונה כדי אכילת פרס מצטרפי׳, ואם לאו אין מצטרפין, ואין מחייבין אותו להיות שותה פחות מכשעור ויורד וטובל, אלא שותה כשעור ויורד וטובל, שתה פחות מכשיעור ויורד וטבל באמצע טמא, התירו למגעת טמא מה שהיא את בנה וטהור. (ח). בלע כזית מן המת ונכנס לבית הבית טהור, שכל הבלועין באדם ובהמה ובחי׳ ועופות טהורין, מסרה

חסדי דוד

דהיינו כשהם טעמא דמין בשא״מ, וממילא דה״נ דייני׳ כמין בשא״מ ואמרי׳ רואין, ובפ״ב דפה״מ (הכ״ב) פי׳ למתני׳ דדם הזבחים שנתערב ביין דאמרי׳ רואין, והיינו מטעמא דכתי׳ לעיל, והרל״מ שם בפה״מ האריך וטרח ליישב פסקי הרמב״ם ונדחק טובא ע״ש, וגם ראיתי להר״ב א״ן במשנתנו שהרגיש והעיר בדברי הרמב״ם ולבסוף הניח בצ״ע. וראיתי עוד להר״ב מה״מ [86]) שבא בארוכה, ואני הנלע״ד כתבתי, והמעיין יברור. ודע שדברי ר״י דתניא הכא ה״נ איתנהו במתני׳, ויש כאן ט״ס וכצ״ל שאפי׳ כלי מחזיק כור [87]) וכו׳, וטעמא דמשום חומרא דמי חטאת [88]) סבר דלית להו שום ביטול ולעולם חיילי.

(ה). כל האוכלין וכו׳, אכילת פרס כיצד אכל וכו׳, אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה וכו׳, פחות מכשיעור יורד וטובל אלא אוכל וכו׳, שיער רבי וכו׳, פחות מכשיעור יורד וכו׳, טמא מת שתהא מניקה את וכו׳, כצ״ל. וכך הביאה הר״ש, וכולה מייתי לה תלמו׳ בפ״ג דכריתות די״ג, ופי׳ כבחצי פרס בתוך אכילת פרס, היינו דשיעור האכילה כחצי פרס, ושיעור השהייה באכילתו כדי א״פ, וכדמפ׳ שאם אין בין תחלת האכילה לסופה עם השהיות רק כדי שיעור א״פ מצטרפות, וגופו טמא, ואם לאו פי׳ שיש יותר משיעור א״פ אין מצטרפות, והתם בגמ׳ הל׳ מבורר טפי, דמסיים יותר מכן אין מצטרפין. והא דקתני ואין מחייבין אותו וכו׳, כבר תמה הר״ש על לי׳ זה, והאמת דלא שייך למימר הכי, דחיובא מהיכא תיתי, והתם בגמ׳ קתני לא התירו לאוכל פחות וכו׳, ומפ׳ בגמ׳ טעמא דלא התירו, משום דכיון שאם אכל חצי שיעור וירד וטבל ועלה והשלים השיעור ואין ביניהם אלא כא״פ מצטרפין, כדתני סיפא טבל באמצע טמא, הילכך חיישי׳ דילמא אתי למימר דאהני ליה טבילה קמייתא, והוא לא ידע דאין טבילה אלא באחרונה משום דמצטרפי, לכך לא התירו לו אפי׳ רוצה להחמיר על עצמו, אבל הך ליש׳ דאין מחייבין קשיא, ויש לדחוק ולפי׳ דאפי׳ אם בא לאכול תרומה אחר שאכל זה פחות מהשיעור, דסד״א ניחוש שמא באותו פחות משיעור שאכל יש בו כביצה שראוי לטמא אחרים, ועדיין הוא בפיו ויטמא את התרומה, וכ״ש במשקין דשעורן אפי׳ לטמא אחרים בכל שהוא שיש לחוש לכך, הילכך אם בא לאכול תרומה סד״א ניחוש ונחייבהו לטבול, כדי שיתן את לבו דלא לשדי בפומיה התרומה בעוד שהמאכל או משקה בפיו, קמ״ל דלא חיישי׳. ומ״ש התירו למעוברת, מפ׳ התם דאפי׳ טובא נמי, אלא שתאכל פחות פחות מכשיעור ע״ש, ומשמע דהיינו בענין דלא לצטרפי, אבל מל׳ הר״ש לא משמע הכי, שהק׳ על זה דהיכן מצינו איסור לאכול אוכלין טמאין, דאפי׳ כהנים לא הוזהרו וכ״ש יש׳, ומה שייך למיתני שהתירו מפני הסכנה, ותי׳ דה״ק דהתירו לה אע״ג דאכלה בתר הכי תרומה וטהרות בלא טבילה, דחשובה כטהורה ע״כ. ואי בדשהתה יותר מכא״פ בכל חצי פרס טהורה ודאי הוייא, וכל אדם נמי מותר כה״ג לאכול תרומה בלא טבילה, דמ״ל אכיל פורתא מ״ל אכיל טובא, הרי לא גזרו אלא כשיש לצרף האכילות כפי השיעור המפורש, א״ו דר״ל אפי׳ יש לצרף האכילות דכה״ג לשאר אינשי נטמא גופו ואסור לאכול, למעוברת התירו מפני הסכנה, ובלבד שלא תאכל כחצי פרס ביחד בלא שום שהייה, אמנם ליש׳ דתוס׳ דידן דקתני טועמת דבר מועט אינו מיושב כפי הש״ס, ופלוג׳ דהנך תנאי כמה הוא פרס אי׳ בגמ׳ בפ׳ כיצד משתתפין דפ״ג, ונר׳ משם דבין ריה״ו בין ר״י סברי כר״ש דמתני׳ דהתם דקאמר ב׳ ביצים, אלא דריה״ו סבר בבצים קטנים שיערוה כדפירש״י ע״ש ובפי׳, ועוד דר׳ מפ׳ התם א׳ מכ׳ בביצה, ויש שם עוד סברת ריב״ב דסבר ביצה ומחצה, ובהא דמניקה ובנה טהור, מפ׳ התם משום ס״ס, ס׳ ינק כשיעור חצי פרס, ואת״ל ינק, שמא שהא יותר מכא״פ ע״ש, וכולה הך מתניתא פסקה הרמב״ם ספ״ח מהא״ה, ובההיא דמעוברת מוכח מדבריו כפי מאי דכתי׳ לפי׳ הר״ש ע״ש.

(ח). בלע כזית וכו׳, נסרח או שיצא וכו׳, מים טמאין והקיאן טמאין וכו׳, כצ״ל. והביאה הר״ש אך לא פירשה, והנה מ״ש שאם נכנס לבית הבית טהור, זה ברור בכמה מקומות, ומהם בפ׳ בהמה המקשה דע״א דטו׳ בלועה אינה מטמאה, ואע״ג דהאדם נטמא בה קודם שבלעה, מ״מ טמא מת אינו מטמא באהל, אלא המת בלבד ואיירי הכא שלא נגע בכלים שבבית. אבל מ״ש נסרח וכו׳, בשלמא יצא מלמטה ניחא, דמעוכלת היא וחשיבא פרשא בעלמא, אבל נסרחה ולא יצאה מלמטה אלא הקיאה דאין כאן עיכול אמאי טהורה, מי גרע מנבל דהיינו בשר שנימוח ונעשה ליחה סרוחה דמטמא בכזית כבשר וכמ״ש הרמב״ם רפ״ב, ואולי דהך תנא

86) עיי״ש במרכבת המשנה פ״ג מה׳ מקוואות הי״ט.

87) בדפוסים חסרה המלה „כור״, וישנה בכי״ו, בר״ש, במאירי, עמ׳ 111, ובס׳ יראים השלם, עמוד העריות, עמ׳ 56.

88) כן פירש הר״מ, אבל הר״ש (ועיין בהגהה לפירושו בפרה פי״ב מ״ח) והרא״ש למשנתנו פ״י מ״ו, ובמאירי עמ׳ 110, פירשו בשאר משקין ונסתייעו בתוספתא. ועיין בס׳ יראים הנ״ל.

או שיצא מלמטה טהור, שתה מים טמאים והקיאן, מפני שנטמאו בו ביציאתן, טבל או שנסרחו או

חסדי דוד

ר"י הוא דאית ליה בר"פ דם הנדה דבשר המת דיבש טהור, ונסרח גרע מיבש, ואע"ג דאי' התם בגמ' טהור מטו' בשר בכזית אבל טמא טו' רקב במלא תרווד, הכא טהור, לפי שאין שם אלא כזית, ואמנם לפי"ז לית הלכתא ככך מתניתא, דלא קי"ל כר"י אלא כת"ק דהתם, והא נמי מטמא בכזית כנ"ל.

והא דשתה מים טמאין דקאמר שנטמאו בו, פי' אע"ג דלא היו טמאין דנטהרו כשנכנסו בתוך מעיו, מ"מ הרי נטמא גופו בשעת שתייתו, כדין השותה משקין טמאין ובשעת יציאתן הוא חוזר ומטמא אותן, כך היה נר' לפי', ומש"ה אם טבל הרי הן טהורין, וכן אם נסרחו אעפ"י שלא טבל והרי הוא טמא, מ"מ לאו בני קבולי טו' נינהו, וכ"ש יצאו מלמטה, אבל ממ"ש בשאר המשקין אעפ"י שטבל טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף לא מצי' לפרושי כדאמרן, שאם הבליעה בגוף מטהרתן מ"ל מים מ"ל משקין [89]), אלא צריך לפי' דמים נטהרין בטבילתו כדין השקה, וכך פי' הר"ש על משנתנו, ואע"ג דלא נגעה במי המקוה חשיבי כנוגעים, אבל בשאר משקין לא מהניא השקה, ולכך אפי' טבל טמאין.

ומ"ש שאינן טהורין בגוף, פי' לא נטהרו כשהיו בגוף ע"י טבילתו, אבל נסרחו טהורין, וכפי פי' זה הא דתני רישא והקיאן טמאין, לאו למימרא דמקמי דהקיאן היו טהורין, דלעולם אפי' בהיותן בגוף טומאתן עליהן, אלא דבעודן בפנים הו"ל טו' בלועה דאינה מטמאה, ומש"ה שפיר תני והקיאן טמאין, כלו' יש נפקותא בטומאתן שיכולים לטמא אחרים, אבל מאי דקתני מפני שנטמאו בו ביציאתן דחיק טובא ליישבו להך פי'. ותמהני מהר"ש ז"ל שלא העיר בהך לש', דלפי פירושו במתני' לא סליק שפיר, ובדוחק יש לפ' דה"ק שנתגלה טומאתן בו כלו' על ידו שהקיאן, וני"מ בין ב' הפי', שאם נאמר כפי' קמא, דלעולם נעקרה טומאתן כשנכנסו במעיו אלא שביציאתן חוזרים ונטמאין ממנו, א"כ לא מתוקמא אלא כששתה רביעית, שהרי לא גזרו טו' גופו בשותה משקין טמאין אלא בשותה רביעית, אבל אם נאמר דאין נעקרה טומאתן ע"י בליעתן, א"כ כשהקיאן טמאין בכל שהן, שהרי אין שיעור למשקין בין ליטמא בין לטמא, ול"ד לאוכלין, ואולי שזה ממה שהכריחו להר"ש לפ' כפי' תניין, דאילו לאידך פי' ק' הא דתני סיפא טבל או שנסרחו וכו', ליפלוג וליתני בדידה אפי' בלא טבל ולא נסרחו, ולימא בד"א כששתה רביעית אבל בציר מרביעית לא נטמאו בו ביציאתן, אלא שאין זה הכרח גמור, דאיכא למימר אדרבא כולה ברביעית מיירי, וניחא ליה לאשמועי' סיפא דאפי' ברביעית טבל או שנסרחו טהורין, אך ההכרח הגמור דלא מצי' לפ' כפי' קמא היינו מסיפא דסיפא, דתנא פרה ששתת מים טמאין והקיאתן טמאין, ואם אי' דפרחה טו' בכניסתן בגוף אמאי טמאין [90]), הרי בפרה ליכא למימר דביציאתן מקבלים טו' ממנה, דפרה לאו בת קבולי טו' היא, א"ו שאין הבליעה מטהרת.

והרמב"ם בפ"י מהט"א כתב, השותה שאר משקין וכו', כילד שתה מים טמאין והקיאן הרי אלו טמאין, מפני שלא טהרו ביציאתן, שתה מים טמאין וטבל וכו', או שנסרחו וכו' הרי הן טהורין, שתה שאר משקין וכו', אעפ"י שטבל וכו' טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף וכו' ע"ש, נר' בהדיא דמפ' כפי' הר"ש, וכ"מ מפי' למתני' ג"כ, אבל הראב"ד כתב עליו מפני שנטמאו ביציאתן, (שכך היה כתוב בנוס' שלפניו א"נ שנטמאו במגען כמ"ש הכ"מ דהיינו הך) א"א והוא ששתה רביעית, שנטמא האיש בשתייתן ועכשיו ביציאתן הוא מטמא אותן אעפ"י שנטלה טומאתן בהיותן בתוך מעיו ע"כ, ופשוט דהיינו כפי' קמא דכתי', וניחא ליה אותה הנוס' משום דדייק הכי מלי' התוס' שנטמאו בו כדאמרן, אלא דכיון להשיג להרמב"ם דהו"ל לפ' דהיינו דוקא כששתה רביעית, ומיהו הנוס' האמיתית בדברי רבינו כמו שיש לפנינו, וכמ"ש בכ"מ, ומ"מ אני בער ולא אדע היכי מתוקמא ליה להראב"ד סיפא דתוס', והיינו הך דפרה כי לא עמד טעמו בו, וצריך לדחוק לדידיה ולומר תברא מי ששנה זו לא שנה זו, ואה"נ דתנא דסיפא דתנא פרה פליג וסבר שלא ניטלה טומאתן בהיותן בתוך מעיו. האמנם לא ידעתי למה זה השמיט הרמב"ם הך סיפא דפרה ששתה וכו', ואולי משום דמשמע ליה דדבר ברור הוא, דאין לחלק בין אדם לבהמה, וכיון דאשמועי' דלא פרחה טומאתן בהיותם במעי אדם, הה"נ בהיותם במעי בהמה, ותנא תוספאה דמייתי לה משום שיש להבין מרישא דהה"נ דפרחה ממ"ש שנטמאו בו וכו', אלא שאם טבל טהרה בטבילתו, מש"ה אצטריך למיתני הך דפרה לאשמועי' כי לא כן הדבר, א"נ דתנאי נינהו כדאמרן, אבל הרמב"ם דלא כתב כי הך לישנא אלא שאינן טהורין בגוף כלישנא דמתני', ממילא דה"ה בפרה ולא הוצרך להאריך.

ברם הא איכא למידק, דמהך פסקה מוכח דמשקין שנסרחו טהורין דהא מדקאמר הקיאן טמאין, ש"מ דהיותם בתוך מעיו לא מבטל טומאתן וכאילו לא נכנסו, ואפ"ה קתני שאם נסרחו והקיאן טהורין, א"כ הה"נ כל משקה דעלמא אם נסרח טהור, והלא שנינו בת"כ בפ' שמיני (פ"ח ה"ד) וכל משקה אשר ישתה, רא"א פרט למשקה סרוח, אמרו לו אין משקה יוצא לא לידי עופות ולא לידי פרה ע"כ, והכי תניא לקמן בתוס' בפ"ע דטהרות ע"ש, ומשמע דר"א הוא דסבר דמשקה סרוח מיעטו הכתוב מלקבל טו' כל שנפסד משתיית אדם, דכתיב אשר ישתה בכל כלי יטמא, דישתה סתם פשי' דעל אדם קאי, וקאמר קרא דוקא אם ישתה הוא דיטמא, הא לא"ה לא יטמא, וסבר ר"א דכי היכי שאם נסרח אינו מקבל טו', הה"נ אם נטמא ואח"כ נסרח פרחה טומאתו, ומש"ה קאמר סתם פרט וכו', כלו' שאז לית ליה טו' כלל, דאפי' היה טמא מעיקרא נטהר, ואמרו לו (סברי) [חבריו] דבשלמא לאהותי ליה טו' היינו דמיעט רחמ' כל שנסרח ואינו ראוי לאדם, אבל לאפוקי טו' מניה אין משקה יוצא מטומאתו אפי' נסרח כ"כ שאינו ראוי לא לעופות ולא לפרה, ואין ספק דהלכתא כרבנן דא"ל, וכ"מ מדברי הרמב"ם פ"ב [מה' טומאת אוכלין] דין כ"א, שכתב כל משקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח ה"ז בטומאתו לעולם, שאין המשקה יוצא ע"י הכלב לעולם ואין למשקה שנטמא טהרה וכו', ולעיל בדין י"ד פ' כל אוכל וכו', וכן כל משקה שנסרח ונפסד ואינו

89) עיין מ"ש להלן טבול יום פ"א, ושם הוכחנו מלשון התוספתא שדווקא במים הגוף מטהרתן, ולא בשאר משקין. ועיין מ"ש להלן בסמוך.

90) להלן בטבול יום פ"א כתבנו שדווקא באדם המים בטלים על גבי הגוף, אבל לא בבעלי חיים, כפי שמפורש בתוספתא כאן. ועיין להלן בסוף פירקין בעניין פרה ששתת מי חטאת ומ"ש רבינו שם.

שיצאו מלמטן טהורין, שתה שאר המשקין אף על פי שטבל והקיאו טמאין, לפי שאינן טהורין בגוף, נסרחו או שיצאו מלמטה טהורין, פרה ששתת מים טמאין והקיאתן טמאין, מפני שאין טהורין בגוף, נסרחו או שיצאו מלמטן טהורין. (ט). הנכנס חוץ ביריכו, רבי או' אינו חוצץ, וחכמים אומרים הרי

חסדי דוד

ראוי לשתיית אדם אינו מקבל טו' וכו', שני אשר ישתה ע"כ, משמע כדאמרן. ומ"ש שאינו יוצא ע"י הכלב, פי' אפי' נפסל משתיית הכלב אינו יוצא מטומאתו, וא"כ היכי פי' בפ"י נסרחו והקיאן טהורין, וליכא למימר דשאני הכא לפי שנסרחו בעודן בגוף, דמ"ל נסרחו בתוך הגוף מ"ל נסרחו בחוץ, הואיל והזי' דהיותם בגוף לא מרע להו כלל, שהרי לא נסרחו והקיאן הרי הן טמאין כשהיו, וא"כ הה"נ אפי' נסרחו, ואמנם ראיתי שם למרן בכ"מ, דמפי' דמ"ש אינו יוצא ע"י הכלב, כלו' כל זמן שהוא ראוי לכלב אעפ"י שאינו ראוי לאדם ע"כ, ודבריו ז"ל תלמוד ערוך הוא בר"פ דם שחיטה, כמ"ש הוא עצמו לעיל על דין י"ד לתרץ השגת הראב"ד, אלא דהתם ש"ם קאמר ליה על האוכלין, וממנו יליף מרן דה"ה למשקין, ומינה דמ"ש א"ל אינו יוצא לידי פרה וכו', יש לפ' דה"ק אפי' אינו ראוי לטופות ולא לפרה אינו יוצא, כיון דאכתי ראוי הוא לכלב, אבל אם נפסל מכלב נמי ודאי טהור, וא"כ מ"ש בפ"י נסרחו טהורין, היינו כשנסרחו כ"כ דלא חזו נכלבי, ותדע דנסרחו דומיא דיצאו מלמטה קתני, דכי יצאו מלמטה ודאי פרשא בעלמא נינהו, א"כ הה"נ נסרחו בכה"ג איירי, ובהכי א"ש דקתני נסרחו או שיצאו מלמטה, דלכאורה איפכא הו"ל יצאו מלמטה או נסרחו, דהשתא הו"ל זו ואצ"ל זו, א"ו לאשמועי' נסרחו דומיא דיצאו מלמטה, ואע"ג דקצת דוחק לפי' דלידי פרה דקאמר בת"כ פי' אינו ראוי לפרה, וע"י הכלב דקאמר הרמב"ם דר"ל שראוי לכלב, מ"מ מוכרח לפי כן דלא תיקשי הך תוס' דהכא, ואולי דמש"ה דייק הרמב"ם ושינה דלא קאמר לידי כלי הברייתא אלא ע"י, ולפי"ז אין הפרש בענין זה בין אוכלין למשקין, אלא דדין י"ה לימד הדין באוכלין דאוכל טמא שנפסל מאכילת הכלב טהור, ובדין כ"א לימד דין המשקין, ומ"ש כאן ואין למשקה שנטמא טהרה וכו', היינו כל זמן שהוא קרוי משקה, לאפוקי נפסל משתיית כלב דהו"ל פרשא בעלמא. והדרך שפירשנו בכוונת הת"כ הוא מעין הדרך הראשון שפי' מרן שם, אבל הדרך הב' דרבנן סברי דאף סרוח מקבל טו', ור"א פליג על רבנן בסרוח מעיקרא דלא מקבל טו', והרמב"ם פי' כר"א דחיק טובא, דמלבד דאין הל' משמע כן, גם אין שום טעם לפסוק כר"א ולא כרבנן, וכ"ש הדרך הג' דא"ל לפי' מלתיה דר"א ע"ש דאינו במשמעות הלשון, אלא העיקר כפי' קמא וכדאמרן.

ושוב ראיתי להר"ב מה"מ בפ"ב, דפי' דא"ל דת"כ סברי דאין הטו' פורחת ממשקין אפי' נפסלו משתיית כלב, ודלא כמו שהבין הכ"מ דכשנפסלו משתיית כלב פרחה טומאתן, ול' רבינו וכו', מבואר דאוכלין טמאין הוא דנטהרו כשנפסלו מאכילת כלב, משא"כ משקין אין להם טהרה זולת השקת מים וכו', ומצאתי בתוס' פ"א דע"י הומר במשקין מבאוכלין שהמשקין לעולם וכו', קצת בשבוש, ולפמ"ש ה"ק שהמשקין טמאין לעולם אפי' נפסלו לכלב וכו', ע"ש, וליתא אלא כמו שהבין מרן בכ"מ עיקר, דלדבריו אמאי הזכירו רבנן פרה ועופות, ולא נקט כלב כמו בעלמא, ועוד דא"כ היכי תני הכא וכדפי' רבינו בפ"י נסרחו והקיאן טהורין, הרי כי לא נסרחו והקיאן טמאין, וא"כ הה"נ נסרחו דהא לדידיה אין הסרחון מטהר כלל, ומ"ש רבינו שאין למשקין שנטמאו טהרה וכו', כבר ביארנו דר"ל כל עוד שמן משקין, אבל נפסלו משתיית כלב פרשא בעלמא נינהו. והמליאה שמלא בתוס' דע"י, שטפה נכר דאיברא שחסר שם תיבה אחת, ומיהו לא כמו שהוא הגיה שהמשקין לעולם טמאין, אלא ל"ל שהמשקין תחלה לעולם וברור, וגם מפי' הראב"ד לת"כ (נ"ה ע"א) יש סיוע לכל מאי דאמרן, דפי' שם אמרו לו וכו', כלו' הרי אין הטופות והפרות נמנעות מלשתות מהן, הילכך כיון שלא נפסלו וכו', כדאמרי' באוכלין עד שיפסל מאכילת הכלב, והא דאמרי' בפסחים פ"ק (י"ח א') בענין פרה ששתת מי חטאת בשרה טמא, ריה"ו אומר בטלו במעיה ואמרי בטלו לגמרי, משום דהו"ל משקה סרוח, אפי' דלא דמי סרוח דהכא לסרוח דהתם, דסרוח דהתם פרשא בעלמא הוא, ובכה"ג מודה ריה"ו וכו', ורבנן משום חומרא דחטאת וכו' ע"כ, ועם היות שהרב ז"ל לשיטתיה אזיל, דלא שאני ליה בין אחותי ליה טו' לאפוקי מניה טו', וכמבואר שם בהשגותיו, מ"מ גם ממנו נקח לפי דרכנו לשי' הרמב"ם, דמשקין שנפסלו משתיית הכלב תו לא מיקרו משקין אלא פרשא בעלמא, ולא מקבלי טו' לשי' הראב"ד, ואם היו טמאין פרחה טומאתן לשי' הרמב"ם, ואין הפרש בין משקין לאוכלין, ודלא כדברי הרב מה"מ, וכי היכי דמפי' הרב בההיא דפרה ששתת מי חטאת דסרוח דהתם היינו פרשא בעלמא דהיינו נפסלו משתיית הכלב, ה"נ צריכי' לפי' בהנך משקין שסרחו והקיאן דהכא, ומדברי רבינו הראב"ד למדנו דא"ל לידחק במה שנדחקנו לעיל לפי' לידי דעופות אינו ראוי וכו', אלא דרך גוזמא ולרבותא אמרו כן, כלו' היכי אמרת דכל סרוח אפי' אינו אלא דבר מועט טהור, והלא כיון שאינו אלא מקצת סרוח אינו יוצא ודאי משם משקה, דע"י שהוא ראוי אפי' לפרה ולטופות כ"ש דחזי לכלב, וכל דחזי לכלבא אכתי לא פקעא טומאתו, והשתא שפיר מתפרש ליש' דתנא והרמב"ם בחד גוונא, דהרמב"ם נמי ה"ק אין המשקה יוצא משם משקה ע"י הכלב כלו' כל זמן דחזי לכלב, הא"כ לא חזי לכלב דתו לא הוי משקה אלא פרשא בעלמא וטהור [91]), ועמש"ל שם בפ"ט דטהרות.

(ט). הנכנס ח׳ין וכו', כצ"ל [92]). והנה במתני' תנן חן שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ, ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומה ע"כ, ואהך מתני' מייתי הר"ש להתוס' הזו, ומפי' בה בשל מתכת [93]) טיילי ביה מיא טפי משל עץ שאינו נדבק כ"כ עם הבשר, א"נ בשל מתכת איכא סכנה טפי להוציאו, ודבר שאינו מקפיד אינו חוצץ ע"כ, ובאלף מהלות הך פי' דחיק ואתי מרחיק, הא דדחיק לומר

91) עיין בתוספות העזרה לתו"כ שמיני, פ"ח ע"א ואילך.

92) בד"ר: הנכנס חוץ וכו'. וכ"ה בראבי"ה ח"א סי' קנ"א. ובלשונו שבאו"ז ח"א סי' שס"ב: הנכנס קוץ וכו', וכ"ה באו"ז עצמו בסוף סי' שס"ג, והיא ט"ס כפי שמוכח להלן. ואני מעיר על כך. משום שבמלא"ש ובחזון נחום למשנתנו כתבו (בשם הרא"ש ?): ומפרש רבינו יצחק שהחץ הוא הקוץ שמדברת בו הברייתא. ברם הכוונה היא להריבמ"ץ שמביאו באו"ז סי' שס"ג שפירש דמשנתנו כדברי הכל, והיא מדברת בשל עץ (כלומר, קוץ) שחוצץ לד"ה. ועיין בטור יו"ד סי' קצ"ח ובשו"ע שם סעיף י"א.

93) הפירוש הוא של הריבמ"ץ, עיין מ"ש לעיל בסמוך.

זה חוצץ, בד״א בשל מתכ׳ אבל בשל עץ הרי זה חוצץ, ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ, שכל הבלועין באדם ובבהמה בחיה ובעופות טהורין, נכנסו צרורות וקיסמי בסידקי רגליו מלמטה, רבי עקיבא או׳ אינו חוצץ, מפני שהוא כבית הסתרים. (י׳). אספלנית מלוגמה ורטייה שעל בית הסתרים רבי או׳ חוצץ, ורבי יוסי בר יהוד׳ או׳ אינו חוצץ, העושה קילקלי בראשו רבי אומר חוצץ, רבי יוסי ברבי יהודה אומר אינו חוצץ, הית׳ בו שערה אח׳ חוץ למכה וראשו מודבק למכה, או שהיו שתי שערו׳ וראשו מודבק בסוף או בצואה הרי אלו חוצצת, היו בו שתי שערות בריסי

חסדי דוד

דבמתכת עיילי ביה מיא טפי, דמנ״ל אדרבא של מתכת איידי דמעלה חלודה נדבק טפי, וגם מ״ש דאיכא סכנה טפי להוציאו הא נמי לא מסתברא [94]), ותו דלפי״ז הך בד״א אתי מרחיק, דהא ע״כ ר׳ קאמר ליה דאילו רבנן הא קאמרי חוצץ, וא״כ לא שייך בדידהו בד״א של מתכת, וכיון דמדברי ר׳ הן אמאי הפסיק תנא בין דברי ר׳ במלהון דרבנן [95]), ואיברא דכפי הנוס׳ שלפנינו הוצרך הר״ש לידחק בהכי, ברם כפי מיעוט דעתי ט״ס יש כאן בהך בד״א ול״ל אבל בשל עץ אינו חוצץ [96]), והשתא הך בד״א רבנן קא״ל, דשמעי רבנן לר׳ דקאמר סתמא אינו חוצץ, דטעמיה דר׳ דכיון שבלוע בתוך בשרו הא לא דמי לבה״ס דבעי׳ ראוי לביאת מים, ורבנן אמרי ליה ה״ז חוצץ, ומיהו היינו בשל מתכת, דכיון דמקבל טו׳ הוא קפיד עליו להוציאו קודם טבילתו, משום דאיכא למיחש שמא טמא הוא החץ וכיון דלא קרם עליו עור מלמעלה שמא יגע מפס אחר טבילה ויטמאנו, והו״ל דבר המקפיד עליו וחוצץ, דרבנן הפבי ליה כבה״ס כל זמן שלא קרם עליו עור, ובעי׳ ראוי לביאת מים הואיל ומקפיד עליו וליכא, אבל אם הוא של עץ אינו מקפיד, דאפי׳ יגע ממנו אחר טבילה לאו מידי הוא, דהו״ל פשוטי כלי עץ וטהור, ומסיים ואם קרם וכו׳, הכל מודים אפי׳ רבנן ואפי׳ בשל מתכת טמא דאינו חוצץ, דודאי לא קפיד דמשום שמא יגע ליכא למיחש, דהא קרם עור, וא״ת יטמאנו בעודו שם היינו דמסיים שכל הבלועין טהורין. ולהלכה בודאי דקי״ל כר׳, דאע״ג דבמתניתא רבנן פליגי אנו אין לנו אלא סתמא דמתני׳ ואתיא כר׳, דמדקתני טובל ואוכל בתרומה מוכח דאיירי בשל מתכת טמא, דאי בשל עץ לא הו״ל אלא טובל, דכיון דשרי׳ ליה לטבול ש״מ דלא היין, ופשי׳ דאוכל בתרומה, אלא ע״כ ה״ק אפי׳ החץ טמא דהיינו ודאי של מתכת אפ״ה מותר לאכול בתרומה, משום דטו׳ בלועה אינה מטמאה, וממילא דלא חיין אפי׳ של מתכת וכו׳, ואפי׳ לא קרם עור דלא חיישי׳ לשמא יגא, וכן פי׳ הרמב״ם והרא״ש במתני׳, דאפי׳ היה החץ טמא והיינו ודאי כדאמרן, וה״ט דהשמיט הרמב״ם כל התוס׳ ולא כתב אלא לישׁ׳ דמתני׳ בפ״ב דין ח׳, רק הוסיף אעפ״י שהוא חץ טמא והיינו כדאמרן.

נכנסו צרורות וכו׳, ר״ע וכו׳. פי׳ בסדקי רגליו בין אצבעות רגליו, וטעמיה דר״ע משמע דס״ל דבה״ס לא בעי׳ אפי׳ ראוי לביאת מים, ומדקתני רע״א מכלל דרבנן פליגי, ואין הלכה כר״ע מחביריו, וכ״ש דניחא טפי לגי׳ הר״ש דגריס ר׳ יעקב [97]) במקום ר״ע, וה״ט דסוגיין דש״ס נקט בפשיטות בכמה דוכתי כגון בפ׳ תנוקת דס״ו, נהי דביאת מים לא בעי׳ ראוי לביאת מים מיהא בעי׳, והיינו נמי טעמא דהרמב״ם בפ״ב דין ח׳ כ׳ בהנך צרורות דחוצצין, וכ״כ מרן שם, אלא דא״כ ק״ק דנמצא דפלוגי׳ דר׳ עם ר״י בר״י באספלנית דבסמוך בהכי נמי פליגי, ור׳ כרבנן ור״י בר״י כר״ע, ואמאי לא פליגי ר״ע ורבנן באספלנית, א״נ ר׳ ור״י בר״י אמאי לא פליגי בצרורות דבסדקי הרגל, לכך נר׳ דדוקא ר׳ ור״י בר״י פליגי בהכי, דר׳ אית ליה דר״ז דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו (מנחות ק״ג ב׳), והילכך אע״ג דבה״ס א״ל לביאת מים מ״מ ראוי לביאת מים בעי׳, ור״י בר״י לית ליה דר״ז, ואם אי׳ דראוי לביאת מים בעי׳ א״כ היה צריך ביאת מים דוקא אפי׳ בבה״ס, דהא אית ליה דבילה מעכבת, ואנן ממעטי׳ בה״ס מביאת מים מאת כל בשרו, א״ו דאפי׳ ראוי לביאת מים לא בעי׳, וקי״ל כר׳ וכמ״ש הרמב״ם שם, אבל ר״ע ורבנן דלעיל כלהו אית להו דר״ז, וראוי לביאת מים בעי׳, מיהו הכא בהא קמ״פ דר״ע מדמי הנך צרורות לקלקי בה״ס דאיש, דתנן בפ״ט דסתמא לא קפיד, ומש״ה אינו חוצץ, וזהו אומרו מפני שהוא כבה״ס, ורבנן סברי דלא דמו, אלא בהנך סתם אינש קפיד משום דכאיב ליה, ובהא דקלקלי הראש כתב הר״ש ומתני׳ דקלקלי הראש פ״ט ר׳ היא ע״כ, ול״ל דגר׳ איפכא ר׳ אומר אינו חוצץ, דהא הכי תנן התם (ואע״ג דבנוס׳ שהעתיק שם הוא כמו הכא ט״ס הוא), והא דשערה ראשו מודבק למכה, א״נ ב׳ שערות שדבוקות ראשיהן זה בזה (בטיט כצ״ל) [98] או בצואה, פשוט דחוצצות, וכ״פ הרמב״ם שם, ומיהו היה נ״ל דהיינו במקפיד דוקא, אבל סיפא דריסי עיניו, י״ל דמסתמא מקפיד לפי שמבלבל מאור עיניו, אלא דהרמב״ם כללן שם כלהו בחדא מחתא, וכ״כ ג״כ מרן בסי׳ קל״ח סמ״ג ומ״ד, ומשמע דבכלהו סתמא מקפיד, ובסיפא דהכא נ״ל זה היה מעכב וכו׳ [99]).

94) בס׳ כנה״ג (הוצ׳ סובאלסקי) ח״ד, עמ׳ 74, פירש הרב ר׳ ברוך יעקב מקאנדאווא שבחץ של מתכת אינו חוצץ, משום שהחץ טמא, ועלתה גם לו טבילה, ודינו כמשנת חגיגה רפ״ג ומקוואות פ״ו מ״ב, וציין גם לש״ך יו״ד סי׳ ר״ב ס״ק ד׳. וכ״ז אינו נכון, ולא אמרו כן אלא בשני כלים, אבל לא בכלים ואדם. ועיין בבלי ביצה י״ח א׳ ומ״ש בראב״ן סוף סי׳ שכ״ז.

95) בשו״ת מהר״מ ב״ב (פראג) סי׳ תפ״ב (בשם „כך השיב רבנו״. ועיין גם בס׳ התרומה ה׳ נדה סי׳ ק״ה) גרס להפך: ר׳ אומר חוצץ וחכמים אומרים אינו חוצץ. אבל לא מצאתי לו חבר בגירסא זו. וכמה מן הראשונים גורסים: ר׳ יהודה אומר אינו חוצץ, עיין תס״ר, עמ׳ 47.

96) כגי׳ שלפנינו כ״ה גם בכי״ו ובכל הראשונים שהביאו את התוספתא, עיין תס״ר, עמ׳ 47. וכ״ה גם במאירי, עמ׳ 114.

97) וכ״ה גם בכי״ו ובמאירי, עמ׳ 114.

98) בדפוסים ובראבי״ה: בסוף, וצ״ל: בפוף (כמו שהוא בר״ש בדפוס ראשון). ובכי״ו ובמאירי, עמ׳ 115: בפיף, והכוונה כנראה בשפת פי הטבעת, עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה ח״ב (כלאים), עמ׳ 660, ובהערה 58 שם. והגר״א הגיה: בטיט, והוא ע״פ הרמב״ם וכמו שעשה רבינו.

99) הגי׳ הנכונה היא בכי״ו: חמשה זקנים בלוד. וכ״ה בר״ש ובמאירי, עמ׳ 115. ועיין מ״ש במחברתי ספרי זוטא, עמ׳ 97.

עיניו מלמט' ונקבו וקוצי' בריסי עיניו מלמעלה, זה מעש' ונמנו עליו חמשה זקני' וטמאוהו. (יא). פרה ששת' מעת לעת ושחט' בתוך מעת לעת, זה היה מעש' והי' ר' יוסי הגלילי מטהר, ורבי עקיבא מטמא, סייע ר' טרפון את ר' יוסי הגלילי, סייע רבי שמעון בן ננס את ר' טרפון, סילק ר' עקיבא את ר' יוסי הגלילי, אחר זמן מצא לו תשוב' אמר לו מה אני לחזור, אמר לו לכל אדם אלא שאתה

חסדי דוד

(יא). פרה ששתתה מי חטאת ושחטה וכו', סייע ר"ש בן ננס את ר"ע, סילק ר"ש בן ננס את ר"ט וכו', א"ל לא לכל אדם וכו', ונמנו שלשים שנים וכו', והגדיל זה ר"ע ואני הייתי מבין והנה וכו', וראיתיו מגיע וכו', כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש בשלהי מכילתין, וכתב עליה בפ"ק דפסחים (י"ח א') קאמר ריה"ו בטלו במעיה, ומפי' טעמא משום דהו"ל משקה סרוח, ואלטי' ליה ההוא טעמא משום טו' קלה, אבל להזאה לא מפסלי בהכי, דהכי דריש לה מדכתיב למשמרת למי נדה כשהן שמורין למי נדה ולא כששתתן פרה, ומשמע שהוא עיקר טעמא ולא אסמכתא, שהחזיר ריה"ג את ר"ע מדבריו מכח זה ונמנו עליו וטהרוהו ע"כ. ומשמע מדבריו דעיקר מלתיה דריה"ו בפסחים קאמר לה במתניתא, ואינו כן דהא מתני' היא בפ"ט דפרה, דתנן פרה ששתת מי חטאת בשרה טמא ריה"ו אומר בטלו במעיה, וא"כ הכי הו"ל להר"ש למימר דהך פלוג' דהנך תנאי פליגי בה תנאי במתני' בפ"ט דפרה, דת"ק כר"ע וריה"ו כריה"ג, ובפסחים מפי' טעמיה דריה"ו וכו', ועוד לא ידענא מאי האי דאמר מה דלהזאה לא מפסלי בהכי, דמשמע דכשרים להזאה, וחלילה לומר כן דכיון שאינן למשמרת, ואין קרויין מי נדה היכי לא מפסלי להזאה, ויש לדחוק ולפי' דה"ק אבל להזאה לא מפסלי בהכי, כלו' מטעמא דמשקה סרוח, דבלא זאת הא ודאי דפסולים להזאה, כיון ששתתן פרה דנפסלו בהיסח הדעת, דתו לא קרי' בהו למשמרת למי נדה, וכיון שכן תו לא מטמאי טו' המורה דהיינו אדם וכלים, ומ"מ אכתי היו מטמאין טו' קלה דהיינו הבשר, אי לאו טעמא דהו"ל משקה סרוח, והכי מוקי לה רב אשי התם די"ח, דהא דאטל' ריה"ו טעמא דבטלו לגמרי משום משקה סרוח, כדי לטהר הבשר לגמרי, דאי לאו הך טעמא אע"ג דנפסלו מ"מ נשאר בהן דין משקין טמאין, והיה הבשר טמא כדפירש"י התם, דשם טו' לא פקע מנייהו, דנטמאו מחמת עצמן דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן, וכי אזיל שם מי חטאת מנייהו הו"ל משקין שנגעו במי חטאת ע"ש. ומעתה נ"ל דת"ק דמתני' מאי דמטמא, היינו דוקא הבשר מדין טו' קלה דמשקין, וריה"ו מטהר לגמרי מדין סרוח, אבל פלוג' דתנאי דהכא לאו הכי הוא, דאם אי' דר"ע לא היה מטמא אלא הבשר משום טו' משקין שנגעו בהן, מאי האי דנלאו ריה"ג בקרא דלמשמרת וכו', הא ר"ע נמי מודה דבטלי מתורת מי חטאת, ומ"מ קאמר דטמא טו' קלה, א"ו ר"ע מטמא לגמרי כלו' אפי' אדם וכלים, ולא הבשר בלבד ומש"ה תני ר"ע מטמא סתם, דסבר דאע"ג דודאי נפסלו להזייה, מ"מ טומאתן לא אזדא לה, והשתא ניחא דכיון דמסיק הכא דנמנו עליו וטהרוהו, ור"ע גופיה נר' דהדר ביה, א"כ מאי האי דהדר איפליגו תלמידיהם, דהיינו ר"מ (שהוא סתם מתני') וריה"ו בדבר שכבר נמנו רבותם וטהרו דר"ט ור"ע רבותם היו כנודע, ויותר ק' על ר"מ היכי פליג עלייהו בפרט שטהרו במנין, ודוחק גדול לומר דלא ידע לה, אבל השתא ניחא טובא, דשפיר ידע ר"מ מסקנת רבותיו, אלא דס"ל דמ"מ אע"ג דטו' חמורה לית להו מקרא דלמשמרת, מ"מ הבשר מיהא טמא, דהיינו דדייק למיתני הבשר טמא, ולא תני טמא סתם כליש' דתוס', וריה"ו סבר דאפי' טו' קלה לית בהו, וזה שלא כדברי התו' דכתבו שם בד"ה בטלו במעיה, דבתוס' מפי' טעמא דריה"ו משום דכתיב למשמרת וכו' ע"ש, ובאלף מחלות מרבותינו הקדושים בתוס' לא נזכר ריה"ו כלל, ולאו טעמיה דריה"ו מפי' אלא טעמיה דר"ט וריה"ג, אבל ריה"ו טעמו כדמפי' רב אשי.

ומ"מ איכא למידק אמאי אצטי' רב אשי לפרושי מלתיה דריה"ו משום משקה סרוח, תיפוק ליה מטעמא אחרינא, דהא ע"כ ת"ק דהיינו ר"מ דמטמא משום מגע מי חטאת כדאמרן היינו משום דלטעמיה אזיל דס"ל דמגע בה"ס איקרי מגע ומטמא וכדכתי' לעיל בר"פ, אבל למאי דקי"ל דלא איקרי מגע, פשי' דאין בהן טו' כלל, והבשר טהור לגמרי כדתנן בפכ"ז דכלים, סדין שהיה טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס, אר"י וכי באיזה מדרס נגע זה וכו', ותנן תו שלשה על שלשה שנחלק טהור מן המדרס, אבל וכו', רי"א וכי וכו', וטעמיה דר"י משום דהו"ל מגע בה"ס, וכדמפי' בהדיא בש"ס דחולין (ע"ב ב') כדכתי' לעיל, וי"ל דרב אשי בעי למימר דתשובה נלחת השיבו ריה"ו לר"מ, דאפי' לדידיה דאית ליה מגע בה"ס איקרי מגע, הכא טהור משום סרוח, א"נ משום דלא אתברר מאי דעתיה דריה"ו במגע בה"ס, אי ס"ל כר"מ או כר"י, הילכך יהיב טעמא אפי' ס"ל כר"מ אפ"ה טהור, ומ"מ לדידן לא צריכי' להך טעמא. ונ"מ דאילו לטעמא דרב אשי נר' דאם שחטה מיד אחר ששתתה דאכתי לא נסרח הבשר טמא, דהא חזי' לעיל בסמוך בפרקין דאין נסרחין מיד, דהא קתני הקיאן טמאין, נסרחו ואח"כ הקיאן טהורין, אבל לטעמא דידן לפום מאי דקי"ל כר"י אפי' שחטה תכף ומיד הבשר טהור, דכיון דפרחה מהן טו' חמורה מקרא דלמשמרת, אפי' טו' קלה ליכא דאין כאן נגיעה, ובהכי נפתחו לנו שערי אורה להבין טעמיה דהרמב"ם ז"ל, דבפט"ו מה' פרה דין ו' כתב פרה ששתת מי חטאת, אעפ"י שנשחטה בתוך כ"ד שעות בשרה טהור, שנ' למשמרת וכו', אבל בזמן ששתתן פרה בטלו שהרי אינם שמורין ע"כ, וק' דאמאי שביק טעמיה דרב אשי, ותו דא"כ היכי קאמר בשרה טהור לגמרי, ס"ס טו' קלה ליהוי להו, אבל לפי האמור ניחא טובא, ודין הוא דעפי הוה ניחא להרמב"ם לכתוב דאפי' שחטה מיד, אלא שדרכו להעתיק ליש' דמתניתא, ומ"מ תמהני על מרן הכ"מ שלא העיר בזה, ולא כתב אלא דפי' כריה"ו, משום דאמרי' בספרי ובתוס' דמקואות דכמה זקנים וכו' סוברים כריה"ו ע"ש, ובהכי לא סגי כלל למיהב טעמא אמאי טהור לגמרי אפי' מטו' קלה, אלא מוכרח לומר כדכתי'.

ודע דהך פלוג' דריה"ג עם ר"ע איתה נמי בספרי פ'

יוסי הגלילי, אמר׳ לו הרי הוא אומר והיתה לעדת בני ישראל למשמר׳ למי נדה חטאת הי׳, כשה׳ שמורי׳ מי נדה ולא ששתתן פרה, זו היה מעשה ונמנו שנים ושלשה זקנים בלוד וטהרוהו, באות׳ שעה קרא רבי טרפון המקר׳ הזה ראיתי את האיל מנגח ימה וצפונ׳ ונגב׳ וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונה והגדיל, ר׳ עקיבא, ואני ראיתי והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ והצפי׳ קרן חזו׳ בי׳ עיניו, זה יוסי הגלילי ותשובתו, ויבא עד האיל בעל הקרניי׳ אשר ראיתי עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כחו וראיתיו מגיח אצל האיל

חסדי דוד

הקת (פיס׳ קכ״ד), אלא דהתם איננה כ״כ בארוכה, ומ״מ מה שקרא עליו ר״ט איתיה נמי התם. והנה מ״ש כאן סילק רשב״ן את ר״ט, פי׳ דר״ט היה מביא ראייה לסיועי לריה״ג, ורשב״ן שהיה מסייע את ר״ע הק׳ עליו ושתקו שלא מצא תשובה, ור״ע השתיק את ריה״ג באופן שנשארה ההלכה כר״ע בו ביום, ואחר זמן מצא ריה״ג (הגלילי) ראיה מהפסוק להעמיד סברתו, ושאל את ר״ע אם נותן לו רשות לחזור[100], לפי שריה״ג היה רך בשנים והיה כמו תלמיד לגבי ר״ט ור״ע, כדמוכח בפ׳ איזהו מקומן דנ״ז, דתניא בשאלה שנשאלה לפני חכמים ביבנה נענה ר״ע וכו׳, היה שם תלמיד א׳ שבא לבה״מ לפני חכמים תחלה וריה״ג שמו, א״ל ר׳ מנ״ל א״ל בני וכו׳ ע״ש. ומש״ה הוצרך לשאול רשות לחזור, והשיבו ר״ע לא לכל אדם הייתי נותן רשות, דמאחר שנשארה ההלכה בבה״מ כך אין להרהר עוד אחריה, דחיישי׳ לזילותא דבי דינא, אלא לפי שאתה יוסי הגלילי ויודע אני בך שאתה חכם ראוי לשמוע דבריך, א״נ משום דכפי הגר׳ מסיפא דלקמן זו היה מעשה ונמנו וכו׳, מוכח שהוצרכה הלכה למעשה, והיה ר״ע בא להורות כפי סברתו למעשה, וריה״ג מצא תשובה לסתור דינו, ולכך שאל מה אני וכו׳, משום דקי״ל (יבמות ע״ז א׳ וש״נ) ת״ח שבא לומר דבר הלכה אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, אם לאחר מעשה אין שומעין לו, והיינו דקא״ל ר״ע לא לכל אדם, שהרי הוא לאחר מעשה, אלא באתה יוסי הגלילי והשוב בינינו לשמוע מפיך אפי׳ שהוא לאחר מעשה. ומיהו איכא למידק איך נעלם מקרא מפורש זה מעיני האדירים האלה עד שמצאו ריה״ג לאחר זמן כמוצא מציאה וכדבר הסמוי מן העין, אלא נר׳ משום דהך קרא הוה מיבעי להו לדרשא אחריתי לענין מלאכה שפוסלת, כדאי׳ התם בספרי, אין לי שמלאכה פוסלת אלא בפרה, במים מנין ת״ל והיתה וכו׳ למשמרת למי נדה, או אפי׳ אחר שקידשו תהא מלאכה פוסלת, ת״ל למי נדה וכבר הן מי נדה ע״כ. כלו׳ בזמן שמוכנים להיות מי נדה ועדיין אינם, לאפוקי לאחר שנעשו מי נדה, וכדתנן נמי כה״ג בפ״ד ע״ש בפי׳ הרמב״ם והר״ש, ומהך דרשה נפ״ל להיפך דכי היכי דמלאכה אינה פוסלת אלא קודם שקדשו, ה״נ היסח הדעת נימא דתו לא פסל דכתיב למי נדה וכבר הן מי נדה, ונר׳ דזה היה טעמו של ר״ע שהשתיקם בתחלה, אבל אח״כ דקדק ריה״ג דהו״ל לכתוב משמרת מי נדה, מאי למשמרת למי נדה, אלא מוכרח דהכי דרשי׳ משמרת מי נדה למשמרת למי נדה, כלו׳ דמשמרת ממש דהיינו שלא יהא היסח הדעת כדי שלא יפסלו, הא ודאי צריך אפי׳ אחר שהן מי נדה, אבל מאי דמוסיף בלמ״ד דלמשמרת, כלו׳ אע״ג דליכא היסח הדעת, וכגון דעושה מלאכה הא לא צריך אלא בזמן שהן למי נדה ולא כשהן מי נדה, וכדכתי׳ בס״ד לעיל בפ״ה דפרה ע״ע, והיינו דהודה ר״ע וכל החכמים הסכימו כך.

ומה שקרא ר״ט המקרא הזה, נלע״ד בהורמנותא דשמיא לפי ע״פ מ״ש בכתבי הקדש של רבינו האריז״ל זי״ע בשער המצות פ׳ חקת, דהה״ג ה״ס פרה פ״ר ה׳ ולפי שמתערין מבינה דמינה דינין נפקין נק׳ אדומה, ובהיותם בקדושה שעדיין אין הסיגים מתגלים שם נק׳ תמימה, ולכן ושחט להוציא הדין ושרף לצרף הסיגים, ואז יחזרו במקום פ״ר ה״ א״ פ״ר שמתחברין מנצפ״ך ונעשין גבו׳ א׳ ע״ש. והנה נודע דר״ע היתה נשמתו בתחלה עשוקה בין הקלי׳, דמש״ה היה בן גרים, ועוד שהיה מסוד קין כנודע מס׳ הגלגולים בל״ו, ומשל הדיוט אומר[101] מי שנכוה בחמין מתיירא אפי׳ מן הצונן, ומי שהוא משרש קין הצו׳ מתקנאים ומתגרים בו ביותר, כמ״ש הרב למהרח״ו, דמש״ה היה צריך ליזהר הרבה, ולכך היה אומר שאם אירע שהפרה סוררה סוד הסיגים שתהא מי חטאת כדי לחזור ולהתאחז בדינים שמשם יונקים, צריך ליזהר מבשרה כדי שלא יחזרו להתאחז בו, ומש״ה אמר טמא, אך ר״ט שהיה כהן סוד החסד שאינו מתיירא מהצו׳, שאין להם אחיזה בחסד מש״ה היה מיקל. אכן ריה״ג אעפ״י שהייה גם הוא משרש קין, כמ״ש בפ׳ הנז׳, מ״מ הואיל ולא היה בן גרים ולא היה עשוק מתחלה לא היה מתיירא, ולכך היה מיקל, ובפרט שהיה ר״ט הכהן מסייע בהדיה, אך רשב״ן שהיה א׳ מחמשה הדנין לפני חכמים (סנהדרין י״ז ב׳) שה״ס הה״ג לפי׳ היה מסייע לר״ע. והיינו דקרא ר״ט ראיתי את האיל זה ר״ע, שהיה מסוד הדין מנגח ימה וצפונה ונגבה, ולא כתיב קדמה, לומר שאיל זה בתחלת ימיו לא היה ת״ח אלא ע״ה כנודע, אלא דוקא ימה כלו׳ אחר שנתגדל הרבה התחיל ללמוד תורה, וז״ש ימה שה״ס יסוד שמקבל השפע מאחרים, כך היה תחלה מ׳ שנה למד, ומיד היה מנגח שנעשה גדול בתורה ולימד תורה הרבה, אלא שבתחלה היה בצפונה, שהי״ל כ״ד אלף תלמידים (כתובות ס״ג א׳) וכלם מסוד הדין לכך לא נתקיימו, ואח״כ נגבה, ה״ס ה׳ תלמידים ה״ח כדאי׳ ביבמות (ס״ב ב׳) שבא אצל רבו׳ שבדרום ושנאה להם, ר״מ וריה״ו ור״י ור״ש ורא״ש, ושבדרום דייקא, וכל חיות לא יעמדו לפניו שהיה גדול מכל בני דורו, כמו שמצינו (בכורות נ״ח א׳) שהיה או׳ בן עזאי כל חכמי יש׳ וכו׳, חוץ מן הקרח הזה. ואין מציל מידו שלא יכלו לנצחו, ועשה כרצונו והגדיל להחמיר ולטמא עד שהייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב, היינו ריה״ג שהיה רך בשנים, ואמנם

100) עיין מ״ש על כל המשא והמתן כאן בתס״ר ח״ב (סנהדרין פ״ז), עמ׳ 158, ומן התוספתא שם מתברר כל העניין כאן, עיין מש״ש.

101) עיין מ״ש החכם גרינבאום בספרו נוייע בייטראגע, עמ׳ 42 ואילך. וכעי״ז גם במדרשים (בשם „מתלא אמר״): מאן דנכתיה חיויא חבלא מדחיל ליה (קה״ר ז׳ א׳, הוצ׳ ראם י״ח ע״ב, מדרש שמואל פכ״ג ועוד).

ויתמרמר אליו ויך את האיל וישב' את שתי קרניו, זה עקיב' ושמעו' בן ננס, ולא היה כח באיל לעמוד לפניו, זה עקיב', וישליכה ארצה וירמסהו, זה יוסי הגלילי, ולא היה מציל לאיל מידו, אלו שלשים ושנים זקנים שנמנו בלוד וטהרוהו.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מקוואות

חסדי דוד

גם הוא מסוד הגבו' משרש קין, ומש"ה קרי ליה צפיר העזים ובא מן המערב היינו מהגליל שהוא במערבה של ירוש', ע"פ כל הארץ ואין נוגע שהיה מתיירא להשיב עד שנתן לו רשות, ולפי דרכנו יש לפי' מ"ש לו ר"ע לא לכל אדם אלא שאתה יוסי הגלילי, אם היה אדם שאינו משרש קין הייתי אומר הא דהימך עצמו מטהר כפי שאינו מתיירא ואין סומכין עליו, אלא שאתה יוסי הגלילי ומכיר אני כך שאתה ג"כ משרש קין כמותי, ואפ"ה אתה מוסר כ"כ נפשך לטהר א"כ ראוי לסמוך עליך, ומ"ש שהי"ל קרן הזות בין עיניו, כלו' ראיה חותכת דהאידנא הזא לה, וז"ש זה ריה"ג ותשובתו ויבא עד האיל וכו', וישבר את ב' קרניו זה ר"ע ורשב"ן, כלו' שבר כל הראיות שלהם ולא היה כח וכו', ולא היה מציל וכו' אלו ל"ב זקנים וכו', ויש כאן רמז דתיבת לא גי' ל"א ועם ר"ע גופיה הרי ל"ב זקנים, וכפי גי' הספרי דגרים ל"ח זקנים ניחא נמי, דחשבי' ולא בוי"ו דגי' ל"ז ועם ר"ע גופיה הרי ל"ח שטהרוהו, וברור שלאחריהם נמי ר"מ שהיה גם הוא מבן גרים היה מתיירא והיה רוצה להחמיר לפחות בטו' קלה, וריה"ו לא היה מתיירא והיה מטהר לגמרי.

סליקא מס' מקואות בס"ד

תוספתא טהרות

פרק ראשון (א). אמר רבי שמעון מפני מה אמרו אוכל שנטמא באב הטומאה ושנטמ׳ בולד הטומאה מצטרפי׳ זה עם זה, מפני שאיפשר לשלישי ליעשות שני, ואי אפשר לשני לעשות ראשון, ומפני מה אמרו אין השרץ והנבלה והמת מצטרפי׳ זה עם זה, לפי שאי איפשר לשרץ לעשות נבלה ולא נבלה יכולה לעשות מת. (ב). מקרצת שהיתה שלישית והשיך לה אחרת כולן שלישי׳ בקד׳, פרשו של שלישית כולן טהורות, ואי זו הוא הנושך והתולש ממנו כל שהו,

חסדי דוד

פרק ראשון (א). אמר ר״ש מפני מה וכו׳, שאפשר לשלישי ליעשות שני ואפשר לב׳ וכו׳, כצ״ל. והכי מייתי לה הר״ש אמתני׳ בפ״ק (מ״ה), וכתב עלה פי׳ ברייתא זו שנויה בס״פ קדשי מזבח די״ז, ובפ״ב דזבחים דל״א, וגר׳ התם אר״ש מה טעם שאפי׳ לב׳ שיעשה ראשון, ופריך עלה מי קעביד שני ראשון וכו׳, אמר רבה ה״ק מי גרם לב׳ לאו ראשון, רב אשי אמר ראשון ושני לגבי שלישי בני חדא ביקתא נינהו, ואין ברייתא דהכא מתיישבת לפום סוגייא דהתם ע״כ. ואנכי לא ידעתי בעניי אמאי אינה מתיישבת לפום סוגייא דהתם, דהא התם נמי קיימא מלתיה דר״ש לפרושי מתני׳ כי הכא, דבין הכא בין התם תנן האוכל שנטמא באב הטו׳ ושנטמא בולד הטו׳ מצטרפין זע״ז לטמא כקל שבשניהן, פי׳ דהאי ביצה אוכל ראשון דהיינו שנטמא באב, והאי ביצה אוכל ב׳ שנטמא בולד, מצטר׳ כאילו הן כביצה אוכל שני, לעשות האוכל הנוגע בהן שלישי, ומפי׳ ר״ש מ״ט דמי גרם לב׳ טו׳ לאו הראשון, וכיון דמכח ראשון אתי מש״ה מצטרפין, והיינו נמי כוונת רב אשי כדפירש״י התם, דבין רבא לרב אשי ליכא אלא שינוי לשון ע״ש, וה״נ מתפרש הכא, והיינו נמי דמסיים דמש״ה אין השרץ והנבלה מצטרפין אפי׳ כקל שבשניהן, דהיינו שאם היה פחות מכעדשה מן השרץ ופחות מכזית מהנבלה, אע״ג דכי מצטרפת להו הא איכא כזית נבלה וטפי מכעדשה מהשרץ, יסד״א דמצטרפין, קמ״ל דלא מיבעיא שאין השרץ מצטרף להשלים כזית נבלה לטמא אף במשא כדין הנבלה, אלא אפי׳ הנבלה אינה מצטרפת עם השרץ להשלים שיעורו ולטמא אפי׳ כקל שבשניהם, דהיינו במגע בלבד כדין השרץ, וה״נ אי איכא הלי זית נבלה והלי זית מהמת, ל״מ שאין מטמאין באהל כדין המת, אלא אפי׳ במגע בלבד כדין הנבלה אין מטמאין, וטעמא מפי׳ לפי שא״א לשרץ וכו׳, ושפיר מתפרש כדרבא ורב אשי דהתם, כלו׳ שאין השרץ גורם טו׳ לנבלה, א״נ איפכא, וכן אין המת גורם טו׳ לנבלה אלא כל חד טמא באפי נפשיה, אלא דמ״מ אין זה עיקר טעמא, אלא העיקר הוא דדוקא כל שטומאתו ושיעורו שוה הוא דמצטרף זע״ז, טומאתו ולא שיעורו, שיעורו ולא טומאתו אין מצטרפין, כדתנן בהדיא התם במעילה, וכ״פ הרמב״ם בפ״ד דטו׳ אוכלין דין י״א וי״ב ע״ש, וא״כ לפי״ז הכא ה״פ לפי שא״א לשרץ שיהיה בו טו׳ משא כמו הנבלה, ולא הנבלה יכולה לטמא באהל כמו המת, משא״כ אוכל ראשון ואוכל ב׳, שבין זה ובין זה אינו מטמא אלא במגע, ואין מטמא לא אדם ולא כלים, ושיעורן שוה בכביצה לטמא אחרים, ולטו׳ עצמן בכ״ש כפי שי׳ הרמב״ם ז״ל, וגם רש״י הכי סבר בפ״ב דזבחים דל״א ע״ש, ולזה נר׳ שכיוון הר״ש, ומ״מ נלע״ד דמצי׳ שפיר לפרושי שזו כוונת רב אשי במ״ש דראשון ושני בני חדא ביקתא נינהו, דשניהם אין מטמאין אלא אוכל אחר במגע דוקא, ושיעורן שוה בכביצה, ובהכי א״צ לידחק כדפירש״י דליכא בינייהו אלא שינוי לשון כדאמרן.

(ב). מקרצת שהיתה וכו׳, פרשו היא שלישית וכולן טהורות ואיזהו הנשוך התולש וכו׳, כצ״ל. וכך הביאה הר״ש בפ״ק מש׳ ה׳, ופי׳ כולן שלישיות לקדש היינו קודם שנתקדש בכלי שרת, דאין בו רביעי כדמוכח מסיפא ע״כ. ומשום דבמתני׳ תנן מקרצת שהיתה תחלה והשיך לה אחרות כולן תחלה, פרשו היא תחלה וכולן שניות וכו׳, היתה שלישית והשיך לה אחרות היא שלישית וכולן טהורות, בין שפירשו בין שלא פירשו, הילכך תני הכא דמתני׳ דוקא בככרות של תרומה, דאין ג׳ עושה רביעי בתרומה, הילכך אפי׳ לא פירשו לא השיבי חבור, אבל בקדש שעושה רביעי הרי הן חבור, הילכך כולן שלישיות, ומשום דקשיא ליה להר״ש דא״כ כשפירשו אמאי השאר טהורות, הול״ל היא שלישית וכולן רביעיות, הילכך ניחא ליה למר לאוקמה בקדש שעדיין לא נתקדש בכלי שרת, הילכך אין בו רביעי, ומ״מ בהא עדיף מתרומה, דכל זמן שלא פירשו השיבי חבור, וכולן שלישיות לענין שאם יגע קדש מקודש בא׳ מהן נעשה רביעי, אבל אחר שפירשו הן טהורין, ואפי׳ יגע בהן קדש מקודש טהור. והדר מפי׳ איזהו נק׳ נשוך, התולש כ״ש מחבירו, כגון ככרות דא״א להפריסן אא״כ יתלש עם הא׳ קצת מחבירו, אבל אם לא היו אלא ממעכין זא״ז ולא נושכין, כגון הדבלה וכו׳, אינן חבור כלל, והא אמתני׳ קאי דאיירי בתרומה, דאילו בקדש לא משכחת לה הנך מילי, ולא שייך אלא בככרות דהיינו נושכות, והר״ש גרים מעכבין זא״ז, ומפי׳ מעכבין מליפרד אבל נפרדין בלא תלישה והיא היא.

אבל אם היו ממעכין זה את זה, כגון הדבלה והתמרים והגרוגרות והצימוקין הרי אלו אינן חיבור׳, מפני מה אמרו בזיתים חיבור, שמתחלה לא נתנן אלא על מנת שינקו זה מזה. (ג). אחד טבול יום מטומאה חמורה, ואחד טבול יום מטומאה קלה, ואפילו טבול יום מן הזב ומן הזבה, ואפי׳ יום השביעי שלו, הרי זה לא עשה כלום, ואם עשה הרי זה תלוי, ואחד טהור שידיו טמאו׳ מטמא משקה חולי׳, ופסולי אוכלי תרומה, ורבי אלעזר בר׳ שמעון אומר אין ידים לטבול יום. (ד). אבא שאול אומר טבול יום תחלה לקדש, רבי מאיר אומר טבול יום מטמא בקדש, ופוסל בתרומה, וחכמי׳ אומרי׳ כשם שהוא פוסל משקה תרומה ואוכלי תרומה, כך פוסל משקה הקד׳ ואוכלי

חסדי דוד

והדר בעי ומפני מה אמרו בזיתים שממעכן במעטן זע״ז הרי הן חבור, אע״ג דלא דמו למקרצות, אלא לדבלה דאין נושכין אלא נפרדין בלא תלישה, ומשני לפי שמתחלה לא נתנן במעטן אלא כדי שינקו זה מזה, דבהכי מעלי להו להוליא שמנן, משא״כ בדבלה וכו׳, דלא איכפת ליה שינקו זה מזה. והר״ש כתב בזיתים חבור, מפורש לקמן [1]) ע״כ, ובקשתי ולא מלאתי רק בפ״ע אהנהו מתני׳ דהתם, שם מבואר כך בפי׳ הר״ש ע״ש. והרמב״ם בפ״ו מהט״א דין י״ד כתב, הממעך אוכלין זה בזה וקבלן כגון הדבלה וכו׳, ועשאן גוף א׳ אינן חבור, לפי׳ עגול של דבלה שנפלו משקין טמאין על מקלתו נוטל מקום המשקין והשאר טהור, ובדין י״ו כתב זיתים שטענן ועשאן גוש א׳ ה״ז חבור, מפני שמתחלה לא נתנן אלא ע״מ שיינקו זה מזה, לפי׳ שרץ שנמלא על אוש של זיתים וכו׳, אפי׳ נגע בכשעורה הכל טמא וכו׳, ומבואר דהיינו תרתי בבי דסיפא דהכא, אבל רישא דמקרלת השמיטה, ולא פי׳ אלא כי מתני׳ ע״ש בדין י״ח וי״ט, ונר׳ דדחאה מהלכה דלא קי״ל כוותה אלא כרשב״א דלקמן בפרקין, דס״ל דמנחות שלא קדשו בכלי אינן לא כקדש ולא כחולין אלא כתרומה, שכ״פ בפ״י מהא״ה דין י״ג, וכיון שכן הא ודאי דלא קי״ל ככך מתניתא, דממ״נ אם קדשו בכלי א״כ אפי׳ פירשו הרי הן רביעי, ואם לא קידשו בכלי הרי הן כתרומה, ואפי׳ לא פירשו הן טהורין. ברם הא איכא למידק על לישניה דהרמב״ם דאסברה לן בשינוי מעשה, דלגבי הדבלה כתב לפי׳ עיגול וכו׳, שנפלו משקין וכו׳, ובאידך דזיתים כתב לפי׳ שרץ וכו׳, והא ודאי מסתברא דלא שנא, דמה שהוא חבור לגבי שרץ הוי חבור נמי לגבי משקין, ומה שאינו חבור לגבי משקין הה״נ לגבי שרץ, דהא בתוס׳ לא חילקו, וי״ל דניחא ליה למנקט הכי רבותא, דבדבלה קמ״ל דאפי׳ לטהר השאר לגמרי אמרי׳ דאינם חבור, ואילו נקט שרץ הו״א דוקא בה״ג, משום דמ״מ השאר אע״ג דאינם חבור דאין נעשין ראשון כמוהו, מ״מ יש בהן דין שני לטו׳, אבל לטהר לגמרי אימא לא מקילי׳ כוליה האי, הילכך נקט הדין במשקין טמאין דהשאר טהורין לגמרי, וגבי זיתים נקט שרץ, דאפי׳ לעשותן כולן תחלה חשבי׳ להו גוף א׳, ואיברא דלשונו ז״ל מתנייתי נינהו לק׳ בפי״א דמכילתין, ובפ״ב דט״י, ומשם העתיק הרמב״ם, ומ״מ אהני מאי דאמרן לאסבורי נמי טעמיה דתנא דנקטינהו הכי.

(ג). אחד ט״י וכו׳. הך תוס׳ לא הביאה הר״ש, אמנם הביאה הרמב״ם בהקדמתו לסדר זה, וכפי הנר׳ משם הנוס׳ שלפנינו משבשתא ואית בה חסיר ויתיר, וזוהי הגי׳ הנכונה, א׳ ט״י מטו׳ חמורה, וא׳ ט״י מטו׳ קלה, ואפי׳ מן הזב ומן הזבה, ושאר טו׳ שבתורה הרי הן כט״י מן השרץ כנ״ל [2]), והשאר נמחק, ואח״כ נ״ל אחד ט״י שידיו טמאות, וא׳ טהור שידיו טמאות [3]), מטמא משקה חולין ופוסל אוכלי תרומה, ראב״ש אומר וכו׳, ופי׳ דרישא ברור דט״י דאמר רחמ׳ (ויקרא י״א ל״ב) במים יובא וטמא עד הערב וטהר, הרי שקראו לט״י טמא, כל ט״י בכלל בין ט״י מטו׳ חמורה כגון טמא מת שטובל בז׳ שלו, בין ט״י דשרץ שטובל בו ביום שנגע בין שהטו׳ יולאה מגופו, כגון בעל קרי, ואפי׳ ט״י מן הזיבה, שהרי הוא ג״כ מחוסר כפרה, וכן שאר מחוסרי כפרה, כגון יולדת ומלורע, כולן דין א׳ להן, שאחר שטבלו אינן אלא כשני לטו׳ כט״י מן השרץ, ודין זה פסקו הרמב״ם בפ״י מהא״ה דין ב׳, ושם כתב מרן שהוא מהך תוס׳, ושהגי׳ הנכונה כמש״ר בהקדמתו ע״ש. ופי׳ דסיפא היינו משום דקי״ל כל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מט״י, שהט״י אפי׳ משקין דתרומה אינו עושה אותן אלא שלישי, אבל מי שידיו טמאות, דהיינו הנוגע בידיו בדבר שהוא ראשון לטו׳ שנעשו ידיו שניות ועושין לאוכלין דתרומה שלישי, אף שאינו אלא מדרבנן, מטמא משקין להיות תחלה אפי׳ משקין דחולין, וקתני הכא דא׳ ט״י שנגע בראשון לטו׳, הרי הוא כטהור שנגע בראשון לטו׳, וידיו מטמאין למשקין אפי׳ דחולין, אבל לאוכלין אינו אלא פוסל ובתרומה בלבד ולא דחולין, וראב״ש סבר דלא גזרו טו׳ ידים לט״י, דהא מדידיה הרי הוא שני לטו׳ מדאו׳, ואפ״ה אינו אלא פוסל את המשקין דתרומה, א״כ מה יוסיף ומה יפעל בו מה שנוגע בראשון לטו׳, והילכך אפי׳ נגע אינו אלא פוסל, וכי גזור רבנן לידים לטמא משקין להיות תחלה היינו דוקא בטהור, ואמנם להלכה ודאי דקי״ל כת״ק, והכי פסקה הרמב״ם שם דין ו׳, וז״ל א׳ טהור שהיו ידיו טמאות, או ט״י שידיו טמאות, ה״ז מטמא משקה חולין ע״ש, ומרן לא ליין מקומו, אלא כתב עליו פשוט הוא [4]) ע״כ, והא קמן שאינו פשוט, דהא פליגי תנאי בהכי, אלא דפי׳ כרבנן וכן בדין.

(ד). אבא שאול אומר וכו׳. מייתי לה תלמו׳ בפ״ב דמעילה ד״ח, ושם אמר רבא דמדאו׳ לכ״ע אינו אלא כשני לטו׳ לכל דבר, אלא דאבא שאול סבר דרבנן עשו מעלה בקדש ושוויוהו כראשון לטו׳ שיעשה שני, ור״מ סבר שהוא כדין כל שני דעלמא, דמטמא את הקדש ועושהו שלישי לעשות

1) כלומר, מפני שאמרו לקמן פ״ג מ״ב: גוש של זיתים וכו׳ אם היו פרודין אפילו הן סאה טהור.

2) וכ״ה בכי״ו.

3) בר״ש פ״ב מ״א ובפיה״מ להר״מ הנ״ל הסדר הוא: אחד טהור שידיו טמאות ואחד טבול יום שידיו טמאות, וכצ״ל לפנינו.

4) משנה מפורשת היא בפ״ב מטבול יום מ״ב. ועיין גם במכילתין פ״ב סמ״א ובתיו״ט שם, ד״ה היתה.

הקדש. (ה). השרץ מטמא שלשה ופוסל אחד בקדש, ומטמא שנים ופוסל אחד בתרומה, מטמא אחד ופוסל אחד בחולין, משקין מטמאין שנים ופוסלי׳ אחד בקדש, מטמאין אחד ופוסלין אחד בתרומ׳, ופוסלין את החולין. (ו). הידי׳ מטמאות אחד בקדש ופוסלת את התרומ׳, ואין ידים לחולין, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר׳ מאיר הידים תחלה לקד׳ ושניו׳ לתרומה, באיזה

חסדי דוד

רביעי, משא״כ בתרומה שאין בה רביעי, ורבנן סברי דאינו אלא פוסל אפי׳ בקדש, ואפי׳ למשקין דקדש כגון נסכים, וכוותייהו קי״ל, וכ״פ הרמב״ם שם דין ג׳, ועיין מ״ש בעניי בסש״ל [= בספר שושנים לדוד] פ״ט דפסחים בס״ד.

(ה). השרץ מטמא וכו׳. זה ברור שהשרץ אב הטו׳, ומטמא ג׳ ופוסל א׳ שהוא הרביעי הקדש, ולאו דוקא שרץ אלא חד מאבות הטו׳ נקט, וה״ה לאידך כגון נבילה ושאר אבות הטו׳, ואפי׳ אבות דרבנן, כגון ע״ז וכיוצא מטמא ג׳ וכו׳, אלא דבדאו׳ מיירי בדרבנן לא קא מיירי ברישא, אבל מה לא פסיקא ליה למיתני, דפעמים שהוא מטמא ארבעה ופוסל א׳, כגון שהראשון שנגע בו היה כלי, דהרב הרי הוא כחלל, וחמשה נמי איכא, כגון כלים במת שהם אבי אבות כמוהו, ואדם בכלים שהוא אב, ואוכלים באדם, וה״נ זב וחבירו שעושים משכב ומושב כמוהו, הילכך נקט שרץ מלתא פסיקתא דלא משכחת שרץ שעושה אב הטו׳.

ומאי דתני אח״כ משקין, היינו נמי משום דבעי למיתני מלתא פסיקתא, דאילו אוכלין אה״נ דאוכלין שנגעו באב הרי הן ראשון ומטמאין ב׳ ופוסלין א׳ בקדש, אבל אוכלין שנגעו בראשון אינם אלא מטמאין א׳ ופוסלין א׳ בקדש, ופוסלין א׳ בתרומה, וטהורין לגמרי בחולין, אבל משקין אפי׳ נגעו בשני הרי הן תחלה לעולם. ומיהו איכא נמי משקין שמטמאין ג׳ ופוסלין א׳, כגון משקין דזב, אלא דהכא במשקין הטמאין מחמת נגיעה איירי, והיינו נמי טעמא דתנא בתר הכי ידים, דהיינו מלתא פסיקתא דידים לא גזרו בהן אלא שניות, אבל טבול יום לא תנא דבפלוג׳ לא קא מיירי, דלאבא שאול תחלה לקדש הוא כדלעיל, והא דאין ידים בחולין לפי שאין שני עושה ג׳ בחולין, ומהכא יליף הרמב״ם דבפ״ח מהא״ה כתב דשלמה גזר על סתם ידים שיהיו שניות לקדש, ואח״כ גזרו אף על התרומה, והראב״ד השיגו ואח״כ גזרו על אכילת חולין, והשיב מרן שאין בזה תפיסה שאין כאן מקומו, ובה׳ ברכות כתבו ע״ש, ולא היה צריך לזה, דמה שגזרו לתרומה היינו דפוסל כל מידי דתרומה, אפי׳ פירות נגובין, ואפי׳ בנגיעה, ובחולין לא גזרו אלא אכילת פת, ולא משום לתא דטו׳, ודבר שטיבולו במשקה, היינו משום דמשקה לעולם תחלה אפי׳ משני, ואם אינו נוטל הרי נטמא המשקה ועושה תחלה.

ובמאי דתני בתר הכי רשב״א, הר״ש גריס רשב״א או׳ משום ר״ש, הידים תחלה לחולין, וכתב עלה פי׳ תחלה לחולין היינו ברייתא דמייתי בפ״ב דחולין דל״ג, אלא דהתם רשב״א משום ר״מ וכו׳, ופריך התם ומי איכא ידים תחלות, ומסיק אין, והא תניא המכניס ידיו לבית המנוגע ידיו תחלות דר״ע, וה״ק יש ידים שהן תחלות אפי׳ לחולין, ויש ידים שאינן אלא שניות אפי׳ לתרומה ע״כ. ונר׳ דיש להגיה כאן כדבריו ז״ל, ולומר דהיינו ברייתא דהתם, דאל״כ אלא דגר׳ הכא כגי׳ הס׳ רשב״א אומר משום ר״ש ידים תחלה לקדש, מאי קא מתמה התם ומי איכא ידים תחלות, דמשמע דלשום דבר ליכא ידים תחלות לר״ע, ומאי קו׳ הא איכא רשב״א בשם ר״ש דסבר דלקדש ידים תחלות הוויין, ואין לומר דהכי פריך, ומי איכא ידים תחלות לחולין, דא״כ הו״ל לפי׳ הכי בהדיא, (ואע״ג דאין זה כ״כ הכרח מ״מ ממ״ש בסמוך דאין גזרת ידים במקדש נר׳ דהעיקר כגי׳ הר״ש) וא״ת א״כ מאי האי דקאמ׳ ושניות לתרומה, כלו׳ דסתם ידים אינן אלא שניות אפי׳ לתרומה, אמאי לא תני נמי לקדש, דהשתא משמע דלתרומה דוקא הוו שניות, אבל לקדש דחמיר אה״נ דתחלות נמי הוויין, הא ל״ק די״ל דמלתא פסיקתא נקט, ועי״ד דכתי׳ לעיל דאיטו לקדש דהיינו קדש מקודש, הא קי״ל דאין גזרת ידים במקדש, וסתם אוכלין דקדש היינו כגון המנחות אחר שקדשו בכלי, א״כ הרי הם בתוך העזרה שמם מקום אכילתן, ושם אין גזרת ידים, וכמ״ש הרמב״ם בפ״ח מהא״ה, דהנוגע באוכלין טמאין בין שנגע במקדש בין שנגע חוץ למקדש ונגע בקדשים במקדש לא טימאן ע״ש, ואיברא דאיכא חלות תודה וכדלקמן, דהיינו נמי קדש מקודש אחר שנשחט עליהן את הזבח, והנך נאכלין בכל העיר, ושייך בהו גזרת ידים, ומ״מ היינו דאמינא דמלתא פסיקתא נקט, דהיינו תרומה.

ובמ״ש באיזה קדש אמרו וכו׳, כתב הר״ש ארישא קאי ע״כ. כלו׳ דלאו מדברי רשב״א הן, דהא הוא לא הזכיר קדש כלל, כפי נוסחתו שהיא עיקר, אלא אתאן לכ״ע וארישא קאי, וברור שיש כאן חסרון בנוס׳ שלפנינו, וכצ״ל כגון חלות וכו׳, שנשחט עליהן את הזבח, והמנחות שקדשו בכלי, אבל חלות וכו׳, שלא נשחט וכו׳, וכ״ה בנוס׳ הר״ש. וממ״ש כאן דקדש עד שלא נתקדש הרי הוא כתרומה, ממילא דהך תנא פליג אתנא דלעיל במקרלות, דתנא כולן שלישיות בקדש, וע״כ איירי התם עד שלא נתקדש, דאי אחר שנתקדש אפי׳ כשפירשו השאר רביעיות, והיכי תנא כולן טהורות, וכיון שקודם שנתקדשו בכלי איירי, מ״ש מתרומה דתנן הוא שלישית וכולן טהורות אפי׳ לא פירשו, אלא מוכרח לומר תברא, מי ששנה זו לא שנה זו וכדכתי׳ לעיל.

ומ״ש החלה וכו׳, פשוט דחלה ובכורים הרי הן כתרומה, וכן תשלומי תרומה וחומשה, וכדתנן ברפ״ו דתרומה, וילפי׳ לה מדכתיב (ויקרא כ״ב י״ד) ונתן לכהן את הקדש, אבל טבל קמ״ל דלא אמרי׳ מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, ומדומע פשוט דדימוע דרבנן, אבל מדאו׳ בטלה תרומה ברובא דחולין, וגדולי תרומה אע״ג דתנן בפ״ט דתרומות גדולי תרומה תרומה, היינו דוקא מדרבנן, כמ״ש המפ׳ שם, ומעשר ב׳ אע״ג דאיקרי קדש, מ״מ לענין זה הרי הוא כחולין, וכדתנן נמי בפ׳ בתרא דנגעים טבל ועלה אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה, ועיין בפ״ח דיבמות דע״ח. וכל דיני תוס׳ זו מבוארים בפסקי הרמב״ם במקומותם למושבותם, וע״ש בפ״י ובפי״א מהא״ה, וההיא דידים שהכניסן לבית המנוגע פסקה ברפ״ח, ודלא כרשב״א אלא כרבנן, דאפי׳ אותן ידים אינם אלא שניות, וכולה סיפא דהכא פסקה שם בפי״א, ושם הוסיף בקדש מקודש בשר ק״ק

קדש אמרו בקדשי מקדש המקודרין, כגון חלות תודה ורקיקי נזיר, שלא נשחט עליהן את הזבח, והמנחות שלא קדשו בכלי, אינן לא בקדש ולא בחולין, אלא הרי הן כתרומה, והשרץ מטמ' שנים ופוסל אחד בהם. (ז). החלה והבכורים ותשלומי תרומ' וחמש', הרי הן כתרומה, הטבל והמדומע וגידולי תרומה ומעשר שני, הרי הן כחולין. ככרות הקדש בתוך גומותיהן, והמים המוקדשין, נטמאת אחת מהן בשרץ כולן תחלה, בתרומה מטמא שני' ופוסל אחד, בחולין מטמא אחד ופוסל אחד, אין לך משקה הקדש הנוגע בשלישי טמא אלא קדש בלבד, רבי אליעזר ברבי צדוק אומר האוכל אוכל שני לא יעשה שני, מפני שהיא עוש' שני והשני מטמא את המשקין לעשות החלה, אבל שני שנגע במשקין בית הבד טמאין.

פרק שני (א). אמר לו רבי יהושע לר' אליעז', ס"א אמ' לו רבי אליעז' לרבי יהושע,

חסדי דוד

ובשר קק"ל, ובמנחות הוסיף ב' הלחם ולחם הפנים משקרמו בתנור, ובסיפא דסיפא גבי מעשר ב', הוסיף וראשון ועיסה הטבולה לחלה ע"ש, ול"ל דתנא ושייר, אבל יותר נר' דהכי הוה גרים להו להדיא בתוס', שהרי אין דרכו להוסיף דברים משלו בסתם, אלא כותב יראה לי וכיוצא. והא דמעשר א' אצט', דאפי' לא ניטלה תרומתו דהיינו טבל הטבול לת"מ, דאילו אחר שנתרמה פשי' שהרי הוא חולין גמורין, כמו שדרשו ז"ל ואכלתם אותו בכל מקום אפי' בבה"ק, והיינו נמי דסמך לה עיסה וכו', דתנא כלהו גווני דטבל הטבול לת"ג, וטבל הטבול לת"מ, וטבל הטבול לחלה, דכלהו דינא שוה.

(ז). ככרות הקדש וכו'. מתני' היא בספ"ק, ויש בה פירושים שונים ע"ע, והנה כפי פי' הר"ש ניחא גי' התוס' שלפנינו והמים המוקדשין, אבל לפי' הרמב"ם גרסי' המים המוקדשין בלא וי"ו, ועכ"פ לתרווייהו לא בא לחדש כאן רק דין החולין דלא תנן ליה במתני', אלא דמובן ממילא דברור שהחולין יש בהן מדרגה אחת פחות מהתרומה, שאין בהן רק שני. והא דתני סיפא אין לך משקה וכו', כצ"ל אין לך משקה הנוגע בג' טמא, אלא קדש מקודש בלבד, וכך גר' הר"ש ופשוט הוא ומובן מן האמור לעיל, והיינו דדוקא שני דפוסל את התרומה גזרו עליו שיעשה משקין תחלה, אבל שלישי אפי' בתרומה אינו אלא פסול ואין בו כח לטמא משקה, אבל ג' דקדש שהוא טמא מטמא משקה להיות תחלה, ובדברי ראב"ץ נמי יש כאן ע"ס, וכצ"ל ראב"ץ אומר האוכל אוכל שני לא יעשה בית הבד, מפני שהוא שני וכו', ליעשות תחלה אוכל שני וכו', וכ"ה גי' הר"ש. והנה מדקתני ראב"ץ אומר משמע דרבנן פליגי, אבל הא ודאי ליכא למימר הכי, דהא סתם מתני' היא לקמן בפ"ב מש' ח', האוכל אוכל ב' לא יעשה בבית הבד, אלא צ"ל דהכא ראב"ץ טעמא דמתני' אתא לאשמועי', מ"ט לא יעשה בבית הבד, משום דאע"ג דגופו לא נעשה אלא ב' ואין שני עושה ג' בחולין, מ"מ לא יעשה, ואע"ג דבית הבד דחולין נינהו, משום דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה אפי' משקין דחולין, ואיירי באוכל חוליו בטהרה.

ומאי דמסיים הכא אוכל ב' שנגע במשקין בית הבד טמאין, ק"ק דמאחר דכבר אשמועי' רישא דאפי' האדם שאכל האוכל ב' מטמא משקה אפי' דחולין, כ"ש האוכל ב' עצמו, ותו דהא מתני' היא בפ"ב, הב' שבחולין מטמא משקה חולין, ומאי קמ"ל הכא, וי"ל דאי לאו הך סיפא, הוה אמינא דהא דגזרו דהאוכל אוכל ב' נעשה גופו ב', ופוסל את התרומה, ומטמא משקין, היינו דוקא לתרומה, כלו' דאותן המשקין שיגע בהן יהיו תחלה ויטמאו את התרומה, אבל לחולין לא גזרו כלל, תדע דהא טעמא דגזרה זו שהיא א' מי"ח דבר, מפ' בפ"ק דשבת (י"ד א') דזימנין דאכיל אוכל שני ושדי משקין דתרומה בתוך פיו, וא"כ לימא דלא יטמאו אלו המשקין רק תרומה, אבל לא אוכלין דחולין כלל, וא"כ ק' אמאי לא יעשה בבית הבד, כיון דאותן משקין אפי' יגע בהן טהורין נינהו לחולין, ואפי' אוכל חוליו בטהרה לית לן בה, דלא דמי לאוכל שני עצמו דהוא אם נוגע במשקין מטמאן לגמרי אפי' לחולין, אבל האדם האוכל אוכל ב' נימא דלא גזרו בו אלא לתרומה, דזיל בתר טעמא כדאמרן, הילכך מסיים דליתא, אלא כי היכי דהאוכל ב' עצמו מטמא משקין אפי' דחולין ועושה אותן תחלה, אפי' לטמא אוכלין ומשקין אחרים דחולין, ה"נ זה האדם האוכל אוכל ב' גזרו בו נמי כה"ג. ומכאן ראיה למ"ש הרמב"ם בפ"ח מהא"ה, וכן גזרו על כל אדם שיאכל וכו', בין אוכל ב' שיהיה ב' לטו' עד שיטבול, ואם נגע באוכלין (פי' של תרומה) עשאן ג', ואם נגע במשקין אפי' משקין חולין עשאן תחלה לטמא אוכלין ומשקין אחרים ע"כ, והראב"ד השיגו דאינו מטמא של חולין כלל, דלא גזרו אלא לתרומה. ולפעד"ן דטעמו של הרמב"ם ברור כדאמרן, דאל"כ אמאי תנן לא יעשה בית הבד, יעשה ומה בכך, כיון דלא גזרו אלא לתרומה, ואם נאמר להראב"ד דמתני' איירי בבית הבד דתרומה, הא לא יתכן דא"כ פשי' הרי אפי' אוכלין דתרומה הוא פוסל, כיון דגזרו עליו ועשאוהו ב', ומאי איריא משום משקין דבית הבד, ועוד דמדמסיים הכא במתניתא הא דאוכל ב' שנגע וכו', ש"מ דתרווייהו כי הדדי נינהו, וכי היכי דאוכל עצמו שנגע במשקין טמאן אפי' לטמא אוכלין דחולין, ה"נ האדם האוכלו, ולקו' ראשונה מיהא יש לתרץ להראב"ד, דהא דלא יעשה בבית הבד ה"ט משום דעכ"פ המשקין מתטמאין לתרומה, ונמצא זה האדם גורם לטמא את השמן דתרומה, שיש לו לתרום מאותו השמן, דס"ל להאי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, אבל קו' שנייה במקומה עומדת, ובדוחק יש ליישב דהא כדאי' והא כדאי', ואיך שיהיה ק"ק על הרמב"ם אמאי לא הביא בחבורו ההיא מתני' דלא יעשה בית הבד, וכדתנא נמי בתוס' ואפי' משום דמובן ממילא ממ"ש כנז"ל.

פרק שני (א). אמר לו ר"י לר"א היכן וכו', אף אתה אומר יעשה שני שני וכו', כצ"ל.

והנה עיקר פלוגתייהו דר"א ור"י מתני' היא בפרקין (פ"ב

היכן מצינו טומאה בתורה שהיא עושה טומאה אחרת כיוצא בה, שאתה או' יעשה ראשון ראשון, אמר לו אף אתה אומר יעשה שני, אמ' לו מצינו שהשני מטמ' את המשקין לעשות תחלה והמשקין מטמאין את האוכלין לעשות שנים, אבל לא מצינו ראשון שהוא עושה ראשון בכל מקום. (ב). השחלי' והגריסין, בזמן שמגיס בהן את הקדרה מטמאין טומאת אוכלין, נתנן לקערה והיוצא מהן משקין, משקין היוצאין מהן מטמאין טומאת המשקין. (ג). השמן לא אוכל ולא

חסדי דוד

מ"ב), דרא"ת האוכל אוכל ראשון ראשון, שני שני, שלישי שלישי, ורי"א האוכל אוכל א' והאוכל ב' שני וכו', ומייתי לה ש"ס בפ"ב דחולין (ל"ד א') והתם אמר רבב"ח אמר ריו"ח מאי אהדרו ר"א ור"י אהדדי, ושם פירש"י דהא אינו לא במש' ולא בברייתא מה שהשיבו זה לזה, אלא רבב"ח שמיע ליה מרביה עי' שם, ואף על גב דהכא בתוס' תנינא מאי דאהדרו אהדדי, ליכא הכא אלא מקצת ממאי דאיכא התם, וגם בלשון אחרת היא שנויה. ועכ"פ מתוך האמור תבין דהעיקר כגוס' זו, דגרי' א"ל ר"י לר"א, והכיא דס"א שבוש הוא [5]). וביאור הדברים מה שהשיב ר"י לר"א היכן מצינו וכו', פשוט הוא, אבל ר"א השיבו לדבריך שאתה אומר שאין להשוות האדם למאכל, לפי שלא מצינו טו' שעושה כיוצא בה, ומש"ה לא בעית מימר שיהא האוכל אוכל א' א', משום דמיחזו מילי דרבנן כחוכא ואטלולא, א"כ היכי ניחא לך לגזור על האוכל אוכל ב' שיהיה ב', הא נמי מיחזי כחוכא, הואיל ולא מצינו כיוצא בה, והשיב ר"י שזו מצינו דב' עושה ב' ע"י משקין, אבל לא מצינו שהראשון עושה ראשון בשום מקום, אך קשיא לי דהא שפיר מצינו אוכל שנגע בשרץ שהוא ראשון, ומשקין שנגעו באוכל הרי הן ראשון, ומשקין אחרים נמי דנגעו במשקין אלו הרי הן ג"כ ראשון כמותם, שאין מונין ראשון ושני במשקין, וא"ת דהתם משום חומרא דמשקין, א"כ ב' נמי דעושה ב' ע"י משקין היינו משום חומרא דמשקין, ואזדא לה תשובת ר"י. ובאמת דהתם בגמ' אשכחן מעין פרכא זו, דהכא דקאר"י מצינו ב' וכו' ע"י משקין, אהדר ליה ר"א והא משקין נמי תחלה הוו וכו', ולא קאמר שהשיב ר"י על זה כלל, אמנם פירש"י שם וז"ל מצינו וכו', ע"י משקין אם נגע אוכל ב' באוכל שהמשקה טופח עליו, נעשו משקין תחלה וכו', וחזר המשקה ועשה האוכל ב', וכיון דאשכחן ע"י משקה דב' עושה ב' בשום דוכתא, מחמירי' גבי האוכלו למיהוי כוותיה, דאכילה חמירא ממגע, וא"ל ר"א אי ממשקה ילפי', תחלה נמי בעית למיעבדיה להאי אדם, כי היכי דמשקה נעשה א', ור"י לא יליף מן המשקה, דהתם חומרא דמשקין הוא דעשאין לקבל טו', אבל מן האוכל יליף ע"כ. אכן דברי רבינו ז"ל צריכין ביאור, מאי האי דקאמר אבל מן האוכל יליף, דאטו לא חזי' דמן האוכל יליף, ותו דס"ס הדרא קו', הא דאוכל ב' עושה ב' אינו האוכל העושה אותו ב', אלא המשקה האמצעי שהוא הוא העושה ב' את האוכל האחר, והיכי קאמר דמן האוכל יליף, ועוד צריך להבין מי הכריחו לרש"י ז"ל להוסיף לעיל אותן הדברים דאכילה חמירא ממגע, דלכאורה מילי יתירי נינהו, אלא נר' דכוונת רבינו דכך השיב ר"י לר"א, איברא שאם הייתי מביא ראיה מאוכל ב' שנגע במשקין וחזרו המשקין ונגעו באוכל אחר שנעשה גם זה האוכל ב' כמו האוכל האחר, בכך יפה היית יכול להקו' דשאני התם דמשום חומרא דמשקה, דהוא העושה לזה האוכל ב', אבל אני מביא ראיה מאוכל ב' שנגע באוכל אחר שהיה משקה טופח עליו, שהרי כאן נגעי אוכלין אהדדי, והמשקה אינו ממש אלא קצת טופח, ונמצא דהמטמא את האוכל הוא האוכל האחר הטמא שהוא העיקר שהמשקה טפל, ובכה"ג לא הוה לן למימר שיהא אוכל זה כאוכל הטמא ממש, ואפ"ה אמרי' דכיון דנגיעה זו חמירא מאילו נגע אוכל באוכל נגיעה גרידא שלא ע"י משקה טופח, יש כח לאוכל זה לעשות חבירו שני כמותו משום דהויא נגיעה חמירא להיותה ע"י משקה טופח, הכא נמי הואיל ואכילה חמירא ממגע יכולים אנו לגזור שהאוכל מאכל שני יהיה גופו שני כמו המאכל, ולא מיחזי כחוכא מאחר דאכילה חמירא ממגע גרידא, דה"נ אשכחן מאכל ב' שעושה מאכל ב' כמותו, כשהיא נגיעה חמורה מנגיעה גרידא, דהיינו נגיעה ע"י משקה טופח, אבל מאכל ראשון שיעשה ראשון למאכל אחר לא מצינו בשום מין נגיעה, ובהכי מתרצא שפיר גם קושיין אדהכא.

(ב). השחלים והגריסין וכו'. לא הביאה הר"ש ולא מצאתיה בשום מקום, ולא ידענא מאי היא, ומה גם דגריסין תנינהו בתר הכי [6]), ואולי דט"ס הוא, וצ"ל השחלים והכרישין [7]), והם מיני ירקות כדתנן פ"ד דמעשרות, אין מתעשר זרע וירק אלא השחלים והגרגיר, וכרישין ידוע שהם פורו"ש בלע"ז, וקתני הכא דירקות הללו בזמן שמגיס בהן את הקדרה, אעפ"י שיש שם מים, מ"מ הירקות עצמן אין להן אלא דין טו' אוכלין, אבל נתנן לקערה פי' אפי' נתנן בלא שום מים, (והוציא וכו' כן נר' דצ"ל) כגון שסחטן אותן המשקין היוצאין מהן מטמאין טו' המשקין, ואעפ"י שאין דין משקה אלא לשבעת המשקין בלבד, אבל שאר מי פירות כשם שאין מכשירין כך אין מקבלין טו' כלל, כפי מ"ש הרמב"ם בפ"א מהט"א, ואפי' לדעת הראב"ד שם שמחלק בין יצאו מעצמן לכשסחטן להוציא משקין דאחשבינהו, מ"מ נר' בהדייא מדבריו שם דאפי' סחטן אין בהן טו' משקין אלא טו' אוכלין, שכ"כ שם אבל אם סחטן למשקין הרי הן כעיקר הפירות ע"ש, מ"מ הכא שאני כיון שבשלן במים, בלעי טובא והמשקין היוצאין הו"ל רובן מים, והילכך מטמאין טו' משקין כדין מים, ומ"מ לא פסקה הרמב"ם ז"ל מוכח דס"ל דלאו מתרצא היא.

(ג). השמן לא אוכל וכו'. מייתי לה הר"ש בפ"ג אמתני' דתנן רמ"א השמן תחלה לעולם, והכ"א אף הדבש, וכפי מה שלמדתי מפי' הר"ש הך תוס' קאי לפרושי מתני', דמדתנן לעולם משמע אפי' בשעה שקרש יש לו דין משקה, הילכך קתני הכא שאינו כן, אלא אדרבא כשקרש אינו לא אוכל ולא משקה, והכא מסיים כילד אמרו וכו', כלו' א"כ

5) אבל גם באו"ז ח"א סוף סי' של"ה קורא לפרק שלנו „פרק אמר לו ר' אליעזר".
6) ושמא צ"ל: „השחלים הגריסין" (עיין בבלי ע"ז ס"ז א'), והגיסן בקדירה שלא יקרשו לגמרי (עיין יומא פ"ד מ"ג), עדיין דינם כאוכלין.
7) כנראה שרבינו הגיה כן, משום שרש"י מפרש שחליים: כרישין, עיין רש"י שבת ק"מ א' ועוד.

משקה, כיצד אמרו שמן תחלה לעולם, שאם נמחה ולא נשתייר הימנו אלא כאפיל, משקין היוצאין

חסדי דוד

היאך אמרו במתני' תחלה לעולם, ומשני בשחזר ונימוח, ופי' לעולם משום דברוטב וכו', הילכו במתני' כשחזרו ונימוחו בין כבילה מכוון ליותר מכבילה וכדלקמן, קמ״ל דהשמן לעולם כשחזר ונימוח אפי' לא נשתייר הימנו אלא (כפול כ״ג הר״ש) חוזר לטומאתו הישנה, והרי הוא תחלה ע״ש, ומ״מ נ״ל דכפול לאו דוקא, אלא אפי' לא נשתייר רק כל שהוא, דהא אין שיעור למשקין וטומאתן בכ״ש אפי' לטמא אחרים, וכ״ש לטו' עצמן, ואפי' דכיון דפרח מינה שם משקה כשקרש, תו לא חשיב לחזור לו שם משקה בכ״ש, אלא בעי שיעור, ומיהו סגי ליה כשיעו' זוטא דכפול, אבל אין לזו שרש, וטפי נר' כדאמרן מעיקרא, דכפול לאו דוקא, ופי' משקין היוצאין ממנו, כלו' מהקרוש ההוא שנימוח ויצאו משקין מטמאין כבתחלה קודם שנימוח, פי' שאם היו כבר קודם שקרשו טמאין, אע״ג דכשקרשו פרחה טומאתן וכדלקמן, כשחזרו ונימוחו הוזרין לטו' ישנה, ואם לא היו טמאין בתחלתן מ״מ נפק מנייהו שם משקה, והשתא הדר בהו שם משקה, ומקבלין טו' ונעשין תחלה.

ומ״ש ג' מדות וכו', פי' הר״ש דיש משקה שבלא מחשבה מטמא טו' אוכלין, כגון רוטב וגריסין וחלב שקרשו, ויש משקה דבעי מחשבה לטמא טו' אוכלין, כגון הדבש והדם שקרש, ויש משקה שאפי' חישב עליו לא הועיל לא לאוכלין ולא למשקין וכו' ע״ש. ולפי״ז פי' ג' מדות במשקין, כלו' במשקין שקרשו דנעשה בהן שינוי יש בהן ג' מדות לצאת מתורת משקין, והן א' הרוטב והגריסין והחלב, לפי ששנינו במשנתנו הרוטב וכו', בזמן שהן משקה טופח הרי אלו תחלה, קרשו הרי אלו שניים, כלו' שחשובין כאוכלין, ולא אתפרש אם צריך שיחשוב עליהן לאוכל, א״כ דמיד ממילא נעשו אוכלין, קמ״ל הכא דא״צ מחשבה כלל, והא דנעשו שניים, ה״ט דכשהתחילו לקרוש ועדיין היה שם קצת משקה, הרי הקרוש נגע במשקה וטימאו הטיפה ונעשה שני, ויש כאן ט״ס וכצ״ל קרשו א״צ מחשבה לאוכלין, והנה בזה הוא דמחלק במתני' כשחזרו ונימוחו בין כבילה מכוונת ליותר מכבילה, שאם היתה כבילה מכוונת אפי' חזרו ונימוחו טהור, משום דמכי קרשו פרח דין משקה מנייהו, ואיברא דכשמתחיל לחזור ולהיות נימוח, אותה הטיפה שנימוחה בתחלה מיהא משקה הוא ונוגע באוכל השני, מ״מ אין האוכל יכול לטמא הטיפה, לפי שנתמעט האוכל מכבילה, ואינו מטמא אחרים, ומחמת עצמה אין לטיפה טו', שהרי פרח ממנה טו' משקה כשקרש, ועתה ה״ז משקה חדש וטהור, וכמו שביאר הרא״ש והק' על פי' הר״ש ע״ש. והרי זו מדה א' מהג', דכשקרש ע״י שינוי זה יצא מתורת משקה ונעשה אוכל אפי' בלא מחשבה. מדה שנית דבש הזב מכוורת דבורים וקרש, אפ״ה יש בו תורת משקה, אבל אם חשב עליו לאכילה נפיק מתורת משקה ודינו כאוכל, וה״נ הדם שקרש דומה לו בזה, דמחשבתו משוי ליה אוכל, ומש״ה מנינהו הר״ש במדה א', ומ״מ לא דמו לגמרי, דאילו דבש אפי' קרש עדיין יש בו תורת משקה, כל שלא חישב לאכילה, אבל דם הא תנא בסמוך דכשקרש אינו לא אוכל ולא משקה עד שיחשב לאכילה. מדה שלישית הוא השמן שקרש, ויש כאן ט״ס וכצ״ל[8]) חישב עליו בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו, שזה יצא מתורת משקה ולא בא לכלל אוכל, ואפי' מחשבה לא מהני ליה כל זמן שהוא קרוש. וטעם השינויים הללו, נר' דרוטב וגריסין וחלב כשקרשו אורחא דמלתא דמגמעי להו איגשי דרך אכילה, ולכך בלא מחשבה ירד להן תורת אוכל, אבל הדבש אפי' קרש טפי אורח ארעא דממחו ליה במיא ושתו, הילכך מסתמא לא נפיק מתורת משקה, אא״כ חשב לאוכלו. והדם דאי לאו דאשכחן קרא דכתי' (במדבר כ״ג כ״ד) ודם חללים ישתה הוה מסתברא דלא יהא לו תורת משקה כלל, דלא שתו ליה סתם איגשי כלל, הילכך כשאינו ראוי לשתיה נפיק בין ממשקה בין מאוכל[9]), אבל מחשבה דאכילה מהני ליה, לפי שיכול לאכלו כמות שהוא[10]), אך מחשבה דשתייה לא מהני, כיון שאינו יכול לשתותו עד שימוח, והשמן נמי דאי לאו דאשכחן קרא דכתיב (ישעי' כ״ה ו') משתה שמנים, לא הוה יהבי' ליה דין משקה, דאזוקי מזיק לגרונו דאי נמי שתי ליה ע״י אניגרון הו״ל אניגרון עיקר, כדאי' בברכות (ל״ו א') הילכך כשקרש אין לו דין משקה ולא אוכל אפי' חישב עליו. והא דלא חשיב ארבע מדות, דהא בתר הכי קתני דבש תמרים, א״כ הו״מ למימני חמש מדות, דהא תנא נמי שאר כל מי פירות, משום דלא תנא מדות אלא לההוא דמעיקרא כי הוו כברייתן חשיבי משקה, אלא דע״י שינוי יצאו מתורת משקה, אבל דבש תמרים ושאר מי פירות מעיקרא אינם בתורת משקה כלל, שאין לנו אלא ז' מיני משקין, דכלהו נפ״ל מקראי, ואוכלא נמי לא חשיבי, דהא אינם נאכלים דרך אכילה, וטעם השינוי דדבש תמרים לשאר מי פירות, דבדבש מחשבתיה משוייא ליה אוכל, משא״כ שאר מי פירות, משום דדבש מסתמא עב וקפוי קצת והוי קצת דרך אוכל, אבל אידך מי פירות קלישי טפי.

ולפי דרכנו למדנו, דהך מתניתא דקאמר דדבש חישב עליו לאוכלין מטמא טו' אוכלין, נר' דר״מ דמתני' היא ולא רבנן, דאילו לרבנן דסברי שאף הדבש תחלה לעולם, א״כ לדידהו נ״ל שיהיה דין דבש כדין השמן, דכי היכי דבשמן אפי' חשב לאכילה לא מהני, ומש״ה שייך לומר עליו תחלה לעולם, דלא נעשה שני אפי' בשעה שנקרש, ומש״ה שפיר שייך ביה ליש' דלעולם, כלו' כל זמן שנשייכא ביה טו', אינו אלא תחלה דהא קודם שקרש פשי' שהיה תחלה, וכשקרש וחזר ונימוח חזר להיות תחלה, ובעודו נקרש לא היה בו שום טו' כלל, א״כ ה״נ נ״ל בדבש מדקאמרי אף הדבש, ואילו הכא קתני בדבש חישב עליו לאכילה מטמא טו' אוכלין דהיינו שני, א״כ לא הוי תחלה לעולם, דמשכחת ביה שעה שהיה טמא ולא תחלה אלא שני, והיינו כשקרש, א״ו ר״מ היא, דס״ל דוקא בשמן תחלה לעולם, וכן מוכח מפי' הרא״ש במתני', דכתב על השמן דכשחזר ונימוח חוזר לטומאתו הישנה, דכיון שלא נשתנה באמצעיתו ממשקה לאוכל וכו', והיינו דקאמר תחלה לעולם, דא״א לו להיות שני אלא או תחלה או טהור וכו' ע״ש, מוכח דמתניתא דהכא דלא כרבנן כדאמרן. ולהך מתניתא דהיינו ר״מ, יש לחלק בדבש היכא דחישב לאכילה בין כבילה מכוונת

8) ע״פ הר״מ פ״א מה' טומאת אוכלין הי״ט. ועיין בהשגות שם.
9) עיין ירושלמי מע״ש פ״ב ה״א (ומקבילות). ועיין תוספ' שבועות כ״ג א', ד״ה גמר, ובגליון הש״ס לרע״א שם.
10) עיין או״ז ע״ז סי' קס״ה, כ״ג ע״ד, ד״ה הנה, ועיי״ש בסוף דבריו.

המנו מטמאי' טומאת המשקי'. (ד). נמצאת אומ' שלש מדת במשקין, הרוטב והחלב והגריסין, בזמן שהמשקה טופח הרי אלו תחלה, קדשו אין צריכין מחשבה לאוכלן. (ה). דבש הזב מכוורת דבורים, מטמא טומאת משקין, חישב עליו לאוכלין, מטמא טומאת אוכלין, שמן לא אוכל ולא משק', חשב

חסדי דוד

ליותר מטבילה, דאי טבילה מכוונת כשאר ונימוחו טהור לגמרי, וכדכתי' לעיל משמיה דהרא״ש ז״ל. ומתוך האמור נר' שיש להק' על הרמב״ם, דבפ״א דין ח״י פי' כהך מתניתא, בדבש הזב מכוורת דמתטמא טו' משקין, חשב עליו לאוכלין מטמא טו' אוכלין, וברפ״ט פי' השמן או הדבש שנטמאו ואח״כ קרשו ואח״כ נימוחו הרי הן ראשון לטו' לעולם וכו'. הרי דפי' כרבנן דמתני', והוי כמזכה שטרא לבי תרי, אבל לכי דייקי' חזי' דלק״מ, דדבש דמתני' לחוד, ודבש דמתניתא לחוד, דבמתני' תנן דבש סתמא, והיינו הדבש שרודין מכוורת, ואה״נ דהוא דין משקה יש לו לעולם [11]), ואפי' קרש יש לו דין משקה, ולא נפקא טומאתו כלל, ועדיף משמן דשמן כי קרש טהור משא״כ הדבש, ועפי שייך ביה לישנא דתחלה לעולם יותר משמן, ודין זה כבר פסקו רבינו ז״ל [12]) שם לעיל, דחלות דבש מתטמא משום משקה ולעולם קאמר, ואפי' קרש ואפי' חישב לאכילה, ועל דבש סתם הוא שכתב ברפ״ט שהוא ראשון לטו' לעולם, אבל בדבש הזב שאינו כ״כ משקה בהא איירי מתניתא, ובזה הוא דמהניא מחשבה ואפי' בלא קרש מהניא מחשבתו להוציאו ממשקה, ואה״נ דבדבש זה לא אמור רבנן תחלה לעולם, ולעולם אתיא שפיר מתניתא אפי' כרבנן. וכל שאר פרטי של התוס' פסקן רבינו שם, אלא דברוטב וכו', נר' דהוה גריס קרשו צריכין מחשבה, ע״ש בפ״א דין י״ט וכ' וכ״א, ובפ״ט דין א' וב', והג' מדות דמתניתא אליביה דהרמב״ם, היינו דבש הזב סתם, דמסתמא כל שלא חישב לאכילה מתטמא טו' משקין, ואם חשב לאכילה נעשה אוכל, והשמן שקרש אינו לא אוכל ולא משקה, ולא מהני ליה שום מחשבה, והרוטב והחלב וגריסין שקרשו סתמן בטל מהן שם משקה, אך מחשבת אוכל מהני להו לעשותן שניים והבן. ואולם מ״ש שם מרן ברפ״ט בשמן ודבש סתם דאפי' בעת הקפאתן הן תחלה ע״ש, עמו הסליחה, דאין זה אלא בדבש, אבל השמן בהדיא פי' בפ״א דכשקרש אינו לא אוכל ולא משקה, וא״כ פשי' דפרחה מניה טו' לגמרי, ומ״מ שפיר שייך גם בשמן ליש' דראשון לעולם, כדכתבי' לעיל משמיה דהרא״ש, לאפוקי שאינו שני לעולם, אלא או תחלה או טהור, ואע״ג דכיילינהו הרמב״ם כאן שמן ודבש אהדדי, סמך על מה שביאר לעיל בפ״א, דממילא נפרש הכא הא כדאי' והא כדאי'. ומש״ר בפי' המש' אדבש קאי ולא על השמן, א״נ דבההיא שעתא לא נגלית אליו התוס' דקתני בשמן שקרש שאינו לא אוכל ולא משקה, אבל אחר שראה התוס' שהרי פסקה בפ״א בהכרח צ״ל כדכתי'.

השלג לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאבילה בטלה דעתו, למשקה מטמא טו' משקין, נטמא מקצתו לא נטמא כולו, טהר מקצתו טהר כולו, כצ״ל כאן, וכך הביא הר״ש (פ״ג מ״ב), ובס' שלפנינו חסר תחלת התוס', ואף מה שכתוב הוא בשיבוש, והך מתניתא מייתי לה תלמו' בפ' כל היד די״ז, ופירש״י חישב וכו', דקרוב הוא להיות משקה יותר מאוכל, לא נטמא כולו, דאינו חבור אלא כל קורט וקורט בפ״ע חשוב, ואין טמא אלא מקום מגע טו', נטהר כולו כגון חישב עליו למשקה ונטמא טו' משקין, סלקא ליה השקה וכו', שלא נגעו המים אלא בפי הכלי נטהר כולו ע״כ, ושם בגמ' פריך דמדקתני נטהר כולו, מכלל דטמא כולו והיכי משכחת לה דנגעה טו' בכולו, ומשני שהעבירו על אויר תנור ע״ש. והר״ש הק' כאן ותימא דלהקל הוי חבור, ולהחמיר לא הוי חבור, וי״ל דלענין השקה ה״ט דשלג כשר לטבילה, א״כ כשהושק מקצתו למקוה כהושק כולו וכו' ע״ש. ובבבא שאח״ז ג״כ יש כאן ט״ס, וכך העתיק הר״ש מים טמאין שהגלידו [13]) ואין בהן משקה טופח טהורין, נימוחו חזרו לטומאתן הישנה ע״כ. והנוס' שלפנינו דגרי' מי חטאת נר' דלא מתוקמא כלל [14]), דאיברא דמי חטאת חשיבי אב הטו' אפי' לטמא אדם ובגדים, כשנושא אותם שלא לצורך הזייה, ומיהו ברור דהיינו דוקא כשהן ראויים להזאה ויש בהן כדי הזאה, וכשהגלידו אפי' יש בהן משקה טופח אינן ראויין להזאה, ובהדיא תנינן לעיל בפ״ב דפרה הגלידו וחזרו ונימוחו כשרין, הא לא נימוחו פסולין. ותו דע״כ א״א להזות אא״כ נימוחו, א״ו מים טמאין גרסי' וכגי' הר״ש, דאילו מי חטאת אפי' איכא משקה טופח, כיון דאינן ראויים להזאה לא מטמאי. ומזה ק״ל על מ״ש מרן בכ״מ בשם מוהריק״ו בפ״ו מהא״ה, על מ״ש הרמב״ם על מי חטאת שהן אב הטו' מדאו', ושהנוגע בהן מטמא בגדים, לפי שא״א שלא יסיט אותן בשעת מגעו, וקשיא ליה הא דתנן וחשוכי בגדים במגע, דבמגע בלבד אינו מטמא בגדים והא א״א, ומתרץ דאיירי שהיו קרושין כגליד ע״ש, וק' שאם הן כגליד אין מטמאין כלל מדאו' אפי' במגע, דהא אינן ראויין להזאה, ולענין קושייתו יש לתרץ דמשכחת לה בנוגע בנחת הרבה דאינו מסיט כלל, א״נ בנוגע בשערו דליכא היסט וחשיב מגע לענין טו', עיין בכ״מ בפ״א מהטו״מ דין ד'. והא דתני סיפא מקוה שאוב וכו', נימוחו כשר וכו', קשיא לי דמאי איריא נימוחו אפי' לא נימוחו נמי, דהא תנן בפ״ז דמקואות, אלו מעלין ולא פוסלין השלג והגליד וכו', ופי' מעלין דמצטרפין להשלים שיעור מקוה, הרי דאפי' לא נמוח כשר להקוות עליו מים כשרין, וי״ל דה״פ נימוחו נעשו כשרין גמורין אעפ״י שהיו

11) עיין ב״ב פ' ב'.

12) ובפיה״מ להר״מ ע״ז ספ״ב: ובתוספת מס' טהרות דבש הזב מכוורת דבורים וכו' חשב עליו לאכלין מטמא טומאת אכלין, כלומר, שאינו נעשה משקה עד שיתיכנה האדם בכוונה ויזקקנו מן הדונג. ועיין תס״ר עמ' 53 ועמ' 189.

13) הגי' „שהגלידו" היא גם בכי״ו ובראשונים.

14) הגי' „מי חטאת" היא גם בכי״ו. וכן גם הראב״ד בתשובה סי' כ״ב, הוצ' ר״י קאפח עמ' ע״ו: מי חטאת שהגדילו (צ״ל: שהגלידו, כפי שיוצא מפירושו שם), עליהן משקה טופח טהור וכו'. ולא ראה בה שום קושי, שהרי אפילו מים שאין בהם כדי הזאה מטמאים במגע, ומלמדת התוספתא שמשקה טופח שעל הגלד אינו מטמא כלל, ודינו כגלד עצמו. ואשר לגירסא „מים טמאים" (במקום „מי חטאת") שמעתיקים הראשונים קרוב מאד בעיני שהוא תיקון הריבמ״ץ, ועל פי תיקונו העתיקו כמה מן הראשונים, כרגיל, כמו שהוכחתי במבוא לתס״ר ח״ד, עמ' כ' ואילך, ובמבוא לתוספתא כפשוטה ח״א עמ' י״ח. ברור איפוא שאין לזוז מגירסתנו המקויימת גם ע״י כי״ו והראב״ד.

עליו לאוכלין ולא למשקין בטלה דעתו. הדם שקרש, לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאוכלין, מטמא טומאת אוכלין, ולמשקין בטלה דעתו. דבש תמרים לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאוכלין, מטמא טומאת אוכלים, ולמשקי' בטלה דעתו, ושאר כל מי פירות, לא אוכל ולא משקה, חישב עליו בין לאוכלין ובין למשקין בטלה דעתו. נטמא מקצתו נטמאו המשקין, נטמא מקצתו לא ניטמא כולו, טהור מקצתו טהו' כולו. (ו). מי חטאת שהגדילו משקי' טופח טהורי', נימחו וחזרו לטומאתו הישנה. מקוה שאוב שהגליד טהור משום מים שאובין, נמחה כשר להקוות עליו. (ז). החושב על החלב שבכחל טהור, ושבקיב' טמא, העור והשליא אינן מטמאין טומאת אוכלין, העור ששלקו ושליא שחשב עליה מטמאין טומאת אוכלין.

חסדי דוד

שאובין תחלה וכשר להקוות עליהן מים שאובין בהמשכה להשלים, ואיירי כשהיו בהן רוב דהיינו כ"א סאה[15]. והרמב"ם בפ"א מהט"א דין כ"א כתב לרישא דשלג, אבל לא כתב שם לסיפא שטהר מקצתו טהר כולו, אלא כתבה בפ"ב דין כ"ג, אבל איגך תרי בבי לא מצאתים בדברי הרמב"ם כלל.

(ז). החושב על החלב וכו'. לכאורה ק' דאיפכא מסתברא, דחלב שבכחל חזי לאכילה טפי משל קיבה, דפרשא בעלמא הוא. ונר' להסביר טעמא דאדרבא היא הנותנת, דכיון דבין חלב שבכחל ובין שבקיבה לא הוו חלב מן התורה, אלא דלאו מחד טעמא נינהו, דטעם הכחל דאע"ג דעינינו הרואות דחלב גמור הוא, מ"מ רחמ' שרייה דחלב שחוטה דרבנן, וכדתנן בפכ"ה גבי כחל לא קרעו אינו עובר עליו, אבל טעם דשל קיבה לאו הכי, דאה"נ דמשילא אותו החלב שינק מדדי הבהמה חלב גמור היה מן התורה, אלא דהשתא נעשה פרשא בעלמא וכדמסקי' התם בגמ' (חולין) דקי"ו, דלמשנה אחרונה מעמידין בקיבת נבלה, ובקיבת כשרה שינקה מן הטריפה וכ"ש בדטריפה שינקה מן הכשרה, מ"ט חלב המכונס בה פרשא בעלמא הוא ע"ש, והשתא בשלמא חלב שבקיבה אם נחמיר בו לומר דמחשבתו משוי ליה אוכל, אין זה סותר כללי השמועה, וליכא למטעי לומ' דא"כ שהוא אוכל מעתה יהא לו דין חלב גמור ויהא אסור להעמיד בקיבת נבילה, דהא הטעם נר' לעין, דאה"נ דבתחלה היה חלב גמור מדאו', אבל השתא לא דפרשא בעלמא הוא ולא חלב, ואיברא דמחשבתיה משויא ליה אוכלא, אבל לא משוי ליה חלבא, אבל בכחל דלמראית העין חלב טוב הוא, אם באנו לומר דמחשבתיה משוי ליה אוכלא, א"כ אתו למטעי ולמימר דחלב גמור הוא מן התורה, הילכך לא ראו חכמים להחמיר בו ולהחשיבו אוכל אפי' ע"י מחשבה. ופי' כן הרמב"ם בפ"א דט"א דין כ"ג, אבל הראב"ד כתב שם שמצא נוס' אחרת בתוס' דגר' איפכא, ודהכי מסתברא דפרשא בעלמא הוא ע"ש, והיינו כדסברי' למימר מעיקרא.

וכן סיפא דעור ושליא, מייתי לה בס"פ בהמה המקשה דע"ז, וברור דבין עור ובין שליא אין בהן טו' נבלות, אלא דאין טעמיהן שוין, דעור לפי שהוא קשה אינו ראוי לאכילה וחשיב כעלמות, והשלייא אף שהיא רכה מ"מ מאיסא וחשיבא פרשא, וה"נ מהך טעמא אין מטמאין טו' אוכלין, ואמנם לפי שאין הטעמים שוין כדכתי', ממילא משתנה הדין והפרש ביניהן, דהעור ששלקו עד שנעשה רך הרי הוא אוכל, אע"ג דטו' נבלות אין בו בשום פנים, דמיעט רחמ' בנבלתה ולא בעור וכו', כדאי' התם, מ"מ אוכלא מיהא הוי וא"צ מחשבה, דהא חזי ולא מאיס ומיהו מחשבה גרידא בלא שליקה לא מהני ליה, דהא לא חזי לפי שהוא קשה, אבל השליא איפכא היא, דלא בעיא שליקה, דהא בלא"ה רכה היא ואפי' שלקה לא מהני לה לשווייה אוכלא, משום דמאיסא, אבל מחשבה משוי לה אוכלא, ופי' כן הרמב"ם שם פ"ב דין כ"ו ע"ש, ונמצא לדידיה שדין חלב שבקיבה ודין השליא שוין, דבתרווייהו אע"ג דפרשא נינהו מחשבתיה משוי להו אוכלא. אמנם בפ"א מהא"ה דין ע"ו פי' שליא של נבילה הרי היא כפרש וכרעי, ואינה מטמאה כנבלה, ואם חשב עליה לאכילה מתטמא טו' אוכלין, הקיבה והחלב של נבלה טהורין מכלום ע"כ. ומשמע מלשונו דבקיבה והחלב לא מהניא מחשבה, אפי' לטו' אוכלין, דאל"כ ליערבינהו וליתנינהו השלייא של נבלה והקיבה וכו', ואם חישב עליהם מתטמאין טו' אוכלין, א"נ ליכתוב אח"כ וכן הקיבה והחלב ותו לא, א"ו מדפלגינהו דבשלייא כתב ואם חשב עליה מתטמא טו' אוכלין, ואח"כ כתב הקיבה והחלב טהורין מכלום, משמע ודאי דר"ל שאין בהן שום טו', לא טו' נבלות ולא טו' אוכלין, ואפי' מחשבה לא מהניא, וק' דידיה אדידיה, וקשיא לי ג"כ על הראב"ד אמאי לא הק' דדבריו סתרי אהדדי, ותו תמיהא לי על מרן הכ"מ, דכתב על השגת הראב"ד שם שבפ"א דט"א, וז"ל ורבינו אעפ"י שכתב בפ"ט מהמ"א שחלב הקיבה פרשא בעלמא, איכא למימר דכשחשב עליו הוי אוכל לענין טו', דומיא דשלייא שכתב רבי' בפ"א מהא"ה ע"כ, ומאחר שעינו הבהיר נחית לעיין בההיא דפ"א מהא"ה, איך לא השגיח דהתם נר' בהדיא שסובר איפכא, שיש הפרש בין שליא לחלב הקיבה, דקיבה דקאמר התם היינו ודאי החלב הכנוס בקיבה, דאילו עור הקיבה היינו בשר ממש, ויש בו טו' נבלות, שהרי יש בו אי' נבלה כבשר, וכמש"ר בפ"ט מהמ"א שהמעמיד בעור קיבת נבלה נאסרה הגבינה משום נבלה ע"ש, ועי"ק בל' רבינו הנז', שבהא"ה במ"ש הקיבה והחלב של נבילה טהורין מכלום דכייל החלב עם הקיבה, והא לא דמו דהאי חלב היכי דמי, אי בחלב ממש שפירש מן הבהמה מחיים ושוב נמצאת שהיתה נבלה מחיים, הן אמת שאין בו טו' נבלה, אבל טו' משקין טמאין למה יגרע ממנו, ואפי' חלב שקרש אם חישב עליו לאכילה מתטמא טו' אוכלין כדלעיל, ואי בחלב שבקיבה היינו קיבה, ודוחק לפ' דקיבה

15) עיין סמ"ג ה' מקוואות סי' רמ"ח, רמ"א סע"ב. אבל עיין להלן שם בסמ"ג, רמ"ב ע"א. ועיין בתשובת רבינו שמחה באו"ז ע"ז סי' קס"ה, כ"ג ע"ג, תשובת הראב"ד סי' כ"ב הנ"ל, בבעלי הנפש שלו, שער המים, ס"ז ע"ב, מאירי כאן, עמ' 75, ובש"ך יו"ד סי' ר"א ס"ק ע"א.

פרק שלישי (א). הגפן והזומין שנעשו בטהרה, ומצאו מהן משקין טהורי', ושנעשו בטומאה, ומצאו מהו משקין טמאין, ורבי שמעון מטהר, אמר להן רבי שמעון מה לי כשנעשו בטומא' ומה לי כשהן בטהר', אמרו לו כשנעשו בטומא' משקין ביצין מתחת הקורה, וכשהוא מגביה את הרואה חוזרין ונבלעין בגת, אמר להן אף כשנעשו בטהרה, בא הזב ודרס עליהן משקין הביצין מתחת של זב, כשהוא מגביה את רגלו חוזרין ונבלעין בגת, אמרו לו אין דומה משקה היוצא לרצון ליוצא שלא לרצון, אמר להן זה וזה לא נקרא עליהן שם טומאה לעולם. (ב). ענבים

חסדי דוד

ר"ל החלב הקרוש שבה והחלב ר"ל הצלול שבה, דמהיכא תיתי לחלק בין זה לזה, דהאט' לפי הא רבינו לית ליה שום חילוק בין קרוש לצלול כשי' ר"ת, אלא לדידיה תרווייהו פרשא בעלמא, כנר' מדבריו שבהמ"א. ואם ר"ל חלב שבכחל שקרעו והוציא את החלב, דהא ודאי לית ליה שום טו', כנר' ממ"ש בהט"א דאפי' הישב בעלה דעתו, אם לזה כיוון הו"ל לפי' ולא לכתוב החלב סתם, סוף דבר לשונו זה שבהא"ה צריך אגלי תלמוד, אלא א"כ נאמר דט"ס נפל בדבריו שם, וכדכתי' לעיל בפ"ה דחולין ע"ש.

פרק שלישי (א). הגפן והזומין וכו'. עין רואה דמשבשתא היא הגוס' שלפנינו בספרים, ואחר החיפוש מצאתי דמייתי לה הר"ש בפ"ט דכלים (מ"ו), ומשם למדנו היכי מיתנייא, (עם היות דהתם נמי יש ט"ס) וכצ"ל הגפת והזגין שנעשו בטהרה ומילו מהן וכו', ושנעשו בטו' ומילו מהן וכו', א"ל כשנעשו בטו' משקין קבולין[16]) מתחת הקורה, וכשהוא מגביה את הקורה חוזרין וכו', משקין קבולין מתחת רגליו של זב וכו'. והר"ש הניחה חלקה ולא פי' בה מידי, ומ"מ פירושה נר' ברור דקאי אמתני' דהתם, דתנן הגפת והזגין שנעשו בטהרה והלכו עליהן טמאין, ואח"כ יצאו מהן משקין טהורין, שמתחלתן נעשו בטהרה ע"כ. והא מסיים הכא טעמא דנעשו בטהרה אלא שאח"כ הלכו עליהם טמאין, כלו' על הגפת והזגין, אבל נעשו בטו' ואח"כ מילו מהן משקין הרי המשקין טמאין, ור"ש מטהר גם בזה, והכריח סברתו באמרו מ"ל נעשו בטו' מ"ל נעשו בטהרה, הרי עכ"פ אעפ"י שדר[כס] טמאין והמשקין שיצאו תחלה היו טמאין, מ"מ כשנשארו זגין וגפת גרידי הא לאו בני טו' נינהו ופרח טו' מנייהו, נמצא דבשעה שהלכו עליהן טמאין הו"ל כאילו נעשו בטהרה, וכי היכי דמטהריתו כשנעשו בטהרה, ה"נ אית לכו לטהר אף כשנעשו בטו', אמרו לו לא דמו, דכשנעשו בטו' ה"ט לפי שא"א שכשדורך לא ישארו קבולין מחמת כובד הקורה קצת משקין תחת הקורה, דודאי נטמאו בדריכה הטמא, וכשמגביה את הקורה שגמר הדריכה נבלעים אותן המשקין הטמאין בגפת ובזגין, ואיברא דכל זמן שהן בלועין הו"ל טו' בלועה שאינה מטמאה, אבל כשמילו המשקין ויצאו להון חוזרין לטומאתן הישנה, אבל כשנעשו בטהרה אפי' נשארו משקין קבולין מה בכך, הרי טהורין היו וכשנבלעו טהורין נבלעו, ובשעה שדרס הזב עליהן לא דרס אלא על הזגין, ולא היו שם משקין בעין כדי שיהיו נטמאין בדריסת הזב בהיסט, והשיבם ר"ש דה"נ, כשדרס הזב א"א שלא הסיט מחמת כובדו קצת מהמשקין ונתקבלו תחתיו ונטמאו בהיסט הזב, אף שלא נגע בהן, ואף שאחר שהגביה רגליו חזרו ונבלעו בזגין, מ"מ כי הדר מילו ויצאו חוזרין לטומאתן, א"ל חכמים אין דומה משקה היוצא לרצון, דהיינו תחת הקורה כשנעשו בטו' דהתם אל עליהם שם משקה, שהרי הדורך כוונתו להוציא המשקה, ולפיכך נטמאו, אבל כשנעשו בטהרה אפי' תימא שהזב אח"כ בדריסתו הוציא וקיבץ קצת משקה אין עליו שם משקה, שלא כיוון להוציא משקה והו"ל שלא לרצון, א"ל ר"ש סוף סוף זה וזה לא נקרא עליהן שם טו' לעולם, דאפי' כשנעשו בטו' אותן קצת משקין הקבולין תחת הקורה לא נראו בעין לחול שם משקה עליהן, והו"ל כמו הנך שנעשו בטהרה שאתם אומרים שאין שם משקה עליהם ואפ"ה אתם מטמאין, א"כ מאי שנא הני מהני, ומיהו רבנן לא חשו להך פרכא, וה"ט דהתם בשעה שנגעו המשקין בענבים היו עומדים להיות משקה יוצא מהן וכבר היו טמאין, נמצא שנקרא עליהן שפיר שם טו' מתחלה, אבל הכא בשעת הדריכה הכל היה טהור, ובשעה שהזב דרס לא היו עומדין הזגים להיות משקה יוצא מהן, ולכך לא נקרא עליהם שם טו', והלכתא כרבנן, וכ"פ הרמב"ם בפ"ט דין ט', ועיין בתי"ט על המש' הנז'. ועמש"ל בפ"ו דב"ק דכלים בס"ד.

(ב). ענבים המבוקעות וכו'. לא הביאה הר"ש, ולא מצאתיה במקום אחר, וכפי השגת ידי אפרש, והנה בנדה פ' האשה דס"ב מסיק ר"פ בדבר הבלוע, דכל היכא דאין יכול לצאת ולא הקפיד עליו דברי הכל טהור, יכול לצאת והקפיד עליו ד"ה טמא, אפי' הוא בלוע כאילו יצא, יכול לצאת אבל אין מקפיד עליו, פלוגי' דריו"ח ור"ל, לריו"ח טהור ולר"ל טמא ע"ש. וכפי"ז יש לפי' הכא דמיירי בשנעשו בטו', ומ"מ אין התנור מקבל טו' מן האוכלין אלא מהמשקין מתטמא מדרבנן, וכיון שהן מבוקעות הרי המשקה יכול לצאת אפי' בלא היסק התנור, בין בענבים בין בזיתים, ומ"מ יש הפרש ביניהם, דבענבים המשקה היוצא הוא יין גמור, דמסתמא קפיד עליה, והילכך חשיב כאילו יצא, ומיירי כשנעשו בטו', והרי המשקה טמא ומטמאה תנור מדרבנן, אבל היוצא מן הזיתים של המעטן אינו שמן אלא מוהל בעלמא, דמסתמא לא קפיד עליה, והילכך אפי' מבוקעות התנור טהור, דחשיב בלוע, אבל אם יש עליהן משקה טופח, כיון שהמשקה בעין אפי' הן זיתים התנור טמא, דקי"ל המוהל הרי הוא כשמן דמכשיר ומטמא[17]), ועיין ברמב"ם פי"א מהט"א.

ובאידך בבא דלפסין, נלע"ד שיש בה ט"ס וכצ"ל ובין שבורות נפלו בשעת היסקו טמא וכו', ושנשתמש וכו', ונפלו לאויר התנור שלימות בשעת הסיקו וכו', והא נמי מתפרשא

16) הנכון הוא בד"ר ובכי"ו: משקין ביצין וכו' משקין הביצין מתחת רגליו של זב כשהוא (כ"ה בד"ר. ובד"ח בטעות: וכשהוא) מגביה וכו'. והכוונה שהמשקין בוצצין וכו'. וכן לעיל מקוואות פ"א הי"ג בכי"ו: וההרים ביצין וכו' פסקו מלהיות ביצין וכו'. ובדפוס ובראשונים שם, וכן בירושלמי מו"ק פ"א: בוצצין והיא היא.

17) עיין תס"ר, עמ' 55.

המבוקעות מן העבט, נפלו לאויר התנור טהור, טמא, זיתים המבוקעין מן המעטן, ונפלו לאויר תנור טהור, טהור, וזה וזה אם יש עליהן משקה טופח תנור טמא. (ג). לפסין טמאות שנפלו לאויר התנור, בין שלימות ובין שבורות, אפילו בשעת הסיקן טמא, שלא בשע׳ היסקן טהו׳, ושנשתמ׳ בהן בטהרות ונטמאו, ונפלו לאוי׳ התנור בשעת הסיקו טמא, שלא בשע׳ היסקו טהו׳, ושבורות אפילו בשעת הסיקו טהור, שאין לו משקין במה יטמא. (ד). כל הטמאות בשעת מציאתן, וכן כל מקום מציאתן, אבד מחט שופה, ובא ומצאה מלאה חלודה, הרי היא בחזקת שופה,

חסדי דוד

שפיר, בין אליביה דריו״ח ובין אליביה דר״ל דהתם, ואיירי באלפסין שנשתמשו בהן בטו׳ דבלעו משקין טמאין, וכאותה ששנינו בפ״ע דכלים, הרסין שנשתמש בהן זב שבלעו משקין ונפלו לאויר התנור והוסק התנור, התנור טמא, שסוף משקה לצאת, כלו׳ דע״י הליבון ודאי נפיק, ולא הויא טו׳ בלועה, אבל לא הוסק לא, ואע״ג דיכול לצאת ע״י היסק חשיב בלוע, משום דלא קפיד עליה, ואפי׳ ר״ל מודה במשקין קלין ע״ש, והיינו דקתני הכא לפסין טמאות, כלו׳ לפסין של חרס שבלעו משקין טמאין שנפלו לאויר התנור, אם נפלו בשעת היסק התנור נטמא התנור, דהא ודאי נפיק ע״י הליבון, ובזה אין הפרש בין לפסין שלימות לשבורות, דאפי׳ שבורות וטהורות מה בכך, הא מ״מ המשקה יוצא טמא ומטמא התנור, אבל שלא בשעת היסקו טהור כדאמרן, אבל אם נשתמש בהן בטהרות, דלא בלעו אלא משקין טהורין, אלא דאח״כ נטמאו הלפסין, אם נפלו בשעת היסק התנור טמא, שהרי המשקה יוצא ע״י היסק ונטמא המשקה באלפס הטמא וחוזר המשקה ומטמא התנור, והיינו דוקא אם האלפס שלימה ועוד טומאתה בה, אבל נשברה הרי נטהרה, ואין למשקה ממי לקבל טו׳, וז״ש שאין לו משקין במה יטמא. ולפי דרכנו הו״מ תלמו׳ לאותוביה לר״ל מרישא דהך מתניתא, דמדחלק בין ענבים לזיתים כדאמרן, ש״מ דכל דלא קפיד עליה אע״ג דיכול לצאת חשיב בלוע ולא מטמא, אלא דלא חש דהא עכ״פ הלכה כריו״ח, ולא ידעתי למה השמיט הרמב״ם להך תוס׳, ואולי דדברים ברורים הן ונלמדים מההיא מתני׳ דהרסין דכבר פסקה בפי״ד מה׳ כלים, א״נ י״ל דה״ע דס״ל דמדלא מותיב ש״ס מינה לר״ל, ש״מ דקים ליה לש״ס דלא נשנית בי ר״ח ור״ה.

(ד). כל הטומאות כשעת מציאתן, וכן במקום מציאתן, אבד מחט שיפה וכו׳, שהעלתה חלודה, אבד מלאה חלודה ובא ומצאה שיפה הרי היא בחזקת שיפה, עד שיאמר ברי לי שהעלתה חלודה, וכן וכו׳ הניח טו׳ וכו׳. כך הביאה הר״ש בפ״ג (מ״ה), והנה רישא דכל הטו׳ כשעת מציאתן מתני׳ היא בפרקין, וכן לק׳ בפ״ה, נגע בא׳ בלילה ואינו יודע אם חי אם מת, ובשחר מצאו מת, ר״מ מטהר, וח׳ מטמאין, שכל הטו׳ כשעת מציאתן, אלא שהוסיף כאן במקום מציאתן, וכ״כ הר״ש במתני׳, וז״ל ודוקא במקום מציאתן, כדאמרי׳ ברפ״ק דנדה (ד׳ א׳), דתני עלה כשעת מציאתן ובמקום מציאתן, למעוטי נגע בא׳ בלילה בזוית זו ולמחר נמצא מת בזוית אחרת ע״ש, ומיהו התם ברפ״ק (ג׳ ב׳) פליגי חזקיה וריו״ח בהא, דחזקיה סבר דאין מחזיקין טו׳ ממקום למקום כלל, ולריו״ח דוקא לשרוף אין מחזיקין, אבל מתלא תלי׳ ע״ש. ובהני תרי דאבד מחט וכו׳, פי׳ הר״ש שאם אבד מחט טמאה שיפה ומצא מחט חלודה, לא אמרי׳ זוהי השיפה שאבד והעלתה חלודה, אלא מוקמי׳ לשיפה בחזקת שיפה, וזאת אחרת היא, וטהורה עד שיאמר ברי לי, אבל מצא שיפה אמרי׳ זוהי שיפה שאבדה, אבד מלאה חלודה וכו׳, ה״ה בחזקת שיפה, אין סיפא זו מתפרשת כשיטה דרישא, דהאי בחזקתה לאו אאבודה קאי, אלא אאותה שנמצאת שהיא שיפה וכו׳ ע״כ. והנה לא ביאר לנו הרב איך נקשרת בבא זו לדרישא, דכפי הנר׳ אינה ענין לה כלל, דרישא איירי כשלא היה ידוע בתחלה באיזה ענין היה, והכא מיירי שידוע שבתחלה היתה שיפה או חלודה, ובשלמא מאי דמסיים בסיפא דמתני׳ מחט שנמצאת מליאה חלודה או שבורה טהורה ניחא, דאיירי בהכי נמי דבשעת נגיעה לא ידע אם שיפה או חלודה, אבל הך אינה ענין לכל הטו׳ כשעת מציאתן, וגם מה שפי׳ הרב דסיפא אינה מתפרשת כשיטה דרישא דחיק טובא, ונלע״ד ברור דט״ס נפל כאן בבבא דרישא, וצ״ל איפכא הרי היא בחזקת חלודה, עד שיאמר ברי לי שהיתה שפיה, וה״פ דודאי מחט זה שמצא ברור לו שהוא מחט שאבד, דאל״כ תיפוק לי דטמא משום כלים הנמצאים דגזרו רבנן טו׳, אלא שאבד מחט טמאה ובא ומצאה אצל טהרות והרי היא חלודה, בענין שמעכבת את התפירה, דתנן בפי״ג דכלים דטהורה, אלא דלא נודע אם כשהובאה כאן בצלל טהרות היתה עדיין שיפה, בהא אמרי׳ כל הטו׳ כשעת מציאתן, וכיון דהשתא הרי היא חלודה לפנינו, העמד טהרות על חזקתן, אבל אבד חלודה ועכשיו נמצאת שיפה, דשיפוה והעבירו חלודתה והרי היא חוזרת לטו׳ הישנה כדין כלי מתכות, כל טהרות שנמצאו אצלה למפרע טמאות, עד שיאמר האומר ברי לי שביום פ׳ היתה עדיין חלודה, שאז מה שנעשה מקמי הכי הרי הוא טהור, והשתא שפיר תני תנא כל הטו׳ כשעת מציאתן בין להחמיר בין להקל, היכא דאיכא חזקת טהרה וכמ״ש התו׳ ברפ״ק דנדה בד״ה שכל הטו׳ וכו׳ ע״ש, וכפי׳ פירושנו נמשך יפה הא דאבד שיפה לדלעיל דכל הטו׳ וכו׳, ואח״כ מצאתי בירו׳ פ״ג דגטין (הל׳ ח׳) אמתני׳ דהמניח פירות, תני הניחה שיפה ובא ומצאה חלודה, ריב״ל אמר ג׳ ימים ראשונים שהניחה שיפה כל טהרות שנעשו ע״ג טמאות, ג׳ אחרונים טהורות, אמצעיים ס׳, וריו״ח א׳ ג׳ ראשונים טמאות מכאן ואילך ס׳ ע״ש, הרי בהדיא נר׳ משם דפי׳ דמתניתא כדאמרן, אלא דלדינא פליגי אדהכא, דכיון דתחלה היתה שיפה איכא חזקת טו׳ ולא מהני חזקה דטהרות.

ומ״ש כאן אח״כ וכן בשרץ וכו׳, היינו מאי דתנן ספ״ט, נמצא שרץ שרוף ע״ג הזיתים, או מטלית של זב מהוהא פי׳ בלויה, ה״ט דטהורים הזיתים, והא א״ש אפי׳ לשי׳ הירו׳ דאמרן, משום דל״ד דהכא מעולם לא היה חזקת טו׳ לשרץ או למטלית, דמתחלה נמצא שרוף או בלוי, והילכך מוקמי׳

עד שיאמר ברי לי שהעלית חלודה, וכן בשרץ וכן במטלית, הניחה טמא׳ בזוית זו ובא ומצאה בזוית אחרת, ניטמאת הזוית ראשונה, עד שיאמר בריא לי שנעקרה מכאן, ניטמאה הזוית שנייה, עד שיאמר בריא לי שלא באת לכאן. (ה). אבד כזית מן המת בתוך הבית, בקשו ולא מצאו הבית טמא, לכשימצא הבית מטמא למפרע. (ו). האשה גובבת גבבה בחצר, ונמצא שרץ בתוך גבבה טהור׳, על גבי גבבה טמא׳, היתה כוברת חטין בכברה, ונמצא שרץ בתוך כברה טהורה, על גבי כברה טמא׳. (ז). תינוק שהיה תפוס בידו של אביו, או שהיה רכוב גב כתפו של אביו, ספקו טמא,

חסדי דוד

לזיתים בחזקת טהרה, אבל אי הוה חזקת טו׳ לא אמרי׳ בשעת מציאתן אלא הוה מחמירי׳ מספק. והדר נחית תנא לפרושי מ״ש בריטא במקום מציאתן, דהויא נמי לאו מלתא פסיקתא ואתיא כריו״ח דכתי׳ לעיל, דאה״נ דמחזיקי׳ טו׳ ממקום למקום להחמיר, וז״ש הניח טו׳ בזוית זו ומצאה בזוית אחרת, כל הכלים שהיו שם בזוית ראשונה טמאים מס׳, עד שיאמר איזה אדם ברי לי שכשנכנסו הכלים הללו לא היתה שם עוד הטו׳, שכבר נעקרה, וכן כל הכלים שהיו בזוית שניה הנהו נמי טמאים מס׳, עד שיאמר האומר על איזה כלים שהיו שם ושוב ניטלו משם, ברי לי שכל עוד שהיו שם כלים אלו עדיין לא באת הטו׳ לכאן. ובכל זה לא פי׳ הר״ש ולא מידי, והרמב״ם בפט״ו דין י׳ פי׳ למתני׳ דהכא דמחט, וכן למתני׳ דפ״ט דשרץ שרוף ומטלית מהוהא, אבל להך דהכא דאבד מחט שיפה וכו׳ לא פסקה, ואיברא דהדין עמו שדחה התוס׳ מקמי הש״ס דירוש׳ דבתרא הוא, ומ״מ הו״ל לפסוק כי התם אי כריב״ל ואי כריו״ח, וי״ל דסמך על מ״ש בפ״ה מה״ת כריו״ח, ובפ״י מה׳ מקואות במקוה שנמצא חסר ע״ש.

(ה). אבד כזית וכו׳, הבית טהור וכו׳, כצ״ל. וכבר נשנית תוס׳ זו לעיל בפ״ד דאהלות, ועמש״ש בס״ד דסתמא כרבנן דפליגי עליה דר״מ ברפ״ק דפסחים ד״י, ופי׳ כן הרמב״ם בפ״ד מהט״מ. והא דהדר תנא למיתנייה הכא, להודיע טעמא אמאי לכשנמצא מטמא למפרע, דלא תלי׳ דהראשון שמא אכלו עכבר וזה אחר הוא, ולא יהא טמא בודאי למפרע אלא מס׳, קמ״ל דטמא בודאי, ונאמר דמעיקרא לא בדקו יפה, ולהודיע נמי דה״ה אם הניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת דמחזיקי׳ טו׳ ממקום למקום, ולא נימא הראשון נאכל וזה אחר הוא אלא טמא למפרע.

(ו). האשה גובבת וכו׳ היתה כוברת וכו׳. תרווייהו חד טעמא נינהו, דכשהשרץ תחוב בתוך הגבבא או בתוך הפירות א״א שנגעה, ואי משום היסט, השרץ אינו מטמא במשא, אבל כשהוא למעלה אע״ג דאין שם אלא ספק שמא נגעה, הו״ל ס׳ טו׳ ברה״י דטמא. וצריכי דאי תנא מגבבת ולא תניא כוברת, ה״א דוקא במגבבת כשנמצא בתוך הגבבא, אבל כוברת אימא דע״י רוב תנועתה שכוברת בכברה, ניחוש שמא בתחלה היה למעלה ואח״כ ע״י ריבוי הנענוע נפל בתוכו וטמאה קמ״ל, ואי תנא כברה ה״א איפכא, דוקא כברה דסתמא איגה נוגעת אלא בכברה ולא בככרות שהשרץ נמצא בתוכם, לכך לא חיישי׳ לנגיעה, אבל גובבת שנוגעת ממש בגבבא שהשרץ בתוכה אימא ניחוש בכל גוונא קמ״ל, וכולה פסקה הרמב״ם בספי״ז מהא״ה וע״ש.

(ז). תינוק שהיה תפוס וכו׳. כתב הר״ש (פ״ג מ״ו) וז״ל כה״ג אמרי׳ בפסחים פ״ק (י״ט ב׳) ובפ״ק דנדה (ה׳ ב׳), דס׳ טו׳ הבאה בידי אדם נשאלין עליה אפי׳ בכלי המונח ע״ג קרקע, כדבר שיש בו דעת לישאל ע״כ. כלו׳ אע״ג דקטן אין בו דעת וכדבסיפא, כיון דבא ע״י אביו דכשנולד הס׳ היה אביו תפוס בו, כיש בו דעת דמי, ול״מ קאמר, ל״מ תפוס בידו שרואה אותו בשעה שבא לו הס׳ אם נגע או לא, דודאי בכה״ג חשיב בא על ידי אדם, אלא אפי׳ על כתפו שאינו רואהו, אפ״ה בא ע״י אדם מיקרי. ומ״ש ר״ש בסיפא בזו מדה״ד לוקה, לא אתפרש מאי קאמר[18], דלא מסתבר לפי׳ דאתא לפלוגי ולמימר דאיפכא מסתברא, שיש להחמיר טפי בשאין בו דעת לישאל, שאין הדעת נותנת כן, ועוד דאין הלשון מורה כך, מדקתני אר״ש, אלא נר׳ במאי דאי׳ בסוטה פ׳ כשם (כ״ח ב׳) דבברייתא יליף ר׳ ישמעאל מסוטה, מה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל וכו׳, מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל ברה״י ספיקו טמא, ובתר הכי אי׳ בגמ׳ (שם כ״ט א׳) דא״ר גידל א״ר מהאי קרא נפקא, והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ס׳ טמא יאכל, אימא סיפא והבשר כל טהור יאכל בשר, ודאי טהור הוא דיאכל, הא ס׳ טמא ס׳ טהור לא יאכל, אלא לאו ש״מ כאן שיש בו דעת לישאל, כאן שאין בו וכו׳, וקאמר ש״ס ואצט׳ דרב ואצט׳ למגמר מסוטה, דאי מדרב ה״א בין ברה״י בין ברה״ר, ואי מסוטה ה״א עד דאיכא דעת נוגע ומגיע קמ״ל ע״כ. והשתא ניחא די״ל דשמעיה ר״ש לת״ק דהיינו רי״ש דדריש ליה מסוטה, וסבר דהא דממעט אין בו דעת בנוגע דוקא ולא במגיע, מסברא בעלמא הוא דקאמר, וקמהדר ליה ר״ש דא״כ דמסברא אתית עלה לקתה מדה״ד, דהשתא הנוגע דלאו מידי קעביד קא אמרת דבעי׳ שיהא בו דעת, המגיע שהוא המטמא לא כ״ש, א״ו מדקא בעי׳ דעת נוגע, במכ״ש י״ל אי אתי׳ מכח סברא דתיבעי נמי דעת מגיע, דומיא דסוטה דאיכא דעת בועל ודעת נבעלת, אלא בהכרח דאיכא עוד ילפותא אחריתי לחלק בין נוגע למגיע, והיינו ודאי הך ילפותא דרב מוהבשר וכו׳,

18) בירושלמי חגיגה פ״א ה״א, ע״ו ע״א: ולעניין טהרות את אמר את שהוא תפוס ביד אביו ספיקו כפקח, אביו תופס בידו ספיקו כחרש. ומכאן ברור שהירושלמי סובר שאם הוא תפוס ביד אביו יש בו דעת לענות (עיין רש״י סוכה מ״ב ע״א, ד״ה והיודע, בפיה״מ להר״מ כאן פ״ג מ״ו ובחיבורו פט״ז מה׳ שאר אב״ה ה״ב), ואביו נותן דעתו עליו, וכן ברכוב על כתיפו אמרו לעיל בירושלמי שם, שהוא רואה את כתיפיו של אביו ומפסיע, ויש בו קצת דעת (עיין ב״ר פ״ט, ה׳, עמ׳ 70, וירושלמי מעשרות פ״א ה״ב, מ״ח ע״ד). אבל בסתם חרש אין הבדל בין תפוס ביד פקח לבין פקח תופס בידו, וספיקו טהור, כמפורש בירושלמי הנ״ל. וכן בירושלמי עירובין פ״ג ה״ד, כ״א ע״א: עירוב עשו אותו כספק חרש. ולפ״ז הפירוש בתוספתא הוא שחרש שוטה וקטן (המלה „וקטן” היא באשגרה משאר מקומות שקבוצה זאת נשנית בהם, כרגיל) ספיקן תמיד טהור, אפילו תפוסין ביד אביהן, כמפורש בירושלמי הנ״ל ועל כך תמה ר׳ שמעון וסבר שאדרבא בכגון דא אביהם משגיח עליהם ביותר ויכול להשאל עליהם.

מפני שאביו נשאל עליו, חרש שוטה וקטן, ספקן טהור, מפני שאין בהן דעת לשאול, א"ר שמעון בזו מדת הדין לוקה. (ח). ארבע ספקות אמרו חכמים בתינוק, הניחתו אמו ובאת ונמצאת כמו שהוא טהור, א"ר יהודה בד"א בזמן שהניחתו מלוכלך, אבל נקי טמא, מפני שהנשים מגפות אותו ומנשקות אותו, אמר לו כדבריך אפילו הניחתו מלוכלך טמ', מפני רגלי אד' ומפני רגלי

חסדי דוד

דהתם קרא מוכח בהדיא דלא קפיד לחלק בין יש בו דעת לאין בו דעת, אלא בנוגע דרישא דקרא היינו בטו' הבשר בנטמא, דהיינו הנוגע, ובהא הוא דדייקי' הא ס' יאכל, לפי שהבשר אין בו דעת לישאל, וסיפיה דקרא דאיירי בטו' הגוף דכתיב כל טהור וכו', שהוא המגיע הטו', בהא דייקי' הא ס' לא יאכל, כפי שיש בו דעת, ש"מ דבמגיע לא קפיד קרא, וגלי קרא דלא נילף מסוטה למעט אין בו דעת אלא בנוגע, אבל במגיע לא קפדי', והשתא כיון דמקרא ילפי' ליה גזרת הכתוב היא ולא מסברא, ותו לא שייך למפרך לקתה מדה"ד, וכולה מתניתא פסקה הרמב"ם שם בפי"ו סיפא דהש"ו בדין ב', ורישא דתינוק שתפוס וכו' בדין ע', ונר' דהה"נ חרש ושוטה שתפוסין ביד פקח[19]) ונולד בהם ס', הנהו נמי טמאין ברה"י, דהו"ל ס' הבאה בידי אדם דמ"ש, וחד מנייהו נקטי.

(ח). ארבע ספקות[20]) וכו', ובאת ונמצא וכו', אמרו לו לדבריך וכו', מפני שמעבירין אותו מפני רגלי אדם וכו', ולא נמנעו ישי' מכן וכו', כל"ל, והביאה הר"ש בספ"ג, וטעמא דא"ל ברור דה"ק לדבריך שאתה חושש שמא נגעו בו נשים נדות, אפי' מלוכלך יש לחוש שמא ראוהו שהיה מונח במקום שיש לחוש שמא ידרסו עליו ב"א, או בהמה שהיו עוברין דרך שם, ונטלוהו עד שעברו ואח"כ החזירוהו, אלא ודאי לא חיישי' כלל אפי' נקי, דריעותא דלא חזי' לא מחזקי', ומיהו היינו דוקא כשמצאתו במקום שהניחתו, אבל נמצא במקום אחר מודו רבנן דחיישי', ה"נ אפי' נמצא במקומו אלא שלא נמצא כמו שהניחתו, כגון שהניחתו מלופף ונמצא ערום או איפכא, וכל זה כלול במ"ש ת"ק ונמצא כמו שהוא.

ומ"ש התחיל יוצא וכו', פי' טהורין לאו לגמרי קאמר, דא"כ אמאי אין עושין ע"ג טהרות, אלא הכוונה דלא דייני' ליה כבגדי ע"ה שהם טמאין מדרס, דהתם ה"ע שמא ישבה עליהן אשתו נדה והוא לא ידע ליזהר, אבל הכא לא חיישי' לנדות דעלמא שמא ישבו עליהן, ונר' דמיירי כשאמו אשת חבר דנזהרת שלא ליגע בו בימי נדתה, ואמנם דנו אותם כמו ולד הטו', דמ"מ לנגיעה חיישי' הואיל ודרך נשים לגפף אותו ואמו אינה יכולה לשומרו, כיון שיוצא ונכנס לבדו, והילכך אין עושין ע"ג טהרות, ולא בבגדיו בלבד אלא ה"ה על גופו ועל ידיו אין עושין אם נגע בטהרות. ומ"ש ולא נמנעו וכו', פי' הר"ש לא נמנעו ישי' מכן אלא היו עושין ע"ג טהרות ע"כ, וק"ק אמאי לא נמנעו מאחר דחזי' בכמה דוכתי שהטהרה היתה חמורה עליהן ביותר, ותו דאמאי לא מיחו בידם חכמים, ותו דמאי קמ"ל, ולפע"ד היה נר' איפכא דהא קמ"ל דאע"ג דאמרי בגדיו טהורין, ואעפ"כ אין עושין ע"ג טהרות, והיו יכולים העם להקשות ולומר מאחר שאתם מודים דבגדיו טהורין, אמאי אין עושין ע"ג טהרות, קמ"ל דלא נמנעו ישראל קדושים לשמוע דברי חכמים, דסברי כדאמרן דטהורין מן המדרס דוקא, ה"נ דטהורין דיעבד אם נגעו בטהרות, אבל לכתחלה לא.

והדר קתני[21]) שכשהגיע הקטן לכלל דעת שיודע לישאל וכו', והך סיפא מייתי לה תלמו' בס"פ לולב הגזול דמ"ב, ופירש"י יודע לישאל שאם שואלין אותו נגעת בטו' זו יודע להשיב הן או לאו, או איני יודע, ברה"ר ספקו טהור, אם שאלוהו ואמר איני יודע, ברה"י ספקו טמא, הכי גמירי לה הלכתא מסוטה וכו' ע"כ, פי' דבריו, דמקמי הכי כשעדיין אין בו דעת כלל להבחין מה בין הן ללאו, אם אנו מסופקים בו אם נגע או לא לא שאלינן ליה כלל, אלא מטהרי' בין ברה"ר בין ברה"י, כדין דבר שאין בו דעת לישאל, ואע"ג דתנא הכא רישא אין עושין ע"ג טהרות, היינו כדאמרן דלכתחלה לא מהרינן ליה, אבל אם נגע כל שעדיין אין בו דעת לישאל טהור, דהעמד טהרות על חזקתן, אבל הגיע לכלל שיודע להשיב על הן הן ועל לאו לאו, ומספקי' ביה אם נגע בטו' שיילי' ליה, ואם אומר נגעתי אפי' הוא ברה"ר טמא לחומרא, ואם אמר לא נגעתי אפי' ברה"י טהור, ולא משום דמהימן להקל, אלא שהעמד טהור על חזקתו כדאמרן, אבל אם אמר איני יודע, בזה יש חילוק מרה"י לרה"ר. והא דפירש"י רה"ר ברישא והדר קאמר ברה"י הכי גמירי וכו', נר' שכוונת רבינו דהא דגמרי' הלכתא מסוטה, לאו לטהורי ס' טו' ברה"ר אצט', דבלא זאת תיפוק לי דהעמד טהור על חזקתו, וסברא פשוטה היא, אלא כי אצט' הלכתא למגמר מסוטה היינו לטמא ברה"י, דאי לאו הלכתא הוה מטהרי' אפי' ברה"י מהך טעמא דחזקה, ובהכי לא תיקשי מה שהק' התו' בסוטה פ' כשם דכ"ח בד"ה מכאן אמרו וכו', ותימא למאי אצט' הלכתא נימא העמד טהור על חזקתו וכו' ע"ש שנדחקו ליישב, וכל זה לשיטתם דסברי דכולה מלתא ילפי' מסוטה אפי' לטהר ברה"ר, אבל רש"י נר' דסבר שלא באה ההלכה למגמר מסוטה אלא לטמא ברה"י, אלא דמ"מ ממה דאמרו בפ"ק דחולין (ט' ב') דס' טו' ברה"ר הלכתא גמירי לה מסוטה, מוכח כמ"ש התו', ול"ל כמ"ש שם דילפי' מסוטה לטהר ברה"ר אפי' היכא דליכא חזקה דטהרה.

ואהא דתניא היודע לשמור וכו', פירש"י לשמור גופו מטו' מגע ומשא ואהל, אוכלין על גופו טהרות, אם נגע גופו בטהרות אין חוששין להם, אבל אם נגע בידיו בטהרות חוששין להם, שיש יודע לשמור גופו ואין יודע לשמור ידיו מתורת סתם ידים וכו', אבל היודע לשמור את ידיו משנטל אינו נוגע בשום דבר ספק וכו', ואם לא נזהר ובא ליגע בטהרות נוטל ידיו וכו' ע"ש, מוכח מדבריו ז"ל דדוקא אם נגע דיעבד אין חוששין, משום דהעמד טהרות על חזקתן, וא"ל לשאול את פיו אם נזהר, אבל לכתחלה לא יהבי' ליה אפי' הוא יודע לשמור גופו וידיו כל עוד שהוא קטן, ולפי"ז מאי דמסיים הכא סיפא כילד בודקין אותו וכו', צ"ל דלא

19) עיין מ"ש לעיל בהערה.
20) בס' האגודה רכ"ג ע"א מבאר לאילו ספיקות כיוונו כאן.
21) עיין לעיל חגיגה פ"א ומ"ש בתוספתא כפשוטה שם, עמ' 1227 ואילך (על הסדר שבתוספתא ושבתלמודים).

בהמה. (ט). התחיל יוצא ונכנס, בגדיו טהורין, ואין עושין על גביו טהרות, ולא נמנעו ישראל מכאן, יש בו דעת לשאול ספקו ברשות היחיד טמא, ברשות הרבי׳ טהור. (י). היה יודע לשמור את גופו, אוכלין על גב גופו טהרות, לשמור את ידיו, אוכלי׳ על גב ידיו טהרו׳, וכיצ׳ בודקין אותו מטבילי׳ ונותנין לו חולין לשם תרומה, אם היה יודע לשמור את גופו אוכלין ע״ג גופו, לשמור את ידיו אוכלין על גב ידיו טהרות. (יא). הסומא והישן והמהלך בלילה ספיקן טהור, מפני שיש בו דעת לשאול, חמור שהיה עומד במקום טהרה ואיפשר לו לעבור במקום הטומאה, כלים שעל גביו טהורין. (יב). תינוק שנמצא עומד בצד כיפת של בצק, בצד חבית של משקין, רבי מאיר

חסדי דוד

מהניא כך בדיקה אלא לענין שאם נגע בטהרות טהורין לאכילה, אבל אע״ג דבדקיניה לא סמכי׳ עליה למסור בידו שמירת הטהרות, וכולה כך מתניתא פסקה הרמב״ם ספי״ו מהא״ה, ומדבריו שם מוכח כדבר האמור לעיל, דבקטן שאינו יכול להלך אינו טהור אלא אם מצאתו כמות שהוא ובמקומו, ושם כתב כשהתחיל לילך דבגדיו טהורין ואין מדרס כשאר בגדי ע״ה, ואעפ״י שהן טהורין אין עושין ע״ג טהרות, ונר׳ פירושו דאע״ג דקטן זה אינו יודע להשמר כלל, וסד״א דאע״ג שהוא בן חבר יהיה דינו כע״ה דגזרו עליו שיהיו בגדיו מדרס, קמ״ל דלא גזרו, אבל מ״מ אעפ״י שהוא בחזקת טהור וכן בגדיו להיותו בן חבר, עכ״ז אין עושין ע״ג טהרות לכתחלה מטעמא דכתי׳, אבל אם נגע העמד טהרות על הזקתן, הואיל ולא אתרע ואין בו דעת לשאל, ושוב כתב הגדיל עד שיהיה בו דעת להשאל ספקו טמא ברה״י, ולא סיים כדהכא וברה״ר ספקו טהור, משום דעד האידנא נמי היה ספקו טהור, אלא דעד האידנא היה טהור אפי׳ ברה״י כדין שאין בו דעת לישאל, נמצא דמה שנתחדש בו עכשיו הוא זה דברה״י ספקו טמא, ואמנם מסוף דבריו שכתב כשהגדיל עד שיהיה בו דעת לשמור וכו׳, משמע קצת דלא כדדייקי׳ מפירש״י דכתי׳ לעיל, אלא דאפי׳ לכתחלה נמי סמכי׳ עילויה, כל שהגיע לכלל זה שיודע לשמור עצמו, ואע״ג דקטן אינו נאמן, הואיל ובנו של חבר הוא אולי דה״ז בכלל מ״ש רבינו בפ״י דמו״מ דבניו ובני ביתו הרי הן כחבר, מפני שהוא מלמדן ומרגילן בדרך טהרה ע״ש.

(יא). הסומא וכו׳, ספיקן טמא מפני וכו׳, כצ״ל[22]). ול״מ קאמר, ל״מ סומא דבשעה שנולד לו הס׳ הוה מצי לשאול אי איכא אחרינא בהדיא, דודאי יש בו דעת לישאל איקרי, אלא אפי׳ ישן דבשעה שנולד הס׳ היו חושיו בטלין ולא היה מרגיש כדי לשאול, ואפי׳ בלילה דלא חזו כלל לא איהו ולא אחרינא, עכ״פ כל שיש לו דעת לישאל ספקו טמא, פי׳ ברה״י. והא דתני חמור וכו׳, הנה במתני׳ (פ״ג מ״ז) תנן המור בין הקברות כליו טהורין, ומשמע דאפי׳ הוא בתוך בית הקברות עצמו, וכן פי׳ הרמב״ם במתני׳, וז״ל מפני שאם השכיב עצמו על הארץ ונגע בקבר הנה נטמאו הכלים, ואם היה שלא נגע בקבר הרי הן טהורין, ומפני זה הס׳ הן טהורין לעיקר אשר קדמנו שאין בו דעת לישאל ע״כ, איברא דלכאורה ק׳, דמאי איריא השכיב, אפי׳ לא השכיב נמי הרי הקבר מטמא באהל, וכיון שהאהילו כליו על הקבר נטמאו, ולכאורה יש לאומר שיאמר דמש״ה אתיא מתניתא לפרושי מתני׳, דבין הקברות דקתני לאו דוקא, אלא כלו׳ סמוך לבית הקברות, ולעולם במקום טהרה עומד, אלא דאפי׳ שנכנס במקום הטו׳, ובכה״ג הוא דטהורין, אלא דא״כ ק׳ להרמב״ם, אך באמת לק״מ, שהרי הכלים שע״ג החמור אפי׳ הוא עומד במקום טו׳ טהורין, שהרי החמור גופיה חוצץ בינם לטו׳, ותנן באהלות (פרק ח׳) גבי אלו מביאין וחוצצין בהמה וחיה וכו׳, שהרי אין מקבלין טו׳ וחוצצין, (ועיין ספי״ט מהטו״מ גבי גמל טו׳ תחתיו כלים שע״ג טהורין, ומה שהק׳ מרן שם למה לא נאמר גמל חלול והצד העליון מביא את הטו׳ כמבו׳ בפי״ח והניח בצ״ע, עמו הס״ר לק״מ וכדכתי׳ לעיל פי״ג דאהלות ע״ש) אלא שאם הכלים עודפים לחוץ מגב החמור ויש בסרח העודף פ״ט אז מקבלין טו׳, נמצא דשפיר מתוקמי מתני׳ ומתניתא, דמתני׳ איירי בשאין עודפין, ואז אפי׳ בין הקברות ממש טהורין, דשמא לא השכיב כמ״ש הרמב״ם, ומתניתא קמ״ל דזימנין אם הוא בבה״ק ממש טמאין בשעודפין, משום דעכ״פ האהילו אם יש בעודף פ״ט, ואז אין טהורין רק בנמצא במקום טהרה, דשמא לא נכנס, ומש״ה הר״ש כתב במתני׳ וכן חמור שהיה עומד במקום טהרה ולא ידעי׳ וכו׳, ולאו לפי׳ דמתני׳ כתב כן, דהא מתני׳ בהדיא תנן בה״ק, אלא לאוסופי אתא הא דתוס׳, א״נ לפי׳ דבין הקברות דתנן לא ע״ג הקבר ממש אלא חוץ ממנו, ולעולם במקום טהרה הוא, והרא״ש בפי׳ דייק עפי דכתבינהו לתרווייהו, וז״ל וכן חמור בבה״ק עומד במקום טהרה לא חיישי׳ שמא הלך למקום טו׳, או עומד במקום טו׳ לא חיישי׳ שמא השכיב עצמו ע״כ, והנה הר״ב פי׳ כפי׳ הר״ש והר״ב תי״ע הוסיף עליו פי׳ הרמב״ם, וכתב עליו הר״ב ח״ן דנר׳ מדבריו שרצה לזווגם ואין זווגם עולה ע״ש, ולפעד״ן דזווג נאה הוא דהא כדאי׳ והא כדאי׳[23]) וכדאמרן.

והא דתנא סיפא תנוק שנמצא עומד וכו׳, במתני׳ תנן תנוק (פי׳ תנוק טמא) שנמצא בצד העיסה והבצק בידו ר״מ מטהר, וח׳ מטמאין, שדרך התנוק לטפח, והכא קמ״ל דלרבנן הה״נ אפי׳ אין הבצק בידו כל שנמצא התנוק בצד העיסה טמא, הואיל ורוב תנוקות מטפחין, ותו קמ״ל דהה״נ בצד חבית של משקין, ופשוט דהיינו בחבית פתוחה, וכפי הך תוס׳ היה נר׳ דהא דנקטא מתני׳ והבצק בידו לרבותא דר״מ נקט, דאפ״ה מטהר, דתלי׳ דאדם אחר נתן לו, וטעמיה דר״מ כדמייתי הר״ש מהש״ס דפ׳ כיסוי הדם (פ״ו א׳), דר״מ לטעמיה דחייש למיעוטא, וסמוך מעוטא דאין מטפחין לחזקת טהרה של העיסה ואתרע ליה רובא, דהשיב כפלגא ופלגא, והו״ל ס׳ שקול בדבר שאין לו דעת לישאל, אבל לרבנן דלא חיישי׳ למיעוטא טמאה, ומיהו בפ״ב דנדה איכא מ״ד

22) וכ״ה בר״ש פ״ג מ״ו וברמ״מ פט״ז מה׳ שאר אה״ט ה״ג.
23) וחזור בו רבינו ממה שכתב בשושנים לדוד למשנתנו.

מטהר, וחכמים מטמאין, שדרך תינוק לטפח, ר׳ יוסי אומ׳ אם יכול לפשוט ידיו וליגע טמ׳, ואם לאו טהור. (יג). יתר על כן א״ר יוסי, נמצא רחוק מן העסה, אע״פ שבצק בידו טהור, שאני אומר אחר נטל ונתן לו, ואם אמר ברור לי שלא בא אד׳ טמא. ר׳ אלעאי אמר משם ר׳ אליעזר בן יעקב, בכלב הרי זה טהור, שהיה אומ׳ בכל שעה משקין מצויין ואין בכל שעה אוכלין מצויין. (יד). כל הנתלים וכל הנגררין ספקן טמא, מפני שהן כמונחים, וכל הנזרקין ספיקן טהור, חוץ מכזי׳ מן

חסדי דוד

דאין שורפין את התרומה על זה אלא תולין ע״ש דא״י [= דף י״ח ב׳], וטעמא דאין שורפין כתבו התו׳ שם לפי שהרוב אינו רוב גמור, ושם כתבו דלרבנן אפי׳ ברה״ר מטמאין ע״ע, ולקמן בסמוך יתבאר זה בס״ד. ומ״ש ר״י כאן אם יכול לפשוט וכו׳, ואם לאו טהור, אינו ר״ל שאינו יכול התינוק ליגע כלל, כגון שהיא למעלה שאינו מגיע לשם, דא״כ ודאי דטהורה העיסה לכ״ע ואפי׳ לרבנן נמי, ואפי׳ בצק בידו, כיון שאין יכול להגיע וליטלה ומוכרח שאדם אחר נתנה לו, אלא רצ״ל אם הוא נמצא עומד כ״כ קרוב שכשפושט ידו יכול ליגע אז טמא, דאזיל בתר רובא כרבנן, אבל לא נמצא קרוב כ״כ שכפי המצב שנמצא אינו מגיע שם אם פושט ידו, אע״ג דאיכא למיחש שמא מתחלה קרוב היה ונגע והשתא הוא דנתרחק, לא חיישי׳ להכי, שכל הטומאות כשעת מציאתן ובמקום מציאתן וכדלעיל, דהיכא דאיכא חזקת טהרה אמרי׳ הכי אפי׳ להקל, ואפי׳ נמצא בצק בידו, כיון שהוא עכשיו רחוק שאינו מגיע שם בפשיטות יד טהורה, דתלי׳ שאחר נתן לו, אבל אם ברור לנו שלא בא לשם אדם אחר משניתנה שם העיסה עד עתה אז טמאה, דודאי הוא נגע ונטלה, אבל אי ליכא בצק בידו והוא עומד קצת רחוק טהורה, מטעמא דאמרן, ומדקתני רי״א משמע דפליג אדרבנן, וא״כ לרבנן אפי׳ דהשתא חזי׳ דקאי רחוק קצת שאינו יכול ליגע בפשיטות יד, ואפי׳ ליכא בצק בידו דלא אתרעא חזקת העיסה אפ״ה טמאה, וא״כ צ״ל דאינהו סברי דהך רובא דרוב תנוקות מטפחין רוב גמור הוא, והילכך אזלי׳ אבתריה, דרובא עדיף מחזקה כדאי׳ בריש חולין[24]), ולפי״ז נר׳ דאפי׳ ברה״ר ספקו טמא, דהא דקי״ל ברה״ר ספקו טהור היינו בס׳ שקול, אבל כל כה״ג לא איקרי ס׳ דרובא דאו׳, ונר׳ נמי דלרבנן משרף נמי שרפי׳ את התרומה, כיון דחשבי ליה רוב גמור, וכיון שכן היה נר׳ שיש לנו לפסוק הלכה כרבנן, דאע״ג דקי״ל ר״י נמוקו עמו היינו נגד יחיד, אבל לא נגד רבים דאהרי רבים דאו׳ הוא, אלא דקאי באפן הביא דכל הטו׳ כשעת מציאתן וכו׳ וכדכתי׳, ונר׳ בעיני דבהא פליגי אמוראי דהתם בפ״ב דנדה, דר״ל משום ר׳ אושעיא דקאמר זוהי חזקה ששורפין עליה את התרומה, סבר כרבנן דהכא דרוב גמור הוא, ולפי׳ שורפין, וסבר דחכמים דמתני׳ היינו חכמים דמתניתא, ולא נקט מתני׳ הבצק בידו אלא לרבותא דר״מ וכדכתי׳ לעיל, ואה״נ דאפי׳ ברה״ר טמאה וכמ״ש התו׳ שם, אבל ריו״ח סבר דמדנקטא מתני׳ בצד העיסה והבצק בידו, ש״מ דדוקא קתני ותרתי בעי׳, בצד העיסה שיכול לפשוט את ידו וליטלה, ושהבצק בידו דהשתא ודאי אתרע קצת חזקת עיסה, ומ״מ אי לאו דרוב תנוקות מטפחין אע״ג דהו״ל ס׳ ברה״י, כיון דדבר שאין בו דעת לישאל הוא היה טהור לגמרי, וכ״ש ברה״ר, אמנם מאחר דאיכא הא דרוב תינוקות וליכא חזקת טהרה כנגדו, דהא אתרעא שהרי הבצק בידו, מחמירי׳ ואפי׳ ברה״ר כמ״ש התו׳, לפי שאין זה ס׳ שקול, ואי הוה הרוב אלים דהיינו רוב גמור, הוה דייני׳ ליה כטו׳ ודאית ושרפי׳ אפי׳ ברה״ר, אבל השתא דאינו רוב גמור אלא חשיב כחזקה דגריעא מרובא, דמש״ה קרי ליה חזקה, כדאמר אין זו חזקה ששורפין וכו׳, אי לא הוה אתרעא חזקת טהרה שכנגדה היינו דנים ככל הספקות שבטו׳ השקולים, שברה״ה וכן ברה״י בדבר שאין בו דעת לישאל טהור, אבל השתא דחזקת טהרה אתרעא אין זה ס׳ שקול אלא ס׳ מוטה להחמיר, בין בשאין בו דעת לישאל בין ברה״ר, ומיהו משרף לא שרפי׳, וכל זה כשהבצק בידו והוא בצד העיסה, אבל אם אין הבצק בידו הא לא אתרע חזקה טהרה, והוה ליה חזקה כנגד חזקה והדרי׳ לכללין דכיון שאין בו דעת לישאל טהור אפי׳ ברה״י, וכ״ש אם אין התינוק בצד העיסה, דריעותא דלא חזי׳ לא מחזקי׳, וכל הטו׳ כשעת מציאתן וכו׳, אם אפשר לתלות שבא לשם אדם אחר ונתן לו וכדברי ר״י דהכא, ור׳ תנא במתני׳ סברת ר״י בשם חכמים, להודיע דהלכתא כוותיה, ובדוקא נקט במתני׳ בצד העיסה והבצק בידו, דבהכי דוקא מטמאי רבנן, וכ״פ הרמב״ם בפי״ו מהא״ה דין ג׳, וז״ל בד״א שכל שאין בו דעת לישאל ספקו טהור, כשהיה הדבר שקול ואין שם חזקה, אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא, ה״ז טמא, כילד תנוק טמא שנמצא בצד העיסה והבצק בידו הרי העיסה טמאה, שדרך התנוק לטפח ובכך הוא חזקתו, ואין שורפין על חזקה זו ע״כ, הרי בהדיא ככל מאי דאמרן דתרתי בעי׳ והבן.

(יג). ר׳ אלעאי וכו׳. במתני׳ בס״פ, גבי בית שיש בו בצק דתרומה ומשקין טמאין, והיו שם בהמה חיה או עוף, ונמצא מקום נשיכתן בבצק תנן ראב״י מטהר בכלב, שהוא פקח שאין דרכו להניח את המזון ולילך למים, ואתא ר׳ אלעאי משמיה לפי׳ אמאי קרי ליה מש״ה פקח, וקאמר לפי שהוא חושב שבכל שעה משקין מצויין, כגון שופכין או רקק מים אפי׳ ברה״ר, אבל אוכלין אין מצויין, והא דלא חיישי׳ כלל נתבאר יפה בפי׳ הרא״ש, שהוא אוכל כל שובעו קודם שישתה ואינו חוזר לאכול אחר ששתה ע״כ, כלו׳ שאם היה רעב פשי׳ שלא הלך אצל המים תחלה אלא נשך תחלה, וא״כ אין לחוש, ואפי׳ תימא שכששתה היה שבע מאכילה אחרת ולפי׳ הלך אצל המים תחלה ואח״כ נשך העיסה הא נמי ליתא, שאינו חוזר לאכול אחר ששתה, והלכה כוותיה דמשנתו קב ונקי, וכ״פ הרמב״ם שם דין ד׳.

(יד). כל הנתלים וכו׳, ואם היתה טהרה נזרקה ע״ג כזית מן המת טהורה, כצ״ל. שכ״ה בפי׳ הר״ש[25]) (פ״ד מ״ב), והכי מתניתא בפ׳ בתרא דנזיר דס״ד מייתי לה, אך

24) וכן כתב רבינו להלן רפ״ו, והוא תמוה, שהרי כן מפורש בסוגיין (נדה י״ח ב׳) שהביא רבינו, ובחולין ליתא. ועיין תוספ׳ חולין י״א א׳, ד״ה מנא.

25) וכן הוא בכי״ו.

המת, וכל המאהילי׳ שהן מטמאי׳ מלמעלה כלמטה, ואם היתה טהורה נזרקה על גבי כזית מן הבית טהורה.

חסדי דוד

התם גר׳ הניטלים, ופירש״י בין טו׳ שרץ בין טו׳ נבלה, ובשעת זהילתן או גרירתן ס׳ נגע בהן אדם וכלים ספקו טמא, שכל הנגרר והניטל כמו שהן מונחין דמו, והרי כס׳ טו׳ ברה״י דספקו טמא וכו׳, אבל אם היו נזרקין דבשעת זריקתן ס׳ נגע בהן אדם וכלים ס׳ לא נגע ספקו טהור, דלא אמרי׳ קלוטה כמי שהונחה דמיא, אלא כטו׳ לפה דמיא וספקו טהור, ה״ג חוץ מכזית וכו׳, והמאהיל ע״פ טו׳ שמטמא מלמטה כלמעלה לאתויי זב וזבה, כלו׳ חוץ מכזית מן המת שזרק ע״ג אדם או טהרות, ובין שזרק טהרות על כזית מן המת או האדם עצמו דלג עליו, וס׳ הוא אם האהיל עליו ספקו טמא, לפי שמטמא למעלה כלמטה וכו׳, לאתויי זב וזבה שמטמא נמי למעלה כלמטה באבן מסמא וכו׳ ע״ש, ולמדנו מדבריו ז״ל, דכל הניטלין ר״ל כל טו׳ בין דשרץ ונבלה ומת וזבין הנזחלין, דהיינו שמשלשל הטו׳ מלמעלה למטה, ואעפ״י שבשעה שמשלשל עדיין אינה נוגעת בארץ, כיון שסופו לנוח כמונח דמי, ויש לטו׳ מקום מיקרי, ולא שייך בזה קלוטה לאו כמי שהונחה, דהכיא בזורק שאין ידוע להיכן תנוח, אבל המשלשל מלמעלה למטה הרי סופו לנוח שם, וכן כל הנגררים אעפ״י שאין נחים אלא נעים, כיון שנוגעים בקרקע חשיב נמי יש לטו׳ מקום וספקן טמא, פי׳ ס׳ מגען וכ״ש ס׳ אהלן ומדרסן ברה״י, דכיון שנתלה או נגרר ע״י אדם הו״ל יש בו דעת לישאל, אבל הנזרקים ס׳ מגען טהור בכל הטו׳, ואע״ג דנזרקה ע״י אדם דהו״ל יש בו דעת לישאל אפ״ה טהור, דהו״ל כטו׳ לפה ע״פ המים, דאין לטו׳ מקום, אבל ס׳ אהלן כגון במת ס׳ אם האהיל בשעת זריקה או לא האהיל טמא, וכן אם זרק זב או שדלג הזב עצמו ע״ג משכב או מושב ס׳ דרס ס׳ לא דרס, א״נ ס׳ הסיט טמא, ויותר מבואר זה בדברי התו׳ שם, דאין לנו לטהר ס׳ בטו׳ לפה אלא בס׳ מגע דומיא דשרץ ע״ש, והטעם לחילוק זה משום דעיקר דין טהרת ס׳ טו׳ לפה ילפי׳ מקרא דגבי שרצים כדאי׳ התם בסוגייא, והילכך לא מטהרי׳ אלא בטו׳ דשייכא בשרץ דהיינו במגע, ואין חילוק בין רש״י להתו׳, אלא דלרש״י פשיטא ליה דנזרקין היינו אפי׳ נזרק באויר ע״פ הארץ, אבל התו׳ נר׳ דמספקא להו שם אי אפי׳ נזרקין באויר חשיבא טו׳ לפה, או דוקא בנזרקין ע״פ המים ע״ש, דמש״ה מפרשי נמי ניטלים ונגררין בהכי, דהיינו משלשל במים וכן גורר ע״פ המים וספקן טמא, לפי שאדם תופס בה והנזרקין אין אדם תופס ע״ע.

אבל מפירש״י דלעיל, הכא דאמרי׳ לפה אינה מטמאה לענין שרץ, נר׳ להיפך ממה שפי׳ כאן, דשם פי׳ וז״ל כלו׳ אע״ג דטו׳ מת לפה מטמאה בס׳ מגע, כדתנן ונמצא מת לף ע״פ, לענין שרץ מיהא אינה השובה לטמא מס׳, שאם שרץ לף וכו׳ ס׳ נגע וכו׳ טהור ע״כ, הרי להיפך ממה שנר׳ מפירושו דכתי׳, דלא אמרי׳ הוץ מכזית מן המת אלא לענין ס׳ מאהיל, אבל לענין ס׳ מגע אף כזית מן המת דינו כשרץ וצריך ישוב, וכן יש לדקדק במ״ש שם רש״י בין שזרק הכזית ע״ג טהרות, ובין שזרק טהרות על הזית, וה״נ כתבו התו׳ שם להדיא, דכך לי טהרה לפה וטו׳ קבועה כמו טו׳ לפה וטהרה קבועה ע״ש, ודבריהם להיפך ממה ששנינו כאן בסיפא דתוס׳, שאם טהרה נזרקה ע״ג כזית מן המת טהורה, ומיהו בשלמא לענין טהרת ס׳ מגע בנזרקין ניחא, דתנאי נינהו במתני׳ דרפ״ד, דרבנן סברי דבין זרק ככר טהור לבין המפתחות הטמאות בין מפתח לבין הככרות טהור, וריה״ו אומר ככר לבין המפתחות טמא, מפתח לבין הככרות טהור ע״ש, והשתא דבריהם ז״ל סלקי אליבא דרבנן, דלדידהו טהרה לפה הוי כטו׳ לפה, וס׳ נגיעה טהור, וה״נ מוכח ממש׳ ד׳, השרץ בפי החולדה ונבלה בפי הכלב ועברו בין הטהורים, או שעברו טהורים ביניהן ספקן טהור, מפני שאין לטו׳ מקום, הרי דכך לי טהרה לפה כמו טו׳ לפה, אבל מ״ש דבס׳ מאהיל ע״ג כזית מן המת אפי׳ טהרה נזרקת טמאה, הוא להיפך מהתוס׳ דהכא, ואיברא דהתם בגמ׳ ליתא להך סיפא, ומ״מ הדבר תמוה דאשתמיט מרבנן תוס׳ ערוכה, והר״ש כתב על הך סיפא טעמא דדמי לעוף הפורח, ולקופץ ממקום למקום שאינו מביא טו׳ לאחרים, כדתנן באהלות פ״ח וה״ה על עצמו ע״כ. ונר׳ בהדיא מלשונו דאפי׳ בודאי האהיל וכ״ש בספק, והשתא טפי קשיא על רבותינו רש״י והתו׳ שדבריהם נגד מש׳ שלימה, הן אמת שדברי הר״ש נראין תמוהים, דאי מהתם לא איריא כלל, דמה ענין הבאת טו׳ לאחרים לקבל טו׳ בעצמו, דודאי להביא טו׳ לאחרים בעי׳ אהל גמור, שיהיה קרוי אהל, דהיינו שיהיה בו פ״ט, ושיהיה אהל המתקיים, משא״כ הדולג והקופץ, דהיינו נמי טעמא דר׳ דס״ל דאהל זרוק לאו שמיה אהל, אבל לקבל טו׳ מהמת כל דבר שמאהיל על המת אפי׳ מחט כל דהוא, אע״ג דודאי אינו אהל להביא טו׳ על אחרים, מ״מ הוא עצמו נטמא מיד אפי׳ לא האהיל אלא רגע, ומאי נ״מ שקופץ הרי מ״מ האהיל, ופי׳ התוס׳ דהכא לא בודאי האהיל איירי אלא דומיא דרישא דהיינו בספק, וקמ״ל דאע״ג דרישא מפלגי׳ בין אהל למגע, לומר דס׳ מגע בין בטו׳ לפה בין בטהרה לפה טהור, אבל ס׳ אהל טמא, היינו דוקא לענין טו׳ לפה, אבל בטהרה לפה הוי ס׳ מאהיל כס׳ נוגע וטהור, ומ״מ ק׳ מהכא לרש״י ותו׳ כדאמרן, וצ״ל חדא מתרתי או נימא דט״ס נפל בס׳ שלפנינו, וצ״ל איפכא ואם היתה טהרה וכו׳ טמאה, והיא גופה קמ״ל, דכי היכי דלא שאני לן בין טו׳ לפה לטהרה לפה להקל בס׳ מגע, ה״נ לא שאני לן בס׳ אהל להחמיר, וכדברי רש״י ותו׳, ואם אין כאן ט״ס, מ״מ סברי רבנן דכיון דלא מייתי תלמו׳ להך סיפא ש״מ דלאו הלכתא היא.

ודע דהר״ש נמי מפי׳ כפירש״י ותו׳, דהא דמטהרי׳ בס׳ לפה היינו בכל הטו׳ לענין מגע בלבד, וכתב ואע״ג דקראי בשרץ כתיבי לא שנא, דהא במתני׳ מטהרי׳ נבלה בפי הכלב וכו׳, אך בפי׳ כל הניטלין דרישא מפי׳ שנישאין ממקום למקום, וקשיא ליה ממתני׳ דתנן השרץ בפי החולדה והנבלה בפי הכלב ועברו בין הטהורים ספקן טהור, מפני שאין לטו׳ מקום, וניחא ליה באומרו דעדיף אדם הנושא מפי החולדה והכלב ע״ש. ואיברא דהכי משמע, ממאי דלא מטהר תנא אלא בנזרקין, ואם אי׳ דבמהלך ונושא הטו׳ מיקרי נמי טו׳ לפה וס׳ טהור, מאי איריא נזרקין, ליתני רבותא כל הנישאין, אבל מדברי רש״י והתו׳ אין משמע כן. ומצאתי בשיטה כ״י להרב המאירי[26], וז״ל זרק את השרץ ונסתפק אם נגע

26) הוצ׳ ר״א ליס, קע״ז ע״ב.

פרק רביעי (א). היה נעטף בטליתו וטמאו' וטהרות למעלה, ספק נגע ספק לא נגע, ספק טהור, ואם אי איפשר לו לכוין ספקו טמא, ר' דוסא או' אומ' לו שישנ', אמרו לו אין

חסדי דוד

בטהרות דרך הלוכו אם לאו, ה"ז טו' צפה וספקה טהור, אבל אם היה השרץ נתלה או נגרר, ר"ל שהיה השרץ בידו של אדם ומשלשל ע"ג טהרות, או גוררו למטה בקרקע אצל הטהרות, או תחתיהן, ואינו יודע אם נגע אם לאו ספקו טמא, שמאחר שהיא בידו הרי היא כטו' מונחת ולא כטו' צפה, היה מהלך על פני השרץ וס' נגע ס' לא נגע טהור, שמאחר שהוא מהלך הרי חזר הענין כטו' צפה ע"כ. משמע דס"ל כפירש"י דדוקא כשאינו מהלך, אבל מהלך הו"ל טו' צפה, או טהרה צפה, וספקו טהור, והא דנקט במתניתא נזרקין י"ל דלרבותא דסיפא, דכזית מן המת דאפי' נזרקין ס' מאהיל טמא, ולא תימא דנזרקין כיון שנולד הס' אחר שיצא מידו חשיב כדבר שאין בו דעת לישאל, ותמצא דבאמת כך פי' הר"ש בר"פ בזורק ככר לבין המפתחות, דכיון דזורק הוא הו"ל דבר שאין בו דעת לישאל ע"ש, קמ"ל דלאו הכי, דכיון דבכח אדם נזרק, חשיב ס' הבא בידי אדם, ויש בו דעת לישאל הוי, אלא טעמא דטהור כדילפי' מקראי וכדלעיל, וגם זה ממה שיש להק' על פי' הר"ש, דאם אי' דדבר הנזרק חשיב אין בו דעת לישאל, אמאי אצט' התם בגמ' לאתויי מקראי דשרץ, ותו דלענין דבר שאין בו דעת לישאל אין הפרש בין ס' מגע לס' אהל, וגבי הנזרקין מחלק תנא בין ס' מגע לס' אהל, והרמב"ם בפי' המש' לא כתב אלא משום דלא נחה ולדידיה ניחא.

וראיתי להר"ב שכתב, דס"ל דזורק כמי שאין בו דעת לישאל דמי, ודבריו יש ליישבן, דה"ק דאע"ג דבקושטא יש בו דעת הוי, מ"מ עשאוהו כמי שאין בו דעת לענין ס' מגע, ולעולם מטעמא דזורק, דהיינו טו' צפה, אבל להר"ש שכתב דהו"ל דבר שאין בו דעת קשיא. ודע שראיתי להרב המאירי שם[27]) שכתב וז"ל, ומה שאמרו ס' טו' צפה טהורה אף ברה"י, דוקא בשרץ הא בשאר טו' לא, ובתו' פירשוה בכל טו' שאינה מטמאה באהל, הא לענין טו' שמטמא באהל ספקה טמא ע"כ. והנה הר"ש הכריח סברת התו' מכח מתני' דהשרץ בפי חולדה, ונבלה בפי הכלב וכו', וכדלעיל ועוד הכריח דהתם בשלהי נזיר מוכח דבמת נמי מטהרי' ס' טו' צפה ע"ש. ואמנם הרמב"ם נר' דסבר דדוקא בשרץ ולא בשאר טו', שכ"כ בפי"ד מהא"ה דין ג', ולא אמרו ס' טו' צפה טהור אלא לשרץ בלבד, וכל הנתלים והנגררין הרי הן כמונחין ע"כ, וממנו נר' שלמד הרב המאירי כדלעיל. ואיברא דממה שהכריח הר"ש משלהי נזיר לק"מ להרמב"ם, דראייתו היא מדאי' התם בעי רמי ב"ח מת בכלי וכלי צף על המים מהו ע"ש, ומהא לא איריא, דהרמב"ם נר' דגריס שרץ ע"ג כלי וכלי צף וכו', וכן העתיקה הרב המאירי שם, אבל מתני' דנבלה בפי הכלב נר' ודאי דמכרעא, דהא קתני בהדיא אף גבי נבלה מפני שאין לטו' מקום, והיותר ק' דהרמב"ם גופיה פסקה שם דין ז', וכן לעיל מינה דין ו' כתב ס' שרצים זה ס' הנזרקין, כיצד זרק שרץ או דבר טמא לבין הככרות וכו' ה"ז טהור. ומיהו אי מהא מצינא לשנויי אליביה דס"ל ז"ל דאין זה ענין לזה, ודלא כפירש"י דפי' דטעם הנזרקין משום דהוי כטו' צפה, אלא טעמא אחרינא איכא בהני, וכדמסיים שם הרמב"ם הואיל ומצא הככר הטהור שאינו נוגע בטו', שכל הטו' כשעת מציאתן, ואין אומרים שמא נגע בו ואח"כ נפל בצדו ע"ש, וכן ההיא דנבלה בפי הכלב ועבר בין הטהורים, ה"ט דאמרי' כשעת מציאתן ובמקום מציאתן, אבל כל שאין לטו' מקום קבוע, דליכא למימר במקום מציאתן מש"ה טהור, ואה"נ דבכל הטומאות אמרי' הכי, אבל טו' הצפה ענין אחר הוא, דאע"ג דקרוב לודאי הוא שנגע, וכדתנן בפרקין רי"א אפי' אין שם אלא מלא אדם וטו' טהור, וכדמסיים הכי הרמב"ם שם אפי' אין שם אלא מלא וכו' עד שידע ודאי שנגע ע"ש, בכה"ג הוא דמטהרי' ס' טו' צפה דוקא בשרצים, מכח ילפותא דקראי, אע"ג דבשאר טו' דליכא קרא לא מטהרי', שאין זה ס' שקול ככל ספיקי, אלא ס' מועט וקרוב לודאי, כך נר' לתרץ לד' הרמב"ם, ונמצא דס' הנזרקין לחוד, והוא בכל הטומאות, וס' טו' צפה לחוד, דהיינו במים דוקא ובשרצים דוקא, אבל מה נועיל כי נפגע שם בדין ה', שכתב כדרך שטהרו ס' טו' צפה ע"פ המים כך טהרו ס' טהרה הצפה ע"פ המים וכו', כיצד עריבה שהיא טמא מת וכו', והיא תוס' בפי' דלקמן, וק' דא"כ היכי קאמר כדרך וכו', והא ס' טו' צפה אמר מר שלא אמרו כן אלא לשרץ בלבד, וטהרה צפה מפ' לה איהו גופיה דאפי' בטו' מת אתמהא, ואם באנו לחלק ולומר דדוקא בטו' צפה הוא דאמרו דוקא בשרץ, אבל בטהרה צפה אה"נ דאפי' בס' מגע שאר טו', מלבד דל' כדרך וכו' לא מתפרש הכי, בר מן דין ק' דמהיכא תיתי לחלק כן מדעתנו, וכעת צ"ע ועמש"ל בפ"ה בס"ד.

פרק רביעי (א). היה נעטף וכו' וטומאות וטהרות בצדו וטומאות וטהרות למעלה וכו'. ה"ג ברפ"ק דנדה ד"ה, וכן הביאה הר"ש (פ"ד מ"ג), ופשוט דלאו דוקא תרווייהו קאמר, אלא או או קתני, שהן בצדו או למעלה מראשו, ונר' דמלתא אגב אורחיה קמ"ל, לענין להתעטף בציצית, כי ההיא דכתב בה"ע[28]) הביאו הטור א"ח סי' ח', דעטיפה היא כדרך בני אדם שמתעטפים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש ע"ש, דבין הכי בין הכי מיקרי עיטוף, ומכאן קצת סמך לדבריו, והא דקתני טו' וטהרות, פי' התו' דטלית טמא וטהרות בצדו, א"נ טלית טהור וטו' בצדו, א"נ תרווייהו בצדו, ואינו יודע אם נגע תחלה בטו' ואח"כ בטהרות וטמאן, וקמ"ל דלא הוי ס"ס שמא לא נגע בטו' ואת"ל נגע שמא לא נגע בטהרות, ונר' טעמא משום דאם נגע בטו' מסתמא כמו כן נגע בטהרות ע"ש, ופי' דמיירי שכך קרוב לו הטו' כמו הטהרות, ובגמ' שם אמרי' דהא לאו מתרצתא היא, אלא כדתני ר' הושעיא ברשות היחיד ספקו טמא, ברה"ר ספקו טהור, משום דהו"ל ס' טו' הבאה בידי אדם.

27) הוצ' הנ"ל, קע"ה ע"ב.
28) עיטור ה' ציצית, ח"ג, הוצ' רמא"י ע"ה ע"ב.

שונין בטהרות. (ב). רבן שמעון בן גמליאל אומר, עתים שהוא שונה, כיצד היה השרץ תלוי בין הקירות ואי אפשר לעבור שלא יגע, ספק נגע ספק לא נגע ספקו טהו׳, ואם אי איפשר לכן, ספקו טמא, ר׳ דוסא אומ׳ אומ׳ לו שישנ׳, אמרו לו אין שונין בטהרות. (ג). היה השרץ תלוי בין

חסדי דוד

והא דתנא ואם א״א לו לכוין [29]), התם גר׳ ואם א״א אא״כ נגע טמא, ופי׳ התו׳ דלאו דוקא א״א כלל קאמר דא״כ פשי׳, אלא כלו׳ קרוב לודאי ע״ש, ולישנא דהכא יש לפ׳, דה״ק ואם הוא כ״כ קרוב, דאפי׳ אם היה מרגיש בטו׳ בתחלה והיה רוצה לכוין ולהתעטף באופן שלא יגע, היה כמעט בלתי אפשר לרוב קורבתו, הילכך השתא שלא ידע הו״ל ס׳ מוטה, דקרוב לודאי שנגע וטמא אפי׳ ברה״ר. והאא דקתני ר״ד אומר וכו׳, כתב הר״ש בפ״ק דנדה גר׳ רשב״ג במקום ר״ד, וכולה הך סיפא דרשבג״א עתים שהוא שונה, לא מייתי התם כלל. אין שונין בטהרות, בפי׳ הרואה כתם דנ״ח אמרי׳ דאין שונין להקל אלא להחמיר, וא״כ ע״כ הא דקאמר ר״ד להו אריבא וכו׳, אלא אסיפא קאי ע״כ, וכ״כ התו׳ שם בנדה ע״ש, וזה שלא כפירש״י, דפי׳ שם שנה פעם אחרת אם יגע עכשיו בידוע שנגע בתחלה, ואם אי׳ דמפ׳ דאסיפא קאי רשב״ג ולהקל, איפכא הול״ל אם לא יגע עכשיו בידוע שלא נגע בתחלה, א״ו דס״ל לרש״י דרשב״ג ארישא קאי, ומה שהכריחו התו׳ והר״ש, דא״כ לא הוו פליגי רבנן לומר דאין שונין, דהא להחמיר שונין, איברא דלפום מאי דס״ד דלא אמרי רבנן ברישא אלא ספקו טהור יפה הכריחו, אבל רש״י קאי פירושיה כפום מסקנא דתני ר׳ הושעיא ברה״י ס׳ טמא ברה״ר טהור, וכפי״ז כי קאמר רשב״ג שונין אתרווייהו קאי, בין להקל ברה״י בין להחמיר ברה״ר, והשתא שפיר קאמרי ליה רבנן אין שונין בטהרות להקל, וא״כ אם באנו לומר שונין ברה״ר, אתו למטעי ולשנות אפי׳ ברה״י להקל, הילכך הכי עדיפא שלא לשנות כלל, אלא להניח הס׳ בהווייתו ולמעבד לפום כללא דס׳ ברה״י טמא, וברה״ר טהור, דהא אפי׳ ישנה אין זה מוליאנו מידי הס׳ לגמרי, דאין מוכרח דיתרמי שתהיינה העטיפות שוות, וכדמסיים שם רש״י שמא עכשיו נגע וקודם לכן לא נגע או הילוף ע״כ. כלו׳ ואין זה בכלל מאי דקי״ל דכל היכא דאפשר לברורי מבררי׳, ולא סמכי׳ להקל בספקו, דהכא א״א לברורי איקרי, נמלא דלפירש״י פלוג׳ דרשב״ג ורבנן היינו ברישא שהוא ס׳ שקול, אבל בסיפא שהוא ס׳ מוטה לגד הטו׳ דקרוב לודאי שנגע, מודה רשב״ג דאין שונין להקל, וא״ל לשנות כלל, דהא מדינא יש להחמיר אפי׳ ברה״ר.

ובהא דתני הכא תנא תוספתא רשבג״א עתים וכו׳, לא פי׳ בה הר״ש ולא מידי, רק דבמ״ש ואי אפי׳ לעבור פי׳ האי ואי כמו ואם ע״כ. ועכ״ז לא ידעי׳ בה מידי מאי עתים דקאמר רשב״ג, ומאי שנא הכא מרישא, והנלע״ד דברישא דאיירי בין ברה״י בין ברה״ר לפום מאי דתני ר״ה ור׳ דוסא ארישא קאי כפי פירש״י וכדלעיל, דסבר דע״י ששונה אם אינו נוגע יש להקל אף ברה״י, ורשב״ג סבר בהא כרבנן דאין שונין להקל, אלא הדרי׳ לכללין ס׳ ברה״י טמא, ומ״מ סבר רשב״ג דעתים שהוא שונה, והיינו כגון להחמיר, וזימנין דסמכי׳ אף להקל כגון הכא בסיפא, ואיירי שהשרץ תלוי בין הקירות ואינו יודע אם עבר דרך שם או לא עבר, דקאמר ת״ק שאם הוא בענין שאפי׳ שיעבור ולא יגע, דהשתא איכא ס״ס, ס׳ עבר ס׳ לא עבר, ואת״ל עבר, ס׳ נגע ס׳ לא נגע, בכה״ג אפי׳ ברה״י ספקו טהור, והא דתני סיפא ואם א״א לכן וכו׳, גר׳ לפי׳ לכן כמו לא כן, דהכי אשכחן בלי׳ המשנה כדתנן בנדרים (פ״א מ״ג) לחולין שאוכל לך שפירושו לא חולין, ה״נ פי׳ אם א״א לו כן, כלו׳ א״א לעבור אא״כ נוגע, באופן שאין שם אלא חד ס׳, אם עבר או לא עבר, אז ודאי ספקו טמא, ולא סמכי׳ בכה״ג לומר שישנה, כיון דליכא אלא חד ס׳, אבל בס״ס קאמר רשב״ג אליבא דר״ד שישנה, ובהא סבר רשב״ג כוותיה, דאע״ג דלענין ס׳ טו׳ לא מהני ס״ס, וכדתנן בפ״ו כל שאתה יכול להרבות ספקות וס״ס ברה״י ספקו טמא, אפ״ה ס״ל לרשב״ג דע״י שישנה יש להקל כיון דאיכא ס״ס, ואמרו לו אין שונין בטהרות להקל כלל, אלא הדרי׳ לכללין, דכל שאתה יכול להרבות וכו׳, והכי קי״ל. והרמב״ם בפי״ו דין ו׳ פי׳ לרישא דמתניתא וכדתני ר״ה וכרבנן דאין שונין כלל, אבל סיפא דהכא לא הזכירה, ואולי דסמך על מ״ש ברפי״ח כסתם מתני׳, כל שאתה יכול להרבות ספקות וכו׳, דממילא נפקא לן דה״נ הלכה כאמרו לו ועמש״ל ספ״ה בס״ד.

(ג). היה השריץ וכו׳. הר״ש גריס נטף בו, ופי׳ כלו׳ כשאחז בו נפל על בגדיו, או על ככר של תרומה, ס׳ חי ס׳ מת טהור, מפני שלא נח, והיינו ס׳ הנזרקין דאין לטו׳ מקוס ע״כ. וקשה טובא דמה ענין ס׳ הנזרקין לכאן, דס׳ הנזרקין היינו דבשעה שנזרק שהיה באויר, יש לנו ס׳ אם נגע דרך הלוכו אם לא נגע, דהיינו אין לטו׳ מקום, אבל כאן קתני בהדיא נפל על בגדיו, דודאי נפל והרי יש לטו׳ מקום אלא שהס׳ הוא אם חי או מת, ומאי שנא נפל על בגדיו מנפל על כתפו דתנא סיפא ה״ז טמא, ושם מוכרח לומר אפי׳ לפי דרכו של הרב דמיקרי יש לטו׳ מקום, דאל״כ אמאי טמא, ומה טעם יש לומר דכתפו הוי מקום ובגדיו או ככר לא הוי מקום, וגם מה שפי׳ הרב נטף כשאחז וכו׳ דחיק. והנוס׳ שלפנינו שף בו ניחא טפי, וגר׳ לפי׳ ששף בגופו בין הקירות ועי״ז נפל השרץ שהיה שם ונח ע״ג בגדיו או ע״ג הככר, ובא כלב או חתול ונטלו וכיולא, ולא נודע אם היה חי או מת טהור אפי׳ ברה״י, משום דהו״ל דבר שאין בו דעת לישאל, דבגדיו דומיא דככר קתני, והיינו שלא היה לבוש בהן אלא מונחין בארץ, ואע״ג דקתני שף בו, לא מיקרי ס׳ טו׳ הבאה בידי אדם, כיון שלא אחז האדם בשרץ אלא כחו גרידא הוא דהוי, ואפ׳ דאפי׳ כחו ליכא, ששף בו דקאמר לאו בשרץ גופיה אלא בקיר או בקורה, ועי״ז נתנדנד הקיר ונפל השרץ, דאין כאן אלא כח כחו, והיא גופה קמ״ל דלא

29) בכי״ו: ואם אי אפשר לו לכן. וכ״ה להלן בסמוך: ואם אי אפשר לכן. וכן לעיל אהלות פ״ג סה״ג, קפ״ד ע״ב, וכן נכון. וכ״ה הסיגנון הקביע בתוספתא, עיין ברשימה הארוכה בתס״ר ח״ב, סוף עמ׳ 143. ועיין עכשיו בקונקורדנציא לתוספתא ח״ד, 127 ע״ג, והדברים שם צריכים תיקון והשלמה ע״פ הרשימה הנ״ל. ופירוש הדברים הוא: אי אפשר לכן, אם (אי = אם) איפשר (= אי אפשר) שלא כן, כמו שכתב רבינו להלן. ועיין תוספתא כפשוטה ח״ו (יבמות), עמ׳ 166 (לשורה 59), ועוד בכ״מ.

הקירות, שף בו ונפל על בגדיו, או על ככר תרומה, טהורה, ואם מצאו מת לפניו, טמא, ואם ראהו חי בי' הקירו' אע"פ שמצאו מת בפניו טהור, נח על כתפו הרי זה טמא. (ד). ככר שהוא נתן על גבי הדף, מדרס נתון תחתיו, ואי אפש' לו ליטול אלא אם כן נוגע במדרס, ובא ומצאו במדרס אחר טהור, שאני אומר אחר נטלו ונתנו באותו מקו', ואם אמר בריא לי שלא בא אדם לכאן טמא. (ה). שרץ בפי החולדה ומהלכת על גבי ככרות של תרומה, הנוגע ספק חי ספק מת, ר' מטמא, שחזק' שרצי' מתים בפי חולד', וחכמי' מטהרין, במה דברי' אמורי' בזמן שנטלתו והלכה לה, אבל

חסדי דוד

חשיב בככ"ג בא בידי אדם. והדר תני שאם מצאו מת לפניו אחר שנשמט מהבגד או מהככר, אע"ג דהוי דבר שאין בו דעת לישאל, טמא הבגד והככר לפום כללא דכל הטו' כשעת מציאתן, ואם ראהו שהיה חי בתחלה בין הקירות, העמידנו על חזקתו ונימא השתא הוא דמית, אבל כשנפל על הבגד אכתי חי הוה דהעמד בגד או ככר בחזקת טהרה, ומסיים אבל אם נח על כתפו ס' חי ס' מת, הרי האדם יש בו דעת לישאל וה"ז טמא, כך נר' פי' דהך מתניתא, והרמב"ם לא פסקה, ומ"מ כיוצא בה שמענו לקמן בסמוך בשרץ בפי חולדה ויש ללמוד משם וכמ"ש לקמן.

(ד). ככר שהוא וכו'. אי' להא בש"ס רפ"ק דנדה ד"ד, והתם גרסי' מדף במקום מדרס, ועוד יש כאן ט"ס וכצ"ל וא"א לו ליפול[30]) וכו', ומצאו במקום אחר וכו', ושם פירש"י מדף בגד טמא מונח תחת הדף בקרקע וכו', ומדף ל' טו' קלה כדלק', וס"ד השתא שהוא עליונו של זב דטמא מדאו', ומיהו טומאתו קלה משל מדרס דלא הוי אב הטו' וכו', ובא ומצא את הככר ע"ג הקרקע מן הבגד והלאה ע"כ. ובגמ' שם מוקי אר"א לא נצרכא אלא למקום מדרון, ופירש"י דאעפ"י שהדף שהככר עליו מדרון וראוי הככר ליפול ואם נפלה ודאי נגעה בבגד, אפ"ה טהור הככר, שאני אומ' אדם נטלו מהדף והניחו בארץ, וטעמא כדמשני תלמו' משום דהו"ל דבר שאין בו דעת לישאל, ואבע"א הכא בטו' דרבנן, ופירש"י כגון בגד פרושין דהוי מדרס לאוכלי תרומה מדרבנן, ומדף דקתני פי' טו' קלה, מל' עלה נדף ע"כ. וכתבו שם התו' דהא דמשני אבע"א, אע"ג דאמת הוא דככר ומדף אין בו דעת לישאל ומש"ה ודאי טהור, אלא בא לתרץ דאפי' אין לתלות באדם טהור כמו בנפילה לפי שהנפילה קרובה לודאי וכו', א"ש דאיירי בטו' דרבנן ע"ש, כוונת דבריהם ז"ל לכאורה היה נר', דכיון דמוקמי' בדף מדרון, נמצא דאין כאן ס' שקול לומר ס' נפל ס' אדם טהור נטלו, דהא קרוב לודאי שנפל להיותו מדרון, ואנן לא מטהרי' ס' בדבר שאין בו דעת לישאל אלא בס' שקול, אפ"ה הכא מקילי', לפי שהיא טו' דרבנן, אבל בקושטא הך פי' ליתא, שהרי הם ז"ל לא סברי כפירש"י במקום מדרון, דבדבור דלעיל כתבו פי' כשהמדף במקום מדרון, שאפי' נפל הככר ע"ג המדף לא נשאר לשם, אבל אם המדף בקרקע שוה פשי' דטהור ע"כ, לכך נר' דמ"ש שהנפילה קרובה לודאי, הוא משום שהדף נראית לפנינו, ויותר קרוב לדעת לומר דמשם נפל ממה שיש לבדות מבחוץ שאדם טהור מעלמא אתא והסירו משם והניחו לכאן, שהרי לא ראינו אדם שבא לכאן, ועיין לעיל בד"ה שכל הטו' וכו', אמנם לא תעזוב נפשי לשאול, דלפום שינוייא קמא דש"ס, אמאי נקט תנא מדף נתון תחתיה דמשמע שאם היה מדרס לא הוה מטהרי', ואמאי הא כיון דאין בו דעת לישאל הוא אפי' בס' אב הטו' טהור, כדלעיל בס' שרץ, וכן בכמה דוכתי, וי"ל דאה"נ שאם היה ס' שקול הייגו מטהרים אפי' במדרס, אבל כאן הוא מוטה לטו', כמ"ש התו' דיותר יש לתלות בנפילה, ועוד שאם נפל א"א שלא יגע, הילכך בס' אב לא מקילי', אבל הרמב"ם בפי"ו דין ז' כתב ומדרס נתון תחתיו, וק' דבגמ' נר' בהדיא דל"ג אלא מדף ול"ע.

(ה). שרץ בפי החולדה וכו', ונגע ספק וכו', וחכמים מטהרין וכו', כצ"ל. ופי' הר"ש (פ"ד מ"ד) שנטלתו החולדה חי בפנינו ונגע ודאי בככרות, אלא דלא ידעי' אם חי אם מת בשעת נגיעה, והלכה לה שלא ראינוהו מת בפיה ע"כ. ופירושו ז"ל יש לו מקום לפי גרסתו, דכפי מה שהעתיק שם לא נזכרה הסיפא דגרסי' בס' שלפנינו ראוהו חי בפיה אעפ"י שנמצא מת בפיה טהור, אבל לגרסתנו לא יתכן פירושו כלל ברישא, שאם בשעה שנטלתו החולדה בפיה חי היה, אעפ"י שעכשיו אנו רואים אותו מת, מחזקי' ליה שהיה בחזקת חי לכ"ע כשנגע ואמרי' השתא הוא דמית, דהעמד טהרות על חזקתן, וכ"ש כשהלכה לה, אלא רישא איירי שלא נודע כלל כשנטלתו החולדה אם היה חי או מת, והשתא נמי ליכא למיקם עלה דמלתא, שהרי הלכה לה, בהא הוא דפליגי, דר' סבר חזקת שרצים מתים בפי חולדה, הילכך אע"ג דהו"ל ס' בדבר שאין בו דעת לישאל כיון דידוע דנגע ה"ז טמא, ול"ד לשרץ בין הקירות דלעיל, ורבנן מדמו ליה לדלעיל, דלית להו חזקת שרצים מתים בפי חולדה, ואדרבא אוקי טהרות בחזקתן, כיון שאין בו דעת לישאל, ומסיים אבל אם מצאו מת בפיה ה"ז בכלל כל הטו' כשעת מציאתן להחמיר, והדר תני אבל אם מתחלה ראוהו חי בפיה, אע"ג דהשתא חזי' דמית, אוקמי' אחזקתיה ונימא בשעה שנגע אכתי חי הוה והשתא הוא דמית, וכן פסקה הרמב"ם בפט"ו דין ז' וכרבנן, וז"ל היתה מהלכת בו ונוגעת בככרות, ס' חי ס' מת טהורות, בד"א שהלכה לה, אבל אם נמצא מת בפיה טמאות, ראוהו חי בפיה אעפ"י שמצאוהו מת בפיה טהורות ע"כ, ומעתה עינו חזות לדברינו דלעיל, דלא הוצרך הרמב"ם להעתיק להביא דשרץ בין הקירות, דמהך דהכא נשמעינה במכ"ש, דאע"ג דהכא ס"ד לומר כסברת ר' דחזקת שרצים מתים בפי חולדה, אפ"ה פ' דטהורות, כ"ש התם דאפי' ר' לא פליג התם, ואמנם בסברת ראב"ש דתני הכא שרץ בפי הנחש, פי' הר"ש שרץ מת ע"כ, וברור דאילו חי מאי איריא נחש, אבל כשראינוהו מת בפיו, סבר ראב"ש דאע"ג דבפי חולדה וכיוצא ס' נגע ס' לא נגע טמא, מ"מ בפי נחש טהור מטעמא דקאמר, ול"ל כפי"ז דראב"ש פליג אמתני' דבפרקין השרץ שנמצא בפי החולדה ומהלכת ע"ג ככרות של תרומה,

30) וכן בכי"ו: לפול.

אם מצאו מת בפיה טמא, אם ראוהו חי בפי׳ אע״פ שנמצא מת בפיה טהור. (ו). ר׳ שמעון בן אלעזר אומר שרץ בפי נחש מהלך ע״ג ככרות של תרומ׳, ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור, שכן דרך נחש להיו׳ מגביה את צווארו ומהלך. (ז). השרץ בפי תרנגול ונבלה בפי הכלב עוברי׳ בחצר ואין מטמאין למפרע, שאני אומר ממקום אחר הביאום, היו מנקרי׳ בהן על הארץ מטמאין למפרע. (ח). הילך במבוי ועשה עיסה ואח״כ נמצא שרץ, ואמר אלו היה כן הייתי רואה אותו, רבן גמליאל מטהר, ור׳ מטמא, עד שיאמר בריא לי שלא היה אדם כן. הרי שטבל ועלה ואח״כ נמצא עליו דבר חוצץ, אף ע״פ שהוא מתעסק באותו המין אחר שטבל, הרי זה טמא, עד שיאמר בריא לי שלא היה עלי קודם לכן. (ט). קבר הנמצא מטמ׳ למפרע, בא אח׳ ואמ׳ בריא לי שלא היה

חסדי דוד

ס׳ נגע ס׳ לא נגע ספקו טהור, וטעמא דאין לטו׳ מקום, ותלי׳ דלא נגע כדין ס׳ טו׳ לפה וכדלעיל, וטעמיה דראב״ש נר׳ דבשיטת ר״ש אבוה קאי, כדתניא בשלהי נזיר ס׳ טו׳ לפה בין בכלים בין בקרקע טהורה, רש״א בכלים טמאה, בקרקע טהורה, וע״ש בגמ׳ דס״ד טעמיה, והכא י״ל דהנך ככרות קיימי בכלים ולא בקרקע, והחולדה מהלכת עליהם, ולד׳ ר״ש הו״ל ס׳ טו׳ לפה בכלים דטמאה, וקאמר ראב״ש דמ״מ בנחש המהלך אפי׳ בכלים יש לטהר, מטעמא אחרינא שדרכו להגביה צוארו, ומ״מ ק׳ על הר״ש שהניחו חלק ולא העיר דעכ״פ פליג אמתני׳ דחולדה.

(ז). השרץ בפי וכו׳ בחצר אין וכו׳, כצ״ל. וקאי אמאי דתנן בפ׳ דם הנדה, השרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ וכו׳, ופי׳ מטמא למפרע דכל טהרות שנעשו למפרע באותו מבוי טמאים מס׳ כדין ס׳ טו׳ ברה״י, דמבוי רה״י לטו׳, וקתני הכא, שאם נמצא השרץ בפי החולדה או נבלה בפי הכלב, לא אמרי׳ שמא ממבוי זה נטלוה ויהיה המבוי מטמא למפרע, אלא תלי׳ דעכשיו הביאוהו ממקום אחר, ואצט׳ דאע״ג דסד״א כאן נמצא כאן היה, מ״מ כיון שאין לטו׳ מקום שאינה נחה, והו״ל ס׳ טו׳ לפה ומטהרי׳ מספק, אבל אם נמצא השרץ מונח על הארץ, שיש לטו׳ מקום אעפ״י שהחולדה מנקרת בו לא תלי׳ דמעלמא הביאתו, אלא אמרי׳ כאן נמצא וכאן היה ומטמא למפרע.

ומ״ש הילך במבוי וכו׳, ר״ג וכו׳, הר״ש גריס ר׳ מטהר ורשב״ג מטמא עד וכו׳, וכ״נ שיש להגיה כאן, בודאי רשב״ג במקום ר״ג [31]), דלא אשכחן דר׳ פליג עם ר״ג, אבל עם רשב״ג אביו אשכחן טובא, ועוד יש כאן ט״ס וכצ״ל, עד שיאמר בריא לי שלא היה לכאן. אמנם בחילוק הגי׳ דבגי׳ הר״ש אי׳ דר׳ מטהר, והכא גרסי׳ איפכא, בזה נר׳ דאין הכרע, אלא דמ״מ לפום גי׳ הר״ש ל״ל דסתמא דמתני׳ דנדה דלא כר׳, דר׳ סבר דאין מטמא למפרע, דכיון דנמצא השרץ בעליל לארץ, אילו היה שם כשהלך היה רואה אותו, וסתם מתני׳ תנן מטמא למפרע, וזה דוחק דמכדי מאן סתמיה למתני׳ ר׳, ואמאי סתם דלא כוותיה, לכך עפי נר׳ בהא כגי׳ דידן, דרשב״ג מטהר [32]) ור׳ מטמא וכו׳, ולהלכה עכ״פ פשי׳ דכסתם מתני׳ קי״ל. ודקתני הרי שטבל וכו׳, נר׳ דודאי בהא כ״ע מודו, דכיון דטמא היה בתחלה העמד טמא על חזקתו ואימא לא טבל, ומייתי לה תלמו׳ ברפ״ק דחולין (י׳ א׳) לסיועי לרב הונא, דקאמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה אפי׳ שיבר בה עצמות כל היום פסולה, שמא בעור נפגמה, ואע״ג דבההיא קי״ל כר״ח כששיבר בה עצמות דכשרה, ה״ט כדמשני התם דהכא אמרי׳ העמד טמא על חזקתו, משום דגופיה אתרעאי, וליכא למימר הרי טבל לפניך, אבל התם סכין אתרעאי בהמה לא אתרעאי ע״ש.

והא דקבר הנמצא וכו׳, דברים ברורים הן, אלא שיש לעמוד עליה מהא מתני׳ דשרץ הנמצא במבוי דלעיל. והנה הרמב״ם בפי״ח מהא״ה דין ד׳ פי׳ להאי מתני׳ דשרץ הנמצא וכו׳, אך לא הזכיר שם מ״ש כאן בתוס׳ שאם היה בפי חולדה וכו׳, או שמנקרת וכו׳, ונר׳ טעמו שדברים פשוטים הן, ונלמדים מדברים כיוצא בו, שיש לחלק בין טו׳ מהלכת דהיינו כנזרקת לטו׳ מונחת. והא דהלך במבוי וכו׳, נמי לא הוצרך דהא פסיק ותני כליש׳ דמתני׳ עד שיאמר בדקתי וכו׳, והיינו נמי כמ״ד הכא בריא לי וכו׳, אכן הך שטבל ונמצא בו דבר חוצץ פסקה בספ״ב מה׳ מקואות, וכטעמא דתלמו׳ דהעמד טמא וכו׳. וסיפא דקבר הנמצא, פסקה בפ״ח מהטע״מ דין ח׳, ואמנם הראב״ד השיגו, וז״ל זו התוס׳ אינה משוה עם המשנה מבוי שנמצא בו שרץ מטמא למפרע עד שיאמר בדקתי וכו׳, דאמרי׳ עם סילוק ידיו נפל בו השרץ, וה״נ נימא ליום א׳ או לב׳ אחר ראייתו של זה נקבר המת שם ע״כ, והוא מה שהרגשנו לעיל, ומרן נדחק טובא ע״ע. אולם לפעד״ן ליישב, דברפ״ק דנדה גבי מקוה שנמצא חסר, אמרי׳ דלרבנן כיון דאיכא תרתי לריעותא, העמד טמא על חזקתו ועוד שהמקוה חסר לפנינו כודאי טו׳ דמי. ותו התם פריך לשמאי דאית ליה דיין שעתן, מ״ש ממבוי דתנן השרץ הנמצא וכו׳, ומשני התם נמי כיון דאיכא שרצים דגופיה ושרצים דאתו מעלמא כתרתי לריעותא דמי, ומש״ה מטמא למפרע ע״ש, ובהכי ניחא דגבי קבר הנמצא, דליכא אלא חדא ריעותא, הילכך כל דהואי תחלה חזקה דטהרה מוקמי׳ אחזקתיה ולא מטמאי׳ מס׳, הילכך אמרי׳ משעת מציאה ואילך, אבל התם בשרץ שבמבוי דאיכא תרי ריעותי כודאי טו׳ דמי, הילכך מטמא למפרע עד שעת בדיקה. ועי״ל דמבוי הוי ס׳ ברה״י דאמיר, הילכך מחמירי׳ ביה טפי, וקבר הנמצא היינו ברה״ר דקיל טפי לענין טו׳, הילכך מיקלי׳ שלא יטמא למפרע. וראיתי להר״ב מה״מ שכתב דנ״ל פשוט עם מ״ש שם בנדה דנ״ו, אר״ע מפני מה אמרו השרץ מטמא למפרע וכו׳, ומפ׳ רבינו דכיון שיש לו חזקת טהרה אינו טמא למפרע, אלא דבההוא קנסא הוא כדי שיזהרו ויכבדו ויבדקו וכו׳, משא״כ בגד״ד שאין זה מצווה להפור תמיד בקרקעותיו ולבדוק אם יש שם קבר וכו׳ ע״ש,

[31]) הגירסא „רבן גמליאל" היא בדפוס סביוניטה ואילך. ובד״ו: רבן שמעון בן גמליאל.

[32]) וכן סובר ר׳ דוסתאי בר׳ ינאי להלן פ״ה ה״ח.

קודם לעשרים שנה, אין טמא אלא משעת מציאה ואילך. (י). גרעינה של גפת טמאה שנמצאת בתוך ככר על גבי תבשיל רותח, אע"פ שאין עליה משק' טופח טומאת', נמצאת על גבי ככר בתוך

חסדי דוד

ולפע"ד הוא נגד יושר משמעות ההלכה, דאדרבא מדינא הוה לן לטמא למפרע, דכיון שנמצא השרץ הרי אתרע חזקת טהרה, ומ"ש ר"מ מפני מה אמרו, ר"ל מפני מה אמרו שלא יטמא למפרע אלא עד הכיבוד, ומשני מפני שחזקת ב"י בודקין, ולכך מקמי הכי טהור, אלא שאם לא בדק איהו דאפסיד אנפשיה, וכן פירש"י להדיא, ולאו קנסא הוא דמשום קנסא אין לנו לטמא כל הטהרות ולהפסידם, כל מה שנעשו למפרע, ותדע דאי קנסא אמאי מטמאי' כל הטהרות אפי' הטהרות שעשו אחרים, דלאו בעלי המבוי נינהו, ואי משום קנסא לדידיה בלחוד הו"ל לקנוס ולא לאחריני ופשוט. אבל בסוף דבריו נר' מלשונו שכיוון לייש' כעין מה שכתבתי בשינוייא קמא, אלא שלא היה צריך להרחיק ראייתו ולהביא מן הסוגייא דקידושין, דה"נ בנדה ברפ"ק אי' הכי ויותר מבואר שם דכולאי עו' דמי וכדאמרן.

(י). גרעינה של גפת וכו', ע"ג ככר בתוך תבשיל רותח וכו', טופח טמאה וכו', זה הכלל וכו', אעפ"י שאין עליה וכו', כל"ל. ופי' הר"ש (פ"ד מ"ד) גפת פסולת של זתים, אעפ"י שאין עליה על הגרעינה משקה טופח טמאה הככר, דאגב רתיחה פלטה הגרעינה שמן טמא הבלוע בתוכה, וטמאה את הככר, אבל תבשיל צונן אעפ"י שיש על הגרעינה משקה טופח טהורה הככר, דהנך משקין לא יצאו מן הגרעינה, ואין בגרעינה כביצה לטמא את המשקין ואת הככר ע"כ. ולכאורה קשה דאמאי אצט' הרב למיתי עלה מטעמא דאין בגרעינה כביצה, והלא הגפת דהיינו פסולת של זתים טהורים אעפ"י שנעשו בטו' אחר שהוציא שמן, דהפסולת בטל מתורת אוכל, ופרח מניה טו', ואיברא שאם מילו מהם משקין טמאין וכדתניא לעיל ברפ"ג לרבנן, אבל כל שלא יצאו משקין טהורין, אבל כי דייקי' פורתא לק"מ, דהכא קתני גרעינה של גפת, דהיינו שלימה, כלו' גרגיר, ומשכחת לה בחד מתרי גווני, או בפרילי זתים דבפ"ג דעוקצין דתנן פרילי זתים וענבים וכו', פי' שהן קשים ונשמטים מתחת הקורה, דאע"ג דתנן ב"ה מטהרין, הא תנינא לק' בתוס' בפ' בתרא דמכילתין שאם כנסן לאוכלין טמאין, א"נ כדתנינא נמי התם בשאינם פרילים, אלא דלפי שלא נטהנו עדיין כל צרכן נשארו שם גרגרים שלמים, ומטמאין טו' אוכלין אפי' לא כנסן, וכמש"ש בס"ד, ומ"מ ק"ק על הר"ש דהו"ל לפי'. גם מ"ש הרב טמאה הככר צריך ביאור, דמשמע אבל התבשיל טהור לגמרי, ולאו מלתא פסיקתא היא, אלא דוקא בתבשיל של חולין, אבל תבשיל של תרומה כגון כריפות או אורז או קטניות, הרי הככר שני שקבל טו' מהמשקה והתבשיל שהככר נוגע בו שלישי ופסול, ואכתי עיקרא דמלתא צריכא רבא בתבשיל צונן, דכיון שהמשקה טופח ע"ג הגרעינה ממש שע"ג הככר, אעפ"י שהככר בתוך התבשיל, אמאי תלי' שהמשקין מהתבשיל עלו על הגרעינה, כיון שאין הגרעינה עומדת בתוך התבשיל אלא למעלה הימנו ע"ג הככר, וטפי הוה לן למיחש שמא מהגרעינה עצמה דפקעה ויצא ממנה קצת משקה טופח, וי"ל דמיירי דחזי' בה שהיא שלימה ממש ולא פקעה כלל, דאם אי' דמינה נפק הו"ל לאשתכח קצת סדק וליכא, הילכך ודאי לאו מינה נפק.

ומאי דתני זה הכלל, אולי לאתויי שנמצא ברותח דכלי שני, דאע"ג דקי"ל כלי שני אינו מבשל, מ"מ מפליט ומבליע הוא, וכ"ש אם היס"ב ועיין בפר"ח י"ד סי' ס"ח ס"ק ח"י, וכיון דמפליט אמרי' דהפליט הבלוע בגרעינה, אולם הרמב"ם יש לו דרך אחרת בהך מתניתא, וז"ל בפי"ז דין ו', אוכל טמא שנמצא גרעינה שלו בתוך הככר, או ע"ג תבשיל רותח, אעפ"י שאין עליו משקה טופח הרי הן טמאין, שאני אומר האוכל כולו נפל שם ונימוח בתוך הככר, או מחמת הרתיחה ונשארה גרעינתו, נמצאת הגרעינה ע"ג הככר או בתוך תבשיל צונן, הרי אלו טהורין אעפ"י שיש עליה משקה, שאני אומר גרעינה זו לבדה נפלה אחר שאבד האוכל מעליה שהרי אינה מטמאה ע"כ מוכח שהוא ז"ל מפ' דאו או קתני, או ככר או תבשיל, וגרעינה מפ' דר"ל הגרעין שבתוך הזית דלאו בר טו', ולגרעין קרי של גפת, וזה הכלל דסיפא לאתויי גרעיני שאר פירות, וה"ט דרישא שנמצא הגרעין תוך הככר מוכרחני לומר שנפל בעודו עיסה, וכיון שכן חוששים אנו שמא הזית כולו נפל אלא שנימוח האוכל מחמת חום התנור כשנאפה הפת, וכן בתבשיל רותח אפי' לא נמצא בתוכו, חיישי' שמא מחמת הרתיחה היא העולה נימוח, ומש"ה לא אמרי' כאן כל הטו' כשעת מציאתן, שרגלים לדבר שהיה ונימוח, אבל סיפא דנמצא ע"ג ככר נימא דאחר שנאפה נפל הגרעין לבד דכל הטו' וכו', דאדרבה יש רגלים שנפל אחר אפייה, דאי קודם אפייה היה נופל והולך לו כיון שהוא ע"ג, ואין לו' שמא כל האוכל נפל ונימוח, דבמה נימוח, וכן בתבשיל צונן, אין לנו לחוש שמא כשהיה רותח נפל והשתא נצטנן, דכל הטו' כשעת מציאתן ובצונן נפל, ובצונן א"א להיות נמוח, לכן אנו אומרים הגרעינה לבדה ואינה טמאה, ואע"ג דאיכא משקה ע"ג הגרעינה, ל"מ בתבשיל דאיכא למימר דהמשקה מהתבשיל, אלא אפי' ע"ג הככר אית למימר משקה מעלמא אתא. והא דתני סיפא בתוך תבשיל צונן, פשי' דה"ה וכ"ש ע"ג התבשיל, אלא משום דתנא גבי ככר ע"ג שהוא בדוקא [33] לאפוקי רישא, הילכך נקט נמי גבי תבשיל בתוכו לרבותא. ופי' זה באמת הוא כפתור ופרח בהך תוס', והשתא ניחא טפי הא דנקט זה הכלל לרבות שאר פירות, דנקט זית שהוא קשה לרבותא דרישא דאפ"ה חיישי' שנימוח, ונקט זה הכלל לאתויי שאר פירות שהן רכין לרבותא דסיפא, דלא חיישי' לומר שמא נימוח.

והא דקתני בתר הכי גרעינה שבתוך הבית, ז"ל הרמב"ם שה היו בבית אוכלין טמאין ואוכלין טהורין ונמצאת גרעינה בבית, הולכין אחר הרוב, נ"ל לפי פי' שנמצאת גרעינה במקום דנעשו טהרות, דנר' דבשעת עשיית הטהרות אכלו מהאוכלין ההם, ושמא מהטמאין היו ונטמאו הטהרות, הולכין אחר הרוב, אמנם לפי' הר"ש ה"נ גרעינה כמו גרגיר דהפרי ממש הוא הנמצא ולא נודע אם טמא אם טהור, ופי' הר"ש הולכין אחר הרוב שמשתמשין בבית, אם טמאין טמאה ואם טהורים טהורה ע"כ. ואע"ג דלכאורה הול"ל הולכין אחר רוב העיר,

33) עיין תס"ר, עמ' 61.

תבשיל צונן, אע״פ שיש עליה משקה טופח טהורה, זה הכלל כל שתמצא ברותח אע״פ שיש עליה משקה טופח טמאה, גרעינה שבתוך הבית הולכין אחר הרוב. (יא). פשתן שטומאתו נדה, המסיטו טהור, ואם היה לח המסיטו טמא, מפני משקה פיה, רבי יהוד׳ אומ׳ אף הסוטיהו טמא, מפני פיהו, אמרו לו כיון שנתנוהו במים רבו עליו טהור.

פרק חמישי (א). דם טמא שנתערב בדם טהור, אין דם מבטל דם דברי

חסדי דוד

לפום מאי דקי״ל כר״ח דבפ׳ לא יחפור (כ״ג ב׳) דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ואפי׳ בקורבה דמוכח, מ״מ בכה״ג שהוא בית מיוחד שאין דרך הרבים עוברת שם, לכ״ע אמרי׳ כאן נמצא וכאן היה, דהו״ל קרוב ומצוי, ולמ״ד דאפי׳ בקרוב ומצוי הולכין אחר הרוב, מתוקמא בשדלתות הבית נעולות, ועיין בפר״ח סי׳ ס״ג סק״ג, וכבר הארכנו בענינים אלו בתשו׳, וע״ע בפ׳ ב׳ דמעשר שני, ובפ׳ ב׳ דחולין ע״ש. ומ״מ ברור שאם נודע שלא נשתמשו בודאי בבית זה בזיתים, שאז צריך לומר דמעלמא אתא, אזלי׳ בתר רוב העיר.

וסיפא דפשתן וכו׳, איתיה בזבחים פ׳ התערובות דע״ט, ומשם באה דט״ס נפל כאן, וכצ״ל פשתן שטוואתו נדה וכו׳, ריה״ו אומר אף הרוטבו[34]) טמא, מפני משקה פיה וכו׳, רבו עליו וטהור, וגם הר״ש מייתי לה בפרקין, ומפ׳ המסיטו טהור, דרוק מטמא לח ואינו מטמא יבש, כדתנן בפ׳ דם הנדה דנ״ד, הרוטבו שמראו במים דאעפ״י שהמטוה נגוב ונתייבש, הרוק חוזר ומתלחלח במים, ומ״מ כל זמן שהוא יבש טהור וכו׳, ואפ״ה מכיון שחזר מיהא טמא, ועי״ל דריה״ו לאו איבש קאי אלא אלח, ואתא למימר דאין הרוק יוצא ממנו ע״י רטיבה במים, וכ״מ בפ׳ כל הזבחים (ע״ט א׳) דפריך מינה וכו׳, ומשני שאני רוק דקריר, כלו׳ נבלע בחזקה וקשה לצאת, וניחא השתא דמהדרו רבנן כיון שנתנוהו במים רבו עליו וטהור ע״כ. והנה כפירושו השני הכי מסקי נמי התו׳, ע״ש בד״ה אף הרוטבו, אבל רש״י פי׳ כפי׳ קמא, ונלע״ד דטעמו דאם אי׳ דקאי אלח, א״כ מאי קא קשיא ליה לש״ס מהביא דחרסן, ומאי קו׳ כי קאמר ריה״ו הכא דאפי׳ כבסו טובא לא נפקי היינו מפני שהוא לח, ודילמא ע״י שיש בילה לה בלה ולעולם נשאר קצת מהרוק, אבל בחרסן כיון דנתייבשו המי רגלים בתוכו, אה״נ דבשלשה פעמים מוציא כל הבלוע, דמאחר שנתייבש דילמא הכל יוצא ע״י כבוס, ולמה הוצרך לחלק בין רוק לשאר משקין, ומה שהכריחו ממאי דמהדרו רבנן, איני רואה בעניותי הכרח מזה לפי׳ דלא כפירש״י, דשפיר משנו רבנן, דכי היכי דקאמרת בחרסן שאם נתן לתוכו מים דהוי מין בשא״מ עם המי רגלים אית ליה טהרה, איברא דכל שלא כבסו ג״פ לא מהני, התם ה״ט לפי שכל זמן שנשאר בלוע בתוך החרס משהו טמא, לפי שסוף משקה לצאת ע״י היסק התנור, אבל כאן כשנתייבש הפשתן הרוק כלה ואבד בתוכו, ואפי׳ תימא שנשאר קצת בלוע הרי בפשתן לא שייך סופו לצאת ע״י היסק כמו בחרסן, ואע״ג דס״ס איכא התם קצת רוק, הרי רבו המים עליו ומטהרין אותו, דאפי׳ לדידך מין בשא״מ מיהא אית ליה ביטול. ובבא זו דפשתן פסקה הרמב״ם בפ״ב דמו״מ וכת״ק, וז״ל פשתן שטוואתו נדה המסיטו טהור, ואם היה לח מטמא מפני רוק פיה ע״כ. וממה שלא כתב בסיפא כל׳ הברייתא המסיטו טמא, לימדנו דמ״ש המסיטו טמא לרבותא נקט, דאפי׳ בהיסט וכ״ש הנוגע במקום הרוק, אבל הנוגע שלא במקום הרוק טהור, דאע״ג דהפשתן טמא אינו אלא ולד ואינו מטמא אדם, אלא המסיטו הרי מסיט את הרוק ג״כ שהוא אב, כמו הזב גופיה ומטמא אפי׳ במשא, ומה שלא כתב מהו הדין אם כבסו במים אי כפירש״י ואי כפי׳ התו׳, יתבאר בסמוך בר״פ דלקמן.

פרק חמישי (א). דם טמא וכו׳, מי רגלים שנתערבו ביין, רואין אותן וכו׳, נתערבו במים רואין אותן כאילו הן יין וכו׳, כצ״ל. והביאה הר״ש בפ״ד (מ״ו). וברישא לא פי׳ בה מידי, ואולם סברת ריה״ו ברורה, דלטעמיה אזיל דסבר מב״מ לא בטיל, אך מ״ש חכמים רואין אותו כאילו יין במים צריך ביאור, דמה שייך הכא רואין כאילו הוא יין, הרי הדם נמי אדום הוא, ולא הו״ל אלא רואין את דם הטהור כאילו הוא מים, אם בטל מראיו וכו׳. אכן כי הך לישנא תני תנא בתוס׳, גבי דם קדשים שנתערב בדם חולין לעיל בפ״ח דקרבנות ושם ביארתי לפע״ד, דה״פ דמשערי׳ החזותא כמזיגת יין במים, דהוי על חד תלת מיא ע״ש, וה״נ הכי מתפרשא, דלא תימא הא דאמרי׳ אם ביטל מראיו טהור, היינו שיש לשער שאם היה מים היה צריך שיבטל מראיו לגמרי שלא יהיה נשאר אפי׳ רושם דחזותא דיהא כל דהיא, וא״כ צריך שלא יהא הדם טמא אלא מיעוטא דמיעוטא (דמיעוטא) קמ״ל דלאו הכי, אלא כל שיש שם מדם הטהור טפי מכדי מזיגת יין במים, באופן שנשאר הטמא בציר מחד על תלת הרי הוא טהור. וממילא דהיינו דוקא נתערב בדם דהוי מב״מ, אבל נתערב במים בעי׳ שלא ישאר שום רושם מהדם, ולא כתבו הכא דסמך על מ״ש אח״כ גבי רוק, אלא דהוצרך לכותבו שם טפי, משום דאיכא לפלוגי ביה בין תפור לשאינו תפור. וחילוק זה דכתי׳ בין מינו לשא״מ, טעמא רבא איכא לפום מאי דכתי׳ לעיל בפ׳ בתרא דמקואות, דסברת רבנן היא דמב״מ בטיל ברובא מדאו׳, אלא דמדרבנן הוא דאמרי׳ רואין, וכיון דחומרא דרבנן היא, כל היכא דלא נשאר מראית דם גמור אלא רושם דיהא טהור. ובמציעתא דרוק פי׳ הר״ש תפור טמא, פי׳ שהרוק עב ונקשר זה בזה, ואית דגרסי קשור[35]) והכל א׳ ע״כ. ואמנם מ״ש כאן אם בטל טעמו ומראהו דבר ברור דהכא לא שייך טעמא, אלא ה״ק כי היכי דבעלמא לענין איסורין, קי״ל במין בשא״מ ביטול טעמו הוא המתיר, והיינו שלא נשאר בו שום טעם כלל כלל, ה״נ הכא דתלי׳

34) בכי״ו: הרוטיהו, וכצ״ל גם בדפוסים (במקום „הסוטיהו״), וכן להלן ספ״ה בכל הנוסחאות: והרוטה פשתנו, כלומר, השורה פשתנו, כמו שפירשו במלונות, עיין תס״ר, עמ׳ 61־62 ועמ׳ 68.

35) וכן ברמ״מ פ״ב מה׳ משכב ומושב, בכי״י: אם היה קשור אבל בדפוסים: אם היה קרוש. ולהלן זבים פ״ב ה״ד: ושכבת זרע קשורה.

רבי יהודה, וחכמים אומרים רואין אותו כאלו יין במים, אם בטל מראיו טהור, ואם לאו טמא. רוק טמא שנתער׳ ברוק טהור, אין רוק מבטל רוק דברי ר׳ יהודה, וחכמי׳ אומרי׳ רואין אותו כאלו הוא מים, אם בטל מראהו טהור, אם לאו טמא, נפל למים תפור טמא, נמחה אם בטל טעמיו ומראיו טהור, אם לאו טמא. (ב). מורגלים שנתערבו ביין, אין רואין אותו כאלו הן מים, נתערבו במי׳ רואי׳ אותו כאלו הן מים, נתערבו במי רגלים אחרים, רואין אותו כאלו יין במי׳, אם בטל מראיהו טהורין, אם לאו טמאין. מי רגלים של גוי׳ הולכין אחר הרוב, ר׳ יהודה אומר רביעית בסאתים טמא,

חסדי דוד

בחזותא, בעי׳ שיבטל מראהו לגמרי, שלא ישאר אפי׳ רושם, והומרא זו יש במין בשא״מ טפי ממין במינו, ומש״ה בנתערב ברוק לא תנא אלא אם בטל מראהו, והכא בנתערב במים תנא טעמו ומראהו, לרמוז דל״ד הך ביטול להך ביטול, וטעמא כדאמרן, דהא דבעי׳ ביטול במב״מ אינו אלא חומרא דרבנן, אבל בשא״מ בעי׳ ביטול מדאו׳, וכדאמר רבא בפ׳ התערובות דע״ע מין בשא״מ בטעמא, ומב״מ ברובא, והיכא דאיכא חזותא במראה, וכדכתי׳ לעיל בפ׳ בתרא דמקואות ע״ש. ובסיפא דמי רגלים, כתב הר״ש הו״ל למיתני פלוג׳ דריה״ו במי רגלים כמו בדם ורוק, ובפ׳ כל הזבחים תניא הכי בהדיא ע״כ. ואפ׳ לי לומר דתנא תוספתא ותנא ברא דמייתי בש״ס פליגי, דההוא תנא סבר דכי היכי דרוק הזב טמא מקרא דוכי ירוק הזב, ה״נ מי רגליו ילפי׳ מריבוייא דזובו, וכדאי׳ בפ׳ דם הנדה דנ״ה, וכיון שכן תרווייהו שוין, דטמאין ודאי מן התורה, וכי היכי דמחמיר ריה״ו ברוק דלית ליה ביטול מב״מ ה״נ במי רגליו, אבל הך תנא סבר כדאי׳ בפ׳ כיצד הרגל דכ״ה, דמי רגליו לא מטמאי אלא משום דא״א בלא לחלוחי זיבה ע״ש, וכיון שכן דלא מטמאי מצד עצמן אלא משום ס׳ תערובת לחלוחי זיבה, הילכך סבר דבהא לא החמיר ריה״ו לומר דלא בטיל מב״מ כלל, ומ״מ לא אתפרש דעתיה דריה״ו בכמה בטיל, ואולי שדינו לדידיה כמי רגליו דגוי דסיפא.

ומ״ש רואין וכו׳, נלע״ד דה״פ אם נתערבו מי רגליו ביין וליכא למיקם אם נתבטלו המי רגלים, רואין כמה היה שיעור היין שנפל, אם היה כ״כ שאם היה כנגדו מים היה מבטל מראה המי רגלים לגמרי, שהיו נשארים מים צלולים, ממילא ידעי׳ דה״נ נתבטלו בתוך היין, וה״ט דהכא צריך ביטול גמור מכל וכל, משום דהו״ל מין בשא״מ, וע״ד דכתי׳ לעיל, אך אם נתערבו במים רואין את המים כאילו הן יין, כלו׳ אם יש שם שיעור יותר מעט מכדי מזיגת הכוס דיין במים, הרי הן בטלים, דמי רגלים עם המים חשיב מב״מ לענין חזותא, כנר׳ מהסוגייא הנז׳, וכדכתי׳ התם במקואות, והו״ל כנתערבו מי רגלים טמאין במי רגלים טהורין, דקתני סיפא דה״נ רואין את הטהורין כאילו הן יין.

והא דתני מי רגלים של גוי וכו׳, פי׳ הר״ש מ״ר של גוי דרבנן, כדאמרי׳ בפ׳ בנות כותים (ל״ד א׳) וכו׳, אין נכרים מטמאין בזיבה, לפי׳ היקלו בהן להתבטל ברוב, ולריה״ו רביעית בסאתים ע״כ. ופי׳ מ״ר של גוי דתנא הכא, היינו שנתערבו מ״ר דגוי שהוא זב מדבריהם במ״ר דיש׳ טהור, וחדא מנייהו נקט, והה״נ אם נתערב דם נכרית שהיא נדה מדבריהם בדם טהור, וכן רוק של נכרי ברוק טהור, אין ס׳ דכלהו חד דינא נינהו, והנה טעמא דרבנן כבר נת׳ ממ״ש לעיל, דכיון דסברי דמן התורה מב״מ ברובא, והאי דרואין אינה אלא חומרא דרבנן, בעו׳ דרבנן אוקמוה אדאו׳, ושיעורא דריה״ו אשכחן ליה הכי גם במקום אחר, בציר דגים טמאין דתנן בפ״י דתרומות ריה״ו אומר רביעית בסאתים, ופי׳ המפ׳ שם דאע״ג דאית ליה מב״מ לא בטיל, שאני ציר דרבנן ושיעורו קרוב למאתים ע״ש, אבל דם נכרית שנתערב במים וכיוצא, דהוי שא״מ הא ודאי דחזותא לא בטיל, אע״ג דאינו אלא דרבנן. ודע דכל מה שכתבתי לעיל לחלק בין מינו לשא״מ הוא לפי הנר׳ מל׳ התוס׳, אבל הרמב״ם כפי הנר׳ מדבריו, דבפ״ב דמו״מ אין שום חילוק דז״ל שם דין ו׳, דם טמא שנתערב במים, אם בטלו מראיו הכל טהור, נתערב בדם טהור וביין רואין אותו כאילו הוא מים, וכן רוק וכו׳, וכן מי רגליו וכו׳ ע״ש, וכבר כתבתי לעיל שם בקרבנות, דהתם נמי לא נקט הרמב״ם כפי הנר׳ מהתוס׳ אלא כל׳ משנתנו, דנר׳ דכי אמרי׳ רואין במב״מ היינו כמו בשא״מ שלא ישאר שום חזותא, ומהתם יליף נמי הכא, שלא נקט כפי הנר׳ מלשון התוס׳ דמשמע ליה דמתני׳ דהתם פליגא. אכן בבבא דסיפא דמ״ר של גוי, הוסיף בה הרמב״ם דברים, וז״ל שם נתערבו במ״ר של גוי הולכין אחר הרוב, כיצד כלי שהיו יש׳ וגוים מטילים שם מי רגליהם, אם רוב גוים הכל טמא, ואם רוב יש׳ הכל טהור, מחצה למחצה הכל טמא, וכן אם נתערב מ״ר גוי זב במ״ר יש׳ זב הולכין אחר הרוב ע״כ. ואולי דהכי הוה גריס לה[36]) במתניתיה, דהא לאו אורחיה להוסיף מדעתו בסתם כידוע. ואיך שיהיה בין שיהיו דברי התנא בין שהוסיף מדעתו יש להבין, דבשלמא מ״ש מחצה למחצה טמא, י״ל דה״ט משום דמסתייה דלא נימא ביה רואין כשאר הטמאין, אבל כי ליכא רוב טהור פשי׳ דאין להקל, דכיון דקי״ל דמחצה ע״מ אסור מן התורה בעלמא, בין למ״ד אפי׳ לגמגם בין למ״ד א״א, וכאשר הוכחנו לעיל בפ״ז דחולין בס״ד, הא ודאי דכל דתקון רבנן כעין דאו׳ תקון, וה״נ אין לטהר אלא כשהרוב טהור. אמנם מאי דסיים וכן אם נתערב מ״ר גוי זה וכו׳, לא ידענא מאי קמ״ל טפי מדרישא, דפשי׳ דלא שנא נתערבו של נכרים רבים בשל יש׳ רבים, ל״ש דחד בחד אזלי׳ בתר רובא דמה טעם לחלק, ואפ׳ לומר דסיפא קמ״ל מלתא אחריתי, דה״נ אם נתערבו מ״ר של גוי שהוא זב מדבריהם במ״ר יש׳ שהוא זב גמור, בהא נמי אזלי׳ בתר רובא, לענין לשרוף עליו תרומה וקדשים, שאם רוב של יש׳ שורפין, ואם הרוב של גוי אין שורפין, כדאיתא בפרק בנות כותים (שם) דנכרים אין שורפין עליהם את התרומה, ומ״ש מ״ר יש׳ זה פי׳ זה שהזכרנו למעלה, דהיינו זב בהא נמי הולכין אחר הרוב.

36) עיין במשנת מכשירין פ״ב מ״ג ומ״ש בתס״ר, עמ׳ 63.

יתיר לכן טהור. (ג). לוקחין ושואלין מימי רגלים מ״מ, ואין חוששין שמא של נדות הן, שלא נחשדו בנות ישראל מכנשות מימי רגליהן בשעה שהן נדות. הרסן של זב ושל זבה, ראשון ושני מטמא, שלישי טהור, במה דברי׳ אמורי׳ בזמן שנתן לתוכן מים, אבל בזמן שלא נתן לתוכו מים אפי׳ עד עשירי טמא, ר׳ אלעזר בן יעקב אומר שלישי אע״פ שלא נתן לתוכו מים טהור. (ד). זב

חסדי דוד

(ג). לוקחים ושואלים וכו׳. פי׳ הר״ש מ״ר ראויים לכבס ולגביעה ע״כ. ומ״ש ואין חוששין וכו׳, פי׳ דבשלמא לשמא הן של זב י״ל דלא חיישי׳, דזב לא שכיח, אבל דנדה דשכיחא אמאי לא חיישי׳, מש״ה אצט׳ למיתני שלא נחשדו וכו׳. והרמב״ם בפי׳ הנז׳ דין ז׳ כתב שואלין כלי מ״ר וכו׳, גר׳ דה״ג לה, ומ״ש מרן שם רבינו ל״ג כלי, פשוט דט״ס הוא[37]) ול״ל הר״ש ל״ג כלי, ולפי אותה הגי׳ של הרמב״ם אפי׳ לומר דמ״ר עצמן אה״נ דאין שואלין, דכיון שהוא ס׳ אב הטו׳ לא סמכי׳ אהא דלא נחשדו, אבל הגביע שואלין, דאפי׳ תימא שבשתינה בו נדה אינו אלא ולד הטו׳, ובס׳ ולד היקלו לומר שלא נחשדו בנות יש׳ להשתין בגביע, וז״ש שלא נחשדו ליכנס את מ״ר וכו׳, אלא משתינות בבה״כ וכיוצא ולא בתוך כלי.

הרסן של זב וכו׳. בפי׳ התערובות דע״ע מייתי לה, ופירש״י עביט של מ״ר ונשבר וחרסיו בלעו מ״ר הזבין, ומטמאין במשא שאעפ״י שנבלעו טמאין, כדתנן במס׳ כלים (פ״ט מ״ה) וכו׳, שסוף משקה לצאת בהיסק התנור, פעם ראשון ושני כבסו ב״פ טמא, שעדיין לא פלטו מ״ר שבו וכו׳, ג׳ טהור, משנתן לתוכו מים ג״פ טהור, שפלטו מ״ר הבלועין בו, אבל לא נתן לתוכו מים אלא מ״ר של טהור וכו׳, דמב״מ לא בטיל ע״כ. ולכאורה ק׳ דהא פליגי בה ריו״ח ור״ל בפ״ע דנדה דס״ב, דר״ל הוא דסבר דחרסין שבלעו משקין של זב לא חשיבא טו׳ בלועה, הואיל ויכולה לצאת ע״י היסק, אבל ריו״ח סבר דדוקא אם הוסק ויצאו המשקין הא לא״ה טהור, דהו״ל טו׳ בלועה, ואמאי מפ׳ רש״י הכא כר״ל דטמא לפי שסוף משקה לצאת ושביק ריו״ח דהלכתא כוותיה, אבל לק״מ, דבתר הכי מסיק התם ר״פ דבתרא הוא, דהיכא דיכול לצאת והקפיד עליו להוציאו דברי הכל טמא אעפ״י שלא יצא ע״ש, והכא כיון דחזי׳ דמכבסו מוכח דמקפיד עליו וטמא לכ״ע, כיון שיכול לצאת ע״י היסק, ומ״ש רש״י דבשלישי טהור שכבר הפליט הכל, ל״ק ממאי דאמרי׳ (פסחים ל׳ ב׳, ע״ז ל״ד א׳) התורה העידה על כ״ח שאינו יוצא מידי דופנו לעולם, דהתם כשבלע בחמין. ומה שפירש״י שנשבר הכלי, טעמו דאל״כ היכי תני טהור, דמשמע טהור לגמרי, ואם הכלי שלם מה בכך שפלט כל הבלוע, ס״ס הכלי טמא ממגע זב, מש״ה הוצרך לפ׳ שנשבר, וכ״ה נשברו טהרו. ומה שפירש״י דמב״מ לא בטיל. מבו׳ שם בגמ׳ דת״ק ריה״ו הוא, דס״ל מב״מ לא בטיל, וא״כ קשי׳ דלית הלכתא כוותיה, אלא כראב״י דאפי׳ כבסו במ״ר ג״פ הרי הוא טהור, וכפירש״י דהתם כך פי׳ הר״ש בפרקין דמייתי לה.

אבל הרמב״ם בפי׳ הנז׳ דין ה׳ כתב, חרס שהיה הזב או הזבה מטילין בו מ״ר וכבסו פעם ראשונה ושניה הרי המשקין שכבסו בהן טמאין, ופעם שלישית טהורין, בין שכבסו במים בין שכבסו במ״ר[38]), שהרי לא נשאר בה לחלוחית מ״ר ע״כ. ויש להבין אמאי לא ניחא ליה לפ׳ כפשוטו דעל החרס גופיה קאמר וכדפירש״י, וליכא למימר משום ההיא דאינו יוצא מידי דופנו, דהוא בנשתמש בחמין, ובהדיא אי׳ בפכ״ב ד״ל (פסחים ל׳ ב׳) מ״ש לענין יי״נ דשרי וכו׳, ומשני זה תשמישו ע״י חמין וזה תשמישו ע״י צונן ע״ש, והא נמי ליכא למימר משום דלא משמע ליה דמיירי בנשבר וכדפירש״י, וא״כ הכלי לעולם טמא הוא וכדלעיל, דא״כ ס״ס תיקשי אמאי פעם שלישית המשקין טהורין, דמאי נ״מ שלא נשאר לחלוחית מ״ר, ס״ס נטמאין המשקין מחמת הכלי, והיכי קאמר טהורין, ומלשונו נמי מוכח דלא מיירי בכלי שלם, מדקאמר חרס שהיה וכו׳ ולא קאמר כלי חרס, וי״ל דטעמו ז״ל משום מאי דאמרן דמוכח מהסוגייא דנדה דכל שאינו מקפיד עליו להוציאו אעפ״י שיכול לצאת הו״ל טו׳ בלועה ואינה מטמאה, ולא משמע ליה דמשום דכבסו מוכח דמקפיד עליו, דמה שכבסו הוא להדיחו מזוהמת שיירי סרחון המ״ר שנשארים בכלי, אבל לא להפליט הבלוע, וגם לא מסתבר ליה שע״י הדחה בצונן יש כח להפליט הבלוע כלל, הילכך ניחא ליה לפ׳ דעל המשקין קאמר. אך ק׳ דהא לעיל בסמוך פסיק ותני ההיא דלעיל דמ״ר שנתערבו במים, אם בטלו מראיהן טהור, וא״כ היכי פסיק הכא דפעם ראשונה ושניה טמאין, הא לא פסיקא מלתא, דהלא אם כבסו במים מרובין שיש בהן כדי לבטל מראה לחלוחית המ״ר הרי הכל טהור, ואפשר דאפי׳ במים מועטים יש בהן כדי לבטל מראה לחלוחית המ״ר, וי״ל דלעיל מיירי שנתערבו המ״ר לתוך כלי נקי של מים והתם תליא בחזותא שהרי נתערבו היטב, אבל הכא בכלי שהיו מטילין בו מ״ר בקבע ונשארו שמרים של זוהמת המ״ר דבוקה בדפני החרס, ואותה זוהמא אינה מתערבת עם המים אלא ניכרת לתוך המים, ואין ביטול לדבר הניכר, ואותו המעט הרי הוא מטמא את כל המים עד שמכבסו פעם שלישית, דקים להו לרבנן שלא נשאר בה שום לחלוחית אחר שכבסו ב״פ, הילכך מים השלישיים טהורין ודוחק.

(ד). זב שהניח פיו וכו׳, המסיטו טהור. הנוגע בכוס גופיה פשי׳ דטהור, ומ״מ הו״מ לאשמועי׳ אם נגע במקום הנחת פה, אלא נקט מסיט משום סיפא, דהתם מסיט הוי רבותא וכדלקמן. והא דטהור גר׳ דה״ט דכל שלא היה שם אלא הנחת פיו איכא ס״ס, ס׳ היה רוק בפיו ואת״ל היה שמא נתנגב בפי הכוס קודם שהסיטו, אבל כששתה הרי נתערב הרוק עם היין ולא שייך לומר שמא נתנגב. וכן נשך בפת ובבצל שהם דברים שאין בהן משקה, בהנך נמי איכא הנהו תרי ספיקי דאמרן, משא״כ בקישות ומלפפון שיש בהם משקה ומתערב, ור״ש דמטהר בהנך משום רובא, איכא למידק אמאי לא פליג נמי לעיל בר״פ בדם שנתערב, וכן ברוק ומ״ר, ולימא בכלהו רבו הטהורין, וגר׳ דדוקא הכא שלא היה מציאות לטו׳ מתחלה אלא בתערובת, דמיד כשהוציא

37) בר״מ כתי״י חסרה המלה „כלי". עיין תוספתא כפשוטה ח״א (תרומות), עמ׳ 477.

38) הר״מ גרס כן בזבחים, וכן גרסו כמה מן הראשונים, עיין בשו״ת הרי״ד סי׳ א׳, עמ׳ ל׳ ומ״ש בתוספתא כפשוטה ח״א, עמ׳ 477, הנ״ל.

שהניח פיו על פי הכוס ונמלך שלא לשתותו, המסיטו טהור, שתה ממנו כל שהוא, המסיטו טמא, מפני משקה פיו, רבי שמעון או' רבו משקין שבפיו. נשך מן הפת ומן הבצל, המסיטו טהור, מן הקישו' ומן המלפפון, המסיטו טמא, מפני משקה פיו, ר' שמעון או' רבו משקין שבו על משקין שבפיהו. קליפי פולין וקליפי תורמוסין שפסקו הגוי, המסיטו טמא, ושבשוקים הולכין אחר הרוב, ר' יהוד' בן בתירה אומר על גבי ודאי מגען ברשות היחיד שורפין. (ה). שני רוקין אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהן, או שנשאו על גבי החרס, ר' יהוד' אומר כיון שנתלש עליו נעשה עליו רשו' היחיד, אחד רשו' היחיד ואחד רשו' הרבי', היו נגובי' או שהסיטן בקיסם, ברשות היחיד תולי', וברשו'

חסדי דוד

הרוק נתערב עם המשקה הטהור, ולכך מתבטל ברוב, אבל בהנהו דלעיל שניכרת הטו' בפ"ע בתחלה, מודה ר"ש דלא מטהרי' ברובא אלא כדלעיל. והכא בסיפא תנא מסיט, אע"ג דודאי כ"ש הנוגע אם ידוע שנגע במקום המשקה, אלא גרבותא נקט דאפי' המסיט את הכוס ולא נגע במשקה טמא, לפי שהסיט גם המשקה, וכן בקישות אעפ"י שלא נגע במקום שנשך לפי שהכבר הסיטו. והרמב"ם פי' להנך תרי בבי שם בדין ג' וד' וכת"ק וכגי' דידן שבפת ובצל טהור, והראב"ד כתב שם שמלא ב' נוסחאות שגם בפת ובצל טמא ע"ש, ולפעד"ן דמסתבר דהעיקר כנוס' דידן מטעמא דאמרן, ואע"ג דלענין ס' טו' ברה"י החמירו אפי' בס"ס, מ"מ קיל טפי מחד ס' דבס"ס אין שורפין אלא תולין, ועוד דהא דאחמור אפי' בס"ס היינו היכא דאתחזק טו', אלא דאיכא ס"ס שמא לא נכנס ואת"ל נכנס שמא לא נגע, אבל הכא די"ל דלא הוה כאן רוק כלל יש להקל בס"ס.

ובסיפא דקליפי פולין וכו', הר"ש גריס שפשטן, ופי' בה שקלפן, וגם גרסתנו שפסקן שפיר יש לפי' כך, וכתב עוד הר"ש הא דלא תנא הזב דקאי ביה, משום דאין דרך יש' לקלף בפיו, ולא ידענא מנא ליה, ולי נר' איידי דבעי למיתני סיפא ושבשווקים הולכים אחר הרוב שאם רוב נכרים המסיטן טמא, והא לא שייך לומר אם רוב זבים, דרוב זבים הוי מלתא דלא שכיח, ופסקה לזו הרמב"ם שם דין ה', וגרסתו שקלן ולדידיה נמי לריך לפי' שקלפן, ומ"מ ק' אמאי טמא המסיט את הנמלאים בשווקים, והא מסתמא נגובים שהמשקה נבלע בהן, וכה"ג אין סופו ללאת והו"ל טו' בלועה לכ"ע, וצ"ל דה"נ בשאין ידוע אם נגובים. ומ"ש ריה"ו ב"ב, פי' הר"ש דאספקות דמתני' קמהדר, ואתא למימר דאין שורפין על ודאי מגען אלא ברה"י ע"כ. כלו' דהא דריב"ב לאו אדלעיל קאי, אלא מלתא באפי נפשה וקאי אשבה ספקות דתנן ששורפין את התרומה בכל מקום אפי' ברה"ר על ודאי מגען, ואתא ריב"ב ופליג וסבר דהנך נמי אינם אלא ככל הספקות, דדוקא ברה"י שורפין, ולע"ד הך פי' דחיק טובא, דלדידיה ריב"ב נהקל אתא, וא"כ לא הול"ל על ודאי וכו', שורפין אלא הכי הול"ל אפי' על ודאי מגען אין שורפין אלא ברה"י, ותו דמגיה' דתוס' מוכח דאדלעיל קאי, לכך נר' דודאי אדלעיל קאי, דקאמר ת"ק בקליפי פולין שבשווקים הולכין אחר הרוב, והיינו שאם רוב יש' בין המסיטן בין הנוגען והנושאן טהור, ואתא ריב"ב ופליג וסבר דלא סוף דבר המסיטן, אלא אפי' הנוגע בהן אם הוא ברה"י שורפין, ואם ברה"ר תולין אפי' ברוב יש', דכיון דחד משבה ספקות דגזור רבנן ששורפין עליהן בכ"מ, הוא על ס' הרוקין הנמלאין ואפי' במקום דרוב טהורין דלא פלוג רבנן, א"כ הנך קליפין דאורחייהו דמקלפי להו בפה ולא יבלר מהן רוק שבפה, אלא דספקא הוא אם יש בהן רוק לא עדיין יש להחמיר בהן, אבל לא כ"כ כמו הרוק בעין דבההוא שורפין אפי' ברה"ר אבל בהנך דוקא ברה"י, ומיהו לא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דהולכין אחר הרוב, ואם רוב טהורין טהור בין ברה"ר בין ברה"י, דכיון דאיכא רוב טהורין אוקמוהו אדאו' הואיל ואין הרוק בעין.

(ה). שני רוקין וכו', א' רה"י וא' רה"ר תולין, היו נגובין וכו' וברה"ר טהור וכו'. וקאי אדתנן בפרקין, דא' משבה ספקות ששורפין עליהן תרומה הוא על רוקין הנמלאין, דגזור בהו רבנן בכ"מ אפי' ברה"ר, ואפי' ברוב טהורין, קתני הכא דהיינו דוקא היכא דלא אתחזק גב טהרה, דהיינו שאין שם אלא סתם רוק הנמלא ובודאי נגע, אבל אם יש כאן ב' רוקין אחד שידענו בודאי שהוא מטהור, וא' מסתם רוקין שהוא טמא מגזרת דבריהם, ונגע בא' מהן וא"י באיזה מהן נגע לא החמירו בכה"ג לשרוף אלא לתלות, בין ברה"י בין ברה"ר, והיינו בנוגע בעודו לח, דכיון שהוא לח א"א שלא יתלש וישאר קלת על ידו והרי נושאו עליו, ואפי' ברה"ר דכיון שנושאו על גופו שנתלש מרה"ר השיב כרה"י, וכן אם נושא אותו אפי' אינו נוגע, כגון ע"ג חרס ואפי' נגוב, דכיון שהגביהו מהארץ ונושאו עליו הו"ל כרה"י, אבל אם היה נגוב דהיינו שאין בו טופח ע"מ להטפיח ונגע ולא נשא, א"נ אפי' היה לח אלא שלא נגע ולא נשא רק שהסיטו בקיסם ולא הגביהו מהארץ אם הוא ברה"ר טהור, ודברי ריה"ו הללו לפי מתני' דתנן במש' ו', ב' רוקין וכו', תולין על מגען ועל משאן ועל היסטן ברה"י, ועל מגען ברה"ר, בזמן שהן לחין, ועל משאן בין לחין בין יבשין, ויש להבין למה זה חילק ממגע למשא, דבמגע הלריך לחין ובמשא אפי' יבשין, ועוד יש להתבונן למה לא הזכיר ברה"ר היסט כלל כמש שהזכירו ברה"י, והלא בכל מקום היסט השיב משא, ועם האמור כאן נתבאר הכל, דבמגע אין תולין אלא בלח, לפי שנדבק בו, אבל במשא אפי' אינו לח שהרי עכ"פ הגביהו ותו לא השיב רה"ר, אבל בהיסט טהור ברה"ר אפי' לח, שהרי הו"ל ס' ברה"ר, ומש"ה לא הזכיר היסט דאין בהיסט תלייה כלל ברה"ר, ותו פריש הכא ריה"ו דיבשין דתנן לאו דוקא, אלא אפי' נגובין שאינם מטפיחין, שהרי אין נדבק בו אלא נשאר ברה"ר, והטעם שאין שורפין בכה"ג אפי' ברה"י, משום דאיכא ס"ס שמא בטהור נגע, ואת"ל בסתם רוק שמא אינו מזב, וריה"ג סבר דאפי' בס"ס שורפין ברה"י כה"ג, כיון דעכ"פ איכא ודאי מגע, וסיפא נמי אסיפא דמתני' קאי, דתנן היה רוק יחידי כלו' מסתם רוק, ונגע ונשא והסיט אפי' ברה"ר שורפין, וסיים כאן לפי

הרבי', ר' יוסי הגלילי אומ' ברשו' היחיד שורפין. היה רוק יחידי, ספק נגע ספק לא נגע, ספק הסיט ספק לא הסיט, ברשות היחיד תולין, ברשות הרבי' טהור, ר' יוסי אומר ברשו' היחיד שורפין.

(ו). וכשם שטיהרו ספק טומאה צפה על פני המים, בין בכלים ובין בקרקע, כיצד עריבה שהיא טמאה טמא מת, ככר תרומה כרוך בסיב או בנייר כרוך בתוכה, וירדו גשמים ונתמלאת ונותר, הרי הוא צף

חסדי דוד

אבל בס' נגע ס' לא נגע וכו' ברה"י תולין, כיון דאיכא ס"ס, וברה"ר טהור, ור"י סבר דאפי' בכה"ג דאין כאן ודאי מגע ואיכא נמי ס"ס אפ"ה ברה"י שורפין, דר"י מחמיר טפי מריה"ג, דאילו ריה"ג לא החמיר בס"ס אלא בודאי מגע. ודברי הר"ש בזה לא הבנתי, וגר' דט"ס נפל שם בין בגי' התוס' בין בפירושו ע"ע. וכל הנך מילי פסקה הרמב"ם שם בפה"י דין ה' ע"ש.

(ו). וכשם שטיהרו וכו' ובין בקרקע, כך טיהרו ספק טהרה צפה ע"פ המים בין בכלים בין בקרקע ביצד וכו', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש במש' ה', ופי' בה כרוך בסיב אין הככר מכוסה לגמרי בסיב ובנייר, דא"כ לא נגע בעריבה, אלא מלמטה כרוך בסיב ובצדדין מגולה, דכשמונח בשולי העריבה הסיב והנייר מפסיק, וכשהגשמים יורדין לתוכה והככר עולה וצף יכולין צדדין ליגע בצדי העריבה ע"כ. ולא ביאר לנו הרב מלת ונותר דקתני שאין לה מובן, והיה נ"ל דט"ס הוא וצ"ל והככר הרי הוא צף וכו', אמנם כפי מ"ש הרמב"ם בפי"ד דין ה', שפסק להך מתניתא, א"ל למה שנדחק הר"ש לפי' דמלמטה דוקא היה כרוך והצדדין מגולין, שאין זה משמעות כרוך, וגם ע"פ דבריו שם מובנת מלת ונותר, אלא דצ"ל וניתר, דז"ל הרמב"ם עריבה שהיא טמא מת וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר יגתון בתוכה, וירדו לתוכה מי גשמים ונתמלאת ונפשט הנייר, והרי הככר צף וכו' ע"ש, והיינו דמתחלה היה כרוך היטב, אלא דע"י הגשמים ניתר ונפשט הנייר ונשאר למטה תחת הככר, אבל הככר נמצא מגולה ויכול ליגע בצדדיו, ואמנם לעיל בפ"ג נתקשיתי לפי דעת הרמב"ם שכתב שם דין ג', שלא אמרו ס' טו' צפה טהור אלא בשרץ בלבד, היכי קתני הכא עריבה שהיא טמא מת, הרי דין טהרה צפה נלמד מדין טו' צפה, כדקתני כשם שטהרו וכו', ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, ובשלמא לפי' רש"י ושאר המפ' ניחא כדכתי' התם, אבל להרמב"ם ק' והוא ז"ל פסקה להך והו"ל תרתי דסתרן והנחתי שם בצ"ע. אבל עכשיו נ"ל שיש ליישב שפיר, דמ"ש הרמב"ם בשרץ בלבד לא מיעט אלא כל שאר הטמאים מחמת עצמן דומיא דשרץ, דהיינו נבלה ומת וזב ומשקין שלו וכיוצא, והטעם שלא נאמרה הלכה דס' טו' צפה טהור אלא בדבר שאין בו רק טו' מגע, ולא נמצא כן אלא בשרץ בלבד, לאפוקי כל שאר הטמאים, שהרי הזב ואביזריה ומשקין דיליה מטמאין גם במשא וכן הנבלה, והמת מטמא ג"כ באהל, אבל לא כיוון למעט המקבלים טו', כגון כלי שנטמא במת, דאעפ"י שהוא אבי אבות דהרב הרי הוא כחלל. מ"מ אינו מטמא לאחריה אלא במגע, (עיין רמב"ם פ"ה מהט"מ דין ג' ובכ"מ שם) וכיון שאין בו אלא טו' מגע, הא פשי' שאומרים בו ס' טו' צפה טהור כמו בשרץ, ולא הש הרמב"ם לבאר טפי בדין ג' דסמך על מ"ש בסמוך בס' טהרה צפה שהעתיק דין זה של התוס', וממילא יתבארו דבריו שכתב בשרץ בלבד דהיינו כדאמרן.

ומ"ש ר"ש בכלים טמא, ה"נ תניא בברייתא שבגמ' שם בנזיר (סוף דף ס"ג ב'), אלא דהתם מיתנייה לענין טו' צפה והכא לענין טהרה, וקמ"ל דבהא נמי הכי ס"ל לחלק, ושם בגמ' פי' טעמא דרבנן דכתיב השרץ השורץ, דמשמע בכל מקום אפי' צפה, וכתיב על הארץ, הא כיצד ודאי מגעו טמא אפי' צף, ס' מגעו טהור, וטעמיה דר"ש כתיב אך מעין וכו' יהיה טהור, וכתיב סיפיה דקרא יטמא, הא כיצד צפה בכלים טמא, בקרקע טהור, דומיא דמעיין ובור שהם בקרקע ע"ש בתו'. ורבנן דמטהרי אפי' בכלים, נ"ל דילפי מריבוייא דיהיה, דאל"כ ליכתוב טהור, יהיה טהור ל"ל, והא דתניא הוץ מכזית מן המת וכו', כבר ביארנוה לעיל בפ"ג למכ"ל ולמכ"ל, והתם לענין טו' צפה והכא לטהרה וכדאמרן. ודברי ריה"ו דמחלק בין ירידה לעלייה, היינו נמי מתני' (פ"ד מ"ח) אלא דהכא אתא למיהב טעמא למלתא, ויש כאן ט"ס וצ"ל ואפי' לו ליגע[39]), ופי' הר"ש במתני' שדרך אדם כשיורד לבריכה של מים שכל דבר דבמים בא עליו מחמת הכיסע וכו', אבל כשעולה מן המים כל דבר ילך לצדי הבריכה ע"ש. ודע דהר"ש ז"ל הק' אהך מתניתא במ"ש ככר של תרומה וכו', וז"ל ומשמע הכא דאפי' לתרומה מטהרין ס' טו' צפה, ותימא דבשלהי מכילתין תניא בתוס' השרץ שנמצא צף על שפת הבור של גת לתרומה ספקו טמא, ולפועלין ספקו טהור והדבר צ"ע ע"כ, ואני בער ולא אדע מאי קא קשיא ליה למר, דאיברא ודאי דכשטיהרו ס' טו' צפה היינו אפי' לתרומה וכדקתני הכא בהדיא וכשם וכו', ככר של תרומה, ומדקאמר כשם וכו', ש"מ דשוין נינהו טו' צפה וטהרה צפה, וכי היכי דטהרה צפה ספקו טהור אף לתרומה, הה"נ ס' טו' צפה, דהא נמי ק"ק על מ"ש הר"ש משמע הכא, דאין זה משמעות בלבד אלא הוכחה גמורה, ומלי' משנתנו נמי הכי מוכח בהדיא, דתנן אלו ספקות שטיהרו חכמים וכו', וחד מנייהו ס' טו' צפה, וכי היכי דאינך כגון ס' רה"ר וכו', הוו אפי' לתרומה, פשי' דה"נ ס' טו' צפה, ועוד דטיהרו לגמרי משמע, ומ"מ אין זה ענין לדהתם, דמה שטיהרו ס' טו' צפה היינו לענין ס' אם נגע זה הטהור בטו' הצפה ס' לא נגע וכדמוכח להדיא, אבל התם איירי בגת של יין דתרומה שנמצא השרץ בבור. דהיין שבבור טמא בודאי, שהרי השרץ נוגע בו, אלא דמספקא לן על מה שבגת אם טמא או טהור, וכן על הפועלים שהלכו בגת אם טמאים או טהורים, והאה תני תנא לתרומה ספקו טמא, כלו' התרומה שבגת טמא מס', דכיון דמה שבבור נפל מן הגת חיישי' ודאי דהשרץ שם היה ועם היין נפל, ואפי' להזקיה דס"ל בריש נדה (ד' א') אין מחזיקין טו' ממקום למקום, כה"ג ודאי מודה דשורפין נמי, דרגלים לדבר דכיון שנמצא עם היין שבא מן הגת אמרי' שהשרץ נמי בא עמו, דממקום שנפל היין נפל נמי השרץ, וכ"ש לריו"ח דהתם, ולא אמרי' כה"ג כאן נמצא כאן היה, שהרי ממקום שבא היין גופיה משם אני אומר שבא השרץ, וליכא למימר העמד תרומה

[39]) עיין תס"ר, עמ' 66.

על פני המי', ספק נגע בצדי עריבה ספק לא נגע, ספקו טהו', מפני שספק צפה, ר' שמעון אומר בכלים טמא, ובקרקע טהור, חוץ מכזית מן המת. כל המאהילין, שמטמאין מלמעלה ומלמטה. **(ז). ר' יהודה אומ' ספק ירידתו טמא, מפני שהמי' ניסוטין ואיפש' לו ליגר, ספק עלייתו טהור, מפני שהמים רודפין אותו לצדדין.** **(ח). ואיזה הוא ספק שרצים שטהרו חכמים, זה ספק הנזרקין, רבי**

חסדי דוד

על הזקתה, דהא אתרע חזקתה ע"י היין הזה שבבור שבא מן הגת, והו"ל ס' טו' ברה"י הבאה ע"י אדם דחשיב שיש בו דעת לישאל, אבל הפועלים עצמן טהורין מכמה טעמי, הדא דלגבי פועלים איכא ס"ס, ס' היה השרץ בגת דשמא כאן נפל מעלמא, ואת"ל בגת היה שמא לא נגעו בשרץ כשדרכו בגת, וכיון דאית להו חזקת טהרה העמד פועלים על חזקתן, וליכא למימר אתרע חזקתא, דהא יין אתרעאי פועלים לא אתרעו, וכדאמרי' בריש חולין (י' א') סכין אתרעאי בהמה לא אתרעאי. ותו דלגבי דידהו שהס' הוא אם נגעו בטו' או לא נגעו אהני הא דאשתכח השרץ צף, דהו"ל ס' טו' צפה, ואפי' נגעו ביין שבבור נמי יש לטהרן מהך טעמא, כ"ש שהם לא דרכו אלא בגת העליון, ולפי מה שנרא' מדברי התו' דרפ"ק דנדה (ג' ב') בד"ה והתניא המדלה וכו', דלא אתמר ס' טו' צפה טהור אלא בצפה ע"פ המים ולא ע"פ שאר משקין ע"ש, לפי"ז מעיקרא לק"מ, אלא דבשלהי נזיר דס"ג נסתפקו אי ע"פ המים דוקא ע"ש, ומ"מ הא אמרן דאפי' נימא דודאי מיקרי טו' צפה אפי' ע"פ היין, וכנר' מפירש"י דהתם בנזיר וכדכתי' לעיל ספ"ג, עכ"ז נרי דל"ק כלל כדכתי'.

והנה הרמב"ם בפי"ד דין ה' פי' להך מתניתא בככר של תרומה וכדכתי' לעיל, ובדין ו' סמך לאידך תוס', וז"ל שרץ שנמצא צף ע"ג בור בתוך הגת לתרומה ספקו טמא, ולפועלין ספקן טהור, מפני שהיא טו' צפה ע"כ, ומרן בכ"מ כתב שם וז"ל, וא"ת מ"ש מעריבה דבסמוך דמטהרין לתרומה, ואפי' דהכא שאני שהוא יין דמתוך שהיא צפה טהורה לפועלים, ומתוך שאינה צפה ע"פ המים טמאה לתרומה ע"כ. ועין רואה דחילוק זה אין לו סמוכות, ומהיכא תיתי לחלק, אי מיקרי צפה אפי' ע"פ שאר המשקין א"כ אפי' לתרומה נמי, ואי לא מיקרי צפה אפי' לפועלים נמי, דלא משום חומרא דתרומה יש לנו לקרוא לצפה שאינה צפה, ועוד אטו פועלים נמי לאו בתרומה עסקי, וכיון שאנו מטהרין לפועלים הרי אנו מקילין בתרומה, ואי ר"ל לפועלים שלא היו עושין בתרומה אלא לחולין, א"כ לא הו"ל להזכיר פועלין כלל אלא הכי הו"ל לתרומה ספקו טמא ולחולין ספקו טהור. וראיתי להר"ב ח"ן על משנתנו דמייתי מאי דרמי הר"ש מתנייתי אהדדי, ושוב כתב והרמב"ם פי' שתיהן תוס' דעריבה ותוס' דשלהי מכילתין וכתב הכ"מ וכו', ולא ידעתי מאן פלג לן וכו', ומדברי התו' פ"ק דנדה ד"ד והר"ש מש' ג' מוכח דטו' צפה לא גמירי אלא במים לא ביין, וכן הדין נותן דבכל דוכתא דתנן צפה תנן גבה מים וכו' ע"ש, והנה מה שהק' על מרן ודאי קשיא וכדאמרן, אך לא ידענא היכי אתיישבו ליה דברי הרמב"ם דזיכה שערא לבי תרי, והיכי קאמר לפועלין טהור, כפי מאי דפשיט לן הרב שכן הדין נותן דלא גמירי צפה אלא במים, גם מ"ש הרב דממ"ש הר"ש במש' ג' מוכח דס"ל כדברי התו' דנדה, אני בעניי לא מצאתי שום הוכחה בדבריו שם, אלא אדרבא איפכא מוכח, דכמה זימני הזכיר שם הר"ש טו' צפה

שתם, וכתב שם ג"כ דנזרקין באויר וצפה חדא מלתא היא, הרי דס"ל דע"פ המים לאו דוקא, ולעיקר הרומייא כבר מלתי אמורה לעיל.

שוב ראיתי להר"ב מה"מ שרצה לתרץ להרמב"ם, וז"ל והנכון דדין צף אינו כדין ס' טו' ברה"ר, דהא קי"ל פי"ו וכו', דכל שאין בו דעת לישאל אעפ"י שנולד לו הס' ברה"י טהור, וכני' איברא בענין זה הוא להיפך, דבס' נגעה תרומה באה"ע קי"ל דשורפין וכו', ובאדם מקילין אפי' ברה"י בס' נגע הואיל שהשרץ צף, ומש"ה הפועלים טהורין, ושאני הך דעריבה שאין העריבה אה"ע ד"ת, כגון שנגע באדם שנגע במת וכו', ואפי' אם נגעו הפועלים בתרומה ה"ז טהורה ע"ש, ומ"ש דדין צף אינו כדין ס' טו' ברה"ר לא ידענא מאי קאמר, ומה ענין זה למ"ש דאפי' ברה"י אין בו דעת לישאל ס' טהור דזה אמת הוא, אבל מ"מ דין צף דטהור היינו אפי' בשיש בו דעת לישאל כגון אדם, כנר' בהדיא ממשנתנו, וכ"נ מדברי הרמב"ם פי"ד דין ג', ומ"ש בפט"ו דכל אלו הספקות שטהרו ח' ברה"י לפי שאין בהן דעת, היינו בכל שאר הספקות שטיהרו ח' בכל מיני טומאות, אבל ס' טו' צפה ע"פ המים שלא טהרו אלא בשרץ משום גזרת הכתוב לפי ד' הרמב"ם, בהא ודאי הוי אפי' בשיש בו דעת, ומוכרח הוא דאל"כ תיקשי מדידיה אדידיה, וכן מוכח נמי שם בפי"ד דין ו' בפועלים דס' צפה טהור אפי' ביש בו דעת, וגם ס' טו' ברה"ר היינו נמי אפי' בשיש בו דעת לישאל, ומאי קאמר דאינו כדין וכו', גם מ"ש דבס' נגעה טו' באה"ע שורפין ובאדם מקילין, גם דברים הללו אין להם הבנה, דהא דבס' נגעה תרומה באה"ע טמא היינו כשאינה טו' צפה וברה"י, וכשבא הס' טו' בידי אדם דחשיב יש בו דעת לישאל, ובכה"ג באדם נמי הכי הוא. והא דמקילין באדם כשהטו' צפה גם בתרומה הדין נותן דמקילין בכה"ג, ועיקרא דמלתא מה שרצה לבאר דעריבה איירי שאינה אה"ע זה שלא כדברי התוס' דבהדיא קתני עריבה שהיא טמא מת, וכ"ה ג"כ ל' הרמב"ם, וגם מה ענין פועלים בההיא דעריבה דמסיים בה ואפי' אם נגעו הפועלים בתרומה ה"ז טהורה, פועלים מאן דכר שמייהו, התם לא נזכרו פועלים אלא בההיא דשלהי מכילתין בנמצא שרץ בבור, והס' הוא אם הפועלים נגעו בשרץ או לא, ואם נגעו ושוב נוגעים בתרומה פשי' שהיא טמאה, סוף דבר דברי הרב בזה מבולבלים ואין להם שחר.

(ח). ואיזה הוא וכו'. במתני' (פ"ד מי"ב) תנן ס' שרצים כשעת מציאתן, ולא אתפרש מאי קאמר, פריש הכא שזה ס' הנזרקין, וז"ל הרמב"ם פט"ו דין ו' ס' שרצים זה ס' הנזרקין, כילד זרק שרץ וכו' לבין הככרות, ס' נגע ס' לא נגע ה"ז טהור, הואיל ומצא הככר הטהור שאינו נוגע בטו', שכל הטו' כשעת מציאתן, ואין אומרים שמא נגע בו ואח"כ נפל בצדו וכו' ע"כ. והר"ש פי' משנתנו כשעת מציאתן, כגון שנמצא שרוף ע"ג זיתים דתנן לק' בפ"ט ע"כ. ואיברא שהדין דין אמת, ואתי במכ"ש מדהכא, והכי מסיים שם במתני'

דוסתאי ברבי ינאי אומר משם ר' יוסי, הלך במבוי ועשה עיסה ואח"כ נמצא שם שרץ, זה הוא ספק שרצים. והאוכל תרומ' תלוייה טהור, כל שספקו טהור ספק תולדתו טהו', כל שספקו טמא ספק תולדתו טמא. (ט). וכשם שהאוכל אוכל ראשון, ואוכל שני, והשותה משקין טמאין, והבא ראשו ורובו במים שאובין, והטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין, ספקו לטמא אחרים טהו', כך משקין בו, הנוגעין כנוגעין בשרץ. (י'). וכשם שהראשון עושה שני, ושיני עושה

חסדי דוד

דפ"ע שכל הטו' כשעת מליאתן, מ"מ מאחר שלא נעלמה מעינו הבהיר זאת התוס', שהרי הביאה אח"כ, ומוכח להדיא דאתיא לפי' מתני', דקאמר איזהו ס' שרלים וכו', א"כ אמאי בחר לו דרך אחרת לפי' המש' ונטה מני דרך התנא, ולא עוד אלא דאם נפרש כפי' התוס' נמלא דהכי אשמועי' משנתנו רבותא טפי, דאי מהתם הוה אמינא דוקא כה"ג דלא אתחזק טו' כלל, דהא שרץ שרוף הוא דאשתכח שאין בו טו' בהא הוא דאמרי' כשעת מליאתן, אבל הכא דאיכא טו' ודאית אלא דס' נגע הו לא דילמא לא אמרי' כשעת מליאתן, ותו דהתם דבר שאין בו דעת לישאל הוא ואין בזה חידוש, אבל הכא שהוא ס' הבא בידי אדם, שהרי הוא זרק את השרץ דחשיב כיש בו דעת לישאל וכדלעיל, נימא דכה"ג לא היקלו רבנן, קמ"ל דאלו ספקות שטיהרו חכמים אפי' בשיש בו דעת לישאל נינהו, וכי תימא תיקשי מהכא לסברת הרמב"ם, שכתב בפט"ו דין ח' שכל אלו הספקות שטיהרו ה' אפי' ברה"י, מפני שאין בהן דעת לישאל, ותסייעיה לד' הראב"ד שכתב שם זה שיבוש, אלא אעפ"י שיש בהן דהא הכא בס' הנזרקין היינו יש בו כדאמרן ואפ"ה טיהרו, ותיקשי נמי להרמב"ם מדידיה אדידיה, שהרי איהו גופיה פסיק ככך תוס' כדאמרן, הא ל"ק, דס"ל להרמב"ם דכל כה"ג שזרקו האדם שאין אגודו בידו, מכי נפיק מידיה שאין בידו להשיבו תו לא מיקרי בא מידי אדם, ומ"מ שפיר אשמועי' בתוס' הדושא והיא גופה קמ"ל דלא חשיב כה"ג יש בו דעת, והדרא קושיין להר"ש אמאי נייד ממטבע שטבעו חכמים [40]) בתוס' ול"ע. ואולם דברי ר' דוסתאי אינם הלכה, דאדרבא הא נמי בכלל ס' טו' ברה"י, דכיון דאתחזק שם טו' ולא ידעי' אימת מטמא למפרע, אע"ג דאיכא ס"ס שמא כשעשה עיסה עדיין לא היה השרץ שם, ואת"ל היה שמא לא נגע, דכל מה שאתה יכול להרבות ספקות וכו' ברה"י טמא, וסתם מתני' הא בפ' [דם] הנדה (פ"ז מ"ב), השרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע, פי' כל הטהרות שנעשו שם עד שיאמר בדקתי וכו', ופי' כן הרמב"ם בפי"ח דין ד' ע"ש, ור' דוסתאי סבר דס"ס אפי' ברה"י טהור, ופליג נמי אמתני' דפ"ו [41]).

האוכל תרומה תלויה וכו', וכשם שהאוכל וכו', כך משקין הנוגעין בו ספקן לטמא אחרים טהור, ר"י בר"י אומר משקין הנוגעין בו כנוגעין בשרין, כל"ל. וכך הביאה הר"ש במש' י"א, ופי' בה כל שספקו טהור, כגון האוכל אוכל ראשון ואוכל ב', ס' נגע ס' לא נגע ספקו טהור, כך תולדתו דהיינו משקין הנוגעין בו, ס' נגעו ס' לא נגעו באחרים ספקו לטמא אחרים טהור, כל שספקו טמא כגון אב הטו' מד"ס, כדתנן אבל אב הטו' מד"ס ספקו טמא, וכשם שאוכל אוכל ראשון ס' טמאין ס' טהורין ספקו טהור, כך משקין הנוגעין באוכל אוכלין טמאין ודאי, ס' נגעו בתרומה ס' לא נגעו ספקו טהור, משקין הנוגעין בו באוכל אוכל ראשון וב' כנוגעין בשרץ, כלו' דתחלה הוו ע"כ. ופירושו דחוק, דספקו טהור פשטיה משמע דאגברא גופיה דאכיל קאמר, וגם מה שפי' הרב בתולדתו, היינו מאי דתני סיפא וכשם וכו' כך המשקין וכו' לטמא אחרים טהור, מכלל דתולדתו דרישא ענין אחר, ועוד לא ביאר הרב בכל שספקו טמא תולדתו מאי ניהו, ולפעד"ן לפי' דה"ק האוכל תרומה תלויה טהור, וה"ה כל האוכל אוכלין שטמאין מס', א"נ אף שהאוכלין טמאין ודאי, אלא שס' אם אכלן או לאו, בתרווייהו גברא טהור, שלא גזרו אלא באוכל ודאי אוכלין שטמאין בודאי, והכא קאמר דכי היכי שספקו טהור, כך אפי' ודאו וס' תולדתו טהור, דהיינו ודאי אכל, וס' נגע בטהרות ס' לא נגע הטהרות טהורות, וכל שספקו טמא דהיינו כדמפ' מתני' אב הטו' דמד"ס שגופו טמא מס', דהיינו כגון ס' נגע בכותי או בע"ז, א"נ אפי' ודאי נגע כגון בבית הפרס וארץ העמים, דאפי' ודאן אינם אלא מספק וגברא טמא, ה"נ תולדתו טמא אם אחר שנגע באחד מהנך ס' נגע בטהרות, אותן הטהרות טמאות, ומיהו לאו נשרפות אלא תלויות, לא מיבעיא באותן אבות הטו' דעיקרן מד"ס שאין בהן ס' טו' מן התורה כלל, כגון נכרים וכיולא, דודאי אין שורפין עליהן תרומה וקדשים כלל אפי' בודאן, אלא אפי' כגון בה"פ שגזרו בו טו' מפני ספק תורה, אין שורפין אם הלך בבה"פ ואח"כ נסתפק אם נגע בתרומה, משום דחשיב ס"ס ועל ס"ס אין שורפין, ומאי דתני סיפא וכשם [42]) וכו', כך משקין וכו', היינו במליאות מהופך מדרישא, דתולדתו דרישא היינו שהאדם אכל ודאי והטהרות הנוגעות הן ס' אם נגעו, והכא קאמר דכשם שאמרנו בזה האוכל וכו', דספקו דהיינו שהוא ס' אם אכל וכו', אינו מטמא אחרים אפי' בודאי נגע בהן, שהרי לא גזרו בו רבנן טו' אלא בודאי אכיל וכדלעיל, כך ספקן של המשקין הנוגעים בו, כלו' שהוא אכל ודאי אך המשקין ס' אם נגעו בו אעפ"י שנטמאו מס' טו' גדולה ממנו, שהרי האוכל לא נעשה גופו אלא שני והמשקין הם ספק ראשון, שהרי המשקין תחלה, אפ"ה ספקן זה אין בו כח לטמא אחרים אפי' נוגעין בודאי, הואיל וטומאתן אינה אלא ס', והאיש הגורם להם זה הס' אינו אלא שני מדרבנן, ור"י בר"י ס"ל שאלו המשקין חשובין כראשון גמור מן התורה, וכאילו נגעו בשרץ ומטמאין אוכלין לעשותן שני, ופשי' דהלכתא כת"ק, ואמנם לא העתיק הרמב"ם תוס' זו, רק ברפט"ו פי' לרישא דהאוכל תרומה תלויה, ואידך מילי נמי שפיר משתמען ממ"ש שם, וכן מנ"ש רפי"ד ע"ש, וסיפא דסיפא דכשם שהראשון וכו' כך ספק ראשון וכו' פסקה בפ"ג דין ע'.

40) עיין תס"ר, עמ' 66.
41) סובר כרשב"ג, עיין מ"ש לעיל פ"ד ה"ח.
42) עיין או"ש רפט"ו מה' שאר אבה"ה. ועיין ירושלמי סוטה פ"ה ה"ב, כ' ע"ב, ומ"ש במיכל המים (בס' השלמה לירושלמי) שם, ד"ה אי מה הידים.

שלישי, כך ספק ראשון עושה ספק שני, וספק שני עושה ספק שלישי. ספק משקין לטמא טמא, ולטהר טהור, דברי רבי מאיר, וכן היה רבי אליעזר אומר כדבריו, ורבי יהוד' אומ' לכל הוא טמ', רבי יוסי ורבי שמעון אומ' ספיקן המשקין לאוכלין טמא, ולכלים טהור. (יא). מקל שהיא מלאה משקין טמאין וזרקה לבין הכיכרו' טהורין, ספק נגע ספק לא, זה הוא ספק המשקין שנחלקו עליו חכמים, אלא איזהו ספק המשקין שנחלקו עליו חכמי', שתי הביות אחת טהורה ואחת טמאה, ועשה עיסה באחת מהן, ספק מטמאה עשה, ספק מטהורה עשה, זהו ספק המשקין לאוכלין טמא ולכלים טמא. (יב). הילכך במבוי ועשה עיסה, ואחר כך נמצא שם שרץ, ספק נגע ספק לא נגע, ספק אוכלין

חסדי דוד

(י). ספק משקין ליטמא טמא ולטמא טהור וכו', ר"י ורש"א ספק המשקין וכו' ס' נגע ס' לא נגע לא זהו וכו', כצ"ל. וטעם החילוק דטו' עצמן הו"ל ס' בדאו', דכתיב וכל משקה וכו' יטמא, אבל לטמא אחרים אינו אלא דרבנן, כך פי' הרמב"ם במתני', וסברת ר"מ היינו סתם מתני', ומ"ש כאן וכן היה ר"א וכו', לכאורה היה נר' דר' אלעזר גרסי' בלא יו"ד, והוא ר"א בן שמוע חבירו של ר"מ, דאילו ר' אליעזר רביה דרביה דר"מ, ואיפכא הו"ל למיתני ר"א אומר וכו', וכן היה רמ"א כדבריו, וכפי"ז י"ל דלימד כאן התנא דחמשה תלמידי ר"ע נחלקו לג' סברות במשקין ב' כנגד ב', דר"מ ור"א הדא שיטתא, ור"י ור"ש חדא שיטתא, וסברת ריה"ו יחידאה, ואיהו גופיה הדר ביה כדאי' בפ"ק דפסחים די"ו וכדמייתי הר"ש, דהוה סבר מעיקרא דטו' משקין אפי' לטמא כלים דאו', ומש"ה אמר לכל טמא, כלו' בין העיסה ובין העריבה טמאין מס', אבל ר"מ ור"א סברי דעיסה נמי טהורה, שאין ס' המים מטמאין העיסה, ור"י ור"ש חשבי לה כטו' עצמן, לפי שהמים מעורבין בעיסה, ור"מ ור"א סברי שהמים בטלים בעיסה כמ"ש הר"ש, ומש"ה חשיב כלטמא אחרים, אלא דבפ"ק דפסחים די"ו דמייתי לה פירש"י שם ר' אליעזר גרסי' ע"ש, ואיברא דהכי מוכח בהדיא מסוגייא רפ"ק דנדה ד"ח ע"ש, ומה שהזכיר ר"מ תחלה, משום דהוא סבר דטו' עצמן דאו' ומש"ה ס' ליטמא טמא, אבל ר"א אמר כדבריו דס' ליטמא טמא אבל לא מטעמיה, דאילו ר"א סבר דטו' עצמן נמי דרבנן, אלא דסבר דהכי גזרו אפי' בספקן להחמיר, וכדכתי' בטעיותין בס' ל"ל [= למגלה לדוד] במאמר עיסה קושית[43]), דבהכי תירצתי הקשיא דמניח ש"ס לרב ע"ש, נמצא דהך טעמא דיהיב הר"ש הוא לר"מ מחד טעמא דלטמא טהור, ולר"א מחד טעמא, וגם מש"ס דפ"ב דנדרים די"ט נר' דר' אליעזר גרסי' ע"ש[44]), ואיך שיהיה א"ש הא דמסיים הכא דמקל שזרק בין הככרות לא פליגי, דהתם לא שייך הך טעמא דר"י ומודה דטהור, כמ"ש הר"ש דמסיק בפסחים דר"י נמי סבר דטו' משקין דרבנן ע"ש, ואע"ג דמ"מ ריה"ו ודאי דהוה פליג גם בהכיא, כיון דהוה סבר דטומאתן מדאו' אפי' לכלים וכ"ש לאוכלין, אלא דכיון דלא עמד ריה"ו בסברתו שפיר תני לא זהו שנחלקו חכמים, ושם בפסחים בעו בש"ס כי הדר ריה"ו אי לגבי ר"מ הדר, או לגבי ר"י ולא איפשיט ע"ש.

והנה הרמב"ם בפי' הנז' בס' משקין דלטמא טהור מייתי הא דמקל וכו', והשמיט הא דב' הביות ולא ידענא אמאי, דמ"מ היה צריך להשמיענו אי קי"ל כר"מ דחשיב כה"ג לטמא אחרים, אי כר"י דחשיב לה ליטמא, והנה במשנתנו לא נזכר רק דברי ר"י בלבד בזה, ושם בפירושו כתב דאין הלכה כר"י, אלא דהתם פי' דטעמיה דר"י דקסבר טו' משקין לטמא אוכלין דאו' ע"ש, אבל כפי מסקנת ש"ס דפסחים דל"פ בזה, אלא נ"ל כדאמרן דפליגי אי בטלי מים או לא בטלי, א"כ היה צריך ללמדנו בסברא זו אי בטלי מים או לא כמאן הלכתא, ואין לומר דסמך על מ"ש בפ"ה מהי"ט, גבי אשה ששאלה מחברתה מים או מלח לעיסתה הרי היא כרגלי שתיהן, דש"מ דלא בטלי מים בעיסה, וממילא ש"מ דהלכה כדברי ר"י דהכא, דשאני התם דמדינא הו"ל ליבטל מים דהו"ל מבשא"מ ובטיל ברובא לענין איסו', אלא טעמא דלא בטלי התם היינו לרבא משום גזרה שמא תעשה עיסה בשותפות, ולרב אשי משום דאיל"מ כדאי' התם בגמ' דע"ל, וא"כ הכא לענין טו' אכתי לא ידעי' אי בטלי מים וחשיב לטמא אחרים והעיסה טהורה, או לא בטלי וחשיב כטו' עצמן ולחומרא, והדבר צריך ייתוב ועמש"ל בס"פ בס"ד.

(יב). הילך במבוי וכו'. פי' ס' נגע בשרץ האיש שהלך קודם שעשה העיסה, דשמא השרץ היה כבר שם, ושמא נגע בו ונטמא ואח"כ טימא את הקמח ואת המים שנגע בה כשעשה העיסה, אע"ג דאיכא ס"ס לגבי האוכלין והמשקין, דהיינו הקמח והמים, דשמא לא היה שם עדיין השרץ, ואת"ל כבר היה שמא לא נגע בו, עכ"ז הרי שנינו כל שאתה מרבה ספקות וכו', ברה"י ספקו טמא כשיש בו דעת לישאל, וזה ס' הבא בידי אדם הוא, אך אכתי צריכא רבא, דהא אפי' תימא שנטמא בשרץ אינו אלא ראשון, וא"כ הקמח אינו אלא שני, ופסול הוא דהוי ולא טמא, ומיהו מתוקמא שפיר בקמח של תרומה, והמים הא ידוע דמשקין תחלה לעולם ושפיר תני טמא, אבל הכלי שלש בו טהור, שהרי אפי' תימא שנגע בשרץ הרי אינו אלא ולד ואינו מטמא כלי, וכ"ת המים שבו טמאין טמאו הכלי ליתא, דהא אפי' ר"י דלעיל דמחמיר ס"ל ס' משקין לכלים טהור.

והדר תני ע"י שפשט ידו לאויר חבית של חרס ובתוכה אוכלין או משקין ס' נגע בהן או לא נגע, ס' אוכלין או משקין טמא, מטעם האמור דהו"ל ס' טו' ברה"י דבא ע"י אדם, ומיהו ע"כ הך טמא דקאמר הכא לאו דוקא, דהא ע"י אינו אלא שני, ואפי' תימא דאיירי באוכלין ומשקין של תרומה אינו אלא פסול אפי' במשקין, דהא דקי"ל (פרה פ"ח מ"ז) כל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מטע"י הוי, ותנא להא לרבותא וע"ד לא זא"ז, דאפי' ע"י דקי"ל ספקו פוסל אוכלין ומשקין דתרומה, אבל הכלי שבי' דטהור. והמגס הר"ש הביא נוס' אחרינא, דבמקום ע"י גרים מגע טמא מת, והשתא ניחא דטמא דוקא, ולעולם

43) מליצה ע"פ „אשת כושית", עיי"ש ב' ע"א.
44) עיין בחי' הרשב"א שם.

ומשקין טמא, וכלי׳ טהור, טבול יום שפשט ידו לאויר חבית, ספק נגע ספק לא נגע, ספק אוכלין ומשקין טמא, וכלים טהור. (יג). שתי חביות אחת טמאה ואחת טהורה, ונשתברו ובאו להן לטהרו׳, ספק טמא׳ ספק טהור׳, ספק אוכלין ומשקין טמא, וכלי׳ טהור. מגע חבית שיש בה משקין טהורין עד חצייה, ונפלו משקי׳ לאויר, ספק טמאי׳ ספק טהורין, המשקי׳ טהורי׳, שאין מטמאי׳ מחמת החבי׳, נפלו על גבי משקין, משקין טמאין, וחביו׳ טהורו׳. (יד). אפה פת בתנו׳

חסדי דוד

בתרומה מתוקמא וכדאמרן, דמגע טמא מת הוא ראשון, וזה ס׳ ראשון והאוכלים שניים מס׳ כדתנינן בפי׳ דלעיל, כשם שראשון עושה ב׳ כך ס׳ ראשון עושה ס׳ שני, וכ״ש משקין שנעשין תחלה כדינם דס׳ משקין ליטמא טמא, והכלי טהור דמהאדם אינו מיטמא אעפ״י שפשט ידו באוירו, וכן מהמשקין וכדלעיל.

וכן אידך בבא דב׳ חביות ברורה, והיינו דכשנשתברו החביות והמשקין ניגרים והיו שם אוכלים ומשקין וכליה טהורין, ונגעו מן משקין הניגרין בהם, אלא שלא נודע אם מהטהורה או מהטמאה, ס׳ משקין ליטמא טמא ולכלים טהור וכדלעיל, אלא דאוכלין דקתני לא ידענא אמאי טמא, דבשלמא בבבי דלעיל שבא ס׳ הטו׳ ע״י אדם, הו״ל כדבר שיש בו דעת לישאל, אבל הכא קתני נשתברו ובאו וכו׳, דמשמע מאיליהן, וא״כ הו״ל דבר שאין בו דעת לישאל, ובשלמא המשקין היינו חומרא דאמור רבנן במשקין ס׳ ליטמא טמא, כלו׳ אפי׳ בשאין בו דעת, דומיא דסיפא דלטמא אחרים טהור דאיירי בשאין בו, כפי סברת הרמב״ם בפט״ו דכל הנך איירי בהכי בשאין בו, ואמנם המשקין נמי לא ברירא כ״כ לכאורה, דאיברא דאחמור רבנן דס׳ משקין ליטמא אפי׳ בשאין בו, מיהו י״ל דהיינו דוקא כשהטו׳ היא ודאית אלא דס׳ אם נגעו בה, אבל כשהטו׳ עצמה ספק אפ׳ דלא אחמור כ״כ, דאפי׳ בשאין בו לעצמן טמא, אלא דבאמת שפיר אמינא דמשקין ניחא, דהא עכ״פ אלו הניגרין בעצמן טמאין מס׳, דהא לעצמן ספקן טמא, ומכיון שנגעו במשקין הטהורין ע״כ נתערבו, וא״כ הנך טהורין נמי טו׳ עצמן מיקרי וספקן טמא, אבל מ״מ אוכלין ודאי קשיין, וצריך לדחוק ולפי׳ דנשברו ע״י אדם קאמר, והו״ל כי הביא דכל הנגררין דלעיל דחשיב כטו׳ מונחת ויש לטו׳ מקום.

ובבא שאח״ז כנ״ל, חבית שיש בה וכו׳, ונתלו משקין וכו׳ שאין מיטמאין אלא מחמת וכו׳, משקין טמאין והחבית טהורה, ופי׳ הר״ש וז״ל אלא מחמת החבית, דלא חזי׳ לתנור כמאן דמלי טו׳ כדאמרי׳ בפ׳ תולין דקל״ה, והמשקין שנתלו בחבית כאילו נגעו בחבית והחבית לא נטמאת, דס׳ משקין אין מטמאין כלים ע״כ. ופי׳ נתלו כי הביא דתנן לעיל, מקל שיש בראשה משקין טמאין ונתלה מקל זה שהמשקין בראשו באויר החבית ולא נגעו משקין במשקין, וזהו מ״ש שאין מיטמאין אלא מחמת החבית, כלו׳ א״א להם לקבל טו׳ מהמשקין, שהרי אין נוגעין בהן, אלא מהחבית היו יכולים לקבל אם היתה טמאה, אבל אינה טמאה, ולפי׳ הכל טהור, אבל נגעו משקין במשקין משקין טמאין והחבית טהורה, כדפי׳ הר״ש דאין כח למשקין הללו לטמא את החבית, מאחר דאין להן טו׳ אלא מחמת ס׳ ע״כ. וברור הוא.

ומתוך האמור ממילא נתבארה בבא דסיפא אפה פת וכו׳, ונ״ל דה״נ גרסי׳ ונתלו משקין לאוירו, ול״ג ונפלו דאיך יתכן דנפלו ונשארו באויר ולא נגעו בפת, אלא נתלו גרסי׳, והיינו שאדם תלה המקל כדלעיל, ובסיפא נמי האדם הגיע ראש המקל בפת, דאל״כ הו״ל לגבי הפת ס׳ אוכלין בדבר שאין בו דעת לישאל, ואמאי קתני הפת טמאה, אבל כשהוא ע״י אדם ניחא, דהו״ל כיש בו דעת וכדאמרן. והרי נתבארו היטב כל חמשה בבי דמתניתא. והרמב״ם בפי״ד דין ה׳ כתב, חבית שהיא מליאה משקין ופשט הטמא את ידו לאוירה, ס׳ נגע במשקין ס׳ לא נגע בהן, המשקין טמאין והחבית טהורה, שאין ס׳ המשקין מטמא, וכן אם נכנסו משקין שהן טמאין מס׳ לאויר החבית, הרי החבית טהורה והמשקין שבתוכה טהורין, שאינן מתטמאין אלא מן החבית, ואם נתערבו משקין אלו הס׳ במשקין שבחבית הרי כל המשקין טמאין בס׳ והחבית טהורה, וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור הרי הפת והתנור טהורין ע״כ. הרי דפי׳ לבבא שניה ורביעית וחמישית, והשמיט לבבא ראשונה ושלישית. והנה הראשונה לא אצטי׳ דברורה היא, שכבר פי׳ בפי״ו דס׳ טו׳ ברה״י הבא ע״י אדם הרי הוא כמי שיש בו דעת, וברפי״ח פי׳ דכל שאתה מרבה ספקות וכו׳, א״כ פשי׳ דהעיסה טמאה, והעריבה פשי׳ דטהורה, שכבר נלמד ממה שפי׳ דס׳ משקין לטמא טהור, ובבא שלישית נמי לא צריכא דמהנך נילפינה, שאם היו נשברין וניגרין ע״י אדם הכל טמא, ואם מעצמן אם אוכלים או כלים טהורים ודאי, ואם משקין טמאין כדאמרן, דהא נתערבו בהכרח וא״כ הו״ל טו׳ עצמן, וזה כבר נלמד ממ״ש כאן בבא רביעית, דקאמר ואם נתערבו וכו׳ טמאין מס׳, וא״כ פשוט דה״נ לא שנא, אבל הנך בבי דנקט אית בהו קצת חדוש, דבבא דפשט הטמא את ידו לאויר קמ״ל טעמא דמשקין טמאין משום שיש ס׳ שמא נגע, הא לא״ה אף המשקין טהורין, ולא נימא רואין החבית כמאן דמליא טו׳ והו״ל כנוגע הטמא, דהיינו מגע ט״מ במשקה עצמו, וכן בנכנסו משקין לאויר החבית, קמ״ל דאע״ג דקרוב לודאי שנפלו קצת מאותן המשקין הספק בתוך המשקין שלמטה, אפ״ה המשקין טהורין, כל שלא נודע בודאי שנתערבו, משום דהו״ל ס״ס, והוא ס״ס בדבר שאין בו דעת לישאל, ולא אמרי׳ ס׳ משקין לטו׳ עצמן טמא אלא כשנתערבו בודאי, ומ״ש נפלו לתוך התנור נמי נקטיה לדיוקא, טעמא דהפת טהור לפי שנפלו כלו׳ מעצמן, אבל אם אדם הכניס מקל שבראשה משקין ספק הרי הפת טמא, דהו״ל כמי שיש בו דעת לישאל.

וראיתי שם למרן הכ״מ [45], דכתב על בבא ראשונה בתוס׳ דטהרות פ״ה מגע ט״מ שפשט וכו׳, וגרי׳ שם׳ אוכלין ט״ם הוא, דס׳ משקין ליטמא טמא, אבל ס׳ אוכלין טהור, וכך הם דברי רבינו שלא הזכיר אלא משקין ע״ש, ושותא דמרן לא ידענא, דכיון דאיירי הכא שאדם טמא דהיינו מגע ט״מ הכניס ידו ס׳ נגע, א״כ פשי׳ דאפי׳ ס׳ אוכלין טמא, דהו״ל ס׳ הבא בידי אדם ברה״י, ולא אמרו ס׳ משקין דוקא ולא אוכלין אלא בשאין בו דעת, ואין כאן ט״ס, והא דנקט

45) עיין באו״ש שם במקומו ומ״ש בתס״ר, עמ׳ 67 ואילך.

ונפלו משקי׳ לאוירו, ספק טמאי׳ ספק טהורי׳, הפת טהור׳, שאינ׳ מטמא׳ אלא מחמת התנור, נפלו על גבי הפת, הפת טמאה והתנור טהו׳. (טו). המרביץ את ביתו במי׳ טמאי׳ והיו שם טהרות, ספק נתזו ספק לא נתזו׳, ספקן טהור, אי איפשר לו שלא לכן ספקו טמא, ר׳ דוסא אומ׳ אומרין לו שישנה, אמרו לו אין שונין בטהרות, רבן שמעון בן גמליאל אומר עתי׳ שהוא שונה. (טז). המכבס את כסותו, והסוחט את שערו, והרוטה פשתנו, והיו שם טהרות, ספק נתזו ספק לא נתזו, ספיקן טהור, אי אפשר לו שלא לכן ספיקן טמא, ור׳ דוסא אומר אומרים לו שישנה, אמרו אין שונין בטהרו׳, רבן שמעון בן גמליאל אומר עתים שהוא שונה. (יז). זילף משקין טמאין וטהורין בתוך הבית, ואחר

חסדי דוד

הרמב״ם משקין בלבד, משום דבעי למיתני וכן אם נכנסו משקין וכו׳, דהתם איירי בנכנסו מעצמן שלא ע״י אדם בר דעת, והתם במשקין דוקא תנא נמי רישא משקין ולא אתא למיעטי, שדבר פשוט הוא דס׳ הבא בידי אדם אפי׳ לאוכלין ספקו טמא, וכתב עוד מרן בבבא דתנור, דהשמיט רבינו סיפא דהא דקתני נפלו ע״ג הפת טמאה, משום דמשמע ליה דמשבשתא היא, דס׳ משקין וכו׳ אמרו לא ס׳ אוכלין, ואי בעית לתרוצה צריך לאוקמה כשהיו בפת גומות ובהם משקין, ומי הכניסנו בתגר זה וכו׳ ע״ש, והא נמי לפי מאי דכתי׳ לעיל דנתלו גרסי׳ בתוס׳, לאו משבשתא היא, אלא מתרצתא דבאה בידי אדם, וא״צ לידחק בגומות כלל, אלא דהרמב״ם משום דניחא ליה למינקט בנפלו, דהיינו אפי׳ שלא ע״י אדם מש״ה לא תנא לה לסיפא בהדיא, אלא דמ״מ מדיוקא דמלתיה שמעי׳ לה, דמדקאמר נפלו לתוך התנור הרי הפת והתנור טהורין, ולא תנא רבותא נפלו ע״ג הככר ממילא שמעי׳ דלא נקט אלא מלתא פסיקתא, והיינו דהיכא דנפלו לתוך התנור, כלו׳ ויש ס׳ אם נגעו בככר בהא ודאי הפת טהור, משום דהו״ל ס״ס והעמד ככר על חזקתו דטהור, כיון דהזקת טו׳ ליכא, אבל נגעו בפת יש הילוק שאם נתלו ע״י אדם טמא, דהו״ל כמו שיש בו דעת וטמא הככר, ואם נפלו מעצמן, הו״ל שאין בו דעת והככר טהור, ולאו מלתא פסיקתא היא.

(טו). המרביץ את ביתו וכו׳. עיין מש״ל רפ״ד ומשם יש להקריב לבאר הא דהכא. והנה דברי ת״ק ברורין, דס׳ נתזו הו״ל ס׳ משקין לטמא אחרים דטהור, אבל אם א״א שלא לכן כלו׳ שהטהרות קרובות כ״כ דקרוב הדבר דנגע, (דה״א לאו דוקא וכדכתי׳ התם) הו״ל ס׳ מוטה להחמיר ולא מיקרי ס׳. ואין להק׳ דבשלמא לדעת הראב״ד שסובר דהנך ספקות שטיהרו ה׳ אפי׳ ברה״י היינו אפי׳ ביש בו דעת לישאל ניחא, אבל לד׳ הרמב״ם שם בפט״ו דדוקא בשאין בו, וקי״ל דכל ס׳ הבא בידי אדם אפי׳ בכלי המונח ע״ג קרקע חשיב כמי שיש בו, א״כ היכי מטהרי׳ הכא, והלא הס׳ בא בידי אדם המרבץ, והרמב״ם גופיה פסקה להא כת״ק בפי״ד דין ט׳, הא ל״ק דכבר כתי׳ לעיל בפרקין גבי ס׳ הנזרקין, דס״ל להרמב״ם דכל כה״ג שזרק דאין אגודו בידו תו לא מיקרי בידי אדם, וכ״ש הכא שהאדם אינו אלא מרביץ ומכח ההרבצה נתזו המים, דאינו אלא כחו בעלמא ולא חשיב בא בידי אדם, ור״ד ס״ל דכל כה״ג לא הוי בכלל ס׳ משקין שטיהרו, דהא מיקרי דבר שיכול להתברר ע״י שישנה, ופליג בין ארישא בין אסיפא, וקאמר דשונין וסמכי׳ על זה בין להחמיר בין להקל, וא״ל אין שונין בטהרות אפי׳ להחמיר, ולא מיקרי בירור דיתכן דזימנין ניתזין וזימנין אין ניתזין, ורשב״ג סבר עתים שהוא שונה להחמיר דוקא, אבל לא להקל כגון ברישא, ואם כששונה נוגע ספקו טמא, וממילא נתבארה גם סיפא דמכבס כסותו וכו׳, ויש בה טעות סופר וצ״ל והטווה[46] פשתיו, ונקט תרתי רישא לרבותא דת״ק דאפי׳ במרביץ ביתו דקרוב הדבר טפי שיתזו מים יותר מהמכבס וכו׳, אפ״ה ספקו טהור, וסיפא דמכבס וטווה וכו׳ לרבותא דרשב״ג דאפי׳ בכה״ג דלא שכיח כ״כ שיתזו עכ״ז אין להקל אא״כ שונה ואינו נוגע. ונר׳ דלר׳ דוסא דאית ליה שונין, כשבא לשנות אינו צריך לשנות דוקא במים טהורין ולא בטמאין, משום דשמא לא נגעו ונמצא שהתרומה טהורה ואסור לטמאה בידים ושמא עכשיו יגעו ומטמא אותה בידים, דהא כיון דאית ליה דסומכין על מה ששונה אפי׳ להקל, נמצא דסבר ר״ד דודאי כמו שהיה בראשונה כך הוא בשניה, וא״כ ממ״נ אם נתזים בשניה כך נתזו בראשונה וכבר היתה טמאה, ואם לא נתזו בראשונה ברור לו לר״ד שלא יתזו גם בשניה, אבל לרשב״ג נר׳ דחשיב לה כתלויה, אי ס״ל כר״ג דבפ״ה דתרומות דלא יתדש בה דבר, נר׳ דאין לשנות אלא במים טהורין, ועם מה שכתבתי בסמוך דרישא לרבותא דת״ק, א״ש דהרמב״ם שם לא העתיק אלא לרישא דמרביץ, דכיון דפי׳ כת״ק סיפא אתיא במכ״ש, והא דפי׳ כת״ק משום דהכיא דכ״מ ששנה רשב״ג וכו׳, רפופה היא בפרט כשאינו במשנתנו.

(יז). זלף משקין וכו׳. רישא פירושה ברור, דהו״ל ס׳ משקין לטמא הככר דטהור ובא שלא ע״י אדם מיקרי אע״ג דזילף האדם, כיון דנתזו מעצמן ע״י כחו בלבד כדכתי׳ לעיל, אבל סיפא קשיא דמ״ש ממרביץ ביתו ס׳ נתזו ס׳ לא נתזו דלעיל, דהתם נמי הטהרות נגובות כשבא לישאל, שאם אינן נגובות אין אתה יכול לומר ס׳ לא נתזו, ואמאי התם טהור והכא טמא, אדרבא התם המשקין היו טמאין ודאי, והכא אלו שנתזו ס׳ טהורין, ותו אמרי׳ לעיל בס׳ משקין שנפלו לתוך התנור אפי׳ נגעו בפת, אם לא נפלו ע״י אדם הפת טהור, ואפי׳ שכשבא לשאול אין המשקין בעין אלא ניגב הפת ומ״ש הכא. וראיתי להר״ש ז״ל (פ״ד מ״ט) שכתב המתין לה עד שניגבה, הך מלתא דמיא לכל הראוי לבילה, דכל שהמשקה טופח ואפי׳ לעמוד על בורייו של דבר אם מן הטהורין או מן הטמאין ספקו להקל, אבל משניגבו שאין אדם יכול להכיר ספקו להחמיר ע״כ. משמע דרצ״ל דכשהמשקה בעין, הואיל שאם היה אדם בקי ועינו בהיר היה יכול להכיר ולידע אם מן הטמאין או מן הטהורין, כגון שאלו מים זכין ואלו מים קצת עכורין, אע״ג דאנן מיהא לא ידעי׳ להכיר ולהבחין לפי שההפרש מועט, הו״ל ראוי

46) בד״ר, בכי״ו ובר״ש בדפוס ראשון: והרוטה, וכן נכון, עיין מ״ש לעיל ספ״ד.

כך נמצא משקין על גבי ככר תרומה, ונטלה לשאול הרי זו טהורה, המתין לה עד שנגבה הרי זו טמאה.

פרק ששי (א). הנבלות ושחוטו' בעיר, הולכי' אחר הרוב, רבן שמעו' בן גמלי' או' אפי' נבלה אחת נמכרת בעי', כל הנמצ' בעיר

חסדי דוד

לבילה, אלא שא"כ יגדל הכאב דאמאי טהור כשהמשקה טופח, אדרבא מאחר שהיה אפי' לעמוד על בורייו ע"י בקי במראות, אע"ג דאנן לא בקיאינן הא לא מיקרי ס' כלל, דהו"ל ס' הבא מחמת חסרון ידיעה, ולא הוי ס' אלא דינו להחמיר, דה"ע דהאידנא דלא בקיאינן במראות הדמים אזלי' לחומרא, ואין זה ענין לכל הראוי לבילה באופן שלא הבנתי דבריו ז"ל, אולם הרמב"ם בפ' הנז' דין י' כתב, זלף משקין טהורין וטמאין בתוך הבית ונמצאו אח"כ משקין על ככר של תרומה נטלה ושאל עליה ה"ז טהורה, שס' המשקין לטמא טהור, הניח הככר עד שנגבו המים שעליה ה"ז טמאה בס' שס' טו' ברה"י טמא כמו שית', והרי אין כאן משקין אלא ככר שהיא ס' טמאה ס' טהורה ע"כ. ואכתי לא ידעינן מ"ש ממ"ש שם בדין ח' שאם נפלו ס' משקין לתוך התנור הפת טהור וסתמא קאמ', דהיינו אפי' נגעו בפת כדדייקי' לעיל ממאי דהשמיט לסיפא דהכיא מתניתא, ואמאי לא חילק שם בין כשהמשקה טופח לכשהפת נגוב, דהתם נמי אם נגוב י"ל כי הכא אין כאן משקין אלא ככר ס' טמאה ס' טהורה, וכן בדין במרבץ ביתו דפסיק ותני דהטהרות טהורות, והתם נמי הו"ל לחלק כן. ואמנם נר' שכל זה מתוקן במ"ש הניח הככר עד שנגבו [47] וכו', וה"ע דהכא דמאחר שראה וידע מיד כשנפלו המשקין, והיה יכול לבוא מיד ולשאול משקין אלו ס' טהורין ס' טמאין מהו דין הככר הזה, אלא דלא רצה לבוא ולשאול, לפי שספע בדעתו שיותר טוב להניחו עד שיתנגב, דסבר שאם ירי' החכם המשקין בעין יחמיר טפי מהיכא שכבר נבלעו דליתנהו בעין, וסבר הכי עדיף, כי לא ידע שס' משקין לטמא אחרים טהור, דנמצא השתא כשבא לשאול שואל באופן אחר ממה שהיה צריך לשאול אלו בא תחלה, דעכשיו שואל כך ככר זה נפלו עליו ס' משקין טמאין אלא שנבלעו מה דינו, בטלי בגויה או לא, אשתכח שהוא המוליד ס' זה אם בטלי או לא בטלי, והו"ל ס' טו' ברה"י הבא בידי אדם, שהרי הוא הניחו אדעתא דהכי להוליד ס' זה, שלא רצה לשאול ס' משקין לטמא אחרים מהו, אלא רצה לשאול ס' טו' שנבלעה בככר מהו בטיל או לא בטיל, וחשיב כאילו התיז המשקין בידו, הילכך מורינן ליה ע"פ דרכו דלא מהניא ההבלעה, שהרי ס' טו' הככר בא קודם ההבלעה, וחשיב בא על ידו כיון שלא בא לישאל מיד כשנתז המשקה, והא דטיהרו ח' ס' משקין לטמא אחרים, היינו כשבא הס' שלא בידי אדם ע"פ דעת הרמב"ם בהנך י"ב ספקות שטיהרו חכמים וכדכתי' לעיל שכ"כ הרמב"ם בפע"ו, הילכך הכא דחשיב כבא בידי אדם, דייני' ליה כס' טו' ברה"י הבא בידי אדם, אבל בהנהו דלעיל לא מיירי בכה"ג שהניחו מדעתו עד שנתנגב, הילכך דינם בס' משקין הבא שלא בידי אדם דטהור. והראב"ד שם בהשגתו כתב דהטעם מפני מראית העין, שהרואה אינו יודע שמחמת ס' משקין מטהרין אותה, שהרי אין עליה משקין ע"ש, והוכרח לבקש טעם אחר ע"פ דרכו, שסובר דהנך ספקות שטיהרו ח' דבכללם ס' משקין הם אפי' בשיש בו דעת כמ"ש שם בפע"ו, הילכך לא מתוקם ליה טעמו של הרמב"ם, והוצרך לבקש טעם, אבל קשיא לי לפי טעמו ז"ל, דא"כ היכי מטהרי' הטהרות לעיל גבי מרבץ ביתו במשקין טמאין, הרי התם נמי פשיטא דאין עליהן משקין דא"כ מאי ס' איכא וצ"ע.

וראיתי להר"ב מה"מ שהביא דברי הר"ש, וכתב שדברי רבינו והר"ש והראב"ד הכל הולך אל מקום אחד, דכשניגבו המשקין הוי כס' אוכלין ע"ש, וקירב רחוקים בזרוע, ותו קשיא לי לפי דבריו דמאי איכפת לן שהוא כס' אוכלין, הרי לד' הרמב"ם כל שלא בא ע"י אדם הו"ל ס' בדבר שאין בו דעת, דאפי' בס' אוכלין טהור, ואין הפרש להרמב"ם בין אוכלין למשקין כשאין בו דעת אלא לטו' עצמן, דבאוכלין ספקן טהור בשאין בו דעת ובמשקין ספקן טמא, ומש"ה הוצרכו חכמים לומר דלטמא אחרים טהור, אע"ג דבהא אפי' באוכלין בס' לטמא אחרים טהור אפי' ברה"י בשאין בו דעת, אלא דמשקין אצטריכא למימר דאע"ג דלעצמן ספקן טמא, לאחרים מיהא טהור, ולא נימא כי היכי דהחמירו לטו' עצמן הה"נ לטמא אחרים וברור, ומוכרח לומר כן לשי' הרמב"ם. וע"פ דרכנו למדנו טעם נכון למה שהקשיתי לעיל בפרקין, אמאי השמיט הרמב"ם להכיא דד' חביות ועשה עיסה וכו', ולא לימדנו הלכתא כמאן אי כר"מ אי כר"י, דס"ל להרמב"ם דכולה דחויה מהלכה, דההוא תנא תוספתא סבר דס' משקין לטמא אחרים טהור היינו אפי' בספק הבא ע"י אדם, והילכך אע"ג דגברא גופיה לקח מא' מהחביות ועשה עיסה, כיון שהס' אינו אלא דבר שאין בו דעת והילכך סבר דתליא בפלוג' דתנאי, ולאו בפירושא אתמר דפליגי הנהו תנאי בהא אלא מכללא איתמר, משום דידע דפליגי בעלמא אי המים בטלים בעיסה, הילכך תני תנא דלמ"ד לא בטלי הו"ל כטו' עצמן וטמאה העיסה, ולמ"ד בטלי הו"ל לטמא אחרים וטהור, וכל זה לשיטתיה דההוא תנא דסבר דהס' שבאותה עיסה מיקרי דבר שאין בו דעת, אבל לדידן דקיי"ל דכל כה"ג שהס' נולד ע"י אדם הו"ל כיש בו דעת, א"כ לא שייכא הך פלוג' כלל דההוא דס' משקין איגה אלא בשאין בו דעת, והכא שהוא עשה העיסה יש בו דעת חשוב אפי' העסה, וא"כ פשי' דהעיסה טמאה עכ"פ והבן.

פרק ששי (א). הנבלות ושחוטות וכו'. איידי דבעי למיתני שרצים ופרדעים תנא נמי להא אע"ג דלאו מענין מכילתין, ומ"מ א"ל לזה דשפיר אשמועי' נמי בענין מכילתין, דנ"מ נמי לענין טו' דס' טו' ברה"ר קיי"ל דטהור, וקמ"ל שאם רוב נבלה אין זה קרוי ס' דמדאו' זיל בתר רובא, ועוד נדבר לק' בזה ומייתי להך תלמו' בכמה דוכתי, כגון בריש פסחים (ט' ב'), ובכתובות (ט"ו א'), ובנדה פ' כל היד (י"ח א'), ואיירי בנמצאת בשוק, ואחר הרוב דקאמר היינו רוב חנויות המוכרים, וטעמא דכל דפריש מרובא פריש, ואפי' נמצא בצד החנות המוכרת נבלה אם רובא הוי דשחוטות מותר, דקיי"ל כר"ח דפי' לא יתפור

47) עיין או"ש במקומו ומ"ש בתוספתא כפשוטה ח"א (תרומות), עמ' 419, ד"ה הריני.

הרי הו' של נבלה, מפני שהנבילו' מצויות. דמין טמאין וטהורין בתוך הבית, הולכין אחר הרוב, מעשה שנמצאו דמים על גבי ככרות של תרומה, ובא מעשה לפני חכמים וטהרו, שאינו אלא דם

חסדי דוד

דכ"ג דרוב וקרוב הלך אחר הרוב, ובהכי ניחא דאצטרי' תנא לאשמועי', דאל"כ פשי' רובא דאו' הוא, ולמאן דס"ל התם הולכין אחר הקרוב, ולדידיה ליכא לפרושי דאיירי בנמצא בצד החנות של נבלה אצט' לאשמועי', דאע"ג דבהמה בחזקת אי' עומדת עד שיוודע במה נשחטה, וכמו שפי' התו' בפ' אין נדין (בילה כ"ה א', ד"ה בחזקת) דר"ל בחזקת שלא נודע שנשחטה דכתיב וזבחת ואכלת, עכ"ז רובא וחזקה רובא עדיף כדאי' בריש חולין [48]), וכ"כ התו' שם בנדה בד"ה אחר הרוב הכא איכא חזקה כנגד הרוב, דבהמה בחזקת אי' עומדת ע"ש, ולשמעתייהו אזלי דפי' בחזקת אי' כדאמרן, דהקשו על פירש"י שפי' אי' אמ"ה ע"ש, א"נ י"ל משום דאפי' למ"ד הלך אחר הקרוב היינו בקורבה דמוכח, אבל בקורבה דלא מוכח מודה דהלך אחר הרוב ע"ש, והכא איירי בכה"ג, והיא גופה קמ"ל מתניתא, דבקורבה דלא מוכח הלך אחר הרוב, ועי"ל דאיירי הכא לדידיה בשאין דלתות מדינה נעולות, דאיכא תרי רובי רוב העיר ורוב סיעה, ובכה"ג לכ"ע הלך אחר הרוב ע"ש בתו' בד"ה רוב וקרוב וכו'.

ברם לדינא אנן כר"ח קי"ל, דהלך אחר הרוב אפי' בקורבה דמוכח. ומיהו הא דאזלי' בתר העיר היינו כשאין שם שכונה מיוחדת, אבל יש שכונה מיוחדת של ישר' שאין דרך הנכרים מפסיקתה, הבשר הנמצא שם כשר, אע"ג דרוב העיר נכרים, וכמ"ש הפר"ח בי"ד סי' ס"ג עש"ב, ואנן נמי בעניותין הארכנו בזה במקום אחר אין כאן מקום להאריך. אכן מה שיש להתבונן הוא במלתיה דרשב"ג מאיזה טעם פליג, וליכא למימר משום דסבר כר"מ דחייש למיעוטא, דהא ברובא דאיתיה קמן, כגון הא מתני' דט' חנויות, אפי' ר"מ לא חייש למיעוטא דרובא דאו', וכדמוכח בריש חולין די"א דבעי ש"ס מנא הא מלתא דזיל בתר רובא, ופריך מנ"ל דכתיב אחרי רבים להטות, ומשני רובא דאיתיה קמן לא קמיבעיא לן, כי קמיבעיא לן רובא דליתיה קמן, כגון קטן וקטנה וכו', ובכה"ג דוקא הוא דפליג ר"מ וחייש למיעוטא. ותו דכבר הוכיחו התו' שם בד"ה לר"מ דחייש וכו', דרשב"ג לא חייש למיעוטא מהביא דריש כל הצלמים ע"ש, וליכא למימר דאיירי כי ההיא דתנן בפ"ז דשקלים, בשר שנמצא בגבולין איברים נבלות, חתיכות מותרות, וכדפי' המפ' שם, שכן דרך שחותכין הנבלות לאיברים ומשליכין ברחובות כדי שיאכלום הכלבים ע"ש, דא"כ מ"ט דרבנן, ולא מסתבר נמי למימר דאיירי דאשתכח קרוב לחנות הנבלה ולית ליה דר"ח, אלא הלך אחר הקרוב, כיון דקורבה דמוכח היא, דא"כ הו"ל לש"ס התם לומר דההיא דר"ח תנאי נינהו, ותו דאין הל' משמע הכי, דקאמר מפני שהנבלות מצויות, ואע"ג שיש לדחות ולפי' שבאותו מקום הנבלות מצויות, מ"מ הקו' הראשו' במקומה עומדת, וי"ל דטעמיה דרשב"ג דכיון דאשתכח מוטל בשוק אתרע חזקת האי בשר ולא אזלי' בתר רובא דלגפיה לא חיישי', אלא אמרי' דנבלה הוא והשליכוהו לכלבים, וכ"מ מלי' שהנבלות מצויות כלו' מצויות לימצא בשוק שמשליכין אותן, ומיהו אנן כת"ק קי"ל, וכל זה מדינא דאו', אבל מ"מ אסור מדרבנן בכל מקום, משום בשר שנתעלם מן העין, כפי מה שפי' הרמב"ם בפ"ח מהמ"א וכ"פ מרן בסי' הנז' כרב, אבל יש פוסקים כלוי דלעורב לא חיישי' כמ"ש הפר"ח ע"ש, וה"נ לענין ס' טו' פי' הרמב"ם כת"ק דהכא בפי"ז מהא"ה דין ח'.

מיהו איכא למידק דהך מלתא דזיל בתר רובא למאי אצט' למיהדר בתר רובא, אפי' לא נודע מאי רובא, הא אית לן כללא דס' טו' ברה"ר טהור, וכן ברה"י בדבר שאין בו דעת, ובשיש בו ברה"י ספקו טמא, וי"ל דהיינו להיכא דנגע ככר אותו הס' בטהרות הוא דאהני כללא לטהר ברה"ר, א"נ ברה"י בשאין בו משום הפסד, אבל לכתחלה דבר שיש בו ס' טו' אפי' הוא ברה"ר אין לנו ליגע בו לכתחלה ולעשות טהרות, והכא קמ"ל שאם רובא דשחוטות שרי לכתחלה ליגע בבשר ולעשות טהרות אפי' ברה"י, א"נ איפכא שאם הס' בשאין בו דעת, כגון שנגע בשר זה הס' בטהרות שלא בידי אדם ברה"י דספקו טהור, אשמועי' הכא שאם רוב דנבלה אין זה קרוי ס', וטמא בין ברה"י בין ברה"ר, א"נ י"ל דלר"ע אצט' דמחמיר בגברי אפי' בס' נגע ברה"ר, הואיל ואית ליה תקנתא ומצריכו טבילה כדתנן רפ"ה, קמ"ל הכא שאם רובא דשחוטות טהור, ולרבנן נמי איכא נפקותא כדאי' בפ' אין מעמידין דל"ז, דאע"ג דס' טו' ברה"ר טהור, כי אתו לקמיה דר' ינאי א"ל הא מיא בנהרא זילו טבולו, ופי' כן הרמב"ם בפט"ו דין ט' אומרים לו וכו', אם טבל ה"ז משובח, קמ"ל הכא דברובא טהרה אומרים לו טהור גמור ואם טבל ה"ז הדיוט.

והא דתני דמים טהורין וטמאין וכו', כגון שהיו בבית שרצים וצפרדעים והבלו בהן ב"ה ויצאו מהן דמים בקרקע, אך לא נודע איזה דם שרץ ואיזה דם צפרדע, וכן אם היו כולם שרצים, אמנם מקצתן מתו ומקצתן נשארו חיים, ושוב נמצא דם על אוכלי תרומה אם רובם צפרדעים, א"נ דכולן שרצים אם רובן נשארו חיים טהורין, שאני או' אינו אלא מן החיים, כך נר' פירושו מעובדא דמייתי סיפא, אך ק' דא"כ למה לי רוב חיים הא הו"ל דבר שאין בו דעת וספקן טהור, וי"ל דמיירי שכבדו הבית לנקות הדמים ההם וע"י הכיבוד התיזו א' מן הדמים ע"ג הככר, דאי לאו דרובא טהרה היה הככר טמא, כיון שבא הס' בידי אדם, אבל כיון דאיכא רובא טהור, ועמ"ש הרמב"ם שם פי"ז דין ח'. ובאידך בבא דט' שרצים וכו', פי' הר"ש (פ"ה מ"א) וז"ל ספקו טהור, דכל קבוע, כמחצה על מחצה דמי אפי' להקל כדאי' בפ"ק דכתובות (ט"ו א'), ובנמצא הלך אחר הרוב בין נמצא ברה"י בין נמצא ברה"ר, וצריך לדקדק הי ניהו נמצא והי ניהו פירש, ויש לפי' דפירש היינו שפירש בפנינו שנולד הס' במקום הקביעות, לפי' נדון כמחצה ע"מ ע"כ, ודוקא הכא שנודעת וניכרת הטו' במקומה הוא דשייך הך דינא דקבוע, שהרי בתחלה היה נודע שבמקום זה היו השרצים ובמקום זה היה הצפרדע, אבל בדלעיל דאע"ג דאיכא דמים טמאים ודמים טהורין, מ"מ לא נודע מעולם הי נינהו הטמאים והי נינהו הטהורין, לא שייך דין קבוע, דלא מיקרי קבוע דאו' אא"כ נודע וניכר תחלה ההיתר והאי' כל א' וא' במקומו, הא לא"ה

48) וכן כתב רבינו לעיל פ"ג הי"ב, עיין מש"ש.

שרצים החיין. (ב). תשעה שרצין וצפרדע אחד ברשות הרבים, ונגע באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן נגע, ספיקו טהור, פירש אחד מהן לרשות היחיד, ספיקו טמא, לרשו׳ הרבים, ספקו טהור, ובנמצא הולכין אחר הרוב. תשעה צפרדעים ושרץ אחד ברשות היחיד, ונגע באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן נגע, ספקו טמא, פרש אחד מהן לרשות היחיד, ספיקו טמא, לרשות הרבים, ספקו טהור, ובנמצא הולכין אחר הרוב. (ג). ככר טמא שנתערב בתשעה ככרות טהורות, ואכלו חמש׳

חסדי דוד

לא מיקרי קבוע ואזלי׳ בתר רובא, וכמו שהוכיחו התו׳ בפ״ק דפסחים (ט׳ ב׳ ד״ה היינו), ובפ׳ התערובות (זבחים ע״ג ב׳) ובפ׳ ג״ה דל״ה ע״ש, וה״ט דבבבא דלעיל לא חילק תנא כלל לומר שאם נגע הככר בא׳ מן הדמים בעודן במקומן טמא, שהרי הוא ס׳ ברה״י דחשיב קבוע, ואם בא הס׳ ע״י אדם הו״ל יש בו דעת, ולא תנא הכי התם אלא הולכין אחר הרוב ואפי׳ נולד הס׳ במקומן, משום דכה״ג לא מיקרי קבוע.

ודע דהנך תרי בבי דט׳ שרצים וצפרדע א׳ ברה״ר וט׳ צפרדעים ושרץ א׳ ברה״י, מייתי להו ש״ס בפ״ק דכתובות דט״ו, אלא שאין הלשון מכוון כי הכא ע״ש, והתם מוכח דקבוע דאו׳ כמחצה ע״מ אפי׳ להקל כמ״ש הר״ש. ומסוגייא דהתם נמי מוכח כמ״ש, דלא מיקרי קבוע אא״כ ניכר האי במקומו, ממ״ש שם דאזלא איהו לגבייהו דפי׳ בבית א׳ מנייהו וכמ״ש התו׳ ע״ש, והנך בבי נמי פסקה הרמב״ם בקילור ע״ש בדין ז׳ ופי״ח דין ב׳. והעיקר שרש דין קבוע, עיין מ״ש הפר״ח בי״ד סי׳ ק״י ס״ג, ושם הביא דברי הגר״ש בס״ם כריתות, שכתב דבחילוק זה ניחא מה שמקשים העולם דיאסר כל העולם בחרישה וזריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוע, אבל לפי״ז ניחא כיון דלא ידעי׳ היכן נחל איתן לא שייך קבוע, אבל אי הוה ידעי׳ מקומו אמינא כי הנזרע בתוכו אסור, ואי נסבי׳ זרע ולא ידעי׳ אי מניה אי משאר עלמא אסור ע״כ. איברא שדברי הרב ז״ל נפלאו ממני, דמאחר שידוע שאין דין עגלה ערופה נוהגת אלא בא״י, א״כ מה זו קו׳ שמקשין העולם דיאסר כל העולם בחרישה, מהיכא תיתי להסתפק בח״ל דילמא האי נחל איתן, אטו אפי׳ לנחל איתן ליעקר ממקומו ולגאת לח״ל, ומיהו הא ל״ק כ״כ די״ל דכל העולם דאמר מר לאו דוקא אלא כלו׳ כל א״י ומקומות הסמוכים לה, דמספקא לן בהו דילמא מגבול א״י נינהו, ואפי׳ מקומות שלא החזיקו עולי בבל שייכא הקו׳, אפי׳ למ״ד קדושה ראשונה לא קדשה לע״ל, שהרי האי לא בא מחמת הקדושה ואינו תלוי בקדושה, אלא גזרת הכתוב הוא אשר לא יזרע לעולם מקום שנערפה העגלה, אבל בח״ל ודאי ליכא לספוקי כלל. האמנם מ״ש הרב דאילו הוה ידעי׳ מקומו אי נסבי׳ זרע ולא ידעי׳ [אי מיניה אי משאר עלמא] וכו׳ אסור, לא ידענא בעניותין איך יתכן ספק זה, דהיכי דמי אם זרע זה נמצא בח״ל ותמן נסבי׳, פשי׳ דליכא לאסתפוקי כלל שמא הובא לשם מא״י ושמא מנחל איתן הוא, כדאשכחן נמי במס׳ דמאי ובשאר דוכתי, לענין מעשר דפירות ח״ל הרי הן בחזקתן, ולא חיישי׳ שמא מא״י הובאו, וא״כ זרע זה נמצא בא׳ מערי א״י ה״נ נימא כאן נמצא כאן היה, ואי בנמצא במקום נחל איתן עצמו פשי׳ דאסור ואפי׳ ספקא ליכא, דכאן נמצא כאן היה אמרי׳ אפי׳ להקל כ״ש להחמיר, וליכא למימר דכיון דידוע דלא אמרי׳ כאן נמצא כאן היה, אלא במקום מיוחד בפ״ע ואין רגל הרבים מצויים שם, אבל במקומות שאינן מיוחדין ורגל הרבים מצויין שם לא אמרי׳ הכי לר״ה דקי״ל כוותיה דרוב וקרוב הלך אחר הרוב אפי׳ בקורבה דמוכח, כדכתי׳ לעיל, א״כ נימא דמתוקמי דברי הרב בפירי דאשתכחו במקום שאינו מיוחד, דהא נמי ליתא, דא״כ מהיכא תיתי לחוש שמא מנחל איתן נינהו, הרי לא שייך למיחש לקבוע אלא כשנולד הס׳ במקומו שהיה קבוע כדלעיל, אבל כה״ג אדרבא כל דפריש מרובא פריש, ויש ליישב דברי הרב בדאיקבע אי׳, כלו׳ שאם היינו יודעים מקום נחל איתן, והיו שם פירות מאותו מקום ופירות אחרים ממקומות שסביבותיו ולא נודע הי נינהו מאותו מקום, ופירשו בפנינו מהפירות ההמה ולא ידעי׳ ממאי נינהו, אע״ג דפירות דהיתרא נפישי טובא מנייהו לא אזלי׳ בתר רובא, כיון שנולד הספק במקום הקביעות קודם שפירשו וכלדעיל. ומ״מ תמהני מחכמתו של הפר״ח איך לא השגיח ולא העיר בזה כלל. והדרן לדינא דהך מתניתא, כי הנה הרמב״ם בפח״י דין ב׳ פ׳ דין ט׳ שרצים וצפרדע ברה״ר וכו׳, ונגע בא׳ מהן וכו׳, וכן ט׳ צפרדעים וכו׳ ברה״י וכו׳, וסיפא דבנמצא הלך אחר הרוב כבר כתבו לעיל בפי״ז דין ח׳ אצל דין הדמים, אבל בבא דפירש א׳ מהן השמיטה ויש להתבונן מ״ט. והנה במלתא כדנא גבי איסו׳ אשכחן דפליגי רבוותא, דלד׳ התו׳ בפ״ק דפסחים גבי ט׳ צבורין פירש בפנינו חשיב כאילו לקחו משם בידים ואסור מן התורה, וכן דעת הרשב״א בתה״א (בית ד׳ ש״ב, ק״כ ע״א), אבל דעת הר״ן בפג״ה (ל״ג ב׳ ד״ו) שאעפ״י שפירש בפנינו מן הקבוע שרי מדאו׳, דלא מיקרי קבוע אלא במקום קביעותו, אלא שחכמים אסרוהו גזירה שמא יקח בידיו מן הקבוע, וכמ״ש כל זה הפר״ח בי״ד סי׳ ק״י ס״ק י״ט ע״ש. נמצא דלד׳ התו׳ והרשב״א דהוי כקבוע מדאו׳, פשי׳ דה״נ הכא לענין טו׳ חשיב קבוע, והו״ל ס׳ שקול דחשיב כמחצה ע״מ וברה״י ספקו טמא וברה״ר טהור, אבל לד׳ הר״ן דלא הוי אלא מדרבנן ומשום גזרה, אבל מדינא לא הוי קבוע, א״כ הכא לענין טו׳ מדינא חשיב כנמצא אפי׳ פירש בפנינו, והך תנא סבר כשי׳ הרשב״א ומש״ה חילק בין פירש לנמצא כדלעיל בשם הר״ש, אבל הרמב״ם דהשמיטה מוכח דס״ל דאין כן הלכה, אלא כשי׳ הר״ן דהכי משמע ליה מכח איזו סוגייא, הילכך אע״ג דהתם פ׳ להחמיר בפ״ב מה׳ חמץ, גבי ט׳ צבורין כי שקל עכבר בפנינו היינו חומרא בעלמא מדרבנן, אבל מדינא לא, הילכך לענין טו׳ מוקמי׳ אדינא דאו׳, ויש להוכיח מזה דהרמב״ם קאי בשי׳ הר״ן והבן.

(ג). ככר טמא שנתערב וכו׳. הביאה הר״ש שם, ופי׳ שאין להם במה יתלו, שכשהתחילו ה׳ הראשונים לאכול ה׳ ככרים היו כל הככרים לפניהן, וכל קבוע כמחצה ע״מ, אבל האחרונים טהורין, שתולין בראשונים שהם אכלו הככר טמא ע״כ. והא דטמאין הראשונים, אע״ג דקי״ל דהאדם האוכל ס׳ אוכלין טמאין גופו טהור, דלא גזרו בכה״ג כמ״ש הרמב״ם רפט״ו, היינו כי לא איקבע טו׳, אבל אוכל דודאי

חמשה ראשוני׳, ואחר כך אכלו חמש׳ חמשה אחרונים, ונטמא אחד מהן ואין ידוע, הראשונים טמאי׳ שאין להן במה יתלו, והאחרוני׳ טהורין, זה הכלל אדם באדם, טהרות בטהרות, אד׳ בטהרות,

חסדי דוד

טמא שנתערב עם אוכל טהור דאיקבע שם טו׳ ואכל א׳ מהם, בזה גופו טמא, והכא קמ״ל דאפי׳ הטהורים רובא משום דין קבוע, אבל השניים טהורין דתולין בראשונים, והנה מלאנו כיולא בדין זה לענין אי׳ בתערובת יבש ביבש בדבר חשוב דהוי כקבוע, דכתב מרן שם בסי׳ ק״י ס״ז שאם נאכל א׳ מהן או נפל ליס בענין שנאבד מן העולם הותרו כל האחרים, שאנו תולין לומר האי׳ הלך לו מ״כ [= משום כך], והדמין יתעבד[49]) להך דהכא שאנו תולין הטו׳ בראשונים, והנה כתבו שם הש״ך וכן הפר״ח בס״ק ל״ג דהיינו דוקא כשנאכל או נפל ממקום הקביעות, אבל אם פירש א׳ מהן בין שפירש בפנינו שנאסר, בין שפי׳ ממילא שהוא מותר אמנם התערובת נשאר באיסורו, לא מפני שאח״כ נאכל או נאבד נחזור להתיר מה שאסרנו ע״ש, ממנו נקח למאי דקמן, דה״נ דוקא כשאכלו הראשונים ממקום הקביעות, אבל אם פירשו תחלה מקצת הככרות דודאי נשארו האחרים בקביעותן ובטומאתן, אעפ״י שנאכלו הראשונים אח״כ לא מפני זה פרחה טו׳ מהנשארים במקומן, ואמנם בכה״ג נר׳ דאשתני דינא, ותני להיפך דהראשונים שאכלו הככרות שפירשו טהורים, דכל דפריש מרובה פריש, והאחרונים שאכלו הנשארים במקומן דחשיבי כמחלה ע״מ בודאי טמאין הן, והך דינא פסקו הרמב״ם בפי״ט דין ג׳ כלשון התוס׳.

זה הכלל אדם באדם וכו׳. הנה הנך בבי קביעי וקיימי בהריפותא דנהרא דרדיפי מיא, ושרשן פתוח למאי דשנו חכמים בפ״ה דמכילתין, ועמודיהם ארבעה כמין טבלא מרובעת, ובשגם כבר בא חכם מופלא הסמוך דאורייתא הוא רבינו יודן נשיאה ז״ל בס׳ משל״ס (רפי״ט מה׳ שאר אב״ה) בנר דלוק ושלחן ערוך ומטה מולעת[50]), עמד וימודד א״ת רחבת ידים טע׳ למוד וטע׳ לטעת בלדי לדין אשורים ולטושים בהוסן ישועות חכמה ודעת, ואן יד עניי אן, מ״מ חלקי ה׳ אמרה נפשי ואנכי תולעת בערס אריס ידי אהך מתניתא אלכה לי בעקבותיו להשתעשע בפניני אמרותיו וקשותיו ומנקיותיו כפי השגת ידי יד כהה ללבן ההלכה. הנה במש׳ ג׳ תנן ב׳ שבילין א׳ טמא וא׳ טהור, הלך בא׳ מהם ועשה טהרות ונאכלו הזה ושנה וטבל וטהר הלך בב׳ ועשה טהרות, הרי אלו טהורות, אם קיימות הראשונות אלו ואלו תלויות, אם לא טהר בנתיים ראשונות תלויות ושניות ישרפו ע״כ. והך מתני׳ פסקה הרמב״ם רפי״ט. והר״ב משל״ס חקר לדעת אמאי נקט נאכלו קודם ההזייה וכו׳, דבשלמא אי הוה נקיט לה קודם ההליכה, אפי׳ דטעמא הוא משום דאם כבר הלך ועשה טהרות ואח״כ נאכלו הא׳ פשי׳ דב׳ תלויות, כיון דבשעה שעשה הטהרות הב׳ היו הא׳ קיימות, ומן הדין היה שיהיו שניהם תלויות, לא בשביל שנאכלו נטהר הב׳, אלא שלפי״ז אם נאכלו קודם עשיית הטהרות הב׳ וכו׳, הטהרות הב׳ טהורות, לפי שבשעה שאכל הא׳ כדין אכל, וא״כ ליש׳ דמתני׳ לאו דוקא, וסבור אני לומר דמתני׳ מיירי בשאכלם המהלך, ומ״ה נקט דוקא שאכלם קודם ההזייה, דאי לאחר הזייה פשי׳ דאף הב׳ טמאות ממ״נ, אם השביל הב׳ טמא הרי נטמאו הטהרות הב׳, ואם השביל הא׳ היה טמא הרי הטהרות הא׳ נטמאו, וזה שאכל אוכלין טמאין נטמא וחזר וטימא הטהרות הב׳ וכו׳, וממ״ש לק׳ ית׳ דאם אכלן אחר קודם עשיית הטהרות הב׳ כל שהיו קיימות הטהרות הא׳ בשעה שהלך זה בשביל הב׳ זה המהלך והטהרות הב׳ עשה כולן ס׳ טמאין מדרבנן, שהרי בשעה שהלך ע״כ א׳ מהם טמא ודאי או הטהרות הא׳ או המהלך וכו׳, וראיתי דאפי׳ דמתני׳ איירי דוקא בשאכלם הוא, ומש״ה קתני ונאכלו קודם ההזייה, וטעמא דמלתא דנר׳ דלאו דוקא בעשה טהרות, אלא ה״ה אם נגע בא׳ וטבל וחזר ונגע באחר, שב׳ האנשים הללו טמאין מס׳, משום דטומאתן מכח א׳ הוא, וע״כ א׳ מהן טמא ודאי, שניהם טמאין מס׳, כללא דמלתא אין אנו מטהרין מס׳ אלא בדבר שאין שם דבר אחר שיכחיש זה ההיתר וכו׳ עש״ב.

והנה כל בניינו של הרב עומד על יסוד א׳, דקא קרי להנך ספיקי טמאים מדינא מדרבנן מספק, אלא דהיכא דליכא דבר שיכחיש זה ההיתר אנו מתירין ומטהרין, כדין ס׳ דרבנן להקל, אבל אי ידעי׳ דאיכא בעולם או שכבר היה שום דבר המכחיש, אף שאין המכחיש בפנינו, ואפי׳ נאבד מן העולם אין אנו יכולין לטהר. ומזה הוליד שאם לא נאכלו הא׳ אלא אחר שעשה הב׳, כיון דבשעה שעשה הב׳ היו הא׳ בעולם שאם באותה שעה היה בא לשאול לא היינו יכולים לטהר, לפי שהיה שם דבר המכחיש, אף דהשתא מיהא בואו לישאל ליכא דבר המכחיש שהרי נאכלו הא׳, מ״מ לא בשביל זה נטהר דבר שהיה דינו עומד לטמא קודם שנאכלו הא׳, ונמשך לו מתולדה זו תולדה אחרת, שאם אכלן אחר קודם עשיית הב׳, אבל היו קיימות בשעה שהלך זה בשביל הב׳, זה המהלך והטהרות הב׳ טמאין מס׳, שהרי בשעה שהלך ע״כ א׳ מהן טמא ודאי, או הטהרות או המהלך, ורלה הרב לדמות זה לס׳ איסורין ע״י תערובת, דכיון שהיו תחלה כולן אסורין מדרבנן שנודע הס׳ ואח״כ נפל א׳ מהן ליס, לא הותרו האחרות שכבר נאסרו תחלה וכמ״ש לקמן עש״ב. והנה מ״ש הרב שאם אכלן הוא אחר שטבל, פשי׳ דאף הב׳ טמאות ממ״נ, דאם השביל הא׳ היה הטמא נטמאו הטהרות, וכשאכלן נטמא גופו וחזר וטימא הטהרות הב׳, עמו הס״ר הא מלתא ליתא, דהא ודאי כשאכל לא אכל אלא ס׳ אוכלין טמאין, וזה א׳ מהס׳ שטיהרו ח׳ אכל ס׳ אוכלין טמאין וכמש״ר רפט״ו, וא״כ לא נטמא גופו כלל אפי׳ היה השביל רה״י, וכ״ש שהוא רה״ר, ובכה״ג נלע״ד דאפשר שאפי׳ שואל בפעם א׳ על גופו ועל הטהרות הב׳ מלי׳ לטהר, ואין כאן דבר המנגד ולא מיחזי כשקרא, דתרי טעמי נינהו דמה ששואל על גופו אם נטמא באכילת הא׳ נימא ליה טהור אתה, דהא לא אכלת אלא ס׳ אוכלין טמאין, ועל הטהרות הב׳ נימא הו״ל ס׳ טו׳ ברה״ר לטהור. ומיהו לפי טעם הרא״ש דלק׳, י״ל דה״נ חיישי׳ שמא יאכל הוא גם את הב׳ וא״כ יהא טמא גופו ממ״נ, דע״כ אוכלין טמאין אכל או הא׳ או הב׳. גם מ״ש הרב באכלן אחר ודימה לס׳ איסו׳, לפי מיעוט שכלי

49) מליצה חביבה על רבינו, ע״פ דניאל ג׳, כ״ט.
50) מליצה ע״פ כתובות ק״ג א׳.

וטהרות באדם, הרי אלו מוכחות, נאכלו ראשונות נטמאו או שאבדו עד שלא נעשו שניות, שניות טהרו',

חסדי דוד

כא לא דמו כלל, דהכא מעולם לא היה שום א' אפי' מדרבנן, דהא הנך שבילין רה"ר נינהו וכמ"ש הרב גופיה, וס' טו' ברה"ר קי"ל דטהור לגמרי אפי' מדרבנן, וטעמא דמתני' שאם שניהן קיימות אלו ואלו תלויות, לאו משום דדינא הכי, דאה"נ דמדינא הול"ל טהורות אפי' מדרבנן, אלא דכיון דבא לשאול על שניהן בבת א' ובהוראה אחת, יש לנו להשיב אין הפה יכולה לדבר ולומר שתיהן טהורות, כי שקר ענה, שהרי קושטא הוא דחדא מנייהו טמאה, אלא דכיון דלא נודע איזו היא רחמי' עליה, דמה"ט הוא דאמרי' בפ"ק דפסחים ד"י אמתני' דהלך בא' מהן וכו', ובא חבירו והלך וכו', דבבת א' ד"ה טמאין, וכדפירש"י התם דהואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין, א"א לומר להם טהורים אתם, שהרי הא' ודאי טמא, אבל בזא"ז ד"ה טהורין, ואעפ"י שכל א' אומר לפנינו כך היה המעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי ע"כ. וממאי דאמר מר שכל א' אומר וכו', מוכח להדיא דאפי' לשניהם מטהרי' בכה"ג, דהיינו דאחר שבא הא' ואמר כן וטהרנו אותו, אע"ג שבא אח"כ חבירו ואמר גם הוא כן מטהרי' נמי לדידיה, ולפי דברי הרב המשל"מ היכי מצי' למיעבד הכי, והלא יש כאן דבר המכחיש שהרי מאחר שטהרנו הראשון איך נטהר גם הב', והלא א' מהן טמא ודאי, א"ו לא משגחי' בהכחשה זו דכיון שאין אנו מטהרים לשניהם יחד בהוראה אחת, אין אנו מוציאים מפינו דבר שקר, אלא לכל א' בפ"ע אנו מטהרין ס' טו' ברה"ר דטיהר רחמ' להדיא. ומיהו הא דשרי לטהר לשניהן בזא"ז, היינו דוקא לב' ב"א, דאפי' יאכל זה טהרות שלו וזה טהרות שלו כל חד וחד בהיתרא קא אכיל, אבל בכה"ג בחד גברא אפי' הזה וטבל בנתיים, כל שב' הטהרות איתנהו בין ששואל על שתיהן ביחד בין שאינו שואל אלא בזא"ז, כל שסיפר לנו איך היה מעשה דהלך ועשה בשניהן, אפי' שהוא אומר שאינו נשאל אלא על הראשונות או על הב' בלבד, צריכין אנו לומר לו אלו ואלו תלויות, דחיישי' אי מטהרי' לחד מנייהו שמא מתוך דברינו ילמד לטהר גם לאחרות, דלימא מ"ל הני מ"ל הני, ויבא איהו גופיה לאכול את שתיהן, ונמצא אוכל טמא ודאי, וז"ש הר"ש דחד גברא אפי' בזא"ז כבת א' דמי, והרא"ש ביאר דבריו יפה, שכתב וז"ל שהרי א' מהן ודאי טמא ושמא יאכל אדם א' את שתיהן ע"כ, דון מינה הא לא"ה אי לאו הך חששא דשמא יאכל אדם א' את שתיהן, אה"נ שאם היה שואל שזא"ז היינו יכולים לטהר שתיהן, אעפ"י ששתיהן קיימות ולא חיישי' לדבר המכחיש, שהרי בכל פעם אין אנו מטהרין אלא ס' טו' ברה"ר, דטהרה שווייהו רבנן, עלה בידנו דבב' ב"א שזה הלך בשביל א' וזה הלך בשביל אחר, בין שלא עשו טהרות ובאים לשאול על גופם, ובין שעשו טהרות ובאים לשאול גם על הטהרות, אם באים לשאול זה אחר זה מטהרי' לשניהם, ואפי' כל הטהרות קיימות, ואפי' באו שניהם לחכם א' וטיהר לא', וכשבא הב' יודע שטיהר את הא' יכול וחייב לטהר גם את הב', וכמ"ש רש"י שם אם נשאל כל א' לחכם ספקו בפ"ע טהור, ואין ב"ד יכול לטמאו כדקי"ל בס' טו' ברה"ר ספקו טהור ע"כ. ואע"ג דכל א' משניהם עושה ואוכל טהרותיו שפיר קאכיל ס' טו' ברה"ר דרחמ' שרייה, וכיון דתרי גברי נינהו לית לן למיחש שמא א' מהם יאכל את שתיהן, אבל באו לשאול שניהם בבת א', בהכרח היינו צריכים להשיב לשניהם טהורים אתם ע"פ התורה, דמאי חזית לטהר את זה ולטמא את זה, וכיון דבהוראה א' היינו צריכים להשיב טהורים, א"א מטעמא דפירש"י דשקרא לא קאי, שהרי ממ"נ חד מנייהו טמא, ובהכרח לומר להם טמאים, ומינה דהה"נ בחד גברא דהלך בשניהם ועשה טהרות, אלא שטיהר עצמו בנתיים, אם ב' הטהרות קיימים ל"מ אם שואל על שניהם בבת א', אלא אפי' שואל בזא"ז כיון שמודיע לנו גופא דעובדא היכי הוה א"א לטהר אפי' הראשונות, אע"ג דהכא לא שייך טעמיה דרש"י, מ"מ שייך טעמייהו דהר"ש והרא"ש, שמא מתוך דברינו ילמד לטהר גם את האחרות דלימא מאי שנא, ויבא לאכול את שתיהם, דכיון דשניהם שלו חיישי' ויבא לאכול תרומה טמאה ודאי, דהא חדא מנייהו טמאה, אבל אם בשעה שבא לשאול כבר נאכלו ראשונות, בין שאכלם הוא עצמו, בין שאכלם אחר, נמצא דע"כ אינו נשאל אלא על השניות, דהא ראשונות נאבדו מן העולם, נמצא דא"ל להשיב אלא על השניות, ושפיר מטהרי', אלא דמ"מ יש הפרש בין אכלם הוא עצמו לאכלם אחר, שאם אכלם אחר אפי' אכלם השתא, כל שאומר זה האידנא ליתנהו בעולם ואיני שואל רק על השניות, פשי' דמטהרי' לפום כללא דס' טו' ברה"ר, ואפי' אם אח"כ יבא לפנינו זה שאכל את הראשונות נאמר לו טהור אתה, שהרי לא אכלת אלא תרומה תלויה שטיהרו ח' לאדם האוכלה, ואפי' אם ההולך בב' שואל בבת א' על טהרותיו השניות ועל גופו של חבירו שאכל את הא' אפ' לטהר, דהכא לא שייך טעמו של רש"י כדכתי' שלגוף חבירו מטהרי' מחד טעמא, ולטהרות מטעמא אחרינא כדכתי', והחשש של הרא"ש פשוט דלא שייך הכא, וכל זה באכלם אחר, ואם אכלם הוא עצמו, אם אכלם קודם שהזה וטבל דהשתא אשתכח שאין שאלתו אלא על טהרות הב', דהא הטהרות כבר נאכלו ומאי דהוה הוה, ועל גופו נמי פשי' שאינו שואל דהא כבר טיהר, נמצא דכיון שאין שאלתו רק על הלוך ב' מטהרי' כפום דינא, וגם אם אכל את הא' אחר שטיהר, אע"ג דהשתא שאלתו בין על גופו לידע אם נטמא באכילתו, בין על הטהרות הב', ה"נ מצי' לטהר בין את גופו בין את הטהרות, ואין כאן דבר הסותר לטעם רש"י, אבל לחששא דהרא"ש חיישי' כדאמרן, אלא דמציאות זה הוא מציאות זר ורחוק, דאטו בשופטני עסיקי', דהא ממאי דהזה וטבל ש"מ דכבר ידע שהמבוי ס' טמא, והיכי אהדר אח"כ ואכל את הטהרות, מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר, הילכך נקט תנא ונאכלו, דפשטן של דברים מדלא תנא ואכלן משמע דאחר אכלן, ואה"נ דכיון דאחר הוא שאכלן ל"ש אכלן קודם שטיהר זה, ל"ש אכלן אח"כ, כיון שלא בא לפנינו לשאול אלא המהלך בב' מטהרי' וכדלעיל, אלא דתנא נאכלו קודם ההזייה, לכלול ג"כ היכא דאכלן הוא, דקודם הזייה שפיר משכחת לה, דמעיקרא לא הוה ידע דאותו מבוי היה ס' טמא ולפי' אכלן, ואח"כ נודע לו הס' והזה וטבל מס', ואח"כ שגג או שכח והלך בב' ועשה טהרות ובא לשאול על טהרות הללו. כללא דמלתא דלא

משנעשו שניו׳ שניות תלויות. (ד). שני שבילים אחד טמא ואחד טהור, והילך באחד מהן ועשה

חסדי דוד

מיקרייא הכשה המעכבת בידנו לטהר, אלא בחד מתרי גווני, או בב׳ ב״א ובאו שניהם בבת א׳, וכן בשואל עליו ועל חבירו ביחד מטעמיה דרש״י, א״נ בחד גברא ושתיהן הטהרות קיימות, בין ששואל על שתיהן כא׳ בין בזא״ז מטעמייהו דהר״ש והרא״ש, אבל נאכלו הא׳ מאדם אחר אפי׳ אכלן השתא וה״ה אם נשרפו אפי׳ אחר שעשה זה הטהרות הב׳, דהשתא זה שהלך בב׳ לא בא לפנינו לשאול אלא על טהרות הב׳ מטהרי׳, וכן אם אכלם הוא עצמו קודם שטבל דינה הכי, אבל אכלם אחר שטבל לפי דברי הרא״ש ודאי דמטמאי לגופו מש׳ והטהרות תלויות. וממילא גם מאי דסיים הרב בהא דלאו דוקא בעשה טהרות, אלא ה״ה אם נגע בא׳ וטבל וחזר ונגע באחר, שב׳ האנשים הללו הם טמאין מש׳, משום דטומאתן מכח א׳, וע״כ א׳ מהן טמא שניהם טמאין מש׳ ע״כ, הא נמי ליתא לפע״ד אא״כ באו שניהם לישאל בבת א׳, או ששואל זה עליו ועל חבירו, אבל בזא״ז וכל א׳ שואל על עצמו בלבד הה״נ דמטהרי׳ לכל חד מנייהו, ולא מיקרי דבר המנגד וכמו שהוכחנו מפירש״י. ומ״ש הר״ב משום דטומאתן מכח א׳, שותא דמרן לא ידענא, דמאי נ״מ דטומאתן מכח חד גברא, ס״ס אינו אלא מכח ב׳ שבילין, וכל שטבל בנתיים אפי׳ חד גברא הו״ל כתרי גברי, דכמו שהשביל הא׳ אינו אלא ס׳ ברה״ר כך השביל הב׳ ס׳.

כתב עוד הרב ומכאן נ״ל דהא דאמרי׳ בה׳ תערובות שאם נפלה א׳ מן התערובת ליס הגדול, או שנאכלה דהותר התערובת, דהיינו דוקא שנפל או נאכל קודם שנודע הס׳, אבל אם נודע הס׳ וכבר נאסרו כולן מדרבנן, כי נפל או נאבד א׳ מהן לא הותרו, דומיא דמתני׳ דדוקא נטמאו או נאכלו קודם שבא הדבר לכלל ס׳ וכו׳, הא אם כבר בא הדבר לכלל ס׳ בעודן קיימות אם שוב נשרפו וכו׳ לא מהני ע״ש. והנה כבר כתבנו לעיל דלא דמו כי עוכלא לדנא (סנהדרין כ״ח ב׳), דהכא אפילו אכל בהיתר אכל אפילו אחר שהלך ועשה טהרות שניות דלא אכל אלא דבר המותר בין מן התורה בין מד״ס, משא״כ התם שהדין ההוא היינו מ״ש הטור ומרן בסי׳ ק״י, בתערובת יבש ביבש בדבר חשוב שאינו בטל ואסור מדרבנן, ושם נאמר שאם נפל א׳ מהן ליס הותרו כולם, ומ״ש הרב דהתם נמי אם נודע הס׳ וכבר נאסרו אפי׳ נפל וכו׳ לא הותרו, ליסרי לן מר שהוא להיפך ממה שנת׳ שם מדברי הפו׳, דז״ל הטור ופיר״י דוקא שנפל מעצמו, אבל אם הפילו אפי׳ שוגג אסור אטו מזיד, וכתב א״א הרא״ש שאם הפילו קודם שנודע התערובת שרי, דלא שייך למגזר כיון שעדיין לא נודע התערובת ע״ש, והביאו הפר״ח שם ס״ס ל״א. הרי נת׳ להדיא שאם נפל מעצמו או נשרף וכיוצא, אף שנולד כן לאחר שנודע הס׳ שרי לכ״ע, ולא אמרי׳ כבר נאסרו מדרבנן ותו לא הותרו, וע״כ לא אסר ר״י אלא כשהפילו הוא עצמו אחר שידע הס׳, משום קנסא שביטל איסו׳, וסבר דאפי׳ עשה כן בשוגג קנסו שוגג אטו מזיד, הא לא״ה היה מותר, והיכי אמר מר דאפי׳ נפל מעצמו אחר שנודע הס׳ לא הותרו, הא ליכא למ״ד, וכ״ש לפי מ״ש הפר״ח שם, וכן בסי׳ ל״ט ס״ק י״ב דהעיקר דלא קנסי׳ בכה״ג שוגג אטו מזיד, וכ״ש וק״ו לפי מה שהארכתי בעניותי בענין זה לעיל בפ״ז דחולין, והעליתי דבכל גוונא אפי׳ בדאו׳ קי״ל דלא קנסי׳ שוגג אטו מזיד דקי״ל כר״י עס״ב, ומ״מ בנפל או נשרף מיהא לכ״ע שרי אפי׳ אחר שנולד הס׳, באופן שאפי׳ אם הנושאים היו שוין דהכא ודהתם, כיון שמבואר שם בדברי הפו׳ דאפי׳ אחר שנולד הס׳ אם נפל או נשרף הותרו האחרים, הה״נ הכא שאם נשרפו או נטמאו או נאכלו מאיש אחר הטהרות הא׳ אפי׳ אחר שעשה זה השניות, הואיל והשתא מיהא ליתנהו בעולם שניות טהורות, וכן אם אכלן הוא קודם שטבל אפי׳ אכלן במזיד, דהיינו דידע שאותו שביל היה ס׳ טמא, כיון דהויא שעתא בהיתרא קא אכיל, דס׳ רה״ר טהור, הא נמי פשי׳ דהשתא כשבא לשאול על טהרות השניות מטהרי׳ כדיניה, ולא שייך למקנסיה כלל, אבל אם אכלן אחר שטבל, דהשתא כשבא לשאול היינו בין על גופו אם נטמא באכילת הא׳, בין על דין הטהרות הב׳ הא ודאי נר׳ דמטמאי׳ כדלעיל מטעמיה דהרא״ש, שמא יאכל גם השניות, ומלבד זה י״ל דכיון שטבל, נמצא דידע שהיה השביל ס׳ טמא, ואפ״ה השיאו לבו לאכול תרומה תלויה במזיד, הילכך מסתברא דקנסי׳ ליה בין לטמא גופו בין לתלות הטהרות, דאע״ג דקושטא הוא דמה שאכל היתרא אכיל דאין זו תלויה כיון דס׳ רה״ר טהור, מ״מ כפי דעתו דטבל נמצא שבמזיד כיון לאכול תרומה תלויה כפי דעתו, הילכך י״ל דאולי קנסי׳ ליה לטמא גם את גופו אפי׳ בלא טעמא דהרא״ש.

מעתה נלכה נא לרישא של התוס׳ שלפנינו, כי הנה הרב משל״ס ביקש לפרשה ע״פ מדותיו, וז״ל ונר׳ דזהו פירושה דבין שבפעם הא׳ נגע באדם ובפעם הב׳ נגע באדם אחר, או שהיו טהרות בטהרות כגוונא דמתני׳, או שבהלוך הא׳ נגע באדם ובב׳ עשה טהרות, או בהיפך שבתחלה עשה טהרות ובהלוך הב׳ נגע באדם, הרי אלו מוכיחות זע״ז, שאם נאכלו הא׳ הב׳ טהורות, והא דנקט עד שלא נעשו שניות טהורות, דמשמע דאפי׳ לאחר הזייה והילוך ב׳, היינו משום דבתוס׳ נקט נטמאו או שאבדו, ובהני גווני אפי׳ שנטמאו או שאבדו לאחר ההילוך הב׳ קודם עשיית הטהרות השניות טהורות, אבל במתניתין דקתני נאכלו, על כרחך מיירי בנאכלו קודם הזייה וכדפרי׳, שאם אכלן אחר כל שהאוכל קיים הו״ל כשתיהן קיימות, ואי באכלם ההולך ע״כ מיירי באכלם קודם הזייה, דאי לאחר הזייה הטהרות הב׳ ממ״נ הם טמאות ע״ש. והנה מלבד דעיקר דינו בזה לפי מיעוט דעתי אינו כן כדכתי׳, בר מן דין ליש׳ דתוס׳ לא משתמע כפירושו, שהוא ז״ל רוצה לפ׳ דכל זה קאי על מציאות משנתנו האמורה, דהיינו באדם א׳ שהלך בב׳ השבילין אלא שהזה וטבל בנתיים, והנה מציאות זה עיניך הרואות שלא נזכר בתוס׳ כלל, ואיך יתכן לפ׳ דקאמר זה הכלל על דבר שלא נזכר בדבריו זו תורה מבחוץ [51]), ועוד דאדם באדם לא משמע הכי, דבהלוך הא׳ נגע באדם א׳ ובשני נגע באדם אחר, ואם כדבריו הול״ל אדם ואדם טהרות וטהרות וכו׳, ועוד דלדבריו נמצא שלא ביאר התנא אלא חד מארבע מילי שסידר לפנינו, דהא כל מ״ש הרי אלו מוכיחות נאכלו ראשונות וכו׳, עד גמירא כל הדברים הללו לא שייכי אלא במציאות דטהרות בטהרות,

51) מליצה ע״פ הוריות י״ג ב׳.

טהרות, בשני ועשה, ישרפו, בראשון ולא עשה, בשני ועשה, ישרפו, בראשון בשני ועשה, אלו ואלו

חסדי דוד

ועד השלשה לא בא, כי לא בחדם בחדם ולא בחדם בטהרות ולא בטהרות בחדם לא ביאר בהו ולא מידי. והיברא שהרב לפי שלא נתיישב לו פי' הר"ש דפי' על התוס' שהביאו אח"כ, לפי שבאמת יש בו מן הדוחק, בפרט מ"ש שם דטהרות בחדם כדי נסבה ע"ש, מש"ה נטה לו לפרשה בדרך אחרת. אמנם כל מבין למראה עיניו ישפוט שפירושו דחיק טפי, אפי' היה עולה כפי ההלכה, כ"ש דכבר הוכחנו לעיל מפירש"י ומפי' הר"ש והרא"ש דלא כוותיה, וממתני' גופה נלמדנו, מדקתני אם קיימות הראשונות אלו ואלו תלויות, ש"מ דדוקא בכה"ג דשתיהן קיימות לפנינו הוא דתלויות, הא לא"ה אלא דנאכלו או נאבדו הא' אין הב' תלויות, דאל"כ לישמועי' רבותא דאפי' נשרפו הא' כל שלא נשרפו אלא אחר שנעשו הב' הב' תלויות, וממילא הוה שמעי' במכ"ש שאם שתיהן קיימות לפנינו דשתיהן תלויות.

אמנם לפע"ד קודם שנבא לבאר ל' התוס', יש לנו לעמוד על הקירה אחת שיש לחקור על מ"ש הרמב"ם בב' שהלכו בב' שבילין ובאו לשאול כא' שתיהן נשרפות, מ"ש מדינא דרישא, דקאמר אלו ואלו תלויות, וכ"ש דק' בככרות שכתב אח"כ, דנר' שם בהדיא דאין הטו' אלא מד"ס, ואפ"ה פי' דנשרפין כולם, והך מלתא נתקשה בה ג"כ הרב הגז' שם בד"ה ומ"ש רבי' וכן אם נטמאו וכו', וז"ל אך מה שאני תמה הוא מ"ש בדין השבילין והככרים דטהרות שעשו נשרפות, דאף שא' מהן טמאה ודאי מ"מ הא' מהן טהורה ודאי, ומוטב שיהיו שתיהן תלויות ולא נשרוף הטהורה בידים, ומדברי הר"ש בפ"ה דתרומות נר' שיש להוכיח וכו', ועוד דממקומו מוכרח שהרי באדם א' וב' הטהרות קיימות קי"ל דב' תלויות, אע"ג דא' מהן ודאי טמאה, וא"כ ה"ה בב' שבילין וב' אנשים וכו', וסיים סוף דבר לא יכולתי להלום דין זה, אם מן הסברא אם מן הסוגייא דב' שבילין ואדם א' שמורה בהיפך והדבר צ"ת ע"כ. ובעניותנו הנה אנהנו מהלמים הלומים, דרבינו ז"ל דייק לישנ' דמתני', דגבי אדם א' דייק למיתני ליש' דתלויות, וגבי ב' אנשים תני טמאין, אע"ג דתני בין בזה ובין בזה ועשה טהרות, וא"כ הכי נמי הוה מצי למיתני אם נשאלו וכו' הרי הן תלויות, כמו ברישא ודייק למיתני טמאין שמע מינה דדוקא נקט, וטעמא רבא איכא דגבי אדם אחד על כרחך לא הלך בשביל הב', וכן לא נעשו השניות אלא אחר זמן, דהכי תנן הלך בא' ועשה טהרות הזה וכו', והלך בב' וכו', נמצא דבשעה שנעשו הראשו' חל עליהן שם טהרה ודאית, שהרי לא היה עדיין רק ס' טו' ברה"ר דרחמ' טהריה, ולא היה שם שום דבר המנגד, והילכך אף דבתר הכי הלך בב' ועשה הב' ושתיהן לפנינו אע"ג דלא מצי' לטהורי לתרווייהו, משום דמיחזי כשיקרא, מ"מ אין ראוי לשרוף תרומה שכבר חלה עליה שם טהרה באמת בלי גמגום, אבל כשהם ב' אנשים הייבי' שמא בשעה שהלך זה ועשה באותה שעה הלך נמי אותו האחר בב' ועשה גם הוא, נמצא דלא חל מעולם שם טהרה ברורה לא על זה ולא על זה, דהא חד מנייהו טמא ודאי ונולד הס' בשעה א' בשניהם, הא למה זה דומה לככר טמא שנתערב בככר טהור שהדין נותן לשרוף את שתיהן, אע"ג דחד מנייהו טהור ודאי, ואפי' ברוב טהורין וכדמסיים שם הרמב"ם, וממילא דאין שום ראיה ממ"ש הר"ש בתרומות, דהתם איירי בב' קופות של תרומה טהורה ונגע טמא בא' מהן, דשתיהן תלויות, דהתם ודאי דינא הכי, מאחר שנקרא עליהן שם טהרה גמורה בתחלה משא"כ הכא. נמצינו למדין דככר שהיה טמא ודאי, אע"ג דאינו טמא אלא מדרבנן שנתערב עם ככר ודאי טהור, דינא הוא לשרוף שתיהן, וכן ב' ככרות שחל עליהן בתחלת עשייתן בבת א' ס' טו' בשניהן הו"ל כטמא שנתערב בטהור ונשרפות, ובזה נבא לבאר התוס' שלפנינו דלא איירי כלל בחד גברא שהלך בב' וטבל בנתיים, שמציאות זה לא הוזכר בתוס' כלל, אלא מקצת הכלל קאי אבבא דלעיל ומקצתו קאי אבבא דאח"כ, ופי' אדם באדם היינו מ"ש אח"כ ב' שבילים וב' אנשים, דשניהם ס' טמאין, וזהו אדם באדם כלו' אדם שמעורב באדם אחר שא' טמא וא' טהור, אלא שלא נודע ושניהם עשו טהרות, והנה ס' זה הוא ס' ברה"ר, אלא דכיון שהם ב' הד איכא בינייהו שהוא טמא ודאי, ומ"ש טהרות בטהרות הוא מציאות אחר, דמציאות זה דומה לבבא דלעיל דככר טמא מדרבנן שנתערב בככר טהור, והיינו שהיו שם ב' עריבות א' טמאה כנז' וא' טהורה ולא נודע איזו עיסה נעשית בטמאה ואיזה בטהורה, והיינו דלא נזכר אדם במציאות זה, ומכאן ואילך איירי אף ברה"י, וכמו שנבאר, ועריבה טמאה דאמרן דהיינו מדרבנן, כגון שנטמאת במשקין, ואדם בטהרות הוא מציאות אחר, והיינו אדם א' שעשה ב' טהרות, חדא בהיותו טמא ודאי, והאחרת ס' אם עשאה בהיותו טמא או בהיותו טהור, ולא נודע הי מנייהו הודאית, וה"נ טמא דאמרן היינו מדרבנן, כגון שאכל אוכלין טמאין וכיוצא, ואין ידוע אם נטהר קודם שעשה השניה, ומ"ש וטהרות באדם היינו שאין שום ס' באדם אימת עביד הנך ואימת עביד הנך, אלא הס' הוא שאדם טהור עשה חדא טהרה ואדם טמא עשה חדא טהרה, שזו טהורה ודאי, וזו טמאה ודאי, אלא דלא נודע הי מנייהו עביד הטמא והא נמי טמא מדבריהם. ובכל ארבעה מציאיות הללו פסיק ותני הרי אלו מוכיחות, כלו' אע"ג דבכל חד מהנך אם לא היה שם אלא טהרה אחת דינה להיות טהורה, דהא הראשון הוא ס' טו' ברה"ר דטהור, והשני והשלישי והרביעי אע"ג שהם ס' טו' ברה"י הו"ל ס' דדברי סופרים שטיהרו חכמים אף ברה"י, אבל מאחר ששתי הטהרות מונחות לפנינו, והדא מנייהו טמאה בודאי, א"א לטהר שתיהן דמיחזי כשיקרא, ודינן הוא לשרוף שתיהן, מאחר דבתחלת עשייתן לא חל על שום א' מהן שם טהרה, דבמציאות הד' נמי הרי לא חלה טהרה ברורה, דבבת א' עשו שניהן, והדא מנייהו ע"י טמא ודאי, ואע"ג דאינו טמא אלא מדרבנן, מ"מ טמא ודאי, והו"ל ככרות שנתערבו וכדאמרן, ומסיים אבל אם נאכלה או נטמאת או נשרפה הראשונה, אם ידוע שבשעה שנעשית השנייה כבר היתה אבודה, כגון דבב' שבילים נודע שכבר נאבד מה שעשה הא' קודם שהלך הב', ה"ז טהורה דבמידי דרבנן תלי' וכדאמרן, אבל כל שלא נאבדה אלא אח"כ, הרי אנו חוששין שמא בשעה א' הלכו ועשו שניהן, ולא חל שם טהרה לא על זה ולא על זה, וכן בטהרות בטהרות אב

מונחות, ראשונות טהורות, ושניות ישרפו. (ה). שני שבילים אחד טמא ואחד טהור, והלך

חסדי דוד

נודע שנאבדה הראשונה קודם שנעשית השניה, שפיר שיש לשניה לתלות בראשונה כדאמרן, אבל אם לא כן הריני אומר שניהן נעשו בשעה א', ואין כאן מה שחל שם טהרה בתחלה, וה"נ אותו שעשה ב' טהרות, אם ידוע שכשעשה הב' לא היתה הא' בעולם, הו"ל זו ס' ד"ס שטיהרו א', שיש לנו במה לתלות דאותה שנאבדה היא שנעשית בטו' ודאית, דבמידי דרבנן תלי', אבל אם היתה בעולם הואיל ולא היה שום טהרה לשום חדא מנייהו, אין זו ס' ד"ס אלא ודאי ד"ס, דאמרי' תרוייהו בימי טומאתו, דכי היכי דאתעבידא הדא אתעבידא אידך, וברביעית נמי אם נודע שנאבדה הראשונה קודם שנעשית השנייה, תלי' ואמרי' אותה שנאבדה היא שעשה בטמא, אבל אם לא נאבדה אלא אח"כ, אמרי' בשעה א' נעשו ואין זה ס' ד"ס אלא ודאי ד"ס, ומיהו הואיל והשתא מיהא כבר נאבדה הראשונה, הואיל ואין אנו באין לדון אלא על השניה לא שרפינן לה כמו אם היו שתיהן מונחות, אלא תולין זהו הנלע"ד בפי' דהך רישא של התוס'. ושוב ראיתי להרב מה"מ שגם הוא כתב שיש לתכו[ך] על דרכו של המשל"ס, ופי' גם הוא זאת התוס' לפי דרכו, ואמר שהוא הפי' הברור ע"ש, וכל דרך איש ישר בעיניו אבל לפי מיעוט דעתי אין שם ברירה, ע"ש כי אין להאריך.

בבא שנית ב' שבילין וכו', היינו מ"ש בסיפא דמשנתנו מס' ג', באיש א' שהלך בב' השבילין ועשה בשניהן ולא טיהר בנתיים, ויש כאן ע"ש, וכל"ל והלך בא' מהן ועשה טהרות טהורות בב' וכו', בראשון ועשה בב' ועשה וכו', והנה עין רואה דאתייא דלא כמתני' דבמתני' תנן הא' תלויות והב' ישרפו, והכא תנא הא' טהורות, והר"ש הביא הך תוס' על מתני' ולא העיר דרמו אהדדי והוא פלא. והר"ב משל"ס שם בד"ה עוד ראיתי בתוס' וכו', הרגיש בהך רומיא וכתב דס"ל להתוס', דכיון דהא' היו טהורות שעה א' שוב אינה חוזרים ליטמא, בשביל שעשה טהרות ב' וכו', עוד אפ' לומר וכו' דבשלמא כשטבל בנתיים אין חילוק כלל בין טהרות א' לב' דשקולים הן וכו', אבל היכא דלא טבל דטהרות ב' דהם טמאים בודאי לכל הצדדין, אנו תולין ואומרים דהשביל הא' טהור וכו', ויש דמיון קצת מההיא דבפ"ז דנדה ד"ס, טמא וטהור שהלכו בב' שבילין תולה טהור בטמא וכו', וחילוק זה כפע"ד ניתן להאמר, עוד היה אפ' לומר דלא פליגי ומאי טהורות דקתני הכא מן התורה וכו' ע"ש. וכפי קוצר דעתי לא מצאתי מנוח, דמ"ש דמאחר שהיו טהורות שעה אחת וכו', איני רואה טעם לדברים הללו, דמה שהיו טהורות בתחלה היינו לפי שלא היה שם דבר המנגד, ולפי' דינא הוה לטהר דהו"ל ס' ברה"ר, אבל השתא הרי לפנינו דבר המכחיש, ומה שרצה לדמות לההיא דנדה, לפע"ד אין הנדון דומה לראיה, דהתם תרי גופי נינהו זה טמא או תלוי וזה טהור, ובטרם שהלך הטמא בשביל כבר היה טמא מקמי הכי, ומש"ה דינא הוא שתולין הקלקלה במקולקל שהיה כבר, משא"כ הכא שכשהלך זה בשביל הב' לא היה אלא טהור מן הדין, שלא עבר עליו אלא ס' טו' ברה"ר דרחמ' טהריה, אלא דאח"כ הואיל והלך בשניהן אז נעשה טמא. ומה שאנו מטמאין לטהרות הב' אינו מכח השביל הב' כדי שנאמר דמש"ה יש

לטהר לגמרי הטהרות הא', אלא ה"ט דכיון שהלך זה בשניהם או מהשביל הא' או מהשביל הב' הוא טמא בממ"נ, ולא שיש שום גריעות לשביל הב' טפי מן הא', ולא מפני שמטמאין הטהרות הב' יש לנו כח לטהר מה שנעשה בשביל הא', שהרי אם לא הלך בשביל הא' לא היינו מטמאין מה שעשה בשביל הב', וא"כ היאך נטהר לגמרי מה שעשה בא', ונפלאתי מחכמת הרב כי רבה היא איך גמר אומר שזה ניתן להאמר. וכפי דבריו ז"ל תיקשי דמאחר דבההיא דנדה פי' הרמב"ם שם בספי"ע שהטהור תולה בתלוי וכו', א"כ היכי פי' בהך דינא שם בר"פ כמתני' דהא' תלויות והב' ישרפו, וכפי דברי הרב הו"ל תרתי דסתרן אהדדי, וא"כ הו"ל לפסוק בהא כהתוס' ודלא כמתני', או הו"ל לדחות ההיא דנדה מקמי מתני' דהכא, א"ו אין זה ענין לזה. ומ"ש עוד הרב דהא דקתני הכא טהורות לאו דוקא, אלא כלו' מדאו', הא נמי אינו נר', דהא חזי' בבבא דלעיל דקפיד למיתני ב' תלויות, וא"כ ה"נ הו"ל הכי. אמנם כפי דעתי הקצרה נר' דלק"מ, דמתני' איירי כשבא זה לשאול שואל על הב' הטהרות בבת א', וכיון שאנו מוכרחים לטמא השניות בהחלט א"א לנו לטהר לגמרי את הא' בהוראה אחת, מטעם האמור דהא מה שמחליטים הב' היינו משום ממ"נ שהרי הלך גם בא', וא"כ האיך הפה יכולה לטהר מה שנעשה בא' אחר שהוא המסייע לטמא את הב', אבל התוס' איירי בענין אחר, והיינו שזה פקח הוא ואע"ג דשתיהן מונחות אינו בא לשאול תחלה אלא על הא', ומטהרי' ליה כדין ס' ברה"ר, ואח"כ בא ושואל על הב', ומעתה אין לנו לטמא או לתלות מה שכבר טהרנו, ותנא הכי לרבותא דאיכא הכא טפי מברישא, דאע"ג דכבר נעשו שניות קודם שבא לשאול ושתיהן מונחות, אין לו בזה עון אשר חטא לשאול על הא' בפ"ע תחלה כדי שיטהרום לו, שהרי התורה התירה ס' ברה"ר, אלא שאם אינו חריף ובא לשאול על שתיהן כא' לא ניחא מלתא לטמא את השניות בהחלט ולטהר את הא' לגמרי בהוראה א' והיינו מתני'.

בבא שלישית ב' שבילין וכו' והלך בב' ועשה טהרות וכו', כל"ל. ובבא זו היינו מתני' מס' ה' אלא דהכא האריך בה, וזהו פי' דאדם באדם דתנא לעיל בזה הכלל, וכבר כתבנו לעיל דהא לא דמי לאדם א' שהלך בא' ועשה וטיהר בנתיים, ואח"כ הלך בב' ועשה, דהתם אפי' לא נאכלו או נאבדו הא' אלא אחר שנעשו הב' הרי הב' טהורות, לפי שכבר חל שם טהרה על הא', אבל בב' ב"א חיישי' שמא בשעה אחת הלכו ועשו שניהן, וכ"ת נשיילינהו, לא נתנו א' דבריהם לשיעורין ולחלק בין הלכו בשעה א' בין הלכו בב' שעות, דאתו למיטעי וכי חזו דמטהרי היכא דהלכו זה אחר זה מתוכם ילמדו לטהר גם כשהולכים ביחד, לכן הוצרכו להשוות מדותיהם, אבל בחד גברא דלא שייך למטעי טיהרו, אבל בתרי גברי כל שאין ידוע שלא היו הא' בעולם בשעה שנעשו שניות הרי הב' תלויות. ומ"ש ברישא כששתיהן מונחות הרי אלו מוכיחות, כבר פי' הר"ש דלא מתוקמא אלא בבאו לישאל בבת א' כיון דב' עשאום, ואפ"ה אם כבר נאכלו הא' הב' טהורות ע"כ. ומ"ש הרב ואפ"ה וכו', ה"פ אע"ג שאם

באחד מהן ועשה טהרות, ובא חברו והילך בשני ועשהו, אלו ואלו מונחות, הרי אלו מוכיחות, נאכלו

חסדי דוד

היו באים לישאל בבת א' היו שתיהן נשרפות, וא״כ השתא דנאכלו הא' הוה ס״ד שכשבא הב' לשאול על אלו הקיימות יש להורות שיהיו תלויות, קמ״ל דתלי' הטו' באותן שנאכלו, ומטהרי' טהרותיו של זה הבא עכשיו לשאול, ומדברי הר״ש הללו הוכחה גמורה למאי דכתי' לעיל, שאם באו בזא״ז אפי' שניהם באו לפני חכם וכשבא הב' יודע הוא שטיהר את הא', אפ״ה יכול וחייב לטהר גם את הב', דאל״כ היכי פסיק הר״ש דלא מתוקמא אלא בבאו לישאל בבת א'. ומ״מ מ״ש שאם כבר נאכלו הא' הב' טהורות, לא איירי אלא כשנאכלו או נאבדו קודם שנעשו הב', כדתני להדיא כיון דב' הם שעשאום וכדאמרן לעיל, דכיון דשניהם הם חיישי' שמא שניהם הלכו ועשו בשעה א', ולא חל שם טהרה על שום א' מהן אפי' שעה, אבל אם בשעה שנעשו ב' לא היו הא' בעולם, הרי אלו הב' כשנעשו חל עליהן שם טהרה משום ס' רה״ר, ואין כנגדם שום דבר המונע, ונר' שכבר רמוז זה בדברי הר״ש במ״ש אם כבר נאכלו ולא אמר אם נאכלו.

ומאי דתנא הכא עשו שניהם טהרה א' ה״ז טמאה, פשוט הוא דממ״נ חד מנייהו טמא, וא״כ הטהרה נטמאת בודאי, ולא ידענא מאי קמ״ל, ואולי דקמ״ל כגון שעשו עיסה א' נתן את הקמח וא' נתן את המים והקמח לא הוכשר מתחלה, סד״א שיש לנו לתלות דהנותן הקמח הוא שהלך בשביל הטמא והרי הקמח לא הוכשר ולא קבל טו', ואחר שנתן חבירו המים שהוכשר שוב לא נגע הנותן הקמח, וא״כ נטהר העיסה קמ״ל דכה״ג לא תלי'. ומ״ש בעשו ב' טהרות וכל א' נשאל בפ״ע א״ל טהור, משום דבמתני' תנן ריה״ו אומר אם נשאלו זה בפ״ע וכו' טהורין, ואם נשאלו שניהם כא' טמאין, רי״א בין כך ובין כך טמאין, דמשמע דדוקא ריה״ו הוא דמטהר בזה בפ״ע וזה בפ״ע, אבל לר״י בכל גוונא טמאין דלכאורה זהו פי' בין כך ובין כך, קמ״ל הכא דלאו הכי אלא בהא כ״ע מודו, והכי אי' בגמ' פ״ק דפסחים ד״י, וכן בכתו' פ' האשה דכ״ז, דאריו״ח בבת א' ד״ה טמאין, בזא״ז ד״ה טהורין, לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו, מר מדמי ליה לבת א' ומר מדמי ליה לזא״ז ע״ש, והשתא חל עלינו חובת ביאור בין דברי המפ' בין דברי התוס' הללו לפום אוקמתא דריו״ח דבגמ'. והנה מתני' ה״פ דמעולם לא איירי משנתנו כשבאו לשאול זה אחר זה, דהא לא צריכא, דמלתא דפשי' הוא דלכל חד וחד מטהרי' מאי דטיהרה תורה, דהיינו ס' טו' ברה״ר, ולמאי ניחוש לה אי לשמא יאכל חד גברא לתרווייהו, להא לא חיישי' הואיל דטהרה זו של ראו' וזו של שמ', אלא רישא דמתני' בדלא אתי קמן למשאל אלא חד מנייהו, וריה״ו ה״ק אם נשאלו כאילו היו זה בפ״ע וזה בפ״ע, כלו' דאע״ג דחד הוא הבא לפנינו הוי כאילו נשאלו שניהם, שהרי הוא מספר היכי הוה עובדא, ואומר אני שואל מה תהא על שנינו, אפ״ה ס״ל לריה״ו כיון שאין כאן לפנינו אלא חד גברא, באופן דמצי' להלקם בתשובתנו שיהיה זה בפ״ע וזה בפ״ע אז שניהם טהורים, דהיינו שנשיב לזה השואל טהור אתה, ואע״פ שמתוך תשובתנו ילמד דה״ה חבירו טהור ילמד ומה בכך, דלא חייש ריה״ו אלא שלא יוציא החכם מפיו מלתא דמיחזי כשיקרא, כגון אם באו שניהם יחד לשאול, דע״כ אם באנו לטהר צריכים אנו להשיב טהורים אתם, דהיכי יתכן להשיב לחד מנייהו טהור הואיל ושניהם שואלים כא', מאי חזית להשיב לזה ולא לזה, וכיון דמוכרח לומר טהורים אתם, הא ודאי מיחזי כשיקרא, והיינו דמסיים ואם נשאלין שניהם כא' טמאין, וכל זה למדנו מלי' הזהב של רבינו רש״י ז״ל שם בפסחים, שכתב ע״ד ריה״ו הואיל ואין כאן שואל אלא א' משיבין לו טהור אתה, שהרי ס' ביאה היא ומעצמו יבין שאף חבירו כמוהו, אבל כששניהן שואלין בתוך כדי דבור צריך אתה להשיב לשניהם כא' ע״כ. כלו' אי קשיא לך אליבא דריה״ו מ״ש באו שניהם כא', ומ״ש בא לישאל עליו וע״ח, ומשני דשנא ושנא, דהיכא דתרווייהו קמן ע״כ צריך אתה להשיב לשניהם כא', דמאי חזית להשיב לזה ולא לזה, וכי תימא ישיב לאותו ששאל בראשונה ומעצמו יבין השני, הא נמי א״א דמסתמא השני שאל תכ״ד של הראשון, וקי״ל תכ״ד כדבור דמי והו״ל כשאלו שניהם בבת א', וא״כ א״א להשיב אלא לשניהם כא' ולומר להם טהורים אתם, וזה אי הפה יכולה לומר, אבל אם לא שאל הב' תכ״ד של א' יכול החכם לומר לא' טהור אתה, ואעפ״י שיודע החכם דממילא ילמד הב' שגם הוא טהור לית לן בה כל שלא יצא מפיו מלתא דשיקרא, וכיון דהב' לא שאל תכ״ד הדין נותן שצריך ליזקק תחלה לשואל ראשון, כדאי' ברפ״ק דסנהדרין (ח' א') ושוב לא ישיב לב', דממילא יבין שגם הוא כמוהו, ושפיר דמי אליבא דריה״ו, משא״כ כששאל הב' תכ״ד דהו״ל כשאלו שניהם ביחד וצריך להשיב ביחד טהורים וזה לא יתכן, אבל ר״י סבר דבין באו שניהם ואפי' שואל הב' אחר כ״ד של ראשון, ובין בא א' בלבד אם שואל הוא על שניהם, כגון שאומר שנים היינו וכו' ועל שנינו אני מבקש, אעפ״י שאינו מוציא החכם דבר שקר מפיו, כגון שאומ' לו טהור אתה, הו״ל כאילו אומר טהורים אתם ואסור, וז״ש בין כך ובין כך טמאין, מאחר שהב' יוצא לו טהרתו בשעה שיוצא לא', אא״כ הוא אומר איני נשאל אלא על עצמי, שאז ודאי מותר לומר לו טהור, ואף אם יבא אח״כ הב' וישאל על עצמו יכול ג״כ לטהרו, ואעפ״י שיודע החכם שכבר טיהר את הא' אין בכך כלום, כיון שאין יוצא הטהרה לשניהם במעמד א', ודברי התוס' שלפנינו צריך לפרש דה״ק ריה״ו זה בא וכו', כלו' כי היכי דהיכא שבא זה בפ״ע וזה בפ״ע מטהרי', שאו' לזה טהור ולזה טהור, ה״נ אפי' באים שניהם לפנינו אם כל א' וא' מדבר בפ״ע, שזה שואל לעצמו וזה שאול לעצמו אח״כ, מאחר שהם מופרדים שלא שאלו ביחד או זה תכ״ד של זה יכול החכם לומר לראשון טהור אתה, וכן אם א' מהם שואל על שניהם אומר לו טהור, פי' טהור אתה, ואע״ג דממילא יבין דה״ה לחבירו לית לן בה, אבל אם נשאלו שניהן כא' כלו' זה תכ״ד של זה, באופן שצריך להשיב לשניהם ביחד טהורין זה א״א וא״ל טמא, ור״י סבר דאפי' בא א' בלבד כל ששואל על שניהם (ומ״ש אם אמרו לאו דוקא, אלא כדפי' הר״ש כלו' אמרו או זה או זה כדאוקימנא בבא לישאל עליו וע״ח) שנים היינו וכו', אין שם תקנה ואפי' ישיב לא' טהור אתה, א״א דהו״ל כטו' שנתערבה בטהרות דא״א לטהר, הואיל וכבר יודע החכם דמתוך הוראתו יוצא היתר

ראשונות ונטמאו או שאבדו, עד שלא נעשו שניות שניות טהורות, משנעשו שניות שניות תלויות.

חסדי דוד

לשניהם, לפי ששאל בפירוש על שניהם, והו"ל כאילו אומר טהורים אתם. ובהכי ניחא מאי דפירש"י בההיא דכתו', גבי מחבואה שאינה מחזקת אלא א', דתנינן מגלת על הכהנות כולן, ופריך ש"ס מ"ש מב' שבילין, ופירש"י וריה"ו ור"י הלכה כר"י ע"ש, כלו' דבשלמא לריה"ו אע"ג דידעי' בודאי שיש שם כהנות רבות דאע"ג דלא אתיא לקמן אלא חדא מנייהו, הא ידוע שכל הכהנות ממתינות לדעת מה תהא עליה, דממילא ידעי אינהי דינא דידהו, מ"מ כל שאין מוציא החכם דבר שקר מפיו, שהרי אינו או' לה אלא טהורה את שרי, אע"ג דממילא סליק היתרא לכלהו, אלא לר"י הכא כיון דהדבר ידוע לכל שיש כהנות רבות, הו"ל כאו' שנים היינו וכו', דסבר ר"י דאפי' לא ישיב אלא טהור אתה אסור, משום דממילא סליק היתרא לכלהו, וקי"ל הלכה כר"י, ושלא כדברי התו' דפי' שם דבא לישאל עליו וע"א מיירי ששאל על עצמו וטהרוהו, ואח"כ בא לישאל על חבירו, דמוכח מדבריהם דסבר ר"י דאפי' טהרוהו כבר ואח"כ שואל ע"א צריך החכם לטמא מה שטיהר תחלה ע"ש, שדבריהם נראין מוקשים, דאטו איהו גופיה מי ישמע להם אחר שטהרוהו לחזור ולטמאו ומיחזי כחוכא, ושם כתבו דבחנם דחק בקו' לפי' כר"י, אבל לפי האמור אינו בחנם אלא בדיוק, דלריה"ו לק"מ, דלדידיה אף שבא לישאל על שניהם ביחד מאחר שאין שם אלא א' שפיר דמי להשיב לו טהור, ואפי' ידינו האחרים לית לן בה וכדאמרן לעיל, ומה שהכריחו שם התו' שאם בבת א' שואל עליו וע"א בודאי לכ"ע טמאות, במכ"ש דבאו שניהם בבת א' ע"ש, כפי מה שפירשתי בכוונת רש"י לק"מ, ולא אתי מכ"ש אדרבא כשבאו שניהם מוכרח להשיב טהורים, אבל שואל עליו וע"א מצי להשיב טהור אתה, וש"ד לריה"ו וכנר' מהתוס' דהכא.

וחזיתיה להרב משל"מ שם בדין ב' בד"ה ב' שבילין וכו', דכתב שם וז"ל ומדברי רש"י שם נר' דבבת א' הוי כל ששאל הב' תכ"ד של חבירו, ולא ידעתי טעם לזה דהואיל ובהוראה א' יש לנו לומר טמאים או טהורים, א"א לנו לומר טהורים אתם שהרי הא' ודאי טמא, ולפי"ז אפי' אם שאל הא' לאחר כ"ד ש"א כיון ששניהם בפני החכם, והחכם מוכרח להשיב לב' תשובה א' מש"ה שניהם טמאים, ודקדקתי בדברי רש"י וראיתי דהא דתכ"ד לא כתבה כ"א במלתיה דריה"ו, ואם אי' שדין זה היה מוסכם מהכל הי"ל לפי כן וכו' ע"ש שהאריך, וכפי מ"ש לעיל לא כתב רש"י זה דתכ"ד לענין דינא, לומר דלא מיקרי בבת א' אלא כל ששאל הב' תכ"ד, אלא מ"ש כן היינו להסביר טעמא אליבא דריה"ו, דמ"ש באו שניהם בבת א' דמודה ריה"ו דטמאים, ומ"ש בא לישאל עליו וע"א דמטהר ריה"ו, ומשני דמסתמא כל שבאו שניהם הב' שואל תכ"ד, וא"א להשיב אלא יחד לשניהם טהורין וזה א"א, משא"כ כששואל עליו ועל חבירו אפי' או' שנים היינו, יכול להשיב טהור אתה, ואם יבין שגם חבירו כן לא איכפת ליה לריה"ו, דלא קפיד אלא שלא יוציא החכם דבר שקר מפיו והכא ליכא, והה"נ אפי' באו שנים אלא שלא שאל הב' רק אחר כ"ד, באופן שא"ל להשיב אלא לא' טהור דש"ד לריה"ו, אבל לר"י כל שנשאל על שניהם בין מפי א' בין מפי שניהם לא מצי לטהר אפי' לחד, דמיחזי כשיקרא וכדאמרן. ושוב ראיתי שם שהביא דברי התו' דכתו' וכתב שדבריהם תמוהים, והק' עליהם ג"כ מהתוס' דהכא ודבריו חיים וקיימים וכדכתי' לעיל, האמנם מייתי נמי התם דברי הר"ן דכתו' בההיא דכרכוס, שכתב דודאי מדר"י פריך, דבשלמא בב' שבילין כי נשאלו זה בפ"ע וזה בפ"ע, אפי' דחד לא ידע בדחבריה אלא כשבא לישאל עליו וע"א, כיון דאיהו ידע באידך ויודע דכי מטהרו ליה מטהרו נמי לחבריה, סבר ר"י דמיחזי כשיקרא, וה"נ בכרכוס הי אתיא כל חדא בפ"ע הוה ידעא וכו' דלכלהו מטהרי ע"כ. וכתב הרב על זה דנר' מדברי הר"ן דאף שאינו שואל אלא על עצמו בלבד מאחר דידע בדחבריה שניהם טמאין, דומיא דכרכוס שאף שזו על עצמה שואלת, כיון שיודעת בגוונא דאידך כולם אסורות, הן אמת שרש"י בפ"ק דפסחים כתב הפי' היפך מזה, דכל שלא שאל ע"א אף דידע בדחבריה כולם טהורים, ולא ידעתי איך יתיישב כפי סברתו סוגייא דכתו', דאיהו כתב בפי' דמדר"י פריך, ולפי מ"ש בפסחים לר"י בההיא דכרכוס אף דכל חדא ידעא בגוונא דאידך וכו' כולן טהורות וכעת צ"ע עכ"ל.

ולפע"ד שפיר מתיישבא סוגייא דכתו' אף לפי' רש"י דפסחים כדכתי' לעיל, דר"י סבר דכיון שזה מקדים להודיע לחכם דתרי הוו, ואינו אומר לו דאפ"ה אינו שואל אלא על עצמו, ממילא משתמע דעל שניהם הוא שואל, ואע"ג דאינו משיב אלא לדידיה טהור אתה, כיון דקדמה ידיעה דתרתי הוו לר"י כאילו אומר טהורים אתם, וכאילו מטהר לשניהם בפירוש, ומעתה שפיר פריך ש"ס דכתו' דה"נ כבר קדמה ידיעה לכ"ע דכרכוס בא לעיר, ושיש בה כהנות רבות ושאין בה אלא מחבואה א' שאינה מחזקת לכולן, א"כ אפי' לא באה לפנינו רק אשה אחת, הו"ל כאילו שרי' לכלהו כי הדדי, אע"ג דאינו אומר לה אלא טהורה את והוה לן למיסר, דבשלמא התם כשאומר הא' אעפ"י שכך היה מעשה מ"מ איני שואל אלא על עצמי, לא ברירא מלתא לחכם דיסמוך הלה על מה שטיהר לא', דכיון דקאמר ליה איני שואל אלא על עצמי, איכא למיחש דדילמא איכא שום צד להחמיר עפי בב', דאל"כ מאחר שהקדים לספר לנו דתרי הוו א"כ למה זה סיים באומרו דאפ"ה אינו שואל אלא עליו יכול על מגן, ונמצא דאין הוראתו דהשתא אלא על הא', משא"כ כששואל על שניהם בפי' דודאי מתוך השאלה מוכח דס' של שניהם שוה, וא"כ אפי' לא קא"ל אלא טהור אתה הו"ל כמטהר שניהם יחד. אבל הכא לא מפיה אנו חיים לדעת הענין, דכבר הדבר ידוע שכל הכהנות שיש בעיר בחדא מחתא יתבי והס' שוה לכלן, א"כ כה"ג אפי' אינה שואלת הבאה לפנינו אלא על עצמה ומשיב לה מותרת את, ממילא אשתרו כלהו דהא שקולות הן, ונמצא מטהר לכלן כא' וכה"ג לא שרי ר"י, זו כוונת המקשן, וז"ש רש"י ה"נ לכלהו שרי' כי הדדי ומשני שפיר דלא דמו, דהתם ודאי איכא טו', הילכך לא מטהר ר"י בכה"ג כששואל עליו וע"א, אבל הכא אע"ג דסתמא כפירושה שדעתה לשאול על כלן, הואיל והס' ידוע לכל וכל הנשים שקולות הן בס' זה, מ"מ ליכא ודאי טו' דמי יימר דאיטמי. ועיין בבי' מקו' דכתו' דמייתי לפירש"י דפסחים, ומתוך

(ו). עשו שניהן טהרה אחת, הרי זו טומאה, עשו שניהן שתי טהרות, זה בא ונשאל בפני עצמו

חסדי דוד

מ"ש שם לפי דברי רש"י ע"פ סוגייא זו מוכח שכוונתו כדכתי' אעפ"י שאינו מבואר כ"כ שם ע"ע, והנה הרמב"ם שם קיצר טובא ולא הביא הנך פרטי דתוס', והרב משל"ם כתב דאולי ס"ל דלאו הלכתא נינהו, ולעד"ן דמובנים הן מתוך מ"ש שם מילי דמתני'.

עוד ראיתי להרב שם בסוף דבריו בד"ה ומ"ש רבינו וכן וכו', דמייתי להך תוס', ומ"ש הר"ש דלא מתוקמא אלא בבאו לישאל בבת א' וכו' וכדלעיל, וכתב עלה ומ"מ אני תמיה בזה, כיון דמוקמי' לה בבאו וכו', א"כ בעל הטהרות הא' שנאכלו בא לישאל על עצמו וכו', וא"כ הוי תרתי דסתרן אהדדי, דכיון דב"ד מוכרחים להשיב על שאלתם, וכולם טהורים אינם יכולים לומר, דאם המהלך טהור הטהרות טמאות וכו' יע"ש, ופליאה דעת ממני היכן מצא הרב לא בלי התוס' ולא בדברי הר"ש שבא בעל הטהרות שנאכלו לשאול על גופו, ולא אמר הר"ש אלא דברישא דתני הרי אלו מוכיחות, דמוכרח לפי שבאו לישאל על הב' הטהרות על זה אמר מר דל"ל דבאו לישאל בבת א', שאם בזה אח"ז אלו ואלו טהורות לכ"ע, כיון דב' אנשים הם ומאי מוכיחות דקתני, אבל כי תני סיפא נאכלו ראשונות וכו', מלתא דפשי' שלא בא לשאול אלא בעל הטהרות הב', ומש"ה קתני טהורות וכדכתי' לעיל. ואיברא שהדין דין אמת, שאם באו לשאול בבת א' זה על גופו וזה על טהרותיו פשי' דא"א לטהר, דהו"ל תרתי דסתרן אהדדי, אלא דבהא לא איירי תנא דסמיך בידייהו, דהא מיא בנהרא איכא וטובלין מס', אבל על הטהרות דלית להו תקנתא הוא דנזקקין לבא לפני חכם, וזה ברור שלא נזכרה שאלה על גופו כאן אפי' ברמיזה.

עוד ראיתי להרב בד"ה ומ"ש רבינו וכן השרץ וכו', דבא ועמד אעיקרא דמלתא דס' טו' ברה"ר, ומייתי ההיא דבפ"ב דע"ז דל"ז דיוסי בן יועזר דס' טו' ברה"ר התיר להם, דקודם זה היה הלכה ואין מורין כן, ופירש"י דקודם זה היה הלכה ואין מורין כן ברבים דלא ליזלזלו בה טפי, וכתב הרב משמע מדבריו דאף קודם יוסי דוקא ברבים הוא דלא היו מורים, אבל אדם שבא לישאל היו מורין לו היתר, כן אמת דמצינו במקום אחר כגון בבועל ארמית, דאמרי' (סנהדרין פ"ב א') הלכה ואין מורין דלאו דוקא ברבים וכו', ולא ידעתי למה לא פירש"י כן, ואולי טעמו דאפי' אחר עדותו של יוסי מי שבא לישאל אין מורין לו היתר וכדקאמר התם דא"ל ר' ינאי הא מיא וכו' זילו טבולו, מש"ה הוצרך לומר דקודם יוסי לא היו מורין ברבים, ובא יוסי והורה ברבים, ומיהו הבא לישאל או' לו זיל טבול וכו' ע"ש. ואני בער ולא אדע איך עלה על דעתו דעת עליון לבאר כך דברי רש"י, דלפי"ז נמצא דלדרוש ההיתר ברבים גרע מלהורות היתר ליחיד הבא לישאל, ומלבד שהוא נגד הסברא הוא להיפך מתלמוד ערוך בפ"ד דתעניות דכ"ו, דמ"ד הלכה דרשי' ליה בפרקא, מ"ד מנהג מדרש לא דרשי' אורויי מורינן, ופירש"י אורויי מורי' אי אתי לקמן, אבל בפרקא לא דרשי' ע"ש. ואיך יתכן לפי' כאן דדרשי' ברבים דהיינו בפרקא, אבל אי אתי לקמן לא מורי' אתמהא, אלא מוכרח לומר דכי קאמר רש"י היינו דמעיקרא היה הלכה ואין מורין אפי' ליחיד הבא לישאל, וכ"ש שאין דורשין לרבים, ואתא יוסי ודרש להו אפי' ברבים, דהיינו דקתני העיד כלו' העיד בבה"מ, ומש"ה קרו ליה ב"ד שריא, וההיא דר' ינאי לרש"י נמי ל"ל כמ"ש הרמב"ם בפי"ד אם עבלת אין לך הפסד ע"ש, כלו' שאינו אלא דרך עלה טובה ומהיות טוב וכו', וגם מלי' רש"י דפסחים דכתי' לעיל שכתב משיבין לו טהור אתה וכו', מוכח בהדיא שדעתו כד' הרמב"ם דאין שום הפרש לרבנן בין גופי דגברי לטהרות, אלא אפי' לגברא נמי אע"ג דאית ליה תקנתא בטבילה מטהרי' ליה, ולא חיישי' למידי, וכמ"ש הרמב"ם שם להדיא אם באו ונשאלו זה אח"ז מורין לכל א' מהן בפ"ע שהוא טהור, באו שניהן כא' וכו' שניהן טמאין, וטהרות שעשו נשרפות וכו' ,ודוקא ר"ע ור"י ס"ל לחלק בין טהרות לגברי, דבטהרות דוקא משום דלית להו תקנתא מטהרי' ס' טו' ברה"ר, אבל לגברי הואיל ואית להו תקנתא מצריכי' להו טבילה והזאה מדרבנן, אבל לרבנן אין חילוק, ואפי' לגברי מטהרי' להו בזא"ז מדיוסי בן יועזר, ועכ"ז דרך עלה טובה אמרי' להו אם טבלת אין לך הפסד כדר' ינאי. ולפי"ז הא דנקטי תנאי הכא בין במתני' בין בתוס' ועשה טהרות, נ"ל דלרבותא דנשאלו בבת א', דאפי' טהרות דלית להו תקנתא טמאין ושורפין, אבל לעולם אפי' לגברי מורינן להו דטהורין, אלא דמסתמא אינן באים לישאל אלא על הטהרות דאיכא הפסד, אבל על גופן אין שואלין סתם אינשי דהא מיא קמייהו, ומה הפסד יש להם לטבול, אבל אי שיילי אה"נ דמורי' להו דטהורין אי אתו בזא"ז.

אמנם דעת התו' אין נר' כן, שכתבו התם בפסחים הא דנקט טהרות ולא קאמר אדם טהור, משום דלגברי אע"ג דמוקמי' להו בחזקת טהרה, מצריכי' להו טבילה והזאה שלא יגעו שניהם בתרומה, דאז התרומה טמאה ודאית והאוכלה במיתה, ואם נגעו שניהם בא' ונכנס למקדש חייב, וה"נ כתבו בסוגייא דכתו', וז"ל להכי נקט ועשה טהרות, דלענין האדם אנו מזקיקין שניהם לטבול ולהזות, פן יבאו לידי טו' ודאי אם יגעו שניהם בככר א', לכך א"ל זילו טבולו דהא נהרא קמייכו ע"ש. ואין לומר שדבריהם אמורים אליבא דר"ע ור"י, דהא כתבו הכי אהך מתני' דב' שבילין וב' ב"א דסתמא נשנית, דאפי' לרבנן דינא הכי, דדוקא בחד גברא שהלך בשביל א' בההוא פליגי ר"ע ורבנן במס' בר"פ, דר"ע מטמא לגברא דחיים שמא אחר זמן יתברר הדבר דההוא שביל טמא הוה, וח' מטהרין דלא חיישי לשמא יתברר, אבל בכה"ג לשמא יבאו לידי טו' ודאית חיישי אפי' רבנן. ולפי"ז ההיא דר' ינאי אע"ג דבסתמא איתמר בגמ', כפי דברי התו' לא איירי אלא בכה"ג דב' שבילין וב' ב"א, דאע"ג דאתו בזה אח"ז הוה מורי להו ר' ינאי לטבול מה"ט, וקצת משמע כן דמש"ה קאמר ש"ס כי אתו לקמיה דר' ינאי אמר להו וכו' זילו טבולו, ולא קאמר כי אתא לקמיה וכו' א"ל זיל טבול, אבל רש"י פי' שם כי אתו וכו' מי שאירע בו ס' טו' ברה"ר ע"כ. וחזי הוית להרב משל"ם דמייתי דברי התו' הנז', והק' עליהם דאמאי אצט' לטעמא דפן יבאו לידי טו' ודאית, הא ההיא דר' ינאי איירי אפי' באדם א' שנסתפק אם נגע בטו' וכו' ע"ש, ולא ידענא מאן פסיק ליה למר דאיירי אפי' באדם א', אדרבא בהדיא מוכח מדבריהם דמפרשי ליה דוקא בב'

אומרי' לו טהור, וזה בא ונשאל בפני עצמו אומרי' לו טהור, וזה שנשאלו שניהן כאחד אומרים להם טמא, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אם אמרו שנים היינו, ובשני שבילים הלכנו, ושתי טהרות עשינו, אומרים להם טמא, שאפי' טמאה אחת שנתערבה במאה טהורות כולן טמאות. (ז). שני

חסדי דוד

ב"ה, ופשטא דמלתא דכי אתו משמע טפי הכי וכדאמרן, ואיברא דרש"י ע"פ דרכו מפי' לה הכי, מיהו גברא אגברא קרמית. והנה הר"ב תי"ט כתב אמתני' וז"ל ועשה טהרות, משום ר"י אצט' למיתני ועשה טהרות, דכ"ע ס"ל לגבי אדם כמ"ש במש' ב' בשם הר"ש תו' דכתו' ע"כ. והק' עליו הרב מש"ל שם דמנ"ל דמשום ר"י הוא דנקט, אימא דאפי' חכמים דמטהרים מודו הכא דילמא יבאו לידי טו' ודאית וכו' יע"ש, ואני תמה על הרב דהק' עליו בדרך דילמא, במקום דהו"ל להק' קו' עצמית, דבאמת דברי התו' סתם נאמרו דכוונתם ברורה דאפי' לרבנן אמרי הכי, תדע דלא נזכר ר"י בדבריהם כלל, ואיך כתב התי"ט בשם התו' דמשום ר"י הוא דנקט, אמנם דברי הרב תי"ט ניתנו ליאמר אליבא דרש"י והרמב"ם, דהא הרמב"ם קאמר בהדיא דאפי' לגברי מורי' להו לטהרה וכן פירש"י, ולדידהו שפיר י"ל דנקט עשה טהרות משום ר"י דאיירי בהך מתני', דאיהו סבר כר"ע אפי' בחד גברא דדוקא טהרות טהורות אבל גברא טמא מטעמא דלעיל, וכבר הסביר שם הרב מש"ל טעמא דהיכי יתקיימו דברי ר"ע ור"י עם מלתיה דיוסי בן יועזר ע"ש, דאין להוסיף על דבריו וקושטא הוא דר"י נמי כר"ע ס"ל, (לבר מהיכא דאיכא ס"ס וכההיא דמש' ב') וכ"ש בתרי גברי כה"ג, אבל לרבנן אה"נ דאפי' בגברי מטהרי', אלא דלפי מאי דכתי' לעיל א"ל לדבריו לומר דמשום ר"י נקט וכדאמרן.

תו חזיתיה להרב מש"ל שם לעיל בסד"ה ומש"ר וכן השרץ וכו', דכתב וז"ל עוד אני מסתפק דכפי הנר' מדברי הר"ש וכו', אינו אלא חומרא בעלמא להצריכו טבילה והזאה שמא וכו', התינח טבילה וכו', אבל הזאה כיון דמדינא לא היה צריך נמצא שאנו מטמאין אותו בידים, שהרי הנוגע במי חטאת שלא לצורך טמא וכו', ואולי כיון דתקנת ח' היא וכו' נמצא שהוא לצורך וכו', ומיהו ראיתי לרבינו כשהביא דין דר' ינאי לא הזכיר כ"א טבילה וכו', ולפי"ז דין זה לא נאמר כ"א בטו' שרץ, אבל בטו' מת לא אמרי' זילו טבולו וכו' ע"ש. והנה מה שתי' הרב על קושייתו אמת ויציב, ולא ידעתי למה כתבה כמסתפק ואולי וכו', וכי זו בלבד אשכחן דאינם טמאין אלא מדרבנן או משום מעלה בעלמא והצריכום טבילה והזאה מדבריהם, כגון בה"פ וארץ העמים וכיוצא, דסופרין ז' וטובלין ומזין מדבריהם, וכן עור האדם דטהור מן התורה ורבנן גזרו שמא יעשה עור אביו שטיחין כדאי' בהעוה"ר (חולין קכ"ב א'), ומזין מדבריהם וכן רבים, וטפי מהכי אשכחן בכהן השורף את הפרה דמזין עליו בכל ז' הימים, אע"ג דאפי' היה טמא גמור לא היה צריך אלא הזייה ג' וז', נמצא דכלהו אידך שלא לצורך, ולדברי הרב תיקשי דא"כ אדרבא הרי אנו מטמאין אותו בידים, א"ו דכיון דתקנת ח' היא אין זה מיקרי שלא לצורך וזה ברור. אבל מאי דסיים הרב דלד' הרמב"ם לא נאמר זה כ"א בטו' שרץ, אחר המחילה ליתא, דבאותו דין עצמו כתב הרמב"ם ס' ב' רשויות כילד היה דבר טמא וכו', או שהיה א' מהן מטמא באהל והאהיל על א' מהן ואין ידוע וכו' ה"ז טהור, הרי דאיירי בטו' מת נמי, דאין לך טו' דמטמא באהל אלא טו' מת, ואהך גופה הוא דמסיים אעפ"י שס' רה"ר טהור כשיבא לישאל א"ל אם טבלת וכו', ופשוט דעל כל שכתב ברישא קאי, וכ"ש דמאי דסליק מינה הוא טו' אהל, ומה גם דמהסוגייא גופה דע"ז מוכח להדיא דהכיא דיוסי בן יועזר איירי בט"מ, דקאמר דיקרב למותא וכו', וממילא דה"נ מאי דמייתי עלה הכיא דר' ינאי מלתא בט"מ איירי, ואיך יתכן לומר דהרמב"ם מפי' לה בטו' שרץ בלבד.

ברם מאי דחזי לן בד' הרמב"ם, היינו דכיון דאית ליה דהכיא דר' ינאי אינה אלא עצה טובה בעלמא, אבל למיחש ליכא לא בחד גברא לשמא אחר זמן יתברר דהוה השביל הטמא וכדברי הר"ש, ולא פחות בתרי גברי משום חשש התו' לשמא יבאו לטו' ודאית, ולדידיה אית ליה דלא חיישי' להא כלל, וכמתבאר ממ"ש ברפי"ט וכדכתי' לעיל, הילכך נר' דס"ל דהא דר' ינאי אינה אלא משום מהיות טוב וכו', הואיל ונכנס לכלל לתא דס' טו', אע"ג דאותו הס' טהור גמור הוא, אפ"ה אמרי' ליה אם טבלת אין בכך הפסד, דרך פרישות וזהירות בעלמא קודם שתגע בטהרות, אבל הזייה אה"נ דלא אמרי' ליה דכיון דטהור גמור אפי' מדבריהם, הא ודאי לא עבדי' ליה הזייה על מגן, דא"כ אנו מטמאין אותו, ואע"ג דבטו' מת טבילה בלא הזאה לא מהניא, הכא ליכא טו' כלל, ואין טבילה זו אלא משום פרישות וזהירות, ומש"ה לא קאמר ר' ינאי אלא הא מיא וכו', זילו טבולו ותו לא. והכי נמי נר' דס"ל דלא אמרי' ליה הכי אלא אי אתו לקמן לישאל קודם שיעשו הטהרות, אבל אם כבר עשו הטהרות לא אמרי' להו זילו טבולו, דחיישי' שמא מתוך כך יבאו לשרוף הטהרות על חנם. והכי מוכח לישניה דרבינו שכתב כשיבא לישאל א"ל אם טבלת וכו', אם טבל ה"ז משובח, ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן טהורות, שס' רה"ר טהור, ומדלא קאמר בקיצור ואם לא טבל ה"ז טהור, משמע דה"ק אם בא לישאל קודם עשות הטהרות א"ל וכו' דהיינו לכתחלה, אבל אם לא טבל בין שבא לישאל ובין שלא בא לישאל ועשה טהרות ה"ה טהורות, ותו לא שייך לומר לו אם טבלת אין בכך הפסד, דא"כ אפשר שיהיה הפסד שאף הוא יחוש על הטהרות אם בעל נפש הוא ויפרוש מהן ויפסידם בחנם. זה ראיתי ונתון אל לבי למשכל ולמיטרי בעניינים הללו והמעיין יבחר וע"ע מש"ל בפ"ק דידים בס"ד.

(ז). שני שבילין וכו'. הך מתניתא מייתי לה תלמו' בפ"ב דשבועות די"ט, ובפ"ג דכריתות די"ח, אלא שאין הנוסחאות שוות, דבשבועות ל"ג בה אלא תרי בבי, הלך בא' ולא נכנס בב' ונכנס חייב, הלך בא' ונכנס הזה ושנה וכו', אבל בכריתות גרסי' נמי בבא אחרת הלך בא' ונכנס פטור, בב' ונכנס חייב, ולכאורה העיקר כגי' דשבועות, דהך בבא נראית יתירה, דבראשון מ"ל הלך מ"ל לא הלך פשי' דאפי' הלך ונכנס פטור, דהא אינו אלא ספק, ובענין חיוב אחר שהלך בב' ונכנס נמי ליכא שום נפקותא אם נכנס בא' או לא נכנס, דעכ"פ חיובו הוא משום דהשתא אחר שהלך

שבילים אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד טהור והלך באחד ונכנס למקדש פטור, בשני חייב, בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב, בראשון ונכנס והזה ושנה וטבל, בשני ונכנס חייב, רבי שמעון פוטר בזה, ור׳ שמעון פוטרו בכולן משם ר׳ שמעון. מעשה במסוכן אחד שהיו מוליכי׳ אותו מגיניסר

חסדי דוד

בשניהם הרי הוא טמא ודאי, ומאי נ״מ לענין חיובו דהשתא אם נכנס אחר שהלך בא׳ או לא נכנס. וראיתי להר״ב בה״ז שהגיה שם בכריתות ולא נכנס וכו׳ ונכנס והזה וכו׳ כל״ל, והשאר הוא יתר וצריך למחקו ע״ש. אמנם נפלאתי מן הרב איך לא הגיה בעין הכמתו בלשון רש״י שם, דאמאי דמקשי ש״ס ע״ד ר״ש בן יהודה דפוטר בכולן ואפי׳ בקמייתא, ופירש״י בתרתי קמייתא בתמיהא ע״ש, הרי דרש״י ז״ל גריס בה תלתא בבי, ומפי׳ קו׳ הש״ס דהיכי אפי׳ דר״ש ב״י משום ר״ש יפטור אפי׳ בתרתי קמייתא, וגם הר״ש דמייתי לה הכא גרים בה תלתא בבי ע״ש, ולא עוד אלא דבשבועות נמי אע״ג דבגי׳ הס׳ דידן ליכא אלא תרי בבי בא׳ ולא נכנס וכו׳, מ״מ מל׳ התו׳ שם משמע דגרסי נמי אידך בבא בא׳ ונכנס פטור בב׳ ונכנס חייב, שכתבו שם הלך וכו׳ אי ברה״י איירי בחד נמי חייב דס׳ טו׳ ברה״י ספקו טמא, אבל הכא איירי ברה״ר דמוקמי׳ ליה בחזקת טהרה ע״כ, משמע דגרסתם הלך בא׳ ונכנס פטור, ומש״ה כתבו דלא איירי ברה״י דא״כ בא׳ נמי חייב. הן אמת שדבריהם ז״ל צ״ע טובא, דמאי קאמרי דאי ברה״י בחד נמי חייב, איברא דגמירי דס׳ טו׳ ברה״י ספקו טמא, מיהו לאו למימרא דודאי טמא אלא היינו דטמא מס׳, ואסור ליכנס למקדש מספק וה״ז דומיא דסוטה דלא מחזקי׳ לה בטו׳ ודאית, דא״כ מים המרים ל״ל, אלא כלו׳ דאסורה לבעלה מס׳ כל זמן שלא שותה, וה״נ כל ס׳ טו׳ ברה״י דכוותה דאסור מס׳, אבל אם נכנס פשי׳ דפטור מקרבן עולה ויורד דשמא חולין בעזרה מביא. ואין לומר דכוונת התו׳ דבחד חייב אשם תלוי, דהא ליתא ודאי אפי׳ למאן דלא בעי איקבע איסו׳, דהא מ״מ אין אשם תלוי בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חייב חטאת קבועה, וכמבו׳ במתני׳ שם בפ״ק דכריתות, ולעד״ן איפכא דודאי ברה״י איירי, ואע״ג דשבילים ששנינו במתניתא דלעיל היינו שבילין המפולשין שהן רה״ר וכדלעיל, מ״מ הכא בשבילין דלא בקעי בהו רבים שהן רה״י לטו׳, והכי מוכח נמי מל׳ רש״י דהתם בשבועות שכתב הלך בא׳ וידע שהוא ס׳ טמא ע״כ, ואי ברה״ר איירי היכי אמר מר דידע שהוא ספק טמא, הא ליתא דס׳ טו׳ ברה״ר טהור אפי׳ לגברי לרבנן וכדכתי׳ לעיל, והשתא ניחא דמש״ה אצט׳ למיתני רישא הלך בא׳ ונכנס פטור והיא גופה קא משמע לן דפטור לגמרי אפילו מאשם תלוי וכדאמרן, ואם הלך גם בב׳ ונכנס חייב בממ״נ דהא או ביאה ראשונה או ביאה שנייה בטו׳ היתה, והרי הוא עכשיו טמא ודאי, ואידך בבא בא׳ ולא נכנס בב׳ ונכנס חייב, קמ״ל רבותא טפי מברישא, משום דברישא מלבד דאיכא טו׳ ודאית איכא נמי ידיעה ודאית בתחלה, דאע״ג דכשנכנס שכח הליכתו בא׳, מ״מ בשעה שהלך בשני חזר ונזכר שהלך גם בראשון אלא שאח״כ חזר ושכח כשנכנס למקדש, נמלא שהיה שם ידיעה ודאית בתחלה בשעה שהלך בב׳ דממ״נ נטמא, ואנן בטו׳ מקדש בעי׳ שידע תחלה ולבסוף שכח בשעת כניסה למקדש כדי להתחייב קרבן, והרי יש שם טו׳ ודאית וידיעה ודאית, אבל במליעתא איירי דבשעה שהלך בב׳ שכח שהלך בראשון כדמוקמי׳ שם בגמ׳, וקמ״ל דמקלת ידיעה ככל ידיעה לדעת ת״ק, וכיון דאיכא טו׳ ודאית אע״ג דליכא אלא מקלת ידיעה חייב. ושוב קתני הלך בא׳ ונכנס והזה וטבל, חזר והלך בב׳, דהשתא אפי׳ זוכר כל ב׳ ההליכות גרע ממקלת ידיעה, דאילו התם אי הוה ידע בשעת הליכה בב׳ להליכתו בא׳ הויא ידיעה ודאית, אבל הכא אע״ג דזוכר הוא גם מהליכתו בא׳ אינה אלא ידיעת ס׳, דהא טיהר בנתיים, נמלא דבין הליכתו ראשונה בין הליכתו בב׳ אינה אלא ידיעת ס׳, וקמ״ל ת״ק דאפ״ה חייב דכאן עשו ס׳ דידיעה כידיעה לת״ק, ור״ש פוטר בזו האחרונה דלא ס״ל דעשו ס׳ ידיעה כידיעה וכדאי׳ התם בגמ׳, אבל במליעתא מודה דאמרי׳ מקלת ידיעה ככל ידיעה, ור״ש בן יהודה משום ר״ש פליג אפי׳ במליעתא, דלית ליה מקלת ידיעה ככל ידיעה ותרי תנאי אליבא דר״ש, אבל בבבא דרישא אם היא בענין דכשהלך בב׳ חזר ונזכר שהלך גם בא׳ בההוא ודאי מודה, ובכלן דקתני דפוטר לאו דוקא, ומיהו אה״נ דאי רישא נמי בשכח דומיא דמליעתא אה״נ דליכוי פליג גם בההיא, אלא דאין מוכרח דפליג, משום דמשמעות הדברים דברישא לא איירי בשכח דא״כ תרתי בשכח ל״ל, אבל במליעתא דמיתורא משמע ודאי דהיא גופה קמ״ל דאפי׳ שכח בהא פליג ודאי, ושוב מלאתי בחדו׳ שבועות למוהר״י ן׳ מיגש ז״ל שבס׳ אוריין תליתאי, דאיהו נמי גריס בה תלתא בבי, אלא דהתם הגי׳ מהופכת ע״ש, ומתוך דברינו למדנו דבגוס׳ התוס׳ שבידנו טכ״פ נפל ע״ס, וכל״ל ברישא והלך בא׳ ונכנס למקדש פטור בב׳ ונכנס חייב ויש למחוק תיבות טהור והלך בא׳ שהן דברים יתירים, ובסיפא נ״ל ר״ש בן יהודה פוטר בכולן משום ר״ש. והרמב״ם בפי״א מה׳ שגגות דין ו׳ ודין ז׳ פי׳ לתרי בבי בתראי כת״ק, ובבא דרישא לא אלט׳ לאתויי דממ״נ אי איירי בשכח היינו הך, ואי איירי בדלא שכח אתי במכ״ש, אלא דאורחיה דתנא למיתני כלהו גווני בדרך זא״ז, אבל הרמב״ם קילר במובן, דהא לא אלט׳, ואי לאשמועי׳ מאי דקתני הלך בא׳ ונכנס פטור דאפי׳ מא״ת, הא כבר הקדים שם בדין ה׳ למתני׳ דכריתות, דמי שנסתפק אם נכנס למקדש וכו׳, אינו מביא א״ת שאין מביאין אלא וכו׳ על מה ששגגתו חטאת קבועה.

מעשה במסוכן וכו׳. מייתי לה הר״ש במש׳ ז׳, אלא שהוא ז״ל גריס מגדפר לחמתא ולא פי׳ כלל, והנה לקמן ברפ״ו אנן תנן המסוכן ברה״י והוליאוהו לרה״ר והחזירוהו לרה״י, כשהוא ברה״י ספקו טמא, וכשהוא ברה״ר ספקו טהור, פי׳ הנוגע בו בהיותו ברה״י טמא אפי׳ בפעם ראשונה שהיה ברה״י, רש״א רה״ר מפסקת ע״כ. והנה לר״ש מתוקמא הך מתניתא שפיר בכל ענין, דאפי׳ דרך הלוכם מעיר לעיר עברו בנתיים במקום שהוא רה״י לטו׳, כגון בקעה בימות הגשמים דתנן בפ״ו, ואע״ג דנחלפו הכתות אפ״ה לא טמאו אלא האחרונה בלבד שנמלא מת בידם, אבל כלהו אידך טהורין אע״ג דעברו ג״כ דרך רה״י, משום דס״ל רה״ר מפסקת, וכיון שבשעה שהוליאוהו אח״כ לרה״ר אחר אנו

לחמתן, והיו הכתו׳ מתחלפות עליו ובאחרונה נמצ׳ מת בידן, ובא מעש׳ לפני חכמי׳ ולא טמאו אלא כת האחרונ׳ בלבד. (ח). נגע באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת, ולשחר בא ומצאו מת, רבי מאי׳ מטהר ספק רשו׳ הרבים טהור, וחכמי׳ מטמאין שכל הטמאו׳ בשע׳ מציאתן, מודים חכמי׳ לר׳ מאיר שאם ראהו חי מבערב אף על פי שהו׳ בא שחרי׳ ומצאו מת טהור, מפני שזה ספק רשות הרבים. (ט). ישן על גבי אבן ברשות הרבים בשחר ומצא עליה שרץ או רוק, רבי מאיר מטהר, מפני שספק רשות הרבים טהור, וחכמים מטמאי׳, שכל הטמאות בשעת מציאתן, ומודין חכמים לרבי מאי׳ שאם ראוה נקייה, אף על פי שהוא בא שחרית ומצא עליה שרץ או רוק שהוא טהור, שזה ספק רשות הרבים. (י). שוטה אחד בעיר, כל הרוקין שבעיר טמאין, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר

חסדי דוד

הושביס אותו חי, משום ס׳ רה״ר טהור לא מלי׳ לאושבו מת למפרע כשעברו דרך רה״י, אבל לרבנן דהתם ל״ל שלא עברו בשום מקום שהוא רה״י דרך הלוכס, ומש״ה ניחא שלא טמאו אלא כת האחרונה, דאילו עברו דרך איזה רה״י, גם אותו הכת שהיה בידם כשעברו דרך רה״י היו לריכים לטמא. והנה הרמב״ם בהכמתו כי רבה לימדנו כל זה במה שקירב רחוקים, דבפח״י דין ע״ו פ׳ למשנתנו דבפ׳ דלקמן המסוכן ברה״י וכו׳ וכרבנן, ובאותו דין עלמו מסיים מעשה במסוכן וכו׳ והיינו מתניתא דהכא, לפקוח עינים עורות כלו׳ כשיהיה בידך שמור כלל זה שלמדנו ממשנתנו לרבנן תדע היכי מתוקמא תוס׳ זו, והיינו שלא היה שם בנתיים שום מקום רה״י.

(ח). נגע בא׳ בלילה וכו׳. משום דתנן סתמא נגע בא׳ וכו׳ ר״מ מטהר, דמשמע בכל מקום אפי׳ ברה״י, הילכך קתני הכא דדוקא ברה״ר, מפני שספקו טהור, ורבנן מטמאי אפי׳ ברה״ר משום דכל הטו׳ כשעת מליאתן, ומיהו היינו דוקא שמלאו באותו מקום, כ״כ הר״ב ת״ט אמתני׳ בשם הר״ב שכתב כן בפ״ג מש׳ ה׳ ע״ש, ומשמע דר״ל שאם נגע בו בזוית זו ולמחר מלאו מת בזוית אחרת מודו רבנן לר״מ דטהור, ואינו כן אלא אליבא דחזקיה דרפ״ק דנדה ד״ד, דס״ל אין מחזיקין טו׳ ממקום למקום, אבל ריו״ח התם סבר דמחזיקין טו׳ ממקום למקום, דהא דאמרי׳ כשעת מליאתן ובמקום מליאתן היינו דוקא לשרוף, אבל לתלות תלי׳ את התרומה כשעת מליאתן אפי׳ שלא במקום מליאתן, וא״כ לדידיה אפי׳ שמלאו בשחר בזוית אחרת גברא ס׳ טמא אפי׳ ברה״ר, משום דלהחמיר אמרי׳ כשעת מליאתן אפי׳ שלא במקום מליאתן, ואם עשה טהרות הרי הן תלויות, והרמב״ם פ׳ כריו״ח בפי״ז דין ב׳, ומש״ה בפי״ח דין י״ב פ׳ להך מתני׳ כלורתה שכל הטו׳ כשעת מליאתן, ולא אמר ובמקום מליאתן, משום דכבר הקדים לעיל לפסוק כריו״ח דאפי׳ שלא במקום מליאתן מיתלא מיהא תלי׳, וכל כי הא הו״ל להר״ב ת״ט לפי׳. ומאי דתנא הכא מודים הכמים וכו׳, זהו תוספת על משנתנו, וטעמא דמלתא דברישא דוקא קאמרי רבנן טמא, לפי שאין זה ס׳ שקול ברה״ר דאתרע שהרי הוא מת לפנינו, ואמרי׳ כל הטו׳ כשעת מליאתן, אבל כשראהו חי מבערב איכא כנגדה חזקת חי, ואיכא למימר אדרבא העמידנו על חזקתו ואימא השתא הוא דמית, וכיון דאיכא למימר הכא ואיכא למימר הכי הו״ל ס׳ שקול ברה״ר וטהור, אבל אם היה ברה״י אדרבא הו״ל ס׳ שקול ברה״י וטמא. וכ״פ הרמב״ם שם להך סיפא, וכלומ׳ דהכא ה״ז ס׳ ברה״ר וטהור.

והא דתני סיפא ישב ע״ג אבן ברה״ר ובשחר מלא וכו׳ כנ״ל[52]), ופשוט דל״ד הך לרישא, דהתם ודאי נגע וליכא אלא חד ספקא ס׳ חי ס׳ מת, אבל הכא איכא ס״ס שמא לא היה שם בערב השרץ או הרוק, ואת״ל היה שם שמא לא נגע, וא״כ תנא רישא להודיעך כחו דר״מ, דאע״ג דליכא אלא חד ס׳ מטהר, ותנא סיפא להודיעך כחן דרבנן דאע״ג דאיכא ס״ס מטמאין מה״ט, דכל הטו׳ כשעת מליאתן, ומ״מ לא ידענא אמאי לא פליג ותני בדידיה במת גופיה, ישב ע״ג אבן ולמחר מלא עליה מת א״נ לימא כזית מן המת, ושמא היינו נמי כדאמרן, דרישא דתני לה לאשמועי׳ כחו דר״מ דמטהר נקט לה בטו׳ החמורה עפי דהיינו מת, וסיפא דתנא לה לאשמועי׳ כחן דרבנן דמטמאי, נקט לה בשרץ ורוק לרבותא דאפי׳ בשרץ ואפי׳ ברוק דרבנן, דהוי ס״ס בדרבנן אפ״ה מטמאי. ומיהו לרבנן ע״כ שאני מטמאין דסיפא ממטמאין דרישא, דברישא אי עשה טהרות שורפין, אבל בסיפא תולין, דהכי אי׳ בש״ס פ׳ בנות כותים דל״ג דעל ס״ס אין שורפין את התרומה, וכ״ש בס״ס בטו׳ דרבנן, כגון רוקין, והרמב״ם השמיט להך סיפא לגמרי, ואולי משום דדברים ברורים הם, דכל הטו׳ כשעת מליאתן דאמור רבנן לא פלוג רבנן בין טו׳ לטו׳, ואפי׳ בטו׳ דרבנן, וכבר קייל לן ברפי״ח דכל שאתה יכול להרבות ספקות ברה״י טמא, ומינה דה״ה בס׳ דברה״ר שדינו ליטמא, כגון הא דכל הטו׳ כשעת מליאתן, פשי׳ דה״נ ה״ה אפי׳ בס״ס דטמא, ואי לאשמועי׳ הך חילוקא דאין שורפין אלא תולין, הך מלתא לא נזכרה בתוס׳, ומ״מ הדין דין אמת וכבר יש ללמדו ממ״ש שם ספי״ג ע״ש.

(י). שוטה אחת וכו׳ ור״א ב״ר צדוק אומר אף חצר וכו׳ בריא לי שלא באה לכאן, כנ״ל. וכן הביאה הר״ש במש׳ ח׳, והנה סברת ר״מ היינו סתמא דמתני׳, אלא דהתם תנן נמי או נכרית, וכתב הר״ש דוקא אשה שוטה, אבל אדם שוטה לא, דאשה רגילה בנדות טפי מאיש בזיבות, ומיהו גבי נכרית אין חילוק בין נכרי לנכרית, דמדאו׳ כולם טהורים ומדרבנן גזרו עליהם שיהיו כלם כזבין ע״כ. ול״ל דנקט נכרית אגב דנקט אשה שוטה, אבל ה״ה לנכרי, ופי׳ הרמב״ם במתני׳ לא ירלה בזה שהן טמאין בס׳ ותהיה כמו רוקים הנמלאין, כי רוקין הנמלאין לא התאמת אללנו אים טמא, אמנם פה אשר נתאמתנו היות רוק טמא נמלא בזאת המדינה ושבה טו׳ קבועה, הנה כל רוק שימלא בזאת המדינה הוא טמא כרוק הזב האמתי ע״כ, וכתב ע״ז הר״ב ח״ן ואע״ג

52) עיין תוספות הרא״ש נדה ב׳ א׳.

אם היתה רגילה ליכנס במבוי אחד אותו מבוי בחזקת טמאה, וכל המבואות בחזק' טהר', ור' שמעון או' כל המבואו' בחזקת טומאה, חוץ מן חצר המשתמרת, ורבי אליעזר בר' שמעון אומ' אף חצר המשתמר' בחזק' טומא', עד שיאמ' בריא לי שלא באתי לכאן. (יא). הנדחק ברחי' שהגוי בתוכ' שהנדה בתוכה, בגדיו טמאין מדרס, ואי זו הוא הרחיי' כל שעוקרין אותה ודוחפין אותה ממקומה,

חסדי דוד

דגם ברוקין הנמצאים שורפין עליהם את התרומה, מ"מ נ"מ היכא שהיה שם ס"ס כמ"ש הרמב"ם פי"ח וכו', אבל אם היה שוטה א' וכו' אזלי' לחומרא דאין כאן ס"ס, וז"ש בס' היה שוטה וכו', אמנם ק"ק תינח בשוטה דהויא טו' דאו', ובדאו' בחד ס' לא מטהרי', אמנם בנכרית דהוי טו' דרבנן אמאי לא אמרי' ס' דרבנן לקולא, והלא כתב הרמב"ם ספי"ג לגבי רוקין הנמצאין דטעמא דטמאום וכו', הואיל וודאי ספקות אלו טומאתן מן התורה וכו', משמע שאם ודאי לא הוי מן התורה כמו רוק הגוי על ספקו אם נגע בו אין שורפין, ויש ליישב בדוחק ע"כ. ולא הודיענו הרב מהו היישוב, אבל באמת של' רבינו הרמב"ם בזה אינו בא לכלל יישוב כלל, כי הרב ח"ן נר' דלא קא קשיא ליה אלא משום דעל ס' אם נגע ברוק הגוי אין שורפין, ואשתמיטתיה להרב דאפי' על ודאי מגעו אין שורפין, דאין שורפין תרומה אלא על טו' דאו', או ס' טו' דאו' כגון ס' נגע, וכן על טו' דרבנן שגזרו עליה משום ס' תורה, כגון בית הפרס שגזרו משום טו' מת, וכן על רוקין הנמצאין שגזרו משום רוק דזב ונדה, ודוקא על ודאי מגען אבל על ס' מגען תולין, משום דהוי ס"ס, אבל בטו' שעיקרה מדרבנן כגון נכרים אפי' על ודאי מגען אין שורפין אלא תולין, ותלמוד ערוך הוא בפ' בנות כותים דל"ד, דמש"ה לא גזרו על ש"ז, כי היכי דליהוי היכרא דלא לישרוף עלייהו תרומה וקדשים, ופ' כן הרמב"ם בפ"ב דמו"מ, וא"כ איך יתכן לומר דבשביל נכרית א' יהיה רוק הנמצא כרוק הזב האמתי וא"כ שורפין, והלא על רוק נכרים אין שורפין כלל, ותו עיקרא דמלתא דאתי עלה רבינו אפי' בשוטה ק' להולמה, דמה שייך דין קבוע ברוק הנמצא בעיר ברחובות קריה, אדרבא כל דפריש מרובא פריש, דמהאי טעמא תנן ובנמצא הלך אחר הרוב וכלעיל בר"פ, ואולי שהמעתיקים דבריו לא ירדו לסוף דעתו ובלבלו הענין. ואיך שיהיה מדבריו שבחבורו נר' דפירשה בענין אחר לגמרי, ודלא כהר"ב ח"ן שרצה לזווג דברי ס' היד לדבריו שבפי' ואין זווגם עולה.

ואמנם דבריו שבס' היד צריכין ביאור שהוסיף דברים על ל' המש', וז"ל שם דין י"א שוטה א' בעיר או נכרית כל הרוקין שבעיר בחזקת טו' לעולם בכל מקום ע"כ, ובעי' יתובי דעתא מה היתה כוונתו להוסיף לעולם בכ"מ, והנר' אמיתות כוונתו משום דלעיל בפי"ג דין ד' כתב וכן גזרו חכמים על הכלים הנמצאים בשווקים וברחובות אפי' במדברות שיהיו בחזקת טו' וכו', וכן הרוקין הנמצאים שם בחזקת טו' שמא רוק זב וכו' ע"כ. למדנו מזה דבין גזרת כלים בין גזרת רוקין לא היתה אלא בנמצאין בשווקים וברחובות, לאפוקי הנמצאים בבתים ובחצרות וכיוצא, דעליהם לא נגזרה גזירה, דהיכי דמי אי אנשי אותו הבית או החצר חברים הן, בודאי דכיון שנזהרים להיות בטהרה לא נחשדו נשותיהן להשליך הרוקין בבית או בחצר, אלא מבליעין בכסותן או רוקקים לתוך כלי ומבליעין אותו או שפות על רוקן כדלק' בסמוך וכיוצא, ואם החצר ההוא של ע"ה פשי' שהרוקין הנמצאין שם טמאין וא"צ גזרה לזה, ולא נחשדו חברים לדור בחצר א' עם ע"ה אלא מתרחקים משכונתן, ואפי' במבוי א' מסתמא לא דיירי אהדדי, נמצא שלא היתה הגזרה אלא לנמצאין בשווקים וברחובות וכיוצא, שהיא דרך כבושה לרבים וכלשון הרמב"ם האמור, עוד כתב שם רבינו בדין ח' דבירוש' הרוקים הנמצאין באמצע הדרך טמאין, ובצדדין טהורין, שהפרושים הן המהלכין בצדדין להתרחק מע"ה, ובשעת הרגל הוא להיפך ע"ש. והשתא קאמר שאם יש שוטה א' בעיר דודאי מפני שטותה אינה נשמרת מליכנס בחצרות ובמבואות של אחרים ואפי' בבתים, דאפי' יסגרו דלתותיהם לא יבצר איזו שעה שפותחין והשוטה הולכת מכאן לכאן כמי שאין בו דעת, וזימנין דמוצאת פתח פתוח ונכנסת וכן בשוקי ירוש', אם יש שוטה א' אזיל ליה סברא דאמצע זו לצדדין, דמי יכניס עצמו למחות בידה מלילך ככל תאותה פעם לכאן ופעם לכאן, לאשר יהיה שמה הרוח ללכת והלא פגיעתה רעה, וה"נ אם יש נכרי בעיר ואיירי בזמן שידם תקיפה בעו"ה, דנכנסין אפי' בבתי יש' שלא ברשות, ואז שייכא גזרתא לעולם ובכל מקום, כלו' אפי' בירוש' בין בשעת הרגל בין שלא בשעת הרגל בין באמצע בין מהצדדין, וכן בכל זמן ובכל מקום כלו' אפי' בבתים וכ"ש בחצרות ובמבואות ולא בשווקים וברחובות בלבד, כמו שהוא הדין היכא דליכא שוטה או נכרית, ומתוך דברינו למדנו פי' התוס' שלפנינו, דר"מ סבר כל הרוקין שבעיר פי' אפי' בחצרות ובבתים טמאין, וריה"ו סבר דדוקא אם יש מבוי א' שידענו שהורגלה ליכנס בו אותו מבוי הוא בחזקת טו', אבל שאר המבואות ריעותא דלא חזי' לא מחזקי', והרי הן בחזקת טהרה כאילו ליכא שוטה בעיר, דלא גזרו על המבואות וכ"ש על החצרות כדלעיל, ור"ש סבר דבמבואות כולן חיישי' שמא הולכת דלא מרתתא כ"כ, אבל בחצרות של אחרים שמשתמרות אע"ג דשוטה היא מרתתא שמא יכוה במקל ולא עיילא, וראב"ץ סבר בחצר המשתמרת עיילא דאין שוטה נפגע ולא מרתתא, אבל בבתים מאחר דרוב פעמים דלתותיהם ננעלות לא חיישי', ונמצא דסתמא דמתני' דתנא סתמא כל הרוקין שבעיר דמשמע אפי' בבתים סתמא כר"מ, והו"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא דהלכה כסתם מתני', ומש"ה פי' כן הרמב"ם כדאמרן, ועיין להרא"ש פי' אחר במתני', דהא דגזרו על הרוקין לעיל בפ"ג לאו בכל מקום, אלא כדפריש הכא דדוקא היכא דאיכא שוטה או נכרי ע"ש, והוא דוחק אבל פי' זה של הרמב"ם מחוור טפי.

(יא). הנדחק ברחיים וכו'. הך רישא פסקה הרמב"ם ספ"ט מהמו"מ, ומסיים בה ודבר ברור הוא שטו' זו בס' שמא נעקר הטמא ודרס על בגדי הטהור, ובפי' כל שעוקרין אותה פליגי בה התם הרמב"ם והראב"ד [53]) ע"ש. והא דתנא אח"כ רקק ודרס וכו', נר' דה"פ רקק אדם בקרקע

רקק ודרס על רוקו שורפין את התרומה, על בגדיו הולכין אחר הרוב. (יב). מי שדרסה אשה על בגדיו, בגדיו טמאין מדרס, ר' דוסתאי בר יהודה אומ' אם רק' ושפה את רוק' בשעה שהיא רקה, בגדיו טמאי' מדרס, שכן דרך בנות ישראל שזורקין רוקיהן בשעה שהן נדות, לא שפ' את רוק' בגדיו טהורין. (יג). שנים אומרין לו נטמאת, והוא אומ' לא נטמאתי, אין אומרין לו עסוק בטהרות,

חסדי דוד

ולא נודע אם גוי הוא אם ישר' הוא, אע"ג שרקק בפנינו, כיון שהרוק בקרקע ולא נודע ממי הוא, היינו נמי בכלל רוקין הנמצאין דגזרו רבנן, וכיון שבא זה ודרס עליו אפי' הוא ברה"ר ונגע אח"כ בתרומה ה"ז נשרפת, אבל אם סתם אדם רקק על בגדיו, אע"פ שנושא זה את הרוק אין זה בכלל סתם רוקין הנמצאין, שלא גזרו אלא על הנמצאין בקרקע, אבל בהא הולכין אחר הרוב אם רוב גוים ה"ז טמא מדבריהם, אבל אם רוב ישר' טהור מדינא דזיל בתר רובא, וזב לא שכיח ולא חיישי' למיעוטא ואפי' הוא ברה"י נמי דטהור, ואם היו מחצה ע"מ נמי דשורפין ודאי אפי' ברה"ר, דסמוך מיעוטא דזבין למחצה נכרים הו"ל טמאין רובא.

ושוב קתני מי שדרסה אשה על בגדיו, ואינו יודע אם טהורה או נדה בגדיו טמאין מדרס, אפי' נודע שהיא ישראלית, והיינו אם הוא ברה"י, דאי ברה"ר אע"ג דנדה שכיחא לא יהא אלא במחצה ע"מ ס' ברה"ר טהור, ואם אין ידוע שהיא ישראלית, אפי' אין רובן גוים אלא מע"מ ה"נ נמי דטמאין אפי' ברה"ר, דאין זה ס' שקול דאיכא תרי ספיקי להחמיר, שמא גויה ואת"ל ישראלית שמא נדה דנדה שכיחא, אבל אי רוב ישי' יש לדון דכיון דעכ"פ אע"ג דנדה שכיחא, מ"מ רובא טהורות ולכי סמכי' נמי נדות עם הנכריות לא ליהוי רובא, והו"ל ס' שקול ברה"ר, ור' דוסתאי סבר שאם רואה דאחר שרקקה שפה ברגליה את רוקה, ש"מ שהיא נדה, שכן דרך וכו', כמו שפי' הר"ש שדורסות על רוקן כשהן נדות, כדי לכלותו מן העולם שלא יכשלו בטומאתו ע"כ, לא שפה בגדיו טהורין והיינו בדידוע שהיא ישראלית, או באתרא דליכא נכרים ולא מצאתי בהרמב"ם שהביא דבר מזה.

(יג). שנים אומרים וכו', לא נטמאתי אין אומרים וכו'. הר"ש (במ' ט') גריס לא נטמאתי טהור[54]) ואין אומרים וכו', ובמאי דמסיים אלא יחוש לעצמו, פי' הר"ש דלגבי אחרים אין מועיל מה דקאמר לא נטמאתי אלא לדידיה דוקא הוא דמהני, משמע דלהך תנא לית ליה דמתרץ דבוריה דלגבי אחריני נמי היה לו להועיל, אלא קסבר דנאמן על עצמו ע"כ. והנה בר"פ אמרו לו דו"ב אהא דתנן ב' א"ל אכל חלב והוא אומר לא אכלתי, ר"מ מחייב וכו', א"ל מה אם ירצה לומר מזיד הייתי ופטור, איבעיא בגמ' אי טעמא דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו ואפי' מכחיש את העדים, א"ד משום דאמרי' מגו דאי בעי מתרץ דבוריה, כגון דקאמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, ונפקא מינה לטו' דהיינו לטו' חדשה, כגון דא"ל נטמאת היום והוא או' לא נטמאתי, דלא מצי' לתרוצי דבוריה דר"ל לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי, דאפי' טבל אכתי טמא הוא דלא העריב שמשו. ותו מייתי התם ברייתא דאית בה תלתא תנאי, דר"מ מחייב, וריה"ו סבר נאמן אדם ע"י עצמו יותר מק' איש, ומודים חכמים לריה"ו בחלבין וביאת המקדש, אבל בטו' לא מודו ליה, ומפ' דלא מודו ליה היינו משום דליכא מגו כגון בטו' חדשה, אבל ריה"ו סבר דאפי' ליכא מגו ואפי' מכחיש את העדים לגמרי נאמן ע"י עצמו, ושם אר"נ הלכה כריה"ו, אמר רב יוסף לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו ע"כ. נקטי' מהך סוגייא דהתוס' שלפנינו ריה"ו היא וכמ"ש הר"ש, דלית ליה להך תנא דמתרץ דבוריה אלא דנאמן אדם ע"י עצמו, ומ"ש דלדידיה דוקא הוא דמהני היינו כדמתרץ ר"י לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ותרתי קאמר חדא דדוקא בינו לבין עצמו, כלו' דאנן לא מורינן ליה אלא דאם עושה טהרות מעצמו לא מחי' בידיה, דנאמן אדם ע"י עצמו, ועוד דהא דמהימן היינו לעצמו, אבל לדידן לא מהימני' ליה אפי' בדיעבד, וממילא דכיון שכן הוא עצמו יחוש אפי' לעצמו. נמצא כפי"ז דבהא פליגי ריה"ו ורבנן היכא דמכחיש את העדים, דרבנן סברי דמחינן בידיה דלא ליעביד, ולריה"ו מימהא לא מחי' דנאמן אדם ע"י עצמו בדברים שבינו לבין קונו, ומיהו לדידן טהרותיו טמאות כיון שהוא מכחיש את העדים, ואע"ג דהתם בגמ' ליתא להא דיחוש לעצמו להדיא, מ"מ ממ"ש דלעצמו דוקא ממילא משמע שאם בעל נפש הוא יחוש לעצמו, וטפי ניחא לפי"ז הנוס' שלפנינו דל"ג טהור, אלא והוא אומר לא נטמאתי אין אומרים לו עסוק וכו', דאילו לנוס' דגר' טהור צריך לדחוק ולפ' טהור לדידיה דוקא, כלו' דלא מחי' בידיה, ואיברא דליש' דתלמו' דלעצמו הכי משמע, ומעין פי' זה פירש"י התם לא אמרה ריה"ו שהוא נאמן וטהור אלא לאכול טהרות בינו לבין עצמו, אבל לפני אחרים לא יאכל, דילמא אתו לזלזולי בטהרות, ולעצמו נאמן לאכול וכו', אבל לאחרים לא יאכילם ע"כ, אבל הרמב"ם ספע"ו כתב ב' עדים א"ל נטמא, והוא או' טהור אני, הוא נאמן ע"י עצמו, ואעפ"כ אין א"ל עסוק בטהרות, אלא אם עשה טהרות הרי הן טהורות ויחוש לעצמו ע"כ. מוכח דגרים בתוס' טהור, ומפ' טהור לגמרי אפי' לדידן בדיעבד, אלא דלכתחלה אין א"ל עסוק ואיהו גופיה יחוש לעצמו, וכן אמת דל' יחוש[55]) לעצמו טפי משמע הכי וכמ"ש מרן, ומ"מ לא ידענא היכי מפ' ליש' דש"ס בינו לבין עצמו ולעצמו, ולמרן כמדומה דאשתמיטתיה הסוגייא מדלא הזכירה, ואולי דהרמב"ם מפ' דמ"ש רב יוסף לא אמרה לא קאי על ריה"ו, אלא אמלתיה דר"נ דאתמר בי מדרשא אר"נ הלכה כריה"ו, והכא קאמר רב יוסף לא אמרה ר"נ להא שמעתא דהלכה כריה"ו אלא בינו לבין עצמו, אבל לא דרשה בפרקא דסבר הלכה ואין מורין כן, ואפי' בא לישאל אין מורין לו היכא דמכחיש את העדים, ואדרבא מורי' ליה שיחוש לעצמו, אלא דמ"מ קושטא הוא דנאמן, ומיהו דוקא לעצמו כלו' אם עשה כן מעצמו שלא בא לישאל דהוי דיעבד, בכה"ג מטהרי'

53) עיין לעיל אהלות פ"ט ה"ב, עמ' רכ"ט.
54) וכ"ה בכי"ו.
55) בר"מ ד' רומי, קושטא וויניציאה חסרה המלה „ויחוש" אבל היא ישנה בד"ח ובכי"י.

אלא יחוש לעצמו. (יד). מביא אד' קרבן על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו העבריי', ומכחישן נאמן על ידי עצמו, כיצד אמרו לו נדר', ואמר תנאי הוא בלבי שומעין לו, נדרת ואמר להן לא נדרתי, ומשהגיע אמ' תנאי היה בלבי אין שומעין לו, אשתך נדרה, והוא אומר להן לא

חסדי דוד

טהרותיו שעשה ודוחק. ועיין מ"ש הר"ב ח"ן וגם ממנו נר' שנעלמה הסוגייא הנז'.

אח"כ נתיישבתי בדבר ודקדקתי בל' הרמב"ם דשינה מלישן' דתנאי, דקאמרי והוא אומ' לא נטמאתי, והוא ז"ל נתהפך וכתב טהור אני, ושינוי זה לא על חנם, ועוד עיינתי דבפ"ג מה' שגגות גבי א"ל ב' אכלת חלב, פי' כאידך טעמא דמתרצי' דבוריה דנעשה כאומר לא אכלתי בשוגג אלא במזיד ולכך פטור, לפי שלא הכחיש את העדים ע"ש, ואם אי' דס"ל דהלכה כריה"ו, הא ריה"ו אפי' הכחישם פטור דנאמן אדם ע"י עצמו, לכך נר' דאה"נ דס"ל דלא קי"ל כריה"ו, ומפי' דרב יוסף אתא לאיפלוגי אדר"נ, וה"ק לא אמר ר"נ מעולם דהלכה פסוקה אלא כדלעיל, והא נמי לעצמו אמרה דלא נייתי' ליה, דומיא דההיא דברכות (מ"ח א') דאמרי' שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעבד וה"נ כן, כלו' דאנן לית לן אלא הלכה כחכמים, דדוקא היכא דמתרצי' דבוריה כגון שא"ל נטמאת בטו' ישנה והוא או' טהור אני, דמתרצי' דכוונתו לומ' עכשיו טהור אני, הא לא"ה אלא דמכחיש העדים כגון בטו' חדשה לא מהימן כלל, ומ"מ כיון דלא קאמר הכי להדיא אע"ג דאפשר לתרוצי למלתיה כל שלא אמר כך בפירוש לא אמרי' ליה עסוק בטהרות, אלא אדרבא אמרי' ליה דיחוש לעצמו, ומ"מ אם עשה הרי הן טהורות, הואיל ויש מקום לתרוצי למלתיה, ומ"ש במש' לא נטמאתי ובתוס' ג"כ לאו דוקא, אלא כלו' טהור אני, א"נ דר"ל לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי, וכדמפי' בגמ' להך שיטתא ל' משנתנו ה"נ יש לפי' ל' התוס', וא"ל לומר כמ"ש הר"ש דלהך תנא לית ליה דמתרצי' וכו', אלא שפיר אתיא כחכמים וכהוא ליש' דמתרצי' דבוריה, ופי' הרמב"ם כרב יוסף משום דבתר הכי הזי' אמוראי אחריני דשקלו וטרו כהך שיטתא דמתרצי' דבוריה, ש"מ דלית להו דר"נ דהלכה כריה"ו. ושוב ראיתי בת"כ (ויקרא, נדבה פ"ז ה"ג, כ' ע"א) דנר' בהדיא דג' סברות נינהו, דהכי תניא אר"מ אם הביאוהו ב' לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל, א"ל ריה"ו היאך א"ל עמוד והתודה והוא אומר לא חטאתי, אר"ש אם אמר מזיד אני פטור ע"כ. הרי דר"מ ס"ל דאם מכחישם אינו נאמן, וריה"ו ס"ל איפכא שאפי' מכחישם נאמן, ור"ש ס"ל דמלי' לתרץ דבוריה שלא יהא מכחישם ואז יהיה נאמן, וסברת ר"ש היינו סברת הכמים וע"ע לקמן בסמוך.

(יד). מביא אדם קרבן וכו', העבריים ואם מכהישן[56]) וכו', תנאי היה וכו', לא נדרתי ומשהגיעוהו וכו', אשתך נדרה והוא א"ל בלבי היה להפר שומעין לו, אשתך נדרה והוא א"ל לא נדרה וכו', כנ"ל. כפי זה שהביא הר"ש במש' ע', וכתב עלה עבדו ושפחתו העברים, לא משכחת קרבן באמה העבריה, דאי בהביאה שערות מאי בעיא גביה, משהגיעו שא"ל דברים וסימנין שאינו יכול להעיז פניו ולהכחישן ע"כ. נר' בהדיא מדברי הרב דמ"ש מביא אדם קרבן ע"י בנו וכו', פירושו שאם בנו ובתו הגדולים חייבין קרבן מביא אביהן בשבילם, ומש"ה קא קשיא ליה דלא משכחת קרבן באמה העבריה, דהא קטנה היא ולא שייך בה חיוב קרבן, ואי מהא לא איריא דשפיר משכחת לה במחוסרת כפרה, כגון שהיתה זבה וכההיא דאריו"ה בפ' אין המודר (ל"ה ב') הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים, שנא' זאת תורת הזב בין גדול בין קטן, ופירש"י על בניו וכו' כשהן מחוסרי כפרה, וכשם שמביא קרבן עליהם אעפ"י שאין להן דעת, ה"נ גדולים א"ל להביא כפרתן לדעתן ע"ש. א"כ ה"נ שפיר יש לפי' שהאדון מביא קרבן על אמה העבריה שלו אם היא מחוסרת כפרה, אלא דמ"מ עיקר פירושו ז"ל ק' להולמו, דמאי תני דמביא אדם על בנו ובתו הגדולים, האי קרבן היכי דמי, אי במחוסרי כפרה מאי איריא גדולים אפי' קטנים נמי כדאמרן, ואי בשאר קרבנות קאמר במאי עסיקי' אי מדעתן פשי' ומאי קמ"ל, ואי שלא מדעתן הא לא מלי להביא וכדאמרן הכל צריכין דעת, ותו דמאי שייך בכה"ג כל מאי דתני סיפא ואם מכחישן נאמן וכו' כיצד וכו', ועוד מה ענין זה לכאן בהני פרקא, אולם לפעד"ן לפי דקאי אדלעיל אמרו לו ב' וכו', והכא קתני לרבותא מביא אדם קרבן ע"י בנו ובתו הגדולים, שאפי' אומרים לו לאדם חד מהנך שחייב קרבן, כגון שראוהו שאכל חלב, או שנדר קרבן וכיוצא, חייב להביא על ידיהן כלו' ע"פ עדותן, ואע"ג דלאו בני עדות נינהו. ואולם מ"ש ע"י עבדו ושפחתו העברים, נ"ל פשוט דט"ס הוא ול"ל הכנעניים, דאילו עבריים פשי' דבני עדות גמורה נינהו וככל המון ישראל, וכדי לאמת דברי הא לך ל' הברייתא דת"כ (ויקרא ריש פרק ז', כ' ע"א, הנ"ל) הודע לו ולא שאמרו לו אחרים וכו', יכול אפי' אינו מכחישם, (פי' אלא ששותק או שאומר איני יודע) ת"ל או הודע אליו, אביא את שאמרו לו שנים, שכן מחייבים אותו מיתה, מנין אפי' א"ל עד א', אביא את שא"ל עד א' שכן מחייבו שבועה, מנין אפי' א"ל שנים קרובים, אביא קרובים שכן כשרים להעיד במקום אחר, מנין אפי' א"ל אשה אפי' א"ל שפחה, ת"ל או הודע וכו' והביא ע"כ. ומינה שמעי' דאפי' קרוב או אשה או שפחה יכולים לחייבו קרבן כשאינו מכחישם, אבל קטן או קטנה לא קתני, לפי שאין בהן דעת, ואין ספק דשפחה דקתני היינו שפחה כנענית, דהיינו שטבלה לשם עבדות שדינה למצות כישראלית, דאילו עבריה קטנה היא ואינה נאמנת שהרי לא ריבה קטנים והוא מטעם האמור. ובר מן דין סתם שפחה היינו כנענית, דאילו עברייה לא מיקרייא שפחה אלא אמה, הראית לדעת דיש להגיה כאן הכנענים וכדכתי', והיינו דמסיים דאע"ג דנאמנים הן לחייבו קרבן היינו כשאינו מכחישן, אבל אם מכחישן הוא נאמן ע"י

56) בדפוסים ובכי"ו: ומכחישן. ופירשתי בתס"ר, עמ' 72, שהכוונה היא שהוא מביא קרבן (במחוסרי כפרה, עיין נגעים פי"ד מי"ב) עליהן, ומכחישן אם הם אומרים שאינם חייבים קרבן, כלומר המביא נאמן ולא הללו שמביאים בשבילם, מפני שאינו עושה שליחותם כלל (עיין נדרים ל"ה ב'). ואח"כ באה פיסקא ממשנתנו ספ"ה: „נאמן ע"י עצמו".

נדרה, ומשהגיע אמר בלבי היה להפר לה אין שומעין לו. (טו). נאמן לומר בני זה בן תשע

חסדי דוד

עצמו, ולא באלו בלבד נאמן דלאו בני עדות נינהו, אלא אפי' א"ל ב' עדים כשרים נאמן ע"י עצמו אליבא דריה"ו דלעיל, אבל לר"מ לא מהימן וכדתנן, וטעמו דאם הביאוהו ב' למיתה חמורה לא יביאוהו לקרבן הקל, והשתא א"ש דהויא הך מתניתא מענין מתניתא דלעיל מינה.

והא דתני סיפא כילד וכו', מעין זה תנינן התם בת"כ (הנ"ל, ה"ה), אמר ר"מ א"ל נזיר אתה ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו, אבל אם היה נוגע כל היום ובאחרונה אמר תנאי היה בלבי אין שומעין לו ע"כ, שמעי' מהכא דר"מ נמי אע"ג דאית ליה שאם מכחיש את העדים אינו נאמן, מ"מ אם אינו מכחישם אלא דמודה לדבריהם, רק שמשיב להם שיש לו מקום פיטור אף לפי דבריהם נאמן ופטור, אלא שצריך שיאמר כן מיד בלישנ' דמשתמע מינה פיטורא, כגון שאמר תנאי היה בלבי, אבל אם לא אמר כן בתחלה אלא סתם כמכחיש ואח"כ בא לפי' דבריו לא מהימן, וריה"ו סבר דאפי' מכחיש לגמרי מהימן, ור"ש דהיינו רבנן דמתני', ס"ל דאע"ג דמתחלה היה דבורו סתם כמכחיש, אם אח"כ בא לפ' דבריו שלא יהיה כמכחיש מהימן, ולא עוד אלא דאפי' לא יפרש כן מדנפשיה אי מצי' לתרוצי דבוריה אנן מתרצי' לפיטור, ומעתה הא דקתני הכא כילד וכו', נר' דאתיא כר"מ דוקא, ומיהו עפ"י מה שפי' הר"ש מתוקמא שפיר אפי' כרבנן, דמש"ה פי' משא"ל דברים וסימנין וכו', כלו' הן אמת דס"ל לרבנן דכי מתרץ דבוריה שלא היתה כוונתו מתחלה להכחיש את העדים מהימן, דאמרי' נעשה כאומר וכו', מיהו היינו דוקא היכא שלא שינה דבורו הראשון מתחלה ועד סוף, או שחזר לתרץ דבורו שלא מחמת האונס, אבל אם מתחלה היה מכחיש הכל להדיא, אבל כשאלוהו בדברים וסימנין עד שלא היה יכול עוד להכחיש הוכרח להפוך דבורו מפני האונס, אז ודאי דאינו נאמן וחייב אפי' לרבנן, דודאי חזרה הוא מפני האונס ובעי לאשתמוטי ולאו כל כמיניה.

ודע דבהא דקתני שהוא או' תנאי היה בלבי, פי' הראב"ד [57]) שם בת"כ וז"ל כלו' ונשאלתי לחכם והתירני ע"ד אותו התנאי, כדאמרי' בענין שאלת החכם אדעתא דהכי מי נדרת וכו', דאי שלא ע"פ הכם קאמר מה יועיל לו תנאי שבלבו, והלא דברים שבלב אינן דברים, אלא ש"מ ע"פ היתר הכם קאמר ע"כ, וכ"כ ג"כ הר"ב ק"א ע"ש. ולפי דרכם יש להתבונן במ"ש הכא אח"ז בנדרה אשתך שהוא או' בלבי היה להפר, דהא נמי קי"ל שאם היפר בלבו אינו מופר, וכמ"ש הרמב"ם בפ' בתרא מה' נדרים דין ז', וא"כ מה יועיל לו מה שהיפר בלבו ליפטר, וצריך לפ' דלהפר דקתני הכא לאו דוקא, אלא כלו' לבטל שיש חילוק בין הפרה לביטול, דביטול סגי בלבו וא"ל להוציא בשפתיו וכמ"ש הרמב"ס שם וע"ש בלח"מ. ובעיקר דין זה היכי נקטי', הנה כבר כתבתי במתניתא דלעיל דהרמב"ס רפ"ג מה' שגגות פי' כחכמים דמתני' דכריתות דהיינו ר"ש דת"כ, ונר' מדבריו שם דאפי' לא תריץ איהו למלתיה קמייתא אנן מתקני' למלתיה דנעשה כאומר וכו', וא"כ גם דברי ר"ש דת"כ יש לפי' כך דלאו דוקא בדאמר איהו מזיד הייתי, אלא אפי' אמר לא אכלתי נאמן במגו דאי בעי אמר מזיד הייתי ונעשה כאומר כך, וכ"ש אי איהו גופיה הדר ומתרץ דבוריה, וא"כ נר' מדבריו דמ"ש כאן בתוס' שאם מתחלה אמר לא נדרתי ומשהגיעוהו אמר תנאי וכו' אין שומעין לו, היינו אליבא דר"מ וכדאמר בהדיא בת"כ, אבל לרבנן הרי מתחלה כשאמר לא נדרתי אנן מתקני' דבוריה, דר"ל לא עמדתי בנדרי אלא נשאלתי לחכם ע"י פתח התנאי ומהימן, א"כ היכי אפ' לומר שאם אח"כ הדר ואמר איהו תנאי וכו' לא מהימן, והלא כבר אנו פירשנו מתחלה דבריו הראשונים בדרך זה דנעשה כאומר וכו', וכבר האמנוהו, ואטו משום דאח"כ אמר איהו נמי הכי מגרע גרע ונחזיר הנאמנות לאחור, ודלא כמו שחילקנו לעיל ע"פ פי' הר"ש, דאם אי' דס"ל הכי לא הו"ל למשתק ולמדנו שאם משהגיעוהו וכו', א"ו ס"ל דהא לא אתיא אלא כר"מ, ואנן קי"ל כחכמים, ולדידהו אע"ג דמאי דהדר לתקוני למלתיה היה מחמת האונס שאלוהו וכדלעיל מה בכך, דל מהכא דבריו האחרונים וכמאן דלא אמר מידי דמי, הרי כבר שויניה מהימן מתחלה ואין דבריו אחרונים מעלין ולא מורידין. והילכך השמיט הרמב"ם להך תוס' דלאו הלכתא היא, דאינה אלא אליבא דר"מ. אבל מאי דמובן מרישא דמביא אדם וכו', אפי' ע"פ קרוב או אשה וכו', הא ודאי הלכתא היא וכדתנינן נמי בסתמא דברייתא דת"כ דאפי' קרוב ואפי' אשה ועבד ושפחה, וכבר כתב כן הרמב"ס דין ב' שתק ולא הפליג את העדים אפי' א"ל אשה אכלת וכו' חייב, וכיון שכתב אשה לא הוצרך להזכיר קרוב, דאתי במכ"ש וכדשמעי' לעיל ממלתיה דת"כ, דהא קרוב ראוי להעיד לאחר משא"כ אשה, ובכלל אשה דקאמר אתו ג"כ עבד ושפחה דנשים ועבדים בחד מתקלא אתקלו. וע"ע בה' נזירות פ"ע דין י"ז, דהתם נמי מוכח דפי' כרבנן, ושם כתב שאם שתק מביא קרבן אפי' ע"פ עד א', וממילא דכיון דאפי' בעד א' סגי, ה"ה נ"נ דאשה נמי כשרה ולא הוצרך לפי' וסמך ג"כ על מ"ש במקומו בה' שגגות.

(טו). נאמן לומר וכו', בתי זו בת שלש וכו' לחייב עליהן וכו', כל"ל. ומייתי לה הר"ש (במ' ט'), וכתב עלה ומימרא היא בקידושין פ' האומר דס"ג, דא"ר"ח בני זה בן ט' שנים ויום א', בתי זו בת ג"ש ויום א' נאמן לקרבן, אבל לא למכות ולא לעונשין, ומייתי התם ת"כ [= תניא כוותיה] מברייתא דקתני כה"ג, גבי בני זה בן יג"ש ויום א', בתי זו בת יב"ש ויום א', נאמן לערכין ולחרמין ולהקדשות, אבל לא למכות ולעונשין, ותימא אמאי לא מייתי ברייתא דהכא, דהיינו ממש דברי ר"ח ע"כ. ונלע"ד לתרץ דאי מהך מתניתא, הו"א דוקא אם האב מעיד בתחלה אם בא הבן על ערוה במזיד, או אם גדול בא על בתו שהיא ערוה עליו ולא ידענו אם הבן בן ט' לחייב את הערוה, וכן אם הבת בת ג' לחייב את הבועל, ובא האב ומעיד על בנו שהוא בן ט', או על בתו שהיא בת ג', בהא קתני דאינו נאמן, דנמלא שאנו מכין ועונשין ע"פ עד א' וקרוב, והכי מוכח ליש' דקתני למכות ולעונשין אינו נאמן, דמשמע דלפי שעדותו בא עכשיו למכות או לעונשין הילכך אינו נאמן, אבל אם כשהעיד האב היה הענין בשוגג, דנמלא שלא בא להעיד מתחלה אלא לחייב קרבן דנאמן, כדקתני רישא לפי שע"א נאמן באיסורין, נימא דמאחר דמחזיקי' לה ע"פ עדות האב בת ג' או לבן בחזקת ט', אם

57) שם כ' סע"ב. ועיין כ"מ פ"ב מה' שבועות ה"י.

שנים ויום אחד, בתי זו בת תשע שנים ויום אחד, חייב עליהן להביא קרבן, למכו' ולעונשי' הרי זה אין נאמן. (טז). היו חמריו ופועליו טעוני' טהרו' ועוברין לפניו, אף שהפליגו יתר ממיל, הרי אלו טהורין, מפני שהוא בחזקת המשתמר, אם אמ' להם צאו ואני אבוא אחריכם, כיון שנתכסו מעיניו, הרי אלו טמאי'. (יז). שנים אומרים נטמ' ושני' אומרים לא נטמא, ברשות היחיד טמא, ברשות

חסדי דוד

אא"כ יתברר שיבא הבן על הערוה, או הבת תיבעל במזיד, אה"נ דנתחייב מכות ועונשין לחייב לגדול הבא עליה, הואיל וכבר הוחזקה שהיא בת ג' ע"פ העדות שכבר העיד האב תחלה וקבלנו עדותו, ור"ח קאמר נאמן לקרבן דוקא, אבל לא למכות ולעונשין, דל' אבל לא וכו', משמע בשום פנים דלא נקטי' מעדותו זה אלא לענין קרבן, אבל לא נלמוד מעדותו זה למכות ולעונשין, אפי' אם יתברר הענין אח"כ אע"ג דכבר הוחזקה, דלא הוחזקה אלא לקרבן מטעם האמור, הילכך מייתי מאידך ברייתא דתנא בה בליש' דר"ח אבל לא למכות ולעונשים, ופי' למכות ולעונשים נר' דהיינו למכות אם לא התרו בו לקטלא אלא התרו בו למלקות, ולעונשים אם התרו בו לקטלא, ואתיא כריו"ח דפי' או"ב (חולין פ"א ב') דסבר דחייבי מיתות שלא התרו בהם למיתה והתרו בהם למלקות הייבין מלקות, דהלכתא כוותיה לגבי ר"ל וכ"פ הרמב"ם בפי"ו מה"ס. וראיתי להתו' שם בד"ה בני זה וכו', דפירשו למכות היכא דלא התרו בו, ולעונשין היכא דהתרו בו ע"ש, וביאור דבריהם ע"כ אינו אלא כדפירשנו, דאי בלא התרו בו כלל מלקא היכי לקי, ודע כי היכי דמ"ש לא למכות ולעונשין לא איירי להבן או להבת עצמן, דהא פשי' דקטנים נינהו, אלא איירי לענין הגדול או הגדולה כדאמרן, ה"נ מ"ש דנאמן לקרבן היינו נמי לחייב קרבן להגדול או להגדולה, אבל על הקטנים עצמן האב אינו מביא קרבן עליהם, כדאמרי' לעיל דהכל צריכין דעת חוץ ממ"כ, ואפי' ירצה האב להחמיר ולהביא קרבן עליהם אין מקבלין הימנו, שהרי קטן וקטנה אין בהן דעת ונמצא מקריב חולין בעזרה. וכך דינא פסקו הרמב"ם בפ"ב מה' איסות דין כ"ג וכלישנא דר"ח ע"ש.

(טז). היו חמריו ופועליו וכו'. מייתי לה בס"פ אין דורשין ד"ך, ובפ' בתרא דע"ז דס"ע, ואיכא נוסחאי דמוקי לה התם במעבר חמריו ופועליו לכך כמש"ש התו', והחששא היא משום דע"ה אינו נזהר ממגע ע"ה חבירו, ומאן דגרים הכי משום דמוקי לה בפירות שמוסרן בידם ממש, אבל אי מוקמי' בהביות של חרס דלא מקבלי טו' מגבן א"ל לאוקמה במעבר, ולעולם החשש מנייהו הוי שמא יגעו בפנים. ואמגס עכ"פ רישא מוקמי' לה בבא להם דרך עקלתון, פי' שיכול לבא עליהם פתאום שלא יבינו, הילכך מרתתי וכדפירש"י, ומהש"ס נר' שכן הדין נמי בנכרי המעביר לו חבית של יין ממקום למקום. והנה הרמב"ם פסקה לענין טהרות בפי"ג מה' מו"מ דין ה', וענין יי"ן בפי"ב מהמ"א דין ע"ו, ובשום מקום לא הזכיר הא דאוקמוה בש"ס בבא להם דרך עקלתון, ובשלמא בהמ"א י"ל דשפיר רמזה, שהרי כתב שם והוא הולך אחריהם לשומרן וכו', שאימתו עליהן ואומר עתה יצא לפנינו וכו', ולכאורה אין לשונו מדוקדק דמאחר שהקדים שהוא הולך אחריהם, היאך מסיים שהם חוששים ואו' יצא לפנינו, היאך יתכן שיצא מאחריהם ויעמוד לפניהם בלא ראות, אלא מוכרח שיש שם דרך עקלתון שיכול להקדים להם ופתע פתאום יצא לפניהם, אבל בה' מו"מ לא כתב כי האי ליש', אלא כתב שאומרין עכשיו יצא שהרי הוא יצא אחרינו ע"ש, והל' נמי מגומגם דמאי שהרי דקאמר, ויש לפי' דה"ק עכשיו יצא בדרך אחר, שהרי כל שעה ושעה אחרינו היה בא, (ושמא תיבת יצא ט"ס הוא וצ"ל בא, א"נ כמו חסר לא יעדה דפי' היה לו ליעדה ה"נ פי' היה לו לבא אחרינו) והיאך עכשיו נעלם מעינינו, א"ו עבר אורח בדרך אחר עקלתון. ומרן שם בהמ"א בעא מימר דהא דהשמיט רבינו הך אוקמתא, משום דס"ל דלא קאי האי אוקמתא אלא לענין טהרות ע"ש, ולא זכר שר דאפי' לענין טהרות בה' מו"מ לא כתבה, ולא עוד אלא דליש' דהתם יותר סתום מליש' דהמ"א, ובה' מו"מ הרגיש ג"כ למה השמיטה ונדחק טפי ע"ע, ולעד"ן כדכתי', ועיין בי"ד סי' קכ"ט ושם בש"ב כתב בש"ע וז"ל הא דהרי כשיש דרך עקלתון, דוקא כשהגוי לבדו אבל אם הם ב' או יותר אסור, שאפי' לא' מהם לשמור הדרך עקלתון והאחר יגע ע"כ, ואיברא שכ"כ הטור בשם הרשב"א בת"ה. ברם ק"ל דהא בהדיא תנינן היו חמריו ופועליו, הרי דרבים איירי ואפ"ה שרי' כשיש דרך עקלתון, ועיינתי בשרשו בבית ה' שער ד', וז"ל ולפי הענין הזה אפי' שאם היו שם ב' או ג' פועלים שיכול א' מהן להסתכל בדרך עקלתון וכו' אסור וכו', אלא שאינו נר' כן לכאורה מל' הברייתא, דקתני היו חמריו ופועליו וכו', דאלמא אפי' בפועלים רבים טהרו וכו', ורחוק לומר שיש שם דרכי עקלתון הרבה יתר ממספר הפועלים ע"כ. הרי שהרב ז"ל לא אמרה אלא בדרך אפ', ואיהו גופיה תהי עלה מל' הברייתא, וק"ק על מרן דפשטה ניהלן להלכה פסוקה טפי מגברא דאתי מחמתיה. הן אמת דהרשב"א כתב שאינו נר' לכאורה, אבל איכא למידק מאי לכאורה, הא פשטה ומשמעותא דברייתא הכי מוכח, דמאי דדחי הרב הרי הוא ז"ל עצמו כתב שהוא רחוק והאמת שהוא רב המרחק, דא"כ העיקר חסר מן הס', ולא עוד שלי' דרך עקלתון חדא משמע. והנלע"ד שיש ליישב דברייתא איירי שכל חמור יש לו חמר א' המנהיגו, וכן כל פועל ופועל טעון חבית אחת, ובכה"ג לא שייך החשש שישמע א' מהם לשמור הדרך, שהרי כל א' וא' טרוד בשלו וצריך נילך לדרכו דעל מי יסמוך להניח משאו וא"א לו להשמט, דא"כ מרתת דשמא אם יפגע בו היש' מכיר ערמתו דלמה זה נטה מני דרך הישרה והנכונה להוליך המשא שלו בדרך עקלתון, אין זה כ"א רוע לב וקנוניא עם האחר, אבל הרב איירי כשיש לכל חמור טפי מחד חמר, וכן בפועלים יש שם מי שאינו נושא שום דבר ואינם אלא למיהוי נוותא לסיועי לחבריה כשייטף הרבה וכיוצא, דבכה"ג מצי לאשתמוטי ואין יכול היש' לומר לו על מי נטשת, והיינו דדייק מרן שלא כתב אלא אבל אם הם ב' או יותר ולא כתב כלי' הרשב"א ב' או ג' פועלים, ומרן השמיט תיבת פועלים דבהכי נלול מקו' הרשב"א מלי' הברייתא, כלו' דהנותרים לא איקרו פועלים שאינם נושאים כלל בכה"ג הוא דאיכא ודאי למיחש.

(יז). שנים אומרים נטמא וכו'. כתב ע"ז הר"ש וז"ל

הרבי' טהור, שאלו את בן זומא מפני מה ספק רשות היחיד טמ', אמ' להם סוטה מה היא לבעלה ודאי או ספק, אמרו לו ספק, אמ' להן מצינו שהיא אסורה לבעלה, ומכאן אתה דן השרץ, מה כאן רשות היחיד אף להלן רה"י, מה כאן שיש בו דעת לשאול אף להלן דב' שיש בו דעת לשאו', מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לשאול ברשות היחיד ספיקו טמא, ברשו' הרבי' ספיקו טהור, ומפני מה ספק רשות הרבים טהור, אמר להן מפני שהצבור עושה את הפסח בטומא' בזמן שרובן טמאין, ואם

חסדי דוד

משמע הכא דבתרי ותרי נמי אמרי' ברה"ר ספקו טהור, וק' דלא משמע כן בפ' בכל מערבין דל"ו, גבי הא דתנן תרומה ונטמאה ס' מבע"י ס' משחשיכה, רמ"א ה"ז חמר גמל, ופריך עלה מהביא דנגע בא' בלילה, דר"מ מטהר וברה"ר איירי כדפי' לעיל, ומשני רבה ור"י דמתני' דהתם בב' כתי עדים, א' אומרת מבע"י וכו', ש"מ דבה"ג לא מטהרי' ברה"ר, ובפ' ד' אחין (יבמות ל"א א') נמי משמע דתרי ותרי לכל הפחות הוי ס' דרבנן ע"כ. ואני בעניי לא ידעתי מאי קא קשיא ליה להרב ז"ל, דאה"נ דהתם אי הוו ב' כתי עדים, ב' אומרים חי הוה וב' אומרים מת היה, מודה ר"מ דטמא אפי' ברה"ר, משום דכיון דהשתא אשתכח מת נמצא דהא דכל הטו' כשעת מציאתן מסייע לכת שאומרים מת ואינו ס' שקול, והרי הוא דומה להביא דעירוב, דכיון דטמאה לפנינו נמצא דמה שנמצאת טמאה מסייע לכת שאומרים מבע"י כבר נטמאת, אבל הכא ליכא שום ריעותא לקמן בהך גברא, אלא כת אומרת נטמא וכת אומרת לא נטמא, והו"ל ס' שקול והדרי' לכללין ברה"י ס' טמא ברה"ר ס' טהור.

שאלו את ב"ז וכו'. הך מתניתא מייתי לה ש"ס ירוש' בפ"ק דסוטה (הל' ב') והביאוהו התו' בפ' כשם דכ"ח בד"ה מכאן אמרו וכו' ע"ש, והנה מ"ש מצינו שהיא אסורה לבעלה, היינו כדנפ"ל התם בגמרין ג"פ דכתיב נטמאה א' לבעל וכו', ופי' התוס' דאצט' קרא לומר שהיא אסורה עליו כאילו היא ודאי, דחשיב כלאו הבא מכלל עשה, כלו' ואינו כשאר הספקות, כגון ס' אכל חלב או שומן דאע"ג דצריך כפרה אינו נענש ע"ש. ומ"ש ומכאן אתה דן לשרץ (כצ"ל), לאו דוקא שרץ אלא ה"ה לכל ס' טו', כגון מת וכיוצא, אלא נקט שרץ שהוא הקל מכלם שאין בו אלא טו' מגע בלבד, ואפ"ה ילפי' דטמא מס' כאילו הוא ודאי, ושורפין עליו תרומה וקדשים, כ"ש מת ונבלה וכיוצא דחמירי טפי משרץ, דבנבלה איכא טו' משא וכן בזב, ובמת איכא נמי אהל, ומ"מ לענין אדם גופיה דטמא מס' לא ילפי' לדמותו לגמרי לסוטה, אלא דכי היכי דהתם אסורה לבעל מס', ה"נ מס' אסור ליכנס למקדש אבל חיובא ליכא מס', ומ"מ אפי' דכי היכי דהתם נענש בב"ד של מעלה כמ"ש התו' ה"ה כן. אך מה שיש להבין הוא, דבשלמא ודאי טו' וס' מגע איכא למילף מסוטה, דהתם הכי הוא דהבועל דהיינו אותו שקינא לה בעלה ממנו ונסתרה עמו גופיה דהך גברא שרץ הוא לגבה ודאי, וס' נבעלה היינו ס' מגע, אבל ודאי מגע וס' טו', כגון הביא דלעיל בר"פ ט' צפרדעים ושרץ א' ברה"י ונגע בא' מהן, דברה"י ספקו טמא הא מנ"ל, ומיהו אי מהא ל"ק דכ"ש הוא, דכיון דאפי' בס' מגע טמא כ"ש בודאי מגע דאתרע חזקתיה, מיהו מאי דמיבעי לן היינו מאי דמסיים מכאן אמרו וכו' ברה"ר ספקו טהור, ומאחר דמסוטה הוא דיליף לה לכולה מלתא, א"כ י"ל דדוקא בס' מגע הוא דטהור ברה"ר, אבל בודאי מגע כגון ט' שרצים וצפרדע א' ברה"ר דאמרן לעיל דטהור מנ"ל, ונ"ל דהיינו דהדר תנא סיפא ומפני מה ס' רה"ר טהור, דלכאורה ק' האי מאי, הא כבר פשיט ב"ז להו לכולה מלתא מסוטה כדמסיים מכאן אמרו וכו' ברה"ר ס' טהור, ולמה זה חזרו לשאול ומפני מה וכו', אך עם האמור ניחא, דהיינו דמקשו התינח בס' מגע שפיר ילפי' מסוטה לטהר ברה"ר, אבל ודאי מגע וס' טו' מנ"ל, ומשני להו דילפי' מפסח בק"ו, דהתם הוי ודאי מגע וודאי טו' ואפ"ה הותרה, כ"ש ס' טו' וודאי מגע, ואין להק' דא"כ נימא דיו ולא נטהר אלא ברוב צבור כי פסח, דלהכי אהני ילפותא דסוטה לאשמועי' דטפי מתרי חשיבי רבים, דלא מיקרי רה"י אלא בתרי כי התם, ורשב"ג נר' דלא ניחא ליה למילף טו' לרה"י מסוטה, דשאני התם דאיכא רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה, וגם לא ניחא ליה למילף טהרה לרה"ר מפסח, משום דקשיא ליה דא"כ דוקא ברוב צבור כי התם, מש"ה קאמר לפי שאפי' לישאל ליחיד וא"א לישאל לרבים, ונר' דלרשב"ג רבים דוקא, ולא כמו שהוא לב"ז דאפי' בג' בלבד איקרו רבים.

והרמב"ם ברפי"ו כתב, מפני מה טיהרו ח' ס' טו' ברה"ר, שהרי הצבור עושין פסח בטו' בזמן שהטמאין מרובין, אם טו' ודאית נדחית מפניהם ק"ו לס' טו', שאי' כל הספקות מדבריהן וכו', ומ"מ החמירו בס' רה"י שהרי סוטה שנסתרה וכו' ע"כ. והנה הא דנקט רבינו טו' נדחית וכו' ושינה מל' התנא, לשיטתיה אזיל דפי' בהב"מ כמ"ד טו' דחויה בצבור ולא הותרה ע"ש, אך מה שיש להתבונן אמאי הפך ליתן את הניתנין למטה למעלה, ותו אמאי אצט' להאי דמסיים בהא דרה"ר שאי' הספקות מדבריהן. ונר' דכיון לינצל מהקו' שהקשינו, דאם אי' דעיקרא דטהרה דרה"ר מסוטה ילפי', א"כ אימא דוקא בס' מגע, מש"ה הקדים דמפסח ילפי' דאפי' בודאי מגע, ולא תיקשי דא"כ נימא דיו וכדלעיל, דהא דילפי' בק"ו לאו ילפותא גמורה היא כי היכי דתיקשי נימא דיו, דהא כל הס' מדבריהן, והם ראו להקל אפי' אינם רבים ממש אלא בתלתא, והשתא קא בעי ומפני מה וכו', כלו' מהיכן למדו לומר כן ומשני שהרי סוטה וכו', וכשם שהסוטה ובועלה שנים וכו'. והראב"ד שם כתב דבתוס' מפי' עוד טעם אחר והיינו הא דרשב"ג, אך הרמב"ם לא נקט אלא סברת ב"ז משום דבסוגייאי דידן בין בסוטה בין ברפ"ק דחולין, וכן בשאר דוכתי לא נקטו אלא כדברי ב"ז ואיכא נפקותא כדאמרן, ועוד נ"ל דאיכא בינייהו דלב"ז דלא יליף אלא מסוטה, כל דלא דמי לסוטה דהיינו דאיכא ג' אע"ג דהשלישי עומד מרחוק, באופן דאין להסתפק בטו' רק בשנים, מ"מ כל שעומד השלישי באותו חצר מציל על הב' וספקן טהור, שהרי לא דמו לסוטה שנסתרה עם חד גברא ולא עוד, אבל לרשב"ג לא מטהרי' אלא כשהספק בג' ששלשתן במעמד א'

טומא׳ ודאי׳ התרוה לצבור קל וחומר לספק טמאה, רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני מה ספ׳ רשו׳ היחיד טמא וספקן רשות הרבים טהור, מפני שאיפשר לשאול ליחי׳ ואי איפש׳ לשאול לרבים.

פרק שביעי (א). המסומן הנתון לחנות ונכנס לסטיו טהור, הוציאוהו מסטיו והחזירוהו לחנו׳ שנייה טמא, ור׳ שמעו׳ מטהר, שהיה ר׳ שמעון אומר רשות הרבי׳ מפסקת למפרע, שאינו יכול לומר מת היה ברשות היחיד והיה ברשות הרבים. (ב). יש דברים ברה״ה ועשאם ברשות היחיד, קופה בר״ה גבוהה עשרה טפחים והטומאה בתוכה, ספק נגע ספק לא נגע, ספיקו טהור, הכנים ידו לתוכה, ספק נגע ספק לא נגע, ספקו טמא. (ג). אם היתה כפישה וכר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתן בתוכה, ספק נגע ספק

חסדי דוד

דא״א לישאל, כלו׳ דאפי׳ באו ב׳ לישאל בבת א׳ מלי׳ לטהרם, שיש לתלות הטו׳ בשלישי, ודוקא כשהם׳ בשנים לבד הוי רה״י שאפי׳ לישאל, כלו׳ אפי׳ לטמא לשניהם, שאין להם במי לתלות, והשתא הרמב״ם לשיטתיה והראב״ד לשיטתיה כמבו׳ בפ״ט מה׳ טהרות, דהרמב״ם מטהר אפי׳ אינם שלשתן במעמד א׳ שאין הס׳ אלא בב׳ אפ״ה טהור דל״ד לסוטה, ולהראב״ד טמאין אע״ג דל״ד לסוטה, דהא איכא טעמא אחרינא.

פרק שביעי (א). המסוכן הנתון בחנות וכו׳, כל״ל. ומייתי לה הר״ש אמתני׳ רפ״ו, ובדברי ר״ש גרים שאני אומר מת היה ברה״י והיה ברה״ר, ופי׳ בה מת היה ברה״י, כלו׳ בפעם שנייה מת, והיה ברה״ר כמו וחיה, כלו׳ חי היה כשהיה בסטיו שהוא רה״ר ע״כ. ופי׳ דחוק, אבל הרמב״ם גרים כגי׳ ס׳ דידן, ופי׳ וז״ל המסוכן הוא המתעלף, והוא ס׳ אם הוא חי או שהוא מת, וא׳ר״ש וכו׳, הנה אשר נגע בו בזה רה״י טמא, ואשר נגע בו ברה״י בראשונה קודם שילא לרה״ר טהור, מאחר שאמרנו שאשר נגע בו ברה״ר טהור לפי שהוא שם בחזקת חי, הנה מן הראוי שיהיה טהור אשר נגע בו לפני זה והוא ברה״י וכו׳, ול׳ התוס׳ וכו׳, שהיה רש״א רה״ר מפסקת למפרע, שאינו יכול לומר מת היה ברה״י וחי ברה״ר ע״כ, ועמ״ש בפ׳ דלעיל בד״ה מעשה במסוכן, ומשם באהרה דקי״ל כרבנן כמ״ש הרמב״ם בפה״י, ובהא דסטיו דהיינו לדי רה״ר חשוב רה״ר לטו׳, כך הוא ברפ״ק דב״ב (י״ב א׳) ופי׳ כן הרמב״ם רפי״ט.

(ב). יש דברים ברה״ר וכו׳, קופה וכו׳, ס׳ נגע וכו׳. כלו׳ שהוא ס׳ אם הכנים ידו לתוכה או לאו, דכיון שהאדם עומד הוא ברה״ר אעפ״י שהקופה היא רה״י, הואיל ואין ידוע בודאי שהכנים ידו בתוכה מחזקי׳ ליה בחזקת רה״ר, ואעפ״י שאפי׳ שהכנים ידו ונגע בטו׳, אמרי׳ ה״ז ס׳ טו׳ ברה״ר וטהור, ולא משום דאיכא ס״ס, דהיינו ספק הכנים ידו ספק לא הכנים, ואם תמלי לומר הכנים שמא לא נגע, דהא ספק ספקא לא מהני לענין טו׳, כדאמרינן כל שאתה יכול להרבות ספקות וכו׳, אלא טעמא כדאמרן דמיקרי ס׳ ברה״ר, הואיל והוא עומד ברה״ר וס׳ הכנים, ומ״ש כאן ס׳ נגע לאו דוקא, אלא כאילו אמר ס׳ הכנים ונגע, דברור דא״א ליגע אא״כ הכנים שהרי הטו׳ בתוכה הויא, אבל אם ודאי הכנים ידו לתוכה השיב ס׳ טו׳ ברה״י, אע״ג דגופו ברה״ר, וטעם החילוק בזה משום דבעי׳ דומיא דסוטה, דודאי רה״י דהא נסתרה, אלא דס׳ טו׳ היא, כלו׳ ס׳ מגע,

ועי׳ פי׳ הר״ש מש׳ ד׳, ואע״ג דבהך בבא של התוס׳ לא פי׳ הר״ש מידי, מ״מ בבבא דלק׳ פי׳, וז״ל כל ס׳ נגע דטהור בהך ברייתא היינו ס׳ הכנים ידו וכו׳, והיינו כדאמרן, ומיהו פי׳ עוד פי׳ אחר, א״נ כגון שהטו׳ בולטת לחוץ ס׳ נגע בה ע״ש, ודוקא כשהקופה גבוהה י״ט חשיבא רה״י כדין שבת, ומיהו מדלא קתני נמי ורחבה ארבעה, משמע דאפי׳ אינה רחבה ד׳, ואע״ג דלענין שבת לא הוייא רה״י אלא ברחבה ד׳ נמי, מ״מ לטו׳ לא בעי׳, שאין הדבר תלוי לענין טו׳ אלא אם רגילי רבים להלוך בהן או לאו, וכ״כ הרמב״ם בפי׳ המש׳, וז״ל עוד יתי׳ לך בזה הפי׳ שרה״י לענין טו׳, אין מתנאו שיהיה רה״י ג״כ לענין שבת, אלא וכו׳ בהיות האדם וכו׳, אינו רגיל להלוך בהן הרי הן רה״י לטו׳ וספקו טמא וכו׳ ע״ש, והא דהתנה בקופה כאן שגבוהה י״ט לאו משום תנאי רה״י הוא, דא״כ תיבעי נמי רחבו ד״ט, אלא משום דרה״ר תופס למעלה עד י״ט, דאויר רה״ר כרה״ר דמי עד עשרה, א״נ ה״ט משום דכל פחות מי״ט ניחא תשמישתיה ובקעי ביה רבים, אבל למעלה מי״ט לא רגילי רבים שם, ולפי׳ ב׳ של הר״ש דכתי׳ לעיל בסמוך, י״ל דנקט גבוהה י״ט לרבותא דרישא, דאע״ג דלמעלה מעשרה היא אם הטו׳ בולטת לחוץ וס׳ נגע בה הו״ל ס׳ טו׳ ברה״ר וטהור, כל שלא הכנים ידו לתוכה, דאע״ג דלענין שבת כל למעלה מי״ט לאו כרה״ר הוי, לענין טו׳ מיהא חשיב רה״ר, וסתמא כר׳ יוסי דלקמן בסיפא, והך רישא פסקה הרמב״ם בפ״ך דין י״א, אלא דהתחיל בה היפך ממאי דלפנינו, דהכא תנינן יש דברים שהן ברה״ר ועשאום כרה״י, והוא ז״ל כתב דברים שהן ברה״ר הרי הן כרה״ר, כיצד קופה וכו׳ ול״ל דהכי הוה גרים בתוס׳, ילב׳ הנוסחאות יש מקום דבס׳ הכנים ה״ה כרה״ר, ובודאי הכנים וס׳ נגע ה״ה כרה״י וע׳ לק׳.

והא דתני אם היתה כפישה וכו׳, הגי׳ שלפנינו עכ״פ משובשת, והר״ש גרים היתה כפישה **על כתפו**[58]) **וככר** של תרומה וכו׳, **נתון** בתוכה ס׳ נגע בה **אחר** ס׳ לא נגע **ספקו טהור** וכו׳, ופי׳ בה כפישה אינה מקבלת

58) לולא דברי רבותינו ז״ל הייתי אומר שהגירסא הנכונה היא בתוספות סוטה כ״ח ב׳, ד״ה ברשות: היתה כפושה (וכן גרס גם הר״מ שמביא רבינו להלן, וכן, כנראה, גרס גם הראב״ד בהשגות שם, וכצ״ל גם בר״ש) על כתפיו, והכל דבוק למעלה, כלומר אם הקופה היתה כפושה על כתיפיו (וממש כסיגנון זה גם לעיל אהלות פ״ו, עמ׳ רי״א, עיי״ש בהערה) והככר שבתוכה כרוך בסיב, או בנייר מלמטה ומן הצדדין שלא יגע בקופה (וכמו שפירש הר״ש בפ״ד מ״ח את הברייתא שלעיל פ״ה ה״ו), ונולד ספק אם נגע, או לא נגע (כלומר, אם הכנים ידו, או לא הכנים, כפירוש הראשונים, וכמו שכתב רבינו לעיל), ספיקו טהור, אבל אם וודאי הכנים, ומסתפק שמא נגע בככר מלמעלה, ספיקו טמא.

לא נגע, וטהור, הכניס ידו לתוכה, ספק נגע ספק לא נגע, ספיקו טמא. (ד). חמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטומאה נתונה על גביו, ספק נגע ספק לא נגע, ספקו טמא, סלע ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטומאה נתונה על גביו, ספק נגע ספק לא נגע, ספקו טהור, עלה לראשו, ספק נגע ספק לא נגע, ספקו טמא. (ה). היה זה רכוב על חמורו וזה רכוב על חמורו אחד טמא ואחד טהור, ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו, ר' יעקב מטמא, ורבי יוסי מטהר, בנו של זה רכוב על כתפו ובנו של זה רכוב על כתפו אחד טמא ואחד טהור, ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו, ר'

חסדי דוד

טו' מדמגלת בנתונה ע"פ הבור במס' אהלות פ"ה, ותימה למה נקט ככר וכו' כרוך וכו', בלא"ה לא אפי' ליטמות מחמת כפישה, וי"ל דמשום רבותא דסיפא נקטיה, דחיישי' מס' בהכניס ידו שמא נגע אעפ"י שכרוך בסיב ע"כ, ולפירושו ז"ל הא דקתני תרתי, לאשמועי' דלא שנא טו' ברה"י וטהרה ברה"ר, ל"ש איפכא טהרה ברה"י וטו' ברה"ר ס' טו' ברה"ר מיקרי וטהור, וסתמא כחכמים דמתני' בפרקין מש' ב', דהא רישא איירי שהטו' בקופה שהיא רה"י והאדם הטהור עומד ברה"ר, והכא איירי שהככר הטהור שבכפישה מונח על כתפו דהיינו ברה"י, והאדם האחר דהיינו טמא עומד ברה"ר, אך ק' להך נוס' דרישא דהך בבא לא נצרכא כלל, דפשי' דטהור בכה"ג אפי' היה ברה"י, ואפי' בודאי נגע, כיון שהככר כרוך בסיב שהרי לא נגע אלא בסיב שאינו מקבל טו', וכ"ש אם לא נגע אלא בכפישה שאינה מקבלת טו'. הגם הלום על המונח שהניח הרב בפשיטות דכפישה אינה מקבלת טו', לכאורה ק"ק דאיברא דאיכא כפישה דאינה מקבלת טו', כגון שהיא באה במדה ובהכי מיירי ההיא דאהלות וכדפי' הר"ש גופיה שם, מ"מ אם היא קטנה פשי' דמקבלת טו' דכלי עץ הוא כמו קופה, ומיהו קושטא הוא דבכל מקום אשכחן דסתם כפישה בלישנא דרבנן היינו דאינה מקבלת טו', דה"נ תנן התם באהלות פי"א, כלים שבין שפתי כפישה וכו' טהורין, ובריש נדה (ז' א') דאשה טבולת יום קוצה חלתה ומניחתה בכפישה או באנחותא, וה"נ אי' בשלהי הניזקין (גיטין ס"ב א') ע"ע, דמוכח דכשהיא קטנה אינה קרוייה כפישה אלא סל וכיוצא, אך מ"ש הרב דנקט ככר משום סיפא ג"ז דוחק, האמנם הרמב"ם גר' בהדיא דל"ג הכא רק בבא א', שכ"כ שם בדין הנז' היתה כפישה נתונה על כתפו וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתון לתוכה, ס' נגע בה אחר ס' לא נגע ספקו טמא ע"כ. ולדידיה י"ל דהכא בהך בבא איירי בהכניס ידו בודאי, אלא שיש כאן ס"ס, דמ"ש כרוך בסיב או בנייר ע"כ צ"ל שאין כולו כרוך אלא מקצתו, שאם כולו כרוך מאי ס' איכא, הא אפי' ודאי נגע הרי לא נגע אלא בסיב או בנייר שאינו מקבל טו' והוצץ, והיכי קאמר ספקו טמא, ואין לומר דחיישי' שמא הטמא פתח הנייר ונגע בככר ושוב כרכו כבתחלה, דלהא ודאי לא חיישי', דכל הטו' כשעת מציאתן, וכיון דחזי' ליה השתא שהוא כרוך העמד תרומה על חזקתה ואין כאן ס', א"ו מקצתו בלבד הוא דכרוך, וקמ"ל דאע"ג דאיכא ס"ס שמא לא נגע כלל אע"ג שהכניס ידו, ואת"ל נגע שמא במקום הנייר נגע, אפ"ה הככר טמא, כדאמרי' כל שאתה מרבה ספקות וס"ס ברה"י טמא, והכא כיון דודאי הכניס ידו הו"ל ס' ברה"י, ומ"מ אפי' נימא דהכי הוה גריס הרמב"ם, לא ידענא אמאי לא תנא ה"נ כמו באידך בבי, שאם ס' הכניס טהור, וכבר השיג עליו הראב"ד, וז"ל לא ידעתי מהו זה, ובתוס' אמרו וכו' ע"ש דגרים כמו שהוא לפנינו. וראיתי למרן בכ"מ שכתב ואני אומר, שגי' רבי' בתוס' לא היתה כגי' הראב"ד, והטעם מבואר שמאחר שהככר שהוא המקבל טו' נתון לתוכה הרי הוא כרה"י, ועוד שכיון שהוא על כתפו הוי כמונח ברה"י, כמו ששנינו בפ"ד דטהרות ב' רוקין וכו' וכיון שהוא וכו', הוי יש בו דעת וכו', ואיזה סופר טועה הגיה מדעתו וכו', ותמהני על אדוננו הראב"ד שלא דקדק בכך וכו' ע"כ.

ואני בעניי תמהני על אדוננו הכ"מ, מאי קאמר דמה בכך שהככר שהוא המקבל טו' נתון ברה"י, מאחר שהטמא הוא ברה"ר ויש ס' אם נכנס לרה"י, אע"ג דהטהרה ברה"י ספקו טהור לרבנן דמתני' ב', דתנן הטו' ברה"י וטהרה ברה"ר, הטהרה ברה"י והטו' ברה"ר, ס' נגע ס' לא נגע ר"י מטמא, וחכמים מטהרין, וכדפי' הר"ב שם, דכל ס' שרה"י ורה"ר משותפין בו סברי רבנן דבתר רה"ר אזלי' ע"ש, ואין זה ענין לההיא דב' רוקין דכתב מרן, דהתם בין האדם שהוא המקבל טו' חשיב רה"י, ובין הרוק כשנושאו עליו הרי הוא ברה"י, אלא שיש ס' אם הרוק הוא מהטמא, ולכך ודאי הוי ס' טו' ברה"י, משא"כ הכא ועמ"ש התי"ט בשם הראב"ד דעדויות שם במש' ב', דהא דס' טו' ברה"י טמא, היינו כי איתנהו לתרווייהו ברה"י בודאי, אלא שהוא ס' נגע אבל כי הוי ס' ביאה טהור ע"ש, ואין שום הפרש מכשהטו' ברה"י וטהרה ברה"ר דהיינו בבא דרישא, להיכא שהטו' ברה"ר והטהרה ברה"י כמו הכא, ומאי שנא ממאי דתנינן הכא בסיפא, היתה חבילה על כתפו והרוק מודבק בכותל וכו' דר' יוסי מטהר, ופי' הרמב"ם שם כמותו, והרי התם נמי החבילה שהיא המקבלת טו' נתונה על כתפו והויא כמונחת ברה"י, אלא שרוק הטמא הוא ברה"ר, ס' נגע ס' לא נגע אזלי' בתר רה"ר והחבילה טהורה, ומ"ש הכא שהככר טמא, ולא עוד אלא דכ"ש הוא זה, דהא התם הרוק הוא למעלה מי"ט ואפ"ה משום שדרך הילוכו ברה"ר טהור לר"י כ"ש הכא, ואיברא דמוכחא מלתא שגי' הרמב"ם היתה כך, מ"מ היא גופה קשיא על נוס' זו אמאי לא תני ה"נ כמו באידך וז"ש הראב"ד לא ידעתי מהו זה, כלו' הא ודאי דהרמב"ם לאו מדידיה כתב כך אלא דהכי הוה גריס לה, ומ"מ לא ידעתי מהו זה, ובתוס' אמרו וכו', כלו' וכן עיקר דהן אמת דקו' אלימתא ליכא, דשפיר מתוקמא נוס' הרמב"ם היכא דבודאי הכניס ידו, אלא דמ"מ לא ידענא מה נשתנה מציאות זה מכלהו אידך דלא תנא ביה תרי בבי טהור וטמא, וכ"ש דק' כפי מה שהקדים הרמב"ם ברישא דבריש שהן ברה"ר הרי הן כרה"ר כיצד וכו', דגר' דהכי הוה גריס וכדכתי' לעיל, והא ודאי דאכלהו בבי דקאמר אח"כ קאי, והשתא כפי מ"ש נמצא דלא קאי אבבא שנייה כלל, שלא שנה

יעקב מטמא, ור׳ יוסי מטהר. היתה חבילה על כתפו והרוק מודבק בכותל למלעה מעשרה טפחים, ספק הסיט ספק לא הסיט, רבי יעקב מטמא, ור׳ יוסי מטהר. (ו). כלים שטוחים ברשות הרבים למעלה מעשרה טפחים והטמא עובר, ספק הסיט ספק לא הסיט, ר׳ יעק׳ מטמא, ור׳ יוסי מטהר, שהיה ר׳ יעקב אומר סל שהוא למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבי׳, הרי הוא כרשות היחיד, ור׳ יוסי אומ׳ כל שדרך הלוכו ברשות הרבי׳ טהור. (ז). נכנס לבקעה בימו׳ הגשמי׳ וטמאה שדה פלוני,

חסדי דוד

בה אלא ספקו טמא, נמצא שאינו כרה״ר כלל, לכך נר׳ דודאי גי׳ דידן עיקר, והקרוב אלי שנפל הט״ס דקאמר מרן בדברי הרמב״ם שיש שם חסרון, ול״ל כמו שהוא לפנינו.

ושוב ראיתי להר״מ מה״מ שכתב עיין כ״מ ועמש״ר פה״י מהא״ה וכו׳, ולדרך רבינו מובן וכו׳, ה״ק אע״ג דיש כאן ספקות הרבה ס׳ אם זה האחר טהור או לאו, ואת״ל טמא ס׳ נגע בכפישה, ואת״ל נגע בכפישה שמא לא נגעה הכפישה בתרומה, שהרי כרוכה בסיב וכו׳, ואיכא חששה רחוקה לו׳ שמא זה האדם פתח הסיב ונגע בתרומה וחזר וכרכו וכו׳, מ״מ התרומה טמאה, כיון שנתונה על כתפו דהו״ל ס׳ ברה״י, וכמ״ש הכ״מ וכו׳ ע״ש, וכבר כתבנו מה שנר׳ בעניותנו ע״ד הכ״מ, שאין שום ראיה מההיא דפה״י, דהיינו ההיא דב׳ רוקין, ושאר דבריו כאן אין להן שחר, דמ״ש נגע בכפישה הרי הוכחנו לעיל כדברי הר״ש דסתם כפישה אינה מקבלת טו׳, וההששה רחוקה שכתב רחוקה מאד מאדם כדאמרן, דכל הטו׳ כשעת מציאתן, ואם היא כרוכה לגמרי פשי׳ דאין כאן שום ס׳ אפי׳ היה הכל ברה״י, וע״כ ל״ל כדאמרי׳ שאינה כרוכה כולה, ודומה לזה פי׳ הר״ש לעיל במאי דתנינן בפ״ה ככר תרומה כרוך בסיב וכו׳ ע״ש, ואע״ג דבההוא א״ל לפי כן וכדכתי׳ התם, מ״מ הכא מיהא נר׳ דלא מתיישב אלא בהכי, ואיברא דס״ס איכא מ״מ טמא וכדכתי׳ לעיל, והיינו בהכניס ידו ודאי, ומיהו טמא דקתני ע״כ ל״ל לתלות אבל לא לשרוף דבס״ס אין שורפין.

ונחזור לשאר דברי התוס׳, והנה בהך בבא דחמור יש בה חסרון וכל״ל כפי מה שהביא הר״ש ס׳ נגע ס׳ לא נגע ספקו טהור, פשט ידו על גבו ס׳ נגע ס׳ לא נגע ספקו טמא, ופירושה ברור, דאע״ג דע״ג החמור חשיב רה״י שהרי הוא למעלה מי׳, מ״מ כיון שהוא עומד ברה״ר וס׳ אם פשט ידו על גביו מחזקי׳ ליה ברה״ר וספקו טהור, וכן בבא דסלע, והא דנקט כל הנך ד׳ בבי צריכי, דאי אשמועי׳ קופה, הו״א דוקא התם לפי שהכניס ידו לתוכה חשיב רה״י, אבל פשט ידו ע״ג החמור אימא אויר רה״ר כרה״ר דמי, קמ״ל דכיון שהוא למעלה מי׳ חשיב רה״י, ואי אשמועי׳ הני הוי אין, אבל עלה ע״ג סלע אימא כיון שהסלע דבוק לרה״ר כרה״ר דמי קמ״ל, ותני תנא בדרך לא זא״ז, ובבא דכפישה אצטי׳ לאשמועי׳ היא גופה כדלעיל, דל״ש טו׳ ברה״י וטהרה ברה״ר ל״ש איפכא, וכל הנך בבי לר׳ יוסי אצטי׳, תלת בבי דרישא לאשמועי׳ דאע״ג דס״ל דכל שדרך הלוכו ברשות הרבים חשיב כרשות הרבים, מכל מקום אם הכניס ידו למעלה מי׳ חשיב רה״י, והכיא דסלע קמ״ל איפכא, דדוקא עלה כל גופו אבל הגביה ידו בלבד וגופו למטה ברה״ר לא חשיב ס׳ ברה״י, כיון שהסלע מחובר לרה״ר, והדר מייתי פלוגתייהו בטהור וטמא שניהם שוין למעלה מי׳, אלא שדרך הלוכם ברה״ר לרבותא דר׳ יעקב, דאפ״ה שבין הטמא ובין הטהור דרך הלוכם ברה״ר, אכ״פ חשיב ליה ס׳ טו׳ ברה״י בדבר שיש בו דעת לישאל, ושוב קתני דאע״ג דתנוקות המורכבים על כתפם אין בהם דעת, אפ״ה כיון שמורכבים על כתפות אבותם הו״ל ס׳ טו׳ הבאה בידי אדם ברה״י, דס׳ טמא אפי׳ בדבר שאין בו דעת, ולא סוף דבר תנוק שיש בו קצת דעת וגם אתי לכלל דעת, אלא אפי׳ חבילה, ומ״ש כאן רוק פשוט דהיינו אפי׳ בסתם רוק הנמצא, דגזרו עליו משום רוקין דזב, ואפ״ה ר׳ יעקב מטמא, וסיפא דכלים הוי המציאות איפכא מהחבילה, דהתם הטהור עובר והטמא דהיינו הרוק עומד, והכא הטמא עובר והטהור עומד, לאשמועי׳ דלא שנא בין למר בין למר, ובדברי ר׳ יעקב יש כאן ע״ס, ול״ל כל שהוא למעלה וכו׳, וכלהו הנך בבי פסקם הרמב״ם שם כצורתם, אלא דבבבא דחבילה גריס ס׳ נגע ולא ס׳ הסיט כגי׳ דלקמן, ובכלהו פ׳ כר׳ יוסי, וכתב מרן דקי״ל כוותיה מחבירו, ומוכח שגם הוא ז״ל הוה גריס ר׳ יעקב כגי׳ ס׳ דידן, ולא ר״ע כגי׳ הר״ש דא״כ לא הו״ל לפסוק כר״י דמחבירו אמרי׳ ולא מרבו.

(ז). נכנס לבקעה וכו׳ וטו׳ בשדה וכו׳, כל״ל. וקאי אמתני׳ דתנן פ״ו הך פלוג׳ דר״א ורבנן, שאמ׳ הלכתי למקום הלז (פי׳ לבקעה) ואיני יודע אם נכנסתי לאותו השדה אם לאו, ר״א מטהר וחכמים מטמאין, ופי׳ הר״ש בהך מתניתא הרי היא של יחידי, שכל הבקעה תיחשב כשדה אחת, ואין כאן ס׳ ביאה אלא ס׳ מגע או האהיל ע״כ. ולפירושו אין כאן חידוש טפי ממתני׳, דהא טעמא דר״א דמתני׳ משום דחשיב כל שדה ושדה בפ״ע והו״ל ס״ס וכדפי׳ הר״ש גופיה, ורבנן סברי דכל הבקעא חשיבא כשדה א׳, כלו׳ דאפי׳ לדידיה דמחלק בין חד ס׳ לס״ס אין כאן אלא ס׳ חדא שמא נגע, וע״ק לפירושו דא״כ הא דפי׳ ר׳ מרינוס הוא דלא כמ״ש בגמ׳ פ׳ חזקת דנ״ה, דשם אמרו אליבא דר״א דהיינו כשיש מצר או אצב המפסיק, ולמ״ד התם דאין מפסיקין לטו׳, פי׳ הר״ש עצמו דמוקי לה במפסיק נהר ע״ש, ואין כל זה במשמעות מ״ש כאן שיש לה שם בפ״ע, לכך נ״ל דשפיר אתיא כמ״ד התם מצר או אצב, והשתא היינו דקתני הכא דא״ל לר״א לדבריך, התינח כשהם של אנשים הרבה דאורחייהו להפסיק ביניהם במצר או אצב, לכך י״ל דחשיבי נפרדים ויש כאן גם ס׳ ביאה, מה תשיב כשהם כולן של אדם א׳, דהתם אין שם מצר ואצב דל״ל, שהרי כל הבקעה שלו ואתה אמרת סתם דטהור אפי׳ הכל של אדם א׳, ופי׳ ר׳ מרינוס דמשכחת לה אפי׳ הכל שלא אדם א׳, כגון שאותו השדה שהטו׳ בתוכו יש לו שם בפ״ע. ודע שהתו׳ שם בב״ב הכריחו דר׳ אלעזר גרסי׳ בלא יו״ד ע״ש, ומ״ש ודאי דהלכתא כרבנן כי הם הרבים, ודוקא כשידוע דנכנס לבקעה בימות הגשמים דהויא רה״י, אבל ס׳ אם נכנס לבקעה כלל היינו ס׳ טו׳ ברה״ר וכדמוכח ממ״ש בבבא דלעיל, וכ״נ מדברי

אמרו לפני ר' אליעז' הרי הוא של יחיד, פירש ר' מרינוס משמו כל שיש לה שם בפני עצמה. (ח). ואלו הן ימות החמ', משתיעקר תבואה מתוכה, אלו הן ימות הגשמים, משתרד רביעה שניה, היו שם שדות ברות, אם היה עומד בצד הזה וראה את הנכנסים ואת היוצאין בצד הלז רשות היחיד לשבת, ורשות הרבי' לטומאה, ואם לאו רשות היחיד לכך ולכך. (ט). השבילין המפולשין לבורו' לשיחין ולמערות ולגתות ולגרנו', רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומא', ר' אליעזר אומר בזמן שהן מפולשין רשות הרבי' לכך ולכך, ואם אינן מפולשין רשות היחיד לכך ולכך, ורשות הרבי' לטומא'. (י). מבואו' היורדין לים או לנהר, אע"פ שגדורין מכאן ומכאן ורבי' מטפסים

חסדי דוד

הרמב"ם שם בפ"ך דין ט', שכתב בקעה בימות הגשמים שיש בה שדות הרבה וכו', ואמר נכנסתי לבקעה זו ואיני יודע אם נכנסתי לאותו שדה וכו' ספקו טמא ע"כ, הרי דדוקא כשיודע שנכנס לבקעה מיהא שהיא רה"י בימות הגשמים, בכה"ג הוא דאמרי' דאפי' ס' ביאה טמא, אבל אם יש ס' אם נכנס לבקעה הו"ל ס' טו' ברה"ר וכדאמרן. והא דקתני ואלו הן ימות החמה וכו', פי' דאחר שנעקרה התבואה הרי רשות לכל אדם ליכנס ולפי' חשיבא רה"ר לטו' כדתנן במתני', אבל בימות הגשמים משתרד רביעה שנייה הויא רה"י, לפי שאין רשות לבני אדם להלך בה משום שמזיק למה שנזרע, ומש"ה תנן דבימות הגשמים רה"י היא בין לשבת בין לטו'.

היו שם שדות בורות וכו', כצ"ל. והביאה הר"ש במתני' ז' גבי בקעה ולא פי' בה מידי, אך במש' ח' בבסילקי דתנן ריה"ו אומר אם עומד בפתח זה ורואה את הנכנסין והיוצאין בפתח הלז רה"י לכך ולכך, ואם לאו רה"י לשבת ורה"ר לטו', הק' שם הר"ש מהך מתניתא דקתני איפכא, וכתב ויש ליתן טעם בזה ובזה והניחו חלק, אבל הרא"ש כתב דכשיכול לראות מפתח לפתח אז הוי מקום סתירה, (פי' ודמי לסוטה) כי הוא מרגיש בנכנסים והם אינם מרגישים בו עד שיקרבו אליו, אבל כשאינו רואה את הנכנסים לא הוי מקום סתירה, כי ירא שמא יבאו עליו ולא ירגיש בהם, ובשדה שהוא מקום אויר מגולה קתני בתוס' כשהוא עומד בצד זה ורואה וכו', דהוי רה"ר לטו', לפי שרואין אותו מכל צד ולא הוי מקום סתירה ע"כ. ועדיין הדבר דחוק, דמאן פסיק ליה למר דכשהוא רואה מפתח לפתח הוא מרגיש בנכנסים והם אין מרגישים בו, הרי סתמא דמלתא כשם שהוא בעמדו בפתח זה רואה את הנכנסים בפתח האחר, כך הנכנסים בפתח האחר רואים את מי שעומד בפתח זה, ועוד דלפי"ז העיקר חסר במש', דהכי הו"ל אם עומד וכו' ורואה וכו' והם אינם רואים אותו, ותו דעכ"ז אינו מיושב מאי דתני' בסמוך בבסילקי גופיה איפכא ממתני' אלא כמו הכא, אע"ג דהתם לא הוי מקום מגולה אלא במליאות דמתני' ממש, הרי דהכא עכ"פ תיקשי דהא לא שייך חילוק הרב וכמו שהרגיש בזה הר"ש גופיה שם, דמסיים בה ובתוס' גרסי' בהך דמתני' נמי כמו בדלעיל ע"ש, וא"א לקיים גי' הספרים אא"כ נאמר דתנאי נינהו אליביה דריה"ו, ופליגי בסברות הפוכות ממש, דלתנא דמתני' כשרואה את הנכנסים והיוצאין חשיב רה"י טפי, ולתנא דמתניתא איפכא, ומיהו הך מלתא בעיא שרטוט לאסבורי טעמא במאי פליגי, ועמש"ל בס"פ, ואיך שיהיה מ"מ כל זה אינו אלא אליבא דריה"ו, ולא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דבסילקי, דאין שום חילוק אלא עכ"פ כיון דרבים נכנסים שם חשיב רה"ר לטו', וא"כ הה"נ בהנך שדות דכיון שהן בורות וליכא היזקא בדריסת הרגל הרי רבים עוברין דרך שם וחשיב לעולם רה"ר לטו', דל"ד לבקעה שהיא זרועה, וה"ט דהשמיט הרמב"ם להך מתניתא דריה"ו היא ולית הלכתא כוותיה.

(ט). השבילין המפולשין וכו'. סברת ת"ק הכי תנן במתני' הכא אלא דל"ג בה גרנות, ולמאי דגרסי' לה הכא צ"ל דאיירי בגרנות שהם בעומק דומיא דבורות, ובכולם פשי' דעמוקים עשרה, ומש"ה חשיבי מחילה לענין שבת, וז"ל הרמב"ם בפי' משנתנו ענין מפולשין לשיחין, שיהיה בראש המבוי חפירה נחפרה בקרקע, אם בור או שיח או מערה, ויעמוד להן זה במקום כותל וישוב מבוי שאינו מפולש, לפי שלא יוכל האדם לבא מצד א' ולצאת מצד אחר ע"כ. ואמנם דברי ר"א ליתנהו במתני', והר"ש אע"ג דמייתי מתניתא, לא אייתי דברי ר"א, ודבר פשוט דלא מתוקמא מלתיה כפי מה שהיא כתובה בפנינו, וצ"ל דה"ג ואם אינן מפולשין רה"י לשבת ורה"ר לטו', ועכ"ז לא אתפרש טעמיה דר"א, דלא מסתבר דלית ליה לדר"א דגידוד מהני לשבת כמו מחילה דליכא מאן דפליג בהא מלתא, כמבו' בכמה דוכתי ובפרט ברפ"ק דשבת (ז' ב') דמחילה בעומק מהניא ע"י גוד אסיק לכ"ע, אמנם בעירובין פ' עושין פסין דכ"ב, מוכח דאיירי שהבור אינו מגיע מכותל לכותל, אלא שרחוק מהכותל מכאן ומכאן ג"ט מכל צד והולכין דרך כאן וכאן עד שעוברין, וקמ"ל דלא אמרי' אתו רבים ומבטלי מחילתא, ע"ש בתו' בד"ה ת"ש וכו', ובגמ' שם מוכח דריה"ו פליג דאית ליה אתו רבים ומבטלי מחילה אע"ג דלא ניחא תשמישתיה ע"ש, והשתא י"ל דר"א דהכא נמי הכי ס"ל, וה"ק בזמן שהן מפולשין דאיכא שרא העודף מצדדי הבור, באופן דמצו אינשי לעבור דרך שם אתו רבים ומבטלי מחילה והוי רה"ר אף לשבת, אבל אם הבור מגיע מכותל לכותל חשיב מחילה והוי רה"י לשבת, אבל כיון דרבים מצויים שם הוי רה"ר לטו'.

והא דתני א"כ מבואות היורדין לים וכו', ברור דאתאן לת"ק דאית ליה דלא אתו רבים ומבטלי מחילה לענין שבת, ואע"ג דהיינו רישא, הכא אשמועי' רבותא דאין חוששין שמא יעלה הים שרטון ועיין בא"ח סי' שס"ג, אבל לטו' כל דשכיחי שם רבים לאו מקום סתירה הוא והוי רה"ר, וה"ט נמי דגנות דתני א"כ, וקמ"ל דאע"ג דאיכא התם נטיעות וזרעים הואיל ואורחייהו דעבדי ביה שבילים להילוך הרבים לא מימנעי מלהלך דרך שם, והיינו נמי טעמא דבמוסיאות (כצ"ל) ומרחצאות. והדר מפ' דהא דקתני דגנה רה"ר לטו' היינו כשאינה משתמרת, אבל משתמרת שדלתותיה ננעלות הויא רה"י אף לטו', וה"נ ה"ט דבסילקי אלא דבסילקי אורחא

ועולין בהן, רשו' היחיד לשבת, ורשות הרבי' לטומאה. (יא). גגו' העיר שדרך הרבי' מהלכת עליהן, רשו' היחיד לשבת, ורשות הרבי' לטומאה, נמסיאות ומרחצאות, רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומאה, גינה המשתמר', רשו' היחיד, אם אינה משתמרת, רשות הרבים. (יב). בסילקו שפותחין אותה בימי' ונועלין אותה בלילות, כל זמן שהיא פתוח' רשות הרבים, נעולה רשו' היחיד, נמצאת אומר ביום טהורה, ובלילה טמאה, במילקו שפתחיה מכוונין זה כנגד זה, וכן סטיו שהוא גדור מכן ומכן וריוח בין העמודים, ר' יהודה אומ' אם עומ' בצד זה ורואה את הנכנסין ואת היוצאין בצד אחד, רשות היחיד לשבת, ורשות הרבים לטומאה, ואם לאו רשות היחיד לכך ולכך. (יג). בסילקו ששביל פתחיה מכוונין זה כנגד זה, האמצעי שלה רשו' היחיד לשבת, ורשות הרבי' לטומאה, והצדדין רשות היחיד לכאן ולכאן דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אחד האמצע ואחד רשות היחיד לשבת, ורשו' הרבי' לטומאה. (יד). ומודה ר"מ לחכמי' בבסילקי שאין שני פתחיה מכוונין זה כנגד זה, כגון חצר בית גדי וחמתה, שאחד האמצע ואחד הצדדין רשות הצדדין רשות היחיד לשב', ורשות הרבים לטומאה, ומודין חכמים לרבי מאיר בחצר של יחיד שדרך הרבים מפסקתה, כגון חצר בית גדי, רשות היחיד לטומאה והצדדין רשו' היחי' לכאן ולכאן.

פרק שמיני (א). רבי שמעון אומר, המוסר מפתח לעם הארץ הבי' טמא, מסר לו החיצון ולא מסר לו הפנמי, החיצון טמא,

חסדי דוד

דמלתא שפותחין ביום ונועלין בלילה, הילכך אשתני דינא מיום ללילה, וכל זה פי' כן הרמב"ם שם.

(יב). בסילקי שפתחיה וכו', כצ"ל. והנה כבר כתבתי לעיל דבמתני' איפכא תנן, וצ"ל דתנאי נינהו אליביה דריה"ו, דתנא דמתני' ה"ק אם עומד ורואה וכו', כלו' אם כשעומד במקום א' יכול לראות כל הפתחים באופן דבריא ליה דהך שעתא ליכא אינשי דעיילי, הרי הוא בהך שעתא רה"י, ואם אירע לו ס' טו' בה שעתא ספקו טמא, אבל אם אינו יכול לראות כל הפתחים יש לתלות דילמא עיילי באידך פתחא הואיל ואורחייהו דאינשי למיעל ודינו כרה"ר וספקו טהור, והך תנא סבר לאומרא דדוקא אם יכול לראות ורואה דעיילי התם, אז דוקא דינו כרה"ר, הא לא"ה שאינו יכול לראות שאז נמצא דלא ידע אי איכא רבים או לא, אזלי' להומרא וספקו טמא אע"ג דרגילי למיעל, ומשום דכל כמה דמצי' למעט במחלוקת עדיף, הוה מצי' למימר דתרי גווני בסילקי איכא [59]), ובחד מנייהו רגילי רבים ליכנס לשם ובהכי איירי במתני', והכא איירי בדלא שכיחי כ"כ דעיילי, אלא דעפי משמע דתנאי נינהו ופליגי וכדבעי' למימר לקמן, ומ"מ כל זה היינו אליבא דריה"ו, ולא קי"ל כוותיה אלא כת"ק דמתני', דסתם בסילקי רה"ר לטו' וכ"פ הרמב"ם שם.

ובבבא דסיפא דהכא יש בה ט"ס הרבה, וכצ"ל כפי מה שהביא הר"ש בסילקי ששני פתחיה וכו', והכ"א א' האמצע וא' הצדדין רה"י וכו', ומודה ר"מ וכו', זה כנגד זה שא' האמצע וא' הצדדין רה"י לשבת וכו', ומודים חכמים וכו', כגון חצר בית גדר וחמתן[60]) שהאמצע רה"י לשבת ורה"ר לטו', וכו'. והנה הך בבא ל"ד לדלעיל, דהתם איירי שיש לה פתחים הרבה מכל צדדיה, ומש"ה לא חילק בה בין האמצע לצדדין, אבל הכא איירי שאין לה אלא ב' פתחים באמצע בב' רוחות זו כנגד זו, ומש"ה חילק ר"מ וסבר דדוקא באמצע שיכול לראות בפתח שכנגדו וחזי דאיכא אינשי, ההוא הוי רה"ר לטו', אבל הצדדין שאינו יכול לראות חשיבי רה"י להחמיר, ורבנן לא חילקו ואפי' בצדדין חשבי ליה רה"ר, והדר קתני דמודה ר"מ שאם אין הב' פתחים מכוונים, דהשתא אינו יכול לראות מפתח זה לפתח אחר גם הצדדין רה"ר, ומ"מ לא ידענא מאי שייך לומר דמודה ר"מ בהא, אדרבא איפכא מסתברא כפי דבריו, דברישא קאמר שאם הב' פתחים מכוונים שיכול לראות מפתח לפתח אז האמצע דוקא הוא רה"ר, אבל הצדדין הואיל ואינו יכול לראות הו"ל רה"י, וא"כ הכא דאין הפתחים מכוונים הו"ל גם האמצע כמו הצדדין, וא"כ איפכא הול"ל שהכל רה"י לפום שיטתיה, לכך נ"ל דבדברי ר"מ גרסי' איפכא, ברישא האמצעי שלה רה"י לכאן ולכאן, והצדדין שלה רה"י לשבת ורה"ר לטו', משום דסבר כריה"ו דמתני', ולא כתנא דלעיל אליביה דריה"ו, אלא דעפי חשיב רה"י כשרואה מכשאינו רואה, כמ"ש הר"ש אמתני' וכדלעיל, אלא דס"ל דמ"מ הצדדין שאינו יכול לראות בהן הוו רה"ר לטו', ובהא פליג על ריה"ו דמתני', והכא נסיב לה לסברת ריה"ו בל' חכמים, לאפוקי מאידך תנא דלעיל אליביה דריה"ו, והשתא ניחא דמסיים דמודה ר"מ לחכמים דהיינו ריה"ו דמתני', דכל שאין הפתחים מכוונים הרי אינו יכול לראות אפי' במקום הפתחים, הילכך הכל שוה וא' מקום הפתחים וא' הצדדין הכל רה"ר לטו', והדר קאמר דמודים חכמים בחצר של יחיד שדרך הרבים מפסיקתה דהצדדין מיהא חשיבי רה"י אף לטו', ומיהו בהא נמי אין הלכה לא כר"מ ולא כהנך חכמים אלא כסתם מתני' דבס"פ, דאפי' חצר של יחיד כל שהרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו חשיבא רה"ר לטו' מיהא, וכ"פ הרמב"ם שם דין ב' הכל כמבו' במתני' ע"ש.

פרק שמיני (א). רש"א המוסר וכו'. ר"ש פליג אמתני' דרפ"ז, דתנן המוסר מפתחי

59) עיין תס"ר, עמ' 79 ואילך.

60) עיין מ"ש ע"ז בתוספתא כפשוטה ח"ג (עירובין), סוף עמ' 384 ואילך.

והפנימי אינו טמא אלא עד מקום שהוא יכול לפשוט ידו וליגע, היו שם יציעין גבוהין עשרה טפחים והרויין גביהן עשרה טפחים, אלא עד מקום שהוא יכול לפשוט ידו וליגע, היה החיצון של אחד והפנימי של אח׳, אע״פ שהטהרו׳ נתונות בצד פתחו של פנימי, הרי אלו טהורו׳, הנכנ׳ שלא ברשות, אפי׳ עומד בצד טהרות טהורות, וכן בגוי אינו חושש אלא משום יין נסך. (ב). חבר שהיה ישן בתוך ביתו של עם הארץ, וכליו מקופלין ומונחין תחת ראשו, סנדליו וחביתו לפניו, הרי אלו טהורין, מפני שהן בחזקת המשתמר. (ג). חבר שאמר לעם הארץ צא ושן בתוך הבית, כל הבית ברשותו, צא ושן על מטה פלונית, אינו טמא אלא אותה מטה ועד מקום שהוא יכול לפשוט את ידו וליגע מאותה מטה, אמר לו שמור לי פרה זו שלא תיכנס לתוך הבית, שמור לי פרה זו שלא תשבר את הכלי׳, הרי אלו טהורין, שלא מסר לו אלא שמירת פרה בלבד, אבל אם אמר לו שמור לי הבית הזה שלא תכנוס לתוכו פרה, שמור לי כלים הללו שלא תשברם פרה, הרי אלו טמאין, ר׳ אומר אומנין שדרכן ללקט צרורות וחרסין בתוך הבית, כל הבית ברשותן. (ד). אשתו של עם הארץ טוחנת עם

חסדי דוד

לע״ה הבית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח ע״כ. כלו׳ ומתיירא ליכנס לפי שנתפס כגנב, אבל ר״ש סבר דמסירת המפתח חשיבא נתינת רשות ליכנס [61], ואם לא מסר לו אלא מפתח החיצון הא דטמא גם קלת מהפנימי, פי׳ הר״ש דסבר כל הבית מסר לו ואפי׳ מן הבית הפנימי עד מקום שיכול לפשוט ידו וליגע ע״כ. וה״ט דסבר דכיון דמסר לו החיצון, כל מה שיכול ליגע בהיותו בחיצון בכלל הרשות של החיצון הוא, והא דיכול ליגע במה שבפנים בלא פתיחת הדלת הפנימי, נר׳ כגון דרך חלון שיש לפנימי על החיצון. ואח״כ יש כאן חסרון וט״ס וכצ״ל, היו שם יולאין גבוהין י״ט וחררים גבוהים י״ט אין טמא אלא וכו׳, ופי׳ הר״ש יולאין הן זיזין או אבנים היולאין מן הכותל וטהרות מונחות עליהן, חררים חורין שבכותל ע״כ. ומה שהתנה דגבוהים י״ט, משום דלמעלה מי״ט לא ניחא כ״כ לנגוע בהן אא״כ יגביה ידו וזרועו למעלה, והנמוכים מעשרה לריך להרכין גופו וידו ולכוליה האי לא חיישי׳, ומ״מ שיעור זה די״ט אינו אלא לר״ש, אבל אליבא דרבנן לא נזכר זה כלל אפי׳ בנכנס ברשות, דסתמא תנן אין טמא אלא עד מקום שיכולין לפשוט את ידן וליגע, אבל שיעור קלוב בחורים די״ט ליכא, וכן הרמב״ם בפי״ב מהמו״מ לא הזכירו. והא דקתני היה החילון של א׳ וכו׳, פי׳ הר״ש הפנימי לא מסר לו מפתח והו״ל שלא ברשות ע״כ, כלו׳ ותנא סיפא לפרושי רישא, דז״ש הנכנס שלא ברשות וכו׳, כלו׳ וה״ט דכשהפנימי לא מסר לו מפתח נכנס שלא ברשות מיקרי לר״ש, ומניה נשמע לרבנן דבעו רשות ממש, ואפי׳ מסירת מפתח לא מהני, דמלתא דפשי׳ לדידהו דאם נכנס שלא ברשות לא חיישי׳ כלל אפי׳ עומד מלד טהרות. ובמאי דמסיים וכן בגוי אינו חושש משום יי״נ כל״ל, וכתב הר״ש על זה זו ואל״ל זו הוא, דהשתא טהרותיו טהורות יי״נ מיבעיא כדדייקי׳ בפ׳ בתרא דע״ז (ע׳ ב׳) ע״כ. ומיהו יש לפי׳ דבמ״ש וכן בגוי וכו׳, כיוון לומר דוקא וכן, כלו׳ דוקא בכה״ג דתנא סיפא דלא חיישי׳ לטהרות, דהיינו בנכנס שלא ברשות בהכי נמי הוא דלא חיישי׳ בגוי משום יי״נ, וממילא דה״נ במאי דתני רישא דלר״ש מסירת מפתח הויא כנתינת רשות וחיישי׳ לטהרות, הה״נ דבגוי כה״ג חיישי׳ משום יי״נ, וכן בנתינת רשות ליכנס ממש לרבנן, דכי היכי דהכא חיישי׳ לטהרות ה״נ חיישי׳ בגוי משום יי״נ, ודוקא במקום שיכול לפשוט ידו וליגע, וברור דכ״ש הוא [62] דכל היכא דלא חיישי׳ משום יי״נ לא חיישי׳ נמי משום טו׳ של מגע גוי, ועיין ברמב״ם שם דין י״ט.

(ב). חבר שהיה ישן וכו׳. ל״מ קאמר, ל״מ מונחין תחת ראשו דמרתת אם בא ליגע שמא יעור משנתו, אלא אפי׳ סנדלין וכו׳ לפניו, אפ״ה בחזקת משתמר ניהו, וכדמסיים הרמב״ם שם דין ו׳, שהרי הוא אומר עתה יעור ויביט בי. ומ״ש חבר שאמר לע״ה לא ושן וכו׳, כלו׳ ותישן דהיינו שנתן לו רשות, והענין ברור, דכשא״ל שן בתוך הבית הרי נתן לו רשות לילך בכל הבית עד שימלא מקום שייטב בעיניו לישן שם, ולכך כל מה שבבית טמא, אבל כשא״ל על מטה כלו׳ נמלא שאין לו רשות אלא באותה מטה, ומ״מ כל מה שיכול ליגע בפשיטות ידו מן המטה והלאה טמא, והרמב״ם שם דין ז׳ לא העתיק אלא סיפא שבשאילו מטה, וממילא משתמע שאם השאילו הבית הכל בכלל הס׳. והא דקתני א״ל שמור לי פרה וכו׳, נר׳ דבהא אפי׳ ר״ש דס״ל במסר מפתח דלא אמרי׳ לא מסר לו אלא שמירת מפתח, בהא ודאי מודה שלא מסר לו אלא שמירת פרה, ופ׳ כן הרמב״ם שם דין ח׳. ובדברי ר׳ הר״ש גרים אומנים שירדו ללקט וכו׳, וכ״נ עיקר, וטעמא דכל הבית ברשותן נר׳ משום דכיון דלריכין לשוטט בכל הבית כולו ללקטם, הוי כל מה שבבית מקום שיכולים לפשוט את ידם וליגע, ואמנם הרמב״ם לא פסקה להא משמע דס״ל דפליגי רבנן עליה ולא אתבריר טעמא מאי.

(ד). אשתו של ע״ה וכו׳, רש״א אף בזמן וכו׳, כל״ל. והביאה הר״ש, ופי׳ אשת ע״ה מסייעת לאשת חבר לטחון, בזמן שאשת ע״ה מחזקת עלמה בטמאה, ונזהרת מליגע ומלהסיט תבואה של חבר שאינה רולה לטמאתו, אבל בזמן שמחזקת עלמה בטהורה לא תסייע, לפי שאינה נזהרת מליגע שסבורה להיות טהורה, ואנן קיי״ל בגדי ע״ה מדרס לפרושים, רש״א וכו׳ אף כשמחזקת עלמה בטמאה לא תטחון, שאעפ״י שאינה אוכלת נותנת רשות לאחרים שהן ע״ה כמותה ואוכלים ע״כ. שוב מייתי הר״ש סוגייא דרפ״ק דחולין ד״ו, דאיתא להך מתניתא אלא דהתם גרסי׳ אשת חבר טוחנת עם אשת ע״ה, ואח״כ גרסי׳ רשב״א אומר אף בזמן שהיא טמאה לא תטחון, מפני שחברתה נותנת לה ואוכלת,

61) עיין ירושלמי פסחים פ״ב ה״ב, כ״ח ע״ד, ומ״ש בירושלמי כפשוטו, עמ׳ 395.

62) כנראה שרבינו מפרש שדווקא במגע ע״ה מחמרינן בטומאה יותר מאשר במגע גוי, אבל בגוי עצמו אם אין אנו חוששים ליין נסך, אין אי׳ חוששים לטומאה. וצ״ע. ועיין בחי׳ הראב״ד ע״ז, עמ׳ 220.

אשת חבר בזמן שהיא טמאה, אבל בזמן שהיא טהרה לא תטחן, ר' שמעון אומר בזמן שהיא טמאה לא תטחן, שאע"פ שאינה אוכלת, נותנת לאחרות ואוכלות. (ה). הגבאין שנכנסו לתוך הבית, אם אמרו נכנסנו, הרי אלו נאמנין, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אם היו אחרי' מעידי' בהן שנכנסו, אע"פ שאמרו לא נגענו אין נאמנין, ובזמן שהמשכו' בידם, אע"פ שאחרי' מעידין בהן שלא נכנסו ואמרו לא נגענו אין נאמנין כשם שהמשכון מעידן, אם היה גוי עמהן, אע"פ שהמשכו' בידן אע"פ שהגוי

חסדי דוד

ורש"י פי' שם דאיירי שאשת חבר מסייעת לאשת ע"ה לטחון תבואה של ע"ה, בזמן שאשת חבר היא טהורה [63]) שנזהרת מליגע כדי שלא לטמאותה ולא אתיא למיכל, אבל כשהיא טהורה חיישי' איידי דנגעה שמא תשכח ותתן לתוך פיה והוא דמאי, ורשב"א חייש אפי' כשהיא טמאה, שמא חברתה דהיינו אשת הע"ה תתן לתוך פיה ותשכח ותאכל, והק' עליו הר"ש דא"כ הו"ל למיתנייה בס' זרעים ולא בס' טהרות, ועוד קושיות אחרות ומסיק כפי' דלעיל, וכדבריו כתבו שם התוס' ע"ע, וכתב עוד הר"ש דאע"ג דלי' טוחנת עם אשת ע"ה משמע דאשת חבר טפלה לאשת ע"ה דהפירות של ע"ה וכפ"ה, אפ"ה מלינו עם שהוא טפל כה"ג, כגון יפה ת"ת עם ד"א (אבות פ"ב מ"ב) וידוע שהתורה עיקר, ה"נ אשת חבר עיקר. עוד כתב דבזמן שהיא טמאה דתניא, פי' כגון שמחזקת עצמה בטו' מת או שרץ או נבלה ולא בטו' נדות, דא"כ היתה מטמאה התבואה בהיסט דא"א שלא תסיע בטחינתה ע"ש, והנך רואה שדברי הרב האחרונים סותרים דבריו הראשונים, דברישא כתב דכשהיא טמאה נזהרת מליגע ומלהסיע, ולבסוף כתב דא"א שלא תסיע ודמש"ה לא מתוקמא בטו' נדה, תו ק"ל דכפי"ז דבנדה א"א ליזהר שלא תסיע, מאי איריא דתני אבל כשהיא טהורה לא תטחון, ליפלוג וליתני בדידה בטמאה עצמה בין טו' נדה לשאר טומאות וצ"ע.

והנה בקשתי לדעת הרמב"ם היכי מפ' לה, וראיתי שהשמיטה להך מתניתא לגמרי ולא ידעתי טעמו, דאם מפ' כפירש"י הו"ל להביאה בה' מעשר, וללמד דאשת חבר כשהיא (טמאה) [טהורה] אסורה לסייע לאשת ע"ה, גזרה שמא תשכח ותתן לתוך פיה ואוכלת דמאי, וכשהיא (טהורה) [טמאה] מותרת, וא"נ סבר כפי' התו', הו"ל להביאה בה' מו"מ ולכתוב דאסור להניח לאשת ע"ה לסייעה לטחון כשמחזקת עצמה בטהורה שמא תגע, ומותר כשמחזקת עצמה בטמאה, ולמה זה השמיט ברייתא ערוכה בפרט דמייתי לה תלמו' בב' מקומות, בריש חולין כדאמרן ואיתא נמי בפרק הניזקין דס"א, והתם נמי רש"י מפ' כשיטתיה והתו' כשטתייהו ע"ש, ואפ' לומר דלעולם הרמב"ם כפירש"י מפ' לה, וה"ט שהשמיטה משום דהתם בהניזקין, דתנן משאלת אשה להשודה על השביעית נפה וכו', אבל לא תבור ולא תטחן עמה, אשת חבר משאלת לאשת ע"ה וכו' וטוחנת ומרקדת עמה וכו', ופריך בגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא, כלו' הא הכא נמי מחזקת ידי עוברי עבירה דלא מעשרי, ומשני אביי רוב ע"ה מעשרין הן, ורבא אמר לעולם בסתם ע"ה אסור לסייעה משום אי' דמאי, דאע"ג דמודה רבא בעיקרא דמלתא דרוב ע"ה מעשרין אפ"ה אסור לסייעם ע"ש בתו'. אלא סבר דהכא איירי בע"ה דר"מ דמעשר הוא אבל אינו אוכל חוליו בטהרה, ומותר לסייעם משום דקי"ל מותר לגרום טו' לחולין שבא"י, ומעתה ס"ל להרמב"ם דהך מתניתא אזלא אליבא דאביי דמותר לסייעם משום דרוב ע"ה מעשרין, הילכך תנא דלא אסור אלא כשהיא טמאה משום חשש דשמא תתן לתוך פיה, אבל לרבא ס"ל דלאו מתרלתא היא דתיפוק לי משום דאסור לסייע לע"ה, וא"כ ל"ש אם אשת חבר טמאה ל"ש טהורה אסור לטחון עמה, וגמלא דהך מתניתא דחויה מהלכה, וכבר פי' ברפי"א מה"מ שאסור למכור דמאי לע"ה, לפי שאסור לסייע לע"ה לאכול דבר האסור, וכ"פ שם בפ"י שאסור לשמש בסעודת ע"ה ע"ש, וממילא דה"נ אסור לסייען לטחון וכיוצא, ואפ' עוד דאה"נ דמפ' לה כפי' התו', וסבר דאינה הלכה, דכיון דאשת ע"ה אינה מסייעת אלא בפני אשת החבר, ליכא חשש לשמא תגע כדי לאכול דמרתתא, וס"ל דהך מתניתא פליגא אדלעיל דתנא דאפי' אם החבר ישן ותביתו לפניו טהורה, לפי שהיא בחזקת שמירת הבעלים וכדכתי' לעיל דפי' כן הרמב"ם, וכ"ש הכא שהרי היא נעורה, ומסייעת גם היא עמה ואינה מנחת אותה ליגע, כך נ"ל ליישב, והיינו כשאינה נדה שאם היא נדה הרי מטמאה הכל בהיסט, ומאי נ"מ במה שאינה נוגעת, אלא דלהא לא חיישי' שאם היתה נדה לא היתה באה לסייע, דיודעת היא דמטמאה בהיסט דבטו' נדה ידעי אפי' ע"ה.

(ה). הגבאין וכו', אם אמרו נכנסנו, אבל לא נגענו הרי וכו', כצ"ל. וקאי אדתנן (פ"ז מ"ו), הגבאין שנכנסו לתוך הבית הבית טמא, ומפ' הכא דהיינו דוקא כשידוע דנכנסו ודאי, כגון שיש שם עדים שראו שנכנסו אז הבית טמא, כלו' ואין נאמנים לומר לא נגענו, אבל אם לא היו שם עדים, אלא שהם עצמן אומרים נכנסנו ולא נגענו נאמנים במגו, דאי בעו אמרי לא נכנסו כלל, וכן אם המשכון בידם הרי המשכון ראיה שנכנסו, דאל"כ המשכון איך בא בידם, ואפי' אחרים מעידים שלא נכנסו שקראי נינהו, והילכך אין נאמנים לומר לא נגענו, דכשם שהמשכון מעידן שנכנסו, כך אנו אומרים שנגעו בכל כלי הבית כך יש לפ' כפי הנוס' שלפנינו. אבל נוס' הר"ש ובזמן שהמשכון בידם, אעפ"י שאין אחרים מעידין בהן אין נאמנים, מפני שהמשכון מעידם, וה"פ אעפ"י שלא העידו עדים על הכניסה הרי המשכון חשיב כעדים. והא דתני סיפא אם היה גוי עמהן וכו', כתב הר"ש דכל זה ע"ס, דכשהגוי עמהם אין נאמנים, אלא ה"ג אעפ"י שאין המשכון בידם, ואעפ"י שאין אחרים מעידין בהם שנכנסו אין נאמנים מפני שאימת הנכרי עליהן, ולעיל מזה כתב הר"ש דכך מפו' בפ"ק דחגיגה, דאימת נכרי עליהן דמרתתי אם לא יחפשו כל הבית פן יענישום ע"ש, ואתיא כפי' הגי' דגרסי' במתני' אם יש עמהן נכרי, אין נאמנים לומר נכנסנו ולא נגענו. אבל הרמב"ם גרים איפכא אם יש עמהם נכרי נאמנים לומר נכנסנו ולא נגענו, ופי' שאימת נכרי עליהן ולא ישלחו ידיהן ע"ש בפי', ולדבריו אין כאן

63) צ"ל: טמאה. ועיין להלן.

מעיד בהן שנכנסו, ואמרו לא נגענו הרי אלו נאמנין, מפני שאימת גוי עליהן. (ו). הגנבין שנכנסו לתוך הבית, כל הבית כולו טמא דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אינו טמא אלא עד מקום שהן יכולין לפשוט ידן וליגע מקו' גניבה, מודה ר' מאיר בחרדין והדויין שאין בהן מקום רגלי הגנבין, שאין טמא אלא עד מקו' שהן יכולין לפשוט ידן וליגע. (ז). המניח עם הארץ בתוך ביתו לשמרו, והלה מוולאי כפות, בזמן שרואה את הנכנסין ואת היוצאין, אינו טמא אלא עד מקו' שהן יכולין לטמא. אמ' ר' יהוד' מודה ר' אלעזר בן עזריה לחכמי' בחלונות של אוליארין, שהיו נפתחין

חסדי דוד

ע"ש רק תיבה אחת[64]), דמ"ש אעפ"י שהגוי מעיד בהן, צ"ל אעפ"י שאחרים מעידים בהן, וה"פ אעפ"י שהמשכון בידם, א"נ שיש שם עדים מעידים שנכנסו, מ"מ אם הם אומרים שלא נגעו נאמנים, אע"ג דלא שייך הכא הפה שאסר וכו', משום דמרתתי לשקר מפני הגוי, ואיברא דהסוגייא דחגיגה דכ"ו אין בה הכרח, דהתם רמי מתני' דהתם דתנן הגבאין שנכנסו וכו', נאמנין לומר לא נגענו אמתני' דהכא דתנן הכל טמא, ומשני ל"ק הא דאיכא נכרי בהדייהו הא דליכא נכרי בהדייהו, דתנן אם יש נכרי עמהן נאמנים לומר לא נגענו, (וגי' רש"י והר"ש אין נאמנים) וכי איכא נכרי מאי הוי אימת נכרי עליהן וכו' ע"ש. ודע דהרמב"ם פי' אלה הגבאין ג"כ הן ע"ה, והעיקר אצלנו שהן ממשכנין על הצדקה אפי' בע"ש וכו' ע"ש, אבל הר"ש פי' יש' שהן גבאין למלך לגבות מיד יש' מסין וארנוניות, וכן פירש"י התם בחגיגה ומוכרח הוא מכמה אנפי, דאי בגבאי צדקה אטו ע"ה בגבאי צדקה מוקמי' ליה, הרי גבאי צדקה מעלה גדולה, וכדאי' (שבת קי"ח ב') יהא חלקי מגבאי צדקה, והכי אמרי' (פסחים מ"ט ב') לעולם ימכור וכו', וישא בת ת"ח, לא מצא יקח בת גבאי צדקה וכו', ולא ישא בת ע"ה, הרי דלא מוקמי' לע"ה, ותו גבאי צדקה מאי עבידתיה דנכרי גביה, והרמב"ם גופיה הדר ביה בחבו' שם פי"ב דין י"ב וכתב גבאי מלכות שנכנסו וכו' ע"ש.

(ו). הגנבים שנכנסו וכו'. הגוס' שלפנינו ברורה, דר"מ מטמא את כל הבית, וחכמים אין מטמאין אלא מפתח הבית עד המקום שמשם גנבו מה שגנבו, וכן כל מה שסמוך למקום גניבה, שיכולים להגיע בפשיטת ידים ולא משם ולפנים כלל, ולפי"ז מתני' דתנן אין טמא אלא מקום רגלי הגנבים סתמא כרבנן, אולם הר"ש ל"ג ברישא דר"מ אלא סתמא, ובתר דברי חכמים גרים עוד רשב"א כל הבית כולו טמא על פי הגניבה, ר' אומר אין טמא אלא ממקום הגנבה עד מקום שיכולים לפשוט את ידיהן וליגע, ופי' ע"פ הגניבה בעלילת הגניבה מטמאין כל הבית, לפי שהולכין ומחפשין את כל הבית, ורשב"ג היינו ת"ק ור' היינו חכמים, וקמ"ל דמאן ת"ק וחכמים רשב"ג ור', ומתני' דלא כתרווייהו דמטמא מקום רגלי הגנבים דהיינו יותר ממקום הגניבה ולא כל הבית ע"כ. ומשום דקשיא ליה לפום גרסתיה מאי האי דמסיים הכא ומודה ר"מ וכו', דר"מ מאן דכר שמיה הכא, הילכך מסיים וסתם מתני' ר"מ, והיינו דקתני בברייתא מודה ר"מ ע"כ. ועין רואה ואוזן שומעת דדחיק טובא, ולפע"ד דהה"ג דד' סברות ניהו לפי גרסתו, והיינו ר"מ ורבנן כדאמרן, ורשב"ג לא כמר ולא כמר, אלא כל שטח הבית כולו מצד א' דהיינו ע"פ הגניבה, שאם הגנבה מצד ימין הבית כל צד ימין של אורך הבית טמא, אבל לא צד שמאל, וכן להיפך אם הגנבה מצד שמאל, ור' מיקל מכלהו ואין מטמא אלא מקום הגניבה בלבד, וכן סביבותיו כל מקום שהיה יכול לפשוט את ידו וליגע מאותו מקום ותו לא, ומתני' לעולם רבנן היא וכדאמרן, והשתא א"ש מאי דמסיים ומודה ר"מ, דאע"ג דקאמר כל הבית היינו במקום שיכול להלוך ברגליו, אבל בחררין והזיזין[65]), (כך נר' דצ"ל דאל"כ אין לו-מובן ותמהני מהר"ש שהניחו חלק) דהיינו חורי הבית שנכנסים בעובי הכותל בפנים, וכן הזיזין הגבוהים הבולטים ויש בהן כלים או אוכלים, אין טמא אלא עד מקום שמגיעים לפשוט את ידם ליגע ולא מה שבפנים מזה. וראיתי להרא"ש שפי' במתני'[66]) מקום רגלי הגנבים, כלו' מקומות שגנבו משם כלים, דכיון שגנבו משם כלים נגעו גם באותם שלא לקחו, אבל בחדרי הבית שלא נגנב משם כלים שמא היו סבורין שיש שם אנשים ויראים וכו', אבל הגבאין אינם יראין ונכנסים בכל מקום וכו' ע"ש, ולפירושו אפי' דמתני' כר"מ דהכא, דכל אותו הבית שגנבו משם נקרא מקום רגלי הגנבים, אמנם גם פי' ז"ל דחיק. והרמב"ם שם דין י"ג כתב, אין טמא אלא מקום רגלי הגנבים, מפני שהן מפחדין מלבלוש, אלא דבר שנוטלין במזומן ע"ש, ונר' דבהנך מילי דקאמר דבר שנוטלין במזומן, רצה לכלול מאי דאמרי רבנן הכא בתוס', עד מקום שיכולין לפשוט את ידן ממקום הגניבה דהיינו מזומן ש"מ דסבר כדפי'.

(ז). המניח ע"ה וכו', והלה מ ו ב ל א ו כפות וכו', כ"נ דצ"ל. וקאי אדתנן (פ"ז מ"ה) המניח ע"ה בתוך ביתו לשמרו, בזמן שהוא רואה את הנכנסים והיוצאין, (פי' אעפ"י שהוא ישב מרחוק דאינו רואה את השומר שבפנים מ"מ יכול לראות הנכנסין דרך הפתח) האוכלין והמשקין וכ"ח הפתוחין טמאין. וביאר כאן דהיינו דוקא כשהשומר ההוא יכול לילך ברגליו, אז טמאין כל הדברים הללו שבכל הבית לכ"ע, דל"ד לגנבים דהא מהלך ברשות הוא, כיון שמסר לו שמירת הבית, אבל אם היה האיש ההוא מובל דהיינו גידם או כפות, שאינו יכול לילך ברגליו אין טמא אלא עד מקום שיכול לפשוט את ידיו וליגע ממקומו, וזהו בזמן שהוא פי' בע"ה יכול לראות ממקומו הנכנסין והיוצאין, הא לא"ה הא תנן דאפי' השומר מובל או כפות כל מה שבבית טמא, ואפי' משכבות ומושבות שמא נכנסה נדה, שאין ע"ה מקפיד על כניסתה, וכיון דמסר לו שמירת הבית הו"ל כביתו של ע"ה ממש.

אריה"ז מודה ראב"ע וכו'. פלוג' דראב"ע ורבנן

64) עיין מ"ש ע"ז באריכות בתס"ר, עמ' 82 ואילך.
65) עיין מ"ש רבינו לעיל בריש פירקין.
66) עיין או"ז ח"א סי' תשע"ד, הג"ל ע"ז סי' רמ"ג, ל"ב ע"ד, הגהות אשרי שם פ"ה סי' כ"ד, ומ"ש בתס"ר, עמ' 83 ואילך.

זה לתוך זה, אם היו כולן נשמטין מהן שהן טמאין, וחכמים אומרים בין כך ובין כך טמאין. (ח). המניח כליו בחלונות של אוליארי', נעל וחתם, אע"פ שבא ומצא מפתח פתוח וחותם מקולקל טהור, חותם שאמרו אפי' טיט אפי' קיסם, המדחם כליו בחלונות של אוליארין טהורין, מפני שהגוי נשאל

חסדי דוד

במתני', וקתני הכא דמודה ראב"ע שאם היו החלונות נפתחות זו לתוך זו אם היו כלים (כצ"ל) נשמטים וכו', ופי' [הר"ש] נשמטין מאחוריהן ויוצאין חוץ לחלון מאחוריו, חיישי' שמא נגע מאחוריו ולא ראה ע"כ. וריה"ו לפרושי טעמא דראב"ע רביה אתא למימר, דהא דמטהר ראב"ע ה"ט משום דהאולייארין לא מרעי נפשייהו, ולא שבקי שיגע אדם אחר בחלון שהניח בו אדם א' את בגדיו, והילכך אם החלונות נפתחים זה אצל זה והבגדים יוצאין קצת מחלון זה ונכנסים בחלון שבאחוריו, באופן שכשיניח ידו הבא להשתמש בחלון האחר יכול ליגע בבגדי החבר ולא ירגיש הבלן, אז ודאי בגדיו טמאין שמא נגע בהן ע"ה, ולדינא לא נפקא לן מידי בהך הודאה דראב"ע, דהא אנן קי"ל כחכמים דבעו מפתח או חותם, וכ"פ הרמב"ם שם דין ד', ומ"מ תנא סיפא שאם נעל וחתם, פי' או חתם, דבחד מנייהו תנן בהדיא דשרו אפי' רבנן, דקתני עד שיתן לו את המפתח או חותם, או עד שיעשה סימן הרי בהדיא דבחד סגי, וכיון דעביד הכי כדינו, קמ"ל סיפא דאפי' מצא הפתח פתוח או החותם מקולקל טהור, דתלי' שנתקלקל מאיליו, וכתב הר"ש על זה וכ"ש לענין יין נסך, כדאמרי' בפ' בתרא דע"ז ד"ע, השתא טהרותיו טהורות יי"נ מיבעיא, ותימא דתניא בפא"מ (ע"ז ל"א ב') השולח חבית של יין ביד כותי וכו', אם מכיר חותמו וסתמו מותר, ואם לאו אסור וכו', ויש לחלק דמפקיד ביד נכרי שאני וכו' ע"ש, ולכאורה ק' דמאי נ"מ דאיירי התם במפקיד ביד נכרי, מ"מ כיון דהפקידו אצלו חתום הא ודאי דאיכא למימר דמרתת, משום דנתפס עליו כגנב, ואפ"ה אם לא מצא החותם כמו שהניחו אלא מקולקל אסור ולא תלי' לומר דמעצמו נתקלקל, וא"כ ה"נ שייך טעם זה דנתפס עליו כגנב, דמה"ט שרי' במתני' אפי' נתן המפתח בידו של הבלן, משום דאמרי' שלא מסר לו אלא שמירת המפתח ומרתת לפתוח דנתפס כגנב דומיא דמתני' דר"פ, וא"כ כי היכי דהתם כשאינו מכיר חותמו אסור, וכ"ש במצאו מקולקל הה"נ הכא וכ"ש הוא כנר' מהסוגייא דע"ז, דמייתי הר"ש גופיה דטהרות חמירי מיי"נ.

והנלע"ד דיש לחלק דהתם הרי מסרו ביד הגוי לבדו, והילכך כל שמצאו מקולקל ידים מוכיחות איכא שפתחו ונגע בו, דנתקלקל מאיליו לא שכיח, והה"נ שגם בטהרות כה"ג, אם מסר הטהרות או הכלים בחותם ביד ע"ה הוא לבדו וכשבא ללוקחו ממנו מצא חותמו מקולקל, פשי' דבמכ"ש דטהרותיו או כליו טמאין, אבל הכא דאיירי שהניח כליו בחלון שבמרחץ, דאי לבלן גופיה ליכא למיחש דלא מרע אומנותיה, דודאי נתפס כגנב, דמה לו לבלוש בחלונות בבגדי האנשים, וכל מה שיש לחוש הוא מאינשי דאתו מעלמא לרחוץ במרחץ, דכל שעה שכיחי רבים דאתו ומבקשים חלון להניח כליהם, וא"כ הא ודאי דהבאין למרחץ לאו כלהו ע"ה נינהו, אלא יש ויש כמה מהם חברים, וא"כ הרי יש כאן ס"ס, שמא נתקלקל החותם מאיליו ע"י רוח וכיוצא, ואת"ל ע"י אדם מאן יימר דע"ה הוה דילמא חבר הוה, והנה מכלל הדברים הנאמרים לעיל דטהרות חמירי מיי"נ, היה נר' לומר דהך מתניתא דתנא הכא דמפתח או חותם סגי אזלא אליבא דר"א דבפא"מ דל"א, דסבר נמי גבי יין דבמפתח או חותם סגי, אבל לרבנן דהתם דבעו ביין חב"ח, נר' דכ"ש הוא לענין טהרות דבעי' חב"ח, אמנם לפי החילוק שחילקנו שפיר אתיא אפי' כרבנן, דע"כ לא קאמרי רבנן דבעי חב"ח אלא דוקא במוסר לגוי לבדו, והה"נ במוסר טהרות ביד ע"ה לבדו, אבל הכא דאינו מוסר אלא מניח בחלון של מרחץ אע"ג דשכיחי ע"ה הא שכיחי נמי חברים, ומש"ה סגי בחותם א' לכ"ע, ולכי דייקי' אפשר לומר שגם הר"ש לזה כיוון אלא דלא ביאר, ואיך שיהיה עם חילוק זה לא תיקשי להרמב"ם דהכא פי' כהך מתניתא דבחותם לבד סגי וכדכתי', ובהמ"א פי"ג הצריך ביין חב"ח למפקיד ביד גוי וכרבנן, אבל במאי דכתי' ניחא ובהכי ניחא נמי ול"ק דאמאי לא פי' בהמ"א להך דינא, דכל שמסרו בחב"ח אפי' מצא החותם מקולקל דשרי, כמו שפי' כאן גבי טהרות אע"ג דחמירי טפי' כפי הסוגייא הנז', משום דהכא דוקא שאינו מוסר או מפקיד ביד הע"ה ממש, בהא דוקא היקלו, ומינה דהה"נ וכ"ש כה"ג גבי יי"נ אם הניח יינו בחותם א' במקום שמצויים ישר' ונכרים, ולא הוצרך לכתוב כן דכ"ש הוא כדאמרן, אבל במפקיד או שולח ע"י נכרי לבדו אה"נ דלא שרי אם מצאו מקולקל, אלא דמ"מ ק"ק אמאי לא פסקו בהדיא דבמפקיד אם מצאו מקולקל אסור, דהכי תניא בהדיא בפא"מ, וצ"ל דס"ל כר"ת דכתב שם דלא קי"ל כהאי מתניתא, אלא בהא קי"ל כר"א דלא חייש לזיופא כדאי' בפ' בתרא דס"ע ע"ש, וכיון דלא חיישי' לזיופא אפי' מצא מקולקל לא חיישי'. מיהו מרן הב"י סי' ק"ל כתב בשם המרדכי[67], וז"ל היכא דנתקלקל החותם יש מדמים לטהרות דאמרינן המניח כליו בחלון וכו', אבל בסה"ת (סי' קפ"ב) וסמ"ג (ה' יין נסך סי' קמ"ח, נ"ו רע"ג) כתוב שאם מצא המפתח נסתר או החותם מקולקל אסור וכו', וכתוב בתה"ד (סי' ר"ה) דאפי' לומר דל"פ דהכא דנתקלקל החותם בענין דניכר דע"י אדם נעשה בכוונה לא שרי' וכו' ע"ש, ולפעד"ן לחלק כדלעיל. ונר' דמרן גופיה לא ניחא ליה בחילוקו של התה"ד, ולכך פי' בס' הקצר סתם כתב שאם חזר עליו ולא הכירו או שמצאו סתור אסור, דמשמע אפי' לתלות שנתקלקל מעצמו, ואיברא דמור"ם שם חילק כדברי התה"ד, אבל מרן מדסתם ש"מ דבכל גוונא אסר, וק' אמאי לא פי' כדברי המרדכי מאחר שיש לו ראיה גמורה מהתוס' ויי"נ אתי במכ"ש[68] כדאמרן, א"ו דס"ל כדאמרן דשאני התם שהפקידו ביד הנכרי דוקא, וכן הן דברי הר"ש כפי מאי דכתי', ולקמן בסמוך גבי מלתיה דר"ד בר ינאי נמצא סמוכות לחילוק זה, ועמש"ל בפ"י גבי טוען זיתים ברשות ע"ה ע"ש בס"ד.

(ח). המדחם כליו וכו'. הני מילי משוללי הבנה, והר"ש

67) ע"ז פ"ד סי' תתמ"ז, ועיי"ש פ"ב סי' תתי"ח.

68) עיין בראשונים שציינתי בתס"ר, עמ' 85, ובמאירי ע"ז ע' ב', עמ' 287.

עליהן, ר׳ יוסי בר׳ יהוד׳ אומר אפי׳ נימה אחת יוצא מהן טמאין, שהמדרס מביא טומאה לעצמו בכל שהוא. (ט). הלוקח כליי לאומני עם הארץ, והמוסר כלים לאומני עם הארץ, טמאין מדרס, טמא

חסדי דוד

גריס הר״ש [69]) כליו וכו׳, וכתב עלה לא ידענא מהו, ולפי הענין שהניחם בשינוי, ומתוך כך הנכרי דהיינו האולייר ממשמש בהן ונשאל עליהן ע״כ, ואכתי לא ידענא מהו השינוי. ולפע״ד ט״ס הוא, וצ״ל השוכח כליו, וגר׳ דקאי אדלעיל בפלוג׳ דראב״ע ורבנן, דראב״ע מטהר במניחן בחלון אפי׳ בלא חותם, ורבנן נמי אע״ג דלכתחלה מצריכי חותם, מ״מ אפי׳ מלאו מקולקל הא תנינן לעיל דמטהרי, והכא מסיים דהיינו דוקא במניח שם בעודו רוחץ בפנים, דלמאי ניחוש אי משום האולייר גופיה כל זמן שיש אנשים במרחץ לא נגע מטעמא דאמרן, ואי משום הבאין מבחוץ לרחוץ לאו כלהו ע״ה נינהו כדאמרן, אבל אם יצא מהמרחץ ולבש ויצא ושכח שם איזה מלבושי׳ ואח״כ חזר עליהם טמאין, לפי שכשרואה הבלן שיצאו כלם מן המרחץ ונשאר איזה בגד בשום הלון הוא נוטלו ומצניעו עד שיבא לבקשו אותו ששכחו, ונקט גוי לומר שאז הוא ספק טמא מדרס, אבל אם הבלן ע״ה אע״ג דטמא מ״מ אינו אב הטו׳, כפי מ״ש הר״ש במש׳ ה׳, דלא גזרו על ע״ה שיהא כזב גמור לעשות מדרס אלא בבגדיו שבביתו שמא ישבה עליהן אשתו נדה, וכ״נ מדברי הרמב״ם רפי״ב כדלק׳ בסמוך. ובמלתיה דר״י בר״י, פי׳ הר״ש אפי׳ נימא אחת יוצאה דרך המדרס, שאפי׳ נימא א׳ צריכה לו והשיב יד ע״כ, והתומים הדברים, ולי גר׳ דר״י בר״י פליג בין אראב״ע בין ארבנן דמתני׳ דלעיל, וסבר דאפי׳ נעל במפתח וחותם אם נשאר יוצא חוץ לחלון אפי׳ נימא אחת [70]) טמאין מדרס, פי׳ שכן אב הטו׳ דאגוי קאי דחיישי׳ שמא נשען הגוי על אותה נימא, והו״ל כנשען על כל הבגד ומשום דבבלן גוי איירי׳, ובעא מימר טמאין פי׳ מדרס כדאמרן, ואי בנגיעה בעלמא אין עושה מדרס, לכך נ״ל דחיישי׳ שמא נשען, ונ״ל דפליג ריב״י אמתני׳ דפ״ה דזבים, דטו׳ משכב לא מיטמא אא״כ ישב או נשען רובו של זב על הבגד, ול״ד לטו׳ מגע ע״ש, אבל ר״י בר״י סבר שהמדרס מביא טו׳ לעצמו בכ״ש כמו טו׳ מגע כך נ״ל, וא״ל לומר משום יד דהנימא הזו אין תורת יד עליה, אלא מקלת מן הבגד גופיה הוא והבור הוי.

(ט). הלוקח כלים וכו׳. כל אדם חזו בה דמשבשתא היא גי׳ ספרינו, והר״ש גריס הלוקח [71]) כלים מאומני נכרים והמוסר כלים לאומני נכרים טמאין מדרס וטמאין טמא מת, הלוקח כלים מאומנים ע״ה והמוסר כלים לאומנים ע״ה טמאין מדרס וטהורין מט״מ. ובבבא דרישא דנכרים לא ביאר בה מידי, אבל בבבא דע״ה פי׳ טמאין מדרס היינו משום אשתו כדפי׳ לעיל, וטהורין מט״מ דרך ע״ה כשיש חולה בביתו ונטוי למות מוליא את הכלים מביתו שלא יטמאו במת, ובמכירו שהוא אוכל בתרומה כדתנן לקמן בפ״ח, (כל״ל וכ״ה שם במש׳ ב׳ דתנן המפקיד כלים אצל ע״ה טמאין ט״מ וטמאין מדרס וקשיין אהדדי, א״ו כאן במכירו כאן בשאין מכירו, ואתיא מתניתא כסיפא דמתני׳ דמסיים בה להדיא ואם היה מכירו שאוכל בתרומה טהורין מט״מ) וכן לוקח נמי לא היה מוכר לו בתורת טהורין, כיון דמכירו שהוא אוכל בתרומה ע״כ. ואידך בבא דתנינן הכא הניח כליו בפני ע״ה וכו׳, ל״ג לה הר״ש כלל אלא בבבא דלעיל במוסר וכו׳, דתנא בה טהורין מט״מ אהא הוא דמסיים הניחן על כתיפו טמאין אף ט״מ, ופי׳ דכשנשאו על כתיפו והולך בעיר אין נזהר משאר טו׳ שבעיר, דפעמים זיז בולט ועובר תחתיו ולאו אדעתיה ע״כ. ולפי גי׳ הס׳ שלפנינו דגר׳ להך בבא דהניח וכו׳, עכ״פ עין רואה שיש בה ט״ס, וצ״ל טמאין מדרס וטהורין מט״מ ומוכרח הוא, דאל״כ נמלא דאין הפרש בין הניחן על כתיפו ללא הניחן, ומאי האי דמסיים בה הניחן על כתיפו טמאין מדרס וט״מ, הא ברישא נמי הכי דינא א״ו כדאמרן, ואיך שיהיה על דברי הר״ש תמיהא לי אמאי הניח חלק בבא קמא דנכרים, דלכאורה קשיא אמאי טמאין ט״מ הלא נכרים אין מקבלים טו׳ אפי׳ נוגעים במת ובכל טו׳ שבעולם, רק טו׳ זיבה דמדרבנן גזרו עליהם להיות כזבין בח״י דבר, ונ״ל דה״ט דכיון דאין נזהרין מהטומאות, חיישי׳ דזימנין שיש להם מת בביתם ואין נזהרין שלא יגעו הכלים במת גופיה, ואע״ג דמיתה לא שכיחא כ״כ אפ״ה חיישי׳.

והרמב״ם רפי״ב כתב המפקיד כלים אצל ע״ה, או שנתן כלי לאומן ע״ה, הרי אלו טמאין ט״מ וטמאין מדרס, ואם מכירו שהוא אוכל בתרומה טהורין מט״מ אבל טמאים מדרס, מפני שאשתו נדה יושבת וכו׳, המניח כליו בפני ע״ה וא״ל שמור לי את אלו הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מט״מ, הניחן על כתיפו טמאין מדרס וט״מ ע״כ, נר׳ בהדיא דגריס גם לבבא השלישית כגי׳ הס׳ שלפנינו, ולדידיה תלת בבי בע״ה רישא היינו מתני׳ דלק׳ בפ״ח, מליעתא היינו סיפא דמתני׳ ומליעתא דמתניתא דהכא, ומתרץ לה כתי׳ הר״ש דהכא במכירו שאוכל בתרומה כסיפא דמתני׳, והדר בבא בתרא המניח כליו, איירי שאינו מפקיד ממש בידו ולא מוסר אלא שהניח לפניו ומסר לו שמירת הכלים בלבד, וקמ״ל דלא דמי למסר לו המפתח דתנינן לעיל שלא מסר לו אלא שמירת

69) בכי״ו: המדחס כליו וכו׳. ובר״ש צ״ל: דחש (= דחס, ובירוש׳ ב״מ פ״ט סה״ב, י״ב ע״א: הוו דחשין, כלומר, דחסין, צפופין), ומי שהוא הגיה וסרס: חרש. ופירושו ברור: הדוחס את בגדיו בחלון, שהיה צר, ולפיכך הכניס את בגדיו בדחיסה ולחיצה וכו׳ טמאין (כן מעתיק בר״ש, וכן הגיה הגר״א) מפני שהגויים נשאלין עליהן. והגיה הגר״א: מפני שהגויים נשענין עליהן (בירושלמי כתובות פי״ג ה״ג, ל״ו ע״א: והבנים ישאלו וכו׳, אית תניי תני ישענו. וכן בנזיר פ״ג רה״ב, נ״ב ע״ג: ובא להישען על השנייה, כלומר בא להשאל וכו׳. ולפנינו חילופי מבטא במלה אחת). ונראה בפירושה שדינה כמשנתנו פ״ח מ״ב: תיבה מליאה בגדים בזמן שהיא רוצצת טמאין מדרס. ופירש הר״ש רוצצת, שרכיסוי דוחק את הבגדים מחמת שהיא מלאה ביותר. טמאים מדרס, הבגדים טמאים מדרס דכשאשתו וכו׳ נשענת עליה מכבדת על הבגדים. ואף לפנינו החלון רוצץ ודלתו דוחקת על הבגדים שנדחסו לתוכו בלחץ, טמאים מדרס, מפני שהגוי נשען עליו.

70) לפי פירושנו לעיל מוסיף ר״י בר׳ יהודה עוד חשש, שאם דחס את בגדיו בחלון ואין נכנסין בריוח יש לחשוש שמא בלטה מן החלון נימא אחת מבגדיו, ועל עצמו מביא המדרס טומאה בכל שהוא. ועיין להלן זבים פ״ה ה״ה.

71) גירסא זו גם בד״ר וגם בכי״ו (אלא שגורסים גם אצל אומנין „וטמאין טמא מת״), אבל בד׳ סביוניטה ואילך נשמטה בבא שלמה. ועיין בהשגות פי״ב מה׳ מטמאי מו״מ, והיו לפניו שתי הגירסאות, עיין תס״ר, עמ׳ 86.

מת, והלוקח כלי' לאומני עם הארץ, והמוסר כלי' לאומני עם הא', טמאין מדרס, וטמאין טמא מת, הניח כליו בפני עם הארץ וא"ל שמור לי את אלו, טמאין מדרס, וטמאות טמא מת, הניחן על כתפו טמאין מדרס טמא מת. (י). א"ר דוסתאי בר' ינאי, לא נחלקו ב"ש וב"ה על המוסר ליחיד שהן טמאין, ועל המניח בפני רבי' שהן טהורי', על מה נחלקו על המות' לרבי' ועל המניח ליחיד, שב"ש

חסדי דוד

המפתח, אבל הכא במניח כלים ממש בפניו וא"ל שמור לי את אלו, לא מסתפי מליגע ומלהכניסן בביתו, והילכך דינו כמו מליעתא דטמאין מדרס, משום אשתו אבל לא ט"מ, והכא אשמועי' רבותא טפי מבבא דלעיל, דאע"ג דלא מסרן בידו ממש, כיון דא"ל שמור וכו' כמי שהפקידן בידו וברשותו דמי ולא זא"ז קתני, ותו אשמועי' דהכא שלא הביאן החבר בביתו וברשותו של הע"ה, אלא הניחן לפניו וא"ל שמור לי עד שאבא ליטלן, אם לא ראה שהניחן על כתיפו טהורין מט"מ אפי' אינו מכירו שאוכל בתרומה, דכיון דט"מ לא שכיחא כ"כ לא חיישי' בכה"ג הואיל ולא מסרם בביתו בקבע, אבל אם ראה שהניחן על כתיפו להוליכן לביתו למעבד להו שמירה מעלייתא אז גרע טפי, וטמאין אפי' ט"מ מטעמא דכתב הר"ש, וזה אפי' במכירו שאוכל בתרומה איירי, משום דכיון שהולך בעיר והכלים על כתיפו לאו אדעתיה ליזהר מלעבור תחת איזה זיז וכיוצא והוא לא ידע, וזה לא שייך בבבא דלעיל שמסרן לו בביתו ובחומותיו, דמש"ה ק"ק על הר"ש דפי' כן על בבא דלעיל, דכיון דאיירי שמוסר לע"ה ברשותו מה שייך באותו מליאות לומר הניחן על כתיפו להוליכן בעיר, וכי שוטה הוא זה שמוליאן מביתו להוליכן למקום אחר, אבל בהך בבא ניחא דאיירי שהניחן לפניו במקום שאינו משתמר ושפיר שייך דמניחן על כתיפו.

אולם הראב"ד שם בהשגתו אע"ג דכתב דגי' הרמב"ם בתוס' היא עיקרית, מ"מ ברומיא דמתני' אמתניתא לא ניחא ליה בחילוק הרמב"ם, אלא חילק בין מפקיד דמתני' לאומן דמתניתא, דאומן מקפיד על אומנותו, וסיים אבל זה המחבר שעירב מפקיד עם אומן טעה ע"ש, ולפי מה שביארנו אין כאן טעות כלל אלא חילוק נכון, וגם הר"ש לזה הסכים וכדאמרן. אלא דהראב"ד לא משמע ליה הכי, משום דסבר דאם אי' דמתניתא איירי במכירו כדלעיל, הו"ל לפרש ולחלק כמו במתני'. ומ"מ אין מזה הכרח, דהתוס' אמתני' סמכא, ולא תנא להא אלא משום דבעא לאשמועי' ברישא דבנכרי עכ"פ טמא אפי' ט"מ, מש"ה מסיים אבל בע"ה אינו כן, דזימנין דלא חיישי' לט"מ כמבו' במתני', ותו תנא לה משום דבעא למיתני סיפא הניח וכו', לאשמועי' דדוקא במוסר בביתו הוא דלא חיישי' לט"מ במכירו וכדלעיל, אבל הניח לפניו והניחן על כתיפו להוליכן לביתו חיישי' אף לט"מ עכ"פ. ומ"מ ק"ל ע"ד הראב"ד, אמאי לא יהיב טעמא לסיפא דהניח בפניו אמאי טהורין מט"מ, מ"ש ממפקיד דמתני' דהכא לא שייך טעמיה דלאו באומן איירי כמו רישא, דהא בפני ע"ה סתם קתני. ואיך שיהיה מ"מ כוונת הראב"ד בהשגתו היינו כדאמרן, דלא ניחא ליה בחילוקו של הרמב"ם ודלא כמ"ש מרן בכ"מ שהיתה לו גי' אחרת בדברי הרמב"ם ע"ע.

ושוב ראיתי שגם הרב ח"ן והר"ב מה"מ הבינו כך בכוונת הראב"ד, אך מ"ש במה"מ דהראב"ד הבין שהרמב"ם הוציא דין זה דהמניח כליו בפני ע"ה וכו', מדעתו מבבא דהלוקח והמוסר לאומן ע"ה ושהשגתו לא רשמה על דין א' אלא על דין ב' דהמניח וכו' ע"ש, ליתא כלל דאין זה דרכו, ועוד דא"כ מהיכן הוציא החילוק דהניחן על כתיפו, וברור גם מ"ש שם דהרמב"ם ל"ג לבבא דנכרי ושאומר לו לבו שהוא טעות המדפיסים, תדע דהא קי"ל דנכרי הנוגע במת טהור, ואע"ג שהרא"ש ה' חנוכה הביא תוס' זו נגרר אחר הר"ש ע"ש, ואני אומר בכה"ג דברים שבלב אינן דברים, ולדבריו שני לנתרות הזהב הר"ש והראב"ד טעו בדבר משנה בלא ראות שהוא טעות, ויטול מה שאידם, כי מי לא ידע בכל אלה שהם בהמה המה להם[72]) לענין קבולי טו' אינהו גופייהו, מ"מ כליו ובגדיו אם נגעו במת פשי' דטמאין, ואע"ג דגופייהו כב"ח חשיבי, מ"מ כליהם כלי מעשה קרי' בהו, דאטו בכלי מעשה יש' כתוב, וכ"ש וק"ו אם הוא כלי של יש' שמסרו ביד נכרי אטו ס"ד דלפי שמסרו ביד נכרי אי נגע במת לא יהא מקבל טו', ומהיכא תיתי לחלק, ואשתמיטתיה מ"ש הרמב"ן בפי' התורה בפ' מטות, על פי' אתם ושביכם, שיחטאו השבי בגדיהם הנוגעים בחלל וכל בגד וכל כלי עור אשר בידם, כדין יש' שלא יטמאו את הטם בבגדיהם ובכליהם ע"ש, ויפה כתב הרא"ש ז"ל, ואיברא דק' על הרמב"ם אמאי השמיט הך בבא דנכרים לגמרי, ואולי דמשום דדבר פשוט הוא. ושוב ראיתי בהגהה בפי' הר"ש, וז"ל הרב השמיט זה, וני"ל שכך פירושו טמאין מדרס וט"מ, ואע"ג דאין ט"מ לנכרי חיישי' שמא מת נגע בהן ביד הנכרי ע"כ, ומ"ש הרב השמיט זה, נ"ל פירושו דהר"ש השמיט פי' דהך בבא דהמוסר לאומן נכרי וכמו שהרגשנו לעיל, וביאר בעל ההגה' כדכתי' וברור הוא.

ואמאי דתנא בתר הכי א"ר דוסתאי וכו', פי' הר"ש על המוסר ליחיד שהן טמאין מדרס משום אשתו, ועל המניח בפני רבים ולא מסר להם שהן טהורין, שכל א' נזהר מליגע שלא יגיד עליו ריעו ע"כ. ולא היה לריך הרב לידחק ולפי' במוסר ליחיד שהן טמאין דדוקא מדרס קאמר, דכפי מ"ש הוא ז"ל גופיה לעיל משכחת לה דאפי' ט"מ אם אינו מכירו שאוכל בתרומה. ומ"ש במניח בפני רבים שכל א' נזהר וכו', לפעד"ן דה"ט דבמוסר ליחיד מודו ב"ה דטמאין, דאין כאן ספק אלא קרוב לודאי הוא שיגע דלא מרתת כלל כיון שמסר לו, וה"נ ה"ט דמודו ב"ש משום דבפני רבים א"א דליכא בינייהו חברים נמי, וא"כ איכא הכא ספיקי טובא, שמא לא יגעו כיון דלא מסר להם, ואף את"ל שיגעו, שמא החברים יגעו ולא הע"ה, אבל במוסר לרבים אע"ג דאיכא נמי חברים בהדייהו, פליגי ב"ש ומחמירין מאחר דליכא ס"ס, וב"ה מטהרין משום דהו"ל ס' בדרבנן, וה"נ פליגי במניח בפני היחיד, דב"ש סברי אע"ג דספק הוא ושמא לא יגע הואיל ולא מסר אפ"ה מטמאין, וב"ה מטהרין מטעמא דאמרן דס' בדרבנן הוא, ועוד דקרוב לודאי שלא יגע. ומ"מ לא אתפרש

72) מליצה ע"פ קהלת ג' י"ח.

מטמאי׳, וב״ה מטהרין. מעשה באחד ששכח כלים בבי׳ הכנסת, ובא מעשה לפני חכמי׳ וטיהרו, שאינה רה״י גמורה. (יא). הניח כליו במרחץ, ובא ומצאן כל שהן, הרי אלו טהורין, ומלמדין אותו שלא יעש׳ כן בטהרו׳, הניח גיתו ובורו ונכנס לעיר, אע״פ שבא ומצא עם הארץ בצדן טהורין, וכן בגוי אינו חושש משום יין נסך. (יב). עם הארץ שבא להזות, אין מזין עליו ועל כליו אלא לאח׳ שלשה ימי׳, אבל חבר שבא להזות, מזין עליו ועל כליו מיד, אמר רבי יהודה בד״א שהיה בחזקת חולין, אבל היה בחזקת אוכלי תרומה, מזין עליו מיד, ועל כליו משישמר. (יג). היה לבוש חלוק

חסדי דוד

היכא הוזכרה פלוג׳ זו דב״ש וב״ה באופן אחר, עד שהוצרך ר׳ דוסתאי לאשמועי׳ דלא נחלקו אלא בענין זה.

ושוב מייתי תנא מעשה וכו׳, ויש כאן ט״ס, וכצ״ל כפי מה שהביא הר״ש שאינה רשות ע״ה גמורה[73]), ופי׳ הרב שכח כליו בבה״כ היינו מניח בפני רבים ע״כ. וקשיא לן דכפי דברי הרב הו״ל כמו מעשה לסתור, דלעיל קתני לב״ה דאפי׳ מוסר לרבים טהורין, וא״כ אמאי אצט׳ הכא לאשמועי׳ דבמניח בפני רבים טיהרו חכמים, השתא מוסר לרבים טהור מניח בפני רבים מיבעיא, ולדידיה צ״ל דלבית שמאי אצטרי׳ דדוקא בכהאי גוונא טיהרו, הא אי הוה מוסר לרבים לא הוה מטהרי, ואטו איכפל תנא לאתויי עובדא דניגמר מיניה דהלכה כבית שמאי, ולפענ״ד איפכא דשוכח הוי דומיא דמוסר דלא מירתתי, דדוקא במניח ולא מסר דהו״ל כאומר ומזהיר לא תגעו בו הואיל ולא מסר, הילכך ודאי לא נגעי, אבל בשוכח דלא א״ל ולא מידי אדרבא איכא למימר דנגעי, דמצו לאשתמוטי ולמימר דלטובה עשו להכריז ולשאול מי בעל האבדה להחזירו, דומיא דלעיל בשוכח בחלון של אוליירין קמ״ל הכא דליתא, אלא דוקא ששכח במרחץ שהוא רשות הבלן לחוד, אבל הכא בבה״כ רבים שכיחי, ואע״ג דאיכא ע״ה איכא נמי חברים ותלי׳ דאפי׳ את״ל דנגעו שמא החברים נגעו, והשתא הוי שפיר סייעתא לב״ה. וכן מוכח מדברי הרמב״ם שכתב שם, שכח כליו בבה״כ הרי הן טהורין שאינה רשות ע״ה גמורה ע״כ. (דנר׳ בהדיא דהכי גריס לה בתוס׳) כלו׳ אע״ג שהיא רשות ע״ה ג״כ דהא טובא ע״ה איכא, מ״מ אינה גמורה דהא איכא נמי חברים, ותדע דה״ט שלא הצריך כאן התנא דדוקא מנאן כל שהן, כדמסיים אח״כ במרחץ מנאן כל שהן טהורות, ופי׳ הר״ש כלו׳ מנאן כמו שהניחן ע״כ, טעמא דאיכא הוכחה שלא חלו בה ידים, הא לא״ה טמאות, אבל הכא בבה״כ לא קתני הכי לומר דאפי׳ לא מנאן כמו שהניחן דאיכא הוכחה ששלטו ידים בהן אפ״ה טהורין, כיון דאיכא למיתלי בחברים, אבל הניח כליו במרחץ כלו׳ שכח והניחן שם והלך לו, בהא קתני דוקא אם מנאן כמות שהניחן אז הם טהורין, הא לא״ה כיון שהוא כמוסר ליחיד דהיינו הבלן ע״ה טמאין, וכדיהיב טעמא לעיל שהבלן נשאל עליהן, וגם זה פסקו הרמב״ם שם וכלישנ׳ דתוס׳, אלא דמאי דמסיים הכא ומלמדין אותו שלא יעשה כן בטהרות, הרמב״ם כתב ומלמדין אותו שלא יעשה כן, כלו׳ אה״נ דטהורין הם ויכול לעשות טהרות, אלא שמלמדין ומזהירין אותו שלא יעשה כן להניח כליו במקום דשכיחי ע״ה, והר״ש גריס ומלמדין אותו שלא יעסוק בטהרות, ופי׳ כלו׳ לכתחלה אסור דיעבד שרי ע״כ. ולדבריו הא דתניא לעיל שכח כליו בחלונות של אוליירין טמאין, היינו כשלא מנאן כמות שהניחן, אז אפי׳ דיעבד אם עשה טהרות טמאות, אבל הכא שמנאן כמו שהן דיעבד אם עסק בטהרות טהורות אבל לכתחלה לא. אבל להרמב״ם כה״ג אפי׳ לכתחלה טהורות, אלא שמלמדין אותו שיזהר להבא. והא דתנא הכא סיפא הניח גיתו ובורו וכו׳, היינו כשלא הודיע לע״ה שהוא מפליג שאז מרתת, כסבור כל שעה השתא אתי ותפס כגנב, אבל הודיעו שהוא מפליג פשי׳ דטמא, וה״נ בנכרי לענין יי״נ וג״ז פסקו הרמב״ם שם.

(יב). ע״ה שבא להזות וכו׳. פי׳ הר״ש דע״ה אינו נזהר כשעובר בעיר והשיב כנטמא היום ומזה בג׳ ובז׳ ע״כ. ואמנם דברי ריה״ו כפי הנוס׳ שלפנינו נר׳ דאע״ה דרישא קאי, וה״ק בד״א דאינו נאמן כשהוא בחזקת אוכל חולין דלא נזהר, אבל אם היה בחזקת אוכל תרומה נאמן על גופו ומזין עליו מיד, משום דאימת תרומה עליו שהאוכל תרומה בטו׳ הגוף במיתה, אבל על כליו אינו נאמן שאינו נזהר כ״כ, ופי׳ משישמר שישמור ג׳ ימים בפנינו, אבל הר״ש גריס בד״א שהיה בחזקת אוכלי תרומה, לא היה בחזקת אוכלי תרומה מזין עליו מיד, ועל כליו משישמר, ופי׳ קסבר ריה״ו כשאין אוכל בתרומה בלבו על עצמו [ו]אין בלבו על כליו ע״כ. נר׳ מדבריו דריה״ו אחבר פליג, וקסבר דהא דמזין אפי׳ על כליו מיד היינו כשאוכל בתרומה, הא לא״ה אינו נאמן על כליו, ודחיקא מלתא לומר דריה״ו סבר דחבר אינו נאמן על כליו כשהוא בא להזות עליהן מיד, דא״כ אין זה חבר הואיל ואינו נאמן, ואי איירי כשאומר שלא היה בלבו על כליו לשמרם, א״כ היכי בא להזות עליהן, ותו דא״כ פשי׳ דלכ״ע לא מהני כיון דאסח דעתיה מנייהו, ומ״ע דת״ק מאי שנא מהא דלקמן בסמוך כשאמר בלבי על החלוק ואין בלבי על הטלית. ואיך שיהיה לדינא אנן קי״ל כת״ק, דע״ה אינו נאמן לא על גופו ולא על כליו, בין לתרומה בין לחולין אם בא להזות, אלא אין מזין עליו עד שימנה ג׳ ימים בפנינו, והחבר מזין מיד, בין עליו בין על כליו ואפי׳ לתרומה, וכ״פ הרמב״ם בפי״א מה׳ פרה דין ב׳, ודע דהא דאינו נאמן ע״ה היינו כשאומר שהיה טמא מת אלא שכבר מנה ג׳ ימים, אבל אם אומר שלא נטמא ע״מ נאמן בין על גופו בין על כליו, ומטבילין אותו משום טו׳ ע״ה בלבד וא״צ הזאה כלל, וכ״פ הרמב״ם ספי״א מה׳ מו״מ, והיינו כפי מסקנא דאביי בפ׳ חומר בקדש דכ״ב מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו היקלת עליו בסופו, ומשמע שהוא כפי התו׳ שם דתחלתו היינו בא להזות דלא מהימן, אבל סופו היינו שאומר שלא נטמאו במת ובהא מהימן משום דלא שכיח ע״ש, ומרן בכ״מ תפש דברי הרמב״ם והניח הלך ולא ציין מקומן ושרשן, אמנם עיין מ״ש בפ׳ דלקמן בד״ה נאמן ע״ה וכו׳.

(יג). היה לבוש וכו׳. פי׳ בחבר עסיקי׳, ומ״ש בלבי על החלוק ר״ל לא הסחתי דעתי ממנו ליזהר שלא יגע בו

73) וכ״ה גם בס׳ יחוסי תו״א כת״י ערך ר׳ יונתן בן עמרם, וכן גרס הר״מ, ומביאו רבינו להלן.

ועטוף בטלית, ואמר בלבי על החלוק, ולא בלבי על הטלית, החלק טהור, והטלית טמאה, היה סל על כתפו ומגריפה בתוכו, אמר בלבי על הסל, ולא בלבי על המגריפה, הסל טהור, ומגריפה טמאה.

(יד). היה משתמש מן החבית בחזקת של חולין, ואח"כ נמצאה של תרומה, הרי זו טהור', ואסורה באכילה, מפני שספק טבול יום, אמרו לו על התלויה .טהורה היא, הרי זו טהורה, ואם אמר

חסדי דוד

ע"ה, אבל מן הטלית הסחתי דעתי וחששני שמא מדי הליכתי בדרך נגע ע"ה, או כנף טליתו בטליתי, הילכך הטלית טמא וצריך להטבילו לטהרות. וז"ל הרמב"ם פי"ג דמו"מ דין ו', חבר שהיה לבוש וכו', ואמר בלבי היה לשמור את החלוק והייתי נזהר בו, והסחתי דעתי מן הטלית, הרי החלוק בטהרתו והטלית טמאה שמא נגע בה ע"ה ע"כ. ובאידך בבא דסל ומגריפה, פי' הר"ש הסל על כתיפו של תאנים, והמגריפה כלי ברזל שגורפין בו את הכירה, וגם מבדילין בו תאנים המדובקות זו בזו (שבת פי"ז מ"ב) ובערוך פי' לוקטין התאנים יש להם מגריפה ותופסין בו ייחור של תאנה ומורידו לארץ ולוקטן ומניחן בסל, הסל טהור והמגריפה טמא, בזבחים פט"י (ל"ע ב') ובשלהי אין דורשין (חגיגה כ' א') פריך וליטמא המגריפה לסל, אין כלי מטמא כלי, וליטמא מה שבסל, באומר שמרתיו מדבר המטמאה ולא שמרתיו מדבר הפוסלו ע"כ, ושם בחגיגה פירש"י המטמאה הנותן לו טו' לטמא אחרים, הפוסלה מלהשתמש בה טהרות לכתחלה, א"נ נ"מ לאוכל הדבוק בה שהוא פסול באכילה, ומ"מ אם נגעה בטהרות אינן פוסלתן ע"כ. ולכל ב' הפירושים גם התאנים שבתוך הסל טהורין כמו הסל, דהא דיעבד הוי שכבר נגעה בהן, ובפ' ט"י שם פירש"י מדבר הפוסלה לחולין ולתרומה, ומיהו טמאה היא להשתמש בה קדשים, אבל הרמב"ם שם סיים בדין זה הסל טהור והמגריפה טמאה, וכל תרומה שבסל פסולה מפני המגריפה טמאה שפוסלת האוכלין שבסל ע"כ. והקו' מבוארת דכיון דאמר שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה, א"כ איך נפסלו האוכלין הלא המגריפה אינה אלא פסולה, ומרן הכ"מ נדחק שם דרבינו מפ' שמרתיה מדבר הנותן לה כח טו' לטמא את האוכלין, אבל לא מדבר הנותן לה כח לפסול את האוכלין הנוגעים בה ע"ש, ולפעד"ן דהרמב"ם מפ' הסוגייא כפי' התו' שם, דהמגריפה נפסלה במשקין טמאין ע"ש, ואין הכוונה דודאי נגעה במשקין אלא שמא נגעה שלא שמרה מזה, וה"פ הסוגייא שמרתיה בהיותה בביתי שהייתי אוכל חולין בטהרה בודאי לא הסחתי דעתי שלא תיגע בדבר המטמאה, פי' דבר שעושה אותה טמאה לחולין, דהיינו מאב הטו' שעושה אותה טמאה, משום דפוסלת אוכלין דחולין, אבל לא שמרתיה מולד הטו' שפוסל אותה לחולין, לפי דמאחר שלא היה לי אז אלא חולין ולא תרומה לא הייתי צריך לשומרה מזה, שאין ב' עושה ג' בחולין, וידוע הוא כמ"ש התו' דלא משכחת לה ולד הטו' שפוסל כלי אלא משקין, אבל עכשיו מוכרחין אנו לומר שתאנים הללו דתרומה נינהו, ומש"ה תני תנא המגריפה טמאה והיינו מש', דאל"כ הול"ל פסולה, א"ו בתרומה איירי דכיון דאפשר שנטמאת במשקין שהם תחלה לעולם הרי שני עושה ג' בתרומה, והיינו דדייק הרמב"ם לומר וכל תרומה שבסל פסולה, ובודאי דר"ל פסולה מפ' דהשיב כהיסח הדעת לענין תרומה, אבל אם יש בה חולין פשי' דטהורין, וכי פריך ש"ס וליטמא מה

שבסל, היינו לפי שדייק תלמו' מדקתני הסל טהור והמגריפה טמאה, ש"מ דמה שבסל אפי' תימא דאינו טהור מ"מ גם טמא איננו, מדלא תנא אלא המגריפה טמאה, ואיך יתכן זה והלא כיון דקתני שהמגריפה טמאה מוכרח שאנו מסופקים שמא נגעה באב והרי היא ראשונה דטמאה אף לחולין, וא"כ האוכלין הנוגעים בה אמאי אינם טמאים, ומשני באו' שמרתיה וכו', כלו' ואין אנו מסופקים אלא שמא נטמאת במשקין, נמצא דהתאנים הנוגעים בה זימנין דטהורין אם הם דחולין, וזימנין דפסולין אם הן דתרומה, אבל לא טמאין מעולם, והילכך השמיט תנא למיתני דין התאנים דלא תנא אלא מלתא פסיקתא, אבל התאנים זימנין דטהורין גמורין כדאמרן. ושוב ראיתי להרב מה"מ דפי' הש"ס לדעת הרמב"ם מעין מאי דאמרן, ושמחתי אלא שלא דייק הרב כל דברי הש"ס כדאמרן, וגם מ"ש שם דהא דנקט הסל וכל מה שבתוכו טהור, היינו הואיל והיה חולין בסל ע"ש, ליתא דלא איתמר בש"ס כל מה שבתוכו טהור כלל, אלא דדייק ש"ס מדלא תנא המגריפה וכל מה שבסל טמאין ש"מ דאין מה שבתוכו טמא, ומש"ה פריך וליטמא וכו', פי' אם הוא תרומה ליטמא וא"נ אם הוא דחולין לפחות ליפסל ועי"ד דכתי'.

(יד). היה משתמש וכו', מפני וכו'. פי' הר"ש מפני ספ' ט"י ובחזקת חולין היתה ולא שמרה ממנו, אבל לשאר טו' לא חיישי' ע"כ. והא דנקט ס' ט"י לאו דוקא, אלא ה"ה כל כיוצא בו נכנס בכלל הס', והיינו שני לטו', דשמא נגע במה שבחבית דבר שהוא ב' לטו', ואיהו לא יהיב אדעתיה, דכל מלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה דלא איכפת ליה, דהא אין ב' עושה ג' בחולין, והשתא דאשתכח שהיא תרומה הרי היא פסולה, והא דקאמר ט"י חד מנייהו נקט, אבל אי קאמר דקים ליה דעביד לה נטירותא יתירתא, ששמרה מכל דבר אפי' מדבר שפוסל את התרומה, פשי' דמהימן דהא חבר הוא, ומאי נ"מ שהוא היה סבור שהן חולין, וכדאי' בס"פ אין דורשין (חגיגה כ' א') אלא מעתה הושיט ידו לסל ליטול פת חטין ונמצאת פת שעורין ה"נ דנטמאת ע"ש, ולא אמרי' כל מלתא דלא רמיא וכו' אלא בסתם, אבל אי אמר דאע"ג דהיתה אצלו בחזקת חולין אפ"ה עשה לה שימור כתורת תרומה פשי' דמהני, וז"ל הרמב"ם שם, היה משתמש מן החבית בחזקת שהיא חולין ואח"כ נמצאת תרומה, אעפ"י שהיא טהורה, אסורה באכילה, שמא נגע בה ט"י שפוסל בתרומה וטהור בחולין וכו', ואם אמר בלבי היה לשומרה אפי' מדבר הפוסלה ה"ז מותרת באכילה ע"כ. ואמנם לשונו ז"ל דחיק, דלאו כי אורחיה דדייק למכתב לישנא כלילא, דלא הול"ל מדבר הפוסלה דמשמע מדבר הפוסלה כפי מה שהיתה אצלו דהיינו בחזקת חולין, והא ודאי בהכי לא מהני, דא"כ הכתי איכא חשש ט"י שאינו פוסל בחולין, והול"ל אפי' מדבר הפוסל בתרומה וק"ק על מרן שלא העיר בזה.

אמרו לו על התלויה וכו'. נוס' זו שלפנינו כלה מקשה,

הריני מניחה עד שאשאל עליה, הרי זו טמא׳. (טו). משקין טמאין וטהורין בתוך הבית, הולכין אחר הרוב, ומעשה באשה אחת שסיננה משקין טמאין וטהורין בתוך חבי׳ תרומה, ובא מעשה לפני חכמים ולא טימאו מפני שהסיחה דעתה ממנה. (טז). אמר רבי אלעזר בן פילה מפני מה רבי

חסדי דוד

ריבה ק׳ קו׳ פשיטא, דכיון שהוא היה מסופק בה אם נגעה בבגדי ע״ה וכיולא דבכה״ג דינא הוא דתולין התרומה דהיינו בס״ס, (כמבו׳ בדברי הרמב״ם ספי״ג מהא״ה) מכיון שאמרו לו טהורה היא, כלו׳ אנו ראינו שלא נגעה במה שנסתפקת פשי׳ דטהורה ומאי קמ״ל, ואפי׳ לא א״ל אלא א׳ בלבד, דהא עד א׳ נאמן באיסו׳, וכ״ש דאמרו לו תרתי משמע, וסיפא נמי כשאמר הריני מניחה עד שאשאל עליה אמאי טמאה, ודוחק גדול הוא לומר דבעי למימר דלא מהימנו עליה, וכיון שכן ודאי שויא אנפשיה חתי׳ דאיסו׳, והר״ש גריס כל בתר איפכא, א״ל על הטהורה תלויה היא ה״ז טמאה, ואם אמר הריני מניחה עד שאשאל עליה טהורה, ופי׳ תלויה היא, כלו׳ נולד בה ס׳ טו׳ ומתוך כך נתייאש ולא נזהר לשומרה ה״ז טמאה, דכיון שהסיע לבו ממנה אפי׳ נודע אח״כ דמה שא״ל תלויה היא טהורה היתה, מ״מ השובה כטמאה מחמת שהסיח דעתו ממנה, אבל אם אמר הריני מניחה עד שאשאל עליה לא הסיח דעתו ממנה, ואם אח״כ שאל ונתברר לו על אותו ס׳ שטהור היה ה״ז טהורה ע״כ. וגם על נוס׳ זו ועל פירושו ק״ק דנמלא העיקר חסר מן הס׳, דהא פשי׳ דכשא״ל תלויה היא חשובה כטמאה, אלא דלריך לפ׳ דה״ק דאע״ג דבתר הכי אתברר דלאו תלויה הואי, אפ״ה חשובה כטמאה [74]) לפי שהסיח דעתו, וכל זה תורה מבחוץ ול״ל חסורי מחסרא והכי קתני, ולא מלאתי שהעתיקה הרמב״ם כלל.

(טו). משקין טמאין וכו׳, ומעשה וכו׳ בתוך הבית ונפל ככר של תרומה ובא וכו׳, כל״ל. וכך העתיק הר״ש, ובסיפא העתיק שהסיחה דעתה מהן, ופי׳ בה וז״ל מפני שהסיחה וכו׳, כלומ׳ לא רלו לטמא הככר מחמת שהסיחה דעתה ממשקין הטמאין ולא ידעה אם טמאין היו אותן שעל הככר או טהורין, דהולכין אחר רוב הטהורין שבבית ע״כ. ואין פי׳ זה מתיישב על ל׳ ולא טמאו מפני וכו׳, דא״כ אדרבא הכי הול״ל ולא טמאו אעפ״י שהסיחה דעתה, ועוד דא״כ עיקר הטעם שלא טמאו דהיינו לפי שהולכין אחר הרוב חסר מן הס׳, ועוד דבריסא דעובדא לא נזכר רוב אלא שסיננה משקין טמאין וטהורין, ול׳ זה לא משמע שהיו טהורין רובא, ברם לפע״ד בתחלה יש להתבונן במאי דתנא ריסא קודם המעשה דמשקין טהורין וטמאין בתוך הבית הולכין אחר הרוב דאמאי, הא קי״ל כל קבוע כמחלה ע״מ דמי, וא״כ הו״ל ס׳ טו׳ ברה״י טכ״פ אפי׳ טמאין מיעוטא, דומיא דתשעה לפרדעים ושרץ א׳ ברה״י כדלעיל ברפ״ו, וניחא לי עם מאי דכתי׳ התם בשם התו׳ דלא מיקרי קבוע אלא כשהטמאין והטהורין היו נודעים בתחלה כל א׳ וא׳ במקומו, והכא מיירי דמעיקרא לא נודע הי מנייהו טמאין והי מנייהו טהורין, אלא שזה ידוע שיש כאן טמאין וטהורין, והילכך בכה״ג אין כאן דין קבוע אלא אזלי׳ בתר רובא, והיינו היכא דידעי׳ הי מנייהו רובא, אבל אין ידוע הדרי׳ לכללין דהו״ל ס׳ טו׳ ברה״י, ואם הס׳ הוא בדבר שיש בו דעת לישאל ספקו טמא, ואם בדבר שאין בו דעת לישאל ספקו טהור, והכא בעובדא מיירי בדבר שאין בו דעת, שהרי הככר נפל מעלמו ע״ג המשקין נמלא שלא בא הס׳ ע״י אדם, והאשה כשסיננה המשקין הסיחה דעתה מהן כלו׳ לא יהבה אדעתה אי טהורין רובא אי טמאין רובא, ומתניתא מתפרשא כעין חסורי מחסרא, וה״ק בד״א דלא דייני׳ כדין ס׳ ברה״י בזמן שידוע בודאי הי ניהו רובא, דכיון דאיכא רובא בודאי אין זה ס׳ דרובא דאו׳, אבל אם אין ידוע הי ניהו רובא הדרי׳ לכללין, ומעשה נמי באשה שסננה משקין טמאין וטהורין בבית ונפל מעלמו ככר של תרומה ע״ג משקין, ובא מעשה לפני חכמים ולא טמאוה, מפני שהאשה הסיחה דעתה כשסננה ולא יהבה אדעתה הי מנייהו רובא, הילכך לא טמאו אע״ג דהו״ל ס׳ טו׳ ברה״י, משום שהוא בדבר שאין בו דעת לישאל, ואין לומר דתיפוק לי משום דס׳ משקין לטמא אחרים טהור, דאם נתנגב הככר כשבאה לישאל עליו שהמתינה מלשאול עד שנתנגב יש מקום לטמא הככר וכדלעיל ספ״ה, ומהטעם שכתב הרמב״ם דהרי אין כאן משקין אלא ככר שהיא ס׳ טמאה ס׳ טהורה, וכדכתי׳ התם ע״ש בד״ה זלף משקין וכו׳ ע״ש, אלא דבל״ז יש לטהר משום דבר שאין בו דעת שהרי נפל וכדאמרן, והרמב״ם השמיט להך תוס׳, ונר׳ שלא הולרך שיש ללמוד זה משאר דברים שפי׳ שם בפי״ד ע״ש בדין ט׳ ובפט״ו דין ח׳.

(טז). אר״א בן פילא וכו׳. במתני׳ ס״פ באשה שילאה להוליא פת לעני ובאה ומלאה את חברתה (כלו׳ אשת ע״ה) חותה גחלים תחת קדרה של תרומה, ר״ע מטמא וחכמים מטהרין, אר״א בן פילא וכי מפני מה ר״ע מטמא וחכמים מטהרין, אלא שהנשים וכו׳, ומשמע דר״א אתא לפרושי טעמא דר״ע וטעמא דרבנן, והרי לא שמענו מדבריו טעמא דרבנן כלל, הילכך קתני הכא דאה״נ דלא בא ר״א אלא לפרושי טעמיה דר״ע בלבד, ולפי״ז מה שהזכיר במש׳ וחכמים מטהרין, לריך לפי׳ כמ״ש הרא״ש וז״ל כלו׳ היאך עלה בלבו דר״ע לטמאות מה שטהרו חכמים, דמסתבר כוותייהו דלא מחזקי׳ טו׳ כל כמה דלא חזי׳ דנגעה ע״כ, ור״ע סבר דשאני נשים דגרגרניות הן, ופי׳ הרמב״ם הומות לאכול מן הגרגרת והוא השפוי כובע ע״כ. וביאר התי״ט כלו׳ שכ״כ מתאוות לאכילה עד שלא תספיק לה מה שאוכלת מתוך הוושט, אלא תרלה שתאכל גם מן הגרגרת, אבל ז״ש והוא השיפוי כובע לא ידעתי מה טעמו [75]) לפי כן ע״כ. וטפי נלע״ד לפי מ״ש הרמב״ם דכוונתו לומ׳ שדברי ר״ע אמורות ע״ד משל ודמיון, כלו׳ דלפי רוב תאותה לאכילה אין לבה פונה לכל מה שיכול להמשך מהאכילה ההיא ויעבור עליה מה, וכי היכי דהתם אע״ג דידעה שאם תאכל מן הגרגרת תבא לידי סכנה שנשאר

74) בבא זו גם לעיל תרומות פ״ז הי״ח, עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה שם, עמ׳ 419.

75) הר״מ מפרש שאמרו גרגרן, או גרגרנית, ולא וושטן, או וושטנית (שהרי האוכל יורד לוושט, ולא לגרגרת), מפני שהכוונה לשיפוי כובע (עיין חולין י״ט א׳) של הגרגרת, לפיקה של הגרגרת, וכשאדם זולל מקדים קנה לוושט מפני פחזות הזלילה, כמו שפירש ר״ב מוספיה בערך גרגרת.

עקיבה מטמא, מפני שהנשי' גרגרניות הן, אשה מגלה את הקדרה לידע מה חברתה מבשלת.

פרק תשיעי (א). חבר ועם הארץ שהיו שרויין בחצר ושכחו כלים בחצר, הראוי ליטמא מדרס, מטמא מדרס, וליטמא טמא מת, טמא מת. לזה סוכה בפני פתחו, ולזה סוכה בפני פתחו, לזה מחיצה בפני פתחו, ולזה מחיצה בפני פתחו, זה מניח כליו בתוך סוכתו, וזה מניח כליו בתוך סוכתו, זה מניח כליו על גב מחיצתו, וזה מניח כליו על גב מחיצתו, הכל טהורין, ור' שמעון אומר אף על פי שאין שם לא סוכה ולא מחיצה טהורין, שזה מניח בפני פתחו, וזה מניח לפני פתחו. (ב). לזה סוכה בפני פתחו של

חסדי דוד

שם המאכל וכדאמרי' שמא יקדים קנה וכו', עכ"ז כ"כ גוברת בה תאות האכילה עד שאינה משגחת לס' הסכנה, ה"נ אע"ג דיודעת שאם תראנה בעלת הבית נתפסת כגנב, עכ"ז אינה משגחת בזה לרוב תאותה, ומ"ש והוא השיפוי כובע, אולי כוונתו לומר דאיך שם התנא למשל דבר בלתי אפשר, דאיך יתכן לאכול מן הגרגרת והרי הגרגרת הוא סתום ע"י הכובע, ולכך קאמר דאה"נ דמשכחת לה דע"י שמוליאות קול נפתח השיפוי, דה"ט שאין משיחין בסעודה וכדפירש"י התם בפ"ק דתענית (ה' ב'), וז"ש הרמב"ם הומות לאכול וכו', דע"י שהומות להורות רוב תאותם עי"ז נפתח השיפוי כובע ואוכלות מן הגרגרת. ולהלכה פי' הרמב"ם בפי"ב דמו"מ דין י"א כרבנן, ואין להק' דהיכי תלי' הכא דלא נגעה, מאי שנא ממ"ש שם בסמוך דין י' דאשת חבר שהניחה אשת ע"ה טוחנת אין טמא אלא מקום שיכולה לפשוט את ידה וליגע ע"ש, הרי דמקום שיכולה לפשוט ידה מיהא טמא, הא ל"ק דהתם לפי שנכנסת ברשות לא מרתתא, אבל הכא שנכנסה שלא ברשות מרתתא, והוצרכתי לזה לפי שראיתי להר"ב ח"ן, שכתב אמתני' וגר' דאשה חזקתה ליגע, ולהכי נקט באשה קדרה דוקא דאין חזקתה לגלות, אבל בככרות שאגלה חזקתה ליגע, והכי אמרי' באשת חבר שהניחה אשת ע"ה טוחנת שחזקתה ליגע וכו' ע"כ. ואחר המחלה אין שורש לדברים הללו, דכי היכי דאין חזקתה לגלות לרבנן הה"נ דאין חזקתה ליגע, והא דנקט קדרה משום ר"ע נקיט לה, דדוקא בקדרה השוה משום דגרגרניות הן, אבל ליגע בכדי שאין לה שום הנאה אפי' ר"ע מודה דלא שוייא נפשה בס' נתפסת כגנב בכדי, ומהכיא דטוחנת ליכא שום ראיה דהתם נכנסה ברשות וכדאמרן.

פרק תשיעי (א). חבר וע"ה וכו', ושכחו כלים וכו'. הא דנקט ושכחו לאו דוקא, דהע"ה אם שכח מה בכך, והא פשי' שכליו טמאין, אלא רבותא היא כששכח החבר שיש השש שנגע בהן הע"ה או אשתו. ואולי דנקט ושכחו דקאי על בני ביתו של החבר, דאילו החבר גופיה מזהר זהיר טובא ולא שכיח שיבא לשכוח כלים בחצר, אבל אשתו ובני ביתו שכיח טפי דליגשו, ומשום דמתני' רפ"ה תנן, הדר עם ע"ה בחצר ושכח וכו' טמאין שתם, הילכך פריש הכא דהראוי למדרס מדרס והראוי לט"מ ט"מ, והא דטמאין מדרס היינו משום אשתו, ודטמאין ט"מ, נ"ל דהיינו בשאינו מכירו שאוכל בתרומה כדתנן הכא, וכדכתי' בפי' דלעיל. ואי קשיא לך דהיאך טמאין מדרס, והלא כתב הרמב"ם פכ"ד מה' כלים דאין אדם מטמא מדרס דבר שאינו שלו, ותלמוד ערוך הוא בפ' מרובה (ב"ק ס"ו ב') פוק עיין מ"ש הר"ב משל"ם שם, דפירשה בב' דרכים, ואולם לפעד"ן דמדחזי' הכא דמספקא חיישי' משום אשתו, טפי מוכח כסברת הרב שכתב שם דלא מיעט קרא אלא גנב וגזלן, אבל לאידך סברא דמדרבנן דוקא הוא דמטמא דבר שאינו שלו, א"כ היכי חיישי' מספקא הא הו"ל ס' בדרבנן ולהקל.

ומ"ש לזה סוכה וכו', אורחא דמלתא נקט, דכיון דיד שניהם שוה בחצר שהם שותפים בה, אורח ארעא הוא דמה שזה עושה בשלו זה עושה בשלו, דאילו משום דינא דהכא דהכלים טהורין, הוה סגי למימר שהחבר עשה סוכה או מחילה לפני פתחו, דמרתת הע"ה ליכנס בתוך סוכתו או ע"ג מחילתו דנתפס כגנב וכדלעיל, דאפי' ראינו שנכנס כל שנכנס שלא ברשות לא חיישי' שמא נגע, כ"ש הכא דלא ניחוש שמא נכנס ושמא נגע. ומ"ש הכל טהורין, פשוט דר"ל כל מה ששכח החבר בין בתוך סוכתו בין ע"ג מחילתו, ולרבותא נקט דאפי' אינם לפנים מן המחילה אלא על גבה לא חיישי', ור"ש סבר דכיון דאיכא לכל בית ד' אמות לפני פתחו אם היו באין לכלל חלוקה כדאי' בפ' השותפין (ב"ב י"א א'), א"כ כל ד"א שיש לכל א' לפני פתחו כבית גופיה חשיב ואפי' ליכא מחילה, דמאי בעי ע"ה להתקרב בד"א של פתחו וחשיב כנכנס שלא ברשות, ות"ק סבר דאין דרך השכנים להקפיד אם נכנס א' בתוך ד"א של פתחו, וכל זמן שלא עשה לו סוכה או מחילה חיישי'. ואח"כ יש כאן ט"ס וכצ"ל לזה סוכה או מחילה בפני פתחו של חבירו, ולזה סוכה או מחילה בפני וכו', זה מניח כליו בתוך סוכתו או ע"ג מחילתו לפני וכו', וזה מניח כליו בתוך סוכתו או ע"ג וכו', וכ"ה בפי' הר"ש. והדברים ברורים דאעפ"י שהסוכה עשאה החבר וכן המחילה, הואיל ולא עשאה לפני פתחו אלא לפני פתח הע"ה, הרי יש רשות לע"ה ליכנס דלימא ליה אל"כ למה זה עשיתה לפני פתחי, ועוד דכי היכי דאני עשיתי לפני פתחך להורות שיהא לך רשות ליכנס, ה"נ ממילא יש לי רשות ליכנס בסוכתך וכיון שיש לו רשות הרי אלו טמאין. והרמב"ם בפי"ב דין י"ז פי' הדר עם ע"ה וכו', הרי אלו טמאין כליש' דמתני', ולא הוצרך להזכיר הראוי למדרס וכו', כליש' דהכא דסמך על מ"ש שם בר"פ גבי מפקיד, ואח"ז כתב חבר שהי"ל מחילה או סוכה לפני פתחו של ע"ה, או שהיתה מחילה או סוכה של ע"ה לפני פתחו של חבר, כלים שבתוכה או כלים שבמחילה טמאין, מפני שיש לע"ה וכו' רשות ע"כ. כלו' דבשניהן יש רשות לע"ה, זו לפי שהיא שלו אעפ"י שנתונה לפני פתח החבר, וזו לפי שנתונה לפני פתחו אעפ"י שהחבר עשאה, ובבי דרישא לא הוצרך לכתבם לרוב פשיטותם, אלא דאורחיה דתנא למיתני כלהו גווני דהכי עדיף לאוקומי גרסא.

חברו, ולזה סוכה בפני פתחו של חברו, זה מניח כליו בתוך סוכתו לפני פתחו של חברו, וזה מניח כליו על גבי מחיצתו לפני פתחו של חברו, הרי אלו טמאין, שלזה רשות ליכנס, ולזה רשות ליכנס. (ג). חבר שהיה אוכלין ומשקין על גבי מעיין, ויורד לשתו' טהורין, שאין אחרים ממשמשין בהן, אבל חבר שהיה מוכר אוכלין ומשקי' על פתח חנותו, הניחן ונכנס הרי אלו טמאי', מפני שאחרים ממשמשי' בהן. (ד). נאמן עם הארץ על טבילת מדף. (ה). חבר שמת והניח פירות, הולכים

חסדי דוד

(ג). חבר שהניח אוכלין וכו', כצ"ל. והטעם ברור, דכיון שהאוכלין והמשקין שלו אין ממשמשין בהן דנתפסים כגנבים[76]), אבל אם הם על פתח חנותו שמוכר אורח ארעא דהכל ממשמשין לראות אם הם טובים לקנותן. והר"ש גריס הכא ברישא ע"ה במקום חבר וכתב עלה בכל הס' כתוב כן וא"א ליישבו אם לא נעמידה בדברים שע"ה נאמן כי הנך דתנן (חגיגה פ"ג מ"ד) דנאמנין ביהודה על טהרת יין ושמן כל השנה, ובשעת הגתות והבדים אף על התרומה וכו', ונקט גבי מעיין רבותא דאפי' ע"ה שאין חביריו בדלין הימנו לא חיישי' וכו' ע"ש. והרמב"ם לא העתיק אלא סיפא בספי"ב, אבל רישא נר' דגריס כגי' ספרים דידן ולא הוצרך להעתיקה, שכבר יש ללמוד כן מדין הקדר שכתב למעלה מזה, דמשם נר' מטעמא דיהיב התם דכל מידי דליכא הוכחה שהם למכור בני אדם נמנעים מליגע בהן ע"ש.

(ד). נאמן ע"ה על טבילת ט"מ, ואין נאמן על טבילת מדף[77]), כצ"ל. וכך העתיק הרמב"ם בפי' למש' (ח') [ב'] וביאר אם אמרו טהרנו זה אשר היה טמא מדף ע"כ. נר' מדבריו להדיא דפי' דרישא, היינו שאם אמר הע"ה כלי זה היה ע"מ וטהרתיו בהזאה וטבילה נאמן, והיינו כפי' י"מ שכתבו התו' בפ' חומר בקדש דכ"ג, אמאי דמסיק אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו היקלתו עליו בסופו, דתחלתו היינו בא להזות דאינו נאמן כדתנינן בפ' דלעיל וסופו היינו באומר הזיתי ע"ש, וטעמא דמלתא דע"מ דחמירא לא חשיד לשקר ולומר טיהרתיו לגמרי, ואע"ג שאם בא להזות אין מזין עליו מיד, התם ה"ט משום דכיון שבא להזות לפנינו היינו לכתחלה ולכתחלה לא מהימני' ליה, משא"כ כשאמר טבלתי והזיתי הו"ל דיעבד ונאמן משום דחמירא ליה, אבל טו' מדף דקילא ליה לא מהימן אפי' דיעבד. אבל בחבורו ספי"א לכאורה משמע דהדר ביה, דמפי' כאידך פי' שכתבו שם התו' לעיל מהא, וז"ל ואמר מורי דע"כ לא מהימן בהזאת כלים, אלא כשבא לפנינו ואמר שלא נטמאו במת דלא שכיחא, אבל אם בא להזות אינו נאמן אפי' בלא גופו ע"ש, אלא שפי' זה של התו' יש בו מן הקושי, וכמו שהק' מהרש"א בח"ה ע"ש, וכר מן דין לא ידעתי איך יתיישב להרמב"ם פי' ל' תחלתו וסופו.

אמנם ז"ל הרמב"ם שם, ע"ה שאמר טהור אני מט"מ, או שאמר כלי זה טהור מט"מ נאמן, ומטבילין אותו משום טו' ע"ה בלבד וכו', בד"א כששאלו ואמר טהור הוא, אבל הלוקח כלי סתם מע"ה חוששין לו שמא ט"מ הוא ומזין עליו ג"ז וכו' ע"ש, ולכי דייקי' בלישניה נחזי אנן דהוא כדמשמע מפי' המש' דהא דהיקלנו בסופו פי' כשאומר דטהור, ולא משום דלא שכיח וכדברי התו', אלא משום דחשיב דיעבד, והא דתחלתו דהחמרנו כבר פסקו בפי"א מה' פרה, דע"ה שבא להזות שאפי' אמר היום ג' שלי אינו נאמן, וצריך למנות בפנינו ע"ש, והיינו משום דהוי לכתחלה, ומ"ש רבינו שאמר טהור אני לאו דוקא טהור שלא נטמא, אלא בכלל טהור היינו נמי אם אמר שנטמא, אלא דעכשיו כבר הוא טהור שהזה ושנה וטבל, שהרי לא הזכיר רבינו הך טעמא דלא שכיחא כמ"ש התו', ובהכי תו ל"ק מה שהק' הם ז"ל שם דבתוס' תניא טבילת מת ולהכוא פי' הו"ל טהרת מת, דקו' זו איתא אי נפ' דהא דמהימן הוא דוקא באומר שלא נטמא, אבל הרמב"ם לא הזכיר שאמר לא נטמאתי אלא שאמר טהור אני, והשתא שפיר שייך לישנא דטבילת מת. ואמנם מוכח מדבריו שם דסיפא של התוס', דקאמר דאין נאמן על טבילת מדף, אין הכוונה כמו מדף דעלמא דהיינו עליונו של זב, אלא הכוונה טו' קלה של ע"ה דאינה אלא דרבנן, וקרי לה טו' מדף לשון מושאל. וכעין זה אי' בהדיא בגמ' רפ"ק דנדה ד"ד אליש' דמדף, דתניא שם בברייתא וז"ל ואבע"א הכא בטו' דרבנן, דייקא נמי דקתני מדף כדכתיב עלה נדף ע"ש בפירש"י. אמנם הר"ש גריס הכא בסיפא דהך תוס' ואין נאמן על טבילת הדף, ומפ' נאמן על טבילת ט"מ היינו בגופו, ואין נאמן על טבילת הדף היינו בכליו, כדאמר אביי בפ' חומר בקדש (כ"ב ב') וכו', ואע"ג דרבא משני התם שינויא אחרינא, לא פליג אשינויא דאביי ע"ש, ומלבד שפי' דחוק לפי' הדף דר"ל כלים, דלמה זה קרי לכלים הטמאין בכינוי דף, אדרבא סתם דף פשוטי כלי עץ הוא ואינו מקבל טו', מיהו בר מן דין מ"ש הרב דרבא נמי לא פליג אשינויא דאביי, עינינו הרואות שם בסוגייא דאפי' אביי גופיה הדר ביה מההוא שינויא, מכח מאי דפריך ש"ס התם ואגופו מי מהימן והתניא וכו', אלא אמר אביי מתוך חומר וכו', ומדקאמר אלא מוכח בהדיא דהדר ביה מההיא, ולעולם אין שום חילוק בין גופו לכליו, אלא החילוק בין תחלתו לסופו ע"ש.

(ה). חבר שמת וכו' רוב המוכנס, אם רוב מוכנסו חולין, חולין וכו', כצ"ל. וכ"ה בפי' הר"ש ולא ביאר בה מידי, ונ"ל דהך חבר דקתני היינו כהן, דאי בישראל תרומה מאי עבידתה גביה, ואע"ג דזימנין דאדם מפריש תרומה ואין שם כהן ומשהא אותה בביתו עד דאתרמי ליה כהן, מ"מ נר' ודאי דבישי' ליכא לאסתפוקי שמא רוב מכנסו תרומה, א"ו בכהן איירי. וכפי מאי דכתי' בפ"ב דמעשר ב' הך מתניתא אתיא כר"ח, דקי"ל כוותיה דס"ל (ב"ב כ"ג ב') רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, דאילו למ"ד אחר הקרוב אזלי' בתר בתרא, ואם ידוע דבזמן קרוב למיתתו היה אוכל תרומה הרי היא תרומה דחשיב קרוב, דקורבה דזמן הו"ל כקורבה דמקום כדהוכחנו שם בס"ד, וכל שלא נודע רוב מוכנסו מאי הוה לכ"ע נמי אזלי' בתר בתרא, וכן כל שאין הרוב ברור

76) עיין בבלי כתובות כ"ד ב', בפירש"י ובפי' הר"ח שם.
77) וכ"ה בכי"ו.

אחר רוב המוכנס, חולין חולין, ואם רוב מוכנס תרומה תרומ'. (ו). הניח טהרו' הרי אלו טהורות, הניח כלי' הרי אלו טמאין, שאני או' היזו ולא שנו, או שנו ולא טבלו, או שמא לא היזה כל עיקר. חבר שמת והניח פירו', אפי' אותו היום כנסן הרי אלו בחזקת מתוקני'. עם הארץ שקבל עליו והיו לו טהרות, ואמ' בריא לי שלא נטמאו, אלא בזמן שהן עשויות על גב אחרים אסורות לו

חסדי דוד

כדבריתא נמי התם ע"ש, ואם אין ידוע לא רוב מכנסו ולא מאי דהוה בתרא, פשוט דאינן נאכלים אלא בחומר תרומה דאסורין לזרים, (ומ"מ אין חייבין עליהן מיתה וחומש) וטעונין רחיצת ידים והערב שמש לחומרא.

ודקתני הניח טהרות וכו', פי' הניח פירות וכל מיני אוכלין חזקתן שנעשו בטהרה ולפי' טהורות, אבל בכלים אזלי' לחומרא, ופי' הר"ש דכיון דאפשר לתקן בטבילה לא חשו בכלים אם החמירו, ואפי' בכ"ח דלא פלוג בכלים ע"כ. ולדידי שניא היה נר' דמדיהיב תנא טעמא שאני אומר הזו ולא שנו וכו', משמע דדוקא בכלי שטף שייך הך טעמא, אבל כ"ח אולי דאית להו דינא דאוכלין, הואיל ולית להו טהרה במקוה, ותו איכא טעמא אחרינא לאסבורי שדין כ"ח כדין האוכלין, דהא טעמא דאוכלין דמחזקי' להו בחזקת טהרה, איכא למימר דהיינו דומיא דסיפא דאמרי' הרי אלו בחזקת מתוקנים, דמייתי לה תלמו' בפ' כל היד דע"ו, והתם אמרי' טעמא כדר"ח חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ע"ש, כלו' דכיון שהיה יכול ובידו היה לתקן מחזקי' ליה דודאי תיקן ולא הניח בביתו [78]) דבר שיכולים לבא בו לידי תקלה, ואין ספק דלא אמרי' הכי אלא בדבר שבידו לעשותו, א"כ ה"נ באוכלין אמרי' אם אי' דטמאין ניהו לא הוה שביק להו ברשותו, הואיל ויכולים לבא לידי תקלה, דהא לית להו תקנה וכיון דבידו להסיר המכשול אמרי' סתמא הכי עביד, ומעתה ה"נ בכ"ח הואיל ויודע דלית להו תקנה, אם אי' דטמאין ניהו הוה מתבר להו שלא יבאו במשך הזמן לידי תקלה, אבל בכלי שטף י"ל דמוכרח הוה, דאכתי לא מטא זמנייהו להזות דבעי' גו"ז, והני ודאי משהי להו דלא חיישי' לתקלה בזמן מועט. ואיך שיהיה לא מצאתי להרמב"ם שהעתיק להך מתניתא כלל, אלא סיפא בלבד דהעתיקה בפ"י מה' מעשר דין ב'.

(ו). ע"ה שקבל וכו', שלא נטמאו בזמן וכו' ואסורות לכל אדם רע"א אם מותר לו מותר לכל אדם ואם אסור לכל אדם אסור לו, גוי שנתגייר וכו', בזמן שנעשה וכו' ואסור לכל אדם ע"ג עצמו מותר לו ואסור לכל אדם, רע"א וכו', אם אסור לכל אדם אסור לו, כצ"ל. ופי' שקבל עליו ברור דהיינו דברי חברות. ומ"ש ע"ג אחרים פי' הר"ש שיש ע"ה אחרים שעשו לו קודם שיקבל עליו ד"ח, והוא אומר ברי לי שבטהרה נעשו, וכן נכרי שנתגייר לענין יי"נ נקט ליה, כגון שהיתה לו גת בעוטה שנתעסק בה נכרי קודם שנתגייר זה, והוא אומר בריא לי שלא התחיל לימשך בידו ע"כ. וטעמיה דת"ק היינו דכשעשו אחרים נמצא שזה בא להעיד על מה שראה בזמן שעדיין לא היה בר עדות, ואין בעדותו כלום, דבעי' תחלתו וסופו בכשרות, הילכך לדידיה נמי אסירי, אבל כשעשה בעצמו והוא יודע בעצמו דבהיא שעתא כבר היה בלבו לקבל עליו ד"ח, הילכך לגבי דידיה נאמן, דמהימן איניש לגבי דידיה בדברים שבינו לבין קונו, אבל לגבי אחריני דבעי' עדות איהו לאו בר עדות הוה בההיא שעתא, ור"ע לא ס"ל לחלק בין דידיה לכ"ע, ומיהו לא אתפרש מאי דעתיה אי לאסור, וה"ק כי היכי דאסור לכל אדם ה"נ אסור לו [79]), א"נ איפכא כשם שמותר לו כך מותר לכל אדם, וכיון דלא פריש לפי הנר' אית לן לפי' לחומרא, דאשכחן כה"ג בפ"ט דערובין גבי מבוי שניטלו קורותיו, דת"ק קאמר מותרין לאותו שבת ואסורין לע"ל, רי"א אם מותרין לאותו שבת מותרין לע"ל, ואם אסורין לע"ל אסורין לאותו שבת, ובגמ' שם דל"ה איבעיא להו ר"י לאסור או להתיר ומסיק לאסור, ומיהו י"ל דהתם מסקי' הכי משום דתניא הכי להדיא ע"ש, אבל אי לא"ה אולי דהוה מפרשי' להקל, הואיל ומידי דרבנן הוי, וא"כ ה"נ כיון דטו' ע"ה דרבנן, וה"נ סיפא לענין יי"נ דרבנן איכא למימר דר"ע להקל קאמר, ותו דהכי אשכחן בספ"ב דכתובות (מ"י) גבי אלו נאמנין בגדלן להעיד מה שראו בקטנן, תניא התם (כ"ח ב') וכולן אם היה נכרי ונתגייר עבד ונשתחרר אין נאמנין, ר"י בן ברוקא אומר נאמנים, ומפ' בגמ' במאי קמ"פ, ת"ק סבר כיון דנכרי הוא לא הוה דייק, וריב"ב סבר כיון דדעתיה לאיגיורי מידק הוה דייק ע"ש, ומעתה הואיל ואפושי פלוגי' לא מפשי', טפי אית לן למימר דר"ע כריב"ב ס"ל ולא לומר דג' סברות בדבר, וה"נ אית לן למימר דכי היכי דחזי' התם דלת"ק אע"ג דהוה דעתיה לאיגיורי לא מהימן, אפי' במידי דרבנן כגון בה"פ וכיוצא, ולא משום דבעי' תחלתו נמי בכשרות אפי' במידי דרבנן ואע"ג דלא הוי לאפוקי ממונא, אלא ה"ט דסבר כל עוד שלא נתגייר לא דייק, ה"נ הכא גבי יי"נ בגוי שנתגייר אע"ג דדעתיה לאיגיורי לא דייק ולא מהימן, וה"נ ע"ה אע"ג דדעתיה הוה לקבל ד"ח כל דאכתי לא קבל לא דייק ולא מהימן, ולאידך גיסא נמי כי היכי דחזי' הכא דאם עשה ע"י עצמו מותר לו מיהא, ה"נ י"ל התם שאם ע"י עצמו כגון שדש בה"פ [= בית הפרס] וכיוצא בזה מותר לעצמו, והא נמי כי היכי דלא לאפושי פלוגי' בין ת"ק דהכא לת"ק דהתם, ואיכא לאסבורי טעמא, דע"כ לא אמרי' לא דייק אלא במידי דעבדי אחריני דאע"ג דקאמר דעבדי באפיה, דילמא לא קים ליה בהו כ"כ, או שמא העלים עינו שעה א' ולאו אדעתיה, אבל כי עביד איהו ואמר קים לי שלא נטמאו, וה"נ נכרי אי אמר קים לי שלא נגעתי ביין משנמשך לדידיה מיהא מהימן, דשפיר מצי למידק במלתא דאיהו עביד, וכי אמרי' בגמ' (כתובות כ"ח ב') התם דבנכרי ועבד לא מהימן משום דלא דייק, וסתמא משמע דאפי' לדידיה לא מהימן היינו במעיד על מה שראה,

78) עיין מ"ש רבינו בפירושו למע"ש ספ"ג ובירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג, נ' ע"ג, ובראשונים שהביא באהצו"י שם, עמ' 111.

79) וכן מפורש בירושלמי עירובין פ"ט ה"ד, כ"ה ע"ד (ובמקבילה בחגיגה פ"ג) שהן טמאין בין לו בין לאחרים, וכן לעניין יין נסך, עיין מ"ש בירושלמי כפשוטו שם, עמ' 353.

ואסורות לכל אדם, ע״ג עצמו מותרות לו, ואסורות לכל אדם, אם אסורות לכל אדם, ר׳ עקיבא אומ׳ מותר לו ומותר לכל אדם, אסו׳ לו ואסור לכל אדם. (ז). גוי שנתגייר והיה לו יין נסך, ואמר ברי לי שלא נטמא, בזמן שלא נעשה ע״ג אחרי׳ אסור לו ואסור לכל אדם, ר׳ עקיב׳ אומ׳ אם מותר לו מותר לכל אדם, אם אסור לו אסור לכל אדם. (ח). המאביד והמוצא ברה״ר ועבר עליה לילה טמ׳

חסדי דוד

ולא מיירי במעיד על מה שעשו ידיו, דהוא הה״נ דלדידיה מהימן אבל לדידן לא, כך הי׳ נר׳.

אבל ממאי דחזי׳ דהתם בכתובות אמרו בנכרי ועבד אין נאמנין סתם, משמע דאפי׳ לדידהו אין נאמנים כלל, ואפי׳ עשו ע״י עצמם, ל״מ בעבד דלא שייך לומר דעתיה להשתחרר, דהא לאו בדידיה תליא מלתא, אלא אפי׳ בגר אע״ג דדעתיה לאיגיורי, ודוקא בע״ה הוא דאמרי׳ דעשה ע״י עצמו ואמר ברי לי נאמן לעצמו, אבל בגוי לא, ולית הלכתא כהך סיפא דהכא דמשוה גוי לע״ה, וה״ט דבפי״ד מה׳ עדות פ׳ הרמב״ם באותם הדברים שאם היה גוי או עבד כשראה דברים אלו והעיד אחר שנתגייר או נשתחרר אינו נאמן, וסתמו כפירושו דאפי׳ לגבי דידיה אינו נאמן, ובכלל הדברים ע״כ בה״פ, ומשכחת לה שמעיד שדש אותו, וכן בתאום שבת שמדד ע״י עצמו ואפ״ה אינו נאמן, אע״ג דמילי דרבנן נינהו, ואפי׳ נתגייר מיד דמוכח דדעתיה לאיגיורי, אפ״ה פסיק ותני דאינו נאמן בשום ענין, ובפי״י מה׳ מו״מ דין ז׳ פ׳ להך דהכא כת״ק, וז״ל ע״ה שקבל ד״ה והי״ל טהרות וכו׳, אם הוא בעצמו נתעסק בהן, הרי הן מותרות לו ואסורות לכל אדם ע״כ. ואילו בהמ״א גבי יי״נ לא העתיק לסיפא דהכא, ש״מ שדאה מהלכה מכח ש״ס דידן דכתובות דקאמר דגוי אינו נאמן ולא חילקו כלל משמע כדאמרן, ומיהו אי מהא איכא למימר דמאי דלא מייתי להך סיפא, היינו משום דס״ל כמסקי׳ דגמ׳ דפר״י דנ״ה, גבי ההיא דלוקחין גת בעוטה מן הנכרי, כאן כמש׳ ראשונה כאן כמש׳ אחרונה ע״ש, ומתניתא דהכא היינו מש׳ ראשונה דלוקחין גת בעוטה, אבל הרמב״ם פ׳ שם בפי״א דין י״א דאין לוקחין גת דרוכה ואעפ״י שהיין עדיין מעורב עם החרצנים וכו׳, וע״ש בכ״מ, הילכך השמיט להך סיפא דליתא לדידן, אבל אה״נ דבמידי דשייך, אולי דס״ל דבמידי דרבנן אם אומר הגר שעשה בעצמו ודעתיה הוה לאיגיורי נאמן לגבי דידיה מיהא, ודבר זה יש ללומדו מהכא, דאע״ג דלגבי דין יי״נ לא נקטי׳ כהך מתניתא, אלא דאפי׳ דרך הגוי ברגליו אפי׳ לא נגע כלל בשתיה מיהא אסור כמ״ש הרמב״ם, וא״כ לא שייך דין זה דהכא למש׳ אחרונה, מ״מ ממנו נקח בשאר מילי דרבנן דשייך שיהא הדין כי הכא, אלא דכיון דלא איתמר הכי בגמ׳ להדיא מש״ה לא כתבו. ועיין בתשו׳ הרב המבי״ט ח״א סי׳ ק״ע ול״י [= וצריך ישוב].

(ח). המאבד וכו׳. יש כאן ט״ס הן חסר הן יתר, וכצ״ל המאבד ומוצא ברה״י טמא מדרס וטמא מת, ברה״ר ועבר עליהן לילה וכו׳, ומודים חכמים לר״ש במניח ובשוכח ברה״ר אעפ״י שעבר עליהן לילה שהן טהורין, ובמניח ושוכח ברה״י וכו׳, המאבד ומוצא בתוך הבית וכו׳, וכך העתיקה הר״ש (פ״ח מ״ג), ופי׳ ברה״י טמאין מדרס אם הוא דבר הראוי למדרס, ומטמא במשא, וטמאין ט״מ ובטו הזאה גו״ז, ואפי׳ לא עבר עליהן לילה, דלא מפליג ברה״י משום חומרא דרה״י דספקו טמא, ומתני׳ דקתני ביום ומלא ביום טהור ברה״ר. ברה״ר וכו׳ טמאין מדרס וטהורין מט״מ, דמחמירי׳ במדרס טפי מבמת, משום דנכרים ונשים שכיחי מת לא שכיח, ומתני׳ דקתני טמא היינו מדרס, וכל מידי דלא חזי למדרס כגון סאה ותרקב וכיוצא טמא מגע זב, ר״ש מטהר בין ברה״ר בין ברה״י ואפי׳ עבר עליהן לילה, ולהכי נקט מחט דהוי כעין לילה דלא חזי ליה, במניח ושוכח לא החמירו בהן כמו באבידה, שהן בחזקת המשתמר דלא שכיחי התם נכרים ונשי ע״ה דאיירי בתוך הבית של חבר ע״כ. ואע״ג דדחיקא מלתא לומר דמתני׳ דוקא ברה״ר, מ״מ י״ל דסתם מאבד ברה״ר הוי, אבל מ״ש דטמא דקתני מתני׳ היינו מדרס דוקא, הא ודאי דחיק טפי, ועיקרא דמלתא נמי אע״ג דיהיב טעמא דמת לא שכיח, מ״מ לא ברירא מלתא, דאע״ג דמת לא שכיח שיגעו בו הכלים ברה״ר, מיהו אדם ט״מ ודאי שכיח ושכיח שקוברין מיתיהם, וכן נושאי המטה והלופיהן ולא הוזהרו ישראל ליטהר, דדוקא ברגל חייב אדם לטהר עצמו (ר״ה ט״ז ב׳), א״כ אדרבא סתם ע״ה שאינו אוכל חוליו בטהרה הרי הוא בחזקת ט״מ, וכפום כללא דהרב ה״ה כהלל כלים הנוגעים בו נמי טמאין טו׳ ז׳ ואמאי לא חיישי׳, ואיברא שהרב הוכרח לומר כן מהתוס׳ שלפנינו, דקתני בה דטהורין מט״מ, וכי היכי דלא לאפושי פלוג׳ מ״מ ק׳, ותו מאי שנא מסתם כלים הנמצאין, דגזור בהו רבנן ס׳ ט״מ נמי וצריכין הזאה גו״ז וכמ״ש הרמב״ם בפי״ג (מה׳ שאר אב״ה) דין ד׳, ה״נ המפקיד כלי אצל ע״ה דטמא [מדרס] וט״מ כדלעיל פ״ח (ה״ט ובמשנה פ״ח מ״ב), גם מה שפי׳ הרב בדברי ר״ש דמטהר לגמרי בין ברה״ר בין ברה״י ואפי׳ עבר עליהן לילה, הא נמי אינו נר׳ כן ממאי דתני הכא סיפא דמודים ח׳ לר״ש במניח או שוכח ברה״י ועבר עליהן לילה דטמאין מדרס וטהורין מט״מ, ואם אי׳ דר״ש כשטיהר טיהר לגמרי אפי׳ ממדרס ואפי׳ ברה״י, היכי קתני דמודים לו ח׳ במניח דטמאין מדרס, הא לדידיה לעולם טהורין לגמרי אפי׳ עבר לילה א׳.

ולפעד״ן דר״ש ארה״ר דוקא פליג ומטהר לגמרי, לפום כללא דס׳ טו׳ ברה״ר טהור, אבל אבד ברה״י מודה ר״ש דאיכא למיחש לטו׳, אבל לא כרבנן דחיישי בין לטו׳ מדרס בין לט״מ ואפי׳ מיד, אלא כל שלא עבר לילה א׳ אה״נ דטהורין, אבל עבר לילה א׳ חיים, ודוקא לטו׳ מדרס דשכיח טפי כל שעתא ושעתא, דכי היכי דמיקל ר״ש ברה״ר לגמרי ומיקל נמי ברה״י שאם לא עבר לילה א׳ מטהר לגמרי, ה״נ מיקל ברה״י בעבר לילה א׳ דלא חיים לט״מ אלא למדרס, ומ״ש ר״ש מטהר היינו במה שנזכר בדברי ת״ק לטמא והיינו ברה״ר ועבר לילה וברה״י מיד, אבל ברה״י ועבר לילה אה״נ דחיים, אלא דנחית דרגא דלא חיים אלא למדרס, והשתא א״ש מאי דמסיים דמודים ח׳ לר״ש במניח ברה״י ועבר לילה דטמאין מדרס וטהורין מט״מ, שזהו מה שסובר ר״ש באבד, ומ״מ הא דקתני ועבר לילה הוא לרבותא דאפ״ה טהורין מט״מ, אבל לענין טו׳ מדרס אה״נ דאפי׳ בלא עבר לילה

מדרס וטמ׳, בר״ה ועבר עליהן לילה, טמאי׳ מדרס, וטהורין טמא מת, ר׳ שמעון מטהר, שהיה ר׳ שמעון אומ׳ אבד מחט ומצא מחט טהורה, שאני אומר מחט שאבד הוא מחט שמצא. (ט). ומודי׳ חכמים לרבי שמעון, במניח ובשכיח ברשו׳ הרבים שעבר עליהן לילה שהן טהורי׳, במני׳ ושכחן ברה״י ועבר עליהן לילה טמאין מדרס, וטהורין טמא מת, המאבד המוצא בתוך הבית, הרי זה טהור, מפני שהן בחזקת המשתמר שכל הבית מן המוצנע. (י). כלים שטוחין ברשות היחיד

חסדי דוד

טמאין, דברה״י לא בעי׳ עבר לילה כמ״ש הר״ש ברישא, ואע״ג דהכוא באבד גר׳ דה״ה במניח ושוכח, דבענין זה אין טעם לחלק. ואיך שיהיה לא ידענא מאי האי דמסיים בה בדברי ר״ש שהיה רש״א אבד מחט וכו׳, דמה ענין זה לזה, דאטו משום דאמרי׳ מה שאבד הוא מה שמצא מש״ה נפיק ליה טעמא לטהורי אה״נ שזהו מה שאבד, ומ״מ אמאי לא ניחוש לשמא נגע בו טמא, ותמהני מהר״ש ז״ל שהניחו חלק, ויש לפי׳ דה״ק דהא דגזרו רבנן טו׳ על כלים הנמצאין ברה״ר, היינו היכא דאין במה לתלות, אבל אבד מחט ומצא מחט ברה״ר טהורה לגמרי, ככל ס׳ טו׳ ברה״ר דאמרי׳ זהו הטהור שנאבד, ולנגיעה לא חיישי׳, דאם אי׳ שראוהו ונגעו בו היו נוטלים אותו עמהן, דאי אינש מעליא הוא נוטלו ע״מ להחזירו לבעליו אם יהיה נודע, ואי אינש דלא מעלי [נוטלו] ע״מ לגונבו ולא היה עכ״פ מניחו ברה״ר, א״ו לא ראהו אדם, וא״נ ראהו לא נגע בו, דלאיזה תכלית נוגע בו ושוב מניחו במקומו, וא״כ ה״נ הכי זהו דעת ר״ש, אבל רבנן סברי דהה״נ דאמרי׳ מחט שאבד הוא מחט שמצא, דהכי קי״ל כר׳ דפ״ק דפסחים (י׳ א׳) וע״ד דכתי׳ לעיל פ״ג דמכילתין ע״ש, ומ״מ אינה טהורה דחיישי׳ לנגיעה דזימנין עביד אינש דנוגע ע״מ ליטלו ולהכריזו כדי להחזירו לבעלים, א״נ להחזיק בו דאיכא למיתלי דמנכרי הוי ושוב חוזר בו, או מפני שראה שאינו דבר חשוב, או לפי שרואה שהוא דבר שאין בו סימן, או שאינו לפי כבודו וכיוצא, ובמה שחילקו ח׳ בין מניח ושוכח לאבד שכתב הר״ש שלא החמירו בהן כמו באבידה, הא נמי הוא כהלכתא בלא טעמא, ונלע״ד דה״ט דכיון שהיא נמצאת דרך הינוח דבשכח נמי ה״פ שהניחוה בעלים אדעתה לחזור וליטלה ושוב שכחו דאל״כ היינו אבידה, והילכך כל שהיא דרך הינוח לא חיישי׳ כ״כ לנגיעה, מאחר שהדין הוא דכל המוצא דרך הינוח אסור ליגע בה כמ״ש הרמב״ם רפט״ו מה׳ אבידה, וכדאי׳ בח״מ סי׳ ר״ס, וכיון דהדין כן אע״ג דלאו כ״ע דינא גמירי יש מקום להקל טפי מאבידה, דמ״מ לא שכיחי כ״כ דנגעי ביה הואיל ורואין שהוא דרך הינוח, והרמב״ם בפה״י כתב מי שאבד לו כלי ומצאה ברה״י ה״ז טמא מדרס וט״מ, אבד לו ברה״ר אם מצאו לבו ביום טהור וכו׳, זה הכלל כל שעבר עליו הלילה או מקצתו טמא, הניח כלי או שכחו ברה״ר אעפ״י שעבר עליו הלילה טהור, הניחו או שכחו ברה״י ה״ז טמא מדרס וטהור מט״מ, ומפני מה לא החמירו בשוכח ומניח כמאבד מפני שאינו דבר מצוי תמיד לא גזרו עליו ע״כ. והראב״ד השיג על מ״ש דברה״ר ועבר הלילה טמא סתם דמשמע אף ט״מ דבתוס׳ תני ברה״ר טהור מט״מ וברה״י טמא אף ט״מ, ומרן בכ״מ השיב דמדרישא ברה״י כתב טמא מדרס וט״מ משמע דכשכתב אח״כ ברה״ר סתם טמא הינו אלא מדרס ע״ש, וליברי לן מרן דאדרבא מ״ש בסיפא טמא סתם בהדיא מוכח דר״ל כמו ברישא, דאל״כ הו״ל לפ׳, ולפי מיעוט דעתי אמינא דהה״נ דהכי הוה גריס הוא ז״ל בתוס׳, ובהכי לא צריכי׳ לידחק כמ״ש הר״ש דטמא דמתני׳ היינו מדרס לבד, ואפי׳ תימא דגריס בתוס׳ כגי׳ הר״ש, מ״מ י״ל שדחה התוס׳ מקמי מתני׳, דמדתנן טמא סתם אפי׳ ט״מ במשמע, ומתוך דבריו למדנו טעם אחר להילוק בין מניח למאבד, וגם יש ללמוד מדבריו כדכתי׳ לעיל, דהא דקתני במניח ברשות היחיד ועבר לילה לאו דוקא דה״ה דמיד טמאין מדרס, דמש״ה נתחכם רבינו והשמיט להא דעבר לילה להודיע דלאו דוקא, וצ״ל דקתני הכי איידי דנקטיה ברה״ר לרבותא דאפ״ה טהורין, ותו לרבותא דרה״י גופיה לענין טהרה מט״מ וכדכתי׳ לעיל. ובהא דתני הכא סיפא במאבד ומוצא בתוך הבית, יש לדקדק באריכות ל׳ התנא דקתני שהן בחזקת המשתמר שכל הבית מן המוצנע, דלכאורה הכל ענין א׳, ונר׳ משום דצריכי׳ לאפוקי מב׳ חששות חדא שמא לא נאבד כאן אלא ממקום אחר הובא כאן, ועוד דאפי׳ תימא דנאבד כאן שמא נגעו בו נכרי או אשת ע״ה, וכנגד החשש הראשון אמר שהן בחזקת המשתמר, כלו׳ חזקה כאן נמצא כאן היה, וכנגד הב׳ אמר שכל הבית מן המוצנע[80]), דלא שכיחי דעיילי התם נכרים או ע״ה שאין להם רשות ליכנס דאיירי בבית חבר וכמ״ש הר״ש, ומ״מ עדיין צריך ביאור, דבית של חבר דאמר מר היה נר׳ דצריך לפ׳ הך מתרתי או דבית של זה עצמו בעל האבידה קאמר, א״נ בית של חבר אחר אלא שבעל האבידה שמא נכנס שם, אבל אם ידוע לו שלא נכנס לשם א״כ ודאי מעלמא אתא, וא״כ מאן מפיס מי המביא, אלא דנר׳ דהא נמי בכלל המשתמר דקתני, דאמרי׳ מסתמא אותו בע״ה מצאו והביאו ולא חיישי׳ לאחריני שאין להם רשות ליכנס. והרמב״ם שם סתם וכתב שהוא בחזקת שימור.

(י). כלים שטוחים ברה״י וכו׳. הך רה״י דקתני אין פירושו בתוך בית, דהיכי דמי אי בביתו של חבר טהורים לכ״ע בכל ענין, דהא אין רשות לע״ה ליכנס דנתפס כגנב, ואי בביתו ממש של ע״ה פשי׳ דטמאין בכל ענין ומאי קמ״ל, אלא איירי במקום שדינו כרה״י לטו׳, רק שאינו רשותו של ע״ה ממש, ומ״מ יש לחוש לשמא נכנס ונגע. והנה יש הפרש בין הנוס׳ שלפנינו למה שהעתיק הר״ש (פ״ח מ״ג) דהר״ש העתיק למעלה מי׳ וכו׳ דר״מ, ורש״א אפי׳ למעלה מק׳ אמות[81]) וכו׳, ולפעד״ן יותר הנוס׳ שלפנינו דהשתא ר״ש

80) יש כאן אשגרת לשון מלעיל כלים ב״ב פ״ו ה״ו, קס״ד רע״ב, והר״ש והר״מ לא העתיקוה.

81) וכן לעיל נגעים פ״ז הי״ב, ע״ד ע״א ואילך (לעניין הנכנס לבית המנוגע): התלויין בכותל למעלה מעשרה טפחים טהורין דברי ר׳ מאיר. ר׳ שמעון אומר למעלה מארבע אמות. ואף שם בכי״ו ובר״ש „ר׳ יהודה״ (במקום „ר׳ מאיר״) ושערתי שיש שם השמטה, וצ״ל שם: דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה [אומר אפילו למעלה ממאה אמה טמאין] ר׳ שמעון אומר למעלה מארבע אמות (כלומר, טהורין, כשיטתו במשנת נגעים פי״ג מי״א). וכאן צ״ל: דברי ר׳ מאיר (כגי׳ הר״ש) ר׳ יהודה (כגירסת הדפוסים וכי״ו) אומר אפילו למעלה ממאה אמות טמאים. ר׳ שמעון אומר למעלה מד׳ אמות. וטעם מחלוקתם שם וכאן, שר׳

למעלה מעשרה טפחים טהורין, דברי ר' שמעון, ר' יהודה אומר אפי' למעלה ממאה אמות טמאי'. (יא). גגו של חבר בצד גגו של עם האר', חבר שוטח שם כלים ומניח שם טהרות, ובלבד שאין עם הארץ יכול לפשוט וליגע, גגו של חבר למעלה מגגו של עם הארץ, אע"פ שעם הארץ יכול לפשוט ידו וליגע, חבר שוטח שם כלי' ומניח שם טהרות, רשב"ג אומ' גגו של חבר למעלה מגגו של עם

חסדי דוד

לטעמיה, דה"נ אשכחן לעיל ברפ"ח דר"ש אית ליה הך שיעורא די"ט גבי מניח ע"ה בביתו, אבל ר"מ מחמיר טפי כדחזי' במתני' בפ"ז, דר"מ סבר כל הבית טמא וחכ"א אין טמא אלא עד מקום שיכולין לפשוט את ידן וליגע, וא"כ הכא מחלפא שיטתיה דר"מ לגי' הר"ש, א"ו ר"ש גרסי', וריה"ו דמטמא אפי' עד למעלה מק' אמות סבר כר"מ דמתני' דכל הבית טמא ואפי' למעלה ממה שיכול לפשוט ידו וליגע, ולהלכה אנן לא קי"ל לא כמר ולא כמר אלא כרבנן דמתני', וכ"פ הרמב"ם בפי"ב דמו"מ עד מקום שיכולין לפשוט ידם וליגע, ואין אומרים שמא עלו ע"ג כסא או על סולם וכו' ע"ש, ואין ספק דה"נ הכא, וה"ט דהשמיט הרמב"ם להך מתניתא ולא פי' אלא מתני' כצורתה בפה"מ מהא"ה, השוטח פירות ברה"י טמאין, וסמך על מ"ש כבר בפי"ב דמו"מ דפשי' דה"ה הכא.

ובמאי דקתני אח"כ גגו של חבר בצד גגו של ע"ה וכו', הנה בנוס' דמייתי הר"ש לא נזכר רק בבא אחת, דהיינו גגו של חבר למעלה וכו', אעפ"י שיכול לפשוט וכו' טהורות, רשבג"א וכו', וכתב עלה הר"ש בפ' בתרא דע"ז ד"ע איתמר חלר שחלקה במסיפס א"ר טהרותיו טמאות, וריו"ח אמר טהרותיו טהורות, ופריך עליה דרב מהא דחבר שוטח שם פירות, ומשני אמר לך רב הא דאמרי כרשב"ג, ועליה דריו"ח פריך מדרשב"ג ומשני התם אית ליה לאשתמוטי ולמימר אמלורי בעלמא קא ממלרנא, וק"ק דהתם פריך על ריו"ח מדרשב"ג והדר פריך עליה דרב מדת"ק ומעיקרא הו"ל לאתויי רישא והדר סיפא ע"כ. וכוונת הרב להק' ב' קושיות, חדא דמאי פריך לא למר ולא למר כיון דפלוג' דתנאי היא, מר סבר כת"ק ומ"ס כרשב"ג, ותו מקשי דאמאי לא נקט הדברים כסדרן, דמעיקרא הו"ל למפרך לרב דהפרכא היא מדת"ק, והדר ליפרוך לריו"ח מדרשב"ג, והתם פריך בתחלה לריו"ח מדרשב"ג והדר פריך לרב מדת"ק, ואולם קושיותיו אלה ליתנהו אלא לפום נוסחתיה דאמרן, שהרי מה שהק' שם בתחלה הוא מברייתא אחרה, דתניא ב' חלירות זו לפנים מזו הפנימית של חבר והחלונה של ע"ה חבר שוטח שם פירות וכלים אעפ"י שידו של ע"ה מגעת לשם, וכפי"ז היה יכול הרב להרבות כח הקושיא דכיון דמעיקרא התחיל ש"ס להקשות לרב מהכיא, אמאי אפסקיה המקשן למלתיה והפך עלמו ללד אחר להק' עליה דריו"ח מסיפא דהכא דהיינו מדרשב"ג, ושוב חזר להק' עוד לרב מרישא דהיינו מדת"ק. ברם קושטא הוא דכל קושיותיו של הר"ש אינם אלא כפי הנוס' שנזדמנה לפניו בתוס' דליכא אלא חדא בבא דאיפליגו בה רשב"ג ורבנן, אבל העיקר כנוס' ספרים דידן, דברישא גרסי' גגו של חבר בלד גגו של ע"ה, כלו' שוה בשוה ופסיק ותני בה ובלבד שאין ע"ה יכול לפשוט וליגע, ופשטא דמלתא משמע דבהא לא פליגי אלא רבנן נמי מודו, וכי פליגי היינו באידך בבא דגגו של חבר למעלה וכו', וה"ט דבשבגגות שוין לא מרתת הע"ה לפשוט את ידו וליגע בשבא לשכב בקלה גגו, דמלי לאשתמוטי ולמימר שכן דרך השוכבים לפשוט זרועותיהם אילך ואילך, והילכך מודו רבנן שכל מה שיכול ליגע כשפושט ידו טמא, אבל אם גגו של חבר למעלה, אז סברי רבנן דמרתת משום שלריך להגביה ידיו למעלה כדי ליגע בגג החבר ונתפס כגנב, ומיהו אין זה מוכרח, די"ל דרישא רשב"ג היא אבל רבנן כי היכי דפליגי אסיפא בגגו של חבר גבוה פליגי נמי בשוין דלעולם נתפס כגנב וטהורין, וכל זה כפי נוס' התוס' בספרים שלנו, דברישא תנא בגגות שוין ובלבד שאין ע"ה יכול וכו', אבל בסוגייא התם גרסי' ברישא נמי בגגות השוין אעפ"י שידו מגעת לשם טהורין, ולאותה גי' נמי איכא לפרושי בפרשת דרכים חד דרישא דכ"ע היא, דאפי' רשב"ג מודה בגגות השוין בשום סברא, ולא פליג אלא כשגג החבר גבוה, א"נ פליג בסיפא והה"נ ברישא בשוין ורישא רבנן היא.

ומעתה הבא נבא לפי המשך הסוגייא, דמעיקרא הק' לרב מהכיא דב' חלירות דקתני אעפ"י שידו וכו', קשיא לרב, ומשני אמר לך רב שאני התם דנתפס עליו כגנב, ת"ש רשבג"א גגו של חבר למעלה וכו' ובלבד שלא תהא ידו וכו' קשיא לריו"ח, אמר לך ריו"ח שאני התם דמלי לאשתמוטי ולמימר אימלורי קא ממלרנא, ת"ש גגו של חבר בלד וכו' אעפ"י שידו וכו' ק' לרב, אמר לך רב לאו איכא רשב"ג וכו', אנא דאמרי כרשב"ג ע"כ. ונלע"ד דה"ט דמעיקרא לא הק' המקשן מהך מתניתא לא לרב ולא לריו"ח אע"ג דשפיר ידע לה, משום דכיון דפלוג' דתנאי היא הדבר פשוט דו"ל רב כרשב"ג דמחמיר וריו"ח כרבנן, אבל הק' מהכיא דב' חלירות ואין כוונת המקשן דתיהוי תיובתא לרב, דהא עכ"פ איכא רשב"ג דקאי כוותיה, ומש"ה לא קאמי תיובתא דרב אלא קשיא לרב, וכוונת המקשן לדעת אי פליגי בפלוג' דתנאי או דילמא רב אפי' כרבנן וריו"ח אפי' כרשב"ג, ולכך הק' מהכיא דב' חלרות לראות אי משני ליה התרלן הא מני רבנן היא כדתניא וכו', ורב דאמר כר' שמעון בן גמליאל, ואי הוה משני ליה הכי תו לא הוה פריך מידי לריו"ח, ברם כי משני ליה שאני התם שנתפס כגנב, הבין שכוונת התרלן דלעולם רב כרבנן נמי אתי, דדוקא התם בב' חלרות שיש ביניהם כותל גמורה המפסקת דמוכחא מלתא דקפדי אהדדי, הילכך ודאי מרתת להכניס ידו דנתפס כגנב, אבל הכא דלא חלקו החלר אלא במסיפס בעלמא דהיינו כותל נמוכה מאד כדפירש"י, איכא הוכחה דלא קפדי דא"כ הו"ל להלוק במחילה גמורה, הילכך ס"ל לרב דמודו רבנן בהא דטמאין דלא מרתת, דמימר אמר אם אי' דהחבר קפיד עלי וחושד אותי הוה פליג בכותל גמורה, וכיון דחזא המקשן דהתרלן מוקי דרב אפי' כרבנן, א"כ ממילא ה"נ אית לאוקמיה לדריו"ח דתיתי אפי' כרשב"ג, ומש"ה הדר לאידך גיסא להק' על ריו"ח מדרשב"ג דמחמיר,

מאיר מחשיב למעלה מעשרה טפחים כרשות לעצמה אפילו ברה"י (לעניין זוב), ור"ש מצריך ד' אמות, ור' יהודה סובר שכל אויר רשות היחיד אחד, אפילו עד מאה אמה.

הארץ, חבר שוטח שם כלי' ומניח שם טהרו', ובלבד שאין עם האר' יכול לפשוט את ידו וליגע. (יב). נפל דליו בתו' בארו של עם הארץ, הרי זה טמא וטהור בעלייתו, ר' אליעזר אומ' משקה סרוח הרי זה טהור, אמרו לו אין משקה יוצא ידי הפרה ואף לא ידי עופות. (יג). חיטין היוצאין עם גללי

חסדי דוד

ותירץ המתרץ א"ל ריו"ח שאני התם וכו', וכדפירש"י לחד פי', מצרי דגג קמצרנא, אני מכוין למדת בנין שאני רוצה למדוד לכך הושטתי את ידי ע"כ, כלו' אני באתי למדוד כמה גבוה גג שלך משלי, לפי שרצוני להגביה גג שלי שיהיה כשלך, והא לא שייך כשהגגות שוין, וה"ט דתנא רישא בגגות שוין אעפ"י שידו וכו', ולא פליג רשב"ג בההיא אלא דוקא כשגג של חבר גבוה, וכיון שמשמע המקשן דרישא ככ"ע דרשב"ג נמי מודו דטהורין, הדר ומקשה עליה דרב קו' עצומה, דא"כ רב דלא כמאן, דהא נדון דרב וריו"ח דמי לרישא, דהתם נמי הבי' אלקים של החצר שוין וכבר הם חלוקים במסיפס ולא שייך לאשתמוטי דלממצר קא בעי, וכי היכי דאמרת דמודה רשב"ג דטהורים בגגות שוין, משום דלא מצי אשתמוטי, א"כ התם נמי הול"ל טהורין, ומשני א"ל רב לאו היכא רשב"ג וכו', כלו' ריו"ח הוא דס"ל דרישא ככ"ע, אבל רב אמר לך דליתא אלא רשב"ג ארישא נמי פליג, ודוקא בב' חצרות הוא דטהורין משום דנתפס כגנב הואיל וחלוקין לגמרי בכותל, ותו דדרך להצניע כלים ותפלים בחצר, מה שאין כן בגגות.

אכן חזות קשה חזי' להרמב"ם בפי"ב דמו"מ דין י"ט, דכתב חבר שהיה גגו למעלה מגגו של ע"ה ה"ז שוטח וכו', אעפ"י שע"ה יכול לפשוט ידו וכו', היו הגגות זה בצד זה או שהיה גגו של ע"ה למעלה וכו', הרי כ"מ שיכול לפשוט וכו' בחזקת טו' ע"ש, ואיברא שדבריו מכוונים לנוס' התוס' שלפנינו, אבל ק' עליו מהסוגייא האמורה, ומ"ש מרן בכ"מ שם לא זכיתי להבין דבריו כלל ע"ע. ונר' שגרסתו בגמ' משונה מאד מגי' דידן, ולדידיה כי פריך תחלה לריו"ח הכי הוה גרים, ת"ש גגו של חבר בצד וכו', ובלבד שלא תהא וכו', והיינו רישא של התוס', ול"ג רשבג"א כלל, והקו' היא לפי שהבין דרישא דברי הכל היא דאפי' רבנן מודו וכדכתי' לעיל, ומשני שאני התם וכו' אימצורי וכו', והיינו כפי' בתרא דרש"י התם בשם הגאונים, אלא שהענין להיפך ממ"ש רש"י, דכשאינו גבוה ממנו ליכא למימר אימצורי וכו' ע"ש, אלא איפכא הוא דכשאינו גבוה הוא דוקא דמצי אשתמוטי בהכי, וז"ל הערוך בע' מצר בגמ' אמצורי קא ממצרנא, פי' כדכתיב ויזורר הנער והוא פישוט עצמות, ואם הגגות משוות זו לזו יכול למימר ליה הכי, אבל אם יש ביניהם מעקה גבוה אפי' י"ט אין יכול לומר כן אלא נתפס עליו כגנב ע"כ, נר' בהדיא דגי' הערוך שהיא גי' הגאונים היא כדאמרן, דהא שינוייא דמימצר ריו"ה הוא דמשני ליה דבגגות משוות הוא די"ל כן, א"כ הפרכא דפריך ליה מגגות שוות הויא, ושפיר משני דדוקא בגגות משוות ממש דליכא מעקה כלל הוא דאמרי' הכי, כלו' אבל בחצר החלוקה במסיפס ליכא למימר הכי דהא היכא מסיפס, ואין דרך לפשוט האיברים אלא במקום השוה, אבל כי בעי' להגביה זרועו לא ונתפס כגנב ומש"ה מטהר ריו"ח, והדר כי פריך ש"ס לרב מסיפא פריך, וה"ג ת"ש גגו של חבר למעלה וכו', ואעפ"י וכו' קשיא לרב, א"ל רב תנא דאמרי כרשב"ג, והשתא שפיר מייתי רישא תחלה והדר מייתי סיפא ול"ק קו' הר"ש כלל. ומ"ש הרמב"ם או שהיה גגו של ע"ה למעלה וכו', אע"ג דזה לא נזכר לא בגמ' ולא בתוס', מ"מ מלתא דמסתברא היא כמש"ש בכ"מ, דה"נ מצי אשתמוטי שנפל לו איזה דבר והושיט ידו למטה ללקחו, נמצינו למדין דנוס' התוס' שלפנינו היא נוס' הרמב"ם והגאונים בגמ'.

והא דתני הכא סיפא נפל דליו (כצ"ל) בתוך בארו וכו', קאי אמתני' דתנן נפל דליו לתוך בורו של ע"ה והלך להביא במה יעלנו טמא וכו', וכדי להבין מה כוונת התוס' צריך להביא פי' הרמב"ם אמתני', וז"ל לא יסתפק עליך אומרו בזה טמא אעפ"י שהוא בתוך הבור, לפי שהוא מעת שהגיע ברשות ע"ה שב ט"מ ויצטרך הזאת ג' וז' ואז יטהר ע"כ, ופי' הכ"מ בפי' הנז' הטעם שלא חילקו ח' בכלים שברשות ע"ה ע"ש, והכא קתני הכא דהא דאמרי' טמא, כלו' ולא מועיל לו לטבילה מה שהיה בתוך המים, ה"ט דכיון שהלך להביא במה יעלנו נמצא שהיה ברשות ע"ה ובעי הזאת ג' וז', אבל אם לא הלך החבר הרי הוא טהור מיד בעלייתו, ומ"מ מלת טמא דקתני הכא אינה מובנת, דכיון שלא היה ברשות ע"ה כלל שהחבר לא יצא משם לא חלה עליו טו' כלל, ובדוחק י"ל דתפס ליש' דמתני' דקתני טמא, כלו' אפי' אחר שהעלהו טמא, דלא אהניא ליה טבילה, והא מסיים אבל זימנין דטהור בעלייתו ולאו דוקא דאפי' בהיותו בבור טהור הוא, אלא דבבור לא מצי להשתמש בו ומש"ה תני בעלייתו.

(יב). רא"א משקה סרוח וכו'. משום דבמתני' (פ"ח מ"ו) תנן באוכלין דטמאין עד שיפסלו מאכילת הכלב, ולא ביארה המש' מהו דין המשקין אם נסרחו ונפסלו מאכילת הכלב, הילכך פי' כאן דבמחלוקת היא שנויה, והך מתניתא שנויה בת"כ (שמיני פרש' ח' ה"ד, נ"ה ע"א) והבאתיה לעיל בפי' בתרא דמקואות ושם פירשתיה, דא"ל בעו מימר דאין יוצאין מידי טו' אפי' נפסלו משתיית פרה או עופות עד שיפסלו משתיית הכלב דומיא דאוכלין, והבאתי ראיה מדברי הרמב"ם והראב"ד ודלא כהר"ב מה"מ, ואולם עכשיו ראיתי דהר"ש העתיק כאן אין המשקה יוצא ידי הפרה ולא ידי הכלב ע"ש, ואם גי' דווקנית היא יש ראיה לפי' הרב מה"מ, אלא דבת"כ גרסי' כמו שהיא לפנינו, והראב"ד פי' כך להדיא כדכתי' התם ע"ש.

(יג). חטין היוצאין וכו'. הך רישא מייתי לה תלמו' במנחות פר"י דס"ט, אלא דהתם מסיים לקטן לאכילה והיינו הך, ופירש"י בקר דרכו לאכול חטים, ושאר בהמה חמור וגמל דרכו לאכול שעורים, חשב עליהן בעודן בריעי ע"כ. ואין כוונתו לומר דדוקא בעודן ברעי הוא דאין מטמאין, אבל כשלקטן אח"כ אפי' בסתם מהניא להו אותה מחשבה שחשב בעודן שם ויהיו מיטמאין, דא"כ תיקשי סיפא דקתני ליקטן לאכילה מיטמאין, דמשמע דוקא שחשב לאכילה בשעת לקיטה הוא דטמאין הא לא"ה לא דאל"כ ליתני רבותא ליקטן סתם, א"ו לא מהניא מחשבה שחשב בעודן ברעי אפי' לאחר שילקטם, אלא צריך שיחשוב בשעת לקיטה. ומיהו נר' דבשעה

בקר, ושעורין היוצאין עם גללי בהמה, אף על פי שחשב עליהן לאוכלין, אין מטמאין טומאת אוכלין, כינסן לאוכלין, מטמאין טומאת אוכלין, גולין אף על פי שכנסן למשקה בטל דעתו. (יד). גוזל שנפל לתוך הבור של גת, חשב עליו לאשפה טמא, ולכלב טהור, דברי רבי עקיבא, ורבי יוחנן בן נורי מטמא, זה היה מעשה ונמנו עליו חמשה זקנים וטמאוהו. (טו). עריבה שהיא טמא טמא מת,

חסדי דוד

לקיטה לאו דוקא, אלא אפי' לקטן סתם ואח"כ חשב עליהן לאכילה מהניא שעתא ואילך מיטמאין, כך נר' לפי הנוס' שלפנינו. אמנם הרמב"ם בפ"ב מהט"א כתב חטים שבגללי וכו', שליקטן אין מקבלין טו', ואם חישב עליהן לאכילה מתטמאות טו' אוכלין ע"כ. ונר' לפי כוונתו ז"ל, דה"ק ל"מ קודם לקיטתן דאינן טמאין כלל ולא מהניא מחשבה, אלא אפי' ליקטן סתם אף שהפרישן מהגללים אינם טמאין, אבל אם חשב עליהן בשעת לקיטה או אח"כ אז מתטמאות, וכפי"ז היינו ממש כפי התוס' והש"ס אלא דנקט לה בל' אחר, ומרן בכ"מ כדי ליישב דבריו עם לשון הש"ס והתוס', ביאר דה"ק ש"ס אעפ"י שאחר שלקטן חישב לאכילה אינן מיטמאין, אא"כ חישב בשעת לקיטה ע"כ, והוא דוחק עצום דמאחר שעדיין לא נזכרה הלקיטה ברישא, מאין הרגלים לפי' דר"ל חישב אחר לקיטה, ועוד דעיקרא דמלתא לא מסתברא, דמאי איכפת לן שהמחשבה לא היתה בשעת לקיטה אלא אח"כ, ואיברא דה"נ דחיקא מלתא לומר דהכי גי' הרמב"ם בין בתוס' בין בגמ'.

ואיך שיהיה מאי דסיים כאן בתוס' גולין אעפ"י שכנסן וכו', לא ידענא מאי היא, והר"ש (פ"ח מ"ו) העתיק גללין, ואכתי לא ידענא מאי קמ"ל, דהא מלתא דפשי' דמהיכא תיתי דגללים עצמן יחשבו אוכל ובגמ' ליתיה, והרמב"ם נמי לא הזכירו.

והא דתני סיפא גוזל שנפל וכו' לאשפה טמא, הא ודאי לא מתוקמא, והר"ש העתיק לאשפה טהור [81*]), והכהיא נמי ק' קו' פשי', ותו דא"כ ליערבינהו וליתנינהו לאשפה ולכלב, וק' על הר"ש שלא העיר, אלא העיקר דגרסי' הכא חישב להעלותו לנכרי טמא וכדתנן במתני' בפרקין, ולא בא להוסיף כאן אלא זה היה מעשה וכו', ותו משום דמתני' תני לה סתמא לנכרי טמא ולכלב טהור, קמ"ל הכא דמאן ת"ק ר"ע, והנה הך מתני' מייתי לה בש"ס פ' בא סימן ד"ן, ושם פירש"י גוזל טהור שנפל ומת וחשב להעלותו להאכילו לנכרי טמא טו' אוכלין, ומטמא אוכלין אחרים במגע, דמעלמו בהא עליו טו' משחישב עליו כדיליף לק', הואיל וסופו מטמא אדם כגון האוכלו מטמא בגדים בבית הבליעה, לענין טו' קלה נמי לא בעי הכשר מים ולא הכשר שרץ וכו', ריב"ן אף לכלב וכו', לא משום שאכילת כלב מחשבה היא, אלא לריב"ן לא בעי מחשבה ע"כ. ומשמע מדבריו דלת"ק אף קודם שהעלהו טמא משחישב עליו להעלותו, וא"כ ק"ק אמאי אמר מר ומטמא אוכלין אחרים במגע, עפי הול"ל דמטמא המשקה שבגת, ומ"מ האי דדייקנא מלישניה דמיד משחשב טמא אפי' קודם שיעלהו, נר' דמוכרח הוא מל' משנתנו דקתני וחשב עליו להעלותו לנכרי טמא, ותני סיפא חשב עליו חש"ו טהור, ואם העלהו טמא שיש להן מעשה ואין להן מחשבה ע"כ, מכלל דרישא שחשב גדול אפי' קודם שהעלהו טמא. ודע דהתם בגמ' מוקי לה דמיירי בכרך, ואע"ג דנבלת עוף טהור בכרכים א"ל מחשבה כדתנן בפ"ק [82]), שאני הכא דגתו מאסתו ועשאתו ככפר ע"ש, ומאי דתני הכא זה היה מעשה וכו', בגמ' התם מייתי לה בסגנון אחר וז"ל א"ל ריב"ן תרנגולת שבינה תוכיח שהיה מעשה וטימאוה שלא במחשבה, אמרו לו משם ראיה נכרים היו שם וחשבו עליה להאכילה ע"ש, ומשם בארה דמ"ש כאן זה היה מעשה הן דברי ריב"ן גופיה, והמעשה היינו ההוא דיבנה [83]) דס"ל שלא היה שם מחשבה, אבל ר"ע ס"ל דאה"נ שהיה שם מחשבה וכדאי' התם בגמ', וז"ל הרמב"ם ספ"ג גוזל שנפל לגת ומת אעפ"י שהגת במדינה הרי נמאס בגת, ולפי' צריך מחשבה חשב עליו כשהעלהו להאכילו לנכרי ה"ז מטמא, שהרי השב עליו למאכל אדם וכו', היה זה שחשב וכו' חש"ו טהור, העלוהו כדי להאכילו לאדם ה"ז טמא שיש להן מעשה וכו' ע"כ. וממ"ש חשב עליו כשהעלהו איכא למידק איפכא ממאי דדייקי' מפירש"י, אלא ס"ל דכל שלא העלהו לא מהניא מחשבה, דבהא ודאי פליג על רש"י, ומ"מ ק' מאי איכא בין חשב גדול לחשב קטן, ואמנם כפי מה שהעליתי בס"ד לעיל בפ"ז דב"מ דכלים דשיטת הרמב"ם כשי' רש"י, דכי אמרי' בקטן שיש לו מעשה, היינו היכא דבשעת מעשה אמר כך בפירוש, דכיון שדיבר בפיו ובידו מלא מש"ה יש ממש באותו מעשה, אבל כל שלא גילה דעתו להדיא בשעת מעשה אע"ג דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לא מהני מן התורה אפי' הוא מעשה גמור, ודלא כהרל"מ והר"ב מש"ל עש"ב.

השתא לפי"ז ניחא הך לישנא שכתב רבינו כאן, דברישא גבי גדול כתב חשב עליו כשהעלהו להאכילו לנכרי ה"ז מטמא, כלו' לא אמר בפי' כשהעלהו כדי להאכילו לנכרי סגי במחשבה בלבד, ומ"מ צריך שתהיה המחשבה כשמעלהו, ולאו דוקא בשעת העלאה דה"נ חשב אח"כ טמא משעת מחשבה ואילך וכדכתי' לעיל, ולא קאמר כשהעלהו אלא לאפוקי קודם העלאה, שאפי' חישב לא מהניא מחשבתו, כל זמן שהוא בתוך הגת ואינו מיטמא דמאיס וחשיב כפרשא בעלמא כל זמן שלא העלהו, והיינו ממש כדין החטים שבגללים כדאמרן לעיל, ואח"ז כתב היה זה שחשב עליו כלו' בשעת העלאה חש"ו ה"ז טהור, העלהו כדי להאכילו לאדם כלו' דפירש כך להדיא כשהעלהו היינו מעשה גמור דמהני אפי' בקטן, הואיל וגלי דעתיה בפירוש בשעת העלאה, והשתא תו ליכא הכרח ממתני' לפי' דרישא כשחשב גדול דטמא, היינו אפי' קודם שהעלהו וכדכתי' לעיל ממשמעות דברי רש"י, אבל להרמב"ם מאי דתני רישא חשב להעלותו היינו חשב בשעה שהעלהו, ומאי דתני סיפא בחש"ו ואם העלהו ר"ל העלהו ואמר כן בפירוש, ומכאן ראיה ברורה למאי דאסיקנא התם בכלים שדעת הרמב"ם בהא כשי' רש"י, ולא כשי' התו' וע"ע מש"ל רפ"ג דמכשירין בס"ד.

(טו). עריבה שהיא טמאה וכו'. פי' הר"ש (פ"ח

81*) וכ"ה בס' יחוסי תנאים ואמוראים ערך זעירא בר חיננא, עמ' קצ"ד.

82) וכמפורש בעוקצין פ"ג מ"ג.

83) בר"ש ובס' יחוסי תו"א הנ"ל גרסו כאן: בלוד ועיין מ"ש במחברתי ספרי זוטא, עמ' 97.

אין לשין בה קמח של חולין, ואין עורכין בתוכה בצק של תרומה, אלא אם רצה מביא קמח של חולין ונותן לתוכה ועורך בתוכה בצק של תרומה, ובלבד שלא יהא בצק נוגע בערבה, רבי שמעון בן אלעזר אומר בשם רבי מאיר, המזחילה שהיתה היא שותה ויורדת משקין ובא טמא והפסיק, העליונין טמאין, מפני שהן גרורין על גבי ידיו, והתחתוני׳ טמאין, מקל שהיא מלאה משקין טופחין טמאין, ורבי יהודה אומר משם רבי יהושע, כיון שהשיקה למקוה טהורה.

פרק עשירי (א). רבן גמליאל אומר משתיגמר מלאכתן, והלכה כדבריו. (ב). הגומר את זיתיו בן יומן, חזרנו

חסדי דוד

מ״ה) שנגעה בע״מ אין לשין וכו׳, דאסור לעשות עיסתו בטו׳, משום שעבולה לחלה, אבל אם רצה וכו׳ אפי׳ הוכשרו החטים דמטמא הקמח הנוגע בעריבה לא חיישי׳, דאין קמח חוזר ומטמא בצק של תרומה, דאין קמח חבור זע״ז להצטרף לכביצה וכו׳ ע״ש, ודבריו ברורין, ומ״ש שם בהגהה לא ידענא מאי קאמר, ומ״מ דברי הר״ש בנויים ע״פ שי׳ התו׳ בר״פ העוה״ר דקי״ז, דסברי דכל שלא נעשו גוש א׳ אין מצטרפין כלל, אבל לפי שיטת רש״י שם נר׳ דכל שנוגעים זה בזה מצטרפין לכביצה לטמא אחרים, ומה שהק׳ התו׳ עליו מהכיא דהכלי מצרף מה שבתוכו לקדש, ומיבעיא בגמ׳ אי בנוגעים זע״ז או אפי׳ בלא נוגעים, ואם אי׳ דכל שנוגעים זע״ז בעלמא חשיב חבור א׳ מאי קמיבעיא לן פשי׳ דבלא נגיעה, דאי בנגיעה מאי איריא לקדש ע״ש, הנה כפי מ״ש הרמב״ם בפ״ו דין י״ז ל״ק כלל, דז״ל אוכל פרוד וכו׳, אעפ״י שאינו חבור להתטמא ואינו כגוף א׳ כמו שביארנו, הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא אוכלים אחרים, ואע״ג דאח״כ כתב הרמב״ם עד שיקבצם ויעשם גוש א׳ ע״כ לאו דוקא כמ״ש הראב״ד שם, וז״ל א״ל להיותם גוש א׳ אלא להטמא זה מחמת זה, אבל אם נגע שרץ בכביצה פירורין מצטרפין לטמא אחרים, והוא שיהיו הפירורין נוגעין זה בזה ע״ש, ודבריו אמת וצדק וגם בדברי הרמב״ם צריך לדחוק ולפי כך, דאל״כ סותר דברי עצמו. ומעתה ל״ק קו׳ התו׳, דמ״ש הכלי מצטרף לקדש היינו לטו׳ עצמן, דאפי׳ אינו נוגע השרץ אלא במקצתן הרי כולן ראשון, אבל לטמא אחרים אה״נ דמטמא אפי׳ בעלמא כל שנוגעים זע״ז, והכא מאחר שכביצה מהקמח נוגע בכלי בודאי דפוסל את התרומה, ומ״מ מתניתא לאו משבשתא היא, דמתוקמא כר׳ דוסא דס״ל במתני׳ אוכל פרוד אינו מצטרף, אמנם לדינא לא קי״ל הכי, אלא כרבנן דפליגי וסברי דאפי׳ משקה טופח דמלמטה מחבר החתיכות אפי׳ אינן נוגעות זב״ז, וכ״ש היכא דנוגעות ממש דהוו חבור, ואי איכא כביצה מטמא אחרים, וה״ט דהרמב״ם השמיט להך תוס׳, דאנן קי״ל דאפי׳ אין הבצק של תרומה נוגע בעריבה, כל שנוגע בכביצה מהקמח שלמטה הרי הקמח ב׳ ופוסל את הבצק, ועמש״ל ברפי״א בס״ד.

רשב״א אומר וכו׳ שהיתה שותתת ויורדת וכו׳, והתחתונים טהורין, כצ״ל. וכך העתיקה הר״ש במש׳ ה׳, וכתב עלה רשב״א בשיטתיה דריה״ו במס׳ ט״י, ומייתי לה במס׳ ע״ז פר״י ד״ס, דאמר מפיה ומשוליה טמאה, ובמס׳ ט״י פ״ב פירשתיה ע״כ. והתם בט״י גבי מתני׳ דחבית שניקבה, מייתי הסוגייא דאיירי בחביתא דאשתקל ברזא אתא נכרי ואנח ידיה עילווה, ואר״פ כל דלהדי ברזא הוא דאסיר, אבל אידך הו״ל נצוק ולאו חבור נינהו, אליבא דריה״ו דרב יימר אוקי לדר״פ דאתי כוותיה, והלכתא כרבנן דאמרי בין מפיה בין מצדיה דכולו חבור ע״ש, ומיהו התם לא הזכיר הר״ש התוס׳ דהכא, אלא דממ״ש כאן אשמעינה דהך מתניתא אתיא כריה״ו, דלדידיה דוקא התחתונים טהורין, אבל לרבנן הכל חבור ותחתונים נמי טמאין, וא״כ הך תוס׳ דחויה מהלכה, ולפי״ז הנה מקום לומר דה״ט דהשמיט הרמב״ם להך תוס׳, דאיהו נמי פ׳ כרבנן בפ״ה מהט״א, דאע״ג דלענין יי״נ פ׳ כר״פ, מ״מ לענין טהרות פ׳ לחומרא וכמ״ש בכ״מ שם, אלא דעיקרא דמלתא דבעא הר״ש לאוקמה להך תוס׳ כיחידאה דוקא, אני בעניי לא זכיתי לירד לסוף דעתו דמה ענין זה לזה, דבשלמא בחבית שניקבה שפיר קאמרי רבנן דבין מפיה בין מצדיה טמא דכולו חבור, שהרי מה שבצדדין הכל מחובר בכלי א׳, אבל כאן כיון שנתן ידו במזחילה והפסיק את הקילוח הא ודאי דכל המשקין שלמעלה במזחילה טמאין, שהרי אי לאו ידו היה הכל נמשך ויורד, וז״ש שהן גרורין ע״ג ידיו, אבל המשקין התחתונים שכבר היו למטה קודם נתינת ידו במזחילה למה זה יטמאו, הרי אין כאן לא נצוק ולא בר נצוק, הא לא דמיא אלא לדין גיסתא דאי׳ התם בגמ׳ ופסקוהו הפו׳ שם, דהניח הגוי אצבעו ע״פ המינקת ומנע היין מלירד דנאסר כל היין שבחבית, עיין בי״ד סי׳ קכ״ד סכ״ד, אבל היין שכבר יצא לחוץ פשי׳ דשרי אפי׳ בשתיה וה״נ לא שנא, ואע״ג דבשעה שמניח ידו להפסיק א״א דלא נגע בתחלת הקילוח היורד, מ״מ אותו המעט בטל ברוב היוצא, והא ודאי דלכ״ע התחתונים טהורין, ואפ׳ דלרוב פשיטותה הרמב״ם השמיטה.

מקל שהיא מליאה משקין טופחין טמאין עד שיטבול את כולה, וריה״ו וכו׳, כצ״ל. והנה במתני׳ ספ״ח תנן מקל שהיא מליאה משקין טמאין, כיון שהשיקה למקוה טהורה ד״ר יהושע, וחכ״א עד שיטביל את כולה, והכא קמ״ל במה שהוסיף טופחין רבותא אליביה דר׳ יהושע, דאפי׳ אין המשקין בעין כ״כ אלא טופחין, אפ״ה חשיב חבור דסבר דבין נצוק וקטפרס ומשקה טופח חבור, ומיהו אפשר דתנאי נינהו אליבא דר׳ יהושע, דתנא דמתני׳ אליביה סבר דדוקא קטפרס הוי חבור אבל לא משקה טופח, וריה״ו אליביה סבר דאפי׳ משקה טופח[84]), ולדינא קי״ל כת״ק דמתני׳, דאפי׳ קטפרס אינו חבור וכ״ש משקה טופח, וצריך להטביל את כולה וכ״כ הרמב״ם בפ״ג.

פרק עשירי (א). רבן גמליאל וכו׳. הנה במתני׳ רפ״ט תנן זיתים מאימתי מקבלין טו׳ משיזיעו זיעת המעטן וכו׳, כדברי ב״ש, רש״א שיעור זיעה

84) עיין ירושלמי חגיגה פ״ב (קרוב לסופו) ע״ח ע״ג.

לדברי בית שמאי ולדברי בית הלל, רבי יעקב אומר מוחל משק׳ הוא, ומפני מה טהרו מיחל היוצא מן הזיתים עד שלא תגמר מלאכתו, מפני שאין אדם רוצ׳ בקיומו, ורבי שמעון אומ׳ מיחל מי פירות הוא. (ג). ומפני מה אמרו מיחל היוצא מעיקת בית טמא, לפי שאי איפשר לו לצא׳ ידי צחצוחי

חסדי דוד

ג׳ ימים, בה״א משיתחברו ג׳ זה לזה, רג״א משתגמר מלאכתן והכ״א כדבריו ע״כ. והנה הואיל ומייתי תנא דברי ר״ג אחר דברי שאר התנאים ועלייהו קיימא מלתיה, א״כ מדקאמר משתגמר ולא קאמר עד שתיגמר, משמע דר״ל אפי׳ לא הזיעו ואפי׳ לא נתחברו ג׳ ואפי׳ לא עברו עליהן ג׳ ימים, עכ״ז כל שנגמרה מלאכתן דהיינו מלאכת הכנסתן כדמפ׳ במתני׳ א״כ דהיינו שאין דעתו להביא עוד זיתים ולהוסיף עליהם, מיד מקבלין טו׳ אפי׳ בו ביום, ור״ג מחמיר מכלהו, דאל״כ הול״ל רג״א עד שתיגמר מלאכתן, שאז היה במשמע דאפי׳ הזיעו ונתחברו אכתי לא מקבלי טו׳ עד שתיגמר מלאכתן, ומדקאמר משתיגמר משמע כדאמרן קמ״ל הכא דלאו הכי, אלא ר״ג ה״ק אעפ״י שהזיעו ונתחברו עדיין לא מקבלי טו׳ עד שתיגמר מלאכת הבאתן וכן הלכה, והיינו דמסיים עלה הגומר וכו׳, כלו׳ דמ״מ אם גמרן בן יומן דתו לית ליה מה להביא, אז גמר מלאכתן לא מהני ולא מידי, אלא באנו למחלוקת ב״ש וב״ה למכ״ל ולמכ״ל, ולפי״ז ר״ג להקל אתא ולא להחמיר, ואמנם הר״ש במתני׳ ביאר לדברי ר״ג כדאמרן מעיקרא, דז״ל משתיגמר מלאכן מלאכת הכנסתן, דכ״ז שדעתו להביא עוד וכו׳, אין הזיעה מכשרתן, משום דלא ניחא ליה, ומשתיגמר מלאכתן אפי׳ בן יומו מכשיר ע״ש, מוכח מדבריו דאפי׳ לא נתחברו ופליג אב״ה להחמיר, ומיהו א״כ מייתי הר״ש גופיה הך תוס׳ ולא העיר דהיינו דלא כפירושו, ואיברא דליש׳ דמשתגמר כוותיה משמע, ומ״מ בתוס׳ בהדיא תנא דלא פליג להחמיר, דקתני חזרנו לדברי ב״ש ולדברי ב״ה, דהא ודאי מ״ש חזרנו וכו׳, אליבא דר״ג קאמר, דאל״כ לב״ש ולב״ה אין הדבר תלוי בגמר כלל, ומאי שייך לומר הגומר וכו׳ חזרנו וכו׳, ולדברי התוס׳ צריך לדחוק ולפ׳ ל׳ משתיגמר דקאי על סברת ר״ש דבעי ג׳ ימים, קמ״ל דאין תלוי בימים אלא משנגמרה מלאכתן אפי׳ קודם ג׳ ימים, ומיהו בעי׳ זיעה לב״ש וחיבור לב״ה, ול״ל דס״ל להר״ש דמתני׳ פליגא אתוס׳, דלמתני׳ הכל תלוי בגמר מלאכתן אליבא דר״ג, משא״כ כפי התוס׳, מיהו יותר נר׳ לומר דגם תנא תוספתא סבר בדעת ר״ג כי מתני׳, אלא הכא בא לומר דהלכה כדבריו במקלת דהיינו להקל, אבל לא להחמיר, אלא אם גמר בו ביום ועדיין לא הזיעו כלל בהא לא נקטי׳ כוותיה, אלא חזרנו למחלוקת וניעביד כב״ה, אבל ר״ג גופיה אה״נ דסבר דאפי׳ נגמרו בני יומן מיד טמאין, ומ״מ לא מסתבר דלר״ג אפי׳ בלא שום זיעה שיהו מוכשרין דבמה יוכשרו, אלא כלו׳ דמשנגמרה מלאכתן אפי׳ לא נתחברו, הוכשרו במוהל היוצא אם יצא קצת בו ביום. ולהלכה מיהא אין לנו אלא כחכמים דמתני׳ וכדאמרן, וכ״נ מדברי הרמב״ם בין בפירושו בין בחבו׳, דבפי׳ המש׳ כתב וז״ל וחכמים אומרים שכל זמן שתהיינה בענין האוצר וההכבדה לא יקבלו טו׳, ואפי׳ תהיינה בזה הענין מן הבלילה, אמנם אם נשלם השתדלותו ועזבם מוכנים לסחיטה הנה הוכשרו לטו׳ אז בלהותם וכו׳ ע״כ, הרי דכתב בהדיא דאע״ג דנשלם השתדלותו שזהו פי׳ גמר מלאכתן דר״ג, מ״מ התנה להיות מוכשרים בלהותם, אלא דלא בעי׳ שיהיו כ״כ לחים עד שיובללו ויתחברו כדס״ל לב״ה, וממה שלא הזכיר מהתוס׳ כלל ש״מ דס״ל דמתני׳ פליגא, וה״ט נמי דלא קאמר בני יומן דמסתמא בני יומן אינם מוכנים לסחיטה וה״נ מוכח ממ״ש בחבו׳ בפי״א דין ו׳, וז״ל המוסק את זיתיו לדרוך בבית הבד לא הוכשרו עד שתיגמר מלאכן, ומפני מה יוכשרו הזיתים שנגמרה מלאכתן שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהן, שהרי רוצה בקיומו כדי שיהיו נוחין לדרוך, אבל קודם שתיגמר מלאכתן אין המוהל היוצא מהן מכשיר, לפי שאינו רוצה בקיומו וכו׳, ובדין ח׳ כתב זיתים שמסקן לדריכה, מאימתי גמר מלאכתן משתיגמר מסיקתן ויהיו מונחים ומוכנים לדריכה, אעפ״י שלא נפלו עליהן משקין ולא יצאו מהן משקין, הואיל ונגמרה מלאכתן הוכשרו, אבל קודם שנגמרה מלאכתן אעפ״י שנתמעכו והזיעו ונתחברו במשקיהם אינם מוכשרין ע״כ. ואע״ג דבדין זה השני כתב אעפ״י שלא יצאו מהן משקין, אין הכוונה שלא הזיעו כלל, דא״כ ק׳ מדידיה אדידיה, דלעיל כתב שהוכשרו במוהל שלהן דש״מ טעמא דאיכא מוהל הא לא״ה לא הוכשרו, וא״כ כתב דאעפ״י שלא יצאו משקין, א״ו שהכוונה לומר שלא יצאו משקין הרבה, אבל יש שם מוהל טופח והוא המכשירן, לפי שרוצה בקיומו כל שמוכנים לסחיטה.

והא דקתני בתר הכי ר׳ יעקב אומר מוהל משקה הוא, ה״פ מדינא אפי׳ המוהל היוצא קודם שתיגמר מלאכתן היה ראוי שיכשירם דהמוהל כשמן, והא דלא מכשיר קודם שתיגמר מלאכתן, היינו טעמא לפי שאינו רוצה בקיומו, ואנן בעי יותן דומיא דיתן דניחא ליה, ור״ג נמי הכי ס״ל וכת״ק דמתני ג׳, דתנן נגמרה מלאכתן המוהל היוצא חכמים מטמאין, ור״ש דהכא כר״ש דמתני׳, דתנן רש״א לא נחלקו על המוחל היוצא מן הזיתים (פי׳ אפי׳ אחר שנגמרה מלאכתן ואפי׳ משיתחברו) שהוא טהור, על מה נחלקו על היוצא מן הבור, שר״א מטהר וח׳ מטמאין, ובור היינו עקל בית הבד (כל״ל) דקתני הכא, והיינו אחר שנדרכו, דס״ל לר״ש מוחל לאו משקה הוא, והתם ה״ט לפי שא״א בלא לחלוחי שמן, והכי מפ׳ בשבת פ׳ חבית דקמ״ד, ולפי״ז נ״ל דהא דקתני במתני׳ בר״פ רש״א שיעור זיעה ג׳ ימים לדברי ת״ק קאמר, וה״ק לדידי מוהל אינו מכשיר כלל, אלא היוצא לאחר הדריכה משום לחלוחי שמן, אבל היוצא מן הזיתים שבמעטן אינו מכשיר כלל דלאו משקה הוא, אלא לדידכו אודו לי מיהא דלא חשיבא זיעה משקה אלא לאחר ג׳ ימים. ומיהו הר״ש גריס הכא בסיפא ריה״ו במקום ר״ש, ולפי גרסתו א״ל לידחק במאי דאמרן, אלא דגר׳ דגי׳ ספרים דידן עיקר דגר׳ ר״ש, וכגי׳ הש״ס דפ׳ חבית וכנר׳ בהדיא ממש׳ ד׳ וכדאמרן, ולדינא קי״ל כר׳ יעקב דאתי כסתם מתני׳ ד׳ אליבא דחכמים, וכ״נ בהדיא מל׳ הרמב״ם דכתי׳, וכ״כ ג״כ בפ״י דין י״ג, המוהל כשמן והיינו ודאי אפי׳ ביוצא מן המעטן וכדאמרן. והא דקתני הכא סיפא מוחל היוצא מן השמן טמא מן המעטן טהור, סיומא דמלתיה דר״ש היא, ואתא למימר

שומן, מיחל היוצ' מן השמן טמא, מן המעטן טהור, כינסו ועשאו עיקל טמ'. (ד). העוטן זיתיו בין שני בדין, כיון שגמ' אח' מהן הוכשרו לקבל טומא', המוס' זיתיו בגליל העליון ועתיד לזרוק לגליל התחתון, אי' מקבלין טומאה עד שיורידם לגליל התחתון, אם עד שלא מסקן חשב עליהן טהורין, משמסקן חשב עליהן הוכשרו לקבל טומאה, עודיהו, הגומר את זיתיו ועתיד למוכרין טהורין, ליפותן בעליון טמאי'. (ה). הלוקח מעטן זיתים מן הגוי, אם יש מסיק על פני האדמה יעשו בטהרה, מן הגוי נאמן לומר גמרתיו, היתה לו אם של זיתיו מבקש לעשותה בטהרה, אף על פי שהוא עתיד

חסדי דוד

כינסו וכו', ופי' הר"ש שעירבו עם מוהל היוצא מעוקת בית הבד ע"ש, ומדסתם משמע דאפי' הרוב מהיוצא מהמעטן ומוכרח הוא, וא"כ במכ"ש מדרישא אתי, דהא טעמא דמטמא ר"ש ביוצא מעקל בית הבד היינו משום שא"א בלא לאלוחי שמן, ומלי זה משמע ודאי דאפי' רובא דרובא מוהל, ולכן נ"ל דהא דכנסו וכו', הכוונה היא בענין אחר ולא בתערובת כדפי' הר"ש, אלא ה"פ דאע"ג דס"ל לר"ש דמוהל לאו משקה הוא ומש"ה קאמר דהיוצא מן המעטן טהור, מ"מ אם כנסו למוהל היוצא מהמעטן ועשאו שוקת גלי דעתיה דאחשביה ומחשבתו משויא ליה משקה.

(ד). העוטן זיתיו בין ב' בדין וכו'. סתמא כר"ג שהכל תלוי בגמרן, והשתא קתני דכיון שחשב לעשותן בב' בדין מקצתן בזה ומקצתן בזה, כיון שהניח מקצתן במעטן כל מה שבדעתו לעשות בבד א' הוכשרו, ואע"ג שיש לו עדיין זיתים, כיון שאינו עתיד לעשותן אלא בבד אחר, הילכך הללו שבמעטן זה נגמרה מלאכתן חשיבא, ופי' כן הרמב"ם שם דין ט'. ואח"כ נ"ל המוסק וכו' העליון ועתיד להורידן לגליל וכו', ולרבותא נקט הכי ל"מ אם עתיד להורידן מגליל ליהודה וכיוצא, אלא אפי' מגליל העליון לתחתון לא נגמרה קרי' בהו, ואפי' הזיעו ונתחברו לא הוכשרו לר"ג, ומיהו היינו דוקא כשחישב להורידן קודם מסיקה, אבל אחר מסיקה לא מהניא מחשבתו וכיון שנגמרו הוכשרו, וג"ז פי' הרמב"ם שם דין י'. ונר' דהיינו דוקא במקום רחוק קצת כגון מגליל העליון לגליל התחתון, דכיון שיש ריחוק מקום לא ניחא ליה במוהל היוצא, (ומאי דנקט גליל משום דבגליל שכיח רוב שמן כנר' מכמה מקומות בש"ס) אבל ממקום למקום והכל בגליל העליון וכיוצא ליכא פסידא במוהל היוצא והוכשרו, ודע דהר"ש (פ"ט מ"ג) גרים הכא בהך סיפא דמשמסקן חשב עליהן ר"מ מטמא, ורשב"ג מטהר, ואולם הרמב"ם נר' דלא גרים הכי אלא כגי' ספרינו משמסקן וכו' הוכשרו לקבל טו', (ונמחק מלת עודהו), דאם אי' דמחלוקת שנויה אמאי פי' כר"מ במקום רשב"ג, דכ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, ומיהו הלכה זו רפופה בידנו כשאומר במשנתנו אי דינא הכי גם בברייתא, וע' בס' יד מלאכי סי' ש"ז. באופן די"ל דאה"נ אפי' דגרים כגי' הר"ש, וכיון דבעלמא לא איפסיקא הלכתא בפלוג' דר"מ ורשב"ג אי קי"ל כמר או כמר, בשל תורה הלך אחר המחמיר והכשר דאו' הוא. ואמאי דתני הגומר ועתיד למכרן, פי' הר"ש דלא ניחא ליה במשקה היוצא, ליפותן בעלים (כצ"ל) הניח עליהן עלי זית כדי לנאותן ע"כ. והרמב"ם כתב שם גמר את זיתיו ועתיד למכרן לא הוכשרו, עתיד לחפותן בעלים הוכשרו ומקבלין טו' ע"כ. ונלע"ד דה"ט דכי עתיד למכרן הגמר שלו אינו חשוב גמר, דשמא הקונה יהיה בדעתו להוסיף עליהן ואכתי מחוסרין מלאכת הכנסתן, ומ"ש עתיד לחפותן מלתא אחריתי היא ולא אעתיד למכרן קאי, אלא ה"ק דאף אם חשב לחפותן בעלים ולהניחן כך, דעדיין אינו רוצה להכניסן לבית הבד אפ"ה נגמרה מלאכתן מיקרי, כל שאינו עתיד להוסיף עליהן זיתים.

(ה). הלוקח וכו' מן הגוי אם יש מסיק ע"פ האדמה יעשה בטו' ומן הישראל נאמן לומר לא גמרתיו, כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (שם) וביאר אם יש וכו', כלו' אעפ"י שיש לנכרי מוסקי זיתים במקום אחר לא אמרי' עתיד להוסיף ולא נגמרה מלאכתן, אלא יעשו בטו', ומשל יש' כלו' אם קנה מע"ה נאמן לומר לא גמרתיו ע"כ. ודחיק טובא לפי' אם יש דר"ל אפי' יש, ועוד דחסר תיבת לו דאם יש משמע אם יש בעלמא וה"ל משמע לי ע"פ האדמה, והרמב"ם שם דין י"א כתב הלוקח מעטן זיתים מן הגוי, אם יש מוסק ע"פ האדמה יעשו בטו', שזה בחזקת שגמר ונאמן ע"ה וכו' ע"כ, ונלע"ד דה"פ אם יש בשעה ההיא ע"פ האדמה ההיא אנשים שגמרו זיתיהם ובאים כבר לעשותם בבית הבד, חיישי' שמא גם הגוי הזה כא' מהם, ל"מ אם רוב העיר הגיעו, אלא אפי' לא ידעי' אי רובא הוו ואינו נאמן הגוי לומר שלא גמר, אבל אם אין זמן מסיק ע"פ האדמה, פי' דידוע דרוב בני העיר עדיין לא הגיע להם זמן המסיק ע"פ האדמה, כלו' להכניס המסיק לבית הבד לא חיישי' דילמא אילנו של גוי זה בכיר הוה אלא לר"מ דחייש למיעוטא, אבל לדידן דקי"ל כרבנן לא חיישי' כלל בכה"ג, אבל אם הוא יש' אפי' ע"ה נאמן עכ"פ דלא חשיד לשקר, ומרן בכ"מ הביא פי' הר"ש ע"ד הרמב"ם בסתם, ולדעתי הקצרה אם הרמב"ם היה מפי' כן לא היה מניח מלבאר, כמו שכן עשה בבבא שאח"ז וכדבעי' למימר, דתנא סיפא היתה לו אם וכו', ופי' הר"ש זיתים שבקרקע המעטן ונדבקו ונעשו א' קרי אם, אעפ"י שהוא עתיד להוסיף, טפי הוה ניחא אי הוה גרי' אם הוא עתיד להוסיף, ויש לפ' דה"ק אעפ"י שאינו עתיד להוסיף אלא קב א' כלא נגמרה מלאכתן חשיב וטהורין, והא דנקט או ב' קבין היינו לפי רוב זיתים שבמעטן ע"כ, והרמב"ם שם תיקן הלשון כך, דז"ל גמר וכו', אפי' אינו עתיד להוסיף אלא או קב או קביים לא הוכשרו, ואם הטריס הרי אלו מוכשרין ע"כ, ואמנם מה שביאר הר"ש בפי' או ב' קבין אין מזה רמז בדברי הרמב"ם, והנה פי' הר"ש בנוי ומיוסד ע"פ סברת ר"ח בריש מפנין (שבת קכ"ו ב') דתנן אפי' ד' וה' קופות וביאר ר"ח בגמ' ד' מה' וה' מאוצר גדול ע"ש, ומעין זה הוא פי' הר"ש אדהכא, דה"ק קב חשיב שיור במעטן קטן, וקביים במעטן גדול, אבל בליר מקב בקטן ובליר מקביים בגדול לא הוי שיורא וגמר מיקרי והוכשרו, אבל הרמב"ם לשיטתיה אזיל, דהתם נמי מפי' כשמואל ד' וה' כדאמרי אנשי,

להוסיף קב אחד או שני קבין הרי אלו טהורין, ובלבד שלא יערי', ואם הערי' הרי אלו טמאין. (ו). העוטן זיתין ברשות עם הארץ ונעל וחתם, אינו חושש שמא יש שם מפתח אח' וחותם אחר, ואף על פי שבא ומצא מפתח פתוח וחותם מקולקל טהור, חותם שאמר ואפילו טיט ואפילו קיסם. (ז). היו שם חודין וסדקין אינו חושש שמא מושיט את הקנה ומסיטן, היו שם חלונות של ארבע' טפחים נדונות כפתחי'. (ח). העוטן זיתים בתוך ביתו עושה להן מחיצה מן הארץ ועד הקורו',

חסדי דוד

ול"ק השתא ה' מפנין ד' מיבעיא, ה"נ ה"פ קב או קביים כדאמרי אינשי, וכי היכי דהתם ל"ג הרמב"ם בדשמואל ואי בעי אפי' טובא אלא ד' וה' דוקא ותו לא, דטפי מה' לא טרחי' וכמ"ש ה"ה שם ע"ש, ה"נ נימא לדידיה קב או קביים כדאמרי אינשי ולעולם דוקא, אבל בציר מקב לא מיקרי שיורא אלא גמר מלאכתן הוי והוכשרו כן נ"ל.

(ו). העוטן זיתים ברשות ע"ה וכו'. לעיל בפ"ח גבי המניח כליו בחלונות של אוליירין תניא נמי כה"ג, אלא דממתני' דהתם מוכח דלא בעי' תרתי אלא מפתח או חותם לבדו סגי, והא דתניא בתוס' נעל וחתם לאו דוקא אלא כלו' נעל או חתם כדכתי' התם, דלא נימא דפליגא אמתני', והתם יהיבנא בה טעמא, דאע"ג דקי"ל כמ"ד בפא"מ (ע"ז ל"א ב') גבי יי"נ שולח או מפקיד ביד גוי דבעי' חב"ח, וטהרות המירי מיי"נ כדמוכח מש"ס פ' בתרא דע"ז (ע' ב') וכדכתי' התם, מיהו שאני מפקיד או שולח ביד נכרי לבדו, ואה"נ דה"ה וכ"ש המפקיד טהרות ביד ע"ה דבעי' חב"ח, משא"כ מניח בחלונות של אוליירין דאינו מפקיד ביד ע"ה כלל, ועוד דאיברא דשכיחי רבים דאתו למרחץ שבכללם איכא ע"ה טובא, מיהו איכא נמי חברים, ואי משום הבלן גופיה שהוא גוי או ע"ה מרתת דלא מרע אומנותיה דנתפס כגנב, דמה"ט נמי שרי' במתני' למסור לו את המפתח אחר שנעל, משום דכה"ג אליבא דכ"ע אמרי' לא מסר לו אלא שמירת המפתח לבד, ושם כתבתי דהיינו נמי טעמא דתנינן התם דאפי' מצא חותם מקולקל או מפתח פתוח טהור, משא"כ גבי מפקיד יין ביד גוי שאם מצא חותם מקולקל אסור ע"ש, כנר' מהסוגייא דפא"מ (שם) השולח חבית וכו' אם מכיר חותמו וסתמו מותר ואם לאו אסור, אמור מעתה דהכא דאיירי במפקיד ביד ע"ה, כדתני ברשות ע"ה דהיינו בביתו, ניחא הא דתניא נעל וחתם, דודאי תרתי בעי' במפקיד, וניחא נמי דהכא לא תנא דאפי' מסר לו המפתח כמו התם, דדוקא התם מרתת ולא מרע אומנותיה, אבל הכא דלא שייך הכי, ואדרבא לא מרתת שהרי רשותו הוא וחסד הוא שעשה עמו שהניחו לעטן ברשותו, אה"נ דאסור למסור לו את המפתח, ומ"מ קמ"ל דלא חיישי' שמא יש לו מפתח אחר, ומיהו הא מיהא קשיא מאי דמסיים הכא דאפי' מצא מפתח פתוח וחותם מקולקל טהור, דהא הכא מפקיד הוא ובמכ"ש מיי"נ אית לן למימר שאם מצא מקולקל טמא, וצ"ל כדכתי' התם לעיל דלזיופא לא חיישי', ואע"ג דקי"ל כרבנן המחמירין במפקיד דבעי' חב"ח, מ"מ לא חיישי' במצאו מקולקל דתלי' שנעשה מאיליו או ע"י בהמה וכיוצא, דהא קי"ל כר"א דלא חייש לזיופא, ומיהו כפי החילוק דמייתי מרן בי"ד סי' ק"ל בשם התה"ד כמו שהבאתי שם, איכא למימר דהכא איירי בכה"ג דאיכא מקום לתלות דנעשה מעצמו, אלא שמדברי התוס' מוכחי דבכל ענין טהור וצ"ל כדכתי', ובהכי יש ליישב ג"כ דברי הרמב"ם דפי' כהך מתניתא בפי"א מהט"א דין י"ו, ולדידיה צריך לפי' בהכרח דנעל וחתם דוקא, שכך פי' בהמ"א גבי יי"נ וא"כ כ"ש הכא כדאמרן, ואפ"ה כתב דאעפ"י שמצא חותם מקולקל ומפתח פתוח טהורין, וצ"ל כדאמרן דמ"מ בהא לא חיישי', ואף דבהמ"א לא כתב יותר זה, י"ל דבמכ"ש נשמעניה ממ"ש כאן אבל לומר דס"ל כחילוק הר"ב תה"ד אין נר', דא"כ הו"ל לפי' קצת ומה גם דבמפתח פתוח פשי' דטפי יש לחוש שהוא בידי אדם, א"ו כדאמרן דלזיופא מיהא לא חיישי' וכסוגיית הש"ס דפ' בתרא דע"ז.

וממולא דבר למדנו נמי אמאי הכא בדין זה שכתבו הרמב"ם מהט"א סיים ביה כדתני הכא חותם שאמרו אפי' קיסם וכו', ולעיל בפי"ב דמו"מ באוליירין השמיטו אע"ג דהתם נמי מפו' כן בתוס' שם, משום דכ"ש הוא דאפי' במפקיד ברשות ע"ה ממש דהיינו בביתו סגי בחותם כל דהוא כ"ש התם, וממילא דה"נ מאי דתנא הכא סיפא היו שם חורין (כצ"ל) וכו', דלא חיישי' שמא הסיט ע"י קנה, וכתבו ג"כ הרמב"ם בהא איכא למשמע במכ"ש דה"נ גבי גוי לענין יי"נ דדינא הכי, ומיהו י"ל דטעמא דלא חיישי' הכא שמא יסיט משום שלא גזרו על הזב בהיסט, כמ"ש הר"ש בפ"ז, אמנם ממ"ש לק' משמע דלאו היינו טעמא כמו שיתבאר בסמוך, ומאי דמסיים בחלונות של ד"ט פשוט בכמה מקומות דחשיבי כפתח כגון גבי עירוב בב' חצרות הפתוחות זל"ז בחלון של ד"ט, וכן בדין סט"ל (= ספק טומאה לצאת) במס' י"ט (ל"ז ב') גבי סט"ל חשב להוציאו בחלון של ד"ט מציל על הפתחים כלן, וה"ה הכא דהא טעמא הוא שיכול אדם ליכנס דרך חלון כזה כמו דרך פתח והו"ל פתח פתוח, ומאי מהני מה שנעל הדלת וברור.

(יח). העוטן זיתים וכו', ובלבד שלא יהו[85] ניסוטין וכו, כצ"ל. וכ"כ הר"ש (פ"ט מ"ד) אך לא פי' בה מידי דצריכא טובא, דהא ודאי בתוך ביתו של החבר עצמו קאמר, דאי ביתו קאי על הע"ה הנזכר לעיל דינו כבר אמור למעלה, וכיון שכן דבביתו איירי מחיצה למה ליה הרי אין לע"ה רשות ליכנס, וצ"ל דאיירי שהניח הע"ה בביתו לשמור, דבכה"ג תנינן לעיל פ"ט דכל אוכלין ומשקין שבבית טמאין, והכא ליכא בבית רק המעטן הזה, וכיון שהניחו בביתו לא מרתת כ"כ, ומיהו א"צ נעילת דלת וחותם כמו העוטן ברשות ע"ה גופיה, אלא סגי ליה במחיצה בעלמא, דכיון דעביד מחיצה גלי דעתיה דלא ניחא ליה שיכנס לפנים מן המחיצה וירא ליכנס, דכל שעתא ושעתא סבר השתא אתי וחזי לי,

85) בדפוסים ובכי"ו: **ובלבד שיהו וכו', ואין צורך בהגהה,** וכבר הוכח בכ"מ (תוספתא כפשוטה ח"ב, עמ' 567, שם ח"ג, עמ' 457, ועוד בכ"מ שם) שבמקורות התנאים „ובלבד ש" כוונתו לעתים קרובות מאד: „ובלבד שלא", עיי"ש.

ובלב׳ שיהו ניסוטין מחמת המחיצה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היתה גבוהה עשרה טפחים אף על פי שאינה מגעת לקורות טהורה, העוטן בית הבד כעוטן בתוך ביתו. (ט). הגומר את זיתי

חסדי דוד

ואמנם צריך שתהא המחיצה לת״ק מגעת עד הקורות, דאל״כ חיישי׳ שמא יסיטנו ע״י קנה מבחוץ מלמעלה מן המחיצה, ומש״ה נמי קתני ובלבד שלא יהיו נסוטין וכו׳, ופי׳ הר״ש כגון סדינים פרושים או מחצלת פרושה ע״כ, ונ״ל דהך תנא סבר דעשו ע״ה כזב גמור ומטמא בהיסט, דלא כמ״ש הר״ש גופיה לעיל בפ״ז, דאפי׳ למ״ד דעשו ע״ה כזב לענין נגורה, לא רצו לגזור על היסטן ע״ש, והך תנא מדקאמר ובלבד שלא יהיו נסוטין וכו׳, מוכרח דס״ל דאפי׳ על היסטן גזרו, וא״כ ק׳ על הר״ש שלא העיר על זה, ועכ״פ נריכי׳ למימר הכי דהך תנא הכי סבר, וה״נ משמע מדקתני בברייתא דלעיל שאם היו שם חורין אינו חושש שמא הסיט ע״י קנה, דאם אי׳ דסבר דלא גזרו עליו היסט מאי שייך לומר אינו חושש שמא הסיט, הא אפי׳ ודאי הסיט לית לן בה, א״ו כדאמרן, והשתא א״ש מאי דכתי׳ לעיל, דממ״ש אינו חושש שמא הסיט ע״ה לענין טהרות, ה״ה וכ״ש דדכוותה בגוי אינו חושש לענין יי״נ, דהיינו דלשמא הסיט לא חיישי׳, וכיון שאינו יכול ליגע המרא שרי, אבל אם ודאי הסיט הגוי דהיינו שכשך הכלי שהיין בתוכו היין אסור, כמ״ש מרן סי׳ קכ״ד סי״ז, דה״נ בע״ה לענין טהרות אם ודאי הסיט טמאין, ומיהו אנן לא קי״ל הכי אלא כרשב״ג דסבר דא״ל שתהא מחיצה מגעת עד הקורה דלהיסט לא חיישי׳, הילכך כיון שהיא גבוהה י״ט שרי׳, דמרתת ליכנס ולהיסט לא חיישי׳, דלא גזרו עליו היסט, וגר׳ דהה״נ דמטהר רשב״ג אפי׳ במחיצה של סדינים אע״ג דאפשר להסיט, ולפי״ז איכא לסיועי לפסק מור״ם שם במפה, דשכשוך בגופו של כלי בלא הגבהה לא נאסר ע״ש, ומאי דמסיים הכא דהעוטן בבית הבד כעוטן בתוך ביתו, ברור דה״נ נ״ל דמיירי במניח שם ע״ה לשמור, והרמב״ם לא העתיק לזאת התוס׳ כלל ולא ידענא אמאי.

(ט). הגומר את זיתיו וכו׳, יתננה וכו׳, כצ״ל. והנה במתני׳ (פ״ח מ״ד) תנן הגומר וכו׳, יתנגה וכו׳, דר״מ, ריה״ו אומר יוליך לו את המפתח מיד, רש״א מעל״ע, ופי׳ הר״ש במתני׳ שייר קופה א׳ להפריש ממנה תרומה ומעשר בטהרה, לעיני הכהן שהכהן עצמו יראה שעכשיו גמר את זיתיו, יוליך לו את המפתח ומהימני׳ ליה במאי דקאמר שעכשיו גמר את זיתיו, רש״א מעל״ע של גמר הביא לו את המפתח ש״ד, ובפי׳ בתרא דחגיגה (כ״ה א׳) פריך מהכא אהא דתנן התם דשמנים בשעת הגתות והבדים וכו׳, ומשני הא בהורפי הא באפלי ע״כ. ואמתניתא פי׳ ע״ד ר״מ ויוליך לו וכו׳ כלו׳ או יוליך וכו׳, ותרי תנאי אליבא דר״מ במתני׳ לעיני כהן קאמר, ריה״ו או׳ כל אותו היום, והא דקאמר ריה״ו במתני׳ מיד, כל אותו היום מיד קרי ליה, מיד ולמוצאי שבת כלו׳ למ״ש לאהר שש שעות מיד ע״כ. וכפי דבריו צריך לפ׳ הגומר את זיתיו פי׳ שבא לגמור, אלא שעדיין לא גמר, דאכתי יש לו להוסיף עליהן וסתמא כר״ג דלעיל, דכל זמן שלא נגמרה מלאכת הבאהן אכתי אין המוהל מכשירתן, ומש״ה קאמר ר״מ במתני׳ דכשבא להוסיף קופה האחרונה צריך לקרות את הכהן שיראה בעיניו שזו הקופה האחרונה, ויתן לכהן תרומתו קודם שיגע במעטן, שהרי מאחר שנותן הקופה האחרונה הוכשרו במוהל היוצא, ואם נוגע טמאין, וריה״ו סבר דסגי במה שיביא לו המפתח מיד כשגמר, דנאמן הע״ה לומר שעכשיו גמר ושלא נגע אחר שגמר, ור״ש סבר דעד שלא יעבור מעל״ע די שיביא לו המפתח, אבל טפי מהכי לא מהימן, ואיירי שכבר עבר זמן הבדים לרובא דעלמא, דאי אכתי זמן הבדים הוא נאמן לכ״ע כדאוקמוה בגמ׳, וכפירושו כך פירש״י התם בחגיגה ע״ש דכ״ה וע״ש בתו׳ דכתבו דמאן דגריס לעני כהן שבוש הוא בידו, אמנם במה שפי׳ הרב ע״ד התוס׳ דהיקא מלתא לפי׳ דיוליך פי׳ או יוליך ודתנאי ניגהו אליביה דר״מ, תו קשיא לי דכיון דפי׳ בדר״מ דתנאי ניגהו אליביה, אמאי לא קאמר נמי דתנאי ניגהו אליבא דריה״ו, ולא נידחק ולומ׳ דמיד דתנן פירושו כל היום, והולם כפי מה שראיתי בפי׳ הרמב״ם נר׳ שיש לו פי׳ אחר במתני׳, ולפי פירושו נוכל ג״כ לפ׳ דברי התוס׳, דז״ל אם נשלם שעת הגתות והבדים ולא נשאר מי שידרוך אלא אחדים ומעטים, והדברים ג״כ אשר ידרכו מעטי השיעור יזלזלו בהן ויפול ההתערבות וכו׳ ויזלזלו בטהרה, ולכן לא יאמנו אז ע״ה וכו׳, ולכן אם נשלם שעת הגתות ונשאר לאדם שארית מן הזיתים אין רשאי לסוחטן ולהוציא מהן תרומת שמן, לפי שאינו נאמן וכו׳, ואמנם יטול מהן תרומה בעודה זיתים ואחר ישאנה לכהן, ואמרו לעני הכהן ולא אמר לכהן, לפי שברוב יתנו לעני למיעוטה ושמן הזית יתנן אפי׳ לעשיר, ואמר ריה״ו שהוא ישא המפתח לכהן בעת השלמת הגתות והבדים ויתנגו לו תכף וכו׳, ויבא אל הכהן ויסחטם נגדו ויקח ממנו תרומת שמן בטהרה, ורש״א וכו׳ ע״ש.

הראית לדעת מה הפרש בין פירושו לפי׳ הר״ש, דלהר״ש כולה מתני׳ איירי בבא להפריש תרומותיו מהזיתים ולא מהשמן, וקופה זו אחרונה ממנה רוצה להפריש על כל הזיתים שלו, וקאמר ר״מ שצריך להביאה לעיני הכהן שיראה שגמר עכשיו ולא הוכשרו וכדלעיל, ולהך פי׳ שפיר קאמרי׳ התו׳ דמאן דגריס לעני שיבוש הוא, אבל הרמב״ם מפ׳ דמתני׳ איירי בתורם שמן כפי עיקר דינו דילהרך כתיב, אלא דסבר ר״מ דמ״מ הקופה האחרונה הואיל ואינו נאמן עליה צריך שלא יניחנה במעטן עם שאר הזיתים כלל, אלא יוליכנה לכהן עני שהוא דבר מועט, שהרי אינו מפריש אלא עליה ויפריש תרומה עליה בזיתים עצמו, דכיון שאינו מניחה במעטן הרי לא נכשרה כלל, והשתא א״ש דנקט עני, דאורחא דמלתא דתרומה של קופה אחת בלבד לא חזיא אלא לעני, אבל על השאר אה״נ דמפריש מהשמן, ומדקאמר ר״מ דבשעה שלא נשאר לו אלא קופה אחת תו לא מהימן, ממילא שמעי׳ דאיהו נמי כריה״ו ס״ל, דצריך להוליך המפתח של המקום שבו המעטן לכהן כדי שיוכל אח״כ להפריש תרומת השמן בטהרה, שהרי מכאן ואילך שכבר נגמרה הרי הוכשרו ותו לא מהימן, משום דאיירי שכבר הגיע סוף זמן הבדים דז״ש בגמ׳ הא באפלי, וא״כ פשי׳ דצריך להוליך לו המפתח מיד, אשתכח כפי זה דר״מ לא פליג עליה דריה״ו, אע״ג דריה״ו פליג על ר״מ, דלית ליה לריה״ו הא דצריך להפריש תרומה מהקופה אחרונה בזיתים, אלא אה״נ שגם הקופה האחרונה יכול

ושייר קופה אחת, יקננה לעיני הכהן ויוליך את המפתח מיד דברי רבי מאיר, ורבי יהודה או׳ כל אותו היום, ורבי שמעון אומ׳ מעת לעת, יתיר על כן אמר רבי שמעון אפילו גמר את זיתיו ערב שבת שש שעות, מליך לו את המפתח מיד ולמוצאי שבת בשש שעות. (י). **ר׳ שמעון בן יהודה אומ׳ משם ר׳ שמעון, לא נחלקו ב״ש וב״ה על המניח זיתי בכיפש שימ׳ עם הארץ וטומאו׳ שאי׳ מכשירי׳, על מה נחלקו על שהיניחן ליכתש, שב״ש אומרין אין מוכשרין, ובית הלל אומרין מוכשרין.**

חסדי דוד

לערבה עם האחרות במעטן, ודי לו שיביא לו המפתח מיד, אבל ר״מ מחמיר בזה, ואף דבמתני׳ לא נזכר בדברי ר״מ אלא דין הקופה האחרונה, אבל בענין המפתח של כל זיתיו העומדות לדריכה לא אתפרש אי סבר כריה״ו או כר״ש, מ״מ ממילא משמע דסבר כריה״ו, דהא למדנו מדבריו דתו לא מהימן, ומ״מ כיון דלא אתפרש בהדיא במתני׳ סברת ר״מ בזה, הילכך פריש הכא בתוס׳ כי אורחיה דתנא דמתניתא דפריש מאי דלא אתפרש להדיא במתני׳ אלא ברמיזא, ומעתה א״צ לידחק לפ׳ הכא דיוליך פי׳ או יוליך כדפי׳ הר״ש, אמנם עפי נ״ל דאה״נ דר״מ נמי פליג עליה דריה״ו, ול״ד מיד דר״מ דמתניתא למיד דריה״ו דמתני׳, דריה״ו דמתני׳ ס״ל דנאמן הע״ה לומר דהשתא גמר את זיתיו, והילכך א״צ להביא הקופה האחרונה לכהן ולהפריש תרומתה בזיתים, אבל ר״מ ס״ל דאינו נאמן אלא מיד, ר״ל בשעה שמוליך הקופה לכהן הע״ה צריך למסור המפתח של הבד לכהן כדי שיראה דעדיין לא גמר, ומאי דלא פריש ר״מ במתני׳ פריש במתניתא ול״פ, ומ״מ במלתיה דריה״ו ודאי נר׳ דפליגא מתניתא אמתני׳, והרי תנאי אליביה דריה״ו.

ולענין הלכה בודאי דקי״ל כריה״ו דמתני׳, וכ״פ הרמב״ם בפי״א דמו״מ דין ג׳, וכתב שם מרן בכ״מ דאע״ג דבתוס׳ אמר דבריה״ו כל היום משבשתא היא ע״ש, ולא היה צריך לומר דמשבשתא היא, דשפיר מצי למימר דתנאי נינהו אליביה, ומ״מ קי״ל כתנא דמתני׳. וממה שלא הזכיר הרמב״ם דין הקופה, מובן ממילא דלא נקטי׳ בזה כר״מ, ומ״מ מסיים שם שאם לא הוליך לו המפתח מיד לא יטול תרומה מע״ה אלא מזיתים שלא הוכשרו וברור, ולמדנו ג״כ מדברי הרמב״ם דכל מה שאמר ריה״ו שצריך להוליך המפתח מיד, היינו אלא בע״ה שגמר את זיתיו בעת השלמת הבדים, אבל אם הוא בתוך זמן הבדים אע״ג שהוא גמר והוכשרו נאמן אפי׳ אחר כמה ימים, דהא תנן בחגיגה (פ״ג מ״ד) דכל זמן הגתות והבדים נאמנים ע״ה אף על התרומה, וממילא דה״נ מ״ש ר״ש מעל״ע אין פירושו מעל״ע של גמרו כדפי׳ הר״ש, אלא כל מעל״ע אחר השלמת זמן הבדים עדיין נאמן, וכן פי׳ הרמב״ם בפי׳ וז״ל ורש״א שאם נשארו אחר השלמת הגתות (ולאו דוקא אלא כלו׳ הבדים) מעל״ע ובעת ההיא נשא אליו המפתח וכו׳ בחזקת טהרה ע״כ. ובמאי דמסיים כאן יתר ע״כ אר״ש וכו׳, פשוט דקמ״ל דלא נימא שלא יהא בחזקת טהרה אלא עד חצי היום של שבת, קמ״ל דשבת אינו נכנס בחשבון, ומ״מ מדקאמר ולמ״ש בשש שעות, משמע דאשמועי׳ דלא תימא דהשבת אינו נכנס בחשבון כלל, דא״כ היה נאמן עד יום ראשון בחצי היום ואינו כן אלא עד חצי ליל מ״ש, נמצא דהשבת כולו אינו נמנה אלא לי״ב שעות אע״ג שהוא כ״ד שעות, ומ״מ נסתרה דרכו דממ״נ אם השבת נמנה בחשבון הרי בחצי יום שבת עברו מעל״ע, ואם לא נמנה בחשבון לא הו״ל לגמור המעל״ע עד חצי יום ראשון, והוא פלאי שהר״ש לא העיר בזה. ובדוחק יש לפ׳ דמ״ש לאו דוקא אלא ליום ראשון קרי ליה מ״ש.

(י). רשב״י אומר וכו׳, המניח זיתיו בכותש שימתינו שימלחם שאין מוכשרין, על מה נחלקו על שהניחן שיהיו נוחין ליכתש וכו׳, כצ״ל. וכן העתיקה הר״ש (פ״ט מ״ה) [86]. והנה ר״ש בן יהודה בא לחלוק על משנתנו, דתנן המניח זיתים בכותש שימתינו שיהו נוחין ליכתש הרי אלו מוכשרין, שימתינו שימלחם, בש״א מוכשרין ובה״א אין מוכשרין, ופי׳ הרמב״ם כותש הוא המכתש שכותשין בו הזיתים, ואם עזב הזיתים שם עד שיתרככו ויקל דריכתן הנה נגמרה מלאכתן, אמנם אם הביאן שישארו וכו׳, עד שיתרככו ואחר יוציאם למלחן, הנה לא נגמרה מלאכתן ואינן מוכשרין לסברת ב״ה ע״כ. ואתא רשב״י וקאמר דבהא ל״פ, אלא אפי׳ ב״ש מודו דלמלחם לא הוכשרו לפי שלא נגמרה מלאכתן, וכי פליגי בהניחן כדי ליכתש, ואי קשיא לך בין למתני׳ ובין למתניתא דהא חזי׳ לעיל בר״פ דר״ג דוקא הוא דקפיד בגמר מלאכתן, אבל ב״ש וב״ה לא אזלי בתר גמר כלל, אלא לב״ש משיזיעו הוכשרו, ולב״ה משיתחברו ג׳ מיהא ואפי׳ לא נגמרה מלאכתן, כבר תי׳ הר״ב תי״ט הכא דתנאי נינהו אליבא דב״ה, דר״ג דמתני׳ פליג את״ק בסברת ב״ה ע״ש, וע״ע מ״ש בעניי בספרי ש״ל בס״ד עש״ב, ולדבריו ז״ל נ״ל דה״נ תנאי נינהו אליבא דב״ש כפי סברת רשב״י דהכא.

ואמנם עכשיו היה נ״ל דדוקא במכניס במעטן לדריכה, בההוא הוא דסברי ב״ש וב״ה דלא קפדי׳ בגמר מלאכתן, דהיינו מלאכת הבאתן וכדכתי׳ לעיל, דמאי נ״מ שעתיד להוסיף עליהן, הא מיהא הנך כבר מוכנים לדריכה וגמר מלאכה הוי וניחא ליה במוהל ההוא, ובהא הוא דפליג ר״ג, אבל בכה״ג שעתיד להוציאן משם ולמלחן לאכילה, מודו ב״ה דכל דלא נגמרה מלאכה זו שעתיד להוציאן משם ולמלחן אפי׳ יוצא מהן מוהל לא הוכשרו, דלא ניחא ליה במאי דנפיק השתא, ולסברת רשב״י דהכא אפי׳ ב״ש מודו דלא הוכשרו, ומיהו ממאי דתני לק׳ בס״פ בפלוג׳ דב״ש וב״ה, מהתם מוכח דוקא כמ״ש התי״ט, דהא התם מיירי בלדריכה ואפ״ה חזי׳ דב״ה אית להו דאזלי׳ בתר גמר מלאכה, א״ו צ״ל דתנאי נינהו וכדלעיל, ומ״מ הא דתנא סיפא במניחן שיהו נוחין ליכתש, דבש״א לא הוכשרו, ובה״א הוכשרו, הא ודאי פליגא נמי אמתני׳ דר״פ בין בסברת ב״ש בין לב״ה, דתנן לב״ש דמשיזיעו כ״ש הוכשרו, והכא תנא לא הוכשרו, ולב״ה נמי במתני׳ תנן דלא הוכשרו עד שיתחברו ג׳, והכא תנא דהוכשרו דמשמע מיד שיזיעו, אמנם הא קשיא לי דכפי דברי רשב״י, דהכא אשתכח שזו מקולי ב״ש וחומרי ב״ה, ואמאי לא תנינא לה בעדויות אפי׳ ביחידאי דמנו כמה מילי דקולי

86) בר״ש חסרה המלה שהניחן, כלומר במקום „שהניחן" שלפנינו גרס לנכון: שיהו נוחין.

(יא). הזית שפצעו בידי' טמאות לא הוכש', לסופתו במלח ולא הוכשר, שמן, רבי יהודה אומ' רבי יהודה הוכשר, היתה לו אם של זיתים ועתיד להופכו' כיון שתקע בה יתד אע"פ שיש בו גושין הרבה הרי אלו אינן חיבור, משהפכה ונעשו אם, רבי אומר אינו חבור, ורבי יוסי ברבי יהודה אומר חבו'. (יב). גרגרין שנשר במי' ונעשו אם, רבי אומר אינן חבור, רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבור, אם עד שלא נגמרה מלאכתן חשב עליהן ורצה ליטול מהן בד אחד או שני בדין, בית שמאי קוצה

חסדי דוד

ב"ש והומרי ב"ה, לכך נ"ל דמשבשתא היא, ואיפכא גרסי' בבש"א מוכשרין ובה"א אינן מוכשרין, והשתא א"ש דב"ש לשיטתייהו דמשיזיעו מוכשרין, וב"ה לשיטתייהו דאפי' הזיעו לא הוכשרו עד שיתחברו זה בזה, וקמ"ל דל"ש הניחן במעטן שעתיד להוציאן משם וליתנן בבית הבד, ל"ש הניחן בכותש שכותשן שם באותו כלי עצמו דין א' להן למכ"ל ולמכ"ל.

(יא). הזית שפצעו בידים טמאות הוכשר[87], לסופתו במלח לא הוכשר, לידע אם יש בו שמן לא הוכשר, ריה"ו אומר הוכשר, כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש (שם), ומעין זו שנויה בשבת פ' חבית דקמ"ה, ובמקום לידע אם יש בו שמן תמן תנינן לידע אם הגיעו זיתיו למסוק והיא היא, ושם פירש"י המפצע וכו', כדי שיהו רכין הוכשר, דניחא ליה במשקה דטייף עלייהו, שמתוך כך הם מרבים טעם, לסופתן במלח דמתוך שהן קשין אין המלח נדבק בהן וכו' לא הוכשר, דלא מכוין למשקה דידהו דליעקר, לידע וכו', צריך הוא לראות אם שומנו נוח לצאת, מיהו המשקה אזיל לאיבוד ע"כ. כלו' ובהא פליגי, דריה"ו סבר אף משקה ההולך לאיבוד משקה הוא, ומעין פירושו פי' הר"ש, אלא שהוסיף במאי דתנן במתני' הפוצע זיתים בידים טמאות טמאן, דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה והן מוכשרין בפציעתו ע"כ, כלו' דלכאורה ק' היכי תנן טמאן, והלא ידים שניות הן, ואפי' מיירי בזיתים של תרומה הלא שלישי בתרומה פסול, וא"כ הול"ל פסלן, וניחא ליה באומרו שהמשקה נעשה תחלה והוזר המשקה ומטמא את הזית, דנעשה שני ע"י המשקה, ומהא קשיא לי על הרמב"ם שפספק להך מתניתא בפי"א מהט"א דין י"ד, כתב הפוצע זיתים של תרומה בידים טמאות פסלן ע"ש, והול"ל טמאן וכלישנ' דמתני', ואין לומר דמיירי שהשסילק ידיו אכתי לא נפיק שום משקה עד אח"כ, דא"כ פיסול נמי ליכא, שהרי בשעה שנגע בהן בידיו אכתי לא הוכשרו, ובני ידידי ה"ר אברהם נר"ו, תי' דהרמב"ם איירי לעולם דנפיק משקה והוכשרו, אלא שלא נגע במקום משקה אלא במקום הנגוב, ומש"ה אם הן של תרומה פסלן בלבד שנעשו ג', ואה"נ שאם נגע במקום המשקה טימאן, ובהכי איירי מתני' ויפה כיון.

היתה לו אם וכו'. מייתי לה הר"ש (פ"ע מ"ה) וגריס הוס, והיא גי' מדוייקת טפי, ופי' הר"ש ועתיד להפכה ודרך הזיתים שמתפרדים בשעת הפיכה, אעפ"י שיש בה גושים שיש כמה זיתים מדובקים בגוש אינם חבור, דמכיון שבא להפרידן שוב אין חבורן חבור, מידי דהוה אתאגים המדובקין כדפי' במתני', דבזיתים חבור דרוצה שיינקו זה מזה והרי השתא אין רוצה שיינקו, משהפכן נעשו אוס, כלו' אם לאחר שהפכן ונתפרדו חזרו ונתחברו ונעשו אוס פלוג' דריה"ו ור"י, (דהכי גרים הר"ש) דמר מדמי לה לדבלה וכו', דהו לא ניחא ליה שיינקו, ומר סבר דאכתי ניחא ליה שיינקו ע"כ. והנה לפי גי' הר"ש דפלוג' דריה"ו ור"י היא כשחזרו ונעשו אוס, נמצא דלהלכה אית לן למפסק דהוו חבור, דריה"ו ור"י קי"ל כר"י, אבל לגי' ספרים דידן איפכא הוא דנפסוק דאינן חבור, שהרי קי"ל הלכה כר' מחבירו. ואידך בבא דגרגרים שנשרן במים, לא הביאה הר"ש, ונר' דנקט לפלוג' בתרתי חדא לאשמועי' כחו דר', דאפי' בזיתים דאע"ג דאיכא לאסבורי טעמא דניחא ליה שיינקו כמו בפעם ראשונה, אפ"ה סבר דאינן חבור, ואידך דגרגרים לאשמועי' כחו דריב"י, דאפי' בכה"ג דמסתברא דלא איכפת ליה אפ"ה כל שדבקו ונעשו אוס הווה חבור, ונר' דהה"נ דפליג ריב"י בדבלה ותמרים, דתנינן בפ"ק דאינן חבור, ולריב"י הנהו נמי חבור, והרמב"ם בפ"ו פי' להך מתניתא בדין י"ו, ופי' דמשהפכה נעשו אוס אינן חבור, מוכרח דגרים כגי' ס' דידן, ופי' כר' מחבירו כמ"ש מרן, ומ"מ לא ידענא למה לא הזכיר מרן גי' הר"ש, ואיך שיהיה הרמב"ם ודאי דה"ג ושפיר פי' כר', וכפי מאי דכתי' ניחא דה"ע דהשמיט רבינו להך בבא דגרגרים, דתנא לא תני לה אלא לרבותא דריב"י, אבל לדידיה דפי' כר' במכ"ש שמעי' לה דודאי אינן חבור.

(יב). אם עד שלא נגמרה וכו'. משום דתנן (פ"ע מ"ז) סתמא רצה ליטול מהן בד וכו', ומשמע דאפי' נגמרה מלאכתן פליגי ב"ש וב"ה, הילכך אתא הכא לפרושי מתני' דלא איירי אלא עד שלא נגמרה מלאכתן, שאם נגמרה הרי הוכשרו ולכ"ע אינו קוצה אלא בטהרה, ומכאן הכרח למ"ש לעיל בשם הר"ב תי"ט דתנאי נינהו, דהא הכא חזי' דבין לב"ש בין לב"ה לא הוכשרו הזיתים שבמעטן אפי' הזיעו ואפי' נתחברו, כל זמן שלא נגמרה מלאכתן, ובהא לא שייך לחלק כדכתי' לעיל בכותש למולהן, דהכא לדורכן בבית הבד איירי, ואפ"ה סברי דכל שלא נגמרה מלאכתן לא הוכשרו, אלא דב"ש סברי דכשלקח כל מה שהיה בדעתו ליקח עכשיו להכניסו, עי"ז הו"ל כנגמרה מלאכתן של הנשארים, וב"ה בהא נמי פליגי, וסברי דכל שיש בדעתו להוסיף על הנשארים יכול לחפות על הנשארים בטו', שהרי לא נגמרה מלאכתן, ובלבד שלא יעקור את כל האוס, אלא יהיה שם שיור כפי מנהג אותו המקום לדרוך הזיתים או כדי בד, או לפחות כדי בדידה, שהוא בד קטן אם נוהגים שם לדרוך בבדידה, או לפחי פחות כדי קתבו, וכמ"ש הר"ש בדידה פחות מכדי בד, קתבו פחות מכדי בדידה ע"כ. ומ"מ לא אתפרש מהו ל' קתבו[88]), ולי נר' דט"ס הוא ול"ל כדי כותשו, והוא מה ששנינו במתני' בהך פרקא המניח זיתים בכותש, ופי' הרמב"ם הוא המכתש שכותשין בו הזיתים ע"ש, אך מלתיה דר' ישמעאל בר"י צריכה רבא, והנה במתני' תנן רי"א חופר בקרדומות של מתכת ומוליך לבית הבד בטו', ופי' הר"ש

87) לפנינו, וכן בכי"ו: לא הוכשר. ועיין ירושלמי מעשרות ספ"א, מ"ט ע"ב, ובפ"מ ובמה"פ שם.

88) צ"ל: קתבו, עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה ח"ב (שביעית), עמ' 569, ד"ה אין עושין.

בטומאה ומחפה בטהרה, ומוליך לבית הבד, ובי' הלל אומר מחפה בטומאה, ובלבד שלא יעקר את כל האם, אלא מקו' שנהגו להניח כדי בד מניח כדי בד, בידידה מניח כדי בידידה, קתכו מניח כדי קתכו, ובלב' שלא יעקו' את האם, ואם עקר את כל האם הרי אלו טמאין, ר' ישמעאל בר' יוסי או' משם אביו, אף על פי שעקר את כל האם הרי אלו טהורי', ובלבד שלא יערים, ואם הערים הרי אלו טמאין, והעוטן בית הבד כעוטן בתוך ביתו.

פרק אחד עשר (א). היה קוצץ מן המעטן ומעלה לרא' הגג, ונמצא שרץ בגג המעטן טהור, נמצא במעטן טמא הגג דברי רבי, וחכמים אומרים נמצא בגג אינו טמא

חסדי דוד

דאפי' עוקר כל הזיתים משם ומוליך בטו' לפי שלא הוכשרו, ועל התוס' פירש ובלבד שלא יערים אדר' יוסי א"א לייםבו, דהא בכל ענין טהורין דלא הוכשרו אלא אעתיד להוסיף קאי כי ההיא דלעיל (פ"י ה"ה) ע"ש, ואמנם פשטא דמלתא משמע דר"י בר"י על דברי ר"י אביו קאי, וז"ל הרמב"ם בפי' משנתנו, ור"י אמר שהוא אפי' נשא זה האוס כולו מעט אחר מעט בטו' שמותר הוא באשר לא הוכשרו, כי לא נגמרה מלאכתן, ולא תאמר[89]) בד או ב' בדין לבד לא נאמר שהרי לא נשאר העתקם לגת מאחר שחשב שיוסיף, ועדיין לא נגמרה מלאכתן, וכן התבאר בתוס' שכן כוונת ר"י (כך מצאתי מוגה בהגהות של רבינו בגלאל כי הל' שלפנינו אין לו מובן כלל) ע"כ, ולפי"ז ניחא דריב"י על דברי ר"י אביו קאי, וה"ק הא דשרי לעקור אפי' כל האוס מעט אחר מעט, היינו כשבאמת דעתו להוסיף שאז לא נגמרה מלאכתן, ובלבד שלא יערים לומר בלבו להוסיף ואינו כן לפי האמת, ואמנם אין הלכה כר"י ולא כר"י בנו, אלא כת"ק אליבא דב"ה, דבלבד שלא יעקור כל האוס, אבל אם עקר כל האוס לא מהני מה שבדעתו להוסיף לעטון עוד, שהרי מכיון שעקר כל מה שהיה במעטן ולא נשאר שם כלל הרי בהכרח נגמרה מלאכתן מיקרי, וכ"פ הרמב"ם בפי"א דין י"ב ע"ש. ומאי דתני סיפא העוטן בבית הבד כעוטן בתוך ביתו, פי' הר"ב כלו' המניח זיתים במעטן שבבית הבד כמניח בביתו, דכל שעתיד להוסיף לא נגמרה מלאכתן ע"כ, ופשוט הוא דהך בבא לכלהו תנאי צריכה למכ"ל ולמכ"ל, דסד"א כיון שהמעטן הוא בבית הבד גופיה ואינו עתיד לעקרן מאותו בית הו"ל נגמרו, ולא קפדי' במה שבדעתו להוסיף עליהן קמ"ל.

פרק אחד עשר (א). היה קוצה מן המעטן וכו'. במתני' ספ"ט תנן נמצא בגג המעטן טהור, נמצא במעטן הגג טמא, אשמועי' הכא דלאו דברי הכל היא אלא סתמא כר', אבל רבנן פליגי, וסברי דגם נמצא במעטן אינו טמא אלא מעטן, אבל מה שבגג טהור. והנה טעמיה דר' דבשלמא נמצא בגג המעטן טהור, משום דאמרי' חזקה כאן נמצא כאן היה, ולא היה במעטן כלל, ואין זה בכלל ס' טו' ברה"י, אבל נמצא במעטן אע"ג דלא נמצא אלא אחר שקלה מה שהעלה בגג, חיישי' שמא מקמי הכי נמי היה כאן, והו"ל ס' טו' ברה"י דטמא, ורבנן סברי דכיון דהוי דבר שאין בו דעת לישאל אפי' ברה"י ספקו טהור, ולפי"ז היה נר' לומר דר' לית ליה הך סברא, אלא כל ס' ברה"י טמא אפי' בשאין בו דעת לישאל, אלא דדחיקא מלתא טובא לומר דכלהו מתנייתי דחזי' מנייהו דשאין בו ד' לישאל טהור אפי' ברה"י אתו דלא כר', ולפיכך נ"ל דר' סבר דאין זה ס' שקול לדון בו כדין ס' בדבר שאין בו ד' לישאל, דשאני התם דאמרי' העמד טהרות על חזקתן, כגון ס' נגע וכיוצא, אבל הכא דהנהו זיתים נמי שהעלה לגג, בתחלה היו כאן במעטן ונמצא כאן שרץ ודאי, אלא דלא נודע אם היה השרץ מתחלה, הרי אתרע חזקתייהו ואית לן למיחש שמא ההיא שעתא כבר היה, ולהלכה היה נר' דכיון דסתם מתני' כר', הו"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא דקי"ל כסתם מתני', אלא דהרמב"ם בפי"ז דין ד' כתב היה קולה זיתים מן המעטן ומעלה אותן לגג ונמצא שרץ בגג זיתים שבמעטן טהורין, נמצא במעטן המעטן טמא ע"כ, משמע דר"ל המעטן דוקא ולא הגג, וא"כ היינו כרבנן דמתניתא, וכבר הק' עליו מרן שם בכ"מ מהך כללא דש"ס ערוך הוא בפ' החולץ (יבמות מ"ב ב') והניחו חלק, ומיהו בפי"ד מה' מטה"ק דין י"ג בדבר כיוצא בזה תי' מרן דרבינו לא חש לסתם מתני', כיון דרבים פליגי עליה בברייתא, וה"נ כתב בשאר מקומות, הביאם הר"ב יד מלאכי בסי' קי"ג ע"ש, ונר' דהאי סמך מרן הכא על מה שכתב במקומות אחרים, ולדידי הכא מיהא היה עולה בדעתי לדייק בל' הרמב"ם, מדלא כתב בל' חכמים אין טמא אלא מעטן, אלא כתב המעטן טמא, שכיון לומר כל מה שהיה במעטן טמא, כלו' אף מה שהעלה לגג, ולעולם דפ' כסתם מתני' דהיינו כר', אלא דממ"ש שם אח"כ גבי מקרלת נמצא בעיסה העיסה לבדה טמאה, דהיינו נמי כרבנן דלקמן בסיפא ודלא כר', א"כ ה"נ ברישא פ' דלא כר', דתרווייהו חד טעמא ניגהו והדרא קו'.

הן אמת שראיתי להר"ב תי"ט בפי"א דזבחים, דלדד לומר דהיכא דסתם דמתני' הוא כדעת ר' עצמו, ליתא להך כללא דר' סתם במתני' לפום שיטתיה, והילכך לא נקטי' כוותיה אלא כרבים דפליגי עליה, איברא שדברי התי"ט מדעתי כי קשים הן, דר' ובי"ד הן שסדרו המש', כמבו' בכמה דוכתי וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו, ונקרא על שמו לפי שהיה נשיא, אבל ודאי שלא סידר שום דבר במשנה אלא ע"פ הסכמת רוב החכמים שעמו, ובר מן דין הוא עצמו מאחר שראה דרבים פליגי עליה פשי' דלא קבע במש' אלא כדעת הרבים, שהרי כתוב הדר הוא אחרי רבים להטות, ועיין בס' יד מלאכי סי' ת"ק, וגם מה שתי' מרן בעלמא כדכתי' לעיל, כפי עניותי לאו כל כמיניה להרמב"ם אע"ג דאלים גובריה טובא וכן לא לשום גאון וכ"ש פוסק, אין לאל ידו לדחות כלל גדול שנאמר בגמ' מדעתו, דדוקא לחכמי התלמוד בעלי הכללים להם לבדם נתנה הא"ש לדחות סתמא דמתני', כדאשכחן בכמה דוכתי כגון בר"פ הפרה (ב"ק מ"ו א') דתנן סתמא דמתני' משלם רביע נזק לולד, ובגמ' (שם) אר"י

89) עיין בהוצ' ר"י קאפח, עמ' תקל"א.

אלא גג, במעטן אינו טמא אלא מעטן, נמצא בגוש ובגג, בתוך שלש' המעטן טמא, אח' שלש' המעטן טהו'. (ב). הקורץ מקרצ' טמאה דברי רבי, וחכמים אומרים נמצא בעיסה אינו טמא אלא עיס', במקרצת אין טמא אלא מקרצת, נמצא בתוכה של מקרצת הכל טמא. (ג). המער' מכלי לכלי

חסדי דוד

אמר שמו' זו דברי סומכוס וכו', אבל חכמים המע"ה וכן רבים, אבל כל שלא פורש כן בגמ' אין לנו אחר חתימת התלמוד אלא לילך אחרי מה שהשרישונו חכמי התלמוד בכללי השמועה, ובשלמא אם היה הדבר כאן להחמיר, אולי הוה מצי' למימר דשמא אי הוו קבעי רבנן תלמוד על ס' טהרות שמא היו אומרים ה"נ זו דברי ר' אבל חכ"א וכו', אלא שלא נמצא כך מפורש לפי שאין בו תלמוד, ומ"מ יש לנו להחמיר מס', אבל כאן הענין הוא להקל, ברם בקושטא עיקרא דמלתא הכא מיהא נר' דלק"מ, דאיברא דהך סתמא דמתני' כר', מיהו אשכחן במכילתין הרי סתמי אחריני דאתו כרבנן, חדא לעיל בפ"ד דתנן הממלא בעשרה דליים ונמצא שרץ בא' מהן הוא טמא וכולן טהורין, ופסקו הרמב"ם שם דין א', וז"ל הממלא בכלי ונתן בעשרה כלים ונמצא השרץ בא' מהן הוא טמא וכולן טהורין, אעפ"י שכולן ס' שמא השרץ בכלי שמילא בו היה תחלה, מפני שהן כלים ואין בהן דעת לישאל ע"כ, והא ודאי אתי כרבנן, דאילו לר' כיון שכל המים שבעשרה כלים היו תחלה בכלי הראשון שמילא בו, אית לן למיחש שמא מתחלה היה השרץ באותו הכלי ונטמאו כלן, כי היכי דחייש הכא שמא היה מתחלה במעטן, ומה גם דמסתמיות הל' איכא למשמע דאפי' נמצא בכלי הראשון שעירו בו הוא לבדו טמא והכלי שעירו ממנו טהור, ולר' כיון שהמים היו שם תחלה איכא למיחש שמא בו היה ומשם נפל, וכ"ש לפי מה שפי' התי"ט שם דאיירי בממלא עשרה כלים זה אח"ז מבור של יין ע"ש, דאיכא חשש כיון שכל היין הזה היה תחלה בבור שמא שם היה מתחלה ונטמאו כלם, אבל לרבנן א"ש דאמרי' עכ"פ השתא הוא דנפל הכא, משום דהו"ל דבר שאין בו ד' לישאל, הא חדא מתני' דסתמא כרבנן, ועוד אחרת לקמן פ' בתרא, הזולף את הבור וכו' אם היה זולף במחץ ונמצא שרץ בא' מהן היא טמאה וכולן טהורות, ופסקה ג"כ הרמב"ם שם, וז"ל היה זולף בכלי ונותן לתוך החביות ונמצא שרץ בא' מהן היא בלבד טמאה וכלן טהורות, שאני אומר בזו בלבד נפל השרץ ע"ש, ולדברי ר' איכא למיחש שמא במחץ היה והכל טמא, וכיון דאיכא תרי סתמי כרבנן סמי חדא מקמי תרתי. ובהכי ניחא טובא, כי מה שנר' מדברי התי"ט דמשום דקשיא ליה על מתני' דמאי שנא מההיא דעשרה דליים, מש"ה פי' כחכמים דברייתא ולא השגיח על הכלל וכו' ע"ש, היינו נר' דלא משום דאיכא קו' יש בנו כח להוות כתם מתני', ומה גם דמאי קו' הא ר' באמת הכי ס"ל, וכבר הסברנו טעם לדבריו, אבל לדידן רווחא שמעתתא. ולפי האמור ניחא דמש"ה נתהפך הרמב"ם דסמך להלכות הללו זו אצל זו בהך פרקא, ובתחלה כתב דין הממלא בעשרה דליים ודין הזולף את הבור, ואח"כ כתב הך דמעטן, להורות נתן טעמו ונימוקו אמאי דחה להך סתמא דמתני' שהוא מכח הנהו תרתי. ושוב ראיתי להר"ב מה"מ שכתב עיין כ"מ, ולא ידעתי מי הכריחו להוציא דברי רבינו מפשטן, והכוונה כל שהיה במעטן טמא ונדלא כתב הגת טהור, ושפיר פי' כסתם מב' וכו' ע"ש, והנה מ"מ שפשט דברי רבינו כך הוא עין המשכיל יר' דלאו הכי, דא"כ הול"ל הכל טמא והיה לי ברור וקצר, אלא דמ"מ כבר עלה בדעתנו לידחק ולפי' כך, וטמי היתה ושלחתיה[90]) מטעם האמור לעיל, דבדין מקרצת נמי פי' כרבנן, שזה פלא איך נעלם מעיניו דין זה אבל טעמו ברור כדאמרן.

ומעתה נחזור לשאר דברי התוס' דקתני נמצא בגוש ובגג וכו', וזה כבר פירשו הר"ש, וז"ל נמצא וכו' שקצץ גוש א' מן האוס והעלהו לגג בתוך ג' ימים המעטן טמא, דע"כ במעטן הוה דאי על הגג אתא על הגוש הו"ל לאשתכוחי ולא בתוך הגוש, דמאי אמרת דילמא האי גוש מן הזיתים פרודים שלא נתחברו מעולם ונפל שרץ לתוכן על הגג ואח"כ נעשו גוש, כיון דתוך ג"י הוא א"א להם ליעשות גוש, אבל לאחר ג' המעטן טהור כדפרי' דנפל בזתים שעל הגג ונעשו גוש ע"כ. וסלא נא אנכי מבקש כי דבריו ז"ל סתרי אהדדי ולאו רישיה סיפיה, דמתחלה הניח במוסכם שקצץ גוש א' מן האוס והעלהו, וא"כ מאי שייך תו להסתפק דדילמא האי גוש מן הפרודים ואח"כ נעשו גוש על הגג, הא אמרת רישא שקצץ גוש והעלהו, ותו דכפי"ז לא יתכן מאי דמסיים דלאחר ג' המעטן טהור, דנפל בזיתים שעל הגג ונעשו גוש, הא ליתא שהרי ידוע שקצץ הגוש והעלהו, אלא בהכרח צריך לפי' דאיירי שאינו יודע אם העלה גוש או פרודים, אלא דהשתא אשתכח בגג גוש ושרץ בתוכו בהא דוקא הוא דאמרי' דלאחר ג' המעטן טהור, דתלי' דפרודים העלה בגג ושם נפל השרץ ושוב נעשו גוש, והא דתלי' ה"ט כדלעיל דהו"ל דבר שאין בו ד' לישאל, וכך מתבאר מדברי הרמב"ם שם דבהכי איירי, אבל אם יודע שהעלה גוש זה ונמצא שרץ בתוכו אפי' לאחר ק' ימים פשי' שכל המעטן טמא וזה ברור, ומ"מ יש ליישב דברי הר"ש, דמיירי שהעלה גושים ופרדים ועכשיו נמצא תוך גוש א', ואינו יודע אם זה א' מהגושים שהעלה או שמא מהפרודים היה ובגג נעשה גוש.

ובבא דמקרצת יש בה חסרון הרבה וכצ"ל, הקורץ מקרצת מן העיסה ונמצא שרץ במקרצת העיסה טהורה, נמצא בעיסה המקרצת טמאה דברי ר' וכו', וכך הביאה הר"ש, ופי' הקורץ מל' קרץ מצפון (ירמיה מ"ו כ') מקרצת חתיכה של בצק, ופלוגי' דעיסה כפלוגי' דמעטן הכל טעם א' ע"כ, ופשוט הוא, ובנמצא בתוך המקרצת נמי פשוט דלא הוי דומיא דלעיל דנמצא תוך הגוש, דהתם יש חילוק בין ג"י לאחר ג', לפי שלא ידוע אם נטל הגוש מהמעטן או אם אח"כ נעשה גוש, אבל הכא בודאי נטל המקרצת, וכיון שנמצא בתוכו הא ודאי בעיסה היה, דאם במקרצת נפל על המקרצת הו"ל לאשתכוחי ולא בתוכו, והך בבא נמי פי' הרמב"ם שם בדין ה' וכחכמים וכדכתי'. והך בבא דמערה מכלי לכלי, פי' הר"ש טעמייהו נמי הכא כי הני דלעיל, והך בבא נמי פי' הרמב"ם אלא דלא כתב רק נמצא השרץ בתחתון העליון טהור, ואין אומרים מהעליון נפל אלא שמא בתחתון היה מפני שהן כלים וכו', ולא סיים הא דנמצא בעליון

90) מליצה ע"פ תענית כ"ג סע"ב.

ונמצא שרץ בתחתון, העליון טהור, בעליון התחתון טמ׳ דברי ר׳, וחכמי׳ אומרי׳ נמצא שרץ בעליון אינו טמא אלא עליון, בתחתון אינו טמא אלא תחתון, נמצ׳ ע״ג פרורין ונגע בכביצ׳ טמא, פרורין שעל גבי פרורי׳ אף על פי שנגע בכביצ׳ אינו טמא אלא מקו׳ מגעו, וכיצד הוא עושה ר׳ אלעזר בן יעקב או׳ משם רבי חנני׳ בן חכינאי, עודהו השרץ שם תוחב בו הקוסמי׳. (ד). ענבים עד מתי מטמאו׳ טומא׳ אוכלין, משהליכו בהן שתי וערב, הילך בהן שתי וער׳ ונשתיירו מהן גרוגרות

חסדי דוד

התחתון טהור כדאמור רבנן, משום דכבר מובן מעצמו מדין המקרצת, דפשי׳ דכי היכי דהתם נמצא בעיסה אמרי׳ השתא נפל אחר שקרץ המקרצת ולפי׳ מקרצת טהורה, ה״נ הכא נמצא בעליון אמרי׳ השתא נפל אחר שעירה בתחתון ולפי׳ התחתון טהור. והא דתני סיפא נמצא ע״ג פרורין וכו׳ פרורין ע״ג פרורין וכו׳, מתני׳ היא, אלא דהכא תני תקנתא כיצד הוא עושה וכו׳, ודפי׳ המפ׳ פי׳ הר״ש פירוד היינו גוש, ואם באת לצרף זיתים שהשרץ נוגע יש בהן כביצה טמא כל הגוש, אע״ג דהגוש מפתקע בו היתד אינו חיבור כדלעיל, מ״מ כיון שיש בגוש זה זיתים טמאין כשיעור לטמא אחרים דהיינו כביצה נעשו חיבור לטמא כל שאר הזיתים שבו, פרורים ע״ג פרורין גושים ע״ג גושים והשרץ על גוש העליון, אעפ״י שהשרץ נוגע בכביצה שבו אין טמא וכו׳, כלו׳ אותו גוש בלבד, אבל שאר גושים טהורין, דכי מגית ביה נמי ראשון ושני הוי״ל שאר גושים ג׳ ע״כ. ובסיפא דמתניתא פי׳ כיצד הוא עושה, דאם יאחז בשרץ יתערבו הפירורין שנגע בו בטהורין, (פי׳ יתערבו שלא יהא ניכר המקום שהיה השרץ עליו) גם פעמים כשמעלהו ונדבק בו פירור א׳ חוזר ונופל עם השאר ולא ידיע, מש״ה קתני עודנו השרץ שם תוחב בהן קומוס (ה״ג הר״ש) בין הפירורין הנוגעים בו לפירורין שתחתיהן, שיכנס השרץ והפירורין בתוך הקומוס, ובידו אין יכול לאחוז בכל פן יגע בשרץ ולא יטמא ע״כ. ומפירושו זה משמע דהר״ש ס״ל כחילוקו של הרמב״ם דכתי׳ לעיל בפ״ע בד״ה עריבה וכו׳, דאע״ג דאוכל פרוד אינו מצטרף ואינו כגוף א׳ להתטמא, מ״מ הוא מצטרף לכביצה לטמא אחרים ע״ש, והכי נמי ה״ע דאע״ג דמפתקע בו יתד חשיב הגוש כאוכל פרוד ואינו כגוף א׳, מ״מ לענין לטמא אחרים כיון שיש בו כביצה מצטרף. ומ״מ קצת דחוק מ״ש סיפא פרורים ע״ג פרורים, דאמאי אצטי׳ לאשמועי׳ הא פשי׳ דאי ב׳ עושה ג׳ בחולין ומ״ש ע״ג דנקט, ואיך שיהיה לא ידענא אמאי לא פריש לן מר מאי קומוס[91]), דאנן לא ידעי׳ בפי׳ קומוס אלא גומ״א בלע״ז, כמו קומוס וקנקנתוס, ואיברא שגם גי׳ הס׳ שלפנינו הקסמים לא ידענא מהו, ואולי שהוא מל׳ קיסם ולאו דוקא אלא כלו׳ דף א׳ וכיוצא בזה, והרמב״ם בפ״ט מהט״א לא הביא התוס׳ כלל רק משנתנו, ואמנם יש לו בה פי׳ אחר ואינו מפ׳ לה בגוש כלל, אלא זתים פרודות כפשוטו ולכל זית קרי פירוד אלא דנוגעים זב״ז והוי אוכל פרוד, וז״ל נמצא ע״ג זתים פרורין והוא נוגע בכביצה הכל טמא, שהאוכל שהוא כביצה מטמא המשקה המעורב בהן והמשקה מטמא שאר הזתים, היו פרורין ע״ג פרורין והמשקה מלמטה, אעפ״י שנגע בכביצה אין טמא אלא מקום מגעו ע״כ, ולפירושו נמי א״ש תקנתא דתוס׳, אלא דלא הוצרך להעתיקה שדבר פשוט הוא.

(ד). ענבים וכו׳ עד שהלכו בהן ש״ו וכו׳, ונשתיירו מהן גרגירין שלימין וכו׳, עד שיטענו, ורש״א עד שיטחנו וכו׳, גרגרין שלימין וכו׳, מתחת הקורה מן הגפת ומן הזגין וכו׳, לאוכלין בטלה דעתו, כצ״ל. וכך העתיק הר״ש (פ״י מ״ה) ומפ׳ עד שהלכו בהן ש״ו, דתו לא חזו לאכילה, עד שיטענו בקורה בית הבד, עד שיטחנו תחלה טוחנין בריחים ואח״כ טוענין בקורת בית הבד וכו׳, ואלו הן פריצי זיתים הני דאמרן שנשתיירו, היוצאין מתחת הקורה של בית הבד, מן הגפת של זתים ומן הזגין של זתים[92]), אם כנסן לאוכלין מהניא בהו מחשבה, אבל חרצנים וזגין של ענבים בטלה דעתו, דלא חזו כשל זתים ע״כ. ועינא דשפיר חזי עפעפיו יבחנו כמה דחיק האי פירושא, חדא מ״ש דואלו הן קאי ארישא דאין הלשון משמע כן, ותו דבעא מימר דהיוצאין מתחת הקורה יש להן דין אוכלין אעפ״י שלא חישב עליהן, והנמצאין בתוך הגפת והזגין בעו מחשבה, ואדרבא איפכא מסתברא כדבעי׳ למימר, ועוד ילמדנו רבינו מהו פי׳ דזגין של זיתים, דלא מצינו בשום מקום שם זגין אלא בענבים, אבל של זיתים נקראים גפת, ומי יתן ידעתי מה הפרש בין גפת לזגין בזיתים, וגם עיקר החילוק שהמציא הרב דשל ענבים לא חזו לאכילה כשל זיתים, הא נמי הדעת נותנת דטפי חזו גרגירי ענבים לאכילה מגרגירי זיתים דרכיכי טפי, ועוד ק׳ שהרי התנא קאמר ברישא ואלו הן פריצי זיתים וענבים, וה״ג הר״ש גופיה וקאמר דקאי ארישא דמטמאין טו׳ אוכלין, מוכח דתרווייהו בחדא מחתא, ואיך יתכן לומר דאח״כ עשה חילוק דבענבים אפי׳ מחשבה לא מהני, וגם מ״ש הרב ברישא דמשהלכו עליהן תו לא חזו, משמע דר״ל דהויא שעתא טהורין לגמרי, ולא ידענא אמאי, דאפי׳ תימא דלא חזו לאכילה, מ״מ מאי נ״מ אדרבא ליהוי להו טו׳ משקין דמטמאין בכל שהן. אבל מדברי הרמב״ם פ״א למדנו פי׳ התוס׳ בדרך פשוטה, דה״ק עד מתי יש להן דין טו׳ אוכלין, דאע״ג דקיי״ל הבוצר לגת הוכשר, מ״מ דין טו׳ אוכלין אית להו דבעו כביצה לטמא אחרים, אבל משהלכו בהן ש״ו שהתחיל היין לצאת, מאז והלאה יש להן תורת משקין לטמא בכ״ש[93]), ובזיתים פליגי ר״ש ורבנן, והא דקתני טחנן ונשתיירו וכו׳, סיומא דמלתא דר״ש היא, אבל מדר״ש נשמע לרבנן, דמשטענן ונשתיירו בתוך הגפת גרגירי זיתים שלימין שהקורה לא הכבידה עליהן יש בהן תורת טו׳ אוכלין אפי׳ בלא מחשבה, ומינה דה״נ לענבים, שאם אחר דריכה נשתיירו בתוך הזגין גרגירי ענבים שלימין שלא הכביד הרגל עליהן, אין בהן תורת

91) קומוס (קימוס) הוא קרס, אונקל בלשון יון, עיין מ״ש בצופה האנגלי סדרא חדשה, חל״ה (1944), עמ׳ 44 ועמ׳ 47, הערה 76.

92) בר״ש צ״ל: ענבים, והר״ש מפרש: „היוצאין מתחת הקורה״ של בית הבד, מן הגפת. והיוצאין מן הזגין של ענבים שדרכו עליהן להוציא מהן יין, וקורת „בית הבד״ לאו דוקא, אלא מתחת הקורה.

93) עיין תוספתא כפשוטה ח״א (תרומות), עמ׳ 329 ואילך.

שלימין, מטמאין טומאת אוכלין, זיתין עד מתי מטמאין טומא׳ אוכלין, עד שיטחנו, ורבי שמעון אומר משיסחט, טחנן ונשתיירו מהן גרוגרין שלימין, מטמאין טומאת אוכלין. (ה). ואלו הן פריצי זיתי׳ וענבי׳, היוצאין מתח׳ הקורה, או מתח׳ הגפ׳ ומן הזונין, כנסן לאוכלין מטמאי׳ טומאת אוכלין, והחרצנין והזגין אע״פ שכינסן לאוכלין בכל זה דעתו. (ו). השוקל ענבי׳ בכף מאזני׳, אף על פי שהיינן צף על גבו ידיו טהו׳, וכן בגוי אינו חושש משם יין נס׳. (ז). הבוצ׳ כרמו לשוק אם

חסדי דוד

משקין, ומ״מ יש עליהן תורת אוכלין אפי׳ לא חשב, ומשום דלכאורה משמע דמתניתא ב״ש היא, דהא תנן בפ״ג דעוקלין פריצי זיתים וענבים ב״ש מטמאין, וב״ה מטהרין, ומשמע דפריצי היינו גרגרין דהכא, מש״ה מסיים דליתא, אלא גרגרין דהכא היינו שהענבים וכן הזיתים שנשארו שלימין לאו משום גריעותא דידהו, אלא לפי שלא הלכו ולא טענו עליהן יפה, ומש״ה פשי׳ דב״ה נמי מודו דטמאין טו׳ אוכלין, אלא אלו הן פריצי זיתים וענבים שהן קשין דכשבא לדרוך עליהן או לטעון הקורה עליהן הן יוצאין ונשמטין מתחת הקורה או מתחת הרגל, דמחמת הקושי שבהן שלא נתבשלו הן חלקים ונשמטים, בהא הוא דמטהרו ב״ה, ומ״מ מסיים הכא שאם כנסן לאוכלין דעתיה מחשיב להו אוכלא ומודו ב״ה דטמאין, ודוקא הני דמ״מ הרי הן גרגרין שלימין וחזו לאכילה ע״י הדחק, אבל החרצנים והזגין עצמן אחר שנדרכו אין להן תורת אוכל כלל ואפי׳ חישב בטלה דעתו, וה״נ הגפת של זיתים וחד מנייהו נקט, וע״ש היטב בפ״א דין י״א וי״ב ודין כ״ד, ותשכח כדין כל מה שביארנו בתוס׳, ואע״ג דבדין כ״ד כתב סתם נשתייר בהן גרגרין שלימין, ומש״ה הראב״ד השיגו דהיינו דוקא בשאינן פרוצים אלא שלא דחקה עליהן הקורה ע״ש, ליסרי לן מר דכבר פריש לן הרמב״ם דין הפריצין בדין י״ב. ומרן הכ״מ עמו הסליחה השיאו לדבר אחר, ואין הכוונה כדבריו. ושוב ראיתי להר״ב ח״ן בעוקלין, שגם הוא ז״ל הק׳ על מרן וביאר כוונת הראב״ד כדאמרן ע״ש, וכן מצאתי ג״כ להר״ב מה״מ, והדברים ברורים, וע״ע מ״ש בזה לקמן בפ׳ בתרא דטבול יום בס״ד.

(ו). השוקל ענבים וכו׳. יש כאן חסרון הרבה וכצ״ל כפי מה שהעתיק הר״ש (שם) השוקל וכו׳, לף ע״ג ידיו ואע״פ שחישב עליו טהור, כנסו לתוך כלי טמא, הדורס ענבים בחבית אעפ״י שהיין לף ע״ג ידיו טהור, וכן בגוי וכו׳. ובבבא קמא פי׳ הר״ש שהיין לף ע״ג ידיו טמאות טהור היין, שאין עליו תורת משקה להכשיר, דלא ניחא ליה והוי כאוכל שלא הוכשר ע״כ. ולכאורה אין לשונו מדוקדק, דפתח בטהרת היין ומסיים בטהרת הענבים, אמנם כוונתו היא דטהור דקתני כייל ביה תרי מילי, טהור מלקבל טו׳, וטהור כלו׳ שאינו מכשיר, דהא בהא תליא כל משקה המכשיר מקבל טו׳ ושאינו מכשיר אינו מקבל טו׳, כדמוכח ממתני׳ דפי״א דתרומות, וכמ״ש הרמב״ם בפ״א מהט״א דין ד׳, ואפי׳ לד׳ הראב״ד שם בכה״ג דהיינו במשקה היוצא מאיליו ולא ניחא ליה מודה דטהור לגמרי ע״ש, ומסיים הכא דמ״מ אם כנסו לתוך כלי אחשביה וחשוב יין גמור, וז״ל הרמב״ם בפ״י דין י״ד השוקל ענבים בכף מאזנים היין שבכף אינו משקה עד שיערנו לתוך הכלי ע״כ, ובסיפא דדורס ענבים לא פי׳ בה הר״ש ולא מידי, והוה משמע לי פירושו שדורס ביד וכובש ענבים לתוך חבית לשמור אותן לאכילה, אלא דמחמת כובד הכבישה יוצא מהן קצת משקה ולא ניחא ליה והוי דומיא דלעיל, וה״נ שגם בזה אם עירה אותו המשקה בכלי אחר אחשביה וחשיב משקה, ולא הוצרך תנא למיהוי כי רוכלא, ומה שפירשתי הדורס וכו׳, בכה״ג שדורס לכבוש הענבים, ולא פירשתיה כפשטה בדורס ענבים ליין, אלא דכיון שאינו דורך בגת אלא בחבית אין שם המשכה ואין שם יין עליו, אלא חשיב עדיין כמי פירות ואינו מיטמא ולא מכשיר, ה״ט משום דלא הוה מסתבר לי לומר שלא יהא מכשיר בלא המשכה, דהא חזי׳ דגזרו על הבוצר לגת דהוכשר, גזרה שמא יבצרנו בקופות מזופפות כמ״ש ר״ה בפ״ק דשבת די״ז, דנר׳ דבקופות מזופפות הוכשרו מדינא, הרי בהדיא דנקרא יין אף בלא שום המשכה, ותו דלא גרע ממוהל, דכל דניחא ליה חשיב משקה, הילכך בחרתי לפי׳ כדלעיל, אבל ממאי דמסיים וכן בגוי אינו עושה יי״נ[94], נר׳ דאפי׳ בדורס ליין איירי, דכה״ג הוא בדין יי״נ כמ״ש מרן בי״ד סי׳ קכ״ג סי״ז, וז״ל מאימתי נקרא יין ליאסר במגע גוי משהתחיל לימשך, דהיינו משנמשך על הגת בעצמו כי הגת הוא מדרון וכו׳, ש״מ שאם אינו מדרון דליכא שום המשכה לא נאסר במגע גוי, וא״כ הה״נ לענין טו׳ והכשר, דהא וכן בגוי קאמר, וכך הבין מור״ם שכתב שם במפה סי״ב וז״ל וכן אלו שדורכים הענבים בחבית, אעפ״י שהיין לף עליהם למעלה מותרים ע״כ, וא״כ ה״נ הוא לענין טו׳ והכשר, וכ״מ מסתמיות ל׳ הרמב״ם שם דין ט״ו, דפי׳ להך בבא בענין הכשר, וה״נ ממ״ש בפי״א מהמ״א בענין יי״נ, ול״ל דהה״נ דאיירי בדורך ממש ליין, וכל שדורס בחבית אינו אלא להוריקו משם לתוך הגת, ול״ל דאיירי בשלא בצרן לגת, דא״כ הא מקמי הכי נמי כבר הוכשרו משום גזרה, אלא בשלא בצרן לגת, שאין מוכשרין אפי׳ יש עליהן משקה עד שיכנסו לרשות הגת, אבל זה שדורך בחבית ועתיד להוריק הענבים משם לגת, עדיין אין שם יין על אותו משקה המעורב בענבים אלא כמי פירות חשיב ואינו מכשיר, ול״ק מהכיא דקופות מזופפות, דאה״נ דלא קי״ל כהכוא טעמא דר״ה, דאפי׳ בקופות מזופפות אין שם יין עליו להכשיר מדינא כל דמעורב ולא נמשך, אלא הטעם כדר״נ דפעמים אדם נוטל אשכול ענבים לסוחטו ומזלף ע״ג ענבים, דעביד בידים ומפריד היין ואז שם יין גמור עליו, והך טעמא נקט הרמב״ם רפי״א ע״ש, והשתא היינו נמי טעמא דיי״נ דכה״ג לא הוי עדיין שם יין עליו, והילכך אעפ״י שהיין לף ע״ג ידיו של גוי הדורס בחבית אין חושש משום יי״נ כמ״ש הרמב״ם שם, וכדברי מור״ם בהגה׳ שם, ועיין בב״י סי׳ קכ״ג מ״ש בשם מוהריק״ו, וטעמא דל״ד לגת דהתם מדרון ואיכא המשכה.

(ז). הבוצר כרמו וכו׳ זיתים וענבים שנכנסו וכו׳. כצ״ל. ויש למחוק תיבת טהרי, שאין לה הבנה וגם הר״ש לא העתיק תיבה זו, ולענין פירושה ז״ל הר״ש בפי׳, הבוצר כרמו

94) עיין לעיל תוספתא ע״ז פ״ח (בכי״ע פ״ז) ה״ד.

לא מצא להן שוק מחזירן לגת, זיתין לשוק לא מצא להן שוק מחזירן לבד, אע"פ שמוליכן בסלין טמאין ובקופו' טמאו' טהורין, טהרי זיתים וענבים שנכנסו לרשות הגת ולרשות הבד הוכשרו לקבל טומא'. (ח). הלוקח משטיח של אדמה מישראל יעש' בטומא', מן הגוי יעש' בטהרה, משטיח של עליון בין מישראל ובין מן הגוי יעש' בטומא', ורבי יוסי בר' יהוד' אומר משטיח של עליון כמשטי של אדמה, מישר' יעשה בטומא', מגוי יעשה בטהרה. (ט). הלוקח משטיח של אדמה מישראל לעשותן

חסדי דוד

למכור ענבים לאכילה בשוק, ולא מצא להן שוק, מחזירן לגת בסלים טמאים וקופות טמאות, לפי שלא הוכשרו, ובלבד שלא יכניסם לרשות הגת בכלים טמאין, דמשנכנסו לרשות הגת הוכשרו וצריך לעשות בטהרה ע"כ. והרמב"ם בפי"א דין ב' כתב הבוצר ענבים שאם לא מצא להן שוק מחזירן לגת לא הוכשרו עד שיבאו לרשות הגת, וכן זתים שבאו לרשות הבד הוכשרו ע"כ, ולא כתב להא דאעפ"י שמוליכן בסלים טמאין וכו', וטעמו יתבאר בסמוך.

(ח). הלוקח משטיח וכו', של עלין בין מיש' בין מגוי יעשה בטהרה וכו', כצ"ל. וז"ל הר"ש (פ"י מ"ה) של עלין וכו' יעשה בטו' כ"כ בכל הס', וט"ס הוא, אלא יעשה בטהרה גר', דשטיח של עלין מכשר טפי משטיח של אדמה כדקתני מתני' ע"כ. והנה במש' ד' תנן, הנותן מן הסלים ומן המשטיח של אדמה בש"א נותן בידים טהורות, ואם נתן בידים טמאות טמאן, בה"א נותן בידים טמאות וכו', מן הטבע ומן המשטיח של עלין הכל שוין שהוא נותן בידים טהורות וכו', ופי' הר"ש דאיירי שבצרן תחלה לאכילה, ואח"כ נמלך ונתן לגת מן המשטיח של אדמה דהיינו ענבים השטוחין ע"פ האדמה, וקסברי ב"ש דכיון דהשתא מיהא נותן לגת הוכשרו כאילו בצרן מתחלה לגת, לפי' צריך ליתן בידים טהורות, ואי עביד בידים טמאות טימאן, ואע"ג דידים שניות הן ואין ב' עושה שלישי בחולין, דילמא סברי הטבולין לתרומה כתרומה דמו, א"נ בידים תחלות עסיקי' וכו', וב"ה סברי דנותן בידים טמאות וכו', שלא הוכשרו כיון דבצרן מתחלה לאכילה, מן המשטיח של עלין שהעלין שטוחין ע"פ האדמה ועליהן הענבים נתונים וכו', א"כ ודאי בצרן לגת והבוצר לגת הוכשר ומודו כלהו דצריך לעשות בטהרה ע"כ, ולפי"ז מתניתא דלעיל דאם לא מצא להן שוק וכו', ב"ה היא, ומש"ה קתני דמוליכן בסלים טמאין שלא הוכשרו, והך דהכא נמי ב"ה היא והיינו דקאמר הלוקח משטיח של אדמה של יש', דודאי מוכחא מלתא דבצרן לאכילה, ולא ניחא ליה במאי דטייף ולא הוכשרו, הילכך יעשה בטו', אבל מן הגוי דמחשבתו לא מעלה ולא מורידה חשיב השתא דנוטל ליתן לגת כאילו השתא בצרן, והו"ל בוצר לגת והוכשרו משום גזרה די"ח דבר, ואע"ג דליכא משקה, ומש"ה הוצרך הר"ש לטעמי דטבולין לתרומה וכו', אבל משטיח של עלין אפי' מיש' יעשה בטהרה, דמוכחא מלתא דבצרן לגת, ור"י בר"י דאפי' משטיח של עלין ליכא הוכחה, דאימא דאמנקיותא קפיד, ולעולם כיון דשטחם אמרי' דלאכילה בצרן כל שלא נתנן בטבע.

ובמאי דמסיים הלוקח וכו', לעשותן צמוקים, פי' הר"ש דניחא ליה במשקה דטייף עלייהו, שמתוך כך הם מרבין טעם, הילכך ה"ז עושה (אותן כצ"ל) בטהרה, כל זה כפי פי' הר"ש, אבל הרמב"ם פי' במתני' דלעיל דב"ש סברי דהבוצר לגת הוכשר, ובה"א לא הוכשר, (כלו' דקודם דשתיק ליה הכל לשמאי איירי מתני') ואח"כ דבר בענבים שלא נבצרו לגת והיו במחצלאות שטוחות על הארץ לייבש ולהיות צמוקים, ואחר לקח מהן והוליכן לגת אמרו ב"ש וכו', לפי שהוכשרו לטו' מעת לוקחו לגת, ובה"א וכו' לפי שהוא בלתי מוכשר כפי עיקר סברתם וכו', ואם היו ענבים בטבע או שטוחים ע"ג העלין הנה כלם וכו', לפי שהוא מוכשר במה שיצא מהן מן הלחות, וכבר העיד בזה לדעתו בהיותם שטוחים על העלין עד שלא ישפך מה שטופח מהן, והלכה כב"ש ע"כ. ולפי"ז בין מתניתא דלעיל ובין הך דהכא לאו הלכתא נינהו, דאתו כב"ה קודם חזרה, ואנן קי"ל כב"ש דהבוצר לגת הוכשר, ומשעה שנוטל מהם להכניס לגת הו"ל כבוצר לגת וצריך להוליך בטהרה, וה"ט דהשמיט הרמב"ם במתניתא דלעיל ההיא דאעפ"י שמוליכן בסלים טמאין כדכתי' לעיל, משום דלב"ש משעה שנטלן להוליך לגת באו לרשות הגת מיקרי דהו"ל כבוצר לגת, ולפי"ז הכא נמי ל"ש משטיח של עלין ל"ש משטיח של אדמה ל"ש מיש' ל"ש מגוי, עכ"פ אפי' משל אדמה משעה שבא ליטול ולהוליך לגת הוכשרו בגזירת חכמים, וצריך לעשות בטהרה, הילכך השמיט הרמב"ם כל התוס' הזאת, ולא הביא שם בדין ד' אלא משנתנו אליבא דב"ש, וז"ל ענבים שהיו בסלים או במשטיח של אדמה ולקח מהן לדורכן הוכשרו, לפי' צריך ליקח מהן בידים טהורות כדי שלא יקח מהן הטמא ויטמאם ע"כ, והא דמסיים כדי וכו', היינו משום דקשיא ליה קו' הר"ש, דכיון שאין שם משקה בעין ולא הוכשרו אלא משום גזירת חכמים, מ"מ הואיל והידים אינן אלא שניות אין ב' עושה ג' בחולין, ולא ניחא ליה במה שנדחק הר"ש, הילכך יהיב טעמא שאם יראו שלוקח בידים מסואבות ידמו שאינם מוכשרין ויבאו אפי' טמאין גמורין ליקח מהן ויטמאום, ולדידיה ניחא דהיינו דמסיים מתני' ואם נתן בידים טמאות טימאן, דלכאורה קשיא דאפי' נימא כמ"ש הר"ש דכתרומה דמו, מ"מ שני אינו אלא פוסל בתרומה, והיכי קתני טימאן פסלן מיבעי ליה, אלא ה"ק ואם נתן בידים טמאות אע"ג דמדינא לא פסיל בהו ולא מידי, מ"מ הוא גורם להן טו' והו"ל כטימאן בידיו שיבא הטמא ליקח מהן.

והנה הראב"ד בראותו דברי הרמב"ם שרחוקים מאד מדברי התוס', כתב עליו מצאתי תוס' על הענינים האלו ולא נתפרשה אצלי וכו' ע"ש, והא דלא נתבררה אצלו מפני הט"ס שיש בה כמ"ש הר"ש, ותו דקשיא ליה דאין ב' עושה ג', ומרן בכ"מ כתב ע"ד הרמב"ם תוס' שם אלא שהיא כתובה בשיבוש, וכ"כ הראב"ד מצאתי וכו' ע"ש, וטעמו הס"ר משום שלא ראה פי' הרמב"ם במשנתנו כתב כן, וקושטא הוא דהרמב"ם כפי הנראה דחה התוס' מהלכה ולא פי' אלא כמתני' מטעם האמור. ומ"ש הרמב"ם שם בדין ג' הבוצר ענבים ונתנם בטבע או ששטחן ע"ג העלין הוכשרו במשקין היוצאין מהן, שהרי דעתו על המשקין, ולפי' שטח על העלין וכו', לפי' אם נטל מהן טמא, או מי שידיו טמאות טמאן,

צימוקין, הרי זה עושה זיתין בטהרה, האוכל מן הסלין ומן המשטית של אדמ', אכל והותי' כסאה כסאתים אף על פי שניפצן לגת והיין מגיתו על גבי ענבים טהור, וכן בגוי אין חושש משם יין

חסדי דוד

בצר ונתן לסלים או במשטיח של אדמה לא הוכשרו, שהרי אינו מקפיד וכו', שהרי לא הוכשרו, והרי נבצרו לאכילה, וכן הנוטל מן הסלים ומן המשטיח של אדמה ואכל והותיר וזרקן לגת, אעפ"י שהיינן מנתז על הענבים לא הוכשרו ע"כ. ומרן כתב עליו שדבריו לקוחים ממש' ד' הנותן מן הסלים וכו' וכב"ה ע"ש, והא נמי גרמא ליה לפי שאשתמיטתיה פי' הרמב"ם, דאדרבא הוא כתב דהלכה כב"ש, אלא דבריו דהכא לקוחים ממש' ה', דתנן האוכל מן הטבע וכו', והך מתני' אתיא ככ"ע, וכולה בבוצר לאכילה, ודלא כפי' הר"ש דבנותן ע"ג העלין גלי דעתיה דלגת בצר, אלא לעולם בבצר לאכילה, אלא שאם נתנם ע"ג עלין מוכח דניחא ליה באותו משקה היוצא שלא ילך לאיבוד, הילכך אם יש שם משקה הוכשרו ונטמאו מן הדין, ואפי' בסתם ידים משום דהידים עושין למשקה תחלה, והמשקה מטמא לענבים, ולאו דוקא אלא כלו' פוסל אם הן דחולין, (ולא דמי לגזירת ה"י דבר דמוכשרין אפי' בלא שום משקה) אבל כשנתנם ע"ג אדמה מוכחא מלתא דלא קפיד ולא ניחא ליה ולא הוכשרו באותו משקה, ומאי דמסיים וכן האוכל וכו', היינו מסיפא דהך מתניתא, וטעמא דכיון דכשלקחה לא לקח כדי להוליך לגת אלא לאכול, אע"ג דמה שנותר לו זרק לגת לא הוכשרו אעפ"י שהיין מנתז, ול"ד להכיא דמש' ד', דהתם נוטל כדי להוליך לגת ולפי' הוכשרו לב"ש ואפי' בלא משקה משום גזרה, ובזה כבר כתב מרן שם מעין זה לתרץ השגת הראב"ד על זה ע"ש, אלא שלא דקדק אמאי הכא בדין זה כתב הרמב"ם הוכשרו במשקה היוצא, ובדין האחר דנוטל להוליך לגת כתב הוכשרו סתם, ועוד לא דקדק מה כוונתו במאי דסיים שם כדי שלא יקח מהן הטמא וכו', והכא בדין זה לא סיים כן אלא כתב סתם טימאן, וע"ע לקמן בסיפא מ"ש בזה דאכל והותיר.

ושוב ראיתי להר"ב מה"מ שהאריך בדבר זה, ויעלוז לבי במה שכיונתי לדעתו אעיקרא דמלתא לומר שדברי הרמב"ם אינם מן המש' אלא מן התוס' ושפסק כב"ש וכמ"ש בפי' המש', וע"ד דכתי' לעיל, אלא דמ"ש הרב שם דדוקא בלוקח משטיח של אדמה ואח"כ נמלך לדורכן החמירו לעשותן בידים טהורות, כדי שידעו כל העם שהוכשרו, משא"כ בגוף הגזרה דהבוצר לגת ממש לא מצינו חומרא זו שצריך ליטול בידים טהורות כשהן נגובין, והטעם דהכל יודעין שהבוצר לגת הוכשר ובדלין ממגע טמא ממש ע"ש, לפע"ד ליתא להא מלתא דלאו כ"ע הלכתא גמירי, ומה שלא הוצרכו לכתוב כן בבוצר לגת, הוא משום דאתי במכ"ש ממ"ש כאן, דאפי' בבוצר לאכילה מכיון שנמלך לדורכן החמירו לעשותן בידים טהורות, כ"ש בבוצר מתחלה לגת, ותו דיתכן דזימנין שיש עליהן משקה ולאו אדעתיה, ואי שרית לעשות בידים טמאות נפסלים מחמת המשקה, גם מ"ש הרב שם ברוב דבריו וגזירות מדעתו כדי ליישב ל' התוס' דהכא כמות שהיא ולא כמו שהגיה הר"ש, עין רואה דדחיק ואתי מרחיק ע"ע, מלבד דלפי פירושו מ"ש בתוס' יעשה בטו', או יעשה בטהרה פירושו דוקא בידים מסואבות או בידים טהורות, וזו הורה מבחוץ, דמשמעות ל' יעשה בטו' פשי' דר"ל אפי' בכלים טמאין דומיא דלעיל, דאל"כ הול"ל בהדיא בידים טמאות וכלים' דמתני', כ"ש שהברייתא דרכה לפי' טפי ממתני', וגם מה שהק' שם על מ"ש הר"ש אסיפא דצמוקין שדבריו תמוהין, דהא בהדיא קי"ל הבוצר לצמק לא הוכשר ע"ש, הא נמי לק"מ דאיברא דלא גזרו אלא על הבוצר לגת, אבל הבוצר לאכילה או לייבש לא הוכשר, מ"מ פשוט דהכוונה היא שלא הוכשר משום גזירה דאפי' בלא שום משקה, אבל אי איכא משקה אז הדבר תלוי אי ניחא ליה במשקה היוצא או לא ניחא ליה, דאי ניחא ליה פשי' דמכשיר עכ"פ, והכא אשמועי' הך תנא דסתם משטיח לצמוקין אפי' בשטיח של אדמה מסתמא ניחא ליה אע"ג דאזיל לאיבוד, משום שמתוך כך מרבים טעם וברור, ומ"מ מאחר שלא שמענו חילוק זה במשנתנו, כי היכי דשאר דברי התוס' דחוייס מהלכה להרמב"ם, בהא נמי לא סמכי' עלה בסתם, ומש"ה סתם רבינו בר"פ הבוצר למכור בשוק או לייבש לא הוכשר וכו', אבל ודאי דבין לאכול בין לייבש אי איכא משקה וניחא ליה פשי' דהוכשר, והא לא אצט' לאשמועי' דנלמד משטיח של עלין כדכתי' לעיל, דלהרמב"ם היה טעמו דאע"ג דלאכילה בצר, מ"מ הואיל וגלי דעתיה דניחא ליה במאי דשטח העלין, מש"ה מכשיר ויעשה בטהרה, והה"נ בבוצר לצמוקין אי איכא משקה וניחא ליה.

והא דתני הכא סיפא האוכל וכו' והותיר וכו', יש בה ט"ס וכצ"ל והיין מנתז וכו', וכבר כתבנו לעיל דפסקה הרמב"ם שם, והראב"ד השיגו וז"ל ק' לי כיון שזורקן לגת הלא לדורכן זרקן ולמה לא הוכשרו, ובל' המש' האוכל וכו' ומנטפות לגת וכו' ע"כ, וממה שלא דבר הראב"ד כמשיג כפי דרכו אלא כתב קשיא לי, מוכרח דשפיר ידע לה לתוס' ושממנה למד הרמב"ם ולא כמרן בכ"מ שנסתפק בזה, ואעפ"כ בתחלה הק' על התוס' גופה, ואח"כ נחת להשיג על הרמב"ם במאי דמביא ל' המש', כלו' דמדלא תנן אלא ומנטפות לגת ולא תנא עדיפא מינה לרבותא דאפי' זרקן לגת משמע דפליגא אמתניתא, וא"כ לא הו"ל להרמב"ם לפסוק כתוס' מאחר דמוכח דמתני' פליגא, ומעתה נמלא דעם כל מ"ש מרן להסביר טעמא דשאני הכא דכיון (שליקחתו) [שלקיחתו] לא היתה אלא לאכילה, ולא זרק לגת אלא מה שהותיר וכדכתי' נמי לעיל, עכ"ז לא עלתה ארוכה להשגת הראב"ד, דס"ס כיון דמשמע דמתני' פליגא לא הו"ל לפסוק אלא כמתני', ואיברא דהשגה אלימתא היא, דאפי' נימא מכח הסברא כחילוקו של מרן, מ"מ אנו אין לנו בפסקי הלכות לילך אחר סברתנו ומראה עינינו, אלא אחר כללי השמועה, וכיון דמתני' ומתניתא פליגי מתני' עיקר, וכ"ש הך מתניתא דכיון דרישא לאו הלכתא היא כמו שהוכחנו לעיל, טפי אית לן למימר דגופא בתר רישא גרירא, אולם כשאני לעצמי לדידי חזי לי דמתני' ענין א' והתוס' ענין אחר ומליאות אחר ול"פ כלל, דמתני' איירי שהענבים יש בהן משקה, כדקתני שהן מבוקעין ומנטפין לגת, והיא גופה קמ"ל, דכיון שבצרן לאכילה ולא ניחא ליה במשקה היוצא אינן מוכשרין, ולרבותא נקט דאעפ"י שמנטפין לגת אפ"ה

נסך. (י). נפל ממנו גרגר יחידי, אם יש לו חותם טהור, אין לו חותם טמא, בד"א בזמן שנגע במקום חותם, טהור', ר' יוסי בן כיפר אמר ר' אלעזר בד"א בזמן שנגע במקום, לא נגע במקום

חסדי דוד

הכל טהור, דהא לא מיקרי באו לרשות הגת כלל, אבל התוס' איירי שהענבים אין בהן משקה כלל שלא הובקעו והילכך אינן מוכשרין, הואיל ובצרן לאכילה, ואשמועי' שאם אכל והותיר אפי' סאתים ונפלן לגת, כלו' השליכן לשם אדעתא שאם יחזור לו תאוה לאכול מהן קודם הדריכה יחזור ויאכל, ואם לא יתאוה עוד יהיו שם מוכנים לדריכה עם מה שבגת, הילכך בכה"ג ודאי לא מיקרי באו לרשות הגת, וזה פשוט מאחר שדעתו דשמא עדיין יאכל, והא לא אצטי' לאשמועי', אלא מה שבא להודיענו הוא דאעפ"י שבכח הניפון התיז מהיין שהיה בתוך הגת עליהן אינן מוכשרין, לפי שהיין ההוא שניתז ע"ג הענבים ניתז ממילא ולא ניחא ליה, שהרי הוא סבור לאכול מהן, ולא קרי' ביה יותן דומיא דיתן ואינו מכשיר, וה"ז דומה לדורס ענבים בחבית דלעיל בפרקין כדכתי' התם, והיינו דדייק לומר שהיין מנתז, דאי קאי על היוצא מהענבים התם הוה אומר המשקה, וגם לי מנתז לא שייך אלא על יין שבגת, אבל הענבים כשהשליכן לא יצא מהן שום משקה, והיינו נמי טעמא דמסיים וכן בגוי אין חושש משום יי"נ, כלו' אם גוי השליך ענבים שהיו בידו לתוך גת, אעפ"י שבכחו התיז היין שבגת אינו חושש משום כחו דאסור ביי"נ, הואיל ואין זה דרך ניסוך. ומעתה שפיר פי' כאן הרמב"ם דין זה של התוס' דלא פליג אמתני' כלל, ופסקו ג"כ שם בפי"א מהמ"א דין י"ג, וז"ל היה אוכל (פי' הגוי שכבר הזכירו ברישא) מן הסלים והותיר כסאה וכסאתים וזרקן בגת, אעפ"י שהיין מנתז על הענבים אין עושה יי"נ ע"כ, וברוך אשר הנחני בדרך אמת.

(י). נפל ממנו גרגר וכו'. רישא היינו מתני', והכא בא להוסיף הנך בד"א, ודע שיש כאן חסרון וט"ס וכצ"ל כפי מה שהעתיק הר"ש, בד"א שנגע במקום חותם, לא נגע במקום חותם טהור, ר"י בן כיפר אמר משום ר"א בד"א בזמן שנגע במקום משקה, לא נגע וכו'. והנה במתני' פי' הר"ש היה אוכל מן העבט וכו', מי שידיו טמאות אעפ"י שאין הענבים מבוקעות, אם נפל ממנו גרגר יחידי ואין חותם לאותו גרגיר, דהיינו במקום שהעוקץ ע"פ הגרגיר יש כמין חותם וכראשו עוקץ וכו', וסותם פי הגרגיר שאין המשקה יוצא, וכשנעקר העוקץ וכו' המשקה יוצא, ואעפ"י שנטלם לאוכלם יש לו תורת משקה, כיון דמתחלה בצרם לגת ונטמא אותו משקה בידיו הטמאות וכשנפל לגת נטמא ע"כ. ואמנם בהנך בד"א שהוסיף כאן, לא ביאר הר"ש כלל לא בדברי ת"ק ולא בדר"י בן כיפר, ברם מלתיה דת"ק ברורה ומובנת מתוך מה שפי' במתני', והיינו דכיון דהידים שניות הן, מאי נ"מ שבצרם מתחלה לגת והוכשרו וראויות לקבל טו', מ"מ אם לא נגע בידיו במקום החותם שיש שם המשקה אלא במקום הנגוב, הא אין ב' עושה ג' בחולין, הילכך תנא שפיר בד"א שנגע במקום חותם, שאז המשקה נעשה תחלה כדינו, ומה שבגת מתטמא מן המשקה ולא מן הגרגיר, שהרי הגרגיר עצמו אינו טמא אלא מכח המשקה, אבל אם לא נגע ביד אלא בגרגיר שלא במקום חותם הכל טהור, וכשנגע במקום חותם נמי דאמרי' טמא היינו מה שבגת, אבל הגת עצמו כפי דעת הרמב"ם בפ"ז ופ"ח מהא"ה טהור, דמשקין הבאין מחמת ידים לא גזרו בהן שיטמאו כלים, אבל לדעת הראב"ד שם הגת נמי טמא. ואמנם מלתיה דר"י בן כיפר צריכא רבא, דלכאורה היינו מקום משקה היינו מקום חותם דקאמר ת"ק, וצריך לפ' דנגע דר"י בן כיפר לא דמי לנגע דת"ק, דהא ת"ק מ"ש נגע ר"ל שנגע בידו במקום החותם, אבל נגע דר"י ר"ל דאפי' נגע בידו במקום חותם, אימתי אמרי' שנטמא כל מה שבגת, בזמן שנפל הגרגיר בענין שהחותם שבו המשקה נוגע במה שבגת, שאז דוקא המשקה שבמקום החותם מטמא מה שבגת, אבל אם לא נגע במקום משקה, כלו' שנפל הגרגיר בענין שנשאר מקום החותם למעלה, ואינו נוגע בגת אלא הגרגיר שלא במקום חותם, מה שבגת טהור, שהרי אף שהמשקה שבחותם נעשה ראשון, הגרגיר עצמו מיהא אינו אלא ב' ואין ב' עושה ג' בחולין, וזהי דעת (ריב"פ) [ריב"כ], אבל רבנן סברי דהגרגיר חבור למשקה שבחותם, וע"י המשקה נעשה הגרגיר גופיה ראשון ומטמא (כלו' פוסל) כל מה שבגת, כך נר' פי' התוס' דלפרושי סתמא דמתני' אתיא.

ברם הרמב"ם בפ"ט פי' כמתני' והשמיט התוס' לגמרי, וז"ל שם בדין ד', טמא שהיה אוכל ענבים מוכשרים, ונפל ממנו גרגר יחידי לגת, אם היה שלם ולא נשמט ממנו עוקצו הגת טהור, ואם ניטל עוקצו והיו הענבים מוכנים בעבט וכיוצא בו לדורכן שהרי רוצה במשקה היוצא מהן, נטמא הגת בטיפת משקה שבראש הגרגר במקום העוקץ ע"כ, ונר' טעמו דמדלא חילק במתני' כלל, אלא תני סתמא יש לו חותם אין לו חותם, משמע דכשאין לו חותם טמא עכ"פ, אפי' לא נגע במקום חותם, ולא משום דס"ל דמתני' פליגא אמתניתא, דהא מתניתא מלתא בטעמא קאירה, ולא מסתבר דאיכא מאן דפליג וכדאמרן, אלא ה"ט דהתוס' איירי בענין א' ומתני' בענין אחר, והיינו דתוס' אסברה במי שידיו מסואבות, והילכך שפיר תני שאם אינו נוגע במקום החותם לאו מידי, דידים שניות ואין ב' עושה ג' בחולין, הילכך צריכי' למימר דאיירי שנגע במקום חותם שיש שם משקה, דהשני אפי' בחולין אם נגע במשקה עושה אותו תחלה, עיין ברמב"ם פי"א מהא"ה דין ז', אבל מתני' מדלא תני האי חילוקא, ש"מ דאיירי בטמא גמור שהיה אוכל בענבים שכבר הוכשרו במשקה היוצא, אי איכא משקה מאחר שכבר היו בעבט או ע"ג עלין וניחא ליה באותו משקה, והילכך אפי' אינו אלא ראשון כגון שנגע בשרץ או בט"מ, ונפל ממנו גרגיר לגת, אם היה שלם דליכא משקה אעפ"י שהגרגיר היה טמא, מ"מ הגת וכל מה שבתוכו טהור מתרי טעמי, חדא שהגרגיר אינו אלא ב' ואין ב' עושה ג' בחולין, ואפי' תימא שהאוכל הטמא היה אב הטו' כגון ע"מ גופיה, מ"מ כיון שלא נפל אלא גרגיר יחידי אין אוכל מטמא אחרים אא"כ יש בו כביצה, אבל אם ניטל עוקצו ויש שם משקה, מכיון שנגע הטמא בגרגיר נטמא הגרגיר והמשקה שבמקום העוקץ הוא ראשון עכ"פ, ומטמא הגת עצמו וכ"ש מה שבתוכו, ואפי' לא נגע במשקה שהרי המשקה חבור לאוכל.

משקה טהור. (יא). רבי יוסי אומ׳ נפלה ימינו בארבע כחמש ביצין ודרכן כולן בגת אחת, משק׳

חסדי דוד

ודע דהראב״ד השיג שם ב׳ השגות דעל מ״ש הרמב״ם לא ניטל עוקצו, כתב א׳ המש׳ נפל וכו׳ יש לו חותם וכו׳, חותם האמור במש׳ הוא העוקץ שכתב בתוס׳, בד״א שנגע הטמא במקום חותם וכו׳ ע״ש, ולהבין כוונתו בהשגתו זאת צריך להקדים ל׳ הר״ש בפ״ב דעוקצין, וז״ל פי׳ בערוך כל הפירות יש להם עוקץ בלא חותם, וגרגיר של ענבים והתמרים יש להם חותם ובראש חותם עוקץ, כדתניא בתוס׳ נפל ממנו גרגיר יחידי יש לו חותם וכו׳ ע״כ. והשתא הראב״ד נמי ס״ל כהר״ש דאיכא חותם ואיכא עוקץ, ומש״ה קשיא ליה להראב״ד אמאי שינה הרמב״ם מל׳ המש׳ והתוס׳ דתנינן בהו יש לו חותם וכו׳, והוא כתב עוקץ במקום חותם, דמשמע שהעוקץ לבדו דהיינו העץ הנתלה בו הוא שנפל, אבל החותם נשאר, וא״כ מאי נ״מ שניטל העוקץ, הרי נשאר החותם ואין המשקה יוצא, ומ״ל יש בו עוקץ מ״ל אין בו עוקץ הרי אין שם משקה, אלא באמת מוכח מדבריו מדקא מחלק בין יש בו עוקץ לאין בו עוקץ דחותם ועוקץ חדא מלתא, (ואיברא דהכי מוכח מפי׳ הרמב״ם במתני׳) וז״ש חותם האמור במש׳ הוא העוקץ שכתב, כלו׳ שהרמב״ם כתב כלו׳, ולזה י״ל שמ״ש עוקץ הוא לפי חותם דמתני׳, ומיהו הא קשיא דכיון שכן אמאי לא חילק בין נגע במקום החותם ללא נגע, דבשלמא אי הוה מלי׳ לפי׳ דעוקץ שכתב הוא העץ דוקא אבל נשאר חתום, פשי׳ שאין לחלק בין נגע באותו מקום לנגע במקום אחר, אבל מאחר שמוכרח לומר כפי דבריו דהעוקץ הוא החותם שאם ניטל העוקץ המשקה יוצא דאל״כ למאי נ״מ חילק בין ניטל ללא ניטל, א״כ ק׳ למה לא חילק כדברי התוס׳ דמוכרח הוא כדלעיל, ואיברא דהשגתו טובה היא לפי מה שהבין דמתני׳ נמי איירי נמי במי שידיו בלבד טמאות כמו בתוס׳, וקושטא הוא דהרמב״ם נמי פי׳ מתני׳ בהכי מי שאכל בידיו מסואבות וכו׳, אבל מוכח מדבריו דבחבורו חזר בו, ומפ׳ למתני׳ בטמא ממש וכמ״ש בהדיא טמא שהיה אוכל וכו׳, והיה טעמו כדאמרן משום דלא חילק משנתנו בין נגע ללא נגע, ומש״ה הוא ז״ל נמי לא חילק, אבל לדינא אה״נ שדין התוס׳ אמת, שאם אינו טמא גופו אלא שידיו מסואבות יש לחלק בין נגע ללא נגע, ולא הוצרך הרמב״ם להאריך ולכותבו שדבר פשוט הוא, ונלמד ממ״ש במקומות אחרים שידים שניות ואין ב׳ עושה ג׳ אלא ע״י משקה, אלא שהראב״ד סובר דמאחר דהתוס׳ מפ׳ מתני׳ בהכי בשידיו בלבד טמאות, הו״ל להרמב״ם לפ׳ כפי׳ התוס׳ ולחלק כמו שחילקו בתוס׳, אבל הרמב״ם סבר דהתוס׳ לאו לפי מתני׳ אלא דין בפ״ע הוא, אבל לעולם מתני׳ כפשטה, מדלא מחלק כמו שחילק בתוס׳, ומרן בכ״מ נר׳ שהבין דהראב״ד לפי דברי הרמב״ם אתא, וכתב עליו ופשוט הוא, אך לפע״ד כוונת הראב״ד להק׳ עליו כי אורחיה, אלא דבקושטא ל״ק כלל וכדאמרן. ועל מ״ש הרמב״ם הגת טהור, השיג הראב״ד והוא שלא נגע במשקה ע״כ, ואין פירושו שלא נגע הטמא האוכל במשקה שבגרגיר, דהא הכא איירי שהוא שלם ולא נשמט עוקצו ואין שם משקה, אלא כלו׳ שכשנפל הגרגיר לא נגע בגת, אלא ע״ג הענבים ולא במשקה שיש שם, שאם נגע במשקה כפי מ״ש הרמב״ם דבטמא ממש האוכל איירי, א״כ הגרגיר הוא לפחות שני, וכיון שנגע במשקה עושה אותו תחלה, וחוזר המשקה ומטמא כל מה שבגת, ולכאורה השגתו ברורה דהו״ל לפי כך, דהא המשקה שבגת שם יין עליו, דמסתמא נמשך ממקום למקום, אבל כי דייקי׳ לק״מ, דגרגיר יחידי מסתמא אין בו כביצה ואינו מטמא אחרים, ואפי׳ נגע הגרגיר במשקה אינו כלום. ושוב ראיתי להר״ב מה״מ שכתב דהשגה ראשונה אינה השגה, אלא מסייע לרבינו דפי׳ חותם היינו עוקץ, והכ״מ הבין בכוונת הראב״ד דמשיג למה השמיט רבינו החילוק שבתוס׳, ולא נהירא דא״כ אין הבנה להשגה השנייה ע״ש, ואני אומר דבודאי כוונת הראב״ד להשיג וכמו שהבין הכ״מ, אלא שמה שהשיב מרן שהוא פשוט כלו׳ ומש״ה השמיטה, לדידי לאו הכי אלא דבכוונה השמיטה וכדאמרן, ומ״ש שאין הבנה להשגה שנייה כבר ביארנו דבריו בהבנה טובה, אלא שתירצנו דל״ק ובזה גם הר״מ מה״מ כתב כן וברור הוא. ובהשגה זו נמי כתב מרן ופשוט הוא, ולפעד״ן דאדרבא פשוט הוא להיפך דאפי׳ נוגע לאו מידי הוא וכדאמרן.

(יא). רי״א אפי׳ נפלו הימנו כארבע כחמש ביצים וכו׳, משקין היוצאין מהן טהורין, כיון שדרס עליהן בטלו שאין לו וכו׳, כצ״ל. ופי׳ הר״ב (פ״י מ״ה) אפי׳ נפלו וכו׳, אמתני׳ קאי דקתני יתר מכביצה טמא, וקסבר ר״י דכשדרכן ברגל בפ״ע בבת א׳ (דהכי גי׳ הר״ש ולא בגת א׳ כמו שהוא בס׳ שלנו) כלו׳ שאין היין נמשך בפ״ע ולא נהית תורת משקה על המשקה הנסחט מהן, ומתבטל המשקה עם האוכל וטהור המשקה הנסחט מלטמא הגת, שאין לו לגת משקין במה יטמא, דהך משקה אין לו אלא תורת אוכל ואין אוכל מטמא כלי ע״כ. כלו׳ דבמתני׳ תנן נפלו וכו׳ כביצה מכוון טהור, יתר מכביצה טמא, שכיון שיצאת טיפה הראשונה נטמאת בכביצה ור״י הכא פליג, ומ״ש הרב שדרכן ברגל לשיטתיה אזיל דמפ׳ להנך מתנייתי דלא בטמא גמור איירי אלא בידים מסואבות, וכיון שדורך ברגל ואינו נוגע ביד נמצא שאין כאן במשקין הללו דין טו׳ משקין, דמתחלה לא נגע אלא בענבים, ואפי׳ תימא דמשקין מבלע בליעי וכמ״ד הכי בפכ״ש דל״ג, וכשנגע באוכל המשקה חבור ונטמא, מ״מ לא נטמא בתורת משקה אלא בתורת אוכל, והשתא שיש לו תורת משקה הרי אינו נוגע ביד, נמצא שאין לו אלא הדין דמעיקרא דחשיב אוכל, ואין אוכל ב׳ מטמא אוכל אחר, והגת נמי טהור שאין אוכל מטמא כלי, וכל זה שלא היה בגת משקה אחר, דא״כ הרי המשקה ההוא שהוא משקה גמור מתטמא מן הענבים וחוזר המשקה ומטמא הגת מדרבנן, ובהא נמי לשיטתיה אזיל דס״ל דאפי׳ משקין הבאין מחמת ידים גזרו עליהן שמטמאין כלי וכפי׳ הראב״ד, ודלא כהרמב״ם דס״ל בפ״ז מהא״ה דלא גזרו אלא במשקין הבאין מחמת אב אפי׳ שיהיה מדבריהם, אבל לא בבאין מחמת ידים. אבל הרמב״ם בפ״ע מהט״א דין ד׳, העמידה למתני׳ דהכא נמי בטמא גמור וכדלעיל, ופי׳ כמתני׳ ואיירי בדורך שלא ברגל, אלא בדבר שאינו מקבל טו׳ כגון בפשוטי כלי עץ, ולא קי״ל כר״י דהכא, אלא אם היו יותר מכביצה כיון שיצאה טיפה ראשונה נטמאת מהענבים שיש לו דין משקה ומקבל טו׳ ומטמא בכ״ש, וגם הגת טמא לפי שמשקין באו מחמת טמא גמור ולא מחמת ידים, אבל אם היה כביצה מגומגמת

היוצאי' מהן טהור, כיון שדרס עליהן משקי' טהרה, שאין לו משקין במה יטמא. (יב). מי שהיה עומד ומדבר על פי הבור וניתזה צינורה מפיו, ספק הגיע לבור ספק לא הגיע', של שמן ספקו טמא, של יין טפקו טהור, מפני שחבל הבור קולטת. (יג). הזולף את הבור כל אחת ואחת ונמצא השרץ בראשונ', כולן טמאות, אחרונה היא טמא' כולן טהורו', באמצעית הימנה ולמטה טמא, הימנה ולמעלה טהור, במה דברים אמורי' בזמן שבדק ולא כסה או כסה ולא בדק, היה בודק וכסה ונמצ' שרץ באחת מהן היא טמאה בלבד. (יד). השרץ שנמצא צף על שפת הבור של גת, לתרומה ספיקו טמא, ולפועלין ספיקו טהור, מפני שספק טומאה צפה. (טו). גת העליונה רשות הרבים,

חסדי דוד

והטמא לא נגע אלא בענבים מתחלה, והשתא לא דרכם אלא בגת מופנה בפ"ע, (וניחא טפי גי' דידן בגת א' דהיינו במקום המופנה דמתני') כיון שיצאה טיפה לא נשאר בענבים שיעור כביצה והכל טהור.

(יב). מי שהיה וכו', ששפת הבור קולטת, כצ"ל. ומשום דתנן במתני' סתמא ספקו טהור, פי' במתניתא דהיינו דוקא בבור של יין שלפני הגת, אבל בבור של שמן שלפני הבד ספקו טמא, ופי' הר"ש (פ"י מ"ו) שכשניתזה הצנורא על שפת הבור של יין, קולטה השפה ומנעה מלירד ליין, ובבור סיד שאינו מקבל טו', אבל בשל שמן מתוך שהשמן מחליק ומצלא שפת הבור הצנורא מחלקת ויורדת עד למטה ע"כ. ובודאי דבר"י איירי דאילו בר"ר ספקו טהור, וכיון דבר"י איירי ק' היכי תלי' בשל יין דשפת הבור העמידוה, מ"ש מכל ס' טו' בר"י דספקו טמא ואפי' איכא ס"ס, ואולי דמש"ה אוקמה הר"ש בצנורא של ע"ה, דכיון דאין טומאתו אלא גזרה דרבנן, בדרבנן תלי', אבל בשמן ליכא למיתלי לפי שמחליק, אבל מה נועיל כי נפגע בדברי הרמב"ם, דבספי"ח כתב סתם טמא שהי' עומד ומדבר וכו', וסתמו מוכח דאפי' בטמא גמור דאו' דהיינו זב וכיוצא, וצ"ל דכיון דשפת הבור המפסקת בין הטמא לחלל הבור, והשפה סתמא רחבה קצת ואינה מדרון ידים מוכיחות שמעמדת הצנורא ואין זה ס' שקול שטמא בר"י, אבל בשמן אע"ג דרחוק הואיל ומחליק הו"ל ס' שקול, ודקדקתי כך בין מל' התוס' שלפנינו דכתב סתם בשל שמן ספקו טמא, ובשל יין קפיד למיהב טעמא למלתא מפני ששפת הבור קולטת, ולכאורה קשה דכיון דנחית למיהב טעמא, אמאי לא תני נמי טעמא לשמן וכמ"ש הר"ש מפני שמחליק, אלא מוכח דה"ק בשל שמן ניחא דהו"ל ס' שקול בר"י והדרי' לכללין, אבל בשל יין יצא מן הכלל מפני שהוא קרוב לודאי שהשפה קולטת, כלו' ואין זה בכלל ס' טו' בר"י, וה"נ דייקי' בדברי הרמב"ם שם שכתב כל' התוס', דבשל שמן לא נחית לטעמא ובשל יין דוקא נחית לטעמא וכדאמרן.

(יג). הזולף את הבור כל א' וא' וכו'. עיין במתני' ז' פ' בתרא ותמצא פי' כל א' וא', דהיינו שמכניס החביות עצמן בבור וממלא אותן א' א', ולא ממלא במחץ ומכניס לחביות, שאז הוא דין אחר כמבו' במש', והנה בהך דינא דממלא בחביות תנן נמצא שרץ בראשונה כולן טמאות, באחרונה היא טמאה וכלן טהורות, והוסיף כאן נמצא באמצעית דינא הוא הימנה ולמטה טמא, הימנה ולמעלה טהור, וברור הוא ונלמד מדין מש', דהא לגבי כל דהימנה ולמטה היא ראשונה, ולגבי מה שהימנה ולמעלה היא אחרונה, אמנם מ"ש בבד"א היה בודק וכסה וכו', היא טמאה בלבד, ק' להולמו דאדרבא איפכא מסתברא, וה"נ תנן בהדיא במתני' איפכא היה בודק ומכסה ונמצא שרץ בין בחבית בין בבור (בין במחץ כפי מאי דאיירי מתני' בסיפא בממלא במחץ) הכל טמא, ולא ידענא מאי אמינה בה והר"ש לא הביאה, ונלע"ד ודאי דט"ס נפל בה וכצ"ל לא בדק ולא כסה היא טמאה בלבד, והיינו מאי דדייק תנא תוספאה דבמתני' תנן ג' גווני בדק ולא כסה כסה ולא בדק בדק וכסה, אבל לא בדק ולא כסה לא פורש, וזהו מה שהוסיף כאן, ונר' לפי דארישא קאי בנמצא בראשונה דקתני כולן טמאות, ותמצא שהר"ב תי"ט הק' שם וז"ל צ"ע, דהא סתמא קתני וכי לא בדק ולא כסה אימא לאחר שמילאה נפל בה, והראשונה בלבד תהיה טמאה, והניחו חלק ע"ש, והשתא נ"ל דהיא גופה קשיא ליה לתנא תוספאה אמתני', ובא ליישב דאה"נ דמתני' אסיפא סמיך, דקתני דבדק וכסה, ובהא קתני כולן טמאות, שהרי יש כאן ס' מוטה לומר שבבור היה, שהרי החבית עצמה היתה בתוך הבור דמשם מלאה, והרי בדקה קודם שמלאה ולא ראה בה מידי, וכי תימא אחר שמלאה נפל בה הרי כסה אותה ולא שייך בכה"ג כאן נמצא כאן היה, אלא חיישי' דבבור היה, אבל לא בדק החבית ולא כסה אותה אפי' נמצא בראשונה היא טמאה בלבד, דאמרי' כאן נמצא כאן היה, ואע"ג דשמא מתחלה היה קודם שמלאה שהרי לא בדק, מ"מ הרי לא כסה אחר שמלאה וי"ל דבהליכתו נפל השרץ, וגם זה בכלל כאן נמצא כאן היה, וכ"ש אם בדק ולא כסה דעפי איכא ידים מוכיחות דלאחר שמלאה נפל, שהרי בדק תחלה ולא היה שם כלל, ואמרי' ודאי כאן נמצא כאן היה ולא בבור, כנ"ל פי', ושוב ראיתי בהגה' שבפי' הר"ש, וז"ל תוס' פליגא אהך דאמר היא טמאה לבד, ושיבוש הוא לפי המש', ותו מאי אמרת אימור לא כסה יפה ואח"כ נפל וכו', אימא איפכא אימור לא בדק יפה ובטו' זילף הכל, הילכך מתני' דוקא ותוס' משבשתא היא ע"ש ולעד"ן כדכתי', ואמנם הרמב"ם בפי"ז דין ג' לא פי' אלא כפי משנתנו.

(יד). השרץ שנמצא צף וכו'. לעיל בפ"ה בד"ה וכשם שעיברו וכו' פירשתיה יפה, ויישבתי מה שהק' הר"ש ממה ששנינו שם דס' טו' צפה טהורה אף לתרומה, ושם כתבתי מהו כוונת התנא במ"ש לפועלים, ועשיתי לי סמוכות מל' הרמב"ם פי"ד דין ה' ודין ו' דשם פי' להך מתניתא קאנו משם.

(טו). גת העליונה וכו', ויוצאין בזו אין שם אלא פתח וכו', כצ"ל. וכך העתיקה הר"ש בסוף מכילתין, ופי' בה גת העליונה מקום שדורכין שם הענבים, גת התחתונה מקום שיורד היין שם לבור ע"כ. וטעם הדבר ברור, דגת העליונה צריכה אנשים לדריכה, ושכיחי אינשי

והתחתונה רשו׳ היחי׳, אימתי בזמן שהרבי׳ נכנסין בזו ויוצאין בזו, אלא פתח אח׳ או פירצה אחת, זו וזו רשות היחיד. (טז). מי שהיו גיתיו ובדיו טמאין ומבקש לטהרן, הלולבין והעדשות מנגבן והן טהורין, העקלין של נצרין ושל בצבוץ צריך לנגב, של השיפה ושל גמי צריך לישן, במה הוא מישנן שנים עשר חדש, רבן שמעון בן גמליאל או׳ מגת לגת ומבד לבד. רבי יוסי אומ׳ רצה

דבאים פועלים תמיד לראות אם צריך ב״ה לפועלים לדריסה ונכנסים שלא ברשות, ומש״ה חשיב רה״ר, משא״כ הבור שהיין יורד שם מאליו וא״צ לפועלים, ולכך חשיב רה״י דהנכנס שם נתפס כגנב שאין להם רשות ליכנס, והדר קתני אימתי חשיב גת העליונה רה״ר, בזמן שיש באותו מקום ב׳ פתחים א׳ במזרח דרך משל וא׳ במערב, שיכולין ליכנס ולצאת דרך גת העליונה מבלי היכנס למקום גת התחתונה, אז הוא שיש לו דין רה״ר שנכנסים ברשות, אבל אם אין שם אלא פתח א׳ באופן שהנכנסים אם רוצים ליכנס צריכים לצאת דרך גת התחתונה, אז יש לכל דין רה״י שאין להם רשות ליכנס, כך נר׳ לפי בדוחק, ומ״מ הרמב״ם לא הביא רק המש׳ בין העגולים לזגין, ולא הזכיר מהתוס׳ הזו כלל ולא ידענא אמאי.

(טז). מי שהיו וכו׳, לטהרן הדפין והלולבין וכו׳, כמה הוא מיישנן וכו׳, כצ״ל. ומעין ברייתא זו מייתי לה תלמו׳[95]) בס״פ בתרא דע״ז (ע״ה א׳), מיהו התם גרסי׳ ברישא בדפין וכו׳ מדיהן, ושם פירש״י הדפין הן העשויין כמין דלת ונותנן על התפוח, הלולבין עטיתא איסקוב״א שמכבד בה הענבים המתפזרין לאוספן, והעדשים היינו גת עצמה מדיהן במים, ועל מש׳ זו יש לסמוך מדפשיט מינה ר׳ אבהו, ולא אמרי׳ זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתני׳ קתני דבעי ניגוב, ש״מ קמו בה רבנן בתרא׳ ופסקי הלכתא כוותיה, העקלים של נצרים שבעים, ושל בצבון קנבוס בלעי טפי ובעו ניגוב באפר ומים, ושל שיפה ושל גמי בלעי טובא ע״כ. והך ברייתא שנויה נמי בר״פ תנוקת דס״ה, ופירש״י כמו שפי׳ בע״ז, אך התו׳ הק׳ עליו ומעין דבריהם כתב הר״ש כאן, וז״ל כל הני דחשיב הכא כלי בית הבד הן וכו׳, העדשות לא כמו שפי׳ בקו׳ בשלהי ע״ז דהיינו גת עצמה, דהא תנן בפ׳ המוכר (ב״ב ס״ז ב׳) מכר את בית הבד מכר את הים, ואמרי׳ מאי ים עלפיחא ועדשים מתרגמי׳ עלפחין וכו׳, אלא הוא העיגול של טיט וכו׳, מנגבן וכו׳, כל הני לא בעו טבילה דפשוטי כלי עץ לא בעו טבילה, אלא צריך להסיר משקה שנדבק בהן, ובשלהי ע״ז וכו׳ וכתוב שם מדיהן, וכאן כתוב מנגבן, וגי׳ זו עיקר[96]) דהא התם נמי תניא הגת והמחץ וכו׳, ר׳ מתיר בניגוב וחכמים אוסרין, אבל בהדחה לא אשכחן מאן דשרי וכו׳, ובקו׳ פסק על מש׳ זו יש לסמוך וכו׳, ות״ו אין להקל אחרי שכתוב כאן בכל הס׳ מנגבן ע״כ. והנה מה שדחה פירש״י על העדשים משמע מדבריו משום דס״ל דהגת לא סגי ליה בניגוב, משום ההיא דתנינן תמן הגת והמחץ וכו׳, ר׳ מתיר בניגוב, וחכמים אוסרין, והיינו בשל חרס, אבל בשל עץ היינו דמסיים בה ינגב לדברי הכל, ובשאינה מזופפת, דאילו מזופפת מסיים ואם היו מזופפין אסורין עד שיקלוף, וליכא למימר דהא דדחה פירושו משום דליש׳ דעדשים לא משמע ליה הכי כדאמר להדיא, אבל לדינא אה״נ שדין הגת כדין שאר כלי הגת של עץ דסגי בהדחה, דבהדיא מוכח מדבריו דמכח ההיא ברייתא דלעיל הוא דפליג עליה, וכ״מ בהדיא מדברי התו׳ שם בע״ז, ומה שלא נזכר כאן דין הגת גבי שאר כלי הגת, כבר כתבו שם התו׳ משום דלא שכיח ביה כ״כ עו׳, לפי שהיא כבידה ואינה מטלטלת ע״ש. ומ״ש הר״ש דכל הני לא בעו טבילה היינו לפירושו, אבל לפירש״י דעדשים היינו גת עצמה, פשי׳ דבעי טבילה דלאו פשוטי כ״ע היא, והרמב״ם בפי׳ המש׳ כתב ואמר שאלה הכלים וכו׳, יורחצו וכו׳, ואחר יטבילם בלי ספק וכו׳ ע״ש, והך ליש׳ נמי לאו דוקא, דמה שהן פשוטי כ״ע פשי׳ דלא בעו טבילה, אמנם בחבו׳ ספי״א מהטמ״א ביאר יפה, וז״ל הרוצה לטהר כלי בית הבד וכו׳, כלי עץ וכלי אבנים מדיח, ושל נצרים וכיוצא בהן מנגבן, ושל גמי מיישנן יב״ח וכו׳, ואח״כ מטביל את הכלים שצריכין טבילה וכו׳ ע״כ. הרי דדייק לומר דמטביל דוקא אותן הצריכין, ולמדנו עוד דס״ל דדוקא כלי הגת סגי להו בהדחה, אבל גת עצמה לא, ומסתברא דכיון שדורכין בה בלעה טפי, ומה שלא הזכיר הרמב״ם כאן דין הגת, סמך על מ״ש בפי״א מה׳ מ״א גבי יו״נ דבעי ניגוב ע״ש דין ד׳, אבל בשאר כלים נר׳ להדיא שגם הוא ז״ל עשה עיקר כגי׳ הש״ס, ושכל כלי הגת דינם שוה שאם הן של עץ סגי בהדחה במים בלבד, ואיברא דמלבד דמסתמא ספרי הש״ס מוגהים טפי מס׳ התוס׳ שבידנו, בר מן דין הא בסוגייא דנדה נמי גר׳ מדיחן, וא״כ שמי חדא מקמי תרתי, ותו דאי גרסי׳ מנגבן א״כ דינם שוה לשל נצרים ובצבון, ואי הכי ליערבינהו וליתנינהו, ומ״ש הר״ש על זה הוא דחוק ע״ע.

ומ״ש רשב״ג בשל שיפה מגת לגת שם בגמ׳, הקשו רשב״ג היינו ת״ק, ומשני איכא בינייהו חורפי ואפלי, ופירש״י מגת לגת פעמים שהן יותר מיב״ח, באפלי ופעמים שהן פחות בחורפי ע״כ. ועיין מ״ש התו׳ שם בפ׳ תנוקת, והרמב״ם פ׳ כל יב״ח ולא חש לדרשב״ג משום שאינו במשנתנו, ואדרבא סתמא דמתני׳ דלא כוותיה דתנן כל יב״ח. ובמ״ש ר״י חולטן או מולגן וכו׳, פי׳ הר״ש דרך לבשל הזתים להיות רכין וכו׳, לפי שאין דרך להרתיחם כ״כ נקט ל׳ מליגה וכו׳ ע״ש, והרמב״ם בהט״א כתב חולטן בחמין או במי זיתים, ובהמ״א כתב מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים וכל׳ זה הוא בש״ס, ורשב״ג בשם ר״י לא פליג את״ק אליביה דר״י, אלא ה״פ אי לא מצי לעשות ברותחין נותנן בנהר וכו׳, ובפי׳ עונה אי׳ התם בש״ס יום או לילה, ומפ׳ שם דהיינו בניסן ותשרי שהימים והלילות שוין, אבל בתמוז וטבת הוי יום והוי לילה, והרמב״ם כתב שם בקצרה י״ב שעות. והא דמסיים וכשם שמנגב וכו׳, כך ליי״נ לאו דוקא ניגוב קאמר, אלא

95) והיא נשנית גם לעיל ע״ז פ״ט (בבי״ע פ״ח) ה״ג.
96) עיין בראשונים שציינתי בתס״ר ח״ב, עמ׳ 200.

לטהרן מיד, חולטן ברותחין או מולגין במי זיתים, רשב״ג אומר משם רבי יוסי נותנן בנהר שמימיו מהלכין מלא עונה, או תחת הצנור שמימיו מקלחין, וכשם שהיא מנגב לטהר׳ כך מנגב לייין נסך.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת טהרות

חסדי דוד

ה״ה לכל שאר הכשרים שגשנו כאן לענין טהרות כך דינם ליי״נ[97]) וחדא מנייהו נקט, ול׳ הש״ס התם וכדרך שאמרו לטהרות כך אמרו ליי״נ ופשוט. ומיהו כתבו התו׳ שם שיש חילוק בין כשהגת של ישי׳ אלא שנגע הנכרי, שאז יש להקל בהדחה, אבל בגת של נכרי שבלע הרבה פעמים בעי ניגוב לכ״ע, א״נ בהגעלה ע״י עירוי דמהני כמו ניגוב, ובזה קיימו גי׳ רש״י ופירושו, דאה״נ דסגי בהדחה מיהו דוקא לענין מגע נכרי בלבד, ואידך ברייתא איירי בשל נכרי ואין חילוק בין גת עצמה לשאר כלי הגת ע״ש, וכ״מ מההיא דדרש רבא התם נעוה ארתהו, ועיין בי״ד סי׳ קל״ח.

סליקא מס׳ טהרות בס״ד

97) עיין תוספתא ע״ז פ״ס הנ״ל.

תוספתא מכשירין

פרק ראשון (א). המרעיד את האילן להשיר ממנו משקין, ונפלו על תלושי׳ שבו ועל מחוברין שתחתיו, ב״ש אומרי׳ בכי יותן, וב״ה אומ׳ על התלושין בכי יותן, ועל המחוברין אינן בכי יותן. (ב). א״ר יוסי בר׳ יהוד׳, לא נחלקו ב״ש וב״ה על המרעי׳ את האילן להשי׳

חסדי דוד

פרק ראשון (א). המרעיד את האילן וכו׳. הביאה הר״ש בפ״ק מש׳ ד׳, וכתב עלה על תלושין שבו וכו׳, לכאורה איפכא גר׳ מחוברין שבו ותלושין שתחתיו, וכן בדר״י בר״י, דאי כגי׳ הספ׳ דגרסי נמי בדר״י בר״י על התלושין שבו ועל המחוברין שתחתיו שאינן בכ״י, היכי קאמרי ב״ש מבד לבד בכי יותן, אלא בשיבוש כתובה והגי׳ נכונה כדפרי׳, וגרסי׳ בדר״י נמי על מחוברין שבו ועל תלושין שתחתיו שאינם בכי יותן, ומבד לבד ומסוכה לחברתה פליגי באותו אילן ובתלושין, (שהוא ז״ל גרים גם בסוף דברי ר״י בר״י על מה נחלקו וכו׳ להשיר ממנו משקין ולא אוכלין כגי׳ ס׳ דידן). ואית דגרס׳ על מה נחלקו על המרעיד וכו׳, להשיר ממנו אוכלין ונפלו מבד לבד וכו׳, כלו׳ שמשיר מבד לבד ומים נופלין על הפירות, דב״ה סברי כיון דלא מכוין להשיר מים אין כאן מחשבה, וב״ש סברי כיון דא״א זה בלא זה מחשבה היא והרי הן בכי יותן ע״כ. פי׳ לפירושו, דאילו במתני׳ תנן המרעיד וכו׳, להשיר ממנו אוכלין וכו׳ אינן בכ״י, להשיר ממנו משקין בש״א היוצאין ואת שבו בכ״י, בה״א היוצאין בכ״י ואת שבו אינן בכ״י, מפני שהוא מתכוין שיצאו מכלו ע״כ, והשתא כפי מה שהגיה הר״ש בהך תוס׳ סברת ת״ק פי׳ דמתני׳ היא מהו היוצאין ואת שבו, ומפ׳ דיוצאין היינו שיצאו לגמרי מכח ניעורו מן האילן ונפלו על פירות תלושין שתחתיו, ואת שבו פי׳ שמכח ניעורו נפלו על פירות המחוברין שבאילן גופיה, וסברי ב״ש בתרווייהו דהוו בכ״י, וב״ה מודו בתלושין שתחתיו ופליגי במחוברין שבו, ואין להק׳ דהיכי קאמרי ב״ש דמחוברין שבו בכ״י, הא לכ״ע במחובר ליכא תורת הכשר, דא״כ אין לך פירי בעולם שלא הוכשר וכדאי׳ בת״כ (שמיני פרק י״א ה״ג, נ״ו ע״ב) וכן בש״ס בכמה דוכתי ובכללם בר״פ העוה״ר (חולין קי״ח ב׳), הא ל״ק שכבר כתבו התו׳ בפ״ב דחולין (ל״א ב׳, ד״ה ופירות) דאפי׳ נפלו במחובר, מ״מ אם לא נתנגבו בשעה שתולש אותם מתכשרי דהיא שעתא, וכדאי׳ בהדיא בפ״ק דפסחים (ע״ז א׳), דאיכא תרי קראי בהכשר חד בתלוש וחד במחובר ע״ש, א״כ ה״נ מתוקמא דבשעה שיתלשו עדיין יש עליהן משקה טופח, ואפי׳ ב״ה הוו מודו בכה״ג אם היתה כוונתו להשיר המשקין עליהן, ולא פליגי אלא משום דסברי שהוא מתכוין שיצאו מכלו, וכ״ת א״כ מאי האי דקאמרי תלושין שתחתיו, הא אפי׳ מחוברין שתחתיו נמי בכ״י כדאמרן, לק״מ דתלושין מלתא פסיקתא נקט, דמיד שנופלין הוו בכ״י עכ״פ אע״ג דלא ניחא ליה, כדתנן בר״פ כל שתחלתן לרצון אעפ״י שאין סופו לרצון ה״ז בכ״י, ופי׳ תחלתו לשי׳ הר״ש ודעמיה היינו השרת המשקין מהאילן, ואע״ג דנפילתן על הפירות אינו ברצון לית לן בה כדפי׳ הר״ש בר״פ, אבל אם נפלו על המחוברין שתחתיו אינן בכ״י אא״כ כשנתלשו לא היו נגובין, ור״י בר״י סבר דאפי׳ ב״ש מודו דבין נפלו על המחוברין שבו בין על התלושין שתחתיו אינן בכ״י, דר״י בר״י פליג אמתני׳ דכל שתחלתו לרצון סגי, אלא בעי תחלתו וסופו לרצון, והכא הוא לא כיוון אלא להשיר המשקין ולא כיוון שיפלו על הפירות שתחתיו, הילכך אפי׳ הן תלושין לא הוכשרו, וכ״ש מחוברין, ואפי׳ באותו אילן עצמו אם יש פירות מחוברין ונפלו המים עליהן אינם מוכשרין אפי׳ לב״ש, ואפי׳ אחר שיעקרו לא יוכשרו אם הן נגובין, דהיינו דמסיים ועל שעקרן משניגבו, לאפוקי אם הן לחין כשיעקור אותן שאז יוכשרו לב״ה נמי אי ניחא ליה בהכי, דהא איכא תחלתו לרצון כשהשירן מהאילן ברצון, וסופן נמי דהשתא בשעה תלישת הפירות ניחא ליה במה שהמים עליהן, ועל מה נחלקו על המכוין להשיר משקין מהאילן ונפלו מבד לבד והיו בבד ב׳ פירות תלושים, ב״ש סברי דכיון שלא יצאו על דבר שחוץ לאילן, אלא על פירות תלושין שהיו על אותו אילן עצמו בבד אחר לרצון מקרי, מאחר שדעתו להשירם מלמעלה למטה באותו אילן, והרי יודע שיש שם פירות תלושים דעתיה עילווייהו, וב״ה סברי דאע״ג שדעתו להשירם מהאילן, מ״מ אין דעתו על הפירות ההם. סוף דבר טעמו דר״י בר״י, דאע״ג דיודע הוא דכיון שמשיר המים מלמעלה ממילא בעברם דרך מטה נופלים הם על הפירות, כל שלא נתכוין להם אינן בכ״י אפי׳ תלושים, ואמנם יש הפרש שאם הן תחת האילן בהא מודו כ״ע שאינם בכ״י, משום דאפשר דלא יפלו עליהם, הילכך לא הוכשרו דאין כאן אלא תחלתו ברצון, אבל באילן עצמו ותלושים ב״ש סברי כיון דא״א שלא יפלו עליהן דרך עברם מסתמא דעתיה עלייהו, וב״ה סברי לאו דעתיה עלייהו, כך נר׳ לפי לפי גר׳ הר״ש ולפי דרכו, ועדיין צריך להבין לדרך זו השקלא וטריא דב״ש וב״ה דבתר הכי.

ותחלה דע שיש כאן ט״ס וכנ״ל כפי מ״ש הר״ש, א״ל ב״ה לב״ש אי אתם מודים במעלה שק א׳ מעורר וכו׳, וה״פ א״ל ב״ה לב״ש, לדבריכם דמשום שיודע הוא שע״י

הימנו משקין ונפלו על התלושין שבו ועל מחוברין שתחתיו שאינן בכי יותן, ועל שעקרן בשנגבבו שאינן בכי יותן, על מה נחלקו, על המרעיד את האילן להשיר ממנו אוכלין ונפלו מבד לבד

חסדי דוד

גיעורו יפלו המים ע״ג הפירות שבאילן עצמו הוו בכ״י, אע״ג דלא כיון השיב כאילו דעתיה עלייהו בהדיא, מ״ש מזה שמעלה שק מלא פירות שנפל בנהר ומעלהו ונותנו על שפת הנהר מעומד [1]) כדי שיזובו המים, והרי הוא יודע בודאי דע״י מה שמעמידו מעומד נופלים המים מדי עברם מפירות העליונים לתחתונים, ואפ״ה אתם מודים דכיון שאין זה תכלית כוונתו אלא להשיר המים מהשק אינם בכ״י, א״כ ה״נ הואיל ואין תכלית כוונתו אלא להשיר המים מהאילן, אע״ג דיודע בודאי מדי עברם נופלים על הפירות דינא הוא דאינם בכ״י, והשיבו ב״ש דהתם אינן בכ״י לפי שהכל בשק א׳, ומה יעשה הואיל ורצונו להוציא המים מהשק מוכרח הוא להעמידו מעומד, ולעולם אין דעתו שיפלו ברצונו על הפירות, אבל אם היו ב׳ שקין והעלם ונתנם מעומד זה ע״ג זה, ש״מ דניחא ליה שילכו המים על הפירות שבתחתון, שהרי יודע הוא שיש פירות בשק התחתון ואם לא כן אמאי נתנם זה ע״ג זה, יעמיד זה בפני עצמו וזה בפ״ע, ה״נ אמאי הרעיד המים שבבד זה ע״ג הבד שיודע הוא שיש פירות תלושים באותו הבד, הוה מצי להרעיד בבד אחר היכא דליכא פירות, א״ו עלייהו כיוון וניחא ליה, ולב״ה נ״ל דהמרעיד לא כיון להשירם דוקא על הבד שבו הפירות, אלא מרעיד סתם ואתרמי שנפלו על אותו בד, ובתר הכי קאמר ר״י דלא כן הדבר שא״ל ב״ה לב״ש, וכן ב״ש לב״ה אי אתם מודים וכו׳, דאדרבא בין בשק א׳ בין בב׳ שקים פליגי, וריב״י סבר דלא נחלקו ב״ש וב״ה בהני שקין, אלא ר״א ור׳ יהושע הן שנחלקו, ופי׳ זה וזה גר׳ דרל״ל דאפי׳ מה שבשק העליון מוכשר לר״א (וממילא דה״ה שק א׳ בלבד), ולר׳ יהושע לא הוכשר אפי׳ התחתון, ור״ע הכריע, וברור, כך נ״ל לפי לדרכו של הר״ש, ומ״מ ליתא דמעורר ומעוררין דגרים הר״ש גבי שקין לא אתפרש הלשון, אבל כפי גי׳ ספרינו דגר׳ מעודד ומעודדין בדלי״ת יש לפי׳ מלשון קמנו ונתעודד, כלו׳ שהגיגו מעומד. ואיך שיהיה עיקר דרכו מלבד שהוא דוחק לשבש הספרים בין בדברי ת״ק בין בדר״י בר״י, גם ממה ששנינו במש׳ אינו גר׳ כן.

אמנם לפעד״ן לפי הגי׳ שלפנינו, והיינו דברישא קתני דב״ש סברי דאפי׳ נפלו על תלושין שבו, דהיינו באילן עצמו הרי הן בכ״י, דכיון שכוונתו להשיר המים הרי נעשית כוונתו והוי ברצון, ואעפ״י שלא כיון על הפירות ביחוד הרי תחלתו ברצון מקרי, ואעפ״י שהפירות הן באילן עצמו וכוונתו להשיר המים מן האילן לגמרי, מ״מ כיוון שיודע שא״א למים לצאת אא״כ יתהלכו ממקום למקום באילן גופיה עד שיצאו מכלו, כל דרך הילוכן מיקרי ברצון, וה״נ אם נפלו אחר צאתן מהאילן על המחוברין שתחתיו, אע״ג דמחוברין הן אפ״ה מיקרי ברצון, ואע״ג דאין הפירות המחוברין מקבלין הכשר, מ״מ נ״מ שאם אח״כ יפלו זרעים תלושין על אותן המחוברין בעודן המים עליהן יהיו בכ״י, ובה״א על התלושין אה״נ שהן בכ״י אפי׳ הן באילן גופיה, (כך גר׳ מדלא קתני על התלושין שתחתיו ופליג אמתני׳ דתנן את שבו אינן בכ״י לב״ה אפי׳ תלושין) אבל על המחוברין אפי׳ הן תחתיו שכבר יצאו המים מכל האילן ונעשתה מחשבתו אפ״ה אינן בכ״י, דכי היכי דלא מקבלו הכשר הן עצמן שאין הכשר במחובר, ה״נ אם נופלין עליהן אוכלין אינן בכ״י, ומאי דתנן היוצאין בכ״י היינו כשנפלו על תלושין, אבל לא על מחוברין, ור״י בר״י סבר דלא נחלקו ב״ש וב״ה בהנהו, דאפי׳ ב״ש סברי דאת שבו אפי׳ תלושין, ואת המחוברין אפי׳ תחתיו אינן בכ״י כל זמן שהן מחוברין, ואפי׳ נעקרו אח״כ אם ניגבו קודם עקירה אינן בכ״י, כלו׳ אבל אם יש עליהן משקה כשנעקרו מודו אפי׳ ב״ה שהן בכ״י כדלעיל, ואם נפלו על התלושין שתחתיו הרי הן בכ״י אפי׳ לב״ה ועל מה נחלקו על המרעיד להשיר אוכלין והשירן ונפלו תחת האילן, וע״י נענועו נפלו המים שבאילן מבד לבד עד שנפלו למטה ע״ג הפירות התלושין שהשיר, שבש״א בכ״י, דכיון שיודע דבכה נענועו מוכרח שיצאו המים, אעפ״י שלא הלכו המים ע״ג הפירות מכחו, שהרי מכח נענועו לא הלכו אלא מבד לבד וגם לא נתכוון לכן, ולא ניחא ליה המים הכן שהרי לא היתה כוונתו רק להשיר הפירות, מ״מ הואיל ויודע שע״י נענועו משיר מים נמי, ואעפ״י שע״י נענועו לא נפלו ע״ג הפירות אלא מבד לבד, אפ״ה הואיל וסופן עכ״פ לצאת מהבד השני לארץ, הו״ל כאילו נפלו מכחו לארץ וכי יותן קרי׳ ביה, וב״ה סברי הואיל ולא באו מיד מכחו ע״ג הפירות והוא לא נתכוון לכן אינן בכ״י, אעפ״י שיודע הוא דודאי יפלו מהבד השני ע״ג הפירות שלמטה, והביאו ראיה מהמעלה השק, שאעפ״י שיודע הוא שע״י מה שמגביה השק יהיו המים ניגרין ויורדין על הפירות התחתונים אינן בכ״י, והשיבו ב״ש דשאני התם שהכל במקום א׳ ולאו מידי עביד, ואין זה משיר מים ממקום למקום, הא לא דמי אלא לנותן שק ע״ג שק, שמתחלה יורדין המים מראש השק העליון לסופו מכחו, ואח״כ ניגרין משם ונכנסין בשק התחתון שכבר פסק כחו ואפ״ה הן בכ״י ה״נ כן, ולב״ה נ״ל דהתם מוכרח הוא שיכנסו המים לשק התחתון, שאין שם הפסק, אבל הכא אולי שהמים כשיוצאין מהבד הבי לא יפלו ע״ג הפירות אלא בצדיהם ולא יגעו בהן, כך נלע״ד פי׳ התוס׳ כפי נוס׳ ספרים שלנו, והנה כבר ביארנו לי׳ התוס׳ בין לגי׳ הר״ש בין לגי׳ הס׳ דידן.

ואולם דברי הרמב״ם בפי״ג דין ע״ו משונים מאד בין מל׳ המש׳ בין מל׳ התוס׳, וז״ל המרעיד את האילן להשיר ממנו אוכלין או להשיר הטו׳, המים הניתזין ממנו אינן תלושין ברצון, הרעידו להשיר ממנו משקין היוצאים הרי הן תלושים, והנשארים בו אעפ״י שנשרו ממקום למקום אינן תלושין ברצון, מפני שהוא מתכוין שיצאו מכולו, וכן אם ניתזו

1) כנראה שרבינו פירש מעודד — מעומד. ובדפוסים: שק מועדד וכו׳ שקין מעודדין. ונראה שפירושו: שק קשור ומהודק, דומיא דאגודה של ירק במשנתנו (פ״א מ״ד). ובגמרא (סוטה מ״ו, ע״ז כ״ג א׳): עודה של שקין, ופירש״י: אגודה של שקין. והגאונים פירשו (עיין אוה״ג סוטה, עמ׳ 269): ואוגדין השקין עם הפרה וכו׳ למה קורין אותה עודה של שקין על שם מעודד ענוים ה׳ (כלומר, מחזק, עיין מ״ש בירושלמי כפשוטו, עמ׳ 153). ובכי״ו: מעודר וכו׳ מעודרין, ובר״ש: מעורר וכו׳, ואף הוא פירושו כן, שהרי בכי״י וגאונים שם: עורה של שקין (והוא מלשון „עירה״, „מעורה״, חיבר, מחובר).

ומסוכה לחברת׳ באותו אילן, שבית שמאי אומרי׳ בכי יותן ובית הלל אומרי׳ אינן בכי יותן.

(ג). אמרו בית הלל לבי׳ שמאי, הכל מודין במעלה מועדד ונתנו על גב הנהר, שאף על פי שהמי׳

חסדי דוד

על המחוברין אינם תלושים ברצון ע״כ. והנה הנר׳ מלשונו דרישא דמלתיה היינו מתני׳ דלהשיר אוכלין לכ״ע אינו בכ״י, ומ״ש בלהשיר משקין היינו כפי סברת ב״ה דהיוצאין בכ״י ואת שבו אינם בכ״י, וסיפא דמלתיה דניתזו על המחוברין היינו מהתוס׳ וכפי גי׳ ס׳ דידן, דסברי ב״ה על התלושין בכ״י ועל המחוברין אינן בכ״י, וכ״כ שם מרן בכ״מ, ומובן מדבריו דלא ביאר בל׳ התוס׳ כדפרישנא בעניותין דעל התלושין אפי׳ שבו קאמר, אלא דוקא על התלושין שתחתיו, ואמנם לא העתיק משאר דברי התוס׳ ולא מידי, ומשמע משום דס״ל דכל האמור בתר הכי הוא אליבא דר״י בר״י, אבל לת״ק ליתנהו להנהו מילי אלא פלוגתא דב״ש וב״ה הויא כדאמרן וכמתני׳, ולכן לא נקט הרמב״ם מכל התוס׳ אלא מ״ש ת״ק, דלב״ה על המחוברין אינן בכ״י, ברם מאי דאיכא למידק הוא מהו זה דנתחכם הר״מ לשנות לישׁ׳ דתנאי, ובמקום דאמור רבנן ה״ז בכ״י או אינו בכ״י, הוא ז״ל כתב תלושים ברצון או אינם תלושים ברצון, אמנם המדקדק בדבריו ז״ל ברפי״ב ימצא טעמו כצפיחית בדבש, כי שם כתב כל משקה שנפל על האוכל בתחלה לרצון אעפ״י שאין סופו לרצון, או שהיה סופו ברצון ואין תחלתו ברצון הכשיר, ובדין שאח״ז כתב משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון אינן מכשירין וכו׳, אעפ״י שנגעו אוכלין באותן משקין ברצון לא הוכשרו, שהרי אותן המים שלא לרצון נתלשו וכאילו הן עדיין בקרקע שאינן מכשירין ע״ש, שמעי׳ מינה שהוא ז״ל אינו מפ׳ מתני׳ דר״פ כשאר המפ׳ דתחלתו ברצון ר״ל תחלת ביאת המשקה ממקומו, וסופו ברצון היינו נפילת המשקה על הפירות, אלא תחלתו פי׳ נפילתו על הפירי וסופו היינו אחר שנפל על הפירי, וה״פ בין שנפל לרצונו דמיד שנפל על הפירי הוה ניחא ליה, אע״ג דאח״כ רע בעיניו כגון שהושם שעי״ז מתרקב, הואיל ובתחלת נפילתו הוה ניחא ליה הרי הפירי הוכשר מיד, וכן אע״ג דבתחלת נפילתו לא הוה ניחא ליה, אם אח״כ בעוד המשקה עליו אירע איזה דבר כי הלא מעתה ניחא ליה מהוא זימנא, הרי הוא מוכשר, ואמנם לא קפדי׳ על תחלת ביאת המשקה כלל, דאפי׳ היה לו חבית מלאה מים דהיינו שהיו המים תלושים שהניחם אדם שם, או שירדו גשמים לתוכה ברצונו, ושוב נשברה ונשפכו המים דודאי לא ניחא ליה בשפיכתם, מ״מ אם נפלו על פירות וניחא ליה בנפילתם הרי הן מוכשרים, האמנם מים שהיו במחובר, כגון במעיין או נהר, או מי גשמים שנתלשו מן המעיין או מן הנהר או מן העבים שלא ברצון, אעפ״י שנפלו על האוכלים ברצון ועדיין ניחא ליה, דהו״ל תחלתו וסופו ברצון, ואפי׳ בללן האדם בידיו ע״ג האוכלים, אפ״ה אינן מוכשרים, וטעמא דכיון שנתלשו מן המחובר שלא ברצון, חשוב כאילו עדיין הן במחובר, ואין המשקין מכשירין אלא בתלושין, ולפי״ז ה״נ המשקין שהיו ע״ג האילן שבאו שם ממילא, דהיינו מהגשמים הו״ל כאילו הן בנהר וחשיבי מחובר, והילכך אם נתלשו מן האילן שלא ברצון אינן מכשירים כלל, והיינו רישא דמתני׳, דכל שלא נתכוון אלא להשיר אוכלין או את הטו׳, אעפ״י שיודע דודאי מכה נענועו יוצאין המים אינן בכ״י, ולפי׳ שי׳ הרמב״ם ה״פ דהואיל ולא כיון להם לא מיקרו תלושים ברצון, וה״מ דאפי׳ נפלו ע״ג פירות וניחא ליה בתחלה ובסוף על נפילתם אפ״ה אין הפירות מוכשרין, משום דהמים חשיבי כאילו עדיין מחוברין לפי שנתלשו שלא ברצון, וז״ש הרמב״ם המים הניתזין אינן תלושין ברצון, אבל אם הרעידו להשיר משקין היוצאין לגמרי חוץ מהאילן הרי הן תלושין ברצון, וה״מ שאם נפלו על האוכלין או אם יגעו בהן אוכלין וניחא ליה בתחלה או בסוף יוכשרו, אבל הנשארים באילן דהיינו את שבו דמתני׳, אע״ג דהוו התם פירות אפי׳ תלושים ומונחין שם ע״ג איזה ענפים דכתלושים חשיבי, לפי שהשירם ממקום למקום, ואפי׳ נפלו ע״ג הפירות התלושים, מ״מ אינם תלושים ברצון, שהרי רצונו היה שיצאו מכולו, נמצא דהתלישה הביא של המשקין היתה שלא ברצון לפי שלא יצאו מחוץ לאילן, וכן אם ניתזו על המחוברין, כלו׳ ניתזו ממילא שלא כיון שילכו על אותו דבר המחובר אינן תלושין ברצון, ואע״ג דנעשה רצונו שיצאו מכל האילן, ודין זה אינו נלמד מהמשנ׳ אלא מהתוס׳ זו, וה״ט דבשלמא אם היו נופלין על פירות תלושין חוץ לאילן היו מוכשרין, אע״ג דלא כיון להפילם עליהן, דכיון שתלישת המים מהאילן היתה ברצון ועכשיו אחר שנפלו על הפירות הו״ל סופו ברצון, אהרי שכבר קדמה התלישה של המים ברצון וסגי בהכי, אבל השתא שנפלו על המחוברין, אע״ג דתלישת המים היתה ברצון לא מהני להו, דהא אין הכשר במחובר, ומיהו אם אח״כ יתלשו הזרעים ההם ויהיה עליהן משקה טופח וניחא ליה ההיא שעתא, יחשבו תלושים ברצון, ונמצא שיבא תלישת המים וההכשר בבת אחת, נמצא דהתוס׳ אתיא לפי׳ מתני׳, דמ״ש ב״ה היוצאין בכ״י לאו מילתא פסיקתא, אלא אם יצאו ונפלו על התלושין מיד הן בכ״י אי ניחא ליה, אבל אם על המחוברין אינן בכ״י, אע״ג דנתלשו ויצאו מכל האילן עד שיתלשו, ואז אם עדיין הן המים שם בההיא שעתא יתחשבו תלושים ברצון, ומלבד שאותן הפירות יהיו מוכשרין, גם אם יגעו בהן אוכלים אחרים ברצון יוכשרו, וזה לפי שניתזו שלא ברצונו, אבל אם היה ברצונו מה שנפלו על אותן הזרעים המחוברין יש להם דין תלושים ברצון, ואע״ג דהזרעים עצמן אין מוכשרין, שהרי הן מחוברין מ״מ אם נוגעים שם במים ההם אוכלין הן מוכשרין אם הנגיעה היא ברצון, דכל שהשיר האדם את המים מהאילן תלושים לרצון מקרי, ומ״ש הר״מ שאינם תלושין לרצון, היינו לגבי אותן הזרעים עצמן המחוברים, וכל זה לב״ה, אבל ב״ש סברי דאפי׳ לא יצאו מהאילן אלא השירן ממקום למקום באילן עצמו, וה״נ ניתזו על המחוברין שתחתיו הכל בכ״י, נמצא דלב״ה החילוק שבין ניתזו על המחובר להפילם על המחובר, דבניתזו לא מהני עד שיתלשו כלל, אבל בהפילם על פירות המחוברין מכשירין במקומן את האוכלים הנוגעין בהם, ואע״ג דהתולש המים והניחן בקרקע אין מכשירין כמ״ש הרמב״ם בפ״ב דין ה׳, מ״מ הניחן על פירות המחוברין כיון שהפירות עומדין ליתלש מהני להכשיר אחרים, ובכה״ג מתוקם ההוא דמרבי׳ תורת הכשר למים במחובר וכמ״ש עוד לקמן [בכח האדם וברצונו ואז יהיו ראויין

יורדין מצד העליון לתחתון שאינן בכי יותן, אמרו להן בית שמאי, אי אתם מודי' במעלה שני שקין מעודדי' ונתנן זה על גבי זה, שהמי' יורדי' מן העליון לתחתו' שהתחתו' בכי יותן. (ד). ר'

חסדי דוד

להכשיר כשיפלו *)]. ור"י בר"י סבר כעין מאי דכתי' לעיל כפי גרסתנו, והיינו דבהנהו ב"ש נמי מודו, ופלוגתייהו במרעיד להשיר אוכלין למטה בארץ והשירן, וע"י נענועו נפלו גם מים מבד לבד עד שנפלו ע"ג האוכלין, דסברי ב"ש הואיל ויודע דעכ"פ ע"י הנענוע נופלים גם המים ולא נפלו במחובר אלא ע"ג הפירות, והרי הוא כאילו נתכוון גם להם והרי הן תלושין ברצון, ומכשירין אי ניחא ליה בנפילתם ע"ג האוכלים, וב"ה סברי דכל שלא נתכוון להן אינן תלושין ברצון, והלכתא הכי דכל שלא נתכוון לתלוש המשקין דוקא אינן תלושים ברצון, והילכך ה"נ בשק או בשקין כיון שלא היתה כוונתו כשהוציאו מן הנהר אלא להציל הפירות אינן תלושים ברצון, ושוב אין מכשירין אפי' ניחא ליה כשעדדן [2] במה דיורדין מהעליון לתחתון, הואיל ותחלת תלישתן מהנהר היה שלא לרצון, וכר' יהושע ק"ל דאע"ג דר"ע מכריע אין הכרעת תלמיד מכרעת, ור"ע תלמיד ר"א ור"י ולא הוצרך הרמב"ם לכתוב מכל זה כלל, מאחר שכבר קדם לנו בפי"ב דמים שבמחובר אין מכשירין אא"כ נתלשו ברצון, דהיינו שנתכוון להן דוקא ובכל הני לא נתכוון להם.

ברם הראב"ד השיגו להרמב"ם בין בפי"ב בין הכא בפי"ג, וטעמו דאזיל כשי' שאר המפרשים בפי' מתני' שתחלתו לרצון וכו', וז"ל בפי"ב דין ב' על מ"ש הרמב"ם כל משקה שנפל על האוכל בתחלה וכו' וכדכתי' לעיל, השיג הראב"ד וז"ל לא תימא שנפל על האוכל בתחלה לרצונו, אלא שאם רצה בו תחלה לשם דבר תלוש, אעפ"י שנפל על האוכל שלא ברצון ואין בו רצון לא בתחלה ולא בסוף, הרי הוא מכשיר ע"כ. וברור דהיינו לדידיה דין מתני' שתחלתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון, וכדפי' הר"ש והרא"ש והר"ב נמי, אבל הרמב"ם אינו מפרש כן וכדכתי'. ומרן הכ"מ הודה לדברי הראב"ד, וכתב עליו שנלמד כן מדין כופה קערה על הכותל שכתב רבינו בפ' זה ע"ש, כלו' ואה"נ דהרמב"ם נמי הכי ס"ל, וליסרי לן מר דאדרבא מדין כופה וכו' שכתב רבינו, מוכח להדיא דלא סבר הכי, שכן כתב שם באותו דין עצמו, הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח המים שבה מכשירין, ואם הניח בהן פירות הוכשרו, מפני שהן תלושין בכלי לדעת ע"כ, ומוכרח דה"ק טעמא שהניח בהן פירות דהיינו ברצונו, אבל נפלו בהן פירות לא הוכשרו אע"ג דתלושין ברצון, ולא כתב תחלה אלא שראויין המים להכשיר, פי' דחשובים תלושים ברצון וכשיונחו בפירות ברצון יהיו הפירות מוכשרין ולהיפך מסברת הראב"ד, דאיהו ס"ל דכל שנתלשו המים מן הקרקע ברצון אעפ"י שנפלו על האוכלין שלא ברצון הרי הן מוכשרין כמבו' בדבריו, ועוד מבו' כן בדין ג' הסמוך לו, דעל מ"ש הרמב"ם משקין שנתלשו מן הקרקע שלא ברצון אעפ"י שנגעו אוכלין ברצון לא הוכשרו וכו' וכאילו הן עדיין בקרקע, והשיג שם הראב"ד וז"ל ואילו היו בקרקע ונתלשו משם לרצון וניתזו על האוכלין הלא הם מוכשרין, וגם אלו כמו כן הם מוכשרין, ודבר זה מפו' במ' מכשירין ע"כ, כלו' דכי היכי שאם נתלשו מהקרקע לרצון אע"ג דניתזו על האוכלין שלא לרצון מוכשרין הן, וכמו שכבר הקדים בהשגתו ראשונה הה"נ איפכא, דאע"ג דנתלשו מהקרקע שלא לרצון הואיל ונגעו אוכלין ברצון הוכשרו, וסיים ודבר זה מפו' וכו', דהיינו לדידיה מתני' דתחלתו לרצון אעפ"י שאין סופו לרצון או שסופו לרצון וכו'. ומרן כתב שם דמ"ש הראב"ד ודבר זה מפו', היינו מתני' דלגון שבמערה נדה מדיחתו וכו', ועמו הסליחה, אי מהכיא לא איריא, דהתם כיון שהעלתו הנדה מהמערה אה"נ דטמא, דהו"ל הכל לרצון בין תלישת המים מהמחובר בין נתינת המים ע"ג הלגון הכל לרצון, שהרי היא ברצונה העלתהו עם המשקין שתלישת המים מהמחובר והכשר הפירי באין כא' ברצונו, ודין זה פשוט וכבר פסקו רבינו שם בדין י"א, והיכי יתכן דמייתי הראב"ד ראיה משם למאי דהוא בעי למימר דבתלישת המים ברצון אע"ג דהנתינה ע"ג האוכלין שלא ברצון א"נ איפכא דהוו מוכשרין, הא ראיה לסתור היא, והיכי אמר מר שדבר זה מפו', א"ו כוונתו על מתני' דאמרן וברור.

והנה בפי"ג דין י"ו, כתב הרמב"ם המרעיד את האילן ונפל על חבירו, או סוכה ונפלה על חברתה ותחתיהן זרעים וירקות מחוברין לקרקע, ונפלו המים על הפירות המחוברין שתחתיהן, אותן המים שבזרעים ושבירקות אינן תלושים ברצון ע"כ. ודין זה הוא ממש' ג', וכפי המובן מדברי רבינו ה"פ דמתני' המרעיד את האילן שהיה רעוע והרעידו כדי להפילו ארצה, או סוכת אילן שהיתה רעועה והרעידה כדי שתפול ונפל האילן על אילן אחר שתחתיו, או הסוכה נפלה על סוכה אחרת שתחתיה והיו על האילן או הסוכה התחתונה מים, ומכח הכאת האילן או הסוכה העליונה על התחתונה נפלו המים שבתחתונה על פירות מחוברין שתחתיהן בש"א בכ"י, פי' אע"ג שהאדם לא כיוון להשיר המים הואיל ונפלו מכח מה שהפיל הוא את האילן העליון מקרו תלושין לרצון, ואעפ"י שנפלו על פירות המחוברין ואין הכשר במחובר, נ"מ שאם יתלשו ועדיין משקה טופח עליהן וניחא ליה בהכי אז יהיו מוכשרין, ובה"א אינן בכ"י, כלו' מאחר שהוא לא כיוון להשיר את המים שהיו על אילן התחתון כלל ולא נגעו בו, אעפ"י שנפלו מכח הפלתו את אילן העליון אינם תלושים ברצון, דבשלמא אם היו המים ע"ג אילן העליון הואיל ומכוין להשיר האילן, אולי איכא למימר דעל האילן וכל אשר בו חשב להפיל, והיו המים ההם תלושים ברצון, אבל עכשיו לא חשב על אילן התחתון כלל, ולא עלתה על דעתו שיפול האילן העליון על התחתון אלא לארץ, ואתרמי שנפל עליו ונפלו מימיו, הילכך אינם תלושים ברצון, ואם נפלו על פירות תלושים מלתא דפשי' דלא הוכשרו, אע"ג דניחא ליה בנפילתם הואיל ותלישת המים מהמחובר היתה שלא לרצון, אבל מאחר שנפלו על הפירות המחוברין השתא ודאי אינו כלום, ומשמע דאיכא תרי טעמא חדא שלא נתלשו לרצון, ועוד דהשתא נמי המים מחוברין הם, שהרי הם על הפירות המחוברין מקרקע ואין הכשר עכ"פ במחובר, אבל נ"מ שאם אח"כ

*) קטע זה נמצא בקטע מחוק. כנראה שהמחבר שכח למוחקו, וגם אינו מתאים לתוכן.

2) עיין מ"ש לעיל בהערה.

יוסי אומ' אח' שק אח' ואח' שני שקין, בית שמאי אומרין בכי יותן, ובית הלל אומרין אינן בכי יותן,

חסדי דוד

יהיו מוכשרים, דכיון שתולש אותם עם המים שבהם, ה"ז דומה לגדה שהעלתה הצנון כדלעיל, שתלישת המים מהמחובר והכשר הפירות באין כא' והכל לרצון. והראב"ד השיג שם, (ואע"ג שבדפוס מצויינת השגתו על דין דלעיל פשוט דט"ס הוא ומקומה כאן דוקא) וז"ל אינן תלושין ברצון, א"א הילכך שאין מקבלין הכשר במחובר, מיהו אם הוכשרו במחובר לרצון ונתלשו ועדיין משקה טופח עליהן לרצון הרי הן מוכשרין ע"כ, ואע"ג דהשגתו אינה אלא לפום שיטתיה, דכל שסופו לרצון לא איכפת ליה במה שיתלשו מן הקרקע לרצון, והילכך השג השיג דאע"ג דאין מקבלין הכשר במחובר, מ"מ אי ניחא ליה כשיתלשו יוכשרו אם עדיין משקה טופח עליהן. מיהו לכאורה קשה על הרמב"ם אפי' לפי שיטתיה דהרמב"ם מעין קו' הראב"ד, והיינו דמאי האי דקאמר שהמים שבזרעים אינן תלושים ברצון, דמשמע דתלושים ניהו אלא שאינם ברצון, והא ליתא שהרי עדיין מחוברין הן, שהרי הן על הפירות המחוברין בקרקע, וצ"מ שאם יתלשו ברצון ה"ז כדין צנון של הגדה כדלעיל, אבל לכשנדקדק קצת נק"מ, דלא מיקרו מים מחוברין שאין ראויים להכשיר אלא כשהם במקום מקורם, כגון בנהר או במערה או בור וכיוצא, כגון בורות שיחין ומערות אע"ג דאמשכינהו, אלא כדי שיהיו ראויים להכשיר ס"ל להרמב"ם דעכ"פ צריך שתהיה תלישתן מהמקום ההוא שהיו בו תחלה לרצון, וכיון שנתלשו משם לרצון אם הניחן ע"ג פירות אפי' מחוברין, או נפלו שם ברצונו אעפ"י שפירות ההם אינן בכ"י, לפי שהן מחוברין, מ"מ תלושין ברצון מיקרו המים, כיון שלא נתנם בקרקע ממש אלא ע"ג פירות שסופן ליתלש, ואם נגעו שם אוכלים הן מוכשרין, אבל אם נפלו ע"ג פירות מחוברין ולא ניחא ליה אין מכשירין אחרים שם, ומ"מ לכשיתלשו אפי' הם עצמם מוכשרים אם יש בהם טופח, ועיין עוד שם בהשגה ההיא שם ביאר הראב"ד המש' הנז' לפי דרכו, שהמים היו באילן העליון ומחשבת נפילת האילן והמשקין שעליו מחשבה א' לב"ש, וב"ה סברי שאינו מכוין אלא להפיל האילן בלבד, והא דנקט זרעים תחתיהן מחוברין לרבותא דב"ש ע"ש, ואין ספק דפירושו ז"ל קצת דחוק, ומאי דפרישנא בעניותין לד' הרמב"ם מרווח טפי, ושם סיים הראב"ד והתוס' שעל זו המשנה צריכה אומן ע"כ, ואני בעניי כבר פירשתיה בין לגי' הר"ש בין לגי' ס' דידן, ואם אין פירושנו מעשה אומן יהיה מעשה הדיוט. ודברי מרן בכ"מ בכאן צ"ע, בפרט במה שכתב תחלה דרבינו מפי' המש' שמרעיד האילן להשיר ממנו מים ונפלו המים על אילן אחר וכו' ע"ש, ואין ל' רבינו סובל פירושו שהרי כתב המרעיד את האילן ונפל וכו', או סוכה ונפלה וכו', ואח"כ כתב ונפלו המים וכו', נראה בהדיא דנפל ונפלה דקאמר ברישא לאו על המים קאמר, אלא על האילן או הסוכה.

שוב ראיתי להר"ב ח"ן שהק' גם הוא ז"ל ע"ד מרן כדכתי', דאדרבא מדין כופה קערה איפכא איכא למשמע, ואמנם שם הביא דברי רש"י בפ"ק דחולין (ט"ז א') דסבר גם הוא כפי' הראב"ד והר"ש ושאר המפ', והאריך בזה קצת ואמר מר שדברי הרמב"ם צ"ע, ולא ידעתי מהו הצ"ע, אטו גברא אגברא קרמית ואפושי גברא אינה ראיה, ואע"ג דהלילה לי אני עפר ואפר להכניס ראשי להכריע בין ההרים הגדולים, מ"מ פשטא דמתני' דכל משקה שתחלתו לרצון וכו', משתמעא טפי כפי פי' הרמב"ם, דאילו לפי' שאר המפרשים דתחלתו ר"ל תחלת תלישתן מהמחובר, מה שייך בזה ליש' דכל משקה הרי העיקר חסר, והכי הול"ל משקה המחובר שתחלתו וכו', ועוד דאין פי' תחלתו וסופו שוה, דתחלתו ר"ל תלישתו, וסופו ר"ל נפילתו על הפירות, נמצא דתחלתו לא איירי בהכשר גופיה, וסופו דוקא איירי בהכשר, ואין הל' נופל על הלשון, ועפי הול"ל כל משקה שביאתו ברצון אעפ"י שאין נפילתו ברצון וכיוצא, אבל להרמב"ם ניחא, דכל משקה ממש קאמר שנפל על האוכלין בין שתחלת נפילתו ברצון בין שסוף הנפילה בלבד, אבל לעולם במשקה התלוש הנופל קאמר, ולא איירי במשקה המחובר כלל, דההוא דין אחר הוא וכבר נלמד מדין הצנון, וכן מהכופה קערה וכו', דכל שלא נתלש מהמחובר ברצון אין שם משקה עליו, ואפי' יפלו שם אוכלין ברצון גמור אין מוכשרין, כל זמן שאינו תולש האוכלין בעוד המשקין עליהן דאז מוכשרין לכ"ע, ומיהו בטעמא דמלתא פליגי, לרש"י והראב"ד וסיעתייהו ה"ט משום דהו"ל סופו לרצון דאף שהיה תחלתו שלא לרצון מהני, ולהרמב"ם ה"ט דהו"ל התלישה מהמחובר המשיב אותו משקה עם ההכשר באין כא', וע"ע שם להר"ב ח"ן דמייתי פלוג' דהרמב"ם עם התו' והרשב"א, דהרמב"ם ס"ל דהך רצון דאמרי' היינו רצון בעלים של הפירי דוקא, ולהרשב"א והתו' לא בעי' בעלים דוקא, והרב הנז' הביא ראיה לד' הרשב"א מהתוס' דרפ"ק דפרה ע"ש, ולפי מה שפירשתי שם בכוונת חכמים שא"ל לריה"ו א"כ אין לדבר סוף, ההיא לא מכרעא כלל ע"ש, ובפי' לרצון העיקר כמ"ש הרב דלרצון פי' שנתכוון, ושלא לרצון היינו בסתם דלא חישב, וכן מוכח מכל מה שכתב הרמב"ם בפי"ד ע"ש.

אחר כתבי סבותי את פני כל קבל ס' מה"מ לראות מה ידבר בענין זה, וראיתי שציין מ"ש בה"א ואינו נמצא בידי, אכן שלחתי אחריו ומצאתי שם שדרך ובא לו בדרך אשר הלכתי, שיש הפרש בין סברת הרמב"ם לס' הראב"ד ושאר המפ' בפי' משנת כל שתחלתו לרצון וכו', והיה לי נחת רוח בזה, אכן באשר הרב שם נר' מתוך דבריו שזחה דעתו על שהשיב את הארי, ודבר עתק על מאור עינינו הראב"ד [3] באומרו שראה באספקלריא שאינה מאירה וכו', ועל מרן הק' אמר שטעה ושלא ירד לסוף ד' הרמב"ם והראב"ד ושלא הבין וכו', שארי ליה מאריה דהא והא גרמא ליה, שלא השיג להעמיד הדברים על מתכונתן, דכדי ליישב דברי הרמב"ם שבדין י' וי"ג דבספי"ב חדית לן כלל חדש לד' הרמב"ם, דאין הפרש בין שתחלה נתלשו המשקין ברצון ואח"כ נבללו באוכלין, בין שנבללו באוכלין תחלה בהיות המים במחובר ושוב נתלשו, ובזה ביאר שזהו ההפרש שבין דין הצנון לדין פירות שנפלו, דז"ש הרמב"ם שם בדין י' פירות שנפלו לתוך המים ופשט ידיו ונטלן לא הוכשרו, ואם חישב שיודחו ידיו הוכשרו במים שבידיו, שהמים שבידיו ושעל הפירות הרי הן כתלושין ברצון, וז"ל שם הכלל העולה דתרתי בעי', תלישת המים ברצון וגם הנתינה ברצון תחלתו או סופו וכו', הילכך לדרך רבינו ניחא

3) עיין לעיל אהילות, עמ' רל"ה, הערה 7.

ר' יהודה אומ' ר' אלעזר אומ' זה וזה בכי יותן, רבי יהושע אומר זה וזה אינן בכי יותן, ורבי עקיבא

חסדי דוד

בפשיטות, דפירות שנפלו לתוך המים ופשט ידיו ונטלן לא הוכשרו, דאע"ג שהמים שע"ג הפירות הם תלושים ברצון וכו', מ"מ הפירות לא הוכשרו, כיון שהנתינה שלא ברצון לא תחלתו ולא סופו וכו', ואם הישב שיודחו ידיו נמלא שניחא ליה בלילת ידיו, והו"ל כמתכוין ליגע בפירות בידים הבלולות וחשיב נתינה ברצון וגם תלישה ברצון וכו', וחשיב תחלתו ברצון אעפ"י שאין סופו ברצון, אמנם הנותן פירותיו לתוך המים הו"ל איפכא, שבלילת הפירות ברצון אלא שאין המים תלושים, מש"ה לא הוכשרו עד שיעלם מן המים, דאז בין המים שבידיו אעפ"י שלא הדיח ובין מים שעל הפירות חשיב תלישה ברצון, וסובר רבינו דודאי לא בעי' שיהיו המים בתחלה תלושין ברצון ואח"כ יפלו על האוכלין ברצון, אלא אפי' בנד"ד שמתחלה נבללו ברצון ואח"כ נתלשו המים נמי הוכשרו, דהתורה ריבתה מים מחוברין להכשר כמ"ש התו' בפסחים ד"ו ע"כ. ועפי"ז כתב לעיל מזה בגנון דהתם נמי נתן הגנון לתוך המים ברצון, וכשהוליא הגנון תלש המים שעליו ברצון ואיכא תרתי ע"ש, ואנן בעניותין אמרי' ליה דיעול מה שחידש ולא גמרי' מהך חדושא, דאיברא דלד' התו' אף שנפלו הפירות לתוך מים המחוברין שלא ברצון, כל שבשעה שנתלשו יש משקה עליהן והוי לרצון הוכשרו, דמיקרי סופו לרצון, ואעפ"י שהיו בתחלת ההכשר מחוברין לא איכפת להו, דהיינו לדידהו סופו לרצון אעפ"י שאין תחלתו לרצון, אבל לד' הרמב"ם המים כל זמן שהם במחובר לא חשיבי משקין הראויין להכשיר כלל, ומלתא דפשי' דלדידיה צריך שבתחלה יתלשו מן הקרקע ברצון ואז יהיו ראויין להכשיר, א"כ איך יתכן לומר לדידיה דאף שמתחלה נבללו ואח"כ נתלשו הוכשרו, והא דהתורה ריבתה היינו בחד מתרי גווני, או כשתלש אדם המים ממקומן והפילם ע"ג פירות שהם מחוברין, דאע"ג שהם ע"ג דבר מחובר, כיון שנתנם שם ברצונו חשיבי כתלושים, הואיל וסופן ליתלש, ואם נגעו שאר אוכלים במים ההם אפי' שם במקומן הוכשרו, וכ"ש דמהניא לאותן הפירות לכשיתלשו אם יהיה משקה טופח עליהן, שהרי כבר קדם תלישת המים לרצון, אבל אם נפלו המים שלא ברצון ע"ג דבר המחובר, אפי' נגעו אוכלין שם ברצון אינן בכ"י, שהרי התלישה היתה שלא לרצון, ומ"מ לגבי דידהו מיהא לכשיתלשו ויהיה בהם משקה טופח יוכשרו בההיא שעתא, שבא התלישה ברצון וההכשר בבת א', דומיא דההיא דגנון שהתלישה והכשר הפירות באין כא' וכדכתבי' לעיל, ומעתה נבאר מהו ההפרש שבין פירות שנפלו לנותן פירותיו דהיינו דין הגנון, וזה דפירות שנפלו לתוך המים אנן סהדי דהנפילה ההיא היתה שלא ברצונו, ואף דאין זה מעלה ולא מוריד דאפי' היתה ברצונו הרי המים מחוברין ואינם ראויים להכשיר, מיהו דא עקא, דאף בשעה שפושט ידו ונוטלו דההיא שעתא הו"ל המים תלושים בין מים שעליהן בין מים שבידיו אפ"ה לא הוכשרו, דהא אפי' השתא לא ניחא ליה במים שעליהן ולא במים שבידיו, דעפי הוה ניחא ליה שלא יפלו, אלא דמוכרח הוא לפשוט את ידיו להסירן מן המים ואינו מכוין לאותן המים כלל ואיך יוכשרו, הא אין כאן תלישה ברצון, ואכתי לא הייל עלייהו שם משקה הראוי להכשיר, אבל אם כיון להדיח את ידיו נמלא דאע"ג דתחלה הבלילה לאו מידי אי משום דלאו תלושין המים, ואי משום דלא ניחא אז בבלילה היא, מ"מ השתא מיהא יש לו קלת חשיבותא בנפילה ההיא, משום דמהני ליה השתא להדית את ידיו, וכמו שביארו הר"ש והר"ב דאחשבה להך נפילת פירות ליטול ידיו בהגבהתן, אלא דהר"ש עפ"י דרכו מסיים והו"ל משקה שסופו לרצון ע"ש, דבהכי סגי לשיטתיה, אבל לפי' הרמב"ם ה"ע דהשתא אתו תלישת המים וסוף הנתינה בבת א' וסגי ומהני, וה"ע דקפיד הרמב"ם לומר שהוכשרו במים שבידיו שאלו המים הן הן המחשיבים, דאל"כ אפי' סופו לרצון ליכא, אבל השתא הוי סופו ברצון אעפ"י שאין תחלתו, ולאפוקי ממש ממ"ש הרב מה"מ דחשיב תחלתו ברצון אעפ"י שאין סופו וכל בתר איפכא הוי, אבל הנותן פירותיו לתוך המים ברצונו, כגון להדיחן כל זמן שהן במים אינן מוכשרין, לפי שהם במחובר, אבל כשמוליאן הוכשרו בין במים שעליהן בין במה שעל ידיו, דהא תלושין ברצון, ובא התלישה והנתינה ביחד, דהיינו סוף הנתינה דתחלתה כמאן דליתא, לפי שהיה במחובר ולכך כשהגדה העלתה את הגנון נטמא.

עוד כלל אחר הייל לן הרב הנז' שם, דהזורק ממים שבקרקע ע"ג דבר מחובר אותן המים לא חשיבי תלושים ברצון ואעפ"י שנעשית מחשבתו, דהו"ל כממשיך מים ע"ג קרקע, ובזה רלה לפי' התוס' דלקמן דה"ע דב"ה דעל המחוברין אינן בכ"י עש"ב, ואני בעניי אומר דליתא, דאיברא דהממשיך מים ע"ג קרקע לא מהני, ואפי' שאב בכלי ושוב נתנם ע"ג קרקע אין מכשירין, וכמש"ל משמיה דהרמב"ם פ"ב, מ"מ אם תלשן ממקומן וזרקן ע"ג פירות אפי' מחוברין תלושין ברלון מיקרו לענין זה שאם נגעו אוכלין באותן המים הוכשרו בודאי, ול"ד לתלשן והניחן ע"ג קרקע עולם, דאפי' הוא ברלון לא מיקרו רלון ולא מיקרי תלוש והכי מסתברא, ודבר זה מוכח בהדיא מן המש' ומן התוס', ומה גם מדברי הרמב"ם גופיה דהווין תיובתיה, שכן כתב שם גבי המרעיד את האילן אעפ"י שנשרו ממקום למקום אינן תלושין ברלון, מפני שהוא מתכוין שילאו מכולו, דוק מינה טעמא דמתכוין שילאו מכלו, הא לא"ה תלושין ברלון הוו אע"ג שהם ע"ג פירות המחוברין באילן מטעמא דאמרן הואיל ועומדין ליתלש, כי מה שרלה לפי' הרב הנז' שנפלו על דברים תלושים שבאילן הוא הוץ ממשמעות דבריו, דא"כ לא הול"ל סתם ממקום למקום, אלא הול"ל אעפ"י שנשרו על פירות שתלושין באילן וכיולא בזה, אבל ממקום למקום פשי' דר"ל אפי' בפירות המחוברין, וכן ממ"ש אח"כ וכן אם נתזו במחוברין לקרקע אינן תלושין ברלון, פשוט דר"ל תלושין נינהו דהא ניתזו מכחו, אלא דאינם ברלון לפי שלא כיוון לזה, ואם אי' לכללא דקייל לן עדיפא מינה הו"ל לרבינו למימר דאפי' הפילן בכוונה על המחוברין אינן תלושין ואמאי נקט ניתזו, א"ו דדוקא נקט ניתזו, דהו"ל שלא ברלון, אבל הפילן בכוונה אע"ג דהפילן על זרעים המחוברין מים תלושין ברלון מיקרו, אלא דמ"מ הזרעים אינם מוכשרין לפי שהם מחוברין, ומ"מ אם יגעו במים שם אוכלים ברלון הרי הם מוכשרין, וה"נ מוכח להדיא מדין שאח"ז במרעיד את האילן ונפל על חבירו וכו', שכתב ונפלו המים על הפירות המחוברין שתחתיהן וכו', אינם

אומר התחתון בכי יותן, והעליון אינו בכי יותן. (ה). הממחיק את הגג ואת הכרישה, אף על פי שהמי׳ יורדין מצד העליון לתחתון אינן בכי יותן, ניתלשו הרי זה בכי יותן, רבי יוסי אומר זב וטמא שהיו מהלכין בדרך, וירדו גשמי׳ על שערו ועל כסותו, אע״פ שהמי׳ נתלשין מצ׳ העליון לתחתון אלו טהורין, שאין נחשבין אלא לאחר שיצאו מכולו, יצאו מכולו הרי אלו מוכשרין וטהורין,

חסדי דוד

תלושים ברצון. ולדברי המה״מ מאי ברצון דקאמר, הול״ל אינן תלושין כלל, ותו מאי ונפלו דמשמע ממילא שלא ברצונו אפי׳ הפילם ברצונו אכתי מים מחוברין מיקרו ולא מכשירי כלל, א״ו ליתא ולא תליתינהו להני כלל [4]) ודברים ברורים הן לכל הישר הולך ומודה על האמת, וממילא שפיל ואזיל מה שפי׳ בכוונת התוס׳, דמ״ש ב״ה על המחוברין שתחתיו אינם בכי יותן משום דאכתי מחוברין נינהו, דא״כ לא הול״ל ונפלו על המחוברין אלא השירן על המחוברין, א״ו דוקא נפלו שלא לרצונו מש״ה אינן בכי״י, אבל השירן הן בכ״י לענין אוכלין שיגעו בהן, ואע״ג שהתפאר בפירושו באומר אעפ״י שכתב הראב״ד שצריכה אומן לא נגר ולא בר נגר אנכי והעמדתיה על נכונה, עין רואה דאינה בכלל העמדה והערכה [5]), וגם מה שביאר שם דין המרעיד את האילן בתרא, שכתב הרמב״ם דאיירי שלא כיוון להפיל את האילן אלא להשיר המים גם זה אינו במשמעות דברי רבינו, דא״כ לא הול״ל המרעיד את האילן סתם, אלא היה מפי׳ דבריו דמאחר שבדין דלעיל הזכיר ב׳ דברים שונים, דהיינו להשיר אוכלין או להשיר משקין, אם אי׳ דהכא בדין זה איירי בחד מהנהו גוונא דלעיל לא הו״ל לסתום אלא לפ׳, א״ו דהכא איירי רבינו באופן אחר דלא כהנהו דלעיל, שלא להשיר אוכלין ולא להשיר משקין אלא להפיל האילן או הסוכה ארצה ונפל ע״ג חבירו, ועי״ז נפלו המים שהיו שם וכו׳ וכדכתי׳ לעיל, ותו לא מידי וברוך ה׳ אשר הפליא חסדו לי והנחני בדרך אמת, וע״ע לקמן בסמוך.

(ה). הממחק את הגג וכו׳. הכא במתני׳ תנן הממחק את הכרישה והסוחט שערו בכסותו רי״א היוצאין בכ״י וכו׳, ופי׳ הרמב״ם מי שמקנח הכריתי מבלילה שעליה והוא מחובר לקרקע, או נפל עליו שלא לרצון, או מי שסוחט שערו בבגדו לנגבו כל מה שיהיה שותת מן המים בעת הסחיטה או הניגוב מכשיר, לפי שהוא נתכוון לירידת המים הכן, וכל מה שנשאר שם וכו׳ אינו מכשיר, לפי שלא היתה כוונתו שתשאר בו בלילה, והלכה כר״י לפי שהוא לטעמייהו דב״ה הקודם ע״כ. ומפירושו האמור מתקיים עפי מאי דכתי׳ לעיל, שדעת הרמב״ם דאפי׳ המים הניתנים על פירות המחוברין הן מכשירים, שהרי הוא ז״ל מוקי לה אפי׳ בכרישה המחוברת לקרקע, וקאמר דטעמא דאינו מכשיר אלא השותת לחוץ לפי שמתכוון שיצאו מכלו, הא אם היה מתכוין להשירם מזוית לזוית בכרישה עצמה היו מכשירין, אעפ״י שהן על הכרישה המחוברת, ולא שהכרישה עצמה היה לה תורת הכשר, שהרי היא בקרקע מחוברת, אלא שאם היו נוגעים אוכלין במים הכן היו מוכשרין ושלא כדברי מה״מ הנז׳. ועפ״י האמור נתבארה היטב רישא דהך מתניתא, דאתיא לפרושי מתני׳, ולאפוקי דלא נימא דלא מתפרשא מתני׳ אלא דוקא בכרישה תלושה שנפלו עליה מים שלא ברצון, ומש״ה הוא דתנן מפני שהוא מתכוין שיצאו מכולה, טעמא דמתכוין להכי הא לא״ה, אלא שאין כוונתו רק להורידן מצד אל צד אפי׳ לא יצאו אלא מצד העליון לתחתון ה״ז בכ״י, אבל אם היתה מחוברת אפי׳ שכוונתו להורידן מצד אל צד אינן בכ״י, אף שנעשית כוונתו לפי שהמים על דבר מחובר, מש״ה הוסיף כאן תנא תוספתא את הגג, לומר דאפי׳ במחובר עצמו טעמא דאינן בכ״י עד שיצאו לגמרי, דהיינו שיתלשו משום שזה תכלית כוונתו, אבל אם הורידן ממקום למקום בגג עצמו וניחא ליה בהכי אה״נ שהן בכ״י, ואם יגעו אוכלין בהן הרי הן מוכשרין, ומינה דשפיר מתפרשא מתני׳ בכרישה המחוברת כדפי׳ הרמב״ם, ומיהו בהא דהוסיף כאן דאפי׳ בגג גופיה אם דוחה אותן ממקום למקום לרצונו מיקרו תלושין, בזה ס״ל להרמב״ם דלא ק״ל הכי, אבל בכרישה המחוברת אה״נ דחשיבי תלושין, ומ״מ אע״ג דהדין דין אמת, בש״ס דידן פ״ג דכריתות דט״ו מוכח דמפרש לה בכרישה תלושה, דקאמר שמואל התם וכרישה עצמו הוכשרה, מ״ט בשעת פרישתן ממנה הוכשרה, ופריך התם ממתני׳ דמוכה שחין בע״פ שהולך אצל הרופא ותוחבו בסירה וכו׳, ואם אי׳ התם נמי בשעת פרישת האבר מטמא לאדם, ומשני דמתני׳ בניתזין בכל כחן, ופרש״י מושך עצמו בכח ונתלש בכח וליכא נגיעה בשעת פרישה, אבל מי כרישה יוצאים בנחת ולאחר שיצאו ממנה חשובין הן מיד וקודם שיפלו לארץ נוגעים בה בשעת פרישה ע״ש, ואי איירי במחוברת היכי הוכשרה, אע״ג דנוגעין אין הכשר אלא לפירות תלושין, ומיהו אין זה מכריע לסתור הדין האמור, דאה״נ דמתני׳ מתוקמא בכל גווני בין במחוברת בין בתלושה, ונפלו מים עליה תחלה שלא לרצון וכמ״ש הרמב״ם, וכי קאמר שמו׳ כרישה הוכשרה, היינו אם הוא במציאות שהיא תלושה, והרמב״ם גופיה בחבו׳ בפי״ג דין י״ד פ׳ למתני׳ ומוקי לה בתלושה, ומסיים בה כמו שאמרו בה וכרישה עצמה הוכשרה, ואם ניתק המים בכל כחו לא הוכשרה ע״ש, ולא הוצרך לפ׳ ג״כ דינה במחובר, דמובן ממילא מדין האילן דפ׳ שם באותו פרק וכדכתי׳ לעיל.

ודברי ר״י דסיפא דהכא איתנהו נמי בסוגייא דהתם בכריתות, ואף שאין הלשון מכוון, איכא למימר דהענין א׳, האמנם במאי דמסיים הכא יצא מכלו הרי אלו מוכשרין, התם גרסי׳ מכשירין, ויש להגיה כן הכא, אלא דהר״ש כתב מוכשרין כלו׳ מכשירין, ושם פרש״י אעפ״י שסחטן הזב עצמו החליק כסותו כלפי מטה שיפלו המים, אותן המשקין היורדין בבגד מלמעלה למטה טהורין, ואין מטמאין אדם הנוגע בהן, לפי שאינן חשובין הואיל ועומדין ליבלע בשפה התחתונה של בגד, יצאו מכלו הרי אלו מכשירין, אם נפלו על הזרעים, וטהורין שאינן מטמאין את הזרעים אא״כ הזב נוגע בהן לאחר שיצאו מכלו ע״כ. ומ״ש דאין מטמאין היינו משום דמוקי לה רב יוסף בגמ׳ בניתזין בכל כחן, דאל״כ הו״ל דומיא דכרישה דאמר שמואל הוכשרה, לפי שבסוף פרישתן נוגעים

4) מליצה ע״פ כתובות כ״א א׳ ועוד (עיין בגליון הש״ס לרע״א שם).
5) מליצה חביבה בפי רבינו ע״פ הכלל בפדיון קדשים.

שאין נחשבין אלא לאחר יציאתן. (ו). המסדר קנקנים בכיפה, ששאבו יותר מלוג אינו בכי יותן, לענין מי חטאת אינו חושש שמא שאבו אחרים, אמרו משום רבי נחמיה אם היו מחוסנות אינן שאובות. (ז). מי פירות שנפלו לתוכן טיפת מים כל שהן טמאין דברי רבי מאיר, וחכמי׳ אומרי׳ הולכין אחר הרוב, רבי אלעזר בן יעקב אומר אפילו קירצוד שנפל לתוכו טיפת מים כל שהוא

חסדי דוד

בה, ה"נ בסוף פרישתן הרי הזב נוגע, והיכי קתני טהורין וברור, ודברי הר"ש בזה צ"ע, דמה שהקשה מהכיא דשמו׳ כבר מתורץ שם בגמ׳ עם מה שחילק רב יוסף ע"ש, האמנם לא אכחד כי לא יכלתי בעניי להלום דברי מאור עינינו רש"י ז"ל שם, במ"ש דאותן המשקין אין מטמאין אדם הנוגע בהם, לפי שאין חשובין וכו׳, דמשמע הא אם היו חשובין משקין היו מטמאין אדם הנוגע בהן, היכן מלינו משקין טמאין שמטמאין אדם, לא מדאו׳ ולא מדרבנן רק השותה משקין טמאין שהוא מגזרת י"ח דבר, ותמהתי על הר"ב בה"ז שלא העיר בדבר וצ"ע, ואולי דט"ס הוא, גם דברי הרמב"ם בזה בפי"ב דין ו׳ קשין לשמוע, וכבר השיגו הראב"ד שם אגב הדא תרתי, ומרן בכ"מ נדחק טובא, ואחריו לו קם המה"מ ועם כל מה שריבה גילין ופרחים לא איפרק מהולשא[6] ע"ע, אמנם אין בידי להוסיף דבר ליתובי דעתא, ושוב ראיתי להר"ב א"ן בפ"ד שבא בארוכה, ולפי עניות דעתי לא מלאתי בדבריו כדי שביעה, והנה מה שנלה לפי׳ שם דזב וטמא פי׳ שנינהם יחד בדרך והם סוחטים זה את זה, כפי הנוס׳ שמלא בס׳ הש"ס שהיו סוחטין זא"ז, מלבד דמפירש"י נר׳ בהדיא דל"ג ליה וכמו שהגיה הר"ב בה"ז, וגם אין בדברי הרמב"ם ולא בדברי הראב"ד רמז מזה, אדרבא מל׳ הרמב"ם שכתב והוא שינתקם מעליו איפכא משמע, ואפי׳ נימא הכי ליכא שום נפקותא מהא, גם מאי דבעא מימר דמאי דמייתי התם בגמ׳ ההיא דרב יוסף אינן אלא לדמיון בעלמא וכו׳ ע"ש, נר׳ להיפך ממשמעות הסוגייא, דאדרבא עיקר מלתיה דר"י אהא איתמר ולא אכרישה, דהכי אמרי׳ בגמ׳ גבי כרישה כדאמר ר"י בניתזין וכו׳, ה"נ וכו׳ והיכא איתמר דר"י אהא זב וכו׳, ומ"ש דהרמב"ם והראב"ד מפי׳ שירדו הגשמים על הגוף דלא כפירש"י שפי׳ על הבגדים, הא נמי איני רואה כן בדבריהם אפי׳ ברמיזה, ואדרבא ל׳ הרמב"ם שאמר מלד העליון לגד התחתון מורה דבבגדיהם איירי, דאל"כ הול"ל מראשו לרגליו וכיולא, ותו אתמהא וכי אנשים הללו ערומים הם הולכים בדרך, ובר מן דין לא ידעתי מה חילוק יולא מזה, דאטו בגדי הזב והט"מ לא טמאין נינהו, סוף דבר לא ראיתי בדבריו דבר המעלה ארוכה ואין להאריך.

(ו). המסדר קנקנים בכיפה אעפ"י ששאבו יתר וכו׳. כל"ל וכ"כ הר"ש (פ"א מ"ה), ומפרש קנקנים של עץ אעפ"י ששאבו וכו׳, כגון שהם חדשים ומחמת חום הכיפה נתמלו מים בתוכן מלחלוחית העץ, א"נ דרך כיפה להיות מלוחלחת ומתוך כך כלים שבתוכה מזיעים מים אינם בכ"י, אם היו בתוכן פירות, ולענין מי חטאת אם שמו מי חטאת באותן קנקנים ולא ידעי׳ אם נתמלו מהן מים ונתערבו עם מי חטאת ופסלום אין חוששין לכך, דלא פסלי׳ להו מס׳, מחוסנות מל׳ והיה החסון לנעורת (ישעיה א׳ ל"א), דרך העץ כשהוא לח רך וכשילאו מימיו מתייבש ומתקשה, והיינו מחוסנות שיבשו קלת ונתקשו שוב אינן שואבות ע"כ. ולולא פירושו ז"ל טפי הוה מסתבר לי לפ׳ בסתם קנקנים, דהיינו של חרס דאורחייהו להזיע טפי ולשאוב מזיעת הכיפה כשהם במקום מלוחלח, ואיך שיהיה הא דאלטי׳ לאשמועי׳ הכא, היינו דאע"ג דסדרן שם במקום המלוחלח דלרלונו מיקרי, דהא שפיר ידע דאורחא דמלתא שפואבים, אפ"ה אינו בכ"י דזיעת הכותל לא הוי תולדת מים, וכדתנן רפ"ב זיעת בתים וכו׳ טהורה, כלו׳ אינה מכשרת, ואילו ממתני׳ סד"א כשאין שם אלא להלות זיעה בעלמא, קמ"ל הכא דאפי׳ נתקבץ שם הרבה מהזיעה יתר מלוג, אע"ג דהו"ל כמו מים ממש לא גזרי׳. ותו אשמועי׳, שאם סדרן שם ואח"כ לקח א׳ מהן ושם בו מי חטאת לא חיישי׳ מס׳ שמא שאב ותנן בפ"ט דפרה נפל לתוכן משקין או מי פירות יערה ולריך לנגב, (ועיין בר"פ דלקמן דנר׳ בהדיא כדכתי׳ דכ"ח הוא דדרכו לשאוב) ור"נ נר׳ דפליג וסבר דבכלים שלא נתחסנו, כלו׳ שלא נתבשלו כל לרכן בכבשן, שאז אורחייהו לשאוב חיישי׳ מס׳, אבל כש[נ]תחסנו אינן שואבות ולא חיישי׳, והרמב"ם השמיט להך מתניתא, ובשלמא מה שהשמיט לרישא בהט"א י"ל דסמך על מה שפי׳ שם בפ"י למתני׳ דזיעת בתים וכו׳ אינן משקה, אבל בה׳ פרה הו"ל לפסוק וללמדנו אם קידש בכלי שהיה בכיפה אי חיישי׳ מסתמא לתערובת זיעה או לא חיישי׳, ואולי דס"ל כמ"ש התו׳ בפ׳ התערובות סוף דע"ט, דהומרא דמי חטאת היא אפי׳ בודאי נפל דמדאו׳ בטל ברובא ע"ש, וא"כ מלתא דפשי׳ דהו"ל ס׳ בדרבנן ולהקל, ומיהו הא נמי לא מלאנו גילוי בדברי הרמב"ם דסבר כד׳ התו׳ דחומרא בעלמא היא, ואדרבא איפכא משמע מדבריו דבפ"ט מה׳ פרה דפסולין מדינא.

(ז). מי פירות שנפלו וכו׳. הביאה הר"ש בפ"ב מ"ג, ומפ׳ טמאין מכשירין, דאע"ג דמי פירות אין מכשירין, כיון דנפל לתוכן מים כ"ש כמים דמו ומכשירין, א"נ טמאין ממש אם נגעו בט׳, דכיון שנפלה לתוכן טיפת מים הוכשרו ע"כ. ופירושו השני ק׳, דהיכן מלינו שיהא לריך הכשר למשקין, דעל זרע כתיב, ול"מ לשי׳ הרמב"ם בפ"א דסבר דאין שום מי פירות מקבלין טו׳ כלל כי היכי דלא מכשירין, דפשי׳ דלא שייך בהו הכשר, אלא אפי׳ לשי׳ הראב"ד שם דמי פירות מקבלין טו׳ מ"מ לא כתב שם שלריכין הכשר, אלא לשיטתיה נר׳ דמי פירות לענין טו׳ הרי הן כיין היולא מהענבים ושמן היולא מהזיתים, דפשי׳ דמקבלין טו׳ בלא שום הכשר ואפי׳ לא הוכשרו הענבים, ולשי׳ זו אין הפרש בין יין ושמן לשאר מי פירות אלא לענין להכשיר אוכלין, דיין ושמן מכשירין, ושאר מי פירות אין מכשירין, הא לענין קבלת טו׳ כלן שוין, כשסחטן להוליא מהן משקין דמיד מקבלין טו׳ בלא שום הכשר, אמנם מה שיש לפ׳ לפי שי׳ הרמב"ם טמאין ממש, דאע"ג דמי פירות אין מקבלין טו׳, מ"מ ס"ל לר"מ שאם נפלה טיפת מים חשוב הכל כמים ומקבלים טו׳, ולרבנן דוקא

6) מליצה ע"פ גיטין ל"ה א׳.

טמא, נפל לתוכו דבש וחלב הולכין אח' הרוב. (ח). הטורף אתננו והמכבס את כסותו, אימתי יודע אם רבו גשמים אם לאו, כתחלה הו' מנטף טיפין דקות ועכשיו הוא מנטף טיפין עבות, רבי יהודה אומר בתחילה הוא מנטף טיפין מתוכות ועכשיו טורד טיפה אחר טיפ'. מצא בהכש' הולכין אח' הרוב הטבחין, מחרוזות הולכין אחר רוב אוכלו בשר. מצא בה תינוק מושלך, מחצה על מחצה

חסדי דוד

אם הרוב מים, אך לפי' הראב"ד א"א לפרש אלא כפי' קמא לענין הכשר אוכלין.

אמנם דברי ראב"י דהכא כפי נוס' הש' אינם מובנים, והר"ש העתיק אפי' בור ניר, וכתב דמכה זה לא יתכן לפי' כפירושו הב' דניר לאו בר קבולי טו' הוא כדאמרינן בבכורות (כ"ב א') וכו', ומדבריו אלו למדנו דקאי בפי' הראב"ד דמי פירות א"כ דבני קבולי טו' נינהו, אלא דמה שכתב דצריכין הכשר לא ידענא מנא ליה וכדכתי', וכתב עוד הר"ש ואית דגרסי אפי' בור סיד, כלו' שהוא מלא פירות ונפל לתוכו טיפת מים כ"ש ע"כ. ולפי"ז הא דראב"י מלתא באפי נפשה היא ולא קאי אמי פירות דרישא כלל, אלא קמ"ל דטיפת מים שנפלה אפי' בבור מלא פירות הוכשרו כל הפירות, וגם פי' זה קשה לשמוע, ובפרט דמאי דהדר תנא סיפא נפל לתוכו יין דבש וכו', פי' הר"ש גופיה דקאי על מי פירות שכתב הולכין אחר הרוב, דאם רוב יין דבש וחלב טמאין, ואם רוב מי פירות טהורין ע"כ, ול"מ אם דברים אלו סוף דברי ראב"י הן, דודאי מוכח דתחלת דבריו נמי במי פירות איירי, אלא אפי' נימא דלאו ממלתיה דראב"י הוא אלא אתאן לכ"ע, כלו' דאפי' ר"מ דפליג ארבנן מ"מ מודה ביין וכו', דאזלי' אחר הרוב, מ"מ אמאי הפסיק במלתיה דראב"י דלא איירי במי פירות, וגם בזה לא ידענא להסביר טעמא דר"מ, מ"ש דפליג במים ומ"ש דמודה ביין ודבש וחלב, סוף דבר אכתי הך תוס' לא אתברירא לן, ואמנם הרמב"ם בפי"ו דין ד' נר' דפי' כר"מ דהכא[7]), וכבר השיגו הראב"ד ועיין מש"ל בפ"ב בד"ה עלים שבלעו וכו' בס"ד.

(ח). הטורף את גגו וכו', בתחלה וכו' טיפין חתוכות[8]) וכו', כצ"ל. וקאי אמתני' דתנן פ"ב הטורף את גגו וכו', אם רוב מן הטמא טמא וכו', ופי' הרמב"ם דמי שפיכות הזקתן שהן טמאין וירדו עליהן מי הגשמים, והכא קמ"ל דבמה יודע איפה שרבו מי גשמים, ופי' הרמב"ם כת"ק בפ"ב דין כ"ז, וז"ל הטורף וכו', ורבו הנטיפות הרי רבו מי גשמים עליהן והנוטפין טהורין ע"כ, וברור דרבו הנטיפות ר"ל טיפין עבות ממה שהיו תחלה.

מצא בה בשר הולכין אחר רוב הטבחין וכו', רוב אוכלי בשר, כצ"ל. והך רישא מתני' היא הכא, והוסיף כאן שאם היה הבשר מחרוזות הולכין אחר רוב אוכלי בשר, והטעם משום דלאו אורחייהו דמוכרי בשר לעשותה מחרוזות אלא בעלי בתים הוו עבדי הכי בבתיהם, ואמנם לא מצאתי חילוק זה בשום מקום רק זאת מצאנו בפג"ה (חולין נ"ה ב') ובב"מ פ' א"מ (כ"ג ב'), דאפי' לרב דס"ל דמדרבנן מיהא בכל מקום בשר שנתעלם מ"ה אסור אא"כ יש לו בה סימן, סגי במחרוזות אם אבד מחרוזות ומצא מחרוזות חשיב סי', אבל מ"ש כאן דמצא מחרוזות אין הולכין אחר רוב הטבחים אלא אחר רוב אוכלי בשר, הא לא אשכחן אלא במצא בשר מבושל הוא דתנן במתני' דהולכין אחר רוב אוכלי בשר[9]), ועיין בפי' הרמב"ם למתני'.

מצא בה תנוק וכו'. במתני' תנן אם רוב נכרים נכרי ואם רוב יש' יש', מחצה ע"מ יש', ופי' בגמ' ספ"ק דכתו' (ט"ו ב') והביאוה המפ' רוב נכרים נכרי שמותר להאכילו נבילות בידים וה"ה לכל אי', רוב יש' יש' אפי' להחזיר לו אבידה, מע"מ יש' לענין נזיקין דאי נגח תורא דידיה לתורא דידן פלגא שקיל, ופלגא א"ל אייתי ראיה דלאו יש' אנא, וע"ש בתו' דכתבו דה"ה אי נגח תורא דידן לתורא דידיה פטור לגמרי, דא"ל אייתי ראיה דיש' את ויהיבנא לך ע"ש. ומש"ה פי' הר"ש הכא על מה שחידש תנא הכא מטילין עליו, וז"ל לאו לענין נגיחה איירי כדמוכח בכתו' דהמע"ה, אלא לענין איסורין דמחמירין עליו כיש' דאסור בנבילות ומחמירין עליו כגוי, כי ההיא דאמרי' בפ"ד מיתות (סנהדרין ע"ט א') דגוי העוסק בתורה, א"נ אם קידש אשה ובא יש' אחר וקדשה ע"כ. והנה מ"ש דלאו לענין נגיחה, ברור דהא אין הולכין בממון אחר הרוב ועכ"פ הוי קולא לנתבע ולא שייך חומרין, הלכך פי' לענין אי', אך מ"ש אח"כ אם קידש וכו', לא ביאר הרב היכי שייך בהא ב' חומרין, ומיהו הדברים ברורין דחומר גוי פשוט דחוששין לקי' שני שמא הראשון גוי הוא, וחומר יש' נמי היינו דאסור הבי' לקיימה שמא יש' הוא וצריכה גט מזה ומזה להתירה לעלמא, והרמב"ם פי' וז"ל מע"מ יש' לענין נזיקין וכו', אבל לשאר דברים הוא ספק בג' פנים, ונדין בו להחמיר, מי שהרגו אינו נהרג, ואם קידש אשה היא א"א וצריכה גט מס', ואם בא עליה פסלה לכהונה ולא יהיה כיש' לכל דבר להקל ולהחמיר עד שיטבול לשם גירות ע"כ. ומ"ש עד שיטבול נר' משום דמסתמא מיירי דאשתכח מהול[10]), דאל"כ מהיכא תיתי להסתפק ביש', הא חזקה שאין יש' מניחין ערל ביניהן, אבל מהול שפיר יש להסתפק אם הוא במקום דשכיחי גוים דמלים, כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, אבל מסתמות דברי הפו' והמפ' נר' דבין מהול בין ערל איכא לספוקי שמא יש' שמא גוי, ול"ל דלי' שיטבול לאו דוקא, אלא לפי שתכלית הגרות תלויה בטבילה נקטי הכי, דקי"ל מל ולא טבל כאילו לא מל, ואמנם מה שיש לדקדק בלשונו הוא במ"ש מי שהרגו אינו נהרג, דאיברא דהא מיקריא חומרא שאסור להרגו, מ"מ ק' דנר' מלשונו שדברים אלו כתב בפי' התוס' דהיינו דקתני נותנין עליו ב' חומרין חומר גוי לענין שאסור להרוג למי שהרגו, דמשמע דוקא בכה"ג דמע"מ הוא דאינו נהרג, אבל רוב ישראל

7) עיין תס"ר, עמ' 108 ואילך, ומ"ש בתוספתא כפשוטה ח"א, עמ' 457.

8) כ"ה בר"ש, ובדפוסים: מתוכות, אבל בכי"ו לנכון: מתוגות, וכן יוצא מפיה"מ להר"מ.

9) עיין ירושלמי שקלים פ"ז ה"ה, נ' ע"ג, ומ"ש בתוספתא כפשוטה ח"ב (שביעית), עמ' 552.

10) עיין בלשונו בפט"ו מה' איסורי ביאה הכ"ו, ובהכרח שמצאוהו ערל, שאם לא כן אינו בכלל אסופי, עיין להלן שם בר"מ הל' ל"א.

מטילין עליו שני חומרין, רבי יהודה אומר אם היתה שם גויה אחת או שפחה אחת, היא חשודה להשליך.

פרק שני (א). משקין חבי' שהיא מליאה פירות ונתונה בתוך, אמר ר' יוסי במה דברים אמורים בשל חרש, אבל בשא' כל הכלים אין שואבין, וכלי אבן הרכין הרי הוא ככלי חרש. (ב). שדי' ששחטו על גבי סילון של יוצר להטיח בו את חטיו, אם מחמת המים בכי יותן, אם

חסדי דוד

נהרג, והא ליתא דלעולם אין הורגין מס' אפי' רובא יש' דהתראת ס' היא, וכ"כ הרמב"ם גופיה בחבו' בפע"ו מהא"ב, בין שהיה רוב גוים וכו', מי שהרגו אינו נהרג עליו, וה"ה כתב שם דטעמא משום דכל קבוע כמע"מ דמי ע"ש. ולפעד"ן דהרמב"ם לא ס"ל דאיכא דין קבוע בענין זה, דאדרבא חשיב ליה דין כל דפריש מרובא פריש, ונגר' ממה שהשיב רבינו בתשובתו שהביא ה"ה שם בתר הכי, אלא ה"ט כדאמרן משום דא"א להתרות בו דהא ספק הוא, וכ"נ בהדיא ממ"ש שם דין כ"ז וכדלקמן, וא"כ לא ידענא היכי כתב בפי' המש' דבמע"מ הוא דאינו נהרג, דמשמע הא ברוב יש' נהרג, גם מ"ש כאן דלא יהיה לכל דבר להקל ולהחמיר עד שיטבול, מלי' לכל דבר משמע מותר אפי' בבת יש' דהא אפי' להקל לכל דבר קאמר, אך בחבו' שם לא כתב כן אלא שאם הטבילוהו הרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי יש', ואיברא דהראב"ד שם נטה להכשיר, אבל הרמב"ם לא סבר הכי.

ומעתה נלכה נא לדברי ריה"ו, דכפי מ"ש הר"ש לפי' דברי ריה"ו דמתני' אתא הכא, דתנן ריה"ו או' הולכין אחר רוב המשליכין, ופי' שם הר"ש דהיינו נכרים ואעפ"י שהם מיעוט כדקתני בתוס' ריה"ו אומ' וכו' ע"כ, ואמנם לא ביאר לנו הרב ריה"ו אהיכא קאי, ונר' דפליג אכולה מלתא בין במע"מ בין ברובא יש', עכ"פ לא חייש' ליש' כלל, הואיל ורוב המשליכין נכרים ניניהו, אפי' אין שם אלא נכרית או שפחה א' חשבינן ליה לגוי גמור אפי' להקל, ומותר להאכילו נבלה, ואין מצוה להחיותו ואם קידש אשה אין חוששין לקידושיו כלל, ובודאי דלא קי"ל כוותיה אלא כדלעיל. ודע דהרמב"ם שם כתב יר' לי' שכל מדינה שיש בה שפחה או נכרית וכו', הואיל והאסופי הנמצא שם ס' גוי כשישא וכו', ה"ז ס' א"א, והבא עליה פטור שאין הורגין על' ס' ע"כ, והראב"ד השיגו וז"ל מצאנו במס' סנהד' שהולכין בדיני נפשות אחר הרוב, ובמס' מכשירין ריה"ו הוא שאמר כן שאם היתה שם שפחה וכו' ע"כ. ונר' שהראב"ד נמי מפ' דברי ריה"ו כדאמרן, דלא חיישי' לרוב יש' כלל, ומש"ה כתב דלדידיה דוקא שייך דין זה שאם קידש אשה הבא עליה פטור, אבל לרבנן אע"ג דסברי דס' הוא, מ"מ אם רוב יש' וקידש אשה הבא עליה חייב, דאי' בסנהד' שהולכין בד"נ אחר הרוב, ונר' דכוונת הראב"ד להשיג ג"כ על מ"ש הרמב"ם למעלה דאפי' ברוב יש' ההורגו אינו נהרג עליו, וסבר הראב"ד דכיון דרוב יש' ההורגו נהרג, ונטר הראב"ד עד לבסוף ואחת דבר שתים זו שמענו, ואיברא שכדבריו אי' בסנהד' (ע"ט א') דמפ' ואהרב לו פרע לזורק אבן לגו, ומוקי לה בדאיכא ט' יש' וא' גוי, דאי לאו קרא ה"א דחייב משום דאזיל בתר רובא, קמ"ל דכה"ג פטור משום דהו"ל קבוע וכמע"מ דמי ע"ש, דמוכח דאי ליכא דין קבוע חייב מיתה על הס' הואיל ואיכא רובא, אבל האמת הוא דהרמב"ם לא ס"ל הכי, דהא בפ"ד מה"ר מוקי לה להיא דלגו אפי' בתוך עדה מיש', ולא כדפרש"י דוקא אי איכא חד גוי, ודטעם הפיטור משום קבוע כי היכי דתידוק הא לא"ה אזלי' בתר רובא, אלא טעמא כדאמרן שאין הורגין על ספק וכמ"ש ג"כ ה"ה שם, וא"כ ה"ט נמי דהכא דאפי' אי רוב יש' ההורגו אינו נהרג וכדכתי', וה"נ אפי' רוב יש' אם נשא זה אשה אינה אלא ס' א"א והבא עליה פטור מטעמא דאמרן דהויא התראת ס', והא לא דמיא להיא דפי' הרמב"ם ברפי"ו מה"ס, גבי עובר על לאו הניתק לעשה דהתראת ס' שמה התראה, דהתם דוקא שמה התראה לפי שהלאו ברור, אלא שהס' הוא אם ינתקו בקיום העשה והילכך מהניא ההתראה דכשלא יקיים העשה ילקה, אבל בכה"ג אין כאן אי' ברור להתרות בו דשמא נכרי הוא ואין כאן אי' כלל מעיקרא, ועמ"ש הרל"מ בפ"ד מה' שבועות.

פרק שני (א). חבית שהיא מלאה פירות ונתונה בתוך **משקין**, כל"ל. והכי ליש' דמתני' בפ"ג, ולא בא כאן ר"י אלא לאשמועי', דדווקא בכ"ה או כלי אבן הרכין הן ששואבים מן המשקין, וכיון שנתנן שם לרצונו ה"ז בכ"י, ובמתני' מפ' דדוקא מים ויין והומן, ופי' הרמב"ם הגי' משקין אלו דקי העצם שוקעים בחרס ושאר המשקים וכו' עבי העצם וכו', ובחבו' בפי"ד דין ו' כתב חבית שהיא מליאה וכו' במים וכו', אבל שאר המשקין אין משאבין מן החרס וכו' ע"ש, ובמ"ש מן החרס הורה לדעת דלא נקטי' כר"י דהכא דכלי אבן הרכין נמי, אלא דוקא כ"ה כלישנא דמתני' דלא תנא אלא חבית דסתם חבית של חרס.

(ב). סדין ששחטו וכו' **להטין** בו וכו'. כך הביא הר"ש (פ"ג מ"ד) דאית דגרסי הכי, ועוד הביא נ"א דגר' סדין (שטפחו) [ששטחו] ולא ביאר לנו הרב ז"ל לא נוס' זו ולא נוס' זו, הגם הלוס מ"ש סילון של יוצר דצריכא טובא מה ענין סילון אצל יוצר, ולפעד"ן דשל אוצר גרסי', וה"פ כפי הנוסח ראשונה, סדין שהיה שרוי במים ושטחו ע"ג סילון שיש לפני האוצר של חטים, שדרך שם זורקין את החטים באוצר, וממילא המים יורדין באוצר ומטננים החטים, כלו' מתלחלחין, ובהך ליש' דטינון תנן טובא בפרקין, אם מחמת המים כלו' דניחא ליה שהמים ירדו לאוצר כדי שיתטננו ה"ז בכ"י, ואם מחמת הסדין, כלו' דאין כוונתו אלא לסחוט המים כדי לנגב הסדין, אע"ג דיודע הוא דכיון ששוחטו ע"ג הסילון ניגרין לאוצר וממילא מתטננין החטים, כיון דלא חשב על זה אינו בכ"י, ולפי אידך גי' יש לפ' שטפחו, כלו' ששטחו ע"ג הסילון לנגבו, אמנם ממילא נופלים המים בסילון, אם נתכוון לזה ה"ז בכ"י, ואם לאו אינו בכ"י, והרמב"ם לא העתיק להך תוס' כלל, ואולי משום דלאו מלתא פסיקתא היא משום דאע"ג דמתחלה

מחמת הסדין אינו בכי יותן. **(ג). המרביץ את ביתו** במים טמאין ונתן בו שבלי' וטננו, אם יש עליהן משקה טופח הרי זה בכי יותן, ואם לאו אינו בכי יותן, רבי שמעון אומר אף על פי שיש עליו משקה טופח אינו בכי יותן, מודין חכמים לרבי שמעון במרביץ את גרנו שהוא בכי יותן, ובמשקין להבא

חסדי דוד

לא לזה נתכוון, אם אח"כ כשידע שנתעננו ניחא ליה הו"ל סופו לרצון וסגי.

(ג). המרביץ את ביתו במים טמאין וכו'. הר"ש ל"ג טמאין אלא במים סתם, וכ"נ עיקר, דהא בענין זה אין הפרש בין טמאים לטהורים, דאיברא דבענין לרצון יש הפרש דלהכשר אין מכשירין אלא לרצון, אבל לטו' קי"ל משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון, אבל הכא לאו ברצון איירי, אלא אם יש משקה טופח או לא, והכל דין א' בין להכשר בין לטו', דכיון שאין שם משקה טופח ליכא טו' ולא הכשר, ואמנם מלתיה דר"ש לא אתפרש מ"ט אינו בכ"י אע"ג דאיכא משקה טופח, ואי איירי בדלא ניחא ליה מ"ט דרבנן, וראיתי להר"ש שכתב רש"א משמע דהך ברייתא פליגא אמתני' שהוא בכ"י ע"כ, ודברי הרב סתומים וכוונתו דבמתני' תנן המטנן בטיט הנגוב רש"א אם יש בו משקה טופח בכ"י וכו', הרי דבמשקה טופח סגי להכשיר לר"ש, והכא קתני רש"א אעפ"י שיש משקה טופח אינו בכ"י, אמנם לפי מיעוט דעתי דל"פ כלל ולא ראי זה כראי זה, ולעולם משקה טופח מכשיר אפי' לר"ש כדתנן בהדיא וכ"ע נמי מודו, אלא דלר"ש אצט' למיתני דדוקא בההיא דטיט מודו דהוי בכ"י משא"כ בכה"ג, וכדי להבין טעמא דהכא צריך להקדים דבמתני' תנן המרביץ את ביתו ונתן בו חטים וטננו, אם מחמת המים ה"ז בכ"י, ואם מחמת הסלע אינו בכ"י, ולא חלק במתני' בין יש משקה טופח בין אין בו, והכא חילק בין יש משקה טופח לאין בו, ולא חילק בין מחמת המים למחמת הסלע ולכאורה פליגי, דהיינו דקא קשיא לי על הר"ש אמאי לא העיר בזה דלדרבנן נמי נר' דברייתא פליגא אמתני'. אבל לכי נידוק ל"פ כלל לא בסברת רבנן ולא בסברת ר"ש, דת"ק דמתני' ה"ק אם מה שנתלחלחו החטים היה מחמת ממשות המים, שהיו עדין ממשן בקרקע כשנתן שם החטים ה"ז בכ"י, אבל אם מחמת הסלע כלו' דבשעה שנתן החטים כבר ניגבו עיקר ממשות המים, דאשתכח דאין שם אלא לחלוח הסלע, דהיינו רצפת הבית שמחמת שנתלחלחה מן המים נשאר בה קצת לחות, ומאותו הליחות נטננו החטים, אותו הלחלוח הבא מחמת הרצפה ה"ז דומה לזיעת בתים, ול"ד להטומן תוך הטיט שהמים בתוכן, והרי הפירות הם טמונים ונוגעים במים שבתוכן ממש, אבל כאן החטים למעלה ע"ג הרצפה והמים בלועים, אלא דמחמת המים עולה אד מן הסלע ומלחלחה ואין בו ממש ולא שמיה מים להכשיר, ואתיא מתניתא לפרושי כי במה יודע איפוא אם מחמת המים אי מחמת הסלע, וקאמר אם יש עליהן משקה טופח, דהיינו שיש על החטים טופח ע"מ להטפיח, ש"מ דאכתי הוה תמן ממשות המים, וה"ז בכ"י ואם לאו אינו בכ"י. ור"ש פליג אהך מלתא וס"ל דאין ראיה מטופח אפי' ע"מ להטפיח, דמשכחת לה שפיר דאעפ"י שנבלעו המים נשאר בסלע לחלוחית הרבה, וסוף סוף אינו מים אלא לחלוחית הרצפה מחמת המים שתחתיה, והחטים אינן נוגעים במים אלא באד העולה, והילכך אינו בכ"י כל זמן שלא נודע בודאי דבשעה שנתן החטים היו שם ממש ע"ג הרצפה, אבל רבנן סברי דכיון דסתם בית מרוצף כמו סלע, כל דחזי' שיש בחטים טופח ע"מ להטפיח, ראיה גמורה שהיה המים בעינייהו ע"ג הרצפה כשנתן החטים והרי נכשרו במים, דאם אי' שנבלעו א"א שישאר בסלע לחלוח מרובה כ"כ עד שיהיו החטים טופח וכו', והשתא היינו דמסיים מודים חכמים וכו', שט"ס יש כאן במ"ש שהוא בכ"י כמ"ש הר"ש וז"ל אין גי' זו נכונה, דא"כ מאי ומודים אלא גר' שאינן בכ"י, והטעם ברור דכיון שאין בגורן רצפה כמו בבית, יתכן דאע"ג דנבלעו המים מ"מ מעלים אדים ולחלוח ע"ג הקרקע באופן שיהיה שם טופח וכו', והילכך מסתמא אינן בכ"י, עד שנדע בודאי שכשנתן החטים בגורן עדיין לא נבלעו המים, דכיוון דהשתא לא חזי' מים בעין אמרי' דה"נ הוה כשניתנו החטים, והטופח אינה ראיה.

וסיפא ענין אחר הוא, ואמנם יש כאן ט"ס הרבה, וכצ"ל כמ"ש הר"ש ובמשכים להביא פסל אם בשביל שיש טל עליהן וכו', ופי' הר"ש פסל פסולת גורן ויקב שבשדות, ובהשכמה כולו טופח בטל וטומנין בו פירות, כדאי' בפ' כיצד משתתפין (עירובין פ"ז ב'), ואם בשביל שילך למלאכתו השכים בשחרית להביאו לפי שצריך לילך למלאכתו ולא יוכל להביאו באמצע היום ע"כ. כלו' והילכך אינו לרצון, פי' שלא נתכוון לטל כלל, ואין זה מענין הרישא ואינו שייך למודים חכמים וכו', אלא מלתא באפי נפשה היא ואתאן לכ"ע. והרמב"ם בפי"ד דין ח' פי' המרבץ את ביתו ונתן בו חטים וטננו, אם מחמת המים הוכשרו, ואם מחמת הסלע לא הוכשרו, ובדין י"ב כתב המרבץ את ביתו במים טמאין ונתן בו שבולים וטננו, אם יש עליהן משקה טופח טמאין וכו', וברור דהדין הראשון היינו מתני', והשני היינו מהתוס' כדפי' מה שאמרנו היא פי' דמתני', אלא דנר' שהוא ז"ל הוה גריס מים טמאין, ומ"מ הכל עולה אל מקום א', דהמשקין שמכשירין טמאין ומטמאין, והשתא שפיר קאמר דכיון שאין בחטים טופח נמצא שלא נגעו במים אלא בלחלוח של הרצפה שהמים כבר נבלעו, ולחלוח זה אינו מטמא כשם שאינו מכשיר, ונמצא דפי' כת"ק דהכא, ובדין י' כתב המרבץ את גרנו אינו חושש שמא יוכשרו חטיו אם טננו בו, ואעפ"י שהוא שמח, ודין זה נמי מבו' מתוך מאי דכתי' לעיל, והיינו דבמתני' תנן המרביץ את גרנו אינו חושש שמא נתן בו חטים וטננו, ופי' הר"ש כלו' אם נתן בה חטים אינו חושש שמא טננו, ולא אתפרש טעמא אלא מתוך התוס' דהכא, דז"ש ומודים חכמים וכו' כלו' דכיון שאין שם רצפה אע"ג דאיכא טופח, אמרי' שאין זה בא מהמים אלא מהלחלוח ואינו מים, והילכך אע"ג דניחא ליה אינן בכ"י, והיינו דמסיים רבינו ואע"פ שהוא שמח, ומרן שם כתב דהטעם משום דלא ניחא ליה לאינש שישארו מים בגורן לפי שהן מזיקים, הילכך אעפ"י שעכשיו שמח וכו' לא הוכשרו ע"ש, ולא ירדתי לסוף דעתו דהא תנן תחלתו לרצון אעפ"י שאין סופו לרצון ה"ז בכ"י, ומאחר שהמים היו תלושים וברצונו הרביץ הגורן והוא שמח במה שמטננים החטים הו"ל עכ"פ תחלתו לרצון, ואמאי

פסול, אם בשביל שיטח עליה' הרי זה בכי יותן, ואם בשביל שילך למלאכתו אינו בכי יותן. (ד). בהמה שירדה מאליה, מים העולין בפיה ובמעיה בכי יותן, בידה וברגלה אינן בכי יותן, רבי יהודה אומר המים העולין ברגלי האדם לעולם טמאין, רבי שמעון בן אלעזר אומר מים העולין ברגלי בהמה טמא' לעולם טמאין. (ה). הממלא בחבית, המים העולין באחריה ובחבל המכונן על צוארה ובחבל של צורכ' אינן בכי יותן, מי חטאת אינו חושש שמא לא נתמלאו בכלי. (ו). עריבה שיר' דלף לתוכה, הנותזין והצפין בכי יותן, נטלה לשופכן בית שמאי אומרי' בכי יותן, ובית הלל

חסדי דוד

אינו חושש, אלא פי' כדאמרן, והיינו דדייק בין התנא ובין רבינו באמרם אינו חושש, כלו' בסתם שאינו ידוע אם כשנתן החטים היו המים בעין ע"ג הגורן אז הוא דאינן בכ"י מטעמא דאמרן, אבל אם ידוע שהיו שם מים בעין פשי' שהם בכ"י שהרי הוא שמח וברור, ושוב ראיתי להר"ב ה"ן שהקי' על מרן כקושייתנו, אבל לא ביאר טעמו של הרמב"ם דא"כ אמאי אינן בכ"י אפי' הוא שמח וכבר נתבאר.

(ד). בהמה שירדה וכו'. משום דבמתני' פ"ג תנן המוריד בהמה לשתות המים העולים בפיה בכ"י, ברגליה אינן בכ"י, ולא פורש אם ירדה מאליה לשתות מהו, הילכך ביאר כאן שגם אם ירדה מאליה דינה כאילו הורידה, לענין דהמים העולים בפיה בכ"י, משום דודאי ניחא ליה, אבל מאי דקתני הכא ובמעיה, ג' הר"ש ובשפתיה והכיא עיקר, דהכ"ג תנן נמי גבי אדם ברפ"ד, אבל ג' במעיה לא מתוקמא, דהיכי דמי אי בשהקיאתן אפי' תימא שאם הן נקיים השובין משקה, (וכנר' באמת ממתני' דשלהי מקואות עיין רמב"ם פ"י דין א') מ"מ מסתמא לא ניחא ליה בהכי, והו"ל שלא לרצון, ואי כשילאו מלמטה הא תניא לקמן בפ' בתרא דמי רגלי בהמה לא מכשירין, אלא צריך להגיה כגוס' הר"ש, ואמגס מאי דמסיים הכא בידה וברגלה אינן בכ"י, אע"ג דכבר תנן במורידה דברגליה אינן בכ"י, וא"כ מלתא דפשי' דכ"ש כשירדה מאליה, אולי איידי דתנן הכי סרכא דליש' דמתני' נקט הכא, א"נ דקמ"ל דאין חילוק בין רגליה לידיה, ובודאי דה"ה לכריסה ובכל הגוף, אלא דאורחא דמלתא נקט שאינה יורדת למקום עמוק מסתמא אלא סמוך לשפת הנהר שאין שם אלא מי אפסים או מי ברכים.

ומלתיה דריה"ו הנה במתני' תנן משמיה דריה"ו באדם ובבהמה טמאה לעולם טמא, (ופי' טמא לאו דוקא אלא כלו' מכשיר) והכא קתני דריה"ו לא קאמר אלא אדם, ורשב"א הוא דקאמר בהמה טמאה, משמע דתנאי נינהו אליבא דריה"ו דהך תנא אליביה סבר דדוקא באדם הוא דאמרי' דסתמא ניחא ליה לנקות את רגליו, אבל בבהמה אין הפרש בין טמאה לטהורה ואינו בכ"י אא"כ עיגד והדיח, ודלא כתנא דמתני', ורשב"א דוקא הוא דמוסיף גם בהמה טמאה, ומ"מ יהיה מי שיהיה מריה דשמעתא לחלק בין טמאה לטהורה צריך טעם. וראיתי להרא"ש בפי' המש' שכתב כי האדם רוצה שיהיו רגליו נקיים, ובהמה טמאה נמי עושה מלאכה וטוב לה רחיצת רגליה, אבל בהגה' בגליון הק' תימא אמאי נקט טמאה כי גם אפי' בשור שהוא דש או נושא משא, וצ"ל דאזיל בתר רובא וכו' ע"ש. ואמנם לפע"ד אכתי ק' דתי' זה מופרך מסוגייא דגמרא דר"פ הפרה (ב"ק מ"ו ב') דאי' בהדיא דרובא לרידייא קיימי ע"ש, ואיברא שגם הר"ב תי"ע תי' כך בשם מהר"ס ע"ע, אך לדידי קשיא מהסוגייא כדאמרן, ויש ליישב דאיברא דרובא דתורי לרידייא קיימי, מיהו איכא נמי עגלים דודאי רובא לאכילה דלאו בני מלאכה, ואיכא כל בהמות דקות שה כשבים ושה עזים דרובא דרובא לאו בני מלאכה אלא לאכילה קיימי, (דההיא דדש בעיזי (סנהדרין נ"ט ב') ושיבוטא לאו מלתא דשכיחא) השתכה דכי מצרפת בהמות טהורין רובן לאכילה.

(ה). הממלא בחבית וכו' המים וכו' הרי הן בכ"י, כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (פ"ד מ"א), והנה רישא היינו מתני' רפ"ד, ופי' המפ' המים העולים אחרי החבית הן בכ"י, דא"א שיכנסו תוך החבית עד שיגיעו לאחוריה ולפי' הן לרצון, וה"נ בחבל המכונן כלו' המסובב בצואר החבית, וכן בחבל הצריך לשאוב, ובמתני' מסיים וכמה נרכה (רשב"א) [רשבה"א] טפח, ומשמע דרבנן פליגי וסברי דאין לדבר קצבה אלא הכל כפי עומק הבאר, ומש"ה קתני הכא בסתמא ולא מייתי מלתיה דרשב"א להודיע דיחידאה הוא, וכך הבין הרמב"ם דבפי"ב דין ה' פסק להך דינא והשמיט דברי רשב"א, והכא בתוס' הוסיף אמתני' הך דינא דמי חטאת, והסר כאן תיבה א' וכצ"ל ולענין מי חטאת וכו', ופי' הר"ש אינו חושש וכו', דאע"ג שמי החבל של הכיגון ושל נרכה נופלים בחבית והנהו לא נתמלאו בכלי, לא חיישי' לפי שא"א ע"כ. ואע"ג דלא הזכיר הר"ש אלא מי החבל, משמע דהה"נ למי אחורי החבית דהא אכלהו דרישא קאי, והרמב"ם השמיט להך דינא בה' פרה, ואדרבא לכאורה נר' שם מדבריו להיפך, דפ' שם בפ"ו שאם שקע החבית במים כדי שיגברו המים ויעלו וישפכו לחבית פסולין ע"ש, ומשמע דהיינו המליאות דשרי' הכא, שע"י השקיעה עולים המים שעלו תחלה באחורי החבית ונכנסים לתוכה, אבל כי דייקי' פורתא אין זה ענין לזה, דהתם איירי ששוקע בידו החבית שנמלא שע"י"ז עולים המים ונכנסים מאליהן ומש"ה פסולים, דהו"ל כמי שלא מילא אותן בכלי אלא ביד, ואין זה ענין לדהכא שאינו אלא מטלטל הכלי כדרכו למלאת, ואף שמתחלה בהכרח עולים באחורי הכלי א"א בענין אחר, ואולי שמפני זה לא הוצרך הרמב"ם להביא הך תוס', משום שדברים ברורים הן משום דא"א.

(ו). עריבה שירד דלף וכו'. רישא מתני' היא, אלא שיש כאן ט"ס וצ"ל והצפין אינן [11] בכ"י, והכא אתא לאוסופי הך בד"א וכו' פלוגי' דר"מ ור"י, וכתב הר"ש פי' שהעריבה טמאה, ופליגי ר"מ ור"י בכלי טמא חושב משקין דמשקין היוצאין שלא לרצון כאילו יצאו לרצון, והיינו דאמרינן בפ"ק דשבת (י"ז א') הבוצר לגת הוכשר, ומפי' טעמא גזירה

11) בדפוסים ובכי"ו חסרה המלה „אינן", וכן ליתא ברוב הראשונים, עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 111 ואילך.

אומרים אינן בכי יותן, במה דברים אמור' בטהורה, אבל בטומאה הכל מודין שהוא בכי יותן, דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר אחד טמאה ואחד טהורה בית שמאי אומרי' הרי הן בכי יותן, ובית הלל אומר' אינן בכי יותן. (ז). הנוגע בנבלה בתוך המקוה טמא, וטהור בעלייתו, הנוגע במשכב ומושב בית המקוה טמא, וטהור בעלייתו, זב שדרס על גבי משכב ומושב בתוך המקוה טמא, וטהור בעלייתו. (ח). פירו' שנפלו לתוך אמת המים, ופשט מי שידיו טמאות ונטלן, ידיו טמאות והפירות טהורין, ואם חשב שידחו ידיו, ידיו טהורות ופירו' בכי יותן. (ט). הממלא בקילון, פירש רבי עקיבא אם נגבו

חסדי דוד

שמא יצלרנו בקופות טמאות, ופריך הניחא למ"ד כלי טמא הושב משקין, כלו' דהיינו ר"מ, אלא למ"ד וכו' דהיינו ר"י וכו', ושם פי' בקו' לא ידענא פלוג' היכא ע"כ, וכדבריו כ"כ בתו' שם די"ז ע"ש, ואע"ג דסתמא דמתני' דהכא מדלא מפליג בין טהורה לטמאה, משמע דסתמא כר"י, מ"מ מדתנן סתמא בריש מכילתין משקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון, וכפי מה שהדעת והסברא נותנת הכל ענין א', דלמ"ד אין כלי טמא הושב משקין כל היכא דלא אחשביה איהו ה"נ משקין טמאין אין טומאתן מחשבתן, וכל דלא אחשביה דהו"ל שלא לרצון אינן מכשירין, וכ"כ שם הר"ש וז"ל משקין טמאין וכו', אם נפלו על הפירות אפי' שלא לרצון דמחמת טומאתן חשיבי טפי, ודכוותה פ"ק דשבת כלי טמא חושב משקין ע"כ, ומעתה כפי ההוא סתמא דמשקין טמאין מטמאין שלא לרצון, הה"נ דכלי טמא חושב משקין, וא"כ ממילא דאם העריבה טמאה הרי נטמאו המשקין ומטמאין אפי' שלא לרצון, שהטו' וההכשר באין כא', והיינו כר"מ ולא בשקי' קן מפורשת משום קן סתומה [12]), דאיכא לאוקמה להך מתני' דבטהורה איירי דמשו"ה קתני אינן בכ"י, לאשמועי' דההכשר גרידא איירי, ואע"ג דר"מ ור"י הלכה כר"י, מ"מ הו"ל סתמא במתני' ומחלוקת בברייתא דקי"ל כסתם מתני', ואין להק' דא"כ אמאי פי' הרמב"ם בפי"ב דין ה' מתני' דהכא כפשטה בסתמא ולא חילק בין טהורה לטמאה, דסמך על מ"ש כבר בפ"ב דמשקין טמאין מטמאין אפי' שלא לרצון, שהרי הטומאה וההכשר באין כא' והוא שלא יהיו בקרקע ע"כ, וממילא דה"נ הכא הואיל ונפלו בעריבה תלושה אם היא טמאה הרי נטמאו המשקין, והילכך בין מה שבתוכה בין הניתזין והלפין בין נטלה לשופכה, עכ"פ אם נפלו על האוכלין אפי' שלא לרצון נטמאו.

(ז). הנוגע בנבילה וכו'. הביאה הר"ש במס' ה' פ"ד ולא פי' בה ולא מידי, ונלע"ד דקמ"ל דלא תימא ק"ו הוא, ומה מי שהוא טמא כבר אהני ליה המקוה להסיר הטו' מעליו, להצילו לא כל שכן שיגן עליו המקוה שלא יטמא כל זמן שהוא בתוכו אפי' נוגע במידי דטו' קמ"ל, ומ"ש וטהור בעלייתו פי' אם השליך הנבלה מידו, וקמ"ל דאע"ג דכתיב במים יובא דמשמע דלא אהני טבילה אלא כשנכנס לתוך המקוה מתחלה לטהרה, אבל זה שנטמא בתוך המים נמלא שלא הובא תוך המים לשם טבילה קמ"ל, ומ"מ מלתא דפשי' דבעי שיהא כל גופו בתוך המים אחר שילא הטו' מידו [13]), ונר' דל"מ לחולין דלא בעי כוונה, אלא אפי' לתרומה דבעי כוונה, מ"מ אם אחר שזרק הטו' מידו היה כל גופו במים וכיוון לשם טבילה דודאי אהניא ליה, והא דאלט' למהדר ולמיתני הנוגע במשכב (בתוך כל"ל) משום דסד"א טעמא שנטמא הנוגע בנבילה אפי' בעודו בתוך המקוה משום דנגע במידי דלית ליה טהרה במקוה, אבל אם נוגע במשכב דאית ליה טהרה במקוה אימא יגן המקוה עליו שלא ליטמא [14]) קמ"ל, ופשוט דהיינו דוקא שהמשכב מקלתו חוץ למקוה, אבל אם המשכב כולו תוך המקוה הרי טהר המשכב עלמו [15]), וה"ט דלא נקט אלא הנך תרתי, דאילו מת ברור טפי דהא חמיר מנבילה, ושרץ היינו נבילה וטמא מת היינו משכב דאית ליה טהרה במקוה, והדר תנא רבותא אחריתי דהזב שדרס ע"ג המשכב, כלו' ע"ג דבר הראוי לקבל טו' משכב הרי הדבר ההוא נטמא אעפ"י שהוא תוך המקוה, ולא תימא דוקא אדם שנגע בדעתו במידי דטו' הוא דנטמא, דלא הו"ל ליגע בהיותו עומד במקוה, אבל דבר זה שלא יש בו דעת אלא שהטמא דרס עליו אימא לא ליטמי קמ"ל, והרמב"ם לא הביא מהך תוס' מידי [16]) דסבר שדברים ברורים הן, ומ"מ רמזה במ"ש בה' תשובה פ"ב דמי שמתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב ה"ז דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ ע"כ, דמוכח מדבריו הא אם השליך השרץ טהור בעלייתו, וכ"ה ל' הש"ס רפ"ב דתעניות (ע"ז א') אדם שמתודה וכו' לא עלתה לו טבילה זרקו מידו עלתה לו ע"ש, וחד מנייהו נקט ש"ס וה"ה לכל הני דהכא.

(ח). פירות שנפלו וכו'. הך מלתא מתני' היא (פ"ד מ"ז), אלא דבמתני' תנן ידיו טהורות [17]) והכא תני טמאות, וכתב הר"ש דקסבר האי תנא דחולין בעי כוונה, ופלוג' דתנאי היא בפ"ב דחולין דל"א ע"כ. ולא היה לריך הרב לפי' כן, דהו"מ למימר דהכא מיירי כגון לתרומה ומעשר ב' דבעו כוונה, וכיון דלא כיון ידיו טמאות, וגם פירות טהורין כלו' שאין בכ"י, כיון דלאו שאובין ברלון נינהו, אלא דניחא ליה לאוקמה בחולין משום דתנא פירות סתם.

(ט). הממלא בקילון פי' ר"ע וכו'. במתני' (פ"ד מ"ט) תנן עד ג' ימים טמאין, רע"א אם ניגבו מיד טהורין, ואם לא ניגבו אפי' עד ל' יום טמאין ע"כ. משמע דר"ע פליג את"ק ולית ליה שיעורא דג"י כלל, הילכך פריש הכא ר"ע למלתיה דאה"נ שגם הוא מודה בשיעורא דג"י, אלא דהיינו בסתם פי' דלא נודע אם כשנפלו שם הפירות וניגבו

12) מליצה ע"פ משנת קנים פ"ב מ"ד, ועוד בכ"מ.
13) עיין בשו"ת הרי"ד סי' כ"ו, עמ' קמ"ו.
14) עיין תו"כ שמיני פרש' ט' ה"ה, נ"ו ע"א, ומ"ש בתוספתא כפשוטה ח"ז (נדרים), עמ' 486.
15) עיין ר"מ שהבאנו להלן ובכ"מ שם, ומ"ש בתוספתא כפשוטה תענית, עמ' 1073. אבל עיין בפי' הרא"ש נדרים ע"ו א'.
16) עיין ר"מ ספ"ו מה' שאר אה"ט, וציין לו לנכון במצפה שמואל.
17) במשנה בכ"י מן הגניזה: טמיאות (כבתוספתא), עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 112 ואילך.

מיד טהורין, ואם לא נגבו אפילו עד שלשי' יום טמאין, סתמן שלשה ימים. (י). עצם שבלעו משקין טמאין, וירדו להן גשמים ורבו, טמאין, אבא יוסי בן דסאי ורבי יוסי בן המשולם אומ' רבו טהורי' יסיקם אפי' בידי' טמאו', הוציאן שירדו עליהן גשמים ורבו טהורין, לא יסיקן אלא בידי' טהורות. (יא). ר'

חסדי דוד

או לא ניגבו, אבל נודע הדין כדאמר במתני', וז"ל הר"ש במתני' הממלא בקילון כשהמים מכונסין במקום א' ומבקשים להביאן אל שדה אחר עושה לו דרך שנמשכין בו המים נקרא קילון, ועד ג"י אין אותו קילון מתנגב ממים שהמשיך לתוכו ומכשירין את הפירות שנפלו לתוכן, ור"ע נמי לא פליג דרישא איירי בסתמא כדקתני בתוס' וכו' ע"כ. אבל דעת הרמב"ם בין בפי' בין בחבו' דר"ע פליג, וז"ל בפי"ג הממלא בקילון המים הנשארים בקילון הרי הן תלושין ברצון עד ג"י, אבל אחר ג"י אינן תלושין ברצון, הלא אם נשאר שם משקה אינו מכשיר ע"כ. כלו' דסבר ת"ק דאפי' יש שם מים הרבה אחר ג"י לא מיקרו תלושין ברצון, וטעמא משום דלא הוה ניחא ליה שישארו שם אלא שילכו כל המים לשדה האחר, אלא דעד ג"י סתמא דמלתא אין נפסק הגרת המים ההולכים ועדיין הם ברצון, דהא ידע שהמים הולכין לאט, אבל אחר ג"י אם עדיין נשארו שם מים ש"מ דהיינו מפני שחפרו אותו הקילון בעומק ומפני זה נשארו שם מים והן מכונסין שאין יכולין לילך בשדה האחר ובטלה מחשבתו הראשונה מן המים האלה, דאדעתא שישארו שם לא חשיבן ולפי' אינן בכ"י, ור"ע ס"ל דכיון שחשבן מתחילתן שיכנסו בקילון, אעפ"י שנשארו שם אפי' אחר כמה ימים ולא הלכו עד השדה האחר כלל, אותה מחשבה הראשונה דהחשיבן לא בטלה והרי הן בכ"י, ומיהו היינו דוקא היכא שיש שם מים ממש, אבל אם ניגבו דהיינו שידע שבשעת נפילת הפירות כבר נבלעו בקרקעית הקילון אפי' מיד, שוב אין מכשיר אעפ"י שנשאר לחלוחית ע"ג הקילון, באופן שכשנפלו שם הפירות שאבו, ויש בהם טופח ע"מ להטפיח, דס"ל שלחלוחית זה לא מיקרי מים ואינו מכשיר, וכסברת ר"ש דכתי' לעיל בר"פ דר"ש כשיטת ר"ע רביה קאי, ובסתם שאין ידוע אם נבלעו ויש בהם טופח ע"מ להטפיח מכשירין עד ג"י, אבל לא אחר ג"י אפי' יש בפירות טופח ע"מ להטפיח כך נר' לפי סברת ר"ע, ובזה מיושב מ"ש הראב"ד שם בהשגתו אחר שהביא דברי ר"ע דמתני' והתוס' ואין דעתו נוחה בכל זה ע"ש, והיינו דקשיא ליה אמתני' במ"ש אם ניגבו טהורין דפשי' מאי קמ"ל, הא ודאי דמאחר שניגבו במה יוכשרו הפירות, ואמתניתא נמי קשיא ליה מאי שייך לומר בסתם נחזי אנן אם יש בפירות טופח או לאו, ולפי מאי דאמרן ניחא ול"ק בין אמתני' בין אמתניתא, ומ"מ מה שני' מדבריו דמפ' דר"ע לפי' מלתיה דת"ק אתי, הא אמרן דהרמב"ם לא ס"ל הכי, אלא דמלתיה דר"ע מלתא באפי נפשה נמי קאמר מלבד מאי דפליג על ת"ק, דסבר דאע"ג דתחלתן שאובין לרצון אחר ג"י שוב אינן לרצון, ור"ע סבר דלא בטלה מחשבה ראשונה, ולפי' דפירש ר"ע דתוס' לא מכרעא דפי' למילתיה קאמר דהיינו שהוסיף הא דבסתם, אבל לעולם רבנן פליגי וסברי דאחר ג"י לא מיקרי לרצון, ומה שהקשה הראב"ד דכיון שנחשבו מתחלה איך יצאו מידי מחשבה, כבר הסברנו טעם לדבר, ומ"מ סברת הראב"ד היא סברת ר"ע, האמנם במ"ש ר"ע היכא דניגבו וכו', בהא י"ל דרבנן נמי מודו אעיקרא דמלתא, דכיון דקרקע עולם הוא הקילון דמי לגורן דלעיל דהטופח אינה ראיה, ומ"מ בשיעור דג"י דר"ע לא קי"ל כוותיה, אלא לעולם כל היכא דחזי' דנבלעו השתא אעפ"י שיש בפירות טופח אינן בכ"י, אפי' בסתם דלא ידיע היכי הוה בשעת נפילת הפירות, דהא נמי דמי למ"ש כל הטור' כשעת מליאתן והטופח אינה ראיה, ואין חילוק בין תוך ג"י לאחר ג"י וכל זה נלמד מדין הסדין דלעיל.

ואמנם אכתי צריכא רבא אעיקרא דמלתא דקילון, דכפי מה שפי' הר"ש דרך וכו' כדלעיל וכ"פ הר"ב, נמצא שהוא בקרקע והרי המים מחוברין והיכי מכשירין, ול"ל דמ"ש שמכשירין את הפירות שנפלו לתוכן, היינו אחר שיעלה הפירות אם יהיה עדיין מים עליהן וכדלעיל, דליכא למימר דכיון דתנן הממלא בקילון דמוכח דאיירי שמילא בכלי מהנהר ושפכן בקילון מש"ה חשובין תלושין, שהרי כבר כתי' לעיל בריש פירקין בשם הרמב"ם שכתב בפרק ב' שאם שאב בכלי ונתנן בקרקע אינן מכשירין, וכן הוא בתורת כהנים וכמ"ש מרן שם, אלא בהכרח לומר כדאמרן, אבל הרמב"ם פי' במשנתינו מי שדולה שממלא מים בתעלת עץ או חרס[18]) וכיוצא בו ע"ש, ולדידיה ניחא טפי, ומש"ה כתב בחבו' הרי הן תלושין ברצון וכדלעיל, ולדידיה י"ל טפי דפליגי רבנן אכולי מלתיה דר"ע, דכיון שהוא כלי עץ או חרס דמי טפי לבית ולא לגורן, אך בעיקר מה שפי' בקילון ק', דחזי' ליה בה' י"ט גבי דאין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון שהעתיק הוא ז"ל ממי הבריכה, ול"ל דל"ד קילון דהכא לקילון דהתם ודוחק, ודברי מרן בדין זה אין בהן כדי שביעה ע"ש, ושוב ראיתי להר"ב ח"ן שהאריך קצת ושלי"ת שמצאתי שם מקצת מדברי, ולכן שמח לבי שכוונתי לדעת גדול בפרט במ"ש דפלוגי' דר"ע ורבנן היא עצמה פלוגי' דהרמב"ם והראב"ד, אלא דלא נחית הרב שם לאסבורי טעמייהו דרבנן בג"י דאמאי לא מיקרו ברצון אחר ג"י, והיאך יתורץ הרגש הראב"ד דאיך יצאו מידי מחשבה, אבל עם האמור הכל הולך על נכון.

(י). עצים שבלעו וכו', כצ"ל[19]). והנה במתני' (פ"ד מ"י) תנן עצים שנפלו עליהן משקין וירדו עליהן גשמים, אם רבו טהורין, הוציאם שירדו עליהן גשמים אעפ"י שרבו טמאין, ופי' הר"ש שנפלו משקין טמאין אם רבו מי גשמים על המשקין ההם ביטלום וטיהרום, הוציאם וכו' דאחשבינהו לגשמים, אעפ"י שרבו טמאין דנטמאו הגשמים עצמן ע"כ. והדר תנן בלעו משקין טמאין אעפ"י שהוציאן שירדו עליהן גשמים טהורין, ולא יסיקם אלא בידים טהורות, ופי' הר"ש בלעו וכו', שהעצים נגובים מבחוץ ובתוכם משקין בלועין אע"פ שהוציאן וכו', דאחשבינהו לגשמים אפ"ה טהורין, דלא נגעו במשקין טמאין שהרי נבלעו, לא יסיקם וכו' שלא יטמאו הידים את מי גשמים שהוחשבו ויחזרו ויטמאו את התנור דמשקה מטמא כלי, אבל בידים טהורין יכול להסיק והתנור טהור, דאי משום שסוף משקה טמא לצאת, כדתנן במס' כלים

18) עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה ח"ה (מו"ק), עמ' 1226.
19) וכ"ה גם בדפוסים ובכי"ו, אבל בד' סביוניטה: עצם שבלעו.

שמעון אומר אם היו לחין והסיקן ורבו משקין היוצאין מהן על כוס שבלעו, טהורין מקל וחומר ומה אם מי גשמי' שהן עלולין לקבל טומא' הרי הן מטהרין ברוב, מי פירות שהן עלולין לקבל טומאה אינו דין שיטהרו ברוב, אמרו לו לא אם אמרת בגשמים שמטהרין את הטמאין, תאמ' במי

חסדי דוד

פ"ט הרסין שבלעו משקין טמאין ונפלו לאויר התנור והוסק התנור טמא שסוף משקה לצאת, ומשמע במס' נדה בפ' האשה דס"ל דאפי' במשקין קלין אם הוסק וכו', ה"מ הרסים שאין האור שולטת בהן ונפלט מהן משקה הבלוע מכח האש, אבל עלים וכו' כלים המשקין בתוכן ואין יוצאין לחוץ כשמסיקין וכו' ע"ש. ובזה נוכל לעמוד ע"ד התוס' שלפנינו, דת"ק פליג אמתני' וסבר דל"ש חרסים ל"ש עלים, דכי היכי דבהרסים אמרי' דטמא לפי שסוף משקין לצאת הה"נ בעלים, הילכך אעפ"י שרבו מי גשמים אין מבטלין המשקין הטמאין, מאחר שאינם מעורבין, הלכך טמאין כלו' יש עדיין בהן תורת טו' לטמא התנור כשיוסק התנור, דהא בשעת ההיסק מסתמא מי הגשמים שמבחוץ הם מתנגבין תחלה, וכשיוצאין המשקין הטמאין א"א להבטל ברוב מי הגשמים דאזיל ליה רובא, ואבא יוסי ור"י סברי כמתני' דל"ד עלים לחרסים, ומש"ה קאמרי רבו טהורין, ומשום דבמתני' תנן אעפ"י שהוציאן וכו' לא יסיקם אלא בידים טהורות, ומשמע דבין ירדו גשמים עליהן ממילא בין שהוציאן בתרווייהו כייל ותני לא יסיקם אלא וכו', מש"ה פי' הכא שאינו כן אלא אם ירדו ממילא יסיקם אפי' בידים טמאות, דאין שם משקין לקבל טו' מהידים, שהרי לא אחשבינהו למי הגשמים ואין עליהן תורת משקה, וכי קתני מתני' לא יסיקם אלא וכו' לא קאי אלא אהיכא שהוציאן ולגדין קתני, והיינו דמסיימי הכא הוציאן וכו' לא יסיקם אלא וכו'.

ובדברי ר"ש יש כאן ט"ס, וכצ"ל ורבו וכו' על מים שבלעו וכו' מי פירות שאין עלולין וכו', ופי' הר"ש אם היו לחין, עלים שבלעו משקין הטמאין ולא ירדו עליהן גשמים אלא מחמת שהיו לחין יצאו משקין מהן עצמן, ועם אותן משקין פלטו משקה הבלוע ורבו משקין שמעצמן על משקה הבלוע טהורין, שביטלו אותן מים היוצאין מן העלים לחין דמי פירות חשיבי לכל דבר ע"כ. ונר' בהדיא ממתניתא דהכא דרבנן פליגי עליה דר"ש, וסברי דאין מי פירות (דהיינו לחות העלים) מבטלין את המשקין הטמאין, ואפי' איכא רוב משקין שמעצמן התנור טמא, שסוף משקין לצאת, ואע"ג דממתני' שמעי' דבעלים כלין המשקין שבתוכו ואין יוצאין לחוץ, כבר יישב הר"ש זה באומרו דבעלים לחין שאין האור נאחז בהן כ"כ יוצאין ע"ש, כלו' ודמו לחרסין, נמצא דלת"ק בהנך לחין אפי' רבו המשקין היוצאין שמעצמן נטמא התנור, ולפי"ז למדנו דר"ש לא פליג את"ק אלא מוסיף, אבל ת"ק פליג על ר"ש. אבל הרמב"ם פי' וז"ל וחלק ר"ש על ת"ק, ואמר כשאנו אומרים שמשקין שבלעו העלים טהרו ואין מטמאין התנור, דוקא כשהיו העלים לחין ותצא לחלוחית מן העץ עצמו בשעת שריפה יותר ממשקין טמאין שבלע, אבל אם לא יהיה הדבר כן, אז מטמאין אותן העלים התנור בשעת היסק בעבור יציאת משקין שבלעו מתוכן ע"כ. משמע מדבריו איפכא ממש ממאי דאמרן, אלא דר"ש פליג על ת"ק וסבר דבעלים יבשין שאין בתוכן לחלוחית אע"ג שיש עליהן רוב מי גשמים התנור טמא, וצ"ל דטעמו כדכתי' לעיל דהמים שעל גבן מקדימין להנגב, באופן שכשיוצאין הטמאין הבלועין ליכא רוב מי גשמים ולא בטלי, ורבנן לא חיישי להכי אלא הואיל והוו רובא בתחלה תלי' דאף בשעה שיצאו יהיה שם רוב מגשמים, ומשמע נמי מדבריו דלרבנן כ"ש בעלים לחין מעצמן ואיכא רובא דודאי בטלי ברוב והתנור טהור, ולא פליגי רבנן על ר"ש אלא ר"ש הוא דפליג ארבנן, וקשה דמהתוס' דהכא מוכח בהדיא דרבנן פליגי וסברי דמי פירות אין מטהרין ברוב, וי"ל דר"ש לא קאי על מ"ש חכמים בנפלו עליהם גשמים כלל, אלא קאי אעיקר מלתא דשמעינהו לרבנן דמשקים טמאין שנבלעו בעלים בטלו בתוכן, ותו לא חיישי' שיצאו ע"י היסק ולכך התנור טהור, ואמר ר"ש לא כי אלא חיישי' כמו בחרסין וכדלעיל, ואלא מיהא אם היו לחין יתבטלו ברוב וכדאמרן. ומ"ש הכא בתוס' לא אם אמרת בגשמים וכו', לדבריו דר"ש קאמרי, לדידן ל"ש לחין ל"ש יבשין, כיון שנבלעו בעלים בטלו ותו לא חיישי', אבל לדידך דחיישת להא דסוף משקה לצאת, אפי' איכא רוב משקין דמעצמן לא בטלי משקין טמאין ברוב מי פירות, והשתא א"ש הא דפסק הרמב"ם בפ"ט דין ו', עלים שבלעו משקין טמאין והסיקן התנור טהור, שהרי בטלו בעלים ואפי' הוציא העלים שיפלו עליהם גשמים וכו', והיינו כרבנן ובכל עלים בין לחין בין יבשין.

ואמנם מאי דצריכי' למיקם הוא אהא דאמרו לו שאין משקין מתבטלין ברוב מי פירות כמאן אזלא ואי הלכתא הכי או לאו, והנה לעיל ספ"ק תנינן בתוס' מי פירות שנפלו לתוכן טיפת מים כ"ש טמאין דר"מ, וחכ"א הולכין אחר הרוב, ראב"י אומר אפי' כור ציר שנפל לתוכן טיפת מים כ"ש טמא, נפל לתוכן דבש וחלב הולכין אחר הרוב, וגם כתבתי דלא יכולתי לעמוד בה, אבל השתא נתיישבתי בה וראיתי דר"מ סבר דאפי' טיפת מים שנתערבה במי פירות חשוב הכל כמים וטמאין, אבל בשאר ששה מיני משקין לא איירי ר"מ כלל, ורבנן סברי דהולכין אחר הרוב, שאם הרוב מי פירות בטלי המים וטהורין, וראב"י הוסיף דאפי' כור גדול של ציר (דהיינו נמי כמי פירות דהיינו היוצא מהדגים ע"י מלח) שנפל לתוכו טיפת מים טמא, אבל דבש וה"ה לשאר המשקין אזלי' בתר רובא, אבל ר"מ מדלא חילק ש"מ דאין הפרש לדידיה בין מים לשאר משקין, ונקט מים שהוא המשקה המפורש לענין הכשר, (דטו' והכשר חדא מלתא) וה"ה לכל שאר המשקין, וטעמא דראב"י נר' דמים חשיבי משקה טפי מכלהו, דמפרש בהו קרא וכי יותן מים וכו', ותו כדקאמר הכא דמים חשיבי שמטהרין את הטמאין, הלכך לא בטלי, אבל רבנן ס"ל דאפי' מים שנתערבו במי פירות הלך אחר הרוב בין להקל בין להחמיר וכ"ש שאר משקין, והשתא מאי דשמעי' מהנך רבנן שאם נתערבו משקין טמאין עם מי פירות אפי' הרוב מי פירות אינן טהורין, ע"כ אין אלו רבנן דהתם, דלדידהו בתר רובא אזלי' ואפי' להקל, וכראב"י נמי לא אתיא דאיהו מחלק בין מים לשאר משקין, והכא קתני שבלעו משקין ולא קאמר מים, אלא ע"כ ר"מ הוא דסבר דבכל ז' המשקין

פירות שאין מטהרין את הטמאין. (יב). הטובל בים או בנהר אף על פי שהפליג יות' ממיל, הרי זה בכי יותן, עבר בנהר אחר דחאו חברו או שירדו עליו גשמי' ורבו, טיהרו שניים את הראשונים. (יג) התרנגולה והמדיכה שהיו בהן מים טמאין והטבילן, ראשוני' טהרו מלטמא, והשניים הוכשרו.

חסדי דוד

שנתערבו במי פירות לא בעלי במיעוטן אלא הכל טמא, ומוכרחים אנו לומר דר"מ הדא מנייהו נקט וכדכתי', דאל"כ סברת א"ל דהכא מני לא ר"מ ולא רבנן ולא ראב"י.

ולענין הלכה בדין עירובא, זאת מצאנו להרמב"ם בפי"ו דפי' ציר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש הכל משקה ומכשיר ומתטמא, נפל לתוכו יין דבש וכו' אחר הרוב, וכן מי פירות שנתערבו במשקין אחר הרוב נתערבו במים כ"ש הרי הכל משקין ע"כ, והראב"ד השיגו דבתוס' תכ"א אחר הרוב ולא חילקו בין מים לשאר משקין ור"מ הוא שהיה מחלק ואין הלכה כמותו ע"כ, ומרן השיב דאפי' שגירסת רבינו היתה הפוכה, דר"מ סבר אחר הרוב וחכ"א בכ"ש ע"ש, והנה עניה תמיהא לי בין על גדול אדוננו הראב"ד בין על מרן דנהי' שקראוה סירוגין ולא שלטה עינא פקיהא על ד' ראב"י, דבסיפא דודאי כוותיה פי' הרמב"ם ולא כר"מ, וטעמו ונימוקו עמו דקי"ל משנת ראב"י קב ונקי, ואע"ג דאיכא למ"ד דדוקא במש' [20]) ולא בברייתא, מלבד דרבים אשר אתנו דסברי דאפי' בברייתא הכא משנתנו היא זו נמי לק' בפ"ו ראב"י ציר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש טמא, והוא לי הרמב"ם כדבר האמור, איברא דהראב"ד השיג וז"ל פי' בגמ' דבכורות לפי שנחשדו ע"ה לערב בצירן מים עד מחצה ונמצא שהוא רוב טמאין ע"כ, ואמת הדבר דהכי איתא בהדיא שם בגמ' דכ"ג, עד שמרן כתב שם והא ודאי השגה גדולה היא שיפסוק הוא היפך הגמרי' ונדחק מאד ע"ש. ברם לפי קוצר דעתי אמינא בריש' דתמהני בין על הראב"ד בין על מרן אמאי לא הק' על רמב"ם שדבריו סותרין זא"ז, דהא בדין ה' בלוקח ציר מע"ה כתב דמיעוט מים בטלין ברוב ציר, ואיך כתב כאן דאפי' במים כ"ש הכל טמא, אלא העיקר שיש חילוק בין טו' ע"ה לשאר טו', דאיברא דר"נ אוקמה הכי מיהו היינו משום דניחא ליה לפי' מתני' דמים דקתני לאו במים טמאים ממש אלא במי עם הארץ, וכדפירש"י דומיא דשאר מילי דלעיל דבטו' ע"ה איירי, וכדמסיק בגמ' טו' ע"ה דרבנן ברובא גזרו רבנן ע"ש, אבל אי במים טמאין ממש, אה"נ דבכל שהוא ממש טמא וכדחזי' הכא בתוס', והילכך הרמב"ם נקט לה בריש' בטו' ממש ודאית, ובכה"ג אה"נ דמודה ר"נ דבכ"ש ממש הוי משקה להכשר ולטו' ודאית דמן התורה, ומעתה לא נשאר להראב"ד עליו אפי' קצת תרעומת, דאמאי לא הודיענו דינא דר"נ דלענין טו' ע"ה אה"נ דבעי' רובא, שהרי אחר שכבר לימדנו בדין ד' דינא דמתני' ודתוס' דבמים כ"ש שנתערבו בציר' מוכשר הכל מדאו', וגם אי נגע בו טו' דאו' הכל טמא, חזר ושנה לנו בדין ה' דהלוקח ציר מע"ה שאין שם אלא טו' ע"ה משיקו וממ"נ טהור, שאם הרוב מים טהרו, ואם הרוב ציר בטלו המים מאחר שאין במים ההם רק ט' ע"ה, וממילא נשמע מדבריו אלה דינו דר"נ דבציר של ע"ה שאין בו רק טו' ע"ה דמדרבנן אינו טמא אא"כ יש בו רוב מי ע"ה, ומה חסר עוד בדברי הרמב"ם לענין דינא שלא לימדנו, ומכלל דבריו למדנו ג"כ שאם נפל בציר מים מועטים וכן טמאין מדאו', לית לציר תקנתא בהשקה, דלחומרא ודאי זיל בתר רובא ומים בטלים, אבל אי מיא רובא נטהר בהשקה כדין מים טמאין כך נ"ל, ושוב ראיתי להר"ב ח"ן שהאריך להליץ בעד הרמב"ם, וכתב שהוא פי' נאה ומתקבל וכו' ע"ש, ואני בדלותי קי[ס] לי כי כל היך שיש בו טעם (כתובות קי"א ב') יאמר לי לי, אך עדיין צריך באור מ"ש הרמב"ם בסוף דין ראשון לפי' חזקתו טמא, והיינו מפני הממשמשין ואינה אלא טו' ע"ה, וא"ל דהיינו איבעי ליה לתרצה דמגא מין את מינו וכו' וכמש"ר בדין הב', ודוק.

(יב). הטובל בים וכו'. הביאה הר"ש רפ"ה, ופי' שהפליג שנשתהא שם במקום שטבל יותר ממיל לא נתבטלו במי הנהר, כיון דירדו שם לשם טבילה והמים העולין עמו מכשירין ע"כ. והא דעבר בנהר אחר או דחאו חבירו הכי תנן במתני', וטעם הדבר דהטובל ניחא ליה שיתלשו המים ע"ג כל גופו כי היכי דליסליק ליה טבילה, וה"ז כנדה שכיונה להדיח ידה דמים העולים בידה בכ"י כדלעיל, אבל זה שעובר בנהר אע"ג דיודע דא"א שלא יעלה מים ברגליו, מ"מ אינו ברצון וכ"ש כשדחאו חבירו, ואע"ג דהו"ל זו ואצ"ל זו, תני דחאו משום מאי דמסיים במתני' ואם כמשחק עמו ה"ז בכ"י, דבמשחק ניחא ליה להעלות מים דרך שחוק, והכא לא חש לסיומי להא דמשחק, דסמך על מתני' דלא כיון הכא אלא להוסיף ירדו עליו מי גשמים. ודע דהא דדחאו חבירו במתני' תנן לשכרו, ופי' הר"ש שהיה חבירו שכור ודחאו בשכרותו, ובהגה' שם פי' אחר שהטובל היה שוכר וחבירו הוא המשכיר ע"ש שהכל דוחק, אבל הרמב"ם בפי"ג דין ו' העתיק לשברו, ופירושו שהיה מתקוטט עמו והפילו להזיקו הילכך אנוס הוא ולא ניחא ליה, ומש"ה בטלו מים הראשונים, לאפוקי אם יהיה כמשחק עמו כדמסיים מתני' שאז השיב לרצונו. והנה בין בעבר בנהר אחר בין בדחאו חבירו, פשוט שמי הנהר שעבר בו דרך הלוכו או שדחאו חבירו מרובים על המים שהיו ע"ג גופו ממימי הטבילה, אבל בגשמים שנפלו עליו הוצרך לבאר כאן שדוקא אם רבו אז מבטלים את הראשונים, וכ"ז פי' הרמב"ם שם, אבל מ"ש בריש' דהכא אעפ"י שהפליג השמיטו, ואולי משום דדבר ברור הוא דמאי נ"מ שנשתהא כיון שלא נעקר משם פשי' דמי טבילה הוו העולין עמו. אכן מאי דתני הכא סיפא (התרנגולת והמדוכה כנ"ל) וכו', לא ידענא מאי דמה שייך טבילה בתרנגולת, והר"ש הניחה חלקה ואולי שהוא מין כלי שהיה ידוע אצלם וקורין אותו תרנגולת, לפי שהיה עשוי כצורת תרנגולת [21]) והיה דרכן למלאתן מים, וקאמר שאם היו כלים מלאים מים טמאים והטבילם כהויא דשמעי' ממתני' דפ"ב דזבים, שמטבילין כלי ע"ג מימיו לטהרו דמהני להשקת המים ולטהרת הכלי, וז"ש ראשונים טהרו

20) עיין בס' יד מלאכי כללי המי"ם סי' תט"ו.

21) וכן ראיתי (בתמונות של כלים עתיקים) כלי עתיק בצורת צפור. ובאלפא ביתא דבן־סירא הוצ' שטיינשניידר, י"ז ע"ב: לכי ובררי קמח בתרנגולא ולושי וכו'. ובצופה לארץ הגר ח"י (בודפשט תרפ"ו), עמ' 524: לכי ובררי לי קמח בדרנוגלא (בתרנוגלא, צורה ארמית של תרנגול, עיין פיה"ג לטהרות, הוצ' מהרי"ן אפשטין, עמ' 104, הערה 37).

מלקבל טומאה, העושה צפור במים, הנותזין ואת שבה אינן בכי יותן דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר זה וזה בכי יותן, רבי יוסי אומר הנותזין אינן בכי יותן, ואת שבו הרי זה בכי יותן, והעושה אמה בפירות אינן בכי יותן. (יד). המודד את הבו' בין לעומקו בין לרחבו אינו בכי יותן, אמר לו רבי טרפון מה לי כשמדדו לעומקו מה לי כשמדדו לרחבו, אמר לו כשמדדו לעומקו רוצה למשקה שברושם, טהו', אמר לו אי אתה מוד' שהממלא בחבית והמים העולין בו אחריה בחבל שהוא מכונן על צואר' ובחבל של צורכה שהן בכי יותן, שאין המים נופלין לתוכה עד שיגעו לאחוריה, אם כן אי אפשר למשקה שברושם עד שיהא למטה מן הרושם, חזר רבי טרפון להיות שונה כדברי רבי עקיבא. (טו). שלשל חבל לבור לידע אם יש בו מים בכי יותן, ידיו ורגליו אינן בכי יותן, שלשל את המטלית להעל בה דלי או קיתון, וכלכלה להשיב עליה תרנגולת אינן בכי יותן, ואם ניער הרי הוא בכי יותן. (טז). הוציא מסמר לגשמים לכבותו אינו בכי יותן, אם בשביל

חסדי דוד

והשניים הן מי המקוה שנכנסו בתוכו הוכשרו (לקבל כצ"ל) טו', כלו' ראויין להכשיר הזרעים לקבל טו', שהרי הן תלושין ברצון, דהא ודאי ניחא ליה שיתלשו ויכנסו בתוך הכלי להשיק המים, וגם בבא זו לא פסקה הרמב"ם. והא דעושה צפור במים, במתני' תנן סתמא כר"מ, והוסיף כאן סברות דריה"ו ודר"י, והרמב"ם שם פי' כר"מ, וכן בדין דהו"ל סתמא במתני' ומחלוקת בברייתא דהלכה כסתם מתני', ופי' עושה צפור פי' הר"ש שמעלה על המים כמין אבעבועות הניתזים בעשיית האבעבועות, ואת שבה היינו מי האבעבועות עצמן ע"כ. אך מאי דמסיים כאן העושה אמה בפירות הביאה הר"ש ולא פירשה. וראיתי בפי' הר"ב במתני' שכתב דאית דגרסי צנור במקום צפור, ופי' שעושין הנערים כמין צנור של קנה או של עץ הלול לנתז ממנו המים בצחוק ע"כ, ושמא היינו אמת המים דהכא דהצנור הוא כמו אמה שממשיכין המים דרך שם בצחוק ולא מיקרי רצון, והא נמי לא העתיק הרמב"ם.

(יד). המודד את הבור וכו'. נראה דתיבת אינו ט"ס הוא, וצ"ל הי"ז בכ"י, והיא סברת ר"ט במתני', ור"ע אמר לעמקו בכ"י לרחבו אינו בכ"י, אבל בתרוויהו אינו בכ"י ליכא למ"ד. ואח"כ בשקליא וטריא יש כאן חסרות הרבה וכצ"ל א"ל ר"ע כשמדדו לרחבו אין רוצה במשקה שברושם, כשמודדו לעומקו רוצה במשקה שברושם, א"ל א"כ יהא משקה שברושם טמא למטה מן הרושם טהור, א"ל אי אתה מודה וכו', וכך הביאה הר"ש, ופי' שברושם כשאדם מודד עומקו של בור בקנה ניכר רושם המים בקנה עד כמה הם מגיעים, ומתוך כך יודע עומקן, טמא כלו' יכשיר, טהור כלו' ולא יכשיר ע"כ, ופי' שם הרמב"ם כר"ע.

(טו). שלשל חבל וכו'. במתני' תנן פשט ידו או רגלו או קנה לבור לידע אם יש בו מים אינן בכ"י, לידע כמה מים יש בו הי"ז בכ"י, ופי' הר"ש לידע כמה וכו', רוצה במשקה שברושם כדאמרן לפי' הי"ז בכ"י, אבל לידע אם יש בו מים א"צ לרושם של משקה, ובתוס' קתני במשלשל את החבל לבור לידע אם יש בו מים הי"ז בכ"י, ושמא בחבל לפי שנכפף אינו יכול לידע אלא אם המשקה בו ע"כ. ובהגה' שבפי' הרא"ש אמתני' הק' וז"ל וק"ל כי ג"כ כשרוצה לידע אם יש בו מים הרי רוצה הוא ברושם ע"כ, ולכאורה קו' חזקה היא, אמנם כי דייקא לק"מ, וההפרש ברור במאי דכתי' לעיל החילוק שבין טובל בנהר לעובר בנהר, כשהטובל מכוין לתלוש ולהעלות המים ע"ג גופו, דאל"כ לא סלקא ליה טבילה, ה"נ הרוצה לידע כמה מים יש בו כל עוד שאינו מעלה רגלו או הקנה אינו יכול לידע שיעור העומק, ונמצא דהם תלושים ברצון, אבל הרוצה לידע אם יש בו מים מיד כשנותן רגלו יודע אם יש בו מים או לאו, ואפי' בקנה מיד אם משכשך קצת יודע ומרגיש אם יש בו מים וכבר נעשית מחשבתו, נמצא שהמים הנתלשים ועולים ברגלו או בקנה אינם ברצון דלא איכפת ליה כלל שיעלו, שהרי קודם העלאתן כבר ידע מה שהיה רוצה לידע, וה"ז דומה למי שעובר בנהר ברצונו דודאי אי לא ניחא ליה לאיזה צורך לא היה עובר, ואפ"ה אינן בכ"י משום דמ"מ בתלישת המים לא איכפת ליה ואינו לרצון. ובזה למדנו חילוק החבל דתנינן בתוס', דכיון דחבל הוא דבר רך לא דמי לקנה דמיד כשמשכשך מרגיש אם יש שם מים, אבל שכשוך החבל אינו נרגש במים לפי שהוא רך, נמצא שאינו יכול לידע אם יש בו מים עד שיעלה החבל, וא"כ הרי הן תלושין ברצון, ומעין זה כתב הר"ב תי"ט אלא שלא ביאר כל הצורך. ואמנם הרמב"ם פי' למתני' שם דין ט' ולא חילק כדברי התוס', משמע דס"ל דפליגא, ולמתני' אין חילוק, אלא דמ"מ ק"ק בדבריו שלא כתב אלא פשט ידו או רגלו ולא הזכיר לא חבל דמתניתא ולא קנה דמתני', ולא ידענא טעמו.

ובמאי דתנינן אח"כ יש ט"ס כפי מה שהעתיק' שם הרמב"ם דין י"ג, וכצ"ל שלשל את המשולת להעלות וכו', ואע"ג דהר"ש העתיק המטלית כגי' ס' דידן, מיהו לא ביאר בה הרב מידי, ואין הדעת נותנת שע"י מטלית יעלה הדלי מן הבור, אבל נוס' הרמב"ם המשולת [21*] מלי' לפי שהוא כלי ברזל כמו מזלג שקורין גאנג"ו, שתולין על ידו הדלי כשנופל לבור והיה נודע בלשונם משולת, והוא מלי' השולה דגים מן הים, וראיתי בערוך ערך משל וז"ל משליתיה ומחתיתיה תרגום מזלגותיו ומחתותיו ע"כ, והיינו כדאמרן, ומ"ש כלכלה להשיב עליה התרנגולת, פי' שנפלה תרנגולת לבור ואינה יכולה לעלות מן המים, ומשלשלין כלכלה כפויה שעודפת על המים והתרנגולת מטפסת ועולה ע"ג הכלכלה ומשם יכולה לפרוח למעלה, וטעמא דהני נמי כדלעיל דלא איכפת ליה בעליית המים ואינן נתלשין ברצון, ומאי דמסיים אם ניער הי"ז בכ"י, ה"ט דכיון דניער המים שעלו מהמשולת או

21*) לעיל שבת פי"ד ה"ג, עמ' 65: משלשלין את המשלית להעלות בו כלי, או קיתון, כלכלה לישב עליה תרנגולת וכו'. ועיין מש"ש בתוספתא כפשוטה, סוף עמ' 229 ואילך.

לצורפו הרי הוא בכי יותן, המניח את האוד בגשמים לכבותו אינו בכי יותן, אם בשביל פחם הרי זה בכי יותן.

פרק שלישי (א). המעלה אגודות בשביל שימיתינו להיו' אוגד בהן הרי זה בכי יותן, ר' יהודה או' אינו בכי יותן, המעלה לגג

חסדי דוד

מהכלכלה מעתה היינו תלישתן ברצון, ומיהו נ"ל שלא ניער ע"ג קרקע, דא"כ לא עדיף מהשואב מים בכלי ונתנן ע"ג קרקע שאינן מכשירין כמ"ש הרמב"ם בפ"ב, והוא מהת"כ וכתבתיו לעיל ברפ"ק, אלא איירי שניער בתוך כלי, א"נ ניער ע"ג פירות דהו"ל התלישה ברצון וההכשר באין כא' וכדכתי' התם, והרמב"ם השמיט להא דניער, ול"ק דסמך על מ"ש לעיל בדין י"ג במים העולים בעקל ובמשוטות אינן בכ"י ואם ניער בכ"י, וה"ה הכא דמ"ש.

ומאי דתני סיפא הוליא מסמר וכו', הנה במתני' תנן המוליא מסמר לגשמים לצרפו, המניח את האוד בגשמים לכבותו ה"ז בכ"י, וכתב עלה הר"ש מסמר לצרפו בתוס' מחלק בין לצורפו בין לכבותו, וגבי אוד כתב בתוס' מחלק בין לכבותו לעשותו פחמין ע"כ. והנה במסמר מצי' למימר דמתני' תנן בלי קצר, ומיהו ממילא מובן דמדנקט לצרפו דייקי' הא לכבותו אינו בכ"י, אבל גבי אוד משמע ודאי דפליגי, דתנא דמתני' סבר דאפי' לכבותו ה"ז בכ"י, ותנא תוספתא סבר דדוקא לעשות פחם, אך כפי"ז תיקשי להרמב"ם שם דין י"ב דפי' כהתוס' בתרווייהו, וכבר העיר שם מרן ונדחק לומר דהתוס' בהא לפי', ועיין מ"ש בעניי בחבורי ש"ל*), אמנם לא ביארתי שם כל הצורך ועתה אפרש, הא ודאי דמדלא תנן במסמר לכבותו אלא לצרפו מוכרחים אנו לומר דלצרפו דוקא, וטעם גדול יש בדבר, דבשלמא לצרפו אחשבינהו ודאי למי הגשמים, כי בלעדי המים לא נעשה הצירוף כנודע, אבל כל שאין דעתו אלא לכבותו לא אחשבינהו לגשמים, דבלא גשמים נמי יתכן לכבות ע"י רוח וכיולא, אלא דאתרמי שהיה עת גשמים והוליאו שם אבל לא קפיד עלייהו, הילכך ממילא שמעי' דודאי כל שאינו אלא לכבותו אינו בכ"י, אימא סיפא גבי אוד לכבותו ה"ז בכ"י, ואמאי ה"נ לא קפיד על הגשמים דוקא, דהא בלא גשמים אם אין כוונתו אלא לכבותו מפני שהיה הס לו או מפני העשן ומש"ה הוליאו, א"ל לגשמים דבלא גשמים האוד כל זמן שהניחו לבדו ממילא יתכבה ע"י קלת רוח, וקשיא רישא לסיפא, אלא מוכרח לומר דכיבוי דסיפא דומיא דצירוף דרישא, דצריך הוא לגשמים דוקא, והיכי דמי כגון דבעי' ליה לפחם שאם יניחו שיתכבה מאיליו, א"נ ע"י רוח אינו כבה מיד אלא הולך ובוער זמן מה עד שיכבה, ובזיני ביני נאכל העץ ונעשה אפר ואין זה רלונו אלא שיעשה פחם, הילכך לריך הוא לגשמים דוקא שמכבין אותו מיד ואחשבינהו ודאי לגשמים, ובכה"ג דוקא דומיא דרישא הוא דתנן ה"ז בכ"י, והתוס' ודאי לפרושי מתני' אתיא ושפיר מובן כן ממתני' גופה.

פרק שלישי (א). המעלה אגודות וכו'. בפ"ו תנן המעלה אגודות וכו', בשביל שימתינו אינן בכ"י, נמלא דכפי מ"ש כאן סתם מתני' כריה"ו, אמנם אני רואה שהוסיף כאן הנך מילי להיות אוגד בהן ולריכין ביאור,

והנה הר"ש פי' אמתני' שימתינו ל' לחלות, כמו במתונה דפ' אלו עוברין (פסחים מ"ז ב') ע"כ. ולפירושו יש לפ' דהיינו דקתני הכא להיות אוגד בהן, דכשהם לחין יפה לאוגדן ולמוכרן שנראה דבקרוב נתלשו, ומ"מ יש לדקדק דא"כ אמאי אינן בכ"י, מ"ש מדתנן בר"פ המעלה פירותיו לגג כדי שירד הטל עליהן שהן בכ"י, ולריך לדחוק ולפי' דהך לחלוח אינו לחלוה דטל או מטר, אלא לחלוח הגג עלמו, ודמי לזיעת בתים דאין מכשיר, א"נ מן האויר כמ"ש התי"ט בשם מהר"ס. אך עפי נר' דאגודות דקתני הכא ל"ד לאגודות דמתני', דהתם ר"ל אגודות של ירקות שהם עלמן אוכל דומיא דקליעות, ואפ"ה אינן בכ"י ותנא הכי לרבותא, והכא הוסיף לרבותא דר"מ, דאפי' לא העלה הירקות אלא האגודות שאוגד בהן הירקות, שע"י שהן לחין נקל לאוגדן וקאמר שאם נשאר בהן לחות כשאוגד הירקות הרי הירקות מוכשרין, ומ"מ קשה מ"ט דר"מ, כיון שאין הלחות הזה אלא מן האויר או מהזיעה היכי הוי בכ"י, הא אין זה משקה, ואם נאמר דאיירי שימתינו מהטל הדרא קו' מ"ט דריה"ו, אמנם הרמב"ם יש לו פי' אחר בימתינו, דהיינו שיעמדו זמן ארוך ולא יפסדו, וז"ל בפי"ד דין ג' המעלה את האגודות בשביל שימתינו וירד עליהן הטל לא הוכשרו, ואין אומרין הואיל והכל יודעין שהטל יורד ה"ז ברלונו, שהרי לא העלם אלא כדי שימתינו ע"כ. ולדידיה ניחא דמלי' למימר דר"מ סבר הואיל ויודע דודאי הטל יורד חשיב ברלונו, אלא דלפירושו לא תתיישב כ"כ ל' להיות אוגד בהן דקתני הכא, ויש לפ' דאגודות דקתני ר"ל שמעלה הירקות מפוזרין כדי שיתקיימו ולא יפסדו עד שירלה לאוגדן ודוחק.

המעלה **פירותיו** לגג וכו', העלן מפני **הכנימה** וכו', אם **שמח** וכו', א"א שלא **לשמוח** אלא וכו', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש אמתני' דר"פ, אך לא פי' בה מידי. והנה במתני' תנן המעלה פירותיו מפני הכנימה וירד עליהן טל אינם בכ"י, אם נתכוון לכך ה"ז בכ"י, הטנך הש"ו אעפ"י שחשב שירד עליהן הטל אינן בכ"י, שיש להן מעשה ואין להם מחשבה ע"כ. והוסיף כאן הך רישא המעלה לגג ללותתן וכו', אע"ג דמלתא דפשי' דדוקא תנן מפני הכנימה אינן בכ"י, אבל כדי ללותתן פשי' דה"ז בכ"י, ובמכ"ש נמי אתי ממאי דתנן ואם נתכוון וכו', דהשתא ומה העלן מפני הכנימה כל שנתכוון לכך אח"כ בשביל הטל הן בכ"י, המעלה מעיקרא אדעתא דטל לא כ"ש, אלא איידי דבעי למיתני הכי בסיפא גבי חש"ו, תנא נמי ברישא גבי גדול, ומ"ש כאן בדברי ת"ק אם שמח, נר' ודאי דר"ל אפי' לא שמח אלא אחר שניגב הטל, דאל"כ היינו ריה"ו דמסתברא שאם ר"ל שמח בעוד הטל עליהן דהיינו שמח היינו חישב וא"כ במאי פליגי, אלא בהכרח לפי' דת"ק סבר דאף אם לא ידע כלל עד אחר שניגבו, כגון שהגידו לו אחר שניגבו שירד הטל עליהן ושמח הרי הן מוכשרין למפרע, וא"ל ריה"ו ודאי דא"א שלא לשמוח, ומ"מ לשמחה מה זו עושה הואיל ובשעת שמחה תו ליכא טל, אלא עודהו הטל עליהן אם חישב אז שבח אני את השמחה, ומתני'

*) שושנים לדוד.

ללותת' בטל ובגשמי' הרי זה בכי יות', העלן מפני הכלימה וירדו עליהן גשמים, אם צמח בכי יותן, ורבי יהודה אומר אי איפשר שלא לצמח, אלא עודהו טל וגשמי' עליהן אם חישב עליהן הרי זה בכי יותן, אם לאו אינו בכי יותן. (ב). חרש שוט' וקטן שהעלו פירותיה' לגג ללותתן בטל ובגשמים הרי זה בכי יותן, העלו מפני הכנימה וירד עליהן טל וגשמי', אף על פי שחישבו אינן בכי יותן, שיש להן מעשה ואין להן מחשבה.

(ג). רבי חילפתה בן קוינח אומ' שום בטל בכי טמא, מפני שמרבצין עליו במים ואחר כך קולעין אותו, אמרו חכמי' אם כן יהא טמא לחילפתא בן קוינא וטהור לכל ישראל. (ד). יהוש' בן פרחיה אומר חטים הבאות מאלכסנדריא טמאו, מפני אנטליא שלהן, אמרו חכמים אם כן יהיו טמאות ליהושע בן פרחיה וטהורות לכל ישראל. (ה). אמ' ר' יוסי בראשונ' היו הבכרות של קשואין ושל דלועין שבצפרי טמאות, מפני שמקנחין אותו

חסדי דוד

דקתני אם נתכוון לכך, משמע ודאי דהיינו כריב"ו, דאילו אחר שניגבו מאי שייך נתכוון, וכך פירש"י ברפ"ק דחולין די"ג דמייתי התם להך מתני', ופירש"י אם נתכוון לכך בין בשעת העלאה בין לאחר מכאן קודם שינגב הטל מעליהם ה"ז בכ"י, דהרי אמרי' בדוכתא אחריתי עודהו הטל עליהן ושמח הרי הן בכ"י אעפ"י שלא נתכוון קודם לכן אלא כשראה שמח ע"כ. הרי בהדיא כדאמרן, וברור דדוכתא אחריתי דכתב רש"י היינו סברת ריב"ו דהך תוס', ומדברי רבינו למדנו טעמא אחרינא לבבא ראשונה דקתני הכא המעלה ללותתם וכו', דאמרן לעיל דיתירא היא ודתניא אגב סיפא, אבל כפי מ"ש רש"י ניחא דכי היכי דלא נטעה לפי דמאי דקתני אם נתכוון לכך לא קאי אמעלה מפני הכנימה אלא מלתא באפי נפשה היא, וה"ק אם נתכוון לכך מתחילה בשעת העלאה אז הוא דהוו בכ"י, אבל לעולם אם העלם מפני הכנימה נימא דתו לא מהניא מחשבה, הילכך הוסיף כאן ברישא המעלה ללותתם וכו', דממילא מאי דהדר תנא אם נתכוון או חישב היינו אפי' בהעלם מפני הכנימה אלא שאח"כ בעוד הטל עליהן נתכוון. ובסיפא דמתני' דחש"ו, פירש"י שם העלום חש"ו מפני הכנימה אעפ"י שנתכוון לכך לאחר שירד הטל אינן בכ"י, שאין מחשבתן מחשבה וכו', והאי מעשה דעליה לאו מעשה דמפני הכנימה העלום ע"כ. מוכח בהדיא מדבריו שאם העלום חש"ו ופירשו להדיא בשעת העלאתן דכדי שירד הטל עליהן היינו יש להן מעשה והרי הן בכ"י, וכפירושו ז"ל מוכח להדיא כאן בתוס' דקתני בבירור שאם העלום מתחלה ללותתן וכו' ה"ז בכ"י, ומתני' נמי הכי דייקא דהיינו דמסיים שיש להן מעשה ואין להן מחשבה, ואם אי' דאפי' העלום מתחלה אדעתא דהכי לא מהני, מאי האי דקאמר שיש להן מעשה, הא אפי' מעשה בכה"ג אין להן, וא"כ מאי תנא במתני' דמהני להו דתנא שיש להן מעשה, אלא מוכח דאדוקיא דמתני' קאי דקתני העלם חש"ו אעפ"י שחשב וכו', ופי' העלם דומיא דהעלם דרישא, דהיינו מפני הכנימה, וא"כ מאי דקתני אעפ"י שחשב ר"ל שחשב אח"כ, דוק מינה טעמא שחשב אח"כ דאין כאן אלא מחשבה, הא העלם מתחלה בבירור אדעתא דהכי הרי הן בכ"י, והא מסיים שיש להן מעשה וכו', איברא דרבו' בעלי התו' שם הרבו להק' על פירש"י, ופירשו להיפך דחש"ו אפי' העלום מתחלה אדעתא דטל ואפי' דברו בפיהם שעל דעת כן מעלים אותן לא מהני, וחילקו בין מעשה גמור למעשה גרוע, והך מעשה דהעלאה חשיבי ליה מעשה גרוע ע"ש. אך אין ספק דאשתמיט מרבנן הך תוס', דבהדיא מפורש בה כפירש"י. וכבר לעיל בפ"ז דב"מ דכלים הארכנו בדבר זה בעניותנו ויישבנו כל מה שהק' עליו התו' שם, ושם הוכחנו דהרמב"ם נמי בשיטת רש"י קאי ודלא כהרל"מ והמשל"ם עש"ב. והשתא הכא עם הך תוס' אשרנוהו וקיימנוהו לפירש"י ואתקיים, ואע"ג דהרמב"ם בפי"ד פי' כליש' דמתני' ולא הזכיר מהך תוס' כלל סתמא כפירושו, וכי היכי דמתפרשא לי' דמתני' כדברי התוס' ה"נ מתפרש לשניה דהרמב"ם, ולא חש לבאר דסמך על מה שכתב במקום אחר אשר הבאתי דבריו לעיל שם בכלים ע"ש.

(ג). ר' חלפתא בן קוניא אומר שום בעל בכי וכו' בן קוניא וכו', כל"ל. וכך הביאה הר"ש במש' ב', ופי' קולעין אותן מלחלחים אותן במים תחלה כדי לקולעו בעלין, שדרך לחבר שומין ולעשות מהן קליעות גדולות, וכשהעלין יבשין אין נוחים לקלוע. אנטליא מלי' אנטל בח"ה (ב"ב נ"ח ב') כלי שנוטלים ממנו לידים, ודרכן להניחם מלאים מים על החטים ואם נשפכו נשפכו ע"כ. ומה שפי' הרב על אנטליא דסיפא, מלבד שהוא דוחק דלאיזה תכלית היו מניחין האנטל על החטים, בר מן דין מאחר שהיה שלא לרצון כמ"ש ואם נשפכו נשפכו ש"מ שלא היו מכוונים, וא"כ היכי קאמר דטמאים דהיינו מוכשרין, ועפי' נלע"ד לפי דפשטיה מלי' נטילת ידים דהיינו רחיצה, ויהיה פי' אנטליא שלהן רחיצה[22] שלהן, ואפי' דהתם היו קורין ללתיתה של החיטים אנטליא, וקאמר ר"ש ב"ש שהיה דרכן של אנשי אלכסנדריא לרחוץ וללתות כל החטים כדי שיהיה הסולת מיופה, ורבנן דפליגי עלייהו דקים להו דרובא לא הוו עבדי הכי לא בשומין בשום מקום להרביץ עליו מים, דלמה זה יהיו ממתינין לקולען עד שיתייבשו כדי שיצטרכו להרביץ עליו מים, מלי לקלען סמוך לתלישתן קודם שיתייבשו, וכן באלכסנדריא קים להו דרובא לא היו רוחצין החטים ולמיעוטא לא חיישי' בסתמא, ומש"ה בין על ר' חלפתא בשום, בין על ר' שב"ש בחטי אלכסנדריא השיבו חכמים דלדידהו ודאי טמאין, דהא שווייהו אנפשייהו חתי' דאי', א"נ דאינהו קיימי בשי' ר"מ דחייש למיעוטא, אבל לכל ישר' טהורות שהן בחזקת שאינן מוכשרין ועיין לקמן בסמוך.

(ה). אר"י בראשונה היו הכריכות וכו', שבצפורי וכו', ושל טופח של צפורי וכו' שגורסין

22) הפירוש הנכון הוא בכמה מן הראשונים, וכמו שפירש רבינו בעצמו לעיל מקוואות פ"ד ה"ב, עיי"ש, ומ"ש בתס"ר עמ' 15 ועמ' 115.

בספוג בשעה שעוקרין אותן, קבלו עילהן אנשי צפורי שלא יהו עושין כן. (ו). בראשונה היה גריס של פול ושל טופיח ושל צפורין טמא, מפני ששורין אותו במים בשעה שגורסין אותו. (ז). הפירות מכל מקום הרי הן בחזקת טהר׳, אח׳ הגוי ואחד הכותי ואחד ישראל, אף על פי שאמרו אין אדם רשאי לטמא פירותיו, התירו לבעל הבית שהוא מטמא דבר מועט ונותן לתוך כפישא. (ח). כל האגרות של כפרים הבאין מבית השוקין טמאין, ולא מקום איגר אמרו, אלא כולם מפני שהיא מתרפרפת וחוזר ואוגדה דברי רבי מאיר, רבן שמעון בן גמליאל אומר לדברי רבי מאיר

חסדי דוד

אותו, קבלו עליהן אנשי צפורי שלא יהו עושין כן, כצ״ל. וכך הביאה הר״ש, אמנם לא פי׳ בה מידי. ונר׳ לפי׳ משום דבעי למיתני דהפירות בכל מקום בחזקת טהרה דמסתמא אינן מוכשרין, הילכך קאמר דבתחלה היו מוציאין מן הכלל הכריכות של קשואין ודלועין הנמכרין בצפורי, לפי שהיה דרכן לקנחן בספוג שרוי במים בשעת עקירתן, והיו מוכשרין ויד הכל ממשמשין בהן, ולכך היו בחזקת טו׳ עד שקבלו עליהן שלא לעשות כן, וחזרו להיות ככל שאר פירות, והא דנקט כריכות נר׳ שדרכן היה כך למכרן כריכות, וה״נ קאמר דבראשונה היה בחזקת טו׳ גם הגרים וכו׳, עד שקבלו כדלעיל. והדר תני כל הפירות בכל מקום בחזקת טהרה, ובכלל פירות איכא נמי מיני תבואה וקטניות [23]), וה״ט דמטהרו רבנן לעיל גם החטים של אלכסנדריא, ול״ק מהא דתנן כל הקמחים והסלתות של בית השווקים טמאין, דהיינו דוקא כשמוכרין הקמח או הסולת, אז היה דרכן של המוכרים ללתות החטים קודם הטחינה כדי שיהיה הקמח לבן, אבל כשמוכרין החטים אין דרכן מסתמא ללותתן, דלמה יעשו כן אדרבא אם לא ימכרו מהר איכא למיחש שיתרקבו, והיינו נמי טעמא דכל הפירות אפי׳ המוכר גוי, ומיהו איכא מילי דחזקתן טמאין וכמו שיתבאר לקמן. ומאי דמסיים הכא אעפ״י שאמרו וכו׳, לכאורה היה נר׳ דצ״ל דהך תנא סבר אסור לגרום טו׳ לחולין שבא״י, וכ״ש שאסור לטמא בידים, וא״כ היינו כמש׳ ראשונה דבע״ז פר״י דנ״ה, וא״כ לית הלכתא הכי, דקי״ל כמש׳ אחרונה דמותר לגרום טו׳, אבל כי דייקא ליכא למימר הכי, דאי כפי מש׳ ראשונה אמאי שרי דבר מועט אפי׳ לטמא בידים, לכך נר׳ דודאי כמשנה אחרונה אתיא, ומיהו כבר איתא התם דאפי׳ למשנה אחרונה אין בוצרין עם ישׂ׳ העושה פירותיו בטו׳, ופירש״י דאע״ג דס״ל השתא מותר לגרום טו׳ ה״מ דנכרי, אבל דיש׳ עבולים הם לתרומה ואסור לגרום טו׳ לתרומה וע״ש בתו׳. ולפי״ז ניחא דה״ק הכא אעפ״י שאמרו אסור וכו׳, משום דגורם טו׳ לתרומה, אבל התירו לב״ה לטמא דבר מועט קודם מירוח לאוכלן עראי דפטור מן המעשר, נמצא דאינן אלא חולין גרידי ומותר אפי׳ לטמאן בידים, ואכתי לא אתפרש מ״ש ונותן לתוך הכפישה, ונר׳ דקמ״ל שצריך ליתנם דוקא לתוך הכפישה שאינה מקבלת טו׳, להיכרא שאם ישאר מהן אחר שאכל שלא ישכח שהן טמאין ויבא לערבן עם שאר הפירות ויטמאם, ואסור לפי שטבולים לתרומה, ועיין מ״ש הרמב״ם בפי״ו דבדין ו׳ פ׳ לרישא דהכא, וז״ל הפירות בכ״מ בחזקת טהרה אפי׳ היה המוכר גוי עד שידע שהוכשרו, או שיהיו מדברים שחזקתן מוכשרין, ובדין ט׳ כתב כשם שמותר לאכול חולין טמאין כך מותר לגרום טו׳ לחולין שבא״י, ויש לו לטמא את החולין המתוקנין לכתחילה ע״כ. ודייק באומרו המתוקנין, לאפוקי אם הם טבולים לתרומה וכדלעיל, ועמ״ש התי״ט ספ״ה דשביעית, ואין להק׳ דמ״מ הו״ל להרמב״ם לאשמועי׳ רבותא, דאפי׳ בחולין שאין מתוקנים דהיינו טבל שרי בדבר מועט כדקתני הכא, שדבר זה מובן ממילא, דכיון דמתוקנים שרי משום דליכא חששא דתרומה, ממילא משמע דה״נ דבר מועט דשרי לאכול עראי בלא הפרשת תרומה, דמותר לטמאו דכמתוקן דמי, ומ״מ דבר ברור דהא דשרי הכא לטמא לדבר מועט, היינו לאחר שהפרישו משאר הפירות או התבואה, שאילו ליטלו משם בטו׳, הרי הוא מטמא גם את השאר שנוגע בם, ומ״מ משכחת לה שיכול להפרישו משם אף כשהוא טמא, כגון שנוטלו בפשוטי כלי עץ וכיוצא.

(ח). כל האגודות של שווקין הבאין מבית השווקים וכו׳, ולא מקום אגד וכו׳, לדברי רבי מאיר האלומות טהורות, כצ״ל. לפי הגירסא שלפנינו, אבל הר״ש גריס יהו אגודות של שווקים טהורות, ופי׳ הר״ש טעמא דר״מ משום דחיים למשקה פיו כדקתני מתני׳, ואתא רשב״ג למימר אם אי׳ כדקאמר ר״מ באגודות של שווקים שהן גדולות ליכא למיחש, דאין מתלחלחין במשקה הפה, ומדטמאוה חכמים ש״מ כריה״ו דטעמא משום לחלוח של גג, ולעיל במתני׳ בדר״מ פי׳ הלחים עצמן כשמתייבשין לפניו בשוק מלחלחן במשקה פיו ע״כ. כלו׳ דבמתני׳ איכא ג׳ סברות, ת״ק סבר אגודות של שווקים טמאין, כלו׳ סתם אגודות מפני שמרבילין עליהן מים כשמתייבשין קודם שיוליכם לשוק מעלה אותן לגג ללחלחן, וריה״ו מטהר בלחים שא״צ להרבין מים, ור״מ אמר וכי מפני מה טימאום אלא מפני משקה הפה ע״כ, והשתא היינו דקאמר רשב״ג הכא דלמשקה פיו ליכא למיחש, אלא דוקא היכא דאיכא למיחש ללחלוח הגג חיישי׳, לאפוקי היכא דידעי׳ שהן לחין, כלו׳ דמקרוב נתלשו דהשתא ליכא למיחש, ומיהו ת״ק דמתני׳ ודאי דסבר דלא פלוג רבנן ואפי׳ בלחין כה״ג טמאין, דאל״כ ת״ק היינו ריה״ו, ומעתה לא ידענא מאן פסיק ליה להר״ש דרשב״ג דהכא כריה״ו דמתני׳, דילמא כת״ק ס״ל דלא חילקו א׳ ואפי׳ היכא דליכא למיחש לליחלוח גג דידוע דנתלשו היום, וגם לא ידענא איך יתכן דמאחר דר״מ הזכיר של שווקים להדיא ואמר טמאין, איך ילדק שיאמר עליו רשב״ג דלדבריו של שווקים טהורין, הרי בהנהו גופייהו טימא ר״מ, אך לפי׳ גי׳ הס׳ שלפנינו ניחא טפי פי׳ זה, והיינו דר״מ קאמר דכל של השווקים טמאין בין גדולים בין קטנים, ועל זה השיב רשב״ג דכיון דטעמא מפני משקה הפה כנר׳ ממתני׳, א״כ

23) לעיל ע״ז פ״ה (כי״ע פ״ד) הי״א: לוקחין מן הגוים תבואה וקיטנית וגרוגרות השום והבצלים מכל מקום ואין חוששין משום טומאה. ורבינו בפירושו שם, צ״ג רע״ב, ציין לתוספתא כאן.

האילמות טהורות. (ט). האוג בכל מקום הרי הוא בחזקת טומאה, בחזקת, קשואין והדלועין התלויין בגמי על פתחי חנויות הרי אלו טמאין. (י). ירק הנמכר עם טרכסימון לפני חנוני הרי זה טמ', מפני שמזלפין עליו מים בשע' שמוכרין אותו, ואתרוגי קיסרי הרי אלו בחזקת, ביצי חנוני שמוכ' בהן לח ויבש הרי אלו טמאין דברי רבי מאיר, ורבי יהודה מטהר, אמר רבי שמעון בן אלעזר לא שהיה שמעון בן אלעזר מטמא לח ויבש, אלא שתינוק מטמאן במשקה שבצלוחית. (יא). כל הביצין

חסדי דוד

הו"ל לחלק ויהיו האלמות כלו' אגודות גדולות טהורות דאין מתלחלחין במשקה הפה, ולא בא רשב"ג לגלות דעתו כמאן סבר אי כת"ק אי כריה"ו, ולא אתא אלא להק' על ר"מ דלדידיה הו"ל לחלק בין אלימי לקטיני, וברישא נמי נר' דטפי דווקא גי' ס' דידן של כפרים הבאין מבית השווקים, ואורחא דמלתא נקט שדרך להביא מהכפרים משם הגנות והשדות לעיר לשווקים למכור, ולפי גי' הר"ש של שווקים הבאין מבית השווקים לישנא יתירא הוא. ומה שכ' ר"מ לא מקום אגד וכו', נר' פירושו דלא הקלחים החיצונים בלבד שעליהן האגד הוכשרו, אלא אפי' קלחים הפנימיים, מפני דזימנין שהאגודה מתרפרפת[24] כלו' מתרפא האגד וחוזר ואוגדה כאשר יעלה המזלג והפנימיים מתהפכין ונעשים חיצוניים וכשמתייבשין מלחלחן במשקה פיו, ואמנם בפי' ג' סברות דמתני' טפי דייק פי' הרמב"ם ע"ע, ולהלכה אין לנו אלא כת"ק דמתני' ובכל גוונא טמאין, וכ"פ הרמב"ם רפי"ו כל האגודות שבשווקים בחזקת מוכשרין, שדרכן לזלף המים עליהן תמיד ע"כ, כלו' וכיון שהם בחזקת מוכשרין הרי הן בחזקת טמאים, דכיון שהם בשווקים לימכר הרי יד הכל ממשמשין בהן, ובפי' המש' כתב הרמב"ם והמחלוקת שבין ת"ק לר"מ, כי ר"מ אשר נותן הטעם מפני משקה הפה אם היה דרכם שלא יעשו כן הן טהורין, ות"ק אמר כי כולן מוכשרין וכו' באיזה ענין שיהיה והלכה כת"ק ע"כ, והך ליש' אשתמיטתיה להר"ב א"ן ע"ע.

(ט). האוג בכל מקום וכו'. משום דתנא לעיל הפירות בכ"מ בחזקת טהרה, אפיק הכא האוג מכלל כל הפירות, ונר' טעמא דמין פירי זה אורחיה להצטמק ולהתייבש במהרה, לכך היו מרבילין עליו מים תמיד[25]), ואח"כ נ"ל הקשואין והדלועין התלויין וכו', הרי אלו בחזקת טמאין, ונר' לפי שדרך החנויות שמוכרין בהם קשואין ודלועין, שהיו תולין בגמי על פתחי החנויות קצת קשואין ודלועין לדוגמא שידעו העם שמוכרין שם מינים אלו, ובהיות שתולין אותם שם ימים רבים לדוגמא, דרכם לזלף מים עליהן כדי שיתקיימו לחים, ושנים אלו פי' הרמב"ם שם דין ז' ע"ש, ומ"ש ירק הנמכר עם טרכסימות וכו', נר' דהך תנא ריה"ו הוא דס"ל באגודות ירק להים דטהורין כדלעיל, קתני הכא דמ"מ הירק הנמכר יחד עם טרכסימות, דהיינו עולשים כפי מ"ש הערוך בשם הירוש' ע"ש, ומין העולשין דרכו להצטמק מהרה וצריכין לזלפו תמיד, ואגביה מזלפין ג"כ על הירק שהוא אצלו, הילכך בהא מודה ריה"ו, ולפי"ז ה"ט שהשמיט הרמב"ם להך בבא דלא אצרכא אלא לריה"ו, אבל לדידן דקי"ל כת"ק כדלעיל כל ירק הנמכר בחזקת מוכשר, ובמאי דמסיים באתרוגי קסרי נר' דחסר בסוף תיבה אחת ונ"ל בחזקת טו'[26]), דנר' שהיה ידוע אצלם שדרכן להרבין מים עליהם ויצאו מכלל הפירות, וג"ז השמיט הרמב"ם כיון שזה תלוי במקום פרטי ודבר ברור הוא.

(י). ביצי חנוני וכו', לא שהיה ר"מ מטמא וכו', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש ולא ביאר בה כלל, והנה במתני' תנן כל הבצים בחזקת טהרה חוץ משל מוכרי משקה, ואם היו מוכרין עמהן פירות יבשים טהורות ע"כ, והכא אשמועי' דהא דאם יש לו ג"כ פירות יבשין הביצים טהורין, לאו דברי הכל הוא אלא סברת ריה"ו ור"מ פליג, והר"ש פי' במתני' כל הביצים של תרנגולת ושאר עופות שוקלין כנגדן לח ויבש, ופעמים מניחה בכף מאזנים שהיה בה משקה ע"כ. ולא ידעתי בעניי אמאי טמאין, לו יהי שמניחה בכף שהיה בה המשקה, הא ודאי דהיינו שלא בכוונה וא"כ אין זה לרצון ואמאי טמאין, ותו לא ידענא לפי טעמו מאי האי דתנן ואם מוכרין עמהם פירות יבשין טהורין, דמאי נ"מ שמוכרין גם יבשין, הא מ"מ הואיל ומוכרין גם לחין הרי החשש במקומו עומד, דפעמים שמניחה בכף שהיה בה משקה, ואם נאמר דהר"ש מפי' דעמהן ר"ל עם הביצים, ולעולם אינו מוכר אלא יבשין, א"כ מלתא דפשי' היא ומאי קמ"ל. אבל הרמב"ם והר"ב פי' דכשהן הביצים אצל מוכרי משקה יגעו בהם וידיהם בלולות במשקה, לפי שהן סומכין על קליפתן וכו', ואם הם מוכרין עם המשקה והביצים פירות יבשין אז הם מנגבין ידיהם בעבור הפירות, וע"כ ישארו הביצים בחזקת טהרה ע"כ, ולהך פי' נמלטנו מקושייתנו השנית, אבל הראשונה במקומה עומדת דסו"ס הו"ל שלא לרצון, ונ"ל דכיון שיודע שיש בידיו משקה, ואנן סהדי דלא קפיד לנגבם קודם שיגע בביצים, דסומך על הקליפה וכיון שאין המשקה נוגע רק בקליפה, אדרבא ניחא ליה שאם יש איזה לכלוך על הקליפה מעבירו ומש"ה מיקרי לרצון, אבל כשמוכר גם פירות יבשין ודאי דקפיד לנגבן כל שעה שנוגע במשקה בשביל פירות היבשין, ור"מ דהכא חייש אעפ"י שיש לו גם פירות יבשין, דזימנין דמתרמי דמיד אחר שמכר הלחין באין לקנות ביצים ולא קפיד לנגבן, ורשב"א אמר לא שהיה מטמא ר"מ לח ויבש, כלו' כשמוכר לח ויבש מחששא דאמרן דודאי קפיד אמנקיותא, וכל שעה מנגב ידיו, אלא ה"ט דזימנין שאיזה תינוק בא ליקח יין או שמן וגם ביצים, ופושט ידו עם הצלוחית לקבל הביצים ונשפך מהמשקה עליהן כך נר' פי' דבריו, אלא דית"מ בכה"ג קשיא טפי דאין כאן רצון כלל וצריך ישוב.

והא דהדר תנא סיפא כל הביצים וכו', נר' דהך תנא פליג אכלהו תנאי דלעיל, ואפי' ביצים של מוכרי משקה לבד

24) עיין ירושלמי דמאי פ"ה ה"ז, כ"ד ע"ד.

25) בתוספתא ע"ז פ"ה הנ"ל, בדפוסים ובכי"ו: האוג בכל מקום טהור. ורבינו שם הגיה „טמא" ע"פ התוספתא כאן, וכ"ה בכי"ע שם.

26) בכי"ו: בחזקת טהרה. וכן מעתיק בשם התוספתא ר"י סירליאוז בתוספותיו (ע"ש ר' יהודה החסיד) לברכות ל"ו א', ד"ה הוה, וכן יוצא ברור גם מן התוספות בע"ז נ"ט רע"א. ועיין תס"ר, עמ' 117, ומ"ש בתוספתא כפשוטה ח"א (דמאי), עמ' 231.

בחזקת טהרה, וביצת הבלן בחזקת טומאה. (יב). כיצד צדין דגים בחזקת טהרה, בין שצדן בחרס וביצת הבלן בחזקת טומאה כיצד צדין דגים בחזקת טהרה, בין שצדן בחרס ובין שצדן בכפיפה ובין שצדן במצוד' ניער את המצודה עליהן, הרי אלו בחזקת טהרה, ולעולם הן בחזקת טומא' עד שיתכוין לצוד בטהרה, ואין עם הארץ נאמן לומר לא נערתי את המצוד' עליהן. (יג). דם השחין ובעביות ותמצות בשר ומי פירות והמלח שנמחתו מטמאין ולא מכשירין, מי רגלי בהמה לא מכשירין,

חסדי דוד

סבר שהן בחזקת טהרה, ואולי דטעמו כדאמרן דאפי' תימא שיגעו בהן בלא ניגוב ידים הו"ל שלא לרצון, ומ"מ בביצת הבלן מודה שהוא בחזקת טו', ואמנם עיקר ביצת הבלן לא אתפרש [27]), ואולי שהיה דרכן להביא ביצים בבית המרחץ שיהיו צוויין קצת מחום המרחץ כמין ביצה המגולגלת, והיו גומעין אותם ביציאתם מהמרחץ, ומסתמא הם נוגעין במי המרחץ החמין וניחא ליה בהכי שיהו מגולגלין, ולכך הם טמאין כלו' מוכשרין, והרמב"ם שם השמיט דין הביצים לגמרי, ולא הביא לא מתני' ולא התוס' כלל ועיקר ולא ידעתי טעמו והוא פלאי, ועכ"פ ילפי' בין מן המש' ובין מהתוס' שיש לביצים דין אוכל ולא דין משקה, ואפי' אם היא מגולגלת שגומעין אותה ואפי' חיה, שאם חשובה משקה לא שייך בה טו' ולא הכשר, וכל האמור בין במתני' בין בתוס' לא שייך אא"כ חשובה אוכל ולא אם היא משקה, וה"נ מוכח ממתני' פ"ב דעוקצין ומהתוס' שם פ"ד, ונ"מ לעלמא כגון בדיני ברכות שהגומע ביצה חייב לברך ברכה אחרונה לכ"ע, אע"ג *) דקי"ל דהשותה צריך רביעית לברך אחריו, מ"מ הגומע ביצה צריך לברך אחריו אעפ"י שאין בה רביעית, ועמש"ל שם בפ"ב דטבול יום בד"ה ביצה שנקפה וכו', ועוד שם בפ"ד גבי ביצה שלוקה בס"ד.

(יב). כיצד צדין דגים בחזקת טהרה בין שצדן בחרם בין שצדן בכפיפה ובין שצדן במצודה ולא ניער וכו', כצ"ל. והשאר נמחק, והך מתניתא קאי אמתני' דתנן כל הדגים בחזקת טו', ולכאורה משמע דחזקת טו' היינו משום דודאי הוכשרו במים שבים או בנהר, הילכך מפי' הכא דליתא דמים שבמחובר אין מכשירין, ואע"ג שבעלייתן בהכרח נתלשין המים עליהן, עכ"ז אינן מוכשרין, הא למה זה דומה לפירות שנפלו לתוך המים ופשט ידו ונטלן, דתנן לעיל פ"ד דאינן בכ"י אא"כ חישב שיודחו ידיו, משום דאל"כ אינן תלושים ברצון דלא איכפת ליה במים העולין בהן, ול"ד לנותן פירות במים להדיחן כמו ההיא דצנון של הנדה, דהתם גלי דעתיה דניחא ליה בשעת עלייתן שיהו מודחין דאדעתא דהכי נתנן, אלא הכא ה"ע דתנן דבסתמא הן בחזקת טו', משום דמסתמא מנער את המצודה עלייהו כדי שיתקיימו חיים אחר עלייתן מהנהר וליקפצו עלייהו זביני, ואפי' לדן לצרכו פשי' דניחא ליה בחיותן ומסתמא מנער, נ"מ שאם לא ניער בודאי את המצודה אינן מוכשרין מטעמא דאמרן דדמי לפירות שנפלו, ומש"ה מסיים דאין ע"ה נאמן לומר שלא ניער, ול"ד לסתם פירות דתנינן לעיל דנאמן ע"ה לומר שלא הוכשרו, משום דהכא אנן סהדי דניער משום דבהכי ניחא ליה, ולא סוף דבר דאין ע"ה נאמן אלא אפי' חבר כל זמן שלא כיון לצוד בטהרה איכא למיחש שמא ניער ולאו אדעתיה, משום דבהכי ניחא ליה, נמצא דההפרש שבין חבר לע"ה בדגים, דבחבר אם אומר שכיון לצוד אותן בטהרה כלו' שלא ניער הרי הן טהורין כלו' שאין מוכשרין, אבל ע"ה אפי' אומר שלא ניער אינו נאמן, ועם האמור יובן ל' הרמב"ם שם בפי"ו דין ג', דלכאורה יש בדבריו יתור נפיש וגמגום וכמו שהקשה הר"ב א"ן במתני', ועוד הק' שם מ"ש מצנון ע"ש, ובמה שכתבתי הכל נכון וקיים ע"ש.

(יג). דם השחין ואבעבועות ותמצית וכו', והמלח שנמחה לא מטמאין וכו', כצ"ל [28]). כפי מה שנתבאר מל' הרמב"ם בפ"י דין ב' וג' ע"ש, והא דאיצט' למיתני דם השחין ואבעבועות, היינו משום דתנן בשלהי מכילתין דדם מגפת האשה או האיש טמא דקרוי משקה, לא תימא דה"נ דם השחין וכו' קמ"ל, וטעמא דמלתא דדוקא דם מגפתן דהיינו שהוכו בידי אדם קרוי משקה, משום דקרי' ביה דם חללים ישתה דמ"ל קטליה כוליה מ"ל קטליה פלגיה, אבל דם השחין וכיוצא דממילא אין זה דם חללים, ומיהו ממ"ש לקמן בפ"ה דזבים בדם היוצא מפיו ומפי האמה לא מתוקם חילוק זה, דהא ההוא נמי אתא ממילא שלא ע"י אדם, וצריך לחלק בין דם השחין שאינו בא מבפנים מחלל הגוף, מש"ה אינו בכלל דם חללים, משא"כ היוצא מהפה, ותמצית בשר נמי אצט' דאע"ג דדם שחיטה מכשיר, מ"מ דם האיברים אפי' פירש אינו מכשיר שאין זה דם הנפש, והמלח קמ"ל דאע"ג דברייתו מן המים מ"מ דינו כמי פירות, ומכאן היה נר' ראיה לסברת הטור בא"ח ס' תס"ב, שכתב דמלח בכלל מי פירות, וכ"כ הפר"ח שם דמהך תוס' ומדברי הרמב"ם האמורים ראיה לדברי הטור, והכי נקטי' בפשיטות ודלא כפי' המחבר ע"ש, אולם אני בעניי כבר עמדתי על זה במקום אחר, וכתבתי דל"ק לשי' הר"ן ודעמיה דפי' מרן כוותיהו, דלדידהו מתוקמא מתניתא במלח אסתרוקנית שנחצב מהקרקע ולא במלח שנעשה ממימי הים, דההוא אה"נ דתולדת המים הוא.

ומאי דמסיים נמי הכא במ"ר בהמה, הא נמי אצט' משום דתנן דמ"ר אדם הם תולדות למים ומכשירין, קמ"ל הכא דדוקא מ"ר אדם, אבל מ"ר בהמה אין מכשירין לרבנן, אבל ר"י בר"י סבר דכיון דקבלן בכלי אחשבינהו, ואולם רבנן סברי דאע"ג דאחשבינהו לא עדיפי ממי פירות שסחטן וקבל מימיהן, דמ"מ אינן בכלל משקין אע"ג דאחשבינהו, וכ"פ

*) בכתב יד תיבת אע"ג קרועה ורק אות א' נראית וסימן ר"ת, וברור שצ"ל אע"ג.

27) עיין ר"ן נדרים מ"ו ב' ומ"ש בתס"ר, עמ' 117 ואילך. ועיין קה"ר פ"א ח' ומ"ש בפירושו בס' „מחקרים בקבלה וכו'" (סה"י לכבוד שלום), עמ' קע"ב.

28) אבל גם בס' המפתח לר"ן גאון עירובין ל"א א' גרס „מטמאין ולא מכשירין" (כלפנינו), והוא כשיטת הראב"ד פ"א מה' ט"א ה"ד, עיין תס"ר, עמ' 118.

א"ר יוסי בר יהודה קבלן בכלי הרי הן מכשירין. (יד). א"ר יוסי אמר לי אינומים אחיו של יהושע הגרסי השוחט את העורב להתלמד בה דמו מוכשר, ור' אליעזר אומ' כל דם השחיטה לעולם מוכשר. דם המת מטמא בכל שהוא דברי רבי מאיר, ורבי יוסי אומר ברביעית, אמר רבי נראין דברי רבי מאיר בטומאה קל לטמא אחד ולפסול אחד, ודברי רבי יוסי בטומא' חמורה לטמא שנים ולפסול אחד.

חסדי דוד

הרמב"ם שם בפ"י דין ב', אמנם לא אתפרש טעמא מ"ש מ"ר בהמה ממ"ר אדם, ונ"ל דמ"ר אדם סתמא צלולין טפי מיא עול מיא נפיק, הילכך חשיבי תולדות למים, אבל מ"ר בהמה לא צלי כ"כ, ואתיא כליש' בתרא דרפ"ק דבכורות (ז' א') דבעו מיניה מרב ששת מ"ר בהמה מהו, ופשיט לאיסו' ממתני' דכל היוצא מן הטמא טמא, וכמו שפי' מרן בי"ד ר"ס פ"א, ודלא כליש' קמא דלא אסר אלא מ"ר חמור דעכירי טפי, אבל מ"ר אדם פי' שם דלדברי הכל מותרין ואפי' לד' הרמב"ם דבשרו אסור מן התורה, ואע"ג דהתם איכא טעמא אחרינא לשריותא, כמ"ש הפ"ח שם והוא מדברי ה"ה שכתבו ליישב מה שהק' עליו הראב"ד והרמב"ן דלדבריו אמאי שרי דם מהלכי שתים, ותי' הרב אליביה דלא איתמר ההוא כללא דכל היוצא וכו' אלא לטמאין בלאו, אבל בשר אדם בעשה, מ"מ דבר זה לא נמצא בבירור בש"ס, ועכ"פ כפי סברת הרמב"ם דבשר אדם אסור מדאו', א"כ הו"ל לש"ס בתר דפשיט רב ששת לאיסו' בכל מ"ר בהמה טמאה, הו"ל למיבעי מ"ר אדם מהו, ולישני בתר חילוקא דבשר אדם אינו אלא בעשה, א"ו דבר מן דין איכא במ"ר אדם טעם ברור לשריותא לכ"ע, משום דמיא עול מיא נפוק, וכפי"ז קשיא על מה שפי' הר"ש והר"ב במתני' דמ"ש מ"ר אדם בין גדולים בין קטנים, דגדולים היינו משקין היוצאין מפי הטבעת ע"ש, דודאי ליכא למימר בהני מיא עול וכו', ופשי' דעכורי טפי ממ"ר בהמה, ובר מן דין לא מצינו שם מ"ר ביוצאין מפי הטבעת, אבל הרמב"ם נר' מדבריו דלא פי' כן דז"ל שם ומי רגלי בני אדם בין גדולים בין קטנים, מוכח דר"ל בני אדם גדולים או קטנים ולעולם מ"ר דוקא.

(יד). אר"י אמר לי וכו' דמו מכשיר ורא"א וכו' לעולם מכשיר, כצ"ל. וכתב עלה הר"ש בפ"ק דבכורות ד"י פריך ר"א היינו ת"ק, ומשני איסורו חושבו איכא בינייהו, ת"ק סבר דמו מכשיר לעלמא אבל לגופיה בעי מחשבה, ואתא ר"א למימר דם שחיטה לעולם מכשיר ואפי' לגופיה לא בעי מחשבה, ומפ' משום דעורב יש בו סימני טהרה ע"כ. ולא הו"ל להרב לכתוב ומפ' משום וכו', כאילו הכל חדא מלתא עם מ"ש תחלה איסורו חושבו וזה אינו כן, אלא דמעיקרא הוא בעי תלמו' לאוקומי פלוגתייהו באי' חושבו, דר"א סבר אי' חושבו, והיינו דכל דבר טמא איסורו חושבו אוכל, דכיון דאסר ליה רחמ' ליש' מכלל דראוי לאכילה לנכרי, וא"כ אפי' בלא מחשבה טמאה טו' אוכלין, ות"ק דהיינו אינימוס סבר לא אמרי' איסו' חושבו, ודחי ש"ס ממאי דלמא לעולם לא אמרי' אי' חושבו לכ"ע, ופלוגתייהו דר"א סבר דעורב הואיל ויש בו סי' טהרה חשיב אוכלא בלא מחשבה, ות"ק סבר דאפ"ה בעי מחשבה ע"ש, ואיך שיהיה כולה הך מתניתא דהויה מהלכה, ול"מ דלא קי"ל כר"א אלא בין יש בו סי' טהרה בין אין בו, כל נבלת עוף טמא שאין בה טו' מן התורה מדנפשה אינה מטמאה כלל אפי' טו' אוכלין, א"כ חשב עליה לאכילה והוכשרה ואז מקבלת טו' אוכלין אם נגע בה טו', וכסתם מתני' דעוקלין, ואפי' כנימוס *) לא קי"ל כלל, דאין דם שחיטת עוף טמא מכשיר לא לדידיה ולא לאחריני, כי היכי דשחיטת בהמה טמאה אינה מכשרת ואין מכשיר אלא דם שחיטת בהמה חיה ועוף הטהורין וכמתני' דפרקין, וכן מבו' בדברי הרמב"ם בפ"ג מהא"ה ובפ"י מהט"א ע"ש.

דם המת וכו', א"ר וכו'. פירש הר"ש בטומאה קלה דלא מטמא אדם וכלים ואינו אלא ראשון ועושה ב' וג' דשליש' פסול בתרומה, בטו' חמורה דמטמא אדם וכלים לטמא ב' משכחת לה לטמא ג' ולפסול א', דרביעית דם מן המת אבי אבות הוא ואדם וכלים הנוגעים בו נעשים אב הטו' לעשות א' ב' ג' בתרומה, אלא נקט ב' משום דאיירי באוכלים שנגעו בדם ואין אוכלים נעשים אב הטו' לעולם, כדמוכח בשלהי עירובין דכל דבר דאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטו' ע"כ. והא דכתב הרב משכחת לה לטמא ג' וכו', הומ"ל עדיפא מינה דמשכחת לה לטמא ד' כגון כלים שנגעו ברביעית דם, דחרב ה"ה כחלל והרי הן אבי אבות כמוהו, ואדם הנוגע בכלים אב ואב"ג בתרומה, ועפי נמי משכחת לה כלים בדם דהן אבי אבות ואדם בכלים אב וכלים באדם הרי הן אב כמוהו ואב"ג באוכלין דתרומה, אלא דלא פסיקא ליה לשיטתיה, דלא בכל הכלים אמרי' חרב כחלל כמ"ש בריש אהלות, ולהלכה אע"ג דכפי הך מתני' הו"ל ר' מכריע, דהא לר"מ אפי' פחות מרביעית דם מטמא טו' חמורה, דמשמע דדריש כל נפשת כל דהוא מהנפש, ולר"י פחות מרביעית טהור לגמרי, ור' סבר שמטמא טו' קלה ולא חמורה, מ"מ פשוט דאין הלכה כמותו, חדא דאין הכרעת תלמיד מכרעת, ולאידך פי' נמי דאין הכרעה שלישית מכרעת נר' דהא נמי הכרעה שלישית הויא, שהרי טו' קלה לא הוזכרה לא בדר"מ ולא בדר"י, ותו דהו"ל מחלוקת בברייתא וסתמא במתני' דתנן בפ"ג דאהלות אלו שאם חסרו טהורין רביעית דם וכו', וטהורין לגמרי משמע, ש"מ דב"ד של ר' לא קבלו הכרעתו, ולכך סתם כר"י, אלמא הכי הלכתא וכ"פ הר"מ בפ"ג מהט"מ.

(טו). כל משקה המת וכו'. מייתי לה בפ' כסוי הדם דפ"ז, והר"ש מייתי הכא לאותה סוגיא וכתב עלה וכתוב בכל הס' תנן התם ואינה מש' בשום מקום אלא ברייתא היא [29]) זו, וכל משקה המת כגון דמעת עינו וחלב האשה, דלא גזרו על משקה המת, אע"ג דגזרו על המשקה הזב כדמפ' התם דזב לא בדילי אינשי מיניה מת בדילי אינשי מיניה, ותימא הא מדאו' תורת משקה עליהן דכלהו דריש מקראי בפ' דם הנדה דנ"ה וכו', לכך נר' דקראי דהתם אסמכתא בעלמא

*) לעיל איתא: אינימוס.

29) עיין לעיל אהילות פ"ד ה"ט, ומש"ש רבינו, עמ' קצ"ז.

(טו). כל משק׳ המת טהורין חוץ מדמו, וכל מראה דמים הרי אלו טמאין, אמר רבי יהושע בן קבוסאי

חסדי דוד

ניכהו, ותדע מדקאמר ומטמאין טו׳ משקין ברביעית, והלא כל משקה מטמא בכ״ש וכו׳, אלא בטו׳ דרבנן לא גזור אלא ברביעית עש״ב. ומעין דבריו אי׳ התם בתו׳ בפ׳ כיסוי הדם ע״ע, וגם דברי רש״י דבפ׳ דם הנדה דפי׳ על ומטמאין טו׳ משקין כשאר משקין טמאין ברביעית זהו שיעור משקין לטו׳ ע״ש, צריך לדחוק ולפי׳ דר״ל זהו שיעור משקין דמדרבנן בלבד, דלא מסתבר דאשתמיטתיה למאור עינינו כל אותם המקומות דמייתו התו׳ שם בחולין דמוכחי בהדיא דמשקין מטמאין בכ״ש, א״ו ה״ק כל שאין עליהן תורת משקה אלא מדרבנן לקבל טו׳ שיעורן ברביעית, וכך פי׳ דברי הר״ש דהכא נמי, ולדינא קי״ל דכל משקה המת טהורין, ולא גזרו בהו רבנן טו׳ כלל ודמעת עינו של זב וכו׳, אינם אלא גזרה דרבנן אך מ״ש התו׳ דמשקין שאינם אלא מדרבנן אין מטמאין רק ברביעית, אין כן ד׳ הפו׳ אלא כלם בכ״ש, ומ״ש הש״ס התם ברביעית היינו לפסול את הגוויה, וז״ל הרמב״ם בפ״א דמו״מ ע׳ משקין בזב ג׳ מהן אב הטו׳ והן רוקו וכו׳, ג׳ מהן כולד הטו׳ ואלו הן דמעת עינו וכו׳, כל א׳ מאלו כמשקין טמאין שאין מטמאין אדם, אבל מטמאין כלים מד״ס כמו שביארנו וכו׳, והשיג הראב״ד וז״ל אף בזה טעי שהרי הן מטמאין את הגויה ברביעית ע״י שתיה, אבל במגע ודאי אין מטמאין אלא הידים בלבד ואפי׳ במשהו, והן מטמאין את הכלים במשהו וכו׳, והשיב מרן ואני אומר שמאחר שדבריו יכולים להתפרש דלא מיירי אלא לענין מגע אין כאן טעות ע״כ. נר׳ מדבריו שהבין בכוונת הראב״ד שלא השיגו אלא השגה אחת, והיינו במ״ש דאין מטמאין אדם, והא קאמר הראב״ד דשפיר מטמאין אדם בשתייה, אבל מאי דמסיים הראב״ד דמטמאין כלים במשהו אין זה השגה אלא ביאור לפי שהרמב״ם סתם ואמר דמטמאין כלים ולא פי׳ באיזה שיעור, וביאר הראב״ד במשהו ולכך לא נזקק להשיב על זה דקושטא הכי.

וראיתי בס׳ משל״ס וז״ל הראב״ד השיג על רבינו ב׳ השגות, ומרן ז״ל לא נרגש אלא מהשניה ולא ידעתי למה, ועיין בה״ז דקע״ב ודוק ע״כ. ועיינתי שם וראיתי שכתב ע״ד הרמב״ם וז״ל ויש לתמוה ע״ז, דהא במתני׳ דמכשירין ובברייתא זו מפו׳ בהדיא דמטמאין טו׳ משקין ברביעית אפי׳ אדם דהא התינוק וכו׳, ולזה נר׳ שכיוון הראב״ד וכו׳, ולא ידעתי האיך הלילו הרב הכ״מ מהשגה זו, עוד השיבו הר״א דכלים נטמאו במשקין טמאין בכ״ש וכו׳, ולא הבנתי מה זה שכתב בכ״מ ואני אומר וכו׳, והלא השגתו היה דלכלים וידים לא בעי׳ רביעית, והרב כתב כל א׳ מאלו כמשקין טמאין ור״ל שעורן ברביעית ול״ע בדעת הרמב״ם בזה ע״כ. ומכאן למד בס׳ משל״ס (וידים מוכיחו שאינו מתורת הרב) שכתב שהר״א השיגו בב׳ ומרן לא נרגש אלא מהב׳, אבל אחר המחילה מהרב בה״ז דבריו כאן כשגגה שיצאה מלפני השליט ובתרתי לא דק, חדא במה שהבין שדברי מרן הכ״מ קיימי על סוף דברי הראב״ד, ואינו כן אלא כדאמרן שתשובתו היא על מ״ש הראב״ד שגם אדם מטמאין בשתייה, ואהא יפה השיב מרן דלא איירי הרמב״ם אלא לענין מגע ותשובתו תשובה שלימה, שהרי כבר כתב הרמב״ם שדינם כמשקין טמאין, וסמך על מ״ש במקומו בהט״א ובהא״ה שהמשקין טמאין אין מטמאין אדם במגע רק כלים בלבד, והה״נ דפוסלין את הגויה ברביעית וכמ״ש שם, ולא הוצרך להאריך ולבאר כאן עפי, ומ״ש הרב בה״ז בפשיטות דכוונת הרמב״ם דמשקין טמאין שיעורן ברביעית לטמא כלים וידים, ושעל זה השיג הר״א דשיעורן בכ״ש לא ידעתי היכן מצא כן בדברי הרמב״ם, אדרבא מדכתב כמשקין טמאין הרי בהדיא פי׳ רבינו בפ״ד מהט״א דכל המשקין מטמאין כלים ואוכלים בכ״ש אפי׳ בטיפה אחת, וא״כ יפה כיוון מרן דלא השיב על זה כלל, שבדברי הראב״ד אלו אין שום השגה אלא שבא לפי׳ סתמיות דברי רבינו. ומ״מ אפשר דבהא נמי כוונת הר״א להשיג על מה שסיים הרמב״ם כמו שביארנו, ואם כיוון למה שביאר ברפ״ז מהא״ה שאם כתב דמשקין מטמאין כלים מדרבנן, א״נ למ״ש בהט״א הול״ל כמו שנבאר שהרי הלכות ההם מאוחרין, ומזה אולי דהבין הראב״ד דהנך משקין טמאים דקאמר עלייהו כמו שביארנו, כוונתו בכמו שביארנו דהיינו בהט״מ דקדימי והוא מ״ש שם בפ״ב דין י״ג בדם תבוסה שהוא מדרבנן ומטמא כלים ושיעורו ברביעית וה״נ כן, וע״ז השיג דלאו הכי דהכא מטמא במשהו, אלא שאם לזה כיוון אין כאן השגה דודאי לא קרי ליה לדם תבוסה משקין טמאין, וברור דמשקין טמאין דאמר מר אינם אלא משקין ממש, ומ״ש כמו שביארנו פי׳ במקום המיוחד להם דהיינו בהט״א, ומחוורתא ומתרצתא דמלתא דהראב״ד נמי כך הבין בדבריו, ולא אתא אלא לומר דהו״ל לפי׳ ולא לסתום ולסמוך על המאוחר ולומר כמו שביארנו מאחר שעדיין לא ביאר זה כלל, וכפי״ז גם סוף דברי הראב״ד הויין כמין השגה אלא שאינה השגה גמורה, והאמת דלא הו״ל לרבינו למימר כמו שביארנו, שהרי כשכתב הל׳ משכב ומושב עדיין לא ביאר דבר זה דמשקין טמאין מטמאין כלים מדרבנן עד אח״כ בהא״ה, והו״ל למימר כמו שנבאר ואולי דט״ס נפל בדבריו ול״ל כמו שנבאר.

אר״י בן קבוסאי וכו׳, אלא **באוצר של יבנה בלבד ומאוצרה של** וכו׳. כ״ג הר״ש, וכתב עלה דבר תימא מה שייכא מלתא זו הכא ע״כ. ואיכא למידק אעיקרא דמלתא מאי הוה קא קשיא ליה בהך קרא שלא למדו אלא באוצרה של יבנה [30]). וני״ל דהוה קי״ל דכוליה הך קרא יתירא הוא, דמכדי כתיב לעיל מניה ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות וכו׳ ועל הנוגע וכו׳, א״כ מאי האי דהדר כתב והזה הטהור וכו׳, אלא קרא יתירא הוא לדרשה, ופי׳ על הטמא דכתיב הכא נר׳ דפירושו כמו על עולת התמיד יעשה שהכוונה בו מלבד עולת התמיד, ה״נ ה״ק והזה הטהור באותה טבילה שטבל ברישא כדי להזות על טמא א׳ יכול ג״כ להזות על אחרים, מלבד אותו הטמא הנזכר בקרא דלעיל שטבל בשבילו, למדנו שכל שטבל האזוב לצורך חד טמא כל שיש באזוב יכול להזות

30) עיין מ״ש בפירושה בתוספתא כפשוטה ח״א (דמאי), עמוד 201, ומ״ש רבינו בפירושו לתוספ׳ דמאי, י׳ סע״ב ואילך.

כל ימי הייתי קורא מקרא הזה והזה הטהור על הטמא ולא מצאתיו אלא ביצה של יבנה בלבד, ומאוירה של יבנה למדתי טהור אחד מזה על מאה טמאין.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מכשירין

חסדי דוד

באותו אזוב על טמאין אחרים אפי' על מאה בלא טבילה אחרת, למדנו דאין הזאה צריכה שיעור אגבא דגברא, ונמצא שדין מי ההזאה כדין מי ההכשר, דלא בעי שיעורא אלא משהו מים או שאר משקה שנפל על הפירות, אפי' נפל על פירות הרבה כל שנגע בו קצת מים כ"ש ה"ז מוכשר, ובלבד שיתכוין דהיינו דניחא ליה, וה"נ ה"ה לענין הזאה שמזה אפי' על מאה ובלבד שיתכוין להן לטהרן, כמ"ש הרמב"ם בפ"י מה"פ, ואפי' לד' הראב"ד שם דא"צ כוונה לטהרה, הא מודה מיהא שצריך שיהא מתכוין לכל א' וא', ואמנם מהכא מוכח עפי כסברת הרמב"ם, דמש"ה דייק תנא למיתנייה הכא לומר שדין ההזאה כדין ההכשר ממש דבחד זימנא מתכשרי, אפי' כמה פירות אפי' לא נגע כל פרי אלא טיפה א', ובלבד שיהא לרצונו דניחא ליה דליתכשרי, ה"נ בהזאה בחד אזוב מצי להזות הזאה א' על כמה ב"א כא' אפי' מאה, כל שנגע בו מן המים כ"ש טהור, והוא שיתכוין המזה להזות עליו, כמש"ש הרמב"ם דין ח' ע"ש, והא דקרי לב"ד שביבנה אוצר, אולי לפי שהיה שם קיבוץ גדול של כל גדולי החכמים ודומה לאוצר בלוס.

סליקא מסכת מכשירין בס"ד

תוספתא זבים

פרק ראשון (א). הרואה ראיה אחת של זב, ב"ש אומרי' כשומרת יום כנגד יום, ובית הלל אומרי' כבעל קרי, ואלו ואלו מודים שהוא טובל ואוכל את פסחו לערב, אמרו בית הלל לבית שמאי אי אתם מודי' שהוא טובל ואוכל את פסחו לערב, אמרו להן בית שמאי אי אתם מודים שאם יראה למחר שהוא טמא, הרי הוא כשומרת יום כנגד יום, שאם תראה למחר שהיא טמאה. (ב). המסי' את הראיי', בית שמאי אומרי' תלוי, בית הלל אומרי' טהו', משכבו ומושבו בית שמאי אומר' תלוי, ובית הלל אומרים טהור. (ג). ראה שתי ראיות, המסיט את שתיהן טמא כדברי ב"ש, וב"ה אומרי' המסיט את הראשונ' טהור, ואת השנייה טמא, משכבות ומושבות שבין ראשונה לשנייה, ב"ש מטמאין, וב"ה מטהרין, ראה אחת מרובה כשתים, המסיט את כולה טמא דברי בית

פרק ראשון (א). הרואה ראיה א' וכו'. עיקר פלוגי' דב"ש וב"ה מתני' היא בריש מכילתין, וכאן הוסיף דמודים שטובל ואוכל פסחו לערב, ועוד הוסיף השקלא וטריא דב"ש עם ב"ה, ופי' הדברים דא"ל ב"ה והלא אתם מודים שאם יום ראייתו ראשונה היה בע"פ שהוא טובל ואוכל את פסחו לערב, משא"כ בשומרת יום דאעפ"י שלא ראתה אלא יום א' וראיה אחת אינה יכולה לטבול עד למחר, שצריכה לשמור כל הלילה ואם לא ראתה אז יכולה לטבול למחרת, נמצא שאין זה דומה לש"י, וא"כ איך אתם מחמירין עליו שיעשה משכב ומושב כמו ש"י, והשיבו ב"ש אי אתם מודים שאם יראה למחר ראיה שנית הרי הוא זב גמור ועושה מו"מ, השתא נמי דין הוא שיעשה מו"מ מספק שמא יחזור ויראה כמו בש"י, שאם תראה למחר שהיא טמאה, ולא ביאר כאן איך דוחים ב"ה תשובת ב"ש בזה, אך מובן ממ"ש הר"ש דלמד מש"ס דסוף נדה (ע"ב ב') דל"ד לש"י, דש"י אפי' פסקה בראיה א' ושוב לא ראתה הרי היא עושה מו"מ מדרבנן, משא"כ בזב שאם פסק בראיה א' אינו אלא כב"ק, אלא שאם חזר עוד וראה עושה מו"מ למפרע, דבש"י דוקא דשכיחי בה דמים גזור משא"כ בזב, ומפי' עוד דאפי' ב"ש לא אמרו כש"י ממש אלא כבועל ש"י דתולין ע"ש, והיינו דהדר ומפי' תנא המסיט את הראיה וכו', דבשלמא הנוגע בראיה לא גריעא מש"ז וטמא, אבל המסיטה בלא נגיעה בהא פליגי, ב"ש סברי המסיטה ושוב נגע בטהרות תולין, כמו בועל ש"י שאם נגע תולין, וב"ה סברי טהור כמו המסיט את ש"ז בלא נגיעה, וכן משכבו ומושבו דאמרי ב"ש ברישא כש"י לאו דוקא כש"י, אלא שאם נגעו טהרות במשכב ההוא תולין כדאמרן, ובה"א טהור, ומ"מ צריך ביאור הך טהור דקאמרי ב"ה דמשמע טהור לגמרי, ואיך יתכן זה נהי דאין לו דין זב לעשות מו"מ שיהיה אב הטו', ומ"מ לא יהא אלא ב"ק וכיון שנגע בו טמאהו והרי הוא ולד הטו', וצ"ל דטהור דקאמרי היינו כגון שהיו שם מצעות הרבה זעג"ז וישב על העליון, דאילו זב גמור אפי' התחתון טמא אף שלא ישב עליו ולא נגע בו, אבל זה דוקא העליון שנוגע בו טמא, אבל התחתון טהור לגמרי שהרי אינו נוגע בו.

ומ"ש אח"כ ראה ב' ראיות וכו', פי' אפי' ביום א', דזב אינו תלוי בימים כמו זבה אלא בראיות, דב' ראיות אפי' ביום א' ה"ז זב גמור שצריך ספירת ז' נקיים, אלא דפטור מקרבן עד שיראה ג', והשתא קאמר דב"ש לשטתייהו סברי אפי' המסיט הראיה הראשונה טמא, וב"ה לשטתייהו סברי דאפי' אחר שראה שנית שהרי הוא זב גמור, אפ"ה המסיט את הראשונה טהור שאין דינה אלא כקרי, וכן מו"מ שבין ראשונה לשניה, ב"ה מטהרין לגמרי, וכן אם ראה ראיה א' מרובה כב' דהיינו שהיה בין התחלת הראיה לסוף הראיה כדי טבילה וסיפוג בלא הפסק, דתנן בפרקין דחשיב כב' ראיות והרי הוא זב גמור, והסיט אדם את מקצת הראיה ההיא לב"ש נטמא אפי' לא הסיט אלא תחלת הראיה, (דאין שיעור לראיה אפי' כ"ש) ולב"ה לא נטמא אא"כ הסיט את הטיפה האחרונה שנשלם בה שיעור טבילה וסיפוג, שהיא המביאתו להיות זב גמור, כך נר' פי' דהך מתניתא, ואה"נ דאיכא מילי יתירי שהיינו יכולים ללמוד חדא מחברתה, אלא דאורחיה דתנא הכי למיתני כלהו גווני. וז"ל הרמב"ם בפ"א דמו"מ דין י"ב, ראיה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כש"ז, בין מאיש גדול בין מאיש קטן, וכן המו"מ שישב עליהן משראה ראיה ראשונה עד שראה הב' טהורין, שאינו קרוי זב אלא אחר ראיה שנייה וכו', א' מרובה כב' אין טמא אלא המסיט טיפה אחרונה ע"כ, ולמדנו מדבריו כפי מה שפי' לעיל, דמ"ש ב"ה מטהרין היינו לגמרי ואפי' לאחר שראה ראיה ב', אפ"ה המשכבות ששכב בהן בנתיים טהורין, ולא אמרי' אגלאי מלתא למפרע דזב הוה משעת ריאה א' ולא ב"ק ויטמאו למפרע, וזה שלא כדברי הר"ש דכתי' לעיל, ומיהו לק"מ שדברי הר"ש אינם אלא אליבא דב"ש

שמאי, ובי' הלל אומרי' אין טמא אלא המסיט טיפה אחרונה בלבד. (ד). אמר רבי עקיבה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הרואה שתים או אחת מרובה כשתים, ובשני הפסיק ובשלישי ראה אחת שאין זה זב גמו', על מה נחלקו על שרא' אחת בראשון ובשני הפסי', ובשלישי ראה שתי', בית שמאי אומרים זב גמור, ובית הלל אומרים מטמא משכבו ומושב, וצריך ביאת מים חיים, ופטור מן הקרבן. (ה). כשהיה רבי עקיבה מסדר הלכות לתלמידים, אמר כל מי ששמע טעם על חברו יבוא ויאמר, אמר לפניו רבי שמעון משם רבי אלעזר בר יהודה איש ברתות' לא נחלקו בי' שמאי ובית הלל על שראה אחת בראשון ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתים, שאין זה זב גמור, על מה נחלקו על הרואה שתים או אחת מרובה כשתים ובשני הפסיק ובשלישי ראה אחת, אמר לו כל הקופץ משתבח אלא בנותן את הטעם. (ו). אמר לפניו רבי שמעון כך אמרו בית הלל לבית שמאי, מה לי כשראה שתים בתחלה ואחת בסוף, אמרו להן כשראה אחת בתחלה ושתים בסוף ביטל יום הטהור את הראייה, ויש בידו שתי ראיות, כשראה שתים בתחלה ואחת בסוף, הואיל ונזקק לספירת שבעה בטלה הראיה את יום הטהור ויש בידו שלש ראיות, חזר רבי עקיבא להיות שונה כדברי רבי שמעון. (ז). רבי אלעזר ברבי ינאי אמר משם רבי אלעזר חסמא לפני רבי, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל

חסדי דוד

דאמרי תולין, כלו' דהמסיט את הראיה וכן המשכב ששכב עליו אחר אותה ראיה נשארין תלויין, עד שנר' שאם יחזור ויראה שנייה הרי הן טמאין למפרע ואם לאו טהורין, אבל לב"ה אה"נ דעכ"פ טהורין, שאין קרוי זב אלא אחר ראיה שנייה וכדמוכח הכא בתוס'.

(ד). אר"ע לא נחלקו וכו'. הנה במתני' תנן ראה א' ובב' הפסיק ובג' ראה ב' או א' מרובה כב', בש"א זב גמור, ובה"א מטמא מו"מ וצריך ביאת מים חיים ופטור מן הקרבן, אר"א בן יהודה לא נחלקו וכו', נמצא דלמדנו ממתני' דלת"ק פלוגתייהו איכא אלא בראה א' ביום א' ובב' הפסיק ובשלישי ראה שתים, אבל להיפך לא פליגי, ומ"מ לא למדנו מהו הדין בכה"ג, אם אלו ואלו שוין דזב גמור הוי, או דילמא איפכא דאלו ואלו שוין שאינו זב גמור, ואתו ר"ע לפרושי דבכה"ג שביום א' ראה ב' ובשני הפסיק ובשלישי ראה א' לכ"ע אין זה זב גמור, וטעם הדבר להך סברא דסברי ב"ש דכיון שביום א' ראה ב' הרי הוא זב לענין מו"מ ומים חיים אבל פטור מן הקרבן, וכיון דהפסיק יום א' אע"ג דביום שלאחריו ראה ראייה אחרת, כי היכי דאפי' אי בעית לצרפה לה להך ראיה עם הב' הראשונות לא תוסיף תת כחה לענין טו' כלל, דבלא ראיה זו הרי כבר היה מטמא מו"מ וצריך ז' נקיים ומים חיים, הילכך ה"נ לא מצרפי' לה לקרבן, ובכה"ג אפי' ב"ש מודו הואיל ואיכא הפסק יום שלם בנתיים ואמרי' שבע לה טו', אבל כשלא ראה בראשון אלא א' דלב"ש אותה ראיה תלויה כדלעיל, הילכך אע"ג דאיכא הפסק יום א' מהנו הנך ב' ראיות בתראי לאצטרופי בהדי קמייתא לגמור לה דין זיבה ומצטרפי נמי לקרבן.

והדר קתני דכשהיה ר"ע מסדר הלכות לתלמידים, אמר כל מי ששמע טעם על חבירו, כלו' אי איכא מאן דשמע שיש חכם אחר חולק על מה ששנה חבירו ויש טעם לדבריו לימא, אמר לפניו ר"ש משום ר"א בן יהודה שהיה שונה איפכא ממש וכמבו' נמי במתני' משמו, ובתשובת ר"ע חסר כאן תיבה א' וכצ"ל א"ל לא כל הקופץ וכו', כלו' אין זה שום שבח שאתה קופץ לומר ששמעת בשם ראב"י שהיה שונה להיפך מדברי, דמאן מפיס שמשנת ראב"י עדיפא מדידי, אלא כך אמרתי כל ששמע טעם וכו', כלו' מי שיודע להסביר ולהכריע מלתא בטעמא לברר איזוהי הנוס' העיקרית הוא יאמר, והשיב ר"ש דמתוך תשובת ב"ש שהשיבו לב"ה כשאמרו להם מ"ל וכו', (ויש כאן חסרון וט"ס וכצ"ל מ"ל כשראה ב' בתחלה וא' בסוף מ"ל כשראה א' בתחלה וב' בסוף) כלו' מ"ש דבהא מודיתו ובהא פליגיתו, והשיבו ב"ש כשראה אחת בלבד בתחלה מודינא דכיון דלא אלימא אותה ראיה להזקיקו לספירת ז' יש כח ליום הטהור לבטלה, ונמצא דאין כאן אלא ב' ראיות, אבל כשראה ב' ראיות בתחלה דאלימי להזקיקו זאת תורת הזב לספירת ז' נקיים אותו יום טהור כמאן דליתיה, והראייה מבטלת ההפסק ומצטרפת לקרבן, נמצא דמתוך תשובתם למדנו שכמו שהיה שונה ראב"י הוא העיקר, ואיברא דהדעת נותנת דלא אמרה ר"ע אלא לחדד בה את התלמידים, דאשכחן דהכי הוה אורחיה (עירובין י"ג א', נדה מ"ה א').

ומאי דתנא אח"כ ר"א ב"ר ינאי בשם ר"א חסמא הא ודאי צריכה טובא, ותמיהא לי על הר"ש איך הושיטה לנו בקנה ולא בא לבאר בה ולא מידי, וגר' דר"א ב"ר ינאי פליג אתרווייהו תנאי דלעיל, וסבר דבכה"ג שהראיות היו שתים ביום א' שהן רצופות וראייה שלישית ביום אחר ואין ביניהם הפסק רק יום א', בהא מודו כ"ע אפי' ב"ה דהוי זב גמור, ל"ש אם היו השתים ביום ראשון והשלישית ביום שלישי ל"ש אחת ביום ראשון ושתים ביום השלישי, וה"נ איפכא מודו ב"ש לב"ה אם השלש ראיות היו פרודות, דהיינו דלא הוו שתים בחד יומא אלא חדא בלבד בכל יומא ואיכא הפסק חד יומא בינייהו, לא שנא אם ההפסק אחר הראשונה דהיינו ראיה א' בראשון וב' הפסיק וג' וד' ראה שתים א' בכל יומא, ל"ש איפכא שההפסק היה בשלישי דודאי בכה"ג שהראיות נפרדות הרבה מהני ההפסק לבטל דין זב גמור לכ"ע, על מה נחלקו על הרואה שתים ביומא קמא ובשני הפסיק ובשלישי, כלו' וכן בשלישי הפסיק, וברביעי ראה א' שהיה הפסק ב' ימים, בהא הוא דקאמרי ב"ה דכיון שההפסק גדול אע"ג דהשתי ראיות היו רצופות בחד יומא אין מצטרפת הראיה השלישית עמהן כך נלע"ד לפי'. ולדינא לא נפקא לן מידי מכל הנך פלוגתתי, דבין שתהיה הפלוגי' כמשנת ר"ע בין שתהיה כר"א ב"י, עכ"פ אנן קי"ל כב"ה דבין א' בראשון

על שראה אחת בראשון ואחד בשני ובשלישי הפסיק וברביעי ראה אחת, ועד שראה אחת בראשונה ובשני הפסיק ובשלישי וברביעי ראה שתים שאין זה זב גמור, על מה נחלקו על הרוא' שתים או אחת מרוב' כשתי' ובשני הפסיק ובשלישי וברביעי ראה אח'. (ח). אמ' תלמי' אחד מתלמידי ר' ישמעאל לפני רבי עקיבא משום רבי ישמעאל, לא נחלקו בי' שמאי ובי' הלל על הרואה קרי בשני שהוא סותר את שלפניו, ועל הרואה ברביעי שאין סותר אלא יומו, על מה נחלקו על הרואה בשלישי. (ט). כל קרי מטמ' בכהנים מותר בזב, זב מותר בתשמיש המטה בימי גמרו, ולא סותר אלא יומו, כיצד ראה לאור שמיני מונה בתחלה ומביא קרבן אחד, ראה יום שמיני מונה

חסדי דוד

ושתים בשלישי בין שתים בראשון וא' בג' אינו זב גמור לקרבן, וכל שכן במליאות דרבי אלעזר חסמא דגריעא. וכן פסק הרמב"ם בפ"ב מהמ"כ, וה"נ פי' שם לענין הב' ראיות בלבד, שאם היה הפסק ביניהם יום א' אינו זב כלל ואינו מטמא מו"מ, ואינו אלא כב"ק וא"ל ספירת ז' נקיים ולא מים חיים ע"ש.

(ח). אמר תלמיד וכו'. סברת רי"ש נזכרה במתני', דתנן רי"ש אומר הרואה בב' סותר שלפניו, ומשמע דסברא דנפשיה קאמר ולא אפלוגתייהו דב"ש וב"ה קאי, הילכך מפי הכא תלמידו משמיה דלאיפלוגי אסברת ר"ע קאמר, דר"ע היה שונה דפליגי ב"ש וב"ה בין ברואה קרי בב' בין ברואה בג', דבה"א לא סותר אלא יומו ורי"ש סבר דברואה בב' מודו ב"ה דסותר את יום שלפניו, וטעמיה פי' הר"ש דבב' אכתי איכא לאלוחי זיבה טפי, וחשיב כזיבה בעינה דסותר כל מה שלפניו ע"ש. ודע דבפ"ק דעירובין דף י"ג אמרי' דכ"מ שאתה מוצא משום רי"ש אמר תלמיד א' לפני ר"ע, אינו אלא ר"מ ששימש את שניהם ע"ש. ולהלכה ודאי קי"ל כר"ע מחבירו, וכ"פ הרמב"ם שם בפ"ג דין ב' דלעולם אינו סותר אלא יומו.

(ט). כל קרי שהוא מטמא בכהנים סותר בזב, כצ"ל. וכך הביא הר"ש, ומפ' בכהנים כדתנן במס' מקואות פ"ח ע"כ. והן אותן השנויים שם שאינן קרי גמור, כגון המטיל מים וראה באמצע מים עכורין או חלקים, וכן המהרהר ומלא בשרו חם ע"ש, ופי' בכהנים לתרומה, דאע"ג דמדאו' טהורין דאינו קרי והילכך טהור לחולין, מ"מ לתרומה גזור רבנן, וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהא"ה דין ט"ו. ודע דבגמ' פ' המפלת דכ"ב דריש דהא דש"ז סותר יום א' בזב נפ"ל מקרא דזאת תורת הזב וכו', מקיש ש"ז לזוב, אי מה זוב סותר כל ז' אף ש"ז נמי, אמר קרא לטמאה בה אין לך אלא מה שאמור בה, דכשם שטו' ש"ז אינו אלא יום א' כך סתירתה אינו אלא יום א' ע"ש, וא"ת א"כ דמדאו' הוא מנ"ל להך תנא דכל קרי המטמא בכהנים סותר, הא סתירה מדאו' היא וא"כ נימא דוקא מה שהוא קרי מדאו' סותר, וי"ל דכיון דהתם אמרי' דטעם דסותר לפי שא"א בלא לאלוחי זיבה אלא דכיון דפתיכא בש"ז גזרת הכתוב היא דאינו סותר אלא יום א', קים להו לרבנן דאפי' בש"ז קלים כי האי א"א בלא לאלוחי זיבה, והילכך סותר משום לאלוחי זיבה דפתיך ביה, דבשלמא אם היה טעם סתירתו משום ש"ז גופיה דינא הוא דלא ליסתור אלא מה שהוא קרי גמור מדאו', אבל כיון דטעמא משום לאלוחי זיבה, כל דאיכא לאלוחי סותר, והרמב"ם לא פסקה להא אדרבא מסתמיות לישניה משמע דדוקא קרי גמור הוא דסותר, ולא ידענא אמאי דהה תוס' ארוכה כל דלא אשתכח בש"ס איפכא, ובדוחק י"ל שהוא ז"ל שהיה בקי בחכמה הטבעית ידע דאין נמשכין לאלוחי זיבה אלא בש"ז גמור, ומכח זה סבר דהך תנא לא סבר כטעמא דש"ס דמקרא נפ"ל, אלא סבר דרבנן גזרו בש"ז דסותר משום דדמי לזיבה, וכיון דגזרה דרבנן היא גזרו נמי בכל מאי דהוי קרי מדבריהם, וכיון שכן אנו אין לנו אלא דברי ש"ס דידן, דסתירת קרי מדאו' משום לאלוחי זיבה ודוקא במאי דאיכא ביה לאלוחי.

ומאי דתנא בתר הכי זב מותר בת"ה בימי גמרו, משמע דימי גמרו היינו הימים שהוא רואה בהן שהוא זב גמור, לאפוקי ימי ספירו דהיינו כשסופר ז' נקיים שאז אסור בת"ה, וא"כ דינו כמצורע שמותר בימי חלוטו ואסור בימי ספרו, כדאי' ברפ"ק דמ"ק, אלא דא"כ לא ידענא מאי האי דמסיים בה ואינו סותר אלא יום א', אי ימי גמרו היינו ימי ראייתו מה שייך סתירה, לכך נר' דימי גמרו פי' ימי ספירו [1], וקמ"ל דלא גמרי' ממצורע, והשתא ניחא דקאמר דאינו סותר אלא יום א' כדין הרואה קרי, והא נמי לא העתיק הרמב"ם, ונר' משום שדברים ברורים הן דאי משום היתר ת"ה פשי' דוקא במצורע דגלי קרא גלי, ואין לומ' דליגמר מניה דמצורע חמיר טפי, וזב ממצורע לא אתי, ואי לומר דסותר יום א' הא נמי פשי' דהיינו בעל קרי. והא דתנא אח"כ כיצד ראה לאור וכו', ע"כ לאו אדלעיל קאי אלא מלתא באפי נפשה היא, והא דקאמר כיצד אולי דקאי אמתני', דתנן שאם ראה זוב אפי' יום ז' סותר שלפניו, ודייק דמדקתני אפי' יום א' משמע אבל אחר שעבר שביעי שוב אינו סותר דלא שייך סתירה, וקאמר אלא כיצד יהיה דינו אם ראה אח"כ, ומפ' ראה לאור ח' פי' שלש ראיות מונה כבתחלה, דהיינו שזו זיבה אחרת ולא משום דסתר שלפניו, דכיון שעברו ז' נקיים תו לא שייך סתירה, אלא משום שזו זיבה אחריתי בפ"ע, וכ"ת א"כ יצטרך להביא ב' קרבנות חד על זיבה ראשונה וחד על השניה ליתא אלא אינו מביא אלא קרבן א' בלבד, וטעמא מפי' תלמו' בפ"ק דכריתות ד"ח, הואיל ולא היתה לו שעה הראויה לקרבן, דקסבר לילה מחוסר זמן, אבל אם ראה ג' ראיות ביום הח' מונה בתחלה ומביא ב' קרבנות, והתם בגמ' קאמר דאפי' ראה א' בליל ח' וב' ביום מביא ב' קרבנות ע"ש, ופי' כן הרמב"ם בפ"ג דמ"כ דין ד'.

1) כלומר, אחרי שהוא זב גמור (לעניין טומאה), אבל לפני כן אם שמש אחרי ראייה ראשונה אינו זב כלל, עיין פ"ב מ"ב. ועצם העניין שזב מותר בתה"מ, מפורש גם בירושלמי שבת פ"א ה"ג, ג' רע"ג.

בתחלה ומביא שתי קרבנות. (י). כמה הוא כדי טבילה וסופג, כדי שיר׳ ויטבול ויסתפג, וכמה שיעורה של ראייה מרובה, כמגדיון לשילה שהן כדי שתי טבילו ושני סיפגום, רבי שמעון אומר כדי הקפת הבית מבפנים. (יא). משלן משל למה הדבר דומה לחבל של מאה אמה, כיצד ראה בתחילה מאה ובסוף חמשי׳ ובסוף מאה, או בתחילה מאה ובסוף מאה אין זה זב גמור, היה מפסיק

חסדי דוד

(י). כמה הוא כדי טבילה וסיפוג וכו׳, כמגדיון לשילות וכו׳, ושני סיפוגים, רש"א כדי הקפת הר הבית מבפנים, כך גריס הר"ש. ואח"כ צ"ל משלו וכו׳, ראה בתחלת ק׳ ובסוף נ׳ ובסוף ק׳ ה"ז זב גמור, ראה בתחלת ק׳ ובתוך נ׳ ובסוף ק׳, או בתחלת ק׳ ולאחר נ׳ ובסוף ק׳ וכו׳, כצ"ל. והכי הגיה בת"כ (זבים פרי א׳ ד׳) אבל בנוסחת הר"ש כתובה בשיבוש, ופירושה מבו׳ דקאי אמתני׳, דקתני דכל דאיכא בין ראיה לראיה כדי טבילה וסיפוג חשיבי ב׳ ראיות, אבל בציר מהכי חשיב הכל ראייה אחת, ופריש הכא דלא כדי טבילה וסיפוג בלבד, אלא כדי שירד ויטבול ויעלה ויסתפג, וכפי הנר׳ מהמשל דבתר הכי היינו כדי הלוך חמשים אמה, ואם ראה ראיה א׳ מרובה כשיעור זה חשיבא כב׳ ראיות, ואח"כ מפ׳ כמה שיעור ג׳ ראיות שיהיה בניהם לפחות כמגדיון לשילות, שאם ראה ראיה א׳ מרובה כשיעור זה חשיבא ג׳ ראיות שהם כב׳ טבילות וב׳ ספוגין, והנה הר"ש פי׳ במתני׳ גדיון מל׳ העורכים לגד שלחן, מקום שהעמידו שם מלכי יון ע"ז כדאמרי׳ וכו׳ מזרחית צפונית בה גנזו וכו׳, ששקצום לע"ז ואותו מקום קרוב לשילוח היה ע"כ. משמע דר"ל דמקום זה הנק׳ גדיון במקום המקדש היה, וזה א"א דמהר הבית עד השילוח טובא איכא [2]), דשילוח דהוא מעיין מחוץ לעיר, וכן פירש"י בפ"ד דסוכה אמתני׳ דמן השילוח מעיין הוא סמוך לירוש׳, וכן ראיתי בעיני כשזכיתי לעלות פעק"ד, ברם זה חזיתי ואספרה דאיכא התם קרוב לשילוח אילן משונה מאד בצורתו ובדרך התפשטות ענפיו למטה פרודות ויש סביבותיו כמין בנין אבנים כמו מדרגות, ואומרים העולם שאשירה היתה וקרוב הדבר דהיינו גדיון. ואפי׳ שגם הר"ש לא נקט ההיא דשיקצום אלא לדוגמא, לומר דמדחזי׳ שאפי׳ במקדש גופיה שקצו מלכי יון כ"ש חוצה לה, אבל אה"נ דגדיון לאו במקדש אלא קרוב לשילוח וחוץ לעיר היה, ומיהו עם היות דל׳ הר"ש יתכן לפרשן כך, מ"מ ל׳ הערוך (ערך גד יא) ליכא לפרושי הכי, שכ"כ גד יון פי׳ מקום בבה"מ שעשו אותו יוונים קבוע לע"ז וכו׳, ומשם לשילוח קרוב הוא ע"ש. ואמת הוא שהם ז"ל לא היו בירוש׳, ולפי׳ אין להפלא אם כתבו כן, אבל א"א להכחיש המציאות כי עין רואה שהשילוח מחוץ לעיר ורחוק קצת ממנה והיינו גיחון, כדמתרגם יונתן (מלכים א׳ א׳ ל"ג) והורדתם אותו אל גיחון לשילוחא, וכן פי׳ המפ׳ שם, והאמת עד לעצמו שהוא מה שאמרנו כי כפי מה ששיערתי הוא קרוב לק׳ אמה סמוך לשילוח.

והנה ראיתי להרד"ק (ישעי׳ ס"ה י"א) על פי העורכים לגד שלחן שהוא כוכב צדק, כי כן יקרא בל׳ ערבי ע"ש. ואולי שכאשר מאסו בעו"ה במל׳ בית דוד שידוע דאחוז בצדק העליון מלכות שמים, כדי להחזיק כפירתם קבעו להם ע"ז זו למזל צדק סמוך לשילוח ששם מושחין מלכי ב"ד כדאמרן, וכמו שפי׳ רז"ל (סנהדרין ל"ה ב׳) על פי יען כי מאס העם הזה את מי השילוח וכו׳, ולהכעיס הכניסו שם קלי׳ זו נגדיית לצדק מל׳ דקדושה, ואפ׳ דמש"ה קרו לה ג"ד יו"ן, כי נודע דאי׳ בת"ז תי׳ י"ט דשכינתא אתקריאת גד ע"ש, וגם נודע דיונה כינוי למל׳ דקדושה, וזו הנגדיית קרו לה ג"ד יו"ן, דחסר מינה ה׳ דיונה לכן קרוי [י]ון בלבד והוא מל׳ הונאה, וע"ד אם תקדים יונק ליון דארז"ל (סנהדרין כ"ה א׳). ובזה אפ׳ לאסבורי טעמא מה ראו רבותינו חכמי המש׳ לאגמורי בסימנא דנא הך מלתא דהרואה ראייה א׳ מרובה כג׳, ולכאורה הדבר תמוה שלא מצאו כל אנשי חיל סימנא אחריתי רק בשם ע"ז, ומי הוה סני להו לרבנן למימר בהדיא כהילוך ק׳ אמה, א"נ ליהדרו אסימנא אחרינא, אלא דבר גדול אמרו חכמים ברמיזה, מי גרם להם ליש׳ לזיבה גמורה זו בגלות המר והארוך הזה שהיא ראיה א׳ מרובה כג׳, דהיינו שקול כנגד כל הג׳ גליות שקדמו בבל מדי ויון, לפי שמאסו במל׳ שמים ובבה"מ ובמל׳ בית דוד הרומז למל׳ שמים ולבה"מ, ובחרו להם גד יון נגדיי לשילוח ועד שישובו בזה הגאולה תלויה כדכתיב (הושע ג׳ ה׳) אחר ישובו ב"י ובקשו את ה׳ אלקיהם ואת דוד מלכם וכו׳, וז"ש וכמה כמן ב׳ טבילות וב׳ ספוקין, כי הב׳ טבילות רמז לב׳ מקדשות שנחרבו, והיו איפוכי כמו הטבילה וב׳ ספוגין מל׳ סופג את המ׳ (כלאים פ"ח מ"ג ובכ"מ), היינו ב"פ שגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ולקינו בין האומות בחרבן בית ראשון ובחרבן בית ב׳, ומ"ש דכדי הילוך ק׳ אמה יש ביניהם היינו עשר ספי׳ דמל׳, כי כל א׳ כלולה מעשר, והיינו ק׳ שאין אחיזת הקלי׳ אלא בסיום התפשטות רגלי המל׳, כי אין לקלי׳ אחיזה ח"ו בגופה של מל׳, כדכתיב (ישעיה מ"ב ח׳, מ"ח י"א) וכבודי לאחר לא אתן רק בהתפשטות רגליה דהיינו בסוף מל׳ דעשיה כנודע, והדרך לפי התוס׳ כמ"ש ר"ש כדי הקפת הר הבית [3]) וכו׳, ופי׳ הר"ש וז"ל הר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה ואם באת למנות היקפו היינו אלפים אמה, והאי משלו משל לת"ק ולא לר"ש ותימא הוא שכ"כ חלוקין זה מזה ע"כ. ואיברא שהדבר תמוה טובא [4]), אבל לפי גי׳ ספרינו דגר׳ כדי הקפת הבית ליכא כ"כ הפרש רחוק, דהבית נר׳ דהיינו ההיכל שהיה ס׳ אמה ארכו ועשרים רחבו נמצא היקפו ק"ס אמה, והמשל דקאמר לת"ק היינו דהראייה עצמה מצטרפת לשיעור, דמאי דאמרי׳ שבין ראייה לראייה נ׳ אמה היינו עם הראייה עצמה, לפי שאין שיעור לראייה והשאר מובן. ומ"ש היה מפסיק ורואה כ"ש וכו׳, פי׳ הר"ש בין ראייה לראייה ס׳ אמה או ע׳ אמה ואח"כ רואה כ"ש היא טומאתו, דטפי עדיף כשיש הפסק הרבה, אלא שיש (נ"ל דל"ל שיהיו) הראייות בג׳ ימים רצופין ע"כ. כלו׳ דהא דאמרי׳ שיעורא דנ׳ אמה לב׳ ראייות או שיעור ק׳ לג׳ ראייות, לאו למימרא שלא יהיו מופסקין טפי דכ"ש דטמא במופסקין טפי, אלא היינו לומר שלא יהו קרובין טפי, וכדמסיים כיצד

2) עיין ירושלמי חגיגה פ"א ה"א, ע"ו ע"א.
3) וכן גרס גם הריבמ"ץ בפאה פ"ד סמ"ה.
4) בהגהות מהרי"ד לתו"כ, ס"ג ע"ב, שער שהכוונה לחצר המשכן שהיה מאה על חמשים.

ורואה כל שכן הוא טומאתו, זה הכלל כל זמן שהיא מרובה כל שכן היא טומאתו. (יב). כיצד ראה שלש ראיות, אם אין בין ראשונה לשלישית כדי טבילה וסיפוג, אין בידו אלא אחת, ראה אחד מרובה כשתים, יש מתחלתה ועד סופה כדי טבילה וסיפוג יש בידו שתי ראיות, אם לאו אין בידו אלא אחת, ורבי יוסי אומר אין בידו אלא אחת. (יג). ומודה רבי יוסי שאם ראה אחת בין השמשות אף על פי שאין בה כדי טבילה וסיפוג יש בה שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקי' אותה, וכן היה רבי יוסי אומר ראה אחת בין השמשות ספק לטומאה פטו' מן הקרבן, שתים בין השמשות ספק לטומאה וספק לקריין, אחת ודאי ושתים בין השמשות ושתים ושתים ודאי, ודאי לטומאה וספק לקרבן, שתים ואחת בין השמשות, או שתי' בין השמשות ואחת ודאי לטומאה ודאי לקרבן.

פרק שני (א). הגוים והגר והתוש' אינן מטמאין בזיב', ואע"פ שאינן מטמאי' בזיבה טמאין כזבין לכל דבריהם, ושורפי' עליהן

חסדי דוד

וכו', אלא דגרי' בהדיא שיש כאן ט"ס ברור, וכצ"ל ראה שתי ראיות אם אין בין ראשונה לשנייה וכו' וברור.

(יב). ראה א' מרובה וכו', ורי"א וכו'. טעמיה דר"י פי' הרמב"ם (פ"א מ"ה) לפי שהפי' אשר למדנו ממנו ענין הזה בזב בעל ג' ראיות מדבר והוא אומרו וזאת תהיה טומאתו וכו', ולא משך ר"י הדין מבעל ג' לבעל ב' ע"כ, וכן פי' הרא"ש ע"ש. ואח"כ יש כאן ט"ס וכצ"ל וכן וכו' שתים בה"ש ס' לטו' וס' לקרבן, א' ודאי וב' בה"ש או א' בה"ש ושתים ודאי ודאי לטו' וס' לקרבן, שתים ודאי וא' בה"ש או שתים בה"ש וא' ודאי ודאי לטו' ודאי לקרבן. וה"פ דכיון דמודה ר"י דהימים מחלקים את הראיה לאחשובה כב' אעפ"י שאינה מרובה כב', לכך אע"ג דקאמר שאם ראה א' בה"ש יש בה ב' ראיות, לא בתורת ודאי קאמר, דשמא כל המשך אותה הראייה (ועמ"ש הר"ש דאע"ג דר"י ס"ל בה"ש כהרף עין לאו דוקא אלא יש בה שהות ושיעור קצת[5] ע"ש) יום הוא, א"נ לילה הוא, ואין כאן ימים מחלקים, הילכך הדר פריש למלתיה דס' לטו' קאמר דשמא תחלת הראיה ביום וסופה בלילה, ומ"ש פטור מן הקרבן מלתא דפשי' היא, אלא משום דבעי למימר קרבן באידך בבי תנא ליה נמי הכא, ושוב קאמר ראה שתים בה"ש, פי' א' בתחלת בה"ש של יום א' וא' בסוף בה"ש של יום ב', ס' לטו' שמא הראשונה ביום א' והשניה בתחלת ליל ג' וגם ס' לקרבן שמא א' מהראיות היתה מקצת הראיה ביום ומקצתה בלילה, אח"כ אמר אם ראה א' ודאי כגון בעצם יום א' ושתים בה"ש וזמנם שוה ולא כדלעיל, אלא פי' א' בה"ש דסוף יום ב' ואחת בה"ש דסוף יום ג', הוי ודאי לטו' דהא עכ"פ ראייה שנית שהיתה בה"ש של יום ב' בין שהיה ביום בין שהיה בלילה מצטרפת עם השלישית, כיון דזמנן שוה, שאם זו יום גם זו כמוה ויש כאן ב' ראיות עכ"פ, אבל ס' לקרבן שמא הראייה השנית היתה בתחלת ליל ג', והרי הפסיק יום שלם בינה ובין ראייה ראשונה, וה"נ ראה א' בה"ש של יום א' ושתים ודאי, פי' א' ביום ג' וא' ביום ד' שמא הראיה הראשונה היתה ביום בסוף יום א', והאיכא יום ב' שלם מפסיק אחר הראיה הראשונה, והילכך הוי ס' לקרבן, ראה ב' ודאי, פי' אפי' א' בעצם יום א' וא' בעצם יום ב' והשלישית בה"ש של סוף יום ג', הוי ודאי אפי' לקרבן, דכיון דראה ודאי שתים בתחלה אע"ג דשמא כל יום ג' מפסיק דהשלישית אולי היתה בתחלת ליל ד', ס"ל לר"י יום טהור ספק אין בו כח להפסיק את הראיה השלישית מב' הראשונים אפי' לת"ק דלעיל בר"פ, דדוקא יום טהור ודאי מפסיק, וכן אם ראה ב' בה"ש כגון א' בבה"ש של יום א' וא' בבה"ש של יום ב' ושתיהן ברגע א' שוה, ול"ד דלדעיל דאל"כ לא הוי ודאי לטו', דשמא הראשונה היתה בסוף יום א' והשניה בתחלת ליל ג', אבל כיון ששתיהן ברגע א' אמרי' אם זו ביום אידך נמי ביום, ואם זו בלילה אידך נמי בלילה, והוי ודאי לטו' והילכך כשראה השלישית ביום ד' אע"ג דאפשר דשתים הראשונות היו שתיהן ביום, זו ביום א' וזו ביום ב' קודם שתכנס ליל ג', ונמצא שעבר כל יום ג' קודם ראייה השלישית ס' יום טהור, אינו מפסיק אחר שכבר היו ב' ראייות בלא הפסק ודאי, משא"כ ברישא כל זה למדתי מפי' הר"ש. והנה להלכה לא קי"ל כר"י, ומיהו בהא דמודה ר"י דהימים מחלקים קי"ל כוותיה, דהא לרבנן הוא דמודה ואם ראה ראייה א' בה"ש שמא ב' ראיות הן, וכן אם ראה ב' בה"ש הוי ס' לטו' וס' לקרבן, דהא נמי שמעי' ממתני', אבל בהא דקאמר דס' יום טהור אינו מפסיק לא נקטי' כוותיה אלא ספקא הוא, והילכך הרמב"ם בפ"ב השמיט לכולה תוס' ולא מייתי אלא למתני', ושם ביאר דכל היכא דאמרי' ס' לקרבן מביא קרבן ואינו נאכל ע"ש בדין י"ב וי"ג וי"ד.

פרק שני (א). הגוים והגר תושב וכו', כצ"ל[6]. וקאי אמתני' רפ"ב דתנן דגרים ועבדים מטמאין בזיבה, קמ"ל הכא דהיינו דוקא גר גמור, לאפוקי גר תושב וכ"ש גוי, ומסיים דאע"ג דאין מטמאין בזיבה מדאו' מ"מ רבנן גזור עלייהו, ומיהו לא גזרו אלא כשראויין לביאה הזכר בן ט' ונקבה בת ג', דטעמא כדי שלא יהו יש' רגילין אצלם כדאי' בפ"ב דע"ז (ל"ו ב'), וקתני הכא דמטמאין כזבין, כלו' דגזרו שיהו כאב הטו' לטמא אדם וכלים ולטמא אף במשא, והוסיף כאן דאפי' לשרוף עליהן את התרומה, וה"נ תניא בת"כ (ריש מצורע, זבים, ע"ד ע"ד), ומ"מ לא קי"ל הכי דאין לנו אלא ש"ס דידן דאי' בפ' בנות כותים דל"ד, דש"ז שלהם טהור דעבוד רבנן היכרא כי היכי דלא לישרוף עלייהו תרומה וקדשים, והר"ש ז"ל רצה ליישב דשמא יש לחלק בין ראה ללא ראה, כלו' דבש"ס איירי בסתם נכרי

5) עיין תס"ר, עמ' 122.

6) כ"ה בד"ח, אבל בדפוסים ישנים: והתושב, וכן נכון, עיין תס"ר ח"ב (ב"מ), עמ' 128.

את התרומה, ואין חייבין עליהן על טומאת מקד' וקדשיו. (ב). טומטום ואנדרוגינוס שראו בין לובן בין אודם, אי' שורפי' עליה' את התרומה, ואין חייבין עליהן על טומאת מקדש וקדשיו, ראו לובן או אודם כאח', שורפין עליהן את התרומה, ואין חייבין עליהן על טומאת מקדש וקדשיו.

חסדי דוד

דגזרו עליו אף דלא ראה, ובההוא קאמר דאין שורפין, והכא ובת"כ איירי כשראה ע"ש, ודוחק גדול הוא, דאטו ראייתם מי חשיבא ראייה כלל, לומר דאיכא להחמיר טפי כשראה, ועוד צדד ליישב בענין אחר ולא קיימא ליה ע"ש. והר"ב ק"א שם בת"כ חילק דבגמ' איירי על הזוב עצמו שלהן הוא דאין שורפין, והכא על מגע גופן, והא נמי אין לו שום שרש ועיקר, ומהוורתא דלא קי"ל כהנך מתניתי, אלא כסתמו' דידן, וקרוב הדבר דבשבוש שנויות, ול"ל ואין שורפין וכמ"ש הר"ש, וכ"נ דאל"כ הו"ל לש"ס לאתויי מתניתא לאותבינהו לאמוראי, דטפי ניחא לתלות בט"ס מלומר דידע ש"ס דלאו מתרצתא היא, מאחר שהיא שנויה גם בת"כ, והנה הרמב"ם בפ"ב דמו"מ פ' להדיא כש"ס הנז' דהגוים אין מטמאין בזיבה מן התורה, אלא דרבנן גזרו עליהן ואין חייבין עליהן על טו' מקדש, ואין שורפין עליהן את התרומה, ודין גר תושב לא חש להזכירו, אלא שברור הוא שדינו כנכרי, ודין המש' דהגרים גמורין ועבדים מטמאין בזיבה כבר פסקו בפ"ג מהמ"כ.

ומאי דאמינא דטפי ניחא לומר דט"ס נפל במתניתא, נר' דבמעט מוכרח הוא, דהא ברוב המקומות אשכחן שדין שריפת תרומה וחיוב ביאת מקדש בחדא שריין, (והא דטומ' ואנדרוגי' דלק' בסמוך התם טעמא רבא איכא כמ"ש שם) וכ"נ דגריס הראב"ד בת"כ מדהניחו חלק, ואם הי' דהוה גריס כגי' הס' דידן פשי' דהוה קשיא ליה מהש"ס, דודאי לא נעלם מעינו הבהיר, וגם הוה קשיא מ"ש שריפת תרומה מחיוב מקדש[ז]), ולא הוה שביק מלבקש שום טעמא או שינויא, א"ו דגרסתו היתה כדאמרן, הילכך לא הוצרך לבאר כלל והתחיל מאשה מנין ע"ש, ואעפ"י שראיתי להר"ב ק"א שם דבעא לאסבורי טעמא לפי גי' הס', דבתרומה אם שורפין אותה לא מידי קעבור אדאוריי', אבל אם נחייב על ב"מ כיון דמדאו' אינן מטמאין נמצא מביא חולין בעזרה ע"כ, ברם אני בעניי לא ידענא מאן פסק ליה למר דאם שורפין תרומה טהורה לא מידי וכו', דרבו' בעלי התו' בפ"ק דפסחים די"ג בד"ה ושורפין וכו', נסתפקו אי אסיר מדאו' כמו לטמאה מדכתיב את משמרת תרומתי ע"ש, והרמב"ם רפי"ב מה"ת נר' דפשי' ליה לאיסו', שכ"כ שם אסור לטמא את התרומה של א"י כשאר הקדשים ולא יביאנה לידי טו' ולא יפסידנה וכו' ע"ש. גם מאי דפשי' ליה למר דבחולין בעזרה איכא אי' דאו', הא נמי תליא בפלוגי' אי חולין בעזרה מדאו' או לאו דאו' (פסחים כ"ב א' ועוד), והרמב"ם בפי"ו מהמ"א מוכח דס"ל דלאו דאו', וכך מסיק לדעתו הר"ב משל"ם בפ"ב מה"ש ע"ש.

(ב). טומטום ואנדרוגינוס וכו'. פשוט דבין טומטום בין אנדרוגי' שניהן ס', אלא שהטומטום הס' הוא לפי שמכוסה ואם יקרע ימצא או זכר ודאי או נקבה ודאית, אבל האנדרוגי' יש לו זכרות ונקבות וקי"ל כר"י דפ' הערל (יבמות פ"ג א') דבריה בפ"ע הוא, ולא הכריעו בו אי אם זכר אם נקבה, וכבר הארכתי בפי' דבריו בפ"ב דבכורים, דאין הכוונה שהוא מין בפ"ע דא"כ היכי תנן דנותנים עליו חומרי איש וחומרי אשה, אלא כלו' בריה בפ"ע הוא שנברא בזכרות ונקבות, אבל ודאי חד מנייהו עיקר בו שלא הכריעו בו [אם] הזכרות בזה [עיק]ר או הנקבות, הילכך נתנו בו ב' חומרין עפ"ב בס"ד, הילכך קתני הכא לפי' מתני' דתנן מטמאין בדם כאשה ובלובן כאיש, וטומאתן ס' דהיינו לומר דאין שורפין תרומה מס', כלו' אם נגעו בה אלא תולין ככל הספקות, ואין חייבין על טמו"ק, והיינו בין הם עצמם שראו אודם או לובן, אעפ"י שהתרו בהם ונכנסו למקדש פטורין, שאין לוקין על הס' וכן אם אחרים נגעו בהן פטורין, והה"נ אם היו שוגגין פטורין מן הקרבן, דהיינו קרבן עולה ויורד שחייב הכתוב לנכנס למקדש שוגג, וכיון שפטורין אסורין להביא שמא יביאו חולין בעזרה, דלכ"ע מיהא אי' דרבנן איכא, ואפי' אם הוא עני שקרבנו ב' תורים או ב' יונה א' לעולה וא' לחטאת וא"כ על העולה יכול להביא ולהתנות וחטאת העוף הל"מ היא שבאה על הס' אלא שאינה נאכלת, אפ"ה לא יביא דלא גמירי דחטאת העוף באה על הס' אלא למחוסרי כפרה כדי לתקנו שיכול לאכול בקדשים, אבל הבאה אין מביאין על הס' כמ"ש הרמב"ם בפי"א מה"ש דין ב' ע"ש.

והדר קתני דאפי' ראו לובן ואודם (כצ"ל) כא' דממ"נ טמא, דמש"ה שורפין תרומה על מגען, מ"מ אין חייבין על ב"מ לא הן ולא אחרים שנגעו בהן, וטעמא מפי' בנדה פ' המפלת דכ"ח, דכתיב מזכר עד נקבה וכו', דאינו חייב על ב"מ עד שתהיה טו' זכר ודאי או טו' נקבה ודאית, ומתוך האמור למדנו דע"כ לא פטר תנא אלא מקרבן טמו"ק, אבל אם ראה לובן ואודם דהיינו ג' ראיות כשיטהר חייב להביא כפרתו כדינו בממ"נ, דבין אם הוא זב בין אם היא זבה הו"ל מחוסר כפרה, ולא סוף דבר כשראה לובן ואודם, אלא אפי' לא ראה אלא לובן או אודם ג' ראייות כדינם מביא קרבן ולא נאכל, וכ"כ הרמב"ם ספ"ג מהמ"כ ע"ש.

והדר קתני שאם א' העם נגע בלובן ואודם של א' מאלו אע"ג דממ"נ הוא טמא, אם נכנס למקדש פטור, מטעמא דאמרן שאינו יודע אם טומאתו מצד טו' זכר או מצד טו' נקבה, וה"ה אם הטומטום או אנדרו' עצמו אחר שטהר אם נגע בלובן ואודם של עצמו ואפי' הלובן עדיין לא דנטמא ממ"נ, אפ"ה אם נכנס למקדש פטור מה"ט. כך הוא לפי גי' ספרינו, וכ"ג הר"ש. אבל הרמב"ם בפ"א דמו"מ דין ז' שפי' להך מתניתא כתב שם נגע הוא בעצמו בלובן ואודם שראה ה"ז חייב על ב"מ, אמנם הראב"ד השיגו אע"ג דגם הוא גריס חייב, אלא דפי' דכוונת התוס' שאם נגע הטומטום בלובן או באודם של זכר או נקבה ודאית ונכנס למקדש, כיון דהטו' דזכר ודאי או דנקבה ודאית אע"ג דהנכנס אינו זכר ודאי ולא נקבה ודאית בהא לא קפיד קרא, ומרן רצה לידחק ולפי' כוונת הרמב"ם כמ"ש הראב"ד, ומסיים אלא דל' שראה שכתב רבינו ק' לזה ע"ש, והאמת דקו' עצומה היא דמ"ש נגע הוא מאילו נגעו אחרים כמ"ש מרן שם, והיא ממש כוונת

ז) עיין לעיל נדה פ"ט הי"ד ומ"ש רבינו שם, רמ"ס ע"א.

(ג). הנוגע בלובן ואודם ונכנס למקדש פטור, הוא עצמו שנגע בלובן ואודם ונכנס למקדש פטור, היה מונה ללובן וראה אודם, לאודם וראה לובן הרי זה אינו סות'. (ד). ומה בין אדום זוב לשכבת זרע, זוב בא מבשר המת ושכבת זרע מבש' החי, זוב דוהה כלובן ביצ' המוזר, ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה

חסדי דוד

הראב"ד במ"ש דא"כ טעה טעות גדולה, אלא שסתם לפי שהקו' ברורה, וראיתי להר"ב מה"מ שכתב דסוברת התוס' דלא בעי' טו' ידועה דא"כ הנוגע זכר ודאי או נקבה ודאית הוא דבעי' שידע במה נטמא, אבל טומטום שנגע בלובן ואודם של עצמו, וכ"ש אם ראה כא' חייב על ב"מ, ולפי"ז דברי רבינו מתפרשים דטומטום שראה לובן ואודם כא' ונגע בו אדם אחר דהוי ראשון ממ"נ, או שנגע אדם אחר בלובן ואודם שלו הוא דפטור מב"מ, אבל טומטום עצמו שראה לובן ואודם כא' וכו', או שנגע בלובן ואודם של עצמו חייב אב"מ (= אביאת מקדש), דכה"ג חשיב יודע במה נטמא, שהרי יודע שנטמא בטו' עצמו אע"ג שאינו יודע מהות עצמו וכו' ע"ש, ואע"ג דמסיים שזה פנים מסבירות קצת, לפע"ד עמו הסליחה אינם אלא לאחור ולא לפנים, ולאו ק"ו הוא השתא ומה אחרים ודאין שנגעו בו או בלובן ואודם שלו דאע"ג דהנכנס למקדש הוא זכר ודאי או נקבה ודאית הואיל והטו' אינה ודאית אפ"ה פטור, הוא עצמו שנכנס שלא הנכנס ודאי ולא הטו' ודאית לא כ"ש, ועוד לפי דרכו שרצה לפ' דמ"ש הרמב"ם ברישא אין חייבין עליהן על ב"מ, היינו דוקא אם אחרים נגעו בהן, אבל הם עצמן אה"נ דחייבין, סוף סוף תיקשי אמאי לא ביאר הרמב"ם חילוק זה, שאם הטומטום עצמו נכנס אחר שראה לובן ואודם חייב, כי היכי דקאמר שאם נגע בלובן ואודם שלו אחר שכבר נטהר מראייותיו דחייב, ועוד דיגיד עליו ריעו, דכי היכי דרישא בשראו לובן או אודם כי קאמר ואין חייבין עליהן על ב"מ כייל ודאי בין הם עצמן בין הנוגעים בהן, א"כ סיפא נמי בראו לובן ואודם כא' דקאמר אין חייבין עליהן, היינו נמי בין לדידהו בין לאחריני, דהא בחד לישנא תנינהו ואין לנו לפ' בלשון פוסק חד לישנא בתרי אנפי, רישא אפי' לדידיה וסיפא לאחריני דוקא, ותו מה יענה בל' הש"ס (נדה כ"ח ב') דהתם לא נזכר לשון עליהן כי הכא, אלא הכי איתמר דראו לובן ואודם כא' אין חייבין על ב"מ, והתם ודאי ר"ל הם עצמן אין חייבין דאחרים מאן דכר שמייהו, בשלמא ליש' דהכא אין חייבין עליהן, מצית לפרושי אין חייבין אחרים על מגען, אבל ליש' דתלמו' א"א לפי כן.

שוב ראיתי להר"ב ח"ן שכתב דכיון שמצינו שהר"ש העתיק ל' התוס' פטור יותר נכון להגיה בל' הרמב"ם במקום חייב פטור עש"ב, ואני בעניותי אומר איפכא דכיון דחזי' דהראב"ד נמי גריס בל' התוס' חייב אלא שפירשה לפי דרכו, ומ"מ בגי' התוס' אזיל ומודה ולא כתב שמלא נוס' אחרת דגר' פטור, א"כ יותר נכון שלא להגיה, וכ"ש דבין ל' התוס' בין ל' הרמב"ם הכי מוכח, דאל"כ ליערבינהו וליתנינהו הנוגע בלובן ואודם שלו וכן הוא עצמו שנגע וכו', ונכנס למקדש פטור, א"ו ידים מוכיחות הוויין דזה פטור וזה חייב, אולם להסביר טעמא למלתא נלע"ד דהא דדרשי' טו' זכר ודאי וכו', היינו דוקא היכא שאין לו רק טו' אחת ועליה אנו באין לחייבו על ב"מ, בהא גלי קרא שאינו חייב אלא כשהטו' ידועה ודאית אם טו' זכר או טו' נקבה, והילכך טו' ואנדרו' שראו לובן ואודם דנטמאו בממ"נ ונכנסו למקדש באותה טו' פטורין, וה"נ הנוגע בלובן ואודם שלהם שע"י מגע זה נטמא בהא נמי פטור, ואמנם כיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חדושו, דדוקא כה"ג שאין בזה הנכנס רק טו' אחת, אבל טומ' או אנדרו' שראה לובן ואודם שכבר הוא אב הטו' בממ"נ ואח"כ קודם שטהר חזר ונגע בלובן ואודם שלו דנעשה ג"כ ראשון לטו' בממ"נ, דהשתא אם נכנס למקדש יש עליו ב' טו' אינו נפטר, דמאי דגלי קרא היינו בסתם טמא שאין עליו אלא חדא טו' ובמאי דגלי גלי מאי דלא גלי לא גלי הואיל וחדוש הוא, וכ"ת ס"ס בעיא היא בהקומץ רבא (מנחות כ"ד א') אי אמרי' שבעה לה טו' או לא, וא"כ אי נימא שבעה לה טו' אין כאן רק טו' ראשונה דהיינו אב הטו', הא כתבו התו' בפ' אלו קשרים דקי"ב בד"ה אבל טמא מגע מדרס דבנוגע בעצמו שהטו' באה מגופו לא אמרי' שבעה לה טו' ע"ש, ובכה"ג דאיכא עליה ב' טו' לא ילפי' מקרא הילכך חייב כך נ"ל ליישב.

(ג). היה מונה לאודם וכו'. הביאה הר"ש (פ"ב מ"א) ולא פי' מידי, ופסקה הרמב"ם כצורתה ספ"ג מהמ"כ, וכתב עלה מרן בכ"מ הטעם דאם היה מונה לאודם וראה לובן אינו סותר ממ"נ, דאי הוי אשה שפיר מונה דאין לובן מטמא בה ולא שייך לומר שיסתור, ואם איש הוא הרי בכלל השבעה (שבמשנה פ"ב מ"ב) נטהר שאינו אלא קרי בעלמא וכן איפכא, ומ"מ אם ראה ב' או ג' כבר נת' שהם ס' והולכין להחמיר וצריכים ז' נקיים מחדש לא מדין סתירה, אלא שמא זה שראה עתה הוא המטמא אותו לא הראשון ע"כ, ואכתי לא ביאר מרן כל הצורך, דמ"ש שאם איש הוא בכלל השבעה נטהר, ע"כ שבעה לאו דוקא, דבכה"ג לא סגי ליה בשבעה, דהא אפי' אינו אלא קרי הרי קרי סותר יומו וכדלעיל בפ"ק, וה"נ מ"ש מר וכן איפכא גם זה צריך ביאור, שאם היה מונה ללובן וראה אודם אי הוי איש שפיר דאינו סותר כלל, דהא איש אינו מטמא באודם כלל, אבל אם היא אשה כל מה שמנתה עד עתה היה שלא לצורך ולא שייך סתירה, ועתה מתחיל ראייתה ואם לא ראתה אלא יום א' הויא שומרת יום כנגד יום בלבד, וכן אם ראתה ב' ימים, אבל ג' אז הוא שצריכה ז' נקיים וברור. ואח"כ יש כאן ט"ס וכצ"ל, ומה בין זוב[8]) לש"ז וכו', זוב דיהא וכו', והך מלתא מימרא דרב הונא היא בפ' בנות כותים דל"ה, אלא דהתם הוסיף ר"ה ביאור בזוב שדומה למי בצק, ועל מ"ש דיהא פירש"י כלו' מתמקמק ונפרד ואינו קשור[9]) ע"כ והכרחו, משום דכנגדו בש"ז לא קאמר אלא קשורה, ולפירושו אין זה דומה לדיהא דאמרי' בעלמא כגון גבי נגעים דפירושו חשוך. אבל הרמב"ם רפ"ב מהמ"כ כתב כהה[10]) כלובן וכו' אבל ש"ז לבנה קשורה

8) בד"י: ומה בין אדום זב.

9) עיין פירש"י ליבמות פ' ב', ד"ה דוחה, וליומא י"ח סע"א.

10) וכן בפיה"מ יבמות ספ"ט, הוצ' ר"י קאפח, עמ' ע"ג: ושכבת זרעו דיהה, כלומר גוון שלה כהה, ועיין מ"ש בתוספתא כפשוטה ח"ו (יבמות), עמ' 104 ובתס"ר כאן, עמ' 124.

שאינה מוזרת, שכבת זרע אדומה, והאשה תולה בה. (ה). זב תולין אותו במאכל ובכל מאכל, רבי אליעזר בן פנחס אומר בשם רבי יהודה בן בתירה החלב והגבינין ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס מרגילין לדבר זיבה. (ו). תינוק תולין לו בחמשה דברי', במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצ', בחולי שלו ושל אמו, רבי שמעון בן יהוד' או' משום רבי שמעון כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך למראה ולהרהור מעת לעת, אבל למאכל למשתה, למשאה וקפיצה, תולין לו כל זמן שהו' מצטער. (ז). גוי שראה קרי ונתגייר מיד מטמא בזיבה, במה דברים אמורים

חסדי דוד

וכו', נר' דהכי גרים לה. ובסיפא חסר תיבה א' וכצ"ל ש"ז אדומה טהורה[11]) והאשה וכו', ופירושו נר' ברור שאם האשה מלאה אודם בעד שהיא בודקת אחר תשמיש תולה בבעל אם הוא רגיל לצאת דם ממנו מפי האמה, ואיברא שדין זה הביאו מרן ב"י בסי' קצ"ז בשם הרשב"א בתשו' להתיר, ומוכח לה ממאי דתניא שאם יש לה מכה תולה במכתה, וא"כ אף בנד"ד וכו' ע"ש, והדבר ק"ק דאשתמיטתיה להרב הך תוס', דבהדיא קתני לה ולא הוה צריך למילפה מדדמי, ושוב מצאתי למרן גופיה בבד"ה דמייתי להך תוס', אך ק"ק על מהרימ"ט בחי"ד סי' ל' דקמהדר למשרי בכה"ג מכח הויא דהרשב"א ונעלמה מעיניו הך תוס'.

(ה). זב תולין אותו במאכל ובכל מיני מאכל. פי' במאכל אם אכל הרבה אכילה גסה, ובמיני מאכל המרגילין לזיבה ואפי' לא אכל הרבה, ובהנך מינין דקחשיב ראב"פ הר"ש גרים הגבינה במקום הגבינין, והיינו הך ובמקום מורייס דבגי' דידן, הר"ש גרים השיחליים (עי' יומא י"ח א'-ב'), ועיין בא"ח סי' תר"ח בדברים שאין לאכול בעיוה"כ והתם חשיב שום (עי' יומא שם), וקשיא לי אמאי לא חשיב ליה הכא, שהרי דבר מפורסם הוא וכדאמרי' (נדרים ל"א א') גבי הנודר מאוכלי שום, וצ"ל דל"ד דהנך דברים מביאין לידי זיבה, אבל שום מביא לידי ש"ז גמור, והכי מוכח ממאי דחזי' (בבבא קמא פ"ב א') דתקנת עזרא בלילי שבת היתה בשום טפי מחד מהנך מילי, וכ"מ מדקתני הכא בהנך מילי שמרגילין לידי זיבה, וה"נ משמע ממ"ש כאן הרמב"ם בפי' המש' מאכלין שמשתיתין הזרע[12]), ולי שתיהה הכי משמע, וכ"כ הר"ב דברים המביאין לידי זיבה, אבל הרמב"ם בחבו' פ"ב שם כתב אוכלין המביאין לידי ש"ז ע"ש, וי"ל דס"ל דאה"נ דהיינו דאיכא בין ת"ק לראב"פ דהכא, דלראב"פ אין תולין אלא בהנך מילי המביאין לידי זיבה, ולת"ק תולין בכל מיני מאכל אפי' באותן המביאין לידי ש"ז, דזימנין שמשתנה ויוצא כמו זוב ולעולם מחמת המאכל הוא. ובמ"ש תינוק תולין לו בה' דברים, פי' הר"ש דהתינוק אין לתלות במראה ובהרהור ע"כ, כלו' ומש"ה אינו כגדול דתנן דתולין בז' דברים אלא בה', ונודע דתינוק אפי' בן יומו מטמא בזיבה כדאי' בריש ערכין, ומ"ש ובחולי של אמו, כתב הרמב"ם שם אם היה יונק ממנה או צריך לאמו ע"ש, והנה מ"ש יונק ממנה ברור דכיון דיונק מחלבה נכנס החולי שלה בגופו, אבל בצריך לאמו כיון שאינו יונק מה יזיק לו, וצ"ל דחולי זה נדבק ע"י ששוכב אצלה, ומי כמוהו מורה ובקי ומומחה גם בחכמת הרפואה, והא דאמר רשב"י כשם שתולין לו ש"ז וכו', היינו כת"ק דמש' ג', דתנן הרואה קרי אינו מטמא בזיבה מעל"ע, ונר' דה"נ לר"י דפליג במתני' גבי קרי וס"ל יומו בלבד ה"נ למראה והרהור, והרמב"ם פי' שם כרשב"י דהכא, ואע"ג דקתני רשב"י אומר מ"מ לא אשכחן מאן דפליג.

(ז). גוי שראה קרי וכו'. רישא היינו מתני' (פ"ב מ"ג) אלא שהוסיף כאן הך בד"א וכו', והר"ש האריך כאן אמתני', אבל לא מייתי תוס' זו אלא הביא הסוגייא דשלהי נזיר (ע"ו א') וחילוק גרסאות שבה, ובתחלה היה רוצה לפי' דטעמא דמאי דתנן ברישא דהרואה קרי אינו מטמא בזיבה מעל"ע משום דהנך ראיות דקרי נינהו, אלא דמתוך שנעקרו ושתהו לצאת נעשו כעין זיבה, אך כתב דלא יתכן משום דא"כ נכרי ונתגייר נמי, דנהי דגוי שנתגייר כקטן שנולד דמי, מ"מ קרי הוא ולא זיבות, ומכח זה נדחק לפ' דהך זיבה מחמת חולשה דקרי היא, ומשום דקשיא ליה דראייה ראשונה טמאה אפי' באונס פי' דבראייה שנייה של זוב איירי, ואכתי לא מותקמא ליה שפיר עש"ב. אבל הרמב"ם פי' ברישא דמתני' כמ"ש הר"ש בפי' תניין דהזוב הזה הוא מחמת ש"ז, ובטעם הנכרי כתב דגר שנתגייר כקטן וכו', ובפ"ב מהמ"כ נמי כתב כמו בפי' המש' דטעם דהרואה קרי הוא מפני שזוב זה מחמת ש"ז, ואע"ג דלשונו דבפי' על המש' שכתב הרבה פעמים יצא מן הגיד זרע נימוק שאינו מבושל אחר יציאת הש"ז וכו', משמע קצת דכוונתו כפי' ראשון, דמש"ה לא הוצרך לידחק לאוקמה בראייה שניה, מ"מ ממ"ש דראייה זו של זוב מחמת ש"ז מוכח כפי' שני, ואח"ז פסק להך תוס' בזה הלשון מי שמל ואח"כ ראה זוב בין נכרי בין יש' תולין במילה כל זמן שמצטער, נכרי שראה קרי ואח"כ נתגייר מטמא בזיבה מיד ואין תולין לו מעל"ע ע"כ, אך ק' דכיון דמוכח להדיא דס"ל כפי' ב' דהר"ש, א"כ מוכרח לפ' דמ"ש הרואה קרי אינו מטמא בזיבה מעל"ע דהיינו בראייה ב', וא"כ הו"ל לרבי' לפ' הא דנכרי דאיירי שכבר ראה ראייה ראשו' קודם שנתגייר וכמ"ש הר"ש, דאל"כ מאי איריא נכרי אפי' יש' נמי ראייה ראשו' אין תולי' דמטמא אפי' באונס, וי"ל דמ"מ אע"ג דראייה ראשונה מטמאה אפי' באונס, מ"מ בודקין ותולין אף בראשונה בין בקרי בין בשאר ז' דברים כדי למנות בה ג' ראיות לחייבו קרבן, דאי קמייתא באונס לא מצטרפא לג' לחייבו קרבן וכמש"ש הרמב"ם, הילכך לא הוצרך הרמב"ם לפ' בראייה שניה, דאפי' בראשונה מהני הקרי לענין קרבן בג' ראיות, ומ"מ ס"ל להרמב"ם דכיון דמנו במש' בז' דרכים בודקין את הזב וחד מנייהו בהרהור ותולין בו מעל"ע, א"כ אמאי אצטי' קרא דספרי (כי תצא פר' רנ"ו) [13] (עיין בהר"ש)

11) וכ"ה בר"ש פ"ב מ"א, ובהקדמה לפיה"מ טהרות, הוצ' הנ"ל, עמ' י"ב.

12) ר"י קאפח תרגם: המגירים את הזרע. ובהערות שם כתב: אפשר היה לתרגם „המביאין לידי קרי".

13) ועיין תשב"ץ ח"ג סי' רס"ד ובמיוחס לרש"י נזיר ס"ו א'.

בזמן שנתגייר מהול, אבל מל ואחר כך ראה תולין לו כל זמן שהוא מצטער, בין גוי ובין ישראל.

חסדי דוד

לומר דקרי פוטר כ"ש הוא מהרהור, א"ו דאצט' קרא לקרי דאונס בלא הרהור וא"כ גזרת הכתוב הוא, וכיון דגזרת הכתוב הוא אין לך בו אלא חדושו ודוקא בקרי דיש' המטמא, אבל לא דגוי דכקטן שנולד הוא ולא משגחי' בקריו, ודוקא בקרי דאונס בלא הרהור, אבל הרהר אה"נ דתולין בו כמו ביש', וכן בשאר כל שבעה דברים דבודקין, אם בראייה שניה אפי' נאילו מטו' וכן בראשו' נאילו מהקרבן, ודוקא בקרי הוא דנשתנה הנכרי.

ודע דהך מלתא דמסיים הרמב"ם נכרי שראה קרי ונתגייר וכו', הראב"ד כתב עליו וז"ל מפי' בתוס' אימתי בזמן שנתגייר כשהוא מהול, אבל מל ואח"כ ראה תולין לו כל זמן שמצטער ע"כ, ודבריו נפלאים כמ"ש מרן, וז"ל ואיני יודע מה מלמדנו, שרבי' כתב בסמוך דין זה דמל ואח"כ ראה, וממילא משמע דהא דראה קרי ואח"כ נתגייר בנתגייר כשהוא מהול הוא ע"כ. והר"ב א"ן כתב ולע"ד כוונת הראב"ד להשיג על הרמב"ם שדין זה למוד מהתוס', והתוס' לא חילקה בזה בין מל ולא מל אלא בגוי, דגוי בשעת מילה מקבל עליו עול מצות ובא לו דאגה על זה ולכן מל ואח"כ נתגייר תולין לו, אבל ביש' המילה אינו עושה כלום ודלא כהרמב"ם וכו' ע"ש, ואין ספק שהרב ז"ל לא שלטה ביה עינא בל' התוס' במקורה, דאילו כן היה רואה דבהדיא מסיים בה בין גוי בין יש', אלא דהראב"ד לא הוצרך להביא סיומא דתוס' משום דלא נהית להשיג על זה, ובר מן דין אעיקרא דמלתא ק"ל ע"ד הרב, דאי משום דאגת קבלת עול מצות אתי עלה, מאי איריא מל אטו נתגייר כשהוא מהול אינו מקבל עול מצות וא"כ עכ"פ איכא דאגה, והר"ב מה"מ כתב וז"ל עיין הסגות, ואני אומר דתוס' זו כמ"ד מל ולא טבל ה"ז גר, והנן קי"ל דאינו גר ורשאי לעכב הטבילה עד שיבריא, עיין פ"י מהק"ף, וא"ל לאוקים בנתגייר כשהוא מהול, ודברי הראב"ד תמוהין ע"כ. פי' דבריו דמתני' דקתני נכרי שראה קרי ונתגייר מיד מטמא בזיבה לנדדין מתוקמא, שאם בערבי מהול איירי פירושו שראה קרי ואח"כ נתגייר ביום שלאחריו, דהיינו טבל מטמא בזיבה מיד. ואם הוא נכרי ערל איירי דאחר כמה ימים שכבר מל בעודו מתרפא ראה קרי ותכף נתרפא וביום שלאחריו נתגייר דהיינו טבל מטמא בזיבה מיד, דהקרי שראה אתמול עדיין היה גוי ואינו מציל, והתוס' דמחלקא משום דס"ל דתכף שמל חשוב גר, וא"כ הראב"ד שנמשך אחר התוס' דבריו תמוהין, ואמנם נחזי אנן אם יש מקום ליישב דברי הרמב"ם בפירושו, שהרי כל עצמו לא בא אלא ליישב דברי רבינו, והלא ז"ל רבינו מי שמל וכו' בין גוי בין יש', והנה ביש' ודאי מתפרש מי שמל כפשוטו מל בלבד, דמה ענין טבילה ביש' ערל, כגון שמתו אחיו מחמת מילה, וא"כ בגוי דרצה להשמיענו הרמב"ם דלא כהתוס' כפי מ"ש המה"מ ולומר דבגוי לא מתפרש מל בלבד כמו ביש', דהא מל בלבד עדיין גוי הוא ומה שייך לומר תולין, הואיל ועדיין לא שייך ביה טו' זיבה, אלא צריך לפי' דבריו נלדדין, וכיון דנהית להכי הרמב"ם לדחות התוס' מהלכה לא הו"ל למנקט כל' התוס' בין גוי בין יש', ואדרבא הו"ל לפי' ולא למכלליהו, אלא הכי הול"ל גוי שמל וטבל ואח"כ ראה זוב, וכן יש' שמל, ותו דסיפא דמלתיה דהרמב"ם צריך לפרש אליביה דה"ק גוי שמל זה ימים רבים ואח"כ ראה קרי סמוך לבריאותו והבריא וטבל מיד מטמא וכו', ואין תולין וכו', והיכי קאמר סתם גוי שראה קרי ואח"כ נתגייר, על מי סמך רבינו לפי דבריו אם איתא דלהכי נחית. באופן שפירושו ודאי תמוה ורחוק מאד מאדם (יהושע ג' ע"ז), אלא דאגב שיטפיה ורתיחותיה לכתוב על מרן הראב"ד שדבריו תמוהים לא דק וקל בעיניו לדחות מהלכה תוס' ערוכה. אמנם הנלע"ד דהראב"ד דייק בדברי הרמב"ם שהפך ליש' דתוס' ונתן את הניתנים למטה למעלה, וקושטא הוא כי בהכמה עשה כן, משום דמשמע מליש' דתוס' דסיפא דקתני אבל מל וכו', דקאי ארישא דראה קרי, דאם אי' דהכא בסיפא לא מיירי בראה קרי מאי שייך לישנא דאבל, והלא זה ענין בפ"ע הוא למימר דמילה חשיבא כחולי וכי היכי דתלי' בחולי כל זמן שמצטער ה"נ תלי' במילה כ"ז שמצטער ל"ש גוי ל"ש יש', ואין זה ענין לדינא דרישא דאיירי בגוי דוקא ולאשמעי' דקרי שראה בגיותו אינו מציל, והאמת דלא משמע ליה להרמב"ם שתהיה הסיפא שייכא ארישא בענין קרי כלל, מש"ה נתחכם להודיע דל' אבל לאו דוקא ולעולם ענין אחר הוא, וקמ"ל דמילה כחולי ותולין בה כ"ז שמצטער, והילכך כתב מי שמל וכו', ומתוקמא בין ביש' בין בגוי, אלא דבגוי ר"ל מל כדינו דהיינו אחר שטבל, (דאע"ג דרשאי לעכב הטבילה עד שיבריא, מ"מ אינו מחוייב להמתין, והכא איירי בשלא רצה להמתין דבהכי איירי נמי בפ"ו מהק"פ) דאל"כ אין לו דין יש', ומלתא דפשי' היא ולא הוצרך לפי' דהכא לאו אהכי נחית, ובמקומו בה' גרים כבר ביאר זה. ושוב פי' לרישא דתוס', גוי שראה קרי ואח"כ נתגייר דאין קריו מציל, והא לא מתוקמא מסתמא אלא בנתגייר כשהוא מהול, דאל"כ אלא שמל מאי איריא לבקש אם הקרי שהוא בתוך מע"ל מציל או לא מציל, תיפוק ליה שעדיין אינו יש' כל זמן שלא יטבול ואינו מטמא בזיבה, דמסתמא אינו טובל מיד בו ביום דמסוכן הוא, ומש"ה הוצרך לאוקמה במתניתא בנתגייר כשהוא מהול זהו דרכו של הרמב"ם. אבל הראב"ד דייק דמדקתני בתוס' אבל וכו', ודאי סיפא נמי ארישא קאי בראה קרי, וה"ק דוקא אם ראה קרי קודם שהתחיל להתגייר דהיינו קודם המילה אותו הקרי אינו מציל, דכקטן שנולד דמי, אבל אם מל אע"ג דעדיין לא טבל הואיל וכבר התחיל במצות הגרות תו לא שייך לומר להחשיבו כאילו עדיין לא נולד, שכבר התחילה לידתו אלא שאינה נגמרת עד הטבילה, (והרי מילת הגר קודם טבילה חשיבא כמילת יש' קודם פריעה, דקרי ליה תלמו' פלגא דמצוה כדאמרי' בשבת (קל"ג ב') לימא ליה אנא עבדי פלגא דמצוה וכו') וכיון שכן למדנו שאם ראה קרי אחר המילה אפי' עברו כמה ימים אחר המילה וראה קרי אחר שנתרפא ביום הסמוך לטבילה, חשוב לענין זה כקרי של יש' ומציל מעל"ע דאשמועי' בתוס' דכי היכי דהמילה גופה אע"ג דאכתי אינו יש' גמור ודאי אין סברא לחלק כדלעיל וחשיבא כחולי של יש' דמצלת על כל הזוב שרואה אחר שטובל אם רצה לטבול כל זמן שמצטער, ה"נ הקרי אינו מציל אם ראה קרי אחר שמל קודם שיטבול אפי' תוך מעל"ע סמוך לטבילה, זוהי סברת הראב"ד ובהא פליג על הרמב"ם, דלהרמב"ם אין מציל הקרי מיהא אלא אם יראה אחר שמל וטבל וכדאמרן.

(ח). המוצא מת מושכב לרחבה של דרך, לנזיר ולעושה פסח טהור, ולתרומה טמא, בד"א שאין שם מקום לעבור, אבל יש שם מקום לעבור אף לתרומה טהור, במה דברי' אמורי' במהלך ברגלו, אבל

חסדי דוד

(ח). המוצא מת מושכב וכו'. מייתי לה תלמו' בפ' כ"ל דפ"א דפ"א, ומשם למדנו שיש כאן בנוס' הס' שלפנינו טעות סופר וחסרון, דתמן תנינן ארבעה פעמים בד"א והכא ליכא אלא תלתא, וחסר השני והוא בד"א שמלאו שלם אבל משובר ומפורק טהור שמא בין הפרקים עבר, ובקבר אפי' משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו, ובבד"א השלישי איכא הכא יתיר וחסיר וכצ"ל, בד"א במהלך וכו' שהמהלך וכו', ושלא יסיט, אבל טעון או רכוב א"א לו שלא יגע ושלא יאהיל ושלא יסיט, ויש למחוק כאן אלו הג' תיבות טמא ובמפורק טהור [14]), והנה עין הקורא בלבבו יבין שאין זה מענין מכילתין כלל, ואמנם לפנים הארש נשנה כדין טעמא אמאי מייתי לה הכא, ותחלה נעמוד על ביאורה. ורש"י ז"ל פי' שם מושכב לרחבו של דרך והוא עבר שם וא"א שלא נגע שם או הסיט או האהיל, לתרומה לאכול בתרומה טמא, דלא הותרה לו טו' התהום, ואילו לארכו של דרך אפי' טו' התהום אין כאן, בד"א שאין לו מקום לעבור שמחזיק וממלא את כל רוחב הדרך אע"ג דטו' ודאי היא, כיון דההיא שעתא דעבר עליה טו' התהום הואי שלא היה שום אדם יודעו שם ואף לזה לא נודע עד שנשחטו קרבנותיו, הל"מ היא שזורקין עליו את הדמים, אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור, דהו"ל ס' טו' ברה"ר וספיקו טהור ע"כ. והנה מ"ש מושכב וכו', פשוט דר"ל שהיה טמון תחת עפר הקרקע וכיוצא, וכדתני סיפא מצאו טמון דסיפא לפרושי רישא אתיא, דאל"כ אלא דאיירי רישא שהיה מגולה ואמנם הוא לא ראהו אין זה טו' התהום, וכיון שכן צריך להבין דהיינו קבר ומאי האי דתני סיפא ובקבר וכו' שהקבר מצרפו, הא רישא נמי בקבר מיירי, ואמנם החילוק מבואר, דהכא ברישא איירי שהמת טמון ורצוץ תחת העפר או האבנים שאין לו דין קבר סתום דמטמא כל סביביו, אלא כשיש חלל טפח בין המת לכיסוי שעליו, אבל כשאין שם חלל טפח אין לו דין ק"ס, ואינו מטמא אלא דוקא כנגד הטו', דבוקעת ועולה, הילכך הכא צריכי' לאוקמי רישא שהמת שלם וממלא כל הרוחב, לכך כל הרוחב טמא, וכשעבר שם חיישי' שמא נגע כגון אם היה כל שהוא מן המת מגולה, א"נ כגון שהכניס ידו בעפר, ועי"ד מ"ש התו' שם ד"ף בד"ה לאו למעוטי וכו', וכן אולי ע"י הליכתו ע"ג האבנים הסיט קצת את המת, ואף את"ל שלא הסיט דמסתמא האבנים או העפר היה קשה ומהודק, א"א שלא האהיל והרי הטו' בוקעת ועולה. ומ"מ כפי"ז לא ידעתי מי הכריחו לתנא למיתני שלש הנה נגע או הסיט או האהיל, בפרט דהנגיעה או ההיסט אינם ודאים, אדרבא רחוקים הנה, מאחר שהוא טמון ומכוסה שאינו ניכר, ומה גם דכשעובר בין נוגע בין אינו נוגע הא ודאי מאהיל הוא עכ"פ, וא"כ לא הול"ל אלא א"א שלא יאהיל, דבהא דוקא שייך לומר א"א שלא יאהיל, משא"כ בנגיעה והיסט דלא שייך כ"כ לי א"א, וכפי מ"ש הרמב"ם בפ"ב מהט"מ מתבאר טפי החילוק שבין קבר לטמון תחת עפר, דהתם פי' הקבר מטמא במגע ובאהל כמת וכו', והוא שיהיה בנוי וסתום ואח"כ יהיה כולו מטמא וכו', אבל המעמיד אבנים וכו' וכסה עליו וכו', זה הכסוי נקרא גולל, ואלו הצדדין וכו' נקראין דופק וכו', ודברים שסומכין את הדופק והם הנק' דופק דופקין טהורין ע"ש, ומזה למדנו ההפרש דבין רישא לסיפא, דסיפא דקבר איירי שהוא בנוי וסתום ואז דוקא יש לו דין ק"ס, ומטמא כל סביביו אפי' שלא כנגד המת כשיש בו חלל ט' כדלעיל, אבל הכא איירי שאינו בנוי אלא שהוא מכוסה בצרורות או עפר, אבל המת תופס כל הרוחב, ובהכי איכא לפי' נמי מגע ואהל דקתני הכא בענין אחר, וזהו דמ"ש א"א שלא נגע או שלא האהיל היינו שאם אין שם חלל טפח קרי ליה נגיעה כלו' אהל נגיעה, וכיון שאין חלל שהצרורות ע"ג המת ממש, איכא נמי חששא אחריתי שמא הסיט את המת. ואם יש שם חלל ט' אז אמרי' א"א שלא האהיל שאז קרוי אהל גרידא הואיל ואיכא חלל. ונחזור לפירש"י דמ"ש לתרומה לאכול בתרומה לאו דוקא דהה"נ ליגע. ומ"ש ואילו לארכו וכו', כלו' הא דנקט לרחבו משום דברחבו יש לחלק בין אין לו מקום לעבור, דהיינו שממלא כל הרוחב להיכא שאינו ממלא כל הרוחב, דאילו הוא לארכו אפי' ממלא כל אורך הדרך מה בכך אפי' טו' התהום אין כאן, דודאי יש לו מקום הרבה לעבור מן הצד, והו"ל ס' טו' ברה"ר דטהור ואפי' לתרומה, ומ"ש רש"י אח"כ הל"מ היא שזורקין וכו', היינו כדמסיק מר ב"ר אפי לעיל בסמוך, דאפי' נודע לו לפני זריקה הלין מרצה, ומיהו היינו דוקא אם כבר נשחטו קרבנותיו ואח"כ נודע הוא דזורקין, אבל נודע קודם שנשחטו פשי' שאין שוחטין, והה"נ לענין פסח שאם כבר נשחט ואח"כ נודע זורקין והורצה ופטור מפסח ב'.

ועל בד"א השני פירש"י בד"א דכי ממלא את כל הדרך טמא שמצאו שלם וכו', שהקבר מצרפו שכל הקבר מטמא באהל ואפי' ריקן שבו דכתיב או בקבר ע"כ. ודבריו מבוארים עם האמור לעיל, והא דיליף מאו בקבר שהקבר מצרף הטעם בזה דאל"כ קרא יתירא הוא, דהא ודאי אין הקבר מטמא אלא בעוד שהמת בתוכו, דקרקע עולם לאו בר קבולי טו' הוא, וא"כ מאי איריא משום קבר תיפוק ליה שמאהיל על המת, א"ו כי אצטי' קרא למשובר ומפורק וכיוצא שאין המת ממלא כל הקבר, דאי משום מת המאהיל על מקום שאין המת תחתיו טהור, קמ"ל קרא דטמא משום קבר גופיה. ועל בד"א הג' פירש"י בד"א דמשובר ומפורק טהור, טעון משוי ע"כ הולך נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו ע"כ, כלו' דבשלמא במהלך ברגליו הספק הוא שקול ויש לתלות שמא כשהלך לא הלך אלא ע"ג המקום שהוא משובר ושם אינו מטמא כשאינו קבר, והו"ל ס' טו' ברה"ר הילכך טהור אף לתרומה, אבל טעון או רוכב אין הס' שקול, דמסתמא נע ונד ומהלך קצת גם ע"ג שברי המת, והילכך לתרומה מיהא טמא. ועל בד"א הרביעי פירש"י בד"א דנזיר וע"פ טהור בטו' התהום, אבל בטו' הידועה שידעו שאדם נקבר שם, טמון בתבן וכו', טו' מכוסה מכל אדם היא זו, שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו ב"א מעולם, אבל מים וכו' אין זו הטו' מכוסה ונעלמת, שהמצין יכול לראות ולא

14) עיין תס"ר, עמ' 125.

בטעון וברכוב טמא, שהמהלך ברגליו איפשר לו שלא ליגע ושלא יאהל ושלא יסיט, ואי אפשר לו שלא ליגע ושלא להאהיל ושלא יסיט טמא ובמופרק טהור, במה דברים אמורים בטומאת התהום, אבל

חסדי דוד

גמירי הלכתא אלא בטו' שהיא בתהום המכוסה מן הכל ע"כ. והנה מ"ש רבינו בטו' הידועה שידעו וכו', דבריו ז"ל צריכין ביאור דמשמע לכאורה דדוקא כשבריא לנו שיש ב"א שידעו בטו' אז הוא דלא מיקרי טו' התהום, ואם זו כוונתו ק' חדא דהך מלתא דפשי', ותו דא"כ נמצאים דבריו סותרים זא"ז, דבסמוך גבי טמון וכו', פי' שמא וכו' נפל עליו ולא הכירו וכו', אבל מים וכו' יכול לראות וכו', הרי בהדיא דאפי' בשמא לא מיקרי טו' התהום, אלא כוונתו במ"ש שידעו שאדם נקבר, כלו' שהוא במציאות שהדעת נותנת וקרוב הדבר שידעו ב"א שהיה מת שם, וכגון מ"ש סיפא שנקבר במים וכו' שהמצין יכול לראות, א"נ כגון שהקבר יש בו ציון או דמוכח כפי המצב שנמצא המת דנקבר שם ע"י ב"א דוקא אז הוא דאיכא קצת הוכחה שידע בה אדם הא הוא דלא הוי קבר התהום, וכ"נ מדברי התו' בד"ה ובקבר, וז"ל וא"ת היכי שייכא טו' התהום בקבר והלא נודע כשקברוהו שם, ואיכא למימר כגון שנפל בקבר ומת ע"כ, והא ודאי דא"א לומר שידענו בודאי שנפל ומת, דמהיכן ידענו זה אטו ע"פ הנבואה נודע, אלא הכוונה דכיון שאין שם הוכחה שהיה נקבר ע"י ב"א, אמרי' שמא לא הכירו בו ב"א מעולם אלא מעצמו נפל שם ומת, אלא דמ"מ יש בזה מן הקושי', דהיכי יתכן שנבנה עליו הקבר ממילא שלא ע"י אדם, ואפי' במציאות דטמון בתבן עפר וצרורות הדבר ק' לומר שנעשה הכיסוי מעצמו ולא ידע בו אדם, אלא דמ"מ אין מציאותו כ"כ קשה, דאפי' שנפל עליו גל של צרורות והפהו ושם היתה מיתתו ושם היתה קבורתו, אבל בהא דקתני קבר ממש היכי נימא שהיה שלא ע"י אדם, והא ליכא למימר שהקבר מגולה שאין שם כיסוי, חדא דא"כ אין זה קבר התהום כיון שהוא מגולה, ותו דא"כ אינו מטמא כל סביביו וכדכתי' לעיל, באופן שאיני יכול בעניי להלום בקבר ממש איך אפי' לדון אותו בטו' התהום, ואולי דמשכחת לה כגון שהיה שם כגון קבר דהיינו חפירה בבנין עמוקה מאד דלא שלטה ביה עינא לעמקו ונפל שם אדם ומת שם, ואח"כ בני רה"ר ראו שהיה שם אותו חריץ וחששו שלא ינזקו בעוברים בארץ וכסוהו בבנין ואחר זמן עכשיו נמצא שהיה שם מת, א"נ שהיתה שם מערה ובתוכה חריץ עמוק ובו מת שנפל והיינו הקבר ולא נודע לרוב עמקו וכשעבר זה בתוך המערה הוא דעבר. סוף דבר כל היכא דאיכא למילתי בסברא שלא ידע בו אדם מעולם זוהי טו' התהום, וכ"כ הרמב"ם בפי' המש' פ"ע דנזיר, וז"ל שהמת כשתמצאהו בענין שא"א שידע (וברור מסוף לשונו דט"ס נפל כאן וצ"ל שאפשר שלא ידע וכדכתי' בסש"ל) אותו שום אדם בזה המקום, הנה אנחנו נחשבנו במדרגת טו' התהום, אא"כ שנמצא מי שידע וכו', ואם נמצאהו מגולה ונראה לא נאמר אולי לא עבר שום אדם עליו ולא ראהו וכו', אלא נאמר שכבר נודע ואינה טו' התהום ע"כ, וכן מצאתי עכשיו בשי' מקו' לנזיר נדפסה מקרוב, וז"ל טו' התהום מיקרי כל טו' שיכול להיות שלא נודע לשום אדם כדמפ' בגמ' כגון שהיה טמון בעפר וכו' הר"ר עזריאל ז"ל ע"כ.

ואמנם לא תעזוב נפשי לשאול, על מה שראיתי להתו' שם בדבור הנז' שהק' על מ"ש רש"י וז"ל והא דפי' בקו' שהקבר מצרפו משום דכתיב או בקבר, אין נר' לר"י דשמא קרא איירי בקבר מכוסה ומש"ה נמי הקבר מצרפו משום אהל שהכסוי מביא את הטו' עליו ע"כ, ונר' לפי כוונתם, דלעולם קבר נמי אפי' יש בו חלל פ"ט אינו מטמא אלא כנגד הטו' דוקא דבוקעת ועולה ותו לא, וקרא דאו בקבר מתוקם כגון שיש כיסוי מלמעלה ע"ג הקבר, כגון מערה והנכנס בתוכה אפי' שלא כנגד המת שאינו מאהיל על הטו' אפ"ה טמא, לפי שאחר דהטו' בוקעת הרי הכיסוי שמלמעלה הוי אהל ומביא את הטו' עליו שמתפשטת היא בכל שטח האהל כך נר' כוונתם, כלו' וה"נ בהכי איירי שאם נכנס בתוך מערת הקבר שלא נודע שהיה מת שם ושוב נמצא מת שם אפי' משובר ומפורק טמא אף לתרומה, לפי שהכיסוי שעליו מצרפו, אבל אם אין עליו כיסוי מלמעלה לעולם אין חילוק בין קבר לגל אבנים וכיוצא, ולעולם אם המת נמצא משובר ומפורק טהור לתרומה שמא בין הפרקים עבר.

וראיתי למהרש"א בח"ה שכתב ע"ד התו' שהכיסוי וכו', משא"כ הכא שלא נקבר שם בכוונה אלא שנפל מאיליו בקבר מסתברא דליכא כיסוי עליו וק"ל ע"כ, ולא ירדתי לסוף דעתו ז"ל איך הבין בדעת התו' אם הבין דר"ל דליכא כיסוי כלל אלא שהקבר פתוח, א"כ כ"ש דק' לדידהו דהיכי שייכא טו' התהום כלל כיון שהוא מגולה, ואי נמי הבין דכיסוי דקאמרי היינו כדפרישנא שאין כיסוי דהיינו אהל ע"ג הקבר מלמעלה, א"כ היכי מתפרשא לדידהו הברייתא דהא הכי קתני בד"א דלתרומה מיהא טמא אפי' בטו' התהום שמצאו שלם אבל מצאו משובר אף לתרומה טהור, ובקבר כלו' שטו' התהום זו היא בקבר אפי' משובר טמא לתרומה, וכיון דלפי דברי מהרש"א איירי דליכא כיסוי עליו דהא כיון דלא נקבר בכוונה ליכא התם כיסוי, א"כ אמאי טמא אפי' משובר אפי' שלא כנגד הטו', אלא הנר' בכוונת התו' כדאמרן, דודאי לדידהו לא מתוקמא אלא בדאיכא כיסוי מלמעלה דהיינו המערה, ואפ"ה יתכן שמעצמו נפל אדם ומת וכדלעיל, והתו' לא נחתו להכי רק כוונתם לפלוגי על רש"י במ"ש דהקבר מטמא אפי' במקום הריקן מכח קרא דאו בקבר וסברי התו' דליתא, ואי מהתם ליכא ראייה דמתוקם קרא בדאיכא כיסוי דהיינו אהל מלמעלה, ואה"נ דהכא נמי בהכי איירי. ברם באמת שדברי רש"י יסודתם בהררי קדש, דהכי תנן בהדיא בפ"ז דאהלות, נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור, מפני שהטו' בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואם היה מקום הטו' טע"ע הנוגע בה מכ"מ טמא, מפני שהוא כקבר סתום ומטמא כל סביביו ע"ש, וה"נ תנינן בהדיא בספרי (חקת פר' קכ"ו) [15], והא ודאי תמיהא לי דאשכחן דמחלפא שטתייהו בין דרש"י בין דתו' דבנזיר פכ"ג דנ"ג, דהתם תנינא להך ברייתא או בקבר זה קבר סתום, התם פירש"י שאין בו חלל טפח בין המת והגולל שמטמא ע"כ משמע דאי איכא חלל ט' אינו מטמא, והתו' כתבו שם אין לומר דהיינו שאין

15) ועיי"ש פי' קכ"ז, עמ' 165. ועיין ספרי זוטא שם, עמ' 309—310.

בטומאה ידועה טמא. (ט). אי זו היא טומאת התהום, שלא הכיר בה אח׳ בסוף העולם, אבל הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהו׳, מצאו טמון בתבן או בעפר או בצרורות הרי זו טומאת

חסדי דוד

בו אלא ע׳ דהכוא הו״ל טו׳ רצוצה ולא מיטמא אלא כנגד גופו של מת, והכא איירי דהקבר עצמו מטמא אפי׳ שלא כנגד המת, והכי אי׳ בספרי או בקבר זה ק״ש שמטמא כל לדדין אפי׳ ריקן שבו, ודוקא שיש פ״ט בין המת לקבר וכו׳ ע״ש, ומיהו על רש״י דהכא לק״מ שכבר כתבו ז״ל דפי׳ מס׳ נזיר אינו מתורתו של רש״י, והכי גר׳ בהדיא מדברי מרן בכ״מ מכמה מקומות בה׳ נזירות שאינו מזכיר אותו בשמו, אלא בשם המפרש, אבל עכ״פ דברי התו׳ דהכא צ״ע, והעיקר כמ״ש בנזיר וה״נ בברכות (י״ט ב׳) גבי ההיא דמדלגין היינו ע״ש. והדרן לדברי רש״י דמאי דמסיים ברייתא ולא אמרו טו׳ התהום וכו׳, פי׳ ולא אמרו דהותרה טו׳ התהום אלא במת בלבד ע״כ, ולא פי׳ למעוטי מאי, אבל בסוגייא דלעיל ד״פ התם מייתי ש״ס להא סיפא וקאמר מת למעוטי מאי למעוטי טו׳ התהום דשרץ, פי׳ ולא קאי אלא לע״פ, דבנזיר לא שייך, ופריך הניחא למ״ד אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אלא למ״ד שוחטין מאי״ל, ומשני למעוטי טו׳ התהום דזיבה, ופירש״י כגון זב בשביעי שלו דס׳ הוא שמא ראה היום וכו׳, והו״ל טו׳ התהום ופסלא ביה ע״ש, ולקמן עוד נשוב נדבר בהך סוגייא. השתא מיהא איכא למידק דמפירש״י דלעיל גר׳ בהדיא דטו׳ התהום דהותרה לנזיר ולע״פ אפי׳ טו׳ ודאית הותרה, הואיל ובשעה שעבר שם לא ידע, אבל בסוגייא דלעיל אין גר׳ כן מדבריו, שכתב לא אמרו טו׳ התהום וכו׳ אלא במת בלבד, אבל שאר טו׳ ספק לא הותרו ע״כ, משמע דטו׳ התהום דמת שהותרה היינו דוקא בטו׳ ספק, והיה גר׳ לייסב דהתם ה״ק אבל שאר טו׳ אפי׳ ס׳ לא הותרו, ומיהו בטו׳ מת אה״נ דאפי׳ ודאי הותרה טו׳ התהום וכמ״ש הכא, אך מלבד שהוא דוחק פירושו דמתני׳ א״א לפי כך דבהדיא כתב נטמא גופו בטו׳ התהום בטו׳ ספק, כדמפי׳ בגמ׳ דהל״מ הוא דהותרה וכו׳, לכך נ״ל דמ״ש כאן דאפי׳ ודאי הותרה, היינו היכא דלא נודע לו עד אחר שנשחט קרבנו, אבל קודם שנשחט לא הותרה אלא טו׳ ס׳ בלבד וג״ז דוחק, תמלית הדברים בפי׳ הברייתא כפי פירש״י (או המפרש), דהנך ארבע בד״א תלתא קמאי קיימי אתרומה רק האחרון בלבד הוא דקאי אנזיר וע״פ.

ברם כפי הנר׳ מדברי הרמב״ם דרך אחרת אתו כי הנה בפה״מ מהא״ה פי׳ המוצא מת מושכב לרחבו של דרך, אם היה שלם והוא מן הקצה אל הקצה ה״ז טמא לתרומה, שהזקתו שנגע, הי״ל מקום לעבור או שהיה משובר ומפורק שאפי׳ שעבר בין שוקיו ופרקיו ה״ז טהור, ואם היה קבר לכל רוחב הדרך הקבר מגרפו וכו׳, שאין זה כשאר ספקות אלא הזקתו שנגע ע״כ, ולא הזכיר כאן טו׳ התהום כלל, וגם לא חילק כאן בין מהלך ברגליו לרוכב או טעון כלל. ובפ״ו מהק״פ פי׳ מי שעבר בדרך ומצא מת מושכב וכו׳, אם היה המת טו׳ התהום אעפ״י שהוא טמא לתרומה ה״ז טהור לפסח ושוחט וכו׳, ואעפ״י שאפשר שנגע הואיל והיא טו׳ התהום טהור לפסח, ואעפ״י שהמת שלם הוא מן הקצה אל הקצה ה״ז שוחט פסחו עד שידע בודאי שנטמא בו, בד״א כשהיה מהלך ברגליו שהרי אפי׳ שלא יגע, אבל אם היה רוכב וכו׳ ה״ז טמא, אעפ״י שהיא טו׳ התהום לפי שא״א שלא יגע וכו׳ ע״כ, וכאן לא הזכיר קבר כלל. וכפי המובן מדבריו ה״פ דמתניתא אליביה, המוצא מת מושכב וכו׳ לנזיר ולע״פ זימנין דטהור, והיינו כדמפי׳ סיפא אם הוא טו׳ התהום, אבל לתרומה טמא עכ״פ אפי׳ היא טו׳ התהום, והדר מפי׳ בד״א דטהור לנזיר ולע״פ שאין שם מקום רחב קצת ראוי לעבור בלא נגיעה, (ופי׳ נגיעה לאו דוקא אלא כדאמרן לעיל דלאהל נגיעה קרי נגיעה) שהמת מגיע מן הקצה אל הקצה, ומיהו לאו דוקא דבסוף רוחב הדרך יש מקום צר מאד דמי שרוצה לנמלס עצמו מן הצד יכול לעבור בלא נגיעה, אלא שהוא קרוב לודאי שלא נדהק עצמו בזה שהרי לא היה יודע, וז״ש שחזקתו שנגע ואפ״ה הואיל ויש לתלות בזה אעפ״י שהיא תלייה רחוקה הואיל ואינו אלא טו׳ התהום תלי׳ בהכי, ושוחט פסחו אפי׳ לכתחלה, עד שידע בודאי דנטמא בו, והיינו שלא היה שום מקום פנוי אפי׳ כדי דריסת הרגל, שאז ליכא במה לתלות, ואין זו הזקה שנגע אלא בודאי נגע כלו׳ האהיל, והדר קאמר בד״א דשרי׳ כה״ג בנזיר וע״פ, בדאיכא כדי דריסת הרגל בנמלוס היינו המהלך ברגליו, אבל רוכב א״א לנמלס בשום פנים, ודייק רבינו וכתב ברישא אעפ״י שהמת שלם, כלו׳ וכ״ש אם הוא מפורק שאז טהור במכ״ש, דאפי׳ לתרומה טהור ואפי׳ רוכב הילכך לא אצטי׳ למכתב הכא הא דמשובר, וגם לא הזכיר קבר משום דהכא בק״פ דלא איירי אלא בטו׳ התהום לא שייך קבר, דכיון דאיכא קבר דהיינו בנין פשי׳ שנקבר ע״י ב״א ואין זה טו׳ התהום, ולדידיה א״ל לידהק במה שנדהקנו לעיל ע״פ שי׳ התו׳, דס״ל להרמב״ם דלא איתמר בברייתא ובקבר אלא לענין תרומה דבדידה ליכא לפלוגי בין טו׳ התהום לטו׳ נודעת, ובתרומה הוא דמחלק תנא בין שלם למפורק, והכא קאמר שאם הוא קבר מפורק נמי דינו כשלם שהקבר מגרפו, ואז אעפ״י שיש מקום צר מן הצד כדלעיל לא מהניא תלייה זו לענין תרומה כלל אפי׳ בטו׳ התהום וכ״ש בודאות, ומאי דתנא בד״א במהלך אבל רכוב וכו׳, אנזיר וע״פ דרישא קאי וכדאמרן, נמצא דלדידיה תרי בד״א קמאי קאי אתרומה, ותרי בד״א בתראי קאי אנזיר וע״פ, ומרן בכ״מ בהא״ט מביא מ״ש בתוס׳ בד״א במהלך וכו׳, אבל רכוב וכו׳, וכתב ואיני יודע למה השמיטו רבי׳, ואפי׳ דסמך עמ״ש בפ״ו מהק״פ ע״ש, וא״ל לכל זה דבכוונה השמיטו רבי׳, דס״ל דלא מיתנייה אלא לענין נזיר וע״פ, ולמדנו עוד מדבריו דהא דשרי׳ טו׳ התהום לנזיר וע״פ לא בטו׳ ודאית לגמרי וכנר׳ מפירש״י, אלא דוקא בטו׳ ס׳, ומיהו אעפ״י שהס׳ מוטה מאד להחמיר דחזקתו שנטמא ואינו בכלל ס׳ טו׳ ברה״ר דטהור אפ״ה שרי, אבל ודאי טו׳ אפי׳ טו׳ התהום לא שרי׳ אלא דוקא כה״ג שרי לנזיר וע״פ אפי׳ לכתחלה, אבל אם נטמא ודאי כגון שהי׳ ממלא כל רוחב הדרך ועבר שם רוכב, דוקא דיעבד אם כבר נזרק דם הפסח הורצה ופטור מפסח ב׳, וה״נ בנזיר אם לא נודע רק אחר שנזרקו עליו הדמים הורצה וכל זה לנזיר וע״פ והל״מ היא ובטו׳ התהום דוקא, אבל לתרומה וכ״ש לקדשים ליכא שום שריותא אפי׳ דיעבד אלא דוקא בספק

התהום, אבל הנקבר במי׳ ובאפלה ובנקיקי סלעים אין זה קבר התהום, אין קבר התהום אלא של מת בלבד.

פרק שלישי (א). חומר בזב שאין בזבה ובזבה שאין בזב, שהזב טעון ביאת מים חיים והזב׳ אינה טעונ׳ ביאת מים חיים,

חסדי דוד

בקול, וכשהוא ס׳ טו׳ ברה״ר דהציץ מרצה על טו׳ הדם ואינו מרצה על טו׳ הגוף, וכבר הארכתי בדבר זה לעיל בפ״ע דנזיר עמ״ב בס״ד.

ונחזור לסיפא דמתניתא, כי הנה מ״ש איזוהי טו׳ התהום שלא הכיר וכו׳, כבר נת׳ לעיל דר״ל שהיא בענין שיכולני לומר שלא הכיר בה אדם מעולם, אבל אם הוא במציאות דא״א שלא ידע בה שום אדם מעולם אין זה טו׳ התהום, וכולה הך סיפא פסקה הרמב״ם בפ״ו מה׳ נזירות דין י״ח וי״ט, וז״ל שם איזוהי טו׳ התהום כל שאין אדם מכירה וכו׳, נמצא המת גלוי וכו׳ ע״ש, ושם מסיים הרמב״ם לפי סיפא דהכא, וז״ל ולא אמרו טו׳ התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא שהרי יודע בו זה שהרגו ע״כ, והראב״ד השיג שלא עלה על דעת למעוטי הרוג, שכבר אמרו איזוהי טו׳ התהום כל שאין מכירה א׳ בסוף העולם, אלא העושה פסח קאי למעוטי טו׳ התהום דזיבה ע״כ. ואיברא שדברי הראב״ד ש״ס ערוך הוא כדכתי׳ לעיל, (והנה בכ״מ כתוב ולדעת רבי׳ י״ל ואין עוד והסר התירוץ מן ההעתק) ולפעד״ן דמ״ש בגמ׳ למעוטי טו׳ התהום דזיבה דלא מרצה, לא קיימא לפום מאי דתניא התם רי״א דזב ששחטו עליו בז׳ שלו ואח״כ ראה אע״ג דמטמא מו״מ למפרע אפ״ה פטור מפסח שני, וע״כ טעמא משום דטו׳ התהום הותרה אפי׳ בזיבה, ואע״ג דהתם אמרי׳ דמאי דמטמא למפרע אינו אלא מדרבנן, לא איתמר הכי אלא אליבא דר״י, אבל לרבנן לעולם מדאו׳ הוא דמטמא למפרע, וכדתני ר׳ הושעיא התם זב שראה בז׳ שלו סותר את שלפניו, וכי קא״ל ריו״ח לא יסתור ולא יומו השיבו ר׳ אושעיא ר׳ יוסי קאי כוותך, כלו׳ דר״י הוא דסבר הכי דאינו מטמא למפרע אלא מדרבנן, והילכך לדידיה אינו סותר כלל אבל אני סובר כרבנן דמדאו׳ הוא, הילכך סותר כל מה שלפניו, ומ״מ פטור מפסח ב׳, דכיון דאינו אלא טו׳ התהום דהיינו ספק, הלכתא גמירי לה דהותרה, א״כ מעתה תו ליכא לפרושי לדידן למעוטי טו׳ התהום דזיבה, דהיא אינה אלא דחייה בעלמא ולא מתוקמא עכ״פ לר׳ הושעיא ור׳ אושעיא לא פליג אדינא דמתני׳ דפטור מפסח ב׳, אלא דס״ל דר״י טעמיה הוא משום דאינו מטמא למפרע אלא מדרבנן, אבל לדידן קי״ל דאה״נ דמטמא מדאו׳ ואפ״ה פטור מפסח ב׳ משום דחשיבא טו׳ התהום, ותדע דהרמב״ם בפ״ו מהא״ב דין י״ד כתב שאם ראתה (וה״ה לזב) ביום ז׳ אחר שטבלה נמצאת זבה למפרע והיא ובועלה חייבין בקרבן ע״ש, וכאן בפ״ו מהק״פ דין ב׳ כתב ששוחטין עליו ביום הז׳ אחר שטבל ואם ראה זוב אחר שנזרק הדם פטור, וע״כ א״א לומר אלא משום דטו׳ התהום מרצה בו, ואם נפי׳ דמ״ש לא אמרו וכו׳, הוא למעוטי טו׳ התהום דשרץ הויא נמי ס״ל להרמב״ם דלא מתוקמא, דאם אי׳ דמתניתא קתני למעוטי טו׳ התהום דשרץ דאין שוחטין, א״כ מאי האי דפליגי אמוראי בפ׳ האשה ד״ן, דרב אמר אין שוחטין על טמא שרץ ועולא אמר שוחטין על טמא שרץ, וק׳ אפי׳ לרב דמאי קמ״ל פשי׳ השתא טו׳ התהום דשרץ תנינן דלא הותרה, כ״ש טו׳ ודאית ובמכ״ש דק׳ לעולא, דהיכי שרי

אפי׳ בטו׳ ודאי, הא אפי׳ בטו׳ התהום אסר במתניתא ק״ו לטו׳ ודאי, א״ו דכל הנך שינויי אינם אלא דחיות בעלמא, ובכהן נמי לא מתוקמא כדהוה בעי רבא למפשט דאיכא למידהי כדדהי בגמ׳, וכ״ש דפשטא דברייתא לא משמע אלא אבעלים דבהו איירי כולה מתניתא, הילכך מחוורתא דכל הנך אינם אלא דחיות, ותדע דעכ״פ אפי׳ אי איירי על הבעלים בין אי אמרי׳ למעוטי שרץ בין אי אמרי׳ למעוטי זיבה לא מצי קאי אלא לעו״פ אבל לא לנזיר, ופשטא דמלתא כי קתני סתם לא אמרו טו׳ התהום וכו׳, איירי בכל הנהו שאמרו דהיינו בין בנזיר בין בעו״פ והבעלים קאי ולא אכהנים, וש״ס הוה מהדר למפשט בעיא דרמי ומש״ה נדחק בהני שינויי, אבל בקושטא בעיא לא איפשיטא ונקטי׳ דלא הותרה לכהנים לכתחלה, אלא דאי כבר נזרק הדם בדיעבד ואח״כ נודע שהכהנים נטמאו בטו׳ התהום הציץ מרצה, וכמ״ש הרמב״ם בפ״ד מהב״מ דין ו׳, ומיהו לאו היינו בעיא דרמי ב״ח, דהבעיא היא אם הותרה לכתחלה דומיא דבעלים, והא לא איפשיטא ונקטי׳ לחומרא, ופי׳ לא אמרו וכו׳ היינו כפשטה למעוטי הרוג, והא לא הוה שמעי׳ ממ״ש שלא הכיר בה אדם מעולם כמו שהק׳ הראב״ד, דהו״מ לפי׳ שלא הכיר בה אדם אחר שנקבר, אבל זה משכחת לה שהרגו אדם והניחו שם ושוב נפל עליו גל וכיוצא וכסהו הילכך אצט׳ לאשמועי׳ דהא נמי לא הויא טו׳ התהום.

פרק שלישי (א). חומר בזב וכו׳, שהזב טעון ביאת מים חיים. כתוב הדר הוא גבי זב (ויקרא ט״ו י״ג) ורחץ את בשרו במים חיים, וה״נ תנן בספ״ק דמקואות, וקמ״ל הכא דלא ילפי׳ זבה מזב, וטעמא דכיון דאשכחן חומרי בזב מבזבה ובזבה מבזב, הילכך לא ילפי מהדדי, והכי אי׳ בש״ס פ׳ בנות כותים דל״ב, דלא ילפי מהדדי מה״ט ע״ש, וראיתי להרמב״ן בפי׳ התורה, שכתב גבי זבה וז״ל, וע״ד הפשט שתהיה צריכה במים חיים כזב[16]), אבל רבותינו הקלו בטהרת הזבה שתטהר כדרך שאר הנטהרים מטומאתם במי מקוה, והטעם להם מפני שלא היה צריך להזכיר כלל ואחר תטהר וכו׳, ולפי׳ ספרו שבא הכתוב לרבות לה טהרה לומר ואחר תטהר כנטהרים בתורה גם בלא מים חיים ע״כ. וקשיא לי שהרב ז״ל בא ליתן טעם לדברי רבותינו לומר דלמדו כן מהכתוב שהם ז״ל דרשוהו בענין אחר, כדתניא בת״כ (מצורע, זבים ריש פרק ט, ע״ט ע״ב) ואחר תטהר אחר המעשה תטהר וכו׳ ע״ש, אמנם כפי האמור א״צ לזה, דכיון דטו׳ הזבה משונה מאד בכמה דברים מטו׳ הזב כדתנינן הכא, מהיכא תיתי לן למגמר זבה מזב דאצט׳ קרא להכי, הא כי היכי דלא אתו שאר טמאים מזב ה״נ זבה לא אתיא דמאי נ״מ שהשם שוה, הואיל ולא שוו בענינים ולא בדיניהן, ודוקא מצורע הוה ס״ד למילפי מזב מק״ו ואצט׳ מעוטא כדאי׳ בת״כ (שם), ואולם הטעם

16) עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה ח״ה (מגילה), עמ׳ 1136—1138.

זב מטמ' בזיב' בן יומו, וזבה לעשרת ימי', זב אם ראה שלש ראיות לג' ימים מטמא בהן, וזבה פעמים שהיא רואה שלש ראיות לג' ימים ואינ' מטמאה בהן, זב אין הימים שלו עומדין לפניו, מה שאין

חסדי דוד

מה נשתנה הזב בזה מכל הטמאים לא מצאתי בדברי המפ' ז"ל, ואי משום דלא שכיח הרי מצורע נמי לא שכיח, ואולי דכיון שהזוב דומה לש"ז הפרישה תורה בין טבילתו לטבילת קרי להיכרא כדי שלא יבאו לטעות ולדמותן אפי' להקל בזוב, או להביא קרבן על הקרי ונמצא מקריב חולין בעזרה למ"ד שהוא דאו', והא דקתני שהזב מטמא ב"י וכו', פי' הר"ש בפ"ד כי שם העתיקה, וז"ל זב מיטמא בזיבה ב"י דמיטמא בראייה, (ונלע"ד דל"ל בראיות פי' אפי' שלשתן ביום א') וביום שנולד יכול לראות ג' ראיות, ובפ' יוצא דופן דמ"ד מרבי' לזיבה אפי' ב"י, אבל תנוקת אינה יכולה להיות זבה בפחות מעשרה ימים ללידתה, דאינה מטמאה בראיות כבימים, וצריכה ז' לנדה וג' לזיבה ע"כ. פי' שאם לא ראתה אלא ב' ימים אפי' ראתה בהם ראיות הרבה אינה אלא שומרת יום כנגד יום. ומ"ש זב אם ראה וכו', פי' הר"ש זב נמי מטמא בימים כדאי' בפ' כילד הרגל דכ"ד, וזבה פעמים שאינה מטמאה וכו' כגון בימי טוהר ל"ג לזכר וס"ו לנקבה ע"כ. וקשיא לי דהא זב נמי פעמים שרואה ואינו מיטמא, כגון הרואה קרי שאינו מיטמא בזיבה מעל"ע, וכן כל אותן ז' דברים שתולין לו כדלעיל, וא"כ משכחת לה שרואה ראייה ראשונה ביום א' באונס כגון שקפץ או הרהר וכו', וביום שלאחריו נמי בתוך מעל"ע של הקפילה ראה שנייה שאף היא באונס, ומעתה אפי' ראה עוד ביום ג' אף שבלישית אין בודקין אותו, מ"מ אין כאן אלא ראיה אחת ואינו זב, והיכי פסיק ותני דהזב אי ראה ג' ראיות לג' ימים מטמא ודאי, וי"ל דכל שראה לאונסו אין בו זיבה כלל, דאין זה זב מבשרו ואינו כלום דמין אחר הוא, ואנן הכי קאמרי' דהזב כל שראה ג' ראיות שהן מין זיבה בג' ימים הוא ודאי זב גמור ואין נמצא בו ימים שילילו אותו מלטמא אותן הראיות, משא"כ באשה שנמצאים בה ימים שמצילין את דמיה מלטמא אעפ"י שהן דמים גמורין ככל שאר הדמים, דהיינו ימי טוהר, דסבר הך תנא מעיין א' הוא התורה טמאתו והתורה טהרתו, וכסברת רב דסבר הכי בפ' בנות כותים דל"ה דקי"ל כוותיה, נמצא שיש לה ימים מיוחדים שמטהרין כל ראיות שלה, ואפי' היולדת בזוב אחר שעברו ז' ימי לידה וספרה ז' נקיים משם ואילך כל דמים שתראה עד גמר ימי טוהר כלם טהורין, והאדקתני זב אין הימים שלו עומדין לפניו, פי' הר"ש אין עומדין לעכבו מלהיות זב, אבל זבה יש ימים מעכבין עליה כגון ימי נדה ע"כ. ואין זה ענין לדלעיל, דהתם תלויה במעשה ובמקרה הלידה, אבל זה ענין אחר הוא, כלו' דלהאיש כל הימים של חייו שוין לו שכלם ראויין לו להיות זב, שאם רואה ב' ראיות צריך ז' נקיים, משא"כ באשה שיש לה ימי נדה שאפי' רואה כמה ראיות א"צ ז' נקיים אלא פוסקת בטהרה בשביעי וטובלת מיד בלילה, אבל י"א יום שבין נדה לנדה אז הוא שראויה לזיבה לספירת ז' נקיים.

והא דתנא זב נזקק וכו', פי' הר"ש כדאמרי' (מגילה ח' א', נדה מ"ג ב') מנה הכתוב שתים וקרא טמא, אבל זבה בב' ראיות אינה אלא שומרת יום, זב אין מינו סותרו כל ז', כגון זב שמונה ז' נקיים וראה קרי אינו סותר אלא יומו, אע"ג דאיכא לאלוחי זיבה כדאי' בפ' המפלת דכ"ב, אבל זבה מינה סותרה כל ז' לעולם, וי"מ אין מינו סותרו דאם ראה ב' ראיות ושלישית באונס אין זו הג' סותרת את הזיבות אלא זב גמור הוי, אבל אשה שראתה שני ימים בשופי וקשתה בג' וילדה אינה זבה, ופי' זה לא יתכן כלל מפני כמה קושיות ע"כ. ותמיהא לי טובא על פירושו הראשון, דא"כ הו"ל קולא בזב [17]) דאינו סותר אלא יומו ואיך מנה לו בהדי חומרי דזב, ולפעד"ן לפי' בפשיטות דזב אין מינו פי' כל זיבה הבאה לו הוא זיבה וטמא ואין בו לובן שאינו טמא, אבל זבה המטמאה באודם יש בה אודם שסותר ראיותיה כגון דם שאינו מן המקור אלא בא מן העליה, אבל זב אין בו לובן שיסתור טומאתו, ואע"ג דקצת דוחק לא ידעתי לפי' בענין אחר כי פי' הר"ש הראשון תמוה טובא כדאמרן, וצ"ע על הרב שלא הרגיש בזה, ופי' השני הוא עצמו אמר שלא יתכן מפני כמה קושיות ותשאר הברייתא בלא פי', והקושיות דאמר מר שיש בפי' השני, נר' אדא דמה ענין ראייה ג' של זב התם הא דאינה סותרת לפי שכבר נזקק לזיבה דהיינו לספירת שבעה, ולפי דין הוא דאינו סותר דסתירה מהיכא תיתי, הא זב היה עכ"פ, והשלישית אין מוסיף בו אלא קרבן, משא"כ בזבה דכל שלא ראתה אלא ב' עדיין אין שם זבה עליה אלא שומרת יום, וא"ת דהיא גופה היא חומרא דבזב נזקק לזיבה בב' וזבה דוקא בג' הא כבר תנא לה רישא, וע"ק דבאשה נמי איכא חומרא נמי בב' ימים כגון שראתה שנים בקושי וא' בשופי, שהשופי סמוך ללידה ה"ז יולדת בזוב, הרי דראייה שלישית מטמאה את השתים הראשונות, ועוד דמה ענין לידה עם זיבה גרידתא ולא שייך לומר חומר בזב מבזבה בכה"ג, דבזב לא שייך ביה לידה. ודע שיש כאן חסרון והוא זב מיטמא בלובן, משא"כ (באשה) [בזבה] וכך העתיק הר"ש ומוכרח הוא, דכי היכי דתנא סיפא גבי חומרי זבה שמטמאה באודם משא"כ בזב, ממילא דה"נ גרסי' ברישא איפכא גבי זב.

והא דקתני חומר בזבה וכו', בראייה כ"ש, פי' הר"ש אבל זב בראייה ראשונה כבעל קרי ע"כ. והיינו כב"ה דרפ"ק, וכבר נת' שם דאפי' אחר שראה ראייה שניה משכבות שבנתיים טהורים מדין משכב, ומ"ש מטמאה את בועלה, פי' הר"ש אבל זב אינו מטמא את מה שבועל, כדדרשי' בת"כ (מצורע, זבים פ"ח ה"ח, ע"ע רע"ב) ע"כ. והנה קיצר הרב במקום שהיה לו להאריך, דהו"ל לפי' דמ"ש אינו מטמא את מה שבועל, פי' אינו מטמאו להיות אב הטו' כמו בועל זבה ונדה, אבל לעולם לא גרע מנוגע בו דולד הטו' מיהא הוי, ותו הו"ל לפי' דמהיכא תיסק אדעתין שיהא הזב מטמא טו' חמורה את מה שבועל דאצט' בת"כ למטועיה, והו"ל להרב לאתויי ש"ס ערוך דשלהי נדה (ע"ג א'), דהתם מפ' שפיר מהיכא ס"ד, דהכי אי' התם דדריש קרא דגבי זבה דכתיב כל ימי זוב וכו' טמאה, מלמד שמטמאה את בועלה כנדה,

17) בתס"ר פירשתי „אין מינו" סותרו, כלומר גם „אין מינו" (כגון קרי) סותרו (לכל הפחות יום אחד), ובזבה „אין מינו" אינו סותר. והיינו חומרא בזב.

כן בזבה, זב נזקק לספיר' שבע' בשתי ראיות, מה שאין בזבה, זב אין מינו סותרו, מה שאין כן בזבה.

(ב). חומ' בזבה שהזבה מטמאה משכב ומושב בראייה כל שהוא, מיטמא את בועלה, ומטמאה מעת

חסדי דוד

היא היא מטמאה את בועלה ואין הזב מטמא מה שהוא בועל, שהיה בדין ומה היא שאינה מטמאה בראיות כבימים מטמאה את בועלה, הוא שמטמא בראייות כבימים אינו דין וכו', ת"ל היא היא מטמאה וכו', אמנם כבר הק' התוי' שם בד"ה הוא וכו', תימא דאיכא למפרך מה להיא שכן מטמאה באונס, והכי אמרי' בר"פ בנות כותים (נדה ל"ב ב') דלא ילפי מהדדי וכו', ול"ל שאינו ק"ו גמור אלא כמו גילוי מלתא בעלמא לגלות זה על זה ע"ש, ותירוצם דחיק טובא דמה בכך דאינו ק"ו גמור, סוף סוף הואיל ויש בזה מה שאין בזה אפי' גילוי מלתא ליכא לגלות זה על זה, וכדחזי' בגמ' להדיא דלא ילפי מהדדי, א"כ הדרא קו' היא למה לי הא לא ילפי כלל, ולעד"ן דאי לאו דכתב קרא מיעוטא דהיא, הוה דרשי' עמאה דכתב רחמ' בזבה ללמד על הזב דמטמא מה שבועל באם אינו ענין, דהא לזבה סד"א דלא אצט' קרא דאתיא בק"ו מנדה, ומה נדה שא"ל ז' נקיים מטמאה את בועלה זבה לא כ"ש, אם אינו ענין לזבה תנהו ענין לזב שהוא מעניינה, אתא היא למעט זב, וקרא דטמאה לשומרת יום דלא אתיא מק"ו דנדה, דהא נדה עכ"פ טמאה כל ז' וש"י אינה אלא יום א', והשתא דאתאן להכי יש ליישב מה שהרגישו עוד התוי' שם, וז"ל ול"ע דאיכא מקומות דאיכא תרי קראי לנדות ולזיבות ויש מקומות דנפקי מחד קרא ע"כ, ולדרכנו הכא מיהא מיושב שפיר, דאה"נ דאי לזבה גדולה לא הוה צריך קרא לומר דמטמאה את בועלה, דמק"ו דנדה הוה ילפי' לה, כי אצט' קרא לשומרת יום כדאמרן, ובשאר דוכתי דאיכא תרי קראי אי נידוק משכחי' טעמא אמאי צריכי, והכתי איכא לברורי מאי האי דקאמר ש"ס דאצט' היא ללמד על הזב שלא יטמא את מה שהוא בועל דומיא דזבה, והלא אין הענין דומיא דזבה, ואם מלינו גבי זבה שמטמאה את בועלה, לפי שהבועל עושה מעשה, ואותו מעשה דעביד הטהור עדיף מנגיעה, והילכך נעשה אב הטו', אבל זב הבועל את הטהור שהנבעל לא קעביד מעשה אלא כמו קרקע עולם, מהיכא תיתי למילפיה מבועל זבה דאצט' קרא למעוטי, ולא מלאתי ייסוב לזה עד שראיתי הברייתא בפרשה בת"כ, והכי תניא התם (תו"כ שם) טמאה מלמד שמטמאה את בועלה ואין זב מטמא את שהוא בועל, אלא שדברו חכמים בל' נקייה, ופי' הראב"ד פי' אין זב מטמא את בועלו אלא שדברו וכו', כלו' שלא פירשו בו כ"כ, אלא אמרו את שהוא בועל, דמשמע מי שנבעלה ממנו לדבר בל' נקייה ע"כ, וכעין זה פי' הר"ב ק"א, והשתא ניחא דלא אצט' מיעוטא אלא שלא לטמא את בועלו דומיא דזבה, אלא שדברו וכו', וכך יש להבין ולדקדק מדברי הרמב"ם פ"ג דמו"מ דין ג' ע"ש היטב.

והא דתניא ומטמאה מעל"ע, פי' הר"ש לקדש או לתרומה, ופלוג' היא בפ"ק דנדה ע"כ, והיינו דהכי אי' התם ד"ו, א"ר הונא מעל"ע שבנדה מטמאה בין לקדש בין לתרומה, א"ל ר"נ והא תני תנא לקדש אבל לא לתרומה, קבלה מניה ר"ש ב"ר יצחק בחולין שנעשו על טהרת הקדש, ולא בחולין שנעשו על טהרת תרומה, ופירש"י קבלה מניה וכו', להך תיובתא מר"נ ואוקמה להא דקתני לקדש אבל לא לתרומה ה"ק בחולין שנעשו וכו', אבל בתרומה ממש נהגא ע"כ, נמלא דר"נ סבר דברייתא כפשטה דלא גזרו מעל"ע אלא לקדש ולא לתרומה, ולר"ה אפי' לתרומה, ומ"מ כיון דלכ"ע מעל"ע דרבנן כדאי' התם, ק"ק היכי כייליה הכא בהדי חומרי זבה מבזב דכלהו חומרי דאו'. ובמ"ש בפנים כבהון, פי' הר"ש כדתנן פ' יולא דופן כל הנשים מיטמאות בבית החילון, אבל זב וב"ק עד שתלא טומאתן לחוץ והתם דריש לה מקראי ע"כ. והנה שם בגמ' דמ"א, ת"ר בבשרה מלמד שמטמאה בפנים כבחוץ, אין לי אלא נדה זבה מנין ת"ל זובה בבשרה, (ופירש"י אע"ג דבנדה כתיב מדאפקיה בל' זיבה ילפי' זיבה) פולטת ש"ז מנין, ת"ל יהיה ע"כ, ושם דמ"ג אבל זב וב"ק וכו', זב דכתיב כי יהיה זב מבשרו עד שילא זובו מבשרו, ב"ק דכתיב ואיש כי תלא ממנו ש"ז ע"כ. ואמנם איכא למידק כדדייקנא לעיל, דבשלמא ב"ק אצט' קרא למעוטי דאל"כ הוה ילפי' מק"ו דנדה וזבה דמטמא בפנים כבחוץ, אבל זב לא אתי מנדה וזבה, דאיכא למפרך כדלעיל מה להנהו שכן מטמאות באונס, וי"ל דבהא דדריש התם יהיה לרבות פולטת ש"ז, איכא ר"ש דפליג התם וסבר דיה כבועלה מה בועלה דהיינו ב"ק עד שילא אף פולטת וכו', והשתא י"ל דאי לאו דכתיב מיעוטא דמבשרו גבי זב לא הוה מוקמי' לרבנן ריבוייא דיהיה לפולטת, אלא באם אינו ענין הוה דרשי' ליה בזב ופולטת אה"נ דמסתברא שדיה כבועלה, הילכך אצט' מבשרו גבי זב, והשתא דמיעט קרא זב צריכי' למדרש יהיה לפולטת, הך ק' אעיקרא דדרשה דדרשו בזב משום דכתיב מבשרו עד שילא מבשרו, דהא אשכחן בשבת פ' הזורק (ל"ז א') דדרשי' איפכא בכה"ג, דאי' התם מדה טובה ממהרת לבא וכו', דאילו במדת פורענות וכו', ואילו במדה טובה כתיב וימליאה מחיקו וכו' מחיקו הוא דשבה כבשרו ע"ש, וי"ל דהך ליש' משמע הכי ומשמע הכי אלא דנדרשת לפי הענין, דהתם דבר הלמד מעניינו והכא דבר הלמד מעניינו, התם דברישא כתיב ויוליאה והנה ידו מלורעת דויוליאה ודאי משמע דוקא אחר יליאה, א"כ כי שני אח"כ וכתב ויוליאה מחיקו, ע"כ לומר כשהתחיל להוליאה קלת ועודה בתוך חיקו כבר שבה, והכא דבזבה כתיב בבשרה דודאי משמעותו בתוך בשרה, א"כ כי שני קרא בזב וכתב מבשרו ע"כ לומר חוץ מבשרו, ומיהו אכתי ק' דהיכי ילפי' מבשרו דאינו מטמא עד שילא, הא הך מבשרו מיבעי ליה מבשרו ולא מחמת אונסו וכדלעיל, והכי אמרי' ברפ"ב דכריתות ד"ח, וליכא למימר דחדא מעיקר התיבה דבשרו וחדא מאות מ"ם, דהא תרווייהו לא מדרשי אלא מהמ"ם דהך דרשא הוי פי' מבשרו לחוץ מבשרו ואידך מחמת בשרו, ועיינתי בת"כ וראיתי דדריש התם הני תרתי דרשות סמוכים זל"ז, ולעיל דריש דרשה אחריתי, דקאמר (ריש זבים ה"ג, ע"ה ע"א) יכול אפי' זב מ"מ, ת"ל מבשרו ולא כל בשרו, והשתא עפי ק', והר"ב ק"א שם על דרשה הב' כתב וז"ל אע"ג דלעיל דריש ולא כל בשרו, עכ"ז מ"ם יתירה דריש לה בכל שמושי המ"ם וכו' ע"ש, והוא דוחק, ואי לא הוו אלא הנך תרתי דש"ס מלי' למימר דכיון דמלי למכתב מבשר וכתב מבשרו דרשי' כאילו כתיב

לעת, ומטמ׳ מבפני׳ כבחוץ, ומטמאה באונסין, ומטמאה באוד׳, מה שאין כן בזב. (ג). חומ׳ בזב דאי׳ בטמא מת, ובטמא מת מה שאין בזב, שהזב עושה משכב ומושב מתחתון לטמא אדם ולטמא בגדים, ועל גבי מדף לטמ׳ אוכלין ומשקין, זובו ורוקו ומימי רגליו מטמאין טומאה חמורה, ומטמאין אוכלין ומשקין וכלי שטף במגע וכלי חרס בהיסט, וחייב בקרבן, וטעון ביאת מים חיים, מה שאין

חסדי דוד

מבשר מבשרו, ומבשר דרשי׳ לחוץ מהבשר, ומבשרו ילפי׳ מחמת בשרו ולא מחמת אונסו, אמנם ראיתי להרמב״ם דבפ״ב מהמ״כ מייתי דרשה דמבשרו ולא מחמת אונסו, ובפ״ה מהא״ב מייתי להך דבשרה בנדה וזבה, לומר שמטמאות בבית החיצון, ובפ״ה מהא״ה כתב דב״ק עד שילא מדכתיב כי תגא וכו׳, ואולם בזב סתם ולא ביאר אפי׳ הדין אם מטמא קודם שילא או לא והוא פלא, ולכך נלע״ד דס״ל דאה״נ, דמאן דדריש הא לא דריש הא, והנהו דת״כ כאילו אמר ד״א, ולכך נקט רבינו חדא מנייהו לבד, והיא לאפוקי אונסו, והא דעד שילא להך סברא נפ״ל ממ״ש שם או החתים וכו׳, ונר׳ דכבר פסקה רבינו אעפ״י שאינו כ״כ בבירור, דז״ל רבינו שם פ״ב ראיית הזב אין לה שיעור אלא הרואה כ״ש טמא, שנ׳ החתים בשרו כל שהוא ניכר בבשרו ע״כ, ומדקאמר ניכר אלמא בעי׳ דוקא עד שילא, דאילו בפנים הרי אינו ניכר, ואידך דרשה נמי דמבשרו ולא כל בשרו, ס״ל דלא נצרכא דטימא בזב וטימא בזבה, ממקום שטימא בזבה טימא בזב, ובהא ודאי ליכא למפרך דגילוי מלתא בעלמא הוא.

(ג). חומר בזב וכו׳ עושה משכב ומושב מתחתיו וכו׳ ועל גביו וכו׳, כצ״ל. והדברים ברורים שהזב עושה מו״מ אב הטו׳ כזב עצמו, ואפי׳ עשר מצעות תחתיו כלם אב הטו׳ לטמא אדם ולטמא בגדים, כלו׳ שבעוד דהאדם נוגע במו״מ השוב כאילו הוא עצמו ג״כ אב הטו׳ ומטמא בגדים שעליו, ולא בגדים שעליו בלבד אלא אפי׳ כלים אחרים (וכ״ש אוכלין) שהוא נוגע בהן בעודו מחובר למשכב, ואעפ״י שאינו מטמא לאדם אחר אפי׳ בעודו בחבורין, מ״מ כלים מיהא מטמא ובלבד שיהו כלי שטף, לאפוקי כלי חרס, שכל שאינו מטמא אדם אינו מטמא כ״ח, ודוקא בעודו מחובר, אבל אחר שפירש האדם מהמשכב אינו אלא ראשון ואינו מטמא כלים כלל, וכל זה דוקא במשכב התחתון של זב, אבל הכליה שעל גביו כלם ראשון, והם קרויים מדף ואינם מטמאים רק אוכלין ומשקין. והדר קאמר דזובו וכו׳, ג״כ חשובין אב הטו׳ כמוהו ומטמאין טו׳ חמורה, והדר קתני ומטמאין אוכלין ומשקין וכלי שטף במגע, ואין מובן מאי קאמר, ולפי הגר׳ דארישא קאי והנא והדר מפי׳, דמ״ש ברישא דמו״מ מטמא אדם לטמא בגדים לאו דוקא אלא כדאמרן, דחשיב האדם כאב הטו׳ בעודו שם, והא דקאמר דמטמא אוכלין ומשקין, לכאורה לא נצרכא כלל דהא אפי׳ אחר שפירש שאינו אלא ראשון אפ״ה הוא מטמא אוכלין ומשקין, ומ״מ כי דייקי׳ פורתא ניחא, דאחר שפירש אינו אלא פוסל אוכלין דחולין דעושה אותן שני ואין ב׳ עושה ג׳ בחולין, אבל עד שלא פירש מטמא אפי׳ אוכלין דחולין דעושה אותן ראשון כמו משקין שהם תחלה לעולם, והדר קאמר דלא לאוכלין ומשקין בלבד אלא אף לכלי שטף הוא מטמא עד שלא פירש וכדכתי׳ לאפוקי כ״ח, וכלי שטף נמי אינו מטמאן אפי׳ בעודו נוגע או נושא המשכב (או הזב גופיה) אלא דוקא במגע אבל לא במשא, וכדתנן רפ״ה הנוגע בזב וכו׳, מטמא אוכלין ומשקין וכלי שטף במגע אבל לא במשא, והר״ש גרים הכא ומטמא כלי שטף במגע ול״ג אוכלין ומשקין, ופי׳ כלו׳ שהזב מטמא אדם לטמא בגדים וכלי שטף במגע כדקתני בברייתא דת״כ דלעיל, אבל טמא מת אין מטמא אדם לטמא בגדים וכלי שטף במגע, דהנוגע בו אינו אלא כנוגע בשרץ ובגדיו טהורין, ואעפ״י שלי הברייתא חסר מלינו כיולא בה וכו׳ ע״כ. ובודאי דכפי מה שרולה הרב לפי׳ דקאי על הזב גופיה שמטמא אדם וכו׳, פשוט דלי הברייתא חסר, דהא לא נזכר במתניתא זב גופיה אבל כי מפרשי׳ דקאי אמשכב דרישא אין כאן חסרון כלל. וכתב עוד הר״ש אח״כ כלי שטף במגע כדי נסבה, דט״מ נמי מטמא כלי שטף ואגב בהיסט נקטיה ע״כ. ותמיהא לי דכפי מ״ש הוא עלמו לעיל בסמוך דר״ל דאדם הנוגע בזב מטמא בגדים וכלי שטף, מאי קאמר דכדי נקטיה והלא אדם הנוגע בט״מ אינו מטמא בגדים ולא כלי שטף וכמ״ש הוא עלמו, וכמדומה דהדר ביה השתא מפי׳ קמא משום דק׳ לומר שהלי חסר, אבל לפי מ״ש עכשיו אין כאן חסרון, אלא דהא נמי דחיק טובא לומר דכדי נסבה. ועכ״פ מאי דתנא סיפא וכ״ח בהיסט, ע״כ ענין בפ״ע הוא ולא ארישא קאי, אלא לריך לפי׳ כמ״ש הר״ש כלו׳ שזב מטמא כ״ח בהיסט, ואין ט״מ מטמא כ״ח בהיסט כדתניא פי׳ אר״ע (שבת פ״ג ב׳), כל הטו׳ המסיטות טהורות חוץ מהיסטו של זב ע״כ, פי׳ דבכל הטו׳ אפי׳ אותן שמטמאות במשא היינו דוקא כשהטהור מסיט את הטמא אז נטמא, אבל איפכא לא, חוץ מהזב שאף אם הוא מסיט את הטהור נטמא וברור. ושאר דברי התוס׳ ברורים, וכן מ״ש משא״כ בט״מ, פשוט דאכלהו קאי, דט״מ אינו עושה מו״מ אלא משכבו כנוגע בו, דאע״ג דהכלי מ״מ נעשה אב כט״מ עלמו, דבכל טו׳ מת חרב ה״ה כחלל דהיינו כלים באדם, דתנן בפ״א דאהלות, מ״מ היינו דוקא המשכב הנוגע בו, אבל אם יש תחתיו ב׳ או ג׳ מלעות אינו נעשה אב אלא העליון, והשני שתחתיו הנוגע בעליון אינו אלא ראשון והשאר טהורים, שאין כלים מקבלים טו׳ אלא מאב הטו׳, ואין חילוק בין תחתונו של ט״מ לעליונו של ט״מ, אלא בין שהט״מ למעלה והכלי׳ למטה בין איפכא שהכלים למעלה והט״מ למטה הכל שוה ודין א׳ להן וכדאמרן, וכן רוקו ומ״ר של ט״מ אין מטמאין טו׳ חמורה אלא טו׳ קלה, שהן כמשקין הנוגעין בו וכדאי׳ בפ׳ כסוי הדם דכ״ח, כל הטמאין בין קלין בין חמורין משקין היולאין מהן כמשקין הנוגעין בהן, ופ׳ כן הרמב״ם בפ״י מהא״ה דין ד׳, וט״מ אינו מטמא כ״ח אב הסיטו כדאמרן לעיל, דטמא המסיט את הטהור אינו מטמאו אלא הזב וחביריו בלבד, וכן כשנטהר הט״מ אינו חייב קרבן וא״ל מים חיים, ובהא דהומר בט״מ שטעון הזאה גו״ז וכו׳, אין להק׳ דאיכא נמי חומר בט״מ שהט״מ עושה כיולא בו, שאם נוגע בו כלי הוא אב הטו׳ כמוהו דחרב הרי הוא כחלל, משא״כ בזב, דהא מ״מ יש דוגמתו נמי בזב שעושה כיולא בו,

כן בטמא מת, חומר בטמא מת, שטמא מת טעון הזאה שלישי ושביעי, מה שאין כן בזב. (ד). חומר בזב שאין במצורע, ובמצורע שאין בזב, זב טעון ביא' מים חיים, מה שאין כן במצורע, חומר במצורע, שהמצורע מטמא בביא' וטעון הזאה, מה שאין כן בזב. (ה). חומר בזבה שאי' במצורע, ובמצורע שאי' בזבה, בזבה מטמא את בועלה, מה שאי' כן במצורע, חומר במצורע, שהמצורעת מטמאה בביאה וטעונה הזאת מים חיים, מה שאין כן בזבה.

פרק רביעי (א). טמא מכה את הטהור וטהור מכה את הטמא, בגדי טהור טמאי' דברי רבי מאיר, וחכמי' אומרים טהור מכה את הטמא בגדי טהור טהורין, טמא המכה את הטהור

חסדי דוד

כיון דזבה יולדת. ומיהו לאו קי כא קי בריתא למאי לא [illegible], מבה"ל בכ"מ [illegible] ול"נ דהנא וביה. דכא [illegible] מבה"ל בכ"מ וכדו'.

(ד). חומר בזב שאין במצורע וכו'. [illegible]

פרק רביעי (א). טמא מכה וכו'. במתני' פ"ה דזבים תנן הטהור מכה את הטמא טהור, הטמא מכה את הטהור טמא [illegible]

[illegible]

13) [illegible] עמ' 129 [illegible] עמ' 149 [illegible]

שאם ימשך הטהור הרי הטמא נופל, בגדי הטהור טמאין, ר' שמעו' או' תקעו טמא, התקו טהור, ר' יהו' או' טטרקי ששני ראשיה נוגעי' בארץ ואמצעית' רופפת והטמא והטהור יושבי' עליה, בגדי טהור טהורי', וחכמי' אוסרי' עד שיהא זה מיגף וזה פוחח ועד שיהא הטהור מעלה את הטמא, ור' שמעון מטה'. (ב). ומודה ר' שמעון בשני' שהיו טוחנין ברחיי' של יד, או ברחיי' של חמו', או טועני', בזמן שמשאו כבר בגדי טהור טהורי'. (ג). ציצית של טמא על גבי טהו' טהור, ציציתו של טהור על גבי טמא, אם עמד טמא טהור, ואם עמד טהור טמא, ציציתו של טמא על גבי ציציתו של טהו', אם עמד טהו' טמא, ציציתו של טהו' על גבי ציציתו של טמא, בין שעמד טמא בין שעמד

חסדי דוד

מסייע דאין בו ממש ע"ש בפירש"י בד"ה מפני שיכולה וכו', אבל בשזה מושך היוך וזה מושך היוך שפיר שייך נשען זה על זה או נושא זה את זה, אבל הכא מ"ש הטהור מעלה את הזב דטמא לפי שנושא את הזב, כי הזב נמי מעלה את הטהור הו"ל הזב מסיט את הטהור שזו הטו' יתירה שיש בזב על כל הטמאין, ואמאי טהור לגמרי, וכבר הרגיש הר"ש מזה במתני', וכתב וטעמא לא אתפרש ומכח זה נדחק לפי' דמשום טו' מדרס קאמר מפני הבגדים, וכ"כ הרא"ש והר"ב ג"כ, ודחיקא מלתא. אמנם מתוך הך תוס' דכייל לתרווייהו בהדא בבא ותני תרווייהו משמייהו דחכמים, נמרי' שפיר פי' דמלתא, דהתוס' מפ' דמאי דתנן מעלין זא"ז אין פירושו דתרתי קאמר, בין שהיה הזב מעלה את הטהור בין שהטהור מעלה את הזב, דהא מלתא דפשי' דבין שהטהור מסיט את הזב בין איפכא טמא וכדאמרן, ובהא לא הוה פליג ריה"ו, אלא פי' מעלין זא"ז כגון בבור שיש בתוכו שני דליים וגלגל שליהם מלמעלה, דאורחא דמלתא דע"י שמורידין בגלגל דלי א' עולה חבירו, וכל מה שנשקע חד מנייהו ביותר עולה חבירו, והשתא קאמר ת"ק שאם ירדו הזב והטהור זה בדלי א' וזה בדלי האחר, בין שכרע הזב לפי שהיה עב ושמן טפי מהטהור, וע"י ירידתו העלה את הטהור קצת, בין איפכא שהטהור היה הכבד והוא כרע והעלה את הזב קצת, עכ"פ נטמא הטהור אע"ג דאין מכוונים להעלותן זא"ז, ודומיא דזב וטהור בכף מאזנים דבין שכרע הזב בין שכרע הטהור נטמא הטהור כדתנן בפ"ה. וריה"ו פליג וסבר דבשלמא כשכרע הטהור והעלה את הזב שהוא ע"י משא נטמא הטהור, דה"ל ככל טו' משא אע"ג דלא כיוון נושא את הטו' מ"מ נטמא, אבל בטו' היסט שהזב מסיט את הטהור שהוא חדוש בזב מה שלא מצינו כן בכל הטו', מסתייה שיטמא דוקא כשהזב מסיטו בכוונה, אבל הכ"ג שאין הזב מכוין להעלותו אלא דממילא עולה ע"י ירידתו של זה ה"ז טהור, ודומה קצת לב' מגיפים דאמרי' דטהור לחכמים, ואולי דה"נ פליג ריה"ו בההיא דמאזנים אלא דלא חש תנא לפרושי דהיינו הך, והבבא זו הביאה כאן בשם חכמים וכללה בההיא דב' מגיפים. ונראה דכי היכי דהתם לאו מידי עביד, ה"נ אע"ג דנ"ד ממש. דהתם חסרון מעשה והכא חסרון כוונה, כך נר' פי' דמלתא, ומ"מ לדינא אנו אין לנו אלא דברי ת"ק דמתני' ועכ"פ טמא, כי היכא דכף מאזנים, וכ"פ הרמב"ם שם פ"ה דין ח', והר"ב לא הבין דהרמב"ם פי' כריה"ו והניח בצ"ע, לפי שנמשך אחר פי' הר"ב ע"ש, ולפי האמור לק"מ ושברת ר"ב דהכא תנינן נמי במתני' דמטהר בכנהו, דלא תביעי היסט גמור אלא בשטיה או בשעינה דהשתא בעידה דיקא,

והכא לא בא אלא להוסיף ריחיים של חמור דבמתני' לא תנן אלינהי אלא של יד, ובסוף דבריו יש כאן ט"ס ברור, וצ"ל טמאין במקום טהורין.

(ג). ציצית של טמא וכו'. לא הביאה הר"ש ולא פסקה הרמב"ם ולא מצאתיה בשום מקום אחר, ועדי בשמים דטובא טרחנא ליישבה ולא יכולתי לבא לכלל יישוב כפי מה שכתובה לפנינו, ונלע"ד דמשבשתא היא טובא[19]) והיפכא גרסי' בה וכצ"ל ציצית של טמא ע"ג טהור טמא, ציציתו של טהור ע"ג טמא אם עמד טמא טמא ואם עמד טהור טהור, ציציתו של טמא ע"ג ציציתו של טהור, ציציתו של טהור ע"ג ציציתו של טמא בין שעמד וכו'. ויבואר נכון, וכדי להבין דבריה יש להקדים מאי דתנן בפ"ב. הזב מטמא את המשכב בה' דרכים עומד יושב שוכב נתלה ונשען, והמשכב מטמא את האדם בז' דרכים השבה האמורים ובמגע ובמשא וע"ש בפי' הרמב"ם, ובפ"ג אמתני' דזב וטהור שישבו בספינה פי' הרמב"ם כיון שהגיעה תנועה לכלים מגוף הזב וכו', כיון שבכחו הניעה כאילו נתלה באלו הכלים או נשען עליהם וכו', עד אבל כשהן כלים שבאה להם תנועת ההיסט בלבד הרי אלו טמאין כאילו נגע בהן ע"ש, עוד יש לדעת כי הכלים שלמעלה מהזב ואינו נוגע בהן הם נק' מדף, ואין טמאין אלא מדרבנן לד' הרמב"ם בפ"ו וע"ש בכ"מ, עוד נקדים מ"ש הרמב"ם בפי' מש' ה' דפ"ה, וז"ל כבר קדם לנו כי אמר יטמא משכב ומושב לא יטמא אותו עד שינשא רובו עליו. וכן האיש הטהור כשנושא על משכב טמא צריך שינשא רובו ואז יטמא וכו', ודע כי אנחנו לא נחוש על רוב המשכב ומעוטו, אמנם על רוב הנישא ואפי' היה על מיעוט המשכב הוא מטמא אותו ומיטמא ממנו ע"כ. ועוד יש להקדים שאין המשכב מטמא אפי' בלא מגע רק במשא או היסט אלא לאדם, אבל אינו מטמא כלים אלא במגע בלבד ולא במשא ולא בהיסט, כדתנן בפ"ק וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט דמו"מ דין ג' ע"ש. ובהקדמות הללו יובנו דברי התוס' היטב, וה"פ ציציתו של זב אם היה מונח ע"ג ראשו של טהור אפי' אינו נוגע בו, וכגון שהיה מפסיק נייר או שאר דבר שאינו מקבל טו', אפ"ה נטמא הטהור מן הבגד של הזב, שדינו כמשכב והטהור מיטמא ממנו במשא, שהרי הוא נושאו על גביו, ואפי' אינו מונח על גביו רק הציצית בלבד שהוא מיעוטא

19) הגירסא הנכונה היא בכי"ו: ציציתו של טמא על גבי טהור טהור, ציציתו של טהור על גבי טמא טמא. ובתוס"ר, עמ' 129 ואילך, מיישב שהבבא היא מדברי ר' שמעון, אלא שבתוספתא שנו את דברי ר"ש להפך ממשנתנו (פ"ה מ"ד), וכמו שמפורש בתו"כ זבים פרשה ד' ה"ז, צ"ח רע"ג (ועיין בפי' הראב"ד שם), וכן מפורש להלן פ"ה בכי"ו, עיין מש"ש. וציציתו פירושה ציצית ראשו, שער ראשו.

טהור טהור. (ד). שלשה דברים רבי אליעזר חסמא מטמ', ורבי יהושע וחכמי' מטהרין, נדה שישבה עם הטהור' במטה, כפה שבראשיה רבי אליעזר חסמא מטמא, רבי יהושע וחכמים מטהרין, מטלת עריבה מלאה בגדי' בזמן שמשאה כבד ר' אליעזר חסמא מטמא, רבי יהושע וחכמים מטהרין, זב שהיה מוטל על חמשה כיסיות, לרחבן כולן טהורין, שאין אחד מהן נושא את רובו, ואם היה

חסדי דוד

דמיעוטא של המשכב, מאחר שאותו מקצת מונח ע"ג כל הטהור כי לא נחוש על רוב המשכב וכו' כדאמרן. אבל להיפך שגליתו של טהור ע"ג הטמא ואינו נוגע ולא הנידן אינו אלא מדף, ומ"מ טהור פי' טהור מן התורה, אבל אם עמד הזב הרי הוא מסיט לאותו מקצת בגד הטהור ע"י תנועתו כשעומד ונטמא הבגד מדאו', אבל אם הטהור הוא שעמד אבל הזב לא קם ולא זע הרי הבגד טהור, שהרי לא נגע בו ולא הסיטו וטהור פי' מדאו' כדאמרן, והדר קאמר שאם הגלית אינו מונח ע"ג אדם אלא גלית ע"ג גלית ע"י הפסק דבר כדלעיל, ל"ש גלית של זב ע"ג גלית הטהור ל"ש איפכא הרי כלים אין מיטמאין מן המשכב אלא במגע והכא מגע ליכא, הילכך עכ"פ טהור, ואפי' עמד הזב שהרי אין גלית הטהור על גביו אלא ע"ג גליתו וגליתו הוא המסיט את גלית הטהור ולא הוא, אמור מעתה דאע"ג דלא פסקה הרמב"ם להך מתניתא, מ"מ הלכותיה ברורות, וקיימות ושפיר איכא למשמעינהו מדברים כיוצא באלו, ואם כנים אנחנו בפי' דמתניתא תסייעיה לפי' הרמב"ם דס"ל דטו' מדף אינה אלא מדבריהם, דהא מש"ה קתני הכא טהור כדאמרן.

(ד). שלשה דברים ר' אלעזר חסמא מטמא משום ר' יאושע וחכמים מטהרין וכו', כפה שבראשה וכו', נוטלת עריבה וכו', כצ"ל. והנה במתני' רפ"ד תנן, רי"א נדה שישבה עם הטהורה במטה כפה וכו', ישבה בספינה כלים שבראש הגם וכו', נוטלת עריבה וכו', והא פי' בתוס' דהנך ג' מילי ר"א חסמא הוא שאמרן בבה"מ משמיה דר"י, והר"ש כתב אהך תוס' וז"ל ג' דברים אע"ג דלא נפי' אלא שנים, איכא נמי ישבה בספינה דמתני' דפליגי בה וסתמא כר' יהושע ע"כ. ויש להבין מאי קאמר וסתמא כר"י, הא אין כאן סתמא אלא במתני' נמי תנן רי"א. ואין נר' דכוונתו במ"ש סתמא לאו דוקא סתמא אלא כלו' דלא מייתי במתני' רק דברי ר"י ולא דברי הכמים, דאי מהא לא איריא, דמדתנן רי"א מכלל דרבנן פליגי ומטהרי, אלא כוונת הרב מובנת ממ"ש לעיל במתני' וז"ל כפה שבראשה לרבותא נקטיה, דאפי' כפה שבראש הטהורה נחשב כיושבת עליו, אעפ"י שאינה יושבת וכן כלים וכו', אפ"ה טמאין מדרס, ובספינה קטנה ובמטה מהגרת כדתנן בר"פ דלעיל וה"ה זב וטהור ע"כ. כלו' דסתמא דמתני' דרפ"ג דהזב והטהור שישבו בספינה וכו', אתיא כר"י דהכא רפ"ד, ור"י לפרושי ההיא דלעיל אתי לומר דאין הפרש בין כפה לשאר בגדים, ונר' מדבריו דהכי קי"ל כר"י, ונמצא לדידיה דאפי' לא עמד ולא ישב הזב וכיוצא על הבגדים או שאר כלים הראויין למדרס אלא הסיטן בלבד טמאין מדרס כר"י דהכא, אבל להרמב"ם ליתא להך מלתא אלא כל שלא ישב או דרס הזב עליהן אעפ"י שהסיטן אינו אלא ראשון לטו', ולדידיה אדרבא סברת ר"י דהכא פליגי אסתמא דרפ"ג, דהתם לא טמא במתני' טו' מדרס רק הבגדים שע"ג הטהור, והא נמי אינו אלא בתורת ספק שמא מחמת גרות ודוחק המקום דרס עליהן, ודוקא בבגדים דשייך ספק, לאפוקי כפה שבראשה ואידך דקתני הכא שאין בהן חשש דריסה, ולאפוקי מר"י שכ"כ בפי' המש' ר"י חולק על הסתם הקודם וכו' ואין הלכה כר"י ע"ש, וכ"כ בפי' לרפ"ג וז"ל כיון שהגיעה תנועה וכו', ואם היו בגדים ראויים למדרס הווין מדרס בתנאי שיהיו יושבים בספינה וכיוצא בה וכו', אשר אפשר שידרוס עליהן, אבל כשהן כלים שבאה להן תנועת ההיסט לבד הרי אלו טמאין כאילו נגע בהן, אמנם כשהן יושבים או רוכבים אנו חוששים שמא דרס ע"כ, ולפי"ז מ"ש כאן בתוס' וח' מטהרין היינו דמטו' מדרס טהורין עכ"פ, אבל מטו' היסט בכל מה שתגיע תנועת הנדה עליהן ודאי דטמאין בהיסט בלבד והן ראשון לטו', וכ"פ בפ"ט דמו"מ הזב והטהור שישבו בספינה קטנה וכו', אעפ"י שאין בגדיהן נוגעים זב"ז הרי בגדי הטהור טמאין מדרס, וטומאתן מס' שמא דרס עליהן, וכן נדה שיושבת עם הטהורה במטה וכו', חוץ מכפה שבראשה, וכן בגדים שבראש הנס שבספינה טהורין ע"כ, הרי דפי' כהכמים דהכא, ולא הש להאריך ולבאר דמ"מ אפי' כפה וכו' טמאין טו' היסט, משום דלא מלתא פסיקתא היא שזה תלוי דוקא אם מגיע להן תנועת ההיסט, וכבר ביאר זה לעיל פ"ח דין ז' הזב והטהור שישבו על וכו' ה"ז טמא, מפני שהן מתנדנדין בהן וכאילו הסיט הזב את הטהור וכו', והעפ"י שלא הזכיר שם בהדיא ספינה קטנה בהדי הנך ממ"ש בסיפא אבל אם ישבו בספינה גדולה וכו', מכלל דקטנה הויא כהנהו דלעיל, וכבר ביארה לספינה הקטנה הכא, וסבר הרמב"ם דדוקא היכא דאיכא חשש דשמא דרס הייש' אפי' מספק משום דטו' חמורה היא, אבל היכא דליכא חשש דריסה כגון כפה וכלים שבנס, אם ידוע דאורחייהו להתנועע מחמת הזב הוא דטמאין, אבל מס' לא חייש', זוהי דרכו של הרמב"ם בענין זה, ולהראב"ד שם דרך אחרת דלא כהרמב"ם ודלא כהר"ש, אלא דבההיא דרפ"ג ליכא מאן דפליג, דאם אי' דר"י דהכא פליג כסברת הרמב"ם הו"ל לתנא לאתנויי למלתיה דר"י לעיל, וכי קתני התם דבגדי הטהור טמאין מדרס היינו אפי' כעין כפה, ובזה ס"ל כהר"ש ולא שאני ליה בין כלים דאיכא למיחש שמא דרס להיכא דליכא למיחש, והא דר"י הכא לא אתא אלא לפי דבר זה דלא שנא בין כלים לכלים, והכמים דתוס' נמי לא פליגי אסתמא דרפ"ג, אלא דמחלקי בין איש זב לאשה זבה או נדה, דסברי דבאשה ליכא למיחש להיסט, לפי שאין כחן יפה, וע"ש בכ"מ ובח"ן ובמה"מ ואין להאריך.

זב שהיה מוטל, וכו'. הנה במתני' ד' פ"ד תנן זב שהיה מוטל על ה' ספסלים לאורכן טמאין, לרחבן טהורין, ופי' הר"ש לארכן שהכב ארכו לארכן טמאין, שעל כל א' וא' נשען רובו פעמים על זה ופעמים על זה, לרחבן שוכב ארכו לרחבן טהורין, שאין רובו נושא על א' מהן ע"כ, וכך פירש"י בפי' המלניע דל"ג דמייתי לה תלמו' דהתם, אלא דהתם רש"י דייק לישניה טפי דפי' על לארכן דיש לומר בכל א' מהן

אמצעי גבוה טמא, מפני שרובו נושא עליו, ומוד' ר' שמעון שאם ישב על גבי גשיש של מטה וארבע' טליו' תחת שתי רגליו של גשיש טמאו', ובבהמה תחת ב' ידי' ורגל אח' תחת שתי ידים ויד. (ה). זב שהקיפו על אילן שכחו רעו, נפלו ממנו משקין נסוכו' ועליהן משק' טופח טמאות.

חסדי דוד

שנישא רובו עליו פעמים וכו' ע"כ, ומ"מ עדיין הדבר צריך ביאור דאי מספקא קאמי' דחיישי' שמא היה תחלה על חד ספסל ושוב נע משם והוטל על ספסל אחר וכן בכולם, לא הול"ל כלן טמאין, דמשמע טמאין ודאי, ואמאי מאן אמר לן שהיה באמת מוטל על כולן, דילמא לא הוטל אלא על א' מהן והיכי מטמאי' לכלהו טו' חמורה מס', אדרבא כיון דודאי בחד ספסל סגי ליה דילמא קושטא הכי וריעותא דלא חזי' לא מחזיקי', אלא אותו שנמצא השתא עליו דכאן נמצא כאן היה, ותו יש להבין מאי האי דקאמר די"ל בכל א' שנישא רובו, ואמאי לא אמר מר די"ל דעל כל א' נישא כולו, אלא פי' הדברים דודאי איירי בשידוע ששכב על כל א' וא' וכפשטא דמתני' שהיה מוטל על ה' ספסלין, ולא קתני ספק היה מוטל וכו', אלא דאפ"ה הוה ס"ד שאין כולן טמאין מספק, דזימנין שבעת שנד ממקומו לשכב על הספסל השני שבצדו נשאר הגיו על ספסל זה והגיו על ספסל האחר ונמצא דלא הכא איכא רובא ולא הכא איכא רובא, קמ"ל דכיון שידוע ששכב על כולן א"א לנמלט, וי"ל בכל א' מהן נישא רובו, דאפי' נשאר קצתו בספסל א' נמצא רובו בספסל אחר, וכיון דלא ידעי' בהי מנייהו הוה רובו כולן טמאין, דהא בכל חד איכא תרי לדדין להחמיר, שמא על כל א' נישא כולו ואת"ל שלא היה כולו שמא הוה רובו ,וכה"ג אפי' ברה"ר ספיקו להחמיר וכ"ש ברה"י וחשיב כודאי. אבל אם היה מוטל אורכו על חמישתן לרחבן בבת א', הא ודאי ליכא רובו בשום חד מנייהו וכולן טהורין.

ובפי' הרמב"ם דמתני' פי' איפכא, דלארכן פי' שאורך הזב על רוחב הספסלים ע"ש, ודבריו צ"ע אם לא נאמר דט"ס הוא, אמנם בחבורו פ"ז דין ד' כתב וז"ל זב שהיה מוטל על ה' ספסלים שהן מונחין לארכן טמאין, שהרי נישא רובו על כל א' מהן, היו מונחין לרחבן טהורין שהרי לא נישא רובו על כל א' מהן ע"כ. מוכח להדיא דהדר ביה ממ"ש בפי', ומ"מ לא פי' כפירש"י והר"ש דלדידהו רישא וסיפא שוין לענין הנחת הספסלים, דבתרוויהו איירי שמונחין הספסלין זה אצל זה ברחבן, והחפרש הוא בענין האדם המוטל עליהן, דרישא איירי שהזב מוטל ארכו לארכן, וסיפא ארכו לרחבן, אבל הרמב"ם ברישא קאמר דמונחין הספסלים לארכן, ובסיפא קאמר דמונחין לרחבן, וה"פ דרישא שהספסלים מונחין זה תחת זה לארכן והזב הטיל עצמו על הראשון תחלה ארכו לאורכו, וממנו אשתרבובי אשתרבב על השני וממנו לשלישי עד סוף חמישתן, והילכך כולן טמאין בודאי בלי שום ספק, ול"מ אם אורך כל ספסל מהם כשיעור כל אורך גופו דפשי' שנישא כל גופו על כל א' מהן, אלא אפי' תימא שאורך הספסל בציר מאורך גופו, מ"מ כשהתחיל להתפשט מהראשון לשני באותה שעה רוב גופו על הראשון וראשו בלבד על הב', וכן כי קא נחית מהב' לג' נמצא דעכ"פ יש שעה שרוב גופו היה מונח על כל א' מהן, וז"ש רבינו שהרי נישא רובו על כל א' מהן, ובהכי א"ל למ"ש רש"י דיש לומר וכו' כדלעיל, אלא דודאי הכי הוא, וסיפא איירי במונחין זה אצל זה לרחבן והזב הטיל עצמו על רוחב כולן יחד, ארכו לרחבן באופן דודאי אין על כל א' רק שיעור חומש גופו וברור, והשתא נבא למתניתא דהכא דהיינו סיפא דמתני' ולא בא כאן אלא לחדש בה מאי דמסיים הא דאמצעי גבוה, דס"ל להך תנא דכיון דאמצעי גבוה וכלם נמוכים, מכיון שהוא נשען אמצע גופו על הגבוה נמצא שאינו יכול להניח רק ראש ראשו על ספסל א' מהנמוכים היכא שמגיע שם, וכפות רגליו על אחר וכל שאר גופו נתלה באויר, וסמוך על האמצעי שמונח בו אמצע גופו וחשיב כאילו רובו מונח עליו, אבל תנא דמתני' מדלא תנא ליה ש"מ דלא ס"ל הכי, אלא בכה"ג נמי חשיב מיעוטו לבד בכל ספסל, ולא שדי' שארית גופו הנשאר באויר בתר האמצעי, ומש"ה השמיט הרמב"ם להך תוס'.

ומודה ר"ש וכו', וד' טליות תחת רגליו וכו', תחת ב' ידים ורגל א', תחת ב' רגלים ויד א', כן נר' דל"ל, עם היות שלא הביאה הר"ש. ומ"מ מלתא באפי נפשה היא ולאו אדלעיל קאי, אלא זה שייך אדתנן מש' ז', היה יושב ע"ג המטה וד' טליות תחת ד' רגלי המטה טמאות, מפני שאינה יכולה לעמוד על ג', ור"ש מטהר ע"כ. ומייתי לה ש"ס שם בהמלגיע (צ"ג א' הנ"ל), והא קתני הכא דמ"מ מודה ר"ש שאם ישב על הגשיש וכו', ומוכח מהך מתניתא דטעמיה דר"ש במתני' כפי' בתרא של הר"ש שהוא פי' התו' דהתם בהמלגיע, דהא דפטר משום דבעי' לדידיה שיעור זיבה לזה לשיעור זיבה לזה, כלו' רובו של זב מכביד על כל א' ע"ש, והנה בערוך ע' גשש כתב, י"א שהוא בסיס למטה ויש לו רגלים, כדתניא ישב על הגשים של מטה וד' טליות תחת רגלי גשים טמאות ארבעתן ע"כ, נר' דהיינו הך תוס', וטעמא דדוקא בישב ע"ג המטה שרגלי המטה פעמים נפרקות והו"ל הא באפי נפשיה והא באפי נפשיה, הילכך בכה"ג פטר ר"ש הואיל ואין רובו של זב בכל א' וא', אבל בגשים שרגליו מחוברות בו מודה ר"ש דאע"ג דליכא רובו של זב תחת כל רגל לית לן בה וטמאות, משום דחשובות ארבעתן כרגל א', ומאי דמסיים ובבהמה וכו', היינו נמי אדתנן סיפא דהביא מתני', היה רכוב ע"ג בהמה וד' טליות תחת ד' רגלי הבהמה טהורות, מפני שהיא יכולה לעמוד על ג', ופי' הר"ש שיכולה וכו' הילכך כל חד וחד הו"ל רביעי ואינו אלא כמסייע, וסתמא כריה"ו דאמר בפ' המלגיע זה יכול וזה אינו יכול (וברור דט"ס הוא וצ"ל וזה יכול ע"ש בהמלגיע), הו"ל כמסייע ואין בו ממש ע"ש, והשתא קתני הכא דמש"ה אם היו שם ג' טליות תחת ב' ידיו ורגל א', א"נ תחת ב' רגליו ויד א', כיון דאינה יכולה לעמוד בציר מג' לית כאן מסייע וטמאות, ומשמע דר"ל דבהא נמי מודה ר"ש וצ"ע דהתם בהמלגיע נר' דר"ש סבר דאפי' זה אינו יכול וזה אינו יכול הו"ל מסייע וצ"י.

(ה). זב שהקיש וכו', ונפלו ממנו פגין או סוכות ועליהן וכו', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש בפ"ד, אך לא פי' כלום בזה, ואולי הדברים נראים ברורים, ועיקר

(ו). הקיש על גבי תנור, ונפל הימנו ככר תרומ' טהו', ואם היה חרס מודבק בו טמא, על השיד' ועל התיבה ועל המגדל, אע"פ שהן באין במדה טמאין, ור' נחמי' ור' שמעון מטהרין באילן, ואם היו הניסוטין טמאין, זה הכלל כל שהו' מכח הסט' טמא, ומכח רעד' טהור. (ז). ר' יהודה אומר על קורות בית הבד בזמן שהוא פרוטה טהורה, רבי יוסי אומר אף על קורות הלבנים בזמן שהי' מפקפקת ואינה משמטת. (ח). הזב בכף מאזנים משכב ומושב בכף שנייה, אם הזב כורע מטמאין

חסדי דוד

חילוק זה בין הקיש ע"ג דבר שכחו רע לדבר שכחן יפה, נלמד מכמה משניות בפרקין דכי הקיש ע"ג דבר שכחו רע והניד מכח הכאתו כלים או אוכלין טמאין דהו"ל מכח היסטו, אבל ע"ג דבר שכחו יפה אין זה מכחו אלא מכח הרעדה ולא חשיב היסט הזב, והכא לא אשמעי' אלא דאמרי' הכשר וטו' באין כא', ונקט פגין לאשמועי' אגב אורחיה דפגין בני קבולי טו' נינהו וכר"ע דפ"ג דעוקצין, וז"ש שאם הפיל מכחו פגין או סוכות כלו' ענפים עם פירות, ואפי' פגין ועליהן משקה טופח, דעד האידנא לא קבלו הפירות הכשר להיותן במחובר, אבל השתא כשנופלין מכחו ועליהן המשקה וניחא ליה מקבלין הכשר וטו' בבת א', ולא פסקה הרמב"ם להך רישא אע"ג דהלכתא היא, משום שדבר ברור הוא, וכבר פי' בהע"א כמה הלכות כיוצא בזו דמהני טו' והכשר בבת א', אבל סיפא דהקיש ע"ג תנור פסקה שם בפי"ט דמו"מ, וז"ל תנור שהיתה הפת דבוקה בו והקיש על התנור ונפל ככר אפי' היה תרומה ה"ז טהור, ואם היה חרס מן התנור מדובק בככר שנפל אפי' היה חולין ה"ז טמא ע"כ, והטעם ברור דהתנור ודאי כחו יפה, והילכך נפילת הככר לא חשיב היסט דומיא דאילן שכחו יפה, אבל כשנפל עמו מהחרס נמצא שאותו החרס היה כחו רע והויא נפילתו מכח היסטו, ומה שהוסיף רבינו בסיפא אפי' חולין, אשמועי' דכל כה"ג חשיב היסט גמור מן התורה וכאילו נוגע בפירות עצמן, והילכך טמאין אפי' הן חולין, ולא תימא דכל כה"ג שלא הקיש על אותו החרס עצמו שנפל לא יחשב לגבי הככר אלא כח כחו, ויהיה א"כ לככר דין שני בלבד ולא יטמא אלא בתרומה, קמ"ל דאפי' הוא דחולין דהוי ראשון.

(ו). על השידה וכו', ר"נ ור"ש מטהרין באלו, ואם היו ניסוטין וכו', כצ"ל. והנה במתני' תנן הקיש הזב על התנור וכו' טמאין, על השידה וכו' טמאין, ר"נ ור"ש מטהרין באלו, ולא אתפרש טעמייהו מ"ש באלו דפליגי טפי מבארא, הילכך פריש הכא, והך מתניתא מייתי לה ש"ס בפ' בכל מערבין דל"ה, ומפ' התם דברעדה מחמת כחו פליגי, ת"ק סבר דהוי היסט, ור"נ ור"ש סברי לא הוי היסט, ומייתי לה הר"ש הכא, ומפ' דהך שידה דבאה במדה דהיינו שמחזקת מ"ס היא עצמה ודאי לא מקבלה טו', ולענין מה שבתוכה פליגי כשהכה בשידה עצמה ונפל ממנה ככר של תרומה והשידה נרעדה אבל לא זזה ממקומה וכו' ע"ש, כלו' דס"ל לר"נ ור"ש דכיון שלא נפל הככר אלא מחמת רעדת השידה ולא מחמת היסט, שהרי אעפ"י שהזב הקיש על השידה לא הסיטה, שהרי מסתמא כיון דגדולה דבאה במדה לא זזה ממקומה אלא נרעדה ומחמת הרעדה נפל הככר או הכלי, הילכך טהורין, ומש"ה מסיים ואם היו ניסוטין, כלו' השידה והתיבה אעפ"י שהן באין במדה מיהו בכח הכאתו ניסטו ועי"ז נפל הכלי או הככר מודו ר"נ ור"ש דטמאין, דזה הכלל וכו', והנה הרמב"ם בפי' המש' כתב ואין הלכה כר"נ ור"ש, אמנם השמיט הני שידה תיבה ומגדל, ומ"מ ממ"ש שם רפ"ט זה הכלל כלי שנפל מכח היסטו טמא, מכח הרעדה טהור, ש"מ דפי' כר"נ ור"ש דהא זה הכלל סיומא דמלתייהו היא כדחזי' הכא, וכדמוקמי' בש"ס דהתי' דבהכי פליגי, ונר' טעמו דפשטא דכלהו מתני' דמחלקי' בין דבר שכחו יפה לדבר שכחו רע משמע דאליבייהו אזלי, ודברי ריה"ו דקאמר בקורה בזמן שהיא נפרצת, פי' הר"ש מתחזקת ואינה זזה ממקומה מל' מה פרצת עליך פרץ (בראשית ל"ח, כ"ט), ובקורת הבלנין דר"י פי' מפקפקת מל' מפקפק דפ"ק דסוכה (משנה ז'), כלו' מתנענעת ואינה נשמטת שאינה זזה ממקומה טהורה ע"כ. ונר' דהני תנאי לא פליגי וכלהו נמי אית להו כללא דר"נ ור"ש דלעיל, דדוקא מכח היסט טמא ומכח רעדה טהור, אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה, דאיכא אתרא דאורחייהו דהני להיות בבדים ביותר, ובהנהו ליכא היסט אלא רעדה, ולענין הדין הרי הכלל אמור.

(ח). הזב בכף מאזנים וכו'. משבשתא טובא הנוס' שלפנינו, וצ"ל כלפי לייא והכי מייתי לה הר"ש (פ"ד מ"ו) הזב כורע מטמאין א' ופוסלין א', אם היו הן מכריעין את הזב מטמאין ב' ופוסלין א', וא"כ יש חסרון וכצ"ל ובאדם[20]) בין שהוא מכריע את הזב בין שהזב מכריעו מטמא א' ופוסל א'. ופי' הר"ש הזב כורע הו"ל משכב עליונו של זב ראשון בעלמא ואין מטמא אלא אוכלין ומשקין, ועושה ב' וג' בתרומה, והיינו מטמא א' ופוסל א', אבל כשמכריעין את הזב נעשין אב הטו' לטמא אדם וכלים כדין משכב, ועושין אב"ג בתרומה, והיינו מטמא ב' ופוסל א' ע"כ. ועל האדם לא ביאר הרב כלום, אבל הדבר ברור דאדם בין שיהיה נוגע או נושא את הזב וכן אם הזב הסיטו אינו אלא ראשון ועושה ב"ג לתרומה, ופסקה הרמב"ם להא בפ"ח דין ו', אלא דברישא לא יהיב טעמא כמ"ש הר"ש דהו"ל כעליונו של זב, אלא כתב כרע הזב הרי הן ככלים שנגע בהן שהרי הסיטן ע"ש, ונר' דרבינו לשיטתיה אזיל דס"ל בפ"ו דטו' מדף דהיינו עליונו של זב אינה אלא מדבריהם, והילכך כיון שאינה אלא טו' דרבנן בעלמא מסתיין ליטמא משום מדף היכא שהדבר הוא ע"ג הזב ממש, אבל כה"ג שאינו על גביו אלא דלפי שהזב כרע למטה הכלים ההם עלו למעלה, לא מפני זה יש לנו לחשוב כאילו הן ע"ג הזב לדונם כדין מדף, ואי לאו דמסיט אותם הזב ע"י הכרעתו לא היו טמאין כלל, דבשלמא כשכרעו הן שאנו באין לדון עליהן דין משכב דטו' חמורה מדאו' היא, אית לן לאחשובי ההכרעה ההיא כאילו הן תחתיו של זב ממש ויהיה להן דין משכב, אבל בכרע הזב לא מטמאי' להו משום עליונו של זב אלא דוקא לפי שמסיטן.

והא דתנא בתר הכי הזב וכו', ואוכלין וכו' גבוהין כ"ש

20) וכעי"ז בכי"ו.

שנים ופסול אחד, אם היו הן מכריעין את הזב מטמאין אחד ופסול אחד. (ט). הזב בכף מאזני' ואוכלין ומשקי' כנגדו, ואף על פי שאין גבוהין מן הארץ אלא כל שהו, נותנין עליהן חומרי נישא וחומרי נושא, ישב על גבי קתדר', כלי' שבעקל טמאין, על המכבש של כובש בזמן שהוא טעון באבנים כלים שתחתיו טהורין, בזמן שהוא חוזר בכלם כלים שתחתיו טהורין, ורבי נחמיה מטמא.

חסדי דוד

וכו', פי' הר"ש כלו' שהא' יושב בארץ והאחר מרוחק מן הארץ כ"ש, נמלא שהיושב בארץ מכריעו אעפ"י שאם חוזר ומגביה עוד המאזנים מן הארץ, היו שניהן מתרחקים מן הארץ זה משהו א' וזה ב' משהויין, א"נ במכריע איירי דכשאוכלין ומשקין מכריעין את הזב ומרוחקין מן הארץ כ"ש חשובין כנישאין ע"ג הזב, משום דאם לא היה זב בכף שניה היו מכריעין עדיין יותר, אבל כשיושבין על הארץ ממש אין חשובין כנישאין, חומרי נושא את הזב וחומרי נישא על הזב, לענין אוכלין ומשקין נישא חמור, כדמשמע בתוס', ולענין משכב ומושב נושא חמור ע"כ, ודבריו מגומגמים, ואמנם הנר' מתוך פירושו דהא דקתני נותנים עליהן חומרי וכו', אכולה מתניתא מהדר, וה"ק הא דתנא רישא שאם הן מכריעין את הזב אם הן ראויים למשכב יש להן דין משכב, כלו' שדינה כנושא את הזב, ומזה יולא שאם אינן ראויין למשכב כגון שאר כלים, א"נ אוכלין ומשקין יש בהן קולא, כגון שאם יש כלים ובתוכן אוכלין הכלים הן ראשון והאוכלין שבתוכן שניים, כל זה היינו היכא דכשמכריעין נוגעין בארץ ממש, שאז אין להן אלא דין נושא בלבד, אבל אם מרוחקים כ"ש מן הארץ יש להן דין נושא ודין נישא, דין נושא כדאמרן שהרי הן למטה מהזב, ודין נישא שהרי סוף סוף אם לא היה הזב בכף שנייה היו יורדין טפי, נמלא שהזב נושא אותם כלו' שהן נישאין מן הזב, והילכך יהבי' להו חומר נושא אם הן כלים הראויין למשכב, והם אב הטו' ואם הן כלים אחרים והאוכלין בתוכן יהבי' להו חומר נישא, שגם האוכלין שבתוכן חשובין ראשון כדין המדף, שכל הנישא ע"ג הזב אפי' מאה דברים כלם ראשון, וכנר' מהתוס' דר"פ דלקמן בסמוך.

(ט). ישב ע"ג קתנו[21]) כלים וכו', של כובש וכו'. כ"ג הר"ש (פ"ד מ"ז) ופי' קתנו א' מכלי בית הבד שמשענתו על העקל, בזמן שטעון באבנים במתני' לא קתני אבנים, ופליגי ר"נ ורבנן וכו' ע"כ. וכוונת הרב להכריח גי' זו כמו שהיא בס' שלפנינו דטהורין גר' בין ברישא בין בסיפא, ולא פליג ר"נ אטעון אבנים דרישא לאפוקי מגי' אחרת ע"ש, דהא התם מכבש קשור בחבל סביב סביב דגר' שזהו פי' לחוזר בכלם, כלו' שהחבל חוזר פי' מסבב לכל הבגדים, ובשתם מכבש זה פליגי ר"נ ורבנן במתני', ש"מ דהכא במתניתא היינו דקמ"ל שאם אינו קשור אלא טעון באבנים אפי' ר"נ מודה דטהורין, וטעמא דכל שאינו קשור הוא רפוי טפי ואין נשען הזב על הבגדים אפי' לר"נ, והא דנקט של כובס לרבותא דרבנן דבהא נמי מטהרי, דאילו של בע"ה אפי' קשור בחבל טהור אפי' לר"נ, כנר' ממתני' דס"פ חולין דשל כובס מהודק טפי משל בע"ה, דמש"ה שנינו של כובסין לא יגע בו ע"ש בפירש"י. והרמב"ם בפ"ז דין ז' כתב ישב הטמא על קורת בית הבד, כל הכלים שתחת העקל טמאין, שהרי הם תלוים תחת הקורה, אבל אם ישב על מכבש של כובס הרי הכלים שתחת לוח המכבש טהורין, מפני שהוא רפוי וכו', שאם ירלה אדם להכניס סכין וכו', מכניס אעפ"י שהוא קשור ע"כ, נר' בהדיא שגם הוא ז"ל גרים כגי' ספרינו, וז"ש אעפ"י שהוא קשור כלו' ובהא ר"נ מטמא לא קי"ל כוותיה.

ומ"ש שאם ירלה להכניס סכין וכו', נר' דכיוון לומר דאע"ג דממתני' דשבת משמע דשל כובסין מהודק טפי משל בע"ה, (דאע"ג דהוא ז"ל נר' דאינו מפ' כפירש"י דהתם, אלא אתי עלה מכח שהוא מוקלה מחמת ח"כ כנר' ממ"ש בפכ"ד מה"ש ע"ש, מיהו היינו משום דדייק מדלא קתני אבל של כובסין אסור, דהוה משמע אסור להתירו אך מדתנן לא יגע בו, ש"מ דאפי' נגיעה לבד ואפי' אין בו בגדים אסור ליגע, מ"מ פשטא דמלתא משמע נמי ממילא דמהודק טפי משל בע"ה) אפ"ה בהא נמי אם רלה להכניס סכין מכניס, והראב"ד השיגו מכח הסברא הדא שהכובס אדרבא מהדק וכו', ועוד שאם יהיה רפוי כ"ש שידרוך יותר וכו', ולזה כבר השיב מרן בכ"מ ע"ע, ומ"מ גי' הראב"ד בתוס' באופן אחר, והיינו דר"נ פליג ארישא, ובסיפא גרים ובזמן שמהודק בהבלים כלים שתחתיו טמאין כלו' לכ"ע, וביאר הטעם כי כשטעון באבנים האומן מקפיד שלא יפלו האבנים וכו', והרי הוא כשאה או תרקב וכו', ור"נ סבר אין הולכין אלא אחר הבגדים וכו' ע"ש דמסיים ברוך ה' אשר גלה סודו ליריאיו. ויפה פי' הרב לפי גרסתו, אבל שהיה לפניו או שמא נגלה לו ע"י אליהו ז"ל דהנוס' ההיא עיקר דהכי משמע מסוף לשונו, ומ"מ כפי' גי' הרמב"ם שהיא גי' הר"ש וכספרים דידן, אין לנו אלא פי' הרמב"ם. אמנם ראיתי להר"ב מה"מ שכתב ע"ד הראב"ד ואחר כל השבח הזו אינו מחוור, דהא קי"ל מכבש של כובס מוקלה מחמת ח"כ עפכ"ו מה"ש, וא"כ בהכרח האי כובס לעולם מקפיד וכו', בין שקשר בחבל והנן קי"ל פכ"ד מה' כלים דאין אדם מטמא במדרס דבר שאינו שלו, וא"כ ע"כ מיירי כשנתן לו הכובס רשות לישב וכו', וכגון שהבגדים שלו או של כובס ע"כ, ולפום חורפא שבשתא ורוס ידהו נשא לבו לכתוב על גאון יש' אינו מחוור בכדי, שהרי הוא בא להק' על הראב"ד מפיעת הרמב"ם, ומי גלה לו דהראב"ד אינו מפ' בההיא דשבת כפירש"י דלא משום מוקלה אלא משום דמיחזי כסותר, אלא דלא השיג שם על הרמב"ם משום דאין פי' מוכרח, ואפי' תימא דסבר הכי מי הוא הנביא אשר הגיד לו דהראב"ד לא סבר כשי' התו' דפ' מרובה (ס"ו ע"ב) דמייתי במשל"ס שם בכלים, דאפי' אינו שלו מטמא במדרס מדרבנן מיהא, וכדמוכח מכמה מקומות שכתבו שם, א"נ כשי' רש"י דהתם דדוקא הגוזל והגינב אינו מטמא, דגזרת הכתוב היא ע"ש, אבל כל שאינו מכוין לגנוב או לגזול אה"נ דמטמא אפי' מדאו', והרי בדברי הרמב"ם עלמו אין הכרע היכי סבר בהא, א"כ א"ל כלל לידחק ולומר שנתן לו הכובס רשות ושהבגדים שלו דכל זה תורה מבחון, וכ"ש דליכא למימר שהבגדים של כובס, דא"כ היינו בע"ה ולא כובס ודברי אדוננו הראב"ד מחוורים שפיר כפי הנוס' שלפניו, אלא שדברי הרמב"ם מוכרחים כפי הנוס' שלפנינו.

21) בכי"ו: קתבי, וצ"ל: קתבי, עיין מ"ש לעיל טהרות ספ"י.

פרק חמישי (א). החמירה התורה באוכלי' ומשקין ומידף שעל הזב, מי אוכלין ומשקין ומידף שתחת הזב, במשכב ובמושב שתח' הזב, מי אדם שתח' הזב, כאדם בין מתחת בין מעל הזב, ממשכב ומושב שעל הזב, רוב טמא עלה טהור על מקצתן בין בזב במשכב טמא

חסדי דוד

פרק חמישי (א). החמירה תורה וכו', שעל הזב מאוכלין ומשקין וכו', מאדם שתחת הזב באדם בין מתחת הזב בין וכו', כצ"ל. ומייתי לה הר"ש במש' ו' פ"ד, ופי' דאוכלין ומשקין ומדף שעל הזב שהאוכלין שבתוך הכלי והוא המדף, דאם על הזב הם נעשו כנוגעין בזב להיות ראשונים לטמא א' ולפסול א', אבל אי קיימי תחת הזב הרי האוכלין שבתוך הכלי שניים ופוסלין א', משכב ומושב שתחת הזב כזב עצמו, אבל אדם שתחת הזב אינו כזב עצמו, אדם בין מתחת הזב בין מעל לזב מטמא בגדים, אבל מו"מ שעל הזב אין מטמין בגדים אלא אוכלין ומשקין, כדאמרי' בפ' בנות כותים (נדה ל"ב ב') דעליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין ע"כ. והנה מפשטא דהך מתניתא שמעי' דלי' מדף הונח אפי' לכלים שתחת הזב ע"ד ההשאלה, אע"ג דעיקר לי' מדף נאמר על הכלים שעל גביו, מ"מ הושאל ג"כ לי זה לכלים שתחתיו אם אינם ראויים למשכב, ושייך זה שפיר למה שפירשו מדף מלי' קול עלה נדף כלו' עו' קלה כדאי' בריש נדה (ד' ב'), דלפי"ז כיון שכלים הללו אינן ראויים למשכב ואין נעשין אב הילכך כינה אותם בכינוי מדף, וכ"כ הר"ש במש' ב' פ"ה, כל כלים שאינם מו"מ מדף קרי להו ע"כ, והתם איירי נמי אפי' בשל תחתיו, האמנם למ"ש הרמב"ם בפי' מש' ו' דמדף עיקרו מנדף, ור"ל יריח למרחוק דאפי' היה ביניהן חלילה כאילו יעבור ריחו ויגיע אליהם ויטמאם וכו' ע"ש, לפי"ז אינו מתיישב על לי' התוס', דבשלמא במדף דע"ג הזב ניחא הך לישנא, שעובר הריח לאוכלים ומטמאם כאילו נוגעים בזב שהרי נעשים ראשונים, אבל לאותם שהם תחת הזב שאינם אלא שניים איך יאמר עליהן דיעבור הריח, אילו עבר הריח היו ראשונים כמו הכלי עצמו, גם ממ"ש החמירה תורה וכו', קשה על מ"ש הרמב"ם בפ"ו דטו' מדף היינו עליונו של זב אינה אלא מדבריהם, דא"כ היכי קתני הכא החמירה תורה וכו', ויש ליישב בדוחק.

ומאי דתני הכא סיפא באדם וכו', ממו"מ שעל הזב וכו', פשוט דנקט מו"מ לרבותא לומ' דאפי' הם כלים הראויים למו"מ אין מטמאין אלא אוכלין בלבד, וכ"ש אם הם שאר כלים דלאו בני משכב כל שאינם אלא ע"ג הזב, אבל האדם בין שנושא את הזב בין שנישא ע"ג הזב אפי' אינו נוגע מטמא בגדים, וה"ה לכל כלי שטף חוץ מכ"ח, והיינו דוקא עד שלא פירש, אבל אחר שפירש מהזב פשוט שאינו מטמא כלים, שהרי אינו אלא ראשון, וממילא דמ"ש דמו"מ שעל הזב אין מטמאין כלים היינו אפי' עד שלא פירשו מהזב, ומכאן סייעתא לשי' הרמב"ם שם בפ"ו דין ג', דס"ל דכל הכלים שהן למעלה מן הזב אין מטמאין כלים רק אוכלין ומשקין, ותיקשי למ"ש הראב"ד שם דעליונו של זב הוא מטמא כלי שטף במגע ע"ש, וכבר הק' עליו מרן שם בשם מוהריק"ו מהסוגייא הנז' ע"ש, ומיהו אי מהכיא לא איריא כ"כ, שיש ליישב דמ"ש בגמ' דאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין היינו אחר שפירש, והראב"ד איירי קודם שפירש, אבל מהתוס' דהכא ודאי קשיא, דהא דומיא דאדם קאמר שאין מטמא כלים והיינו ודאי קודם שפירש, דאי לאחר שפי' אפי' האדם נמי אינו מטמא כלים כדאמרן, ומ"ש הראב"ד דהתם דריש ליה מקרא אלמא דאו' הוא, הא נמי כבר השיב מרן דס"ל לרבי' שאינה אלא אסמכתא מכח דרשה דת"כ (זבים פרש' ג' ה"ג, ע"ז ע"א) ע"ש, אלא דהראב"ד אית ליה תנא דמסייע ליה מש' ערוכה בפ"ה מש' ב', דתנן האוכלין והמשקין המו"מ והמדף מלמעלה מטמאין ב' ופוסלין א', וכיון דמטמאין ב' ממילא שדינם כאב הטו' ומטמאין כלים, אלא דאי מהתם נפ"ל להראב"ד אין לנו שיטמא כלים אלא קודם שפירשו, דה"נ מסיים שם במתני' פרשו מטמאין א' ופוסלים א', והראב"ד סתמא קאמר דכלי שטף נמי מטמא מגע וסתמו משמע דאפי' לאחר שפרשו קאמר, ומיהו אין מזה הכרח, דשפיר יש לפי' דברי הראב"ד דעד שלא פרשו איירי, אלא דמ"מ קשיא מתניתא ול"ל לדידיה דמתני' ומתניתא פליגי, ומיהו הר"ש גריס במתני' אפי' ברישא קודם שפרשו מטמאין א' ופוסלין א', ולגי' זו ליכא שום ראיה מינה להראב"ד אלא אדרבא קשיא לדידיה, ונלע"ד להכריח (מלבד מ"ש התי"ט) דאותה גי' עיקר, דהא תנא כייל ותני האוכלין ומשקין המשכב והמושב והמדף כלהו בחדא מחתא, ואי אמרת בשלמא דגרי' מטמאין א' ניחא, אלא אי אמרת מטמאין שנים אטו אוכלין ומשקין שעל הזב מלי' למימר דאב הטו' נינהו, אלא מוכרח דמטמאין א' גרסי', ולקמן בבא דכלים הנוגעים בזב נדבר עוד בזה בס"ד.

רוב טמא על הטהור או על מקצתו רוב טהור על הטמא או על מקצתו בין בזב בין במשכב טמא, מקצת טמא על הטהור או על מקצתו מקצת טהור על הטמא או על מקצתו בזב טמא וכו', כצ"ל. והשאר נמחק וכלשון זה כך היא שנויה בת"כ (הנ"ל פרש' ד' הי"ד, ע"ח סע"ב) הביאה הר"ש (פ"ה מ"ה), אלא דהתם נמי יש קצת ע"ש, ושרש הנך מילי היינו כי אדם באדם אין הפרש בין נישא לנושא, בין אם מקצת העליון נישא על רוב התחתון, בין אם רוב העליון נישא על מקצת התחתון נטמא הטהור ואפי' בלא נגיעה, אם הזב למעלה משום נושא את הזב, ואם הזב למטה משום נישא מן הזב, אבל אדם במשכב בזה יש הפרש, והיינו שאם רוב הזב נשען או עומד וכיוצא אפי' על מיעוט משכב נטמא כל המשכב, וכן אם רוב אדם טהור עומד על מקצת משכב שכבר נעשה משכב הזב אפי' לא עמד אדם זה הטהור אלא על מיעוט המשכב נטמא מן המשכב, וכן אם האדם למטה והמשכב למעלה ורוב האדם נושא אפי' את מיעוט המשכב, אם האדם זב מטמא את המשכב כולו כדין עליונו של זב, ואם האדם טהור והמשכב טמא נטמא האדם משום נושא משכב אף על גב דאינו נושא אלא את מיעוטו, אבל להיפך דהיינו שאין עומד אלא מקצת האדם על המשכב, אפי' אותו מקצת אדם מוטל על כל המשכב או רובו כיון שהאדם אינו אלא מיעוטו אינו מטמא את המשכב אם האדם זב, וכן אם

מקצת טמא על הטהור על מקצתו בין בזב בין במשכב טמא, מקצת טהור על הטמא ועל מקצתו בזב טמא, ובמשכב טהור, רבי שמעון אומר מקצת טהו' על הטמאה אף בזב טהור. (ב). ואלו הן חיבורין, השניים הצפרניים והשער שלהן, ואלו הן מקצתם, ראשי אצבעות ידים ורגלים, כיחו וניעו

חסדי דוד

האדם טהור והמשכב טמא אינו מקבל טו' מן המשכב, וה"נ אם האדם למטה אפי' כל המשכב או רובו מוטל על מקצת האדם, כגון על ידו או על רגלו וכיוצא אין המשכב מיטמא מן האדם הזב ולא מטמא את הטהור אם המשכב טמא, ודברים הללו מתני' נינהו בפ"ה, אלא דברייתא מפ' טפי, וע"ש בפי' הרמב"ם במש' ד' ומש' ה', ושם ביאר טעמא דמלתא וז"ל אמר יתעלה באדם אשר ישב על משכב הזב ואם על המשכב הוא, ובא הפי' הוא עד שינשא רובו עליו, ודע כי אנחנו לא נחוש על רוב המשכב ומיעוטו, אמנם על רוב הנישא ואפי' היה על מיעוט המשכב וכו', ול' ספרא (הנ"ל) או על הכלי אשר הוא יושב עליו או על מקצתו עיין שם, וכן כתב הראב"ד בפירוש לתורת כהנים, ומסיים שם (ע"א ע"ג) אבל לגבי זב הניסט או המסיט את האדם כתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו וכו', ואמרי' דהאי מגע היסט הוא, ואפקיה רחמ' בל' נגיעה למימר דהאי היסט במשהו, הרי למדנו לזב המסיט את הטהור שמטמא אותו אפי' במקצת, והטהור המסיט את הזב ילפי' ליה מהאי היסט דכי היכי דהאי מטמא במקצת האיך נמי מטמא במקצת, רס"א מקצת טמא על הטהור אפי' בזב טהור, קסבר ר"ש לא ילפי' ניסט ממסיט, הילכך לגבי זב המסיט דאתקש לנגיעה מטמא במקצת, אבל לגבי זב הניסט דכתיב והנושא אותם בעי' שיהא רובו ניסט על הטהור, דאותם משמע כולו או רובו, כך היא הנוס' בת"כ, אבל במש' זבים פ"ה היא שנויה בחילוף, רס"א מקצת טהור על הטמא טהור, ובזב מיירי ולא במשכב הזב, ונמצאת אותה הגי' חולקת על זו ואיני יודע לה טעם, ושמא נכתבה בשיבוש ע"כ. והעתקתי כל דבריו לפי שמתוכם למדנו טעם לסברת ר"ש, כפי' הנוס' שמצא בת"כ שהיא להיפך מן הגי' אשר לפנינו כאן בתוס', ובאמת שהדבר ק' למצוא טעם לסברת ר"ש כפי נוס' זו וכמ"ש הראב"ד, ולומר דבין במתני' בין בתוס' נכתבה בשיבוש דוחק גדול, ואדרבא אית לן למימר שמי חדא מקמי תרתי, כי הראב"ד נטה דעתו קלת לומר דנכתבה בשיבוש, לפי שלא שלטו עיניו רק בנוס' המש' בלבד, אבל לא ראה התוס' מאחר שלא הזכירה, אבל השתא דחזי' שנוס' התוס' נמי מכוונן לנוס' המש'[22]), טפי מסתבר לומר שגי' זו עיקר, ומה גם דגי' הת"כ שבידנו עכ"פ נכתבה בשיבוש, דגרסי' בה אף מקצת טמא על הטהור אף בזב טהור, וכך העתיקה הר"ש דמשמע דבהרווייהו מטהר ר"ש, ולא סליק בנוס' זו טעמיה דהראב"ד, וע"כ צריכי' לתרוצי לה ולמחוק תיבת אף, (וכך ראיתי בת"כ שלפני בהגה' של הרב החסיד כמוהר"שן האגא ז"ל[23] שנמחקה תיבת אף וק"ק על הר"ב ק"א שלא הרגיש) אלא כמ"ש הראב"ד, וא"כ נימא לאו תרולי קא מתרצי' לה תרין ואימא כנוס' המש' והתוס', ואמנם בטעמיה דר"ש נר' דס"ל דכיון דטו' זו דזב המסיט את הטהור חדוש הוא שלא מצינו דוגמתו בכל הטמאין וכדכתי' בפ' דלעיל, א"כ אין לך בו אלא חדושו, ומסתיין להחמיר דוקא כשמסיט הזב את כל הטהור אבל לא מקצתו, וקרא דיגע בו מיבעי ליה לדרשה אחריתי, והא דתני סיפא ואלו הן חבורין וכו', אתאן לת"ק וקאי אמתני', דתנן מקצת טמא וכו' ומקצת טהור וכו', חבורי טמא וכו' וחבורי טהור וכו', ואדקאי בחבורין מפ' מהו חבורין דהיינו שאינו מעיקר הגוף אלא מחוברין בגוף, כגון שיניים וכו' והדר מפ' מקצתיים (כצ"ל) כגון ראשי אצבעות וכו', שהן מקצת מעיקר הגוף.

(ב). כיחו וכו', והריעי טהורין מכלום, ש"ז רא"א מטמא במגע ואינו מטמא במשא, רי"א אף מטמא וכו', שא"א לש"ז בלא צחצוחי זיבה, כצ"ל. ורישא דהך מתניתא מייתי לה בפ' דם הנדה דנ"ה, וסיפא דהיינו פלוגי' דר"א ור"י בש"ז, איתיה בפ' כילד הרגל דכ"ה. ובפי' כיחו וניעו ע"ש בתו' ב' פירושים, חד דכיחו הוא הבא מן החזה בכח רב, וניעו בנענוע מעט כך פי' ר"ת, ויש לפי' נמי איפכא ניעו שמנענע כל גופו כיחו בכח מעט, ובמתני' דלא תנא כיחו לא חש להאריך, והא דתנן ניעו מקמי רוק משום דהך דאתיא מדרשה חביבא ליה ע"ש, ומתוך ריהטא דלישנא דתו' משמע דטפי ניחא להו פי' בתרא דבהכי מתיישב טפי מתני', דהא רוק גופיה ודאי דאינו בא בכח, א"כ מאחר דתנא מתני' ניעו הבא בכח אע"ג דל"ד כ"כ לרוק ואפ"ה מרבי' ליה מרוק, א"כ ממילא ובמכ"ש אתי כיחו דדמי טפי לרוק שאינו אלא בכח מעט, והילכך לא חש תנא להאריך, אבל לפיר"ת ק' דאע"ג דלא רצה להאריך מ"מ ליתני כיחו ולא ליתני ניעו, דהשתא כיחו מניעו לא אתי, ומיהו יש ליישב גם לפיר"ת, דאדרבא כיחו דאתי בכח גדול מתעגל ומתאסף הרבה ובלד זה דמי טפי לרוק דמתעגל, ואיך שיהיה הא חזי' דהתם בסוגייא לא הוזכרו אלא כיחו וניעו ומי האף, אבל רירו לא הוזכר התם, איברא דבת"כ (זבים פ"ג ה"ג, ע"ו ע"ג) איתיה נמי כמו הכא, ומיהו ק"ל דהיכי מרבי' רירו, דאיברא דכל הני מרבי' מיתורא דוי"ו דוכי ירוק הזב כדאי' התם, מיהו בתר הכי אריו"ת משום רשב"י דומיא דרוק מה רוק שמתעגל ויוצא וחוזר ונבלע אף כל וכו', ומש"ה ממעטי' בגמ' דם היוצא מפיו ומפי האמה משום דאינו מתעגל, כלו' שאינו מתאסף הרבה כא' אלא קמא קמא נפיק כדפירש"י התם, וא"כ ריר נמי נר' דהכי הוי שאינו מתאסף אלא קמא קמא יורד ושותת ולא הוי דומיא דרוק, והיכי מרבי' ליה מוכי ירוק, ונר' דמש"ה לא מרבי' בברייתא דבש"ס רק כיחו וניעו בלבד ולא רירו, וק' על הרמב"ם דבפ"א מנה ג"כ רירו והיכי שביק ש"ס דידן ונקט כתוס', אף דבת"כ נמי איתיה, מ"מ ש"ס דידן עיקר, ומה גם דהכי מסתברא כדאמרן[24]). וי"ל דלא ממעטי' אלא דם

22) גירסת כי"ו היא כגירסת התו"כ, עיין תס"ר, עמ' 135, ומ"ש לעיל פ"ד ה"ג.

23) עיין מבוא לנוה"מ למהרי"ן אפשטין, עמ' 1289. ועיין תס"ר ח"ג, עמ' 192, בהערה.

24) הר"מ נמשך בקביעות אחרי ר"ן גאון (עיין מ"ש במבוא לה' הירושלמי להר"מ, עמ' י"ד ואילך), והגאון מביא את התוספתא בס' המפתח שבת קכ"ז א', ונראה שאינו מבדיל בין רירו לבין רוקו לעניין טומאה.

ורירו ומי האף שלו הרי הן כרוקו, דמעת עינו דם מגפתו והחלב באשה והדם היוצא מפיו ומפי האמה

חסדי דוד

שזה אינו אלא שותת לפרקים ואינו מתאסף, אבל מי שרירו יורד מתאסף הוא ורוק גמור הוא, אלא שמשתנה מחמת חולי או מיחוש ונעשה כמים, ומפני דקותו יורד ושותת לאט לאט זה אחר זה, אבל לעולם מתעגל הוא בפה, ואולי דבגמ' נמי הרמב"ם הוה גריס לה, והכי עדיף דלא לאפושי בפלוג', ובפי' מי האף קי"ל כרי"ו דהתם, דאפי' בנגררין דרך החוטם אתרבו, והנך דקתני דמטמאין טו' משקה, פי' שאין מטמאין מן התורה כלל, אבל רבנן גזרו בהו ועשאום כמשקין טמאין ומטמאין אוכלים ועושין אותן שניים, וכן מטמאין כלים מדרבנן כשאר משקין טמאין ושיעורן בכל שהו, וכ"כ הרמב"ם שם בפ"א ועמש"ל בפי' בתרא דמכשירין בס"ד.

והא דקאמר דם היוצא מפיו, כבר כתבו התו' שם (נ"ו א', ד"ה דם) ומהש"ם דפי' מצות חליצה (יבמות ק"ה א') הוא דהיינו דוקא בשותת, אבל במוצץ ומוציא דם טו' המורה נמי מטמא לפי שא"א בלא נהוחי רוק ע"ש. והנה שם בגמ' נפ"ל מקראי דכל הני חשיבי משקה, דמעת עינו מדכתיב ותשקמו בדמעות שלים, ואע"ג דרישיה דקרא כתיב נמי האכלתם להם דמעה, שאני התם דכתיב להם ופירושו שלהם נאכל בדמעה, וה"נ אי הוה כתיב ותשקמו מים דמעות הוה מפרשי' כמו ברישא, אבל מדכתיב ותשקמו בדמעות ש"מ לדרשה דדמעות גופייהו משקה נינהו, ודם מגפתו ילפי' מדם הללים ישתה, ומ"ל קטליה כוליה מ"ל פלגיה, וחלב דכתיב את נאד החלב ותשקהו, ואע"ג דההוא בחלב בהמה איירי, נ"ל דהם חלב בעלמא, ועל דם הפה והאמה לא קאמר ש"ם מידי, וגר' דפשוט הוא דהא הני נמי לא אתו אלא מכח מכה שיש לו בפנים והיינו דם מגפתו, דמ"ל ניגף בידי אדם מ"ל בידי שמים, ול"ד לדם השחין שאינו יוצא מבפנים מחלל הגוף, וכמש"ל פ"ג דמכשירין וכ"כ הרמב"ם שם דהנך בכלל דם מגפתו נינהו, ואע"ג דכל הנך איקרו משקה. מיהו לענין הכשר הדמעות ודם המכה ואידך דם דפה ודאמה ודאי דאין מכשירין בעלמא משום דהו"ל שלא לרצון, אבל חלב האשה מכשיר עכ"פ דהו"ל ראוי לתינוק, ומיהו אם יוצאין כל הני מהזב, הואיל וחשיבי כמשקין טמאין מכשירין ומטמאין אפי' שלא לרצון, כדין משקין טמאין וכ"ש זובו וכו', וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהטע"א ע"ש, והא דמ"ר כזובו ורוקו דריש ליה שם בגמ' דכתיב זובו טמא הוא וסמיך ליה וזאת וכו' לרבות מ"ר, וכתבו שם התו' דמוי"ו דוזאת קדריש, אבל תיבת זאת למעוטי היא וממעטי' זיעה וכו' ע"ש, ואע"ג דבסוטה פ' היה מביא דיי"ז, אמרי' ה"י דגבי ריבוייא ריבוייא, ה"י דגבי מיעוטא מיעוטא, וא"כ ה"נ נימא וי"ו דגבי מיעוטא מיעוטא, וכיון דזאת מיעוטא הוא, א"כ וי"ו נמי מיעוטא ולא ריבוייא, מ"מ הא אי' התם דהיינו לר"מ, אבל ריה"ו דריש התם ה"י דריבוייא למעט, ולדידיה ה"נ איכא למדרש וי"ו דמיעוטא לרבות, ועוד כיון דוי"ו זו סמוכה לזובו טמא דלעיל דריבוייא הוא וקדימא לזאת, י"ל דהכ"ג לר"מ נמי דרשי' לריבוייא, ועוד י"ל דדוקא בה"י פליגי, אבל בוי"ו לכ"ע ריבוייא אע"ג דכתיבא גבי מיעוטא, וכ"ש הכא דסמיכא אזובו טמא דלעיל, דכיון דוי"ו מוסיף על ענין ראשון מסתברא דכ"ע מודו דדרשי' לריבוייא.

מיהו זה חזיתי להרמב"ם שם דכתב דמ"ר וש"ז ה"ט דא"א שלא יהא בהם נהוחי ביזה, וכבר הק' שם מרן בכ"מ דבגמ' ילפי' למ"ר מריבוייא דוי"ו דוזאת, ושם תי' בשם מ"כ ע"ש, אמנם ע"פ האמור י"ל דלא נקט ההיא דרשה משום דס"ל דתליא בפלוג' כדאמרן, והילכך ניחא ליה למינקט מלתא דתיתי ככ"ע.

והא דתנא הכא זיעה וליחה וכו' טהורין מכלום, ז"ל הרמב"ם שם וג' הן טהורין, ואלו הן זיעתו וליחה סרוחה היוצאה ממנו והריעי, הרי אלו ג' מן הזב וחביריו כמותו משאר האדם ע"כ. ומרן פי' דה"ק כשם שג' אלו טהורין משאר האדם, כך הם טהורין כשהן מהזב וחביריו ע"ש, ולדבריו ז"ל לי זה הוא יתר כנטול דמי, דכבר אמר ברישא שהן טהורין ומה הוסיף עוד בדמיונו זה, ואולם לפעד"ן דאשמועי' במ"ש דהרי הן כמותו משאר האדם תרתי מילי, הדא דכי היכי דטהורין ה"נ אין מכשירין, דאין חשובין משקה כלל, ועוד דכי היכי דבשאר האדם לענין הכשר לאו מלתא פסיקתא, דמשכחת לה זיעה דמכשרת כגון הנכנס למרחץ והזיע, וכמש"ר בפ"י מהטע"א, ה"נ בזב יהיה טמא כמשקין טמאין, ופלוג' דר"א ור"י בש"ז התם בפ' כילד מוכח דה"ע דר"א דיליף לש"ז מק"ו ומה הטהור בטהור דהיינו רוק טמא בזב, הטמא בטהור דהיינו ש"ז אינו דין שיהא טמא בזב, וכיון דמק"ו ילפי' אמרי' דיו, וכי היכי דש"ז דטהור אינו מטמא אלא במגע ה"נ דזב, וכבר הבאתי לעיל דפי' הרמב"ם כר"י ומטעמיה, וכן בדין דהלכה כוותיה לגבי דר"א, ואע"ג דבפ"ק דכלים תנן זובו של זב ורוקו וש"ז, ודייקי' בגמ' שם דמדלא תנן זובו וש"ז ורוקו, משמע דש"ז ילפי' מרוקו בק"ו ע"ש, אין זה אלא דהייה בעלמא, דא"כ היכי מסיים במתני' דמטמאין במשא הא אמרי' דיו, א"ו אין זה הכרח אלא דנקט תחלה זובו ורוקו דכתיבי בהדיא והדר תנא ש"ז דלא כתיב, ודע דהתם במתני' כלים (פ"א מ"ג) פי' הרמב"ם וז"ל ואמרו וזאת וכו', ובאה הקבלה וזאת לרבות ש"ז ומ"ר דא"א מן נהוחי זיבה ע"כ. ודבריו ק' להולמם, דהא לא אשכחן בשום דוכתא דיליף לש"ז מוזאת, אלא אי מק"ו דרוק אי משום נהוחי זיבה, ואדרבא מ"ר הוא דדרשי' מוזאת בסוגייא דנדה כדאמרן, והיכי אזיל בתר איפכא, ותו דעיקרא דמלתא דא"א למ"ר בלא נהוחי זיבה לא קיימא דבי נגורות הן, ומה ענין זיבה אצל מ"ר, ודבריו צ"ע אם לא נאמר דט"ס נפל בדבריו ואיפכא ל"ל, ומ"מ בחבו' הא חזי' דהדר ביה ותרווייהו אתו מחד טעמא וכדלעיל.

ודע דהר"ב משל"ס שם בפ"א הביא דברי המרדכי דשלהי חולין, שהק' רבי' משולם אהא דש"ז של זב דאמרי' טעמא דא"א בלא נהוחי זיבה, דהא קי"ל דדם מבטל רוק לכ"ע, וא"כ ה"נ נימא הכי דליבטיל, וכתב עליו המשל"ס דיש לדקדק בעיקר קושייתו דהא דש"ז לטו' משא עסיקי', דאילו למגע ת"ל משום ש"ז, ובטו' משא לא שייך ביטול כדאמרי' בפ"ג דבכורות דכ"ג דנבלה בטלה בשחוטה, ואר"ח טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא, משום דטו' כמאן דאיתה היא ע"כ. וטעו הסליחה נר' דלק"מ, דלא משום משא בלחוד הוא דצריכי' לטעמא דנהוחי זיבה, אלא אף לטו' מגע, דאיברא דכל ש"ז

שלו מטמין טומא׳ משקה, זובו ורוקו ומימי רגלו מטמאין טומאה חמורה, זיעה וליחה סרוחה והרעי

חסדי דוד

מטמא במגע, מיהו אינו מטמא אלא בכעדשה וכדאי׳ ביולא דופן דמ״ג דלרואה דוקא במשהו, אבל לנוגע בכעדשה, אבל ש״ז של זב הואיל וא״א בלא לאלוחי זיבה מטמא לנוגע במשהו כזוב, ועוד דש״ז דעלמא אינו מטמא אדם לטמא בגדים בשעת מגעו, וכמ״ש הרמב״ם ברפ״ה מהא״ה משא״כ בשל זב מה״ט, ועוד מה יענה הרב לדם המוגן הזב מפיו, דאי׳ בפ׳ מלות חליצה דק״ה הך טעמא שא״א לדם בלא לאלוחי רוק וכמ״ש הרמב״ם וכדכתי׳ לעיל, והתם ודאי אלט׳ אף לטו׳ מגע, דאי לאו משום לאלוחי רוק לא היה מטמא אדם ולא כלים אפי׳ במגע, אלא אוכלים ומשקין דוקא, שאינו אלא כמשקין טמאין, וא״כ קו׳ רבי׳ משולם במקומה עומדת, דהיכי מטמא במגע משום לאלוחי רוק או זוב והלא מין בשא״מ בטל לכ״ע, והנה הרב רלה ליישב קו׳ הר״מ דשפיר קשיא ליה, דשמא סבר דהא דאין ביטול לטו׳ משא אין זה אלא מדרבנן, וכמ״ש התו׳ שם בבכורות, והילכך הוקשה לו על הזב דהוי מן התורה דש״ס מדאו׳ מיהא ליבטיל, וכתב דבהכי ניחא ליה מה שהק׳ התו׳ בפ״ע דנדה (ס״א ב׳, ד״ה בגד) דבגד שאבד בו כלאים דליבטיל ברובא, ולכאורה ק׳ דמה שייך ביטול כיון דש״ס נהנה מן הכלאים, ודמי לטו׳ משא דליכא ביטול, אבל עם האמור ניחא, דקושייתם היא דמן התורה מיהא ליבטיל, ואמנם מסיים בה אך אכתי ק׳ ההיא דסוף תמורה (ל״ד א׳) דפריך וליבטיל שק ברובא, ולמאי דמוקי לה ר״פ בלפרתא אין איסורו כ״א מדרבנן, דמן התורה כל הדברים בטלים ברוב, והולי דשאני דבר השוב דאין לו ביטול מן התורה דומה למ״ש (בה׳ מעילה) בשם התו׳ (מעילה כ״א ב׳, סד״ה פרוטה) דמטבע לא בטיל מן התורה וכו׳ ע״ש, ואמנם ההיא דתו׳ דאינו אלא מדרבנן לא כתבוה אלא מסברא בעלמא בלא שום ראיה וכמסתפקים ע״ש, ואם לזה כיוון המרדי׳ לא הוה סתים סתומי כיון דאינו דבר ברור, וגם מה שדימה הרב אי׳ הבגד שאבד בו כלאים לטו׳ משא נר׳ דל״ד, דלענין טו׳ דוקא הוא דאמרי׳ הכי בגמ׳ אליבא דר׳ ירמיה דסבר דאמרי׳ מלא מין את מינו וניעור, כלו׳ דכי אית לן ביטול לטו׳, היינו דוקא כל שלא נוסף אח״כ על הטמא, אבל אם אח״כ נוסף על הטמא הוזר וניעור ותו לא בטיל, והילכך אמרי׳ אליביה בגמ׳, דכיון דהשבי׳ לטו׳ בעינה לענין דאי משכהת טו׳ אחריתי מלטרפא בהדה הילכך מטמא במשא, דמ״מ הטו׳ נשא הואיל והשיבא כבעינה, ואין זה ענין לאיסו׳, דאדרבא אנן תנן בפ׳ בתרא דכלאים למר גמלים ולמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מגמלים מותר רוב מרחלים אסור, וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה, והר״ן ז״ל בתשו׳ סי׳ ס״ב מייתי לה וכתב עלה כלו׳ ומותר לערב עמהם למר או פשתים, ומהא שמעי׳ שהיתר בהיתר מתבטל, ושכיון שנתבטל שוב אינו הוזר וניעור ע״ש, וכיון דלא אמרי׳ בכה״ג הוזר וניעור פשי׳ דאע״ג דמ״מ נהנה ודמי לטו׳ משא, אפ״ה שרי הואיל וכבר נתבטלה ולא השיבא כבעינה כיון דלא אמרי׳ חו״ן, ולפי״ז שפיר מקשו התו׳ דה״נ בגד שאבד כלאים ליבטיל, וה״ט נמי דההיא דסוף תמורה דפריך וליבטיל שק ברובא, ומ״ש הרב דלמאי דמוקי ר״פ בלפרתא אין אי׳ אלא מדרבנן, לפע״ד אינו דלפרתא פירש״י שעשה מן האיסו׳ לורת לפור, וכיון שכן הו״ל איסור ידוע וניכר ואין ביטול לאי׳ הידוע, ואדרבא דאו׳ הוא ודאי, והיינו דפריך התם ש״ס לשילופינהו ע״ש, גם מ״ש הרב דדבר השוב כמו מטבע לא בטיל מן התורה, תמהני טובא שהוא ז״ל גופיה בפ״ז דמעילה מחי לה אמוחא דהך סברא בטוב טעם ודעת, ומסיק דכל מידי בטיל מן התורה ע״ש.

ומתוך האמור הן נסתר גם מ״ש הרב משל״ס על מה שהק׳ עוד שם הר״מ אההיא דיבמה שרקקה דם דחליצה כשרה לפי שא״א בלא לאלוחי רוק, ואמאי ליבטיל ברובה, ותי׳ הרב הנז׳ ע״פ דרכו דהתם נמי כיון שהוא בבת א׳ ס״ס הרי איכא רוק ודמי לטו׳ משא, ועם האמור ל״ד, דהתם משום דהטו׳ הויא כמאן דאיתה מטמא במשא, משא״כ הכא דהרוק כבר נתבטל דהא ליכא חזותא דרוק כלל ומה ענין זה לזה, והמשל״ס חילק לד׳ ר׳ משו׳ דבתערובת לא בלא אינו מטמא אפי׳ במשא, וכתב וכבר בא חי׳ זה בדברי מרן כדי ליישב ההיא דהררת, כי הן אמת שדברי רבינו תמוהים כפי הסוגיא דמדמי הררת דם להדיא דנבלה וכו׳ ולל״ע ע״ש, וי״ל דמש״ה כי פריך ש״ס מההיא דהררת דם אסיק בקשיא, ומדלא אסיק בתיובתא ש״מ דיש לחלק וליישב והחילוק יהיה זה בין לא ליבש.

והנה רבי׳ משולם שם חילק ליישב קושייותיו דכל דבר שתחלת ביאתו לעולם הוא מעורב לא שייך בזה ביטול, והמשל״ס הביא סעד לחי׳ זה ממאי דאיבעיא בפ׳ בהמה המקשה דס״ע, מהו לגמוע את חלבו וכו׳, ולכאורה ק׳ דאף דנימא דיש לחלק בין חלב זה לחלב דעלמא, אכתי ליפתרי מטעם ביטול, דאף דאבר זה מסייע בהוויית החלב מ״מ פשי׳ שהחלב מתהוה מרמ״ח איברים, והו״ל כחלב טריפה שנתערב וכו׳, ורבי׳ בפ״ה וכו׳, ואדרבא ממקום שבאת מה התם בחלב טריפה שנתערב בכשרה מהני ליה ביטול, ה״נ ליהני וכו׳, א״ו דכיון דתחלת ביאתו לעולם היה מעורב לא מהני ליה ביטול ע״כ. ולדידי עניא אי מהא לא איריא, ולאו סיועי מסייע בהדיה, דכי בעי ש״ס מהו לגמוע את חלבו פשי׳ דכי ליכא תורת ביטול הוא דבעי, דהיינו במליאות דמתני׳ שהעובר הוליא יד או רגל שלימה, דמלתא דפשי׳ דליכא ששים מסתמא בעובר נגד הרגל שלימה, דמאי נ״מ במאי דקאשיב מר ואזיל נהית למניינא ויקח רמ״ח בידו, אטו ס״ד דאבר קטן שבקטנים מרבי חלבא כמו אבר גדול שבגדולים, ובודאי שאם לא הוליא אלא אבר קטן באופן דאיכא ס׳ כנגדו, פשי׳ דבכה״ג לא מיבעיא לן, דאפי׳ תימא דאיסו׳ הוא הא בטיל, אבל כי תיבעי לן היכא דליכא לבטלו ולא הולרך תלמו׳ לפי׳ זה, דפשוט הוא דבדליכא ביטול איירי, דהא עלה דמתני׳ קאי, והיינו מ״ש חכמי אשכנז שהביא שם המשל״ס שאם היה ס׳ בבהמה בבשר וגידין ועלמות כנגד האבר האסור החלב מותר, והן דברי הרב ב״ח והת״ח והעט״ז והש״ך הביא דבריהם הפר״ח שם בסי׳ י״ד ס״ק י״ב והסכים לדבריהם ע״ע, וע״ש במשל״ס שגם הרב מוהר״י אלפנדרי עבה סניגרון לדבריהם, ואף שהמשל״ס כתב עליו וז״ל הנה מעכ״ת הלין בעד חכמי אשכנז, והגדיל התימא על כל הפו׳ ז״ל שפי׳ בעיא זו לחומרא והי״ל לפסוק לקולא, כיון דבעיא דלא איפשיטא כדין ס׳ דרבנן וכמ״ש הראשו׳, דאם נתערב מב״מ ונספק בענין שאין

טהורין כלים, שכבת זרעו רבי אליעזר או' מטמא במשא, ורבי יהושע אומר אינו מטמא במשא, שאי

חסדי דוד

יכולים לעמוד לשערו אם היה בו ס' אם נודע שהיה רובו היתר מותר ע"ש, מיהו לפע"ד הא ל"ק, דל"ד דהתם כיון דנשפך הו"ל ספק גמור דא"א לעמוד עליו, והילכך דינא הוא להקל, אבל כאן הרי הבשר והכל לפנינו אלא דנולד הס' מחמת חסרון ידיעה שלא ידעו לשער אם האבר שילא איכא ס' כנגדו בבשר או לאו, ואם היו כאן חכמים היו נזקקין ויודעים לשער אם יש ששים בבהמה כנגד האבר היולא ובכה"ג הוא דהחמירו הפו', והבעיא דבגמ' לאו בהכי הואי אלא בדנודע בודאי דליכא ס' בבשר כנגדו וכדאמרן, ותמהני טובא על הרב המשל"ס דממקום שבא משם ראיה לזה החילוק שאמרנו, שהרי בסי' ל"ח ס"ב דהתם פי' מרן ההוא דינא דנשפך שם סמוך ונר' (ע"פ מגילה ב' ב') בס"ג כתב בד"א בשנשפך אבל אי שנתערב בהיתר והוא לפנינו וא"א לעמוד על שיעורו אעפ"י שהוא מאי' של דבריהם אסור, ואיירי בענין שאם היו בקיאים היו ידועים לשער, וה"נ הכי הוי ושר חיליה דמהרי"א דיפה הלין בעד חכמי אשכנז, כי דבריהם חיים וקיימים ואין כאן תימא על הפו' כלל, ועוד נעמוד על זה בסמוך.

ובערס הריס אמינא דחזיתיה להפר"ת (סי' י"ד ס"ק ה') שם שכתב דדוקא כשהאבר הוא חליו של עובר, דאז איכא ס' דילמא אסיר ואין לו שיעור שיתבטל בו מדאו', אבל כל שהאבר פחות מהלי הבהמה שרי וכו' וראיתי להב"ח וכו' ולא ראיתי טעם בדבריהם ולא כח בחששתם וכו' ע"ש, ודבריו תמוהין, דהיכי משכחת לה אבר א' שהוא חליו של עובר דבעי לאוקמי בעיא דתלמו' בהכי, ואפי' את"ל דאיכא מליאות שיהא באבר א' שיעור חליו של עובר, (מה שאין השכל מחייב) מ"מ אין ס' שהוא מליאות רחוק וזר, וא"כ לא הו"ל לש"ס לקבוע הבעיא בסתם מהו לגמוע חלבו, דמשמע דעל מליאות דמתני' דאיירי ביה דהיינו הוליא העובר את ידו, דודאי אין יד א' חליו של עובר, אלא הכי הול"ל הוליא חליו מהו לגמוע חלבו, דהשתא על מי סמך תלמו' לפי' בעייתו דבהכי דוקא איירי, אלא מוכרח דבהוליא את ידו הוא דבעי, ואמנם דבר ברור דהיינו היכא שהוא במליאות דלא בטיל, ודבר זה ניתן לפי' ממילא דאי איכא ביטול לא שייך בעיא כלל דהא עכ"פ נתבטל. גם מ"ש הרב פר"ת שם וז"ל ולע"ד שרי כל דאיכא רוב בהמה היתר, ואדרבא הו"ל לשרויי אפי' ילא רוב עובר מטעם דאפי' דהנשאר בפנים הוא מרבה חלב טפי ושרי מכח ס' במלתא דרבנן, והאי ס' מיקרי ספקא ודמי לנשפך וכו' ע"ש, והנה מ"ש דאפי' ילא רוב הו"ל לשרויי, אין הדעת סובלתו כלל, דמלתא דפשי' שאין ס' מוליא מידי ודאי, וכיון דודאי איכא רובא דילא לחוץ איך יתכן לבדות קולא מדעתנו דשמא הנשאר בפנים מרבה חלב טפי, ומ"ש דהוי ס' במלתא דרבנן שותא דמר לא ידענא, דהיכי קרי ליה מלתא דרבנן אטו אי' אבר שילא לחוץ מדרבנן הוא אתמהא, ובשלמא אי לא נפיק אלא מיעוטא אז הוא דהוי אי' דרבנן, משום דמדאו' מב"מ בטל ברוב, אבל כי נפיק רובא פשי' דאי' דאו' איכא, דמסתמא כל אבר מרבה חלב איש לפי ערכו, וגם מ"ש דהאי ספק איקרי ס' ודמי לנשפך, כבר אמרנו כי רב המרחק ביניהם והך ספקא לא שמיה ספקא וכדאמרן.

הדרן לדברי המשל"ס דמייתי תנא דמסייע לפני גומר אשכנז[25]), הוא מוהר"י אלפאנדרי, דפרושי קא מפי' לחילוקו של המרד' שם בשם רבי' ברוך שהשיב לרבי' משולם, שכוונתו לומר דדוקא דומיא דההיא דש"ז דזב, ורוק יבמה דמעולם לא היה להם מקום מיוחד בלא תערובת, בהא הוא דאמרי' דלא שייך ביטול, אבל בהא דחלב של האבר (כלו' שמנונית האבר המהוה חלקו בחלב) מתחלה בעודה בתוך האבר לא היתה מעורבת עם שאר כל החלב שבגוף, כיון שהי"ל מתחלה מקום מיוחד הרי הוא בכלל ביטול, ונסתייע ממ"ש התו' בפ"ב דזבחים (כ"ו א') עלה דשחט ואח"כ חתך, והשיב על הרב המשל"ס כדלעיל, וסיים ויותר נ"ל שהראשו' ז"ל לא שמיע להו חילוק זה, וס"ל דלא שייך ביטול בחלב זה כיון דתחלת ביאתו לעולם היה מעורב, והתו' בפ"ב דזבחים קושטא דמלתא קאמרי דאפי' נתערב דם כשר עם דם פסול אינו בטל ברוב, משום דגזרי' גזרה במקדש ע"כ, ואנא ערקתא דמסאנייהו דרבנן רואה אני את דברי מוהרי"א, דז"ל הסוגייא שם היא בפנים ורגליה בחוץ חתך ואח"כ שחט כשרה, שחט ואח"כ חתך פסולה, (וע"ש בסוגייא דלאו דוקא שחט אלא כלו' קבל וכו' ע"ש) ופירש"י שמשנשחטה נפסל דם הרגלים ביולא, וכל דמי בהמה יונקים זה מזה ועלה ויולא דרך בה"ש ונתערב בדם המזרק ופסלו ע"כ, וכתבו התו' שם שחט ואח"כ חתך פסולה, דדם פסול אינו בטל ברוב כדמוכח פ' התערובות דע"ע דגזרי' גזרה במקדש ע"כ, ואם אי' דבכה"ג דתחלת ביאתו לעולם הוא מעורב לא שייך ביה ביטול, מי לחאס להתו' לשים עלמם במשעול הכרמים לומר דדם פסול אינו בטל ברוב, דהא לאו מלתא פסיקתא, דהתם (זבחים שם ע"ע ב') פליגי בה אי גוזרין גזרות במקדש, ואיכא נמי התם אוקמי' דר"פ, דכפי גי' ר"ת גרים דכ"ע אין גוזרין ע"ש, במקום שיש להם דרך מרווחת דכה"ג לא שייך ביטול כפי שי' רבי' ברוך, ולמה זה נטו מדרך פשוטה ודבר השייך לפי הענין, ובהכי היו מלמדים לנו חדוש זה, ונוידי מניה ונקטו דבר שאינו שייך לפי הענין, דהכא לא איירי בנתערב דם בדם ממש, ומעתה אם לא נרלה לומר דפליגי עליה התו' מוכרחים אנו לחלק כדברי מהרי"א, דאה"נ דכל כה"ג שייך ביטול ומש"ה הולרכו ליישב עם ההיא דהתערובות. ולפעד"ן להביא ראיה לדברי רבי' ברוך מהסוגייא דפ' משילין דל"ז, דאמר רב ב' שלקחו בהמה בשותפות אסור להוליך אלא למקום ששניהם הולכים, ומפ' בגמ' טעמא דינקי תחומין מהדדי, דכל אבר בה"ש ינק משל חבירו והכי קי"ל, וסתמא קאמר דאפי' אין לחד מנייהו אלא חלק מועט אוסר על חלק חבירו המרובה, ואמאי ליבטיל חלק המועט במרובה, א"ו דכל כה"ג דמתחלה היו מעורבים לא שייך ביטול, וכ"ת ס"ס תיקשי מהכא לחילוקו של מהרי"א, דהא הכא מתחלה היה מקום מיוחד לכל א', ואפ"ה אמרי' דלא בטלי, הא ל"ק דכיון דבה"ש אכתי לא חלקו, א"כ חשיב ודאי כמעורבין לגמרי מתחלה ולא היה מקום מיוחד לא לזה ולא לזה בשעת יניקה, ול"ד לאבר היולא דמתחלה ניכר הוא בפ"ע, ומ"ש הרב שהראשו' לא שמיע להו חילוק זה וס"ל דלא שייך ביטול

25) ע"פ בראשית י', ג'.

איפשר לשכבת זרע בלא מימי רגלים. (ג). כלים הנוגעין בזב ובזבה בנדה ויולדות ובמצורע במשכב ובמושב מטמאין שנים ופוסלין אחד, והנוגע נושא ומסיט, ומשום הנושא אין להן. (ד). בזיבו של

חסדי דוד

וכו', הנה מדברי הרמב"ם מוכח להדיא דלאו הכי, שהרי כתב דאסור לשתותו מספק הואיל והוא בא מכלל האיברים וכו', וה"ז כחלב טריפה שנתערבה בחלב טהורה ע"כ. ואם אי' לדברי הרב דלא שייך ביטול בחלב זה היכי קאמר רבינו דאסור מספק, לית כאן ס' אלא ודאי איסור, דהא לא שייך ביה ביטול, ותו מאי האי דקאמר דה"ז כחלב טריפה שנתערבה וכו', הא לא דמי דחלב טריפה שנתערבה אח"כ בחלב כשרה אית ביה ביטול וזימנין דשרי, משא"כ בהא דלית ביה ביטול, ועכ"פ אסור לפי שהיו מעורבין מעיקרא, א"ו ליתא, ואה"נ דשייך ביטול ולא אסיר אלא מס' דלא ידעי' אי הוה ביתר שיעור לבטלו, אבל אי ידעי' לשעורי אה"נ שדינו כחלב טריפה שנתערב בשל כשירה, דמש"ה מסיים וה"ז כחלב וכו', ומעתה כי היכי דלא לאפושי פלוגי' לומר דהרמב"ם לא ס"ל הביא דרבי' ברוך אין לנו אלא חילוקו של מהרי"א. ובקושטא נוראות נפלאתי מחכמת הרב המשל"ס כי רבה, דאחר שאין נסתר מנגד עיניו לשונו של הרמב"ם דכתב אסור מס' וכו', היכי אסיק אדעתיה למימר דטעמו הוא משום דלית ביה ביטול, דלא יתכן לפי' כך בלשונו כלל.

(ג). כלים הנוגעים וכו' מטמאין ב' ופוסלין א', פירשו מטמאין א' ופוסלין א' והנוגע וכו', כל"ל. וכך הביאה הר"ש ברפ"ה, ופי' בה כלים הנוגעים בזב דוקא נוגעים, אבל נושאים ומסיטים בלא נגיעה לא, כיון שאינם בני משכב כדקתני סיפא שאין היסט לדבר שאין בו רוח חיים, מטמאין ב' ופוסלין א', דבשעת מגעו השוכים הכלים כאב הטו' לגבי אוכלין ומשקין, ועושין א' ב' ג', אעפ"י שאין השוכין כאב הטו' לגבי כלים אחרים ואדם אפי' בשעת מגעו כדפי' לעיל ברפ"ד מתוך מתני' דעריבה וכו', הבוא כללא מדאו' דאילו מדרבנן כלים כאדם לאוכלין ומשקין וכו', פירשו הכלים מנגיעתו אינם אלא ראשונים אף לאוכלין, ועושין ב' ג' בתרומה, והיינו מטמין א' ופוסלין א', והנוגע נושא ומסיט, כלו' ואדם הנוגע בזב או נושאו או מסיטו דינו ככלים הנוגעים בזב, דבשעת מגעו מטמא ב' ופוסל א', או בשעת משאו והיסטו, ואם פירש מטמא א' ופוסל א', ומשום הנושא אין להן, כלו' משום נושא את האוכלין אין להן, דאדם נמי אם בשעה שמסיט את הזב או נוגע נושא את האוכלין לא נטמאו מאחר שלא נגע בהן וכו', והא דקתני אין להם בל' רבים, משום דאנוגע ואנושא ומסיט את הזב קאי ע"כ. ועם היות דמה שפי' הרב בהנוגע נושא וכו', מה מאד דחוק אי מפאת הלשון ואי מפאת הענין, שהרי אדם הנוגע בזב או נושאו בשעה שמחובר בו מטמא ג"כ כלים אחרים מדאו', כדכתיב בהדיא והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו, וכן מה שמטמא אוכלין לעשותן תחלה היינו נמי מדאו', משא"כ כלים הנוגעים בזב דאפי' בשעת חבורן אין מטמאין כלים אחרים כלל, וגם מה שמטמאין אוכלין להיות תחלה אינו אלא מדרבנן כמ"ש הרב גופיה, וא"כ איך יתכן לפי' ואדם הנוגע וכו' דינו ככלים וכו', והרי אין דינו של אדם כדין הכלים, ואפי' היו שוין הואיל וזה מדאו' ואלו מדרבנן לא שייך לומר כן שדין האדם כדין הכלים דמי נתלה במי, לעולם קטן נתלה בגדול אבל לא גדול בקטן, ומ"מ יגעתי ולא מצאתי דרך לפי' בענין אחר כפי הנוס' שהעתיק הר"ש.

ודע דגם בסיפא בזובו של זב וכו', התם נמי גרים הר"ש כמו ברישא מטמאין ב' וכו', פרשו מטמאין א' ופוסלין א' והנוגע וכו', ופי' בה הך סיפא דומיא דרישא, דמעיקרא איירי בכלים הנוגעים בזובו של זב וחביריו, והדר איירי באדם הנוגע בהן, והיינו דקתני בסיפא והנוגע כלו' ואדם הנוגע ע"כ, ושוב פי' משום הגישא נושא ומסיט אין בהן, כלו' אם נישא ע"ג זובו של זב וחביריו לא נטמא, כיון שלא נגע כדקתני סיפא דאין היסט לדבר שאין בו רוח חיים, וכמו כן אין בו משום נושא את האוכלין, ואפי' אם בשעה שנגע בהן נשא או הסיט את האוכלין לא נטמאו, והא דנקט בהן ל' רבים אגב רישא נקטיה, והא דתני משכב ומושב גבי זב וזבה, משום דשוין לטמא הנושאים, משא"כ בזובו של זב וחביריו כדמוכח לקמן, (היינו במש' ו' ובמש' ז' דפרקין וע"ש בתי"ט) וא"כ הסיט רוח חיים בין ליטמא בין לטמא אין מועיל היסט אלא לדבר שיש בו רוח חיים ע"כ. והנה עינינו הרואות שהרב פי' והנוגע וכו', דרישא בענין א' ודסיפא בענין אחר, גם ברישא ל"ג נישא ובסיפא גרים נישא, דברישא פי' והנוגע נושא ומסיט ביחד, כלו' אדם הנוגע או נושא או מסיט את הזב דינו ככלים, ומ"ש ומשום הנושא אין להן, פי' נושא את האוכלין וכדלעיל, והכא בסיפא פי' והנוגע בפ"ע, פי' ואדם הנוגע בזובו של זב דינו ככלים הנוגעים בזובו, והדר פי' הנישא ג"כ בפ"ע, פי' אם נישא האדם ע"ג זובו לא נטמא, ואח"כ פי' נושא האדם את האוכלין, והא נמי דחיק טפי לפי' לשונות שוין בב' פי' שונים, ועיין בתי"ט במש' ה' שהק' על הר"ש דאיך לא הרגיש דהך תוס' דלא כהלכתא, דכלים הנוגעים בזב אינם מטמאין ב' כלל אפי' בחבורין ע"ש, וקושטא הוא שגם הרמב"ס לא הזכיר דין זה כלל, אלא דוקא האדם הנוגע בזב הוא דמטמא ב' בעודו בחבורין, וכן מטמא בגדים וכלים אבל כלים הנוגעים בזב בהדיא פי' שם בפ"ו שאינם אלא ולד ולא חילק בין כשהוא מחובר לכשפירש, ש"מ שדחה הך תוס' מקמי כמה מתני' דמוכח הכי. ואמנם יותר נ"ל דהנוס' שהביא הר"ש דמסיים בין ברישא בין בסיפא פרשו וכו' משובשת היא, ולעולם ל"ג הך פרשו כמו דל"ג ליה בנוסחי דידן, אלא דמ"ש בספרים מטמאין שנים ע"ס הוא, ול"ל מטמאין א' ופוסלין א' ותו לא, והיא גופה קמ"ל משום דתנן מתני' באדם הנוגע דמטמא כלים בשעת מגעו, וכן מטמא אוכלין להיות תחלה, כי היכי דלא נטעה לומ' דהה"נ לכלים הואיל וברוב המקומות אדם וכלים שוין, ולא עוד אלא דגבי ט"מ כלים חמירי מאדם, דחרב ה"ה כחלל, הילכך אצט' לפי' במתניתא דלאו הכי, אלא מטמאין א' ופוסלין א', והדר נ"ל דגרסי' בין ברישא בין בסיפא הנוגע, ומשום נישא ונושא ומסיט אין להן, ומתפרשא רישא וסיפא בחדא מחתא, דמ"ש הנוגע קאי לפי' הא דקתני מטמאין א', כלו' הנך כלים שנגעו בזב דמטמאין א' באוכלין ומשקין, היינו דוקא הנוגע כלו' שנגע האוכל בהן, אבל אם האוכל נשא אותן או נישא עליהן או הסיטן אין להן, וה"נ

זב וברוקו ובשכבת זרעו ובמימי רגליו ובד' הנדה מטמאין שנים ופוסלין אח', והנוגע, משו' הנושא נושא ומסיט אין בהן, אין לך דבר שאין בו רוח חיים מטמא בהיסט אלא דבר שיש בו רוח חיים.

(ה). הנוגע בצמר נבלה ובנימי מרכב ובמי חטא' שאין בהן כדי הזייה, מטמאין שני' ופוסל אחד, שאי אפשר לנוגע שלא יסיט, פירו' מטמא אח' ופוסל אחד, כבועל נדה ובע"ז מטמא אחד ופוסל

חסדי דוד

מתפרש בסיפא בכלים שנגעו בזובו של זב, והשתא לא צריכי' לדחות התוס' מהלכה ושפיר פסקה הרמב"ם כמתבאר מתוך דבריו.

ודע דראיתי להר"ב משל"ם בפ"ו דין ו', שרצה להסביר טעם לדברי הר"ש ואגב חריפותיה מחליא ליה לשבח, ומ"מ כתב דרבינו הרמב"ם לא הזכיר דין זה דאוכלין שנגעו בכלים קודם שפרשו, שיהו האוכלין א', ושם כתב שדברי הרב תוי"ט במש' א' דפ"ה לא יכול להולמם ע"ש. ואנכי לא ידעתי אמאי לא הק' על הר"ב תוי"ט שדבריו סותרין זא"ז, דהתם במש' א' פשי' ליה כדברי הר"ש, ובמש' ה' הק' עליו וכתב שהתוס' דהויה מהלכה, וגם מ"ש שם מתשו' חוט השני דבעא מימר דהרמב"ם נמי ס"ל לדינו של הר"ש ע"ש, תמהני שלא השגיח שדבריו של הרב הנז' מוקשים מכמה אנפי א"ל להאריך ע"ע. שוב ראיתי להר"ב מה"מ שם שכתב גם הוא דהרמב"ם לא ס"ל דינו של הר"ש, ודחה דברי חוט השני ושפיר קאמר, אבל מה שכתב שם על התוס' הזו כדי ליישבה על דעת הרמב"ם ולא כהר"ש הם דברים טפלין בלא מלח ותבלין, ומקרב רחוקים כי רצה לדבק הך בבא עם בבא דלעיל, ובההיא דלעיל העתיק כגי' הס' שלפנינו, זיעה וליחה סרוחה והריעי טהורין כלים, ובסיפא בפלוגי' דר"א ור"י נמי העתיק כגי' שלפנינו, ע"ז רא"א מטמא במשא, רי"א אינו מטמא במשא, שא"א לע"ז בלא מי רגלים כלים, וביאר דתיבת כלים כמו כלום, כלו' לגמרי, ומ"ש על הזיעה וכו', טהורין כלים ר"ל טהורין לגמרי, וה"נ בסיפא פירושו דא"א לע"ז בלא מ"ר לגמרי, כלו' דא"א לע"ז שיהא נקי מלהוציא מ"ר לגמרי, ולפי' מטמא במשא כמו מ"ר, ואין כאן אלא טעות המדפיסים שעשו נקודת הפסק קודם תיבת כלים, וראוי להיות אח"כ דפי' תיבת כלים מלשון כלום, ואח"כ מתחיל דין אחר הנוגעים בזב וזבה דהיינו אדם הנוגע בזב וכו' ע"ש, ופי' לא ניתן ליכתב, דאפי' נראה לידחק ולפי' דכלים כמו כלום, אכתי מה הבנה יש לומר טהורין כלום, וע"כ לפי דרכו צריך להגיה מכלום, ועוד דלדידיה לא דמי כלום דרישא לכלום דסיפא, דכלום דגבי זיעה פי' טהורין לגמרי, ובסיפא פי' א"א לע"ז בלא נתלוהי מ"ר קצת, שהרי אם נאמר כלום לגמרי כמו שכתב הרב היכי שייך תיבת בלא מ"ר כלום, אדרבא הול"ל א"א לע"ז במ"ר כלום, כלו' א"א שיכלו לגמרי המ"ר כשיוצא הע"ז, אלא מוכרח שיהיה שם קצת, דהשתא דקאמר א"א בלא מ"ר כלום, יהיה הפי' איפכא א"א שיצא הע"ז בלא שיהו כלים המ"ר לגמרי, נמצא דתיבת כלים שהוא כמו כלום לדידיה מתפרשא בתרי אנפי מנגדים זה את זה, ועוד ק' דהלא דברים הללו שא"א לע"ז וכו' אמורים בדברי ר"י, ואיך פי' אותם על דברי ר"א, ותו עיקרא דמלתא דא"א לע"ז בלא מ"ר הוא דבר שאין לו שחר, דמה ענין מ"ר אצל ע"ז והלא ב' צנורות הן, ואם מתערב המ"ר עם הע"ז היינו דאפיק ע"ז במקום קטנים, והיינו כרות שפכה כדאי' בפ' הערל (ע"ו א') ופי' כן הרמב"ם בפי"ו, והיכי קאמר א"א

וכו', וכל זה גרם לו משום דאשתמיטתיה סוגייא דנדה, דהתם עיקרה דבבא דלעיל, ומשם נר' בהדיא דט"ס נפל בס' דלקמן, וצ"ל גבי הזיעה וכו', טהורין מכלום, ואשתמיטתיה נמי סוגייא דב"ק דכתי' לעיל דמייתי לה לפלוג' דר"א ור"י גבי ש"ז, ומשם בארה דהגי' שלפנינו כולה משבשתא וצ"ל כדאמרן לעיל, ואם באנו לייסב לי התוס' ע"פ הרמב"ם א"כ לומר אלא כדלעיל.

(ה). הנוגע בצמר נבלה וכו' שיש בהן כדי הזייה וכו' פירש מטמא א' ופוסל א' בקרן נבלה ובעץ של מרכב ובמי חטאת שאין בהן כדי הזייה מטמא א' ופוסל א', כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש במש' י"א, והדברים ברורין, דמשום דתנן הנושא את המרכב והנושא את הנבלה מטמא ב', והדר תנן הנוגע בנבלה ומרכב מטמא א' וכו', משמע דהנוגע בכל מקום שיהיה בנבלה ובמרכב אינו אלא מטמא א', הילכך פריש הכא דליתא דה"נ שמשכחת לה הנוגע דמטמא ב', כגון בדברים אלו דא"א שלא יסיט, והו"ל נושא, והא דתנא סיפא קרן ועץ לאו דאצט' לאשמועי' דבהני אפשר לנגיעה בלא הסיטא דהא מלתא דפשי', אלא משום דס"ד דקרן נבלה[26]) לא חשיב כנבלה והנוגע בו טהור לגמרי, וכן עץ של מרכב הוה ס"ד שאינו כמרכב כלל קמ"ל. אכן מאין דתנא הכא מי חטאת לא תנא הכא מידי עפי ממתני', אלא תנייה אגב אידך דמתני' שנו יחד, ופסקה הרמב"ם בפ"ו מהא"ה דין י"ג להך רישא דמי חטאת שיש בהן כדי הזייה, וכן צמר נבלה ונימי מרכב, ומסיים בה ולפי' מטמא בגדים עד שלא פירש כדין הנושא, וכתב שם מרן בשם מהריק"ו דהא דתנן בפ"ק דכלים ותשוכי בגדים במגע, אפי' דנ"מ לאם היו קרושין כגליד דליכא היסט ע"כ, ולכאורה ק', דהא אין מי חטאת מטמאין אא"כ ראויים להזייה, וכמ"ש הרמב"ם בפט"ו מה"פ, ושם בפ"ה פי' הגליד וחזרו ונימוחו כשרין, דמוכח הא לא נימוחו פסולין, וא"כ היאך מקבלין טו' כלל כשהן קרושין כגליד, ואמנם לק"מ דמ"ש דכשנפסלו או נטמאו אין מטמאין, היינו נפסלו דומיא דנטמאו שאינן שבין להכשרן, אבל נגלדו אה"נ דמטמאין דהא כשימוחו חוזרין להיתרן, ובעודן קרושין נמי ה"ע דאין ראויים להזות משום דלא שייך בהו הזייה, ואמנם סיפא דהכא לא הוצרך הרמב"ם להעתיקה כאן, דסמך על מה שכבר כתב בפ"א דין ז' דהנוגע בקרן הנבלה כשהוא מחובר טמא, וברפ"ו דמו"מ פי' דכל הראוי לרכיבה מטמא משום מרכב.

הנוגע בבועל נדה וכו'. הר"ש גריס הכא נמי סיפא כדלעיל, פירש מטמא א' ופוסל א', ומסיים בה בין אדם בין כלים, ופי' בין אדם בין כלים שנגעו בבועל נדה ובע"ז ע"ש, ולפי"ז הו"ל להגיה ברישא דגרסי' מטמא ב' ופוסל א', דהל"כ נמצא דאין הפרש בין פירש ללא פירש, ואמאי פלגינהו

26) עיין ירוש' בכורים פ"ב ה"ב ובבאור הגר"א שם

אחד. (ו). עבודה זרה כשרין, ומשמשיה כשרין, רבי עקיבא אומר כנדה, ומשמשיה כנדה, שנאמר תזר' כמו דוה צא תאמר לו, מה נדה מטמא במשא אף ע"ז מטמא במשא. (ז). המכניס ראשו ורובו לבית ע"ז טמא, כלי חרס שהכניס אוירו לבית ע"ז טמא, הספסלין והקתדראות שהכניס לבית ע"ז רובן לבית ע"ז טמא. (ח). יין שראה את הגוי שהוא מנסכו, אם יש בו כזי' מטמאין טומאה חמור',

חסדי דוד

תנא בתרי בבי, ואמנם כפי הנוס' שלפנינו ניחא דקמ"ל דאפי' לא פירש אינו אלא מטמא א', ומאי דמסיים בה כפי נוס' הר"ש בין אדם בין כלים מתיישבא שפיר אף לנוס' דידן, דכי היכי דתני לעיל גבי זב דכלים הנוגעים בו שוין לאדם הנוגע בו דמטמאין ב' מדרבנן מיהא עד שלא פירשו כפי דרכו של הר"ש וכדלעיל, הכא קמ"ל איפכא דהנוגע בבועל נדה אפי' אדם נמי אינו אלא מטמא א' אפי' בחבורין, וכ"ג ממה בהשוה ע"ז לבועל נדה, דלת"ק שדינה כשרץ הא ודאי דהנוגע בה אינו אלא מטמא א', א"כ הה"נ לבועל נדה וכ"מ מדברי הר"ש גופיה בפרק קמא דכלים (מ"ג), אמנם הרמב"ם לא ביאר שם בפ"ג דבר זה בבירור, ועיין מ"ש הר"ב משל"ס שם בר"פ דמכללא איתמר, דס"ל להרמב"ם דאה"נ דמטמא לנוגע בו לטמא בגדים, וא"כ הה"נ דמטמא ב' ופוסל א' באוכלין, ואינו כ"כ מוכרח ע"ש, ושם ראיתי להרב בתוך דבריו דקאמר דכפי הגר' מגי' הר"ש שיש להגיה ברישא מטמאין ב' וע"ז דתני הוא אליבא דרבי עקיבא דאקשה לנדה ע"ש, וזה דוחק עצום דהשתא בת"ק קיימי' ואכתי לא נזכרה סברת ר"ע, ואיך שייך לומר דהא דתני ע"ז אתאן לר"ע, הא מלתא דהיקא עובא. ונלכה נא לפלוגי' דת"ק ור"ע בטו' ע"ז, כי הלא אשכחן דמייתי לה תלמו' בשבת ר"פ אר"ע, והתם (פ"ב ב') פליגי אמוראי בפי' דבריהם, ומ"מ בין לרבה ובין לר"א דהתם קאמר ש"ם דאליבא דר"ע הא דאיתקש לשרץ היינו למשמשיה, דאין מטמאין אלא במגע ולא במשא, וה"נ מייתי התם (פ"ג א') ברייתא מפורשת דתני רבי עקיבא אומר ע"ז כנדה ומשמשיה כשרץ ע"ש, באופן דמ"ש כאן בדברי ר"ע ומשמשיה כנדה, נר' ודאי דמשבשתא היא, ונ"ל כשרץ [27]) כי התם, דמלבד דאפושי פלוגי' לא מפשי', בר מן דין אי לא נימא הכי תיקשי לר"ע למאי הלכתא אתקש לשרץ, והו דקרא דתזרם כמו דוה לא מיירי אלא בע"ז עצמה, והיכי מלי' למימר דה"ה למשמשיה, בשלמא קרא דשקץ תשקצנו איירי גם במשמשין דכתיב ולא תביא תועבה וכו' כי חרם הוא, ודרשי' נמי כל מה שאתה מהווה וכו', אבל קרא דתזרם בע"ז עצמה כתיב, א"ו במשמשין מודה ר"ע וכדאי' התם בגמ', ולדינא קי"ל כרבנן דע"ז נמי הינה מטמאה במשא משום דאתקש לשרץ, והיקשא דמת לשיעורא דכזית ולא בכעדשה כשרץ, והיקשה דנדה לומר דאינה מטמאה לאיברין, דכיון דטומאתה דרבנן דקראי אסמכי' בעלמא הילכך לקולא מקשי' כדמסיק שם בגמ', וכיון דהיקשא דנדה לא הוי אלא לע"ז עצמה כדאמרן, הילכך לענין זה המירי משמשיה דמטמאין לאיברין, ואם קצץ כזית מכלי תשמישה מטמא, וע"פ דרכנו למדנו מ"ש דאיכפל תנא לאתויי הכא קרא אליבא דר"ע עפי מרבנן, דלא מייתי קרא דשקץ לדידהו דלא אצטי' לאתויי לר"ע, אלא לאשמועי' היא גופא דמוכרח ר"ע מגופיה דקרא דלא לדון כנדה אלא לע"ז עצמה דבה איירי קרא, אבל במשמשיה מודה להו לרבנן, וכל זה מתבאר מדברי הרמב"ם בפ"ו מהא"ה, ושם נת' דשיעור לטמא בכזית בין לע"ז בין למשמשיה, אך ק' לי דכי היכי דמחמירי' במשמשין טפי מע"ז שיטמאו לאיברין, כמ"ש שם הרמב"ם, דודאי ה"ט משום דלא מהני היקשא דנדה לטהר איברין אלא לע"ז עצמה, דקרא לא איירי אלא בה כדאמרן, א"כ ה"נ הוה לן לומר דלא בעי כזית אלא בע"ז עצמה ולא במשמשיה, דהא התם בסוגייא דשבת (פ"ג ב') איבעיא אי נימא הואיל ואיתקש לשרץ תטמא בכעדשה, או דילמא הא איתקש למת, (ופירש"י כדלקמן אל קבר בני העם ומוכרח הוא דזבחי מתים איירי בתקרובת) ת"ש דתניא ע"ז פחותה מכזית טהורה, שנ' וישלך אל עפרה אל קבר בני העם, מה מת בכזית אף ע"ז בכזית ע"ש, והך קרא בע"ז דוקא כתיב במלכים ב' כ"ג ויוצא את האשרה וכו', וישלך אל עפרה וכו', וא"כ נימא דוקא ע"ז אבל משמשיה יהיה שיעורן כשרץ בכעדשה, וי"ל דכיון דאשכחן בתקרובת דחמיר לענין ביטול (ע"ז נ' א') וכן לענין טו' משא מע"ז גופה וממשמשיה, וחזי' ביה דאתקש למת כדכתיב ויאכלו זבחי מתים, לא מסתבר להחמיר במשמשין דאית להו ביטול ואין מטמאים במשא עפי מתקרובת דאין לו ביטול ומטמא במשא, וכיון דתקרובת לא מטמא אלא בכזית הה"נ משמשין, והא דבעי קרא לע"ז עצמה דבעי כזית ולא יליף מתקרובת, משום דמ"מ ע"ז חמירא מתקרובת מצד אחר דע"ז של גוי אסורה מיד אפי' קודם שיעבדוה, ותקרובת לא נאסר עד שיקריבוהו לפניה [28]), אבל משמשין ליכא בהו שום חומרא עפי מתקרובת ושפיר ילפי' להו מתקרובת.

ומ"ש המכניס ראשו ורובו וכו', הר"ש פי' דאתיא כריב"ב דסבר דתקרובת ע"ז מטמא באהל כדלקמן ע"ש, ולדידיה משמע דלית הלכתא כהך מתניתא, מיהו י"ל שדעתו כד' התו' דאף לרבנן תקרובת ע"ז מטמא באהל מדבריהם [29]) כמ"ש בפ"ק דחולין די"ג ע"ש, אמנם לשי' הרמב"ם ליכא אהל כלל אפי' בתקרובת, והכא לאו משום חשש תקרובת, אלא דעשאוה לבית ע"ז כבית המנוגע [30]) וטמא משום ביאה דחשיב כמגע, ועיין מש"ל בפ"ז דנגעים (עמ' ס"ו) בס"ד. ומשם בארה אמאי בעי' באדם ראשו ורובו ובכלים רובן, אבל כ"ח דאינו מיטמא מגבו כיון שהכניס מקצת אוירו הרי נכנסה טו' בתוכו, ושלשתן פסקן הרמב"ם שם דין ו', ומסיים וכולן ראשון לטו', ופשוט דכיון דבית ע"ז הויא אב הטו' כע"ז ומשמשיה, א"כ המיטמא ממנו ראשון, ואע"ג דהוי מחובר ואמרי' אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, תלוש ולבסוף חברו כתלוש חשיב לענין זה, ואמנם כוונת רבינו במ"ש ראשון לטו', היינו דכיון דקי"ל כרבנן דאתקש לשרץ ולא לנדה כר"ע, הילכך אפי' בחבורין אינו אלא ראשון ואינו מטמא בגדים או כלים אפי' קודם שפירש, וכן לענין אוכלין אינו אלא מטמא א' ופוסל א' בתרומה וכדלעיל.

27) בכי"ו חסרות המלים „ומשמשיה כנדה", ולפ"ז אין צורך בהגהה.
28) כלעיל ע"ז ספ"ו (כי"ע ספ"ה) ומקבילות.
29) עיין מ"ש רבינו בפירושו לתוספתא ע"ז פ"ז, צ"ז סע"א ואילך.
30) וכמו שמפורש בירושלמי, שציין לו מרן בכ"מ שם פ"ו מה' שאר אה"ט ה"ו. ועיין תס"ר כאן, עמ' 138.

ואם לאו אין מטמאין אלא טומאת משקין בלבד. (ט). האוכל מנבלת העוף טהור מן העצמות ומן הגידים ומן השלל של ביצין ומן הדם ובשר מן החי טהור, מן האשכל של ביצים ומן הקורקבנין

חסדי דוד

ומ"ש יין שראה וכו', מעין זו מייתי תלמו' בפ' אין מעמידין ד"ל, אריו"ח משום ריב"ב ג' יינות הן, יין נסך אסור בהנאה ומטמא טו' חמורה בכזית, סתם יינם אסור בהנאה ומטמא טו' משקין ברביעית, ופירש"י וי"נ שנתנסך לע"ז טו' חמורה מבא והאהל כמת אתקש תקרובת ע"ז למת ע"כ, ולא כתב כן אלא לפי שאמר ריו"ח כן בשם ריב"ב, וריב"ב אשכחן שם דל"ב דסבר הכי בהדיא, מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמא באהל, ומשמע שם דמדאו' הוא לדידיה, ואע"ג דבע"ז גופה לא אשתכן דפליג ריב"ב לומר דמטמאה מדאו', בתקרובת מילתא הכי ס"ל, אבל רבנן פליגי וסברי דתקרובת אינו אלא כנבלה דמטמאה במגע ובמשא אבל אהל ליכא, והא נמי אינו אלא מדרבנן, דלית להו היקשא דריב"ב, והבא אל הבית הא אמרן דלאו משום אהל, אלא דחשיב כמגע כמש"ש הרמב"ם, ומש"ה בעי' כניסת ראשו ורובו דוקא, והיינו נמי דכתב הרמב"ם דין ז' שם, דתקרובת ע"ז מטמאה במגע ובמשא מדרבנן כנבלה ושיעורה בכזית כנבלה ע"ש, ולפי"ז הא דקאמר ש"ס התם אהא דיי"נ שאסור בהנאה דאמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו וכו', וזבח גופיה מנ"ל דכתיב ויאכלו זבחי מתים מה מת וכו' אף זבח וכו', ומשמע דהא לכ"ע איתמר, נ"ל דהיינו דוקא לענין אי' הנאה הוא דאיתקוש, אבל לא לענין טו' לרבנן, וכ"כ הריטב"א בחדו' ע"ז אהיא דריב"ב, וטעמא יהיב לרבנן דכיון דכתיב חלב זבחימו יאכלו, וכן ויאכלו זבחי מתים, ש"מ דלענין אכילה דוקא הוא דאתקש ע"ש, אבל הרמב"ם לא ס"ל הכי שהרי בפ"ז מה' עכו"ם כייל ותני דבין ע"ז ובין תשמישיה ותקרובתה כולן אסורין בהנאה מקרא דלא תביא תועבה וכו', ומקרא דלא ידבק בידך מאומה מן החרם, ש"מ דס"ל דלרבנן לא ילפי' מהיקשא דמת כלל, ולדידיה נ"ל דמ"ש בש"ס מה מת וכו', ההיא אליבא דריב"ב קאמר, דכי היכי דאתקוש לדידיה לענין טו' ה"נ ממילא דרשי' ליה גם לענין אי' הנאה משום דאין היקש למחצה, אע"ג דלא צריכא דמלא ידבק וכו' נפקא לן, אבל לרבנן אה"נ דלא מקשי' כלל לא לטו' ולא לאי' הנאה, וכי תימא הא סתמא דתלמו' קא דריש מה מת וכו' אף זבח וכו', ומשמע ודאי דהך דרשה אתיא לכ"ע, וי"ל דאה"נ דרבנן נמי דרשי לה לענין מאי דאי' בפר"י ד"ן, אר"ח ב"י א"ר מנין לתקרובת ע"ז שאין לה בטלה עולמית, שנ' ויאכלו זבחי מתים, מה מת אין לו בטלה וכו' ע"ש, דאילו מקראי דלעיל היה תקרובת נמי שוה לע"ז ותשמישיה שיש להן ביטול, ומיהו הא ק"ק על הרמב"ם דכי פ' בפ"ה דתקרובת ע"ז אין לה ביטול, אמאי לא מייתי להך ילפותא, ומעתה נובין ונדון למאי דתנא הכא שיפא ואם לאו אין מטמאין אלא טו' משקין בלבד, כלו' שאין מטמא אדם וכליה אלא אוכלין ומשקין בלבד במגע, ומיהו לענין שיעורא נר' מהכא דשיעורו בכל שהוא ככל שאר משקין, ופי' אם לאו שלא ראינו שנסכו והיינו נמי סתם יינם דאתמר בש"ס כדלעיל, ומיהו התם מסיים ברביעית ופירש"י כתורת משקין טו' שרץ שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין, ושיעורן לקבל טו' ברביעית הלוג ככל טו' משקין ע"כ, וע"ש בתו' מה שהק' על פירושו, ועוד עיין בדבריהם בפ"ק דפסחים די"ד בד"ה דאיכא משקין וכו' ורש"י שם בפסחים די"ז, שסבר דמשקין טמאין בכ"ש לעצמו, אבל לטמא אחרים בעי' רביעית ע"ש, ולדידיה מ"ש בסוגייא הנז' טו' משקין ברביעית היינו לטמא אחרים, וכ"ד הריטב"א בחדו' שם, ואמנם שי' הרמב"ם אינה כן, דהתם מסיים אבל סתם יינן של עכו"ם מטמא טו' קלה כשאר כל משקין טמאין ע"כ, ומדקאמר כשאר כל וכו', מוכח דלא ס"ל לחלק בין טו' עצמן לטמא אחרים, וה"נ לא ס"ל לחלק בין אותם שעיקר טומאתן דאו' להנהו דאין עיקרן מדאו' כפירש"י דהתם, ולא כפיר"ת דמדאו' בעי' רביעית במשקין טמאין, ומדרבנן הוא דמטמאין בכ"ש, אלא ס"ל כריב"א דלא הוזכר רביעית בסוגייא הנז' אלא לענין לפסול את הגויה, אבל לטמא אוכלין בכ"ש וכמ"ש בפ"ד מהטע"א.

(ט). האוכל מנבלת וכו'. איידי דתנן בפרקין האוכל מנבלת עוף טהור מטמא ב' וכו', תנא נהא, ובפ"ק דבילה ד"ז מייתי לה, אלא דהתם ל"ג מן הדם, ושם פירש"י מן השלל כשהן כבושין ושלולין וקבועין בשדרה, כלו' האוכל אותן ביצים בעודן מעורין בגידין, מן האשכול מבשר השדרה שהביצים אדוקין שם, המחה את החלב התיך את השומן וגמעו טמא, ובהעוה"ר (חולין ק"כ א') פרכי' והא אכילה כתיבא ביה, ארשב"ל הנפש לרבות את השותה, והכא כתיב ונפש אשר תאכל נבלה ובנבלת עוף טהור מתוקם בת"כ (אחרי מות פרק י"א פ"ה ע"א) ע"כ, ואי קשיא אמאי אנטי' ריבוייא דנפש לרבות את השותה, הא בכ"מ קי"ל שתייה בכלל אכילה, כבר הק' כך התו' התם בהעוה"ר דק"ך ותי' דהכוא במילי דשתיה, כגון יין ושמן, אבל במידי דבר אכילה דממחי ליה ושתי ע"ש, ואמנם הא קשיא דא"כ אמאי קתני הכא בדם דאינו טמא הא שתיה בכלל אכילה, וי"ל דכי היכי דחזי' בנבלת בהמה דדם אינו בכלל בשר לענין טו' כדתנן בפ' בתרא דעדיות שדם נבלות טהור מניה ילפי' דה"נ לענין נבלת עוף טהור, ואין להק' דסוף סוף נרבה לדם מריבוייא דנפש, ומאי חזית דמרבית לחלב שהמחהו עפי מהדם, דאיכא למימר דמסתבר דעפי אית לרבות חלב, הואיל והיה בכלל טו' קודם שהמחהו משא"כ דם, ואי הוה כתיב ריבוייא אחרינא אה"נ דהוה מרבי' גם את הדם, השתא דליכא אלא חד ריבוייא מוקמי' ליה במסתבר עפי, דהיינו בחלב מחוי ודם כדקאי קאי כדינו בעו' מגע שאר נבלות, ה"נ לענין טו' נבלת העוף, והרמב"ם פסקה להך מתניתא שם בפ"ג דין י', וטיהר נמי בדם וכדקתני הכא, ושם ביאר מן העצמות הרכין, ופשוט דר"ל אפי' מן הרכין, ובהמחה את החלב ביאר דהיינו באור, לאפוקי בחמה משום דמסריח, וש"ס ערוך הוא התם, ומיהו בהמחה את החלב יהיב טעמא שהשותה בכלל אוכל ע"ש, וק' דבגמ' מרבי' ליה מיתורא דונפש, דאילו משום דשותה בכלל אוכל לא איריא, וכמ"ש התו' ותו דא"כ דמשום דשתייה בכלל אכילה א"כ דם נמי, ומיהו אי מהא איכא למימר כדאמרן דדם ממעטי' כמו בשאר נבלות, אבל חלב שהמחהו דמסתברא דאפי' בשאר נבלות מטמא במגע, הילכך הה"ג

ובני המעיין והמחה את החלב וגמעו טמא. כרכו בחזרת ובלעה טמא, בסיד ובלעה טהור, והקיאה

חסדי דוד

הוא דמרבי' בנבלת עוף טהור, מיהו קו' ראשונה במקומה עומדת.

וראיתי להר"ב לח"מ בפ"א מה' חמץ שהרגיש בקו' זו, ותי' דאעפ"י שרבי' לא כתב טעם דקרא דנפש אין חשש בזה, שאין כוונתו אלא להשמיענו הדין ע"ש, והרואה יראה כמה דחיק הך שינוייא, אכן לפעד"ן דהתם בפ"ג דשבועות דכ"ג אהא דאמר שמו' שבועה שלא אוכל ושתה חייב, קאמר ש"ס אבע"א סברא דאמרי אינשי וכו', ואבע"א קרא דאמר ר"ל מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנ' ואכלת וכו', ודחי ש"ס ודילמא וכו' ע"ש, והק' התו' שם דכיון דאיכא סברא ל"ל קרא, ותי' דאין הסברא פשוטה כ"כ ע"ש, אמנם נלע"ד דאה"נ דלחד אבע"א הסברא פשוטה, וקרא לשום דרשה אצט', ודוקא לר"ל דמוכח ליה מקרא הוא דצריכי' למימר דאין הסברא כ"כ פשוטה, וכ"מ דאי לא ילפי' כולה מלתא מסברא אלא צריכי' לקרא, א"כ אין לנו שתיה שתיה בכלל אכילה אלא דוקא דומיא דקרא, דהיינו ביין וכיוצא דאיירי בהו קרא דגבי מעשר, אבל אי לא ילפי' מקרא כלל אלא מסברא אמרי' דשתיה בכלל אכילה, א"כ אדרבא המחה את האוכל וגמעו כ"ש דהוי בכלל אכילה, נמצא דר"ל לשיטתיה דהתם בשבועות דסבר דלא ילפי' מסברא שאינה ברורה אלא ילפי' מקרא, מש"ה איהו גופיה הוא דמשני התם בהעוה"ר דאצט' ונפש לרבות המחה החלב וגמעו, דמקרא דמעשר ליכא למילף בכה"ג, אבל לאידך מ"ד דמסברא הוא דילפי', מ"ל מידי דשתיה מ"ל מידי דאכילה והמהה, ואדרבא כ"ש הוא כדאמרן, א"כ לדידיה אה"נ דלא צריכי' כלל לקרא דונפש, ולשום דרשה אצט', ובת"כ (הנ"ל) דרשי' מנפש אשר תאכל דאינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש דהיינו בתוך בית הבליעה, וכתב כן הרמב"ם רפ"ג, וטעמא דרבינו נקט כהך סברא ולא כר"ל, משום דלדידיה הק' שם כמה מילי, ואע"ג דמשנו אשינויי לא סמכי', הילכך בין הכא ובין בפ"ד מה' שבועות נקט רבינו סתם דשתייה בכלל אכילה, ולא מייתי שום ראיה הורנו לדעת דנקט לה כמ"ד דסברא הוא.

כרכה בחזרת ובלעה טמא בסיב ובלעה טהור, כצ"ל. וכך הביאה הר"ש ופי' כרכה לנבלת עוף הטהור בחזרת יש שם אכילה עליה, אבל כרכה בסיב אין זו דרך אכילה ואכילה כתיב בה ע"כ. ותוס' זו פסקה הרמב"ם בפ"ג דין ה', וכתב עליו מרן בכ"מ והטעם נר' דהיינו משום דכיון דחזרת מין מאכל הוא מין במינו אינו חוצץ, משא"כ בסיב וכ"כ ר"ש ע"כ. ואני בעניי לא ידעתי היאך בשר וחזרת יהיו השובין מב"מ, משום דהכל מין מאכל, והא לא אשכחן בעלמא דכי אמרי' מב"מ אינו חוצץ היינו מב"מ ממש, והכא לא שייך הצילה ולא משום טעם הצילה הוא דכי כרכה בסיב טהור, אלא משום דאין דרך אכילה בכך, שאין דרך אכילה לכרוך המאכל במידי דלא הזי לאכילה, אבל כרכה בחזרת שהוא דרך אכילה דהכי אורחייהו דאינשי דכרכי מאכל במאכל אחר ושדו לפומייהו, כגון מולייתא שעושין שממלאין עיסה בבשר ואוכלין יחד, וכגון פת הבאה בכסנין להד פירושא, והילכך אע"ג דודאי הצילה איכא בין המאכל הפנימי לפה, מה בכך מ"מ אוכל מיקרי כיון דאורחיה בהכי, ודומה לזה אשכחן בפ' ע"פ דקע"ו, אמר רבא בלע מצה יצא, בלע מרור לא יצא, בלע מצה ומרור ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא, כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא, ופירשב"ם ידי מצה מיהא יצא, דלא תימא אף ידי מצה לא יצא דאיכא תרתי לריעותא שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ בנתיים, כרכן בסיב לא יצא דכזורק אבן לחמת דמי ע"כ, והטעם כדאמרן, דמרור דרך אכילה הוא שהרי המרור גופיה מידי דאכילה הוא, אבל סיב דלא חזי לאכילה אכילת המצה אינה דרך אכילה, ואכילה כתיב בה ודוק בדברי רז"ל דנקטו בין הכא בתוס' לענין נבלת העוף, בין התם לענין אכילת מצה בחד לישנא דהיינו חזרת וסיב, שהרי מרור הוא חזרת, ולא על חנם דייקי למינקט הכי, אלא ללמד דחד טעמא להו, וממילא דהה"נ לכל איסורי מאכל דנקטינהו תורה בל' אכילה, אם כרכן במידי דאכילה ואכלן חייב, ואם במידי דלאו אוכלא כרכן פטור. וחזיתיה להר"ב משל"ס בפי"ד מהמ"א דין י"ב דעלה ונסתפק[31] אהביא דפי' שם כרכן בסיב דלא יצא, אם יהיה הדין כן בכה"ג באיסו', דרחמ' אמר לא תאכל, אם כרכן בסיב וכיוצא אם עבר אהורמנא דמלכא או לאו, ושם הביא הרב הך תוס' דפסקה הרמב"ם, ומ"ש מרן דמב"מ אינו חוצץ ע"ש. ותמהני מהכמתו היכי ניחא ליה בהכי לומר דבשר עוף וחזרת חשיב מב"מ, ובזה רלה ג"כ לפי' ל' הירוש' דפ"ג דשבועות, אכן אע"ג דלא שייך ענין מב"מ, מ"מ עיקר החילוק בין כרכו במידי דאוכלא למידי דלאו אוכלא נכון וקיים מטעמו של הר"ש, דהא הוי דרך אכילה בכך, והא אין דרך אכילה בכך, ואמטו להכי לא ידענא מאי מספקא ליה לרב דמסיק דהדבר צריך תלמוד, הא בתר דאשכחן בגמ' לענין אכילת מצה, דרחמ' אמר תאכל דאי כרכה במידי דאוכלא נפיק בה, ובמידי דלאו אוכלא לא נפיק, פשי' דהה"נ לאיסורין דרחמ' אמר לא תאכל שאם כרכן בסיב וכיוצא פטור, ואם כרכן במידי דאוכלא חייב, דמה סברא יש לחלק בין תאכל ללא תאכל, ותדע דבפהעוה"ר דק"ך תניא גבי חמץ, המחהו וגמעו, אם חמץ הוא ענוש כרת, אם מצה היא אין אדם יוצא י"ח בפסח, ופריך תלמו' בשלמא אם מצה היא וכו', לחם עוני אמר רחמ', והאי לאו לחם עוני, אלא אם חמץ הוא ענוש כרת הא אכילה כתיב ביה, ומשני אר"ל א"ק נפש לרבות את השותה ע"כ, דוק מינה טעמא דכתב רחמ' נפש, הא לא"ה ה"א כי היכי דלא הוי אוכלא לענין לצאת ידי חובת מצה, הה"נ דלא הוי אוכלא לענין חיוב כרת דחמץ, וכתבו שם התו' אהא דקאמר ש"ס בשלמא מצה לחם עוני וכו', הומ"ל נמי אכילה כתיב בה ע"כ, כלו' דלרווחא דמלתא קאמר תלמו' הכי, כלו' דהא דאין יוצא י"ח פשוט דמלבד דאכילה כתיב בה והא לאו אכילה. תו לחם כתוב, אבל אה"נ דאפי' לא הוה כתיב לחם דינא הוא דלא נפיק משום דאכילה כתיב, ואם אי' דאיכא שום סברא וטעמא למימר דאע"ג דמלתא כדנא לא חשיבא אכילה לענין קיום מצוה, מ"מ לענין מיעבר אמימרא דרחמ' חשיבא אכילה להחמיר, מאי קא פריך ש"ס מחמץ ואמאי הוצרך לשנויי א"ק נפש לרבות, לישני לענין איסו' שאני, א"ו דליכא שום סברא לחלק.

31) מליצה חביבה על רבינו ע"פ משנת יומא פ"ג מ"ד.

והיא אבית הבליעה מטמא אחד ופוסל אחד, הקיאה וחזר ובלעה והיא אבית הבליעה מטמא אחד ופוסל

חסדי דוד

ברם אדאתאן עלה למ"ש התו' דהומ"ל וכו' נלע"ד שהמתיק הדבר טפי עם מ"ש בדבור דלעיל דר"ל הוא דאית ליה דאין שתיה בכלל אכילה אלא במילי דשתיה, ואמטו להכי הוא דאצט' לשנויי התם גם בהמחה את החלב א"ק נפש, והשתא דמייתי ש"ס דתניא כה"ג נמי חמץ וקאמר בשלמא וכו', כוונת המקשן דהוי בה כלפי שינוייא דר"ל דלעיל, והיינו דפריך בשלמא לדידי ניחא דבכל מידי שתיה בכלל אכילה אפי' במידי דבר אכילה וממחי ליה, הילכך לענין חמץ חייב כרת ולענין מלה הא דלא נפיק אע"ג דחשיבא אכילה משום דלאו כתיב בה, אלא לדידך בחמץ אמאי חייב כרת, ומשני ר"ל לשיטתיה, דה"נ א"ק נפש לרבות, ואמנם מנאתי בדברי מאור עינינו רש"י ז"ל בפכ"ש דל"ה, דהתם נמי מייתי ש"ס הך מתניתא דהמהו וכו', ופירש"י אין אדם יוצא י"ה דלאו דרך אכילה קאכיל לה ע"כ, וק' דהא בגמ' דהעוה"ר קאמר משום דלאו כתיב בה, אלא צ"ל דס"ל כדברי התו' דחדא מנייהו קאמר. איך שיהיה נקוט מיהא דשפיר ילפי' מהנך סוגייאי, דכל מידי דלא חשיב אוכלא למיפק ביה י"ה אכילה ה"נ לא חשיב אוכלא להתחייב בדבר אי' אכילה, ומיהו במידי דאסיר גם בהנאה כגון בשר בחלב וכיוצא מודינא ודאי דאפי' כרכו בסיב וכיוצא אף דלא חשיבא אכילה, מ"מ קעבר אלאו דהנאה דמ"מ הנאת מעיים איכא ולקי משום נהנה, אבל לענין חיובא דתלי באכילה, כגון כרת דחמץ וכיוצא כה"ג פטור, וכ"כ התו' שם בד"ה אלא אם חמץ וכו', אע"ג דהוא אסור בהנאה הנאת חמץ לית ביה כרת אלא לאו ע"כ, ומיהו מודינא ודאי לענין יה"כ דאפי' כרך המאכל בסיב חייב כרת, משום דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה ולא תלייא מלתא באכילה, אבל באיסורין דכתיב בהו אכילה נר' ודאי כדאמרן, וכדאזי' נמי הכא בתוס' לענין טו' דתליה באכילה, ואין שום טעם לחלק בין טו' דתליא באכילה לאיסו' דתליא באכילה, ושוב עיינתי בל' הירוש' דפ"ג דשבועות דמייתי הרב משל"ם שם וז"ל שבועה שלא אוכל פת וכרכו בעלי קנים ועלי גפנים ואכל אינו חייב אלא א', שבועה שלא אוכל פת וחרלנים וזגין וכרכו בחרלנים וזגין חייב על כל או"א, ועין רואה דעכ"פ נוס' משובשת היא, ומחוורתא כמ"ש הרב שם דברישא יש חסרון, וכל"ל שבועה שלא אוכל פת ועלי קנים ועלי גפנים, והפי' מבואר דברישא אשמועי' חדוש גדול דמשכחת לה איש שנשבע על ב' דברים, א' ראוי לאכילה וא' שאינו ראוי לאכילה ואכל שניהן, חייב על שאינו ראוי ופטור על הראוי, וכגון דכרך הפת הראוי בעלי קנים שאינן ראויין על העלין חייב, דלא גרע מהנשבע שלא לאכול עפר ואכלו דרך אכילה דחייב כדאי' בגמ' (שבועות כ"ב א'), ועל הפת פטור לפי שאכלו שלא בדרך אכילה כדלעיל, וז"ש אינו חייב אלא א', וסיפא קמ"ל רבותא דל"מ אם כרך הפת באוכל גמור דחייב על שניהם אם נשבע על שניהם, אלא אפי' חרלנים וזגין דלא חזו לאכילה אלא ע"י תערובת כמ"ש הרב שם מהסוגייא דפ"ג דשבועות דכ"ב, אפ"ה מידי דאכילה חשיב, וחייב גם על הפת, דדרך אכילה מיקרי וכדלעיל, וכעין זה פי' הרב שם, אלא דאזיל לשיטתיה דהוי מב"מ, וכבר מלתא אמורה. ומהירו' הזה מוכח כדאמרן שדין אכילת האיסו' לענין זה כדין אכילה דמלוה וכדאמרן.

והנה לעת כזאת בא לידי ס' פני משה ביאור על הירוש', וראיתי שם דפי' וכרכה וכו', כלו' דאע"ג דנטל הפת וכרכה בעלין אלו ואכל חייב א' על הפת, והא דקאמר אינו חייב אלא וכו', משום סיפא וכו', ועיקר הרבותא דלא תימא הואיל וכרכה במידי דלאו בר אכילה לא ליחייב נמי על הפת קמ"ל, א"נ אשמועי' דאע"ג דנשבע גם על העלין בטלה דעתו ואינו מתחייב אלא א' על הפת ע"כ, ושם במראה הפנים שלו בסוף הענין כתב נוכל לומר דמיירי בענין שלא הפסיקו עלי קנים בפיו ובגרונו וכו', וכרכה דקאמר לאשמועי' דאפי' הוא באופן דנשבע גם שלא לאכול מעלי קנים וכרך להפת עמהן אינו מתחייב אלא על הפת, כדפרי' בפנים בל' הב', ולפי"ז ניחא דקאמר אינו חייב אלא א', וטעמא דלא חלה שבועה עליהן מכיון שאינן ראויין לאכילה וכדאמרי' ברפ"ו דנזיר, דאין העלים והלולבין במשמע לענין אי' נזיר, ודלא כר"א דהתם, וה"נ לענין שבועת ביטוי כן, ול"ד להא דאמרי' בפע"פ אכלן בסיב וכו', דהכא מיירי שאין מפסיק כלום וכו', והר"ב משל"ם האריך שם ופלפל בזה ורצה לשבש הגי', וראיתי שאין בדבריו הכרע ובמ"ש א"ל לשבש כלום ע"כ. והנה פירושו הראשון הוא עצמו נר' שדהאו, אי מפאת הל' שלא היל"ל אינו חייב אלא וכו', וגם משום דקשיא ליה מהיא דפי' ע"פ, אלא דרצה להמלט מזה במ"ש דאיירי שאינו מפסיק, ופשוט דלא משמע הכי כלל, דא"כ למאי נ"מ קאמר כרכו, ואי לאשמועי' דאינו חייב רק על הפת ולא על העלין, לימא ואכל שתיהן אינו חייב אלא א', וכריכה זו אינה כריכה דהלל. ומיהו בר מן דין מאי דבעא מימר דאפי' נשבע על העלין בטלה דעתו ואינו חייב זה נגד האמת, ואשתמיטתיה גמ' ערוכה דפ"ג דשבועות (דכ"ג) [דכ"ב], דפשי' ליה לתלמו' דאפי' עפר הנשבע שלא לאכלו חייב, ולא אמרי' בטלה דעתו, ואדרבא מספקא ליה לתלמו' התם אי חייב אפי' במשהו, דכיון דלאו מידי דאכלי אינשי לא בעי שיעור כזית כמו סתם אכילה, אבל בכזית ליכא ספקא כלל, וביותר תימא דסוגייא זו הביאה הר"ב משל"ם שם, והוא ראה דבריו ולא השגיח בזה נר' דקראו כשהוא מתנמנם, באופן דאין לנו דרך ליישב רישא דהך מימרא אלא ע"פ מה שהגיה הרב משל"ם והכרע גמור איכא.

שוב ראיתי מה שפי' בסיפא דמלתא, דמ"ש חייב ע"כ או"א, ר"ל על הפת א' ועל החרלן וזג א', דאילו על החרלן לחוד אינו מתחייב, דמכיון דלא מתאכיל בעיניה לאו מידי דבר אכילה הוא, והוא אמר חרלנים וזגין דדעתו היה על החרלן עם הזג דהכי אכלי אינשי וכו', ובמראה הפנים ביאר דבריו טפי דלא היה דעתו אלא כדאכלי אינשי וזהו הענבה כולה החרלן עם הזג ע"ש, ולשיטתיה אזיל דס"ל דהנשבע על דבר דלאו בר אכילה בטלה דעתו, ואינו חייב, והילכך לא מתוקם ליה אלא שנשבע שלא לאכול הענבה כולה עם החרלן והזג שבה, ועין כל משכיל יראה שהוא חוץ מפשט ההלכה, דשבועה שלא אוכל חרלנים וזגים קאמר, וענבה מאן דכר שמה וא"ל לזה כלל כדאמרן, שיסודו הוא יסוד נופל נגד הדת של תורה. ואיברא דהכריחו לזה מ"ש אח"כ בסוגייא ואם היה נזיר חייב שלש, ואם אי' דמ"ש בשאר אדם חייב על כל או"א היינו נמי על הפת ועל החרלנים ועל הזגין, א"כ מה

אח׳, בלעה ואין בה כזית טהור מכלום, נטל צפור ואכלה אם יש בה כזית טמא, ואם לאו טהור. (י׳). נבלת הבהמ׳ בפניו ובתוך פיו טמא, ואבית הבליע׳ טהור, נבלת העוף בפניו ובתו׳ פיו טהור, ואבי׳ הבליע׳ טמא, נמצאת או׳ במקו׳ שזו מטמאה זו מטהרת, ובמקו׳ שזו מטהר זו מטמאה.

חסדי דוד

בין שאר איגשי לנזיר וכמ״ש במראה הפנים ע״ש, אבל כבר אמרנו דפירושו הוא חוץ ממשמעות ההלכה, וכר מן דין היכי קאמר דבנזיר חייב ג׳, איברא דחייב על החרצנים בפ״ע ועל הזגין בפ״ע, ואיידי דחייב משום נזירות תרתי חייב נמי משום שבועת ביטוי, וחלה שבועה בכולל וכדמסיים ריו״ח, מ״מ כיון דאיירי בדאיכא ענבים עם החרצנים אמאי אינו חייב אלא ג׳, היכי דמי אי דאיכא שיעור כזית בכל א׳ וא׳, ארבע מיבעי ליה א׳ על הפת וא׳ על הענבים וא׳ על החרצנים וא׳ על הזגין, ואי בדליכא שיעורא בכל א׳ בפ״ע, אפי׳ ג׳ ליכא ומאן פסיק ליה דבחרצנים בפ״ע איכא שיעורא, וכן בזגין בפ״ע ובעיקר הענבים ליכא שיעורא בפ״ע, ולמה עשה הש״ס הטפל עיקר דהיינו חרצנים וזגין והעיקר טפל, שלא להזכיר הענבה אפי׳ בשם הם כי לא להזכיר, אלא העיקר דמ״ש חייב ע״כ א׳ א׳, היינו על הפת ועל החרצנים ועל הזגין, ופשי׳ דבדאיכא שיעו׳ בכל או״א, ומ״ש ואם היה נזיר חייב ג׳, צריך לידחק ולפי׳ דה״ק וכן אם היה נזיר חייב ג׳, דסד״א דאינו חייב אלא על הפת, דאין שבועה חלה על אידך דאסור בהן מפני נזירותו וקמ״ל דחלה בכולל, א״נ יש לפי׳ דה״ק שאם היה נזיר חייב ג׳ אחריני משום נזירות, לבר מג׳ דחייב משום שבועת ביטוי, והיינו חד משום חרצן לא יאכל, וחד משום זג לא יאכל, וחד משום לא יחל דשייך בכל איסורי נזיר, עיין ברמב״ם פ״ה מה׳ נזירות דין ה׳ וע״ע שם בפ״א מה׳ שבועות דין ג׳ ובכ״מ שם.

הקיאה והיא בבית וכו׳ הקיאה וחזר וכו׳ מטמא שנים ופוסל וכו׳, כצ״ל. ואגבלה דלעיל קאי, ופי׳ הר״ש כשהקיאה אעפ״י שנתעכבה בבית הבליעה לא קרי׳ ביה והאוכל, אבל הקיאה לגמרי וחזר ובלעה ונתעכבה בבה״ב אכילה הויא ע״כ. פי׳ לפירושו דמדכתיב ונפש אשר תאכל וכו׳ וכבס בגדיו, ש״מ דבעוד שהוא אוכלה דהיינו כל זמן שהיא בבה״ב הרי האיש האוכלה כמו אב הטו׳, ומטמא כלים שנוגע בהן באותה שעה, ואם נוגע באוכלין הרי הן ראשון, ואותן האוכלין מטמאין עוד א׳ דנעשה ב׳, והב׳ פוסל את הג׳ בתרומה, והיינו דוקא באותה שעה שמתעכבת בבה״ב, אבל אחר שירדה במעיו אפי׳ קודם שתתעכל שוב אין דין האוכלה אלא ראשון, ואינו מטמא כלים, ובאוכלין מטמא א׳ ופוסל א׳ עד שיטבול ויעריב שמשו, אבל כשטבל והעריב שמשו אפי׳ היה זה תכף אחר שאכלה טהור, והשתא קתני שאם קודם שנתעכלה הקיאה ובעודה בבה״ב דרך עלייתה נגע באוכלין, אינו אלא מטמא א׳, דלא קרי׳ ביה והאוכל, אבל אם אחר שהקיאה לגמרי הזר ובלעה כ״ז שהיא בבה״ב הרי הוא כמו שהיה בפעם ראשונה שבלעה, ומטמא ב׳ וכו׳, וה״נ דמטמא כלים באותה שעה, זה מה שנר׳ לבאר בפי׳ הר״ש, ומ״מ הא דכתב הרב והאוכל לאו דוקא, דהא לא כתיב ביה והאוכל אלא אשר תאכל, ותו דמתאכל נמי ליכא למשמע דעיקר הטו׳ היא בהיותה בבה״ב, דאדרבא אי מתאכל הוה משמע עפי אחר שהיא במעיים, שאז הויא אכילה, אלא העיקר כדאי׳ בת״כ (אחרי מות פי״א ה״ג, פ״ב ע״א) דילפי׳ מדכתיב ונפש כשהיא בבית הנפש דהיינו בגרון, אלא מיהא מדכתיב אשר תאכל, אמרי׳ כשהיא בבית הנפש דרך אכילה, לאפוקי דרך יציאה, ודע דבת״כ היא שנויה לענין כלים, וז״ל ((שם ה״ד) יכול אם הקיאה תהא מטמאה בגדים דרך יציאתה, ת״ל אשר תאכל דרך אכילתה היא מטמאה ואינה מטמאה דרך יציאתה ע״כ, ופי׳ אינה מטמאה היינו בגדים וכלים, וממילא דה״נ לאוכלין דאינו אלא מטמא א׳ וכדתני הכא, והרמב״ם שם דין ו׳ נקט לה כלי הת״כ.

והא דמסיים הכא בתוס׳ שאם אין בה כזית טהו׳ מכלום, פי׳ הר״ש כדאמרי׳ בפג״ה (חולין ק״ב א׳) גבי אמ״ה דבעי כזית משום דאכילה כתיבא ביה ע״כ. ולא היה צריך למילף בדדמי, דהכי תניא הכא בהדיא בת״כ (הנ״ל ה״א, פ״ד סע״ד) אשר תאכל אין אכילה פחותה מכזית ע״כ, וא״ת א״כ מנ״ל אידך דרשה דלעיל דרך אכילתה מטמאה וכו׳, והא אצטי׳ לשיעור אכילה כזית, וי״ל דלעולם מדסמך אשר תאכל לנפש דרשי׳ דרך אכילה בבית הנפש, ומיהו ממילא מתאכל שמעי׳ דבעי שיעור אכילה. וכל זה השמיענו הרמב״ם בדקדוק לשונו לי׳ של זהורית, דכתב שם בר״פ אינה מטמאה וכו׳ אלא בתוך בה״ב, שנ׳ וכל נפש אשר תאכל אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש, וזה שנ׳ תאכל לתת שיעור וכו׳ שהוא כזית ע״כ. וא״כ יש כאן ע״ש וכצ״ל נטל צפור וכו׳, ופי׳ צפור שלם שהוא נבלה, וקמ״ל דאע״ג דבכזית ממנה אין העצם מצטרף, דכזית בשר בעי׳ כדתנא לעיל בסמוך, מ״מ בצפור שלם סגי שיהיה כזית בכלו בין בשר גידין ועצמות, ולא סוף דבר בצפור שלם, אלא אפי׳ אבר שלם ממנו כברייתו סגי בכזית בשר גידין ועצמות, וה״נ לענין חיוב משום אוכל נבלה והכי אי׳ בפג״ה דק״ב. והכא נקט צפור לרבותא, דאע״ג דהוא שלם אם אין בו כזית אינו טמא, ואין זה ענין לאי׳ ברית נשמה כגון האוכל נמלה כ״ש דחייב, ולא ילפי׳ מניה לענין טו׳, דהכא דלא מיקרי בריה להתחייב בכ״ש אלא דבר שמתחלת ברייתו היה אסור, ואין זה שייך לנבלת עוף טהור. ואמאי דתני סיפא נבלת הבהמה בפניו וכו׳, כתב הר״ש לרבא דאמר בפ׳ יוצא דופן דמ״ב מקום נבלת עוף טהור בית הסתרים הוי ומטמא במשא, צריך לאוקמה בשתחבה לו חבירו אבית הבליעה ולא זז ממקומו, דנבלה לא מטמאה במשא אא״כ הסיט, והכא מגע ליכא דבה״ס לא מטמא במגע, ומשום משא ליכא דלא הסיט מש״ה טהור. נמלאת או׳ וכו׳ בפ״ק דחולין (י״ט ב׳, במשנה) גבי כשר בשחיטה פסול במליקה וכו׳, הו״מ למיתני וכו׳ אלא תנא ושייר, ושייר נמי מילי טובא דמתנייא בתוס׳ דחולין ע״כ, ואיברא דכפי סברת רבא לא היה צריך הרב להך טעמא דתנא ושייר, דבל״ז ניחא דל״ד להנהו דחשיב התם דהכשר בזה פסול בזה לגמרי, וכן עזה״ד, אבל בזה בית הבליעה כי היכי דמטמא בנבלת העוף הטהור משום אוכל, מטמא נמי בנבלת בהמה משום נושא אם הלך בה מיהא, אבל לאביי דס״ל דבית הבליעה דין בלוע אית ליה, א״כ דל״ל תנא ושייר, אבל למאי דקי״ל כרבא וכמ״ש הרמב״ם בפ״ג דין ד׳ א״ל לזה.

(יא). נבלת העוף כבחצי פרס לפסול את הגויה, וזו אחד משלש' עשר דבר שיש בה נבלת העוף הטהור, כזית והיא אבית הבליעה כביצ' לטמא טומאת אוכלין דברי רבי יהושע, רבי אליעזר אומר זה וזה כזית, ורבי חנניא אומר זה וזה כבצה.

(יב). האוכל אבר מן החי ומן הבהמה ומן החיה ומן העופות טהורין כל שהו', ומן הטמאי' עד שיהו בו כזי', האוכל אב' מן החי ומן העוף טמ' הרי זה לוקה שמונים דברי ר' יהודה ור' אלעזר, וחכמים או' אינו לוקה אלא ארבעים.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת זבים

חסדי דוד

ומ"מ ליש' דקתני בפניו ובתוך פיו לא ידענא מאי[32], דבשלמא בתוך פיו קמ"ל דלא מיקרי בה"ס ולא קרי' ביה אכילה, הילכך טהור בנבלת עוף וטמא בנבלת בהמה אף משום מגע, אבל בפניו פשי' דמגע הוי, וטפי פשוט דלא מטמא בעוף, ובדוחק יש לפ' דה"ק בתוך פיו חשיב כמו בפניו ועכ"פ ק"ק על הר"ש שלא העיר בזה.

(יא). נבלת העוף וכו'. לא הביאה הר"ש, ופירושה קשה דמשמע דנבלת עוף טהור שייך בו פיסול גויה מדרבנן אם אוכלה כדין אוכל אוכלין טמאין בחצי פרס, ודבר זה אין לו שחר, דבכזית בלבד ממנה נטמא מדאו', והייתי רוצה לפ' דהכא בנבלת עוף טמא איירי, ודמש"ה דייק דלא תנא אלא נבלת העוף ולא קאמר הטהור, אלא דממאי דמסיים וזו א' מי"ג דבר וכו', מוכח דבעוף טהור איירי והדרא קו'. ואמנם עיין מ"ש בסש"ל בריש מס' טהרות לייסב מ"ש שם הר"ב תוי"ט, שהק' אמאי לא חשיב התם גבי י"ג דברים שנאמרו בנבלת עוף טהור, הא דחצי פרס לפסול את הגויה, דכוונתו לומר דהו"ל למיתני דמשהו ממנה יש לה אוכל להצטרף לפחות מחצי פרס אוכלין טמאין להשלימם לח"פ לפסול את הגויה, דהשתא לא שייך להק' תיפוק לי משום טו' חמורה דאו', כיון דלית בה כזית ע"ש, והשתא אפשר לומר דהך תנא חשיב לה בהדייהו, וסבר שזו א' מי"ג דבר, ואע"ג דהתם הרמב"ם מנה הי"ג דברים בהנהו דחשיב במתני' בלבד, והר"ב נמי חשיב הי"ג בדרך אחר ע"ש, מ"מ י"ל דהך תנא חשיב בחד לתרי דחשיב הרמב"ם התם לשנים דהיינו שחיטתה ומליקתה דמטהרות טריפתה, ולדרך הר"ב נמי י"ל דהנהו ד' כנפים ונוצה והרטום וצפרנים דחשיב להו בארבעה, הך תנא חשיב כנפים ונוצה בחד, דתרווייהו ענין א', וכיון דהך תנא חשבינהו לחד בציר ליה חדא והכניס במקומו הך דמצטרפת לח"פ לפסול גויה, והא דתני אח"כ כזית אבית הבליעה וכביצה לטמא טו' אוכלין, הכי תנן התם בריש טהרות, והכא אתא למימר דמתני' ר"י היא, ומיהו איכא תנאי דפליגי דר"א סבר זה וזה כזית, ור"ח סבר זה וזה כביצה. ואנן אין לנו אלא משנתנו.

(יב). האוכל אמ"ה מן וכו', האוכל אמ"ה מן הבהמה ומן החיה ומן העוף טמא, כצ"ל. ופלוגי' דר"י ור"א[33] וחכמים, דר"י ור"א סברי דאמ"ה נוהג אפי' בטמאין, ורבנן סברי דאינו נוהג אלא בטהורין, מייתי לה תלמו' בפג"ה דק"א, ורישא דהכא רבנן היא, ומש"ה קאמר דהאוכל אמ"ה מן הטהורין בכ"ש, פי' אי' אמ"ה ומיהו כ"ש לאו דוקא, אלא כלו' אפי' ליכא אלא כ"ש בשר, כי העצמות והגידין מצטרפין לכזית לחייב משום אמ"ה, אבל בטמאין דלית בהו אי' אמ"ה עד שיהא בו כזית, פי' כזית בשר, והכי אי' התם דק"ב, והכי קי"ל ע' רמב"ם פ"ב ופ"ד.

32) בתס"ר כאן, עמ' 139, שערתי שצ"ל: בפנין (כתיב מצוי במקום „בפנים", עיין מ"ש בתוספתא כפשוטה שבת, עמ' 284, ד"ה מונה. וכן נשתבש שם בכי"ל: בפניו, וצ"ל: בפנין, ובשאר הנוסחאות שם: בפנים), כלומר, נבלת הבהמה במעיו טמאה (אם הקיאה לפני שנתעכלה), וכן בשעה שהיא בתוך פיו, אבל אינה מטמאה אותו בבית הבליעה, מה שאין כן בנבלת עוף הטהור שמטמאה רק בבית הבליעה „ולא בתוך המעים ולא בתוך הפה", כלשון התו"כ אחרי מות פי"א ה"ג, פ"ה רע"א, ואפילו כשהקיאה מן המעים שוב אינה מטמאה כלל, ואפילו עברה דרך בית הבליעה, כמפורש בת"כ להלן שם ולעיל בתוספתא.

33) עיין מ"ש רבינו לעיל מכות פ"ג, ע"ה ע"ד, חולין פ"ז ל' ע"א.

סליקא מסכת זבים בס"ד

תוספתא ידים

פרק ראשון (א). מי רביעי' נתנן לאחד ואף לשני', ומחצי לוג לשלש' ולארבע', ומלוג לחמשה ולעשר' ולמאה, מוסיפין על הראשונים, ואין מוסיפין על השנים דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר מי רביעית נותנין לאחד, אבל לא לשנים, ומחצי לוג לשלשה ולארבעה,

חסדי דוד

פרק ראשון (א). מי רביעית וכו'. הנה במתני' ר"פ תנן מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לב', מחצי לוג לג' ולד', מלוג לה' ולי' ולק', רי"א ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית, מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים ע"כ. ופי' הר"ש לחד בעי' רביעית מתחלה, אבל לתרי כשהיה בו רביעית ונטל הא' ואח"כ הבי' אע"ג דלא הוי רביעית גבי ב' ש"ד, הואיל ומשירי טהרה אתו וכו' ע"ש, ואמאי דקאר"י ובלבד וכו', לא ביאר הר"ש כלום, אמנם ראיתי להר"ב תי"ט שכתב וז"ל אכלהו פליג אף ברישא דלשנים, הכי מוכח בגמ' דנזיר פ"ו דל"ח ע"כ. ובהכי מובן לשון התוס' דהכא בפלוגי' דרישא, והיינו דר"מ היינו ת"ק דמתני', ובדברי ר"י דהכא עכ"פ יש ט"ס וכצ"ל, לא' אבל לא לב', ומחצי לוג לג' אבל לא לד', ומלוג לה' אבל לא לעשרה ולא לק'. וכ"ה בפי' הר"ש לי' בתוס', אלא דהתם הגי' מהופכת, דבדר"מ גר' אבל לא וכו', ובדר"י גר' לא' אף לב'[1]) וכו', ונר' דט"ס נפל התם נמי, ואיפכא גרסי' בין בדר"מ בין בדר"י, דאל"כ צ"ל דפליגא מתניתא אמתני' בין בסברת ר"מ בין בסברת ר"י, וכ"נ להדיא מדברי רש"י בנזיר פ"ג מינין דל"ח ע"ש. וראיתי להר"ב ח"ן אמתני' שכתב דהתם בנזיר כתוב כפי התוס' שכתובה בפי' הר"ש, אלא שרבי' בגלאל הפך הגי' כי היכי דלא ליפלוג אמתני ע"ש, ועמו הס"ר דהתם בגמ' לא מייתי אלא ת"ק דמתני' בלבד, רק קאמר בפלוגי' לא קמיירי, ורש"י פי' דפליג ר"י בתוס' וקאמ' לא לב' ע"ש, ועוד נר' מהכא דמאי דתנן בסיפא דמתני' מוסיפין על השניים וכו', סיפא דמלתיה דר"י היא, אבל ר"מ איפכא ס"ל מוסיפין על הראשונים ואין מוסיפין על השניים, אלא דהר"ש כי היכי דלא נצטרך לידחק ולמימר דפליגי באיפוך סברות ממש, פי' במתני' וז"ל מוסיפין על השניים כך דין נט"י שצריך ליטול ידיו עד הפרק כדאמרי' בפכ"ה, וראשונים ושניים דכולה מכילתין משום דפעמים שאדם זורק מים על ידיו פעמיים כדי ליטול יפה, ואם משטיפה א' הגיעו עד הפרק מנגב ידיו במפה והן טהורות וכו', ואם אחר שנגב נמלך ליטול עוד כדי ליטול יפה ונתן השניים ולא הגיעו עד הפרק יכול להוסיף עד שיגיעו לפרק כ"מ בתוס', אבל על הראשונים אם לא הגיעו לפרק אין מוסיפין, דכיון דלא טיהרו את הידם כל מה שמוסיף עליהם הרי הוא מוסיף טו' וצריך לנגב תחלה ואח"כ נוטל, ור"מ פליג בתוס' ואמר מוסיף אף על הראשונים, דכוליה האי לא אטרחוה רבנן לנגב תחלה, וכל מה שמוסיף עד שיגיעו לפי' הם הנקראים ראשונים, ואין מוסיף על השניים דקאר"מ היינו דא"צ להוסיף על השניים, א"נ וכו'. ויש שם הגה' בס"א שמבאר הענין עפי', וזה תוכן דבריו דלר"י אפי' נטל מרביעית בשטיפה א' דידיו טהורות, מ"מ אם נגע בידיו במפה שניגב בה נטמאו ידיו, הילכך צריך מים שניים לטהר את הראשונים, (כלו' ובהכי אפי' אם חוזר ונוגע במפה ידיו טהורות) ואפי' ר"מ דסבר בפ"ב דכי היכי דמהנו לטהר ידיו, מהנו נמי לטהר את עצמן, מ"מ מודה דזימנין שיש שם מים טמאין, אם לא היה שיעור רביעית בראשונים, ואז אפי' לדידיה צריך מים שניים, והשתא קאמר דהיכא דזקוק לשניים כדפרי' צריך שיהיו שניים בשטיפה א', והא דתנא בתוס' במלתיה דר"י מוסיפין וכו' כילד נטל וכו', ושפשף וכו', ה"ז מוסיף וכו' ע"כ, בהא"ג לא פליג ר"מ, מאחר שקנה ידיו מן הראשונים וידיו טהורות בראשונים לבדם, מדקתני בתוס' ונמלך כדמוכח לקמן בכמה דוכתי (והיינו לקמן בפ"ב ועמ"ש שם) מה לנו במה שנוטל שנייה ומוסיף וכי פליגי בשניים בשלא קנה מן הראשונים פליגי וכו' ע"ש.

והרא"ש פי' במתני' שאם אדם שפך על ידיו רביעית כאחד נטהרו ידיו, אבל כששופך פעמים נטמאו הראשונים והשניים מטהרים את הראשו', וקאמר מתני' דאם נטל הראשו' ולא הגיעו לפרק אינו מוסיף עליהם, שכל מה שמוסיף הוא מוסיף טו', כיון שלא נטל בפעם א' עד הפי', אלא צריך לנגב תחלה ואח"כ נוטל, אבל השניים שבאו לטהר הראשו' יכול להוסיף עליהם, ור"מ פליג בתוס' ואמר שמוסיפין על הראשו' ואין מוסיפין על השניים, דאין מטהרין הראשו' אא"כ ישפכם כא' והלכה כסתם מתני' ע"כ. פי' לפי' דלעולם בעי' מים שניים כל שלא שפך רביעית בבת א', ומיהו אם שפך חצי רביעית והגיעו עד הפי' וחזר ושפך החצי האחר הרי השניים מטהרין לראשו' וא"צ עוד, אבל אם כששפך החצי הא' לא הגיעו עד הפי', היינו דתנן אין מוסיפין על הראשו' אלא בעי ניגוב ומה שנטל כאילו לא נטל, ור"מ

1) וכ"ה גם בשו"ת מהר"ח או"ז סי' קל"ה, וכן בתוספות רי"ד נזיר ל"ח א' (אלא שיש שם ט"ס בהבאה מן התוספתא), ומסיים: ומתני' דידים ר' יוסי היא ודלא כר"מ. וכן בבבלי נזיר ל"ח א' (בד"ו ר"פ): מרביעית ניטלים לידים לאחד ולא לשנים דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר לאחד ואפילו לשנים. ובהוצ' שלפנינו אין זכר למחלוקת ר' מאיר ור' יוסי. והארכתי בזה בתס"ר עמ' 140—141.

ומלוג לחמשה ולעשרה ולמאה. (ב). מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשוני', כיצ' נטל את הראשוני' ושפשף, וחזר ונטל את השניי' ואין בהן כדי שיגיעו לפרק, הרי זה מוסיף עליהן. אחד

חסדי דוד

פליג וכו', וגדידיה אה"נ דפליגי בהיפוך סברות, ות"ק דמתני' דקאמ' מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשו' לאו ר"מ היא, א"נ תנאי נינהו אליביה דר"מ, ולתנא דמתני' לא פליגי ר"מ ור"י בהא.

ואמנם דעת הרמב"ם בפי' מש' זו רחוקה מדרך שאר המפ', שהוא ז"ל מפ' מאי דתנן לאו' אף לבי' היינו במים שניים, דכיון שהידים נטהרו במים ראשונים היקלו בשניים לד' ת"ק דהיינו ר"מ דהכא, וזהו פי' מ"ש בגמ' הואיל ובאו משיירי טהרה, אבל במים הראשונים אפי' ר"מ מודה דלא' ולא לבי' דלא סגי בבציר מרביעית, ותו ס"ל דלא איירי בין מתני' ובין התוס' אלא לענין תרומה בלבד, דבה הוא דצריך מים שניים, אבל לחולין לא הוזכרו מים שניים כלל, ופי' כת"ק דמתני' דהיינו ר"מ בפי"א מה' מקואות, אבל לענין מוסיפין פי' כר"י דהכא דס"ל דבמתני' לאו סיומא דמלתיה דר"י היא אלא אתאן לת"ק, ומפ' דהא דמוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים היינו דוקא היכא דכשנטל הנשאר מהיד כבר נתנגב מקצת היד שנטל בראשונה, אבל אם עדיין היה על המקצת שנטל בראשונה טופה ע"מ להטפיח ה"ז טהורה ע"ש בפי"א דין ז' ודין ח', ובדין ג' כתב להדיא דדוקא לתרומה בעי' מים שניים ע"ש, וה"ט דבפ"ו מה' ברכות דאיירי לחולין לא הזכיר מים שניים ולא ענין מוסיפין ואין מוסיפין כלל, ושם בדין י' כתב יש לנוטל ליתן על ידיו מעט מעט עד שיתן כשיעור, ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה א' כשר ע"ש, נר' בהדיא דלדעתו בין אם נוטל מעט מעט בין בשטיפה א' א"ל מים שניים כלל, ואדרבה נר' מלשונו דעדיף טפי ליתן הרביעית מעט מעט דהכי מנקי טפי, ועכ"פ לחולין אמרי' לכ"ע דכי היכי דמהנו נטהר הידים מהנו לטהר את עצמן, ואין שם מים טמאין כלל אלא בתרומה דוקא הוא דפליגי ר"מ ור"י. ובפלוג' דר"מ ור"י דהכא גבי מוסיפין לדידיה יש לפ' כדכתי' לד' הרא"ש, אלא דלדידיה לא איירי אלא לגבי תרומה.

ובהכי ניחא טובא הא דרפ"ב דגטין (ע"ו ב') בעי אילפא ידים טהורות לחלאין או אין טהורות לחלאין, וק' מאי קמיבעיא ליה הא מתני' היא מוסיפין על השניים ולא על הראשו', והש"ס נמי דבעי למפשטה מדאמרי דבי ר' ינאי ידים אין טהורות לחלאין אמאי לא פשיט לה ממתני', והרא"ש בפי' דהכא הרגיש בזה וכתב וקא דלא מייתי התם מתני' דהכא משום דפליגי בה ר"מ ור"י בתוס' ע"ש, וק"ע חדא דהא קי"ל סתמא במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתני' [2]), ותו דהא קי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י, אבל לפי' הרמב"ם ניחא דמתני' ומתניתא לא מיתנו אלא לענין תרומה, ובהא ודאי קי"ל כר"י וכסתם מתני' דאין מוסיפין, וכי קמיבעיא ליה לאילפא הוא לחולין, והילכך הוה בעי ש"ס למיפשטה מדבי ר' ינאי דאיירי נמי לחולין, ואמנם לד' שאר המפ' דמפרשי מתני' אף לחולין, נר' ליישב דאה"נ דהכר ידע אילפא למתני', ומיהו הא מיבעיא ליה דדילמא הא דתנן אין מוסיפין על הראשו' היינו דוקא היכא שלא הגיעו אותן מקצת המים עד הפ', אבל אם הגיעו עד הפ' אה"נ דכשרה לחלאין, ואע"ג דעכ"פ צריך אח"כ מים כדי לטהר את הראשו' הואיל ולא שפך רביעית כא', מ"מ נ"מ דא"ל לנגב בין מקצת למקצת דידים מיהא נטהרו, או דילמא ידים נמי אין טהורות לחלאין וכיון שלא הגיעו עד הפ' מה שנטל בראשונה כמאן דליתא וצריך ניגוב, ומהדר ש"ס למיפשט מדבי ר' ינאי דמאי קמ"ל ר' ינאי טפי ממתני', א"ו דהיא גופה קמ"ל דאי ממתני' ה"א דוקא בשלא הגיעו עד הפ', אשמועי' ר' ינאי דאפי' הגיעו עכ"פ אין טהורות לחלאין דאין דרך נטילה בכך, א"נ י"ל דמתני' לכתחלה קאמר דאין מוסיפין, ואילפא בעי אי בדיעבד מיהא ידיו טהורות בכה"ג, והוה בעי למפשט מדי' ינאי דקמ"ל היא גופה וכדלעיל, וכך מצאתי שתי' הר"ב מג"א בא"ח סי' קס"ב. ועי"ל כמ"ש הר"ב ה"ן דמתני' מלי' לפי' דוקא כשלא נתן על כל חצי יד אלא מקצת רביעית, ואילפא בעי אי נטל על כל חצי רביעית שלם אי מהני, ופשיט מדר"י דעכ"פ אין נטילה לחלאין עש"ב, וכתב שם נ"ל ד' הרמב"ם דאף בכה"ג אין נט"י לחלאין, ומיהו לא מצינו כן לשום פו' או מפ' שיאמר בהדיא דאפי' שפך רביעית על כל מחצית יד דלא מהני, אלא דמדברי מרן הכ"מ שם ע"ד השגות הראב"ד נר' כך. ודע דהתם בש"ס אמרו דאה"נ שגם אילפא ידע לה להביא דר' ינאי, אלא דקמיבעיא ליה היכא דאיכא טופח ע"מ להטפיח אי מהני כמו לענין מקואות ולא איפשיטא, וה"ט דפי' הרמב"ם לקולא בכה"ג וכדכתי' לעיל, ואע"ג דהראב"ד הרבה להשיג שם בכל דבריו אלה ע"ש בכ"מ, וע"ע להר"ב ה"ן מ"ש בארוכה. ומרן בב"י סי' קס"ב הק' על הרא"ש והר"ש והטור דאמאי לא פסקו כן מ"ש מכל ספיקי דרבנן דהוי לקולא אפי' בבעיי דלא איפשיטו והניח בצ"ע, וע"ש בתו' בד"ה הנגוק והקטפרס וכו', דעם מ"ש שם יש ליישב דעת הרא"ש והטור ע"ע.

(ב). אחד הנוטל וכו'. הביאה הר"ש בפ"ב מש' ב', ופי' צריך ליטול מי רביעית שיהא בכלי רביעית, נדונות כבי' אנשים כמו שמפ' כילד, לא יחזור הבי' ויטול ידיו כלו' ידו השניה דמתחלה לא נטל כ"א ידו א', וזאת השניה נעשית כיד אדם אחר ג' ומי רביעית נוטלין לבי' ולא לגי' ע"כ. ולפי"ז מאי דתנא לא יחזור השני וכו', לאו דוקא השני דה"ה ודאי הראשון אלא דחד מנייהו נקט ופשוט, ואמנם לא ביאר הרב מהו פי' הנוטל ידו א', דודאי אין הכוונה שנוטל ידו אחת בלבד [3]), אלא כלו' א' שנוטל כל יד בפ"ע וא' שנוטל ב' ידיו כאחד כגון שאחר נותן על ידיו סגי בשיהא בכלי בתחלה רביעית, ובנוטל א' א' קמ"ל דאע"ג דכשנותן לידו השנית ליכא בכלי רביעית אפ"ה הואיל ובתחלה הוו רביעית ש"ד, ואולי דאפי' ר"י דלעיל דקאמר אבל לא לב', מודה בכה"ג דבי' הידים מאיש א' דמהניא טעמא הואיל ואתו משיירי טהרה, ובנוטל שתיהן כא' קמ"ל דלא אמרי' הו"ל נוטל יד א' ממה שיורד מיד אחרת והו"ל כנוטל ממים שנטמאו וממים שנעשה בהן מלאכה ומשום נוטל שלא מן הכלי, ובתר הכי קמ"ל

2) עיין בס' יחוסי תנאים ואמוראים ערך אילפא (חילפא), עמ' ש"ה, ומ"ש בתס"ר, עמ' 141.

3) עיין בפיה"מ להר"מ פ"א סמ"א, ומשמע מדבריו שממשיך בבא זו למעלה.

הנוטל בידו אחת ואחד הנוטל בשתי ידיו, אחד ידו של גדול ואחד ידו של קטן צריך ליטול מי רביעית, רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי ידות שני' נידו' כשני אנשים, כיצד שנים שנטלו לשתי ידיהן מי רביעי' לא יחזור השני ויטול ידיו משירי רביעית. (ג). הנוטל את ידיו צריך לשפשף

חסדי דוד

דאין חילוק בין גדול לקטן לשיעור רביעית. ודע דאפי' להרמב"ם דמתני' דקתני אף לב' לא איירי אלא לתרומה ולמים שניים, אבל למים ראשונים לא סגי בבציר מרביעית לכל א' ואפי' לחולין וכדלעיל, מ"מ מודה הוא ז"ל דסגי ברביעית לב' הידים, כנר' מדבריו להדיא ומסתמיות לשונו מוכח דבין נוטל ב' ידים כא' בין בזא"ז סגי ברביעית, וכן מדסתם משמע דבין גדול בין קטן, ומ"מ לא ידעתי למה השמיט בה' מקואות הך סיפא דהכא, דהא אע"ג דלדידיה מתוקם כל זה במים שניים, הא אפי' בשניים לא שרי' מרביעית אלא לב' ולא לג', וא"כ הו"ל ללמדנו דכה"ג חשיב כג', ואולי שהוא דבר פשוט, א"נ ס"ל דרבנן פליגי עליה דרשב"ג ונקטי' כוותייהו, ועיין בב"י ס"ס ק"ס דמייתי להך תוס' ופי' הר"ש שעליה ושכ"פ הרשב"א בת"ה ע"ש.

(ג). הנוטל וכו' בראש או בכותל טהורה, חזר וכו', כצ"ל. וכך העתיקה הר"ש בפ"ב מש' ב', ופי' לשפשף כלו' לקנח מים שעל ידיו במפה או בשאר דברים, כדאמרי' פ"ק דסוטה (ד' ב') כל האוכל בלא ניגוב ידים כאוכל לחם טמא, ושפשוף ל' קנוח וכו', ובשלא נטל כי אם הראשונים איירי, דאי נטל את השניים היכי קתני סיפא בשפשף בראש חזר ונגע בהן טמאה, הרי טיהרו השניים את הראשונים שע"ג היד כדקתני מתני', ומיהו אפי' דשפשוף בעי לעולם, שפשפה בחברתה טמאה כגון שנטל ידו א' ושפשפה בשנייה שלא נטל, בראש או בכותל שפשפה לנגבה טהורה, חזר ונגע בהן לאחר ששפשף ידו בראשו או בכותל חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש או על הכותל טמאה, שאותן מים טמאין וחזרו וטמאו את היד שנגע בהן, דאע"ג דכל כמה דלא שפשף מטהרי בשפשוף, השתא דחזר ונגע גרע וצריך ליטול בתחלה לידו א' ע"כ. ולפירושו צ"ל דר' אבהו דרפ"ק דסוטה דקאמר כל האוכל בלא ניגוב וכו', לא שמיע ליה מתניתא דאל"כ מאי חדית לן, ומ"מ ק"ק דהו"ל לתלמו' למימר תנ"ה, ואף די"ל דמ"מ המורא חדית לן כאילו אוכל וכו', מיהו עיקר פי' דחוק, ומדברי הרמב"ם נר' לפ' בענין אחר דמתניתא איירי דוקא לתרומה והשפשוף הוא קודם שיטול מים שניים כדי למעט ולהסיר אותן המים הטמאין, ומ"מ לא סגי בשפשוף שהרי אין יוצאין כל המים ע"י השפשוף, והמים השניים מטהרין אותו המקצת הנשאר מהראשונים, וממילא שאם בראשו' שפך רביעית שלם א"צ שפשוף כלל, אבל ניגוב הידים דר' אבהו ענין אחר הוא ומשום מאיסותא כדפירש"י שם ואיירי אף לחולין, ואפי' נטל מרביעית וביותר מרביעית, וה"ט דבה' ברכות לא הזכיר דין השפשוף כלל אלא הניגוב בלבד ע"ש בפ"ו, ובה' מקואות (פי"א ה"ב) דאיירי לענין תרומה דוקא הזכיר השפשוף, וז"ל וכל הנוטל ידיו צריך לשפשף וסמך לזה הנוטל ב' ידיו לתרומה צריך לחזור וליטול פעם שנייה, וכו' להודיע דהשפשוף נמי לתרומה איירי וקודם שיטול מים שניים כדי למעט המים הטמאין, וכן מוכח בהקדמתו למס' זו בפי' המש', שכתב וז"ל וכבר נת' בתוס' כי הנוטל ידיו צריך לשפשף, ר"ל שיחכך קצתם בקצתם (אולם הרא"ש העתיק שיחכך זו בזו וכ"נ עיקר דקצתם בקצתם אין לו מובן, ועוד דמשמע שישפשף מקצת היד שנפלו בה המים במקצת שלא נפלו בה והא ודאי ליתא, דא"כ אדרבא מוסיף טו' הוי, וכמ"ש מרן בב"י סי' קס"ב שכתב הכלבו בשם הראב"ד שאם שפשף ידיו זו בזו יהיה נזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים, מפני שהן מטמאות זא"ז ע"ש, א"ו הנוס' שהעתיק הרא"ש עיקר) ומרן בב"י שם כתב דיש לתמוה על הרמב"ם שהשמיט דין השפשוף בה' ברכות, דאין סברא לחלק בין אכילת תרומה לאכילת חולין בזה, וצ"ל שסמך על מ"ש בה' מקואות ע"כ. ולישרי לן מרן דהא ודאי לא ס"ד דסמך על מה שיכתוב אח"כ במקואות, דמלבד דדחיקא מלתא שיסמוך על המאוחר, בר מן דין הא ודאי מתרומה דחמירא אין ללמוד חולין דקילי, אלא נר' העיקר כדאמרן, דבחולין דלא חיישי' למים טמאין כלל דמש"ה א"צ מים שניים, ממילא נמי לשפשוף דא"צ, וסיפא דהך תוס' נמי פסקה הרמב"ם שם במקואות דין ה', וז"ל נטל ידו א' ושפשפה בחברתה נטמאו המים שעליה מחמת חברתה שלא ניטלה וחוזרין ומטמאין את היד שניטלה, שפשפה בראשו או בכותל ה"ז טהורה ע"כ, ונר' בהדיא דלדידיה הא נמי ליתיה אלא לתרומה דוקא, דלענין חולין עשו חכמים רביעית לידים כמ' סאה לגוף, וכי היכי דמ"ס אעפ"י שנכנס בהן טמא לא נטמאו המים, ה"נ רביעית לענין ידים כיון ששפך רביעית בראשונה (דלדידיה לא סגי בלאו הכי) תו לא חיישי' אפי' נוגע ביד אחרת שלא ניטלה ולא נטמאו המים, ודוקא לענין תרומה הוא דחיישי' להכי, ומ"מ ק' אמאי השמיט לסיפא דסיפא חזר ונגע וכו', ואולי דסבר דדבר פשוט הוא וממילא נשמע אלא דאורחיה דתנא למיתני כלהו גווני אע"ג דפשוט הוא, וה"ט נמי דבמתני' ג' דתנן להך דנטל ידו א' ושפשפה בחברתה טמאה, בראשו או בכותל טהורה, לא סיים בה כי הכא חזר ונגע וכו', שדבר ברור הוא אלא דאורחיה דתנא תוספתא לבאר טפי, והרמב"ם העתיק כי מתני'. ומיהו דעת שאר המפ' והפו' נר' דלענין חולין נמי מיתנייה דבעי שפשוף, ומיהו היינו דוקא היכא דנטל הראשונים בפחות מרביעית, אבל שפך רביעית א"צ לשפשף, וכ"ש אם הטביל ידיו במקוה וכיוצא, ואם שפשף בראש או בכותל וחזר ונגע במים אם שפך רביעית דאין שם מים טמאין ידיו טהורות, אבל אם לא שפך בראשו' אלא מקצת רביעית נטמאו ידיו מחמת המים הטמאין, ואם נטל ידו אחת אעפ"י ששפך עליה רביעית שלם, אם שפשף או נגע ביד אחרת שלא ניטלה בין שלו בין של חבירו הרי נטמאין המים מחמת היד הטמאה וחוזרין ומטמאין את היד שניטלה.

ומאי דכתי' שאם נטל רביעית שלם בראשו' או הטביל א"צ לשפשף אינו להיפך מדברי הר"ש שכתב דאפ' דשפשוף בעי לעולם, שדבריו אמת וצדק כפי פירושו דמפ' דשפשוף היינו ניגוב, אבל לפי מה שמובן מדברי הרמב"ם ושאר המפ' דשפשוף לחוד וניגוב לחוד, אה"נ דהיכא דליכא מים טמאין א"צ שפשוף, אבל ניגוב בעי לעולם משום מאיסותא מדר'

את ידיו, שפשפה בחברתה טמאה, בראש או בכותל, חזר ונגע בהן טמאה, הנוטל ידיו משטיפה אחת צריך ליטול מי רביעית, לידו אחת אפי' נטל משירי רביעית כשר. (ד). כל החוצצין בגוף חוצצין

חסדי דוד

אבהו, וזה שלא כמ"ש מרן בב"י ס"ס קנ"ח שאם שפך רביעית כא' א"ל ניגוב, ואע"ג דמטביל במקוה כתבו המרד' והסמ"ג דא"ל ניגוב כמ"ש מרן גופיה שם, מ"מ אין ללמוד מזה לנוטל רביעית וכמ"ש מהרש"ל בפכ"ה (יש"ש חולין שם סי' ל"ט), כי הניגוב הוא מתיקון חכמים ומשום מיאוס כדפירש"י ולא תקנו אלא בנ"י וכו', אבל בטבילת ידים שבא מצד טבילה גופא שהוא דאו' לא תקנו וכו' ע"ש. ומיהו באמת כפי מ"ש רש"י דטעמא משום מיאוס לא ידענא להסביר טעמא אמאי לא יהא שייך מיאוס אף בהטביל ידיו, דכיון דטעמא דהלחם נמאס במה שנשרה במים שביד, מ"ל אם באו המים מנטילה או מטבילה, לכך נר' דהמרד' ודעמיה אזלי לשי' הר"ש דמפי' דשפשוף דמתני' היינו ניגוב דר' אבהו, ולא סברי כפירש"י משום מאיסותא, אלא משום השש טו', ואע"ג דטו' ליתא אפי' טו' קלה דרבנן, שהרי מים השניים מטהרין את הראשו', מ"מ א"א שלא יטהרו קצת מים טמאין, ואפי' תימא דבטלי במים השניים מ"מ חשיבי כבעינייהו, וז"ש כאילו אוכל לחם טמא דלאו טמא ממש, ולסברא זו הוא שכתבו ז"ל שאם הטביל א"ל ניגוב, ולדעת זו יפה למד מרן דה"ה השופך רביעית כא', ואף שמהרש"ל כתב כי לא דבר נכונה, אני אומר כי נכון הדבר ומתוקן ומקובל לדעת המרד' מיהא שהוא כפי שי' הר"ש, אבל למאי דאמרן דשפשוף לחוד וניגוב לחוד, דהניגוב משום מאיסותא כדפירש"י פשי' לי דאין שום חילוק, ואפי' במטביל ניגוב בעי, והכי דייקא מלתיה דר' אבהו, דקאמר כל האוכל בלא ניגוב ידים ולא קאמר כל הנוטל ידיו ולא ניגב, משמע דבכל גוונא אפי' הטביל, וה"נ מוכח מדברי הרמב"ם שכתב שם צריך אדם לנגב את ידיו ואח"כ יאכל, והרי לעיל בפרקין איירי בין בנט"י בין בטבילת ידים, ואם אי' דסבר שיש לחלק בניגוב כדברי המרד' והסמ"ג, הול"ל הנוטל ידיו צריך לנגב, א"ו בכל ענין קאמר דצריך לנגב אפי' הטביל, ועדיין נשאר לבאר דמ"ש בין הכא בין במתני' שפשף בראשו טהורה, ע"כ צ"ל במקום מגולה שבראשו, וקמ"ל דהידים אין מטמאין שאר איברי הגוף כדכתי' בסס"ל, ודלא כמ"ש הרמג"א שם דר"ל בכובע שבראשו ע"ש, ולאפוקי נמי מהפי' שנדפס בש"ע בהגה' שם דדוקא חוכך בראשו הוא דצריך נטילה, אבל נוגע בלא חוכך לא דליתא כלל ופשוט.

הנוטל ידיו משטיפה וכו'. הנה ברפ"ב תנן, נטל לידו א' משטיפה א' ידו טהורה, לב' ידיו משטיפה א' ר"מ מטמא עד שיטול מרביעית, ופי' הרמב"ם כשנטמאת ידו הא' לא תטמא האחרת, וכן כשנטמאו הידים יחדיו מטהרין א' א' וזה מותר לתרומה, וכאשר נטמאו ידיו שניהם ורחץ אותם בשפיכה א' אר"מ כי לא יצא ברחיצה הזאת, לפי שהמים מטמאין בידו הא' ואז תרחץ האחרת וכאילו רוחץ הב' ברחיצה האחרת, וע"כ צריך שירחץ אותה אח"כ ברביעית וכו', והוא מצריך במים שניים רביעית, כיון שמים ראשונים היו שטיפה א' לב' ידים, והלכתא כת"ק אשר יאמר כי אפי' היו ב' ידיו משטיפה א' יצא ורחץ מים ראשונים כמצותן ע"כ. והנה כוונתו ז"ל לפי' מהו ההפרש שבין נוטל ידו א' משטיפה א', לנוטל ב' ידיו משטיפה א', שאינו מובן מל' המש' דמשמע דנוטל ידו א', ופירושו בא' מב' אופנים או בשלא נטמאת רק ידו א', (ואיירי מתני' קודם שגזרו על סתם ידים) שא"ל ליטול רק אחת, א"נ אפי' נטמאו שתיהן אלא שרוחץ א' א' בפ"ע, ומשמע ממתני' דבכה"ג אפי' שנוטל בפחות מרביעית כשר, מדקתני סיפא ב' ידיו בשטיפה א' עד שיטול מרביעית, מכלל דבנוטל א' א' אפי' בציר מרביעית, והוא ז"ל סבר דמעולם אין נטילה בפחות מרביעית אפי' לחולין וכ"ש לתרומה במים ראשונים וכדכתי' לעיל, ומתני' דייקא שאם זאת כוונת התנא הול"ל נטל ידיו א' משטיפה א' אפי' פחות מרביעית, לב' ידיו עד שיטול מרביעית, דהשתא העיקר חסר בידו א', הילכך ביאר דמתני' ה"ק נטל ידו א' (א') בשטיפה א' כשר ויצא י"ח מים ראשונים והוא דאיכא רביעית, ואמנם צריך מים שניים לתרומה אלא דסגי בבציר מרביעית, אבל נטל ב' ידיו כא' אפי' איכא רביעית לא יצא י"ח מים ראשונים כלל וכאילו לא נטל, אלא צריך שיטול שנית מרביעית ואז תעלה לו למים ראשונים ושוב ירחץ מים שניים, כי הראשונה לא עלתה לו כלל, וסבר רבינו דמדתנן רמ"א מכלל דאיכא ת"ק כלו' רבנן דפליגי, (אף שלא נזכרו בהדיא במתני') והלכתא דאפי' ב' ידיו בשפיכה א' יצא י"ח מים ראשונים כל דאיכא בהו רביעית, ולדידיה התוס' שלפנינו ה"פ הנוטל ידיו כא' בשטיפה א' צריך ליטול מים שניים מרביעית, כי הראשונים לא עלו לו כלל, אבל אם נטל א' א' אפי' נוטל מים שניים משירי רביעית כשר דראשונים עלו לו, ולא אתא אלא למסתם כר"מ, א"נ להוסיף מה שחסר במתני' בידו א' דר"ל אפי' נטל משירי רביעית, ומ"מ אע"ג דסתם מתניתא כר"מ, לדינא נקטי' כמתני' דתני לה ביחידאה למימרא דרבנן פליגי, ופי' כוותייהו שם במקואות דין ו' ע"ש. אבל הר"ש גרים הכא בתוס' הנוטל ידיו משטיפה א' צריך ליטול מרביעית דר"מ, וגרים תו ר"י אומר לב' ידיו צריך שיטול מרביעית, לידו א' אפי' נטל משירי רביעית כשר, ונדחק הרב לומר ע"כ ר"י לפי' מלתא דר"מ קאתי דהא משמע במתני' דמודה ר"מ בידו א' ע"כ, ובפי' דמתני' יש שם ב' פירושים א' בפנים וא' בגיליון בהגה' ע"ש דאין להאריך.

(ד). כל החוצצין בגוף חוצצין בידים ובקידוש ידים ורגלים בבית המקדש, כצ"ל. וכך הביא הר"ש (פ"ב מ"ב) ופירושה ברור דכל החוצץ בגוף ר"ל לטבילה, ובפכ"ה דק"ו מייתי לה ש"ס וגר' הכי בהדיא כל שחוצץ בטבילה בגוף, ומסיים חוצץ בנט"י לחולין ובקידוש יו"ר במקדש ע"ש, ופשוט דמ"ש לחולין פי' אפי' לחולין וכ"ש לתרומה, אבל ליכא לפי' דר"ל דוקא לחולין אבל לתרומה אפי' מה שאינו חוצץ בגוף כגון מיעוטו ואינו מקפיד עליו חוצץ לנט"י לתרומה, דהא לא מסתבר כלל שיחמירו בנט"י דמדרבנן טפי מטבילה דאו', ופסקה הרמב"ם לענין נט"י שם בפ"ו מה' ברכות דין ד', וחזר ופי' כן במקואות (פי"א ה"ב) וז"ל שם כל החוצץ בטבילה חוצץ בידים בין בטבילתן בין בנטילתן, ולענין קידוש יו"ר פסקה בפ"ה מהב"מ דין י"ו, ומרן לא ראה מקומו אבל בה' ברכות ציין הסוגייא דפכ"ה. אולם

בידים, בקדו' ידים אבית המקדש. (ה). הנוטל ידיו במקדש צרי' ליטול מי רביעית, וקדו' ידים ורגלים במקדש אין לך שיעור. (ו). מגופה שהתקינה לכלי נוטלין הימנ' לידי', החמת והכפישה

חסדי דוד

סיפא דהך מתניתא לא הביאה הר"ש, ולא ידענא מאי קאמר הנוטל ידיו במקדש נט"י במקדש מאי שייאטייהו, אי דנטמאו ידיו בפנים הא קי"ל בפ"ק דפסחים די"ט אין טו' ידים במקדש, וא"נ מיירי שנטמאו ידיו בחוץ דמטמא את הקדש, הא לא סגי ליה בנט"י, כדתנן בחגיגה (י"ח ב') ולקדש מטבילין במקוה, ופי' כן הרמב"ם בפ"ח מהא"ה, ועל כרחין ע"ס יש כאן ויש למחוק תיבת במקדש[4]), ולא בא להשמועי' אלא דאע"ג דבנט"י איכא שיעורא דרביעית, בקידוש יו"ר ליכא שיעורא, ואמנם בפ"ב דזבחים דכ"א אריב"ח כל כיור שאין בו כדי לקדש ד' כהנים אין מקדשין ממנו, מיתיבי בכל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית ובלבד שיהו כלי שרת, ופירש"י ואע"ג דבעי' שיעורא גבי נט"י לגבי קידוש לא בעי' שיעורא, ומשני א"ר אדא ב"ה בקודח בתוכו, ופירש"י קודח דופנו של כיור ותוחב בתוכו כלי קטן ומקלתו לחוץ ויונק ממי הכיור ומוליא ואותו הכלי א"ל להחזיק רביעית, אבל בכיור עלמו בעי' שיעור ד' כהנים ע"כ, והתו' גרסי בקודח מתוכו ופי' שנוטל ממימי הכיור בכלי קטן, וכשירין לקדש כיון שבאין מכלי גדול ע"ש. נמלא דעכ"פ הך מתניתא לא מתוקמא כפשטה דאין לה שיעור כלל, דלפחות בעי' שבאין מכלי גדול, ומ"מ ניחא דל"ד לנט"י דאפי' באין מכלי גדול לא מהני עד דאיכא רביעית בכלי שנוטל ממנו. והרמב"ם בפ"ה מהב"מ דין י"א פי' סתם ובכל כלי הקדש מקדשין בין שיש בהן רביעיה בין שאין בהן רביעית, וכבר השיגו שם הראב"ד ז"ל ובקודח מן הכיור שיש בו כדי לקדש ד' כהנים, והשיב מרן בכ"מ דרבי' ס"ל כפי' התו', ולפי' לא חשש לפי' וכו' ע"ש, ודבריו אמת ויליב אלא שלריכין ביאור והכרה ואני אפרש בעניי.

הנה שם בדין י' כתב רבינו מלוה לקדש ממי הכיור ואם קידש בא' מכלי שרת ה"ז כשר, ובדין י"א כתב ובכל כ"ש מקדשין וכו' כדלעיל, וקשיין דבריו אהדדי, דברישא כתב דמלוה לכתחלה מן הכיור אלא שאם קידש בכ"ש בדיעבד כשר, ושוב כתב דבכל כ"ש מקדשין דמוכח דאפי' לכתחלה, דאל"כ הכי הול"ל ובכל כ"ש שקידש כשר בין וכו', אבל מקדשין אפי' למלוה משמע וק' דידיה אדידיה, אבל שפיר דייק רבינו בלישנא כלילא דידיה, שכתב בתחלה מלוה לקדש ממי הכיור ותיבת ממי לכתחלה יתירה, דהול"ל מלוה לקדש מן הכיור, א"ו ה"ק מלוה לקדש ממי הכיור ולעולם בין שהוא מן הכיור גופיה בין מכ"ש אחר שנטל ממי הכיור, ומש"ה כתב אח"כ ובכל כ"ש מקדשין ואפי' למלוה דלכתחלה, אבל מ"ש ואם קידש וכו' ה"ז כשר, דמשמע דוקא דיעבד היינו כשלא שאב המים מן הכיור, ובזה א"ש טובא ליש' דתלמו' דדריש ירחלו לרבות כל כ"ש, ומיהו מהני ממנו לומר דלכתחלה

מיהא מלוה דהך דמרבי' מירחלו יהיה ממנו כלו' ממימי הכיור, ובהכי א"ש נמי הא דתנן ביומא (מ"ג ב') דכ"ג ביה"כ מקדש מקיתון של זהב, ואם אי' דמלוה היא לכתחלה מהכיור גופיה היכי דחי' מלעשות מלוה דלכתחלה משום כבודו של כ"ג, וכ"ש דק' לריה"ו שם במתני' דסבר דלעולם כ"ג מקדש מהקיתון של זהב, א"ו ליכא שום מלוה בכיור טפי משאר כ"ש, אלא המלוה היא שלריך להיות ממי הכיור, אבל סגי שיטול מכל כ"ש אפי' למלוה אחר שהמים מן הכיור, ומעיקרא הוה ס"ד דתלמו' דמתניתא דקתני כל הכלים מקדשין דאפי' לכתחלה, איירי אפי' אינם ממי הכיור ומש"ה מותיב ומשני בקודח וכו', וכדפי' התו' וכבר מבו' כן בדברי הרמב"ם למדקדק בהן. אמנם ראיתי להרב מה"מ שנטה לו מדרך מרן, ורלה לומ' דמש"ר בכ"ש אפי' שאין בהן רביעית היינו דיעבד, והמלוה לקדש בכיור גופיה ע"ש, ואילו היה מדקדק בדברי הרמב"ם היטב לא היה כותב כן, וע"ע שם דכדי להמתיק תבשילו חידש דבר ויליף לה מתוך משמעות דברי הרמב"ם בפ"א מהכ"מ דין י"ו, דלא היה שום כלי שרת פחות מרביעית, ובהכי פי' דמ"ש רבינו כמה מים לריך להיות בכיור ר"ל כמה יכיל הכיור וכל שאינו מחזיק כן אין שם כיור עליו, וכן כל כ"ש שאינו מחזיק רביעית אינו כ"ש, אלא דמקדש המים אפי' אין בהן רביעית ע"ש, ומלבד שאין לי הרמב"ם בכיור סובל פירושו כלל, בר מן דין לא תליתינהו להני כלל, דבכלל כ"ש שהיו במקדש היו הבזיכין של לבונה של לחם הפנים שהיה קומץ לבונה, וכן הבזיכין של קומץ המנחה ולבונתה, ובפי' הקומץ דכ"ו פליגי בשיעור קומץ, איכא מ"ד פחות מב' זיתים, ואפי' למ"ד ב' זיתים הו"ל בליר מרביעית, דלכל המרבה הוא שיעור בילה, ורביעית הוא בילה והלי, וליכא שום ראיה מהכיא דפ"א, דהתם איירי במדות הלח וכיולא ולא איירי בשאר הכלים שאינן למדוד בהן.

(ו). מגופה שהתקינה וכו'. הביאה הר"ש בפ"א מש' ב'[5]), ופי' שהתקינה שחקק בה כדי לקבל רביעית ע"כ. ומשום דתנן ולא במגופת החבית, פריש במתניתא דמ"מ אם התקינה כשרה, וכפי' הר"ש בהתקינה, כך פירש"י בפכ"ה (חולין ק"ז א') דהתם מייתי לה תלמו', אמנם התו' שם פי' דלעולם מעיקרא נמי היתה הקוקה ומקבלת רביעית, אלא שמשופעת היא ואינה יושבת אלא מסומכת, והתקינה היינו שהרחיבה מלמטה שתשב בלא מסומכת, וקודם שתיקנה אין נוטלין לפי שאינו חשיב בית קבול כיון שאינה יושבת בלא סמיכה ע"ש, והא דלא ניחא להו בפירש"י, נר' דהיינו מטעמא שהק' עליו רבי' יונה דא"כ שעשה לה בית קבול פשי' ומאי קמ"ל, וכמ"ש מרן בב"י סי' קנ"ט ע"ש, ומ"מ נר' דל"ק לרש"י, שכבר נשמר רש"י שכתב ואע"ג דמעיקרא לאו להשתמושי בגווה עבידא ואין חללה עשוי לתוכה ע"כ, כוונתו דהא דהוסיף בחללה עד רביעית לאו משום דכיוון לבטל תשמישה הראשון, דאכתי רולה הוא לקיימה למגופה, אלא דלפי שעה רולה להשתמש בה ערא' לנטילה, וקמ"ל דאפ"ה מהני אע"ג דלא ביטלה ממגופה ונמלא דאין חללה עשוי לתוכה אפ"ה מהני דס"ס כלי הוא, ומל' הרמב"ם שם

4) בירושלמי חגיגה פ"ב ה"ה, ע"ח ע"ב: והתנינן הנוטל ידיו למקדש צריך רביעית (והיא התוספתא שלפנינו) וכו', כאן בקודשי מקדש המקודשין וכאן בחולין שנעשו על גבי הקדש. ולפ"ז הפירוש הוא שהנוטל ידיו לאכול חולין שנעשו על טהרת הקודש נוטל מרביעית ואינו צריך טבילה.

5) עיין לעיל פרה פ"ה ה"ח, קל"ד ע"א, ובפי' רבינו שם קל"ד ע"ב, מ"ש בשם הר"ש והר"מ, וכ"ה בכי"ו שם.

אע"פ שפחותין נוטלין מהן לידי', השידה והתיב' השק והקיפא אף על פי שאין מקבלין נוטלין מהן לידי', השידה והתיב' והמגדל בזמן שהן מקבלי' אע"פ שאי' עשויי' לאוהלין אין נוטלין מהן לידי'.

(ז). אין הכהנים מקדשין במקדש אלא בכלי, ואין משקי' את הסוטות ואין מטהרין את המצורעי' אלא בכלי, שולי כלי עץ כלי עצמי' כלי זכוכית אין נוטלין מהם לידים, קורדמן שפן ועשאן כלי' אין

חסדי דוד

בברכות נראה דמפרש כפירש"י, שכתב ואם תקן המגופה לנטילה נוטלין ממנה, ומדקאמר לנטילה פשטיה טפי משמע כפירש"י, דמעיקרא לא היתה ראויה לנטילה שלא היתה מקבלת שיעור נטילה, דאילו כיוון לפי' התו' טפי הול"ל אם תיקן לה בית מושב או כיולא בזה, ואמנם בדין זה דסברי התו' והרא"ש אפי' דפליגי רש"י והרמב"ם, דהא קי"ל דבכל הכלים שלימים נוטלין ואפי' בכלים דלא מקבלי טו' וכדלקמן, ומה שהכריחו התו' ממאי דאמרי' כלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין, נר' דיש לחלק דדוקא כשאינו מחזיק רביעית בשום פנים, וטעמא משום דבעי' רביעית לנטילה ואין נט"י לחלאין, אבל זה שמחזיק רביעית אלא שאינו יכול לישב בלא סמיכה מאי נ"מ לא מפני זה אין שם כלי עליו, וראיה דאפי' שאינו יכול לישב בלא מסומך קרוי כלי מהמזרקים של בה"מ, דתנן (פסחים ס"ד ע"א) ולא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום, ובודאי כלי שרת בעי' לזריקת הדם, ואם אי' דלאו כלי הוא היכי מהני, והך מלתא דבעי' שיקבלו שלא מסומכים לא אשכחן אלא בקרקרות כ"ח, כדתנן בפ"ב דכלים אבל כ"ח שלימים אעפ"י ששוליהן חדין כמזרקות ואין מקבלין אלא ע"י סמיכה אפ"ה מקבלין טו' כדתנינן התם בפ"ד, ופי' כן הרמב"ם בפה"י מה' כלים, ואע"ג דכ"ח אין מקבלין טו' אא"כ יש להם בית קבול, ש"מ דכה"ג נמי אעפ"י שאין מקבלין בלא סמיכה כלי שיש לו בית קבול מיקרי, אלא דמ"מ יש לחלק דשאני מגופה שלא נעשית מעיקרא אדעתא לקבל כה"ג, וכ"כ בב"י שם ומש"ה פי' בשלחנו הטהור כד' התו' והרא"ש ע"ש ס"ג ובט"ז שם.

ובהא דקתני החמת והכפישה, פי' הר"ש מיני נודות של עור שפחותין ובלבד שיחזיקו רביעית ע"כ. אמנם התם בפכ"ה ל"ג שפחותין, אלא הכי גרסי' בברייתא החמת והכפישה שתקנן נוטלין וכו', ולא פירש"י מהו התיקון וגם התו' לא כתבו כלל. והרמב"ם שם העתיק שתקנן סתם בלי הש"ס, וכתב שם מרן תיקון דידהו אפי' דהיינו שיתפור אותם בענין שלא יהיו נקובין, ומסמ"ג משמע שעשה להם בית מושב ע"כ. וכ"כ בש"ע שם ס"ד כפי' הסמ"ג, ומיהו הך לישנ' דקתני הכא אעפ"י שפחותין אין נלע"ד כפי' הר"ש, דא"כ אעפ"י שנפחתו מיבעי ליה, דפחותין מעיקרא משמע, ותו דמאי שנא דאשמועי' הך דינא בחמת טפי משאר כלים, הול"ל כלי שנפחת כשר אם מקבל רביעית מן הפחת ולמטה, לכך נר' לפי' כמ"ש הט"ז שם, (אעפ"י שהוא ז"ל לא כ"כ בפי' התוס' שהרי לא הביאה כלל) דנודות של עור ידוע דבשעת עשייתן אין להם חלל אלא הן ככיס שלדדיו מונחין זע"ז, אלא כשנותנין בהם משקין נעשין חלולין שהמשקה מרחיב ועושה להם חלל ולשם זה נעשים תחלה שיהיה להם אח"כ חלל ע"כ צריך תיקון וכו' ע"ש, והשתא ניחא לישנא דתוס' דדייק דה"ק אעפ"י שמתחלתן פחותין, כלו' שמתכווצין ואין להם בית קבול, אפ"ה כשרין הואיל ומתחלתן נעשו להכי שע"י המשקין יהיה להם בית קבול, והא דלא קתני הכא שהתקינן, משום שזימנין שא"ל שום תיקון, דהיינו שאם כשנותנין בהם המשקין מתרחבין ויושבים שלא מסומכין א"ל תיקון, ובגמ' איירי היכא שאין יכולין לישב בלא מסומכין אז צריכין תיקון כדברי הסמ"ג. ובסיפא דמתניתא דהכא יש כאן בס' שלפנינו שבושים הרבה וכל"ל כפי מ"ש הר"ש, והקופה אעפ"י שמקבלין אין נוטלין מהן לידים[6]), השידה והתיבה והמגדל בזמן שאין עשויין לאהלים נוטלין מהן לידים, בזמן שעשויין לאהלים אין נוטלין מהן לידים. ופי' הר"ש שק וקופה אין מלאכתן למים, דרובן אין מקבלין מים ע"כ, כלו' דל"ד למגופה דמגופה יש ויש במינה שמקבלי' מים, משא"כ הנך דרובן במינן אין מקבלין, הילכך אפי' איכא בהו קצת דמקבלין כגון קופות מזופפות אפי' הנהו לא חזו לנטילה, וז"ל הרמב"ם שם דמסיים בדין המגופה והחמת אבל שק וקופה שתיקנן אין נוטלין וכו', וברור דר"ל אעפ"י שתיקנן כגון שזפפן באופן שמקבלין, אפ"ה אין נוטלין וטעמא ודאי כדאמרן, אך בסיפא דשידה ותיבה וכו' לא ביאר בה הר"ש מידי, האמנם פירושה ברור דהיינו שאם הם באין במדה, דהיינו שמחזיקים מ' סאה בלח שאז אין להם דין כלים אלא דין אהלים ואין מקבלים טו' כדתנן פ"ח דאהלות, אז אין נוטלין מהן, דלא חשיבי כלי, אבל אם אין להם דין אהלים שאינם באין במדה, הו"ל כלים ונוטלין מהן לידים, ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם להך סיפא ואולי לפי שהוא דבר ברור.

(ז). אין הכהנים וכו'. ג"ז הביא הר"ש שם, ופי' אין הכהנים וכו' מן הכיור, וכיור לאו דוקא אלא שיהא כלי שרת כדאי' בזבחים (כ"ב א') וכו', ועמש"ל בפרקין, ואמנם מאי דחשיב הכא בהדי הך אידך תרתי השקאת סוטה וטהרת מצורע טפי מכמה מילי אחריני דבעו כלי, לא ידענא מאי שייכי אהדדי טפי מכלהו, דאין לומר שיש להן דמיון, דליתא דבקידוש כהנים בעי' כלי שרת דוקא, וכ"ש אינן כשרין אלא מן המתכת ולא מחרס, ובטהרת מצורע והשקאת סוטה בעי' כ"ח דוקא וכדכתיבי קרא', ותו לא דמו דבהנהו תרתי בעי' חדשים דוקא, משא"כ בקידוש יו"ר, ונר' דהתוס' אמתני' קאי, דתנן בפ"א שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין אלא בכלי, ואין נוטלין לידים אלא בכלי, ואין מצילין בצ"פ אלא כלים, ומשמע דתו ליכא הילכך תני הכא דאיכא נמי הנך, ובמתני' תנא ושייר.

שולי כלי עץ וכו', קרדסן שפן ועשאן כלים אם יש בהן וכו', כל"ל. ופי' דהיינו דוקא כשנשברו באופן שאין ראויין לעשות מעין מלאכתן, אפי' שראויין לעשות מלאכה אחרת בטל מהן שם כלי, ואין מקבלין טו' אא"כ תיקנם דהיינו קרדסן וכו', והה"נ לענין נט"י, דכל שבטל ממנו שם כלי לענין טו', ה"נ בטל לענין נט"י, אבל כשקרדסן וכו' כשר, שקרויים כלים לענין טו', ה"נ לענין נט"י, אלא שיש הפרש

6) וכ"ה בכי"ו.

בהן קבלת רביעית נוטלין מהן לידים. (ח). שבר כלי חרס שיש בהן כדי קבלת רביעי' נוטלין מהן לידי'. (ט). החוקק באמת המי' ועש' בה בית קבלה, אע"פ שתלשוה מים וחיברוה, אין ממלאין בה ואין מקדשי' בה ואין מזין הימנ', ואינ' צריכ' צמיד פתיל, ואינ' פוסלת את המקוה, תלש' וחיברה וחישב עלי' אחר תלישתה, ממלין בה ומקדשין ומזין מים הימנה, וצריכה צמיד פתיל, ופוסלת את המקוה. (י). המים שנפסלו משתית הבהמה, ר' שמעון בן אלעזר אומר בקרק' מטבילי, ואי'

חסדי דוד

דלענין טו' כשתקנן סגי בשמקבלין כ"ש, אבל לענין נט"י אפי' תקנן בעי' נמי שיהא בהן כדי קבלת רביעית, ולא משום דלא מיקרו כלים דשפיר חשיבי כלים דהא מקבלין טו', אלא ה"ט משום דאין נט"י להלאין ובנט"י בעי' רביעית, אבל שברי כלי חרס כיון שמקבלין רביעית אפי' בלא שום תיקון סגי, וטעמא דבכ"ח ריבתה תורה דאפי' שבריהן כל שראויין לשום מלאכה אפי' שאינו מעין מלאכתו הרי הוא מקבל טו', מיתורא דכל כ"ח, וכדתניא בת"כ (שמיני ריש פרש' ז', נ"ג ע"ג) ועיין לעיל בפ"ג דב"ק דכלים שם (ל"ג ע"ב ואילך) הארכתי בזה ליישב בהכי דברי הרמב"ם דבפח"י מה' כלים ע"ש דמאי דכתי' יובנו היטב דברי התוס' דהכא, והרמב"ם בה' ברכות לא הוצרך להאריך להעתיק כל התוס' דהכא, אלא כתב שם (פ"ו הי"א) כלים שנשברו שבירה המטהרת אותם מידי טו' אין נוטלין מהן לידים, מפני שהן שברי כלים ע"כ, וסמך על מה שכבר ביאר בה' כלים החילוק שיש בזה בין כ"ח לשאר כלים, המורם מכל האמור לדינא לענין נט"י, בשבר כלי בין דכלי מתכת או כלי עץ וכיוצא, שאם עושה הוא מעין מלאכתו הראשונה כי היכי דחשיב כלי לענין טו', הה"נ לענין נט"י וא"צ שום תיקון, ובלבד שיחזיק רביעית, ולד' הרא"ש והטו' צריך שיחזיק הרביעית בישיבה שלא מסומך כדלעיל, ואם אינו ראוי לעשות מעין מלאכתו הראשונה אפי' ראוי למלאכה אחרת, ואפי' מחזיק רביעית שלא מסומך לא חשיב כלי, אא"כ תיקנו אדעתא לשוייה כלי והיינו (קרסמן) [קרדסן] וכו' דהכא, אבל בכ"ח א"צ תיקון מגזרת הכתוב, ועיין להרגמ"א בסי' קנ"ט סק"ג, דמה שפסק' ע"ד מרן הב"י שפיר קא מותיב, אמנם איהו נמי לא העלה עיקר הדין בזה, והחילוק שבין כ"ח לשאר כלים ע"ש והעיקר כדאמרן [7].

(ט). החוקק באמת המים וכו'. הביאה הר"ש בפ"א, וכתב עלה דכוותה תניא בתוס' דאהלות ופרשתיה בפ"ה דאהלות ע"כ. וע"ש הוא וז"ל בפ"ה דפרה, והתם גרסי' בין החוקק אמת המים בין בית קבלה וע"ש בפי' הר"ש ומאי דכתי' בעניי שם (קל"ד ע"ב ואילך) ותבין, אלא שיש כאן ע"ס וז"ל ואינה פוסלת את המקוה תלש והברה והישב וכו', ואיידי דאיירי לעיל בשולי כלי עץ וכו', דהנהו נמי שנויים שם לענין מילוי וקידוש וכו', אגבן תנא הכא גם להך מלתא אע"ג דלא שייכא לגבי נט"י, דאע"ג דתלוש ולבסוף חברו חשיב כתלוש ומיקרי כלי לכל הנך מילי, מיהו לענין נט"י לא מהני, דנט"י אינה אלא דרך נטילה, ואמנם כפי דעת הגאון בה"ג דמייתי מרן בב"י סי' קנ"ט, דסבר שמותר להטביל ידיו בכלי ומהני לנט"י, דדוקא גבי קידוש יו"ר מהכיור הוא דמיעט קרא ממנו ולא מתוכו, אבל בנט"י מהני אפי' מתוכו, לדידיה היכא למימר דמייתי להא הכא דנ"מ לענין נט"י נמי, שאם לא היה עליו שם כלי בתלוש אם שכשך ידיו בתוכו כשחברו לא עשה כלום, דהו"ל מים שאובין שבקרקע דאין מטהרין את הידים כפי דעת הרמב"ם שם דין ה', אבל אם היה עליו שם כלי בתלוש אעפ"י שבסוף חברו חשיב כתלוש, והרי הוא כלי ומהני לד' בה"ג. אלא דמרן שם בסי' הקצר ס"ח פי' אם שכשך ידיו בתוך כלי של מים, אם הכלי מחובר לקרקע לא עלתה לו נטילה, ואם אינו מחובר לקרקע י"א שעלתה לו, והיא סברת בה"ג וי"א שלא עלתה לו והיא סברת החולקים על בה"ג שכתב הטור, משמע דאפי' לדעת בה"ג לא מהני אלא כשאינו מחובר לקרקע כלל, אבל תלוש ולבסוף חברו אע"ג דהו"ל שם כלי בתלוש לא מהני, ומיהו מהך תוס' מדמייתי לה הכא איכא למשמע קצת כדאמרן ולדינא צל"ע.

(י). המים שנפסלו וכו' רשב"א וכו', ע"כ. הגוס' שלפנינו משבשתא היא, דהא סתם מתני' היא בפרקין המים שנפסלו וכו' בכלים פסולים, בקרקעות כשרים, ובקרקעות היינו הטבלה, וליכא למימר דהכא קמ"ל דמתני' רשב"א היא, דהא פליגי בה בברייתא דמייתי לה בפכ"ה דק"ו מים שנפסלו וכו' בכלים פסולין, בקרקע כשרין, רשב"א אומר אף בקרקע טובל בהן כל גופו, אבל לא פניו ידיו ורגליו, ופירש"י אפי' דרך טבילה פניו ורגליו משום ידיו נקט להו ואורחא בעלמא נקט, הרי בהדיא דסברת רשב"א איפכא ממ"ש כאן, וע"כ ט"ס נפל בס' וצריך לגרוס כי התם, ואמתני' קאי ואשמועי' דרשב"א פליג, וכ"נ שהיתה גי' הר"ש בתוס' ע"ש, ותו מייתי הר"ש מאי דמוקי התם בש"ס פלוגתייהו כדפסקינהו בבת בירתא, רשב"א סבר גזרי' אטו כלי ורבנן סברי לא גזרי ע"ש, ולפי"ז היה נר' דצריך לפסוק הלכה כת"ק דברייתא דהיינו סתם מתני', דאפי' אפסקינהו בבת בירתא שרי, והה"נ בפלוג' דחזקיה וריו"ח התם בחמי טבריא, דהתם בגמ' אוקי פלוגתייהו כהנך תנאי בהביא נמי קי"ל הכי דאפי' אפסקינהו שרי. ואולם הרמב"ם שם פ' בחמי טבריא דאי אפסקינהו אסיר כמו בכלי, דפ' כחזקיה כפי גרסתו כמ"ש בכ"מ והיא גי' ר"ת דמייתי הר"ש, אבל במים שנפסלו לא כתב אלא בכלים פסולין ובקרקעות כשרים, ומשמע דאפי' אפסקינהו, והק' שם מרן בכ"מ דכיון דפ' כחזקיה דאתי כרשב"א כפי הש"ס, א"כ אמאי לא פ' נמי במים פסולים כרשב"א ונדחק טובא ע"ע, ולפעד"ן דממה שכלל הרמב"ם שניהם בדין א' כשכתב בשני או שהפליג מהן אמה למקום אחר אין נוטלין אדינא דרישא נמי קאי, דהיינו במים שנפסלו, וא"ת סוף סוף היכי דחי' סתם מתני' ונקטי' כרשב"א, וי"ל דהא דאמרי' בגמ' דת"ק סבר לא גזרי' היינו דוקא ת"ק דברייתא, דאל"כ במאי פליגי ת"ק ורשב"א, אבל תנא דמתני' דלא מייתי סברת רשב"א הה"נ דמצי' למימר דלא שרי אלא בקרקעות דוקא ובדלא אפסקינהו, אבל בפלוג' דאפסקינהו לא איירי.

7) בכי"ו יש כאן בבא נוספת: שברי כלי מתכות אף על פי שיש בהן כדי קבלת רביעית אין נוטלין מהם לידים. ועיין או"ש פי"א מה' מקואות הי"א.

נוטלי׳ מהן לידי׳, המי׳ שהנחתום מקבל בהן קלוסקאו׳ אע״פ שנשתנו מראיהן פסולין, וכשהו׳ נוטל ונותנו על גבי ככרו׳ אם נשתנו מראיהן פסולין, ואם לאו כשרי׳. (יא). מים שלפני הנפה אע״פ שלא נשתנו מראיהן, אין נוטלין מהן לידים, מפני שבידוע שנעשתה בהן מלאכה, מים שלפני הספ׳ אם נשתנו מראיהן פסולין, ואם לאו כשרין. (יב). הכל כשרי׳ ליתן לידי׳ אפי׳ טמא מת אפי׳ בועל נדה, כל שאינו מטמא את המים במשא כשר ליתן לידים. (יג). הנוטל לידים הנוטל מתכוין והנותן מתכוין, הנותן מתכוין והנוטל אין מתכוין, ידיו טהורות, ורבי יוסי אומר ידיו טמאות. (יד). הפקיעו את המוליך ונוטל הימנו לידים, או שנטל מן הסילון שיש בו כדי קבלת רביעית, ידיו טהורות, ורבי יוסי אומר ידיו טמאות, ומודה רבי יוסי שאם הניח ידיו בין ברכיו

חסדי דוד

המים שהנחתום וכו׳ אעפ״י שלא נשתנו וכו׳, ואם לאו כשרים, מים שלפני הנפח וכו׳, כל״ל. ומשום דמתני׳ תנן סתמא המים שהנחתום מטביל בהם את הגלוסקן פסולין, וכשהוא מדיח את ידיו בהן כשרין, ומשמע בכל ענין, הילכך אצטי׳ למיתני הכא דהא דהדיח ידיו היינו בענין שלא נשתנו מראיהן, דאילו כשמדיח ידיו נשתנו מראיהן, דהיינו כשמדיחן באחרונה לנקותן מלכלוך העיסה, מסתמא נשתנו מראיהן ופסולים משום שינוי מראה, אבל הא דשרי היינו שאינו מדיחן אלא כדי לקטף העיסה בידיו, דסתמא לא נשתנו מראיהן בהכי, וקמ״ל דלא מיקרי נעשה בהן מלאכה, וטעמא כמ״ש הרמב״ם בפי׳ לפי שידו לא תשנה המים, והמלאכה אינה נעשית אלא במים אשר עלו בידו ולא במים אשר נשארו בכלי ע״כ. לאפוקי רישא שמטביל הגלוסקא בתוכן, דאפי׳ לא נשתנו מראיהן הרי נעשית מלאכה בכל המים שבכלי. והמים שלפני הנפח פי׳ הר״ש דרכו לכבות בהן את הברזל, והיינו נעשה בהן מלאכה ע״כ, כלו׳ והילכך אפי׳ לא נשתנו מראיהן אסירי, אבל מים שלפני הספר שנוטל ידיו בהן דמו למים שנוטל הנחתום בידיו, דהמלאכה לא נעשית אלא במים העולין בידיו, הילכך אותן שבכלי אם לא נשתנו מראיהן כשרין, והרמב״ם שם לא הביא אלא דינא דנחתום, ולא הוצרך להאריך ולהעתיק של נפח ושל ספר, דממילא משתמעי מתרי בבי דנחתום וע״ד דאמרן.

(יב). הכל כשרין וכו׳. במתני׳ תנן הכל כשרין ואפי׳ חש״ו, והוסיף כאן אפי׳ טמאין, ובלבד שלא יהו מטמאין במשא, לאפוקי זב וזבה ונדה וכיולא, וטעמא לפי שהן מטמאין את המים במשא, וכן מגוים דעשאום כזבים, וא״כ כי תניא דע״מ וכו׳ כשרים, היינו בכלי אבנים וכיולא דלא מקבל טו׳, וכ״כ הר״ש ומסיים ולפי״ז אין תקנה בזה״ז דאם דלה גוי וכו׳, שהכל טמאין ונוגעים בכלי ובמים, ווי״מ דהכא בנוטל ידיו לתרומה איירי ולא בנוטל ידיו לחולין וכו׳ ע״ש, והרא״ש כתב והאידנא שכל המים טמאין יכול ליטול מן הגוי או מן הנדה, דבלא״ה כל המים טמאין וא״א בע״א ע״ש, ובאמת דמדלא העתיק הרמב״ם להך תוס׳ משמע דס״ל כוי״מ שכתב הר״ש, והילכך לא הוצרך לכתבה דסמך על מ״ש בהא״ה, ואמנם האחרו׳ ז״ל (עי׳ ט״ז או״ח סי׳ קנ״ט ס״ק י״א) כתבו דנכון ליזהר מליטול מן הנדה [8], הואיל והוא דבר שאפשר ליזהר.

(יג). הנוטל וכו׳ והנותן אין מתכוין וכו׳, כל״ל. וכך הביאה הר״ש (ספ״א) ולא פי׳ בה כלום, וצריך טעם במלתיה דר״י אמאי ידיו טמאות, אי לחולין מיירי הא קי״ל דחולין לא בעו כוונה, ואפי׳ בטמא גמור ובטבילה דאו׳ קי״ל כר׳ נתן בפ״ב דחולין דל״א דלא בעי כוונה לחולין, ואפי׳ נדה שנפלה מן הגשר עלתה לה טבילה, ולרבנן נמי ירדה להקר אפי׳ לא כיונה לטבול טהורה, וכ״ש בנט״י דרבנן, ולת״ק נמי משמע דאם לא כיוון לא נוטל ולא נותן ידיו טמאות ומ״ט, וצ״ל דמיירי בנט״י לתרומה דבעי כוונה, כדתנן (חגיגה פ״ב מ״ו) טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, וקמ״ל דאפי׳ בנט״י דרבנן, לתרומה מיהא בעי, מיהו לת״ק סגי ליה בכוונת נותן או נוטל בלבד, ור״י בעי כוונת תרווייהו, והרמב״ם לא הזכירה לא בה׳ ברכות ולא בה׳ מקואות, אמנם בפי״ג מהא״ה גבי מעלות כתב וכן הנוטל ידיו או הטבילן צריך כוונה אפי׳ למעשר, ומן המעשר ומעלה צריך כוונה, אבל לחולין א״צ כוונה ע״ש, הרי בהדיא דפי׳ דמתניתא כדאמרן דלא איירי לחולין. ובגמ׳ פ׳ אין דורשין דת״י אי׳ הכי בהדיא, דת״ר הנוטל ידיו נתכוון ידיו טהורות, לא נתכוון ידיו טמאות, והתניא בין נתכוון בין לא נתכוון ידיו טהורות, ל״ק כאן לחולין כאן למעשר ע״ש. ובענין פלוגי׳ דת״ק ור״י דהכא נר׳ דקי״ל כת״ק, מדתנן הקוף נותן לידים ור״י פוסל, דר״י לטעמיה דבעי נמי כוונת נותן, והרמב״ם פי׳ כת״ק דהקוף נותן ממילא דלא בעי כוונת נותן, וכי היכי דמהני כוונת נוטל בלחוד, ה״נ מהני בכוונת נותן לחוד, כדאשכחן דחרש ושוטה [9]) מטבילין אותן ומאכילין אותן תרומה לערב, ופי׳ כן הרמב״ם בפ״ז מה״ת (ה״ה) והה״נ במכ״ש לענין נט״י.

(יד). הפקיע את המולייאר וכו׳, כל״ל. ופי׳ הר״ש שעשה בו סדק ויצאו המים, כמו (ב״מ מ׳ א׳) פקע כדא, נטל מן הסילון היינו כעין אריתא דדלאי דפכ״ה (חולין ק״ז א׳) שממלא הכלי ומערה בסילון, וסוגיין דהתם ר״י ע״כ. ופירושו ברישא דחוק, דכיון שעשה הסדק והניח הידים תחת הסדק הא ליכא כח נותן, ותו דא״כ אי הוי הסדק ככונס משקה הוי שבר כלי [10]) ומ״ט דת״ק, ותו מ״ש מולייאר דנקט לימא כלי סתם, ונר׳ לפי׳ דמולייאר הוא כלי שיש לו סביבותיו למטה בית קבול קטן ששם מניחין גחלים והמים בכלי שמבפנים כדמפ׳ בפ׳ כירה (שבת מ״א א׳). ונר׳ שהכלי שמבפנים יש לו כמין פתח שמוליאין משם המים, והשתא קאמר הפקיע המולייאר, כלו׳ פתח הכלי הפנימי והניח ידיו בלד אחר בבית קבול החלון, בענין שכשיורדין המים למטה נמשכין ושוטפין על ידיו ומש״ה לא עלתה לו נטילה, שבהגיע המים פסק כח נותן, והשתא ניחא דדמי

8) עיין מה שהארכתי בזה בתס״ר עמ׳ 146—147, ומ״ש בתשלום תוספתא הוצ׳ אחרונה, עמ׳ 64 ואילך. ועיין בפרקי דרבי, הוצ׳ גרינהוט, עמ׳ נ״ו, ואף שם גרסו (ברכות נ״א א׳): בשחרית, עי״ש.
9) עיין לעיל נדה פ״ב ה״ט, קצ״ו ע״א, בבלי שם י״ג ב׳.
10) עיין בבדק הבית להרא״ה בית ו׳, ש״ד, ק״ס ע״ד, עיי״ש בפירושו.

או בין אציליו ונטל, שידיו טהורות. (טו). היו לפניו שתי כוסות, באחת נעשתה בו מלאכ' ובאחת לא נעשתה בו מלאכה, נטל מאחד מהן בשתי ידיו ועשה טהרו' תלויו', מן השני ועש' טהרו', מן הראשון ולא עשה טהרו', מן השני ועשה טהרות, מן הראשון ועשה טהרות, מן השני ועשה, אלו ואלו

חסדי דוד

ממש לסילון דסיפא, דהיינו אריתא דדלאי, שפי' שהמים נמשכין והניח ידיו בשוקת ועברו המים ושטפו על ידיו, כמ"ש הרמב"ם שם דין י"ד, והשתא ר"י אתרווייהו פליג מחד טעמא, דסבר דליכא כח נותן דפסק כחו כשמגיעים המים לידיו, והלכתא כוותיה, ומ"ש ומודה ר"י וכו', קמ"ל דאע"ג דבעי נתינה בכח נותן א"ל נתינה ביד דוקא, אלא אפי' בגופו ופי' כן הרמב"ם שם דין י"ג.

(טו). היו לפניו וכו'. הביאה הר"ש (בספ"ק) [בספ"ב], ואמנם יש כאן בס' שלפנינו ט"ס וחסרון הרבה הניכר, ומקצת החסרון ישנו ג"כ במה שהעתיק הר"ש, ודבר הלמד מענייננו הוא ואף שמקצת מהנך בבי לא הוו צריכי שיש ללמדם מכיוצא בהם, הכי אורחיה דתנא למיתני כל גווני. ומעין זו שנויה לעיל בפ"ב דמקואות בב' מקואות, וה"נ בפ"ו דטהרות בב' שבילים ועמש"ש. והנה בתחלה נגיה מה שצריך תיקון, קצתו לקוח מהעתיק הר"ש וקצתו מתוך הסברא לפע"ד כדי שיהיו כל הבבות שוין, והנה בבבא קמא דב' כוסות בא' נעשה בו מלאכה ובא' לא נעשה ונטל מא' מהן בב' ידיו יש בה ד' חלוקות, א' נטל מא' מהן בב' ידיו ועשה טהרות תלויות, ב' מן השני ועשה טהורות, ג' מן הא' ולא עשה מן הב' ועשה טהורות, ד' מן הא' ועשה מן הב' ועשה אלו ואלו מונחות, אלו ואלו טהורות, וחלוקה זו כתובה בטעות וצ"ל כדאמרן. אח"כ יש בבא שנית והיא נטל מא' מהן בידו אחת ויש בה ג"כ ד' חלוקות כד' הראשונות ממש. בבא שלישית יש בה ג"כ ד' חלוקות וכצ"ל, היו לפניו ב' כוסות א' טמא וא' טהור, נטל א' מהן בב' ידיו ועשה טהרות תלויות, מן הב' ועשה טהורות, מן הראשון ולא עשה מן הב' ועשה טהורות, מן הא' ועשה מן הב' ועשה, אלו ואלו מונחות, הרי אלו מוכיחות וכו', עד שניות תלויות, ואח"כ צ"ל בבא רביעית וחסרה כמעט כולה בס' שלפנינו, והיא כמו ברישא דמלאכה, דהיינו נטל מא' מהן בידו א' ועשה טהרות תלויות, מן הב' ועשה טהורות, מן הא' ולא עשה מן הב' ועשה טהורות, מן הא' ועשה מן הב' ועשה, אלו ואלו מונחות, הרי אלו תלויות, הרי ה' חלוקות בנעשה מלאכה ולא נעשה, וה' חלוקות בטמא וטהור, אח"ז צ"ל בבא חמישית וחסרה כאן, ושנה בפי' הר"ש והיא זו היו ידיו א' טמאה וא' טהורה ולפניו ב' כוסות א' טמא וא' טהור, נטל מא' מהן לב' ידיו ועשה טהרות תלויות, רי"א הטמאה בטומאתה, אח"כ צ"ל היו ידיו אחת טמאה וא' טהורה ולפניו ב' ככרות וכו'. והנה הר"ב משל"ס הביא תוס' זו בפ"ט מה' מקואות, ונתח אותה לנתחיה לח"י חוליות, דהיינו חלוקות ולדידי טפי הוו כדכתי' וכדבעי' למימר, והר"ש בחילוקה ראשונה של בבא קמא כתב תלויות, דלא דמי לס' נעשה בהן מלאכה דמתני' דידיו טהורות, דהתם בכוס א' אבל הכא דבשעת נטילה ב' הכוסות לפניו, שיש א' שנעשה בו מלאכה ודאי הטהרות שעשה תלויות ע"כ, כלו' דבההיא דמתני' לא איקבע איסורא הואיל ואין שם אלא כוס הא' ס' נעשה בו מלאכה, אבל הכא שיש לפניו ב' כוסות וא' מהן ודאי נעשה בו מלאכה חמיר טפי, וה"ז דומה לההיא דאשם תלוי דהיכא דאיכא חתי' מב' חתיכות דוקא הוא דחייב בא"ת.

ואמנם הר"ב משל"ס שם הק' על זה מכמה מקומות, ועל כלם מההיא דפ"ב דמקואות, ב' מקואות א' יש בו מ"ס וא' אין בו, טבל בא' מהן וא"י באיזה מהן טבל ספקו טהור בטובל מטו' קלה, אף שהוחזק שם מקוה פסול, ותי' הרב במה שדקדק בל' התוס' דקתני היו לפניו דדוקא כשב' הכוסות לפניו בשעת נטילה, אבל אם לא היו לפניו הב' כוסות כל או"א טהור מטעם ס' ידים, ולפי"ז גבי מקואות נמי אם היו הב' מקואות לפניו דבשעת טבילה היה המקוה הפסול לפניו ה"נ דטהרותיו תלויות ע"ש, ואיברא שחילוק הרב מסכים הולך עם מה שכתבתי בעניי, דהא בענין א"ת נמי הכי הוא דלא מחייב בא"ת אא"כ היו חלב ושומן לפניו בשעה שאכל את א' מהן, והילכך כיון דהוי ס' חמור שדוגמתו בא' דאו' חייבין בא"ת ראו ח' להחמיר בס' כה"ג אפי' בס' מד"ס, אלא דכפי"ז הדין שחידש הרב ב' מקואות לא מצינו שיאמרו כן לא בתוס' ולא בשום מקום, וטפי י"ל דסבר הך תנא תוספתא דכיון דתחלת גזרת הידים שלמה המלך גזר עליהם, הו"ל כתקנת נביאים וחשיבא כדבר שיש לו עיקר בד"ת, ולפי' ראו להחמיר בס' כי הא מיהא דאיקבע איסו' לפניו, א"כ י"ל דמאי דמחמירי' הכא היינו משום שלא יבאו לטעות וליטול בכוס הב' לכתחלה כדלקמן, ואינו בדין ליטול לכתחלה במים שס' אם נעשה בהן מלאכה, אפי' לפי מאי דמשמע מדברי הר"ש דבפ"ב דמקואות דשרי ס' דרבנן אפי' לכתחלה, בהא ודאי אסור דרביעית מים שכיח, וכ"ש למה שהעליתי שם דלא שרי' לכתחלה היכא דליכא קצת פסידא ע"ש, ומ"מ יהיה טעמו מה שיהיה מדלא פי' כן במתני' ש"מ דלא ס"ל לחלק, אלא כל ס' בנט"י אפי' ליטהר טהור. ובחלוקה השנית פי' הר"ש טעמא דכיון דאזל ליה כוס ראשון הרי הב' שעומד לפניו כס' דמתני' ס' נעשה בהן מלאכה וכו' ע"ש, ופשוט דהיינו נמי טעמא דחלוקה שלישית. והרב משל"ס כתב וע"כ דמיירי דקודם שחזר ונטל מן הב' נטמאו פעם אחרת ידיו ואפ"ה טהרותיו טהורות וכו', דאם לא חזרו ידיו להטמא פשי' דטהרותיו טהורות, שהרי ממ"נ ידיו טהורות, שהרי כבר נטל מב' הכוסות ע"כ, ודבריו אמת וצדק דאפי' חזרו ונטמאו ידיו דינא הכי כדקתני, ומיהו האי ע"כ דאמר מר דבהכרח דמיירי בהכי אין כאן הכרח, דסגי לן למימר דהסיח דעתו אחר שנטל מן הראשון, שהרי גם סתם ידים הן בכלל הגזרה לפסול התרומה.

ובחלוקה הד' פי' הר"ש אלו ואלו טהורות, דטעמא הוא דכיון דמטהרי' בשניות מטהרי' נמי בראשונות, ועוד הואיל וכבר אזדא ליה כוס ב' ע"כ. וכתב ע"ז המשל"ס ולא מצאתי דוגמא לזה שיהיה דבר א' ס' טמא ויחזור להיות טהור משום דבר אחר ע"כ, ולעד"ן דאיירי כשלא בא לישאל אלא על שניהן ביחד, דאחר שנטל מהא' ועשה ומן הב' ועשה אז עמד השואל ושאל, דכיון דבפעם א' ובהוראה אחת יש לנו להשיב על שניהן, לא ניחא מלתא להשיב אלו תלויות ואלו

טהורות, אלו ואלו מונחות. (טז). נטל מאח' מהן בידו אח' ועשה טהרות תלויות, מן השני ועשה טהרות, מן הראשון ולא עשה, מן השני ועשה טהרות, מן הראשון ועשה מן השני ועשה, אלו ואלו מונחות, אלו ואלו טהורות. (יז). היו לפניו שתי כוסות, אחד טמא ואחד טהור, ונטל באחת מהן בידו אחת ועשה טהרות תלויות, מן השני ועשה טהרות, מן הראשון ולא עשה, מן השני ועשה, אלו ואלו מונחות, הרי אלו מוכיחות, נאכלו ראשונו' נטמאו או שאבדו עד שלא נעשו שניו' טהורות, משנעשו שניות, שניות תלויות, את השני ועשה טהורות את השני ועשה, אלו ואלו מונחות, הרי אלו תלויות. (יח). היו ידיו אחת טמאה ואחת טהורה, ולפניו שתי ככרות אחד טמא ואחד טהור, ונגעו שתי' ידיו בככר אחד, בין באחת בין זה אחר זה, או שנגעה ידו אחת בשני ככרות זה

חסדי דוד

טהורות, דמיחזי כתרתי דסתרי אהדדי, הילכך הכא דליכא ס' טו' אלא מלאכה דקיל טפי מטהרי' להרווייהו, ובסיפא דאחד טמא ואחד טהור דחמיר טפי תלי' לתרווייהו, אבל אה"נ שאם נולד הס' שבא לישאל על הראשונות בלבד בפ"ע דייני' לתלות, ואה"נ כשיבא לשאול על השניות בפ"ע מטהרי' הלי כדיניה והאי כדיניה, ותמלא כה"ג בההיא דלעיל בפ"ב דטהרות. אך מה שהוסיף עוד הר"ש באידך טעמא דהואיל וכבר אזדא ליה כוס ב', דבריו צריכין ביאור ולא ידעתי איך הבין אותם המשל"ס. ונלע"ד שזו כוונתו, דבשלמא ברישא שכשבא לישאל על הטהרות שעשה בראשון עדיין כוס הב' הוא בעין, הילכך דינא הוא לתלות ולא לטהר, כדי שלא ילמוד ליטול לכתחלה מכוס הב' שהוא אסור לכתחלה ליטול מכוס שיש בו ס' אם נעשה בו מלאכה, ואם נטהר לזה יבאו לטעות וליטול גם מהב' לכתחלה, אבל הכא דכבר אזדא ליה גם הכוס ב' בבואו לישאל ליכא הך חששא הילכך מטהרי', והנה בבבא השנית פי' הר"ש וז"ל וכל דינים הללו נמי בידו אחת ע"כ. מוכח מלי' זה דכל הד' חלוקות ששנינו בבבא ראשונה דב' ידיו, איתנהו נמי בידו אחת, והמשל"ס ל"ג בהך בבא לחלוקה שלישית, וכתב דא"ל משום דאין הפרש בינו לדלעיל, ולי נר' דא"כ כלהו נמי לא ליתני, דהא כל הד' חלוקות שוין בידו א' לב' ידים, ולא ליתני אלא וכן בנטל ידו א' והו לא, א"ו כלהו גרסי' כי אורחיה דתנא וכדלעיל.

ובבבא השלישית דא' טמא וא' טהור, הג' חלוקות ראשונות ברורות כדלעיל. וה"נ ל"ג החלוקה השלישית, ולי נר' דגרסי' לה וכדלעיל, ובחלוקה הרביעית דהרי אלו מוכיחות, פי' תולין שניהן וכדביאר לקמן בבבא הרביעית, ופי' כאן הר"ש דאע"ג דבס' מלאכה מטהרי' כה"ג, גבי ס' טו' החמירו ותולין שניהן, הואיל וא' מהן נעשו בכוס טמא, אבל כשנאכלו הראשונות או נאבדו קודם שנעשו שניות ה"ז כשנגהו דבס' טמאים טהור, ודין זה נמי בידו אחת ע"כ, ומזה נמי נר' דגר' גם בבבא הרביעית דידו א' כל ד' החלוקות ופירושם מובן מדלעיל. ופשוט דכי קאמר גבי ידו א' בחלוקה האחרונה אלו ואלו תלויות, ה"נ אם נאכלו הראשונות השניות טהורות כדלעיל ולא חש להאריך, וגבי ב' ידים לא ביאר בהדיא ששניהן תלויות, אלא תנא הרי אלו מוכיחות, וביאר כאן בסיפא דר"ל תלויות, וכאן בסיפא לא פרט דין נאכלו וביארו ברישא, ומה שחסר זה גילה זה, ועל דברי ר"י דקאמר הטמאה בטומאתה כתב הר"ש ר"י לטעמיה דקאמר במתני' ס' ליטהר טמא ע"כ, כלו' דר"י פליג אכלהו חילוקי דמטהרי רבנן בהנך בבי היכא דליכא אתי' מבי' התיכות דאזדא ליה כוס א', ועל כלם סבר ר"י דאע"ג דליכא אלא כוס א' אפ"ה כיון שהס' אם טהרו ידיו הו"ל ס' ליטהר וטמא כדקאמ' במתני', ודייק ר"י לומר הטמאה בל' יחיד, להודיע דקאי ג"כ לבבא דנטל ידו אחת, ופשוט דר"ל בכלם טהרות תלויות וכך העלה המשל"ס. והק' הרב שם דלפי מ"ש הר"ש בפ"ב דמקואות דכל מי שהוא טמא טו' קלה וטבל במקוה שהוא ס' שאוב לא נפיק מטומאתו, כיון דמקוה זה את"ל שהוא שאוב הרי מביא לו טו' קלה, דקי"ל בא ראשו ורובו במים שאובין דגזרו טו' עליו, א"כ היכי אמרי' הכא לרבנן בא' טמא וא' טהור דהיכא דאין ב' הכוסות לפניו דטהרותיו טהורות, כדקתני מן הב' ועשה טהורות, ואמאי הא את"ל שמן הטמא נטל הלא משקין טמאין מטמאין את הידים מגזרת ח"י דבר, א"כ הול"ל טהרותיו תלויות, ורצה לידחק בזה באומרו דאיירי במשקין שנגע ע"י ולא סלקא ליה ע"ש. ואמנם כפי מאי דכתבי' בעניותין התם בפ"ב דטהרות נר' דלק"מ, דלא בכל גוונא קאמר הר"ש דלא נפיק מטומאתו אלא בההוא גוונא דודאי נכנס בשאוב, אלא דלא ידעי' אם בראשונה או באחרונה, דכל אימת דנכנס הואיל ועשה טהרות תלויות, דאי בראשונה נכנס נמצא דאכתי טמא מטומאתו הקלה, וא"כ טהרותיו הראשונות פסולות, וא"נ נימא דבראשונה בכשר נכנס הרי באחרונה נכנס בשאוב והשניות פסולות מס', והילכך ע"כ שתיהן הטהרות תלויות, משא"כ הכא דבכוס ראשון לא עשה טהרות רק בב', ובכה"ג הוא דאמרו רבנן טהרותיו טהורות, דהיינו בחלוקה שנית מן הבבא מליעא, דאין כאן אלא ס' נטל מן הפסול ובכה"ג לא אמרי' דלא נפיק מטומאתו, אבל בא' ועשה בב' ועשה לא אמור רבנן טהורות אלא תלויות וכדאמרן.

מעתה נובין ונדון בבבא דסיפא היו ידיו וכו', ולפניו ב' ככרות וכו', ואיברא דכבר פירשה הר"ש וז"ל ונגעו ב' ידיו בככר א' ולא ידעי' אם בטמא אם בטהור, דאם בטמא נגעו ב' הידים טמאות, ואם בטהור נגעו נהי שהככר פסול מחמת היד טמאה אין חוזר ומטמא היד טהורה אפי' נגעו בו ב' הידים כא', מש"ה הידים תלויות, דשמא בטהור נגעו, והככרות תלויות משום דשמא בטמא נגעו, וכן ידו א' בב' הככרות בזאח"ז דלא ידעי' איזו יד דשמא היינו ידו הטמאה, לפי' הידים תלויות, ושמא היינו יד הטהורה דנגעה הככר הטהור תחלה ואח"כ נגעה בטמא, לפי' הככרות תלויות, אבל ידו א' בב' הככרות כא' הידים כמות שהיו, דשמא הטמאה נגעה בהן והככרות ישרפו, דאפי' את"ל טהורה נגעה בהן נטמאת היד מחמת הככר, דכל הפוסל את התרומה מטמא ידים להיות שניות והזרה היד וטמאה את הככר הטהור ע"כ. האמנם הרב קיצר לפי רוחב שכלו, אבל כפי

אחר זה, הידים והככרות תלויות, נגעה ידו אחת בשני ככרות כאחד, הידים כמות שהיו, והככרות ישרפו.

פרק שני (א). הכהנים מקדשין במקד' ביד עד הפרק וברגל עד הסובך, הנוטל ידיו לא יאמ' הראשונים הריני נוטל את הטמאין, ואם

חסדי דוד

קושר דעתנו עדיין צריך ביאור. והוא דצ"ל הכא ברישא דנגע בב' ידיו בככר, דלעולם יודע הוא איזוהי היד הטמאה ואיזו הטהורה, אלא שאינו יודע מהו הככר שנגע אם הטהור או הטמא, וכשנגע בידו אחת היינו נמי שאינו יודע באיזו מהן נגע, אבל לעולם יודע הי מנייהו היתה טמאה והי מנייהו היתה טהורה, וכן צ"ל דככר הטמא דקתני היינו שהוא ראשון לטו', דאילו שני אין מטמא את הידים כלל. והשתא אילו היינו יודעים שנגע בב' ידיו בככר הטמא היו כל ב' ידים שוות ושניות לטו', אבל השתא דלא ידעי' דשמא בטהור נגעו אין לדון בהן אלא להיותם תלויות, ואע"ג דלענין ידים עצמן ליכא נפקותא בין נאמר טמאות בין נאמר תלויות, דעכ"פ צריך ליטול שתיהן קודם שיגע בתרומה, ומיהו נ"מ דכשאנו אומרים תלויות אם נגע בתרומה בלא נטילה בין נגע ביד זו בין נגע באחרת אין לשרוף התרומה, דבכל יד יש לתלות שמא אינה היד שהיתה טמאה אלא היד שנגעה בככר ושמא הככר היה טהור, ואין שורפין על הס', ומיהו דבר פשוט שאם נגע בב' הידים שורפין בממ"נ, דהא ודאי נגע גם בטמאה וזה כבר נלמד מסיפא, והככרות ג"כ שתיהן תלויות, דאע"ג דאיכא חדא דטמאה ודאי, מ"מ האחרת אינה אלא ס' טמאה, דשמא ביד הטהורה נגע ואין לשרוף דשמא שורף תרומה טהורה, ואין חילוק בזה בין נגע בב' הידים כא' בככר או בזו אח"ז בין לענין הידים בין לענין הככרות, לידים דהא אפי' נגעו בא' אם נגעו בטהור נהי דהככר נפסל ונעשה ג' מהיד הטמאה, מ"מ לא נטמאה היד הטהורה לא מחמת נגיעת היד האחרת ולא מחמת הככר, שאין היד נטמאת אלא מראשון לטו' ולא מב' וכ"ש מג', ושמא כך היה לפי' עכ"פ אין לדון לידים אלא תלויות, ולככר נמי פשי' דאין הפרש בין נגעו ב' הידים כא' בין בזאח"ז, דעכ"פ אם בטמא נגעו לא הוסיפו בו כלום, ואם בטהור נגעו בין הכי בין הכי נפסל מכח היד הטמאה, אבל אם נגע בידו א' בלבד בב' ככרות אז הוא דיש הפרש, שאם נגע בזאח"ז הידים והככרות תלויות כדלעיל, שאם היינו יודעים דידו הטהורה הוא דנגע בכן אז היו כל ב' הידים שוין ושניהן טמאין, דהטהורה כשנגעה בככר הטמא נטמאת והככרות כמות שהיו, אבל השתא דלא נודע י"ל שמא הטמאה היא שנגעה ופסלה הככר, הילכך מס' זה הרי ב' הככרות תלויות אבל לא נשרפות, דשמא הטהורה היתה והרי יש כאן ככר א' טהור, וכן הידים תלויות דשמא הטהורה היא שנגעה ונטמאת בככר הטמא כשנגעה בו, ומס' זה גם הידים תלויות, אבל אם נגע בידו א' בב' הככרות יחד ממ"נ הככרות ישרפו, שהרי אם הטמאה היתה הרי פסלה גם את הככר הטהור, ואף את"ל הטהורה היתה הרי בשעה שנוגע בשתיהן יחד ונטמאת היד מחמת הככר הטמא והיד פוסלת את הככר הטהור. אבל הידים תני הנא דהרי הן כמות שהיו. וטעמא דלא אמרי' הכא נמי שתיהן תלויות כהנהו דלעיל, נלע"ד דה"ט דאה"נ דמדינא בכלהו הנך ספיקי הוה לן למימר הידים כמות שהיו, כפום כללין דכל ס' בידים טהור, אמנם כיון דבככרות אין אנו יכולים לדון בהן כמות שהיו, דכל ס' שנולד בתרומה דינה לתלות מספקא, וס' זה נולד מחמת הידים שנגעו, לא ניחא מלתא לתלות הככרות מס' של הידים ולדון על הידים שהטהורה תשאר בטהרתה, הילכך צריכי' לומר שגם הידים תלויות, אבל הכא בסיפא שאין אנו תולין הככרות אלא שורפין בממ"נ, נמצא דאינו משום ספק אלא ודאי טו', הילכך נשארו הידים שיש בהן ס' כמות שהיו כדין כל ס' שבידים, והר"ב מש"ס יהיב טעמא אחרינא, ולא זכיתי להבין דבריו ע"ש, והרמב"ם לא הביא מהך תוס' ולא מידי, משום דס"ל דמתני' לא חילקה כלל, ש"מ דבכל ענין ס' ידים להקל, ומש"ה לא כתב אלא למתני' בין בה' ברכו' בין בה' מקואות, וע"ע ספי"ד מהא"ה.

פרק שני (א). הכהנים מקדשין וכו'. מייתי לה הר"ש ספ"ב, ובפי' פרק לא ביאר כלום, אבל בסוכך פי' עד סוכך של רגל דפי' הזרוע (חולין קל"ד ב') דהיינו עד ראש השופי בשר שקורין פולפא בלעז ע"כ. ובפי' האומר משקלי די"ט, תניא קידוש יו"ר במקדש עד הפרק ותו לא, משמע דיד ורגל שיעורן שוה, ושם בגמ' קאמר דאע"ג דבעלמא מיקרי יד אפי' הזרוע עד האציל, קידוש יו"ר במקדש הלכתא גמירי ע"ש. ובפכ"ה דק"ו ת"ר נטילת ידים לחולין עד הפרק, לתרומה עד הפרק, קידוש יו"ר במקדש עד הפרק, ורש"י פי' לחולין עד אמצע האצבעות, ולתרומה עד סוף האצבעות, ולקידוש עד חיבור היד והזרוע, וע"ש בתו' פי' אחרים, ומדלא מזכיר התם נמי ש"ס ברגל עד היכן אלא כייל ותני קידוש יו"ר עד הפרק, משמע דיד ורגל שוין [11]), ומ"מ תמיהא לי על הרמב"ם דלא פירש בשום מקום עד היכן קידוש יו"ר, רק בנט"י כתב סתם שם בברכות עד הפרק, אבל בקידוש לא הודיענו שיעורא לא ביד ולא ברגל כלל והוא פלאי, אכן בקושטא נר' מדכתב גבי נט"י עד הפרק סתם, שדעתו כד' הרשב"א דבעי למימר לקמן שצריך עד הזרוע שהוא נק' פרק סתם, ודלא כרב דאמר ע"כ לחולין וכו' ולקולא, וממילא שגם בקידוש יו"ר ליכא למימר בציר מהכי, ולכך לא הוצרך לפי', ומ"מ עדיין אינו מיושב בזה.

הנוטל ידיו לא יאמר הואיל והראשונים טמאין הריני וכו', כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (ספ"ב), ופי' הואיל והראשונים טמאין, שמים ראשו' שנטלתי בהן ידי טמאין, הריני נוטל גם את השניים מהטמאין, ואם עשה כן כלו' שנטל שניים מן הטמאין צריך לנגב, משמע הא נטל שניים מן הטהורין ידיו טהורות, וא"צ לנגב אעפ"י שהראשו' היו מהטמאין, וה"ה לומר כן דאם מועילין השניים לטהר הראשו' הטמאין, שלישיים נמי יועילו לטהר ראשונים ושניים הטמאין ולא יהא צריך לנגב דמ"ש, אלא לעולם צריך לנגב מטמאין אפי' ראשו' להודייהו, כיון דהיו טמאין, והא דנקט ואם עשה כן לאשמועי' דאפ"ה במטביל א"צ לנגב, שהטבילה מטהרת

11) עיין תוספות מנחות ל"ז א', ד"ה קיבורת.

עשה כך צריך לנגב את ידיו, אבל המטביל את ידיו אין צריך לנגב את ידיו. (ב). הנוטל ידיו צריך להגביה ידיו שלא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את ידיו, אבל המטביל ידיו אינו צריך

חסדי דוד

מים הטמאין בהשקה דמקוה, והוא דמטביל במי סאה ע"כ. ולדידי עניא פי' דחוק ביותר, דשניים מאן דכר שמייהו בתוס' דאמר מר הריני נוטל גם את השניים, ותו מי פתי אשר יעלה על לבו הך הואיל, הא ודאי שאני, דהראשו' אעפ"י שנטמאו הא איכא שניים דמטהרין אותן, אבל השניים אין להן מי שטהרם, דשלישיים דקאמר הרב לא ידענא מאי בייאטייהו, דראשונים ושניים שמענו שלישיים לא שמענו, וגם מה שפי' על ואם עשה כן דלאו דוקא אלא דנקט הכי משום מטביל, הא נמי דחיק טפי, ולדעתי הקצרה לעולם לא איירי אלא במים ראשונים, אלא ה"פ לא יאמר אדם מ"ט אסרו חכמים ליטול ידים במים הטמאין, שהוא א' מן הפיסולין שבנינו כדלעיל, והלא אף דשאני נוטל במים טהורין סוף סוף הרי הן מתטמאין מחמת היד כדלעיל בפ"ק, אלא דהשניים מטהרין אותן, וא"כ הה"נ דמלינא ליטול את הראשונים ממים שכבר הן טמאין ומה בכך הרי השניים יטהרו אותן, לא יעשה כן ואם עשה כן הרי אותה נטילה כמאן דליתא, שהרי נטל שלא כתקנת חכמים, ולא אמרו שיהיו השניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד, לפי שא"א בענין אחר, אבל אם נטל הראשונים מהטמאין צריך לנגב את ידיו ושוב יטול, ונטילה זו תהיה חשובה מים ראשו', ושוב יטול שניים כתקנת חכמים, שהרי הראשו' שהיתה במים טמאין אין להם מי שיטהרם והילכך בעו ניגוב, ומסיים שפיר דמ"מ אפי' נטל הראשו' במים טמאין אם יכול להטביל ידיו במקוה א"צ לנגב מהמים הטמאין, שהרי המקוה מטהר כל מים טמאין בהשקה.

(ב). הנוטל ידיו צריך להגביה וכו'. פי' הר"ש (בפ"ב) שלא יצאו מים חוץ לפרק היינו במים ראשונים, אבל משניים לא היישי' אם לא יצאו ראשו' חוץ לפרק כדתנן וכו' ע"כ, ודבריו ברורים דדוקא מחמת הראשונים איכא הך חששא שמא יצאו ויחזרו, לפי שהראשונים אעפ"י שמטהרין את הידים המים מיהא נטמאו מחמת היד, דמש"ה צריך מים שניים לטהרן, והשניים אין מטהרין רק מה שבתוך הפרק, הילכך צריך ליזהר להגביה הידים כדי שלא יחזרו אותן הראשונים שיצאו חוץ לפרק ויטמאו את היד, אבל מים שניים אינן טמאין כלל, אדרבא הן מטהרין את הראשונים, והילכך אף אם יוצאים חוץ לפרק וחוזרין מה בכך, וא"כ כל החשש ומה שצריך להגביה אינו אלא מפני הראשונים כדאמרן, ונ"מ שאם נטל בראשונים רביעית שלם בפעם א' שאז ליכא מים טמאין כלל א"צ להגביה, וכ"ש אם הטביל ידיו במקוה וזוהי שי' הר"ש ג"כ, וכמבו' בטור ובב"י סי' קסב, ומזה היה נר' דלהרמב"ם דסבר דא"צ מים שניים אלא לתרומה אבל להולין א"צ כלל, וסבר נמי דלא סגי בפחות מרביעית אף להולין, א"כ לדידיה משמע דא"צ להגביה ידיו כלל, דכיון שנוטל רביעית שוב נמצא דאין כאן מים טמאין כלל, אלא דאשכחן שהוא ז"ל כתב שם בה' ברכות (פ"ו הט"ז) שצריך להגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, וכבר הרגיש מרן שם בב"י, ותי' דהיינו לומר שאם להולין רצה לחלק רביעית אליה למים ראשו' והליה למים שניים וכו' ע"ש, וא"צ לידחק בזה, שהרי ז"ל הרמב"ם שם דין י' יש לנוטל ליתן על ידיו מעט מעט עד שיתן כשיעור ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה א' כשר ע"ש, ועתה מ"ש אח"כ שצריך להגביה ידיו ברור דהיינו כשנוטל מעט מעט דאיכא מים טמאים, אלא דמ"מ ס"ל דבחולין כי היכי דמהני לטהר הידים אהני נמי לטהר המים כשהם על הידים דוקא שלא יצאו, ומיהו אם יצאו חוץ לפרק וחוזרין אז הם חוזרין ומטמאין את היד. וכפי האמור אין שום חילוק בין נוטל עד סוף האצבעות לנוטל עד סוף כף היד אצל הזרוע, לעולם צריך ליזהר בזה להגביה הידים כדי שלא יחזרו מהמים הראשונים הטמאין ויטמאו את היד.

אמנם דעת הרשב"א בתשו' כפי מ"ש בב"י שם, דלא אמרו צריך להגביה אלא למאן דס"ל דסגי ליטול ידיו עד סוף האצבעות, והחששה היא שמא מים הראשו' נתפשטו ונגעו בכף היד ונטמאו מכף היד, דאע"ג דאינו מקום חיוב נטילה להך סברא, מ"מ הואיל וידים עסקניות הן יש תורת טו' גם על כף היד, ולזה חיישי' שמא יחזרו מאותם המים שנטמאו בנגיעתם לכף ויחזרו ויטמאו את האצבעות ואזדא לה נטילה, דמים שניים אין מטהרין אותן הואיל ואינו מקום חיוב הנטילה, ולכך צריך להגביה, אבל לדידן דקי"ל דחיוב הנטילה עד הזרוע א"צ להגביה ידיו כלל, דאפי' חוזרים המים מה בכך הרי שניים מטהרים אותן מאחר שהוא מקום נטילה לדידן, וליכא למיחש שמא יצאו חוץ מכל היד דהיינו בזרוע ויחזרו, דאפי' יצאו אין המים נטמאים מחמת נגיעתם בזרוע, דאע"ג דהערוך סבר שנטמאים המים מחמת הזרוע סברא יחידאה היא כמ"ש מרן בב"י שם דאין כן דעת כל המפ', באופן דלדעת הרשב"א כיון דחייב ליטול כל היד לא שייך לדידיה אזהרה זו דהגבהת הידים כלל, אפי' לא היו מים הראשונים רביעית שלם, שהרי אע"ג דהמים טמאין מ"מ נטהרים הן במים השניים, שהרי כל היד הוא עיקר מקום נטילה, ואפי' יצאו לזרוע וחוזרין אין בכך כלום, וכ"ש אם היה בראשונים רביעית דא"צ הגבהה אפי' להר"ש ודעמיה.

ומרן בשלחנו (או"ח קס"ב א') פי' הנוטל צריך להגביה ידיו למעלה וכו', והיינו כשאינו נוטל כל היד עד מקום חבור היד עם הזרוע, אבל אם נוטל עד שם א"צ להגביה ידיו, וכן אם שפך על ידיו רביעית בפעם א' וכן המטביל ידיו א"צ להגביה ע"ש, ולהבין דבריו יש להקדים דבס"ם קס"א הביא מרן ב' הדיעות, דעת הרשב"א שצריך ליטול כל היד עד הזרוע, וד' הר"ש דסגי עד סוף האצבעות ולא הכריע לדינא, דאעפ"י שד' הרשב"א כתבה תחלה בסתם וד' הר"ש בשם י"א, לא כיוון לפסוק כהרשב"א דוקא, כפי מה שדרכו בכה"ג דכשמביא סברא א' סתם בתחלה ואח"כ בשם י"א דעתו לפסוק כסברא ראשונה, דהא הכא מסיים בה וראוי לנהוג כדעת הראשון, הרי דאינו אלא לצד חומרא וזהירות, אבל לדינא אה"נ דיכול לנהוג כדעת הר"ש, וכן בדין בס' דרבנן, ומעתה הכא הכי אמר מר העושה ונוהג כסברת הר"ש שאינו נוטל אלא עד סיום האצבעות יש לו ליזהר להגביה ידיו, דכיון דנוהג כסברת הר"ש אית ליה למעבד כקוליה דמר וכחומריה, ולדידיה דמקום כף היד אינו מקום נטילה

להגביה את ידיו. (ג). הנוטל את ידיו אם נתכוון ידיו טהורות, רשב"ג אומר נטל את הראשונים ואחר כך נמצא על יבחוש שבריתו מן המים, וידיו טהרות. (ד). הנוטל ידיו אם הלכו המים עד הפרק ידיו טהורות, ואם לאו ידיו טמאו', ספ' לא הלכו ידיו טהרות, ורבי יוסי אומר ידיו טמאו'. נטל את הראשוני' זו לעצמ' וזו לעצמה ונמלך ונוטל את השנים לשתי ידיו כאחת טמאו זו את זו, נטל את השניים ואת הראשונים לשתי ידיו ונמלך ונטל את השניים זו לעצמ' וזו לעצמ', אם נתכוון ידיו

חסדי דוד

היכא השתא כדלעיל, אבל אם הוא נוהג כסברא הרשב"א שנוטל כל היד, הרי המים השניים מטהרים את הראשונים לדידיה וינהוג כחומרא דמר וכקוליה, דמשום חשש שמא יצאו לזרוע ליכא, דכבר אמרן שדי הערוך יחידאה, וסיים וכן אם ספק רביעית או הטביל א"צ להגביה, דהכי הוא ואפי' למאן דעביד כהרא"ש דלא נטל או הטביל אלא עד האצבעות דהא ליכא מים טמאין, וכ"ש אי עביד כהרשב"א שנטל כל היד ואיכא נמי רביעית, דהא לדידיה אפי' ליכא רביעית א"צ, ק"ו אי איכא רביעית בפעם א', ודוק היטב כי בזה מתורץ מה שהק' הרמג"א שם על מרן והניח בצ"ע, אלא שהרב שם עירב דעת הערוך עם דעת הרשב"א ואין עירובו עירוב, ומ"ש ע"ד מרן דמ"ש והיינו וכו' זהו כס' הרשב"א וכו' ליתא, דלס' הרשב"א הא לא חשיבא נטילה, אלא כוונת מרן כדאמרן, וגם מה שהק' שם על מור"ם לק"מ, דקושייתו אינה אלא לפי שהוא ז"ל הבין דלהרשב"א נמי מהני לדינא אם אינו נוטל אלא עד סוף האצבעות, אלא דסבר דאז צריך להגביה ידיו וא"כ לא מהני לדידיה השפלה, והיכי כתב מור"ם וה"ה אם משפילן וכו', אבל מעיקרא קו' ליתא דלהרשב"א לא משכחת לה דנוטל האצבעות בלבד דלדידיה בהכי לא מהני נט"י כלל אא"כ נוטל כל היד עד הזרוע, ואז פשי' דא"צ הגבהה, אלא דברי מור"ם קיימי על תחלת דברי מרן כשאינו נוטל כל היד דהיינו לנוהג כס' הרא"ש, ולדידיה ודאי דה"ה אם משפילן, ולא בא מור"ם לחלוק וא"צ להגיה וליתן את הניתנים למעלה למטה כמ"ש המג"א, אלא במקומו דבר ובזמנו דבר והבן.

(ג). הנוטל את ידיו אם נתכוון וכו'. פשוט דאיירי דוקא לתרומה, דאילו לחולין לא בעי כוונה אפי' לטבילת גופו כ"ש לנט"י שאין להן עיקר מן התורה, ומדברי התו' פי' השוחט דל"א בד"ה הוא סבר וכו', מוכח דאפי' לריו"ח דהתם דס"ל כר' יונתן בר יוסף דאפי' לחולין בעי כוונה, מודה הוא בנט"י לחולין דלא בעי כוונה, משום דריו"ח אית ליה הלכה כסתם מש', ותנן במס' מכשירין פירות שנפלו לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות ופירות אינן בכי יותן ע"ש, וטעמא ודאי כדאמרן. וא"כ ע"כ הך דהכא לתרומה[12]) וכדכתי' נמי לעיל בפ"ק גבי נתכוון נותן ולא נתכוון נוטל, ושם כתבתי מה שפי' הרמב"ם בזה ע"ש.

רשבג"א וכו' על ידיו יבחוש וכו' ידיו טהורות, כצ"ל. וקאי אמתני' (פ"ב מ"ב) דתנן נטל את הראשונים ונמצא על ידיו צרור או קיסם ידיו טמאות, שאין מים השניים מטהרין אלא המים שע"ג היד, רשבג"א כל שהוא מבריית המים טהור ע"כ. ואתא הכא לפרושי למלתיה דרשב"ג מאי קאמר, ופי' דמבריית המים היינו יבחושין שברייתן מהמים, וטהור דקאמר ר"ל דחשיב כמים ואינו חוצץ, ומים השניים מטהרין אפי' המים שעל גביו. ותמהני מהר"ש שנעלמה מעיניו תוס' זו, דכתב ע"ד רשב"ג דמתני' כל שהוא וכו', אפי' מה שע"ג הצרור, א"נ מודה רשב"ג במים שע"ג הצרור אלא אהא דנקט ת"ק מים שע"ג היד קאי ואתא רשב"ג לרבויי אפי' יבחושין וכו', כדאי' בפ' כל הזבחים (כ"ב א') ע"כ. ובודאי דאי הוה חזי לה להתוס' לא הוה מהדר אפי' אחרינא דלא כפי' התוס', ועוד לא היה צריך לאתויי מההיא דזבחים דההיא איירי לענין שמטבילין בהם ע"ש דכ"ג, דאיברא דמההיא ליכא ראיה להכא, דהתם ר"ל אם ריסקן וטבל במעיהם, דהמעים ודאי חשובין כמים הואיל ונימוקין הם ותחלת ברייתן מהמים, ודומה לעינו של דג דאי' נמי התם דמטבילין בו, ופירש"י שנימוק שומן עינו בחורו ע"ש, אבל הכא דמיירי שהיבחוש שלם בתוך עורו אותו העור דבר קשה ואינו כמים ואיכא למימר דחוצץ, וגם שאין המים השניים מטהרין המים שעליו, דמש"ה כתבתי בסס"ל בהך מתני' דאע"ג דבההיא הלכה כרשב"ג כמו שפי' הרמב"ם בפ"ה דמקואות, מ"מ בהא כתב בפי' המש' דאין הלכה כרשב"ג, ובהכי ישבתי מה שהק' התי"ט בין על הרמב"ם ובין על מרן ע"ש. וכר מן דין לא ידעתי כפי פי' הראשון דהר"ש, דס"ל לרשב"ג דאפי' מה שע"ג הצרור, מה שייך בהא ל' דכל שהוא מבריית המים, אטו צרור מבריית המים הוא, ובדוחק יש לפ' דה"ק כל דבר שעולה עליו המים השניים מטהרין את המים הראשו', ול' בריית המים מחוץ למים כמו ברייתא, כלו' שמים השניים הבאין מחוץ ע"ג הדבר שעל היד מטהר, ועכ"פ העיקר כפי' בתרא כדאמרן.

(ד). הנוטל וכו' ורי"א וכו'. כבר כתבנו לעיל בפרקין, דאי' בפכ"ה (חולין ק"ו ב') נט"י עד הפרק, ושם כתבתי פלוג' דרבוותא איזהו הפרק, ומחלוקת ת"ק ור"י ברור דלשטתייהו אזלי, דרבנן סברי כל ס' בידים בין לטמא בין ליטהר טהור, ור"י סבר ליטהר טמא, ותנא להא לרבותא דר"י, דאע"ג דהמים כשרים ובודאי נטל ויש בהן כשיעור ואין הס' אלא אם הגיעו עד לפרק אפ"ה טמא.

נטל וכו' טמאו זו את זו, נטל את הראשונים לשתי וכו', נטל את הראשונים ונטמאה אחת מידיו ה"ז נוטל את השניים בשניה וכו', ולחוין טהור נטל את הראשונים ואת השניים חוין לפרק ונפל ככר וכו', כצ"ל. והשאר נמחק, ופי' הר"ש (פ"ב מ"ג) דרישא היינו פירושא דמתני', דתנן נטל את הראשונים לידו אחת ונמלך ונטל את השניים בב' ידיו וכו', וז"ל בתוס' מוכח דלאו דוקא ידו א' אלא כל א' וא' בפ"ע ידיו טמאות, ה"ט דכשנצרף ידיו אח"כ לקבל המים השניים נטמאו ידיו בנגיעתם זו בזו דמים שעל יד זו מטמאין מים שע"ג חברתה וכו', וכשנטל השניים לא טיהרו את הראשונים כיון שנטמאו מחמת

12) עיין חגיגה י"ח סע"ב. ולעיל מכשירין פ"ב ה"ח הוכחנו ששיטת התוספתא והירושלמי היא שאף לחולין צריך כוונה, עיי"ש, ועיין מ"ש בתס"ר, עמ' 152. ובכי"ו מוסיף כאן: אבל המטביל את ידיו בין כך ובין כך ידיו טהורות, כלומר, בין נתכוין בין לא נתכוין ידיו טהורות, והיא הברייתא שהביאו בחגיגה י"ח סע"ב.

טהורות, ואם לאו טמאות. (ה). נטל את אחת מידיו הרי זה נוטל את השניים ואינו חושש, נטל את הראשוני׳ ויצא חוץ לפרק ונטל את השניים על גביהן ונפל ככר תרומה מן הפרק ולפני׳ טמא, מן הפרק ולחוץ טהור. נטל את הראשוני׳ ואת השניים חוץ לפרק ונטל את השניים על גביהן ונפל ככר תרומה מן הפרק ולפנים טמא מן הפרק ולחוץ טהור. (ו). נטל את הראשוני׳ ואת השניים חוץ לפרק ונפל ככר תרומה טמא, והדין נותן שיה׳ טהור, ומה אם הראשונים שאינן מטהרין את המים שע״ג היד מטהרין את המים שע״ג הארץ, שניים שמטהרין את המים שע״ג היד דין הוא

חסדי דוד

מי הברכה, אלא אדרבא גם השניים נטמאו בהן, ודוקא בנטל הראשונים זו לעצמה וזו לעצמה, אבל אם נטל את הראשונים לב׳ ידיו כא׳ נחשבות ב׳ הידים כיד א׳ ואין מטמאות זא״ז ע״כ. ובמאי דתניא אם נתכוון וכו׳, פי׳ דכוונה בעי׳ כדפרי׳ לעיל בפ״ק, ואם לאו ידיו טמאות אפי׳ נתכוון בראשונים ולא נתכוון בשניים, דגרע מאילו לא נטל השניים כלל דמטמו הראשו׳ לשניים שלא נתכוון, מאחר דיש לראשונים טו׳ לאחר שנתקנחו מע״ג ידיו כדמוכח בברייתא דלעיל ע״כ. ופי׳ זה דחיק טובא דמה ענין זה לכאן, חדא דהא דבעי כוונה הוא דוקא לתרומה ולא לחולין כדכתי׳ לעיל, ואפי׳ תימא דאיירי הכא בתרומה, מ״מ אין דבר זה שייך לכאן דוקא במציאות זה דנוטל בראשו׳ ב׳ ידיו כא׳ והשניות זו אח״ז, ודין זה הו״ל להשמיענו בסתם נוטל, שאם לא כיון הנוטל בין בראשונים בין בשניים ידיו טמאות, ולפעד״ן דאין פי׳ נתכוון הכא שכיוון לנטילה, אלא הכא דקאמר שנטל הראשונים לב׳ ידיו כא׳, קאמר דדוקא אם נתכוון ליטול ב׳ הידים בכיוון כאחד ממש שלא הקדים קצת ליצוק על יד א׳ קודם האחרת אלא ביחד ממש, אז הוא דנחשבות ב׳ הידים כיד א׳ ואין מטמאות זו את זו, אבל אם לא נתכוון בכיוון אלא שיצק קצת תחלה על יד א׳ קודם האחרת, הרי זו שיצק עליה קצת אחר הראשונה נטמאו מימיה מהמים שקדמו ביד האחרת, וכשנוגעות מטמאות זו בזו דלא חשיבי כיד אחת ואין השניים מטהרים אלא צריך עוד מים שלישים.

ובמאי דקתני שאם נטמאת אחת נוטל את השניים בשניה ואינו חושש, פי׳ הר״ש אעפ״י שהראשונה טמאה היא ע״כ. ולפי״ז ברור דלא איירי הכא בנטילת ידים לאכילה, דלאכילה צריך ליטול ב׳ ידיו אפי׳ לחולין וכ״ש לתרומה, אלא לענין נגיעה בתרומה איירי, וקמ״ל דלא גזרי׳ שמא יגע בידו האחרת, וטעמא דכהנים זריזים הם. ובסיפא פי׳ הר״ש נטל וכו׳, כלו׳ עד הפרק נטל ומעלמן יצאו חוץ לפרק ונפלו משם לארץ נמצא שיש עתה מהם לארץ כנגד הפרק וכנגד חוץ לפרק ונטל את השניים ע״ג הראשונים שעד הפרק ונפל ככר של תרומה על המים שבארץ מן הפרק ולפנים טמא, דמים שנפלו מן הפרק ולפנים לא טיהרו אותן השניים כדאמרן לעיל, שאין השניים מטהרין אלא מים שע״ג היד ולא מים הנופלין לארץ, מן הפרק ולחוץ טהור היינו מים שיצאו מעלמן חוץ לפרק ומשם נפלו לארץ דטהורין הן ואין להן שום טו׳, הואיל וממקום הכשר נטילה באו שם ומשם נפלו לארץ, אבל נטל ראשו׳ ושניים חוץ לפרק ונפלו מהן לארץ טמאין כולם, בין מן הפי׳ ולפנים בין מן הפי׳ ולחוץ, ואין השניים מטהרין אותן שעל הארץ כלל ואפי׳ שחוץ לפי׳, אעפ״י שהיה בדין מק״ו שיהו טהורין כמו שמפי׳, ומה הראשו׳ שאין מטהרין את המים שע״ג היד דבעודם על היד הן טמאין עד שיבאו שניים ויטהרום וכו׳, ואפ״ה מטהרין את המים שע״ג הארץ היינו אותם שיצאו מעלמן חוץ לפי׳ ונפלו משם לארץ, דאם נפל עליהם ככר של תרומה טהור, שניים שמטהרין מים שע״ג היד כדאמרן כ״ש שדין הוא שיהיה להן לטהר מים שע״ג הארץ ע״כ. ושותא דמרן הר״ש לא ידענא בעניותין, דאיך יתכן שהמים שהיו ע״ג היד לפי שיצאו להן מעלמן חוץ לפרק ונפלו משם לארץ שיהו טהורין ואין להם טו׳ כלל, הלא בתחלה כששפך אותן ע״ג היד נטמאו מהיד, דמש״ה צריך מים שניים לטהרן, וא״כ טו׳ שבהם היכן הלכה, הטו מפני שנפלו לארץ פרחה טו׳ מנייהו, ומאי דאמר מר הואיל וממקום הכשר נטילה באו, אני שמעתי ולא אבין, דאדרבא לפי שבאו ממקום הכשר נטילה דהיינו מהיד הרי הן טמאין, שהרי היד טמאה היא עכ״פ מגזרת חכמים. הגם הלום מאז דקאמר דבריש׳ המים שבארץ שמן הפי׳ ולחוץ טהורין שאין שם אלא מים הראשונים, ובסיפא לפי שיש באותו מקום ראשונים ושניים הרי הן טמאין, איך יתכן זה הטו יצאה בארעא וכו׳, ועוד לפי דרכו של הרב נמצא דמ״ש שהיה בדין וכו׳ היא קו׳ קיימת, דהא הק״ו ניתן לידרש לעולם ולא השיב כלום התנא ונסתר הדין מכח הק״ו.

אמנם לדידי עניא נר׳ לפי׳ דידוע שיש פרק ויש פרק היינו פי׳ סוף האצבעות ופי׳ המחבר היד עם הזרוע, והיכא מ״ד דמקום נטילה עד סוף היד, והיכא מ״ד ע״ם קשרי האצבעות, והמקום שגזרו בו רבנן טו׳ היד הוא עד מקום טהרתו למכ״ל ולמכ״ל, והשתא ז״ש התנא נטל את הראשו׳ עד פי׳ האצבעות, דסבר כמ״ד שזהו השיעור, והילכך לא היתה כוונתו ליטול לשם נטילה אלא עד לשם, אבל המים נתפשטו וקצתם נשפכו במקום האצבעות וקצתם נשפכו בלא כוונה חוץ מהאצבעות על כף היד, ושוב נטל את השניים על גביהן ונפל ככר של תרומה מן הפי׳ ולפנים טמא, מהטעם שכתב הר״ש שאין השניים מטהרין אלא המים שע״ג היד ולא המים שעל הארץ, וכדתנן בהדיא בפרקין, אבל נפל הככר מן הפי׳ ולחוץ על המים שנפלו מכף היד, בין שיש שם מים ראשונים בלבד בין שיש שם מים שניים ג״כ השניים נתפשטו קצתם ע״ג היד עכ״פ הככר טהור, שאותם המים טהורין עכ״פ שהרי לא באו ממקום שגזרו עליו טו׳ לסברא זו, דמעיקרא נשפכו מהכלי על הכף ולא שנתגלגלו ממקום האצבעות לשם, אבל אם נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק האצבעות מרצונו ומדעתו לשם נטילה, גלי אדעתיה דסבר כמ״ד שכל זה מקום נטילה הוא, וא״כ כפי טהרתן כך טומאתן, והרי בין אלו ובין אלו טמאין הראשונים ואין השניים מטהרין המים שע״ג קרקע. ומאי דמסיים שהיה בדין וכו׳, ה״פ ומה אם בריש׳ אמרת דאעפ״י שאין שם כנגד הפי׳ ולחוץ אלא מים הראשו׳ בלבד עכ״ז אמרת דהככר טהור, אעפ״י שמים

שיטהרו את המים שע"ג הארץ. (ז). נוטלין ד' וחמש' זה בצד זה ואינן חוששין משום ד' דברים,

חסדי דוד

הראשו' גריעי שאין מטהרין המים שע"ג היד, הכא בסיפא שיש שם גם השניים שמטהרין את שע"ג היד אינו בדין שיהיה טהור, אבל לא חש תנא להשיב דמובן מעצמו דהאי ק"ו פריכא הוא, מה לרישא שכן לא שפך שם המים לשם נטילה דהכי סבר דא"ל לכך אין שם מים טמאין כלל, תאמר בסיפא דאיכא מים טמאין שהרי נטל לשם נטילה ואין השניים מטהרין כדלעיל.

(ז). נוטלין ד' וה' וכו'. הביאה הר"ש במש' ג', ופי' ואין חוששין וכו', כלו' שאם נפלו מיד זה ליד זה נטמאו ונעשה בהם מלאכה ולא נטלו מן הכלי, ואין חוששין נמי שמא לא ניטלו מן הרביעית, דאם היה חצי לוג לחמשה ותנן לעיל בפ"ק מחצי לוג לד' ולא לה', נמצא כששמש הולך ושופך מים על ידיהם אם כשנטלו הג' נשאר עדיין בכלי רביעית מהניא נטילה לב' האחרונים, וס' הידים טהורות ע"כ. משמע מדבריו דמאי דתנא זה בצד זה בדוקא הוא, וטעמא דהשתא שייך לומר דאין חוששין שמא וכו', אבל אם הם זה ע"ג זה מאי שמא הא ודאי נפלו מיד העליון ליד התחתון וכלהו איתנהו ביה, דהרי נטמאו בידו של ראשון, והרי נעשתה בהן מלאכה ולא באו ליד הב' מן הכלי, אבל הא ודאי ליתא, דהא בהדיא תנן זה בצד זה או זה ע"ג זה, ובהכרח צ"ל הטעם כמ"ש הרמב"ם, לפי שהם כלם במדרגת יד אחת אנו חושבים אותם ע"ש, אלא דלפי"ז ק' ליש' דתוס' מאי שמא דקאמר, והכי הול"ל אין חוששין משום נטמאו ומשום נעשה בהן מלאכה וכו', ונראה לי עם מה שראיתי למרן בב"י סי' ק"ס, שכתב ואפשר שאם ידי הב' מרוחקות מידי הא' לא עלתה לו נטילה, לפי שהוא נוטל במי רחיצת חבירו, אלא כשידי הב' סמוכות לידי הראשון מיירי, דחשבי' להו כיד א' ע"כ, והשתא נ"ל דהיינו דדייק תנא הכא אין חוששין משום שמא הרחיק הב' ידיו קצת, באופן דאפי' דלא חשיבי סמוכות דא"א למחשבינהו כיד א', ואם באנו לחוש לזה מי יגיד לנו עד איזה שיעור מיקרו סמוכות, וא"כ ניזיל לחומרא, קמ"ל דליתא אלא אדרבא לקולא נקטי', ואע"ג שאינם סמוכות ממש שפיר דמי, מה"ט דכל ס' בנט"י טהור לרבנן דקי"ל כוותייהו אפי' ליטהר וכדלעיל. ומה שפי' הר"ש דאם היה חצי לוג לה' וכו', לשיטתיה אזיל דפי' ברפ"ק דמאי דתנן מחצי לוג לד' דמשמע אבל לא לה', היינו כשלא נשאר לב' האחרונים רביעית ע"ש, אבל להרמב"ם במים ראשונים אין פחות מכדי רביעית לכל א' וא' וכדכתי' התם, וכ"כ שם בה' ברכות (פ"ו ה"י) נוטלין ד' או ה' זה בצד זה או יד זה ע"ג זה בשטיפה א', ובלבד שירפו וכו' ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל א' וא' ע"כ.

ומאי דתני הכא סיפא אבל הנוטל וכו' בחפניו וכו', לא הביאה זה הר"ש, ומ"מ ברור שיש כאן ט"ס וכצ"ל ידיו טמאות שמתחלה לא ניטלו מן הכלי, ואע"ג דמתני' היא בפ"ק לא יתן לחבירו בחפניו, הכא טעמא דמתני' אשמעי', וקמ"ל דאע"ג דהרי אפי' ד' וה' זה תחת זה אע"ג דלא באו ליד האחרונים אלא מידו של ראשון, מ"מ שאני התם דהואיל ותחלתן מן הכלי שהרי העליון נוטל מן הכלי חשיבי כלהו כיד א', ונמצא שנוטלים מן הכלי, אבל הכא מתחלה זה מילא ידיו ואח"כ שפך משם על ידי חבירו, וגם זה פי' הרמב"ם שם דין י"א ומסיים שאין חפניו כלי, ואח"כ יש כאן עוד ט"ס וכצ"ל שניהם שנטלו ב' ידיהן זה משמינית וכו', וכך הביאה הר"ש ברפ"ק, ופי' ב' כלים שאין בכל א' כי אם שמינית דהיינו רביעית בין שניהם, ואלו הב' לא נטל כל א' כ"א ידו אחת ובאת א' שפכו מב' הכלים על שתיהן שהקילוח מתערב אפ"ה ידיהן פסולין ע"כ.

ובטרם אלך והנני בידים עסקניות הי זה מקום בינה מעשה לבנה אהא דאמור רבנן כל ספק בטהרת ידים טהור למאי אצט', ומאי קמ"ל פשי', הא בכל מידי דרבנן קי"ל ספק דבריהם להקל, וה"נ בעינא למידע אי הדמין יתעבד לההיא דאמרי' במי שהיה טמא טו' קלה ס' טבל ס' לא טבל ספקו טהור, וכן בטמא ודאי אפי' בטו' דאו' וטבל במקוה שיש בו ס' מים שאובין וכיוצא, והדברים מוכיחין דלא כל אפיא שוין ויש ברירה בדרבנן, בשגם חזיתיה להרב הגדול במשל"ם בפי"א מה' מקואות אשר בנה ואשר נטע אעיקריה קאי בארץ טובה והרחבה, וגם אני בעניי עמדתי ואתבונן בו לעיל בפ"ב דמקואות וביותר בפ"ו דטהרות. אכן אמרתי אשנה פרק זה, הנה זאת מצאנו לרבינו הרמב"ם בפי"ד מהא"ה שכתב כל הספקות שטהרו חכמים, ושם בדין ב' גבי מים שאובין כתב ג' לוגין ס' נפלו וכו' ספקו טהור, והרי המקוה בכשרותו ואין מורין לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות לכתחלה, ואם טבל ועשה טהרותיו טהורות, ובס"פ כתב היתה ידו אחת טמאה ואינו יודע איזו היא אומרין לו שלא יעשה טהרות עד שיטול ב' ידיו, ואם נגע בא' מהן בטהרות קודם שיטול ידיו טהרותיו טהורות, ובפט"ו דין ט' כתב אעפ"י שס' רה"ר טהור, כשיבא לישאל אומרים לו אם טבלת אין בכך הפסד אם טבל ה"ז משובח, ואם לא טבל ועשה טהרות הרי הן טהורות שס' רה"ר טהור ע"כ. וכתב ע"ז הר"ב משל"ם (פ"י מה' מקואות ה"ו) והנר' דגבי ס' ר"ה לא נקט ואין מורין, משום דהתם פשי' דאם בא לישאל אם הוא טהור מורין לו, דקי"ל כעדותו דיוסי בן יועזר (ע"ז ל"ז ב') דהא תני לה בבחירתא (עדיות פ"ח מ"ד), אלא שאומרים לו אם טבלת אין בכך הפסד, וטעמא דמלתא שאם לא יורו לו דילמא אתי לשרוף טהרות שנגע בהם, ומש"ה מורין לו היתר, אלא שא"ל שאם יטבול אין בכך הפסד, אבל הכא שבא לישאל על הטהרה כתב שאין מורין לו לטבול במקוה זה, משום דלא נפיק חורבא על מה שעבר, ועל העתיד לעולם לא חששו, דכיון שאין מורין לו פשי' שלא יגע בטהרות עד שיטבול, ואם יגע לא נפיק חורבא דהא טמא הוא בודאי, ועוד דיש לחלק בין היכא דכבר בא הדבר לכלל ס' דהתם מורין לו דכך גזרת הכתוב לטהר ס' זה, אבל היכא דעדיין לא בא הדבר לכלל ס' פשי' שאין מורין לו שיכנס לכלל ס' וכו', אך מה שאני מסתפק הוא אם טבל במקוה זה ובא ושאל אם יאמרו לו ב"ד אם חזרת וטבלת אין בכך הפסד דומיא דס' טו' בר"ה, ומדלא כתבו רבי' נר' דדוקא בס' טו' בר"ה דהוי ס' מן התורה אף שגזרת הכתוב הוא לטהר ס' זה, מ"מ א"ל אם טבלת וכו', אבל בס' דרבנן נהי שאם בא ליכנס אין מורין לו, אבל אם כבר נעשה הס' א"ל

משום שמא ניטמאו ומשום שמא נעשתה בהן מלאכ' ומשו' שמא לא נטלו מן הכלי ומשום שמא

חסדי דוד

טהור אתה ואין א"ל שיטבול, וזהו שרבי' ברפט"ו כשבא לבאר ס' ד"ס לא הזכיר כלל אם בא לישאל מה א"ל וכו', ומסיים בזה ולדעתי ג' מדרגות הם זה למעלה מזה, דגבי ס' בר"ה מורין לו היתר, אלא שא"ל אם טבלת וכו', למעלה מזה ס' מים שאובין למקוה שאין מורין לו ליכנס לכלל ס', אבל אין א"ל שלא יגע בטהרות עד שיטבול במקוה הכשר, למעלה מזה ידו א' טמאה דאיכא למיחש דילמא יבא לידי טו' ודאית וכו', אומרים שלא יגע בטהרות עד שיטול ב' ידיו ע"כ דברי הרב, מכאן ואילך דברי תלמיד, כי אני אומר דבהיא דס' רה"ר שהס' הוא אם נטמא דליכא חזקת טו' אה"נ דשרי אפי' לכתחלה מידי דרבנן, הילכך לא אמר רבי' בהא דאין מורין אלא מורין ומורין, אלא שאם בא לשאול משיאין לו עצה הוגנת, כי ההיא דר' ינאי (ע"ז ל"ז ב') הואיל וליכא פסידא, אבל חיובא לית לך, האמנם מאי דגרי' מדברי הרב דמ"ש רבי' גבי ס' ר"ה הא דמורין לו הוא דוקא אם כבר עשה טהרות ואח"כ בא לישאל, בהא דוקא מורין לו כי היכי דלא ליפיק הורבא שיבא לשרוף הטהרות שעשה, אבל אם עדיין לא עשה טהרות כשבא לישאל אין מורין לו ליכנס לבית הס' לכתחלה לעשות טהרות, הואיל ולא נפיק מינה חורבא, דלעתיד לא חשו, דכיון דאין מורין לו ודאי לא יגע, לא ידעתי בעניי היכן מלא כן בדברי רבי', דאדרבא מסתמיות דבריו מורה דאפי' בא לישאל קודם שיעשה טהרות מורין לו שהוא טהור, אלא שא"ל אם טבלת אין בכך הפסד, וכן בדין דהא קי"ל כעדותו דיוסי בן יועזר וכמ"ש הרב גופיה, ומיהו הא דא"ל אם טבלת וכו', הוא דוקא אם בא לישאל קודם שיגע בטהרות ואינו אלא דרך זהירות ופרישות בעלמא, ובהכי איירי ר' ינאי וכדכתי' התם במקואות, אבל אם לא שאל אלא אחר שעשה טהרות אפי' הא נמי אין א"ל דילמא יבא לשרוף או לתלות דבר שהוא טהור דרחמ' שרייה, וכך כוונת רבי' אעפ"י שס' ר"ה טהור, אם בא לישאל מיד קודם שיגע בטהרות א"ל אע"ג דטהור אתה משורת הדין מ"מ אם טבלת אין בכך הפסד, שהרי לא נגעת בטהרות, ועוד דאפי' הוא ס' טו' מת אין א"ל להזות מס', משום דאיכא פסידא קצת דהמזה על הטהור טמא, אלא טבילה לבד אמרי' ליה, וכמו שהוכחנו שם מל' רבינו, וכיון דליכא שום הפסד כלל אע"ג דאפי' אי' דרבנן ליכא הכא דמס"ה מורין לו להיתר, מ"מ דרך עצה טובה א"ל אם טבלת וכו', אבל בס' שאובין למקוה דאיכא טו' ודאי, אע"ג דס' דרבנן להקל מ"מ הואיל ואיכא חזקת טו' לא שרי' ליה לכתחלה לעשות מעשה ולטבול הואיל וליכא פסידא וזה לכ"ע, אבל אם טבל ובא לשאול אם עלתה לו טבילה בהא פליגי ר"י ורבנן במתני' פ"ב דטהרות, דרבנן חשבי ליה דיעבד ואמרי' לו טהור אע"ג דהכתי לא עביד טהרות, ולר"י חשיב לכתחלה והילכך א"ל טמא, ודוקא בכה"ג דאתחזקת טו', וקי"ל כרבנן וז"ש הרמב"ם אין מורין לו לטבול במקוה זה ולעשות טהרות וכו', כלו' דוקא משום דאיכא תרתי לכתחלה לטבול ולעשות טהרות, אבל אם טבל ובא לשאול אם יעשה טהרות מורי' ליה אהיתרא כרבנן, אבל אם כבר עשה טהרות בהא אפי' ר"י מודה, כנר' מהתוס' דפ"ב דמקואות, דאתיא לפי' מתני' דפלוג' דר"י ורבנן איגה אלא בבא לשאול אחר שטבל קודם שיעשה טהרות, והיינו דעל מ"ש הרמב"ם בההוא דס' שאובין אין מורין וכו', כתב מרן בכ"מ בתוס' דמקואות אמר כן ר"י גבי מקואות, וסובר רבי' שאין חולק עליו, גם סובר שה"ה לדין זה ע"כ, וכוונתו מבוארת דסו' רבי' דאע"ג דתנן שם במס' ג' ספק טבל וכו', ס' יש בו מ"ס וכו', בטו' קלה דרבנן ספיקו טהור, היינו דוקא דיעבד שכבר טבל, הא לא"ה לכתחלה מודו רבנן לדברי ר"י דהכא שאומרים לו שלא יטבול מטעמא דכתי', וכן כתבתי שם בפ"ב דמקואות על אותה תוס', ומאי דסיים מרן גם סובר שה"ה לדין זה, פי' דאע"ג דהתם איירי בב' מקואות דודאי נפלו ג' לוגין בחד מינייהו אלא דא"י בהי מנייהו, לא תימא דדוקא בכה"ג אמרי' דא"ל שלא יטבול משום דאיקבע איסו' ודמי לחתי' מב' התיכות, אבל בנדון דאיירי הרמב"ם דאין כאן אלא מקוה א' ס' נפלו ס' לא נפלו, דלא איקבע איסו' סד"א דא"ל לומר לו שלא יטבול, קמ"ל דה"ה לדין זה, אע"ג דלא איקבע איסו' דכיון דטעמא הוא משום דאין להקל לכתחלה אפי' בס' דרבנן היכא דאיכא חזקת טו' וליכא פסידא, א"כ ממילא אין לחלק בין זה לזה.

וראיתי להרב משל"ם שם שהביא התוס' וכתב עלה וא"ת היכי קאמר ר"י דאם עשה טהרות טהורות, הא ר"י אית ליה דס' ליטהר טמא, וכיון שזה היה ודאי טמא וס' אם טבל אם לאו ספקו טמא, וא"כ גם הטהרות שעשה טמאות, ורצה הרב ליישב דדוקא בס' טבל דהוי טו' ודאית אין חילוק בין טו' קלה לחמורה, וה"נ בס' יש בו מ"ס דליכא חזקת מקוה שהרי חסר לפנינו, דכיון דהוי ס' תורה הו"ל מקוה זה כמאן דליתא, אבל במקוה שהוא כשר ודאי מן התורה וס' מד"ס, מקוה זה כשר הוא שהרי כל ס' מד"ס אזלי' בהו לקולא, וא"כ אפי' היה טמא טו' חמורה וטבל בזה עלתה לו טבילה אפי' לר"י, אלא דאפ"ה ס"ל לר"י דא"ל שלא יטבול וכו', ולפי"ז פי' רבי' כר"י משום דבס' מים שאובין מעולם לא נחלק ר"י, ובמאי דקאמר שא"ל שלא יטבול לא נחלק אדם עם ר"י ע"ש שהאריך קצת, וסיים בה ומיהו איכא לעיוני טובא בחילוק זה, דהא בפ"ב דמס' ידים מ"ד תנן ס' נעשה בהם מלאכה רי"א ליטהר טמא ע"כ, באופן דלא סליק ליה תירוצו ז"ל דהא ודאי לא גריעא ס' שאובין מס' נעשה בהן מלאכה דהא דרבנן והא דרבנן, ותו דידים ודאי עדיפי דלית להו עיקר מן התורה, ואפילו הכא ס"ל לר"י דס' ליטהר טמא כ"ש ס' שאובין למקוה, והדרא קו' דהיכי תני תנא דר"י קאמר שאם עשה טהרות טהורות וכל דברי הרב בזה מגומגמין ע"ע, ואין לנו בתי' קו' זו אלא מ"ש בעניי, דלא קאמר ר"י ס' ליטהר טמא אפי' במידי דרבנן אלא לגבי גברא, דהיינו בבא לישאל קודם שיעשה טהרות, דליכא פסידא בהא ס"ל לר"י דאף אם כבר טבל הואיל ועדיין לא עשה טהרות חשיב לכתחלה, ואין נכון להתיר אי' דרבנן לכתחלה היכא דאיכא חזקת טו' אע"ג דהויא מדרבנן וליכא פסידא, ורבנן חשבי ליה דיעבד הואיל וכבר טבל, אבל אם כבר עשה טהרות היינו ודאי דיעבד ואפי' ר"י שרי כדתניא בתוס', ומאי דמסיים באותה תוס' הא למה זה דומה למי שנטמאת א' מידיו וא"י

לא ניטלו מן הרביעי, אבל הנוטל והנותן לחברו בחפניו ידיו טמאות, שמא תחלה לא נטלו מן הכלי.

חסדי דוד

איזו היא א״ל שלא יעשה טהרות בא׳ מידיו ואם עשה טהורות ע״כ, הדמיון מבואר דהתם נמי ה״ט משום דאיכא חזקת טו׳, הילכך לא שרי׳ ס׳ דרבנן לכתחלה, ור״י לטעמיה דהא נמי בטבל בס׳ שאובין חשיב ליה לכתחלה היכא דלא עשה טהרות כשבא לשאול, הילכך שפיר מדמי להו, אבל לרבנן אע״ג דבההוא דטבל בס׳ שאובין שרו משום דחשבי ליה דיעבד הואיל וכבר טבל, מ״מ בהך דינא דנטמאת א׳ מידיו מודו דלא שרי׳ ליה לכתחלה לעשות טהרות בא׳ מידיו משום דהיינו לכתחלה, וה״ט דאע״ג דבההוא דס׳ שאובין פי׳ הרמב״ם כרבנן, מ״מ פי׳ שם בס״פ ההיא דנטמאת א׳ מידיו, ומרן כתב שם שזה נלמד ממ״ש שם גבי ס׳ שאובין וכו׳, וטעמו הס״ר אשתמיטתיה שהוא סיפא דתוס׳ גופה, וכבר הק׳ עליו המשל״מ שם.

ברם כתב עוד הרב הנז׳ שם וז״ל והוי יודע שאף לדברי מרן מעולם לא אמרה ר״י אלא בבא ליכנס לכלל ס׳ וכו׳, אבל בכל ס׳ מד״ס כגון הנהו דכתב רבי׳ ברפ״ה (וע״ש הוא ול״ל ברפי״ד) דקי״ל דספקן טהור, אין א״ל ב״ד שיטבול, דדוקא בס׳ טו׳ בר״ה הוא דאית ליה הכי לר׳ ינאי, אבל בס׳ טו׳ מד״ס לא וזהו שרבי׳ בפט״ו כתב סתם ספקן טהור ע״כ. ולי אני עבדו הא מלתא ליתא, ואדרבא ההיא דס׳ טו׳ בר״ה אפי׳ ס׳ דרבנן ליכא, שהרי התורה התירה בהדיא ס׳ טו׳ בר״ה, ורבנן נמי לא אשכחן דאסרוהו אלא אדרבא טיהרוהו משום דליכא חזקת טו׳, וההיא דר׳ ינאי דרך עצה טובה בעלמא היא ומהיות טוב וכו׳ וכמ״ש הרמב״ם אם טבלת וכו׳, אבל בס׳ טו׳ דרבנן אין מורין לו לכתחלה, ומיהו לאו כל ספיקי דרבנן שוין, דדוקא היכא דאתחזק א׳ או טו׳ הוא דלא שרי׳ לכתחלה ודליכא פסידא, הא לא״ה שרי אפי׳ לכתחלה וכדכתי׳ התם במקואות, והכי דייקי דברי הרמב״ם שם בפט״ו דבההוא דס׳ מים שאובין, דהיינו באתחזק טו׳ וס׳ בטהרה בהדיא כתב דאין מורין לכתחלה ואם טבל דיעבד דוקא הוא דטהור, ושם בס״פ גבי ס׳ ידים דפי׳ כרבנן דאפי׳ ליטהר טהור, כתב אם היו ידיו טמאות והטבילן או נטלן ס׳ המים היו כשרין וכו׳ ידיו טהורות, כלו׳ דוקא לפי שכבר נטל דיעבד אבל לכתחלה לא, אבל ברישא ס׳ נטמאו הוא דשרי לכתחלה משום דליכא חזקת טו׳, ושוב כתב הא דידו א׳ טמאה דאומרין לו שלא יעשה וכו׳, פי׳ לכתחלה משום דאיכא חזקת טו׳, ולפי׳ סיים ואם נגע וכו׳ טהרותיו טהורות דהיינו דיעבד, באופן שיש לנו לדינא אליבא דרבנן שלש מדרגות, א׳ ס׳ טו׳ בר״ה ובא לישאל אומרים לו טהור אתה אפי׳ לכתהלה, אלא שאם לא נגע בטהרות א״ל אם טבלת אין בזה הפסד, וה״ה לכל ס׳ דרבנן דלא אתחזק טו׳ אלא שהס׳ הוא אם נטמא בטו׳ דרבנן או לאו שרי׳ ליה אפי׳ לכתחלה, אלא שדרך עצה טובה א״ל אם טבלת וכו׳, אבל אם כבר נגע בטהרות תו לא שייך לומ׳ לו אם טבלת וכו׳, משום דהייש׳ לפסידא דטהרות. ב׳ ס׳ בדרבנן דאתחזק טו׳ והס׳ הוא ליטהר, לא מורין לו לכתחלה שיסמוך ליטהר בס׳ זו, כגון ס׳ מים שאובין למקוה, אבל אם טבל אפי׳ לא עשה עדיין טהרות מיקרי דיעבד ומטהרי׳ ליה הואיל וכבר טבל ולא נמלך, וה״נ ידו א׳ טמאה ודאי וא׳ טהורה ובא לישאל אם יכול לעשות טהרות בידו א׳ אין מורין לו לעשות דהיינו לכתחלה ואיכא חזקת טו׳ ודאית אף שהיא דרבנן, אבל אם לא נמלך ונגע בטהרות מורינן דטהורות. ג׳ מידי דרבנן שאין לו עיקר מן התורה, כגון ידים דספק נטמאו בדבר המטמא את הידים, ובכלל זה נמי סתם ידים שגזרו עליהן להיות שניות עד שיטול ידיו ואפי׳ לחולין משום סרך תרומה ונסתפק לו אם נטל ידיו או לא נטל, א״נ שכבר נטל אלא שס׳ אם המים היו כשרים לנטילה, בהא פליגי הרמב״ם והראב״ד בפ״ו מה׳ ברכות, דלהרמב״ם שרי׳ ליה אפי׳ לכתחלה, וא״ל אפי׳ לומר לו אם נטלת במים כשרים שאין בהן ס׳ אין בזה הפסד, ונר׳ טעמו דדוקא בס׳ מים שאובין למקוה שיש לו עיקר מן התורה בכולו שאוב, דאפי׳ להרמב״ם שכתב דשאובה מד״ס, מ״מ כתב שם בפ״ד שלמדוהו בהיקש ע״ש, ועוד שהוא לטהרת כל הגוף שהיה טמא, בהא מחמירי׳ לומר דאין מורין לו לכתחלה, משא״כ בטהרת ידים דקילי, ולמד כן ממה שלא אמר ר״י בתוס׳ הנז׳ אלא במי שנטמאת א׳ מידיו דהיינו טו׳ ודאית, כגון שנגע בידו בראשון לטו׳ או שהכניס ידו לבית המנוגע, בהא הוא דקאמר א״ל שלא יגע עד שיטול, א״נ בטבילת גופו במקוה שיש בו ס׳ ג׳ לוגין שאובין דא״ל שלא יטבול בזו, ש״מ הא בנטילת ידים דקילא לא אמרי׳ ליה הכי אע״ג דודאי בטו׳ וס׳ בטהרה, משום דהך ודאי דטו׳ דאמרי׳ אינו ודאי, שהרי אינו יודע להן שום טו׳, אלא שכך גזרו ח׳ על סתם ידים שיהיו שניות, והילכך לא חשיב ליה הרמב״ם אתחזק טו׳, והילכך שרי׳ ליה אפי׳ לכתחלה ליגע בס׳ נטל, וכן ליטול במים שיש בהן ס׳, ולא בחולין בלחוד הוא דשרי, שהרי כבר כתב במקואות דין י״א כשם שכל ס׳ ידים טהורות להולין כמו שביארנו שם, כך הן לתרומה כל ס׳ ידים טהור ע״ש, ומיהו דוקא בסתם ידים, אבל בידים שנטמאו ודאי כגון שנגעו בראשון לטו׳, בהא ודאי לא שרי הרמב״ם ליטול לכתחלה במים שיש בהן ספק פיסול וליגע בתרומה, וכ״ש דלא שרי׳ לכתחלה ליגע בס׳ נטל ס׳ לא נטל אלא דוקא בסתם ידים וכדאמרן, אבל ידים טמאות דאתחזק טו׳ אע״ג שהיא מדרבנן, ה״ז דומה למי שנטמא גופו בטו׳ דרבנן כגון שאכל אוכלין טמאין דלא שרי׳ ליה לכתחלה לטבול במקוה שיש בו ס׳ ג׳ לוגין שאובין, וזה דומה למי שנטמאת ידו אחת כדלעיל, ולא איירי הרמב״ם אלא בסתם ידים, והראב״ד שם סבור דכיון דס״ס רבנן גזור על סתם ידים שיהיו שניות, חשיב כודאי נטמאו ונמלא דאתחזק טו׳ ולא שרי׳ ליה לכתחלה אפי׳ לחולין אם יש לו מים אחרים, אבל אם אין לו הו״ל שעת הדחק דחשיב כדיעבד, ונר׳ דלדידיה נמי אפי׳ לטהרות אם אין לו מים אחרים חשיב כדיעבד.

עידן בחיר השתא לעמוד על חקירה אחת שחקר הרב המשל״ם שם, אי הא דאמרי׳ ס׳ ידים טהור וכיוצא אם הוא דוקא בספק א׳, או דילמא אפי׳ היכא ס״ס לטמא או יותר, כגון ס׳ יש בהן כשיעור או לא, ואת״ל יש בהן ס׳ אם נעשה בהן מלאכה, ואת״ל יש שיעור ולא נעשה מלאכה ס׳ טמאין או טהורין, ובתחלה כתב ודע דאפי׳ יש בהן כל הנך ספיקי אפ״ה טהור, ומתני׳ דמס׳ ידים פ״ב הכי מתפרשא, וכ״כ התו׳ בפ׳ בכל מערבין דל״ה ד״ה ס׳ טבל ואפי׳ טבל וכו׳, הך ס״ס נקט משום רבותא דסיפא דאפ״ה בטו׳ קלה טהור

(ח). משתי ידיהן זה משמינית וזה משמינית, אע"פ שמתערבין בקילוח ידיהן טמאות, שמתחלה לא

חסדי דוד

ע"כ, הרי לך בהדיא דאף ליטהר ואיכא ס"ס להחמיר טהור, וריב"א לא פליג אשינויא קמא אלא שנר' לו דוחק מה שתירצו, דאדרבא הו"ל ללמדנו דאפי' בחד ס' ספקו טמא בטו' חמורה ומש"ה קאמר דאו או קתני, ודע דפי' ריב"א הוא מוכרח במתני' דס' מים שאובין שטיהרו חכמים ס' נפלו ס' לא נפלו אפי' נפלו ס' יש בהם מ"ס ס' אין בהן, שוב ראיתי להר"ש במס' ידים שכתב בפי' דאפי' יש במים שנטל כל הך ספקות טהור, הן אמת שדין זה הוא מחודש בעיני לפי שאני הייתי סבור דכי היכי דבשל תורה דקי"ל ס' דאו' לחומרא, קי"ל דס"ס לקולא וטעמא משום דכיון דאיכא ס"ס הו"ל מעוטא דמיעוטא להחמיר ומש"ה קי"ל להקל, ה"נ בהא דקי"ל דס' דרבנן לקולא, אי יש ס"ס להחמיר מן הדין הוא דניזיל לחומרא משום דהוי מיעוטא דמיעוטא להקל, וכבר עמדתי על הקירה זו (והוא בפ"ד מה' בכורות בסוף הפסק ובפ"ח מהא"ה). הא מיהא מהך דידים מוכח בהדיא דאפי' דאיכא ס"ס להחמיר אזלי' לקולא, ומ"מ לא ידעתי אם דין זה נוהג בכל איסו' דרבנן או דילמא דוקא בטו' ידים הקלו וכו', ועיין בפ"מ ח"א סי' ע"ה ודוק ע"כ, וק"ק ע"ד הרב דהכא פשי' ליה דריב"א לא פליג אשינויא קמא דתו', ולעיל בפ"ח מהא"ה נסתפק הרב בדברי התו', שכתב וז"ל ולא ידעתי אי פליגי לענין דינא או לא, ומדברי רש"י שם נר' דאו או קתני ע"כ, ועוד שם הביא פי' הר"ב בההיא מתני' דטהרות דכתב וז"ל ואפי' טבל דהשתא איכא תרתי לריעותא שמא לא טבל כלל, ואפי' טבל שמא קודם טבילה נתחסר אפ"ה ספקו טהור, וכתב עליו המשל"ס אך פי' זה דהרע"ב אינו מוסכם, דאפ' דמתני' תרי מילי קתני, וכן נר' שהוא דעת הר"ש שכתב ואפי' טבל כלו' יש לומר בו ס' טבל במ"ס וכו', דנר' דס"ל דמתני' מילי מילי קתני, וכ"ה ד' רבי' וכו' ע"ש, ולפי"ז לא ידעתי מה זה נסתפק הרב כאן אם דין זה נוהג בכל מידי דרבנן, או דוקא בטו' ידים וכו', תיפשוט ליה מדהר"ש גופיה, מדהכא גבי ידים פי' דאפי' איכא כל הנך ספיקי טהור, והתם גבי מקוה פי' דאו או קתני, תפשוט מינה דסברת הר"ש מיהא דדוקא גבי ידים הקלו, וטעמא רבא איכא כדאמרן לעיל דידים לית להו עיקר מן התורה כלל, ואי לדעת הרע"ב הרי הרע"ב פי' בהדיא בין בההיא דמקוה דאפי' איכא תרתי לריעותא, ובין במתני' דידים פי' ה"נ אע"ג דאיכא כל הנך ספיקי, א"כ לדידיה נמי ליכא לספוקי כלל אי בטו' ידים דוקא, דהא בהדיא פריש דכלהו שוין, ואי נמי לד' התו' דעירובין כיון דפירשו דאפי' גבי מקוה שרי אע"ג דאיכא תרי ספיקי להחמיר, ולדידהו נמי פשי' דכ"ש בטו' ידים דקילי, א"כ להך סברא נמי איפשיטא בעיין דאין לחלק, ואילו לד' ריב"א הרי לא מצינו לו שהיקל גבי ס' ידים להתיר בספיקי טובא, ואימא ודאי דסתמו כפי' דגבי ידים נמי לא שרי' אלא בחד ס' וככל שאר מידי דרבנן, ולדעת הרמב"ם נמי ליכא לספוקי כלל, דכי היכי דמדבריו שבה' מקואות מוכח דלא שרי אלא בחד ספקא, ה"נ מוכח מדבריו שבה' ברכות דאחר שכתב מים שנסתפק אם נעשה בהן וכו', אם יש בהן כשיעור וכו', אם הן טמאין וכו', ס' נטל וכו', מסיים בה שכל ספק שבטהרת ידים טהור, ומדלא קאמר כל הספקות איכא למשמע שפיר דדוקא בס' חד, באופן דמה שנסתפק הרב המשל"ס אם יש לחלק בין ס' ידים לשאר ס' דרבנן איני רואה בעניותי מקום להסתפק, אלא דתליא באשלי רברבי דאילו להרמב"ם והריב"א הרי לא היקלו כלל בס' ידים טפי משאר מילי, ואילו להתו' סתמם כפי' דבכל מילי שרי' אפי' בתרי ספיקי וכן לד' הרע"ב, ולדעת הר"ש הרי מבואר בדבריו שחילק, א"כ הך ספקא למאן מיבעיא ליה, תו קשיא לי על דברי הרב דמאחר דאמר מר דפי' ריב"א הוא מוכרח במתני' דס' מים שאובין, א"כ היכי ניחא ליה למימר דריב"א לא פליג אשינויא קמא, הא ודאי נימא יגיד עליו ריעו וכי היכי דסיפא דהיינו מתני' דס' מים שאובין לא מתפרשא אלא כפי' ריב"א דאו או קתני, דליכא לפי' בה דאת"ל קאמ', דהא קתני ס' נפלו ס' לא נפלו ואפי' נפלו ס' היו בהן מ"ס ס' לא היו, דא"כ משמע דדוקא בכה"ג דאיכא תרי ספיקי להקל חד דשמא לא נפלו כלל ואת"ל נפלו שמא כבר היו שם מ"ס, דשוב אין השאובה פוסלת, וליכא אלא חד ס' לחומרא דשמא נפלו ולא היו שם מ"ס מש"ה טהור הא בחד ס' לא, והא ודאי ליתא דהא כבר הקדים תנא ס' מים שאובין טהור והיינו אפי' בחד ס', א"כ כי היכי דסיפא דהיינו מתני' דס' שאובין מתפרשא דוקא דאו או קתני, ממילא דה"נ רישא ס' טבל ס' לא טבל, ואפי' טבל ס' יש בו מ"ס ס' אין בו פירושא כמו סיפא דאו או קתני, דהא הל' שוה בתרווייהו דברישא קאמר אפי' טבל ובסיפא קאמר ואפי' נפלו והרי זה מכריח פי' ריב"א.

והעיקרא דמלתא דאתינן עלה פשיטא לי דאין להקל בשום אי' דרבנן היכא דליכא אלא חד ס' להקל ותרי ספיקי להחמיר, ול"מ לדעת הרמב"ם וריב"א דמוכח בהדיא דס"ל הכי, ולד' הר"ש נמי אין ללמוד מדבריו אלא דאי' שאין לו עיקר מן התורה דומיא דטהרת ידים, אלא אפי' לד' התו' בשינויא קמא וכדברי הרע"ב אין ללמוד מדבריהם להקל, דאיסו' מטו' לא ילפי', דאיכא למימר שאני טו' דהכי אשכחן לענין טו' דלא שאני לן בין חד ס' לספיקי טובא בין להקל בין להחמיר, כדאמרי' (טהרות פ"ו מ"ד) כל מה שאתה מרבה ספקות וספקי ספקות בר"ה טהור, וברה"י טמא, הילכך סברי הנך רבוותא דה"נ לענין מ"ש בטו' ס' ד"ס טהור, כוונתם לומר דאפי' איכא ס"ס להחמיר אפ"ה טהור, ובהכי ניחא דאצטריכו רבנן לומר ס' ד"ס טהור, דאל"כ פשי' אטו עד האידנא לא ידעי' דס' דרבנן להקל בכל דוכתא, א"ו חידוש הוא שחידשו חכמים לענין טו', דאע"ג דאיכא תרי ספיקי להחמיר וחד בלבד להקל אפ"ה טהור, וכפי"ז אפי' לדעת הר"ש אין ללמוד לשאר אי', ואפי' באי' שאין לו עיקר מן התורה, דהכי ודאי מסתברא כמ"ש המשל"ס גופיה, דכי היכי דבשל תורה דס' להחמיר כי איכא ס"ס להקל מקילי', הה"נ בדרבנן דבחד ס' להקל היכא דאיכא ס"ס להחמיר מחמירי', וא"ל למ"ש הרב משום דהשתא הוי מיעוטא דמיעוטא הקולא, דמשמע מדבריו דכי אמרי' בעלמא ס' דרבנן להקל אפי' בס' מוטה טפי להחמיר אפ"ה קי"ל להקל אע"ג דליכא אלא מיעוטא לגד קולא, ומש"ה קאמר דכי איכא ס"ס אין להקל משום דהו"ל מיעוטא דמיעוטא, דהא מאי דאמרי' בעלמא ס' דאו' להחמיר היינו אפי' לצדי הספקות שוין, וה"ט שדינו להחמיר דחשיב כמחלה על מחלה וכמ"ש הפר"ח בי"ד

ניטלו מן הרביעית. (ט). אלו פוסלין לידים אוכל ראשון והמדפות והמשקין, ר׳ שמעון בן יהוד׳ או׳ משום ר׳ שמעון הנוגע ברצועה טהור עד שיצא בקציצה, רבי יוסי אומר משום ר׳ שמעון הנוגע בקציצ׳ טהור עד שיגע ברצועה. (י). ספר שבלה, אם יכול ללקט הימנו שמונים וחמש אותיות

חסדי דוד

ר״ס כ״ע בשם רבי׳ יונה והרשב״א והר״ן וסיעתייהו, ואפי׳ לד׳ התו׳ דמייתי התם דאין להחמיר אלא בס׳ מוטה להחמיר, פשוט שם דהיינו דוקא בס׳ טריפה משום דאיכא חזקה דהיתרא דנשחטה בחזקת היתר עומדת, אבל בעלמא היכא דליכא חזקת היתר מודו כ״ע דס׳ שקול באי׳ תורה להחמיר דחשיב כמחלה ע״מ, ולפיכך אי איכא ס״ס הו״ל כרובא דהיתרא ומש״ה דינו להקל, דהס׳ השני עביד ליה רוב, מעתה דון מינה דה״נ בחד ס׳ דרבנן דחשיב כמע״מ ודינו להקל, אי איכא תרי ספיקי להחמיר וחד להקל דינו להחמיר דהו״ל כרוב אי׳, ומלבד שכ״כ הר״ב פ״מ בה״א סי׳ ע״ה כמ״ש הרב, ה״נ כתב להדיא הר״ב פר״ח בסי׳ ס״ע ס״ק מ״ד על הוראת הר״ב ל״ל, וז״ל ואין נר׳ הוראתו בזה שאילו היתה יודעת בודאי שהניחה חתי׳ אחת מלמלות ולא נודע אם חלב או שומן תלי׳ לקולא דחלב הניחה, דהו״ל ס׳ בדרבנן ולקולא, אבל השתא דאיכא תרי ספיקי דשמא לא הניחה שום חתי׳ מלמלות, ואת״ל הניחה שמא שומן הניחה ולא חלב אין כאן ס׳ שקול להתיר ואף בדרבנן אזלי׳ לחומרא בכה״ג ע״כ, והדברים ברורים. ואמנם באי׳ דרבנן שאין לו עיקר מן התורה אולי שיש מקום להקל קצת.

(ט). אלו פוסלין לידים וכו׳. לא הביאה הר״ש, ומ״מ פירושה ברור ואתיא כרבנן דמתני׳ דרפ״ג, דכל שהוא ראשון מטמא את הידים בין שיהיה אותו ראשון כלי או אוכל או משקה, וז״ש כאן אוכל ראשון, והמדפות מל׳ מדף דהיינו עליונו של זב שאינו אלא ראשון ואינו מטמא אדם, ומ״מ מטמא את הידים, והמשקין דקתני פשוט דאיירי אפי׳ במשקין שנטמאו באוכל ראשון או שני, לפי שהמשקין תחלה לעולם וכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה, ומאי דקתני פוסלין היינו לגבי החולין, לפי שידים שניות הן ואין ב׳ עושה ג׳ בחולין, ופשוט דהיינו קודם שגזרו על סתם ידים להיות שניות לעולם דב׳ גזרות הוו כמבואר ברפ״ק דשבת (י״ד ב׳).

ר״ש בן יאודה וכו׳, עד שיגע בקציצה, כצ״ל. ואמתני׳ (פ״ג מ״ג) קאי דתנן רצועות תפי׳ עם התפי׳ מטמאין את הידים, רש״א רצועות אין מטמאין את הידים, וקמ״ל הכא דתנאי היא אליביה דר״ש דמתני׳ דנר׳ דלא פליג ר״ש אלא ברצועות אבל בקציצה אה״נ דמודה לרבנן היינו רשב״י אליביה, אבל איכא תנא אחרינא דפליג עליה בסברת ר״ש כדמסיים הכא, ויש כאן עוד ע״ס וכצ״ל, ר׳ זכאי אומר משום ר״ש הנוגע בקציצה טהור עד שיגע במזוזה[13]), והכי מייתי לה תלמו׳ בפ׳ המוציא יין דצ״ע, ובוכיה מינה דקרי תנא לתפילין מזוזה, ופירש״י קציצה הוא הדפוס של עור שהתוך לד׳ בתים וכו׳, והאיגרות בתוכן במזוזה הן האיגרות שבתוך הבתים ע״כ, ולהך תנא ר״ש פליג את״ק דמתני׳ בתרתי. והגוס׳ שלפנינו ע״כ משבשתא היא בין בשם התנא דלא יתכן דר״י נימא מלתא בשם ר״ש דהברים הוו ור״י קשיש מר״ש, א״ו גי׳ הש״ס עיקר, ומאי דמסיים כאן עד שיגע ברצועה פשוט דט״ס הוא כי איך יתכן דסבר דהרצועה עדיפא מהקציצה, ותמיהא לי על הר״ש דמייתי להתוס׳ וגריס בה כגי׳ הס׳ עד שיגע ברצועה ולא הרגיש דלא מתוקמא כלל, וגם כמדומה דאשתמיטתיה הסוגייא הנז׳, וגם מהר״ב ח״ן אשתמיטתיה דמייתי להך תוס׳ מתוקנת הכי בשם א׳ קדוש, ודפי׳ מזוזה האיגרות וכו׳ ע״ש, ולא ראה של׳ התוס׳ הוא ש״ס ערוך והפי׳ הוא פירש״י ז״ל.

(י). ספר שבלה וכו׳, פ״ה אותיות וכו׳, כצ״ל. ומייתי לה תלמו׳ בפ׳ כל כתבי דקע״ו לענין להציל מפני הדליקה, והכי אי׳ התם איבעיא להו הני פ״ה אותיות מכונסות או מפוזרות, ר״ה אמר מכונסות, ר״ח אמר אפי׳ מפוזרות, מיתיבי ס״ת שבלה וכו׳ תיובתא דר״ה, (ופירש״י דמדקתני ללקט מכלל דמפוזרות נינהו) תרגמה ר״ח אליבא דר״ה בתיבות, ופירש״י לא כל אות ואות לבדה, אלא ללקט תיבה כאן ותיבה כאן עד פ״ה אותיות ע״ש, וצ״ל דהבעיין לא ידע הברייתא דמקשו מינה בתר הכי לרב, דא״כ הרי ידע דאפי׳ מפוזרות מדקתני ללקט, דהכתי לא ידעי׳ הך פירושא דחדית ר״ח דשייך לשון ליקוט בתיבות, אלא נר׳ שכך היו מקובלין דכל שנשאר בו שיעור ס׳ קטן כויהי בנסוע יש בו קדושה, אלא שלא היו שונין ל׳ הברייתא כהווייתה ומש״ה איבעיא להו. ומדברי התו׳ שם נר׳ דהך בעיא קאי אההיא דלעיל, דבעא מניה ר״ה בר חלוב מר״נ ס״ת שאין בו ללקט פ״ה וכו׳, ומש״ה קשיא להו דאמאי לא פשיט הבעיא מההיא גופה דמשמע הא יש בו ללקט מצילין אעפ״י שמפוזרות והניחו בתימא ע״ש, ולפע״ד דהיקא מלתא לומר דעלה קאי, דלא יתכן דר״ה ור״ח קיימי על הבעיא דר״ה בר חלוב דאינהו קשישי ועדיפי מניה, ותו דהך דאיבעיא להו היינו בבית מדרשו דר״ה דהוה בסורא באתריה דרב רביה ומלך אבתריה, ור״נ דבעא מניה בר חלוב בנהרדעא אתריה דשמואל דתלמידו הוה.

ואיך שיהיה המורם מאותה סוגייא שאם יש ללקט מס״ת שבלה מתוך תיבות שלימות פ״ה אותיות אפי׳ אין בהם שום אזכרה, ואפי׳ מקצת התיבות בל׳ תרגום כגון יגר שהדותא מצילין בשבת, וממילא דמטמא את הידים, וה״נ פרשה שיש בה אזכרות אפי׳ אין בה פ״ה אותיות מצילין, וה״נ פרשה שנכתבה בפ״ע ויש בה פ״ה אותיות אעפ״י שאין בה אזכרות משמע מתוך בעיא דר״ה בר חלוב דלעיל דהא נמי מצילין ע״ש, ונר׳ שזהו פי׳ דסיפא דהכא מגלה שכתוב בה וכו׳, כלו׳ בפ״ע, והרמב״ם בפ״ע מהא״ה כתב הענין בקצרה, וסמך על מה שביאר בפרטות בפכ״ג מה״ש, ומיהו הא דפרשה בפ״ע שיש בה פ״ה אותיות ואין בה אזכרות לא הזכיר שם בשבת, וגם לשונו שכתב פי׳ שאין בה פ״ה אותיות ויש בה אזכרות כגון ויהי בנסוע, הל׳ מגומגם דמשמע דליכא בפ׳ ויהי בנסוע פ״ה אותיות, ואמנם כבר הרגיש בזה ופירשו מרן בכ״מ שם אבל הוא דחוק ע״ש. ושוב ראיתי שבהא״ה פי׳ להך בבא דמגלה דהכא שכתב וס׳ שנמחק וכו׳, ומגלה שכתוב בה מן התורה פ״ה אותיות כפ׳ ויהי בנסוע הארון הרי אלו

13) וכ״ה בכי״ו.

כפרשת ויהי בנסוע הארן מטמא את הידים, מגלה שכתו' בה שמונים וחמש אותיות כפרש' ויהי בנסוע הארון מטמא את הידי', חבר בה יריעות אחרות היא מטמאה את הידים, והשאר אינה מטמאה את הידים. (יא). ר' יהודה אומר הגליון שבתחלת הספר וכדי הקיף כולן מטמאין את הידים, ב"ה ושמע על תינוק להתלמד בו, אע"פ שאינו רשאי לעשו' מטמא את הידי'. (יב). המשיחו' והרצועות שתפרן בספר, אע"פ שאינו רשאי לקיימן מטמאו', תיק הספרים ומטפחות ותיבה של ספר

חסדי דוד

מטמאין וכו', וברור שלא שם דמיון לפ' ויהי בנסוע אלא לומר דבעי' שתהא פ' שלימה מן התורה כותה, אבל לעולם אע"ג דליכא אזכרות, דאי איכא אזכרות הרי כתב בה"ש דאפי' בבליר מפ"ה, וממ"ש כאן דמטמאין את הידים משמע דה"נ דמצילין (וע"ע לקמן), וא"כ לא ידענא מאי שנא דלא כתבה בשבת גבי כלהו אידך.

אמנם הא דקתני הכא סיפא חיבר בה יריעות וכו', לא הזכירה הרמב"ם כלל, והר"ש הביאה בס"פ ולא פי' מידי, ונר' פי' שאם חיבר ביריעה הזו שיש בה פ"ה אותיות כדאמרן יריעות אחרות שאין בהן פ"ה אותיות, אע"ג דחברן ותפרן ביחד היא מטמאה ולא הם, ול"ד לס"ת שבלה דכיון שיש בו ביריעה א' או ב' וכיולא ללקט פ"ה אותיות, כל יריעות הס' המחוברות אפי' אותם דנמחקו ובלו לגמרי הרי כולו מטמא את הידים, דשאני התם דמעיקרא היה הכל ס"ת א' והילכך הוו חיבור, משא"כ במגלה זו דבתחלה נכתבה בפ"ע, והילכך אע"ג דאח"כ חיבר לה יריעות הללו לא שייכי בהדה ולא גרירי אבתרה לענין טו' ידים, ודוקא אם נגע באותה יריעה נטמאו ידיו לתרומה אבל נגע בשאר יריעות לא, ומיהו לענין הצלה מפני הדליקה מלתא דפשי' דכיון דמחוברין אגב דמציל את זו מציל את המחובר עמה, ואע"ג דכפי הנר' מהש"ס ומהתוס' הצלה וטו' ידים שוין וכדלעיל, מ"מ בדבר זה הדעת נותנת שיש לחלק כדאמרן, ואע"ג דאין מטמאין השאר אם נגע בהן כדתנא הכא, מ"מ לענין הצלה הואיל ואין שם טרחא יתירה בשבילם אלא הכל בחדא הולכה ש"ד, דומיא דסל מלא ככרות דתנן התם, ומ"מ מאהר שלא העתיק הרמב"ם להך מלתא נר' דס"ל דהך מתניתא לאו הלכתא, אלא לענין טו' ידים נמי כיון שהכל מחובר אפי' היריעות האחרות מטמאות את הידים, דומיא דגליונות דמתני' דכל זמן שמחוברין גם הגליונות מטמאות את הידים, וכשינוייא דש"ס שם דמוקי להאי דהגליונין של מעלה ומטה וכו', ושבתחלת הס' וכו', מטמאין את הידים דהיינו אגב ס"ת, ובזה ניחא הא דתנא הכא ריה"ו אומר הגליון וכו', כלו' דריה"ו אתא לאיפלוגי את"ק וקאמר דכי היכי דגליון שבתחלה הס' כדי לגול עמוד ושבסוף הס' כדי לגול היקף, ופי' להקיף כל הכרך מטמא את הידים להיותו מחובר לס"ת, ה"נ יריעות המחוברות ביריעה זו שדינה לטמא את הידים, הנך המחוברות נמי מטמאות אגבה, ומ"מ צריך יישוב דהכא קתני ריה"ו דאפי' הגליון שבסוף מטמא את הידים, וסתמא קתני דאפי' לא עשה לו עמוד, ואילו במתני' פליג ריה"ו וסבר דבסוף אינו מטמא עד שיעשה לו עמוד, וכי היכי דלא נצטרך לומר תרי תנאי אליבא דריה"ו, צ"ל דה"נ בהכי מיירי בשעשה לו עמוד וסמך אמתני', והכא לא בא אלא לפלוגי את"ק דהכא כדאמרן למימרא דיריעות המדובקות הרי הן כגליונים, ולהלכה קי"ל כת"ק דמתני' וכאוקמתא דש"ס במחוברות, וכ"פ הרמב"ם שם דהגליונות מטמאות את הידים כשהן מחוברות, וממילא דההיא דלעיל נמי אין הלכה כת"ק. ועמ"ש הר"ש והרא"ש בהא דלגול היקף.

ודע דבתר הכי יש כאן ט"ס וכצ"ל, הכותב הלל ושמע על התינוק וכו', ופי' אע"ג שלא ניתנו ליכתב פרשה אחת להודה אלא ס' שלם, ופלוגי' היא בגטין פרק הניזקין ד"ם, והך תנא סבר כמ"ד אין כותבין, ואשמועי' דאפ"ה אם כתבן מטמאין את הידים, וכ"כ הרמב"ם שם דין ח' וכן כתב שם דין י', המשיחות והרצועות וכו', וכן דין התיק וכו', וז"ל שם תיק של ס' ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות מטמאות וכו' ע"ש, ומ"ש כאן בזמן שהן טהורות פשוט דט"ס הוא אעפ"י שגם בפי' הר"ש הועתק כך, אלא צ"ל תפורות וכמ"ש הרמב"ם. וגם מ"ש כאן ותיבה נר' דשבוש הוא דאיך יתכן לתיבה להיות תפורה, וגם לא שמענו בשום מקום שהתיבה אעפ"י שיש בה קדושה תהא מטמאה את הידים, אלא נר' שיש למחוק מלת תיבה ואולי שצ"ל מפה, ומיהו הרמב"ם לא הזכיר שם אלא תיק ומטפחות[14]), ומ"מ לכאורה קשה דמאחר דתנא רישא דאפי' משיחות ורצועות שאין רשאי לקיימן, עכ"ז אם תפרן מטמאות ידים, א"כ כ"ש תיק וכיולא דלכבוד ס"ת הם ומצוה לעשותם, דפשי' שאם תפרן מטמאות, והול"ל איפכא דהשתא הו"ל זו ואצ"ל זו, וי"ל דנקט הכי לומר דאפי' תיק וכיולא אם תפרן אין לא תפרן לא, דהשתא לגבי תפירה הוי שפיר לא זו"ז, אמנם כי דייקי' לישנא דרישא גבי משיחות תני שתפרן בספר, והכא בתיק לא תנא אלא שהן תפורות ולא תנא תפורות בספר, מצי' למימר דדוקא גבי משיחות בעי' התפורות בספר, אבל בתיק ומטפחות לא בעי' אלא שיהו תפורות דהיינו עשויות כמין תיק ומטפחת, דמוכחא מלתא שייחדן לס"ת, אבל חתיכת בגד בעלמא אעפ"י שגלל בו הספר אינו אלא דרך עראי ולא הל עליו שם תיק ומטפחת ואינו מטמא את הידים, וה"נ דייקי דברי הרמב"ם שכתב המשיחות והרצועות שתפרן לספר, ושוב כתב תיק של ספר ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות. ומאי דתנא סיפא הברכות וכו', מעין זו אי' התם בשבת (קט"ו ב') [15] לענין הצלה, אלא דהתם תנינן הברכות והקמיעין, ופירש"י מטבע הברכות שתקנו חכמים כגון י"ח ושאר ברכות, ומעניינות מפרשיות שהיו כותבין בקמיעות פסוקי להש כגון כל המהלה ע"כ, ונר' דהה"נ לענין טו' ידים דקמיעין נמי דינם כברכות דאין מטמאין, אעפ"י שהרמב"ם העתיק בשבת כל' הברייתא ובא"ה כל' התוס' דהכא, מיהו

14) בד"ק, בד"ו ובכל כתה"י שבדקתי נזכר גם „ותיבה של ספר" (כבתוספתא), ואין כאן קושי ו„בזמן שהן תפורות" דבוק למטפחות גרידא. ועיין תוספתא שבת פ"ד ה"ו, ריש עמ' 18, ובוודאי שאין הכוונה לעיר של זהב. ועיין במשנה שם פ"ו מ"א ומ"ש בתוספתא כפשוטה שם, עמ' 63, ד"ה ואשר. והגירסא שלפנינו „טהורות" מקויימת גם ע"י כי"ו, הר"ש וה' ס"ת, עיין תס"ר, עמ' 136, ושם קיימתי את הגירסא שלפנינו, עיי"ש.

15) ועיין מ"ש בתוספתא כפשוטה שם, עמ' 205.

בזמן שהן טהורות מטמאות את הידים, הברכות אע״פ שיש בהן מאותיות ומענינות הרבה שבתורה אינן מטמאו׳ את הידים. (יג). הגליונים וספרי מינין אינן מטמאות הידים, סיפרי בר סירא וכלי

חסדי דוד

הדעת נותנת דהיא היא, ומ״מ יש להבין מה נשתנו ברכות וקמיעין שיש בהם פרשיות ופסוקים מהכותב הלל ושמע לתינוק דאעפ״י שאינו רשאי מטמאת את הידים, ומה נשתנו אלו מאלו, ואולי דבהנך ברכות וקמיעין ליכא בהו פרשה שלימה כמו התם שכתוב ההלל כולו ופרשת שמע כולה, אבל הנך לאו אורחייהו למכתב אלא פסוקים מפוזרין, והילכך אין להן קדושה לטמא את הידים, דייקא נמי דקתני מעניינות ולא קתני עניינות, וה״נ דייק רש״י ז״ל שפי׳ מפרשיות וכו׳ פסוקי וכו׳.

(יג). הגליונים וספרי מינים וכו׳, כצ״ל. והכי מייתי לה התם בשבת (קט״ז א׳)[16] אהביא דאיבעיא להו הגליונין של ס״ת אי מצילין אותן בשבת מפני הדליקה או לאו, ומעיקרא הוה בעי למפשט דמצילין ממתני׳ דהכא, דתנן הגליונים שלמעלה וכו׳ מטמאין את הידם, ודחי דילמא אגב ס״ת שאני, ופרש״י שלא נמחק כתב הס׳ אלא כולו קייה וזה נגע בגליונים, וכי קא מיבעיא לן בנמחק הס׳ ואין כאן קדושה אלא משום גליון שמשו בעודו קיים, והדר בעי למפשט מהך מתניתא דאין מצילין, דס״ד דגליונין דקתני היינו גליונין דס״ת, ומשני דה״ק וספרי מינין הרי הן כגליונים, ופירש״י כקלפים חלקים שלא נכתב בהם מעולם ע״כ, ואע״ג דהלי׳ דחוק להך פירושא, דצריך לפי׳ הגליונים חלקים וספרי מינים שקולים הן ואין מצילין, טפי ניחא ליה לש״ס לידחק בלשון ולא לידחק בענין, דאין זה כבוד התורה דליתני הנא גליונים דס״ת עם ספרי מינים בחדא מחתא, נמלא לפי״ז דבעייא לא איפשיטא בגליוני ס״ת לענין הצלה, וממילא דהכי נמי מספקא לן אם מטמאין את הידים, הילכך לית לן למימר דיטמאו את הידים אלא כל זמן שמחוברין ושהכתב קיים מכח מתני׳ דפרקין, דלכל הפחות איירי בכה״ג, אבל אם נחתכו וקיימי באפי נפשייהו, או אפי׳ מחוברין אבל הכתב נמחק, הו״ל ס׳ בדרבנן ולהקל ואין מטמאין, וכמ״ש הרמב״ם שם דדוקא כשהן מחוברין הוא דמטמאין וכדכתי׳, ובה׳ שבת (פכ״ג הכ״ז) פי׳ דגליון הס׳ אין מצילין, ואע״ג דהתם נמי מידי דרבנן הוא, דהא לא שרית הצלה בכל כתבי הקדש אלא למבוי שאינו מפולש וכמ״ש שם, וא״כ הו״ל למינקט להקל, כבר כתב ה״ה שם דאע״ג דלא איפשיטא בעיין מ״מ פשטא דהך מתניתא הכי משמע ע״ש, ולפעד״ן דה״ט דלא שרי׳ להציל דא״כ אתו למטעי למימר דה״נ מטמאין את הידים ואתו למשרף תרומה וקדשים, והילכך שבקי׳ ליה בדיניה דכיון דאין מטמאין את הידים ה״נ אין מצילין.

ודע דספרי מינים דקתני פירש״י מגרתים נע״ז וכתבו להן תנ״ך אשורית ולה״ק ע״כ, ולא ניחא ליה לפי׳ דמינים היינו כגון צדוקי וביתוסי דאין מאמינים בדברי חכמים, דא״כ ס״ס ס״ת שלהם שפי׳ שיש להוש ולהצילן דהא לאו עע״ז נינהו, ואע״ג דגופייהו מיהא גריעי מנכרים דמכירין רבונם וכופרין, דמש״ה מורידין ולא מעלין, מ״מ ספרי תנ״ך שלהם יש בהן קדושה, לכך פירש״י כומרים והיינו נכרים, אבל לא משמע הכי ממאי דתנא סיפא דהך מתניתא אר״ע אקפא וכו׳, שהללו מכירין וכופרין וכו׳, הרי דלאו בכומרים נכרים איירי ת״ק, דא״כ היכי פליג ר״ע, והא איהו נמי קאמר דנכרים אין מכירין ואין לחלק בין נכרי לנכרי, דהא טעמא דקרי להו אין מכירין פירש״י גופיה דבכך גדלון וכך למדום אבותם, וא״כ גם בכומר נמי איכא למימר הכי, א״ו ת״ק לאו בנכרים מיירי, ומיהו גם בפי׳ השולח פירש״י כי הכא וסיים דודאי לשם ע״ז כתבו, (ובד׳ החדשים הגיהו מפני היראה) ומ״מ אע״ג דטעמו כדאמרן אבל ליש׳ דר״ע דהכא לאו הכי משמע.

ודע דכתבו התו׳ כאן דהנך ספרי מינים דפליגי תנאי הכא, דרבנן סברי בשבת דוקא אין מצילין הא בחול מצילין, ור״י סבר בחול נמי אין מצילין ומ״מ אינו שורפן בידים אא״כ קודר את האזכרות וגונזן, ור״ע סבר שורפן עם האזכרות היינו דוקא בנמצאו ביד מינים, דאי בידוע שכתבו מין אמרי׳ בפ׳ השולח (גיטין מ״ה ב׳) ישרף, ודוחק לומר דאתי כר״ע ודלא כרבנן ור״י ע״ש, אמנם איברא שגם זה דבר תמוה בנמצא בידו היכי סמכי׳ אליבא דר״ע לעבור על ס׳ אי׳ דאו׳ דלא תעשון כן בקום עשה מס׳ שמא כתבן, דאפי׳ תימא שהוא כתבן איברא שיש מצוה בשריפתן כיון שכתובין לשם ע״ז וי״ל דאית ביה עשה דואבדתם את שמם, מ״מ הואיל ואין ידוע שהם כתבום היכא למיחש שמא יש׳ כתבום וקעבר אלאו דלא תעשון כן, ואע״ג דאמרי׳ דאתי עשה ודחי ל״ת, הרי כתבו המפ׳ ז״ל דהיינו דוקא בודאי עשה, אבל ס׳ עשה אינו דוחה ס׳ ל״ת דדילמא עבר על הלאו ולא קיים העשה, ותו בכה״ג לא שייך זה דהא דאתי עשה ודחי ל״ת היינו היכא שבבואו לקיים העשה נדחה הל״ת מאיליו, וזה שייך היכא דהעשה בענין א׳ והל״ת בענין אחר, כגון כלאים בציצית, אבל הכא דהבא לעשות מעשה זה לשרוף אזכרות הללו יש ס׳ אם עושה מצוה בשריפתן או אדרבא עובר עבירה, הא ודאי שב ואל תעשה עדיף ומ״ע דר״ע, ולרש״י ניחא אבל להתו׳ קשיא, ושמא יש לתרץ לדידהו דכיון דנמצאו בידם ס״ל לר״ע שאין זה ס׳ שקול דמסתמא אמרי׳ הם כתבום. אבל להרמב״ם דרך אחרת בכל זה, שכתב בפ״ו מה׳ יסודי התורה אפיקורוס יש׳ שכתב ס״ת שורפין אותו עם האזכרות שבו מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם ומצוה לשורפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם, אבל גוי שכתב את השם גונזין אותו ע״כ, ונר׳ מדבריו דה״נ דהלכתא כר״ע הואיל ור״נ סבר כוותיה, ויהיב טעמא למה שורפין משום דאיסו׳ דלא תעשון בודאי ליתא, דכיון שאינו מאמין בדברי חכמים פשי׳ שאינו כותבו לשם קדושה, דהא מדרבנן הוא שצריך לכתוב לשם קדושה האזכרות, ואין הצדוקין מודין בו, ומיהו עכ״ז אעפ״י שאינו כתוב לשם קדושה ולא נתקדש השם לא הוה יהא מלתא לשורפו, דמש״ה כתבו גוי יגנז, אבל כאן באפיקורוס מצוה לשורפו כדי שלא להניח שם לאפיקו׳,

16) עיין מ״ש בספרי הנ״ל, עמ׳ 206.

ספרים שנכתבו מכאן ואילך אינן מטמאין את הידים. (יד). רבי שמעון בן מנסיא או׳ שיר השירים מטמא את הידים, מפני שנאמרה ברוח הקדש, קהלת אינה מטמא את הידים שאינה אלא מחכמתו של שלמה, אמרו לו וכי לא כתב אלא זו בלבד הרי הו׳ או׳ וידבר שלש׳ אלפי׳ משל ואו׳

חסדי דוד

ובמכ״ש דאין מטמאין את הידים. ועם האמור א״ל למה שנדחק מרן בכ״מ פ״א מה׳ תפי׳ ע״ש, וגם מאי דמייתי מרן שם פירש״י בשתם דפי׳ אדוק בע״ז כגון כהניהם, עמו הס״ר אין זה ענין לס׳ הרמב״ם, דאע״ג דהכא בה״ת כתב אפיקורום סתם, מ״מ הרי ביאר בה׳ יסודי התורה ועלה סמך, ומ״מ ק״ק על הרמב״ם אמאי לא פי׳ להכיא מתניתא דספרי מינין אין מצילין מפני הדליקה, ואע״ג דאיכא למימר משום דהכיא לא אלטי׳ אלא לת״ק, אבל לר״ט דאית ליה דשורפין אותן ואת אזכרותיהן ממילא פשי׳ דאין מצילין, וכיון שהוא ז״ל פי׳ כר״ט לא הוצרך לכתוב זה, אכתי ק״ק דא״כ למה הוצרך בהא״ט בספ״ט לפסוק הך מתניתא דאין מטמאין את הידים, דודאי הא נמי לא נצרכא אלא לרבנן, דאילו לר״ט מאחר שמצוה לשורפן מהיכא תיתי שיהו מטמאין הידים, והלא כל עיקר גזרתם אינם אלא כדי שלא יניחו הס׳ אצל התרומה ויפסידום העכברים, והואיל ופסק דמצוה לשורפן ביד למה זה טרח לכתוב דאין מטמאין את הידים, השתא שריפה בעו ותיסק אדעתין דחיישי׳ עלייהו.

הדרן לסיפא דהך מתניתא ויש בה ע״ס וכל״ל, ספרי בן סירא וכל ספרים וכו׳, והא דאלטי׳ לפרט ס׳ בן סירא, היינו דאע״ג דאית ביה כמה דברי מוסר ודרך ארץ וניתנו לקרות בהן, וכדמסיק תלמו׳ בפ׳ חלק (סנהדרין ק׳ ב׳) דמילי מעלייתא דאית ביה דרשי׳ להו בפרקא, עכ״ז אינן בכלל כתבי הקדש ולא גזרו בהו, וה״ה לכל ספרים שנכתבו מכאן ואילך, כלו׳ אחר שנחתמו הכ״ד ספרים, דהיינו אחר עזרא וסיעתו שכתבו עזרא ונחמיא וד״ה, משם ואילך כל מה שנכתב אפי׳ שיש בהן דברי כבושין ומוסר ויראת ה׳ אפ״ה אינן בכלל כתבי הקדש ולא גזרו בהו טו׳ ידים. ומשמע ודאי דהה״נ דאין מצילין מפני הדליקה, ואמנם כבר כתבו התו׳ (שבת קט״ו א׳, ד״ה אגיבא) שם וכ״כ הרמב״ן והרשב״א דהאידנא שהתירו לכתוב תשבע״פ משום עת לעשות וכו׳, כל הספרים שלנו מצילין מפני הדליקה ע״ש, ונר׳ דהה״נ דמטמאין את הידים, ומיהו יש לחלק דכיון דבשעת גזרת י״ח דבר אכתי לא התירו לכתוב תשבע״פ עד זמן רבי, הילכך לא הוו הנך בכלל הגזרה ואין לנו להוסיף על הגזרה מדעתנו, הילכך אע״ג דודאי כיון דניתנו ליכתב מצילין מן הדליקה, מ״מ אפשר דלא מטמאין את הידים.

והא דקתני רשב״ן וכו׳, אמתני׳ קאי דפליגי תנאי בספ״ג, ת״ק סבר שיר השירים וקהלת מטמאין את הידס, ריה״ו אומ׳ ש״ה מטמא את הידים וקהלת מחלוקת, רי״א קהלת אינו מטמא וש״ה מחלו׳ וכו׳, ואהא קתני דרשב״ן סבר ש״ה מטמא וכו׳, אבל קהלת אינו מטמא וכו׳, ונר׳ כוונתו דפליג אכלהו תנאי דמתני׳, אלא סבר דלא נחלקו כלל לא בש״ה ולא בקהלת, אלא לכ״ע ש״ה מטמא את הידים שנאמרה ברה״ק וחשיבא מן הכתובים, וקהלת לכ״ע אינו מטמא שחכמתו של שלמה היא ואינה בכלל הכתובים אלא כשאר תשבע״פ. ובדרפ״ק דמגילה ד״ו מייתי לה, ומיהו התם ל״ג אלא רשב״ן או׳ קהלת אינו וכו׳, ולא איירי מש״ה כלל, ומיהו בר מן דין כל אותה סוגייא ל״י דאתיא דלא כמתני׳, דסברת ריה״ו דמתני׳ מייתי לה התם בשם ר״י, וסברת ר״י דמתני׳ מייתי לה בשם ר״מ, וכבר הרגיש בזה הר״ש בכאן ע״ע. והנה במה שהשיבו לו ה׳ לרשב״ן וכי וכו׳, הרי הוא או׳ וכו׳, פירש״י התם והלא כבר נאמר וידבר שלשת וכו׳, וקהלת כבר נאמרה, וכיון דלא כתב את כולן למדת שמה שכתב ברה״ק היה ע״כ, ואמנם ל״י מנ״ל לרש״י ז״ל בפשיטות דכשנאמר פ׳ זה וידבר וכו׳ קהלת כבר נאמרה, ויש לפי זה בתרי אנפי חדא עם מאי דאי׳ בפ׳ השותפין דע״ו, סדרן של כתובים רות וכו׳ ומשלי וקהלת וש״ה וכו׳, ומי כתבן וכו׳, ירמיה כתב ספרו וס׳ מלכים וקינות, חזקיה וסיעתו כתבו ישעיה משלי ש״ה וקהלת וכו׳, נמלא דפ׳ זה דוידבר שלשת אלפים וכו׳ שהוא במלכים, כשכתבו ירמיה אז כבר היתה קהלת כתובה, אבל יותר נר׳ לפי כוונת רש״י עם מ״ש הוא ז״ל גופיה שם לעיל ש״ה נר׳ בעיני שאמרו לעת זקנתו ע״כ, ונר׳ דהכרחו מסדרא דש״ם דקאמר משלי וקהלת וש״ה, ש״מ דש״ה מאוחר מכלם והכא קרא כתיב וידבר ג׳ אלפים משל דהיינו כנגד משלי, ויהי שירו חמשה ואלף כנגד ש״ה, נמלא דכי אמר ש״ה ע״כ קהלת כבר נאמרה דהא קדמה לש״ה, וכתב קרא הראשון והאחרון וממילא האמלעי בכלל, וכיון דלא כתב הכל ש״מ דלא כתב אלא מה שהיה ע״י רה״ק.

ודע דהך מלתא דכתב רש״י נר׳ בעיני וכו׳, מלבד דהכי משמע מסדרא דש״ם, ה״נ משמע ממאי דאי׳ בילקוט בריש ש״ה, וז״ל ג׳ ירידות ירד, בראשונה משלי שלמה בן דוד מלך ישראל, חזר להיות מלך בירוש׳ אני קהלת הייתי מלך על יש׳ בירוש׳, חזר להיות מלך על ביתו הנה מטתו שלשלמה וכו׳ ע״ש, והך קרא בש״ה נאמר ש״מ שהוא האחרון. אבל בריש קהלת מייתי הילקוט מימרא אחרת מהפסיקתא איפכא, וז״ל ר״ח רבא אמר משלי כתב תחלה ואח״כ ש״ה ואח״כ קהלת, ומייתי לה מן הדין קריא וידבר וכו׳ ויהי שירו וכו׳ קהלת בסוף אמרה, ור״י התם סבר ש״ה כתב תחלה ואח״כ משלי ואח״כ קהלת, ומייתי לה מד״א כשאדם נער אומר דברי זמר, הגדיל אומר דבר משל, הזקין אומר דברי הבלים, ר׳ חוני או׳ הכל מודים קהלת בסוף אמרה ע״כ. ועל מ״ש בברייתא ואומר אל תוסף וכו׳, פירש״י מקרא הוא בס׳ משלי ע״כ, ויש להבין כוונתו דאטו מראה מקום הוא לנו, ונלע״ד דכוונת רבינו להסביר מ״ט דפליגי תנאי במתני׳ וכן במתניתא בש״ה ובקהלת ולא פליגי במשלי כלל, דמשמע דפשי׳ להו לכ״ע דמטמא את הידים ומ״ש משלי מכלהו, מש״ה פירש״י אל תוסף מקרא הוא בס׳ משלי, דכוונת הפי׳ כדפירש״י גופיה אח״כ דמדאסר להוסיף עליהן ש״מ ברה״ק נאמרו, ואמור מעתה דכיון דהך קרא במשלי כתיב, א״כ במשלי גופיה מיהא לית כאן ספיקא דודאי ברה״ק נאמר, ומיהו פליגי אי קאי קרא גם אאינך תרתי או אחד מנייהו, דמר מסתברא ליה דקאי טפי על ש״ה ולא על קהלת, ומר ס״ל איפכא, אבל במשלי מיהא ליכא ספיקא, ושוב ראיתי בס׳ הזהר הק׳ פ׳ אח״מ דס״ד, ת״ח ג׳ ספרין דחכמתא אפיק שלמה לעלמא,

אל תוסף על דבריו. (טו). עמון ומוא׳ מעשרין מעשר עני בשביעית, ושאר כל ארצות בשאר שני שבוע אם מעש׳ עני מעש׳ עני, ואם מעש׳ שני מעש׳ שני. (טז). א״ר יוסי בן דורמסקית אני הייתי עם זקני׳ הראשוני׳ כשבאו מיבנ׳ ללוד, ובאתי ומצאתי את ר׳ אליעזר שהי׳ יושב בחנו׳ של נחתומין בלוד, אמרתי לו מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום, אמר לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותי׳, אמ׳ לו אי איפשר בלא חידו׳, אמרתי את ההלכו׳ ואת התשובות ואת המומין, וכשהגיע לזה זלגו עיניו דמעו׳ אמ׳ סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם, ואמר כי לא יעשה ה׳ אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאי׳, צא אמו׳ להן אל תחושו למנייניכ׳, כך מקובלני מרבן יוחנ׳ בן זכאי שקיבל מן הזוגות והזוגות מן הנביאים ממשה הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר

חסדי דוד

ש״ה הכמה, קהלת תבונה, ומשלי דעת, ש״ה כנגד חכמה הכי הוא קהלת לקבל תבונה הכי הוא משלי לקבל דעת במאי אתחזי, אלא כל אינון קראי בתרי גווני אינון ע״ש, ואין ספק דהכמתו והשגתו של שהמע״ה כדרך כל משיג דהיינו מתתא לעילא וה״ע דבריש׳ כתיב וישב שלמה על כסא ה׳ למלך, דהיינו נגד מל׳ דז״א וכתיב שש מעלות לכסא וה״ס חג״ת נה״י שנתעלה עד שם ושוב המשיך המוחין דהיינו חב״ד אלא שהיה מתתא לעילא בריש׳ הו״ג דדעת והדר קהלת מח בינה והדר ש״ה מח הכמה, נמצא דשפיר קאמר רש״י דש״ה לעת זקנתו ואתיא כמ״ד מלך והדיוט ומלך, וכיוון רש״י ז״ל לדרך האמת כמדרשו של רשב״י.

(טו). עמון וכו׳ כל ארצות בשאר וכו׳, בלוד אמר לי וכו׳ אמרתי לו תלמידיך וכו׳, אמר לי אי איפשר וכו׳, התשובות ואת המנין וכו׳, כל״ל. ופירש הר״ש (פ״ד מ״ג) ושאר כל הארצות חוץ ממצרים, כשאר שני שבוע, כלו׳ הוזרות לסדר השנים ומעשרין בשביעית מעשר ראשון ומעשר ב׳ וכן בבל, אם מעשר עני מעשר עני כגון מצרים עמון ומואב מעשרין בשביעית מעשר א׳ ומעשר עני, א״נ כולה מלתא אשאר הארצות קאי, ואם מעשר עני דקאמר היינו כגון שלישית ושמית, ואם מעשר ב׳ כגון ראשונה ושניה רביעית וחמישית ע״כ. ויש לדקדק כפי דבריו הנך שאר כל הארצות דקתני מאן נינהו, הרי לא מצינו שתקנו הכמים תרומות ומעשרות בעיירות שבח״ל אלא במצרים ובבבל, והכא הא אמר מר חוץ ממצרים, ומוכרח הוא לפי׳ כן, דהא בהדיא תנן מעשרין מעשר עני בשביעית, והכא קאמר דהוזרין לסדר השנים דהיינו מעשר ב׳, ואי על בבל קאמר, זה א״א לפי מאי דקאמר הרב וכן בבל מכלל דשאר ארצות לאו על בבל משתעי, ואי על עיירות שבא״י שכבשום עולי מצרים ולא עולי בבל, והלא אין דינם אלא כמו עמון ומואב כדאי׳ בהדיא ברפ״ק דחגיגה (ג׳ ב׳) הרבה עיירות כבשום עולי מצרים וכו׳, והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, אלא ע״כ שאר הארצות דקתני שדינם בשביעית במעשר ב׳ אין הכוונה אלא הארצות של בבל, שבבל שם המדינה ובה עיירות הרבה ובכלם הייבו ח׳ במעשרות, ובשביעית דינם במעשר ב׳, דכיון שהם יותר רחוקות ממצרים כנר׳ ממתני׳ לא תקנו לסמוך עניים עליהם, וא״כ מ״ש הר״ש וכן בבל לא דייק, וגם מה שפי׳ הרב בפי׳ ראשון על כשאר שני שבוע אם מעשר עני כגון מצרים, לא הבנתי דבריו דא״כ היך שייך זה על כשאר שני שבוע לומר אם מעשר עני, ופירושו השני ג״כ אינו מובן דבשביעית אנן קיימין, ומה שייך לומר כגון ראשונה וכו׳ כגון שלישית וכו׳, אבל פי׳ דברים אלו אם וכו׳ ואם וכו׳, נר׳ לפי׳ דה״ק בשאר הארצות הרחוקות דלא שייך בהו טעם סמיכת העניים, אין להם אלא לחקור בשאר שני שבוע ולילך אחר הרוב, אם היה הרוב מעשר עני אז היה הדין שגם בשביעית יהיה עני, אבל אם הרוב שני דינא הוא להיות גם בשביעית כן, וכיון דידוע דעני אינו אלא בשלישית ושמית, והשני נוהג ראשונה ושנייה ורביעית והמישית, נמצא דבשביעית נמי כן דזיל בתר רובא, וזה למדתי מדברי הרמב״ם שכתב בפ״ו מה׳ מ״ע, אבל בארץ שנער מפרישין בשביעית מעשר ב׳ כסדר רוב השנים ע״כ. והשתא י״ל שגם הר״ש בפי׳ תניין כיוון לזה, אלא שלא בא הלי׳ מדוקדק.

והאך עובדא דר״י בן דורמסקית, כתב הר״ש וז״ל תלמידיך אנו בפ״ק דחגיגה (ג׳ ב׳) משמע שלא אמר לו כן וכעס עליו ר״א וא״ל פשוט ידיך וקבל עיניך, לפי שלא א״ל כן, ושמא תנאי היא ע״כ. ושפיר אמר מר משמע וכו׳ ושמא וכו׳, משום שיש ליישב דאה״נ דמתחלה לא א״ל כן, אלא התחיל לומר לו נמנו וגמרו וכו׳ כדאי׳ התם וכדתנן נמי הכא במתני׳, אלא מיהא כשכעס עליו וקבל את עיניו, ואי׳ התם דלאחר שנתיישבה דעתו של ר״א אמר י״ר שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו, אז הכיר ר״י בעצמו כי לא דבר נכונה, וחזר וא״ל תלמידיך אנו וכו׳ כדאי׳ הכא, וחזר ר״א וא״ל א״א למדרש וכו׳ עד גמירא.

ואמנם אעיקרא דמלתא דאמר ר״א יוסי פשוט ידיך וקבל את עיניך, נלע״ד במה שנודע כי יוס״י גי׳ אלהי״ם, וידוע דהמוחין דקטנות שה״ם אלהי״ם כשהם בסוד דין גמור מסתלקים אותיות י״ה שה״ם שרש המוחין ונשאר אל״ם, כמ״ש הרב זלה״ה בכוונת הקדיש דז״ם יתקדש שמיה רבא, והנה הה״א ידוע שגם היא בסוד יו״ד ד; נמצא שהם ב׳ יודי״ן, ונודע מ״ש הרב על פותח את ידיך יודי״ך, והנה ר״א כיון להעביר היודי״ן הנז׳ מחלק שרש נפשו של ר׳ יוסי שגי׳ אלקים, כדי להיות לו כפרה על שהורה הלכה בפני רבו שחייב מיתה וסומא חשוב כמת, וז״ש לו יוס״י פשוט ידי״ך קרי׳ יודי״ך, ופשוט בלי הפשטה שיפשיט היודי״ן מיוס״י גי׳ אלקים מחלק הנוגע לנשמתו כדי שישאר אל״ם, להגביר עליו כח הדין ועי״ז יקבל את עיניו שישאר סומא, וכשנתיישבה דעתו אמר י״ר שיחזרו עיני יוס״י למקומן, כלו׳ למקומן העליון ויהיה אלהי״ם בסוד ש״ם י״ה רבא, ועי״ז יתמתק כח הדין ויתרפא ר״י וכן היה וחזרו ונלע״ד שהוא כפתור ופרח.

אולם אכתי צריכי׳ לפרושי כוליה לישנא דהך תוס׳, ובריש׳ אימא מאי דאי׳ בס׳ כפתור ופרח פ״ז דורמסקינין

עני בשביעית. (יז). בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש, אמר להן מה אני לבוא בקהל, אמר לו רבן גמליאל אסור אתה, אמר לו ר' יהושע וכי עמוני ומואבי במקומן הן, כבר עלה סנחרי' וערבב את כל האומות, שנ' ואסיר גבולו' עמי ועתידותיהם שוסתי, אמר לו רבן

חסדי דוד

הוא דמשק, אא"כ מצאתי בספרי ריה"ו בן דורמסקית שאומר על עצמו שהוא מדמשק, ושמא נקראת אמו דורמסקית ע"ש דמשק כמו שונמית ע"כ. ובס' סדר הדורות אשכנזי ראיתי שכתב דבב"ר פר' ל"ב וחולין ס"ז נראה דשם אביו דורמסקית לא שם מקום ע"ש, ואין משם שום ראיה, דליכא התם אלא סתם ר"י בן דורמסקית אומר כמו הכא ובשאר מקומות, ואיברא דכיון דגמר השם בתי"ו מוכח שהוא שם נקבה כמ"ש הכו"ף, אלא דלא ידעתי למה נקרא ע"ש אמו ולא ע"ש אביו. ומ"ש אני הייתי עם זקנים הראשונים, נר' דר"ל זקנים של הדור שקדם כלו' רבותיו דסנהדרי גדולה היו ביבנה, אלא דלא ידענא מהו הכוונה לומר כשבאו מיבנה ללוד, דבפ"ב דר"ה (ל"א א' ב') דקחשיב עשרה מקומות דגלו סנהד' לא חשיב לוד בהדייהו, אלא קאמר מיבנה לאושא, ואפי' שעברו דרך לוד כדי לילך לאושא, אבל בסוגייא דחגיגה לא נזכר זה אלא קתני מעשה בר"י בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר"א בלוד משמע שהוא לבדו הלך ללוד, וי"ל דאה"נ דכלהו הלכו יחד ללוד, אלא דקאמר התם שכשהגיעו ללוד פירש ר"י והלך להקביל פני ר"א, ואולי דה"ט דלא קתני שם שהלך ללוד להקביל פני ר"א אלא שהלך להקביל פני ר"א בלוד, כלו' שההליכה לא היתה אלא להקביל פני ר"א אחר שכבר היה בלוד עם שאר החכמים, והם לא היו הולכים אצלו לפי שברכוהו כנודע כמ"ש הרמב"ם במתני', וז"ל וכבר יצא ר"א מבה"מ בעבור המחלוקת וכו', אבל ריב"ד רצה להקביל פניו ומ"מ בודאי שלא קרב בד' אמותיו דפשי' שהיה הושם לברכת הזקנים.

ומ"ש אא"כ אמרתי לו את ההלכות וכו', פי' ההלכה שאמר ר"ט שדינם במ"ע, וההלכה שאמר ראב"ע מ"ש והתשובות שהשיבו זא"ז כנר' במתני' ואת המנין שנמנו וגמרו, וכשהגיע לזה לומר לו שגמרו כן אז זלגו עיניו דמעות ואמר סוד ה' וכו', לומר שכיוונו מסברא דנפשייהו למה שהוא האמת הלכה למשה מסיני. ומ"ש ואומר כי לא יעשה וכו', נר' משום דבעא למימר שהנביאים קבלו כך ממשה, ולכאורה ק' מה ענין משה לכאן הרי אין זה דבר תורה, מש"ה הקדים להך קרא לומר שהקב"ה הודיע למרע"ה בסיני שעתידין ישי' להיות פזורים וגוליה מארצם, וישבו גם בערי עמון ומואב שהרי לא יעשה וכו' כ"א גלה וכו', ואמר לו שאותם שישבו שם אף שאין שביעית נוהגת שם, מ"מ תרומות ומעשרות יגזרו עליהם ואז יש להם להפריש מ"ע בשביעית, ומרע"ה הודיע כן לנביאים דבזמנו דהיינו יאושע וב"ד, וכן היו מוסרים הדבר מדור אל דור עד נביאים האחרונים שהם מאנשי כנה"ג והזוגות קבלו מהם, אלא דאחר זמן נשכח הענין מרוב האנשים, וריב"ז קבל הדבר מהזוגות רבותיו שהם הלל ושמאי, ור"א קבלו מריב"ז, אמנם שאר החכמים שלא קבלו ממנו כגון ר"ט וראב"ע מש"ה נחלקו מסברא, אלא שזכו להסכים להלכה ע"פ הרוב. ומ"מ ק"ק על ר' יאושע שהיה גם הוא תלמידו של ריב"ז כמו ר"א ואיך לא שמע גם הוא הענין מריב"ז, דחזי' במתני' שגם הוא הוה שקיל וטרי והסכים עם ר"ש מסברא דנפשיה, ואולי דשכח להך מלתא וזהו שהיה ריב"ז מונה שבחו של ר"א שאינו מאבד טיפה.

(יז). בו ביום וכו', בני עמון כבראשונה וכבר שבו, א"ל וכו' עמי ישראל ויהודה ועדיין לא שבו כדרך וכו', א"ל יהודה וכו', כבר שמעת וכו' אף גר מצרי וכו', אמרו לו למצרים וכו', כצ"ל. ובמתני' (פ"ד מ"ד) תנן שהשיב ר"ג והא כתיב לא יבא עמוני וכו', ועל זה הוא שהשיב ר"י וכי עמוני וכו', והכא נקט בקצרה לפי שלא בא כאן אלא להוסיף מאי דתנא סיפא א"ל יאודה וכו', וכבר בסש"ל כתבתי שלא בא ר"ג להודיע מקרא מפורש בתורה, דזיל קרי בי רב, אלא שדקדק לוש' יתירא דמסיים קרא עד עולם מה שלא עשה כן גבי ממזר, אלא ע"כ הכא אתא לרבויי דלא ליהוי דינם כממזר דס' ממזר התירה תורה, אבל ס' עמוני אסור, וה"ק אם יסתפק לכם בחד גברא אם הוא עמוני לא תלמדו מס' ממזר שהתרתי לכם, ולזה השיב ר"י שפיר, דאפי' תימא דעד עולם אתא לאתויי ספיקא, היינו היכא דהוי ס' שקול, כגון קודם סנחריב שאם בא א' להתגייר ועד א' אומר שהוא בא מעמון ועד א' אומר אינו מעמון, א"כ תרי ותרי וכיוצא אז ודאי אסור, אבל השתא שבא סנחריב ובלבל את כל האומות, דנמצא שנתערבו אלו האומות הפסולות שהם המיעוט ברוב האומות הכשרות, א"כ כי פריש חד מכל מקום שיהיה דינא הוא לשרוייה, משום דכל דפריש מרובא פריש. וחזר ר"ג והשיב והלא כבר נאמר ושבתי וכו' וכבר שבו, כלו' דאית לן למיחש שמא כבר שבו מכח דעד עולם, ואפי' תימא דלא סגי שלא נתערבו עמהם בחזרתם קצת מאומות אחרות שנתערבו תחלה עמהם, מ"מ מסתמא רוב החוזרים בערי עמון עמונים הם, והשיב ר"י והלא כבר נאמר וכו', וכוונתו דכיון דלא קבע להו זימנא כמו במצרים וכדלקמן, אית לן למימר דלא חזרו כמו גבי ישי', וטעמא דאין ס' מוציא מידי ודאי, וכיון דהיציאה והפיזור ודאי והחזרה ספק, אין ס' מוציא מידי ודאי, ונימא דלא חזרו ומוקמי' להו בחזקת כשרות כמו בשעת הבלבול, והגר כיון שראה ששני המאורות נחלקו ולא היה אדם אחר דובר דבר, שאל ואמר א"כ מה אעשה אני מאחר שזה אוסר וזה מתיר צריך להחמיר, אז השיבו לו כל חכמי הישיבה כבר שמעת מפי זקן, כלו' ואנו מסכימים עמו והרי אתה מותר, אז שואל ר"ג אם גם גר מצרי יהיה כך שלא יהא צריך להמתין עד דור ג', והשיבו לו דמצרי אסור לפי שכבר שבו מדחזי' דנתן הכתוב קצבה. וכתב הר"ש כאן אמתני' והא דתניא בפ' הערל (יבמות ע"ח א') אריה"ו מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע ואמר אני מצרי ראשון וכו', אשיא לבני וכו', ולא שרי' ליה מטעמא דהכא מצרי שאני כדמוכח בתוס' וכו', ובפ"ק דסוטה (ע' א') [17] פי' בקו' דתניא בתוס' דקדושין פי' בתרא שא"ל ר"ע מנימין טעית, כבר עלה סנחריב

17) ועיין מ"ש על כל העניין בתוספתא כפשוטה קידושין, עמ' 972—974.

גמליאל והא כתוב ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון ה' כבראשונה ביהודה, אמר עדיין לא שבו, אמר לו הכתוב אומר ושבתי את שבות עמי ישראל כבר כדרך שאלו לא שבו כך הם לא שבו. (יח). אמר להן יהודי גר עמוני מה אעשה אני, אמרו לו כבר שמעתי מפי זקן הרי אתה מותר בקהל, אמר להן ר"ג אף אני מצרי כיוצא בזה, אמ' למצרי' נתן לה הכתוב קצבה, שנ' מקץ ארבעי' שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפוצו שמה וישבו על אדמתם. (יט). אמ' להן רבן יוחנן בן זכאי כתבי הקדש חיבתן טומאתן, שלא יעשה אותן שטיחין לבהמה. (כ). אמר ביתותיים קובלני עליכם פרושין, מה את בת בני הבאה מכח בני שבא מכחי הרי יורשתני, בתי הבאה אינו דין שתירשני,

חסדי דוד

וכו', ושמא ר"ע לא אסיק אדעתיה מה שנתן להם קצבה למצרים וכו', ע"ש וע"ע בפירש"י ותו' שם ברפ"ק דסוטה ד"ט. ולפי"ז לית הלכתא כר"ע דהתם אלא כרבנן דהכא, דחילוק יש בין מצרי לשאר אומות. אבל הרמב"ם בפי"ב מהא"ב כייל ותני לכלהו וגם מצרי בכלל ההיתר וכר"ע, ועמש"ל בפ' בתרא דקדושין בס"ד, ולפי האמור לעיל היינו טעמיה דאע"ג דחזרו מ"מ חזרו מעורבים, וכיון דבעירובם היו הם מיעוטא בחזרתם נמי הכי הוו, ולעולם דשפיר אסיק ר"ע אדעתיה הא דנתן להם קצבה, ובר מן דין יש לומר דמ"מ הואיל ואשתרו אשתרו, ולא אסרם הכתוב עד ג' דורות אלא בעוד שהיו על אדמתם.

(יט). א"ל ריב"ז אף כתבי הקדש לפי חיבתן וכו', כצ"ל. וקאי אמתני' (פ"ד מ"ו) דאומרים צדוקים קובלים אנו עליכם פרושים, שאתם אומ' כתבי הקדש מטמאין את הידים, אריב"ז וכי וכו' והלא הם אומ' עצמות חמור טהורין, עצמות יוחנן כ"ג טמאין, אמרו לו לפי חיבתן היא טומאתן, שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודות, א"ל אף כתבי הקדש לפי חיבתן היא טומאתן, ולא קתני מהו הדמיון לעצמות הילכך פריש בתוס', וה"פ דריב"ז למד מכלב (סוטה ל"ב א') ולכן השיב דבר לצדוקים בחכמה, ורצה שיבינו בדבריו שגם הוא ידו עם הצדוקים לזלזל בדברי חכמים ח"ו, ולא עוד אלא שהוא הוסיף עוד להק' על דבריהם ודרשותם, כאילו אומר להם לצדוקים שהם אין להם חכמה להקשות קו' גדולה כזו, וכאילו מתהפך עליהם כדי שישיבו לו שזו הינה קו', וממילא ממה שישיבו הם תתורץ קושייתם הראשונה, והיינו שהם ז"ל דרשו הנוגע בנבלתה ולא בעצמות, ואמר ריב"ז דאיך יתכן זה והלא אמרה תורה או בעצם אדם, והשתא ומה אדם דחביב וחשוב עפי עצמותיו טמאין מן התורה עצמות חמור דהיינו נבלה לא כל שכן, והצדוקים שלא רצו שיתהפך עליהם אמרו לו אי מהא לא איריא, דהך ק"ו יש לו פירכא, דאדרבא אין ללמוד טו' לעצמות חמור מעצמות אדם, דעצמות אדם ה"ט שטמאתם תורה כדי שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודים, וא"כ אין ללמוד מהם טו' לעצמות חמור, והיתה כוונתם להראות שאין ריב"ז חכם יותר מהם להשיג על הפרושים מה שלא ידעו הם להשיג, ואז מתוך דבריהם השיבם להשגתם הראשונה, והיינו דכל דתקון רבנן כעין דאו' תקון, דכתבי הקדש לפי חיבתן דחיישי' שמא יעשה מהן שטיחין לבהמה גזרו עליהם טו' ידים, כמו שגזרה תורה טו' על עצמות אדם, אבל ספרי המירס דדמו לעצמות חמור דלא חביבי, ואם יעשו מהם שטיחין לבהמה לא איכפת לן הילכך לא גזרו עליהם טו' ידים, וקיים ריב"ז בהם גירא מגיריה מיקטיל (פסחים כ"ה א'). ועם האמור מיושבת קו' הרא"ש בפירושו שכתב תמיה לי מה תשובה השיב להם ריב"ז וכו', עצם אדם מן התורה הוא טמא היה לו להשיב להם מעור חמור שהוא טהור, ועור אדם טמאו חכמים וכו', ומעין זה הק' גם הר"ב תוי"ט ע"ש, ולפי האמור ניחא שרצה להשיבם בדבר שהם יודו בו בעל כרחם דהיינו במה שטהרו חכמים עצם חמור, אע"ג דלכאורה אתרבי לטו' במכ"ש מעצם אדם, ובהכי מתוך תשובתם מניה וביה אבא ליסדי ביה נרגא (סנהדרין ל"ט ב') דענה כסיל כאולתו, אע"ג שאין זה באמת טעם לטו' ידים בכתבי הקדש אלא מפני העכברים כנודע.

(כ). אמרו בייתוסים **קובלנו** עליכם פרושים מה **אם** בת בני וכו', בתי הבאה **מכחי** אינו וכו' שכן **חולקת** וכו', כצ"ל. ומייתי לה תלמו' בפ"ח דב"ב שהיו הצדוקין אומרים תירש הבת עם בת הבן, עד שנטפל להן ריב"ז וכו', ושם פירשב"ם וז"ל עם בת הבן ומיהו עם בן הבן מודו דלא תירות, צדוק וביתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו והיו שונין לתלמידיהם מה שקבלו מאנטיגנוס אל תהיו כעבדים וכו', וטעו התלמידים בכך שהיו סבורין דה"ק עבדו למקום ואל תקבלו שכר, ואמרו כמו שאין בו ממש בדבר זה כך כל דברי חכמים וטעו ופקרו בדברי חכמים, ונקראו צדוקים ע"ש צדוק ובייתוסים ע"ש בייתוס באדר"נ (ספ"ה) ע"כ. והא דקאמר דמודו בבן הבן, כלו' וכ"ש דמודו בבן גופיה דבמקום ברא ברתא לא תירות, שמקרא מלא הוא (במדבר כ"ז ח') ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, הא יש לו בן ליכא נחלה לבתו, ובבן הבן דהוו מודו לאו משום דהוו דרשי עיין עליו כוותן, דא"כ אפי' בת הבן נמי, אלא אפי' משום דחזי' בכמה דוכתי דבני בנים הרי הן כבנים וכתיב נמי תחת אבותיך יהיו בניך, ומאחר שהיו מודים דלא תירות ברתא במקום ברא, בזה נצחם ריב"ז למפרך ק"ו דידהו. ודע דהתם מקמי הכי אי' אמר רב כל האומר תירש בת עם בת הבן אפי' נשיא שבישר' אין שומעין לו שאינו אלא מעשה צדוקין, ורשב"ם נדחק שם לפ' הא דאפי' נשיא וכו', דפי' אפי' נשיא שהכל נמנין עמו לדון כמותו וכו' ע"ש, והתו' לא ניחא להו בהכי, ופי' אפי' נשיא שרוצה לתקן כפי שעה וכו' ע"ש, ולפעד"ן לפי' משום דידוע דמאנטיגנוס ואילך לא היה שם נשיא לבדו אלא זוגות כגון יוסי ויוסי וכו', שלא היתה כל הגדולה לנשיא אלא לנשיא ולאב"ד, והשתא קאמר אפי' אם יאמרו דבר זה משם הנשיא שבישר' כלו' מזמן שלא היה שם אלא נשיא בלבד, דממילא היינו מקמי דליפקו צדוק ובייתוס אל התמין, דודאי שלא אמרו כן אלא צדוקין בלבד ולא קודם לכן.

אומרים **טובלי** שחרית **קובלנו** וכו' את השם **בשחרית בלא טבילה, אומרים פרושים**

אמר להן לא אם אמרתם בבת הבן שכן חולקין עם האחין, תאמרו בבת שאינה חולקת עם האחין,

חסדי דוד

קובלני עליכם טובלי שחרית שאתם מזכירים את השם מן הגוף שיש וכו׳, כל״ל. וכך הביאה הר״ש, ופי׳ טובלי שחרית בפ׳ מי שמתו (ברכות כ״ב א׳) אריב״ל מה טיבן של טובלי שחרית, ופריך מה טיבן והא איהו הוא דאמר ב״ק אסור בד״ת, אלא מה טיבן במ״ש סגי בט׳ קבין, אלא אריו״ח גדר גדול גדרו בה, ואותם טובלי שחרית ת״ח הם ע״כ. נר׳ מדבריו דפרושים לאו ת״ח נינהו אלא ע״ה, ובכל מקום אשכחן דפרושים מיקרו חכמי יש׳ וכדלעיל וכן בכמה מקומות, ולעד״ן איפכא דפרושים היינו ודאי ת״ח, דמסקנא דשמעתא שמיע להו דבטלוה לטבילותא, דאע״ג דעזרא תיקן משום גדר, לא פשטה תקנתו דהו״ל גזרה שאין רוב צבור יכולין לעמוד בה הילכך ממילא בטלה, וכנר׳ מדברי הרמב״ם הל׳ ק״ש וכן בפ״ד מה״ת, דאילו מדינא א״ל כלום דקי״ל כריב״ב (לעיל שם בברכות) דאין ד״ת מקבלין טו׳, ואפי׳ למי שאינו רוצה להקל כ״כ סגי בנתינת ט׳ קבין כדחזי׳ כמה אמוראי בגמ׳ דעבדי עובדא בהכי, אבל אלו טובלי שחרית דקתני הכא הם בעלי יראת חטאת ולא בעלי תורה, דסברי שהטבילה מדינא היא ולא משום תקנה, אלא דאסור להזכיר את השם בלא טבילה, ולכך כשראים הפרושים שמקלין בה לפום דינא מזלזלין אותם ואו׳ יש עליכם תרעומת שאתם מזכירים את השם בלא טבילה, והת״ח שהם הפרושים משיבים להם כפי דרכם דא״כ איך מזכירין את השם בטו׳ הגוף, כלו׳ בשאר טומאות, דאפי׳ אם טובלים מה מהניא להו לטו׳ מת הא ליכא אפר הפרה, וא״כ הרי אתם אסורים בד״ת אפי׳ אחר טבילה, א״ו דמדינא א״ל כלל דאין ד״ת מקבלין טו׳, ומעיקרא הא דטבילת ב״ק לא היתה אלא גזירה ובטלה, לפי שאין רוב צבור יכולין לעמוד בה ולא נתפשטה מעיקרא ברוב יש׳ מה״ט דבכה״ג א״ל אפי׳ ב״ד קטן לבטלה אלא בטלה מעלמה, כנר׳ מדברי הרמב״ם בה׳ ממרים, וכן מוכח מדברי הרשב״א שם בחדו׳ ברכות אהא דאמר רבא הלכתא בריא המרגיל וכו׳, וז״ל משום דאיכא מאן דמחמיר בה ולא נהיג כריב״ב, קא פסיק רבא הכא דאפי׳ מאן דלא נהיג כריב״ב וכו׳, בחולה המרגיל ובריא לאונסו ל״ל אלא ט׳ קבין, וחולה לאונסו פטור מכלום ע״כ. ולעיל מינה כתב דאתא עזרא ולא קבילו מניה אלא נהוג בה להקל, (וטעמא כדלעיל דאין יכולין לעמוד בה) ואתא ריב״ב ואחזיק בידייהו וקראו על שמו ע״כ.

וראיתי להפר״ח בסי׳ פ״ח דכתב דהא דקאמר ריב״ב דוקא לד״ת אבל תפילה (שתקנו ב״ד אחר עזרא כנר׳ מדברי הרמב״ם שם) לא, שלא רצו לבטל הב׳ תקנות בפעם א׳, ומ״ד בטלוה לטבילותא היינו לומר שבטלו ג״כ התקנה שנייה של תפלה וכו׳ ע״ש, ואחר המחילה ליתא דבהדיא איתמר בגמ׳ שם מ״ד בטלוה לטבילותא כריב״ב ע״ש, הרי בהדיא דהא דריב״ב והא דבטלוה חדא מלתא היא, וגם מ״ש הרב שלא רצו לבטל ב׳ וכו׳, הא אמרן דלא הוצרכו לבטל אלא דממילא בטלה, וכמ״ש מרן הכ״מ שם בסוף הק״ש, אלא שדבריו ז״ל צריכין ביאור דמ״ש שם שאם מה שלא פשטה התקנה הוא מפני שלא היה כח ברוב הצבור אז בטלה מעלמה, אבל אם לא היה הסיבה שלא פשטה מטעם שאין כח וכו׳, נהי דב״ד אחר יכול לבטלה אעפ״י שאינו גדול כראשון, מ״מ ביטול מיהא בעיא, והביא ראיה לזה החילוק ממ״ש רבי׳ בה׳ ממרים ע״ש, הנה כל הרואה דברי רבי׳ בה׳ ממרים לא ישכח כדין אלא מה שחילק שם רבי׳ ענין אחר הוא, שכ״כ בפ״א דין ו׳, הרי שגזרו ב״ד גזרה ודימו שרוב הקהל יכולין לעמוד, ואחר שגזרוה פקפקו העם בה ולא פשטה ברב הקהל ה״ז בטלה וכו׳, ושוב כתב גזרה ודימו שפשטה וכו׳, ועמד הדבר כן שנים רבות, ולאחר זמן מרובה עמד ב״ד אחר ובדק וכו׳, וראה שאין אותה הגזרה פושטת וכו׳ יש לו רשות לבטל ואפי׳ היה פחות וכו׳ ע״ש, נר׳ שכל החילוק הוא שאם מיד הוא שלא נתפשטה א״ל התרה, אבל אם לא נודע אלא אחר זמן שלא פשטה אז צריך ביטול, ולא נזכר שם טעם אחר כלל וכבר הק׳ על מרן כן הר״ב מקראי קדש וכתב וליתא וכו׳ ע״ש.

אבל אני אפרש ליישב דברי מרן, והיינו דבאמת ק׳ הדבר מאחר שב״ד הגדול גזרו גזרה והיא דבר שיכולין הצבור לעמוד בה, למה לא יהוייבו הב״ד הבא א״כ כשידעו שלא רצו הצבור לקיימה להוסיף ולגזור פעם אחרת עליה לחבשה ולחזקה, והלא העובר על גזרת חכמים חייב מיתה, ולא די שלא חייב רבי׳ לב״ד הקטן לקיים ולאשר דברי ב״ד הגדול שקדמוהו אלא אדרבא נתן רשות לבטלה אפי׳ הוא ב״ד קטן על מגן, הא ודאי א״א ואין זה עולה עד הדעת. אלא דברי רבי׳ כך הם, גזרו ב״ד גזרה והיא בענין שיכולים לקיימה בטוב, אלא שלא רצו לקבלה מטעם אחר אעפ״י שבאמת היו יכולים לקיימה בלי שום מניעה, וב״ד הגוזר לא ידעו שלא קבלוה, שאם היו יודעים פשי׳ שהיו כופין אותם, אלא שדימו דשפיר פשטה ועמד הדבר כך כמה שנים ולאחר זמן הרגישו ב״ד שבאותו הזמן שאין אותה הגזרה פושטת, דייק רבי׳ דלא קאמר שאותה הגזרה לא נתפשטה אלא שאינה פושטת, כלו׳ דהשתא לפי מצב הזמן אינה פושטת לפי שלעת כזאת א״א לפשוט, שאין יכולין לעמוד בה השתא מיהא בהא הוא דאמר מר דביטול צריך, לפי שכבר ב״ד הראשון גזרו ואע״ג דבקושטא מעיקרא לא פשטה כלל, (אלא שהם לא ידעו) משום דהא דלא נתפשטה לא היה מחמת חסרון היכולת דבאותו דור שפיר היו יכולים לקיימה, אלא שלא רצו מאיזה טעם, והילכך חלה הגזרה וצריכה ביטול, וכיון דהשתא מיהא לפי השתנות הזמנים אינה יכולה להתפשט, יש להם רשות לבטלה אעפ״י שהם פחותים מב״ד הראשון, אבל אם רואים דהשתא נמי יכולים יפה לקיימה אלא שאינם רוצים מטעם אחר, אז אדרבא לא זו שאין יכולים לבטל אלא דחיובא רמיא עלייהו לחזקה ולכוף עליה.

ודבר זה נלמד היטב מתוך הסוגייא שממנה למד רבי׳ דבריו אלה דהכי אי׳ בפא״מ דל״א (ע״ז דל״ו), דפריך ר״י נשיאה היכי שרי משחא, הא לא היה גדול כתלמידי שמאי והלל, ועוד שהיא מי״ח דבר, ומשני אריו״ח ישבו רבותינו (דהיינו ר״י נשיאה) ובדקו על שמן שלא פשט איסורו בכל יש׳ וסמכו רבותינו ע״ד רשב״ג וראב״ץ שהיו או׳ אין גוזרין גזרה אא״כ יכולים וכו׳ ע״ש, ואם אי׳ דכל דלא פשט איסורו מעיקרא יהיה מאיזה טעם שיהיה יכולים ב״ד אפי׳ קטן

או' טיבלני שחרית קובלני עליכם פרושין, שאתם מזכירי' את השם מן הגוף שיש בו טומאה.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת ידים

חסדי דוד

לבטלו ואפי' על מגן, למה זה הולך ש"ס למימר וסמכו רבותינו וכו' מה זו סמיכה ללא צורך, א"ו כדאמרן שבדקו ומלאו ר"י נשיאה וב"ד דאפי' מעיקרא לא פשט איסורו ברוב יש', ולא משום שלא היו יכולין לעמוד דשפיר היו יכולין באותו זמן שנגזרה גזרה לקיימה אלא שלא רצו מטעם אחר, ואי לאו דאשכחו סמך לקבליה הא ודאי דלא הוו מבטלי לה אדרבא הוו לה אשרתא, האמנם הואיל וראו רבותינו דהשתא מיהא לפי הזמן אין יכולין בקושטא לעמוד בה, מלא מקום ר"י נשיאה וב"ד לבטלה, ומיהו ביטול ודאי בעיא, ודוק דהן הן דברי מרן הנאמרים באמת אלא שלא ביאר כל הצורך, ומחוורתא כדשניין דבגזרת שמן דשמאי והלל דמעיקרא יכולים היו לעמוד בה אלא שלא רצו מטעמא אחרינא, הילכך לא נתבטלה ממילא אלא דוקא ע"פ ב"ד דר"י נשיאה, סמוך ונר' הטעמא שאין יכולין השתא לעמוד דבעי' כסא וסמוכות שלו [18]), אבל בגזרת ב"ק דגזר עזרא דסבר הוה שיכולים לעמוד, ולפי האמת לא היו יכולים לעמוד אפי' באותה שעה הילכך ממילא בטלה, אלא דמ"מ בזמן התנאים מי אשר כח בהם היו מחמירין על עצמם הואיל ולא נתבטלה בפי' בכח ב"ד, ומיהו אין זה ענין לטובלי שחרית דקתני הכא דהוו סברי משום חסרון ידיעה דדינא הוא, ובדבר הזה הוו נפקי לאפייהו הפרושים דהיינו הת"ח להודיע דלאו מדינא אלא כדאמרן, ושוב בימי האמוראים שירד תשות כח לעולם תיקן ר"כ הנבא למי שרוצה להחמיר, ולבסוף מסיק תלמו' נהוג עלמא כריב"ב וכדלעיל. ומיהו כל זה אינו ענין אלא לטבילה או נתינה, אבל קינוח מקום המטונף דבר פשוט דחייב מן הדין הגמור, האמנם הזינא למרן בכ"מ בהק"ש דהק' דכיון דקי"ל דאין ד"ת מקבלין טו', א"כ ה"נ לא יהא צריך להרחיק מטינופת, ותי' דל"ד דהתם דבר הנמאס אנו רואין אותו בעין ונר' כמבזה ד"ת, אבל הטו' אינו דבר מורגש אלא דבר שכלי, ולכך אין ד"ת מקבלין טו', ועי"ל דאה"נ דכיון שהיא כאש לא היה צריך להרחיק גם מהטינופת, אלא דהא כתיב גבי טינופת והיה מחנך קדוש ע"כ. ותי' בתרא איני מבין דמאן לימא דהא דאזכר קרא והיה מחנך קדוש אינו אלא בטינופת, דילמא טו' נמי בכלל, דאע"ג דפשטיה דקרא דלעיל דכתיב וכסית וכו' בטינופת איירי, מ"מ הא ילפי' מהכא נמי ראיית ערוה אע"ג דליכא טינופת, אלא נלע"ד דתי' קמא עיקר, ומיהו אכתי צריך ביאור והוא מ"ש הרמב"ם בשלהי ה' מקואות וז"ל דבר ברור שהטו' והטהרות גזרת הכתוב הן וכו', שאין הטו' טיט או צואה [19]) וכו' ע"ש, והן אמת כי התורה אש ואינה מקבלת טו' ולפי' אפי' בגוף טמא יכולה לנוח בתוכו, דכיון שאינה מקבלת טו' לא איכפת לה ואין מי שיעכב על ידה מליכנס, אבל כשיש בגוף או במקום טינופת ה"ז חוצץ בגוף, והחצץ הזה מונע ומעכב לתורה מליכנס בגוף, אבל הטו' אין בה ממש לגבי הגוף כדי שתהיה חוצצת משא"כ טינופת, וז"ש הכתוב הנז' ושב מאחריך שאם בא ליכנס אין לו מקום משום דאיכא דבר חוצץ ושב לאחוריו, ומיהו כל זה בטו' הגוף שאין בה ממש לגבי הגוף, אבל בטו' הנפש הא ודאי דחוצצת כדכתיב עונותיכם היו מבדילים וכו', שהרי היא רוחנית כמו הנפש, המקום ברחמיו יטהרנו מעונינו כדכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם בב"א.

18) מליצה ע"פ משנת שבת פ"ו מ"ח.

19) בירושלמי פסחים פ"ז סהי"א, ל"ה ע"ב: וכי צואה טומאה, אינה אלא נקיות.

סליקא מסכת ידים בס"ד

תוספתא טבול יום

פרק ראשון (א). המכניס חלות בין להפריש׳ בין שאין להפריש נשכן נפסלו׳ במניין, מוסף עליהן האור וגריס של טפיח בזמן שאינן קלופין, רבן שמעון אומר אף פולין הגמלונין כיוצא בהן, טהורין באב הטומאה ואין צריך לומר בטבולים דברי רבי מאיר, וחכמים או׳ טהורין בטבול

חסדי דוד

פרק ראשון (א). המכניס חלות וכו׳, מוסף עליהן האורז וגריס של טופח וכו׳, ואצ״ל בטבול יום דר״מ וכו׳, כל״ג. והנה במתני׳ תנן המכניס חלות ע״מ להפרישן ונשכו בש״א חבור בט״י, ובה״א אינו חבור, מקרלות נושכות וכו׳ בה״א אינו חבור וכו׳, ובסיפא תנן המכניס חלות ע״מ שלא להפריש וכו׳ טמאין בט״י, והא״ל בכל הטו׳, ופי׳ הר״ש דכי קאמרי ב״ה ברישא אינו חבור, לא בט״י בלבד קאמרי אלא בכל הטו׳, משא״כ באידך מקרלות נושכות וככרות נושכות וכו׳ דתנן, דבהנהו דוקא בט״י קאמרי ב״ה דאינן חבור, וה״ט דלא כייל חלות בהדי אינך, ושוב מייתי הר״ש להך תוס׳, ופי׳ נפסלות במנין שמונין בהם ראשון ושני ופליגא אמתני׳ ע״כ. וטעמא דמלתא דשאני להו לב״ה בין חלות למקרלות וככרות, אע״ג דמקרלות וככרות נמי סתמא קתני דאפי׳ ע״מ להפריש, ועכ״ז לא אמרו ב״ה אינן חבור אלא בט״י בלבד, ומ״ש חלות דכשהן ע״מ להפריש סברי ב״ה דאפי׳ בשאר טו׳ אינן חבור כפי פי׳ הר״ש, כבר כתיבנא בספ״ל דשאני חלות דכיון דכל חדא הופרשה בפ״ע למצוה, הילכך אע״ג דנושכות הואיל ועתיד להפריש מהני חשיבותייהו להחשב כל א׳ בפ״ע אפי׳ בשאר טו׳. אבל הרמב״ם בין בפי׳ בין בחבו׳ בפ״ה מהט״א סבר דאין חילוק בין חלות למקרלות ואינך, אלא בחלות נמי לא קאמרי ב״ה דאינן חבור אלא לענין ט״י בלבד, ויהיב טעמא לפי שכבר טיהר ואינו חסר אלא הערב שמש ע״ש, ולדידיה לא ידענא טעמא מאי לא כיילינהו תנא דמתני׳ בחדא בבא. והר״ב תי״ט תי׳ ואולי שב״ה נשאלה בתחלה שאלה על החלות והדר נשאלו דאחרות ביחד וסדרן ר׳ כך ע״ש והוא דוחק עלום. ולעד״ן דאי הוה תני לכלהו בחדא בבא הוה מפרשי׳ ככרות דומיא דחלות, והיינו ככרות דתרומה, והו״א דוקא בתרומה הוא דסברי ב״ה אינן חבור בט״י, אבל בקדשים כגון לחמי תודה וכיוצא דחמירי אימא דמודו ב״ה דהוו חבור אפי׳ בט״י, הילכך פלגינהו לתרי בבי למיתני בדרך לא זה״ז, לאשמועי׳ דאפי׳ בקדשים סברי ב״ה אינן חבור בט״י, וא״ת א״כ הול״ל בהדיא ככרות קדשים, י״ל דלא הא דממילא משמע דבהנך ככרות דקתני דקדשים נינהו, דאי בחולין הא ט״י אינו פוסל לחולין, ואי בתרומה היינו חלות דחלה נמי היינו תרומה, וא״כ בבא יתירה היא, ותו דא״כ ליערבינהו וליתנינהו א״ו בשל קדשים איירי.

והנה לפי דרכו של הרמב״ם לכאורה מלי׳ למימר דמתניתא לא פליגא אמתני׳, דדוקא הר״ש דס״ל דבהך בבא דחלות סברי ב״ה דאפי׳ בשאר טו׳ אינן חבור ולא נטמאת אלא אותה החלה שנגע בה הטמא, הוא שהוכרח לומר דהא דקתני הכא דאפי׳ ע״מ להפריש נפסלות במנין פליג אמתני׳, אבל להרמב״ם ניחא דהא דתנן דאינן חבור ולא נפסלה אלא אחת היינו בט״י, ומתניתא בשאר טו׳, אבל כי דייקי׳ בל׳ הרמב״ם שם חזי׳ דפי׳ דלא כהתוס׳, שהרי כתב שם חלות או ככרים שכנסן וכו׳ ונגע ט״י בא׳ מהן לא פסל אלא החלה שנגע בה וכו׳, ובשאר כל הטו׳ בין קלות בין חמורות הכל חבור, ומדקאמר הכל חבור מוכח בהדיא דבין החלה שנגע בה הטמא בין שאר החלות חשיבי כולן כחלה אחת אפי׳ הן מאה, ואם הטמא שנגע בה היה אב נעשו כולן ראשון, וה״נ כתב אח״כ בע״מ שלא להפריש כולן חבור אפי׳ בט״י, והכא בתוס׳ תנינן בין להפריש בין שלא להפריש נפסלות במנין דהיינו ודאי כדפי׳ הר״ש שמונין בהן ראשון ושני, ונמצא שאפי׳ נגע אב הטו׳ בחדא מנייהו אותה החלה היא ראשון והחלה הנוגעת בה היא שני והחלה השלישית אינה אלא פסולה והשאר כולן טהורות לגמרי, נמצא דעכ״פ פליגא אמתני׳, דאילו במתני׳ לא תנן אלא אי חבור לגמרי כאילו כולם חלה א׳ וזה בשאר טו׳, ובט״י קתני אינם חבור דלא נפסלה אלא הנוגעת בו, אבל ליפסל במנין לא נזכר במתני׳ כלל, ומש״ה לא חש לה הרמב״ם ז״ל.

ומעתה נלכה נא לשארית התוס׳ להבין מ״ש מוסיף עליהן האורז וכו׳, דקאי אמתני׳ דתנן בהדי הנך דאינן חבור בט״י לב״ה רתיחת גריסין של פול ראשונה, ורתיחת יין חדש, ריב״נ אומר אף של אורז, והיכא למישמע דת״ק פליג להחמיר וסבר דאורז ברתיחה שלו חיבור אפי׳ בט״י אף לב״ה, והילכך קתני הכא דהאורז וגריס של טופח בזמן שאינן קלופין מוסף עליהן לר״מ להקל דאין ברתיחה חיבור אפי׳ באב הטו׳ וכ״ש בט״י, ולר״ש אף פולין הגמלונין כיוצא בהן, ולרבנן דוקא בט״י אינה חבור אבל בשאר טו׳ חבור והיינו בשאינן קלופין, אבל בקלופין מודו רבנן לר״מ דמוסף עליהן להקל אפי׳ בשאר טו׳, ומעתה בשלמא ריב״נ דמתני׳ איכא למימר דהיינו חכמים דהכא, ואיירי מתני׳ בשאינן קלופין, אבל ת״ק דמתני׳ אי מפרשי׳ דלהחמיר קאמרי הא מני לא ר״מ ולא ריב״נ ולא ר״ש ולא חכמים, א״ו ת״ק דמתני׳ ר״מ הוא, והילכך לא חשיב אורז

יום וטמאי׳ בכל הטמאו׳. (ב). מוסף עליהן האורז וגריס של טפיח בזמן שהן קלופין, התבלין והשנוניות חבור בטבול יום ואין צריך לומ׳ בכל הטמאו׳, רבן שמעון בן גמליאל היה אומ׳ במה דברי׳ אמורי׳ בככרות של בעל הבית, אבל בככרות של נחתום אינו טמא אלא הקצח והשום והשנונית בלבד. (ג). אחד משקה שני טמא באב הטומאה ואחד משקה שני טמא בולד הטומאה הרי זה תחלה לעולם, מטמא חברו וחברו חברו אפילו הן, חוץ ממשקה טבול יום שהן פסולין ואינן מטמאין. (ד). חומ׳ בידים מטבול יום, שהידי׳ תחלה לחטאת, מטמאו׳ אחד ופוסלות אחד בקדש, ומטמאות התרומ׳ ומטמאו׳ את המשקין לעשותן תחלה באלו הימים, וכל שאינו חבור בטבול יום חיבור בידים.

חסדי דוד

בכלל הנך דהנך דוקא בט״י אינן חבור אבל אורז אפי׳ בשאר טו׳ אינו חיבור. והשתא דאתאן להכי אשכחן טעמא להרמב״ם דפ׳ שם כוותיה דריה״ו דמתני׳, דהאורז נמי דינו רתיחתו כרתיחת גריסין של פול, דמרן בכ״מ נתקשה שם למה פ׳ כיהודאה ע״ש, וכפי מה שנת׳ בתוס׳ דת״ק דמתני׳ ר״מ הוא, ואדרבא סברת ריה״ו שנאה בל׳ חכמים, מזה יש ללמוד דאין הלכה כת״ק שהוא ר״מ אלא כריה״ו, חדא דקי״ל כוותיה לגביה ר״מ, ועוד דשנאה כאן בשם חכמים, כי מ״ש התי״ט דריה״ו היתה קבלה בידו דבהא נמי פליגי ות״ק לא שמיע ליה אבל לא פליג ע״ש, עין רואה כמה דחיקא הך מלתא, אלא דמ״מ אכתי ק׳ אם אי׳ דפ׳ כחכמים דהכא אמאי לא חילק בין קלוף לשאינו קלוף, ובר מן דין ק׳ למה השמיט דין הטופח לגמרי, ובדברי התנא נמי ק״ק דהיכי אמור רבנן גריס של טופח שאינן קלופין, אם אינן קלופין היכי קרי להו גריס, הא משמעות גריס אינו אלא כשנטחן בריחים של גרוסות לקלפן ולהלקן, וע״ק שלא למדנו לא במתני׳ ולא במתניתא אלא דין גריס של פול ושל טופח ושל אורז ושל עדשים אבל שאר קטניות לא ידענו מהן דין רתיחתן וכל זה צ״ע.

התבלין והשנונית וכו׳. כך העתיק הר״ש (פ״א מ״ד) ופי׳ מין בושם. ועל דברי רשב״ג פי׳ בעה״ב לא קפיד למשקלינהו כמו נחתום, קצח ושום שופין על הלחם בארץ יון ע״כ. והנה מ״ש שהוא מין בושם לא מצאתי לו שום שרש, והערוך לא הביאו כלל, ולפי מיעוט דעתי צ״ל השומנית, וכן ל׳ המש׳ בכלאים (פ״א מ״ג) הוסיף ר״ע השום והשומנית [1]), והוא מין שום מדברי, והכי משמע מדברי רשב״ג דלקמן, וגם מ״ש הרב דבעה״ב לא קפיד למשקלינהו, משמע דרוצה לפ׳ דהנך מילי דקתני היינו דנפלו על הלחם שלא במתכוין, ומש״ה קאמר דבעה״ב לא קפיד למשקלינהו, ואין זה במשמעות התוס׳ כלל, אלא אדרבא דברים הללו אורחייהו ליתנם ולהושם בלחם ליתן בו טעם או ריח, ות״ק סבר דכל מיני תבלין דרך לשים בלחם, יש רגילין במין זה ויש במין אחר ולא פלוג רבנן, הילכך כולן הרי הן חבור, ועמ״ש הרמב״ם בפי׳ המש׳ פ״ב דערלה וז״ל לא יעלה על דעתך שאין נקראין תבלין אלא המרקחות וכו׳ הזנגביל והפלפלין וכו׳, אינו כן אלא כל דבר וכו׳, כגון השומין והבצלים וכו׳ ע״ש. והא דהוצרך למיתני והשומנית בפ״ע, דלא תימא דדוקא שום של גנה הוא דהוי תבלין, אבל שומנית שהוא מדברי אין ריחו נודף ולא יהיה בכלל תבלין ולא יהא חבור קמ״ל. ורשב״ג סבר דדוקא בככרות של בעה״ב הוי חבור כל מיני תבלין, דאיכא דניחא ליה בהא ואיכא מאן דניחא ליה בהא, וכל בעה״ב ההוא מינו דמנח היינו דניחא ליה והוי חיבור, אבל נחתום העושה למכור מסתמא לא הוה אורחיה אלא בקצח או שום או שומנית, או משום דרוב בני העיר ניחא להו בהכי, או משום דהני בזול והילכך דוקא בהנך דאורחיה חשיבי חיבור כך נ״ל. והרמב״ם השמיט להך מתניתא לגמרי, ונר׳ טעמו משום דלדינא קי״ל כרשב״ג, משום ההיא דכ״מ ששנה רשב״ג (גיטין ע״ז א׳, וש״נ) וכו׳, ומה גם דמסתבר טעמיה, והואיל והלכתא כוותיה א״א לפסוק מלתא פסיקתא, שזה תלוי כפי חילוק מנהג המקומות, דרשב״ג דיבר לפי מנהג מקומו, וכמ״ש הר״ש דבארץ יון וכו׳, הילכך הניח הכל בסברא שהדעת נותנת דכל דאורחיה ליתנו שם הוי חיבור, ואי לאו אורחיה לא הוי חיבור והוא דבר ברור.

(ג). אחד משקה שנטמא וכו׳, שנטמא בולד וכו׳, אפי׳ הן מאה [2]) חוץ וכו׳, כצ״ל. ומייתי לה הר״ש בפ״ב מש׳ ב׳, ופי׳ באב הטו׳ ואפי׳ בטו׳ דרבנן, כגון בה״פ ומעל״ע שבנדה וטו׳ ע״ה וכיוצא וכו׳, ולד הטו׳ ראשון ושני ע״כ, והדברים ברורים, ופ׳ כן הרמב״ם בפ״ז מהא״ה שאין מונין במשקין, כיצד יין שנגע באב הטו׳ או בראשון או בשני הרי יין זה כראשון לטו׳, וכן אם נגע יין זה בשמן ושמן בחלב וחלב בדבש ודבש במים ומים ביין אחר, וכן עד לעולם כולן א׳ לטו׳, וכאילו כל א׳ מהן נטמא באב וכו׳ ע״ש, ופשוט דמאי דנקט יין בשמן וכו׳, לרבותא נקט וכ״ש אם נגע היין ביין אחר שהוא כמוהו, ובפ״י דין ב׳ דט״י אינו אלא פוסל המשקין בין שהן משקין דתרומה שעושה אותן ג׳, ואם הן משקין דקדש עושה אותן רביעי ע״ש.

(ד). חומר בידים וכו׳ תחלה לחולין וכו׳ ופוסלות התרומה וכו׳ באלו הידיים וכו׳. כך העתיקה הר״ש בפ״ב, ופי׳ בה לחולין לאו בסתם ידים, דהנהו לתרומה דוקא, אלא כגון שהכניס ידיו לבית המנוגע וכר״ע דאמר ידיו תחלות כדתנן (ידים פ״ג מ״א) וכו׳, ומייתי׳ לה בפ״ב דחולין (ל״ג ב׳). מטמאות א׳ השתא איירי בסתם ידים שהם שניות ועושות ג׳ וד׳ בקדש וכו׳, ופוסלות את התרומה, ושני עושה ג׳ בתרומה ולאו להא מלתא עדיפי ידים מט״י, דט״י נמי פוסל את התרומה ולא תני לה אלא אגב קדש, דלקדש ודאי עדיפי מט״י ודלא כאבא שאול וכו׳, ומטמאות את המשקין וכו׳, דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מט״י (פרה פ״ח מ״ז), באלו הידים משום

1) הגירסא שלפנינו („והשנונית") מקויימת גם ע״י כי״ו והר״ש, והכוונה לתבלין ששמן גם בסורית „שנניתא", והם נותנים ריח טוב מאד (כפי׳ הר״ש), וכמו שהוכיח לעף בספרו צמחיית היהודים ח״ג, עמ׳ 473.

2) וכ״ה בכי״ו, בהקדמת הר״מ לסדר טהרות (הוצ׳ ר״י קאפח, עמ׳ כ״ו) ובחי׳ הראב״ד לע״ז ס׳ א׳ (עמ׳ 167), ע״ב א׳ (עמ׳ 230).

(ה). חומר באוכלין שאין במשקין ובמשקין שאין באוכלין, שהאוכלין יש להן ידות, ואין צריכה מחשב׳ לאוכלין, ומטמאין את המשקין לעשותן תחלה, והמשקין מטמאין את האוכלי׳ לעשותן

חסדי דוד

דמעיקרא איירי במכניס ידיו לבית המנוגע, אלעי׳ למתני באלו הידים, כלו׳ דין זה בסתם ידים שהן שניות, וכל שאינו חבור בע״י כגון מקרלות דלעיל וכו׳, חבור בידים כדקתני ומודים בשאר עו׳ בין קלות וכו׳ ע״כ. ולפי גרסתו דגרים תחלה לחולין הוכרח לידחק ולאוקמה כיחידאה, ולפי׳ רישא בחד גוונא דידם, וסיפא בגוונא אחרינא, וגם מ״ש באלו הידים דהיינו לאפוקי׳ מדרישא זה דוחק עלום, דמשמע דידים דרישא אינן מטמאין משקין להיות תחלה, והא ליתא דאפי׳ לרבנן דסברי המכניס ידיו לבית המנוגע ידים שניות, פשי׳ מטמאין ידיו את המשקין להיות תחלה, דלא גרע מסתם ידים וכ״ש לר״ע, א״כ לא הול״ל באלו הידים אלא הול״ל אף באלו הידים[3]), אבל לפי גי׳ הס׳ שבידנו ניחא דכולה בסתם ידים אפי׳ לא נגעו אלא באוכלין שניים, דאף שלקדש ולתרומה אינן אלא שניות ועושות ג׳, אבל לחטאת חשיב תחלה, ולא הידים בלבד אלא כל גופו נעשה תחלה, כדתנן בפ׳ חומר בקדש (נ״ל אין דורשין, חגיגה פ״ב מ״ה) לחטאת אם נטמאו ידיו נטמא גופו. וז״ל הרמב״ם בפי״ג מה׳ פרה, מי שנטמאו ידיו וכו׳, הרי נטמא כל גופו לענין החטאת וכו׳, והרי הוא ראשון לטו׳ ע״כ. ואולם איכא למידק דבכל דוכתא אורחיה דתנא כי קתני כה״ג חומר בזה מבזה תני נמי דבר והפכו, וכדלק׳ חומר באוכלין וכו׳ והומר במשקין וכו׳ והכא לא תנא הכי, ואולי לפי שהוא דבר ברור דחומר בע״י מבידים, דע״י דאו׳ וידים דרבנן. שוב מצאתי להרמב״ם בפ״י מהא״ה וז״ל ואם היו ידיו וכו׳, וזה חומר בידים מבע״י וחומר בע״י מבידים שס׳ ע״י פוסל מס׳, וס׳ הידים טהור ע״כ, והוא ברור דע״י דאו׳ וס׳ דאו׳ להחמיר וס׳ ידים דרבנן, מוכח מדבריו דמהכא העתיק זה דהכי גרים בה, ויש להגיה כן בס׳ שלפנינו, ומרן בכ״מ לא ציין מקומו וברור דהיינו הך מתניתא.

(ה). חומר באוכלין וכו׳, וספקן לטמא אחרים טמא[4]) וכו׳, משא״כ במשקין, כנ״ל. ופי׳ הר״ש (פ״ב מ״ג) יש להן ידות שהנוגע ביד כנוגע באוכל ע״כ. ואי קשיא מאי שייכות איכא לידות במשקין, והיכי שייך למיתני בהא מלתא משא״כ במשקין, התם משום דליכא בהו ידות, וי״ל דכיון דידות דאוכלין היינו כגון עוקצי הפירות שאוחז בהן כדי לאכול, וכן עצם שיש בראשו בשר דההוא נמי הוי יד, לפי שאדם אוחז בו לאכול הבשר וכדפי׳ הר״ב בריש עוקצין, באופן דאע״ג דעוקץ ועצם לאו בני קבולי טו׳ נינהו, אם נגע בהן הטמא חשיב כאילו נגע באוכל ונטמא האוכל, וא״כ ה״נ סד״א שאם יש משקה בתוך כלי[5]) אף שהוא כלי שאינו מקבל טו׳, אם נגע בו טמא יתחשב כאילו נגע במשקה מתורת יד, דהא א״א למשקה לשתותו אא״כ הוא בתוך הכלי והוא אוחז בכלי כשרוצה לשתות, ואע״ג דל״ד ליד האוכל שהוא מחובר באוכל ממש משא״כ הכלי שאינו מחובר במשקה, מ״מ מאחר שאם אין המשקה בכלי הרי הוא נשפך, הילכך נימא דחשיב כאילו מחובר בו דא״א בלעדו וליהוי יד וגם שומר, קמ״ל דאין ידות למשקין וה״נ דאין שומר למשקין וחד מנייהו נקט וכחד חשיבי. ועל מ״ש וא״צ מחשבה לאוכלין, פי׳ הר״ש אבל משקין צריכין מחשבה כשילאו מעצמן מן האוכלין וכן מי גשמים ע״כ. וזה מבואר בכמה מקומות, ומנייהו בספ״ה דמכשירין השוקל ענבים בכף מאזנים היין שבכף טהור עד שיערה לתוך הכלי, ה״ז דומה לסלי זיתים וענבים שהן מנטפין ע״כ, ומ״ש עד שיערה וכו׳ היינו דמחשבתו שחשב אותו משוי ליה משקה, ואל״כ אינו מכשיר ולא מיטמא הואיל ויצא מעצמו, וכן מי גשמים לא חשיבי משקה לא להכשיר ולא ליטמא אא״כ היו לרצון דהיינו מחשבה, כדמוכח ממתני׳ דפ״ד דמכשירין גבי הכופה קערה על הכותל וכו׳, ואין להק׳ דהא באוכלין נמי זימנין דבעו מחשבה כגון ירקות שדה וכו׳, כדתנן פ״ג דעוקצין וכמ״ש הרמב״ם פ״ג מהט״א, דשאני התם לפי שאינן מאכל אדם בכל מקום, אבל מה שראוי למאכל אדם בכ״מ א״צ שום מחשבה, משא״כ במשקין[6]) דאע״ג שיין זה שיצא מעצמו יין גמור הוא וראוי לשתיה כמו היין היוצא מהדריכה, וכן מי הגשמים ראויין לשתייה אפי׳ לא באו לרצון ועכ״ז אין מיטמאין.

ועמ״ש ומטמאין את המשקין וכו׳, פי׳ הר״ש אפי׳ אוכלים שניים, משא״כ במשקין דלא משכחת משקין שניים, ואי משום משקין שנגע בהן ע״י הנהו לא מטמו משקין אחרים, א״נ חשיב חומרא מה שאוכלין עושין משקין תחלה ואין משקין עושין אוכלין תחלה, והיינו דקמסיים והמשקין מטמאין את האוכלין לעשותן שניים ע״כ. ומ״ש א״נ וכו׳, היינו משום דלא שייך לומר משא״כ במשקין משום דלא משכחת וכו׳, דא״כ אין זו חומרא באוכלין מבמשקין דהתם משום דלית בהו שני, הילכך פי׳ א״נ וכו׳, ועדיין דבריו צריכין ביאור, וה״פ חומר באוכלין לגבי המשקין מבמשקין לגבי האוכלין, שהאוכלין ל״מ שעושין את המשקין כיוצא בהן כגון אוכל ראשון שעושה את המשקה ראשון כמותו, אלא אפי׳ לאשווינהו עפי מנייהו כגון אוכל שני עושה המשקה ראשון, דכל הפוסל תרומה מטמא משקה להיות תחלה, משא״כ במשקין דלא מיבעיא שאין עושין את האוכלים עדיפי מנייהו, אלא אפי׳ כוותייהו נמי לא עבדי להו דהא משקין אין עושין את האוכלין אלא שניים. ועמ״ש וספקן לטמא אחרים טמא, פי׳ הר״ש כדתנן בפ״ד דטהרות היתה ככר טמאה בידו ופשטה לבין משקין טהורין, ס׳ נגע ס׳ לא נגע ספקו טמא, משא״כ במשקין כדתנן התם היתה מקל בידו ובראשה משקין טמאין וזרקה לבין הככרות ס׳ וכו׳ ספיקו טהור ע״כ. ועמ״ש ואין להן טהרה, פי׳ הר״ש כדתניא בת״כ (שמיני סוף פ״ח, נ״ד ע״ג) גבי כלי חרס ואותו תשבורו, אותו אתה שובר לטהרתו ואין אתה שובר אוכלין לטהרתו, אבל משקין שנטמאו יש להן טהרה ע״י השקה במקוה, כדתנן (ביצה פ״ב מ״ג) וכו׳, ואי משום דמשכחת נמי טהרה לאוכלין כגון חטין

3) עיין מ״ש בתס״ר, עמ׳ 161 ואילך.

4) וכ״ה בכי״ו, ר״ש ושו״ת הרי״ד סי׳ ל״ד, עמ׳ קס״ט.

5) עיין להלן ריש עוקצין. ולעיל טהרות פי״א ה״י: לא נגע במקום חותם טהור.

6) בירושלמי תרומות פי״א ה״ב, מ״ז ע״ד: לא אם אמרת באוכלין שכן אוכלין המיוחדין לאדם אין צריכין מחשבה. תאמר במשקין שכן משקין הראויין לאדם צריכין מחשבה.

שנים, לספקן לטמא את אחרים, ואין להן טהרה מטומאתן, מה שאין כן משקין. (ו). חומר במשקין, שהמשקין לעולם, ומטמא כל שהו, ויש מהן שנעשו באב הטומאה, לטמא אדם ומטמ' בגדי', ולטמ' אוכלין ומשקין, וכלי מאחוריו וכלי חרס מאוירו, מה שאין כן באוכלין. (ז). חומר במים מה שאין במשקין ובמשקין מה שאין במים, שהמים נעשין אב הטומא', לטמא אד' ולטמא בגדי', ופוסלין את המקוה לשלשת לוגין, ואת הגוף לשלשת לוגין, מה שאין כן במשקין, שהמשקין אין

חסדי דוד

שנטמאו וזרען בקרקע, כיון דאשרוש כחיצי אחריני דמיא ע"כ. פי' לפירושו דבאוכלין לא משכחת שום אוכל שיהיה לו טהרה בעודה אוכל, דאע"ג דכשנפסל מאכילת הכלב נטהר מטומאתו, התם משום דאינו אוכל אלא פרשא בעלמא, משא"כ במשקין דאיכא איזה משקה מיהא שיש לו טהרה אע"ג דאכתי משקה הוא כבתחלה דהיינו מים ע"י השקה, והטין שזרען אם לא השרישו אכתי בטומאתן, כדתניא בת"כ (שמיני ריש פרק י"א, נ"ו ע"א) מנין לזרעים טמאין שזרען טהרו, שנ' אשר יזרע טהור, יכול אפי' לא השרישו ת"ל הוא ע"כ, וכשהשרישו נשתנו ממה שהיו ופנים חדשות באו לכאן, משא"כ בהשקה דמים, דאע"ג דטהרתן בתורת הזרעה וכדפירש"י בפ"ב דביצה (י"ז ב'), מ"מ לא נשתנו ממה שהיו כלל.

(ו). חומר במשקין שהמשקה לעולם מיטמא בכל שהוא. כ"ג הר"ש (פ"ב מ"ג) [7], ופי' אבל אוכל בעי כביצה ע"כ. וגי' זו לא מתוקמא אלא לפי התו' בפכ"ש דל"ג דאוכל אפי' לקבל טו' בעי כביצה, אבל לפי' רש"י שם, וכ"ד הרמב"ם בפ"ד מהטע"א דטו' עצמן בכ"ש, א"כ הכא ע"כ גרסי' מטמא בכ"ש, דהיינו לטמא לאחרים דבאוכלין בעי' כביצה, אבל משקין בכ"ש מטמו לאחרים. ומ"מ הך לישנ' דקאמר לעולם מטמא בכ"ש לא דייק, דמאי שייך הכא לעולם, ולא ידענא למה לא העיר הר"ש בזה, ולדידי פשי' לי דחסר כאן תיבה אחת, וצ"ל תחלה [8]) לעולם, והיא חומרא אחרת שיש במשקין מבאוכלין דאפי' נגעו בשני נעשו תחלה, ואפי' משקין הללו במשקין אחרים אפי' עד מאה כולן תחלה וכדכתי' לעיל. ונר' דמוכרח הוא להגיה כך דאל"כ ל"ל דתנא ושייר, וק' דמאי שייר דהאי שייר (עמש"ל בפ"ח דמקואות בד"ה בלע כזית). ובמ"ש שיש שנעשו אב הטו', פי' הר"ש כגון מי חטאת שיש בהן כדי הזייה ע"כ. ועדיין צריך ביאור דמשמע דבאוכלין ליכא שום אוכל דהוי אב הטו' והא איכא נבילה, ותו יש להבין מאי האי דמסיים בה לטמא אדם ולטמא בגדים ולטמא אוכלין ומשקין, והנה אנן תנן במתני' דפ"ק דכלים למעלה מהן נבילה ומי חטאת שיש בהן כדי הזייה, שהם מטמאין את האדם במשא לטמא בגדים, הרי דנבלה ומי חטאת דין א' להן, דאדם הנושאן כל זמן שלא פירש מהן חשיב כאילו הוא עצמו אב הטו' ומטמא בגדים שעליו, ואפי' כלים אחרים אם נוגע בהן עד שלא פירש ועושה אותו ראשון, וה"נ אם נוגע באוכלין עד שלא פירש עושה אותן ראשון, אבל אחר שפירש אינו אלא ראשון ואינו מטמא כלים כלל, והאוכלין אין עושה אותן אלא ב', וא"כ מאי האי דתנא הכא חומר במשקה דהיינו במי חטאת ככז' משא"כ באוכל, והלא דין זה עצמו ישנו באוכל שהוא אב הטו' דהיינו נבלה, ונוראות נפלאתי מאדוננו הר"ש שהושיעה לנו בקנה. אבל שוב דקדקתי בל' התנא דקתני שנעשו כאב הטו', והכוונה שאין זה ענין לנבלה דמתחלתה כשנקרא עליה שם נבלה דהיינו שנשתנית ממה שהיתה מחיים מיד כשמתה היא אב הטו' מדאו', ובהא לא איירי' דהה"א אינה בכלל אוכלין טמאין, דר"ל אוכלין שמתחלה לא היו טמאין אלא שאח"כ בא להן טו' מבחוץ ולא משכחת לה אלא בשנגעו בטו' וא"א להם להיות אב הטו' לעולם [9]), אבל במשקין משכחת לה שמתחלה היו מים טהורין אלא דאח"כ כשקדשו בכלי לשם מי חטאת אף שלא נשתנו ממה שהיו תחלה נעשין כאב הטו' לטמא אדם הנושאן שלא לצורך הזייה לטמא בגדים, וכן לעשות אוכלין ראשון.

ודע דאח"ז יש כאן ע"ס, והר"ש כך העתיק ומטמאין כלי שטף מאחוריו וכו', ומוכרח הוא דמלתא באפי נפשה היא ולא קאי אדלעיל דאיירי במי חטאת, אלא הכא בכל משקין טמאין קאמר כדפי' הר"ש, דמשקין מטמאין כלי מדרבנן גזרה משום משקין דזב וזבה, ומאחוריו דקתני לרבותא דכ"ש מתוכו, וכ"ח מאוירו אם נתלו משקין באוירו אבל אוכל אין מטמא כלי ע"כ. והא דגרים הר"ש כלי שטף ניחא לפי' הראב"ד בהשגותיו בפ"ז מהא"ה ובפי"ג מה"כ דהא דגזרו טו' על אחורי כלי שנטמא במשקין מאחוריו היינו דוקא בכלי שטף אבל בכ"ח כי היכי דטו' מדאו' אינו מקבל אלא מתוכו, ה"נ טו' משקין דרבנן, אבל לפי' הרמב"ם שם דאף בכ"ח עבוד רבנן גזרה ליטמא במשקה מאחוריו, נר' דהוה גריס כגי' הס' שלנו דל"ג כלי שטף [10]) אלא כלי סתם דכולל הכל בין כלי שטף בין כ"ח, אלא דהדר מוסיף בכ"ח דמטמא גם מאוירו.

(ז). חומר במים וכו', משא"כ במשקין חומר במשקין שהמשקין וכו', כל"ל. והנה מ"ש שהמים נעשין אב הטו', נת' לעיל דהיינו מי חטאת שיש בהן כדי הזייה, ופוסלין את המקוה בג' לוגין ברור דהיינו ג' לוגין מים שאובין שנפלו בו קודם שיהיה בו מ"ס מים כשרים, ופוסלין את הגוף פי' הר"ש כגון טהור שנפלו על ראשו ועל

7) וכ"ה גם בשו"ת הרי"ד סי' ל"ד, עמ' קס"ט הנ"ל, ובתוספותיו לפסחים ל"ג ב'.

8) חכם עדיף מנביא, וכ"ה בכי"ו, וכן מעתיק הראב"ד בחי' לע"ז ע"ב א' (עמ' 230).

9) רבינו כיוון להסבר הר"מ לברייתא שלהלן, שכן הוא כותב בהקדמה לטהרות (הוצ' הרי קאפח, עמ' ל'): אבל מה שנאמר בתוספתא חומר במים וכו' אין עניינו שלא ימצא אב הטומאה במשקין אלא במים לבדו, לפי שגם הדם אב הטומאה כמו שבארנו, אלא עניינו שלא ימצא משקין שהם טהורים ואח"כ יולד להם מצב שעושה אותן אב הטומאה אלא המים לבדן, כלומר אם נעשה מי חטאת וכו'. ועיין בגליון הש"ס בירושלמי שבת פ"ז ה"ב, דפוס זיטומיר, כ"ז סע"א. וכבר העירותי בירושלמי כפשוטו, עמ' 134, שהמלה „זיבה" היא ט"ס, וצ"ל: „וכה" (והמלה „והכא" שבירושלמי אח"כ בסמוך אינה בכ"י והושלמה בטעות ע"י המגיה).

10) בהקדמת הר"מ לפיה"מ טהרות, עמ' ל' הנ"ל, הביא את התוספתא כגי' שלפנינו.

להן טהרה מטומאתן, ואין טהורין בגוף, ופוסלין את המקוה בשינוי מראה, מה שאין כן במים. (ח). אחורי כלים שנטמאו במשקין, רבי אליעזר אומר מטמאין את המשקין ואין פוסלין את האוכלין והלכה כדבריו, רבי יהושע אומר מטמין את המשקין ופוסלי' את האוכלין, וקל וחומר ומה אם טבול יום שאינו מטמא משקה חולין פוסל אוכלי תרומה, אחורי כלים שהן מטמי' משקה חולין דין הוא שיפסלו אוכלי תרומה. (ט). שמעון אחי עזריא אומר חולין, ומה אם טבול יום שהוא פוסל אוכלי תרומה אינו מטמא משקה חולין, אחורי כלים שאינן פוסלין אוכלי תרומה דין הוא שאינן מטמאין משקה חולין. (י). אמר רבי יוסי הלכה היאך נחלקו עליה אבות הראשונים, ורבו עליה דברי תורה מדברי סופרי' ודברי סופרי' מדברי סופרי'.

חסדי דוד

רובו ג' לוגין מים שאובין, משא"כ בשאר משקין ע"כ. והדר קתני הוא הדין בשאר משקין שאין במים שהמשקין אין להם טהרה, אבל מים נטהרין בהשקה, ומ"ש שאין טהורין בגוף[11]) פי' הר"ש כדתנן בסוף מקואות שתה משקין טמאין טבל והקיאן וכו', ופוסלין את המקוה בשינוי מראה, כדתנן פ"ז דמקואות נפל לתוכו יין וכו', אבל מים אין פוסלין בשינוי מראה וכו' ע"ש.

(ח). אחורי כלים וכו', שמעון אחי עזריה אומר חילוף הדברים ומה וכו', אר"י ראה הלכה זו היאך וכו', ודנו עליה דברי תורה מדברי סופרים וד"ס מד"ת. כך העתיקה הר"ש (פ"ב מ"ב), וכתב עלה אחורי כלים וכו' בפ"ק דנדה (ז' ב') מייתי לה גבי הלכה כר"א בארבע וכו', והיא מש' בפ"ח דטהרות, ומפי' ש"ס התם בנדה מטמאין משקין אפי' דחולין, ואין פוסלין אוכלין אפי' דתרומה, ועוד קאמר התם דנקט דוקא אחורי כלים משום דקילי וכו', ומודה ר"א לר"י בנטמא תוכו במשקין מק"ו, ור"א לא חייש אהאי ק"ו כדמפ' בנדה דאחורי כלים דרבנן, כלו' היכא דנטמאו במשקין וע"י דאו' ודרבנן בדאו' לא אמרי' ק"ו, חילוף הדברים שיש לדון ק"ו איפכא, קסבר שמעון אחי עזריה דאין מטמא משקה חולין ולא פוסל אוכלי תרומה והיינו דתנן בפ"ח דטהרות וכו' ע"ש, והטועה דסברת שמעון דאין מטמאין אלא משקין דתרומה, ואותן המשקין מטמאין אוכלי תרומה ופוסלין אוכלי חולין, וה"ש מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני. ואולם על דברי ר' יוסי לא פי' הר"ש ולא מידי, והנה התם בנדה ד"ז לא מייתי אלא דברי ר"א ודברי ר"י, ומייתי לה אמלתיה דשמואל דקאמר הלכה כר"א בארבע, וקאמר ש"ס שזו א' מהן, ופריך מאי קמ"ל שמואל בכלהו תנן הלכתא, (ואע"ג דלא נזכרה הלכה במתני' רק בחדא מנייהו ואידך תרתי בברייתא הוא דתנא הלכתא, מ"מ כיון דעיקר פלוגתייהו כלהו תנינן במתני' שפיר שייך ל' תנן, כיון שיש להו עיקר במתני' שכ"כ התו' בכמה דוכתי)[12] וכ"ת אחורי כלים קמ"ל דלא תנן הלכתא, לימא הלכה כר"א באחורי כלים, אלא הא קמ"ל שאין למדין הלכה מפי גמרא וע"ש בפירש"י. מוכח מהאי סוגייא דל"ג הכא כגי' שלפנינו בדר"א והלכה כדבריו, דא"כ מאי קאמר תלמו' וכ"ת אחורי כלים קמ"ל דלא תנן, הא בהא נמי תנינן לה, וליכא למימר משום דלא תנא לה אלא במתניתא לא במתני' דהא אידך תרתי נמי לא תנינן הלכתא אלא במתניתא, וא"כ אמאי נקט אחורי כלים טפי מאינך א"ו ל"ג לה, א"נ י"ל דקים ליה לש"ס דהא לא מיתנייה בי ר"ח ור"ה, הילכך קאמר דלא תנן כלו' דלא חשיבא, ומש"ה אצט' שמואל למימר.

ואולם דברי ר' יוסי דלא מייתי התם וליתנהו נמי במתני' דטהרות, והר"ש לא פי' כלום כפי גרסתו, ואמנם הא חזי' דגי' הס' דידן מבוגה דגר' וד"ס מד"ס. ונלע"ד דגי' זו עיקר, וברישא נמי גרסי' איפכא וכצ"ל ודנו עליה ד"ס מד"ת וד"ס מד"ס, ומאי דקאמר ר' יוסי הכא הוא עצמו מ"ש תלמו' התם, וז"ל ור"א סבר אחורי כלים דרבנן וע"י דאו' ורבנן מדאו' לא עבדי' ק"ו וכו', אלא דהכא ר' יוסי בא להשיב בין על ר' יהושע בין על שמעון אחי עזריה שהיו בדור שלפניו ולכך קרי להו אבות הראשונים, ותמה עלייהו איך דנו ק"ו זה, דר"י רצה ללמוד דאחורי כלים יפסלו אוכלי תרומה ק"ו מע"י דפוסל, והשיב ר"י דד"ס מד"ת אין דנים, דהא דע"י פוסל אוכלי תרומה דאו' היא כדנפ"ל ביבמות דע"ה. ועל שמעון תמה ר"י טפי, דמלבד מה שדן ד"ס מד"ת הו ק' דהיכי עביד ק"ו לדון על אחורי כלים שלא יטמא למשקה חולין מק"ו דע"י דאינו מטמא, וקאמר ר"י וכי מדמית גזרות חכמים זו לזו ללמוד חד מאידך מאי דגזור גזור מאי דלא גזור לא גזור כדאמרי' בעלמא, והילכך ודאי קי"ל כר"א. ומתוך דברינו ק' על מ"ש הר"ש דמודה ר"א בנטמא תוכו מק"ו, דהא חזי' בגמ' דס"ל לר"א דק"ו לא ניתן לידרש דד"ס מד"ת לא עבדי' ק"ו, אלא מאי דמודה ר"א מסברא בעלמא הואיל ותוכו חמיר טפי מאחוריו כדפירש"י התם, דאחוריים קילי שאם נטמאו אחוריו לא נטמא תוכו, אבל נטמא תוכו כולו טמא, והתו' כתבו שם וז"ל משום דקילי אבל תוך כלי פוסל אוכלין דתרומה משום דהוי מי"ח דבר האוכלין והכלים שנטמאו במשקין ע"כ, ואמנם דבריהם ז"ל צריכין ביאור, דמשמע דתוך כלי דוקא הוא מי"ח דבר ואחורי הכלי אינו מי"ח דבר ומש"ה קרי להו קילי וק' הא מנ"ל, ועיינתי בסוגייא דפ' על אלו מומין דל"ח אהכיא דעדות חזקיה אבי עקש, דקאמר ש"ס הב"ע בטו' משקין דרבנן דתנן וכו', דמדאו' אין אוכל ולא משקה מטמא כלי, ורבנן הוא דגזור במשקה משום משקה זב וזבה, הילכך שוויוה רבנן כטו' דכ"ח ולא שוויוה רבנן כטו' דאו' דנפשיה, עבדו רבנן היכרא כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים, ופירש"י שוויוה רבנן לכלי שטף שנטמא במשקין ככ"ח דאו', שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו ע"כ, וק' על פירושו דכ"ח מדאו' אינו מיטמא

11) בכי"ו: אין להם טהרת הגוף ואין להם טהרה מטומאתה ואין טהורין בגוף. וכעי"ז מעתיק בשם תוספתא טבול יום גם בפ' המפתח לר"ן גאון שבת קמ"ד ב' (נ"ג ע"ב). עיין מ"ש בתס"ר, עמ' 163, ולעיל מקוואות פ"ח ה"ח.

12) לא מצאתי בתוספות, אבל כ"ה אצל כמה מן הראשונים, עיין הרשימה של מהרי"ן אפשטין במבוא לנוסח המשנה, עמ' 814. ועיין גם בחי' הר"ן לב"ב ב' א', עמ' 6, סד"ה דתניא.

פרק שני (א). עיסה שקראה שום חלתה בצפונה, וכן קושות שקרא שום תרומה בצפונה הרי חבור, ניטלה חלתה מתוכ׳ וחזרה לתוכה הרי זה חיבור. (ב). המקפ׳ והמט׳ של חולין והשו׳ והשמן של תרומה צף על גביהן, נגע טבול יום בשמן לא פסל אלא שמן, וכן השמן שהוא צף על גבי היין, רבי ישמעאל בר׳ יוחנן בן ברוקא אומר בית שמאי אומ׳ חיבור, ובית הלל אומרים אינו חיבור. (ג). טבול יום שהיו תורם אינו חיבור, טבול יום שהיה תורם את חיבור ונפלה הימנ׳ של תרומה ושקע׳ בבור של יין, מן השפה ולפני׳ חיבור, מן השפה ולחוץ אינו חיבור,

חסדי דוד

מגבו כלל אפי׳ גבו, והיכי קאמ׳ דשוויוה רבנן כטו׳ כ״ח דאו׳, אלא נ״ל מכח הך סוגייא דאה״נ דגזרה ראשונה דמי״ח דבר לא גזרו על המשקין שיטמאו כלי אלא מתוכו דוקא ולא מגבו כלל אפי׳ בכלי שטף, דלא שויוה רבנן כטו׳ דאו׳ דנפשיה אלא כטו׳ דאו׳ דכ״ח דעבדו היכרא וכו׳, ומיהו אח״כ חזרו וגזרו דמשקין מטמאין כלי אפי׳ מגבו, ומיהו היקלו מיהא דלא יטמא אלא גבו בלבד דבהכי סגי להיכרא, (ובהך גזרה שניה החמירו לד׳ הרמב״ם בפ״ז מהא״ה דאפי׳ כ״ח שנגעו משקין מאחוריו נטמאו אחוריו) והיינו מתני׳ דכלי שנטמאו אחוריו וכו׳, והשתא ניחא דתוך כלי קרי ליה חמיר לפי שהוא מגזרת י״ח דבר, דאפי׳ יבא אליהו לבטל אין שומעין לו, ואחורי כליה קרי להו קילי לפי שאינם אלא מגזרה אחרונה דקילא, דב״ד אחר דגדול מאותו ב״ד יכול לבטלה, ועם האמור מיושב הל״ע שהניח מהרש״א בח״ה ע״ד התו׳ ע״ע. והרמב״ם בספ״ז מהא״ה פי׳ כר״א וכסוגיא דנדה דאפי׳ למשקה חולין מטמאין, ואין פוסלין אוכלין אפי׳ דתרומה, אבל מטמאין אוכלין דקדש ע״ש.

פרק שני עיסה שקראה וכו׳, וכן קישות וכו׳. לא הביאה הר״ש, ואמנם פירושה ברור, דחלה ותרומה דינם שוה ליפסל בט״י ואפי׳ בקריאת שם לחוד, ולרבותא נקט קישות דאפי׳ בתרומת ירק דרבנן מחמירי׳, ובעיסה נקט שקראה ובקישות שקרא דאורחא דמלתא נקט, שהאיש תורם פירותיו והאשה קולה לה חלה, ובצפונה דתנא לאו דוקא[13]) ופשוט. ומ״ש ה״ז חבור, פי׳ דאפי׳ לא נגע ט״י אלא בדרומה פסל את החלה ואת התרומה כאילו נגע בה, ושאר העיסה או הקישות כל זמן שמחוברין פשי׳ שהכל פסול, אבל כשניטלה החלה והתרומה נר׳ ודאי שהשאר טהור ואפי׳ המקום שנגע טהור, ומש״ה תנא סיפא ניטלה חלתה וחזרה ה״ז אינה חבור, ואע״ג דהחלה פסולה שאר העיסה כשירה, אבן בקישות לא הוצרך למיתני הכי, דמלתא דפשי׳ דאינה חבור, אבל בעיסה אצט׳ לאשמועי׳, דאע״ג דנשכו זב״ז הואיל ועתיד להפריש אינן חבור וכדלעיל ברפ״ק. והך מתניתא פסקה הרמב״ם בפ״ח מהט״א דין י״ד, וז״ל עיסה שקרא שם חלתה בצפונה או בדרומה וכן הקישות וכו׳ ה״ז חבור, ואם נגע ט״י במקצת העיסה נפסלה החלה, ניטלה חלתה מתוכה וחזרה לתוכה אינה חבור ע״כ. ומשום דמכילתין בט״י איירי נקט לה בט״י, ומיהו שייך נמי הך דינא בשאר טו׳, כגון שאם אחר שקרא שם נגע שרץ במקצת בעיסה פשי׳ דכולה ראשון לטו׳, ואם ניטלה חלתה וחזרה לתוכה ואחר חזרתה נגע שרץ בעיסה, הנה לשי׳ הר״ש דלעיל ברפ״ק י״ל דה״נ כיון שדעתו להפריש אע״ג דנשכו אינן חבור אלא העיסה שנגע בה היא ראשון, והחלה יש לה דין שני בלבד, אבל לשי׳ הרמב״ם דכתי׳ שם הרי הכל ראשון, אבל בקישות דלא שייך נשיכה, פשי׳ שאם לא נגע השרץ אלא אחר שהופרשה התרומה וחזרה דמונין בה ראשון ושני וכל זה פשוט.

(ב). המקפה והחמיטה וכו׳, לא פסל אלא שמן, ר׳ יוחנן אומר שניהן חבור זה לזה. כך העתיקה הר״ש (פ״ב מ״ד), והנה במתני׳ תנן המקפה והחמיטה של חולין והשמן של תרומה צף ע״ג ונגע טבול יום בשמן לא פסל אלא השמן, פי׳ ולא המקפה והחמיטה של חולין דלא חשיב חיבור, כיון שהשמן צף ע״ג, והכא קמ״ל דאע״ג דאיכא נמי שום אפי׳ של תרומה וגם הוא צף למעלה אינו חבור עם השמן לת״ק, ור״י פליג בהא וסבר דשניהן השום והשמן חבור, ונראה דהך ר״י היינו ר״י בן נורי דפליג נמי במתניתין בשמן שצף ע״ג יין, דת״ק סבר לא פסל אלא שמן, וריב״ן אומר שניהן חבור. ובמתני׳ לא נקט אלא שמן ויין לרבותא דרבנן, דאע״ג דשניהן משקה אינן חבור וכ״ש שום ושמן, והכא תנא שום ושמן לרבותא דריב״ן, וה״ט דלא הוצרך הרמב״ם להעתיק זו התוס׳, דכיון דקי״ל כרבנן כשפסק בשמן ויין דלא פסל אלא שמן כ״ש בהא. ודע דבתר הכי יש עוד הסרות וע״ש בס׳ דידן וכצ״ל כפי מה שהעתיק הר״ש (פ״ב מ״ה) בשר קדש שקרם עליו הקיפה, וכן השמן שצף וכו׳, ובמתני׳ פליגי בתרווייהו, דת״ק סבר אינן חבור, וריב״ן אומר שניהן חבור, והכא בתוס׳ קאמר ר״י בנו של ריב״ב דתרווייהו פלוגתא דב״ש וב״ה נינהו, ואין להק׳ דריב״ן שביק ב״ה ועביד כב״ש, דאמר לך ריב״ן לא נחלקו ב״ש וב״ה בדבר זה, ומצינו כמה זימנין בגמ׳ דמשני הכי (שבת מ״ב א׳, וש״נ), ובתרווייהו לדינא קי״ל כת״ק דמתני׳ דהיינו כב״ה דהכא, וכ״פ הרמב״ם שם פ״ח דין ג׳ וע״ש.

(ג). טבול יום שהיה תורם את הבור ונפלה הימנו חבית של תרומה וכו׳, כצ״ל. והשאר נמחק, וכך העתיק הר״ש (פ״ב מ״ו), ופי׳ וכגון שאינו קורא שם תרומה עד אחר שיהא מופרש כדי שלא יפסל בט״י ע״כ. והכתי לא ביאר הרב כל הצורך, דהא ודאי כשנפלה נ״ל שכבר קרא עליה שם תרומה, דאל״כ הדרא לטיבלא ואין כאן תרומה כלל ליפסל בט״י, אלא איירי שכבר קרא שם, ומ״מ טהורה היא שהרי אינו נוגע ביין אלא בחבית, וגם צריך ביאור מה שכתוב מן השפה ולפנים וכו׳, ופירושו שאחר שנפלה פשט הט״י את ידו ונגע ביין שבבור כדי להוציא את החבית, ופי׳ מן השפה ולפנים כפי מ״ש הר״ש במתני׳, ה״פ אם שלשל ידו לתוך פי החבית היינו מן השפה ולפנים, ואז נפסל כל היין שבחבית, אפי׳ לא היתה מתחלה מלאה לגמרי מיין של תרומה, אבל

13) עיין תרומות פ״ג מ״ה ועוד בכ״מ. ורבינו כתב כן ע״פ לשון הר״מ שמביא להלן.

ואם היה פיתום אפי' כלי שיש בו מאה כור כולו חבור אחד. (ד). חבית שניקבה בין משוליה בין מצדיה, ונגע בה טבול יום טמאה, רבי יהודה אומר מפיה ומשוליה חיבור, מפיה המשק' משוך ידו, משוליה מפני שהמשקה ברור על גב ידיו, אחד מן הצדדין יעלה באחד ומאה. (ה). בעביע של חבית שניקב ומכוין מבפנים כבחוץ, רבי יהודה אומר בכולן מן הצדדין יעלה ומאה, מעשה שביעבע

חסדי דוד

אם לא שלשל ידו עד תוך פי החבית אלא למעלה, היינו מן השפה ולחוץ עיין בפירושו למתני', אבל לפע"ד פי' דחוק דלא שייך בכה"ג לשון בפנים ולחוץ, וטפי הו"ל מהשפה ולמטה ומהשפה ולמעלה, לכך נר' לפי' כפשוטו דמן השפה ולפנים היינו אפי' לא שלשל ידו אלא שנגע מלמעלה ביין שבבור במקום המכוון כנגד החבית שמלמטה אעפ"י שלא נגע בחבית, דשוב נזכר שהוא ט"י ופוסל התרומה ולפי' הסיר ידו מיד, אפ"ה כיון שנגע ביין שמכוון ע"ג החבית חשיב כאילו נגע בחבית, אבל אם לא נגע אלא ביין שמן הצדדין והיינו מספת החבית ולחוץ אינו חבור, והתרומה שבחבית טהורה.

אמנם מאי דתני סיפא ואם היה פיתוס וכו' אין לו מובן, ותמהני מהר"ש שהעתיקה כהווייתה ולא ביאר בה מידי. אך ראה זה ל' הרמב"ם בפ"ח דין ח', ט"י שהיה תורס את הבור ונפלה ממנו הבית של תרומה ושקעה בבור של יין ונגע ביין שבבור, מן השפה ולפנים חיבור, מן השפה ולחוץ אינו חבור, ואם היה פיטס אפי' היה כלי גדול שמחזיק ק' כור כולו חבור, ואם נגע במקלת היין פסל התרומה שבחבית שבקרקע הכלי ע"כ. ומפשט דבריו למדנו שמפ' מן השפה ולפנים וכו' כדכתי', ולמדנו עוד פי' דסיפא דל"ל פיטס, כלו' שלא היה הבור בחפירה בקרקע אלא פיטס שהוא כלי גדול, וטעם החילוק אולי דכיון שכל היין בכלי א' הרי הכלי מצרף כל מה שבתוכו והוי חיבור, ואע"ג דלא אשכחן דין צירוף כלי אלא בקדש והכא בתרומה קיימי', יש לומר דמאחר דקי"ל דט"י פוסל אוכלין ומשקין דקדש כשם שפוסל אוכלין ומשקין דתרומה, א"כ הואיל ואם היו משקין דקדש כגון יין דנסכים, היה הדין נותן דכל היין שהוא בתוך הפטס חשיב חיבור מכח קרא דכף אחת הכתוב עשה כל מה שבכף אחת (פסחים י"ט א', וש"נ), ראו חכמים שלא לחלק בין תרומה לקדש בענין זה ולא שבקו אדיניה לומר דדוקא בקדש יהא חיבור מטעם האמור ולא בתרומה, כי היכי דלא ליתו למיטעי ולהחמיר בקדש טפי כאבא שאול דסבר דבתרומה דוקא פוסל אבל בקדש מטמא, דאי הוה חזו דהחמירו בקדש טפי מבתרומה בהא מלתא הוו סברי להחמיר נמי באידך. ומיהו כל זה שייך דוקא כשנפלה החבית תוך הפטס שהוא כלי, אבל בבור שבקרקע דאפי' בקדש אין להחמיר, הילכך בתרומה נמי כ"ש דלא הוי הכל חיבור, ונלע"ד דהרמב"ם כיוון להשמיענו טעמו של דין זה במה דסמך לו דין הסלת של מנחות והלבונה והקטורת והגחלים שנגע ט"י במקצת פסל את כולן, דהיינו מה"ט דהכלי מצרף לקדש והו"ל כאילו קאמר להדיא דמזה תבין ממילא ודאי דה"ה ליין של נסכים, דאף שהיין שבחבית בפ"ע הואיל ומונחת תוך כלי אחר הכלי החיצון מצרף את הכל, ואמור מעתה דהיינו נמי טעמא לדינא דלעיל שרצה להשוותו לקדש מטעמא דאמרן. ואולי שזו ג"כ כוונת הראב"ד שם דיהיב טעמא מפני שכבר נבטל בכניסתו לפיטס משא"כ בבור, וכך נר' שהבין מרן בכ"מ אלא שלא ביאר הדברים. והר"ב מה"מ השיאו לדבר אחר, ורצה ליישב הגי' שדהה מרן הבור קטן, וכתב דר"ל נמוך והיא גי' הס' דידן דגרי' פיתוס, ובאמת פי התוס בולטו ואין להאריך.

(ד). חבית שניקבה וכו', ריה"ו אומר וכו', מפיה[14] מפני שהמשקה משוך מתוך ידו, משוליה מפני שהמשקה גרור ע"ג ידו אבל מן הצדדין וכו', כצ"ל. והנה מלתיה דת"ק היינו כי מתני' (פ"ב מ"ז), אבל מה שבא לפי' הוא מלתיה דריה"ו דקאמר במתני' מפיה ומשוליה טמאה, מן הצדדין מכאן ומכאן טהורה, ואשמועי' הכא טעמיה דמפיה ה"ט הואיל וכל היין של מטה נעשה בסיס ונמשך מתחת ידו, ומשוליה לפי שכל היין נגרד דרך הנקב משא"כ מצדיה, ועוד פי' דמ"ש במתני' מצדיה טהורה לאו מלתא פסיקתא היא, שהרי כל מאי דלהדי ברזא שהוא קילוח הסמוך לנקב טמא פי' פסול במגע ט"י, אלא שאם יש ביין שבשאר החבית לבטלו יעלה בא' ומאה, ועמ"ש הר"ש מהסוגייא דפר"י (ע"ז ס' א') ומה שפירש"י שם דרב פפא דהתם לענין יי"נ סבר כריה"ו דהכא ולית הלכתא הכי, אבל הרמב"ם אע"ג דביי"נ פי' כר"פ הכא פי' כת"ק, ועמ"ש בכ"מ בשם מוהריק"ו ז"ל.

(ה). בעבוע וכו', הצדדין יעלה בא' ומאה, מעשה שבעבע יין בעליון וכו' יעלה בא' וק', כצ"ל. וכך הביאה הר"ש (פ"ב מ"ח), ופי' מן הצדדין שהבעבוע מצדה של חבית ומגיעין בשוליה, ונגע ט"י ביין שבעבע שם, כדמחלק ריה"ו במתני' בין מצדה של חבית למפיה ולמשוליה ע"כ. ולא זכיתי להבין כוונתו במ"ש ומגיעין בשוליה, וגם לא ביאר לנו הרב מאי בכלן דקאריה"ו, ועוד מאי האי דקתני תחלה ומכוון וכו', ומ"מ הדברים ברורים למעיין במתני' (פ"ב מ"ח), דתנן בעבוע שבחבית שניקב בין מבפנים בין מבחוץ וכו', ואח"כ תני הפנימי מלמטן והחיצון מלמעלה וכו', הפנימי מלמעלה והחיצון מלמטה וכו', והנה מ"ש הכא ברישא הוא פי' דמתני' דבין מבפנים בין מבחוץ, דר"ל שהנקב מכוון בפנים כבחוץ דהיינו מפולש וכך פי' הר"ש והר"ב, ובכלן דקאמר ריה"ו פי' בין כשהנקבים זה כנגד זה מכוונים בפנים כבחוץ, בין כשהפנימי מלמטה והחיצון מלמעלה בין איפכא, בכלהו הדין שוה לריה"ו שאם נגע ט"י ביין שבבעבוע לא פסל הכל אלא אדרבא יעלה בא' וק', וכדתנא נמי לעיל בסמוך, ולא שנא בין נקב סתם לנקב שבבעבוע כל שהוא מן הצד חד דינא הוא לריה"ו, ואע"ג דעובדא דמייתי הוא בעליון מעשה שהיה כך היה, והה"נ באידך, ולדינא קי"ל כרבנן וכסתם מתני' וכדכתי' לעיל, דאפי' מן הצד הכל חבור במכוונים, א"נ בפנימי מלמטה והחיצון מלמעלה וכדתנן, ואע"ג דבמתני' לא תנן ט"י אלא טמא באב הטו', עיין מ"ש בכ"מ בפ"י דין י"א דנקט הכי לרבותא

14) עיין בראשונים שצוינו בתס"ר, עמ' 165. ובחי' הרמב"ן ע"ז נ"ט ב' ובתוה"ב להרשב"א בית ה' שער ב', קל"ה ע"א, הביאו את דברי הראב"ד שנסתייע מן התוספתא כאן, והם בחי' לע"ז ס' א', עמ' 167, ועיי"ש סוף עמ' 166.

יין בעליו ובאו ושאלו את רבי יהודה ואמר יעלה כאח׳ מהן. (ו). אוכל שנפרץ ומעורה במקצת, אם יש לו יד אוחזין אותו ביד, עלה אוחזין אותו בעלה, יש לו זה וזה אוחזו באיזו מהן שירצ׳, אין לו לא זה ולא זה, ר׳ מאיר אומר בגדול, רבי יהודה אומר בקטן, רבי נחמיה או׳ בקטון רבי נחמיה אומר בטהור, וחכמים אומרים בטמא, במה דברים אמורים בטבול יום, אבל בשאר כל הטמאות הרי

חסדי דוד

דסיפא כשהפנימי מלמעלה והחילון מלמטה, דאפי׳ נגע אב הטו׳ לא נטמא כל מה שבחבית, דהו״ל כנילוק וקטפרס דאינו חבור.

(ו). אוכל שנפרס וכו׳, בקטן רנ״א בטהור וכו׳, כצ״ל, והשאר נמחק. והר״ש הביאה ברפ״ג ולא פי׳ בה כלום ומ״מ פירושה מובן מתוך מתני׳ שכל עצמה אינה אלא לפרושי מתני׳, דהכי תנן כל ידות האוכלין שהם חיבור באב הטו׳ חבור בט״י, אוכל שנפרס ומעורה מקצת, רמ״א אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו, ריה״ו אומר אם אוחז בקטן וכו׳, רנ״א בטהור, וחכ״א בטמא, ושאר כל האוכלים את שדרכו ליאחז בעלה אוחזין אותו בעלה, בקלה אוחזין אותו בקלה ע״כ. והנה בדין הידות דרישא דמתני׳ לא נתבאר אי בעי׳ דוקא שכשאוחז ביד יהא עולה עמו האוכל, אבל אם כשאוחז ביד ניתק האוכל לא חשיב יד, או דילמא לא שנא, ולעולם היד מביא טו׳ לאוכל אפי׳ אין עולה האוכל עמו, קמ״ל הכא בתוס׳ שדין היד כדין העלה, וכי היכי דבעלה תנן אוחזין אותו בעלה דפירושו הוא אוחז בעלה ואם נשאר האוכל תלוי הוא חבור ואם לאו אינו חבור, ה״נ ביד הדין כן שאם ניתק האוכל כשאוחזין ביד לפי שהיד אינו מחובר יפה אין לו דין יד, ונמצא דמה ששנינו במתני׳ אוכל שנפרס קאי נמי אידות דרישא, דהא מסתמא כל הידות אם הם מחוברין כהווייתן כמו שהיו באילן, פשי׳ שאם אוחז ביד נתלה האוכל עמו כמו שהיה נתלה עליו בעודו במחובר, אלא ע״כ אם אינו נתלה עמו הוא מפני שנפרס קצת מהאוכל, והיינו דהכא בתוס׳ פתח באוכל שנפרס ותני עלה אם יש לו יד, כלו׳ דבהא נמי שייך הך לישנא. וממילא דמ״ש אח״כ אין לו זה ולא זה וכו׳, היינו שנפרס קצת מהאוכל גופיה. והדר מפ׳ הכא בתוס׳ דמאי דתנן רישא דמתני׳ כל ידות וכו׳ חבור בט״י, לאו ד״ה היא דהא ת״ק דהכא סבר דאפי׳ מה שאינו חיבור בט״י, דהיינו כשאוחזין במקצת ואינו עולה עמו אלא ניתק אפ״ה חשוב חיבור להחמיר בשאר הטו׳, ומתני׳ דקתני דכל שהוא חיבור באב הטו׳ חבור בט״י ר׳ היא כפי גי׳ הס׳ דידן, וכפי מה שהעתיק הר״ש ר״מ היא, ומ״מ בין שתהיה סתמא דמתני׳ ר׳ בין שתהיה ר״מ אנו אין לנו לדינא אלא סתם מתני׳, כל דלא אשכחן בגמ׳ דמוקי מתני׳ כיחידאה. ומש״ה פי׳ הרמב״ם בפ״ו דין ט׳ וי׳ להך מתני׳ והתוס׳ ופי׳ בהא כסתם מתני׳ דל״ש ט״י משאר הטו׳.

ואולם אכתי הך פלוגי׳ דר״מ וריה״ו ור״נ ורבנן באוכל שנפרס צריכה ליבון הלכה, ברישא סברת ר״מ כי הנה מצינו בחולין פהעוה״ר דקי״ל דמייתי ש״ס סברת ר״מ כמו סברת ריה״ו דהכא, דאוחז בקטן והגדול עולה עמו בזה דוקא הרי הוא כמוהו, והכא תנינן בין במתני׳ בין בתוס׳ איפכא דסבר ר״מ דאפי׳ אוחז בגדול והקטן עולה הרי הוא כמוהו, וכבר הרגישו התו׳ שם, והנר׳ עיקר כמ״ש התי״ט שזהו מ״ש ר׳ יוחנן שם מוחלפת השיטה דלא כפירש״י, וגי׳ דידן דהכא היא ע״פ מה שהחליף ריו״ח ע״ש. נמצא לפי״ז דר״מ סבר דכל אוכל שנפרס קצת ממנו ומעורה כל שאוחז בגדול ועולה הקטן עמו חשיבי חבור, אעפ״י שאם היה אוחז בקטן לא היה עולה הגדול, ויש בסברא זו להחמיר ולהקל, כאן הוא להחמיר דאעפ״י שאם היה אוחז בקטן לא היה עולה עמו הגדול אלא ניתק, אפ״ה חשיב הכל חבור ונפסל הכל בט״י, אבל בעלמא משכחת לה להקל, כגון בשבת דבעי׳ לחם משנה שלמים, אם נפרס קצת מהלחם והוא מעורה כל שאוחז בגדול וקטן עולה עמו אעפ״י שאם אוחז בקטן אין גדול עולה עמו חשיב שלם, וסברת ריה״ו איפכא דלא חשיבי חבור, אלא כל שאוחז בקטן והגדול עולה עמו, והו״ל הכא לקולא דכל שאינו כן אינו חבור, ואם נגע ט״י בחד מנייהו לא נפסל אלא מה שנגע, ובעלמא כמו בההיא דלחם משנה נפקא לדידיה חומרא, דכל שאין עולה הגדול עם הקטן אינו חבור ולא חשיב שלם.

אמנם מה שצריך יתובי דעתא הוא בסברת ר״נ ובסברת רבנן, כי הנה הר״ש פי׳ רנ״א בטהור כלו׳ באותו שלא נגע הט״י משערי׳, בין שהוא גדול בין שהוא קטן, אם אוחז בו והטמא עולה עמו שניהן טמאין, וחכ״א בטמא משערי׳, דאם אוחז בטמא בין שהוא גדול בין שהוא קטן, אם הטהור עולה עמו שניהן טמאין, ואם לאו הטהור טהור ע״כ, ודבריו סתומים וחתומים דהא לא פורש בדברי הרב לר״נ מה יהיה הדין כשאוחז בטמא והטהור עולה עמו, וה״נ איפכא לרבנן מהו הדין כשאוחז בטהור והטמא עולה עמו, ונר׳ לפ׳ דר״נ ה״ק אם אוחז בטמא והטהור עולה עמו בהא ודאי לא נקטי׳ כחומרת ר״מ אלא כריה״ו, שאם הטמא הוא הגדול אפי׳ שהקטן הטהור עולה עמו לא מהני ואינו חבור, אבל אם הטמא הקטן יש בו כח החיבור כ״ש שהטהור הגדול עולה עמו בודאי דהוי חבור, דבהא ליכא מאן דפליג דפשי׳ דכל כה״ג הוי חיבור גמור בכל מקום בעלמא וה״נ ל״ש, אבל אם אוחז בטהור בהא הוא דאיכא חומרא, דאע״ג שאין החבור כ״כ חזק שאם היה הטהור קטן ואוחז בו לא היה הגדול עולה עמו, כל זמן שאם הוא גדול יש לו כח להעלות את שהקטן הטהור עולה עמו לא מהני ואינו חבור, אבל אם בטהור בהא בעי׳ דוקא שיהא החיבור אלים, דאע״ג שהוא קטן יש בו כח החיבור להעלות את הגדול, אבל אם אוחז בטמא בהא מחמירי׳ דאפי׳ אין בו כח להעלות את הטהור אא״כ הוא הגדול והטהור קטן סגי בהכי להוציא הטו׳ לטהור. אשתכח דסברת ר״נ היא סברא ממוצעת וכעין הכרעה בין ר״מ וריה״ו, דכשהטהור מעלה את הטמא בהא הוא דנקטי׳ להחמיר כר״מ, אבל כשהטמא מעלה את הטהור אז נקטי׳ להקל כריה״ו, ולרבנן הכרעתם איפכא מדר״נ ופליגי בסברא בעלמא, נמצינו למדין דכל שאוחז בקטן והגדול עולה עמו בהא ליכא מאן דפליג על ריה״ו דודאי חשיב חיבור בכל התורה כולה, אלא דר״מ סבר דבהך דינא להוציא הטו׳ מחלק שנגע בו הטמא ולהכניסה בחלק האחר אזלי׳ לחומרא דסגי במה שהגדול מעלה את הקטן, ולר״נ כשהטמא מעלה את הטהור הוי דינו כמו בעלמא, אבל אם הטהור מעלה את

זו חבור, רבי אומ' את' טבול יום ואחד שאר כל הטמאות היה נמשך עמו חיבור, ואם לאו אינו חיבור. (ז). עסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה, חייבת בחלה, אינו נפסלת בטבול יום דברי רבי מאיר ורבי יהודה, ורבי יוסי ורבי שמעון פוסלין. (ח). אמר ר' מנחם בר' יוסי אמרתי לפני אבא, אי את' מודה במקפא ונחמיטה של חולין והשום והשמן של תרומ' צף על גביהן שאם

חסדי דוד

הטמא בהא נקטי' כחומרת ר"מ, ולרבנן איפכא כשהטהור מעלה את הטמא נקטי' כריה"ו, וכשהטמא מעלה את הטהור הוא דנקטי' כחומרת ר"מ. והוצרכתי לכל זה לפי שראיתי להר"ב ח"ן דמייתי אמתני' דברי הרא"ש דפ' כילד מברכין שכתב בענין המוציא, וז"ל ויר' לי שצריך לחתוך מעט שאם יאחז בפרוסה שיעלה הככר עמו, דאל"כ חשיב כפרוסה, וכן שנינו בפ"ג דט"י רמ"א אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו, ריה"ו אומר אם אוחז בקטן והגדול עולה עמו ה"ה כמוהו והלכה כריה"ו ע"כ, והק' ע"ז הרב דהא תנן במתני' רנ"א בטהור והכ"א בטמא ופי' המפ' וכו' והלכה כחכמים, וכ"פ הרמב"ם ואין הלכה לא כר"מ ולא כריה"ו, ולענין לחם שלם נר' דדמי למאי דאמור רבנן דמטמא משערי', דהא טעמא דרבנן משום דאנן מה לן ולחלק הטהור שלא חלו בו ידים, הילכך בחלק שאחז בו הטמא משערי' וכו', וא"כ ה"ה דאנן בתר חלק שאוחז בו הבוצע אזלי' יהיה חלק גדול או קטן, שאם עולה החלק הא' ע"י שאוחז בידו וכו', הילכך אם אירע הדבר שמשער הבוצע בדעתו שאם יאחז בחלק הקטן לא יעלה עמו החלק הגדול ויפול יאחז בחלק הגדול ושפיר דמי כנלע"ד עכ"ל. וכבר ביארנו דליתא להא מלתא כלל, דליכא מאן דפליג על סברת ריה"ו דכל שאוחז בקטן ואין הגדול עולה עמו אע"ג דאם אוחז בגדול הקטן עולה עמו אינו כמוהו אלא חשיב כפרוסה, וע"כ ל"פ ר"נ ורבנן עליה דריה"ו אלא לענין להכניס טו' ולהחמיר כר"מ, אבל כאן לענין פרוסה אפי' ר"נ ורבנן מודו, דמ"ש הרב דבתר חלק שאוחז בו משערי' וכו', אין שום טעם ועיקר במ"ש שמשער וכו', יאחז בגדול וכו', אלא קושטא הוא דכל אוכל שנפרס ואם אוחז בחלק הקטן אין הגדול עולה עמו תו לא חשיב שלם וכדברי ריה"ו, ורבנן נמי מודו ולא אמרו שאם אוחז בטמא אפי' הוא הגדול והטהור הקטן עולה עמו דחשיב חיבור אלא להחמיר, אבל לא להקל, וליכא מאן דפליג בהא על ריה"ו אלא ר"מ ולית הלכתא כוותיה. ופסק הרא"ש ז"ל אמת ויציב, וכ"פ הטור בסי' קס"ז ומרן בש"ע שם ומינה לא נזוע.

ועדיין צריך ביאור מאי דתנא הכא יש לו זה וזה אוחזין אותו באיזה מהן שירצה מהו הכוונה, והרמב"ם העתיק הדברים כהוייתן, ולעד"ן דה"פ אוחזין אותו באיזה מהן שירצה, כלו' באיזה מהן שצריך, דהיינו אם נגעה טו' ביד ורוצה לדעת אם האוכל חיבור יאחז ביד, ואם הטו' נגעה בעלה ורוצה לדעת אם האוכל חיבור אוחזן בעלה הכל כפי הצורך, ומרן בכ"מ כתב וז"ל פירושו שהולכין בו להחמיר ובאיזה מהן שיאחוז בו ויעלה בו הוי חיבור ע"כ, ולא זכיתי להבין כוונתו דמה שייך כאן להחמיר, דמשמע מתוך פירושו שאם נגעה טו' כגון שרץ ביד ואם אוחז בו אינו עולה האוכל, מאחר שאם היה אוחז בעלה לא היה האוכל ניתק דייני' להחמיר והוו כלהו חיבור והכל ראשון לטו', והא לא מסתבר, דכיון שהטו' נגעה ביד ואין האוכל עולה עמו מאי נ"מ שאם יאחז בעלה יהא האוכל עולה עמו וצ"ע. ולא אחדל מלכתוב כאן חזות קשה שראיתי בס' משל"ם שם בפ"ב בראשו שכתב על דין ידות האוכלין, וז"ל מדברי התו' פ"ע דחולין דקי"ח ד"ה אין, נר' דס"ל דלא חשיב יד אלא כל שהוא מחובר כ"כ שאילו יגביה היד לא יהיה ניתק האוכל, אבל אם אינו מחובר כ"כ ואם יגביה היד יהיה ניתק האוכל לא הוי יד וכו', ע"ש ופליאה היא איך לא השגיח שכך פי' בהדיא הרמב"ם גופיה בפ"ו כדאמרן, והיא תוס' ערוכה לפנינו.

(ז). עיסה שנדמעה וכו'. הנה במתני' פ"ג תנן עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בט"י, ר"י ור"ש פוסלין ע"כ. ואשמועי' הכא מאן ת"ק דמתני' ר"מ וריה"ו, ותו קמ"ל דכי היכי דר"מ וריה"ו אזלי בתר רובא דחולין שלא ליפסל בט"י, ה"נ שחייבת בחלה, וממילא דה"נ לר"י ור"ש כשם שפוסלין בט"י ה"ה דפטורה מן החלה. והר"ש מייתי התם (מש' ד') להך תוס', וכתב עלה חייבת בחלה[15]) בפ"ק דמס' חלה תנן המדומע פטור מן החלה, ואמרי' עלה בירוש' וכו' ומתני' דהתם כר"י ור"ש דפוסלין דיש לה תורת תרומה וה"נ דפטורה מן החלה, ובשלהי יוצא דופן דמ"ו מייתי להך ברייתא, וגר' התם בהדיא ר"י ור"ש פוטרין מן החלה, ומפ' התם משום דסברי חלה בזה"ז דרבנן ואתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, ור"מ סבר חלה דאו' ולא מפקע לה דימוע דרבנן, ולענין ט"י חשובה כחולין משום דדימוע דרבנן ואפי' בנתחמצה בשאור של תרומה, אע"ג דמדאו' טעם כעיקר מ"מ בתרומה הא לא נגע, ול"ד למקפה דאיכא כזית בכא"פ וכדאי' פ' אלו עוברין (פסחים מ"ד א') ע"כ, ביאור דבריו ז"ל דר"מ וריה"ו מחייבי בחלה, משום דאע"ג דדימוע אסור לזרים, כלו' היכא דליכא לבטל בק"א עכ"ז הא דאסור אינו אלא מדרבנן דמדאו' בטיל ברובא, והילכך חייל עלה חיוב חלה מדאו', ולא סוף דבר עיסה שנדמעה פי' שנתערב בה מקצת עיסה או מקצת קמח דתרומה, אלא אפי' נתחמצה העיסה בשאור של תרומה דקי"ל כל המחמץ וכו' אפי' באלף[16]) לא בטיל, מ"מ הא נמי אינו אלא חומרא דרבנן, דאילו מדאו' כל מידי בטיל ברוב ואין חילוק בין מחמץ לשאר מילי, ושוב קשיא ליה להר"ש דהתינח אם נתחמצה בשאור שהוא מינו כגון חיטי בחיטי, אבל בשא"מ כגון עיסה דחטים שנתחמצה בשאור של שעורין דודאי איכא טעמא, וקי"ל טעם כעיקר דאו' מאי איכא למימר, ומתניתא סתמא קתני דמשמע אפי' נתחמצה בשאור שאינו מינו, ואמאי אינה פוסלת בשלמא חייבת בחלה לחומרא, אלא אינה פוסלת דמשמע כלל אמאי, וכ"ת משום דכיון דאין התרומה בעין הא לא נגע בה, ס"ס מאי שנא ממקפה של חולין ושום ושמן של תרומה דתנינן לעיל דמקום מגעו מיהא נפסל, אע"ג דהתם נמי איירי בשאינו בעין, (כמו שהכריח הר"ש במש' ג' פ"ב ע"ש) וניחא

15) עיין תוספתא כפשוטה חלה, עמ' 795.

16) לשון הר"מ פט"ו מה' מאכלות אסורות ה"ב, והוא מן המשנה שמביא רבינו להלן.

נגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו, אמר ליה זה מין אח' וזה שני מינין. (ט). ירק של תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו, ונגע טבול יום בביצה כל הסדר העליון חיבור דברי רבי יוסי ורבי שמעון, ורבי יהודה אומ' אינו חיבור אלא הקלח שכנגד ידו, על זו העיד רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה שאינו חבור אלא הקלח שכנגד ידו, אמר ר' יוסי לא על זו העיד אלא על העשוי כמו כובע שהוא חיבור. (י). חוט של ביצה שקרם על דופנה של ליפס', ונגע בה טבול יום מן השפה ולפני' חיבור, מן השפה ולחוץ אינו חיבור, ר' יוסי אומר אף מן השפה ולפנים כל

חסדי דוד

ליה דהתם איכא כזית בכא"פ, ור"י ור"ש משום דסברי חלה בזה"ז דרבנן, הילכך אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, וכ"ש חימוץ ל"מ אם הוא שאור שא"מ דטעם כעיקר דאו' ומפקע חלה דמדרבנן, אלא אפי' שאור דמינו אתי חומרת חימוץ דרבנן דלא בטיל ומפקע לחלה דרבנן, ומיהו אכתי קשיא הא דפסלי ר"י ור"ש בט"י, ומשמע ודאי דפסלי לגמרי לכולה עיסה ואמאי מ"ש ממקפה דלא פסל אלא מקום מגעו, היינו דקא מקשי ליה ר' מנחם לאבוה, ושני ליה זה מין א' וזה ב' מינים, ופי' הר"ש זה מין א' וחשיב חיבור יותר כדאשכחן בשאר מילי, דאיכא למ"ד מב"מ לא בטיל ע"כ. וקשיא לי הניחא בנתחמצה בשאור דמינו, אבל בשא"מ מאי איכא למימר הדרא קו' ר' מנחם, ומיהו י"ל דאה"נ דהיינו דמשני ליה ר"י אביו, דהא דפסלי לגמרי היינו דוקא מב"מ, אבל בשא"מ אה"נ דלא פסיל אלא מקום מגעו דומיא דמקפה.

אך ק' דמחלפא שיטתייהו, דהא ריה"ו הוא דשמעי' ליה בעלמא דסבר מב"מ לא בטיל, דתנן (זבחים פ"ח מ"ו, חולין פ"ו מ"ה) ריה"ו אומר אין דם מבטל דם, אבל ר"י לא שמעי' ליה הכי, אדרבא משמע דהוא בכלל רבנן בני דורו דס"ל מב"מ ברובא, והיכי תנינן הכא דר"י אמר דפסול הכל משום דמב"מ לא בטיל, וריה"ו דאיהו מריה דשמעתא סבר דאינה נפסלת, וליכא למימר דדוקא במחמץ בשא"מ הוא דסבר אינה נפסלת דא"כ לא פליגי, ותו דדימוע היינו מב"מ, ואולי י"ל דריה"ו סבר דשאור ועיסה ב' מינים הן, דבין למ"ד דבתר שמא אזלי' הך נקרא שאור והך נקרא עיסה, ובין למ"ד בתר טעמא אזלי' פשוט דטעם שאור לחוד ועיסה לחוד, ותמצא שכ"כ מרן בב"י בי"ד סי' ל"ח בשם האגור דשאור ועיסה ב' מינין הן, ואיברא שהרב פר"ח שם ס"ק ז' הק' עליו וכתב שהוא טעות בדבר משנה, דבהדיא תנן במס' ערלה (פ"ב מ"ו) כל המחמץ וכו' להחמיר מב"מ כיצד שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטים וכו', והטעם כבר כתב שם כיון דאי משוי לעיסה כולא נעשית שאור ע"ש, אמנם אם כנים אנחנו במאי דאמרן דהיינו טעמיה דריה"ו עבדי' ליה סמוכין לדברי אגור דלא ליהווייה טועה בדבר משנה, דסברתו היינו ריה"ו ומתני' דהתם ר"י. והנה הרמב"ם בפ"ו מה' בכורים פ' כר"י ור"ש דאתו כסתם מתני' דפ"ק דחלה דהמדומע פטור מן החלה, ומיהו כפי מ"ש מהסוגייא דנדה הו"ל לפ' דהיינו דוקא בחלה בזה"ז דרבנן שכ"פ שם בפ"ה, אבל בחלה דאו' דהיינו כגון בזמן בית ראשון חייבין דלא אתי דימוע דרבנן ומפקע לחלה דאו'.

ואמנם כבר כתבתי בפ"ק דחלה וה"נ בסש"ל שם דלא חש לפ', משום דזימנין דאפי' מחלה דאו' פטורה, וכגון דליכא רוב חולין וכדאי' בירוש' שהביא הר"ש ע"ש, וא"ש נמי הא דלא הוצרך לכתוב גם עיסה שנתחמצה, דהא נמי פשוט ובמכ"ש אתי, דהא אפי' מדומע דלא חמיר כ"כ דס"ס יש לו ביטול בק"א, אפ"ה אלים להפקיע החלה דרבנן, כ"ש נתחמצה בשאור דתרומה דחמיר טפי דליכא ביטול, והכא לא תני לה אלא לרבותא דר"מ וריה"ו דמחייבי. ואמנם לענין ט"י פי' בפ"ח מהט"א עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בט"י, וטעמו ברור דבהא לא קי"ל כר"י ור"ש, דהא טעמייהו משום דמב"מ לא בטיל כדאמרן, ואנן קי"ל איפכא דמב"מ בטיל ברובא מן התורה, והילכך ודאי דאינה נפסלת וכת"ק דמתני' דבפרקין, ואפי' נתחמצה דהא דכל המחמץ לא בטיל אינה אלא חומרא דרבנן וכדאמרן.

(ט). ירק שלתרומה וכו' דר"י ור"ש, ר"מ וריה"ו וכו', כובע שאינו חיבור, כצ"ל. והנה סברת ר"מ וריה"ו היינו ת"ק דמתני' (פ"ג מ"ב), וקמ"ל הכא מאן ת"ק ר"מ וריה"ו, ובסברת ר"י דמתני' הוסיף כאן דר"ש נמי קאי כוותיה. ומ"ש כאן העיד ר' ישמעאל בנוס' הר"ש גר' רי"ש בנו של ריב"ב, וגר' עיקר כנוס' ס' דידן, דבמתני' רפ"ב דעדיות גרסי' נמי ר' ישמעאל סתם וסמי חדא מקמי תרתי. ולהלכה אע"ג דבעלמא קי"ל כר"י דנימוקו עמו, מ"מ הואיל וסברת ר"מ וריה"ו שנאה ר' בסתם הכי קי"ל, דסתמא חשיבא כרבים. ותו דכיון דהעיד כן רי"ש הא קי"ל כל עדות הלכה היא, ואע"ג דבמתני' דעדיות תנן דהעיד סתם שהוא חיבור ליכא למימר דהכל חבור קאמר, דא"כ אתי דלא כמאן ואפושי פלוגי' לא מפשי', אלא אמרי' דמאי דסתם במתני' מפי' במתניתא דקלח שכנגדו דוקא הוא דהוי חבור, וכ"פ הרמב"ם שם בפ"ח. ובפי' כמין כובע פי' הר"ש שמחמת הבישול נתנפחה הביצה ונעשית כמין כובע על הירק, וכ"נ מפי' הרמב"ם, אך הראב"ד שם בעדויות פי' דכמן כובע היינו שאינה טרופה שהולכת לכאן ולכאן ע"ש.

(י). חוט וכו' של לפס וכו', וכל שאינו נקלף עמו אינו חבור, כצ"ל. וסברת ת"ק היינו מתני' כצורתה, ולא נחית הכא אלא לפי' דברי ר"י, דתנן סתם חוט וכל הנקלף עמו, ולכאורה משמע דר"י להחמיר קאמר דאפי' הוא מן השפה ולחוץ כל הנקלף עמו הוי חיבור, לכן פי' כאן דליכא אלא להקל דמהשפה ולפנים נמי אינו חיבור אלא הנקלף עמו, וכן פי' הר"ש אמתני' ופי' הרמב"ם שם דין ה' כת"ק.

(יא). ביצה שנקפה וכו'. הר"ש (פ"ג מ"ג) הביא בתחלה נוס' אחרת משונה מאד מהתוס' שלפנינו, וה"ג בוליס שנקפן לתוך הקערה ה"ז אינו חבור, התחיל לטרפן ה"ז חבור, טרפן במשקין ה"ז אינו חבור, בוליס שנקפן בטופא ה"ז אינו חבור, טרפן במימי עצמן הוכשרו וכו', ופי' נקפן שברן מל' כנוקף זית (ישעי' כ"ד י"ג), א"נ נקפן כמו נקבן כדאשכחן במ' פיאה (פ"ו מ"א) הבקר במקום הפקר, ועירן לתוך הקערה ועומדין הלבון והחלמון כאשר יצאו מן

שנקלף עמו חבור, וכל שאינו אינו חיבור. (יא). ביצ' שנקפה בתוך הקערה הרי זה חיבור, התחיל ליטרף אינו חיבור, טרפן במשקי' חיבור, ביעין שנקפן בתוך הטפיח הרי אלו אינן חיבור, התחיל לטרף אינו חיבור, טרפן במשקין חבו', טרפן במימי עצמו הוכשרו, הרי הן כעגול של דבלה. (יב). שנפלו משקין על מקצתו, הרי הוא קוצה הימנו עד שלש אצבעות על רוחב מלא

חסדי דוד

הבילה, וכגון שהוכשרו ונגע שרץ בא' מהן לא הוו חבור אלא מונין בהן ראשון וב', טרפן שנגע בתרווד ושיבר החלבון והחלמון ונתערב הכל יחד ה"ז חבור, טרפן במשקין ה"ז אינו חבור, אית דגרסי ה"ז חבור, נקפן בטופח שעירן על מין קטנית ששמו טופח וכו' ע"כ. והנה מ"ש הרב ברישא דנגע שרץ בא' מהן אינו חבור, נלע"ד ודאי דהיינו דוקא החלמונים, שאם נגע בחלמון א' מונין בו א' וב', אבל החלבונים בלא טרפן נמי הרי מתערבין כולן והוו חבור, גם מאי דתנא טרפן במשקין לא ביאר הרב בה לשום גי', ונר' לפי' דטרפן במשקין היינו כשלא נגע בתרווד כלל, באופן שהחלמונים בפ"ע, אלא פי' שנתן משקין לתוך הקערה והבילים לפין ע"ג המשקין, ולמאן דגרים אינו חבור סבר דכיון דס"ס החלמונים עומדין כל א' בפ"ע אינן חבור, ולאידך גי' מאחר דהמשקין שלמטה מערבין את כלם חשיבי חבור, ושוב כתב ר"ש ויש ס' שברייתא זו כתובה בלשון אחרת והביא הנוס' שלפנינו שהיא כל בתר איפכא, ולא פי' בה ולא מידי. ובתחלה נריכי' להגיה מה שיש בה ע"ס וכנ"ל דבא שניה ביצים שנקפו בתוך הטופח הרי אלו חבור וכו', טרפן במימי עצמן הוכשרו הרי הן כעגול של דבלה, עיגול של דבלה שנפלו משקין על מקצתו ה"ז קוצה הימנו עובי שלש וכו' מלא קליעה וכו'. ועכשיו אפרש דמדלא גרסי' הכא ברישא ביצים אלא ביצה, ש"מ דלא איירי הכא אלא בביצה אחת בלבד שעירה אותה לתוך קערה רותחת ומחמת חום הקערה הרי היא נקפית, ויהיה ל' נקפה כמשמעו וכיון שנקפית הרי מתחבר החלמון עם החלבון, שא"א להסיר החלמון משם שלא יתדבק עמו קצת מן החלבון, והילכך ודאי חשיבי חיבור ואם נגע אפי' ע"י בהלבון או בחלמון נפסלו שניהם, ואיירי ודאי שכבר הוכשרה הביצה בעודה בקליפתה, דפשוט דמקבלת הכשר ואפי' עו' בעודה בקליפה כדין שומר וכדלעיל בפ"ג דמכשירין. התחיל ליטרף ולא איירי שטרף בתרווד כמ"ש הר"ב, מדקתני ליטרף ולא קתני לטרף, אלא כלו' שהתחיל הקיפוי שהוא המטרף פי' המערב והמדבק החלמון עם החלבון, ומיהו עדיין לא נקפא אלא הצד התחתון של החלבון הנשאר למטה, וכיון שלא הגיע עדיין החום עד למעלה בחלק העליון של החלבון אכתי אין כאן חבור, שאפשר להסיר החלמון שלם לבדו, אבל אם טרפן כלו' שעירה הביצה לתוך משקה רותח הרי מיד מתערבין ומתדבקין החלמון והחלבון והוו חיבור. והדר קתני ביצים שעירן לתוך תבשיל של טופח שהוא מין קטנית ועירבן יפה יפה הרי הביצים והטופח מתחברין יחד והכל חיבור, אבל התחיל לערב ועדיין לא נתערבו יפה, שיש מקומות שהביצה מקצתה עומדת לבדה והטופח לבדו, אינן חבור, פי' אותה הביצה עם הטופח, אבל אם טרף הביצים עם משקין ולא עם טופח הרי מיד מתערבין הביצים והמשקין, דבלא יש ביצה והרי הכל חבור.

ומ"ש אח"כ טרפן במימי עצמן הוכשרו, פי' הר"ש דרך הטורפין לערב בהן מים וזה טרפן בלא מים אלא ע"י מי הטופח שמלוחלחין במים שנתבשלו בהן הוכשרו לקבל טו' (דאיירי הכא שלא היו מוכשרים בתחלה) אבל לא כולן אלא כעיגולי דבלה, כלו' מקום המלוחלח בלבד[17]) ע"כ. (והיינו כרבנן דלקמן) ואע"ג דפי' זה דחוק אין בידי לפ' בדרך יותר מרווח. ואיך שיהיה גם מהכא איכא הוכחה דהבלים לעולם יש להן דין אוכל ולא משקה כדכתי' לעיל בפ"ג דמכשירין, דאל"כ לא שייך בהו הכשר, דלא מלינו הכשר אלא לאוכלין ולא למשקין, ועי"ע לק' בפ"ד גבי ביצה שלוקה בס"ד.

והנה במאי דהדר קתני עיגול של דבלה שנפלו משקין וכו', לא פי' הר"ש מידי, ונלע"ד לפי' שנפלו משקין טמאין על מקצתו ולא על כל שטח העיגול אלא על מקצת שטחו, וכיון שהעיגול מדובק יפה אין המשקין יורדין עד למטה, ומ"מ יורדין קצת בעומק וגם מקלחין לצדדין קצת, ואי לאו דקי"ל אין חבורי אדם חיבור היה נטמא כל העיגול אע"ג דלא נגעו המשקין אלא במקצתו, אבל השתא דקי"ל אינו חבור וכדתנינן לעיל בפ"ק דטהרות, הילכך בכה"ג פליגי תנאי, ריה"ו סבר דחיישי' שמא הגיעו עד עובי ג' אצבעות וטפי לא חיישי', הילכך נוטל עד עובי ג' אצבעות, ובשטחיות הרוחב חיישי' לכולן ונוטל מלא כל הקליעה, כלו' כל העיגול וכך שמו מלי' קליעה של דבלה, ורבנן סברי דלא חיישי' כלל לא בעובי ולא ברוחב ואינו נוטל אלא מה שנראה בו לחלוח המשקה, ור' הכריע, ויש כאן בדבריו ע"ס, וכנ"ל ודברי חכמים בדבלה וכו', ובזה פי' הר"ש שלא גרסה מלי' גריסין, כלו' שאינה מתפרדת, שמינה שגרסה שמתפרדת ונחתכת מן העיגול, והיה נר' דגרסי' כחושה שגרסה ע"כ. ויותר נ"ל לפי' גרסה כפשטה דהיינו מלשון ריחיים של גרוסות, ופי' כאן דכיון שהיא שמינה הרי מתדבק ונעשה העיגול בלא דריכה או כתישה שא"ל דריכה, וכיון שלא דרכו עליה ממילא שאינה דבוקה ומחוברת כ"כ ונכנסין המשקין מסתמא קצת בעומק, ואע"ג דלא חזי' לחלוח חיישי' שמא נתנגב, הילכך בהא נראין דברי ריה"ו, אבל נראין דברי חכמים כשגרסה אפי' שהיא שמינה, דכיון שגרסה כלו' שדרך עליה או מיעך ביד או בכלי הרי נעשה גוף אטום, ואין כח למשקין מסתמא לירד בעומק, הילכך כל דלא חזי' לחלוח לא חיישי'. והרמב"ם לא הביא מכל הך מתניתא אלא סיפא דעיגול של דבלה בפ"ו דין י"ד ופי' כרבנן, ואע"ג דר' מכריע לא פי' כוותיה[18]) דהו"ל הכרעה שלישית, שהרי לא הוזכר גרסה ולא גרסה במילהון דריה"ו ודרבנן כלל, וה"נ למ"ד (שבת ל"ע ב' — מ' א') דהכרעת תלמיד מיקרי הכרעה שלישית ואינה מכרעת, הרי ידוע דר' מתלמידי ריה"ו וחביריו היה, וכ"ש לד' הגאונים דלא אמרי' הלכה כדברי המכריע אלא במש' אבל לא בברייתא[19]), וה"נ

17) עיין ירושלמי תרומות פ"ב ה"א, מ"א ע"ד.

18) עיין מלא"ש פ"ב סמ"ג. אבל בירושלמי יבמות פ"ד הי"א (נדה פ"א), ו' סע"א: כל מקום ששנה רבי נראין עדיין המחלוקת במקומה חוץ מעיגול של דבילה דדין מודי לדין ודין מודי לדין.

19) אוה"ג שבת, הפירושים, עמ' 19. ועיין בהליכות עולם צ"ג ע"ב ואילך, יבין שמועה שם כלל רס"ד — רע"א.

הקצו׳ דברי ר׳ יהודה, וחכמים אומר׳ אינו נוטל הימנו אלא מקום משקה בלבד, אמר ר׳ נראין דברי רבי יהודה בדבילה שמינה שלא גירסה, וחכמים אומרי׳ בדבלה שמינ׳ שגרסה. (יג). משקה טבול יום בטהור דברי ר׳, ר׳ יהודה אומ׳ בטמ׳. (יד). האש׳ שהיא טבולת יום, ולשה את העיסה וקצה הימנה חלה ומפרשת מנחת׳ בכפישה או באנחות׳ ומקפת וקורא לה שם, מפני שהיא שלישי והשלישי טהור בחולין, ועל כולן אמר רבי יהושע דבר חדש שחידשו סופרי׳ ואין לי מה אשיב. (טו). התורם את הבור, ונתנה אש׳ לא תתגלה והגיע לבור ונשפכה הרי זה שלם, התורם את

חסדי דוד

איכא למ״ד דאין הלכה כמכריע אלא היכא דמכריע בין שני יחידים אבל לא נגד רבים, באופן דמכל הצדדים דינא הוא לפסוק הכא כרבנן.

(יג). משקה ט״י וכו׳. לא הביאה הר״ש ולא מצאתיה בשום מקום, ומ״מ גר׳ דט״ס יש בה, וצ״ל כטהור בכ״ף וכן בדברי ריה״ו צ״ל כטמא ופי׳ משקין היוצאין מט״י, כגון רוקו ומימי רגליו, ר׳ (וגר׳ דגר׳ ר״מ ולא ר׳ דלא אשכחן פלוג׳ כדנא [20]) דר׳ וריה״ו ובפרט דמקדים ר׳ לריה״ו והרי ר׳ תלמיד הוה) סבר שהרי הן כמשקין היוצאין מן הטהור, ול״ד למשקין או אוכלין הנוגעים בט״י גופיה, שאם הן של תרומה נפסלו ונעשו שלישי ופוסלין את הקדש, אבל משקין היוצאין ממנו טהורין לגמרי, ואפי׳ לקדש לא פסלי, וריה״ו סבר שהרי הוא ככל הטמאין שהמשקין היוצאין מהן כמשקין שהוא נוגע בהן, (לבד ממשקין דזב שהן אב הטו׳) ה״נ משקין דט״י דינם כשלישי דמ״מ פוסלין את הקדש, ולפי״ז סתם מתני׳ (דרפ״ג) [דרפ״ב] דתנן משקה ט״י כמשקין שהוא נוגע בהן אתיא כריה״ו דהכא, וכן הלכה כמ״ש הרמב״ם בפ״י מהא״ה. ואמנם מדאשכחן בש״ס דמייתי למתני׳ בין בחולין פ׳ כיסוי הדם (חולין פ״ז ב׳) ובין בנדה דע״א ולא קאמר דמתני׳ ריה״ו היא דתניא וכו׳, מוכח דהך מתניתא לאו דסמכא היא דלא נשנית בי ר״ח ור״ה. ואמנם דע דכל מה שכתבתי לעיל דסתם מתני׳ אתיא כריה״ו דהכא, היינו לפי מ״ש התו׳ התם בפ׳ הנוקת דמאי דתנן הרי הן כמשקין הנוגעים בהן פי׳ כמשקין דתרומה, ומאי דתנן סיפא אלו ואלו אינן מטמאין פירשו אין מטמאין את הקדשים אבל מפסל פסלי ע״ש, א״כ לדידהו ודאי לא אתיא מתני׳ כת״ק דהכא, דהא כיון דס״ס פוסלין את הקדש לא שייך לומר כטהור, דטהור פשי׳ דאינו פוסל כלל, אבל דבריהם ז״ל אמורים לשי׳ אבא שאול, דסבר ט״י תחלה לקדש, אבל לרבנן כשם שט״י שני לתרומה כך אינו אלא שני לקדש והמשקין הנוגעים בו אינם אלא פסולין ולא פוסלין לאחרים אפי׳ של קדש, וה״נ משקין היוצאים ממנו אינן פוסלין לשום דבר אפי׳ לקדש, ולפי״ז אדרבא אתיא שפיר כת״ק דהכא, דמה שדימה אותן לטהורין ה״ק דהמשקין היוצאין ממנו הרי הן כמשקין היוצאין מטהורין, דכשם שמשקין היוצאין מטהורין אינם פוסלין בודאי לשום דבר, שהרי הן טהורין גמורין, כך משקין היוצאין מט״י אין פוסלין אפי׳ לקדש, ואנן קי״ל כרבנן ועמ״ש במש״ל בשלהי נדה בס״ד.

(יד). האשה שהיא ט״י וכו׳. כל זה מתני׳ היא בפ״ד, ולא הוסיף כאן אלא מאי דתנא סיפא ועל כלן אר״י וכו׳, והכי נמי הכי תנן שם סוף מש׳ ו׳, ומשום דלכאורה נר׳ דלא קאי ר״י אלא אההיא מתני׳ ועל כלן דקאמר פי׳ על כל הנזכרים באותה מש׳ הכדומים האשקלונים וכו׳ המיעבר וכו׳ וכן מסרק וכו׳, הילכך פריש הכא דלאו אההיא מתני׳ להוד קאמר אלא אכל מילי דנשנו בההוא פרקא, מהך דהאשה וכו׳ עד ההיא דהכדומים וכו׳, ושם פי׳ הר״ב דבר חדש וכו׳, שאין הדעת נותנת שיהיה הדבר כן ואין לי מה להשיב ע״ש, וא״כ יש לחקור מאי קא קשיא ליה לר״י אהא דקאמר שאין הדעת נותנת, ונר׳ לפי׳ דקשיא ליה דאמאי הצריכו להניחה בכפישה וכו׳, דהיינו כלים שאין מקבלין טו׳, דמאחר שאין קורא לה שם עד אח״כ מאי נ״מ יניחנה בכל כלי שרוצה, ומיהו כבר ביארו המפ׳ ז״ל דטעמא דהצריכו הכי משום היכרא שלא תגע בה שוב אחר שקראה ע״ש, אבל ראיתי להרמב״ם שם בפ״ח דין י״ז שלא כתב אלא מניחתה בכלים ע״ש דנר׳ דבכל כלי קאמר, ולדידיה צ״ל דהא דנקט כפישה ואנחותא מסרך סריך בליש׳ דבפ׳ הניזקין דס״ב גבי עושה עיסת חולין של ע״ה בטהרה, דהתם דוקא בעי׳ בהנהו כלים ע״ש, אבל הכא אה״נ דבכל כלי דבעיא מנחא לה, האמנם א״כ ק׳ מאי האי דקשיא ליה לר״י, וי״ל דהא דק׳ ליה משום דסבר חולין הטבולין לחלה כחלה דמו, ומיהו לדידן לא קשיא לן אע״ג דקי״ל הכי דכחלה דמו, דגבי ט״י היקלו כדאי׳ ברפ״ק דנדה ד״ז ע״ש.

(טו). התורם את הבור ונתנה במקום שתתגלגל ותגיע לבור וחזר ונתנה במקום שלא תתגלגל ותגיע לבור ונשפכה וכו׳, כצ״ל. וכך העתיק הר״ש (ס״פ), ולא פי׳ הר״ב בה מידי, והנה במתני׳ דס״פ תנן התורם את הבור ואמר ע״מ שתעלה שלם וכו׳, עד היכן תשבר ולא תדמע כדי שתתגלגל ותגיע לבור, ופי׳ הר״ש דה״ק כל זמן שלא נתרחק כ״כ מן הבור שאם תתגלגל תשוב לבור לא עלתה שלם קרי׳ בה ע״כ. ומשמע שאם כבר נתרחק כ״כ שאם תתגלגל לא תשוב לבור אעפ״י שעדיין לא הניחה אלא מהלך עמה כדי להניחה במקום יותר רחוק, מ״מ אם נשברה אפי׳ בעודה מהלך הואיל ואם תתגלגל ממקום זה לא תשוב לבור עלתה שלם קרי׳ ביה, קמ״ל הכא דליתא אלא כל זמן שהוא מהלך עם החבית שלא הניחה אפי׳ נתרחק מאד מהבור אכתי לא עלתה שלם קרי׳ בה, ואם נשברה אינה מדמעת שלא חל עליה שם תרומה, שהרי לא נתקיים תנאו, ולרבותא קתני הכא דאפי׳ הניחה תחלה במקום קרוב לבור ואח״כ נטלה משם והוליכה להניחה במקום אחר ברחוק, דסד״א הואיל וכבר הניחה תחלה במקום הקרוב גלי דעתיה שכך היה בלבו כשהתנה להניחה במקום הקרוב והרי הניחה ולא נשברה, ואימא כבר נתקיים תנאו ועלתה שלם, וא״כ אף אם תשבר אח״כ לא איכפת לן, דמה

20) בכי״ו ובקטע מן הגניזה: כטהור. ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר כטמא. ובדפוסים צ״ל: כטהור דברי רבי ר׳ [יוסי בר׳] יהודה אומר וכו׳, והוא חבירו ובר פלוגתיה דר׳.

הכר ונסדקה חבית או נשפכה, אם ירד הימנו כדי דימוע אינו שלם, ואם לאו הרי זה שלם.

(טז). היה תורם ארבע חמש חביו' כאח', אף על פי שלא ירד מכל אחד ואחד כדי דימוע הרי זה שלם,

חסדי דוד

שנטלה אח"כ להניחה במקום אחר הרחוק נמלך הוא אבל תנאו כבר נתקיים והויה מדמעת, קמ"ל דלא אמרי' נמלך הוא, אלא אמרי' מעיקרא להניחה במקום הרחוק נתכוון, ועד שיניחנה שם לא נתקיים תנאו, והא דהניחה תחלה במקום הקרוב הוא כעין עמד לפוש, והילכך דוקא אחר שהניחה במקום הרחוק שאם תתגלגל לא תגיע לבור אז אפי' נשברה אמרי' ה"ז שלם ומדמעת, אבל כל זמן דעדיין לא הניחה אכתי לא אתקיים תנאיה ואינה מדמעת, ומ"מ נר' דדוקא לענין דימוע שהוא דרבנן הוא דאמרי' הכי, דכיון דספקא הוא אי הוי נמלך או לא הו"ל ס' דרבנן ולקולא, ואמנם לענין דין התרומה בעצמה דמדאו' הוא, ניזיל הכא לחומרא והכא לחומרא, דהיינו שהיא אסורה לזרים דשמא נמלך הוא וחל עליה שם תרומה בהנחה ראשונה, אבל הבור צריך לתרום שנית דשמא לאו נמלך הוא דדעתו היתה עד שיניחנה במקום הרחוק וכדלעיל, וכיון שנשברה קודם שיניחנה במקום זה לא נתקיים תנאו ואינה תרומה, כך נר' פירושא דהך מתניתא כדי שתסכים אליבא דהלכתא, אבל מ"מ היכא דלא היה אלא הנחה אחת כל זמן שהוא מהלך אפי' נתרחק מאד מהבור אינה תרומה כלל עד שיניחנה, וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ד מה"ת דין ח"י, וז"ל הניחה במקום שאם תשבר שם או תתגלגל לא תגיע לבור ה"ז מדמעת שכבר נתקיים התנאי ע"כ. וממה שהוסיף לבאר הניחה, ש"מ דדוקא אחר שהניחה הוא דנתקיים התנאי, הא כל זמן שהיא בידו ולא הניחה אכתי לא נתקיים, אמנם מדברי התוס' לא העתיק כלום ומ"מ נר' דעולה היא כפי ההלכה ע"ד דאמרן.

והדר קתני התורם את הבור ונסדקה וכו', לפרושי דהא דתנן שאם נשברה אינה מדמעת במקום שמגיע לבור, היינו דוקא אם ירד לבור כדי דימוע, ופי' הר"ש טעמא שדעת האדם שלא יפסיד את חוליו שיעשו תרומה, אבל כשלא ירד כדי דימוע ליכא הפסד חולין דאיכא בבור טפי ממאה ע"כ. פי' דס"ל דמדחזי' דהקפדה היא שלא תשבר כל זמן שיכול להגיע לבור, ש"מ דכל מה שהתנה שאם לא תעלה שלם לא תהא תרומה אינה אלא לפי שמתיירא שאם תפול לבור יפסיד יינו, ומ"מ לא ידענא אמאי אמר מר דאיכא טפי מק' הא בק' סגי דהא תרומה עולה בק"א, ונ"ל דהכוונה יותר מק' בין הכל, דהיינו דמה שנפל היה א' מק' ממה שבבור. ומ"ש היה תורם ד' וה' וכו' אעפ"י וכו', פי' הר"ש כלו' אעפ"י שיש בין כולם כדי דימוע ונאסר כל מה שבבור, כיון שלא ירד מכל א' וא' כדי דימוע נחשב כשלם וכו', משום דכשהתנה לא היה בלבו כ"א על כל א' בפ"ע ע"כ. ואעפ"י שהלי' דחיק ואתי מרחיק להך פי', מ"מ אין בידי לפי' בענין אחר. ובהא דקתני בד"א וכו', יש בה ט"ס וכצ"ל אבל בת"מ ובשאר כל הפירות וכו', וכך העתיק הר"ש, ופי' בד"א וכו' כלו' דאיכא תרתי שהיא תרומה ראשית דהיינו ת"ג דבעיא מוקף וצריך לקרות שם בשעת העלאה משום מוקף, ודוקא ביין ושמן שהוא דבר המתבלבל כשנשפך לבור ואוסר את הכל שא"א ללקטו, אבל תרומת ראשית דשאר פירות, דאם חזר ונפל יכול להסיר מלמעלה אותן פירות שכן ודאי תרומה עד שלא ישאר

כדי דימוע מן התרומה, לא תקון רבנן היכא דלא התנה, דהכא בלא התנה איירי, דהא דקתני מפני שהוא מתנה וכו', אינו אלא כלו' בלבו על כל א' וא', ואפי' בהתנה נמי ליכא לאוקמה דשמא גזרה דרבנן היא שלא יועיל משום דדמי למדומע ואפי' לתקן בענין אחר, ות"מ נמי אפי' דיין ושמן יכול לתקן שיקרא שם לאחר העלאה כיון שלא בעיא מוקף וכו' ע"כ. ודוחק גדול הוא לפי' דהכא בלא התנה איירי, דהא לא אשכחן דאית ליה האי סברא אלא ר"י כדחזי' במתני', והרי בתר הכי תנינא הכא רי"א וכו', וא"כ מדסיפא ר"י רישא לאו ר"י היא, ואע"ג דזימנין תלמו' מתרץ מתניתי כה"ג כולה ר"י היא וה"ק דברי ר"י שרי"א וכו', מ"מ לא משני הכי אלא מתוך הדחק, וגם מ"ש לאוקמה בהתנה דמשום דאפי' בענין אחר מש"ה גזרו שלא יועיל בתנאי, ג"ז דוחק דמאחר שנפלו הפירות לתוך הפירות מהיכן יודע הי ניניהו דהרומה ודאי להסירן, א"כ בטלת כמה משניות דקתני סאה תרומה שנפלה לפחות מק' וכו', ואין דין מדומע בפירות שהרי יכול להסיר, א"ו דמסתמא לא מנכרי כלל.

אמנם לפעד"ן לפי' מתניתא בדרך אחר ולמדתיו מתוך פי' הרמב"ם אמתני', וזהו בד"א שיש חילוק בין יין ושמן לשאר כל הפירות בתרומה גדולה, דכיון שדינה הוא לתרום דוקא מן המוקף, א"כ לגבי יין ושמן כל זמן שהיא קרובה אצל הבור בענין שאם היתה נשפכת היה נופל היין לבור נמצא שיש שייכות וקריבות ליין הזה שבחבית עם היין שבבור, אע"ג שאינה סמוכה לו ממש באופן שאם היה בא לקרוא לה שם תרומה עכשיו היה מותר דאכתי קרוי מוקף, הילכך חשיבא כאילו לא עלתה עדיין מן הבור, והוא התנה ע"מ שתעלה שלם ועדיין לא עלתה, ולא חל עליה שם תרומה עד שתתרחק כ"כ שאם תשבר לא יפול היין לבור, ואז קרי' בה עלתה שלם וחל עלה שם תרומה, שהרי אם היה בא לקרוא עליה שם תרומה עכשיו על היין שבבור לא היה יכול שאינה עוד מוקף וא"כ הרי עלתה, וזהו דוקא ביין ושמן, אבל בפירות כיון שעלו מן המגורה מיד הרי הן מופרשים, דלא שייך בהו להתגלגל וליפול למגורה וא"כ מיד נתקיים התנאי, ואפי' סמוכים ממש עלו שלם קרי' בהו והרי הן תרומה, וה"נ בת"מ אפי' של יין ושמן נמי דינא כשאר כל הפירות, דכיון דליכא קפידא בהו לתרום מן המוקף נמלא דליכא טעמא בהו לחלק בין מוקף וקרוב לרחוק ושאינו מוקף, הילכך מפרשי' תנאו כפשטיה ולחומרא, וכיון דעלתה למעלה מן הבור תכף חל עליה שם תרומה וא"ל שיעור שתתרחק כמו בת"ג, דבשלמא בת"ג דאיכא קפידא בין רחוק לקרוב לא קרי' בה עלתה עד שתתרחק ויניחנה שם כדלעיל, אבל בת"מ דליכא קפידא אין לחלק. וכך מתבאר מדברי הרמב"ם שם בפ"ד מה"ת דין ח"י, וז"ל התורם בור של יין (וה"ה שמן אלא חד מנייהו נקט) ואמר ה"ז תרומה ע"מ שתעלה וכו', אינה מדמעת, הניחה במקום וכו' לא תגיע לבור ה"ז מדמעת שכבר נתקיים התנאי, בד"א בת"ג אבל בת"מ שמותר לתרום שלא מן המוקף כיון שעלתה נתקיים התנאי וכו' ע"ש, ופי' ברור דר"ל בד"א שיש לחלק בין יין לשאר פירות בת"ג שיש בה

מפני שהוא מתנה על כל אחת ואחת, במה דברים אמורים בתרומה ראשית של יין ושל שמן, שאין תרומה ראשית נוטלת אלא מן המוקף, אבל בתרומת מעשר ובשאר כל הרי זה שלם. (יז). היה

חסדי דוד

נפקותא בין קרוב לרחוק, אבל בת״מ אין חילוק וכדאמרן, אך הראב״ד כתב שם בהשגה וז״ל פירוש ואינו חושש שמא יאבדו אא״כ מצאן אבודים, ה״פ אין חוששין [21]) שמא תשבר וכיון שעלתה בשלום מיד הותר הבור ע״כ, ודבריו כדברי הס׳ התוס׳ וכמ״ש מרן בכ״מ שם, ונלע״ד שט״ס נפל בדבריו ובתחלה צ״ל פירות אינו חושש וכו׳, ואח״כ במקום שכתוב ה״פ צ״ל ת״מ, וכוונתו ז״ל דלא ניחא ליה במה שנר׳ מתוך דברי הרמב״ם שחילק בין יין לפירות, וכן בין ת״ג לת״מ, אלא חילק בענין אחר והיינו דביין דשכיחא מלתא דכל זמן שלא הניחה מתחת ידו למקום המשתמר שכיח שתשתבר או תשפך, אמרי׳ דכוונתו באמרו ע״מ שתעלה שלם ר״ל שתגיע במקום המשתמר מהמקרים הללו, אבל פירות לא שייך בהו לא שבירה ולא שפיכה ולאיבוד נמי דהיינו רקבון וכיוצא לא חיישי׳ דלא שכיח, הראיה דהמניח פירות להיות מפריש עליהן, קי״ל בעלמא מפריש עליהן ואינו חושש שמא אבדו כ״ז שלא מצאן אבודים, וא״כ כי קאמר ע״מ שתעלה אינו אלא עלייה דוקא ותו לא, ומיד שעלו ה״ז תרומה, וה״נ בת״מ אפי׳ דיין מפרשי׳ שתעלה כפשטה, דבשלמא בת״ג דא״א לתרום שלא מן המוקף קפיד עלה, דהא אם תשבר אינו יכול לחזור ולהפריש ממקום אחר על מה שבבור, וכיון שקפיד חיישי׳ ומפרשי׳ דמ״ש שתעלה ר״ל שיניחנה במקום המוצנע, אבל בת״מ דלא איכפת ליה שאפי׳ תשבר סמיה בידיה לתרום ממקום אחר, אמרי׳ מסתמא אינו חושש שמא תשבר, ומפרשי׳ שתעלה כפשטה וכיון שעלתה הרי היא תרומה והותר הבור. והר״ב ח״ן נדחק לפי׳ דברי הראב״ד וכתב שהיה לו גי׳ אחרת ע״ע שאין להאריך. ושוב ראיתי להר״ב מה״מ שגם הוא הרגיש שיש קצת ט״ס בדברי הראב״ד, אבל מה שביאר בדבריו הוא בדרך רחוקה ופרשה דחוקה כאשר יראה המעיין, וגם מ״ש דלא נחית להשיג אלא לבאר הירוש׳ אין זה במשמעות דבריו, דירוש׳ מאן דכר שמיה ע״ע.

ומעתה הבה נרדה לסיפא דמתניתא, דהטעם ברור דאם היה תורם בור של יין ת״ג ות״מ והתנה ואמר ע״מ שתעלה שלם אין לנו לפי׳ דבריו דלצדדין קאמר הא כדאיתא והא דלכאורה הוה לן לפרושי לחומרא ולמשדי ת״ג בתר ת״מ הואיל כדאי׳, כיון דבדיבור ובלשון א׳ הוציא לשניהם, וא״כ אע״ג וכי אתפיס לענין דימוע אתפיס, ונימא דכי היכי דלענין ת״מ כיון שעלתה מיד ה״ז שלם ומדמעת ה״נ לענין ת״ג, מ״מ הואיל ודינא הוא לתרום ת״ג ברישא, ומסתמא הך גברא נמי בהיתרא עביד ולא עבר על מלאתך ודמעך לא תאחר ות״ג הזכיר ברישא, וגבי דידיה ע״מ שתעלה הוי פי׳ עד שתגיע במקום הרחוק כדלעיל, הילכך ת״מ נמי גרירא בתר ת״ג, וכי היכי דת״ג לא חלה עד שיניחנה במקום הרחוק ה״נ ת״מ כן, וכן יש ללמוד מהסוגייא דירוש׳ פ״ב דתרומות ע״ש, ונ״מ שאם שינה הסדר כגון שהיה בבור ק׳ לוגין ורצה להפריש ת״ג ות״מ כא׳ והפריש ג׳ לוגין בחבית א׳ ע״מ שתעלה שלם, ואמר א׳ מג׳ שהפרשתי הרי הוא מעשר וט׳ לוגין שבפי החבית הרי השאר מעשר, ולוג זה שהפרשתי הרי הוא ת״מ וב׳ לוגין שהפרשתי עוד הרי הן ת״ג והכל היה בתנאי הנז׳, וידוע דהדין הוא דאעפ״י שעבר על ל״ת מה שעשה עשוי, בכה״ג נר׳ כפי טעם הירוש׳ דהת״ג נגררת אחר הת״מ, וכיון שעלתה שלם מיד מדמעות דתרומותיו תרומות. אמנם כי דייקי׳ בליש׳ דהירוש׳ שם נר׳ דבמחלוקת שנויה, דהכי אי׳ התם הן היה תורם ת״ג ות״מ כא׳ אינם שלם, יהודה ברבי אומר לא עלתה על דעתו של זה לעבור על ד״ת להקדים ת״מ לת״ג ע״כ, ואיכא למידק הא דיהודה בר׳ מאי קמ״ל [22]), והיכי דמי אי דאקדמה לת״ג כגון שאמר א׳ מג׳ ממה שהפרשתי הרי הוא חולין, והב׳ שבצדו שהפרשתי הרי הן ת״ג על הכל, ואח״כ אמר והא׳ עם ט׳ כנגדו שבפי הבור הרי הן מעשר, והא׳ שהפרשתי הוא ת״מ הרי הקדים לת״ג כדיניה, ומאי קמ״ל באמרו לא עלתה על דעתו וכו׳, הא פשי׳ שלא עלתה, ואי דקאמר איפכא וכדלעיל הא חזי׳ דעלתה על דעתו והיכי נימא לא עלתה, אלא צ״ל דיהודה בר׳ אתא לאיפלוגי את״ק, דת״ק קאמר דדוקא אם תרם ת״ג ות״מ כא׳ כדיניה אז הוא דאינה שלם, הא אם לא עשה כן אלא שתרם ת״מ ות״ג הרי הוא שלם, שהת״ג גרירא בתר ת״מ וכדלעיל, ואתא יהודה בר׳ וקאמר דאע״ג דאמר ת״מ תחלה אנן סהדי דשוגג הוא בדבריו ולא עלתה על דעתו לעבור על ד״ת דלא חשיד לעבור על ד״ת, וכיון שההפרשה היתה כא׳ אף שהקדימה לת״מ בדבורו הרי הוא כאילו הקדים לת״ג ואינה שלם, ולפי״ז התוס׳ דהכא אתיא כת״ק דירוש׳.

ופש גבן לברורי דברי ר״י דהכא, כי הלא במתני׳ תנן ר״א אף מי שהיה בו דעת להתנות ולא התנה אינה מדמעת מפני שהוא תנאי ב״ד ע״כ. והנה הר״ש פי׳ במתני׳ שהיה בו וכו׳, אם בלבו היה להתנות אעפ״י שלא התנה, א״נ חכם ובר דעת שראוי להתנות על כך ע״כ. והנה על פירושו הראשון ק״ק, דכיון שהיה חושב בלבו כך אף שלא הוציא התנאי בפיו פשי׳ דסגי כל שאין פיו ולבו מכחישין ומה צריך לתנאי ב״ד, דמש״ה הק׳ הר״ב תוי״ט להך פי׳ דא״כ מ״ע דרבנן וכמו שפירשתי קושייתו בסס״ל, ומיהו עפ״י מה שתי׳ התוי״ט קושייתו שם הא נמי מתרצה, דכיון דבשעה שתרם שכח התנאי שחשב תחלה אי לאו משום תנאי ב״ד לא הוה מהני, ואמנם כבר כתבתי בספרי הנז׳ דמליש׳ דמתני׳ משמע עפי כפי׳ בתרא, דאל״כ הול״ל אף מי שהיה בדעתו להתנות, אבל ליש׳ דמי שהיה בו דעת להתנות עפי משמע שהוא חכם, ובכה״ג דוקא הוא דמהני תנאי ב״ד, אמנם הך תנא תוספתא נר׳ דפליג וסבר דאפי׳ אם היה הדיוט תנאי ב״ד הוא דמהני לכ״ע אפי׳ בלא התנה ואפי׳ לא חשב להתנות, והא

21) בהשגות שבר״מ ד״ק: הם הכי אין חוששין וכו׳. ובמהרי״ק שם מעתיק: הכי נמי אין חוששין וכו׳, ואין כאן אלא פירוש נכון, ורגיל מאד אצל הקדמונים „הם הכי" במשמעות „הכי נמי", וכן בפי׳ הראב״ד עצמו עדיות פ״ו סמ״א: הם הכי מקרבי ליה. ועיין ברשימה הארוכה של מהרי״ן אפשטין ביאהרבוך הפרנקפורטי ח״ט, עמ׳ 266. ועיין בפיה״ג לטהרות פרה פ״א מ״ג, ד״ה קוריהו נוקד, טבול יום פ״א מ״ה, ד״ה והחילתית, ועוד. ועיין באו״ש על הר״מ במקומו.

22) ר״י ברבי מפרש את דברי ר׳ יהודה, כלומר שמוכרחים לומר כדבריו שאם תאמר שהוא „שלם" ביחס לתרומת מעשר, אבל לא לתרומה, נמצא מקדים תרומת מעשר לתרומה, כפירוש הרידב״ז במקומו, וכן מוכח מהמשך הירושלמי.

התורם תרומה ותרומת מעשר כאחד, אף תרומת המעש' אינו שלם, רבי יוסי אומר בכולן אם היה הדיוט ולא התנה, תנאי בית דין הוא.

פרק שלישי (א). העוקץ עונב מטמא ומיטמא ומצא, עלי שום ועלי בצלים והקפלוטו' לחין מיטמין ומטמאין ומצטרפי', יבשין

חסדי דוד

דתני בכולן משום דהכא בתוס' מלבד התורם ת"ג שהוא השנוי במתני' הוסיף עוד התורם ת"ג ות"מ כא', דבהא נמי דינו דת"ג בלבד וכדלעיל, והילכך סבר נמי דבהה"ג ג"כ מהני תנאי ב"ד. ולענין הלכה מהדברים שחדשה כאן התוס' על מתני', הנה כך חילוקא בין ירד כדי דימוע ללא ירד כדי דימוע לא פסקו שם הרמב"ם, ונר' טעמו דסבר דכיון דתנן סתמא נשברה אינה מדמעת ל"ש ירד כדי דימוע ול"ש ירד פחות מכדי דימוע, ואפי' לא ירד כלל כל שנשברה או נסדקה או נשפכה בעודה סמוכה לבור שהיה ראוי להגיע לבור לא עלתה שלם קרי' בה ודלא כהך תוס'. ובחילוק בין יין לשאר פירות וכן בין ת"ג לת"מ כבר כתבנו לעיל דשפיר פסקו. ומה שלא הודיענו היכא דתרם ת"ג ות"מ מה דינו, אולי משום דדבר פשוט הוא[23], ובענין פלוגי' דת"ק ור"י היכא שלא התנה פשי' דהלכה כת"ק.

פרק שלישי (א). העוקץ וכו'. דע כי מכאן ואילך במשניות היא מסכתא אחריני בפ"ע והיא האחרונה ונקראת מסכת עוקצין. ואמנם אמת הדבר דאשכחן בש"ס דאפי' למס' אחרת דבסדר זה קרי לה בשם עוקצין, כדחזי' בפ' מי שמתו (ברכות כ' א') גבי ההיא דכי הוה מטי ר"י לעוקצין האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן וכו', ובשלמא זיתים שכבשן מש' היא ברפ"ב דעוקצין, אבל האשה שכובשת ליתא בעוקצין כלל אלא ברפ"ב דטהרות, ולא איירי בההיא מתני' בדין יד או שומר כלל ואפ"ה קרי לה עוקצין. ונר' דאה"נ דבימי הראשונים לא היתה עוקצין מס' בפ"ע, דהא לאו מלתא והלכתא מיוחדת היא כמו כל שאר מסכתות הסדר הזה, אלא מישך שייכא בכל ס' טהרות, בין לענין ע"מ דהיינו אהלות, שאם הכניס היד לאהל המת אע"ג דהאוכל מבחוץ הרי היד מוליא לו טו', ושייכא נמי לענין כלים שגם בהן יש דין דומה לעוקצין והיינו יד, וה"נ למס' נגעים ולענין נדה וזבים שאם נגע מצורע או נדה וזב או ע"י ביד הו"ל כנוגע באוכל, הילכך השאילו שם עוקצין לכל ס' טהרות, ואמנם היו שונים כל דיני הידות והשומרים יחד עם מס' אחרת והיו מחברין אותה עם ט"י, דכי היכי דט"י טומאתו קלישא ומשונה, דדוקא בתרומה פוסל ואינו מטמא כלל, ובקדש איכא מ"ד דמטמא, ובחולין אפי' פוסל לא הוי, ה"נ ידות כדתנן (פ"א מ"א) כל שהוא יד ולא שומר מיטמא ומטמא ולא מצטרף, ושומר גם מצטרף, ויש דלא חשיב אפי' יד ואינו מיטמא ולא מטמא כלל, ועוד מפני שט"י בסוף כל הטו' חברו עמה עוקצין להודיע דשייכא בכל הטו', ומה שקבע רבינו הקדוש לעוקצין מס' בפ"ע, אפ' לומר שהוא לכבוד הנשיאות לזכר עולם למה שאירע לרשב"ג אביו, כדאי' בשלהי הוריות (י"ג ב') שנועלו יחדיו ר"מ ור"נ לימא ליה לרשב"ג גלי עוקצין דלית ליה, ולימא למי נאה וכו' וניעבריה וכו', עד דא"ל אי לא גמירנא כסיפתינן. ור' דהוה קפיד טובא על כבוד הנשיאות, כדאי' התם דהוה מתני ליה לבריה אחרים או' וכו', א"ל בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכו', האויב תמו חרבות לנצח וכו' ע"ש, הילכך קבע במס' בפ"ע בשם עוקצין לזכרון מאי דהוה עקין ליה, ולהודיע ולהזכיר דכי קאי ר' בחדא מס' דלא לישיילוה במס' אחריתי, וכדאשכחן (שבת ג' ב') שהיה מזהיר ר"ח לרב בר פחתי לא אמינא לך הכי קאי ר' בהדא מס' לא לישייליה במס' אחריתי, דילמא מיכסיף ח"ו. ומעתה הבא נבא לבאר מילי דהך מתניתא, דנלע"ד ודאי דט"ס יש בה וכצ"ל העוקץ עונב מיטמא ומטמא ומצטרף, והיינו משום דבמתני' פ"ק דעוקצין תנן אלו מיטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, יד האשכול וכו', קמ"ל הכא דלא כל אורך היד דינו כן, דחלק התחתון הנוגע בפרי ודבוק בו יש לו דין יד ושומר ומיטמא ומטמא ומצטרף, ומאי דתנן שאינו מצטרף היינו כל שאר אורך היד, וכמ"ש הר"ב תי"ט במש' א' וביארתי דבריו בס' ש"ל ע"ש.

עלי שום וכו'. במתני' ב' תנן שרשי השום והבצלים והקפלוטות מטמאין ומיטמאין ומצטרפין, שיש להן דין שומר, וכך פי' הרא"ש ז"ל שרשי אלו המינים משמרים את האוכל כ"ז שהן לחין, כי ע"י השרשים נשארים בלחותן ע"כ. אבל יבשין מיטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, שאז א"ל שימור ומיטמאין בתורת יד, והוסיף כאן בתוס' העלין שלהן וקאמר שדינם כשרשים. ותו תנן שרשי החזרים והלגון והנפוס מטמאין ומיטמאין ומצטרפין, והוסיף כאן אליבא דר"מ שרשי השבת, ודברי ריה"ו נר' דאתא לפי' מתני', דתנן ריה"ו אומר שרש לגון גדול מצטרף והסיב שלו אין מצטרף, ופי' הרמב"ם השרש הטמון בקרקע מן הלגון יש בקצהו גיד דק והוא אשר נקרא שרש לגון גדול, ובצדי ראש הלגון כ"ז נקראין גידין דקין כמו גידין, חותכין אותן המוכרים בעת המכירה ביד וישאר מהם שארית, והם נק' סיב וכו' ע"ש, ונראה דלשרש גדול הנז' קרי ליה הכא עמוד, לפרשו ולהודיע שהוא כמו עמוד שהוא הגדול שבאמצע, ולשאר הגידין שבצדדין קרי להו סיב, ולפי שאמר בסיב אינו מצטרף דמשמע מצטרף הוא דלא הא מיטמא טמא, אשמועי' הכא דליתא אלא הרי הוא ככל שיער שבפירות אינו לא יד ולא שומר, והרמב"ם לא הביא מהך מתניתא כלום, וטעמו דסבר דכיון דמתני' לא הזכיר אלא שרשי השום וכו', מוכח דעלי השום וכו' אינן אלא ככל שאר עלי ירקות, דתנן לקמן בפ"ב עלי ירקות ירוקין מצטרפין, לבנים אינם מצטרפין, ופי' ירוקין שהן לחין ואז חשיבי כאוכל עצמו, אבל לבנים דהיינו יבשין דאזדא לה מראה הירקות שבהן אינן מצטרפין, וכבר פסקה הרמב"ם שם ספ"ה, וסיים בה שהרי אינן כלום, כלו' דיבשין אינן אפי' בתורת יד דכיון שיבשו אינן ראויין לאחוז בהן בשעת אכילה, ודקתני אין מצטרפין ה"ה דמטמא נמי אין מיטמאין, ונקט ל' מצטרפין איידי דרישא, וגם דין שרשי השבת לא הביאו, אע"ג דפי' שם בשרשי החזרת ונפוס כר"מ דמתני', דמשמע ליה דלא פליג ריה"ו אלא אלגון לחלק בין

23) עיין במה"פ בירושלמי תרומות פ"ב ה"ב, ד"ה תני.

מטמין ומיטמין ואי׳ מצטרפי׳, שורשי השב׳ מיטמין ומטמין ומצטרפין דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר הנוגע בעמוד טמא, בסיב ובשער טהור. (ב). רבי אליעזר אומר הסיג של אשכול של רצפות, מפני שהוא שומר אתה אוכל, שרשי כל הנעקרין לא מטמא ולא מיטמ׳ ולא מצטרפי׳, רבי יהודה אומ׳ סלעים של שבלים כנגד האוכל טמא שלא כנגד האוכל טהור, מפני שהן נשמסין, אגד את הכריכה בין לפני׳ מכשעור בין יותר מכשעור אינו טמא אלא עד כשיעור בלבד. (ג). והמקטף מלילות להכניסן לתוך ביתו, שיעורו טפח, מכבדת של תרומה ששייר בה אחת טמאה, וכן היד חבר לה,

חסדי דוד

גדול לאידך, אבל באידך מודה ליה לר״מ, ומ״מ מדלא הזכיר תנא תוגא אלא הנך ולא הזכיר שבת כמתני׳ קי״ל.

(ב). רא״א הסיג של אשכול ושל רצפות. כ״ג הר״ש (פ״א מ״ג), ואה״נ צ״ל שומר את האוכל, והענין משום דבמתני׳ לא הזכיר ר״א אלא של רצפות, והוסיף במתניתא גם של אשכול, ופי׳ הר״ש בשם הערוך העפר שעל שרשי הירק מצטרף מפני שהוא שומר ע״ש, ובהה״ג מתפרש נמי של אשכול והיינו ברוגליות [24]) שאותו האבק משמר את הענבים שלא יוכו בשמש, ורבנן פליגי בירק וה״ה באשכול ולית הלכתא כוותיה. ודקתני שרשי כל הנעקרין לא מטמאין וכו׳, צ״ל דנקט הנעקרין לרבותא, ל״מ אותן שדרכן ליקצר ולהניח השרשים בקרקע דודאי אם עקרן עם שרשיהן אין לשרשים תורת יד, שהרי הואיל ואין דרכן ליעקר ש״מ דאין צריכין יד, אלא אפי׳ אותן שדרכן ליעקר אין לשרשים תורת יד, כך נר׳ פירושה אלא דמ״מ לא ידענא טעמא מאי, דהואיל ואורחייהו בהכי ש״מ דצריכי להו ואמאי לא יהא להן תורת יד. ומ״מ מתני׳ ודאי פליגא, דהא תנן גבי אלו מטמאין ומיטמאין ולא מצטרפין, את שאין דרכן ליקצר ידיהן ושרשיהן כל שהן, והכי ודאי מסתברא וכדאמרן, וכ״פ הרמב״ם שם דין ד׳. ותמיהא לי על הר״ש שהביאה (בפ״א מ״ד) ולא פי׳ בה ולא מידי ולא העיר, דודאי אתיא דלא כמתני׳.

ודקתני ריה״ו אומר מצעין וכו׳ כצ״ל, ופי׳ מצעין זקן השבולת שאשה דשבלתא ואה״נ צ״ל מפני שהן נכססין ה״ג הר״ש, ופי׳ נכססין מלשון הזי לכוס (חולין ע״ו ב׳) ע״כ. ובהא נמי פליגא אמתני׳, דתנן מצעין של שבולין מטמאין ומיטמאין ולא מצטרפין, דחשיב להו יד, וריה״ו הכא פליג וסבר שאין להן תורת יד, אלא דמ״מ מה שהוא כנגד האוכל דנר׳ פי׳ סמוך לאוכל טמא כצו׳ לגמרי כמו האוכל גופיה, וממילא דמצטרף נמי, אבל שלא כנגד האוכל טהור לגמרי, דלא חשיב יד ואין ס׳ דכשתם מתני׳ קי״ל, וכ״פ הרמב״ם שם דין ד׳ דהוא בכלל ידות. ודע דבהטוה״ר שם (חולין קי״ט ב׳), פריך מצעי למאי חזי, ומשני מצעי שבין מצעין, ופירש״י שאוחז בכלן יחד ואין נפסקין ומש״ה חשיב יד. וראיתי בערוך דפי׳ כצו׳ נימא שבין הנימין ומגינין ושומרין ע״ש, וק״ט דהא מתני׳ חשיב ליה בכלל יד וצ״ע, ודא עקא שראיתי להר״ב ה״ן דמייתי פירש״י ופי׳ הערוך ולא די שלא השגיח דממתני׳ ק׳ על פי׳ הערוך, אלא שכתב שאין הכרע בדברי הרמב״ם אי סבר כפרש״י או כהערוך, וליתא כלל דהרמב״ם כייליה להדיא בהדי ידות כדכתי׳. ומ״ש אגד את הכריכה וכו׳, בהא נמי לא פי׳ הר״ש ולא מידי, ונר׳ דקאי אדתנן יד כל הנקצרים ג״ע, והשתא קתני שאם אגד את הכריכה אגוד זה לא מעלה ולא מוריד לענין היד, אלא בין שאגדה לפנים מכשיעור דהיינו בפחות מג״ט אינו פוחת שיעור היד מגט, וכן אם אגדה ביותר מג״ט אין טמא אלא כשיעור דהיינו ג״ט, ובהא ודאי נר׳ דמתני׳ הכי סברה מדלא מחלק בין אגד ללא אגד אלא סתמא קתני שיעור ג״ט בכל ענין. והר״ב ה״ן הביא בבא זו וכתב עלה ומשמע שד״ה היא ולית בה פלוג׳, ואיני יודע למה השמיטו הרמב״ם ע״כ, ולי הדל נר׳ ברור כדכתי׳, דהרמב״ם תפס כמתני׳.

ותו קתני הכא דאע״ג דהמקטף מלילות שהן בכלל כל הנקצרים ושיעורן ג״ט, היינו קוצר לעשות כרי, אבל מקטף מלילות להכניסן לביתו לאוכלן קלי וכיוצא שיעורן טפח בלבד, ובהא פשי׳ דמתני׳ פליגא דסתמא קתני יד כל הנקצרין ג׳ ולא חילק בין מלילות לשאר הנקצרין. ואה״נ יש ע״ס וכצ״ל מכבדת של תמרה ששייר בה תמרה אחת טמאה וכן היד חבור לה, וקמ״ל דאפי׳ לתמרה אחת בלבד יש לה יד, והיה נר׳ לומר דהך תנא סבר אין יד לפחות מכזית, מש״ה אצטריך לאשמועי׳ דתמרה אחת מיהא אפי׳ בינונית יש בה כזית, דאע״ג דכותבת דיה״כ יותר מכזית (יומא ע״ט א׳), התם בכותבת הגסה שנינו, ומ״מ כותבת סתם בציר מכזית לא הוי, אלא דבמתני׳ א״א לפי׳ כך דתנן פסיגה של אשכול שריקנה טהורה, שייר בה גרגיר א׳ טמאה, שרביט של תמרה שריקנו טהור שייר בו תמרה א׳ טמא, והא ודאי דגרגיר של ענבה הוי בציר מכזית, ואפ״ה תנן שייר גרגיר א׳ טמאה דפי׳ השרביט, דאי על הגרגיר לבד פשי׳, וש״מ דיש יד לפחות מכזית. ומעתה תיקשי אדפליגי אמוראי בהטוה״ר דקי״ח דרב סבר אין יד לפחות מכזית וריו״ח סבר יש יד לפחות מכזית, אמאי לא מותיב תלמו׳ לרב ממתני׳ ותסייעיה לריו״ח, אלא נר׳ במאי דאיכא למידק מאי קמ״ל מתני׳ במ״ש פסיגה של אשכול שריקנה וכן שרביט שריקנו דטהורין, פשי׳ אטו ען בעלמא בר קבולי טו׳ הוא, ומשום יד ליכא למימר דהא ריקנו לגמרי אטו איכא יד בלא גוף, אלא לבאר מתני׳ צריכי׳ להקדים מ״ש הר״ב והר״ש, וז״ל דרך האשכול לצאת מן השדרה שלה כמה אשכולות קטנים והן נקראין פסיגין ע״ע, וה״נ כתב הרמב״ם שם בפ״ה גבי התמרה, וז״ל המכבד הוא העץ האדום שהשרביטין תלויין בו, והתמרים דבוקות בשרביטין ע״ש. ולפי״ז יש לפי׳ דמתני׳ מ״ש שריקנה לא קאי על האשכול כולו, (וכדמשמע מפי׳ הר״ב דא״כ פשי׳) אלא על פסיגה אחת של האשכול, ותדע מדקתני שריקנה ואי אאשכול קאי הול״ל שריקנו, דאשכול ל׳ זכר הוא כדכי׳ (במדבר י״ג, כ״ג) ואשכול ענבים אחד, ומעתה מתני׳ הכי מתפרשה כי היכי דלא תיקשי לרב, דלעולם יש פסיגין הרבה באשכול שבהן ענבים הרבה, אבל פסיגה אחת ממנו נתרוקנה לגמרי, אע״ג שהאשכול ושאר הפסיגין יש להן תורת יד, אותה הפסיגה

24) בפיה״מ להר״מ (פיאה ספ״ז): גפנים השטוחים על הארץ.

והשריטין אינן חבור זה לזה. (ד). יד הפרכין שהיא יתרת טפח מכאן וטפח מכאן, מכבדת של תמרה שהיא יתרה מארבעה טפחים, וקנה של שבלים שהוא יתר משלשה טפחים, ושאר כל הנה לא מטמין ולא מיטמאין ולא מצטרפין, רבי יוסי אומר אם ליקטן לתלותן חופתו, על פתח הנותו, הרי אלו טמאין. (ה). תבואה שנפססה בגורן לא טימאה ולא מטמאה ולא מצטרפת, רבי יוסי אומ' מצטרפת, מפני שחיתכ' בעתר, וכן היה רבי יוסי או' עוקצי האובשי' והתפוחי' והאתרוגין שלקטן לתלותן בחופתו על פתח חנותן, אלו הן טמאין. (ו). וכן היה רבי יוסי אומ' שורשי חילפות תרדין טמאין, מפני שהן נמכרין עמהן, וכן היה רבי יוסי אומר עוקץ דלעת טמא, מפני שנשלק עמה, רבי

חסדי דוד

מיהא טהורה כלו' אין לה תורת יד, דהואיל ולא נשאר בה שום גרגיר אינה חיבור לאידך, ואם נגעה טו' באותה פסיגה הכל טהור, וה"נ שרביט א' מהמכבדת שריקנו לגמרי, אע"ג דאיכא שאר שרביטין שבהן תמרים וכולם וכן המכבדת טמאה משום יד, אותו השרביט מיהא שנתרוקן לגמרי אין לו דין יד, אבל אם נשאר באותה הפסיגה גרגיר א' ובאותו השרביט תמרה אחת הרי גם הן בכלל יד, וקמ"ל דלא נימא דלא מיקרי יד אלא כשהוא כברייתו, אבל יד זה שהיה משמש תחלה לגרגירים הרבה או לתמרים הרבה וריקנו ולא שייר בו אלא א', סד"א דבטל ממנו שם יד קמ"ל, והשתא לא שייכה הך מתני' לפלוגי' דרב וריו"ח כלל. והשתא ממילא ילפי' פירושא דמתניתא דהכא שבמליאות הוא להיפך ממתני', והיינו שכל המכבדת כולה נתרוקנה לבר משרביט א' שנשאר בו תמרה אחת, (וה"ט דהכא לא תני כמתני' מכבדת שריקנה טהורה, דא"כ כיון שריקנה כולה פשי' וכדלעיל) התמרה טמאה והיד דהיינו אותו השרביט שבו התמרה חבור לה, והשרביטין (כצ"ל) כלו' אבל שאר השרביטין שבמכבדת שנתרוקנו אינן חבור, שבטל מהן תורת יד והדין פשוט ונלמד ממתני', וה"ט דלא הוצרך הרמב"ם שם להביא רק דינא דמתני', והך דמתניתא ממילא אתיא, אלא דאורחא דמתניתא לאשמועי' כלהו גווני. ושוב ראיתי להר"ב ה"ן שפי' למתני' כעין שפירשתי בעניי, ולכן שמח לבי.

(ד). יד הפרכין וכו'. במתני' תנן יד הפרכיל טפח מכאן וט' מכאן, ופי' הזמורה שנקללה והאשכולות תלויים בה ט' מן הזמורה מימין האשכול וט' משמאל חשוב יד, וכי היכי דלא נפרש דמתני' ר"ל דבציר מטפח לא חשיב יד משום דאין בו כדי אחיזה, אבל טפי מט' כ"ש דהוי יד, אשמועי' הכא דליתא אלא איפכא הוי, פי' דדוקא עד ט' הוי יד, אבל טפי מהכי לא דאין בו צורך, וה"נ קמ"ל במכבדת דתנן בה ד"ט דאתא לאפוקי טפי מד', וכן בקנה של שבלים לאפוקי טפי מג', אבל מאי דתנא הכא א"כ ושאר כל הנך פשי' דט"ס הוא דאין לו מובן, והר"ש (בפ"א מ"ד) גריס ושאר כל הנעקרין, וגם גי' זו לא יתכן בעיני, דהא תנא לה רישא דהיינו במתניתא דלעיל ועיין מ"ש שם. ונלע"ד דגרסי' ושאר כל העוקצין, והכי תנן במתני' בס"פ, ופי' שאר היינו לאפוקי מהנהו עוקצין דתנינן, כגון עוקצי תאנים וגרוגרות וכלוסין דחשיבי שומר ומצטרפין, ועוקצי האגסים וקרוסטומולין ופרישין ועוזרדי דחשיבי ידות, בהא מסיים ושאר כל העוקצין, פי' של שאר הפירות לא מיטמאין וכו', דאפי' תורת יד לית להו, ולא מייתי לה הכא אלא להודיע דר"י פליג וסבר שאם לקטן פי' עם העוקץ לתלותן בחופתו או על פתח חנותו (כצ"ל), פי' לדוגמא כדי שיקפלו הקונים, אז צריכים הם לעוקץ ויש לו תורת יד, והרי אלו טמאין פי' אבל אין מצטרפין, ולהלכה פשי' דלא נקטי' כוותיה אלא כסתמא דמתני' דלא חילק כלל, וכ"פ הרמב"ם שם דין כ"א ע"ש ועמ"ש לקמן בסמוך.

(ה). תבואה שנפססה וכו' רי"א מצטרפת מפני שהופכה בעתר, כצ"ל. והכי מייתי לה הר"ש (בפ"א מ"ה). והנה במתני' תנן כל ידות האוכלין שנפססן בגורן טהורין, ור"י מטמא, ולא אתיא מתניתא אלא לפרושי טעמיה דר"י, והנה בפ"ק דסוכה די"ד מייתי למתני' ופליגי אמוראי בפי' נפססן, ריו"ח אמר נפססן ממש, ופירש"י שדש לידות ברגלי בהמה או במקבת כמו יבוס צרינו בוססו את נחלתי, ור"א אמר התיר אגודו, ופירש"י לשון מתבוססת בדמיך מתגוללת כלו' כשהתיר אגודן השבולין מתגוללין בגורן שנוחין להתפזר וכו', ופריך ש"ס בשלמא לר"א היינו דמטמא ר"י, ופירש"י דקסבר מעשה זוטא לא בטיל תורת ידות מנייהו, אלא לריו"ח אמאי מטמא ר"י דהא איכא מעשה רבא, דגלי דעתיה דלא ניחא ליה בידות, ומשני ארשב"ל הואיל וראוי להופכן בעתר, ופירש"י דאלמלא הידות אין נוחין להפכן בה, דמתוך שהן קצרים יוצאין מבין ב' עוקציה של עתר ונשמטין, וכשנפססן תחלתן לא לבטלן נתכוון ע"ש, וצ"ל דאמוראי דהתם לא ידעי למתניתא, דא"כ לא הוה פליג ר"א וגם לא היה צריך ר"ל לפ' טעמו דר"י, דאיהו גופיה פריש למלתיה, אך קצת קשה על הש"ס דלא קאמר תניא כוותיה דריו"ח, והר"ש כאן כתב פי' ברייתא זו כריו"ח דסוכה וכו', ול' מצטרפן ק' דהא אין ידות מצטרפות ע"כ, ואם לא נראה לשבש הגי' ולמיתני רי"א מטמאה אפ' ליישב לישנ' דמצטרפין, דנימא דהך מתניתא לענין סוכה מיתנייה, ות"ק ה"ק שאם בא לסכך בתבואה שיש בה קנים שנססן, (ואיירי דמעיקרא לא קצר אותה לסיכוך, דא"כ הא קי"ל כמ"ד התם הקוצר לסיכוך אין לו ידות ועיין בב"י א"ח סי' תרכ"ט) דאי לא נססן כיון שקצרן לאכילה יש לידות תורת אוכל והיו הידות מצטרפות עם האוכל, והיה צריך שירבה הפיסולת על האוכל ועל הידות, אבל השתא שנססן ע"י מעשה רב בטיל תורת ידות מנייהו, ואין הידות מיטמאין ולא מצטרפין עם האוכל, אלא איפכא חשיבי בכלל הפסולת ואם יש לבטל את האוכל מותר לסכך, ור"י סבר דההוא מעשה דבסיסה אינו לבטל מהם תורת ידות, אלא כדי שיהו נוחין להפכן ומצטרפין עם האוכל לפסול לסכך בהן, לפי שיש להן תורת יד, ולהלכה פשי' דקי"ל כת"ק דהיינו רבנן דאין הלכה כר"י מחביריו, וכדפי' ריו"ח דהלכה כוותיה לגביה ר"א תלמידו, וכ"ש דתניא כוותיה, והרמב"ם שם דין ח' העתיק ל' המש' שנססן סתם, ואין להק' אמאי לא פירש דהא חזי' דבגמ' אליביה דריו"ח

שמעון אומר עוקץ מדחפו' טמא, מפני שנאכל עמה, ורבי אליעזר בר' יוסי אומר עוקץ הקתרם שלשה טפחים. (ז). קליפה של שום שנפלו משקין על אחד מהן הוא טמא וחברו טהו', שאין

חסדי דוד

לא הוצרך לבאר אלא קאמר בשסן ממש, מ"מ דפשט הדברים הכי משתמע ואילו היה פוסק כר"א אז היה צריך לבאר ופשוט. ושוב ראיתי להר"ב ח"ן דביאר לשון מצטרפת דהכא כפשטה, דלא איירי כאן בידות אלא בלבוש של התבואה ע"ש ונכון הדבר.

ונחזור לסוף דברי התוס', דקתני וכן היה רי"א עוקצי האובסין וכו', הר"ש (פ"א מ"ד) גריס העובשין, ופי' עובשין וכו' מיני פירות הן ע"כ. ואע"ג דכבר תנא הכי לעיל כפי מה שהגהתי שם ושאר כל העוקצין, אפי' דאצט' למהדר ולפרושי הני, דבהנך הוה ס"ד דאפי' לא ליקטן לתלותן וכו' אפ"ה יש להן ידות כמו עוקצי האגסין ואידך דמתני', קמ"ל דהנך נמי אי ליקטן לתלותן וכו' אין אי לא לא. והנה ממאי דקתני וכן משמע דלעיל נמי בתבואה שבשסה צ"ג מצטרפית אלא טמאה, דהא הכא תנא טמאין וכן בדין, שהרי ידות הן, ומיהו אין זה מוכרח, דהא בתר הכי תנא וכן היה רי"א עוקץ דלעת טמא מפני שנשלק עמה, וכיון שנשלק עמה פשי' שהוא אוכל גמור ומצטרף ואפ"ה לא תנא אלא טמא, וגם במ"ש אלפי תרדין גי' הר"ש שנאכל עמהן, ולגרסתנו פשי' שהוא אוכל גמור ולא יד בלבד ואפ"ה קתני טמא. ודברי ר"ש וכן דברי ראב"י לא הביאם הר"ש וכן לא ראיתים במקום אחר ולא אתפרש מאי מדפחות ומאי קתרס[25]), ומ"מ אין הלכה לא כר"י ולא כר"ש ולא כראב"י ואין לנו אלא מה ששנינו במשנתנו.

(ז). קליעה של שום וכו', כצ"ל. ומ"ש ונפלו משקין, פי' משקין טמאין, והא דלא קאמר שנגע שרץ וכיוצא, ה"ט דא"כ לא הומ"ל וחבירו טהור, דאע"ג דאין חבורי אדם חיבור מ"מ הא נגעי אהדדי ומונין בו ראשון ושני, אבל במשקין חבירו טהור שהרי השום שנפלו המשקין עליו אינו אלא ב', ואין ב' עושה ג' בחולין. ובבבא דאתרוג שנפרץ חסר תיבה א' וכצ"ל שאין חבורי אדם חבור, והך בבא דאתרוג שנויה לעיל בפ"ד דאהלות ועמש"ש (קל"ב ע"ב ואילך) בס"ד. והנה הרמב"ם פי' להך מתניתא שם בפ"ו דין י"ב, וז"ל קליעה של שום וכו' וחברו טהור, שאין חיבורי אדם חיבור לכל דבר, וכן אתרוג שנפרש וכו', ואיכא למידק תרתי ל"ל וי"ל דצריכי דאי תנא קליעה ה"א בהא הוא דאינו חבור משום דמנכר ונראה החיבור ע"י אדם לעין, אבל אתרוג שאינו ניכר אימא תיהוי חבור, ואי תנא אתרוג משום דמעיקרא היה מחובר בחיבור גמור ע"י שמים, דהשתא א"א לאדם להחזירו שלם כמו שהיה הילכך אינו חבור, אבל שומין דמעיקרא לאו מחוברין הוו אימא בכל גוונא השיב חבור אפי' ע"י אדם, צריכי. ודע דלעיל מזה פי' הרמב"ם למתני' דפרקין אגוזים שאמנן וכו', וז"ל אגוזים שקלען בעוקציהן כמו שהן רכין ואמנן כולן כמו חבל וכן הבצלים מחברן בדרך הזאת, הרי אלו חיבור, והשיגו הראב"ד דמה הפרש בין קליעה של שום להבל של בצלים וכו' ע"ש, והשיב מרן בכ"מ דמ"ש בקליעה הוא לענין הכשר בלבד הוא דאינו חבור, וז"ש אינו חבור לכל דבר דמשמע הא לקצת דברים הוי חיבור דהיינו לענין טו' ע"ש, וליפשרי לן מרן דהיכי לא השגיח בעינו הבהיר דשם בדין י"ד בעיגול של דבילה כתב להדיא לענין טו' נמי דאינן חיבור. ומה שפי' על לכל דבר אדרבא מ"ש שאינו חבור לכל דבר פשטיה משמע דר"ל לכל דבר שבעולם אינו חבור, ותו דבכל דוכתא חזי' שדין ההכשר והטו' שוה, וכמה מילי ילפי' הכשר מטו' וטו' מהכשר, ובפי' העוה"ר דקי"ה קי"ל כר' יוחנן דמשוי הכשר לטו', ושם תניא כוותיה כשם שיש יד לטו' כך יש יד להכשר, וכשם שאין מקבלין טו' אלא לכשיתלשו כך הכשר, ויהיב ש"ס טעמא דסבר ריו"ח הכשר תחלת טו' הוא ע"ש, וכבר ראיתי שקדמני הר"ב ח"ן והק' ע"ד מרן, והוא ז"ל השיב בחילוק אחר דקליעת שום אינו אלא לשעתו ולא להתקיים, אבל אגוזים ובצלים חבורן הוא להתקיים והשיב הבור אפי' בידי אדם ע"ע, ומלבד שאין שום שורש ועיקר לחילוק זה, לדידיה נמי עיגול של דבלה הוי תיובתיה דפשי' שאין טורחין לעשות העיגול של דבילה לשעתו, ותו דא"כ לדידיה נמי ק' ליש' דלכל דבר דפי' לשום דבר בעולם, שהוא ז"ל הק' כן ע"ד מרן, והלא לחילוקו נמי יש דבר דהוי חבור דהיינו כשהוא דבר המתקיים. ועם היות שראיתי שגם הר"ב מה"מ חילק כחילוק הר"ב ח"ן, לפי קוצר דעתי אין חילוק זה מתקיים כלל כדאמרן.

וראיתי עוד להרב ח"ן, דמשום דקשיא ליה מהא דאין חבורי אדם חיבור להיא דכתב הרוקח על דין הלח"ם בשבת, שאם יש לו ב' חלאי לחם יחברם בכוס, ולכך חילק עוד דמידי שהיה מחובר בתחלה ע"י אדם ושוב נחלק וחזר וחיברו מהני דחוזר לתחלתו, אבל דבר שהיה מחובר תחלה בידי שמים, כגון אתרוג, בהא אין חי' אדם חיבור ע"ש, ואם בחילוק זה היינו יכולים ליישב הכל אע"פ שהיא תורה מבחוץ מ"מ מלתא דמסתברא היא, אבל מ"מ בהא לא סגי ליישב הכל, דס"ס קשו אהדדי ההיא דאגוזין שאמנן עם קליעה של שום ועיגול של דבילה, ואם נרכיב גם חילוקו הראשון יתיישב דין הקליעה, אבל העיגול של דבלה אינו מיושב, הילכך אכתי לא באנו לכלל יישוב. שוב ראיתי להר"ב קרית ספר שכתב קליעה של שום שאין חבורי וכו', ויש לחלק בין חיבור זה לחיבור אגוזים ובצלים דלעיל ע"כ, ולא גילה לנו הרב באיזה חילוק יש לחלק ביניהם.

אולם אני בעניי בתחלה אבאר כל הדינים שכתב הרמב"ם כאן בהט"א סמוכים זה לזה בענין חבורי אדם, וגם ממ"ש בפ"ד מהט"מ, ואח"כ נבאר הדין הראשון דהכא של אגוזים שאמנם, והנה בתחלה כתב הרמב"ם כאן רישא דהך תוס' דקליעה של שום וכו' וכן אתרוג וכו', ולא זו אף זו קאמר, ל"מ קליעה של שום כלו' כמה ראשי שומין שקלען יחד, דמתחלה נבראו כל ראש מהן בפ"ע, אלא שהאדם קלען זה אצל זה ע"י קליעה של גמי וכיוצא, דפשי' דבכה"ג אין חבורי אדם חיבור לקרב את המרוחקים ולשנותו מברייתו, שהרי לכשירצה הרי יכול להפרידן, ואם נפלו משקין על ראש א' מהן הוא טמא והשאר טהורין, יהה"נ דאם נפלו משקין על

25) בכי"ו: קינרוס, ובדפוס צ"ל: קונרס (ונתחברו הוי"ו והנו"ן. לתי"ו, ויצא קתרם, קתרס). ולפי גירסת כי"ו וקטע מן הגניזה („ר' אלעזר בר' צדוק") חולקת התוספתא על מסורת משנתנו ספ"א.

חיבור אדם חבור, אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש או בקיסם, הרי זה אינו חיבור, חיבורי אדם חיבורי.

חסדי דוד

הקליטה כל ראשי השומין טהורין, שאין חבורי אדם חיבור להחשיב את הקליטה כדין יד, דאין יד לאוכלין אלא מה שנברא עמו, ושוב כתב וכן אתרוג וכו', לרבותא וה"ט שהוסיף רבינו מלת וכן דנודע דל' וכן משמע רבותא, דאפי' בכה"ג דמעיקרא נמי היה מחובר אלא שנפרץ וסד"א דהוזר למה שהיה, קמ"ל דאין חבורי אדם חבור, וטעמא שאין כח ביד האדם להחזירו לברייתו שלם ממש, ואח"כ פי' לסיפא דהכא וז"ל עיסה שלשה במי פירות אינה חבור וכו', והוא מליאות אחר דהיינו שמתחלת בריית החטים היו נפרדים וכ"ש כשנטחנו ונעשו קמח ושוב נתחברו ע"י אדם בעיסה, ובכה"ג שמתערב ומתחבר הכל יחד פשי' דאע"ג דהוה בידי אדם היה השוב חבור, שהרי הכל גוף אחד, וא"א להפרידן ולחזור לכמות שהיו, אלא דכיון שלא נלושה אלא במי פירות ולא במים או בשאר ז' משקין אשמועי' דלא חשיב חבור, ולא משום שנעשה בידי אדם, ופשוט דהא דהלכי' לאשמועי' איירי בשכבר הוכשרו החטים, דאל"כ למאי נ"מ אשמועי' הכא דאינה חבור הא לאו בת קבולי טו' היא כלל, והכא לענין טו' איירי אלא היינו לומר שאם נגעו משקין טמאין במקום א' אין טמא אלא מקום מגעו וכדלקמן בעיגול של דבילה, באופן דמ"ש כאן ה"ז טהורה לאו דוקא, אלא כלו' שאר העיסה חוץ ממקום שנפלו המשקין אלא נוטל מקום המשקין וכל השאר טהורה, ומיהו גר' דדוקא עודה עיסה קאמר, אבל אחר אפייה מסתברא ודאי דאפי' נלושה במי פירות הככר הוא חיבור, וליכא לפרושי דטהורה ממש כולה קאמר משום דמי פירות אין מכשירין, דא"כ מאי האי דמסיים שאין לך שמחבר וכו', הול"ל שאין לך שמכשיר את האוכלין אלא ז' משקין, וכדי להודיע דהיינו פי' דמתניתא נתהכם רבי' ושינה הל' וכתב אינה חבור. ואח"כ סמך לזה רבינו הממעך אוכלין וכו', כגון הדבלה והתמרים שקבלן ועשאן גוף א' וכו', והוא דין העיגול של דבילה ששנינו בתוס' בפ' דלעיל, ופי' כרבנן כדכתי' התם דאין נוטל אלא מקום מגעו, והטעם גם בזה כדאמרן דהואיל ותחלת ברייתו היו פרודין אין חבורי אדם הבור בכה"ג, ולא דמי לעיסה דעיסה א"א להחזירה ולהפרידה, משא"כ בדבילה שאפי' להפריד קצת התאנים או התמרים אפי' אחר שנתמעכו ונעשו כגוף א', ואע"ג דס"ס א"א להפרידן לגמרי כמו שהיו תחלה ממש כלם, ויש בזה חדוש ורבותא טפי מקליטה של שומין דלעיל ומש"ה מסייה אח"כ התמרים והגרוגרות שסלקן ונעשו אוס הרי אלו חיבור, וטעמא דכיון שסלקן עד שנימוחו ונעשו אוס שוב א"א כלל להפרידו, והילכך בכה"ג אע"ג דנעשה בידי אדם ה"ז חיבור דומיא דעיסה.

נמצא שיש בדין זה דחבו' אדם ג' חלוקות שהן שלש, דהיינו דבר שמתחלת ברייתו היה מחובר ונתפרד ושוב נתחבר אין חבו' אדם חבור כלל, והוא דין האתרוג, אבל דבר שתחלתו היה פרוד וחיברו אדם, אם אפשר לחזור ולהפריד חלקיו ולהחזירן לכמות שהיה כגון קליטה של שומין וכיוצא אינו חבור, ואפי' אינו יכול להפרידן לגמרי יפה יפה כגון הדבילה, אפ"ה אינו חבור, אבל דבר שא"א להפריד חלקיו כלל, כגון אוס של גרוגרות שבשלן ושלקן וכ"ש עיסה שא"א להחזירה לסלתה בכה"ג הבו' אדם חבור, ובהכי ניחא הא שהביא בתוס' כאן דין העיסה שלשה במי פירות אע"ג דאינה ענין לכאן, דטעמא דעיסה זו אינה חבור אינו משום דנעשה ע"י אדם אלא לפי שהוא במי פירות כדלעיל, אלא דמדיוקא שמעי' טעמא שלשה במי פירות, אבל אם נלושה במשקין כולה חיבור, ואע"ג שהוא בידי אדם לפי שא"א להפריד חלקיה והוי חבור גמור אף שהוא בידי אדם, כלו' ולא דמי לאתרוג דרישא, דהכא העיסה תחלתה פרודות, וכיון שהברה באופן שא"א לה לשוב לקמחה חשיב חבור, אבל האתרוג שתחלתו היה שלם ממש וא"א לאדם להחזירו לשלמותו אין חבו' אדם חבור, וה"נ לא דמיא לקליטה דלעיל, דהתם יכול להחזירן לכמות שהיה משא"כ הכא, ומאי דנקט רבי' בהנך מילי שנגעו משקין, וה"נ התוס' דתנא משקין גבי קליטה, ה"ט כדכתי' לעיל משום דבעו למימר השאר טהור לגמרי, הילכך אין זה אלא במשקין שהן תחלה ומקום המשקין שני ואין ב' עושה ג' בחולין, אבל אם הטו' הנוגעת היה דבר אב, לא מקום הנוגע בלבד טמא אלא אף הנוגע בנוגע שמונין בו א' וב', ולעיל בפ"ד מהט"מ אשמועי' רבינו דין חבו' אדם שאינו חבור אף בשאר טומאות, שכתב שם כזית מן המת שחתכו לחלקים ורדדו ודבקו מטמא באהל ובמשא, ואינו טמא במגע אעפ"י שחברו שאין הבו' אדם הבור ע"כ, והיא תוס' בפ"ד דאהלות, והנה מ"ש ברישא ודבקו היינו משום סיפא דבעי למימר שאינו מטמא במגע, שכיון דלא חשיב חבור נמצא שאינו נוגע בכזית שהרי הוא מרודד וא"א ליגע בכולן, ואין נוגע וחוזר ונוגע, אבל לענין טו' משא ואהל אפי' לא חברו כלל הא קא מאהיל אכוליה והא נושא לכוליה, וכנר' שם בהדיא בדין ד' ובדין ח' ע"ש, וכדבדירנא לעיל באהלות.

ודע דמאי דאמרי' דאין הי' אדם הבור, דהיינו כגון ב' חלאי אתרוג שהברן ע"י קיסם שאינו כמו שהיה, הה"נ גבי כלי כגון כלי מתכת או כלי עץ שנחלק לשנים ודבקו וחברו ע"י דבק וכיוצא שזה חצי כלי וזה חצי כלי, דאין הי' אדם חבור שהרי אינו שלם כמו שהיה, ולאפוקי כלי מתכת שנחלק וריתכו שהרי חזר שלם כמו שהיה, ובענין זה חילוק יש בין כלי לאוכל, לפי שהאוכל א"א לאדם כשנחלק הפרי להחזירו כמו שהיה בתחלת ברייתו שלם ממש, משא"כ הכלי שנעשה תחלה ע"י אדם אפי' להחזירו ע"י אדם בריתוך, וכן יש הפרש בענין היד מן האוכל להכלי, והיינו שאם היבר אדם יד עם הכלי שהכלי צריך לו למלאכתו לאוחזו בו הא ודאי דאף שנתחבר ע"י אדם הוי חיבור, ויד הוא להכניס ולהוציא הטו' כמו יד הסכין הקורדום וכיוצא, אבל לגבי האוכל אע"ג שאם יש לאוכל יד שראוי לאוחזו בו, דהיינו שאם אוחז באותו יד עולה האוכל עמו ואינו נופל בודאי דחשיב חיבור דמ"ש מידות הכלים, מ"מ היינו אם היה נברא עמו אז יש לו דין יד, ול"ד ליד דהכלי כשם שנעשה ע"י אדם כך ידו ע"י אדם, אבל האוכל דהיינו הפרי שילא מאיליו מהאילן או מן האדמה היד שילא עמו כגון העוקץ זה דוקא חשיב למיהוי ליה יד, אבל לא ע"י אדם, ומעתה למדנו פי' דין האגוזים והבצלים שכתב הרמב"ם ברישא, וז"ל האגוזין שקצלן בעוקציהן כשהן רכין ואמנן כולן כמו חבל וכן הבצלים שחברן בדרך

(ח). עיסה שלשה במי פירו׳, הרי זו טהורה, שאין ילך שהוא מחבר את האוכלין אלא שבעה משקין

חסדי דוד

הזאת הרי אלו חבור וכו׳, וכוונתו ברורה שקצץ כל אגוז ואגוז בעוקצו, וקבץ כל העוקצין כשהן לחין ואמנן פי׳ קלען זה עם זה כמו חבל הקלועה והאגוזים כולן תלויים בחבל הזה, ומלתא דפשי׳ שאם היה כל אגוז בעוקצו בפ״ע היה כל עוקץ יד לפריו, א״כ ה״ה עכשיו שקלע כל הידות ועשאן יד א׳ הרי היד הזה חשוב יד לכל הפירות התלויין בו, שהרי כשאוחז ביד זה כל האגוזים עולין עמו, וביד זה כלולים כל הידות, והי מנייהו מפקת, ואין זה ענין לחבו׳ אדם שאינו חבור, שהרי סוף סוף יש בחבל זה יד של כל א׳ וא׳, וכשאוחז בחבל הזה הרי הוא אוחז ביד של כל אגוז ואגוז, ולא שייך הכא חיי אדם, שהרי כל יד ויד מחובר בפריו כתחלת ברייתו, אלא דמהניא קליעתן דכיון דכשאוחז בקליעה זו הרי כל הפירות נמשכין, חבל זה שיש בו יד דכל א׳ וא׳ שנברא עמו הרי הוא יד לכל א׳ וא׳, הילכך אם נגעה בו טו׳ נטמאו כל האגוזים כולן בהכרח, וכך הבין הראב״ד בדברי הרמב״ם שכתב עליו הרי אלו חבור, כ״ל שכולן נעשו יד זה לזה לקיימן ע״כ. כלו׳ דאע״ג דלא חשיב יד אלא מה שצריך לפרי לאוחזו, והכא כל אגוז ואגוז הוה סגי ליה בעוקץ שלו ולא היה צריך לחבל זה, וא״כ ק׳ איך יחשב כל החבל יד, מש״ה אסברה לה אדוננו הראב״ד דטעמיה דמרן הרמב״ם שכולן נעשו יד זה לזה כל זמן שהוא רוצה לקיימן יחד, והיינו דקמסיים במתני׳ וה״נ כתב הרמב״ם התחיל לפרק באגוזים אין כולן חיבור, שהרי הוכיח שדעתו לפרק הכל כלו׳ ובטל החבל מתורת יד, ואין כוונת הראב״ד להיות סניגרון ולהמתיק טעמו של הרמב״ם דלאו להכי נחית בהשגותיו, אלא כוונתו לפי שהוא ז״ל יש לו פי׳ אחר במתני׳ כמבו׳ בדבריו, דנר׳ לו דהכ״ג לא מיקרי יד מטעמא דאמרן, דלא חשיב יד אלא מה שצריך לפרי, והיכי נימא דהחבל העב יחשב יד, הא מיהא הבין הרב דקליעה של שום דמתניתא שכתב הרמב״ם אח״כ, היינו נמי כה״ג כמו האגוזים והבצלים דלעיל, שקצצן בעלין שלהן וקיבץ כל העלין של כל השומין ועשה מהן קליעה דהיינו חבל, והשתא מה שביאר טעמו בדין הראשון הוא כמו הקדמה למה שהשיגו אח״כ בדין הקליעה, שכתב וז״ל זה לא ידעתי מה הפרש יש בין קליעה של שום לחבל של בצלים וכו׳, כלו׳ לפי פירושך באגוזים ובצלים דמוכרח לומר דטעמא כדאמרן, א״כ כי היכי דבחבל של בצלים אמרת דהוו חבור משום דכלן נעשו יד זה לזה, א״כ הה״נ בקליעה של שום ואמאי קאמרת הכא דאינו חבור, בשלמא הראב״ד לדידיה איהו ס״ל דלא מיקרי יד לא הא ולא הא מטעם האמור, אבל אמנן דלעיל ענין אחר הוא כמבואר בדבריו, אלא להרמב״ם דחשיב יד לחבל דבצלים א״כ מ״ש קליעה של שום. אמנם אילו הוה נחית הראב״ד לדיוקי דברי הרמב״ם, לא הוה מקשה ליה לפי דרכו של הרמב״ם מיהא מאי שנא, שהרי רבי׳ דייק לבאר דבריו דבאגוזים קאמר שקצצן בעוקציהן וכן בבצלים שחברן בדרך הזאת, כלו׳ שקצצן בעליהן כשהן רכין וחברן שהחיבור דהיינו החבל הוא מעליהן עצמן, וכן בעוקציהן עצמן שנבראו עמהן, הילכך חשיבי יד והוו חיבור, אבל בקליעה של שום לא כתב כן אלא איירי שקצץ כל שום בפ״ע ואח״כ קלען בגמי בעלמא או כיולא, באופן דלא חשיב יד לפי שלא נברא עמו וכדלעיל, ואי משום חבור אין חיי אדם חיבור, אבל מרן בכ״מ אזיל לפי דרכו דבעא מימר דדוקא לענין הכשר אין חיי אדם חבור אבל לטו׳ הוי חי׳, ומש״ה הק׳ על הראב״ד מה צורך לטעם זה דיד כיון שהן מחוברין, אפי׳ לא יהיו יד ה״ז חי׳ לטו׳ ע״ש, וכבר אמרנו דאחר בקשת המחילה הא מלתא לא קיימא כלל, וכוונת הראב״ד ברורה כדאמרן, ופליג עם הרמב״ם בסברא בעלמא ועמש״ל בפ״ד.

והאידנא נדעה נרדפה לדעת אי ילפי׳ מטו׳ לכל שאר מילי, דכי היכי דלענין טו׳ חיי אדם אינו חבור, אם הה״נ לשאר דברים, כגון לענין אתרוג ביום ראשון דסוכות דבעי׳ שלם מדאו׳ משום לקיחה תמה, אם חברו אדם בקיסם וכיולא אי מיקרי חיבור, דדילמא איסו׳ מטו׳ לא ילפי׳ וכדאמרי׳ בפא״ע[26]). ואיברא דמל׳ הרמב״ם דלעיל שהוסיף ע״ד התוס׳ שאינו חיבור לכל דבר, משמע ודאי דהיא גופה קמ״ל דה״ה לכל דבר, ול״ק מההיא דפא״ע, דהתם ר״ל דבהנהו מילי שהם חידוש בטו׳, כגון ס׳ טו׳ ברה״ר ספקו טהור, בכל כה״ג לא ילפי׳ אי׳ מטו׳, משום דשאני התם דילפי׳ מסוטה כדאי׳ התם בהדיא ע״ש, הא לא״ה אדרבא כמה וכמה מילי אשכחן דילפי׳ שבת מטו׳, וכדאמרי׳ מדלענין טו׳ לאו מנא לענין שבת נמי לאו מנא כדאי׳ במס׳ שבת, (קי״ב א׳), וא״כ ה״נ פשי׳ דאתרוג שחיברו ע״י כוש או מחט וכיולא פסול ליום ראשון, וקרוב הדבר לומר דתנא גופיה דייק למינקט למלתיה באתרוג טפי משאר פירי, לכנוס ברמיזה דהה״נ לענין אתרוג דמלוה אינו חיבור, ודע דהך תוס׳ דאתרוג מייתו לה התו׳ בפ׳ טבול יום בזבחים דק״ה, וכתב הר״ב פנים מאירות בשיטתו שם, וז״ל ומזה יש סתירה לדברי הש״ע א״ח סי׳ קס״ח דבי׳ תלאי לחם יכול לחברן ע״י קיסם ואפי׳ בשבת לענין לחם משנה, ומביא מהרי״ל ראיה מעירובין (פ״א א׳) דמהני חיבור ע״י קיסם, וי״ל דל״ד דהתם טעמא משום איבה ולכך כשמחברם עד שאין נר׳ שהוא פירוס ליכא איבה, אבל לענין דבעי׳ לחם משנה שלם לא מהני חיבור ע״י עץ, דאין חי׳ אדם חבור ע״כ, והשיב ע״ז הר״ב יד אהרן, וז״ל וא״ל דמההיא תוס׳ שהביאו התו׳ אין להק׳, דההיא תוס׳ היא היפך תלמו׳ דידן, דהכי אי׳ בפ׳ לולב הגזול דל״ז דאמר רבא מנא אמינא לה דלקיחה ע״י ד״א שמה לקיחה, דתנן אזוב הקצר מספקו בחוט ובכוש וטובל וכו׳, ממאי דילמא כיון דחבריה כגופיה דמי, ואם אי׳ דחי׳ אדם אינו חבור מאי האי דקאמר דילמא כיון דחבריה וכו׳, הא חי׳ אדם אינו חבור, א״ו דההיא תוס׳ ליתא וכו׳, אבל מה אעשה שראיתי להרמב״ם דפי׳ בפ״ו כההיא תוס׳ וכו׳, לכן נ״ל דמ״ש בתוס׳ היינו לענין טו׳ וכו׳, אבל בשאר דברים חי׳ אדם הוי חבור, והראיה דהרמב״ם פי׳ לההיא תוס׳ בהע״א ולא פסקה בה׳ לולב וכו׳, ועוד דבפי״א דפרה פי׳ לההיא מתני׳ דאזוב הקצר וכו׳, וא״כ איך פי׳ הרמב״ם תרתי דסתרן, דמההיא מתני׳ משמע דכיון דחברו כגופו וחי׳ אדם חבור, ואילו מההיא תוס׳

26) ליתא שם, אלא ביבמות ק״ג ב׳. ושמא רחפו לפני רבינו דברי התוספות בחולין ס״ד ב׳ ד״ה שאם.

בלבד, אמרו לו לרבי יהודה לא יד ולא שומר היא, לא מטמאה ולא מיטמא' ולא מצטרפ'

חסדי דוד

נר' להיפך, א"ו כמ"ש עיקר דההיא דוקא לענין טו' וכו', ושפיר פי' הרוקח וכו' ע"כ, ואילו היה מעיין בדברי הרמב"ם שכתב שאין חי' אדם חבור לכל דבר לא היה כותב כן. ומה שהכריח ממה שלא פסקה הרמב"ם בה' לולב אינו הכרח כלל, דהרמב"ם אין דרכו להביא אלא מילי דמיתנו בש"ס או בתוס' או בת"כ וכיוצא, אבל לא לחדש משלו דמש"ה קרא שם לספרו משנה תורה כנודע לבקי בדבריו, ומה שהק' על התוס' מההיא דש"ס דסוכה לק"מ, דהתם לאו משום חבורי אוכלין קאמר, אלא משום יד דכי היכי דחזי' לענין טו' שהיד המחובר לכלי או לאוכל כגופיה דמי, ואם נגעה טו' ביד נטמא האוכל משום שהאוכל צריך לו לאוחזו בו, ה"נ כיון דהאזוב קצר שאינו יכול לטובלו בכוש שחיבר לו הו"ל כיד וכגופיה דמי, ועכ"פ לא אמר כן הש"ס אלא דרך דילמא, כלו' דמהכא לא מצי רבא למילף דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה, דאיכא למדחי דלעולם ע"י ד"א לאו שמה לקיחה, דדילמא שאני הכא דכיון דחברו הו"ל יד וכגופיה דמי, וסוף סוף אין זו אלא דחייה בעלמא שהדוחה דוחה בקש, דלפי האמת אע"ג דאתרבו ידות להחשב כגוף האוכל אין זה אלא ביד שנברא עמו, אבל אם חיבר אדם יד לאוכל אה"נ דאינו חבור ואינו יד וכדכתי' לעיל, וממילא שפיל ואזיל מ"ש דא"כ פי' הרמב"ם תרתי דסתרן דליתא כלל, דמ"ש ההיא דאזוב הקצר מספקו, ה"ט משום דקי"ל כרבא דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה, ואפי' לא יהיה חבור כלל וכדמסיק התם תלמו', אבל לעולם אין חי' אדם חבור, אבל עיקרא קו' הר"ב פנים מאירות לק"מ על הרוקח דפי' מרן כפי מה שהוכחנו לעיל, דדוקא דאתרוג וכיוצא שהיה מחובר תחלה ונפסק בזה אם חיברו אין חי' אדם חבור כלל, אבל דבר שתחלה היה פרוד כגון הקמח והאדם חיברו ע"י עיסה, אף שאח"כ נפרס הואיל ולא יכול לחזור להיות פרודות כתחלתו, כל כה"ג כשחוזר וחיברו הוי חיבור, דומיא דעיסה ואוס דאמרן לעיל, והכא דאיירי בלחם שפיר פי' מרן דהוי חבור.

(ח). א"ל לריה"ו וכו'. הנה ברפ"ב תנן זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין, לפי שלא כבשן אלא למראה, כשות של קשות והנץ שלה טהורה, ריה"ו אומר כל זמן שהיא לפני התגר טמאה ע"כ. ופי' הר"ש זיתים וכו', היינו דאמר רבא בשלהי ס' תעניות (כ"ד ב') דרב יהודה כי הוה מטי וכו', אמר הוויות וכו', כלו' מוקשים היו בהלכה זו דצריכה יגיעה, שכבשן דרכן היה לכבוש ירק ביין או בחומץ וכו', בטרפיהן בעלין שלהן טהורין, אם נגע שרץ בעלה לא נטמאו, דלא חשיב לא יד ולא שומר וכו', שלא כבשן אלא למראה ולא לאחוז אותן בעליהן אלא כדי שיראו יפים וכו', כאילו מחדש נתלשו וכו', והא דתנן לעיל (נ"ל דתניא והיא סברת ר"י לעיל בפרקין ומייתי לה הר"ש בפ"ק) אם לקטן לתלותן בחופתו או על פתח הנותו הרי אלו מיטמאין, אע"ג דהתם לאו לטלטן בהכוא יד קא בעי אלא למראה בעלמא, מ"מ צריך הוא שם ליד כדי לתלותן בו, כשות של קישות כשהקישואין הן קטנים יש להן כמין שער קטן ושמו כשות, הנץ שלה בפי הקישות עומד כמו נץ ארוך טהור, דלא חשיב לא יד ולא שומר, לפני התגר טמא דניחא ליה לתגר בשער ובנץ, דמתוך כך נראית נאה ומוכרה, ותימא וכי אין זה למראה וברישא לא פליג ריה"ו, ובתוס' תניא א"ל לריה"ו לא יד וכו', ושמא ה"ט דריה"ו דמתוך שהקישות רכה ויד הכל ממשמשין בה היתה מתקלקלת אם לא מפני שאותו שער שומרה מלכלוך ומכל דבר ע"כ. ומתוך דבריו נתבאר לי התוס' שלפנינו, אמנם פירושו ז"ל אכתי צריך ביאור, חדא מי הכריחו להביא ההיא דרב יאודה, ונרי' משום מ"ש לבסוף דק' אמאי לא פליג ריה"ו גם ארישא, כלו' דהיינו דהוה ק"ל לרב יאודה, אלא דכפי הנר' מתוך המשך דבריו דלפירושו השני ניחא הא דלא פליג ארישא, ואי הכי מאן אמר ליה שאין פי' זה עיקר ותו לק"מ, והדרא קו' מאי ק"ל לרב יאודה ומי הצריכו לאתויי הא דר"י, האמנם הא קשיא לי דלפי' שני נמי מי ניחא אמאי לא פליג ריה"ו נמי ארישא, דאי הנהו זיתים הן של תגר המוכר אמאי לא יהא על העלין שם שומר, דכיון שיד הכל ממשמשין היו מתקלקלין בודאי דקשיא להו ידא, אם מפני שנעשין שחורין, ואם שמתוך שמכניס ידו לתוך החומץ מפיג כחו, ואמנם בהיות שם העלין א"ל להכניס ידו כ"כ ולא לאחוז בזיתים אלא אוחז בעלין בלבד, ועי"ז אין מתקלקלין הזיתים במשמוש היד, ומדבריו נר' דדוקא לפי' קמא הוא דקשיא ליה, ותו קשיא לי על פי' תניין דא"כ הרי הוא שומר גמור ומ"ט דת"ק, דמכח זה כתבתי בספרי ש"ל דהיינו דקשיא ליה לרב יאודה ע"ש.

וראיתי להרמב"ם שפי' כפי' קמא, ונר' דבחר טפי בהך פי' ולא באידך פי', משום דלא תיקשי א"כ מ"ט דרבנן, אבל להך פי' ניחא דריה"ו סבר דכיון שרוצה בקיומם כי היכי דליקפלו זביני חשיבי שומר, ורבנן סברי דלא חשיב שומר אלא מה ששומר את הפרי מלהתקלקל, ול"ש בבע"ה ל"ש בתגר, אבל מה שגורם לו למקפץ זביני לא חשיב שומר, חדא דיש חילוק גדול בין הפסד הקרן להעדר הריוח, ועוד דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ולומר דאצל תגר יהא לו דין שומר ואצל בע"ה לא יהא שומר, והשתא י"ל דריה"ו תרתי קאמר בלפני התגר, כלו' דתרווייהו איתנהו דהיינו השער משום שומר, והנץ משום יד, והא דקתני טמאה דמשמע לא מצטרפת, משום השער נקט הכי, והיינו דדייקא מתניתא, דא"ל לריה"ו לא יד ולא שומר הוא, ובין הכי ובין הכי ניחא דלא פליג ריה"ו ארישא, דבההיא מודה דלא שייך לא יד ולא שומר, משום יד ליכא דכיון שכבשן העלין מתרככין, ואם אוחז בעלה נופל האוכל, ובכה"ג לא חשיב יד כדלעיל בפ"ב דתו לא חזי לאחוז, ומשום שומר נמי ליכא דבשלמא בקשות ניחא ליה לתגר בקיום הכשות כדי שיהא נר' דמחדש נתלשו ולהשביח מקחו, אבל הזיתים הכבושין אדרבא כל זמן שהעלין מראיתן יפה נר' שמקרוב נכבשו ולא נכבשו כל צרכן, ואדרבא לא קפלי זביני עלייהו, והנה כפי מה שנת' לעיל מדברי הר"ש יש להוכיח דריה"ו אית ליה דר"י דלעיל בפרקין במכ"ש, אבל ר"י לית ליה דריה"ו, דדוקא בהכוא שצריך לתלותו בו קאמר ר"י שיש לו תורת יד, אבל בהא אע"ג דרוצה בקיומו מודה דאינו לא יד ולא שומר.

ואכתי פש גבן לברורי מאי הוה ק"ל לר"י אהך מתני' דקאמר הויות דרב וכו', ותו יש להבין מאי האי דקאמר כי

עמהן, עוקץ הרימון טמאה, רבי אלעזר אומר הנוגע בעמוד טמא, בשיער ובמסרק טמא.

חסדי דוד

הוה מצי הול״ל כי הוה גריס וכיוצא, וצ״ל דהיינו דק״ל דוקא כי הוא מצי להתם כלו׳ דרך לימודו כשהיה מתחיל ללמוד מס׳ עוקצין כסדרה, דלכ״ע בהדא מס׳ יש סדר למשנה, והנה כוליה פרקא קמא הוה גריס וסביר שפיר, ברם כי הוה מטי לכך מתני׳ שהיא בר״פ תניין אז הוה קשיא ליה טובא, דמכדי תנא השתא קא סליק מפרקא דלעיל דמסיים ביה עוקצי תאנים וגרוגרות והכלוסים והחרובין מיטמאין ומטמאין ומצטרפין, אי מטעמא דחשיבי אוכל כדפי׳ הר״ב, ואי משום דחשיבי שומר כמ״ש הרא״ש, ותו הנך עוקצי האגסים והקרוסטומולין והפרישין והעוזרדין וכו׳, מיטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, והיינו כתורת יד, ומסיים ושאר כל העוקצין לא מיטמאין ולא מטמאין, ש״מ דשאר הפירות לבד מהנהו דתנינן ליכא בעוקציהן תורת יד, ואע״ג דלא אתפרש טעמא מה בין עוקצין הללו לשאר העוקצין הא מ״מ הכי תנן, וכיון שאפי׳ העוקץ גופיה דמחובר באוכל עצמו אין לו תורת יד בשאר כל הפירות, כ״ש העלין שאינן מחוברין לאוכל אלא בעוקץ, והלא אפי׳ העוקץ גופיה כגון באותן הפירות שיש לעוקציהן תורת יד פשי׳ דלא כל אורך העוקץ איקרי יד אלא מה שצריך לאחוז בו וכדתנן במש׳ ג׳, כ״ש העלין דכיון שיש בו העוקץ שראוי לאחוז בו הרי העלין לא צריכי כלל, וא״כ מאי האי דהדר תנא בר״פ זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין, דמשמע מפשטא דמתני׳ טעמא דכבשן הא לא כבשן טמאין, ובאמת שכן פירש״י התם בברכות (כ׳ א׳) שמוסקין זיתים עם העלין, דהו״ל עלין יד לזיתים וכו׳, ואם כבשן בטרפיהן בהומן בטלה תורת יד מן העלין, לפי שהכבישה מרקבתן ומרככתן ואינן ראויין שוב לאחוז בהן ע״כ, וק׳ דהא תנן לעיל בסמוך ושאר כל העוקצין טהורין וכ״ש העלין, וא״כ אפי׳ לא כבשן טהורין, ותו קשיא דכיון דטעמא דטהורין משום דבטיל מנייהו תורת יד, מאי האי דקמסיים במתני׳ לפי שלא נכבשו אלא למראה, והא לאו היינו טעמא אלא דבטלי מתורת יד, וקו׳ זו כבר הק׳ כן שם התו׳ על פירש״י, אמנם הרמב״ם פי׳ אמתני׳ שלא כבשן אלא למראה ר״ל ליופי לא לאכילה, על כן אינן מטמאין לפי שאינן מאכל ע״כ. ולדידיה ניחא הא דנקט שכבשן, דבשלא כבשן פשי׳ דטהורין דלאו אוכלא נינהו ומשום יד נמי ליכא למימר מטעמי דאמרן, אבל כבשן אצטר׳ ליה סד״א דכיון דע״י הכבישה מתרככין יהיו נחשבין אוכל דמש״ה כבשן, דאל״כ למה ליה למטרח לכבוש העלין, א״ו כיוון לשוויינהו אוכלא, קמ״ל דלעולם לאו אוכלא נינהו, והא דכבשן בטרפיהן אינו אלא למראה, ומעין זה פי׳ התו׳ שם, אלא שהם ז״ל פי׳ דה״ק שאם לא כבשן אלא למראה טהורין, אבל כבשן להיות ראויין לאכילה משעה שיהו מתוקנין לראיית אכילה טמאין ע״ש, ומיהו לפי״ז ק״ק דלא הו״ל לתנא למיתני טהורין לפי שלא כבשן אלא למראה, אלא הכי הול״ל טהורין אם לא כבשן אלא למראה, אלא מוכח דה״ק דודאי לא כבשן אלא למראה, לפי שלעולם לאו ראויין לאכילה נינהו, ואפי׳ כבשן לאכילה בטלה דעתו, דלעולם לאו אוכלא נינהו וכפי׳ הרמב״ם, ולפי׳ זה כולה מתני׳ נמי אף סיפא דכשות של קשות והנץ דקאמר ת״ק טהורה, היינו נמי דקמ״ל דלאו אוכלא נינהו, דאילו לאשמועי׳ שאינו יד ולא שומר כדפי׳ הר״ש, מלתא דפשי׳ שלא הכשות ולא הנץ ראויים לאחוז, שהכשות אין בו ממש ואפי׳ יאחז בו בודאי שהקשות אינו עולה עמו אלא נופל, והנץ נמי פשוט דלא אליש לאחוז בו הקשות, א״כ בודאי דאינם יד ושומר נמי לא הוו בודאי, דהנץ מהיכא תיתי הא אינו ע״ג הקשות, והשער נמי מלבד דאין זה כדאי להגן ולקיים את הקשות, בר מן דין הרי קליפת הקשות מגן עליה, וקי״ל אין שומר ע״ג שומר, ואע״ג דאין זה מוכרח דקליפת הקשות נימא דבכלל האוכל היא דנאכלת עמה, וא״כ איכא למיסק אדעתין דהשער יהיה שומר, מ״מ מלתא דמסתברא שאין בשער הזה ממש להיות חשוב שומר, אלא כי אצטר׳ לאשמועי׳ דסד״א דמידי דאוכלא נינהו, קמ״ל דלא חשיבי אוכל כלל. וזוהי דרכו של הרמב״ם גם בחבו׳ שבפ״א דין י״ו כתב, זתים שכבשן בעלין שלהן אין העלין מקבלין טו׳, שלא כבשן לאוכלין אלא למראה, כשות של קשות והנץ שלה אין מקבלין טו׳ מפני שאינן אוכל ע״כ. ולפי״ז בהא פליגי ת״ק וריה״ו במתני׳, דלת״ק טהורין דאינם לא אוכל ולא יד ולא שומר, וריה״ו סבר נהי דאוכל לא הוו ולא ידות, מיהו שומר זימנין דהוו כ״ז שהיא לפני התגר, והר״ב ה״ן הק׳ דלפי מ״ש הרמב״ם בכשות וכו׳ שאינו אוכל, א״כ ק׳ לריה״ו אטו תגר משוי להו אוכל והניח בצ״ע, ולפעד״ן ברור כדאמרן, ודע כי הר״ב תי״ע כתב אמתני׳ ולא ראיתי משנתנו כולה מועתקת בחבו׳ פ״ה מהט״א ואיני יודע למה ע״כ. ואני בעניי אהימנותיה דמר קא סמיכנא בספרי ש״ל ולא חשתי לבדוק ולחפש, ונדהקתי שם למצוא טעם לזה דבר השמטה, ועינינו הרואות דכולה מועתקת, אלא דהתוי״ע לפי שנמשך אחר פירש״י ושאר המפ׳ דאתו עלה מטעם יד או שומר, ולפי׳ כשעיין בפ״ה ששם שנה רבי׳ דיני הידות והשומרין ולא מצא דבר, סבר כי משמט הוא ואנא גרירנא אבתריה, אבל בקושטא לפי חכמתו של רבי׳ לא רצה לכותבה שם אלא כתבה בפ״א, ששם כייל ותני מידי דמיקרי אוכלא ומידי דלאו אוכלא, ודבר בעיתו מה טוב דבהכי תו לא הוינן בה ואנחנו נמלטנו מקושיית רב יהודה כדאמרן.

עוקץ הרימון וכו׳. משום דתנן ושאר כל העוקצין לא מיטמאין וכו׳, הך תנא אפיק רמון מכללא וסבר שדין עוקץ רימון כעוקצין של האגסים וכו׳ דלעיל, ומיהו פשי׳ דלא קי״ל כהך תנא אלא כי מתני׳ דכייל ותני דשאר כל העוקצין טהורין, ובסוף דברי ר״א יש לפנינו ט״ס וצ״ל ובמסרק טהור[27]), והנה במתני׳ (פ״ב מ״ג) תנן הפטמא של רימון מצטרפת והנץ שלו אינו מצטרף, ר״א אף המסרק טהור, ופי׳ הר״ש ראש של רימון שממנו מינק יש בו ג׳ דברים ושם לכל א׳ וא׳, העומד באמצע שמו פטמא ובתוס׳ קרי ליה עמוד, וסביבות הפטמא כעין שערות הכא קרי ליה נץ ובתוס׳ קרי ליה שיער, וסביב מוקף כמין עטרה ושמו מסרק שהוא עשוי והתוך כמין מסרק, והיינו דתניא בתוס׳ ר״א וכו׳ ע״כ. והנה משום דבמתני׳ סתם ר״א אף המסרק טהור ולא אתפרש אם לשון אף קאי אכלהו שהזכיר ת״ק, קמ״ל הכא דליתא אלא בפטמא דהיינו העמוד מודה לת״ק, ולא קאי אף רק על הנץ, ואולם

27) וכ״ה גם בכי״ו, בפי׳ הגאונים, בר״ש וברא״ש.

פרק רביעי (א). רוטב שנאכל חציו וחציו קיים, כנג׳ האוכל מצטרף, שלא כנגר האוכל אין מצטרף, ביבש כנגד האוכל, שלא כנג׳ האוכל טהור דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים ביבשה הכל טהור. (ב). ברוטב כנגד האוכל מצטרף, שלא כנגד האוכל אין מצטרף. (ג). עלי

חסדי דוד

אכתי צריכי לברורי בין בל׳ ת״ק דמתני׳ בין בל׳ ר״א דהכא, כי הנה ת״ק אמר הפטמא מצטרפת, והא ניחא דסבר שיש לה דין שומר ומש״ה מצטרפת וכ״ש דטמאה, אבל מ״ש והנץ אינו מצטרף צריך ביאור, דמשמע מצטרף הוא דלא הוי אבל מטמא מיהא וכדין יד, והא ודאי ליתא דמלתא דפשי׳ שאם אוחז בשיער אינו עולה הרימון עמו אלא נופל, ומהיכא תיתי שיהא חשוב יד, אלא צ״ל דאיידי דתנא רישא גבי פטמא מצטרפת תנא נמי סיפא גבי נץ דאינו מצטרף, אבל לעולם דטמויי נמי לא מיטמא, ולא חש למיטעי בדבריו דפשי׳ דלא שייך ביה תורת יד כלל, ובדברי ר״א דהכא נמי צ״ל דמ״ש הנוגע בעמוד טמא לאו דוקא אלא אצטרופי נמי מצטרף, דאל״כ נמצא דפליג את״ק גם בפטמא ואמאי לא הזכיר כן במתני׳, ותו דלא מסתבר שיהא לעמוד הזה תורת יד, דהא אינו ראוי לאחוז בו שהרי המסרק סמוך לו סביב, אלא צ״ל דאיידי דבעי למיתני בשיער ובמסרק טהור לגמרי, תנא נמי רישא טמא ולאו דוקא אלא ה״ה דמצטרף, ואמנם בדברי ת״ק לא נזכר דין המסרק כלל, והר״ב תי״ט כתב שהוא בכלל הפטמא ומצטרף, ואני בעניי כתבתי בסש״ל דטפי מסתבר שהמסרק בכלל הקליפה, והיינו דסמך תנא במתני׳ כל הקליפין מיטמאות ומצטרפות, והכי נלע״ד ודאי דכיון שהנץ מפסיק בין הפטמא והמסרק, לא מסתבר שיהא המסרק בכלל הפטמא, אלא בכלל הקליפה, שהרי הוא מחובר ממש עם הקליפה והרי הוא כחלק ממנה ולפי׳ יש לה דין שומר, והרמב״ם שם העתיק לדברי ת״ק דמתני׳, וכי היכי דמתפרשא מתני׳ מתפרש נמי לשונו.

פרק רביעי (א). רוטב שנאכל וכו׳ ביבשה כנגד האוכל טמא שלא וכו׳, כצ״ל. והנה במתני׳ פ״ב תנן כל הגלעינין מיטמאות ומטמאות ואין מצטרפות, גלעינה של רוטב אעפ״י שיוצא מצטרפת, ושל יבשה אינה מצטרפת וכו׳, גלעינה שמקצתה יוצא שכנגד האוכל מצטרף ע״כ. ולפי׳ הרמב״ם תנא סיפא לגלויי רישא, דמ״ש אעפ״י שיוצא מצטרף, לאו למימרא דכולו מצטרף אלא דוקא מה שכנגד האוכל שבזה שייך שם שומר דשומר את האוכל שכנגדו, אבל החלק שיוצא מחוץ לאוכל לא שייך ביה שומר דלמאן הוא שומר, ולפי״ז מ״ש כאן רוטב שנאכל חציו וכו׳, הוא תוספת על מתני׳ דכי היכי דכשהפרי שלם אלא שיוצא ממנו קצת מהגרעין לחוץ, תנן דדוקא מה שכנגד האוכל מצטרף, הה״נ אם נאכל מקצת מהפרי דממילא נשאר מגולה קצת מהגרעין בהא נמי דינו כמתני׳, דמה שכנגד האוכל מיהא מצטרף, ומיהו ממאי דלא תנן הכי לרבותא, משמע דדוקא היכא דהפרי שלם אלא שיוצא לחוץ מקצת מהגרעין בהא הוא דמה שכנגד האוכל מיהא מצטרף, אבל אם נאכל מקצת מהפרי שוב אין לגרעין תורת שומר, וטעמא רבא איכא דהא כל מה שנקרא שומר הגרעין של רוטב כפי פי׳ הרמב״ם, היינו לפי שהוא גורם שתתקיים הליחה, אבל כשנאכל מקצתו אנן סהדי שמתייבש והולך ומפסיד לחותו ולא מהני ליה הגרעין, וגרי׳ דמש״ה מסיים הכא דר״מ, אע״ג דבמתני׳ תנן סתמא וליכא מאן דפליג, אלא דבמתני׳ איירי כשהפרי שלם ובהא כ״ע מודו, אבל בנאכל מקצתו דוקא ר״מ הוא דאית ליה דמה שכנגד הפרי הוי שומר, אבל רבנן ס״ל דבכה״ג אף מה שכנגד הפרי אין מצטרף דתו לא הוי שומר, דאע״ג דלכ״פ הכא רבנן להדיא אלא ביבשה, ס״ל להרמב״ם דה״ה דפליגי ברוטב, ואולי דל״ג הרמב״ם ביבשה אלא וחכ״א הכל טהור, וה״ע שהשמיט הרמב״ם שם להא דנאכל קצתו ולא כתב אלא כלישנ׳ דמתני׳. אבל הראב״ד שם ס״ל דרישא דמתני׳ איירי כשהפרי שלם אלא שיצא מקצת הגרעין לחוץ ובהא כלו מצטרף אף מה שלא כנגד האוכל, וסיפא איירי בנאכל מקצתו, והתוס׳ לפרושי סיפא דמתני׳ אתיא, ברם ליש׳ דגלעינה שמקצתה יוצא טפי משמע דבשלמה איירי, דאל״כ לא שייך יוצא, אדרבא האוכל הוא שיצא, ומרן הכ״מ עמו הסליחה לא יצא י״ח עיונו הזך בהא מלתא, וכבר כתב עליו הר״ב א״ן ע״ש. אבל גם הוא לא נתכוון יפה, דסייס ומ״מ צריך לדעת למה השמיט הרמב״ם הא דתוס׳ שנאכל חציו ע״ש, ולדידי נר׳ ברור כדאמרן שזו דברי ר״מ, וגם במאי דמסיים הכא דביבשה כנגד האוכל טמא, בהא נמי נר׳ דלא נקטי׳ כוותיה, דדוקא בפרי שלם הוא דתנן כל הגלעינין מיטמאין וכו׳, דאית להו תורת יד, והיא גופה מיחזי להלכתא בלא טעמא, דהיכי נימא דהגרעין שבתוכו יהא נדון משום יד אי לא מטעמא שכתב הרמב״ם שם רפ״ה דהגרעינין וכיוצא בהן מדברים שהאוכל צריך להן, ובפי׳ המש׳ ביאר טפי וז״ל גלעינין הן נויי הפירות וכו׳, הושמו כלם במדרגת ידות ע״ש, (ומ״ש הרא״ש בפי׳ ותלה בהרמב״ם למימר דגרעיני הפירות הוו שומר ומצטרפין ע״ש, דל״ע טובא דמלבד דאין המש׳ סובלת פי׳ זה, דא״כ רוטב ויבשה דין א׳ להם, והרמב״ם בהדיא כתב איפכא בין בפי׳ בין בחבו׳, ומיהו ממ״ש הרא״ש א״כ נר׳ דלא קאמר דהוי שומר אלא בשל רוטב, והשתא א״ש שכ״כ הרמב״ם אלא דס״ם לא ידעתי הבין[28]) מאי דהק׳ על הר״ש, דהא הר״ש נמי הכי ס״ל ואין בזה חילוק גרסאות כלל) וא״כ הבו דלא לוסיף עלה דדוקא בהיותן שלימין שייך בהו נוי, אבל לא אחר שנאכל מקצת הפרי, ומש״ה הא נמי לא הזכיר הרמב״ם, דס״ל דהלכה כחכמים דהכא דקאמרי ביבשה הכל טהור, דפי׳ הנאכל מקצת הפרי, דאל״כ אלא דחכמים סברי דביבשה אפי׳ שלימה הכל טהור דאין תורת ידות בגלעינין, נמצא דמתני׳ מני לא ר״מ ולא רבנן, דמתני׳ לא חילקה ביבשה כלל, ור״מ מחלק ולרבנן לית להו תורת יד ביבשה כלל, א״ו כדאמרן והשתא מתני׳ כרבנן.

ברם מאי דסיימו חכמים הכא ברוטב וכו׳, לא ידענא מאי קמ״ל חדא דהיינו ר״מ, ותו דהא מתני׳ היא ומאי קמ״ל, ותו הא דקתני א״כ עלי סאה וכו׳ לא ידענא מאי קאמר, אבל ראיתי להר״ש (פ״ב מ״ב) שיש לו כאן נוס׳ אחרת ומוסיף בה הרבה על נוס׳ דידן[29]), וז״ל וחכ״א וכו׳,

28) והיא מליצה ע״פ ישעי׳ נ״ו, י״א.
29) וכ״ה בכי״ו.

סאה אזוב וקורנית, כנגד האוכלין מצטרף, ואיזהו כנגד האוכלין, רבי אומר עד חלל. (ד). עצם שיש עמו שיתיבש, וכן מוח שבקולית, כנגד האוכל מצטרף, ואיזה הוא כנגד האוכל, אם יש שם חלל

חסדי דוד

ברוטב שנימוח[30]) חליו והליו קיים כנגד האוכל מצטרף, שלא כנגד האוכל אין מצטרף, איזהו כנגד האוכל ר' אומר עד חלל, תבילי סאה אזוב והקורנית כנגד האוכל מצטרף, שלא כנגד האוכל אין מצטרף, איזהו כנגד האוכל ר' אומר עד חלל ע"כ. ולפ"ז נר' דהכא לא איירי שנאכל מהליתו אלא שנימוח מצד א' דומיא דעצם דלקמן, ולאו סיומא דמלתא דרבנן היא דאתו לאיפלוגי על ר"מ דהא ר"מ נמי ה"ק, אלא רבנן לא קאמרי אלא ביבשה הכל טהור לאיפלוגי אדר"מ, ומכאן ואילך אתאן לכ"ע, ויצא לידון בדבר החדש שאם נימוק האוכל מצד א' כולו ונשאר כל הגרעינין מגולה תחתיו וקאמר דכנגד האוכל מצטרף, והא קא בעי איזהו כנגד האוכל, דהכא לכאורה לא שייך למימר הכי, דבשלמא לעיל שנאכל חליו מכל הצדדין והליו קיים מכל הצדדין שייך לומר הכי שיש כנגד האוכל ויש שלא כנגד האוכל, אבל הכא כולו כנגד האוכל אלא שצד א' כולו מגולה, הילכך פריש ר' דכנגד האוכל, ר"ל שלא כל עובי הגלעין הסיב שומר, אלא דסתם גרעין הוא חלול מתוכו, שבתוך קליפת הגרעין יש כמין שקד הראוי לאכילה, וחלק הקליפה הסמוכה לאוכל שמבחוץ עד חלל הגרעין זהו מה שיש לו תורת שומר בכה"ג ותו לא, דלא אלים לשוויה לכל הגלעין שומר, וטעמא דמסתבר הוא, דבשלמא כשכל האוכל קיים מכל צדדיו נמצא דהגרעין חליו שומר לצד זה של האוכל והליו לצד שכנגדו, אבל השתא דניטל האוכל מצד א' מסתיין דניהב ליה תורת שומר לחליו הסמוך לצד האוכל עד החלל המפסיק. האמנם מ"ש אח"כ תבילי סאה וכו', לא ידענא מאי היא ואע"ג דבמתני' נמי דתנן כה"ג והכ"א שכנגד האוכל מצטרף כגון הסיאה וכו', ופי' הר"ש כלו' שגם אלו כך דינם לא הבנתי דבריו, וכ"ש דלא ידעתי מה שייך בסיאה ואזוב מ"ש ר' עד החלל, ואמנם כפי מה שנר' מתוך דברי הרמב"ם בין בפי' בין בחבו' שם, דמה שנזכר במתני' הסיאה ואזוב וקורנית, אינו אלא לשיעור כמות חלק העצם הסמוך לבשר שנדין בו דין שומר שהוא כדקות האזוב, (ומיהו ק"ק לדידיה דלא הול"ל אלא אזוב) וזהו כשאין בעצם חלל, אבל אם יש בו חלל עד החלל ע"ש, ואף שזה כתבו הרמב"ם גבי עצם היינו משום דבמתני' נמי גבי עצם בלבד תנינן ליה וכדלקמן, ומ"מ שפיר מצי' למילף מניה גבי הגלעין, ולגירסת הגי' שלפנינו כמו שכתובה בס' דידין, אפי' דה"ק ברוטב שנימוח הליו כא דאמרן דכנגד האוכל מצטרף, לא שיהא לכל הגלעין דין שומר כמו שיש לו בזמן שכל הפרי קיים, אלא אע"ג דתנא רישא כנגד האוכל מצטרף, כשיעור דקות עלה סיאה ואזוב הוא דקרוי כנגד האוכל ותו לא, וזהו בגלעין שאינו חלול כגון גלעיני תמרים וזיתים, אבל בשאר הגלעינים פירש ר' איזהו כנגד האוכל עד החלל וכדיני העצם דלקמן, והשתא מצי' למימר דלא פליגא מתניתא אמתני', ומה שלא ביאר הרמב"ם דין זה שם בנאכל הליו, ה"ט כדכתי' דסמך על מ"ש שם בעצם דממילא דה"ה לגלעינין.

(ד). עצם שיש עמו בשר, וכן וכו' מצטרף, שלא כנגד האוכל אין מצטרף, ואיזה וכו' ריה"ז או' וכו' לטו', וחכ"א אפי' אין עליו אלא כפול גורר את כולה לטו', רי"ש וכו' להקיפו כחוט הערב כנגדו מצטרף, כצ"ל. והנה במתני' תנן עצם שיש עליו בשר שכנגד האוכל מצטרף, היה עליו מצד א' ר' ישמעאל אומר רואין אותו כאילו הוא מקיפו כטבעת, ותכ"א שכנגד האוכל מצטרף, כגון הסיאה והאזוב והקורנית ע"כ. והנה מ"ש ברישא דמתני' שכנגד האוכל וכו', פי' ברור דכיון שאין הבשר על כל שטח אורך העצם, הא ודאי שאין כל העצם יש לו דין שומר, אלא אותו חלק שהבשר מקיפו סביבותיו הוא דמצטרף עם הבשר, אבל בסיפא דברי חכמים הן צריכין ביאור, מה ר"ל שכנגד האוכל, הרי העצם מצד א' כלו מחופה בבשר, נמצא שכל העצם כנגד האוכל הוא, ועוד צריך ביאור מ"ש כגון הסיאה וכו', ובהכרח צ"ל דלא"ד כנגד האוכל דסיפא לכנגד האוכל דרישא, והיינו דהכא בתוס' אתא לפרושי סיפא דמתני', וזהו מ"ש עצם שיש עמו בשר כלו' דהבשר מצד א' והעצם מצד אחר, באופן שבין העצם ובין הבשר מגולים והיינו דקתני עמו ולא קתני עליו, דהוה משמע שהבשר חופה על העצם מכל צדדיו כליש' דרישא דמתני', אבל הכא איירי כסיפא דמתני', דהיה עליו מצד א', ושוב קאמר וכן מח שבקולית כלו' דעצם שברישא איירי בעצם שאין בו מח, והכא איירי בקולית שיש בו מח, כלו' שדין א' לכן דבין עצם שיש בו בשר ובין עצם שיש בו מח יש לעצם תורת שומר, אלא דמ"מ עדיין צריך ביאור דע"כ הכא בקולית לא שייך לפי' כמו בעצם שאין בו מח, דהתם הוי פי' שנקלף הבשר מצד א' כדאמרן, אבל הכא צריך לפ' בענין אחר והיינו שנחתך עצם הקולית כולו לארכו, ונשאר המח מצד א' מגולה ומצד א' מכוסה בעצם, בהא לא יהבי' דין שומר לכל עובי העצם הדבוק למוח, אלא דוקא בדקות האזוב וכדכתי' לעיל, ונמצא דמאי דקתני אח"כ אם יש חלל עד החלל ארישא קאי ולא אקולית שיש בו מח אלא על עצם שיש בו בשר דרישא קאמר, דהיינו שיש עליו בשר מצד א', ואשמועי' דבזה הדין הוא שאם העצם חלל (אבל אין בו מח) עד החלל הוי שומר לבשר שעליו בכה"ג, ואם אין שם חלל אין טמא כלו' אין בו משום שומר אלא היסוס העליון דהיינו בדקות האזוב, אבל בקולית דאיירי ודאי שנחתך העצם כדלעיל, בהא לא שייך עד החלל, דהא ליכא חלל כיון שנחתך ונשאר המוח כמו בשר שע"ג עצם שאין בו מח דאינו שומר אלא כדקות האזוב של העצם, ומיהו אפי' לומר דמאחר דמתחלה היה חלל לעצם הזה, השתא נמי שנחתך דיינינ' ליה כעצם שיש בו חלל וכל עובי העצם הנשאר בצד המח יש לו דין שומר.

ומי שהכריחנו לפי' הא דקולית בשנחתך העצם ונגלה המח, משום דאל"כ אלא בקולית סתומה עסיקי' אע"ג דהמח דינו כבשר, מ"מ ליכא למימר ביה מצטרף, דמעולם אין השומר מצטרף ואין לו דין שומר אפי' להכניס ולהוציא וכ"ש להצטרף אא"כ במקום שאפי' ליגע באוכל עצמו, ואז אפי' שאין הטו' נוגעת אלא בשומר השומר מיטמא ומצטרף לשיעור כביצה לטמא אחרים, (ולמ"ד אפי' לטו' עצמו בעי' שיעור) אבל כשאינו יכול ליגע באוכל עצמו אין לו דין שומר, וכדתנן

30) בכי"ו: שנימוק, ועיין פ"ב מ"ג.

עד חלל, אם אין שם חלל אינו טמא אלא חיסום העליון בלבד. (ה). רבי יהודה אומר קולית

חסדי דוד

בפהטוה״ר דקכ״ה קולית נבלה וקולית השרץ הנוגע בהן סתומים טהורים, ופירש״י דא״א לו ליגע, ואע״ג דשומר מכניס ומוליא טו׳, ה״ט בדבר שאפשר ליגע בטו׳ עצמה ואפי׳ לא נגע אלא בשומר טמא, אבל היכא דא״א ליגע בטו׳ עצמה אין שומר מטמא ע״ש, (ומ״ש מכניס ומוליא היינו משום דאין דין שומר לטו׳ חמורה אלא להכניס ולהוליא כמעשה יד, אבל לא להצטרף כדאי׳ התם בר״פ) ואם בטו׳ נבלה דחמירא אין לו דין שומר אא״כ יכול ליגע, כ״ש בטו׳ אוכלין דקילא דאין לו דין שומר אא״כ יכול ליגע באוכל, הילכך א״א לפי הך בבא דקולית בסתומה, אלא מוכרח לפי׳ כדאמרן בקולית שנגלה המוח ע״י שנפרץ לאורכו וכדאמרן. ומל׳ התוס׳ עצמה מוכח דבהכי מיירי מדקתני וכן מה שבקולית, והא רישא דעצם ודאי דבהכי מיירי שאין הבשר אלא מצד א׳ ומצד אחר העצם, א״כ מה שבקולית נמי בכה״ג איירי דהא קתני וכן, ואמנם כפי האמור נמלא דהרמב״ם השמיע להך דינא דמוח שבקולית, דלא הביא שם בפ״ה אלא כי מתני׳ דהיינו רישא דהכא דעצם שעמו בשר כנגד הבשר מצטרף וכו׳, ונר׳ טעמו דכיון דאשמועי׳ כבר באה״ע דהמוח דינו כבשר, ופי׳ נמי שם דקולית של נבלה סתומה דהנוגע בה טהור מטעמא דאמרן דלא הוי שומר, ממילא במכ״ש שמעי׳ דה״ה הכא דכל שהיא סתומה לא הוי העצם שומר, ואם לא היה העצם אלא מצד א׳ דינו כבשר, אלא דמ״מ ק״ק דהו״ל ללמדנו בכה״ג אם כל עובי העצם מצטרף או כדקות האזוב, מאחר שיש לדון לכאן ולכאן כדאמרן וע״ע לקמן.

והדרן עלן לפי׳ שאר דברי התוס׳, דריה״ו אתא לפלוגי את״ק, דשמעיה דקאמר עצם שיש עמו בשר וכן מח שבקולית כנגד האוכל דוקא הוא דמצטרף, וקאמר ריה״ו בשאר עצמות מודינא לך, אבל בקולית דמסתמא מלא מח וכל העצם הוא מגן ושומר למח, בין שיהיה העצם שלם דהיינו קולית סתומה, בין שיהיה העצם מהותך כדלעיל, אם יש עליו גם מבחוץ כזית בשר בצד א׳ גורר את כלה לטו׳, כלו׳ כל העצם יש לו דין שומר ומצטרף וכאילו הבשר חופה את כל העצם, וטעמא דכיון דאיכא תרתי בשר מבחוץ ומח מבפנים אלים טפי לשוויה שומר לכוליה אפי׳ שלא כנגד האוכל, ומ״ש גורר לטו׳ לאו דוקא אלא להצטרף קאמ׳, דאילו לטו׳ בלבד דהיינו ליטמא ולטמא בהא ודאי מודו כ״ע, דאע״ג דקאמר ת״ק דכנגד האוכל דוקא מצטרף, היינו לומר דאין לו דין שומר אלא למה שכנגד האוכל, אבל מתורת יד לא נפיק ודאי כוליה עצם ובכל עצמות קאמר, והיינו דדייק לומר מצטרף, וממילא דמה שבא לחדש ריה״ו ולחלק בין קולית לשאר עצמות אינו אלא להצטרף כדין שומר, ומוכרח לומר דלטו׳ לאו דוקא. והוי יודע דבפי׳ הטוה״ר דקי״ט מייתי להא מתניתא דהיינו סברת ריה״ו וסברת הכמים דבתר הכי, אלא דנקט לה בשם אחרים אומרים, ונר׳ מהסוגייא דספוקי הוה מספקא ליה לש״ס אי איירי ביד או בשומר, כלו׳ דלטו׳ דקתני אי לטו׳ דוקא ולא לאצטרופי והיינו בתורת יד, או דילמא לאו דוקא אלא ה״ה להצטרף ומשום שומר, וקמהדר לפרושי לה בין אליבא דרב דסבר אין יד לפחות מכזית ואין שומר לפחות מכפול, ובין אליבא דריו״ח דסבר יש יד לפחות מכזית ויש שומר לפחות מכפול, והוי בה ורב במאי מוקים לה אי ביד קשיא סיפא דאחרים דאמרי כפול דהוי פחות מכזית, (וע״ש שם בתו׳) אי בשומר קשיא רישא דריה״ו דקאמר כזית אין בציר לא, ואילו רב קאמר אין שומר לפחות מכפול הא כפול סגי, ומשני לרב אבע״א ביד והוא דאמר כריה״ו, ואבע״א בשומר והוא דאמר כאחרים, וריו״ח אמר כולה בשומר והוא דאמר כאהרים, ופריך אהרים הא כפול קאמרי, ומשני איידי דקאמר ת״ק שיעורא קאמרי אינהו נמי שיעורא ולעולם אפי׳ פחות מכפול, אמר רבא דייקא נמי דבשומר עסיקי׳, דקתני קולית ופירש״י וסתם קולית יש בה מח ע״כ. הרי בהדיא דריו״ח ורבא מפרשי לה דבתורת שומר קאמרי ריה״ו ואחרים וכדאמרן, ושמעי׳ נמי דריו״ח ורבא נקטי הלכתא כאחרים, וכן רב לפום אבע״א בתרא, והא דמעיקרא הוה ס״ד לאוקמה ביד היינו משום פשטה דליש׳ דגורר לטו׳, ומשום דלא מייתי רישא דמתניתא דהיינו ת״ק דהכא, דאילו הוה מייתי לה לרישא, תו ליכא לאסתפוקי, דאי בתורת יד קאמרי ריה״ו ואחרים מאי איריא קולית כל עצמות נמי, ואפי׳ ת״ק דהא לא קאמר כנגד האוכל אלא לאצטרופי. ועכ״פ מסקנא דתלמו׳ כדאמרן. והשתא דאתאן להכי מצי׳ למימר דת״ק דהכא נמי לדינא מודה אי כריה״ו אי כאחרים, דהיינו חכמי׳ דהכא דע״כ לא קאמרי אף בקולית כנגד האוכל דוקא אלא בקולית שאין עליו בשר כלל, אלא משום דקאמר ת״ק סתמא וכן מח שבקולית ולא פליג בין יש עליו בשר או אין עליו בשר, אתו ריה״ו וחכמים לפרושי למלתיה דת״ק דדוקא בשאין עליו בשר מיירי, ועכ״פ בין אם נאמר דת״ק לא פליג, בין אם נאמר דפליג, נקטי׳ להלכתא כרבנן דהכא דהיינו אחרים, הואיל וריו״ח סבר כוותייהו, ופול לאו דוקא כדאמרן, ולא כר׳ ישמעאל דסבר דבקולית דינו דאפי׳ כנגד העצם אין מצטרף אא״כ יש כדי להקיפו וכו׳, וכדקאמר נמי איהו במתני׳, אלא דהכא אתא לאשמועי׳ דבקולית נמי הכי סבר ולא נקטי׳ כוותיה אלא כחכמים וכדאמרן.

וע״פ האמור נתבארו היטב פסקי הרמב״ם, דהתם דין ט״ו כתב עצם שיש עליו בשר כל שכנגד הבשר מצטרף, היה עליו הבשר מצד א׳ אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם, ואם לא היה לעצם חלל רואין אותו כאילו הוא כעובי האזוב, ושאר העצם אין מצטרף שהעצמות לבשר כשומר הן חשובין, קולית שהיה עליה בשר אפי׳ כפול גורר את כולה לטו׳ ע״כ. והנה דינו הראשון היינו מתני׳ ודברי ת״ק דהכא, אלא שהשמיט מח שבקולית משום דסבר דת״ק דהכא פליג עם ריה״ו ואחרים וסבר דאפי׳ איכא תרתי בשר ומח אפ״ה אין מצטרף כל העצם אלא מה שכנגד האוכל, אבל בהא לא קי״ל כוותיה אלא כרבנן בתראי, ולפי״ז מ״ש ברישא כשיש לעצם חלל עד החלל, היינו כדליכא ביה מח כגון שנתרוקן, דאי בדאית ביה בשר ומח, היינו דינא דסיפא דקולית ופי׳ בו כחכמים וסתמא קאמר בין בקולית שלימה בין שנפרץ העצם מטעמא דאמרן, ומ״ש גורר לטו׳ ליש׳ דמתניתא נקט ולעולם דמצטרף נמי, וליכא למיטעי שהרי תכ״ד אמר שהעצמות כשומר, וה״נ מ״ש כפול ליש׳ דמתניתא תנא כי אורחיה, וסמך על מה שכבר הקדים בדין ג׳ דיש

שיש עליה כזית בשר גורר את כולה לטומאה, ורבי ישמעאל אומר רואין את הבשר שעליה שאם ימת'

חסדי דוד

שומר לפחות מכפול, אמנם הראב"ד השיג כל זה שיבוש מפני שהם דברי יחידים, אבל חכמים חולקים בסוף ואומרים שאעפ"י שאין עליו אלא כפול גורר את כולה לטו', והוא כולל ומפסיד הכל ע"כ. וטעמו לפי שהבין בדברי הרמב"ם דמ"ש ברישא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם היינו אפי' בעצם שיש בו מח, וא"כ איך פי' אח"כ בקולית שגורר את כלו והו"ל תרתי דסתרן אהדדי, וכדי שלא לומר דסותר דברי עצמו תכ"ד, פי' דברי הרמב"ם דעצם שיש בו מח איירי בשאר העצמות חוץ מן הקולית ושכן דברי ת"ק דמתניתא, שהבין הרמב"ם דת"ק והכמים לא פליגי, אלא דת"ק איירי בשאר עצמות דאפי' יש בהן מח ג"כ אפ"ה דוקא כנגד הבשר מצטרף, והכמים איירי בקולית דבקולית דוקא גורר את כלו, ולא ניחא ליה להראב"ד לחלק כן, דמה טעם יש לחלק בין קולית לשאר עצמות שיש בהן מח, הילכך נר' לו דאה"נ דהכמים ודאי פליגי, וא"כ לא הו"ל להרמב"ם לכתוב ברישא בעצם שיש בו הלל עד הלל, דבשלמא מ"ש בעצם שאין בו חלל כנגד הבשר דוקא כעובי האזוב ניחא, דהיינו משנתנו לדידיה, אלא אידך דעד ההלל הן דברי ת"ק דהכא דרבנן פליגי עליה, והיינו דסיים הראב"ד והוא כולל ומפסיד הכל, כלו' הוא כולל בתחלה בין עצם שיש בו חלל בין שאין בו חלל ובשניהם פוסק כנגד הבשר, והרי הוא מפסיד הכל דנמצאו דבריו סותרים זא"ז, דא"כ היכי פוסק בקולית גורר כלו דמה טעם יש לחלק בין קולית לשאר עצמות שיש בהן מח, ונמצא מזכי שטרא לבי תרי, דהאמת דלא קי"ל אלא כרבנן בתראי שהם הרבים ודלא כת"ק ודלא כריה"ו ולא כרי"ש שהם דברי יחידים, והא דקרי לת"ק נמי יהידאה משום דכיון דבפעוה"ר לא מייתי למלתיה, ש"מ דסבר תלמו' דיחידאה הוא. זו נר' כוונת הראב"ד בהשגתו. ומרן בכ"מ עמו הסליחה לא נתכוון בדעת הראב"ד, וכתב עליו דשביק מתני' ועביד כברייתא, וזה אינו דבמתני' לא נזכר עד החלל, אלא דהראב"ד אוקמה למתני' בעצם שאין בו חלל אבל בשיש בו חלל דמסתמא יש בו מח אה"נ דמודה דגורר את כלו וכוונת הראב"ד כדאמרן, והרמב"ם אוקמה למתני' בין בשיש בו הלל בין בשאין בו הלל, ואה"נ דבתרווייהו אין מצטרף אלא מה שכנגד האוכל, ואין זה ענין לפלוג' דריה"ו ואחרים, דאינהו קיימי בשיש בו מח ובשר ג"כ, ובהא ודאי כאחרים קי"ל ודלא כת"ק דברייתא, או שמא דבכה"ג אפי' ת"ק מודה וכדכתי' לעיל, וקושטא הוא דאילו הוה נהית מרן הראב"ד למידק בל' רבינו הרמב"ם שהשמיט מדברי ת"ק מח שבקולית, לא הוה כותב עליו כל זה שבוש, דנקט רבינו מדברי ת"ק מה שעולה שפיר לענין דינא, והשמיט השאר ולק"מ.

שוב חזיתיה להר"ב ח"ן שהאריך בזה באומרו שרוצה להפך בזכות אדוננו הראב"ד, ותמצית דבריו דאדרבא מסוגייא דהעוה"ר יש להוכיח דקי"ל כאחרים דמוקי לריו"ח כוותייהו, ואע"ג דאתי דלא כמתני', ל"ק דהא קאמר הש"ס אליבא דרב אבע"א ביד וכו', אלמא דמצי' למימר דקולית לאו דוקא ולא קשיא לן מסתם מתני', ולא פרכי' ורב שביק מתני' ועביד כברייתא, א"ו דס"ל לש"ס דקולית לאו דוקא, וגם לריו"ח הו"מ למימר הכי וכו', דס"ל לש"ס דלית הלכתא בהא כסתם מתני' אלא לרווחא דמלתא הוא דאמר הכי לריו"ח, כי היכי דלא תיקשי לן והא קולית קתני, וכמ"ש רש"י, אבל לפום קושטא ס"ל לש"ס דחכמים דסיפא אכולה מלתא דרישא פליגי, וקיימי גם בשאר עצמות וקולית לאו דוקא ובכלהו ס"ל דגורר את כולה לטו' ע"ש. והזותא מלתא כי הרב הנז' גריר אבתריה דמרן, דפסיק ותני דהראב"ד שביק מתני' ועביד כברייתא, והילכך טרח וכתב להוכיח דשפיר עבד דשביק מתני', ואם המונח היה קיים אין בדבריו כדי להעלות ארוכה כלל, דמ"ש דס"ל לש"ס דלית הלכתא בהא כסתם מתני', מכח דכי הוה בעי למימר אליבא דרב אבע"א ביד לא פרכי' ורב שביק מתני' וכו', שותא דמר לא ידענא, דהיכי הוה מצי למפרך ומאי קו' לרב ממתני', הא מאי דתנן במתני' דדוקא כנגד האוכל היינו בתורת שומר כדתנן מצטרף להביא, ומ"ש רב אליביה דריה"ו גורר את כלו היינו בתורת יד לטמא אבל לא להצטרף, ובהא כ"ע מודו דתורת יד יש לכולו וכדכתי' נמי לעיל, והיכי בעי מר למידק מהא דהיינו נמי לריו"ח כי מוקמי' ליה בשומר, דליכא למפרך היכי שביק מתני', ותו דכי נמי מוקמי' ליה בשומר לריו"ח ליכא שום קו' ממתני', דאע"ג דסבר כאחרים איכא למימר דאחרים נמי מודו למתני', דמתני' איירי בעצמות שאין בהן מח, ואחרים בקולית ודכוותיה דאית בהו מח נמי וכדלעיל, ומאין הרגלים לבדות מדעתנו דש"ס ס"ל דלית הלכתא כסתם מתני' דבר שלא נזכר אפי' ברמיזה, ברם קושטא הוא כי אדוננו הראב"ד אינו צריך להפך בזכותו דמעצמו בהי כל זכות קאי, ומעולם לא עלה על לבו לדחות סתם מתני' כדאסיק אדעתיה דמרן הכ"מ, ולא היתה כוונתו לדחות אלא ת"ק דתוס' כדכתי' לעיל, ודלא כהרמב"ם שרוצה בקיומן, וכדמוכחי בהדיא דבריו דסיים והוא כולל ומפסיד הכל, והרב ח"ן הבליע בנעימה דברים הללו, ומי יתן ידעתי היאך הבינם, גם מ"ש הרב שם דמה שנז' בתוס' בדברי ת"ק וכן מח וכו' ט"ס הוא וצריך להגיהם למטה בדברי ריה"ו ע"ש, הא נמי ליתא כלל דאדרבא הדברים במקומן נאמרו וספרא דיוקנא הוה.

וראיתי להר"ב מה"מ שילא ליטע הרמב"ם כי אורחיה, וכתב דס"ל דל"פ חכמים אלא בקולית, ממאי דאי' בחולין, דייקא נמי דבשומר מסיקי' דקתני קולית, וקשיתיה להרב כי קושיין, דבהאה"ט פסק דהמח שבקולית שאינו נקוב אינו מטמא, ותי' דאהני כפול בשר שע"ג הקולית מבחוץ לגרור את כל הקולית, דכיון שיש עליו מבחוץ כפול בשר שוב טרח לפתוח הקולית ולהוציא המוח לשרשו לבשר כפול שעליו ע"ש, ואינם אלא דברים טפלין בלא מלח ובלא תבלין, דטרח טרייה להוא גברא לפתוח הקולית וכו', ומהו לשרשו דקאמר וכי הבשר הוא השרש והמח הוא הענף, ותו ממ"נ אי אכתי לא פתח הרי לא פתח והו"ל קולית סתומה, ואי כבר פתח מה צורך לבשר, ואע"ג דפי' שם הרמב"ם בהא"ה ספ"ב דקולית שחישב עליה לנוקבה ולא נקבה ונוגע בה ספק טמא, ס"ס ק' דאם חשב מה צורך לבשר שעליה ואם לא חשב אפי' ספק אין כאן, ותו דהא הכא קתני לטו' דהיינו טו' ודאית, ובחשב להרמב"ם ליכא אלא ס' טו', וא"כ הכא הו"ל להרמב"ם לכתוב גורר את כולה לס' טו' ולא לטו', אלא העיקר כדכתי' דכיון

ויש בו כדי להקיפו בחו' עוכבו כנגדו ומצטרף. (ו). העצמו' והגידין והקרני' והטלפי' מצטרפין לטמא טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות, שכל נעשין הן ידות לטמא נבלות. (ז). הרוטב שנתנו על גבי חתיכות להקפתן, וכן גריסין שנתנן על גבי פרוסות ללתותן, הנוגע בין ברוטב בין בחתיכות בין במקפה בין בפרוסות הרי אלו חיבור, התמרים והגרוגרת ששלקן ונעשו אם חיבור, רבי אומר אם ללתותן חיבור, אם להוציא את מימיהן הרי אלו אינן חיבור. (ח). הרואה תפיח'

חסדי דוד

דעצם זה הוא שומר לב' אוכלין למח ולבשר, מחמירי' ביה טפי וגורר את כולו ואפי' שהקולית סתומה, מכיון שיכול ליגע בבשר א"צ שיגע גם במח וכדלעיל וע"ע לקמן.

(ו). העצמות וכו', נבלות, אבל נעשין הן ידות לטמא טו' נבלות, כצ"ל. והנה בר"פ העוה"ר (חולין קי"ז ב') תנן, העצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טו' אוכלין, אבל לא טו' נבלות, ולא אתא הכא אלא לאוסופי הא דמ"מ נעשין הן ידות, והכי תניא התם שומרים לטו' קלה ולא שומרין לטו' חמורה, ויליף התם דשומר לטו' קלה מדכתיב על כל זרע זרוע וכו', כדרך שב"א מוציאים לזריעה חטה בקליפתה, וכתבו התו' דכי אצט' לצירוף דאילו להכניס ולהוציא מיד נפיק, ולא שומר לטו' חמורה דכתיב בנבלתה ולא בעור וכו', יכול הנוגע כנגד בשר מאחוריו דאפי' מעשה יד לא עביד ת"ל יטמא ע"כ. ופירש"י העצמות שיש בהן מח והוא אוכל, והעצם שומר לו לפי' מצטרף עמו ע"כ, וצ"ל דאיירי בעצם שניקב דאל"כ אלא קולית סתומה אינו מכניס ומוציא טו', כיון שאינו יכול ליגע במח כדאי' התם דקכ"ה וכדכתי' לעיל, וכ"ש דאינו מצטרף, ומשמע עוד מדבריו דאין לעצמות דין שומר להצטרף אלא בקולית וכיוצא, אבל עצם שאין בו מח אבל יש עליו בשר אין לעצם דין שומר להצטרף, אלא מעשה יד להכניס ולהוציא, וה"נ מוכח בהדיא מדבריו בסוגייא דכתי' לעיל ע"ש, אבל להרמב"ם אינו כן אלא כל העצמות יש להן דין שומר, ואפי' אין בהן מח, וכמו שנר' מהתוס' דלעיל, וכמ"ש הרמב"ם בהדיא דהעצמות לבשר יש להן דין שומר. ובקרנים מפ' בגמ' במקום שחותכן ויוצא מהן דם, ופירש"י אצל עיקרן מלמטה שהן רכין ומיהו באפי נפשייהו לאו אוכלא נינהו ע"כ, ובטלפים לא פי' בגמ' מידי, וכתבו התו' דאפי' דאף מה שאינו מובלע בבשר צריך לבשר והוי שומר ע"ש. אבל הרמב"ם כתב בפ"ד, המקומות הרכין מן הקרנים ומן הטלפים ע"ש, ובפ"א מהא"ה כתב אלו שאין מטמאין מן הנבלות העצמות והקרנים והטלפים אפי' עיקרן הרך שאם יחתך יוצא דם וכו', אבל הנוגע בא' מכל אלו כשהן מחוברין בבשר ה"ז טמא, והוא שיהיה בבשר כזית שאין א' מכל אלו מצטרף לכזית ע"כ, והיינו כי הכא דאין להן תורת שומר להצטרף משום דאין שומר לטו' חמורה, אבל מ"מ יש להן תורת יד ופשוט דהיינו אפי' במקומות שאינן רכין.

(ז). הרוטב שנתנו וכו'. הביאה הר"ש בפ"ב מש' ב' וכתב עלה אין זה כרוטב דרישא, דהתם בתמרים רטובות והכא ברוטב של בשר ע"כ, ולא ביאר לנו הרב פירושה ומאי קמ"ל, והיה נ"ל לומר דקאי אמאי דתנן בפ"ב דטבול יום, בשר הקדש שקרם עליו הקיפה נגע ט"י בקיפה חתיכות מותרות, נגע בחתי' חתי' וכל העולה עמו חבור וכו', וכן בקטניות שקרמו ע"ג פרוסות, וצ"ל דקיפה דתנן שם מושאל הוא, דהא בגמ' ר"פ העוה"ר (חולין ק"כ א') והקיפה פי' שם בגמ' ב' פי' על קיפה חד פירמא, ופירש"י דק דק שבשולי קדרה, ואידך פי' תבלין, ובתרווייהו לא שייך למיתני שקרם ע"ג הבשר, אלא ע"ג קיפה דהתם היינו רוטב שדרכו להקפות כשמצטנן ע"ג הבשר, והמגן ז"ל הר"ב שם שקרם וכו' קפאו עליו התבלין והמרק ושומן הבשר שנימוח ונעשה הכל כמין קרום ע"כ, ומשום דלא ניחא ליה למימר שהשאיל תנא שם קיפה לרוטב בלבד הילכך אסברה לן שדרך התבלין שהן קיפה שצפין ע"ג הרוטב, וכשנקפה הרוטב נשארין התבלין שם עם הקיפוי ומש"ה תני קיפה, ואיך שיהיה כי היכי דלא נילף מינה דה"נ בכל הטו', שאם נגע טמא ברוטב שנקפו על החתיכות שאינו חבור עם החתיכות, וה"נ במקפה של גריסין ושאר קטניות שנקרמו ע"ג פרוסות, קמ"ל הכא דליתא אלא דוקא בט"י הוא דהיקלו לומר שאינן חבור, אבל בשאר טו' הכל חבור. ומ"מ מאי דתני הכא להקפותן, וכן מ"ש ללתותן, לא אתפרש לפי"ז דל' להקפותן משמע דקאי אחתיכות ואינו מובן, ואם נפשך לומר דט"ס הוא וצ"ל להקפותו וקאי ארוטב, אכתי לא ניחא דמשמע דוקא אם כיון להקפותו הוא דהוי חבור, ואם נקפה מאיליו בלא כוונה אינו חבור, ואין בזה שום טעם, וכ"ש ללתותן דסיפא אין לו שום משמעות כפי האמור. לכך נר' איפכא דלא בשאר טו' קאמר כלל דלהא לא אצט', דמדתנן התם ונגע ט"י ממילא שמעי' דדוקא בט"י אינן חבור אבל בשאר טו' חבור, אלא אדרבא ה"נ בט"י קאי, ותדע דהא תני ליה הכא במס' ט"י, ובא לחלק דמאי דתנן התם אינן חבור בט"י היינו דוקא כשהקיפה שקרמה היא ע"ג הבשר מלמעלה והחתיכות הבשר מלמטה בלא רוטב, אבל אם נתן הרוטב להקפותן לחתיכות, כלו' שנתן ועירב הקיפוי של הרוטב עם החתיכות אעפ"י שנשאר קצת מהרוטב הקפוי מלמעלה בפ"ע, וכן אם נתן הגריסין ללתותן כלו' לערבן עם הפרוסות, בכה"ג אפי' נשאר קצת מהגריסין בפ"ע הכל חבור אפי' בט"י כך נר' פי' דמתניתא, ומ"מ לא פסקה הרמב"ם אלא העתיק למתני' בפ"ח דין ג' כצורתה, ונר' שדחה לכך תוס' מהלכה דמדלא חילקו כן במשנתנו, ש"מ דעכ"פ אם נשאר קצת מהקיפוי למעלה ונגע ט"י שם החתיכות מותרות.

התמרים וכו' ונעשו אוש וכו', כצ"ל. והא קמ"ל דאע"ג דאין חבורי אדם חבור, בכל כה"ג ששלקן עד שנעשו אוש שנימוחו באופן שא"א להפרידן ולהחזירן לכמות שהיו בתחלה, בכה"ג אפי' ע"י אדם הוי חבור, וכבר הארכתי בזה לעיל ספ"ג, ור' סבר דדוקא אם כיון ללתותן כלו' לחברן שיעשו כמין עיסה בהא הוי חבור, אבל אם לא כיוון בשליקתן רק להוציא מימיהן, אע"ג שנימוחו ממילא ונעשו אוש אינן חבור [31]), ופסקה הרמב"ם שם בפ"ו דין ט"ו וכת"ק.

(ח). הרואה תפיחה וכו'. כל מבין עם תלמוד (דבה"י א', כ"ה, כ"ח) עיניו יחזו דמשבשתא היא טובא שאין לה שום מובן כלל והר"ש השמיטה, ונלע"ד דכצ"ל הריאה

31) עיין לעיל טהרות פ"י הי"ב.

משתיערה כמין שהוא, תפוחה צריך למער׳, האגוז והשקד והתמר׳ והמתקרקשי׳ משתערין כמות שהן, המחתך לבשל כיון שקרצו אינו חיבור, לכבוש ולשלוק ולהניח על השלחן חיבור, עד שיתחיל לפרק.

חסדי דוד

תפוחה משתערת כמות שהיא, תפחה צריך למעך, ולמדתי כן ממאי דתנן בפרקין בענין שיעור כביצה לטמא במש׳ (ב׳) [ח׳], פת סופגנין משתערת בכמות שהיא, אם יש בה חלל ממעך את החללה, והנה נודע שבריאה בשרה רך וספוגיי דמלא לחות ואינו דבוק יפה כשאר הבשר, ודומה לפת סופגנין שעיסתה רכה כמין ספוג ואינה דרוסה ובעוטה כשאר עיסות, הילכך כי היכי דהתם משתערת כמות שהיא ה״נ בריאה, וא״צ למעך לשער כביצה, אבל אם תפחה פי׳ כדרך שנופחין הריאה לבדוק הסרכות שמתמלאת רוח, ונמצא שיש בה חלל צריך למעך חללה, והרמב״ם לא העתיקה דמכיון שפי׳ שם בפ״ד דין ח׳ סופגנין דמתני׳, ממילא דה״ה בהא דמ״ש. ומאי דתנא סיפא האגוז וכו׳ המתקשקשין וכו׳ כצ״ל, והביאה הר״ש במש׳ ח׳ (פ״ב), ופי׳ מתקשקשין מתוך שנתייבש האוכל ונתמעט ומתחלתו כשהיה מלא לא היה מתקשקש, ופלוג׳ דמנחות (נ״ד ב׳) שייכא הכא כמו במתני׳ ע״כ, ומתני׳ היינו בשר העגל שנתפח (פ״ב מ״ח) ובשר זקנה שנתמעט משתערין כמות שהן, והפלוג׳ היא שם בפ״ה דנ״ד דרב ור״ח וריו״ח סברי משתערין כמות שהן שינו כלו׳ כמות שהן עכשיו, ושמואל ור״ש בר׳ ור״ל סברי לכמות שהן שינו, ופי׳ לכמות שהיו מעיקרא ע״ש, ופי׳ הרמב״ם שם דין ט׳ כרב ור״ח וריו״ח בין בדינא דמתני׳ בין בדתוס׳.

ודע שהר״ב משל״ס שם בר״פ עלה ונסתפק אליבא דמ״ד דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טו׳, אם בשעת קבלתו לא היה בו כשיעור ואח״כ תפח ועמד על כשיעור, אם נאמר דהשתא מיהא טמא, דומיא דמ״ש הרמב״ם בפ״ה מהא״ה דפחות מכזית מנבלה שתפח ועמד על כזית טמא מד״ס, או דילמא שאני התם שהטו׳ היא מצד עצמה, אבל הכא דמקבל הטו׳ מאחרים ובשעת הקבלה לא היה בו שיעור, אפי׳ תפח אינו מעלה ומוריד ומסיק שהדבר צריך תלמוד ע״ש, ולפענ״ד להוכיח מהסוגייא הנז׳ דמנחות דודאי אינו טמא אפי׳ תפח, אלא דלהבא ראוי לקבל טו׳ מדרבנן, ממאי דתניא התם בשר העגל שלא היה בו כשיעור ותפח ועמד על כשיעור טהור לשעבר וטמא מכאן ולהבא, ותו תניא בשר זקנה שהיה בו כשיעור ונתמעט טמא לשעבר וטהור מכאן ולהבא, ואמר רבה התם כל היכא דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה הא לית ביה, וכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא אית ביה מדרבנן ע״כ, ואם אי׳ דמ״ש והשתא אית ביה מדרבנן ר״ל מדרבנן השתא חיילא טו׳ עליה, א״כ הה״נ דצריכי לפי׳ דמ״ש ברישא והשתא לית ביה הא לית ביה הוי פירושו הא לית ביה ופרחה מניה טו׳, דהא אית לן לפרושי תרווייהו בחדא מחתא שהרי הלשונות שוין, והא ודאי ליתא, דא״כ מצינו טהרה לאוכלין, ובהדיא תניא בת״כ (שמיני סוף פרק ח׳, נ״ד ע״ג) גבי כ״ח אותו אתה שובר לטהרתו, ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן, שזו אחת הראיות דמייתו התו׳ לשיטתן, דאפי׳ לטו׳ עלמן בעי׳ שיעורא, כמ״ש בפי׳ כ״ש דל״ג ע״ש, וא״כ כי היכי דמפרשי׳ הא לית ביה דהיינו שאינו ראוי לקבל טו׳ מכאן ולהבא, אבל אי כבר היה טמא נשאר במאי דהוה, א״כ ה״נ מ״ש באידך טמא מכאן ולהבא היינו דראוי לקבל טו׳ מכאן ולהבא, אבל אם היה טהור כשנגע מחמת שלא היה בו שיעור נשאר בטהרתו, דלית לן לפרושי חד לישנא בתרי אנפי, וגם ליש׳ דמכאן ולהבא הכי משמע, דאל״כ הול״ל וטמא עכשיו, א״ו כדאמרן ואותה תוס׳ דפרה (פ״ח ה״ג) בהכרח לפי׳ כמו שלידד הרב שם בנר׳ ונדחה וחזר ונראה [32] ע״ש.

המחתך לבשל וכו׳. הביאה הר״ש במש׳ (ג׳) [ה׳] ומסיים בה הכי עד שיתחיל לפרק, התחיל לפרק זה שהתחיל בו אינו חבור והשאר חבור [33]), ולדבריו יש להגיה כן בספרים שלפנינו, מיהו אינו מוכרח וכדלקמן, והנה ז״ל המש׳ (פ״ב מ״ה) המחתך וכו׳ לכבוש וכו׳, התחיל לפרק, אוכל שהתחיל בו אינו חבור, ופי׳ הר״ש התחיל לפרק שהיו ג׳ או ד׳ חתיכות מעורות והתחיל להפריד לגמרי א׳ מהן גלי דעתיה בהני דתו לא ניחא ליה בחבורן, ואפי׳ המעורות שבהן אינו חבור, א״נ אותה חתי׳ שהתחיל לפרק בה אינה חבור דסופו למרקה לגמרי, אבל השאר חבור ע״כ, ואח״כ הביא התוס׳ כדאמרן. וברור דלי׳ התוס׳ מוכח להדיא כפי׳ מה שהעתיקה הר״ש דהיינו כפי׳ תניין, ולפי׳ קמא נ״ל דמתניתא פליגא, והרמב״ם פי׳ כפי׳ שני דהר״ש, והיינו ודאי מכח התוס׳. ובחבו׳ פ״ז דין ז׳ כתב וז״ל ומחתך וכו׳ חתך לכבוש וכו׳ ה״ז חבור, ואפי׳ התחיל לפרק מה שחתך כל אוכל שעדיין לא פרקו חבור, ואם נטמא מקצתו נטמא כולו, (והמדפיסים טעו וציינו מכל אוכל וכו׳ ואילך בפ״ע דין ח׳ וליתא אלא הכל דבור א׳) והראב״ד השיג ל׳ המש׳ אינו כן, אלא התחיל וכו׳ אינו חבור ע״כ, והנה כוונת הרמב״ם ברורה וכמ״ש בפירושו, דמתני׳ ה״ק התחיל לפרק כלו׳ אפי׳ התחיל לפרק דוקא אותה החתי׳ הוא דודאי אינה חיבור, וממילא מובן אבל כל השאר חבור, וכך הבין מרן בכ״מ, אבל בכוונת הראב״ד נר׳ דלא נתכוון, דסבור מרן שגם הראב״ד מפ׳ כפי׳ הרמב״ם ואין לו עליו אלא תרעומת למה שינה ל׳ המש׳, אמנם כפי הנר׳ דהראב״ד דייק ל׳ המש׳ בתרתי להוכיח דלא כפי׳ הרמב״ם חדא דא״כ העיקר חסר בל׳ המש׳ דכל השאר חבור, דמאי דתנא דאותה שהתחיל לפרק אינה חבור הוא יותר פשוט, והו״ל למיתני העיקר מה דאתא לאפוקי ממאי דהוה אפי׳ למיסק אדעתין, ותו דא״כ לא הול״ל אוכל שהתחיל אלא התיכה שהתחיל, ומדתני אוכל משמע דכל האוכל כולו שוב אינו חבור הואיל והתחיל לפרק חדא מנייהו, והוא ממש כפי׳ קמא של הר״ש. ומיהו הואיל ואין מוכרח לפי כך מתני׳ דשפיר יש לפ׳ כאידך פי׳, הילכך לא השיגו בכח גדול, ואין ספק דאי הוה שמיע ליה להראב״ד התוס׳ כפי מה שהביאה הר״ש, לא היה משיג כלל, דבהדיא מפורש בה כפי׳ הרמב״ם, ואפי׳ דשמיע ליה מתניתא אלא דהוה גריס בה כגי׳ הס׳ שלפנינו דל״ג אלא עד שיתחיל לפרק ותו לא.

וראיתי להר״ב ח״ן שהק׳ על מרן דהראב״ד לא משום שינוי לבד אתי עליה, כ״א שדברי הרמב״ם נראין בהדיא היפך דברי המש׳ וכו׳, דקאמר אוכל שהתחיל בו אינו חבור,

32) מליצה ע״פ סוכה ל״ג ב׳.
33) וכ״ה בכי״ו.

(ט). קליפי פולין וקליפי תורמוסין, זרקן אין מטמאין טומאת אוכלין, כנסן לאוכלין מטמאין טומאת אוכלין. (י). קליפי מלפון אף על פי שאין בהן, מטמאין טומא׳ אוכלי׳, גרעיני זיתי׳ וגרעיני תמרי׳ אף ע״פ ששלקן לאוכלין, אין מטמאין טומאת אוכלי׳, גרעיני הריחי׳ אף על פי שכינסן לאוכלין, אין מטמאין טומאת אוכלין, שלקן לאוכלין, אין מטמאי׳ טמא׳ אוכלין, החרצנין והזגין אף על פי שכנסן למשקה בטלה דעתו. (יא). ירקו׳ שיבשו באיביהן, כגון כרוב ודלעת שיבשו באיביהן, אין

חסדי דוד

וס״ל להראב״ד כפי׳ בתרא דהר״ש דמפ׳ אותה התי׳ וכו׳, ואילו מדברי הרמב״ם דקאמר ה״ז חבור ואפי׳ התחיל לפרק מה שחתך גר׳ בהדיא דבעי שיפרוק לגמרי אבל התחלה לא מהני וכו׳ ע״ש שהאריך, ואחר המחילה לא שפיל לסוף דברי הרמב״ם והטעהו טעות המדפיסים שעשו אותו סעיף בפ״ע כדכתי׳, וגם לא ראה לא התוס׳ ולא דברי הרמב״ם בפי׳ המש׳ שהוא להיפך ממה שביאר בכוונתו, וממילא דגם מ״ש דהראב״ד ס״ל כפי׳ בתרא דהר״ש ליתא, דאדרבא הרמב״ם היא דס״ל כפי׳ בתרא, אבל הראב״ד מפ׳ כפי׳ קמא וכדאמרן. ועתה נבא לליש׳ דשלוק דתנינן בין במתני׳ ובין בתוס׳, דפשטה דמלתא דמהכא היכא סייעתא לפי׳ הירוש׳ שכתבתי במש׳ י׳ פ״י דתרומות, דגר׳ דפליג אש״ס דידן וס״ל דשלוק היינו בשיל ולא בשיל, דהוי דומיא דלכבוש שהכבישה אינה מפרכת אותם כמו הבישול וכ״ש להניח על השלחן, ומיהו כבר תריץ יתיב התי״ט לפי׳ הר״ב דשליקה דהויא עפי מבישול, כלו׳ שהוא קרוב לצלי ומתקשה הבשר יותר מהבישול, ואף שהר״ב אין כתב עליו דנהי דגבי ביצה במש׳ דלקמן כתב הר״ב כן, ה״מ גבי ביצה דוקא, אבל גבי בשר איני יכול לשער דבר זה, דבשר כל שהוא מתבשל יותר מתרכך יותר וצ״ע ע״כ, מ״מ לדידי לק״מ דשליקה לפי פי׳ הרב היינו שמניח אותה להתבשל ולהצטמק עד שיכלה כל המרק מחמת רתיחה ונשאר הבשר בלא מים ע״ג האש ונעשה כעין צלי קדרה, ואז מתקשה ודאי כמ״ש התי״ט.

(ט). קליפי פולין וכו׳. לא הביאה הר״ש, אמנם פסקה הרמב״ם בפ״ה דין י״ב, ומסיים בה ואם נשאר בהן אוכל בין כן ובין כך מתטמאין[34]), ועפי״ז יש להגיה ה״נ הכא, ואמנם איכא למידק דלכאורה קשיא רישא אסיפא, אמרת זרקן אין מיטמאין טעמא דזרקן, אבל לא זרקן אלא כנסן אפי׳ לא כנסן לאוכלין אלא סתם מיטמאין, אימא סיפא כנסן לאוכלין הוא דמיטמאין הא כנסן סתם אין מיטמאין, וי״ל דלאוכלין לאו דוקא, אלא נעשה קאמר כלו׳ טעמא דזרקן הא לא זרקן נעשה כמי שכנסן לאוכלין, א״נ ה״ק לפי שזרקן דאינהו בידים מש״ה בעי שיכנסן לאוכלין בפירוש, אבל לא זרקן אה״נ דסגי בגילוי דעתא בעלמא, דהיינו ע״י כינוס אפי׳ לא אמר בפירוש דלאכילה, וטעמא דהנך תרתי לפי שהן רכין, הילכך אע״ג דאין מיוחדין למאכל אדם סגי בגילוי דעתא בעלמא כל היכא דלא דחינהו בידים, והא דכי נשאר בהן אוכל פשוט שגם הקליפין מצטרפין, דהא תנן דקליפין יש להן דין שומר ובאוכל כל דהו סגי, לדידן דקי״ל כריו״ח דיש שומר לפחות מכפול. ואא״כ יש כאן ט״ס וכצ״ל קליפי מלפפון אעפ״י שאין בהן מתוך המלפפון מטמאין וכו׳, וגם זו פסקה הרמב״ם שם[35]), וגר׳ דהני נמי כדלעיל, שאם לא זרקן אלא סתם כנסן דוקא בהא הוא דאמרי׳ דאע״ג דאין בהן מתוך מיטמאין, אבל זרקן דוקא אם יש מתוך אין אי לא לא. ומ״ש בגרעיני זיתים וכו׳, פשוט דאפי׳ שלקן קאמר דאפי׳ ע״י שליקה דהיינו בישול הרבה מעולם אינן ראויין לאכילה, אבל גרעיני הרובין (כצ״ל) כינוס הוא דלא מהני להו אפי׳ ייחדן לאוכלין דאינן ראויין אבל שליקה מהני להו וצ״ל שלקן לאוכלין מטמאין וכו׳ וכ״כ הרמב״ם שם דין י״ז[36]). והר״ש הביא כך בבא במש׳ ז׳ אבל היא כתובה שם בשיבוש עפי מדהכא ואא״כ צ״ל החרצנים והזגין אעפ״י שכנסן לאוכלין בטלה[37]) וכו׳ ופי׳ כן הרמב״ם בפ״א דין י״א ומ״מ לא אתפרש אם שלקן לאוכלין אי מהני להו או לא ומסתברא דלא מהני אלא דליש׳ לא משמע הכי מדלא נקט שלקן לרבותא.

(יא). ירקות שיבשו וכו׳. הנה בפהעוה״ר דקכ״ז אמתני׳ דהאבר והבשר המדולדלין מטמאין טו׳ אוכלין אבל לא טו׳ נבלות, אי׳ בגמ׳ תנ״ה וכו׳, מסייע ליה לר״א בר אבי דאהרב״א אמר שמואל תאנים שלמקו באיביהן מטמאות טו׳ אוכלין והתולש מהן בשבת חייב חטאת, לימא מסייע ליה ירקות שלמקו באיביהן, כגון הכרוב והדלעת אין מטמאין טו׳ אוכלין, קצצן ויבשן מטמאין[38]) טו׳ אוכלין, קצצן ויבשן ס״ד עץ בעלמא הוא, ואר״י על מנת לייבשן, טעמא דכרוב ודלעת כיון דיבשו לאו בני אכילה נינהו, הא שאר פירות מטמאי, ה״ד אי דיבשו הן ועוקציהן פשי׳, אלא לאו הן בלא עוקציהן, לעולם הן ועוקציהן וקצצן ע״מ לייבשן אצטי׳ ליה, ת״ש אילן שנפשח ובו פירות הרי הן כתלושין, יבשו הרי הן כמחוברין מאי לאו מה תלושין לכל דבריהן אף מחוברין לכל דבריהן, מידי איריא הא כדאי׳ והא כדאי׳ ע״כ. ואיכא למידק אמאי דקאמר לימא מסייע ליה וכו׳, למה הוצרך לכך ומאי נ״מ דהא כבר מייתי סייעתא לשמו׳ ממתניתא קמייתא, דהכי קאמר להדיא תנ״ה וכו׳, (וע״ש בתו׳ אמאי מייתי מברייתא טפי ממתני׳) מסייע ליה וכו׳, א״כ מי הכריחו לש״ס לאהדורי אסייעתא אחריתי דקאמר לימא מסייע ליה וכו׳, דהדר דחי לעולם וכו׳, ומאי נ״מ אי איכא מהכא סייעתא או ליכא סייעתא, הא כבר אסתייעא מלתיה מקמייתא ואמאי לא סגי, אטו עדות הוא זה דקא בעי דכתיב ע״פ ב׳ עדים. ונלע״ד משום דממתניתא קמייתא ליכא סייעתא, אלא דמהכיא שמעי׳ דאיכא מילי דחשיבי כמחובר לענין א׳ וכתלוש לענין אחר, כגון אבר המדולדל דחשיב מחובר לטו׳ נבלות וחשיב תלוש לטו׳ אוכלין, ומעתה אף אתה אל תתמה על מימרא דשמו׳ דתאנים שלמקו, דאע״ג דלענין שבת חשיבי מחובר,

34) עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה ח״א (תרומות), עמ׳ 464.
35) עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה הנ״ל, ד״ה מלפ׳.
36) עיין מ״ש בתס״ר, עמ׳ 179 ואילך ובתוכ״פ הנ״ל, סוף עמ׳ 463 ואילך.
37) עיין לעיל טהרות פי״א ה״ה.
38) בבבלי בכי״ר שם: אין מטמאין וכו׳. יבשן עץ בעלמא הוא (וחסר שם „ס״ד״), כלומר, פשיטא וכו׳. וכן בכי״ו כאן: ליקטן ויבשן אין מטמאין וכו׳, עיין מ״ש על כ״ז בתס״ר, עמ׳ 180.

מטמאין טומאת אוכלין, ליקטן ויבשן, מטמאין טומאת אוכלין. (יב). אילן שנכסח ובו פירו׳,

חסדי דוד

לענין ט"א חשיבי תלוש, ומיהו ליכא מהכא סייעתא גמורה, דמאן יימר דהה"ג חשיב תלוש לענין ט"א, ותו דשמואל אשמועי׳ חדוש גדול במאי דלא קאמר תאנים שיבשו אלא תאנים שנמקו, דהאמורא דרכו לפי׳ למלתיה בלי ברור, ובודאי דבעא למימר דאע"ג דלאו יבשים גמורים נינהו וכגון שעוקציהן עדיין לחין אפ"ה מטמאות, דאי נתייבשו לגמרי כלו׳ הן ועוקציהן הא ודאי פשי׳ דלכ"ע הוו כתלושין, דכל העומד ליתלש ואינו מחוסר שום מעשה הה"ג דכיון דיבשין לגמרי עבידי דנתרי ממילא וכמאן דמנחי בכדא דמו ומטמאות, הילכך ליכא לפרושי דנמקו דקאמר לאו דוקא אלא ר"ל יבשו לגמרי, דא"כ פשי׳ ומאי קמ"ל שמואל, אלא ע"כ היינו דקמ"ל שמואל דאפי׳ לא יבשו אלא נמקו, והא נמי ליכא למימר דנקט נמקו משום סיפא דהתולשן בשבת חייב, דודאי לענין חיוב בשבת אפי׳ יבשו לגמרי הרי ס"ס עוקר דבר מגדולו הוי וחייב[39]), ולא אמרי׳ לענין שבת כל העומד ליקצר וכו׳, דבמשכן מסתמא לא היו תולשים הסממנים אלא אחר שגדלו והיו בקרקע כל צרכן שלא היו צריכין לקרקע עוד כלל, וכל דהוה במשכן דכוותיה חייב אם מחשב לתלוש וכדכתי׳ וברירנא לעיל בפ"ה דמקואות בס"ד ע"ש, א"ו לענין שבת נמקו לאו דוקא ולא נקט נמקו אלא לרבותא דט"א כדאמרן, והכא קמהדר תלמו׳ לאתויי סייעתא לשמואל, ומייתי מהך מתניתא דירקות שנמקו באיביהן, ודייק שפיר דמדקתני שנמקו ולא קתני שיבשו, איכא סייעתא גמורה דטעמא דאין מטמאין משום דכרוב ודלעת לאו בני אכילה נינהו מיד שנמקו, אלא הכרוב עומד להסקה והדלעת לעשות כלי כדפירש"י, הא שאר פירות מטמאי, וכ"ת דנמקו לאו דוקא ולא דק תנא בלישניה ולעולם ר"ל דיבשו לגמרי דהיינו הן ועוקציהן דהו"ל עומד ליתלש ממילא, הא ליתא דא"כ מלתא דפשי׳ הוא ומאי קמ"ל, אלא לאו נמקו דוקא קתני, כלו׳ הן ולא עוקציהן וסייעתא דשמואל, ודחי תלמו׳ לעולם נמקו לאו דוקא אלא כלו׳ יבשו, וא"ת פשי׳ סיפא אצטי׳ ליה וכלפי דינא דסיפא הוא דתני רישא נמקו, לאשמועי׳ שאפי׳ קצצן ע"מ לייבשן כדלעיל ולא לאכילה אפ"ה עדיין מטמאות ט"א, ואפי׳ נמקו עד שיתייבשו לגמרי, ונמצא דליכא מהא סייעתא לשמו׳, והדר פריך לאותביה לשמו׳ מאידך דקתני אילן שנפשח, פי׳ נתלש ענף ובו פירות אפי׳ לחין דודאי הרי הן כתלושין לכל דבר אפי׳ לענין שבת, דהא תלושין נינהו שכבר נעקר מגידולו, א"כ הה"נ מ"ש סיפא יבשו ע"ג האילן הרי הן כמחוברין ה"נ לכל דבר אפי׳ לענין טו׳ ואפי׳ יבשו לגמרי, וקשיא טובא לשמו׳ דאיהו אמר אפי׳ בנמקו בלבד מטמאות דחשיבי תלושין וכ"ש יבשו, והכא קתני דאפי׳ יבשו הרי הן כמחוברין דמשמע לכל דבר, ומשני מידי איריא הא כדאי׳ והא כדאי׳, ולעולם סיפא דיבשו הרי הן כמחוברין איירי לענין שבת, דודאי חייב אפי׳ יבשו לגמרי מטעמא דלעיל, אבל לט"א אה"נ דתלושין חשיבי, ומיהו אין לנו אלא דוקא יבשו וכדתנא, ואע"ג דאיכא למימר דלאו דוקא אלא הה"נ נמקו ונקט יבשו לרבותא דחיובא דשבת, מ"מ לא אשכחן סייעתא לשמואל.

והנה מתוך דברינו אלה יצא לנו פי׳ התוס׳ שלפנינו, אלא דתנא תוספתא פריש למלתיה, דקתני ירקות שיבשו ולא קתני שנמקו, וא"כ פשטא דמלתא הוא דאתיא דלא כשמואל, אלא דוקא יבשו הוא דמטמאין בשאר ירקות אבל נמקו לא, ומ"ש לקטן ויבשן וכו׳, הא כבר אוקמוה בגמ׳ דה"ק לקטן ע"מ לייבשן אפ"ה עדיין יש תורת אוכל עליהן עד שיבשו לגמרי, ומ"ש אילן שנכסח היינו שנפשח דבגמ׳ וזה מלי קוצים כסוחים, אבל מאי דמסיים הכא יבש ובו פירות, הרי ראינו דבגמ׳ ל"ג הכי אלא יבשו והיינו הפירות, ומפרשי׳ דהרי הן כמחוברין היינו לענין שבת, אבל לט"א כתלושין, ומוכרח הוא דה"ג דאי גרסי׳ יבש דהיינו האילן מאי פריך מינה לשמואל, הא שמואל בפירות איירי, וא"כ יש להגיה כן בס׳ שלפנינו יבשו בו פירות ולפ׳ כמו שפי׳ בגמ׳ דלענין שבת דוקא, דאילו לט"א הוו כתלושין, ומוכרח הוא דאלת"ה קשיא רישא אסיפא, דברישא תנא ירקות וכו׳ כגון כרוב וכו׳ הוא דאין מטמאות, הא שאר ירקות מטמאות ומ"ל ירקות שיבשו בקרקע מ"ל פירות שיבשו באילן, ואפי׳ אם נרצה להעמיד הגי׳ שלפנינו ולומר דמתניתא אחריתי היא ולאו היינו ברייתא דבגמ׳, הא עכ"פ לא מתוקמא דלאו ק"ו הוא השתא ומה יבשו הירקות או הפירות בלבד אע"ג דהאילן קיים עודנו באבו חשיבי תלושין לטו׳, יבש כל האילן לא כ"ש, אלא בהכרח צריכין היינו להגיה הרי הן כתלושין, וכיון שכן נר׳ דשפיר טפי להגיה כפי הש"ס.

והנה רבינו הרמב"ם בפ"ב פי׳ ירקות שיבשו באיביהן, כגון כרוב ודלעת וכו׳ אין מיטמאות וכו׳, אילן שנפשח ובו פירות הרי הם כתלושין, וכן אם יבש האילן ובו פירות הרי הן כתלושין, תאנים שיבשו באיביהן מטמאות ט"א במקומן ע"כ, דייק רבינו לשנות בין בירקות ובין בתאנים דקאמר שיבשו ולא אמר שנמקו, משום דס"ל דכיון דתלמו׳ קאמר לעולם בעוקציהן וכו׳, כלו׳ ולא תסייעיה לשמואל, ש"מ דלא סבר תלמו׳ לדשמואל בנימוק, ודייק רבינו דלא קאמר הכי דרך דחייה בעלמא, מדלא קאמר ש"ס דילמא בעוקציהן אלא לעולם בעוקציהן, ש"מ דלקושטא דמלתא קאמר הכי, ומיהו כשיבשו לגמרי דהיינו הן ועוקציהן, בהא ודאי אה"נ דסבר אף סתמא דתלמו׳ דחשיבי כתלושין, מטעמא דכל העומד ליתלש וכו׳, אבל לא לענין שבת אלא אפי׳ יבשו לגמרי חשיבי מחוברין מטעם האמור, והך תנא תוספאה דייק שפיר דלא כשמו׳, דמש"ה נקט שיבשו ולא שנמקו, וה"נ בסיפא דהרי הן כמחוברין דאיירי לענין שבת נקט שיבשו לרבותא כדאמרן, והיינו דנקט רבינו לשון יבשו ולא נמקו בין ברישא בירקות (משום דיוקא) ובין בתאנים ודלא כשמואל, וכן לענין שבת כתב שם בפ"ח תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו, התולש מהן בשבת חייב, אעפ"י שהן כעקורין לענין טו׳ ע"כ. ולא כתב שנמקו אלא שיבשו, דאפי׳ הן ועוקציהן וכדאמרן.

והנה הראב"ד השיג כאן וז"ל שיבשו א"א ואפי׳ נמקו ע"כ. ואף שליינו המדפיסים השגתו על בבא דירקות, הדבר

39) עיין תוספות שבת ק"נ ב׳ ד"ה במחובר, בתוספ׳ הרא"ש ובחי׳ הרשב"א שם. אבל רבינו תפס בשיטת הר"מ (עיין להלן בדבריו), וכפי שהבין במ"א ריש סי׳ של"ו. ועיין באחרונים שציין רבינו להלן בסוף דבריו.

הרי הן כתלושין, יבש ובו פירו׳, הרי הן כמחוברין. שנמרק חצייה וחצייה קיים, הרי זה אינו חיבור,

חסדי דוד

ברור אלי שהשמיטוה ממקומה ושייכא על בבא דתאנים, וטעמו ז״ל דס״ל דכיון דלא אשכחן מאן דפליג בהדיא אדשמואל, אע״ג דסיועי נמי לא מסייע בהדיא, מ״מ דחייה בעלמא היא הא דקאמר ש״ס לטולס בעוקציהן, ולית לן למנקט דלא כוותיה מאחר דליכא מאן דפליג להדיא זו סברתו. ומרן ז״ל בכ״מ באלף מהילות לא נחית לתכלית כוונת שני המאורות הגדולים, לא בהשגה זו ולא בהשגה שנית שהשיג על מ״ש הרמב״ס וכן יבש האילן אין דבר זה לא במש׳ ולא בתוס׳ ולא בגמ׳, אבל אם יבשו בו (וברור דט״ס הוא כמ״ש במשל״ס וצ״ל אם יבש ובו פירות כלו׳ יבש האילן) הרי הן כמחוברין, וכוונתו דאע״ג דדין זה לא נת׳ לא בגמ׳ ולא בתוס׳, דנרי׳ דהוה גריס בתוס׳ כגי׳ הגמ׳, מ״מ אמר מר דלענין דינא מיהא הכי מסתבר שיהא כמחובר, ודלא כמ״ש הרמב״ס שהן כתלושין, דדוקא אילן שנפשח שדומה לאבר המדולדל הרי הן כתלושין, אבל יבש האילן והרי הוא עומד על עומדו נאחז בקרקע מסתבר ליה דהתולש ממנו תולש מן הקרקע הוי והרי הן כמחוברין הואיל והפירות לא יבשו, ומיהו אח״כ הוא עצמו עשה סמך לסברת הרמב״ס דאולי יליף מבכורים, אלא דבקושטא לא אשתכח כדין בבכורים אלא יבש המעיין וכמ״ש מרן בכ״מ. ומיהו מחוורתא דהרמב״ס הכי הוה גריס בגמ׳ בברייתא יבש ובו פירות הרי הן כמחוברין, וא״ת א״כ מאי פריך לשמואל, וי״ל דכפי סברת הרמב״ס דטפי מסתבר להחשב כתלושין היכא דיבש האילן ולא הפירות מהיכא דיבשו הפירות ולא האילן, א״כ שפיר פריך דהשתא ומה ביבש כל האילן אפ״ה תני תנא שהפירות כמחוברין, היכא דיבשו הפירות בלבד לא כ״ש, והיכי קאמר דאפי׳ נמקו בלבד חשיבי תלושין, ומשני מידי איריא הא כדאי׳ והא כדאי׳, והא דתני כמחוברין דוקא לענין שבת, ומעתה עדיף טפי להניח כאן הגי׳ כמו שהיא לפנינו יבש ובו פירות, אלא שצריך להגיה הרי הן כתלושין, ומעתה דינו של הרמב״ס יבש ובו פירות הן כתלושין נפקא ליה שפיר מהש״ס כפוס מאי דמסיק הא כדאי׳ והא כדאי׳, ואשמועי׳ תהלה אילן שיבש והדר קאמר תאנים שיבשו בדרך לא זא״ז, והיינו נמי טעמא דהב׳ שבת לא פי׳ דחייב העאת אלא כשיבשו הפירות מכלל דאם יבש האילן לא. וכן מוכח מפירש״י בפ׳ בתרא דעירובין ד״ק, דבאילן יבש ליכא חיוב בתלישה, דפי׳ אהביא דמוקי ש״ס ברייתא דבאילן יבש בימות החמה מותר לעלות, ופריך בגמ׳ הא קא נתרי פירי ופירש״י שנשארו בו משנה שעברה ואתו למשרי תלישה בלא, דנהי דעלייה דיבש אטו עלייה דלח לא גזרי׳, דהיא גופה גזרה מיהו תלישה אטו תלישה ליגזור א״כ, ש״מ דביבש ליכא איסור תלישה, וכ״כ הרמג״א בר״ם שלי״ו אך מסיים שם אבל דעת הרמב״ס דביבש שייך תלישה כמ״ש סי״ב, וצריך ליישב לדידיה הא דקאמר בגמ׳ הא קא נתרן פירי, ולא קאמר שמא יעלה ויתלוש ע״כ, ולפי האמור לק״מ דע״כ לא קאמר הרמב״ס שהוא מ״ש מרן סי״ב אלא בתאנים שיבשו אבל לא באילן שיבש. ושוב ראיתי להר״ב מה״מ שם שהאריך בזה לפי דרכו וע״ע בס׳ בני חיי שם בסי׳ שלי״ו שליין במשל״ס, וכן בס׳ בני יעקב ויש להשיב על דבריהם ע״ע, ואני הנלע״ד כתבתי ואין להאריך.

(יב). **אבטיח**[40] **שנמוק** וכו׳. כצ״ל. דחסר כאן תיבת אבטיח ברישא וגם ל׳ נמרק נר׳ דט״ס הוא, דלא שייך הכא כי הך לישנא אלא צ״ל נימוק כמו ברימון דסיפא, ומ״מ יש להבין מאי קמ״ל הכא טפי ממתני׳, דהכי תנן הרימון והאבטיח שנימוק מקצתו אינו מצטרף, שלם מכאן ומכאן ונימוק מן האמצע אינו מצטרף ע״כ, איברא דאין הלשונות שוין, דבמתני׳ תנן אינו מצטרף והכא קתני אינו חבור, מיהו לכאורה היינו הך, והדרא קו׳ מה בא להוסיף תנא תוספאה אמתני׳. ולא באתי לכלל יישוב עד שמצאתי את שאהבה נפשי אבינו רועינו הרמב״ס, וז״ל שם בספ״ה הרימון והאבטיח שנימוק מקצתו אין הנשאר חבור לאותו שנימוק, ואין הנשאר מן הקליפה מצטרף, שהרי אין שמירתו מועלת כלום, וכן אם היה שלם מכאן ומכאן אין הצדדין חבור זה לזה ואין קליפתו מצטרפת ע״כ. נר׳ מדבריו דמתני׳ חדא מלתא ומתניתא מלתא אחריתי, דמתני׳ קמ״ל דאין הקליפה אעפ״י שהיא קיימת שלא נמוקה עכ״ז אין לה עוד תורת שומר, אלא שיש הפרש שאם נימוק מקצתו מצד א׳ דוקא הקליפה שבאותו צד בטל ממנה דין שומר ואינה מצטרפת, שהרי אין שמירתה מועלת דהא כבר נימוק האוכל שם, דהא כל הטעם שיש לקליפה תורת שומר לפי ששומר לאוכל שלא ימוק והרי כבר נימוק, אבל האי שמצד השלם אה״נ דמצטרפת עם האוכל שלא נימוק, אבל אם הנימוק הוא באמצע שוב אין כל הקליפה מצטרפת כלל, ונר׳ טעמו דכיון שהנימוק הוא באמצע קרוב להיות כולו נימוק דעדי תכלא בכוליה, אבל על מקצת האוכל הנימוק גופיה בהא לא איירי מתני׳ לומר אם חשוב אוכל עדיין או לא, ודין זה הוא מה שהוסיף כאן וקאמר דאין מקצת הנימוק חיבור למקצתו האחר, לפי שבטל ממנו שם אוכל, וכן אם נימוק באמצע אין הצדדין חבור זל״ז, לפי שמפסיק ביניהם דבר שאינו אוכל, והא דבמתני׳ כיילינהו בחדא בבא הרימון והאבטיח, והכא תנינהו בתרי בבי הכי אורחיה דתנא תוגא למיתני בקצרה טפי מברייתא, ובמתני׳ נקט רימון תחלה משום דלגבי הקליפה איכא רבותא טפי בקליפת האבטיח, דאע״ג דהיא גופה חזייא קצת לאכילה טפי מקליפת הרימון, דלא חזי כלל אפ״ה אינה מצטרפת, והכא בתוס׳ דאיירי באוכל הנימוק גופיה דאינו חבור דלא חשיב אוכל, איכא טפי רבותא ברימון דאבטיח מאחר שנימוקה מתחלחלת מתוך רכותה ואינה ראויה כלל, אבל הרימון שהגרעינין קשין קצת סד״א דאפי׳ נימוק איכא עליה שם אוכל קמ״ל. ואמגס בענין הקליפה מדלא תנן אלא שאינה מצטרפת, מוכח דאע״ג דנפקא מתורת שומר מ״מ מתורת יד לא נפקא, ומ״מ הסברא נותנת דכשהנימוק הוא מן הצד אין לקליפה שבצד ההוא אפי׳ תורת יד, שהרי אינה דבוקה עם האוכל שחלק הנימוק מפסיק, אבל אם הנימוק באמצע אז ודאי נר׳ שנשאר לקליפה כולה תורת יד מיהא, שהרי דבוקה עם האוכל ואע״ג דנקט תנא גם ברישא אינו מצטרף, אולי דנקט הכי משום סיפא, אבל ברישא אה״נ אפי׳ מיטמא נמי לא מיטמא, ואע״ג דדחיקא מלתא קצת לומר דנקט ברישא איידי דבעי למיתני סיפא, מ״מ הכי מסתברא, וכי היכי

40) עיין ר״מ פ״ח מה׳ טומאת אוכלין ה״ג ובהשגות שם.

נמרק האמצעי והצדדין קיימין, אין הצדדין חבור זה את זה, רמון שנמוק חציו וחציו קיים, הרי זה אינו חיבור, נמרק האמצע והצדדין קיימין, אין הצדדין חבור זה לזה. (יג). התחיל לפרק באגוזין ולקלף בבצלים אע"פ שיש לפניו מאה כור, הרי זה אינו חיבור, ובן עזאי אומר טהרו שלשתן. (יד). מלפון שחתכו ונתנו על השלחן חיבור עד שיתחיל לפרק, התחיל לפרק חתיכה וכל העולה עמה חבו', והשאר אינו חיבור, פיקה התחתונה חיבור לעצמה, ואינו הוא חיבור לחתיכות, היו

חסדי דוד

דמפרשי' ליש' דמתני' הכי נמי יש לפי' ליש' דהרמב"ס, ומרן הכ"מ הניח חלק ולא ציין מנא ליה להרמב"ס מה שהרבה והוסיף דברים על ל' משנתנו, משום שנעלמה מעיני כבודו התוס' דלקמן.

(יג). התחיל לפרק באגוזים ולפקל וכו', כצ"ל. והביאה הר"ש בפ"ב מש' ה' ובס' שלפנינו כאן יש בסיפא חסרון הרבה בבא שלימה וכצ"ל, היו שנים או שלשה והתחיל בא' מהן זה שהתחיל בו אינו חבור והשאר חבור בן עזאי וכו', ומוכרח הוא דאל"כ אין הבנה לדברי בן עזאי כלל, והנה רישא היינו מתני' התחיל לפרק עד ה"ז אינו חבור, אלא שהוסיף כאן אעפ"י וכו' מאה כור, ואיירי באגוזים שאמנן ובצלים שהמרן, ולעיל בפ"ג גבי קליעה של שום כתבתי פירושה כפי מ"ש הרמב"ס ע"ש, והשתא קתני סיפא שאם התחיל לפרק האבל הכיא של האגוזים או בצלים, (ובבצלים שייך ל' לפקל) גלי דעתיה שרוצה לפרק הכל ושוב אינן חבור אלא כל אגוז חשוב בפ"ע, וכן אין להבל של הידות תורת יד, והכא קתני דאפי' היה לפניו פי' בחבל הכיא מאה כור והתחיל לפרק אפי' א' מהן שוב אינן חבור, ולא נימא כיון דרובא מחוברין מה שהתחיל לפרק אינו כלום קמ"ל, ותו תני היו שנים או ג' חבלים הקלועין והתחיל לפרק חבל א' מהן, אין נמשכין שאר החבלים אחריו הילכך חבור, וב"ע סבר דכולן נמשכין אחר זה שהתחיל, ופשיטא דהלכה כת"ק. והאמנם הרמב"ס שם השמיט הך סיפא לגמרי, ומ"מ מובן ממילא דממה שלא כתב שם אלא בחבל א' שאם התחיל לפרק אינן חבור, ש"מ הא ב' או ג' חבלים לאו הכי דאין זה מוכיח על האחרים.

(יד). מלפפון שחתכו וכו'. הביאה הר"ש שם, מיהו בסיפא דהיו ב' וכו', גריס איפכא מהגי' שלפנינו, והיינו זה שהתחיל בו אינו חבור והשאר חבור, וה"נ גריס בדברי חכמים ע"ש, ומ"מ לא פי' בה ולא מידי, והנה כפי פי' קמא דהר"ש דלעיל בפרקין גבי המחתך לבשל, נ"ל דה"פ דאורחא דמלתא הוא שחותכין המלפפון לחתיכות ומניחין החתיכות מעורות במקלת והילכך חשיב כולו חבור, התחיל לפרק חתיכה אחת ופעמים שכשבא לפרק נתלש עם החתוך גם מקלת ממה שנשאר מעורה ודבוק עם שולי המלפפון שהוא הנקרא כאן פיקה תחתונה, והשמועי' הכא דאעפ"י שכשבא לפרק אין כוונתו לפרק אלא חלק החתיכה שהיה חתוך אבל אינו מכוין להעלות עמה חלק המעורה אלא שישאר שם עם השוליים שהוא הפיקה, מ"מ אם עלה עמה כל מה שעלה עמה ה"ז חיבור עם החתיכה, והאמנם כל שאר החתיכות שוב אינן חיבור[41]) אעפ"י שמעורות, דגלי דעתיה דתו לא ניחא ליה בחיבורן, וכיון שהפריד חתיכה א' כל החתיכות חשיבי כמפורדין.

והדר קתני פיקה וכו', ואסיפא קאי דכיון שהפריד חתי' א' כל חתיכה וחתיכה החלק החתוך בהם חשיבא כל א' בפ"ע, אמנם הפיקה התחתונה שמעורה בה מקלת מכל חתי' וחתי' כל שמעורה בה מהחתיכות הרי הוא חיבור, אבל אין הפיקה חיבור לשום חתי', כלו' עם החלק שהוא חתוך, והדר קאמר היו ב' או ג' מלפפונות חתוכים כדלעיל, והתחיל לפרק חתיכה א' בא' מהן אע"ג דאותו המלפפון שהתחיל בו שוב אינו חבור דגלי דעתיה כדאמרן, מ"מ הך גילוי דעתא לא מהני לגבי אידך כל דלא גלי דעתיה להדיא גם עלייהו דתו לא ניחא ליה בחבורן, הילכך זה שהתחיל בו שוב אינו חבור אבל השאר חבור, וב"ע ס"ל דמהני גילוי דעתו לכלהו, ולשיטתיה אזיל כדלעיל בסמוך, ורבנן בתראי לטפויי על ת"ק אתו, דאפי' אם כשהתחיל לפרק חד מנייהו גלי דעתיה גם על השני שדעתו לפרקו ולאכול אותו חציו שחרית וחציו ערבית, אפ"ה כל שלא התחיל בו לא אהני מידי, הילכך דוקא אותו שהתחיל בו הוא דאינו חבור אבל הנשארים חבור. והנה כפי"ז היה נר' דמוכרח להגיה כך בס' שלפנינו, אבל מה נעשה דהרמב"ס שם העתיק כנוס' הס' שלפנינו, והראב"ד נמי מדשביק ליה ש"מ דאיהו נמי ניחא ליה בהך גי', ופליאה דעת ממני היכי מתיישבא סיפא דאותו שהתחיל בו חבור והשאר אינו חבור, אדרבא איפכא מסתברא, ולא עוד אלא דקשיא רישא אסיפא, דברישא תנא דהויא חבור עד שיתחיל, והיכי תנא אח"כ סיפא דהשאר שלא התחיל אינן חבור, ורישא נמי לא ניחא ולא מתפרשא לפי' הרמב"ס דלעיל גבי המחתך לבשל, דס"ל כפי' בתרא דהר"ש דלא מהני גילוי דעתא, אלא אפי' התחיל לפרק דוקא החתי' הכיא אינה חבור אבל השאר חבור, והיכי אמרי' הכא בהתחיל לפרק דהשאר אינו חבור באופן דכולה מקשה אחת. ומ"ש מרן בכ"מ אין בו כדי אחיזה ע"ע.

אולם נלע"ד ליישב, דה"פ מלפפון שחתכו פי' חתיכות חתיכות לרחבו זו תחת זו והניחן מעורות ונתנו על השלחן, דהיינו אדעתא לאוכלו אח"כ, ניחא ליה בחבורן לפי שעה להצילן מטינוף עד שיפשוט ידו לאכלן, ומש"ה חשיבי כלהו כחתיכה אחת דומיא דמחתך ירקות להניח על השלחן כדלעיל, אמנם כשהתחיל לפרק כדי לאכול תו לא קפיד ולא איכפת ליה בחבורן, הילכך אותה חתיכה שהתחיל לשלוח ידו עם כל העולה עמה כשישלים לפרוק, דהיינו אותן החתי' שתחתיה העולים עמה הוו חבור בתורת יד, אבל השאר דהיינו אותן

41) בכי"ו ובפיה"ג: התחיל לפרק חתיכה וכל העולה עמה אינו חבור והשאר חבור. ופירושה שאם התחיל לפרק את המלפפון ועלתה בידו חתיכה המורכבת מכמה פיקות קטנות (המחוברות למטה) כל מה שבידו אינו חיבור, אבל מה שנשאר על השולחן חיבור כדין מלפפון שלם שנקרץ ולא מורק. ולגירסתינו (והר"מ והר"ש) הכוונה שהשאר אינו חיבור לחתיכה שהעלה בידו. ובסיפא גרס: היו שנים וכו', זו שהתחיל בו אינו חיבור והשאר חיבור (וכ"ה בר"ש). ועיין מ"ש בתס"ר, עמ' 181 ואילך.

שנים או שלשה והתחיל באחד מהן, זה שהתחיל בו חיבור, והשאר אינו חיבור, ובן עזאי אומר טהרו שלשתן, וחכמים אומרים אפילו אמר חציו אני אוכל שחרית וחציו אוכל בן הערביים, זה התחיל בו חיבור, והשאר אינו חיבור. (טו). האגוזין והשקדין אף על פי שריסם חיבור, עד שיגיע לפרק, מצא שליקה וביצה טורמיטה אע"פ שריסם חיבור, עד שיגיע לקלף. (טז). ביצה שנתבלה בקליפתה

חסדי דוד

שאין עולים עמה לפי שמעורים מעט וכשישליס להגביה יפולו, אעפ"י שעדיין לא הפריד ולא נפלו, מכיון שהתחיל ובאותה שעה נגעה טו' כגון שרץ בחתי' זו הראשונה לא חשיב חבור עמה אלא מה שיעלה אח"כ עמה ויש להן דין ראשון, ושאר החתיכות שלא יעלו עמה יהיו שני לטו', לפוס כללא דלא חשיב חבור בתורת יד אלא היכא שאם אוחז במקצת יעלה השאר עמו כמבו' בדברי הרמב"ם שם דין ט', וטעמא דבמחתך ירקות לא חילק כך, משום דמסתמא כיון שהוא דבר קל עולה עמו, ומש"ה כתב שם סתם כל שלא פרקו הן חיבור זה לזה מלבד אותה שגמר פירוקה, אבל הכא במלפפון שהוא דבר כבד קלת שייך לחלק בהכי בין מה שעולה עמו למה שאינו עולה. והדר קאמר פיקה התחתונה, פי' החתי' התחתונה הסמוכה לקליפה ומעורה בה, ולדרכנו ניחא הא דקרי לה פיקה שהיא החתי' עגולה כטבעת, והוא מלשון פיקה של גרגרת (משנה חולין ספ"י ועוד) דהיינו טבעת העליונה, וקאמר שהקליפה היא חבור לעצמה, כלו' לחתי' התחתונה דוקא שהיא לה שומר, אבל אינה חבור לחתיכות העליונות שאינן צריכין לה, לפי שכבר יש תחתיהן חתי' אחרת השומר עליהן, והדר קתני היו שם ב' או ג' מלפפות חתיכות ומונחות כדלעיל, אע"ג דקודם שיתחיל לפרק הרי כל א' וא' חיבור, לפי דכיון דעדיין לא בירר הי מנייהו בעי לאכול ניחא ליה לפי שעה בחבורן, מיהו כשהתחיל לפרק א' מהן זו שהתחיל הויא חיבור כלו' כל העולים עמה כדלעיל ברישא, אבל שאר המלפפות דמוכח דאסח דעתיה מנייהו מלאוכלן כיון שלא התחיל גם בהן, הילכך מעתה אמרי' תו לא ניחא ליה בחבורן ואינם חיבור, ואמנם אי גלי דעתיה בהדיא שגם השאר רוצה לאכלן אלא דלא בעי למיכלינהו השתא עד הערב, אה"נ דכולם חיבור אף לת"ק כדמעיקרא, ובן עזאי סבר דאפי' בלא גילוי דעתא כיון שהתחיל לפרק חד מנייהו הו"ל כאילו התחיל בכלם וגם השנים האחרים דינם כמו זו שהתחיל, דכל החתיכות שלא יעלו עמה כשיגביה החתי' אחת אינם חבור, וזו כוונת טהרו שלשתן דקאמר, ורבנן בתרא מוסיפין על ת"ק דאפי' במלפפון א' ואפי' גלי דעתיה שרוצה לאכול כולו, אלא שחציו העליון שהתחיל בו רוצה לאכלו עכשיו שחרית וחציו התחתון רוצה להניחו מלאכלו עד הערב, זה החצי שהתחיל בו חשיבי חתיכותיו חיבור אותן העולים עמו כדלעיל, אבל בהאי התתתון אמרי' מסתמא מסח דעתיה, כיון שאינו רוצה לאכלו עד הערב ולא ניחא ליה בחבורן ואינן חיבור, כך נ"ל ליישב פסק הרמב"ם המיוסד על פי נוס' הספרים שבידנו.

(טו). האגוזים וכו'. במתני' הכי תנן האגוזים והשקדים חבור עד שירסם, והך תנא פליג וסבר דאע"ג דריסם חבור עד שיגיע לפרק, כ"כ הר"ש דמתניתא פליגא. והרמב"ם שם ברפ"ו כתב, האגוזים והשקדים שנסדקה קליפתן עדיין הוא חבור לאוכל עד שירצץ את הקליפה, והראב"ד השיג דמתני' ותוס' פליגי והוא תופס ל' התוס' ומניח המש' ע"ש, ולכאורה דבריו מרפסן איגרי, דאדרבא עינינו הרואות שהניח התוס' וגרים כמתני' וכמ"ש מרן בכ"מ. ואמנם נ"ל דהראב"ד ס"ל דהכי קתני מתני' עד שירצץ, פי' אפי' ריצוץ כל דהוא דהיינו אפי' סידוק בעלמא, דכיון שעשה מעשה המורה דתו לא ניחא ליה בההוא שומר שוב אין השומר מצטרף, והתוס' סברי דאפי' עביד ריצוץ כל דהוא לא בטיל מיניה שם שומר עד שיהיה הריצוץ מרובה שיגיע לפרק, פי' שיגיע אותו הריצוץ לגדר שיוכל להוציא האוכל בלא ריצוץ עוד, והבין בדברי הרמב"ם שכתב שנסדקה קליפתה עדיין הוא חבור עד שירצץ, דר"ל ריצוץ גדול המגיע לפרק, וא"כ נמצא דפי' כהתוס' ממש, אבל נר' דבאמת אין זו כוונת הרמב"ם, דא"כ הול"ל שסידק קליפתן ולא שנסדקה, אלא דרבינו דייק בלי' דמתני' דמאי קמ"ל באומרו חיבור עד שירסם, הא מלתא דפשי' שהקליפה הויא שומר וחבור וא"כ לא הול"ל אלא האגוזים והשקדים שריצץ אינם חבור, אלא מוכרח דהיינו דקמ"ל דאע"ג שנסדקה הקליפה, דסד"א דתו אינה שומר לפרי, קמ"ל דאפ"ה עדיין הוי חיבור עד שיעשה מעשה המורה דתו לא ניחא ליה בשמירתה, ואחר שכבר סדוקה ועומדת לא שייך בה מעשה אחר אלא שירסם, אבל אה"נ דאי עביד תחלה סידוק בהא סגי ותו לא הוי חבור ודלא כהתוס', וכבר השמיענו כן במאי דנקט שנסדקה דממילא שמעי' טעמא שנסדקה, הא סדקה בכוונה שוב אינה חיבור, דאל"כ לישמועי' רבותא, ומרן שם ג"כ דקדק בל' התוס' כפי הנוס' שבידנו דאין הכוונה שיתחיל לפרק כמ"ש הראב"ד, אלא דר"ל אע"פ שרצץ חבור עד שיגיע הריצוץ לכלל פירוק, אלא שכתב דכפי"ז ל"פ אמתני' ודה"ק הרמב"ם נמי אעפ"י שסידק עדיין חבור, ואחר המחילה מדקדוק ל' רבינו שכתב שנסדקה נר' כדאמרן ופי' כמתני', ושוב ראיתי להר"ב ח"ן שנדחק ליישב התוס' עם המש' ואפי' לנוס' הראב"ד, ומעין דבריו כתב גם במה"מ ודבריהם דחוקים טובא ע"ע.

ביצה שלוקה וכו', כצ"ל. והנה במתני' תנן בילה מגולגלת עד שיגוס ושלוקה עד שירסם, ופי' הרמב"ם והר"ב מגולגלת רכה שראויה לגומעה עד שיחתוך מעט מהקליפה הויא הקליפה שומר, אבל נקב בה מעט שוב אינה שומר, שהבילה שותתת ויורדת דרך אותו החך, אבל שלוקה שהיא קשה אפי' שנשברה קלת מהקליפה עדיין חשיבא שומר עד שתהא מרוצצת ע"ש, והך תנא פליג אמתני' וס"ל דאפי' רצוצה טובא עדיין חבור עד שתהא הריצוץ כ"כ שיגיע ליקלף בלא שום טורח וע"ד דכתיבנא לעיל, והוסיף עוד כאן טורמיטה שדינה כשלוקה, ופי' טורמיטה כבר פי' בגמ' ר"פ הנודר מן המבושל (נדרים נ' ב') אמתני' דהתם, דתנן ומותר בבילה טורמיטה, דהיינו דמעיילו לה אלפא זימני במיא חמימי ואלפא במיא קרירי עד שמתמעטת ויכול לבולעה בפעם א', ועבדי הכי לרפואה ע"ש, והנה לדעת הך תנא דס"ל דאפי' רצוצה טובא עדיין חבור עד שיקלף, ניחא דהוצרך להזכיר טרמיטה לרבותא דאע"ג דקשה טובא, וסד"א דבריצוץ כל דהוא סגי לבטולי מינה שם שומר כיון דא"ל לה, דאפי' תינטל אינו מזיק לאוכל,

כולה חיבור, שער שבראשי כבשים ושער שבזקן תישים אע״פ שפשפשן באור, עד שיתחיל לתלש, כנפי חגבים וקשקשי דגים אף ע״פ שהעביר סכין עליהן חיבור, עד שיתחיל לקלף. (יז). עציץ נקוב שנתנו על גבי שתי יתידות, אפילו גבוה מן הארץ אמה אינו מכשיר את הזרעים, בד״א מלמטה,

חסדי דוד

קמ״ל דאפ״ה אכתי חבור עד שיגיע ליקלף, אבל לתנא דמתני׳ דסבר דסגי ברילון אפי׳ במבושלת דאינה כ״כ קשה, כ״ש דסגי בטרמיטא דודאי א״ל לשמירתה לפי שקשה ביותר, וה״ט דלא תנא טרמיטא במתני׳ דאתיא במכ״ש ממבושלת, ואמנם מהך מתניתא דטרמיטה קשיא על פי׳ הרמב״ם דהתם בנדרים דפי׳ שמבושלת במים חמין ומשערים אותה שלא תקפה, דמלבד מה שהקשו עליו דפי׳ דלא כהש״ס, מהכא נמי מוכח דלא כוותיה דא״כ שאינה קפויה כלל, א״כ פשי׳ שאם נוקבין בה נקב כל דהוא יוצא האוכל והו״ל עד שיגוס כמו המגולגלת, ומוכרח לומר כמ״ש מרן הכ״מ שם דלא אמר כן אלא לענין נדרים, דלא הוה אורחא בזמן הרמב״ם לעשות לרפואה אלא בההוא גוונא דאמר מר, והילכך לפי הזמן יפה פי׳ דדוקא בההיא מותר, אבל לא שיהא פי׳ טורמיטה כך באמת אלא כמו שפי׳ בגמ׳.

ומאי דתנא הכא סיפא ביצה שנתבלה וכו׳, הר״ש (פ״ב מ״ו) גרים שנתבשלה והניחה חלק בלי פי׳, ובקושטא גי׳ זו אין לה קיום, דאטו עד האידנא בלא נתבשלה איירי או בלא קליפתה, והעיקר כגי׳ הס׳ שלפנינו, ופי׳ נתבלה נר׳ שהוא מלי׳ תבלין, כלו׳ שגבל תבלין שחוקים במים והדביקן לקליפת הביצה ובישלה כך, אעפ״י שרלן את קליפתה ביותר אפי׳ הגיעה לקילוף לעולם חיבור, דניחא ליה בחבורה כדי שכשאוכל הביצה ילחך בלשונו התבלין שבקליפה להיות ערב לו אכילתו, דאל״כ אם *) יש טעם בריר חלמות. והרמב״ם שם פי׳ ביצה מגולגלת שיקוב בה מקום לגומעה ממנו אין שאר קליפתה חבור, ושלוקה וכו׳ עד שירלן וכו׳, ואם נתבלה בקליפתה אעפ״י שרללה כולה הבור ע״כ. ופשוט דפי׳ כפי משנתנו ודלא כהתוס׳, והשמיט הטורמיטה דאתיא במכ״ש משלוקה לפום מתני׳ כדאמרן, אבל סיפא דתוס׳ דלא תנינן במתני׳ איפכא שפיר פסקה, ונר׳ בהדיא דגרים כגי׳ הס׳ שבידנו, ומרן בכ״מ פי׳ ב׳ פירושים על נתבלה ופי׳ קמא דחיק ע״ש, אבל פי׳ בתרא הוא ע״ד דכתי׳ בעניותין, ועיין מש״ל בפ״ג דמכשירין ופ״ב דמכילתין להוכיח דבלים דין אוכל אית להו ולא דין משקה, וה״נ מהך מתני׳ דהכא הכי מוכח דבילה. אפי׳ בעודה מגולגלת שגומעין אותה יש לה דין אוכל, דאל״כ אין לה טו׳ כלל, דאין שום משקה מקבל טו׳ אלא ז׳ משקין, אבל בילה אם אין לה תורת אוכל, הרי היא כמי פירות ולאו בר קבולי טו׳ היא (סנהדרין ה׳ ב׳), ולא שייך בקליפתה חיבור או אינה היבור כמ״ש הרמב״ם פ״א, דאין שום משקה מקבל טו׳ אלא ז׳ משקין, ואפי׳ לד׳ הראב״ד שם מ״מ לא אמר אלא במי פירות דוקא ובסוחטן להוליא מימיהן, אבל בלים אי לאו אוכלא נינהו פשי׳ דאפי׳ תורת משקין לית להו, ותו דחזי׳ לעיל פ״ב דבעו הכשר וכדכתי׳ התם, ואם אי׳ דמשקה נינהו היכן מלינו דבעי הכשר למשקה, ועוד מדקתני הכא שיש לקליפה דין שומר אפי׳ במגולגלת עד שיגוס, מוכרח דאפי׳ ברהויה לגומעה יש לו תורת אוכל, דלא מלינו שומר אלא לאוכלין ולא למשקין, ולפי ששמעתי מי שנסתפק בגומע בילה מגולגלת אם חייב בברכה אחרונה, מאחר דליכא רביעית וכדין המשקין הולרכתי לכתוב כן, דמכל הנך מתנייתי מוכח בהדיא דדין אוכל יש לה ולא דין משקה וכדלעיל, וכמה מילי ילפי׳ מטו׳ לענין ברכה וגם זו כא׳ מהן, ותו דה״נ חזי׳ בריש בילה דקרי לה תלמו׳ לבילה שנולדה בי״ט אוכלא דאיפרת, ש״מ דשם אוכל עליה, ובהדיא אי׳ התם רב יוסף מ״ט לא אמר כר׳ ילחק אמר לך בילה אוכלא ופירות אוכלא לאפוקי משקין דלאו אוכלא ע״ש, ופירש״י משקין לאו אוכלא, הילכך כשגזרו על המשקין שזבו לא היתה בילה במשמע שהרי אינה משקה ע״כ, והדבר פשוט.

(טז). צמר וכו׳ שפספסן באור חבור עד וכו׳, כצ״ל. וכך העתיקה הר״ש (פ״ב מ״ו), והדברים ברורים דהנך נמי דין שומר ויד להן, דהיינו הצמר שבראשי כבשים שומר, וה״נ השער שבראשי תיישים וחד מנייהו נקט, האמנם השיער שבזקן תיישים נר׳ דלאו שומר הוא אלא בתורת יד הוא דחשיב חבור, ומ״ש שפספסן [42] באור לפי הענין נר׳ דר״ל שמהבהבן באור כדי שיוכל לתלוש בנקל הנשאר, ומ״מ ל׳ פספוס לא אתפרש איך שייך בזה, וקמ״ל דאע״ג דהתחיל לגלויי דעתיה דלא ניחא ליה באותו שומר אכתי שמו עליו עד שיתחיל לתלוש ביד, ופסקה הרמב״ם שם דין ג׳ וביאר להדיא אעפ״י שהרכן באור. וסיפא דכנפי חגבים וכו׳ ג״כ פסקה שם בסמוך כלשונה, ובהא נמי הטעם כדלעיל דאע״ג דמכי העביר הסכין גלי דעתי דתו לא ניחא ליה באותו שומר, אפ״ה חיבור עד שיתחיל לקלף מקלת מהקשקשים או מהכנפיים, שגם החגבים יש להן תורת שומר וא׳ מסימני טהרה הוא שכנפיו חופין את רובו.

(יז). עציץ נקוב וכו׳. במתני׳ תנן עלין נקוב אינו מכשיר, ושאינו נקוב מכשיר, מיהו סד״א דדוקא כשמונח בארץ דוקא אז יונק מהארץ להדיא דרך נקבו ואז הוא דאינו מכשיר, אבל אם גבוה מהארץ כגון שמונח ע״ג יתדות אימא אוירא מבלבל ולא מיקרי מחובר, קמ״ל הכא דאפי׳ מונח ע״ג יתדות ואפי׳ גבוה אמה, וי״ל דלאו דוקא אמה אלא אפי׳ טפי נמי, א״נ י״ל איפכא דדוקא נקט דמ״מ לא מסתבר דאפי׳ גבוה טובא נמי, ועכ״פ מ״ש ב׳ יתדות משמע ודאי דלאו דוקא, דמ״ל ב׳ יתדות מ״ל ד׳ או יותר. והרמב״ם בפ״ב לא פי׳ אלא כמשנתנו, נר׳ דס״ל דמתניתא פליגי אמתני׳, וכמתני׳ קי״ל דדוקא כשמונח ע״ג קרקע הוא דחשיב כארץ, ואולם אשכחן ברפ״ק דגטין (ז׳ ב׳) דאר״ז עלין נקוב המונח ע״ג יתדות באנו למחלוקת ריה״ו ורבנן, דתנן עפר ח״ל הבא בספינה לארץ הגדל בה חייב במעשר, אריה״ו אימתי בזמן שהספינה גוששת וכו׳, ופירש״י לרבנן אוירא כמאן דמנחא דמיא, ולריה״ו לא מיחייב במעשר מדאו׳ עד דמנחא אארעא ע״כ, ודחי אמר רבא דילמא לא היא וכו׳, ע״כ ל״ק ריה״ו אלא בספינה העשויה לברוח, אבל עלין דקאי לא, א״נ ע״כ ל״ק רבנן התם אלא בספינה דלא מפסיק אוירא דמיא כארעא סמיכתא דמיא, אבל עלין דמפסיק אוירא לא ע״כ, וק׳

*) מליצה ע״פ איוב ו׳ ו׳.

42) בכי״ו לנכון: שסיפספן, כלומר, שחרכן, עיין מ״ש בתס״ר ח״ב, עמ׳ 161.

אבל מן הצד הרי זה מכשיר את הזרעים, אם יש על גב הנק' עפר כל שהו', אינו מכשיר את הזרעי'. (יח). טבלה שיש לה לבזבזין והיטה על צידה, מכשר' את הזרעי', היה משקה בעציץ

חסדי דוד

דאמאי לא הכריח תלמו' דליתא לדרבא מהא מתניתא דהכא, דא"כ דלא אמרי רבנן אלא בספינה וכו', א"כ הך מתניתא מני לא ריה"ו ולא רבנן, א"ו דלרבנן אין חילוק בין עציץ לספינה, והשתא ניחא דמתני' ריה"ו ומתניתא רבנן, והתו' כתבו שם בד"ה דילמא וכו', כן הוא האמת (כלו' ודלא כדדחי רבא) דעציץ כמחובר, דבפ' השולח (גיטין ל"ז א') אמרי' אין כותבין פרוזבול אלא על עציץ נקוב, ומוקי לה דמנחא אסיכי ע"ש, ולפי דבריהם ה"נ קי"ל כהך מתניתא דאפי' מונח ע"ג יתדות אינו מכשיר, ואע"ג דבשבת ס"פ המוליא יין (פ"א ב') גבי פרפיסא דאמר אביי התם בגמ' היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש, היה ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע, כבר פירש"י שם וכן התו' דחייב לאו דוקא אלא מדרבנן, דאילו מדאו' אפי' הניחו ע"ג יתדות לאו מידי דאכתי מחובר חשיב ע"ש. אמנם הרמב"ם לא ס"ל הכי דבהדיא פי' בפ"ח מה"ש גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מן הארץ והניחה ע"ג יתדות חייב משום תולש ע"כ, ולא משום דנקט כדחייה דרבא דהתם לחלק בין ספינה לעציץ, דהא בספינה נמי פי' בפ"א מה' תרומות דדוקא כשהספינה גוששת חייב ע"ש, ובה' שמיטה השמיט להביא דעציץ נקוב דמנח אסיכי, ומרן בכ"מ שם בה"ת כתב דה"ט דמדתנן אריה"ו אימתי וכו', הא קי"ל דאימתי לפ', ואע"ג דבפ"ק דגטין משמע דריה"ו לחלוק אתא כבר תי' שם התו' ע"כ, ומרן ז"ל קילר במקום שאמרו להאריך, כי הנה התו' שם תי' בב' פנים תי' א' דאמוראי נינהו, כלו' דהכיא סוגייא סברא דאפי' אימתי לחלוק, וריו"ח פליג וסבר דאימתי לפ' ואין כאן מחלוקת כלל, ותי' שני דמ"ש ריו"ח דאימתי לפ' היינו דוקא במתני' אבל בברייתא לא, והכיא דאריה"ו אימתי בזמן שגוששת ליתיה במתני' אלא בברייתא ע"ש, והנה תי' קמא דתו' לכאורה אית ביה פרכא מהא התוס' דהכא, דא"כ תיקשי לריו"ח דהא חזי' דבמתני' לא תנן להא דנתנו ע"ג יתדות ובתוס' תני ליה, א"כ משמע דמתני' ריה"ו ומתניתא רבנן, ומיהו הא ל"ק דאיכא למימר דמתניתא לפ' מתני' אתיא ולעולם ל"פ אליבא דריו"ח, והנה בשלמא אי נימא דהרמב"ס סבר כהך תי' קמא אע"ג דלא מצי' למימר דנקט כהכיא סוגייא, דא"כ אמאי שביק רבנן ועביד כריה"ו, דהא חזי' דבין בספינה ובין בעציץ פי' דבעי' דוקא מונח בקרקע ולא ע"י יתדות וכיוצא והיינו דלא כרבנן, מ"מ אתי שפיר דמצי' למימר דפי' כריו"ח ודחה בין לסוגייא דפ"ק דגטין בין להכיא דפ"ב מהא סוגייא דשבת, דפסיקא ליה לתלמו' שאם הניחו ע"ג יתדות חייב משום תולש, דש"מ דליכא מאן דפליג, דאל"כ הול"ל באנו למחלוקת וכו', ולא ניחא ליה במה שנדחקו רש"י ותו' דחייב לאו דוקא, והא דנקט עפי כסוגייא דשבת משום דאתיא כפום כללא דריו"ח וריב"ל דבפ' חלון (פ"ב א'), דבאימתי מיהא תרוויהו שוין דהוי לפ', ושמואל נמי באימתי ס"ל הכי והכיא דרפ"ק דגטין ר"ז הוא דקא"ל ופשי' דלא נקטי' כוותיה נגד ריו"ח, וכ"ש דאביי נמי דבתרא הוא סבר כוותיה, ומ"ש רבא התם בגטין דילמא לא היא וכו', לאו משום דס"ל כוותיה דר"ז, אלא דמקשי ליה דאפי' לשיטתיה דסבר דפליגי, איכא למימר דילמא ע"כ ל"ק וכו', אבל רבא שפיר י"ל דס"ל כריב"ל וכשמואל וכריו"ח וכאביי דאימתי לפ', והכיא דפ' השולח דפרוזבול שינוייא בעלמא ע"ש. אבל אם באנו לומר דס"ל להרמב"ס כתי' בתרא דתו', דלכלהו אמוראי דוקא במתני' אימתי לפ', אבל בברייתא לחלוק הדרא קו' דהיכי פי' כיחידאה ושבק רבנן, ותו דבכמה דוכתי חזי' דהרמב"ס ס"ל דהך כללא איתיה בין במתני' בין בברייתא, וכנר' מדבריו בפ"ד מה' ברכות ובשאר דוכתי, וכמ"ש הרב יד מלאכי בסי' ש"ב ע"ש. נמלינו למדין דהתוס' דהכא דקתני דאפי' ע"ג יתדות חשיב מחובר לפום סוגייא דגטין אתיא כרבנן, ומתני' ריה"ו, אבל לריו"ח ולריב"ל ל"ל דמשבשתא היא ואינה עיקר דלא נשנית בי ר"ח ור"ה, אלא לכ"ע לא אמרי' הרי הוא כארץ רק במונח ע"ג קרקע.

ונלכה נא לפרושי סיפא בד"א מלמטה וכו', דהך בד"א אעיקר דין עציץ נקוב קאי, דאמרי' עציץ נקוב אינו מכשיר הזרעים, כלו' שאם יש זרעים בתוכו ונפלו עליהן מים אפי' ברצון אינם מוכשרין, דחשיבי הזרעים כמונחין בקרקע, וה"נ אם היו מים בתוך העציץ ונתן לתוכו פירות אפי' לרצונו אינן מוכשרין, שהרי המים ההם חשובים כאילו הן במחובר, והאא קתני בד"א מלמטה כלו' שהעציץ עומד על כנו שהנקב מלמטה שיונק מן הארץ, אבל אם לא היה הנקב למטה אלא מן הצד, וה"נ אם הפכו מן הצד שנשאר הנקב באויר מהצד ואינו יונק מהארץ, בין יש שם זרעים ונתן שם מים בין שיש מים ונתן זרעים הרי הן מוכשרים, ובהא דמסיים אם יש ע"ג הנקב כ"ש פי' הר"ש לא חשיב בכך כאילו אינו נקוב ע"כ, כלו' דסד"א כיון שהעפר שבתוכו מפסיק בינו לקרקע שוב לא יהא לו דין מחובר קמ"ל, וכל שהוא דקתני ר"ל אפי' עפר הרבה, ומיהו נר' דהיינו דוקא עפר משום דמין במינו אינו חולץ, אבל אם נתן ע"ג הנקב חתיכת עץ וכיולא הא ודאי דהנקב כמאן דליתיה, והרמב"ס לא הזכיר מהך תוס' כלל, ובשלמא מאי דלא מייתי לרישא כבר מלתין אמורה דדהאה מהלכה מטעמא דאמרן, אבל אידך מילי דמן הצד ונתן עפר וכו', ק"ק אמאי לא פסקינהו, ואולי דס"ל שדברים פשוטים הם ואתו ממילא ועמש"ל בס"פ.

(יח). טבלא שיש לה וכו'. במתני' תנן שאם מילא עציץ עפר עד שפתו הרי הוא כטבלא שאין לה לזביז, פי' בעציץ שאינו נקוב משתעי דתנן שמכשיר, ומסיים שאם מלאהו עד שפתו עפר ה"ה כטבלא חלקה המונחת בארץ דחשיבא כארץ, שאם היו שם פירות הרי הן כמונחין בארץ, ואם נפלו מים עליהן אפי' ברצון אינם מוכשרין עד שיגביה אותו, דכיון דהטבלא מונחת בארץ הרי היא כארץ, והכא נמי חשיב אותו עציץ שנעשה גוף אטום המונח בארץ כטבלא חלקה, ומיהו נר' דדוקא כשהעציץ אינו גבוה ג"ט, דכיון דבציר מג"ט כארעא סמיכתא דמי, אבל אם הוא ג' לא חשיב כקרקע, ונר' דהיינו דדייק תנא להביא הדמיון ולומר ה"ה כטבלא וכו', כלו' בזמן שדומה לטבלא חלקה שאין לה לזביז, וכל זה בגוף אטום לאפוקי טבלא שיש לה לזביז שהרי הוא כלי, ואפי' בעודו

שאינו נקוב ונפלו משקי׳ על גבי הקישות נטמאת, הגדילה ויצאת חוץ לעציץ טהורה.

חסדי דוד

מונח בקרקע הוא מכשיר, והא מוסיף הכא דטבלא אפי׳ יש לזביז אם הטה אותה זקופה שלא כדרך קבלתה הו״ל כאילו אין לה לזביז, וממילא שיש כאן ט״ס ואיפכא צ״ל דהטה על צדה אינה מכשרת וכו׳, וכך העתיקה הר״ש וע״ש, וגם זה לא הביא הרמב״ם[43]) כלל ואולי שדבר פשוט הוא.

היה משקה וכו׳. הביאה הר״ש במס׳ ע׳ כלשונה ולא פי׳ בה ולא מידי. ואמנם עיני כל משכיל יחזו שאין הלי׳ מכוון לומר היה משקה וכו׳ נפלו משקין וכו׳, והדעת נותנת שיש כאן ט״ס וכצ״ל היה קישות בעציץ וכו׳, ואתיא מתניתא לפרושי מתני׳, דהכי תנן קישות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאה חוץ לעציץ טהורה, אר״ש וכו׳, ופי׳ בה הר״ש שנטעה בעציץ שאינו נקוב והוכשרה שם ונטמאת דכתלושה דמיא לכל דבר וכו׳, והגדילה ויצאה חוץ לעציץ נחשבת כמחובר ופרחה לה טו׳ ע״כ. והיינו ממש מ״ש כאן בתוס׳ לבאר דעציץ דמתני׳ היינו עציץ שאינו נקוב והיה הקשות נטוע שם, אעפ״י שנפלו עליה משקין והוכשרה ונטמאת, אם הגדילה אח״כ ויצאה חוץ לעציץ דהשתא ה״ז יונקת מן הקרקע חשיבא כמחובר ופרחה לה טו׳, והנה כפי״ז אתיא מתני׳ כי ההיא דר׳ זירא דפ״ק דגטין (ז׳ ב׳) דכתי׳ לעיל בפרקין בד״ה עציץ נקוב וכו׳, דעציץ נקוב המונח ע״ג יתדות באנו למחלוקת וכו׳, דרבנן סברי אוירא כמאן דמנחא דמיא, וה״נ אע״ג דחלק זה שיצא חוץ לעציץ באוירא הוא חשיב כמונח בקרקע והילכך פרחה לה טו׳, וא״כ לפום מאי דכתי׳ התם אליבא דהרמב״ם דלא קי״ל כההיא דר״ז, אלא כסוגייא דשבת דאימתי דריה״ו לפי׳ ולא לחלוק, נמצא דאוירא מפסיק ולא חשיב כמונח בקרקע, לפי״ז לא נקטי׳ כהך מתניתא, ובהכרח צריכי׳ לפי׳ מתני׳ בענין אחר וכנר׳ מפי׳ הרמב״ם, וה״פ קשות טהורה שנטעה בעציץ נקוב המונח בארץ, דמה שנטוע בו הרי הוא כארץ ואינו מקבל הכשר ולא טו׳, אעפ״י שהגדילה ויצאה מקצתה חוץ מהעציץ באויר, וקי״ל דאוירא לאו כמאן דמנחה דמיא, וא״כ הו״ל שזה החלק היוצא יחשב כתלוש ויטמא, עכ״ז הואיל ועיקרה נטוע בתוך העציץ המונח בקרקע גם החלק המונח באויר נגרר אחר העיקר וכמונח בקרקע דמי וטהור, ור״ש במתני׳ פליג וסבר דלא גריר אבתריה, וה״ק מה טיבה של היוצאת הזאת ליטהר, והלא היא באויר ולאו כמונחת דמיא, והיכי אמרת טהורה, אלא הטמא בטומאתו כלו׳ מקצתו זה שיצא לחוץ והוא באויר כתלוש דמי ומקבל טו׳, והטהור יאכל, כלו׳ מקצתו הנשאר בפנים הרי הוא כמחובר וקי״ל כת״ק, וכ״כ בחבו׳ פ״ב דין ט׳, וז״ל קשות שנטעה בעציץ והגדילה אעפ״י שיצאה וכו׳ אינה מקבלת טו׳, והראב״ד השיגו וכתב אין כאן אעפ״י אלא כיון שיצאה חוץ וכו׳ ע״ש, דנר׳ בהדיא דהראב״ד נמשך אחר ביאור התוס׳, דמפ׳ לה בעציץ שאינו נקוב כדבר האמור וכדפי׳ הר״ש, וכן פירש״י נמי בהעוה״ר דקכ״ה דמייתי לה למתני׳ ע״ש, וכלהו אזלייהו מהתוס׳, אמנם הרמב״ם דחאה להתוס׳ מהלכה מטעמא דאמרן. ומרן ז״ל כבר כתב שם דמתוך פי׳ רבינו נר׳ דמפ׳ בקישות טהורה שנטעה בעציץ נקוב וכו׳ ע״ע, אמנם לפי שראה מרן שבתוס׳ מבואר כפי׳ הראב״ד, מסיים ולדעת רבינו צ״ל שמה ששנינו בתוס׳ דין אחר הוא ואינו ענין לדין המש׳ ע״ש, ואני תמה איך נחה דעתו ז״ל בזה, דלו יהי כדבריו דדין אחר הוא ס״ס תיקשי לרבינו דלמה השמיטו, ותו דעכ״פ הרי דברי רבינו נגד התוס׳, שהוא ז״ל כתב דמה שיצא לחוץ נגרר אחר מה שבפנים והכל טהור אם הוא עציץ נקוב, ובתוס׳ משמע איפכא דמה שבפנים נגרר אחר מה שבחוץ, ולפיכך אעפ״י שהעציץ אינו נקוב הכל טהור, וגם מ״ש מרן דכוונת הראב״ד במ״ש וכן הוא שנוי במס׳ דהיינו התוס׳ הזאת, הא נמי אינו נר׳, דא״כ הוה קאמר בהדיא שנוי בתוס׳, אלא כוונתו בזה ברורה להביא ראיה ממתני׳ דשתילי תרומה (תרומות ספ״ט), דמצינו טהרה לאוכלין ע״י זריעה וכמ״ש במשל״ס, וכ״כ התוי״ט, אלא דמ״מ אע״ג דקושטה הכי בזריעה ממש, אבל מה שחשב להתפשטות זה שהגדילה לחוץ כמי שנטעה בחוץ בקרקע ממש, הן אמת שלמד זה מהתוס׳, מיהו להרמב״ם דחויה היא מהלכה כדכתי׳, ואי קשיא לשיטת הרמב״ם היכי מצי לפי׳ למתני׳ ע״ד האמור לעיל, דנמצא לדידיה דשדי׳ הנוף בתר העיקר, והא הך מלתא פלוגי׳ דאביי ורבא היא בפ״ב דגטין דכ״ב עציץ נקוב שנקבו בארץ ונופו בח״ל, אביי אמר בתר נקבו אזלי׳ וחייב במעשרות מן התורה אפי׳ מה שבחוץ, ורבא אמר בתר נופו אזלי׳ ומה שבנוף שבחוץ פטור מן התורה, וידוע דהלכה כרבא וכ״פ הרמב״ם גופיה בפ״א מה״ת, והשתא מלבד דמה שפי׳ כאן הוא כאביי נגד ההלכה גם פסקיו נראים סותרים זא״ז. ברם קושטא הוא דלק״מ, דכי קאמר רבא התם דאזלי׳ בתר נוף היינו בדלא אשרוש, אבל כשכל השרשים בפנים ליכא מאן דאזיל בתר נוף כדאי׳ התם להדיא, וכך מבו׳ בדברי הרמב״ם שם עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש וכו׳, ונופו ח״ל הולכים אחר הנוף ע״כ, אבל הכא קאמר והגדילה ויצאה וכו׳, כלו׳ דלאחר שהשרישה והגדילה אח״כ יצאה לחוץ ובכה״ג ליכא למ״ד הלך אחר הנוף. והר״ב ח״ן האריך קצת בזה הענין ע״ד הרמב״ם, ויש להשיב על דבריו, ושם עמד על קו׳ זו מההיא דרבא דגטין, ותי׳ וצ״ל דמתני׳ איירי בדאשרוש ודוחק ע״כ. ולפע״ד רווחא שמעתתא כי הדברים מוכיחים כן.

שוב ראיתי להרב מה״מ שבא בארוכה, ותחלה רצה לפי׳ כוונת הראב״ד במ״ש וכן שנוי במס׳, דר״ל דבשלמא לפירושו ניחא מ״ש ר״ש מה טיבה ליטהר, אבל לפי׳ הרמב״ם דת״ק מטהר הכל, ור״ש פליג במה שבחוץ דטמא, אין הבנה ללשון ר״ש מה טיבה ליטהר, וסיים בזה וזה ברור בכוונת הראב״ד ע״כ, ולדידי לא נהיר ולא בריר, דמאן דכר שמיה דר״ש הכא, הא אינון קיימי בדברי ת״ק, ותו דאם לזה כיוון לא הוה קאמר וכן שנוי אלא וכן מוכח וכיוצא בל׳ זה, ומ״ש שאין הבנה כבר כתי׳ לעיל הבנתו לד׳ הרמב״ם. אח״ז חזיתיה דיתיב ומקשה הקשתא על פי׳ הראב״ד ודעימיה שאין פי׳ נוח לו אחר העיון, חדא דק׳ תמיהת התוי״ט דודאי זה שיצא חוץ לעציץ שאינו נקוב לא עדיף מה שבחוץ מאילו היה בתוך עציץ הנקוב, והרי שמעי׳ לר״ש ספ״ו דכלאים וכו׳ דגם עציץ נקוב כתלוש דמי ע״כ, ואינן אלא דברי תימא ולא שפיל לסוף דברי התוי״ט שתמיהתו אינה על פי׳ הר״ש לחוד, שכך מסיים

43) והביאה בפיה״מ כאן ספ״ב, וכגי׳ כי״ו והר״ש, עיין תס״ר, עמ׳ 183.

פרק חמישי (א). דגים טהורין וחגבים טהורין בכל מקום, דגים טמאין וחגבים טמאין בכפרין צריכין הכשר, ואין צריכי׳ מחשב׳, חלב מתה בכל מקום צריך הכשר, ואין צריך

חסדי דוד

בה ואף לפי׳ הרמב״ם וכו׳, ברור הוא, דהא מאי נ״מ דהרמב״ם מפ׳ לה בעלין נקוב, ס״ס ק׳ דהיכי קאמר ר״ש הטהור יאכל, הא לדידיה נקוב נמי כתלוש הוא, אבל תמיהתו של תי״ט באמת אינה תמיהה קיימת, וכדמסיק בה אבל בגמ׳ דשבת וכו׳, כלו׳ ובהכי לא תיקשי לא להר״ש ולא להרמב״ם, דלענין הכשר מודה ר״ש כלו׳ וה״ה לענין טו׳ דהתורה ריבתה וכו׳ ע״ש, וכ״כ התו׳ שם בהעוה״ר דר״ש מודה בטו׳ כמו בהכשר ע״ע, וברור הוא דהכשר וטו׳ חדא מלתא ניניהו דטו׳ נמי הכשר מיקרי, דה״נ אמרי׳ בעלמא הכשר מים והכשר שרץ ע׳ בפ׳ בא סימן ד״ן, וא״כ מאי קאמר המה״מ דלא נוח לו פי׳ הר״ש וכו׳, משום תמיהת התי״ט, ועוד האריך שם בדברים לסתור פי׳ האדירים האלה, באומרו שגוף הענין מגומגם טובא דאטו בראיית פנים יונק מן הקרקע וכו׳, והדמיון שעלה ע״ד התי״ט לא מחוור כלל, דשאני עלין נקוב וכו׳ דשואב דרך הנקב וכו׳ בטבע כל היסודות וכו׳ ע״ש, וגמגומו לא מחוור כלל, דמ״ש התי״ט יסודתו בהררי קדש בההיא דר״ז דריש גטין דכתי׳ לעיל, דעלין המונח ע״ג יתדות דסבר אליבא דרבנן דמריח אויר הקרקע יונק שפיר לחלוחית הקרקע דרך הנקב אע״ג דאיכא אוירא דמפסיק, וכיון דיונק דרך נקב לחוד אע״ג דאיכא הפסק אוירא, כ״ש דלדידהו הנוף המונח על הארץ אע״ג דאיכא אוירא הא ודאי שיונק, שהרי כל הנוף כולו מקבל ושואב מהארץ וכל זה לרבנן דהתם אלא דריה״ו פליג, והשתא פי׳ הר״ש ודעמיה א״ש אליבא דרבנן, והוא הוא פירש״י דפ׳ העוה״ר (חולין קכ״ח א׳) שכתב קישות שנטעה בעלין שאינו נקוב כתלושה דמיא ומקבלת טו׳ וכו׳, ואם הגדילה ויצאה נופה לחוץ ונוטה על הארץ ויונק מריח הארץ דרך אויר דמחובר דמיא וכו׳ ע״ש, ופירושם שתול על פלגי הסוגייא דגטין אליבא דרבנן וכדאמרן, אלא דלהרמב״ם לא נקטי׳ כההיא סוגייא וכדכתי׳, כתב עוד הרב הנז׳ וז״ל וכ״ש דק״ע לדרכם דכיון דמודה ר״ש כשהקישות יוצא לחוץ טהור אע״ג שנטוע בעלין נקוב, ובהכרח סובר דיציאתו לחוץ חשיב כמחובר טפי מן הנטוע בעלין נקוב, א״כ היאך סתים ר״ש בשבת דלי״ה לפטור בזה ובזה, ולא פי׳ דהיינו דוקא בלא יצא לחוץ אבל כל שיצא לחוץ התולש ממנו חייב אפי׳ בעלין שאינו נקוב, לכן עלינו לשבח פי׳ רבינו וכו׳ ע״כ, ולא ידענא היכן מצא לא בדברי הראב״ד ולא בדברי רש״י ולא בדברי הר״ש דיציאה לחוץ חשיב כמחובר טפי מן הנטוע בעלין נקוב, אדרבא כלהו רבנן במוטב תלתא דייקי מלתייהו דלא נקטי בפי׳ מתני׳ אלא בנטועה בעלין שאינו נקוב, דאילו בנקוב פשי׳ ופשי׳ דטפי יונק מלחות הקרקע דרך הנקב המונח על הארץ ממש יותר ממה שיונק הנוף דרך האויר המפסיק בינו ובין הארץ, ואם הוא בעלין נקוב הא ודאי דהכל טהור בין מה שבפנים בין מה שבחוץ דכמחובר חשיב ואפי׳ לר״ש, דאע״ג דלדידיה אפי׳ הנקוב חשיב תלוש, ה״מ לכל שאר מילי לבר מהכשר וטו׳ כדאמרן, אלא שהרב נתבלבל בזה ומגרר גריר אחר מחשבתו הראשונה דחשב שתמיהת התי״ט היא תמיהה קיימת, וליישבה הוכרח לבדות מדעתו מה שלא נזכר בדבריהם ז״ל, ותלה בהו בוקי סריקי לומר דטפי חשיב מחובר מה שיצא לחוץ באויר אפי׳ שהוא בעלין שאינו נקוב יותר מהנטוע בעלין נקוב, ולא אסיק אדעתיה לחלק אליבא דר״ש בין טו׳ לשאר מילי, והילכך קשיא ליה דא״כ אמאי לא חילקו בשבת לר״ש לענין חיובא דהתולש בין יצא לחוץ ללא יצא לחוץ, ומש״ה לא מצא מנוח אבל באמת דלק״מ וכדבירנא. ומה שהשביח את פי׳ הרמב״ם ויצא לידון בביאור התוס׳ דלקמן, כי היכי דלא תיהוי תיובתיה קושטא הוא דמושבה ועומד, אבל עמו הסליחה (.וא) [דהא] אינו גובה את השבח דאעיקריה קאי למימרא דר״ש מחלק בין הכשר לטו׳, וליתא כלל כדאמרן, ואשתמיטתיה דברי התו׳ דהעוה״ר, ופירושו על התוס׳ בדרך רחוקה ואינה בכלל העמדה ע״ע כי אין להאריך [44]) ובדרבנן יש ברירה (ע״פ ערובין ל״ז ב׳).

פרק חמישי (א). דגים טהורין וכו׳. הנה במתני׳ פ״ג מס׳ ע׳ תנן, דגים טמאין וחגבים טמאין צריכים מחשבה בכפרים ע״כ, ומשמע כדפי׳ הר״ב, דבכפרים דלא נפישי אינשי כמו בשווקים לאו אורחייהו מסתמא למיכל אלא דגים וחגבים טהורין דמעלו טפי, אבל טמאין לא אכלי אפי׳ נכרים, הילכך צריכין מחשבה, אבל בשווקים דאיכא רוב עם אכלי אפי׳ טמאין, והילכך א״צ מחשבה, כך משמע פשטה דמתני׳ דומיא דחלב דתנן במש׳ ב׳ דבשווקים א״צ מחשבה ובכפרים צריך מחשבה, והלא מעתה מלבד דצ״ל דהך מתניתא פליגא אמתני׳ עכ״פ, דבמתני׳ קתני דצריכין הטמאין מחשבה בכפרים והכא קתני דאין צריכין. אמנם בר מן דין הא גופה קשיא, דהיכי קתני דבכפרים א״צ מחשבה דמשמע הא בשווקים צריכין מחשבה, דאין לומר דאפי׳ בכפרים קאמר דא״כ היינו כטהורין, ואמאי פלגינהו ובישא בטהורין תנא בכ״מ והכא תני בכפרים, א״ו בכפרים דוקא קאמר, וק׳ דבכוליה פרקין חזי׳ דבשווקין מתאכלי אפי׳ מילי דלא מתאכלי בכפרים משום דנפישי גברי כדאמרן, אבל כל הנאכל בכפרים כ״ש דנאכל בשווקים דאיכא אוכלוסי טובא, ולומר דהנך אשתנו מכל שאר מידי דבני הכפרים אכלי להו ובני הכרכים לא אכלי להו, הא ודאי ליכא בהא שום סברא, ואי לאו דהרמב״ם בפ״ג פסקה כמות שהיא לפנינו, הייתי אומר דט״ס נפל בספרים ובמקום דכפרים צ״ל בכרכין, והוה א״ש דמשום דבמתני׳ לא תנן אלא דין הטמאין בכפרים, ולא הזכיר להדיא דינם של טמאין בכרכים ולא דין הטהורין בשום מקום, הילכך מאי דשייר במתני׳ תנא במתניתא דטהורין בכל מקום וכן הטמאים בכרכים א״צ מחשבה, אבל מה אעשה דהרמב״ם בדין ג׳ כתב להדיא דגים וחגבים טהורין בכ״מ והטמאין בכפרים הרי הן מיוחדין לאדם וא״צ מחשבה, ואח״כ כתב דחגבים ודגים קטנים בכפרים צריכין מחשבה, ומרן בכ״מ שם ציין על דינו הראשון התוס׳ דלקמן, ושוב הק׳ שהיא נגד המש׳ דתנן דהטמאין צריכין מחשבה בכפרים, ותי׳ דרבי׳ הוה גרים במש׳ קטנים במקום טמאין

44) מליצה ע״פ אינה בכלל העמדה והערכה.

מחשבה מפני שהוא מגופה, חלב שחוטה בכפרים צריך מחשבה והכשר. (ב). אמר רבי עקיבא שונה בחלב שחוטה בכפרים שהוא צריך מחשבה, ואין צריך הכשר, מפני שהוכשר בשחיטה, אמרתי לו למדתני בעולשין שלקטן והרי הן של בהמה ואח"כ חשב עליהן לאדם, שאי' צריכין הכשר שני, אם יש עליהן משקה טופח הכשירן, חזר רבי עקיבא להיות שונה כדברי רבי יהודה. (ג). חלב בהמה טמאה הרי זה טמא, חלב חיה בין טהורה בין טמאה הרי היא כגופה, חלב נבלה וחלב טרפה

חסדי דוד

וכמ"ש לקמן ע"ש, ולא הטיר דמ"מ לא מתוקמא הך תוס' שהיא היפך הסברא וכנר' מכל שאר מילי וכעת ל"י, ועי' לקמן גבי חלב. ודע דחזות קשה ראיתי בדברי הר"ב ח"ן, דמייתי מ"ש מרן הכ"מ ואח"כ כתב דצריך טעם למה השמיט הרמב"ם להתוס' די"ל דל"פ אמתני' דהתוס' איירי בכרכים ע"ש, דכמדומה שקרא מתנמנם בין ל' התוס' ובין ל' הרמב"ם ובין ל' הכ"מ, שהרי בתוס' שנינו בהדיא בכפרים והיכי קאמר די"ל דאיירי בכרכים, והרמב"ם לא השמיטה כלל וכדמוכח נמי מדברי הכ"מ והוא פלא.

חלב מתה וכו'. הך רישא דחלב מתה לא הביאה הר"ש, וליתא בגמ', ופירושה ק' לפע"ד, דהיכי דמי אי בבהמה טמאה איירי, התינח דא"צ מחשבה דהא חלב טמאה כבשרה ומטמא טו' נבלות ומיהו הכשר נמי לא צריכא, והיכי קתני צריך הכשר, ואי בטהורה דחלב נבלה אינה כבשר ואין בו טו' נבלות, ניחא הא דצריך הכשר, אבל ק' מ"ש דא"צ מחשבה בכל מקום, דהא לקמן בסיפא דחלב בכפרים צריך מחשבה, דדוקא בכרכים הוא דאכלי ליה אבל בכפרים לא אכלי, והיכי קאמר הכא בכל מקום דמוכח דאפי' בכפרים א"צ מחשבה, והא ודאי לא מסתבר דחלב דשחוטה הוא דלא אכלי בכפרים, אבל חלב דמתה אכלי אטו יליבא בארעא וכו', ותו לא ידענא מאי האי טעמא דיהיב תנא מפני שהוא מגופה, וראיתי להרמב"ם שפסקה שם בפ"ג דין ג' ומפ' לה בטהורה, וז"ל וכן חלב בהמה טהורה שמתה צריך הכשר ולא מחשבה בכל מקום, ואח"ז פי' חלב בהמה טהורה שחוטה בכפרים צריך הכשר ב' אחר המחשבה ע"ש, ואני בער ולא אדע מ"ש דשחוטה דצריך מחשבה בכפרים, ומ"ש דמתה דא"צ מחשבה בשום מקום, ותמהני ממרן הכ"מ שלא הטיר בזה. והנה ל' התוס' היה אפ' לדחוק ולפי' דה"ק חלב מתה בכ"מ צריך הכשר, אבל מחשבה שא"צ מחשבה דהיינו בכרכים, אבל ל' הרמב"ם דהפך וכתב א"צ מחשבה בכ"מ א"א לפ' הכי.

האמנם בהיות כי בבא שאח"ז דהיינו חלב שחוטה, מייתי לה תלמו' בטוה"ר דקכ"ה, ושם פירש"י וז"ל חלב אין דרכו לאוכלו בכפרים מפני שהעם מועט ויש להם בשר הרבה לצורך סיפוקן, אבל בכרכים העם מרובה ואין להם בשר לכל הצורך אוכלין אותו ע"י הדחק, א"נ מש"ה אין דרכן לאוכלו בכפרים משום דעניים הם, אבל בני כרכים שהם עשירים אוכלים אותו ע"כ. ומעתה כפי פי' בתרא דרש"י מצינו למיהב טעמא להלק, דבשר שחוטה מסתמא נמכרת ביוקר וכ"ש החלב שבה שאין בו עלם והוא המובחר, וה"ט דמסתמא בכפרים צריך מחשבה שהם עניים ואין אוכלים אותו, אבל הנבלה שמתה מסתמא אין העשירים אוכלין אותה אלא העניים אוכלין אותה ואת חלבה שהיא בזול, והילכך א"צ מחשבה בשום מקום, דהא עניים שכיחי בכל מקום. ומעתה מצי' למימר דהרמב"ם מפ' לה כפי' בתרא דרש"י,

ובהכי א"ש מה שהפך הרמב"ם הל' וכתב בכל מקום לבסוף, להודיע דאה"נ דחלב מתה בכ"מ א"צ מחשבה, משום דחזי לעניים ועניים שכיחי טובא בכ"מ, אבל עדיין צריך ביאור מאי דיהיב טעמא הכא מפני שהוא מגופה, ואולי יש לפ' ע"פ האמור, כלו' דל"ד לחלב שחוטה דאורחא דמלתא שמנתחין אותה לנתחים ומתכין אותם לחתיכות, ומפרישין החלב בפ"ע דלא חזי אלא לעשירים, אבל הנבלה גם החלב שבה הרי היא כבשר, שהרי אינה חשובה להפריש החלב בפ"ע אלא מניחין אותו עם הבשר, שאין מחתכין אותה אלא לאיברין גדולים והלבס עמהם, דלא קפדי שאינו אלא לעניים, וזכר לדבר מה ששנינו בפ"ז דשקלים בבשר הנמלא איברין נבלות חתיכות מותרות, והשתא דאתאן להך פי' בתרא דרש"י ניחא נמי ההיא דדגים וחגבים טמאין דלעיל, דדוקא בכפרים דעניים הן הוא דאכלי להו, אבל בכרכים דסתמן עשירים לא אכלי אלא הטהורין ולא הטמאין, אבל הקטנים בכפרים לא אכלי להו דהא שכיחי להו הגדולים טהורין וטמאין, אבל בכרכים מתוך דשכיחי אורחין טובא ולא מולאין גדולים דאזדבון, זבני קטנים ואכלי להו, א"נ העניים של כרכים.

ומאי דתנא הכא בתר הכי חלב שחוטה וכו', כבר אמרנו דמייתי לה בטוה"ר ומשם באה שיש כאן ט"ס, וכל"ל אמר ריה"ו כך היה ר"ע שונה וכו', שהוכשר בשחיטה אמרתי לפניו למדתנו רבינו וכו' שליקטן והדיחן לבהמה וכו', וה"פ דר"ע היה סבור דהוכשר בשחיטה אע"ג דקדם הכשר למחשבה, וכיון דהוי בכפרים לא חשיב החלב אוכל עד שיחשוב, והשיבו ריה"ו תלמידו דמ"ש מעולשין שליקטן לבהמה דלא חשיבי אוכל, אע"ג דהדיחן והוכשרו לא מהני אותו הכשר עד שיחזור להכשירן אחר שנמלך וחשב עליהן לאדם, ומסיים אבל אם בשעה שחושב יש עדיין משקה טופח היינו הכשרן, ומ"ש חזר ר"ע וכו', פשוט שאינו מדברי ריה"ו דא"כ הול"ל חזר ר"ע להיות שונה כדברי, אלא תנא הוא דקאמר דאע"ג דריה"ו לא אמר הכי להדיא היינו משום דרך ארץ, ומיהו מובן כן מתוך דבריו, דאל"כ אלא דלא קבלה מיניה מאי קמ"ל במ"ש אמרתי לפניו וכו', ומש"ה מסיים התנא חזר ר"ע וכו', וכבר כתבנו שפי' כן הרמב"ם שם, ודין העולשין נמי פסקו שם וחזר ושנאו בספ"ד, ושם סיים בה הא דמשקה טופח כדתנינן הכא. ונחזור לשאר דברי התוס', דמשום דתנא רישא חלב מתה דאיירי בטהורה שמתה וקמ"ל שאין לחלבה תורת נבלה, קתני הכא דמ"מ חלב בהמה טמאה ה"ז טמא, כלו' טו' חמורה כבשרה וא"צ הכשר, וה"נ חיה בין טמאה ובין טהורה. וטעמא ילפי' בס"פ חטאת העוף (זבחים ע' א'), מדכתיב וחלב נבלה וכו' יעשה לכל מלאכה לומר שאין בו טו' נבלות, יכול אף של טמאה, ת"ל טריפה מי שיש במינה טריפה יצא טמאה, אוציא את הטמאה ולא אוציא את החיה טהורה, ת"ל ואכול לא תאכלוהו יצא חיה

הרי זה, שנאמר וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה. (ד). החותך בכור מאבר מן החי ואחר כך חשב עליו, ואח"כ חתכו אינו צריך הכשר. (ה). אמר רבי יוסי מפני מה אמרו נבלת העוף טהור אינה צריכה הכשר, מפני שהיא מטמאה טומא' חמורה, וכל המטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. (ו). ואלו הן פריצי זיתים וענבים, היוצא מתחת הקדרה מנגפת הזוגין, כינסן לאוכלין

חסדי דוד

שחלבה מותר ע"ש, ודייק הכא תנא דלא כיילינהו לומר חלב בהמה טמאה וחלב חיה בין טהורה וכו' משום דלא דמו, דחלב בהמה טמאה הוא מלתא פסיקתא דטמא ודאי טו' נבלה עכ"פ, כלו' ואפי' שחטה לא מהני לה שחיטה אלא הרי היא נבלה, והדר תנא וחלב חיה בין טהורה בין טמאה הרי הוא כגופה, כלו' שאם היא טהורה ושחטה ה"ה כגופה ליטמא טו' אוכלין, ואם מתה ה"ה כגופה ומטמא טו' נבלות, ושל טמאה הרי הוא כבשרה דאפי' שחטה טמא טו' נבלות, ובמאי דמסיים הכא חלב נבלה וחלב טריפה חסר כאן תיבה א' וכצ"ל ה"ז טהור, וכך העתיק הר"ש (פ"ג מ"ב), ופי' טהור מטו' נבלות ופי' דחלב מתה דתנא ברישא הוא, וטריפה דנקט הכא אינו אלא דבנבלה דשייך בה טריפה איירי דהיינו בטהורה, ותנא והדר מפי' והוא ע"ד דרשה דזבחים דאמרן.

(ד). החותך וכו'. ברור דבשיבוש כתובה לפנינו, וה"ג הר"ש החותך כזית בשר מאבר מן החי ואח"כ חישב עליו צריך הכשר, חשב עליו ואח"כ התכו א"צ הכשר, וכתב עלה בשלהי הטוה"ר (חולין קכ"ה ב') מייתי לה אלא דקתני התם טמא, והיינו א"צ הכשר דקתני הכא כלו' דלא בעי הכשר שרץ, לפי שקבל טו' מן האבר קודם חתיכה, אבל הכשר מים בעי, ומוקי לה בשהוכשר וכר"מ דאמר טו' בית הסתרים מיטמא, ואע"ג דר"י איירי בסיפא ע"כ הך רישא דלא כוותיה, דאיהו ס"ל טו' בה"ס לא מטמאה בפ' בהמה המקשה (חולין ע"ב ב'), ומיהו איכא למ"ד התם (ע"ג א') חבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי ע"כ. וקשיא לי על גרסתו דגריס כזית בשר, ל"ל כזית, ממ"נ למ"ד באוכלין דטו' עלמן בכ"ש א"כ א"ל כזית, ולמ"ד דאפי' לטו' עלמן בעי כביצה, א"כ לא סגי בכזית. ואיברא דהתם בהטוה"ר הכי גר' בברייתא כזית, אבל שם פירש"י וז"ל בתוס' ל"ג כזית אלא החותך בשר מאמ"ה, וכגון דאיכא כביצה ע"כ, והיינו כפי שיטתו דבפ' או"ב (חולין פ"ב רע"א), אבל לשיטתו דבפ' כ"ש דל"ג סגי בכל שהוא וכן לשי' הרמב"ם. ועכ"פ גי' כזית לא מתוקמא, ומ"ש הר"ש דא"ל הכשר דקתני הכא היינו טמא דקתני התם, חד מנייהו נקט, וה"נ דלריך הכשר דקתני הכא ברישא היינו טהור דקתני התם, דפי' טהור דהתם ר"ל מטו' עלמו, דהפורש מאמ"ה טהור לכ"ע אפי' לר"מ, מאחר דבשעה שפירש מהאבר עדיין לא היה עליו שם אוכל, ומשחשב עליו לאוכל לא נגע באבר לקבל טו' ממנו, אבל מכאן ולהלן אחר שחישבו אוכל אם יוכשר ושוב יגע באבר או בטו' אחרת אה"נ שיהא טמא, והיינו לריך הכשר דקתני הכא, כלו' הכשר מים והכשר [טו'], אבל אם תחלה חשב ואח"כ חתכו והיה מוכשר ממים בשעת פרישתו מקבל טו' מאביו לר"מ דמגע בה"ס מטמא, ולפי"ז לית הלכתא כהך מתניתא, דאנן קי"ל כר"י דמגע בה"ס לא מטמא, וה"ט דהשמיטה הרמב"ם, ואע"ג דמסיים הר"ש דאיכא מ"ד בפ' בהמה המקשה (חולין ע"ג א') דחבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי, כלו' ולפי"ז א"ל לאוקמה כר"מ דוקא, וא"כ היה אפ' לומר דהלכתא היא, דרבינא הוא דקאמר הכי התם בפ' המקשה דחבורי אוכלין כמאן דמפרתי, מ"מ הרי כתבו התו' שם דלא אמרי' כמאן דמפרתי דמי אלא כשעומד ליקלן כההיא דהתם, אבל גבי אמ"ה דהכל אסור ואין עומד ליחתך לא אמרי' כמאן דמפרתי ע"ש, ועמש"ל בארוכה בפ"ח דמקואות, דשם הוכחתי דלא קי"ל כרבינא בהא דקאמר חבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמו, ומ"מ שפיר קי"ל בין באוכלין בין בכלים כל העומד ליחתך כחתוך דמי, ומיהו היינו דוקא בעלמא דאית ביה נפקותא בחיתוך זה, שאם לא יחתכנו מגרע למה שמודבק בו עש"ב בס"ד, והוא נלמד מדברי התו' הנז', ולפי"ז הכא דליכא נפקותא ולא היה עומד בשר זה ליחתך לא אמרי' כחתוך דמי, הילכך לית הלכתא עכ"פ כי הך מתניתא, ואפי' חשב ואח"כ חתכו אינו מקבל טו' מאביו והבן.

(ה). אר"י מפני מה וכו'. מייתי לה תלמו' בהטוה"ר דקכ"א הכי משמיה דר"י, מיהו התם גרסי' מפני שסופה ליטמא טו' חמורה וניחא טפי, דאילו לגוס' דלקמן שהיא מטמאה, משמע שהיא מטמאה בנגיעה כשאר נבלות, וליתא דנבלת עוף טהור אין בו טו' אלא לאדם האוכלה שמטמאתו בבית הבליעה, וטעמא דכל שסופו לטמא טו' חמורה א"ל הכשר, יליף לה התם מדתנא דבי ר"י על כל זרע זרוע וכו', מה זרעים שאין סופן לטמא טו' חמורה לריכין הכשר אף כל וכו', והא דא"ל הכשר דקתני פי' התם לא הכשר מים ולא הכשר שרץ אלא מעלמה מטמאה טו' קלה והרי היא כאוכל ראשון לטו', ופי' כן הרמב"ם בפ"ג מהא"ה דין ב', חישב עליה לאכילה ה"ז מטמאה וכו', כאוכל ראשון לטו' אעפ"י שלא נגע בה טו' אחרת וא"ל הכשר, ואיירי בכפרים כמ"ש שם מרן, דאילו בכרכים אפי' מחשבה לא בעיא.

(ו). ואלו הן פריצי וכו', מתחת הקורה מהגפן ומהזגין וכו', כצ"ל. וכבר שנויה תוס' זו לעיל בפ"א דטהרות, ועמש"ש בס"ד. אך עוד לאלוה מילין, והיינו דהך מתניתא לפרושי מתני' קאי, דפליגי בפרקין פרילי זיתים וענבים ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין. והנה בפ' המקבל דק"ה מייתי למתני', ובעי בגמ' מאי פרילי זיתים א"ר הונא רשעי זיתים, א"ר יוסף מאי קראה ובני פרילי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו, רנב"י אמר מהכא והוליד בן פריץ שופך דם, וכמה פרילי רא"א ד' קבין לקורה, דבי ר' ינאי אמרי סאתים לקורה, ול"פ הא באתרא דמטיילין כורא באוללא הא באתרא דמטיילי ג' כורין באוללא, ופירש"י וכמה וכו' כמה הן מבושלין ועדיין פרילים הן, ד' קבין לקורה שמכניסין בבית הבד מהן כדי שיעור טעינת הקורה בפעם א' ואין מוליאין אלא ד' קבין שמן ע"כ. והן קדם איכא למידק אמאי לא ניחא ליה לרנב"י בקרא דרב יוסף, וגר' משום דכונת הש"ס כי בעי מאי קראה תרתי בעי לאוכוחי מקרא, חדא דרשיעא איקרי פריץ, ותו דהרשע מלידה ומבטן דהיינו דבקטנותו מראה רשעו זהו הנקרא פריץ, דהשתא ניחא טפי הא דקרי להו להנך זיתים שהן בוסר דיבשו בקטנותם בשם פרילי, ולא קאמר בהדיא

מטמאין טומאת אוכלין, החרצנין והזגין אף על פי שכנסן לאוכלין בטלה דעתו. (ז). מודה רבי יוחנן בן נורי, בפגין ובשר ששלקו עד שלא באו לעונ' המעשרו', שהן מטמאי' טומאת אוכלין, ומפני הסופות מטמאין טומאת אוכלין, מפני הקרוסטמלין והפרישין והעזרדין בעונתן למעשרות, אין מטמאין

חסדי דוד

רשעי זיתים, והנה ר"י הביא ראיה מדכתיב ובני פריצי וכו', דמדכתיב בני ש"מ דקטיני וקרי להו פריצי, ורנב"י לא ניחא ליה בהכי דהא בני הוא סמוך לפריצי וה"ק בניס של פריצי עמך, וא"כ ליכא מהכא ראיה דלרשעים מקטנותם קרי להו פריצי, הילכך מייתי ראיה מקרא דבן פריץ דלבן גופיה קרי ליה פריץ. והנה כפי פירש"י, אם מוציאין עפי מד' קבין לקורה אע"ג דיבשין ולא דמו לשאר זיתים תו לא הוו פריצי וטמאין אף לב"ה, ולפירושו ל' התוס' דחוק, וצ"ל דקים ליה להך תנא דכל שהן קשין כ"כ שאין מוציאין אלא ד' קבין שמן מכור מסתמא יוצאין מתחת הקורה, אבל כשאינן יבשין כ"כ אע"ג שאם אינו דוחק הקורה יפה יוצאין, מ"מ אם דוחק יפה נדרכין שפיר ואינן בכלל פריצי, אבל הרמב"ם בפ"א כתב זיתים וענבים הקשים שנפרצין ויוצאין מתחת הקורה אין מקבלין טו', ועד כמה עד ד' קבין לכור, היה הנפרץ יתר מזה מקבלין טו', ואם כנסן לאוכלין אעפ"י שהן פחות מד' קבין מקבלין טו' ע"כ. ולפי פירושו לא קאי הא דבעי ש"ס וכמה על מלתיה דרב הונא לומר עד איזה שיעור יהיה היבשות לשיקראו פריצי, אלא לעולם פריצי כדמפ' בתוס' שנפרצין ויוצאין מתחת הקורה והיינו רשיעי דקא"ר הונא, ואמוראי בתראי מלתא אחריתי קאמרי, דהא דמטהרי ב"ה היינו כשהם מועטים דלא קפיד ב"ה עלייהו ושדי להו, אבל אי נפישי סתמא לא שדי להו דאע"ג דלא מפקו שמן חזו קצת לאכילה וטמאין, והיינו בדלא גלי דעתיה, דאם הכניסן להדיא לאכילה היינו דקתני הכא בתוס' דאפי' דבר מועט טמאין.

והנה הא דקתני בתוס' דטהרות בענבים וזיתים שדרכן וכו', נשתיירו מהן גרגרין שלימין מטמאין טו' אוכלין, ומשמע אפי' בסתמא שלא כנסן לאוכלין כפי שי' הרמב"ם מתוקמא אפי' בפריצי דהכא, כלו' דנשתיירו לפי שנפרצו ויצאו מתחת הקורה דפריצי נינהו ואפ"ה מטמאין טו' אוכלין, ומתוקמא כגון שהן רבים עפי מד' קבין, ודין הנוא פסקו הרמב"ם כל' התוס', וז"ל בדין כ"ד אם נשתיירו בהן גרגרין שלימים מטמאין טו' אוכלין, ולא חש לבאר דסמך על מה שהקדים לעיל בדין י"ב היה הנפרץ יתר מזה מקבל טו', ואין דרכו להוסיף ע"ד הברייתות בדבר דמובן ממילא, דה"נ בהכי מיירי, אבל הראב"ד נר' דלא מפ' כפי' הרמב"ם אלא כפירש"י, ולפי' השיג שם וז"ל א"א בשאינן פריצים אלא שלא דהקה עליהן הקורה כל הצורך ע"כ, כוונתו ברורה דסבר דכל שהן פריצים אין חילוק בין רב למעט לב"ה ולעולם טהורין, והכא בגרגרין שאינן פריצים, והיינו כדמפ' בש"ס דעבדי עפי מד' קבין לכור, והא דנשתיירו לפי שלא דהקה עליהן הקורה יפה ומש"ה הוא דטמאין, ומרן וכל הבאין אחריו לא נתכוונו יפה בכוונת הראב"ד, וגם אני בעניי עם כל מאי דכתי' התם בטהרות אכתי בשיל ולא בשיל ל' הראב"ד, אבל השתא בשים תבשילא שפיר. והר"ב ח"ן כתב ע"ד הראב"ד שאה"נ דהו"מ הראב"ד לתרץ דהכיא איירי שנשארו יותר מד' קבין לקורה, אלא דבלא"ה מתרץ לה שפיר ע"כ, ולעד"ן כדאמרן דהראב"ד אינו מודה לחילוק זה בין רב למעט, דמפ' לה כפירש"י וכדאמרן, גם ראיתי שם להרב דכתב דק' ליישב התוס' לפירש"י ובעניותין כבר יישבנוה.

(ז). מודה ריב"ן בפגין ובוסר ששלקן וכו', ופגי הסופות וכו' פגי הקרוסטומולין וכו' כצ"ל. וקאי אפלוג' דר"ע וריב"ן דמתני' (פ"ג מ"ו), דתנן הפגין והבוסר ר"ע מטמא ט"א, ריב"ן אומר משיבאו לעונת המעשרות, וקתני הכא דמודה ריב"ן שאם שלקן דבהכי ראויין לאכילה דמטמאין ט"א, וכן מודה ריב"ן בפגי הסופות כלו' סופי ענבים שלעולם נשארין בלא בישול שטמאין, דל"ד לפגין דאכתי לא גמר פירא דעתיד ליגמר, משא"כ סופי ענבים, וכיוצא בחילוק זו מחלק ש"ס בפ"ג דעירובין דכ"ח גבי כפניות וכדלקמן בסמוך, אבל בקרוסטומלין ואידך סבר ריב"ן דאפי' אחר שהגיעו לעונת המעשרות כל שלא נתבשלו כל צרכן אין מטמאין, אבל אם שלקן אפי' פחות מכן טמאין. והר"ש גרים הכא פחות מכן או ששלקן, והק' על זה מתוך הסברא היה נר' איפכא ע"ש, אבל לגי' הס' דידן ניחא וכדאמרן. ומיהו משמע מתוך ל' התוס' דכל זה אליבא דריב"ן, אבל לר"ע ליכא שום חילוק אלא כי היכי דפגין דתאנים וכן הבוסר מטמאין ט"א אפי' בקטנן, דסתמא קאמר דמשמע אפי' מיד משהוציאו, ה"נ כל שאר הפירות דמש"ה לא תנן דין שאר הפירות אלא כיילינהו לכלהו בפגין, (ובוסר דקתני אינו אלא לרבותא דריב"ן) ואע"ג דלענין מעשרות יש לכל פרי זמן קבוע כדתנן התם, וכן לענין שביעית תנן בפ"ד דשביעית מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגין משהזריחו אוכל בהן פתו בשדה, ביחלו כונס לתוך ביתו וכו', ושאר כל הפירות כעונתן למעשרות וכו' ע"ש, מ"מ לענין טו' אוכלא מיקרו מיד משהוציאו פרי, הואיל וראויין ע"י שליקה, ואפי' מקמי דליפלקינהו לר"ע, ובודאי דהלכה כר"ע מחבירו, והילכך הרמב"ם בפ"א השמיט לכל הך מתניתא ולא פי' אלא כדברי ר"ע דמתני'.

ברם אל עלינו חובת באור סוגיית הירוש' דהתם בפ"ד דשביעית, וזוהי ריב"ח בעי פגין מהו לעשות מהן מלוגמא, מאחר שהוא אוכל בהן פתו בשדה יהא אסור, או מאחר שאינו מכניסן לתוך הבית יהא מותר, תמן תנינן הפגין והבוסר רע"א מטמא טו' אוכלין, ריב"ן או' משבאו לעונת המעשרות, תני כאן מיד ולית כאן מיד, ר"ח בשם ר"ל בפגי תאנים היא מתניתא, הא בשאר כל הפגין אינן מטמאין ט"א עד שיבאו לעונת המעשרות, אר"י מתני' אמרה כן הפגין משיזריחו וכו', ר' פדת בשם ריו"ח הכל מודים בשביעית הכל מודים חברייא שאינן מטמאין ט"א ע"כ. והנה הבעיא דריב"ח ברורה דיש לדדין לכאן ולכאן, די"ל הואיל ואיכא לד היתר לאכילת ערתי פירי מיקרו ואסור לעשותן מלוגמא כדין פירות שביעית, א"ד כיון דאסור לאוכלם בקבע בבית אכתי לאו אוכלא נינהו ושרי, ובעי תלמו' למפשט מהך מתני' דעוקצין דתליא בפלוג', דלר"ע כי היכי דהוה אוכלא לענין ט"א ה"נ הוו אוכלא לאיסור מלוגמא בשביעית ולריב"ן שרי, ודחי תלמו' כאן בט"א תני מיד, כלו' מדסתם ר"ע וקאמר מטמא

טומאת אוכלין, פחות מכן ששלקן מטמאין טומאת אוכלין. (ח). רבי נחמיה אומר זיתים ובשר שסחטן עד שלא באו לעונת המעשרות, משקה היוצא מהן טהור, שאינו אלא שרף. (ט). לולבי הזרדין והחרובין עד שלא המתיקו, אין מטמאין טומאת אוכלין, משהמתיקו מטמאין טומאת אוכלין, אבל הלוף חרדל ותרמוסים ושאר כל הנכבשי׳, בין משהמתיקו בין עד שלא המתיקו מטמ׳ טמאת אוכלין. (י׳). קור ניקח בכסף מעשר ואינו מטמא טומאת אוכלין, כפניות ניקחות בכסף,

חסדי דוד

ט״א משמע דאפי׳ מיד כשיוליאו, ולית כאן בשביעית מיד כשהוליאו שיהא מותר לאכול פתו בשדה, א״כ אין ראיה משם דלר״ע יהא אסור מלוגמא, דהתם הא דמטמא ה״ט לפי שראויין לאכילה ע״י שליקה, תדע דמש״ה מיד כשהוליאו מטמא, אבל כאן שגבול נתן תנא דוקא משהזריחו וכו׳ לא דמי להתם, וא״כ בעיין כדקאי קאי אי חשיבי פרי לענין אי׳ מלוגמא אע״ג דלא מלי לכנוס בתוך ביתו או לא, ור״ח בשם ר״ל דהי בענין אחר דלא תפשוט בעיין מהכא, דסבר דמ״ש ר״ע דפגין מטמאין ט״א היינו דוקא בפגי תאנים, אבל בשאר כל הפירות אין מטמאין עד שיבאו לעונת המעשרות, ור״י אתא לסיועי לר״ל וקאמר תדע דפגין דתנן היינו דתאנים דוקא ממתני׳ דשביעית תלמדנו, דהתם נמי תנן כי הך לוש׳ דפגין והיינו דוקא בתאנים מדתנן משהזריחו וכו׳ ביאלו וכו׳, והך שיעורא לא תנן גבי מעשר אלא בתאנים דתנן מאימתי וכו׳ התאנים משיבהילו, ור׳ פדת בשם ריו״ח פשיט לבעיא דהכל מודים בשביעית דמיד שהוליאו פרי יש להחמיר משום קדושת שביעית שלא לעשות ממנו מלוגמא, ואע״ג דלא חשיב פרי ולא אוכלא לענין שאר דברים, והדר מפ׳ מאן הכל מודים אפי׳ חברייא שאינן מטמאין ט״א עד שיגיעו לעונת המעשרות, דהיינו ריב״ן וסיעתיה מודו לענין שביעית. ובודאי דהכי קי״ל הואיל ומסיק ריו״ח הכי, וה״ט דהרמב״ם בפ״ה מה״ש פ׳ סתם דכל שהוא מיוחד למאכל אדם אין עושין מלוגמא, ולא התיר אלא קולין ודרדרין הרכין ע״ש, ומהר״א המפ׳ שם לא נתכוון בפי׳ הסוגייא כלל. והנה הלום ראיתי להר״ב ח״ן במתני׳ שהאריך ורלה לפ׳ דעד כאן ל״ק ר״ע דמטמא אלא כשהזריחו דומיא דהכיא דשביעית, והביא קלת מלי׳ הירוש׳ והשיאו לדבר אחר וגייז מניה ליש׳ טובא, ובדברי ריו״ח הוסיף דברים הרבה, וכתב שא״א להשוות דעת הרמב״ם לענין דינא עם הירוש׳ ע״ש שאין להאריך.

(ח). רנ״א זיתים ובוסר וכו׳, כל״ל. והנה אע״ג דתני לה הכא בשם ר״נ הלכתא הכי, ובהא אפי׳ ר״ע דלעיל מודה, דהא טעמא דמטמא ט״א אינו אלא הואיל וראויין ע״י שליקה כדכתי׳ לעיל, אבל סחטן כשהן חיים אין ספק דלא חשיב משקה דלא חזי, ופי׳ כן הרמב״ם שם דין ה׳, וכתב דהיינו כשלא הביאו שליש, והוא מהירוש׳ פ״ק דמעשרות כמ״ש מרן. ומ״ש לולבי הזרדין[45] וכו׳, היינו מתני׳ אלא שהוסיף כאן של חרובין, ועוד הוסיף סיפא אבל הלוף וכו׳, וכ״פ הרמב״ם שם דין י״ד, וטעם החילוק נר׳ דהנך דרישא נפישי מרירותן וצריכין לעמוד ימים בכבושן עד שימתוקו, הילכך לא חשיבי אוכלא עד שימתוקו, אבל הנך דסיפא א״צ לעמוד כ״כ הילכך מיד כשכבשן חשיבי אוכל. ומ״ש קור[46] וכו׳, הנה בפ׳ בכל מערבין דכ״ח מייתי לה אלא שיש איזה שינוי ממה ששנויה כאן, דהתם ליכא אלא סברת ת״ק וסברת ריה״ו, ולא נזכרו דברי ריב״ן כלל, ובדברי ריה״ו ה״ג התם ריה״ו או׳ קור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שהוא נקח בכסף מעשר, וכפניות ה״ה כפרי לכל דבר אלא שפטורות מן המעשר, ובגמ׳ פריך ריה״ו היינו ת״ק, ומשני אביי שלקו וטגנו א״ב, ורבא אמר דלכ״ע שלקו וטגנו מטמא דלא גרע מעור ששלקו, אלא ברכה א״ב, לת״ק מברך בפה״א ולר״י שהכל, דהיינו לכל דבר דקאמר ע״ש, ומיהו לא נתבאר בגמ׳ אי פלוגתייהו בברכה היינו בלא שלקו או בשלקו. ומיהו משמעות הסוגייא דלת״ק אע״ג דלא מטמא ט״א קודם שליקה מ״מ מברך פה״א, ולריה״ו אפי׳ אחר ששלקו אע״ג דמטמא ט״א מ״מ אינו מברך אלא שהכל, וטעמיה דריה״ו ברור בגמ׳ בתר הכי גבי פלוג׳ דשמואל ור״י משום דלא נטעי אינשי דקלא אדעתא דקורא, אבל טעמיה דת״ק לא נתבאר דהיאך יתכן דמברך בפה״א ושאין בו ט״א, והתו׳ כתבו שם וז״ל ואע״ג דלענין ברכה מיקרי פרי, מ״מ לא חשיב לטמא ט״א ע״כ, ואין בדבריהם טעם, אבל למדתיו מדברי הריטב״א בהדו׳ והיינו דלענין ט״א כתיב מכל האוכל אשר יאכל, כלו׳ דעיקרו לאכילה ואם מניחין אותו יהא ראוי לאכילה לעתיד, משא״כ קור שאם מניחו מתקשה ויולא מעלמו מתורת אוכל, ואמנם לענין אם חייב במעשרות או לאו אע״ג דלא נתבאר בדברי ת״ק, מ״מ מדתנן סתמא דמתני׳ בנדה (פ״ו מ״ה) כל שחייב במעשרות מטמא ט״א, וליכא מאן דפליג, מוכח דפטור ממעשר, דאל״כ אלא דחייב ה״נ היה מטמא ט״א, ומיהו אין מזה הכרח דאולי ההיא מתני׳ ריה״ו היא, אבל לת״ק כיון דמברך בפה״א הה״נ דחייב במעשרות, אלא דמ״מ ממה שלא אמר אלא נקח בכסף מעשר, טפי משמע דפטור, דאם אי׳ דחייב פשי׳ דנקח בכסף מעשר, ותדע דאל״כ אמאי לא קאמר רבא א״ב מעשר, ואמאי הולרך לאהדורי אברכה, א״ו דממעשר פטור לכ״ע, וה״נ משמע דלכ״ע אין מערבין בו מה״ט גופה מדלא קאמר א״ב עירוב.

ובמ״ש אח״כ בכפניות, פשוט דחסר כאן תיבה א׳ ול״ל נקחות בכסף מעשר, ושם בגמ׳ מוכח בש״ס דלת״ק ה״נ דחייבות במעשר, וכן פירש״י להדיא דלת״ק חייבין דלכל מילי פירא נינהו, ואמנם מ״ש כאן ריב״ן אף שלא נזכר שם בגמ׳ וגם הר״ש לא הביאו, נלע״ד דט״ס הוא ול״ל ריב״ן אוסר בכולן, ופי׳ אוסר ליקח בכסף מעשר בין הקור ובין הכפניות. ודברי ריה״ו בקור כבר נתבארו מהסוגייא דהתם, ומבואר משם דמאי דמסיים כאן ומטמא ט״א ט״ס ויש למוחקו, דא״כ מאי פריך ריה״ו היינו ת״ק וברור, ואולם מ״ש ריה״ו בכפניות הרי הן כפרי לכל דבר אלא דפטורין מן המעשר, אע״ג דפשט הלשון ממ״ש כפרי לכל דבר משמע דמוסיף הוא על ת״ק, דת״ק לא קאמר אלא דנקחות בכסף מעשר ושמטמאות ט״א, אבל לשאר מילי לאו פירי נינהו ואין מערבין בהן ואין מברכין

45) עיין מ״ש בתוספתא כפשוטה ח״ב (מע״ש), עמ׳ 724.
46) עיין מש״ש עמ׳ 725 ואילך ולעיל שם (שביעית), עמ׳ 525 ואילך.

ומטמא טומאת אוכלין. (יא). רבי יוחנן בן נורי אומר קור הרי הוא כעץ לכל דב', אלא שהוא ניקח בכסף מעשר, ומטמא טומאת אוכלין, כפניות הרי הן כפרי לכל דבר, אלא שהן פטורות מן המעשר. (יב). ערלה וכלאי הכרם ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפרי מצורע ופטר חמור ובשר בחלב, כולן הן מטמאין טומאת אוכלין, רבי שמעון או' כולן אין מטמאי' טומאת אוכלין, וכן היה רבי שמעון אומר יש נותר שהוא מטמא טומאת אוכלין, ויש נותר שאינו מטמא טומאת אוכלין, כיצד לפני

חסדי דוד

עליהן אלא שהכל וכ"ש שפטורין מן המעשר, וריוה"נ פליג וסבר דפירא נינהו לכל דבר רק שפטורין ממעשר דלאו גמר פירי נינהו, מ"מ ממ"ש בגמ' כי הוה ס"ד דאיירי בנסחני א"כ בהא לימא ריוה"נ פטורות מן המעשר ע"ש, ש"מ דלת"ק במעשר נמי חייבין, וכ"נ להדיא מפירש"י דפי' על דברי ריוה"נ אלא שפטורין מן המעשר דלא נגמרה מלאכתן, ולת"ק חייבות דלכל מילי פירות נינהו ע"ש. אך ק' דא"כ הא דאמר רב שם לעיל דאין מערבין בכפניות היינו דלא כמאן, דהא לת"ק פירות נינהו לכל מילי, וריוה"נ נמי לא פליג אלא לענין מעשר, ומיהו לק"מ דאע"ג דמעיקרא הוה ס"ד דש"ס לפרושי הכי, מיהו בתר הכי נר' דהדר ביה, ומפי' דת"ק לאו לכל מילי קאמר כי משני לעולם לאו בנסחני, אלא דלענין טו' אוכלין שאני לפי שיכול למתקן ע"י האור ואפי' קודם מיתוק חשוב אוכל לפי שבקל יכול למתקן כמש"ש התו', וכן ליקח בכסף מעשר משום דס"ס פרי מפרי וג"ק נינהו, אבל לשאר מילי אה"נ דס"ל לתנא קמא דלאו פירא נינהו, ואין מערבין בהן ואין מברכין אלא שהכל, ולריוה"נ פירי נינהו לכל דבר אלא דלאו גמר פרי ולפי' פטורין ממעשר, והשתא הויא דרב אתי שפיר כת"ק, ואע"ג דלענין עירוב לא בעי' פירי מ"מ בעי' שיהא אוכל בשעה שמערב שלא יהא מחוסר תיקון, והלכה ודאי כת"ק, דאע"ג דבקור נקטי' כריוה"נ, היינו משום דשמואל ס"ל כוותיה, אבל במאי דלא גלו אמוראי דעתייהו הדרן לכללין דת"ק רבים נינהו. והרמב"ם לא ביאר דין הכפניות לא לענין כסף מעשר ולא לענין עירוב, אבל לפטור ממעשר כבר כתב בכלל בפ"ה מה"מ דפירות שאין ראויין לאוכלן בקטנן אין חייבין במעשר, ופשוט דכפניות בכלל ע"ש. ואולי דלא הוצרך הרמב"ם לכתוב בהדיא איסור העירוב, משום דמובן ממ"ש במקומות אחרים, דממ"ש בפ"ח מה' ברכות דעל הפגין אינו מברך אלא שהכל, ש"מ דלאו פירי נינהו, וגם ממ"ש בפ"א מהטו"א הכפניות והפגין הרי הן כאוכלין ומקבלין טו', דייק באומרו כאוכלין ולא קאמר אוכלין, לאשמועי' דאה"נ דלאו אוכלין נינהו, והילכך ממילא דאין מערבין בהן משום דלא הוו אוכלין בשעה שמערב, ומ"מ הרי הן כאוכלין לטמא ט"א, לפי שיכול למתקן ע"י האור וכמ"ש בגמ', וכן ליקח בכסף מעשר, ולא הוצרך להתירו להדיא דנלמד במכ"ש מקור, וראיתי להר"ב ח"ן שכתב וז"ל לא ידעתי למה השמיט הרמב"ם דין הכפניות לענין מעשר ע"כ, ותימא דהרב אזיל בתר איפכא, דאדרבא לענין מעשר לא השמיט, אלא זה דבר השמטה לענין עירוב ולענין כסף מעשר, אולם מה שהק' שם הרב על התי"ט בענין הקור דבריו אמת ולדק ע"ע.

(יב). ערלה וכלאי הכרם וכו'. פשוט דכל הנך איסורי הנאה נינהו, ואיכא נמי אחריני וכדבעי' למימר לקמן, וכל הני שנויים בפ"ב דקידושין (נ"ו ב') במתני' לענין המקדש בהן או בדמיהן, ובסדרן עיין מש"ש בס' ש"ל בס"ד, וכן בל' לפרי מלורע, והך מתניתא מייתי לה תלמו' בפי"ב דמנחות דק"א, ובפ"ק דבכורות (ט' ב') והביאה הר"ש בפרקין, וכאן לפנינו חסר בדברי ר"ש וכל"ל, כולן אין מטמאין ט"א, ומודה ר"ש בבב"ח שמטמא ט"א, וכתב הר"ש בפי' המנחות ובפ"ק דבכורות מפי' טעמא דר"ש, עד כתיב מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל, והני כלהו אי' הנאה נינהו ומודה ר"ש וכו', במנחות ובבכורות מסיים בה הואיל והיתה לה שער הכושר, (ופירש"י דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא לא מיתסר עד שיבשלנו) ופריך עלה מאי איריא שהיתה לה שעת הכושר ת"ל דאתה יכול להאכילו לאחרים, דר"ש שרי בב"ח בהנאה, ומשני חדא ועוד קאמר וכו' ע"כ, ואי קשיא רבנן האי מכל אשר יאכל מאי דרשי ביה, תריץ דאצט' לרבנן לכדדרשי' בת"כ (שמיני ריש פרק ט', נ"ד ע"ג) לשיעור ט"א למכ"ל אפי' לטו' עלמן, ולמכ"ל לטמא אחרים דהיינו כביצה, שכך שיערו חכמים שנאכל בבת א', דבית הבליעה אינו מחזיק יותר מבילת תרנגולת, ולר"ש ל"ל דתרתי מדרים שיעורא מיתור התיבה דאשר יאכל, ואידך מדלא כתיב אשר יאכל בחול"ס ופת"ח אלא יאכל [בצירי וקמץ וצירי] דמשמע לאחרים, ורבנן יאכל יאכל לא דרשי. והא דלא תני הכא גם חמץ בפסח וחולין שנשחטו בעזרה כדתנן התם (קידושין פ"ב מ"ט)[47], וה"נ תנן להו בשלהי תמורה (פ"ז מ"ד ואילך), וכן בהמת קדשים שהפילה וחטאת העוף הבאה על הס', אין לורך לומר תנא ושייר דבמכ"ש אתו מהנך, דהא כלהו הנך אסירי בהנאה מדאו' לעולם ולוקין עליהם, אבל חמץ בפסח איברא דבתוך הפסח אסור בהנאה מדאו', אבל חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן, ופשוט טפי מהנך דמטמא ט"א, וכן חולין בעזרה, ל"מ למ"ד שאינן אלא מדרבנן (פסחים כ"ב א', וש"נ), אלא אפי' למ"ד מדאו' אינן אלא בלאו הבא מכלל עשה וקילי מהנך, ונפל דקדשים וחטאת העוף י"ל דהוו בכלל פגול ונותר דתנא בתר הכי, דכל אלו קדשים פסולין נינהו. ומיהו הא קשיא דאמאי לא תנא אי' ע"ז, כגון פירות דאשירה, וכן תקרובת ע"ז דחמירי מהנך שהם נשרפין ואפרם אסור, ומדלא תנינהו וליכא למימר תנא ושייר דמאי שייר דהאי שייר, דהנהו דאמרן לא חשיבי שיורא מטעמא דכתי', הילכך נ"ל דאה"נ דהנהו אין מטמאין ט"א דמאיסי טפי, וכ"ש דנכרים גופייהו פרישי מנייהו מלמיכלינהו, משום דקדישי להו ואין ראויים לאכילה אפי' לנכרים[48]), ול"ד

47) וחמץ בפסח לא נזכר במשנה שם, עיין בתוספות שם נ"ו ב', ד"ה המקדש.

48) דברי רבינו תמוהים מאד, עיין שמות ל"ד, ט"ו, תהלים ק"ו, כ"ח (ועיין ע"ז כ"ט ב' ועוד בב"מ). ועיין בפי' הרמב"ן לשמות שם ובהשגותיו לס' המצוות להר"מ ל"ת קצ"ד. וגוי כשהוא שוחט לאכילה אסורה בהנאה לר"א משום תקרובת כפי שמוכח בב"מ.

זריקת דמים אין מטמא טומאת אוכלין, לאחר זריקת דמים מטמאין טומאת אוכלין, פיגול מקדשי קדשים ומקדשים קלים אינו מטמא טומאת אוכלין.

(יג). כרשינין מטמאין טומאת אוכלין דברי רבי יהודה, ורבי שמעון אומר אינו מטמא טומאת אוכלין, אמ' לו רבי יהוד' יש לך דבר שהוא חייב

חסדי דוד

לכלהו אידך דאע"ג דאין אתה יכול להאכילן לנכרים, אפ"ה חשיבי אוכלין לרבנן משום דנכרים גופייהו אכלי להו, אבל ע"ז פרישי מינה כדאמרן, וכדחזי' ממה שתרגם אנקלוס (בראשית מ"ג ל"ב) ע"פ כי לא יוכלון המצרים לאכול וכו', ומסתמא ה"נ פירות דאשירה פרשי מנייהו, וכן מהתקרובת כך היה נר' לכאורה, אלא דיש לדון דלאו כל נכרים שוין, ואיכא דפלחי להא ואיכא דפלחי להא ואיכא דפלחי לאידך, ומשכחת לה דהנהו דלא פלחי להכיא ראויה להן לאכול והכא מסתבר וכדלקמן.

ומ"ש אה"כ וכן היה רש"א וכו', כל זה תניא התם במנחות, ופירש"י לן לפני זריקה לא היתה לו שעת הכושר, ובסיפא דפיגול מסיים התם פיגול במנחה מטמא ט"א, והנה מ"ש פיגול בין בקק"ק בין בקק"ל אין מטמא, פשוט דכיון דפיגול אינו אלא במחשבת שחיטה או זריקה נמצא שלא היה לו שעת הכושר, דמהיים לא היתה ראויה לאכול, וכשנשחטה נמי אינה ראויה עד אחר זריקה והוא פיגול בזריקה, אשתכה דלא הו"ל שעת הכושר, משא"כ במנחה שהי"ל שעת הכושר קודם שקדשה בכלי, ופריך מינה לר' הושעיא דאמר לעיל דלר"ש פיגול במנחה אינו מטמא ט"א, ומוקי ההיא דר' הושעיא שקדשו במחובר, וע"ש בסוגייא מאי דשקיל וטרי אליביה דר"ש דסבר כל העומד ליפדות כפדוי, אי אמרי' נמי כל העומד ליזרק וע"ש בתו', ומיהו אליבא דרבנן אין שום חילוק וכולן מטמאין ט"א, וכ"פ שם הרמב"ם ז"ל וכייל ותני כלהו מילי דמתניתא ובכללן פגול ונותר, וכדי להודיע דאיכא תו מילי כה"ג אף שלא נזכרו במתניתא, כגון חמץ וכדלעיל הילכך הוסיף בשר פרה אדומה, שכך מבואר בפ' או"ב (חולין פ"א ב') וסיים באומרו אעפ"י שכל אלו אסורין בהנאה כולן מתטמאין ט"א, וכוונתו דהשתא ממילא תוכל לדון מדעתך דה"נ לכל אי' הנאה דכלהו טמאין ט"א, ולענין אי' ע"ז נר' שיש ללמוד מדין נבלה והחלב שיש חילוק בין כפרים לכרכים, ה"נ י"ל דבאתרא דרוב גוים שבאותו מקום פלחי לה ופרשי מינה, שם אינו מטמא ט"א אא"כ חישב עליהן להאכילן לנכרים דלא פלחי לה כמו החלב בכפרים, אבל במקומות דרוב גוים שיש שם לא פלחי לה, פשי' דא"ל מחשבה כמו החלב בכרכים.

(יג). כרשינין וכו', א"ל ר"ש יש לך דבר שאינו מטמא ט"א וחייב וכו', כצ"ל. וכך העתיק הר"ש (פ"ג מ"ז) ופי' יש לך וכו', כלו' והכרשינין אין חייבין במעשרות ע"כ. כלו' דריה"ו ס"ל כשם שחייבין במעשרות כך מטמאין ט"א, ור"ש סבר איפכא כשם שאין מיטמאין כך פטורין ממעשרות, ועדיין צריך להבין מאי האי דקא מהדר ליה ריה"ו לר"ש אף אתה כפרת בהלכה, כאילו היא הלכה למשה מסיני דכרשינין חייבין במעשרות שאין יכול ר"ש לכפור. ולהבין דברים הללו אובין תחלה ל' הירוש' בפ"ד דחלה, אמתני' דתנן התם גבי אלו ניתנין לכל כהן כרשיני תרומה ר"ע מתיר וחכמים אוסרין, א"ר יונה ר"ע כדעתיה דו ר"ע אמר כל מעשיה בטו', א"ר יוסי אפי' מחלפא שיטתיה שנייא שאין אדם מלוי לטמא אוכלי בהמתו, מפני מה לא גזרו על הביקייא במגעליהן יצאת עמהם מאלכסנדריא, אימתי גזרו על הכרשינין רי"א בימי רעבון, ר"ח בשם ר' בימי דוד אמרין היא הדה היא הדה ע"כ. ונר' לפ' דר' יונה סבר דר"ע דמתיר כאן לתת כרשיני תרומה אפי' לכהן ע"ה, ולא חייש לשמא יטמאנה בטו' ע"ה ונמצא שהוא גורם לה טו', משום דלשיטתיה אזיל דבפ"ב דמעשר ב' פליגי בכרשיני תרומה, בש"א שורין ושפין בטהרה ומאכילין לבהמה בטו', משום דסברי ב"ש דבעיא שימור ככל שאר תרומה ואסור לגרום לה טו' עד שעת נתינתו לבהמה, דאז ודאי א"ל שימור, ובה"א שורין בטהרה אבל שפין בטו' וכ"ש מאכילין, ורע"א כל מעשיה בטו' אפי' השרייה אע"ג דהוא מטמא אותה בידים, דכיון דסתמן מאכל בהמה ולא אכלי להו אינשי אלא בשנת רעבון, הילכך מותר לטמא אותה אפי' בידים, אבל לב"ה דסברי דאסור לשרות אותה בידים בטו', אה"נ דאסור ליתן אותה לכהן ע"ה, והשיבו ר"י דאינו כן, אלא אפי' מחלפא שיטתיה והוה סבר כב"ה היה מתיר כאן, משום דאינו אלא גורם לה טו', ובהא אפי' ב"ה מודו שהרי אינו מלוי שם כדי שנחוש שיטמאנה הוא עצמו בידים כשיתננה לפני בהמתו, אלא דע"י מה שנותנה לע"ה נמצא דגורם לה שהע"ה יטמאנה, והרי אינו מוזהר עליה לשומרה בטהרה, כיון שאינה עיקר אכילת אדם, דהיינו דאמור ב"ה שורין דוקא בטהרה, דאל"כ כיון שהוא שורה אותה בטו' הוא מטמאה בידים, ומש"ה נקטי שורין שההכשר והטו' באין כא', והענין הוא שאסור לטמא אותה בידים, אבל כיון ששרה אותה בטהרה שפין ומאכילין בטו', כלו' שאינו צריך ליזהר בה שלא תיטמא קודם שישוף בה או קודם שיתננה לבהמתו, אמנם אין הכוונה שיכול לטמאותה בידים אלא כדאמרן, וכך למדתי מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב דין ז' וז"ל התלתן והכרשינין של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, ה"ז מותר לעשות כל מעשיהן בטו', ואינו נזהר אלא בעת שרייתן במים, שאם שרה אותם בטו' הרי טימא אותם בידים, אבל אחר השרייה אינו נזהר לא בעת שסף הכרשינין ולא בעת שמאכילן לבהמה, לפי' נותנין תרומת תלתן וכרשינין לע"ה ע"כ. ומרן בכ"מ כתב שם דפי' כר"ע, והק' דהא לא קי"ל הלכה כר"ע אלא מחבירו ולא מחביריו, וניחא ליה דכיון דבהך סוגייא דירוש' שקלו וטרו במלתיה דר"ע, משמע דהלכתא כוותיה, והגיה בל' הירו' דבמקום שאין אדם מלוי לטמא ל"ל מלווה מלטמא ע"ש, וליפרי לן מרן דלא משום דסבר כר"ע הוא דפי' הכי, דא"כ באידך נמי הוה פסיק כוותיה דר"ע התיר אפי' השרייה, דהא כל מעשיה קאמר לגמרי, ומוכרח דאל"כ ר"ע היינו ב"ה, ורבינו אסר השרייה אלא כב"ה הוא דפי', וכל מעשיה שאמר תחלה היינו חוץ מהשרייה כדמפ' ואזיל מיד, וטעמו שאז מטמא אותה בידים וזה אסור, ואינו מותר אלא לגרום לה טו' ע"י שאינו נזהר במעשיה ואינו משמר אותה, ומה"ע נמי מותר ליתן אותה לע"ה אפי' לב"ה, דהא אינו מטמא אותה בידים אלא גורם לה טו', לפי שע"ה חזקתו טמא והיינו דמסיים לפי'

במעשרו' ואינו מטמא טומאת אוכלין, אמר לו רבי שמעון יש לך דבר מטמא טומאת אוכלין וחייב במעשרות, אמר לו ר' יהוד' אף את' כפרת' בהלכה. (יד). תלתן הכל מודין שהוא מטמא טומאת אוכלין,

חסדי דוד

נותנין וכו', ומאי דפי' רבינו דנותנין אותה לע"ה, לא משום דר"ע אמר כן אלא דר"י בש"ם מפי' דאפי' כב"ה אתיא, דכי היכי דסברי דא"ל ליזהר בשמירתה דמש"ה שפין בטו', כיון דאינו מטמא אותה בידים הואיל ולא הוכשרה, ואע"ג דכיון דאינו נזהר בשמירתה אולי דתבא לידי הכשר וטו' לית לן בה, ה"נ מותר ליתנה לע"ה, נמלא דכפי סברא זו הכמים דפליגי הכא על ר"ע ואוסרים ליתנה לע"ה אתו כב"ש דסברי שפין בטהרה, והילכך לית הלכתא כוותייהו. והשתא קאמר עלה ש"ם דמאחר דחזי' דלב"ה מותר לגרום לה טו', מוכרח לומר דהיובה במעשר לאו מדינא ככל שאר פירות וקטניות, דאפי' למ"ד דתרומת פירות תקנתא דרבנן, ל"ל דהא דכרשינין קילא מכלהו דלאו מתקנתא דרבנן, אלא דגזרו עליהן אע"ג דמדינא לאו פירי נינהו דאינם אלא עיקרן לבהמה, אלא משום דבשעת הדחק נאכלין, ומעתה קשיא ליה לתלמו' דא"כ מפני מה לא גזרו ג"כ על הביקייא, דקים ליה לש"ם דהא נמי אע"ג דמאכל בהמה הוא מ"מ נאכל לאדם בשעת הדחק, ובפי' בתרא דמעשרות תנן זרע לוף בעליון וכו' ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלין פטורין מן המעשרות, והתם מייתי ש"ם דתני עלה שאר זרעוני גנה אסטים זרע קולה זרע ביקייא ע"ש, (ופי' ביקייא פי' במוסף הערוך בל' יוני מין עשב וקטנית אשר זרעו שחור דומה לעדשה והזרע עם העשב מאכל בהמה) ואמאי פטור מ"ש מכרשינין, ומשני במגעליהן ילתה וכו', ונר' הכוונה דזרע זה לא הוה שכיח בא"י כלל אלא דבזמן שהיו יש' באלכסנדריא של מצרים כשעלו משם לארץ הוליאוהו משם, וכיון דעיקרו לא היה גדל אלא בח"ל, אע"ג דמצרים וסביבותיה דבכללם אלכסנדריא תקנו חכמים לעשר, מ"מ לא תיקנו אלא בדבר שעיקרן לאדם, אבל לא במה שעיקרו לבהמה, ומאחר שמין זה רוב גדילתו בח"ל ומעיקרא לא היה גדל בא"י כלל אפי' אם אח"כ זרעו אותו בארץ לא ראו לגזור בו שלא לחלק, ול"ד לכרשינין שגדלין הרבה בא"י ומעולם היו גדלין בארץ, כך נר' כוונת הך שינוייא, ומ"מ ל' במגעליהן לא דייק, ואולי דל"ל במיעליהן כלו' כשעלו משם לא"י. ואח"כ בעי אימתי גזרו על הכרשינין, ומשני בימי רעבון והדר מפרש דהיינו ברעבון שהיה בימי דוד, ומוהר"א המפ' פי' בדברים עפלים ע"ע, ולמדנו מהסוגייא הנז' דגזרה זו שגזרו על הכרשינין לחייבן במעשר גזרת ראשונים היא מנביאים הראשונים שבימי דוד, ול"ל שכך היתה קבלה בידם, ובזה יש לפי' דזהו מ"ש ריה"ו לר"ש מאחר שאתה פוטרן ממעשר, נמלא כמו שאתה כופר בהלכה, דכיון שהיא גזרת דוד המלך וב"ד אין שום ב"ד יכול לבטלה כאילו היא הל"מ, ור"ש סבר דלא גזר דוד אלא לההוא זימנא ולא לעתיד לדורות [49]), הילכך מוקמי' אדינא דעיקרן לבהמה ופטורין.

ומ"ש תלתן הכל מודים וכו', כלו' אפי' ר"ש, וממילא דה"ל חייב במעשר, וטעמא דר"ש פליג בכרשינין ומודה בתלתן [50]) למדתי מדברי הרמב"ם בפ"א מה"ת, שכתב הכרשינין אעפ"י שאינן מאכל אדם הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון חייבין בתו"מ, ואח"ז כתב התלתן אעפ"י שאינו אוכל אדם כשיקשו, הואיל ורוב האדם אוכלין אותן בתחלתן הרי הן חייבין בתו"מ ע"כ. למדנו דכרשינין אינן אוכל אדם אפי' בתחלתן, אלא דבשני רעבון אוכלין אותן, ומן הדין לא הו"ל לחייבן במעשר אלא בשני רעבון שאז זורעין אותן לאדם, אבל כשהשנים כתיקונן דלא אכלי להו סתמן שזורעין אותן לבהמה ודינא הוא שיהיו פטורין, אלא שחייבין מגזרת חכמים אליבא דריה"ו דפי' הרמב"ם כוותיה לפום כללא, ור"ש סבר דלאו גזרה קיימת הואי וכדלעיל, הילכך מוקמי' אדינא דבסתמא פטורין דסתמן לבהמה, אבל בשני רעבון מסתברא דמודה ר"ש דחייבין דהואיל ואכלי להו מסתמא אדעתא דהכי זורעין אותן, ולא גריעי מסיאה ואזוב וקורנין שאם מתחלה זורעין לאדם חייבין, כדאי' בפ' בא סימן דנ"א. אמנם התלתן רוב ב"א אוכלין אותו בכל זמן בתחלתו קודם שיתקשה, הילכך חייב בתו"מ מדינא, ולענין ע"א הכרשינין אע"ג דלריה"ו חייבין בתו"מ משום גזרה, מ"מ לא אשכחן דגזרו עליהן ע"א, וא"כ איכא למימר מאי דגזור גזור מאי דלא גזור לא גזור, ואע"ג דתנן בנדה (פ"ו מ"ה) כל שחייב במעשר מיטמא ע"א, י"ל דכל שחייב מדינא קאמר, מ"מ הואיל וקתני הכא דלריה"ו מטמא ע"א, אית לן למפסק כוותיה לגבי דר"ש, ומיהו הואיל ואינו מאכל אדם מסתמא הילכך לית לן לפרושי מלתיה דריה"ו דמטמא אלא כשחשב עליו לאכילת אדם, ור"ש סבר דבטלה דעתו, וה"ט דפי' הרמב"ם בפ"א מהט"א הכרשינים אם יחדן למאכל אדם מתטמאין ע"א, דש"מ הא לא ייחדן אין מיטמאין, אבל התלתן לא הוצרך רבינו לכתוב מה דינו לענין ט"א, דממילא מובן ממ"ש בה"ת והיינו דבתחלתו דרוב האדם אוכלין אותו פשי' דמיטמא ולא בעי מחשבה, ואחר שנתקשה אינו מיטמא ואפי' חישב בטלה דעתו, וממילא דמ"ש כאן בתוס' תלתן הכל מודים שטמא היינו דוקא קודם שיתקשה, ואולם מ"ש כאן בביקייא דאינו מיטמא ט"א, פשוט הוא וכבר נת' מתוך הירוש' שכתבנו לעיל דאפי' גזרת מעשר לא היה בו [51]), וה"ט שהשמיטו הרמב"ם, בפרט דכבר שמעי' מהתם שאינו מצוי ברוב המקומות, אכן דין הקור כתבו הרמב"ם שם דין י', הקור ה"ה כעץ לכל דבר ואם שלקו וטגנו מיטמא ט"א, והוא מהש"ם דעירובין (כ"ח ב') כדכתי' לעיל, ונר' בין מל' הש"ם בין מל' הרמב"ם דתרווייהו בעי' כדי שיהא ראוי לאכילה שליקה תחלה ואח"כ טיגון, ולפי"ז אולי שיש להגיה ה"נ הכא שלקו וטיגנו, דתיבת הימנו דקאמר לא דייקא כ"כ, ואפי' תימא דאין כאן טעות אלא דסגי בשליקה להתוס', מ"מ הואיל ובש"ם קאמר שלקו וטגנו אין לנו אלא כתלמו' דידן. ובזה מובן היטב ההפרש שבין קור לכפניות לענין ט"א קודם שימתקם ע"י האור, דכפניות בקל למתקן כמש"ש בשם התו' אבל הקור בעי שליקה וטיגון.

49) לעיל תרומות פ"י ה"ה מפורש שר' שמעון מחייב כרשינין בתרומה, ועיין גם במשנת מע"ש פ"ב מ"ב. ובתס"ר, עמ' 188, פירשתי שר' שמעון כפר בכלל משנת נדה פ"ו מ"ה, ואין למדין מן הכללות, ויש שחייב במעשרות ואינו מטמא טומאת אוכלין. ועיין מ"ש רבינו להלן.

50) בירושלמי תרומות פי"א ה"ו, מ"ח ע"א: לית כאן תלתן, תלתן דבר תורה.

51) ועיין גם בתוספתא סוף מעשרות.

ביקיא אינו מטמא טומאת אוכלין, קור ששלק הימנו מטמא טומאת אוכלי', התמרים והגרוגרו' שנתנן בקדירה בתבלין, מטמא טומאת אוכלין עד שיפסלו לכלב, רבי יהודה אומר חגבים שנתנן בקדרה והחבילו, מטמאין טומאת אוכלין עד שיפסלו מלאכול לאדם. (טו). אמר רבי יהודה לא

חסדי דוד

(יד). התמרים וכו', עד שיפסלו לכלב. הר״ש (פ״ג מ״ז) גריס שיפסלו מלאכול לאדם, וכך העתיקה הרמב״ם בפ״א דין (ע') [ח'], ומרן כתב עליו תוס' בסוף ע״י, אלא שכתוב בה עד שיפסלו לכלב והיא נוסחא נכונה ע״כ, ויש לתמוה על דבריו טובא, חדא דהרי בפ״ב דין י״ד כתב רבינו כל אוכל שנפסד עד שאינו ראוי למאכל אדם אינו מקבל טו', ואיברא דהראב״ד שם השיגו מדתנן כל המיוחד למאכל אדם טמא עד שיפסל מאכילת הכלב, מ״מ הרי מרן גופיה שם העמיד וקיים דברי הרמב״ם מכח הסוגייא דפ' דם שחיטה (כריתות כ״א א'), דמוכח דמתני' דקתני עד שיפסל מאכילת הכלב, היינו לאפוקי מניה טו' אם כבר נטמא מתחלה, אבל לאהותי לה טו' בעי שיהא ראוי לאכילת אדם, וכיון שנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טו', והכא דאיירי לאהותי לה טו', היכי אמר מר דנוס' דלכלב נכונה, ולא עוד אלא דהכא אפי' לשי' הראב״ד לא מתוקמא נוס' דלכלב כלל, דאע״ג דבעלמא ס״ל דמקבל טו' עד שיפסל לכלב, הכא שנתן תמרים הללו בקדרה כתבלין, דהיינו לטעמא בעלמא, הרי נודע דתבלין אינם מקבלין טו' כדתנן בפרקין, וכמ״ש הרמב״ם שם דין ו', דאע״פ שאוכלין אותן כיון שאין נאכלין להנאת גופן אלא מפני שנותנין טעם במאכלות, ומיהו הכא קמ״ל מתניתא דתמרים וגרוגרות אעפ״י שנתנם בקדרה כתבלין, הואיל ועיקרן מיוחדין למאכל אדם לא נפקי מדין קבלת טו' משום שעשאן כתבלין, ומיהו מלתא דפשי' דהיינו דוקא כל זמן שראויין לאכילת אדם, אבל כשנפסלו מאכילת אדם ודאי שדנים אותם כתבלין, מאחר שעשאן כתבלין ודהה אותן בידים ולא מקבלי טו', ויותר אני תמה דמרן לא נחית לסיפא דחגבים, דקתני עד שיפסלו מלאכול לאדם, ומ״ש דרישא לכלב ובסיפא לאדם, הרי חגבים נמי מאכל אדם הן כדחזי' לעיל בפ״ק, א״ו גי' הרמב״ם נכונה ועיקר וכמו שהעתיק הר״ש ג״כ וכדאמרן, ובהא נמי יש להפלא שלא השגיח מרן בדברי הר״ש, סוף דבר דלאדם גרסי' אפי' ברישא. ואמנם בסיפא דחגבים יש ע״ש בין בנוס' דידן בין בנוס' הר״ש, דמ״ש כאן והחבילו אין לו הבנה[52]), ומ״ש בנוס' הר״ש והתבלין הביא נמי לא מתוקמא, אלא נר' דל״ל והתבילו, כלו' שנתנו טעם כתבלין, א״נ גרסי' כתבלין כמו ברישא, והא דנקט תנא תרתי, י״ל דאי תנא תמרים וגרוגרות משום דמאכל אדם נינהו טפי מחגבים, הילכך אעפ״י שנתנן כתבלין הרי הן אוכלין, אבל חגבים אימא משנתנן לטעמא כתבלין יהיו כתבלין, קמ״ל ריה״ו דהגבים נמי דינם כמו תמרים וגרוגרות, ולא זא״ז קתני, ומ״מ הרמב״ם לא העתיק לסיפא דהגבים כלל, וטעמו נר' ברור דס״ל דריה״ו הוא דס״ל הכי דהגבים נמי דינם כתמרים, אבל רבנן סברי דהגבים מיד שנתנן בקדרה לתבל יצאו מכלל אוכל וברור.

(טו). אריה״ו לא נחלקו וכו'. במתני' תנן כוורת דבורים רא״א ה״ה כקרקע, וכותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טו' במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת, וחכ״א אינה כקרקע וכו'. והנה הך מתני' מייתי לה תלמו' בב״ב פ' הספינה ד״פ, אהא דא״ר כהנא דבש בכוורת אינו יונא מידי מאכל לעולם, ופריך עליה מדתניא דבש בכוורת אינו לא אוכל ולא משקה, (ופירשב״ם אינו אוכל לטמא בכביצה, ולא משקה לטמא ברביעית וכו', האי דבש בכוורתו אין לו תורת אוכל כלל אפי' לקבל טו' ע״כ, ומ״ש ברביעית ל״ע דהא משקין מיטמאין ומטמאין בכ״ש, כנר' לעיל במס' טהרות בכמה דוכתי) ומשני אביי לא נצרכא אלא לאותן ב' חלות שמניחין לפרנסת הדבורים, ורבא משני הא מני ר״א היא, דתנן כוורת דבורים רא״א וכו', מ״ט דר״א דכתיב ויטבול אותה ביערת דבש, וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת ע״כ, שמעי' ממתני' ומהסוגייא הנז' דלר״א הכוורת חשוב כקרקע, והדבש שבו חשיב כמחובר לקרקע, בין לענין שבת דהרודה הדבש כתולש מן הקרקע וחייב, בין לענין ט״א דאינו מקבל טו', ובין לענין פרוזבול, והה״נ לשאר דברים כגון לענין קנין שנקנה בכסף בשטר ובחזקה כדין קרקעות, וכפי' רשב״ם בפ' המוכר דס״ה, דהתם נמי מייתי לה ש״ס ע״ש, ולרבנן איפכא דמקבל טו', והתולש בשבת פטור, ואין כותבין עליה פרוזבול, ואין נקנה אלא כדין המטלטלין.

ואמנם איכא למידק בילפותא דמייתי תלמו' אליביה דר״א מאי האי דקא מקשה בקרא מה ענין יער אצל דבש, חדא דהא בהדיא כתיב בקרא דלעיל ויבא העם אל היער והנה הלך דבש, דנר' בהדיא שבאותו יער היו הדבורים מקננים באילנות ושם עשו דבש מרובה, באופן שהיה זב והולך בארץ ביער, וכן פי' שם הרד״ק, וא״כ מאי מקשה מה ענין וכו', ותו קשה דהא אשכחן דל' יער שייך בנופת הדבש, כדכתיב (שיר השירים ה' א') אכלתי יערי עם דבשי, וא״כ מנ״ל לר״א דה״נ אינו לשון נופת ואזדא לה דרשתו. ונר' דחדא מתרלא לחברתה, דהכא ע״כ ליכא לפי' קרא כפשטיה לא מל' יער ולא מל' נופת, לא מל' יער ממש דהא כיון דכבר שמעי' מקראי דלעיל שהעם באו היער וכי שם היה הלך דבש, א״כ לא הול״ל אלא ויטבול אותה בדבש, דהא ידענא שהדבש ביער הוו, ותו דעכ״פ לא שייך לומר ויטבול ביערת הדבש, אלא איפכא הול״ל ויטבול אותה בדבש שביער, וגם ל' נופת ליכא לפרושי, דהא מדכתיב לעיל והנה הלך דבש ש״מ שהדבש היה זב והולך ע״פ הארץ, א״כ כי כתיב שטלח בקלה המטה שבידו ויטבול, בודאי שבאותו הלך טבל והבוא לא מיקרי נופת, שאין לשון נופת אלא בעודו בחלה עם השעוה, א״כ ע״כ לדרשה אתא מה יער וכו', אך ק' דא״כ שפיר קאמר ר״א ורבנן מ״ט, וי״ל דסברי רבנן דכיון שלא נכתב לימוד זה בתורה אלא בדברי קבלה, ש״מ דאינה אלא אסמכתא בעלמא, כלומ' דמדאו' אינה כמחובר לקרקע כלל לשום דינא, אלא מיהא קמ״ל קרא דד״ק דלענין שבת מיהא מפני חומר שבו

52) והחבילו פירושו: וקלקלו את הטעם, כמכילתא בשלח, ויסע פ״א, עמ' 156: הקב״ה מרפא את המר במר, נותן דבר המחבל לתוך דבר המחבל כדי לעשות בו נס, עיי״ש כמה פעמים ביטוי זה.

נחלקו ר' אליעזר וחכמים על חלות דבש שאי' מקבלין טומא' באביהן. (טז). מימיהן של כהני'

חסדי דוד

אסור לתלוש הדבש שבו מפני שדומה לעוקר דבר מגדולו אע"ג דלא הוי עוקר מגדולו ממש, כהנהו דאי' בפ"ח שרצים דק"ו, הושיט ידו במעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגדולו, דשאני התם דכשהיה העובר מחובר בבהמה עי"ז היה בו חיותא וכשדלדלו עקריה מחיותיה שמפילו וכדפירש"י שם, וכנר' ג"כ מדברי הרמב"ם פי"א מה"ש, וכמ"ש ה"ה שם, והיינו נמי טעמא דמאן דתלש פיטרא מאונא דחצבא דמחייב מהאי טעמא כדאי' התם, אע"ג דאינו מחובר לקרקע, משום דהתם נמי ע"י אותה תלישה עקריה לחיותיה שהיה מתקיים שם בלחותו, ומש"ה חייב, משא"כ הכא דהדבש לית ביה שום חיותא בהיותו בכוורת טפי ממאי דאית ליה השתא, נמצא דרדייתו לא חשיבא מדינא עקירה ותלישה כלל, ואי לאו דאשמועי' הך קרא ה"א דליכא אפי' איסורא כלל ברדייתו, קמ"ל דמ"מ הואיל ודמי לעוקר דבר מגדולו אסור, והיינו דאמור רבנן במתני' דהרודה ממנה בשבת פטור, כלו' אבל אסור ככל פיטורי דשבת.

ומעתה נלכה נא לפרושי התוס' שלפנינו, דריה"ו פליג אמתני' וסבר דלא נחלקו על הטו' דלכ"ע אין מקבלין טו' באביהן, ולאו משום דסברי רבנן כר"א דחשיב מחובר, דהא קתני דנחלקו על השבת ועל השביעית כלו' לענין פרוזבול, אלא ה"ט דס"ל לריה"ו דהדבש בעודו בכוורת עם השעוה אינו חשוב אוכל ואינו מקבל טו', נמצא דמודו בהא לר"א דאינו מקבל טו', ומיהו לאו מטעמיה דלר"א אע"ג דחשיב אוכלא מ"מ אינו מקבל טו' משום דהוי מחובר, ולרבנן משום דאינו אוכל[53]), וכ"מ דלרבנן אם חשב עליו לאכילה מקבל טו', דכיון דטעמייהו אינו אלא משום דסתמא לירסק קאי ולהיות משקה הילכך השתא לאו אוכלא, אבל אם חשב לאוכלו כך כדרך שאוכלין ומוצצין הנופת מקבל טו', משא"כ לר"א דכיון דחשיב מחובר אפי' דלא מהני ליה מחשבה, אבל ק' דא"כ כי פריך התם לרב כהנא ממתניתא דקתני שהדבש בכוורת אינו אוכל ולא משקה, לישני בפשיטות דההיא ריה"ו היא ולעולם כרבנן, ומאי דוחקיה דאביי לאוקמה בב' חלות, וכן רבא לאוקמה כר"א, וטפי ק' דבתר הכי מותבי' לר"כ מסיפא דההיא מתניתא, דמסיים חישב עליו לאכילה מטמא טו' אוכלין, וקאמר בשלמא לאביי ניחא כלו' דמוקי לה באותה ב' חלות, אלא לרבא ק', ופירשב"ם דע"כ לאו ר"א היא דמחשבה לא מהניא לשוויה כתלוש וכו', ומשני אמר לך רבא תריץ הכי חשב עליו לאכילה אינו מטמא וכו' וע"ש בתו', ומ"מ ק' דמי להאו לתלמו' לתרוצי להיא מתניתא ולאוקמה בקילתא מכן ללהו, ואמאי לא משני בפשיטות ההיא ריה"ו היא אליבא דרבנן וכדתנא הכא, וי"ל דס"ל לתלמו' דכיון דר' סתם לן במתני' דלא כי האי תנא אלא דאה"נ דפליגי ר"א ורבנן גם בטו', דלרבנן מקבלין טו' ש"מ דהך מתניתא אינה עיקר, דאם איתא דריה"ו פליג לא הוה שביק ר' לאתויי סברתו, וכיון דר' לא שנה ר"ה מנ"ל, ועכ"פ מתני' עיקר הילכך לא בעי לשנויי ש"ס אלא לפום מתני', איך שיהיה למדנו מיהא דלר"א דבש בכוורתו אע"ג דאוכלא הוא, מ"מ אינו מיטמא כפי שחשיב מחובר, ולרבנן אליבא דתנא תונא מיטמא דחשיב אוכל ותלוש, ולסברת תנא תוספתא אע"ג דהוי תלוש אינו אוכל ואינו מיטמא.

ועפ"י הדברים האלה נלע"ד לפי אגדה אחת (מדרש שמואל פי"ז) הובאה בילקוט אההוא דיונתן ומייתי לה רד"ק שם, וז"ל ויפדו העם וכו', רא"א נתנו ישראל משקלו זהב ופדאוהו, ריו"ח אמר וכי לחם אכל והלא לא אכל אלא דבש, ר"ל אמר וכי אכל והלא מיטעם טעם לא כן אר"ה מטעמת אין בה משום אכילה וכו' וא"ל ברכה ע"כ. ויש להבין במאי קמ"פ, ותו ק' על דברי ריו"ח דקאמר כי לא אכל לחם אלא דבש אטו לית ליה לריו"ח דכל מאכל קרוי לחם, הא כמה קראי מוכיחי הכי, וא"כ פשי' דכי לייט שאול ארור האיש אשר יאכל לחם כל מאכל בכלל, וא"כ מאי נ"מ שאכל דבש. ונלע"ד דפליגי בפלוגת' דהני תנאי, ר"א סבר כרבנן דמתני' שהדבש אפי' כשהוא בכוורת מיטמא ט"א אפי' בלא מחשבה, וא"כ ה"נ כשזב מעלמו נדון כאוכל, וכנר' בהדיא מאידך מתניתא דמייתי התם בש"ס, והילכך סבר דחטא יונתן שהרי אכל דבר הקרוי אוכל שהרי הוא בכלל לחם, והילכך בעי פדיון ממש ונתנו משקלו זהב, ואפי' כר"א נמי אתי דכיון שזב הו לא הוי מחובר וכמ"ש שם רשב"ם אההיא מתניתא, אבל ריו"ח סבר כריה"ו אליבא דרבנן דהכא, וז"ש וכי לחם אכל והלא לא אכל אלא דבש הזב מהכוורת דלא מיקרי אוכל, הראיה שאינו מיטמא ט"א אא"כ אחר שריסקו דהוי משקה, אבל הזב מאיליו אינו לא אוכל ולא משקה, ור"ל סבר נמי כמתני', ומ"מ פטרו אע"ג דאוכלא הוא משום שלא היה אלא מטעמת. וצ"ל שזה כפתור ופרח.

ומעתה הדרן להתוס' דלקמן דמ"ש מימיהן של כהניה וכו', עין רואה שאין לו מובן. והר"ש העתיק לא נמנעו מהיות בודקין עליהן יין בטו', ומ"מ לא ידעתי יין מאן דכר שמיה הכא, ותימה על הר"ש שלא העיר ואולי דל"ל כיין, וקאי אמתני' דמנחות (פ"ח מ"ז) דתנן כיצד היו בודקין היין אם החמין הגזבר יושב והקנה בידו וכו', וה"נ קאמר דפעמים שהדבש הדביש שמתקלקל מחמת איזה מקרה, והיה דרכם שכשבאין לרדותו בודקין אותו תחלה כדרך שבודקין היין, שאם הדביש לא היו רודין אותו אלא מניחין אותו למאכל הדבורים בימות החורף. וקתני דכשהיו בודקין אותו לא היו נזהרים לבדוק בטהרה אע"ג דהיו אוכלין חוליהן בטהרה, משום דכל זמן שהוא בכוורת לאו בר קבולי טו' הוא להך תנא, אבל כשרודין נזהרין לרדות בטהרה, דאל"כ היה מיטמא מיד לפי שכשרודה אותו הרי מחשב עליו לאכילה ולא בעי הכשר, אחר שהרי הדבש א' מן המכשירין, א"נ אפשר דל"ל נותנין עליהן יין, דשמא היה דרכם לעשות כן כדי להבריח הדבורים שיבאו לרדות הדבש דאולי בורחין מריח היין[54]), ומ"מ בשעת הרדייה כבר נתנגב היין שלא היו סכין אלא מעט.

ובמ"ש אח"כ ע"ד חכמים הרי הוא ככלי, משמע דהא נמי פליג אמתני', דמלשון זה משמע דמותר לרדותו בשבת דלא דריש ההיא דיערת הדבש אפי' דרך אסמכתא, ומתני' קתני פטור דהיינו אבל אסור כדאמרן, וגם במאי דנחית הכא לחלק דאם מחוברת בטיט ד"ה כקרקע, ואם מונחת

53) עיין לעיל טהרות פ"ב ה"ה ומ"ש רבינו שם ובהערה שם.
54) עיין רד"ל שהעיר על פיה"מ להר"מ ע"ז ספ"ב.

לא נמנעו בוסקין יין בטומאה ורודין אותו בטהרה, על מה נחלקו על השבת ועל השביעי', שר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וחכמים אומרים הרי הוא ככלי, ואם היתה מחובר' בטיט הכל מודין שהיא כקרקע לכל דבר, היתה נתונה על גבי שתי יתדות הכל מודין שהוא ככלי לכל דבר.

סליק פירקא וסליקא לה מסכת טבול יום

נשלם סדר טהרות:

תלתא באבי, אהילות, נגעים, פרה אדומה, נדה, מקוואות, טהרות, מכשירין, זבים, ידים, טבול יום.

חסדי דוד

ע"ג יתדות ד"ה ה"ה ככלי[55]), בהא נמי משמע דמתני' פליגא דסתמא קאמר ולא חילק כלל, ולהלכה פשי' דכמתני' נקטי'. והרמב"ם בפכ"א מה"ש כתב התולש חייב משום קוצר, לפי' אסור לרדות דבש מכוורת בשבת מפני שהוא כתולש ע"כ, וסתמא קאמר ולא חילק בין אם מחובר בטיט או בענין אחר, ודייק רבי' דלא קאמר שהוא תולש אלא כתולש, ומש"ה אסור כלו' איסו' בעלמא, אבל פטור[56]) וכרבנן דמתני', ותדע דאל"כ לא היה כותבו כאן בפי' זו דאיירי בכל מידי דשבות, אלא היה כותבו לעיל בפ"ח דהתם איירי בדיני תולש. ומ"ש רבינו בפי' המש' בסוף שביעית והרודה וכו' פטור ממיתה, אבל חייב מלקות עכ"פ פשוט דר"ל מכת מרדות מדרבנן, וכ"כ התוי"ט שם ופשוט הוא דהא לא אשכחן באיסורי שבת דבר שיהא פטור ממיתה וחייב מלקות, אלא הבערה למ"ד ללאו יצתה. והר"ב ח"ן אשתמיטתיה לי' התוי"ט והאריך בלי' זה, וגם העיר אמאי לא חילק רבינו בין מחובר בטיט למונח ע"ג יתדות והכל הניח בל"ע ע"ש, ולק"מ וכדאמרן. ולענין קבלת טו' פי' רבי' בפ"א מהט"א דבש בכוורתו מטמא ט"א שלא במחשבה, והיינו נמי כרבנן דמתני' וכדפסק רב כהנא, ואע"ג דבפי' המש' התם בשביעית הק' מהתוס' הזו דתנא דלכ"ע אין מיטמא ט"א, היינו משום דסבר דכיון דסתם מתני' ר"מ והך ריה"ו כוותיה דריה"ו נקטי', אבל בחבו' הדר ביה מטעמא דאמרן, דכיון דלא הזכירוה בגמ' אין לנו אלא משנתנו, ואע"ג דכפי מה שביארנו בפי' המדרש דלעיל נמצא ריו"ח סבר כריה"ו דהכא, ואנן קי"ל כוותיה בין לגבי ר"ל בין לגבי ר"א תלמידו, שאני הכא דהו"ל רבים דלא כוותיה. אכן אעיקרא דמלתא דאמרן ק' דהא ריו"ח אית ליה בעלמא לעולם הלכה כסתם משנה והיכי הכא מחלפא שיטתיה דשביק מתני'. הילכך נלע"ד דגי' משובשת היא ואיפוך ברישא גרסי' ריו"ח אמר שנתנו לו משקלו זהב, ור"א הוא דאמר דבש אכל והכי מסתבר, דהא בכל מקום אשכחן דמקדים ריו"ח לר"ל ולר"א וה"נ ל"ש, והשתא א"ש ריו"ח כמשנתנו וכרב כהנא.

ודע דהתם הק' התו' אהא דר"כ דקאמר אינו יוצא מידי מאכל לעולם, תימא לר"י דבמס' מכשירין חשיב דבש בהדי ז' משקין, ואור"י דהיינו אחר שהופרש מן השעוה, אבל בכוורתו שהוא עם השעוה יש עליו תורת אוכל ולא תורת משקה ע"כ, ולכאורה מילי יתירי נינהו, וכמו שהק' הר"ב ח"ן וז"ל ויש לתמוה מה מקום לתמיה זו, והתו' מבואר דר"כ דבש בכוורת קאמר ע"כ, אבל נר' דר"י דקדק בלי' ר"כ דקאמר אינו יוצא מידי מאכל לעולם דמאי לעולם דלא הו"ל אלא אינו יוצא מידי מאכל, ומזה היה נר' לפי' דקמ"ל דכל זמן שלא כוליאו החלות וריסקום להוציא הדבש לעולם חשוב אוכל אפי' מה שזב מהכוורת או מהאילן שקננו בו לארץ וזהו אומרו לעולם, וזה אינו נר' לר"י שהרי במכשירין מנינו ז' משקין ויליף לכלהו מקראי, דבש דכתיב ויניקהו דבש מסלע, ומדכתיב מסלע מוכח דאפי' זב מאיליו ע"ג הסלע איקרי משקה, וא"כ הדרא קו' מאי לעולם דקאמר ר"כ, ומשני שפיר במאי דאיכא למידק במלתיה דקאמר אחר שהופרש מן השעוה ולא קאמר שהפרישוהו. ותו איכא למידק כפל הלי' דקאמר יש עליו תורת אוכל ולא תורת משקה, דהא פשי' שאם הוא אוכל אינו משקה, אלא כוונתו דהיינו דאשמועי' ר"כ דדוקא בכוורתו הוא דיש עליו תורת אוכל, ולא תימא דדוקא בסתמא אבל אם חישב עליו למשקה יהיה לו דין משקה אפי' בעודו בכוורת, הילכך קאמר לעולם אינו יוצא מידי מאכל ואפי' חישב עליו למשקה אין עליו תורת משקה, לאפוקי אחר שהופרש מהשעוה אפי' הופרש מאיליו כגון שזב ע"ג הסלע מיד יש עליו תורת משקה אפי' לא חישב עליו כדמוכח מקרא, וההיא דתניא התם דבש הזב מהכוורת אינו אלא אוכל ולא משקה בסתם הא אוקמוה התם אליביה דר"כ כגון שזב ע"ג דבר מאום, הא לא"ה משקה גמור הוא אפי' בלא מחשבה, וכ"פ הרמב"ם שם. וברוך שנתן לנו תורת אמת ותוצאות חיים.

סליקא מס' טבול יום בהדי עוקצין. והנה שולם ביאורנו לסדר טהרות אלו הן נילין. ושלימא עבידתא. בקרתא קדיש .. . . . . הכא תרגימו נהוריתא (ב"מ ע"ח ב'). בבית מ . . . . לאברהם נתן נפשו בטוב ת . . . אסיק מחילתא. ובנין שלמה עגיב הפקיד המרומם זלה"ה בקושטא בטיליתא. וזרעו לברכה הגבר הוקם על האיש משה ואח טוב איש חי יזכו ויחיו עם כל אשר להם בשבעא דנחמתא. ונטע נעמן יגדל שלמה בכסא דברכתא. אכי"ר.

55) עיין ירושלמי שביעית פ"י ה"ז, ל"ט ע"ד, ובפי' הריבמ"ץ שם משנה ז'.

56) עיין לעיל שבת פ"ט הי"ג, עמ' 39, ומ"ש בתוכ"פ שם, עמ' 146.

עם סיום הספר

אמר דוד בריך רחמנא דסייען. מריש ועד כען. למישט בהנך נהרי דקא נבען. ותנינא תנא טונא בהלכות טוען ונטען. דמאן איכא בי חיואי היכא אינון רען. אלה מפה ואלה מפה עצר נטיעות מפוזרות אינון נטיען. יגעתי ומצאתי כל דפריש וכל הקבוע פלניא קבען. כל משען לחם וכל משען. נאמן עלי הדיין כמה יגיעות יגעתי בהנחתי הכרתי והפליתי לדעת מה טבען. להפריש את תרומתן ולגלות את ערבתן ערב פרען. במלאכת מחשבת והיד כותבת וכל עצמותי לא מימנען. עד שפקקין ומודדין בין דין לדין אורכן ורומן עיגולן וריבוען. ואע״ג דהני מילי דקטנותא לא אמרין קלוטה ולא מיכרען. ידים תחלות הויין כי בא החלום ברוב ענין ואין דורשין תחלות בכדי שובען. הא מיהא קים לי בגווייהו דאיכא ביניהו דברים אשר כל שומען. תצלנה עיניו להביא את המוגמר ולעשות מאמר בבגדים שצבען. השתא מיהא דאתקוש יציאה הא אנן בען. ממאן דדר בקושטא וידיו פשוטה רומי רקיען. יהא רעוא מן קדמך אהל בל יצען. ושבתי בבית ה׳ לאורך ימים פה עיר קדשנו ת״ו בשערי רחמים יושב ונשען. והאידנא ריש ירחא דניסן יומא דמשלם לול״ב יעלה הד״ס לימי חיי בחיין טבין משקען. מרמצן בדהב טב דאורייתין להיות אופין פתין על אהלן ועל מגען. והצילני מגילי מיצרא בישרא וגירי דיליה דלא מינקפי כרען. וזכותא דרבנן קדישי בני עליה ר׳ חייא ור׳ הושעיא ליהוו מגן דוד מקיש חנייתן למצען. ובמטותא מנייכו מלכי רבנן חכמי אורים ותומים חיים וקיימים אי אתי ספרי קמייכו לא תיבלען. למסתר אהלא בקול המולה תקען ומריען. תכף לנטילת ידים בין המשפתים להיות סובר עליהן או מטען. דהימנותא טרחנא ביה טובא בהגיגות צריפין מנוקין ומשופין מלמד שטבען. ומכלהו רבנן קדישי זלה״ה דשקלינן וטרינן אליבייהו בעינא מחלות עפר מנייהו ומשתטחנא תותי כרעייהו דברים כמשמען. ואנת מלכא מלך מלכיא קבץ נפוצותינו מפיצול הגויה כדי שלא תקפוץ הנמיה הכא במאי עסיקינן שקצען. די לאכל לישב בצוקה בוקה ומבוקה מפני הדליקה וגופא סריקא מנין רעיען. תקו״ם תרחם ציון בבנין אפריון ושלח משיחנו מרום חביון גואל ישראל ומושיען. בב״א.

ומתוך שמחת לבבנו. אזמרה לאלקינו. הנה זה עומד אחר כתלנו. כל עצמותי תאמרנה יחדיו ירננו. בשמות חסידיו ועבדיו עטרות לראשינו. אשירה לה׳ שיר חדש ומשירי אהודנו.

משה קבל תורה מפי הגבורה
יאושע וזקנים לנביאים במסירה
וכנסת הגדולה חזקו משמרתם
ברוך מי שבחר בהם ובמשנתם.

הלל ותולדותיו נשיאי ישראל
שמעון וגמליאל שמעון וגמליאל
שמעון ובנו רבי נהגו נשיאותם
ברוך מי שבחר וכו׳.

חמשה תלמידיו אליעזר בור סיד
יאושע בן חנניא יוסי כהן חסיד
בש"ן ואלעזר בן ערך אדרתם
ברוך מי שבחר וכו'.

שמות התנאים בשערי ציון
חנניא בן דוסא וכן בן תרדיון
חוני המעגל בגבורתו נכתם
ברוך מי שבחר וכו'.

משמעון הצדיק אנטיגנוס על מדין
אחר זה הזוגות נשיא ואב בית דין
הלל שמאי אבות העולם נשמתם
ברוך מי שבחר וכו'.

אב לשמנים גידל הגדול יונתן
סוף רבן יוחנן בן זכאי הוא איתן
לא הניח דבר גדול קטן נחתם
ברוך מי שבחר וכו'.

בית שמאי בית הלל כל חכמי המשנה
דברי אלקים חיים אמת ואמונה
כן יצאה בת קול בזמן מחלקותם
ברוך מי שבחר וכו'.

רבי צדוק נחום ובבא בן בוטא
חוצפית התורגמן ורבי חלפתא
ישמעאל בן פאבי הוא זיו כהונתם
ברוך מי שבחר וכו'.

דוסא בן הרכינס ונחום המדי
רבי נחוניא בן הקנה איש סודי
יועזר איש בירה אילא לבכורותם
ברוך מי שבחר וכו'.

בשם רבי שמעון איש מצפה ושזורי
בן סגן בן ננס בן חלפתא אורי
בן עזאי בן זומא ותימני מכתם
ברוך מי שבחר וכו'.

רבי אלעזר חסמא וכן המודעי
בן צדוק הקפר וקליר בן רועי
בן יוסי גלילי ובן יוסי סתם
ברוך מי שבחר וכו'.

רבי ישבב סופר ולויטס איש יבנה
ומתיא בן חרש נגד שטן קינא
ושמואל הקטן ניבא בעת נסתם
ברוך מי שבחר וכו'.

מתיא בן שמואל ממונה בית אלי
חנמאל המצרי ידוע הבבלי
רבי פפיס תודוס ובן זונים תחתם
ברוך מי שבחר וכו'.

יוסי בן החוטף בן חוני ומשולם
וגם בן יאודה הוא חסיד לא נעלם
רבי אלעאי איסי רבי יעקב תם
ברוך מי שבחר וכו'.

רבי טרפון רבי אלעזר בן עזריה
ורבי ישמעאל בדת פליליה
רבי יוסי הגלילי בחברתם
ברוך מי שבחר וכו'.

הקים דגל תורה העמיד תלמידים
האחרון הכביד חמשה חסדים
הן הן גופי תורה לעד להורותם
ברוך מי שבחר וכו'.

סתם תוספתא רבי נחמיא שמשי
רבי אלעזר בן שמוע סוד ששי
רבי נתן סומכוס עמם הם במלאכתם
ברוך מי שבחר וכו'.

זכריה בן קצב וגם בן קבוטל
ופנחס בן יאיר לישראל בטל
עקביא מהללאל בעזרה נעתם
ברוך מי שבחר וכו'.

וגם בן אלעזר ואחי עזריה
וגם בן יאודה וכן בן מנסיא
איש איש על מקומו היו בדורותם
ברוך מי שבחר וכו'.

יוחנן כהן רב וגם סנדלרי
בן ברוקה בן חורנית ובן נורי
בן בג בג בן הא הא כרתו בריתם
ברוך מי שבחר וכו'.

ר' ישמעאל בן אלישע נציבי
בן בן ברוקה בן רבי יוסי לביא
אדמון וחנן דייני גזרתם
ברוך מי שבחר וכו'.

סגן הכהנים הוא בשם חנניא
בן גמליאל בן אנטגנוס בן עקשיא
ובן חכינאי גם בן בן גוריון נחתם
ברוך מי שבחר וכו'.

אבא שאול רבי נהוראי אור חוקי
אליעזר בן יעקב קב ונקי
ובני בתירא נשיאים על אדמתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

גדול סומך רבי יאודה בן בבא
והאור המופלא הוא רבי עקיבא
ראתה עינו כל יקר אשר נחתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

משנה רבי מאיר ספרא רבי יאודה
ספרי רבי שמעון כתר תורה סודה
רבי יוסי סדר עולם על מתכונתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

עד בא בית דין גדול בחכמה ובמנין
רבינו הקדוש יאודה ראש בנין
עת לעשות לה׳ היפרו תורתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

עוד שנו חכמים משנת רבי חייא
תוספתות ברייתות עם רבי הושעיא
לבאר המשנה באו בחנייתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

משנת בר קפרא לוי ובר ליואי
רבי יודן נשיאה גם רבי ינאי
עם כל הגדולים חכמי ישיבתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

גם רבי אלעזר בן פדת וזעירי
רבי אמי רבי אסי ראשי שערי
עולא רבי זירא רבי אבא אתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

ראשי גולת בבל רב ושמואל מורים
רב הונא רב חסדא רב יאודה אורים
רבה בר רב הונא קרנא דיין התם
ברוך מי שבחר וכו׳.

רבה ורב יוסף עוקר הרים סיני
רב אדא רב ספרא רב כהנא עיני
רב אידי רב זביד רב המנונא אותם
ברוך מי שבחר וכו׳.

רב אחא בר יעקב ורב משרשיא
רב חמא ורמי בנו ורב חייא
פלימו ומרימר וכל קהלתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

במושב בית דינו חיבר תלמוד בבלי
כל חיך שטועמו רץ ואומר לי לי
ויסעו מצוקות ויחנו באיתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

דודי שור עמלי לפתוח דלתות
ובחלבי ודמי ביארתי תוספתות
די לי אזכה להיות תחת עקבותם
ברוך מי שבחר וכו׳.

דור זה בני רבי גמליאל הנשיא
ושמעון החכם חנינא בראשי
הקדים רבי אפס כי זקן עדתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

תלמוד ירושלמי שם רבי יוחנן
לבאר כל סתום דתנו רבנן
עם ריש לקיש יחדיו הורו כהלכתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

רבי אבהו שר רבי יצחק נפחא
ורבי ירמיה הוא מאריך טרחא
ועמהם רבים וגדולים זולתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

רבה בר בר חנא רב ששת רב נחמן
רב מרי רב גידל רחבה מיומן
רב דימי מר עוקבא אב בית דין בעם
ברוך מי שבחר וכו׳.

אביי ורבא בעלי הויות
רב נחמן בר יצחק עם כמה ראיות
רב פפא ובניו רבו שמועותם
ברוך מי שבחר וכו׳.

אמימר מר זוטרא רבינא רב אשי
הם הם סוף הוראה בכל תורת משה
בתורה וגדולה רב אשי תפארתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

אחר זה קדושים פוסקי צדקה
משנה תורת משה היא יד החזקה
דור דור וחכמיו גילו תבונתם
ברוך מי שבחר וכו׳.

פשעי תכפר וקרב רחוקים
אב רחם על עמך בזכות הצדיקים
דבירך ועירך תבנה בתהלתם
ברוך מי שבחר בהם וקדושתם.

תושלב״ע

ספרי הגה"מ ר' דוד ב"ר יעקב פארדו זצ"ל

נולד בווניציאה תע"ח, עלה לירושלים בשנת תק"מ לערך, ונפטר בה בשנת תק"ן. מצאצאי גולי ספרד. למד תורה מפי ר' יעקב בליליוס, ר' אברהם דוד פאפו ועוד. שימש ברבנות בערי הבלקן: ראגוזה, איספלאטרו וסארייבו.

על משנה, תוספתא וספרי

1. **שושנים לדוד** — ביאורי המשנה, ב"ח וויניציאה תקי"ב 4°.
2. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר זרעים, מועד ונשים. ליוואֹרנו תקל"ו (ד"צ ירושלים תש"ל) 2°.
3. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר נזיקין, ליוואֹרנו תק"ן (ד"צ ירושלים תש"ל).
4. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר קדשים, ירושלים תר"ן (ד"צ ירושלים תשל"א).
5. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר טהרות ח"א: כלים ואהילות, עם הערות מר"ש ליברמן, ירושלים תש"ל. (כל סדר טהרות, יצא ע"פ כת"י המחבר — מכיל שצ"ד דפים בתבנית רבע הגליון; ראה פקסימיליה בריש ח"א — שנתגלה בחורף תשי"ז ע"י הרב יהושע הוטנר בירושלים; גוף כתב־היד הועבר אח"כ לספריה הלאומית בירושלים ומספרו 2933).
6. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר טהרות ח"ב: נגעים פרה ונדה (עם הערות מר"ש ליברמן), ירושלים תשל"א.
7. **חסדי דוד** — לתוספתא סדר טהרות ח"ג: מקוואות, טהרות, מכשירין, ידים, טבול־יום כולל עוקצין (עם הערות מר"ש ליברמן), ירושלים תשל"ז.
8. **קיצור חסדי דוד** — קיצור של חס"ד לתוספתא זרעים, מועד, נשים ונזיקין הופיע בש"ס וילנא ראם, תר"מ—מ"ה עם התוספתא. הקיצור נעשה ע"י המו"לים של ש"ס וילנא.
9. **ספרי דבי רב** — ביאורים על הספרי לבמדבר ודברים, שאלוניקי תקנ"ט 2°, 315 דף.

על כללי הש"ס

10. **למנצח לדוד** — פי' כל איבעית אימא בש"ס בשם שניות־לאריות; ומאמר לתרץ כל מאי דאסיק בש"ס בקושיא בשם עיסה־קושיות; ועל כל הסימנים בש"ס בשם סימנין־דרבנן, עם הוספות על דרך הנסתר. שאלוניקי תקכ"ה 2°.

על שו"ע ושו"ת

11. **מזמור לדוד** — השגות על ס' פירות גינוסר על שו"ע יורה־דעה עם תשובה מבנו הר' יצחק, ליוואֹרנו תקע"ח 4°.
12. **מכתם לדוד** — שאלות ותשובות על סדר ד' חלקי השו"ע, שאלוניקי תקל"ב 2°, 255 דפים.

על רש"י שעה"ת

13. **משכיל לדוד** — ביאורים על פי' רש"י שעל התורה, ויניציאה תקכ"א 4°, 172 דף. ועם תולדות המחבר מרי"א מרגלית, ירושלים תשכ"ח, 374 עמודים.

14. **חקת הפסח** — למודים לתחילת ימי ניסן ופ׳ הנשיאים וכו׳, ליוורנו תקנ״ג, 59 דפים. ועם הוספות רבות, וינא תרכ״ג 8°, 365 דפים.

15. **שביות החמדה** — סדר הקריאה והלימודים בר״ח ניסן ושבועות להנהגת עדתו בקהל איספלטרו כמנהג א״י, שאלוניקי תק״ו 8°, ועם הוספות מהחיד״א ליוורנו תק״ע.

16. **שפעת רביבים** — שירים, תחנות ובקשות למועדים, עם סדר עבודת יוהכ״פ, ופיוטים מה״ר אלישע ב״ר שלמה חביליו ועוד, ליוורנו תקמ״ח 8°, שם תקס״ג.

17. **תקון ז׳ באדר** — וינא תקע״א 8°, 40 דף. ובצרוף סדר ט״ו באב, ליוורנו תרל״ד ותרס״ב.

18. **שירה חדשה** — מגלת אסתר ומדרשים בחרוזים, אמשטרדם תקל״ו 8°.

19. **פזמון** — בשפה ארמית להושענא רבא, ויניציאה תקנ״ד 8°.